

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

Digitized by Google

Agricola

2.º Tes. 1ª. (5

Digitized by Google

<36626472380010

<36626472380010

Bayer. Staatsbibliothek

Digitized by Google

Jes. 1a.

Digitized by Google

Collegij Soc. JESU Monachij. 1754.

HISTORIA PROVINCIÆ SOCIETATIS JESU GERMANIÆ SUPERIORIS,

PARS QUINTA.

Ab Anno 1631. ad Annum 1640.

AUCTORE
FRANCISCO XAVERIO KROPF,
Societatis ejusdem Sacerdote.

SUPERIORUM PERMISSU.

AUGUSTÆ VINDELICORUM.
Typis Josephi Dominici Gruber, Cathol. Typograph.
M. DCC. LIIII.

Digitized by Google

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

HISTORIÆ
PROVINCIÆ GERMANIÆ SUPERIORIS
SOCIETATIS JESU

PARS QUINTA,
DECAS DECIMA
Ab anno 1631. *ad annum* 1640.

SYNOPSIS.

CAPUT *I.* P. Antonii Welſeri, Provinciæ præpoſiti, ominoſa exordia. *Num. 1,* Bellum Suecicum Provinciæ ingruit. *N. 2. &c.* Auguſtæ nova Societatis ſedes ad S. Annæ. *N 8.* P. Jac. Kelleri mors. *N. 10. CAP. II.* Straubingani Collegii primordia. *N. 11. &c. CAP. III.* Palatinæ noſtræ, & Elvacenſis ſedes bello turbatæ. *N. 22. &c. CAP. IV.* Dilinga ſe Suecis dedit. *N. 38.* Eorum in noſtros vis & injuriæ. *N. 39. &c. CAP. V.* Memmingâ Socii ejiciuntur. *N. 51. &c.* Kaufburæ periclitantur. *N. 56. &c. CAP. VI.* Auguſta Vindelicorum, Suecorum Regi paret, ingenti religionis veræ & noſtro damno.

Digitized by Google

mno. *N.* 63. *&c. CAP. VII.* Mindelhemiani Collegii exagitatio. *N.* 76. *&c. CAP. VIII.* Obſidio Ingolſtadiana, hoſtibus æquè, ac noſtris damnoſa. *N.* 84. Joannis Tillii in urbe mors. *N.* 85. Altera urbis oppugnatio. *N.* 86. Guſtavus Adolphus Neoburgum divertit. *N.* 87. *&c.* Grandi periculo defunctus, obſidionem Ingolſt. ſolvit. *N.* 92. In Ingolſt. Collegio multæ caritatis victimæ. *N.* 93. *&c.* Biburgum hoſtes invadunt, Matthiam Widmannum noſtrum barbarè interimunt, Monaſterienſia quoque bona diripiunt. *N.* 99. *&c.* Id prædixerat V. P. Jacobus Rhemus. *N.* 103. *CAP. IX.* Herriediana noſtra ſedes ſolvitur. *N.* 106. P. Joach. Megglini obitus. *N.* 107. *&c.* & P. Chriſtoph. Hutteri. *N.* 111. *&c.* Ratisbonenſium labores ac timores. *N.* 117. *&c. CAP. X.* Landishutum Rex Guſtavus occupat, & Monachium. *N.* 121. *&c. CAP. XI.* Elvacum & Ebersbergam infeſtat hoſtis. *N.* 141. *&c* Blaſium Schœllingum noſtrum excruciat, & necat. *N.* 146. Monachii lues. *N.* 149 P. Viti Wolckenſteinii virtutes. *N.* 152. *&c. CAP. XII.* Agente Sueco apud Norimbergam, Caſtello, Solisbachio, & Heideggio Patres abducuntur captivi. *N.* 161. *&c. CAP. XIII.* Tyrolenſium è ſuperato periculo gaudium, Leopoldi Exarchi morte turbatum. *N.* 176 *&c. CAP. XIV.* Poſt prælium ad Norimbergam, Sueci Bojos rurſus infeſtant. *N.* 186 *&c.* Landsberga intra menſes octo ſepties dominum mutat. *N.* 195. *&c. CAP. XV.* Oettingana ſtatua B. V. Salisburgo in ſedem ſuam reſtituitur. *N.* 206. S. Iſidori Sodalitium Oettingæ inſtitutum. *N.* 208. Burghuſii templum Societatis dedicatur. *N.* 209. *&c. CAP. XVI.* Extorrium per bellum Sociorum diverſa perfugia, piique labores. *N.* 212. *&c.* P. Adami Tanneri in itinere mors. *N.* 237. P. Chriſtoph. Brandiſii laudes. *N.* 250. *&c. CAP. XVII.* Guſtavus Rex ad Lucenam occiditur. *N.* 254. *&c.* Noſtrorum in Alſatia & Brisgoja fortuna. *N.* 257. *&c CAP. XVIII.* Kaufburanos noſtri ab iris militaribus tutantur. *N.* 276. Mindelhemium à Suecis ſubigitur. *N.* 277. *CAP. XIX.* Landsbergenſium, captâ impetu urbe, graviſſima calamitas. *N.* 280. *&c. CAP. XX.* Neoburgum, Euſtadiumque captum; Ingolſtadium ſummo periculo tentatum. *N.* 295. *&c. CAP. XXI.* Auguſtæ Socii diu, multúmque vexati, cum Clero demum univerſo expelluntur. *N.* 304. *&c. CAP. XXII.* Conventus Provinciæ XXIII. *N.* 317. Elvaco noſtri ejiciuntur. *N.* 321. *CAP. XXIII.* Friburgo Brisgojæ pulſi Socii. *N.* 322. *&c. CAP. XXIV.* Conſtantiam fruſtra hoſtis oppugnat. *N.* 334. Neoburgo Rectorem noſtrum captivum abſtrahit. *N.* 337. *&c. CAP. XXV.* Ratisbonæ noſtri, indigniſſimè habiti, ex urbe omnes cum Clero excedere jubentur. *N.* 340. *&c. CAP. XXVI.* Straubinganus noſtrorum Præſes captivus. *N.* 352. Collegium Friburgi Brisg. reſtituitur. *N.* 353. & 354. Euſtadium hoſtes affligunt. *N.* 355. *&c. CAP. XXVII.* Novum belli genus, idque famoſum, linguâ ſtylóque geſtum adversùm Societatem à varii generis obtrectatoribus. *N.* 358. Famoſi belli princeps Gaſpar Scioppius. *N.* 359. *&c.* Scioppii ſocius Franciſcus Roalius. *N.* 367. *&c.* & Joannes Eſpinius. *N.* 370. Scioppium confutant plures, inter quos Laymannus: hujus mors. *N.* 373. *&c.* Scioppius publicè exoſus, & proſcriptus. *N.* 386. *CAP. XXVIII.* Romanus Hayus in Societatem conſurgit, & refellitur. *N.* 387. *&c.* Hayi, & Scioppii mors. *N.* 394. & 395. *CAP. XXIX.* Prolatatio ejusdem belli adversùs Societatem in annos deinceps complures, per Julium Clementem Scotum, Valerianum Magnum, alios. *N.* 396. *&c. CAP. XXX.* Reſuſcitatum famoſis *tubis* id bellum. *N.* 402. *&c.* Summorum Pontificum pro nobis decreta. *N.* 416. *&c.* Caroli VI. privatæ & publicæ pro Societatis fama literæ. *N.* 420. & 421. Cur tot honoris noſtri obtrectatores,

tores, irriti tamen omnes. *N.* 423. *&c. CAP. XXXI.* Belli Germanici in Societatem conjectâ causâ, eam Germaniâ pellere heterodoxi hostes nituntur. *N.* 431. *&c.* V. P. Canisii in imagine facies prodigioso manat sudore. *N.* 439. *CAP. XXXII.* Bojorum rusticorum seditio. *N.* 442. *&* 443. Vexatio Palatinatûs Superioris, in quo Salicetana, & Neostad. nostra sedes evertitur. *N.* 444. *CAP. XXXIII.* Eustadium, Mindelhemium, Kaufbura, igne, ferro, rapinis vastantur. *N.* 450. *&c. CAP. XXXIV.* Alsatarum nostrorum, Rauracorúmque infestationes. *N.* 463. *&c.* P. Mich. Syboldus Apostolorum imitator, postremò & Martyrum. *N.* 477. *CAP. XXXV.* Friburgo dilapsi Socii novam sedem Brisaci ponunt. *N.* 482. *&c.* Constantiæ pia nostrorum ex peste funera. *N.* 488. *CAP. XXXVI.* Sociorum, ad pias aspirantium pro DEO & proximis mortes, generosi ardores. *N.* 489. *&c. CAP. XXXVII.* Pestilentiâ infestante Bojariam, P. Hugonis Roth, P. Melchioris Hartelii, PP. Matthæi Raderi & Adami Contzen, & aliorum pia & egregia mors. *N.* 500. *&c. CAP. XXXVIII.* Landishutum à Suecis propemodum evertitur. *N.* 527. *&c. CAP. XXXIX.* Ratisbona recipitur. *N.* 536. P. Michaëlis Speer, & aliorum aliquot, nobilia funera. *N.* 537. *&* 538. Dilingam è captivitate nostri redeunt. *N.* 539. *&c. CAP. XL.* Ambergæ ex pestilentia cultus *B. V. Auxiliatricis* oritur. *N.* 542. *&c.* P. Caspari Hell virtutes. *N.* 549. *&c* Mortuus noster quendam verberibus ad meliora perpellit. *N.* 555. *C. XLI.* Straubinganæ sedis difficultates: Sossavianæ ædis celebritas instaurata. *N.* 556. *&c. CAP. XLII.* Ingolstadii lues stragem nostrorum edit. *N.* 564. *&c. CAP. XLIII.* Victis ad Nordlingam Suecis, Würtembergia Societati patet. *N.* 569. *&c. CAP. XLIV.* Sociorum per Bavariam, Tyrolim, Neoburgi, labores & mortes. *N.* 579. *&c.* Wolfgangi Guilielmi Ducis Neoburg. in nos benignitas. *N.* 589. *CAP. XLV.* Elisabethæ Lotharingicæ mors & decora. *N.* 591. Augusta, à Catholicis recuperata, nostros recipit. *N.* 592. *&c. CAP. XLVI.* Andreæ Brunneri de obsidibus Monacensibus, dira per triennium passis, narratio. *N.* 597. *ad* 618. P. Christiani Baumanni ornamenta singularia. *N.* 619. *CAP. XLVII.* Heterodoxorum hominum, inter quos Christoph. Besoldi, & Christiani Guilielmi March. Brandeburgici, insignes conversiones. *N.* 620. *&c.* Historiæ sacræ in templis narrari cœptæ. *N.* 625. *CAP. XLVIII.* Salicetana, & Elvacensis sedes restituuntur. *N.* 627. *&c. CAP. IL.* Pestilentia Landsbergæ, Constantiæ, Lindavii, Mindelhemii, & Kaufburæ, quà extinguit Socios, quà exercet. *N.* 631. *&c. CAP. L.* Bruntruto homines nostros Galli ejiciunt. *N.* 644. *&c. CAP. LI.* Apud Nuithones Canisiani nominis incrementa. *N.* 655. Mors PP. Joann. Piersonii & Joann. Specii. *N.* 657. *&c. CAP. LII.* Castellum in jura Ambergensis Collegii transit. *N.* 661. *&c. CAP. LIII.* Repulsi ab Hæreticis Grisonibus Socii. *N.* 669. *&c.* Conventus Provinciæ XXIV. *N.* 672. P. Christoph. Grenzingii extra Provinciam obitus. *N.* 673. Maximilianus Septemvir natum filium S. P. N. Ignatio acceptum refert. *N.* 674. *CAP. LIV.* Ejusdem S. P. Ignatii in clientes & supplices beneficia. *N.* 676. *&c. CAP. LV.* Uterque Ferdinandus, II. & III. Societati insigniter favent. Illius mors, & elogium. *N.* 684. 687. *&c. CAP. LVI.* Ritus pii veteres post bellum instaurati; novus *Communionis Generalis* introductus. *N.* 692. 694. P. Christoph. Steborii res gestæ. *N.* 693. Joannis Christoph. Episc. Eustettens. virtutes eminentes, in nos beneficia, mors. *N.* 695. *&c. CAP. LVII.* Belli turbo per Alsatiam, Brisgojam, & Würtembergiam. *N.* 698. *&c. CAP. LVIII.*

Digitized by Google

LVIII. Hieremiæ Drexelii laudum epitome. *N.* 712. *ad* 727. *CAP. LIX.* Quorundam noſtrorum memorabilia funera: aliorum migrationes, Oettingam præſertim Veterem. *N.* 728. *&c. CAP. LX.* Bapt. Schulthuſius, Tridentini Gymnaſii decus. *N.* 737. *&* 738. Alii ex Marianis Sodalitiis virtutum flores. *N.* 739. *&c.* Origo Marianæ ædis in venuſto Elvacenſium monte. *N.* 743. *CAP. LXI* Enſishemii concuſſum Collegium: Briſacenſis ſtatio noſtris adempta. *N.* 744. *&c. CAP. LXII.* Tridentinæ plurium annorum moleſtiæ. *N* 754. *&c.* Mors pretioſa P. Stephani Triegeni. *N.* 760. Tridentina ſedes Collegii nomine donata. *N.* 761. *CAP. LXIII.* Turbulenta Tannis ſtatio. *N.* 762. *&c.* Conventus Provinciæ XXV. *N.* 765. Jacobi Bidermani merita, & mors Romæ. *N* 766. *&c. CAP. LXIV.* Annus Secularis Societatis. *N.* 772. Templum Euſtadii inſtauratum; Oeniponti, & Landishuti novum. *N.* 773. *&c.* P. Antonii Welſeri magnanimitas, & mors. *N.* 781. *&c.*

CAPUT I. *Bello Suecico urgeri cæpta Provincia.*

RErum Provinciæ noſtræ, quas narrare hac Decade ingredimur, tum proſperarum auſpicia, tum adverſarum omina ex P. Antonio Welſero haud vana capere, principio ipſo anni M. DC. XXXI. unde exordimur, licuit. Eum P. Mutius Vitelleſcus, Societatis noſtræ Præpoſitus Generalis, Provinciæ ſuſcipere gubernacula, Januario menſe, poſt P. Gualterum Mundbrotum, juſſerat. Cui muneri cùm prudentiam, virtutémque parem, & utrique paratam fortunæ, afferret; ſpem ſanè fecit Sociis egregiæ, fortunatæque adminiſtrationis: verumtamen & metum incuſſit, ne multa, magnáque, illo Præſide, Provinciæ perpetienda ingruerent: quippe quem caſibus, eventibúsque adverſis uſque adeò obnoxium, ac velut aſſuetum eſſe conſtaret, nullus ejus ut magiſtratus adhuc (nam plura jam rexerat collegia) fortunæ fulminibus immunis abiiſſet; præbente DEO ſcilicet, ut ſolet, forti viro materiem, neque concedente otium, quo nervus virtutis marceſceret. Et verò jam propiùs immineré graviſſima illa, quam nuper Aquilo ſuſcitaverat, procella cœperat; iisque in dies incrementis diffundebatur, ut ſtragem, perniciémque intentare Germaniæ Catholicæ univerſæ, atque his noſtris vel maximè partibus, videretur. Omnino bellum cervicibus imminebat, quantum vix ulla retro Germanorum tempora meminiſſent, cruentum præliis, atrox cladibus, expeditionibus multiplex, varietate Martis ambiguum, partium pertinax contentione, populorum denique vexatione famoſum. Guſtavus Adolphus, Suecorum idem, & Gothorum, Vandalorúmque Rex, Ferdinando II. Cæſari, Catholicóque nomini infeſtus, & fœdere Gallico recenti, ſociísque armis heterodoxorum Principum, ac civitatum, ſubnixus, latè in viſcera Germaniæ graſſabatur. Et Societas noſtra, quantò majori erat heterodoxis odio, tantò certiùs injuriis belli patebat. Curæ igitur hominibus noſtris ante omnia fuit, arcendis malis cœleſtia quærere præſidia, publicásque orthodoxi populi preces, ac ſupplicationes, toto ad id anno inſtitutas, peculiaribus quibusdam pietatis, religionísque proſequi officiis, atque provehere. Huc Sacrificia, huc comprecationes, huc pia ſupplicum agmina, religioſæque peregrinationes; huc crebra præterea piamenta, huc afflictatio corporum, ultróque data de peccatis ſupplicia, ſpectabant. Præ aliis Partheniorum cœtuum ſodales, ad preces communiter fundendas congregati, Divino Numini propitiando impenſiùs inſtitêre; cruore quoque frequenter ſuo ſub flagelli verbere placationibus publicis affuſo. Et Conſtan-

1. P. Ant. Welſeri, Provinciæ præpoſiti, ominoſa exordia.

2. Graviſſimi belli imminens pro piùs procella.

3. Ei Societas pio armorum genere occurrit.

4. Partheniorum cœtuũ in eandem rem ſtudia:

tiæ

tiæ quidem, Acroniorum urbe, qui de sodalitio erant Sacerdotes, proprium quoddam quotidie sacrum ad patronæ Virginis aram, designatis in orbem vicibus, fecêre; ipsè quoque cum Ecclesiæ Canonicis Antistes, Joannes Truchsesius. Landsbergæ verò, præcipuis quibusdam Germaniæ nostræ Principibus Tyronum Societatis nostræ exposcentibus preces, denas quotidie horas in multos menses privatim domi nostræ supplicatum est. Ita, dum patriæ defensandæ Mars Catholicus intentus vim vi repellere strenuè adnititur, haud segniùs interim in hostes pietatis armis, ac pœnitentiæ, depugnabatur. Cæterùm, bello undique urgente, cùm omnia terrore, tumultúque miscerentur, par nata est nostris operandi, tolerandíque occasio. Sæpe operam hostilis furor turbavit, intercepítque; sæpe operæ fructum calamitas ipsa multiplicavit. Nimirum & malis docti mortales, & periculis excitati, versâ in sapientiam necessitate, potiorem saltem servare sui partem, si minùs liceret utramque, allaborabant. Itaque muniorum instituti nostri profectus in cultura animorum hac tempestate is fuit, qui felicium annorum haud equidem exæquaret vota, spem tamen infelicium superaret.

5. Et Tyronum nostrorum Landsbergensium.

6. Par nata nostris operandi, tolerandíque occasio.

Operandi verò materiam Augustæ Vindelicorum in primis mutatus civitatis à biennio status copiosam peperit. Sublatis illic Lutheticæ sectæ ministeriis, ritibúsque publicis omnibus (id, quod alibi narravimus) ad Catholicæ religionis cultum redire universa mandato Cæsaris jussa erant. Eo maximè in negotio Episcopus, Henricus Knœringius, &, quibus præterea per officium incumbebat, laborabant. Nostri, laborum in partem vocati, supra cæteras conciones, & catecheses, ad S. Annæ de suggestu, ad S. Jacobi de plano docere populum in ecclesia, Episcopi auctoritate, cœperant. Illa urbana, hæc suburbana fuerat Lutheranorum antehac ædes; præcipua utraque, pravíque Evangelii præconio celebris: jam verò Catholicis reddita ritibus, atque ad orthodoxæ pietatis usum instaurata. Annæa illa cœnobii veteris, quod secta profanaverat, conjunctum domicilium habebat: quam domum Professorum Societatis nostræ facere, Pontifice Maximo annuente, quemadmodum diximus aliàs, Episcopus animo intenderat. Societas, invidiam, offensionémque verita Cœnobitarum, qui antiquitus tenuissent, magnopere consilio ejusmodi adversabatur. Nihílque non agebat P. Mutius Vitellescus Præpositus Romæ, ut cœptis absisteretur. Sed cùm Episcopi pariter, ac Pontificis, aliorúmque Ecclesiæ Principum judicio faciendum visum esset, ut Societatis in tam celebri urbe multiplicarentur operæ; quò magis & urgeretur in præsens religionis negotium, & in perpetuum dehinc continuaretur, in irritum cecidit, quicquid nostri obmoliebantur. Alieno igitur cedendum imperio fuit. Socii novam ibi figere sedem, laborísque Evangelici velut palæstram quandam inire interea, dum de Professorum domo maturesceret negotium, jussi sunt. Administrandámque primò Episcopus Annæam ædem, deinde integro possidendam jure Pontifex hominibus nostris tradidit. Tertio Idus Januarii Sacerdotes de Societate gemini, cum geminis Fratribus Adjutoribus, incolere domum cœnobii, Episcopi nutu, incipiunt. Pridie Nonas Octobres domicilii, possessionísque jus Pontificiâ auctoritate publicâ tributum est Societati, solenníque introductionis ritu sancitum. Septimo decimo pòst die Lycei quoque novi ad S. Annæ scholas professores nostri duo, alter dialecticæ, physicæ alter scientiæ, aperuêre; magnâ discipulorum supra spem frequentiâ, eáque in dies deinceps majore. Neque infrequentior ad conciones nostras ibidem, atque ad Divi-

7. Res Catholica Augustæ Vind. amplificata. *Vide Historia nostra Part. 4. Decad. 9 Num 6 6. & seqq.*

8. Ibi ad S. Annæ Societas novam init sedem.

9. Novíque Lycei scholas aperit.

Divinæ rei cæremonias, multitudo confluebat. Cúmque collegii etiam noſtri Auguſtani ad populum feliciter miniſteria procederent; ſpes erat, ni bella prohiberent, fore, optata ut jam tandem per urbem incrementa religio Catholica caperet. Eò major Lutheranos, templis, ritibúsque exutos, invidia urebat; futura impotens doloris, ni Suecico ab ferro affulgentis ultionis dulcedo, reſtituendæque in poſterum rei fiducia mitigâſſet.

10. P. Jacobi Kelleri, de re Catholicâ præclarè meriti, mors. *In Biblioth. Scriptor. Soc. JEſu.*

Solaminis interim nonnihil aſpergere exacerbatis poterat P. Jacobi Kelleri triſte fatum: qui, quòd plurimum cladis Lutheri gregalibus attuliſſet, inviſum ſe maximè, atque adeò formidabilem, Lutheranæ ſectæ reddiderat. Monachii illo ſeptimo Calendas Martias hujusce anni M. DC. XXXI. repentino extinctus malo, præclarè gerendis pro Eccleſia rebus, exagitandíſque religionis hoſtibus, cùm noſtro ibi collegio præeſſet, finem fecit. Extant ejus complures libri, latino, patrióque editi ſermone, ab Allegambe noſtro recenſiti: quibus prava heterodoxorum dogmata, & pſeudopoliticorum inſigniter artes convellit. Quippe plurimùm & ſtylo valebat, & verbo. Nec facilè dixerim, ſcribentisne, an diſputantis, in adverſarios vis major, atque acrimonia fuerit. Utramque ante alios Jacobus Hailbrunnerus è præcipuis Lutherici dogmatis aſſertoribus eſt expertus: quem, publicam arceſſitum in dimicationem, quàm validè Neoburgi preſſerit, fregeritque, prolixè eſt à nobis in loco enarratum. Ad ejuſmodi certamina Kellerum copiis omnibus doctrinæ, atque eruditionis, inde à juvenilibus annis, induſtria, uſúsque inſtruxerat. Initia diſcendi adoleſcens perdifficilia ſenſerat. At, perruptis ſemel corticibus, medullam artium, ſcientiarúmque omnem, humaniorum æquè, atque ſeveriorum, incredibili ingenii felicitate, diſcendo primùm, tum etiam docendo, exhauſit. Adeò in primis vincendis obſtaculis exploratum eſt magnorum operum compendium. Fuit ille proinde orator graviſſimus; poëta promptus, nitidúsque cum primis: hiſtoricus ad hæc multò maximè eruditus; miráque philoſophus perſpicaciâ: poſtremò theologus judicio, ſubtilitate, doctrinæ copia maximus; ut, quicquid his omnibus in facultatibus humanum poſſet ingenium, plurimorum eſſet opinione aſſecutus. Neque verò prudentia, negotiorúmque agendorum ſolertia atque dexteritate, quæ haud individua ſapientiæ comes eſt, minùs excelluit. Ea certè, ut à cathedris Theologicis avocatum Kellerum regendis collegiis maturè admoverent, Præſides adduxit. Itaque Ratisbonæ biennio, Monachii ſextum decimum in annum, iterúmque ibidem ex intervallo, ſupremo vitæ triennio, Rector præfuit; domeſticis, externis, ſummis, infimis, juxtà carus, atque acceptus. Quo in munere apud Principes quoque & gratia erat eximia, & auctoritate. Ex illis Bojariæ Septemvir Maximilianus graviſſimis in rebus Kelleri conſilio, operáque, inſigni ſuo, reíque publicæ commodo, utebatur: tantíque is hominem fecit, ut demortui etiam ante oculos imaginem, in conclavi poſitam, dictus fuerit ſervâſſe. Septemviri frater Albertus & ſuam illi, & conjugis Mechtildis conſcientiam pro ſacra confeſſione creditam compluribus annis voluit. Neque enim tractandarum rerum erat, quàm animorum, peritior. Quamobrem, qui de noſtris illi conſcientiæ ſuæ, ritú Societatis noſtræ, reddiderant rationes, ii piam Rectoris in eo negotio dexteritatem, artémque dirigendi ad DEum animos, virtutísque amore ac ſtudio inflammandi, pro miraculo prædicabant. Neque ambigebat quisquam, cœleſti ſpiritu ductu, qui ſic alios duceret; cùm præſertim DEO dedicum totum, Superísque

Vide Part. 4. Hiſtoriæ noſtræ, De cad. 8. num. 30. & ſeqq.

risque omnibus mirifica addictum religione omnes nôssent. Sed non aliud magis à suis Kellerus requirebat, quàm ut ex norma regularum Societatis nostræ cuncta facerent: in eóque studio principem se ipse, exemplúmque, universis præbebat. Alia virtutum ejus, bonarúmque artium decora Jacobus Balde, poëta noster, versibus celebravit: qui, cùm literarum Rudimenta primùm, mox etiam Poësin, & Rhetoricam, illo Rectore, Monachii magister in gymnasio traderet, eodem auctore, ac duce, ad id fastigium poëticæ gloriæ, quò dein pertigit, est eluctatus. Rerum porro, quas prospere gessit, felicitatem adversa quoque, arduáque plurima exantlantis fortitudo, celsitásque animi nobilitavit. Ornamentis omnibus decus ultimum accessit modestia, demissióque mentis, & festiva morum comitas, religiosa gravitate, miráque dignitate temperata, quæ maximè illum venerabilem, amabilémque cunctis reddebat. Eadem facilem ad officia, & liberalem erga indigos fecit, eos in primis, quos inopia gravius premeret, atque in egentiora Provinciæ collegia. Sed & mortuis, quos ignis lustricus detineret, singulari pietate suffragabatur: creditúsque est complures eorum ob id beneficii habuisse aspectabiles. Erat ipse obeso corpore; barba & capillis omnino canis, nisi quòd ab infantia nigricantem in capite maculam, ac velut nubem, circumtulit, quæ tempestatem illi, diu molestam, demum etiam fatalem, conciebat. Ea namque parte, subtiliorum humorum, irrequietíque sanguinis vehementes agitationes, & quasi pulsus quosdam, identidem sentiebat: quos Cyclopes dicere consueverat suos, supremo malo præludentes. Et verò illi, crassioris denique humoris objectu intercepti, dum sistitur solitus commeatus, repentino ictu, velut fulminis, attonuêre cerebrum nil tale cogitanti, vitámque exiguo temporis intervallo eripuêre. Mortui cùm esset caput per chirurgos apertum, concreti sanguinis inventus glomus est, magnitudine ovi, vitæ obex exitialis, calentiore, ut creditum est, ex vino generatus, quod medici, laboranti stomacho remedium, ab aliquo tempore, præceperant. Quippe, cùm cibo, potúque parcissimè, nec nisi Boico vino, eóque fugiente jam, atque exolescente, uteretur, nobilioris vini, ut insolens, sic impatiens valetudo fatale vitium traxerat. Viri casum, præter hostes Catholicæ Ecclesiæ, nemo fuit, quin maximè doleret. Optimus quisque, tanquam nobili extincto sidere, ut habent annales, ingemuit. Fuítque Religiosorum in Bojaria virorum cœtus, qui, quòd à vivo spiritualis quiddam subsidii nuper admodum accepisset, funebribus officiis, & sacrificiis, in triduum extractis, haud secus, quàm communi familiæ parenti, parentaret. Natus erat Kellerus Seckingæ, Rauracorum oppido, diœcesis Constantiensis. Vitæ annos attigerat sexaginta tres; duos in Societate & quadraginta exegerat.

Vide, si lubet, poëtam ipsum in Lyricis lib. 2. Ode ultimâ: itémque in Agathyrso num. 17. & seqq.

PORro postridie ejus diei, quo Lycei nostri Annæi scholis, de quibus antè memoravimus, Augustæ Vindelicorum factum est initium, Straubingæ aliam Societas novam habere sedem cœpit. Cujus constituendæ quæ ratio, atque occasio fuerit, nunc referemus. Est Straubinga infernatum Bojorum urbs princeps, à Landishuto secunda; eáque ex antiquioribus Germaniæ urbibus, adsita Danubio. Aciliam, seu Augustam Aciliam, veteres dixêre, ab Acilia, opinor, gente, antiquæ Romæ præcipua. Romanis enim aliquando habitatum locum fuisse, Scriptorum complurium

CAP. II. *Straubingani collegii primordia.* Anno M. DC. XXXI. II. Straubin-

ganæ urbis decora.

est opinio. Quin & Romani operis castellum, Sewiodurum nomine, hic olim positum, nonnulli memorant. Conditor tamen, quæ nunc est, urbis, Ludovicus Bojariæ Dux habetur, qui sub annum Christi M. CC. VIII. in veteris Aciliæ ruinis restituisse ædificia fertur, vel superstites antiquitatis reliquias ad novum instaurare splendorem cœpisse, atque amplificare. Et sanè splendida est, amœnáque, tum situ, tum structura, urbs; cœlo eadem salubri, & agro frugum, atque inprimis frumenti adeo feraci, ut Straubinga *fumen Bojorum* appellari consueverit. Publicam hìc pro Principe rem, cum nobili Judicum Senatu, Prætor (*Vice-Dominum* vocant) administrat, magnæque parti provinciæ jus dicit. Nobilitas frequens urbem, agrúmque incolit. Populo est ad omnem virtutis, cultúsque civilis disciplinam aptissima indoles. Tamen virus Lutherani erroris sub medium sæculi sexti decimi è finitimæ Austriæ, tum passim infectæ, commercio, atque ex curionis cujusdam, concionatorisque venenata doctrina, hæc quoque civitas hausit affatímque imbibit. Cui malo subínde Petrus Canisius, Alberti Ducis rogatu, Cæsarísque ipsius Ferdinandi hortatu, suasúque, medicinam facere aggressus, tum concionibus, germanáque Evangelii interpretatione, tum paternæ pietatis, sanctæque modestiæ, ac lenitatis illecebris eò rem adduxit, ut parum admodum ad perfectam sanitatem deesse videretur. Verùm, postquam is Romam, quò Societatis nostræ indicta pridem comitia (ad summum Præsidem pro B. Ignatio, biennio antè defuncto, renunciandum) avocabant, profectus est; laborare denuo Straubingæ religio, rueréque in deterius cœpit. Id, quod literis quibusdam Rectoris tum nostri Ingolstadiani, Nicolai Lanoji, ostenditur, quarum hoc recitat in vita Canisii Sacchinus noster fragmentum. *Miseri*, inquit, *Straubingenses nunc decipiuntur, abrepto à nobis P. Canisio, qui non mediocrem laudem apud Deum & homines illic meritus est, hæreticorum malleus, firmamentum Catholicorum, portus, præsidiúmque Germaniæ. Quem doleo abesse ab illâ civitate, cujus casum & interitum lugent omnes, qui Germaniæ tranquillitatem, pacémque exoptant, & precantur.* Nihilominus, absentis etiam Canisii consiliis, Albertíque Ducis, & Georgii Pappenhemii, Episcopi Ratisbonensis, cura, egregiorúmque Sacerdotum opera, id paulatim effectum est, ut planè hæresis ab universa civitate exularet. Cæterùm ea erat Canisii Straubingæ existimatio, quæ brevi desideria excitaret Societatis, Principémque Albertum extimularet, ut hominibus nostris in urbe collegium, per eósque religioni præsidium, proximo à Canisii discessu anno, qui erat Christi M. D. LIX. destinaret. Ipse tamen Canisius, penes quem erat Societatis per Germaniam tum nostram gubernatio, admittere collegium renuit, intempestivum ratus, exiguo etiamnum Sociorum numero inire novas in Germania sedes, antequam initas complêsset, perfecissétque. Successu deinde annorum, cùm jam pluribus Germaniæ locis Societas, hominibus aucta, consedisset, Monachio & Ratisbonâ excursionibus variis Patres nostri ad Straubinganos, Evangelici operis gratiâ, delati sunt. Anno M. D. LXIV. agri Boici infra Straubingam, ad Austriam, Bohemiámque vergentis, rusticana plebs, Ortenburgico quodam præcone subdente faces, Lutheri denuo flagrare desiderio cœperat; jámque ebria erroribus, dum perditè affectat religionis libertatem, seditioso tumultu publicam rem turbabat. Per eam causam Sacerdotes nostri, Monachio Straubingam, & affecta porro in loca, cum potestate missi, Clerum, populum, ecclesias, disciplinam, sacrorum

Schmaltz-Grub.

12. Lapsam id loci religionem restituere Petrus Canisius laborat.

Vide plura de bis Parte 1. Historiæ nostræ, Decad. 2. num. 80. Item in Vita Canisii, Franc. Sacchino auctore, p. 144. &c. Sed & Histor. Soc. Part. 2. lib. 2. num. 13.

13. Sæpius huc nostri Evangelici operis gratiâ mittuntur.

Vide plura de bis Part. 1. Historiæ nostræ, Decad. 3. à num. 117.

Digitized by Google

rum ritus, ac cæremonias (omnia quippe defecerant) ad pristinum religionis, pietatisque cultum reducere, insigni profectu, laboravêre. Vigesimo post anno, Guilielmi Ducis voluntate, Straubingana rursus in urbe sub verni jejunii tempus Evangelio dedêre operam. Cujus expeditionis dux rectorque ipse Provinciæ nostræ Præses Georgius Baderus fuit. Anno M. D. LXXXIX. idem Guilielmus P. Carolum Peuttinger, & P. Simonem Graulock, Ratisbonâ, ubi collegii tum nostri initia ponebantur, Ingolstadium avocatos, móxque Straubingam, atque ad alia circùm loca, cum literis missos, docere populum, atque excolere, majoris iterum jejunii spatio, voluit. Privati etiam negotii gratiâ, insequentis sæculi anno altero & vigesimo, Straubingam Patres gemini Ratisbonâ venêre. Matrona è Straubinganis honesto loco nata, dum marito fortè absente, ærarii domestici arcas, auro aliàs optimo argentoque plenas, nocte intempesta lustrat, nihil omnino auri, nihil argenti (sive id oculorum, sive mentis ludibrium fuerit) adesse conspicit, animi inde exorta intemperies adeò heram exagitavit, ut quanquam superveniens postea maritus reseratas arcas, omnémque in iis thesaurum ante oculos, intactum penitus, exhibebat; ipsa tamen, velut furiis acta, tumultuari assidue, apertéque insanire, ac pro muliere fanatica, quam malus insedisset genius, se se gerere. Multa multi emotæ mentis remedia nequicquam tentaverant. Nostri Ratisbonâ, ut diximus, accersiti, cùm neque salubri alloquio, neque, rebus sacris adhibitis, quicquam ipsi quoque profecissent, festo demum B. Franc. Xaverii illucescente, sacrificium facere honore illius, ac nomine, ipsíque impensè miseram commendare instituunt. Ita illico domuêre furorem, atque adeò effecêre, ut, quæ & animi antè, & corporis quietem omnem respuebat, sacrificio vix dum peracto, sedata domi suæ, compositáque, decenter inambularet, salutiferisque porro adjuta consiliis, ad sanitatem integram, tranquillitatémque rediret.

14. Ope S. Fr. Xaverii matrona quædam sanitatem recuperat mentis.

Inter hæc fervere Straubingæ desideria Societatis. Sociorum collegium cives, à nonagesimo præsertim anno superioris sæculi, efflictim petere. Sed varia rerum, ad id operis pertinentium, difficultas, quò minùs vota proficerent, longo tempore obstabat. Tandem annus M. DC. XXIX. expedire negotium, qua vix quisquam credidisset ratione, cœpit. Lis erat Senatui Straubinganæ civitatis cum collegio nostro Ingolstadiano de quorundam pretio bonorum, quæ collegium illud ex pupillis hæredibus Georgii Aicherii, Straubingani Syndici demortui, emerat. Quippe, dum pretii summa, rite à collegio numerata, per tutores & procuratores, ab Senatu constitutos, negligentiùs curatur, tardiùsque in pupillos tribuitur, pecuniæ interim ratione immutatâ, detrimenti haud parùm erat hæredibus importatum. Unde in jus vocatus apud Principem cum tutoribus ac procuratoribus Senatus, &, quanti intererat hæredum, præstare jussus, quò sibi consuleret, litem in collegium nostrum revolvere actione contrariâ moliebatur. Hanc controversiam Ferdinandus Buchhusius, dicasterii Straubingani Quæstor, amicitiæ maximè stabiliendæ, introducendæque in urbem Societatis occasionem facere, tempestivo sanè consilio intendit. Nam, cùm neque periculo actio, neque molestia vacaret, multóque magis spectaret eò res, ut Senatus, quàm ut collegium nostrum causâ caderet; censuit ille, propositâ inter partes compositione, induci commodè litigantes posse, ut satisfacere hæredibus Societas, Societati Senatus domicilium Straubingæ constituere, spon-

15. Collegium Societatis Straubingani cives expetunt.

16. Amicitia ex litigio nata ei negotio deservit.

Digitized by Google

sione mutuâ consentirent. Consilio igitur cum dicasterii principibus, Joanne Warmundo Preysingio Prætore, & Joanne Christophoro Herwarto Cancellario, communicato, cùm rem utrique probâsset, hi tres communi operâ componere negotium Societatem inter & Senatum civitatis aggrediuntur. Dicasterii conciliùm primò Prætor convocat; quò res majore auctoritate gereretur. Consensu deinde omnium, cum Consulibus civitatis, per eósque cum Senatu agi cœptum est; eadémque componendi ratio, quam Quæstor excogitaverat, proposita in medium, nec difficulter persuasa. Id modò deliberabatur, quanam demum opportunitate, quémque præcipuè in modum Societati sedes in urbe constitueretur. Nihil dum visum definire. Principis antè exquirere mentem, appellare auctoritatem, placuit; rogatúsque Prætor, ut, quoniam ipse officii causâ propediem esset Monachium profecturus, cum Septemviro Maximiliano communi nomine causam ageret. Neque Prætoris tantùm in hoc negotio, verùm omnium etiam cæterorum, ad quos res pertinebat, alacritas, atque erga familiam nostram benevolentia, benignitásque apparuit. Cancellarius Herwartus, cùm primùm de Societate introducenda verba faceret, ad semihoram sermonem extraxit. Ubi in exemplum adducebat principes illas ditionis Boicæ urbes, Landishutum, Burghusium, Ambergam. Quæ similiter, ut Monachium olim, Ingolstadiúmque, Societatis homines intra mœnia sua haud ita pridem voluntate maximâ collocâssent, non aliud, ratæ, ad publicam utilitatem facturas opportuniùs, quàm si perenne illis domicilium, unde perpetua populus emolumenta caperet, statuerent; cùm vel puerilis ætatis institutione unde vulgò civitatum salus penderet, si nihil aliud, utilissimam rei publicæ operam Societas navaret. Dicasterii Proceres uno omnes ore confirmabant: „ Id negotii ad publicam incolumitatem non Straubinga-„ næ modò civitatis, verùm etiam amplissimæ circùm regionis, perti-„ nere. Neque esse in obscuro, quantum commodi ad omnem orbem „ terrarum, ex quo Societas extitisset, ex ministeriis ejus omni tempo-„ re rediisset. Pro testimonio rem esse. Proinde longinquo etiam ab „ ævo, si Superi favissent, expetendum Straubingæ Societatis colle-„ gium, & verò expetitum, votis omnibus fuisse. “ Addebat Buchhusius Quæstor, qui & ipse de concilio erat: „ Non aliud majus, quàm „ in liberorum educatione, momentum ad rempublicam quamque rectè „ constituendam videri. Id adeò ex Romanæ antiquitatis historia con-„ stare. Quippe usque eò Romanam viguisse rem, quoad incultu atque „ lasciviâ diffluere juventus cœpisset. Moderandæ autem, excolendæ-„ que omnibus artibus juventuti Societatis homines divino datos con-„ silio, & præcipuâ quadam, propriáque instituti ratione, præ aliis, quos „ Germania adhuc vidisset, Religiosorum virorum cœtibus, mancipatos. „ Id, si cætera desint, sufficere, ut, quæ se offerat, tanti commodi per „ eos capiendi occasio minimè prætermittatur. Et sanè Straubinganis „ ante omnes maximam puerilis institutionis rationem esse habendam: „ ut quorum liberos ex temporum superiorum iniquitate licentia morum „ tanta, dissolutióque teneret, quantam, ni disciplina nova corrigeret, „ Divino quondam Judici difficulter civitas esset expurgatura. “ De Consulibus civitatis nemo, de Senatoribus vix pauci erant, quin continuò cuncta probarent, confiterenturque, „ sibi & publicæ, & privatæ uti-„ litatis ergò in optatis pridem fuisse, ut mœnibus recipiendæ Societati „ tandem aliquam nanciscerentur opportunitatem. Neque committen-„ dum videri, ut, quibus cætera provinciæ capita, Monachium, Lan-„ dishu-

17. Straubinganorum Procerum in eam rem studia, studiorúmque incitamenta.

„ dishutum, Burghusium, postremò Amberga, gauderent Societatis Pa-
„ trum auxiliis, ac solaminibus, una Straubinga, princeps item, am-
„ plissimíque juris civitas, tam tristibus præsertim, tantíque periculi
„ temporibus, destitueretur.“ Hic erat nobilissimæ urbis, hic Magi-
stratuum ejus, optimatúmque, & verò popularium per omnem regio-
nem, de Societate nostra sensus. Atque hæc tamen eo tempore fie-
bant, iis annis in ore hominum, animóque versabantur, cùm maximè So-
cietas calumniis, famosisque scriptis (id, quod alibi diximus, magísque
posteriùs ostendemus) velut noxia terrarum orbi, populísque adeò omni-
bus abominanda, per Germaniam traducebatur. Itaque P. Paulus Lay-
mannus in eo libro, quem nomini, famæque Societatis defendendæ eo-
dem tempore vulgavit, hæc Straubinganæ civitatis in cœtum nostrum
studia inter præcipua, quæ adduxit in rem nostram, testimonia non du-
bitavit commemorare. Idémque literas, Prætoris nomine, ac Dicasterii,
Consulúmque, atque Senatûs Straubingani, ad Maximilianum, Bojariæ
Principem, datas, per quas concedi sibi Societatis collegium petebant,
Germanico, ut exaratæ erant, sermone descriptas, ad libri calcem adjecit.
Quarum ut in historia quoque nostra exemplum extet, haud arbitrati sumus
ab instituto alienum. Eæ igitur, è germanico versæ, sic habent.

18. Cùm maximè Societas calumniis laceratur, tum flagrantissimè illam Straubinga desiderat. *Vide Historiæ nostræ Part. 4. Decad. 9. à num. 743. Item hac Decade 10. infrà à num. 359.*

„ Cùm rerum omnium, ad incolumitatem publicam pertinentium,
„ tum verò præcipuè illarum, quæ ad DEI Optimi Maximi gloriam, at-
„ que ad germanæ virtutis incrementum spectant, curam nobis per offi-
„ cium impositam, Clementissime Princeps, existimamus; in iis verò
„ scholas, teneræque ætatis institutionem, * *tanquam basim Reipubli-*
„ *cæ*, cordi habemus. Porro ignorare non possumus, quod & au-
„ ditu, & usu maximè ipso discimus, rem scholasticam, eámque in pri-
„ mis, quæ Latinarum est literarum, primariâ hac tuâ in urbe Straubin-
„ ganâ haud perinde, atque oportet, administrari; quin eos, qui ad-
„ ministrant, socordiâ suâ, segnitiáque ac parùm consultâ disciplinæ ra-
„ tione, fastidium atque horrorem bonarum artium, non amorem, stu-
„ diúmque, discentibus ingenerare; sic, ut, qui valent opibus parentes
„ (quorum quidem non maximus est numerus) cogantur liberos aliena
„ in loca, extra patriam quoque, velut Ratisbonam, ubi à multitudine
„ heterodoxorum exulum hujusce temporis, atque à promiscuo convictu
„ diversæ religionis familiarum, haud leve periculum orthodoxæ fidei,
„ pietatíque impendet, studiorum gratiâ dimittere; qui verò tenuioris
„ sunt fortunæ, ii suos, quantumvis egregiis præditos ingeniis, literarum
„ omnium expertes, rudésque relinquere, sumptuum inopiâ, compellan-
„ tur. Qua in re si ultrà conniveremus; profectò neque Deo ipsi, ne-
„ que tibi, Princeps, neque subjectorum securitati, essemus facturi satis.
„ Proinde commissæ nobis, commendatæque civitatis, atque adeò re-
„ gionis universæ nomine, qua par est submissione, etiam atque etiam
„ precamur, hujus ut urbis tuæ desideriis, Societatis JESU (laudatæ
„ sanè, sanctæque familiæ) collegium sibi exoptantis, benignè annuas;
„ nequid multitudini puerorum, lectissimæque juventuti, atque nobili
„ etiam, atque illustri, quam urbs, regióque numerosam enutrit, at mi-
„ nùs excultam adhuc, minúsque eruditam intuetur, ad orthodoxæ fidei,
„ literarúmque disciplinam; nequid plebi etiam, quam summa premit,
„ evidénsque necessitas, ad salutaris doctrinæ cognitionem, pietatisque
„ Christianæ exercitationem; nequid postremò subjectorum animis, cor-
„ poribúsque ad perpetuam, perfectámque salutem, atque incolumitatem

Vide Laymanni librum, cui titulus, Justa defensio &c. pag. 346. & Appendicem libri pag. 29.

19. Literis ad Principem desiderium suum civitas declarat.

* *Verba Latina Germanicis inserta.*

„ deesse, Princeps maxime, patiare. Et verò à Deo, atque à te quo-
„ que, provisum est, eam ut in rem ipsam opportuna jam, eáque indu-
„ bitata habeamus, tum è publico, tum à privata piorum liberalitate,
„ adminicula. Sed & clariora nobis ob oculos versantur præcipuarum
„ urbium tuarum cæterarum, dicasteriis publicis insignium, in quas con-
„ similes ob causas introductam Societatem JESU novimus, exempla,
„ quàm ut abesse à nobis diutiùs Societatis hujusce homines velimus.
„ Illos igitur ut item nobis concedas, pro ratione officii nostri, & con-
„ scientiæ, impensè cupimus, infimisque abs te precibus oramus. At-
„ que omnino confidimus, fore, ut, quod syncerâ mente, optimóque
„ consilio, universi petimus, id pro summo illo tuo, maximéque laudan-
„ do studio, quo & Catholicam religionem, & bonas artes, virtutésque
„ omnes complecteris, ad Dei, Matrisque Dei, ac Superorum omnium
„ gloriam atque honorem, ad orthodoxæ Ecclesiæ, extra quam nulla
„ salus, illustrius in dies, ampliúsque incrementum, ad mortalium
„ omnium, summi, infimíque ordinis, locupletum juxtà, atque egen-
„ tium, emolumentum, animíque & corporis incolumitatem, præterea
„ ad universæ posteritatis utilitatem publicam, prosperitatémque, atque
„ ad præsentia pariter, & futura Reipublicæ arcenda mala, ita, ut dignum
„ esse te Principe, ac Patre Patriæ, intelligis, approbare auctoritate tuâ,
„ ratúmque ac sanctum habere decernas. Interea verò, dum ad con-
„ siliorum effectum venire liceat, illud petimus abs te, nobísque pol-
„ licemur, quod idem primariis illis tuis urbibus, Landishuto, Burghu-
„ sio, Ambergæ, antequam justi eis collegii Societatis copia fieret, con-
„ cessum volueras, ut aliquo Patres numero, pro tuo arbitrio, nostris
„ recipi mœnibus jam nunc permittas. Quibus ne sacra ædes, néve
„ alia res ad usum vitæ, institutive, desit, nostrum erit providere.
„ Deus Opt. Max. quicquid hanc nobis in rem præstiteris, longâ tem-
„ porum tuorum, regiminisque tui felicitate, ac sempiternâ demum in
„ cælis beatitate, quæ est nobis indubitata spes, remunerabitur. Nos
„ autem, hac in urbe tuâ, & regione totâ, quotquot vivimus, & gra-
„ tias tibi immortales, pro eo, ut par esse intelligimus, habituros, &
„ perpetuis precibus prosperitatem tibi, corporisque atque animi salutem
„ ab Superis oraturos, profitemur. Ita, quod agimus apud te negó-
„ tium, ac nosmet ipsos quoque, benignitati tuæ, clementiæque, po-
„ tentissime Princeps, submissi, supplicésque commendamus; Prætor,
„ Cancellarius, Assessores dicasterii tui; Consulésque, & primi pariter,
„ secundíque ordinis Senatores primariæ hujusce urbis tuæ Straubinga-
„ næ; cives denique, incolæque universi.

20. Straubinganos inter & nostros de collegio constituendo qua ratione transactum sit.

Has literas, quinto Calendas Januarii datas, Prætor ipse Warmundus Preysing, anno M. DC. XXX. ineunte, Maximiliano Septemviro Monachii tradidit. Septemvir, probari sibi magnopere omnia, ostendit. Id modò admonuit, quibus opibus effectam rem vellent, consultarent, atque ad se deinde referrent. Annum, & amplius, deliberatio, &, nescio, quæ seu variatio consiliorum, seu retardatio, tenuit. Tum demum cum Societatis nostræ Præsidibus publico nomine actum est; eáque depaciscendi ratio, quæ ex sententia Buchhusii Quæstoris in commune decreta erat, in medium allata. Ambergensis collegii Rectori, P. Casparo Hell, missu P. Antonii Welseri, qui Provinciam regendam nuper admodum susceperat, Straubingam ingresso, pridie Idus Martias anni M. DC. XXXI. Magistratus declarat, præter templum, instituto nostro idoneum, aliáque

ad

ad usum domesticum opportuna, septies centenos florenos annuos Sociis aliquot alendis, dum justi collegii constituendi ratio iniri posset, interea suppeditaturum. Welserus Præses, audito Hellio, Ingolstadii cum primoribus consultat Patribus. Et, quanquam difficile Ingolstadiano accidebat collegio, quod Straubingani stipulabantur, ut, millibus florenorum sex numeratis, Aicherianorum hæredum petitioni satisfaceret; cùm præsertim in judicio securos causæ bonitas nostros præstaret, domi verò angustior, quàm pro familiæ magnitudine, res (quippe ingens supra usum pristinum numerus accesserat, neque æris alieni exiguum pondus erat) ampliatas potiùs, quàm imminutas, facultates posceret; tamen vicit, quæ prima Societati meritò est, divinæ gloriæ amplificandæ, publicæque utilitatis ratio, &, cui deferendum omnino videbatur, inclytissimæ civitatis erga Societatem nostram humanitas, atque benevolentia; conclamatúmque à Patribus, ut commoda iniretur ratio, per quam Straubingani populi tam justis, támque antiquis votis, ac desideriis, hac tandem occasione obtemperaretur. Sed, cùm de causa Aicheriana, quid Straubinganos inter & Societatem agitaretur, ad Septemvirum relatum esset; errore quodam relationis factum est, ut ratum habere, quod constitutum erat, diu Princeps abnueret; tametsi Consules civitatis gemini, Christoph. Sigersreitter, & Christophorus Thyrnizel, negotio strenuè Monachii instabant. Mense subin Aprili exeunte P. Joannes Glück, Ingolstadiani collegii Rector, cum P. Wolfgango Hein, possessionum collegii administro, à Præside Welsero Straubingam missus, iis cum Magistratu conditionibus decidit, quas, ut justas satis, collegiique novi ponendis initiis accommodatas, haudquaquam Societas, si modò Septemvir probaret, respueret. Domus erat quædam Straubingæ, Præpositorum ecclesiæ Straubinganæ quondam sedes; vetusta illa quidem, rebúsque vacua; cæterùm justæ eadem amplitudinis, usúque percommoda, quæ Sociis in domicilium destinabatur. Vicina domus alia, quam Strohmarianam dicebant, ære publico emenda, dum novum excitaretur gymnasium, scholarum erat usibus deservitura. Sociorum quinque sustentationi (nam totidem, nec amplius, in illis principiis designabantur) florenos annuos triennio primo millenos, deinceps septies centenos, Magistratus, & quicquid ad vitæ cultum, paratúmque requireretur, constituebat. Sacra denique ædes attribuebatur ea, quam, sitam in vicinia, ducentis circiter antè annis è familia Habelkoferorum civis locuples Dei matri Virgini condiderat, fundaverátque. Quæ ita omnia convenêre, si & Septemviri Maximiliani, & Episcopi Ratisbonensis Alberti auctoritate atque approbatione corroborarentur. Aicherianæ causæ ad scopulum, ut antè diximus, diu negotium hærebat. Sed eâ denique Monachii compositâ, octavo Idus Septembris Princeps, tertio Idus Octobris Episcopus, quæ transacta erant, firma, ratáque esse jussêre.

21. Sociorum prima Straubingæ colonia; primique labores.

Itaque ad nonum Calendas Novembres de nostris quinque, novæ sedi capessendæ, Straubingam urbem, magnâ omnium ordinum voluntate, atque gratulatione, ingrediuntur: P. Albertus Kapfel, novæ coloniæ caput; P. Adamus Straub, claro vir nomine, gestísque rebus insignis; P. Georgius Megglinus, concionator, idémque rei scholasticæ præfuturus; M. Georgius Westermayr, classes geminas grammaticæ infimæ moderaturus; Martinus Kolb, familiæ administer. Diversorio publico tantisper usi sunt, dum, quæ propria foret, habitatio instrueretur. Cui adornandæ florenos quingentos, ut convenerat, Magistratus illico numerari

De sede Chamiana vide Decad. 9. à num. 528.

rari jussit; supellectilis complementa Chamium, Palatinorum civitas, è sede ibi nostrâ, nuper dissolutâ, submisit. Tertiâ demum luce, quàm advenerant, domicilium illud suum tenuerunt. Scholis postridie festi S. Cathaninæ Virginis & Matris theatrales ludi auspicium in civitatis curia dedêre. Quatuor omnino Grammaticæ classes, tametsi geminas duntaxat infimas Magistratus poposcerat, suscepêre nostri administrandas: quibus proximum in annum artis poëticæ facultas erat accessura. Undecimo Calendas Januarii publica, quæ solet, introductio Societatis primùm in ædem sacram, quæ assignata erat, tum etiam in domum, quam privato usu habitare Patres jam cœperant, utriusque clavibus per Sylvestrum Kelmayr, majoris Ecclesiæ Decanum, solenni ritu traditis, celebrata est. Sacrâ illâ porro in æde postquam exerceri munia Instituti nostri cœpta sunt, ea continuò se illuc aggregavit piorum hominum ex urbe, viciniáque multitudo, cui parem navare operam quantacunque contentione Sacerdotes nostri minimè possent. Foras etiam prolatus per agrum labor multiplicem fructum tulit. Nec dubitavit amplissimi cœnobii Nideraltachiensis Antistes in pietatis suæ, suorúmque obsequium sæpius unum de Patribus evocare. Inter advenas heterodoxos, quos, ejuratis erroribus, ad Ecclesiam Catholicam Socii aliquo numero adjunxerunt, Magdeburgici Consulis filiam commentarii domestici memorant. Indigenarum tanta erant, quanta vix aliâ ullâ in Bojariæ urbe, erga Societatem nostram studia. Atque hæc ecce Straubinganæ sedis nostræ, &, quod hinc postea extitit, collegii principia; auspicata profectò, fortunatósque in posterum spondentia progressus; ni turbida illa, iniquáque incidissent in tempora, quæ Martis, mortísque longos furores, publicásque ex his, & privatas Germaniâ totâ calamitates, cladésque, tum maximè parturirent. Quibus deinde malis non Straubinganum modò, sed & alia pleraque, extra Tyrolim, & Helvetiam, Provinciæ nostræ domicilia (id, quod nunc narrare ingredimur) misere afflictata sunt, vel graviter certè tentata.

CAP. III.

Tumultu bellico Palatina nostra sedes, & quæ Elvaci erat, turbantur.

PRimum in eo numero Ambergense collegium fuit. Quod, ut situ erat ad Septentriones in Provincia ultimum, ita hostibus, ab ea parte ingruentibus, proximum objiciebatur. Unus modò annus, vixque is totus, fluxerat, ex quo primum Rectorem, quem suprà nominavimus, P. Casparum Hell, completâ tum demum, perductáque ad justi collegii statum familiâ, acceperat; cùm repente, illato à Suecis & Saxonibus terrore, disturbatum est, atque ad pauciissimos redactum. Celeriores nempe, ampliorésque progressus, quàm pro temporis superioris facie, Mars Gothicus hoc anno M. DC. XXXI. Lipsiensi præsertim à prælio fecerat, ut non armis minùs, quàm consiliis, fatalem, perniciosámque sibi Lipsiam res Catholica senserit. Namque heterodoxi Principes, Ordinésque, comitiis ultimis Ratisbonensibus exasperati, atque ad concilium alterum, Francofordiæ celebrandum, rejecti, proprio inito Lipsiæ conventu, cùm Cæsarem ad postulata sua inflectere haud possent, consilia in bellum omnia contra Catholicos cum Rege Sueciæ converterant. Quibus novas subinde faces Saxoniæ Septemvir conventu altero Dresdano subdidit. Atque hunc deinde Septemvirum, consiliis adhuc adversùs Catholicos agentem, ut armis etiam ageret, infestus Tillius, orthodoxæ militiæ Imperator, alia omnia agitans, incitavit. Veritus quippe is, ne arma Saxo cum Sueco jungeret, Saxoniam bello erat aggressus, eáque ipsâ re maximè Septemvirum irritaverat, ut ocyùs iste non jam conscium duntaxat, participémque cœptorum, ut antè, sed & expeditionis consortem, se

Anno M. DC. XXXI.

22. Heterodoxorum hostium celeres progressus.

Sueco

Sueco adderet. Inde ad Lipsiam Tillius exercitum haud secundis auspiciis admovit. Urbem properè sanè, sicut alia nuper Saxoniæ loca, expugnavit; cæterùm eo id exitu, qui victori limes victoriarum, prosperitatisque terminus esset, non victoriis novis, quod videri poterat, viam muniret. Quinto decimo Calendas Octobres cruento apud Lipsiam prælio superatus ipse ab hostibus, ægre Halam Saxoniæ evasit; móxque inde quoque cedere compulsus, vix tandem Halberstadii collegit sese, exercitúmque instauravit. Exin Catholica inclinari res, quæ tanti antè temporis felicitate attollebatur. Heterodoxa factio, victoriâ recenti addente animos, pacificæ compositionis consilia, quæ comitiis Francofordianis inde à tertio Nonas Sextiles agitabantur, abrupto conventu, respuere, bellóque instare obnixiùs. Suecus Octobri mense Turingiam, atque inde Franconiam, infestis copiis ingressus, dum proximum invasurus Palatinatum, aliáque confinia, creditur, pavore omnia, & consternatione percellit. Neque ab Saxone, quanquam longinquiùs etiam tum agente (nam Silesiam bello petierat) futuri nihil periculi, qui longiùs prospectabant, præsagierant. Palatina regio, nuda propemodum à præsidiis, atque inermis, vexationi, cladíque omnis patebat. Etenim, quæ in finibus cohortes militum septem adversùm primas incursiones pervigilabant, siqua vis major ingrueret, Ingolstadium se recipere, ne ludibrio esset hosti paucitas, jubebantur. Eodémque Ambergensis curiæ maximæ, unde jura, imperiáque in provinciam dispensabantur, Proceres mandato Principis evocabantur. Jámque Suecorum Rex Norimbergensem agrum, Ambergensi finitimum, ferebatur cum exercitu ingressus; cùm è Ducibus Ambergæ, qui excubiarum præfecturam, custodiarúmque gerebat, solicitè nostros nominatim, ut sibi consulerent, admonet. Ipse militem è provinciæ finibus colligit ad mœnia. Tum verò, tanquam in ultima desperatione, convasare primi quique civitatis, & fugam accelerare, Religiosarum quoque familiarum homines; quibus majus paratum ante alios periculum existimabatur. Neque nostris visum, universum collegium in discrimen adducere; sed, Rectore cum Sacerdotibus geminis, Fratribúsque totidem Adjutoribus, ad custodiam domûs, atque ad obsequium, solatiúmque fidorum civium persistente, debiliores collegas Reichenbachium, cæteros Ratisbonam, aliáque in loca, periculi securiora, dimittere; illos præterea Socios, qui compluribus per Palatinatum stationibus divisi, Catholicæ religioni operam navabant, admonere, ut primos hostium impetus, qui solerent esse ferociores, maturè declinarent, nec se temere periculis exponerent.

23. Inclinari cœpta res Catholica.

24. Norimbergensem agrum Suecorum Rex ingreditur.

25. Ambergense collegium disturbatur.

Subin terror à Saxone, Lusatiam, Bohemiámque pervadente, ipsámque adeò expugnante Pragam, propinquior, majórque incubuit; maximus denique, occupatâ Egrâ urbe, Palatinis ad Boream conterminâ. Verumtamen terror duntaxat tum quidem fuit, Catholico milite, opinor, quem Tillius, partitus exercitum, Novembri mense Bohemiæ tuendæ submiserat, hostiles ausus inhibente. Unam modò stationem, quam Redowicii, Egranæ ditionis oppido, Societas nostra habebat, præpollentium ibi heterodoxorum, Saxonicóque Marte confidentium invidiâ eversam, & Waldsassensem Ecclesiam in finibus Egranis desertam ad tempus à pastore suo, vim hostium fugiente, reperio. Atque ille quidem ad collegium nostrum Ambergense, unà cum Fratre nostro, Pancratio Schuberto, è Tirschenreitensi statione Ratisbonam proficiscente, adulto Decembri pervenit. Tirschenreitæ verò, cæterísque in stationibus,

26. Saxones Egram occupant.

27. Redowicii Societatis nostræ eversa statio.

ac sedibus, quas tum Societas in Boico, Neoburgicóque Palatinatu novem admodum obtinebat, Sacerdotum nostrorum aut nulla omnino fuga, aut brevissima certè, fuit. Aliò namque spectare tum Saxonum, tum Suecorum, consilia, itineráque interea cœperant. Nec dubitârunt, qui Ambergâ Socii profugerant, ipso Decembris initio, cùm maximè à Bohemia hostis immineret, ad collegium remeare.

28. Ambergam Socii revertuntur.

Quod quidem collegium, cùm omnium primum in minis hostilibus, terroribúsque excipiendis fuisset, divino tegente præsidio, tutius dehinc plerisque aliis ab injuriis belli, præterquam ab annonæ difficultate quadam, permansit. Cæterùm, quam hostium propinquitas injecerat, formido, trepidatióque popularis, si minùs corporum, ac rerum, at animorum detrimentum ingens attulit.

29. Religionis in Palatinatu pericula.

Nam, ut recens erat Palatinorum ad orthodoxam fidem reversio, tenella illa etiam tum germina Ecclesiæ, Aquilonaribus iftis adusta flatibus, facillimè vitium, labémque capiebant. Plurimi certè per id tempus aut susceptæ religionis inconstantiam, aut simulatæ falsitatem, præ se palàm ferebant. Heterodoxarum in Germania partium, quæ esse cœperat, ante oculos felicitas versabatur, & potentia. Eas denuo ut sequerentur, hinc lenocinia fortunæ, blandientis assedis, hinc terricula, deterroribus minitantis, impellebant. Spes, metúsque versabat animos in ambiguo. Novandarum rerum seu opinio, seu cupido, ancipites, incertósque non paucos exagitabat. Qui exilii timore, neque tam salutis, quàm patriæ desiderio, Catholicam professi fidem erant, positâ, quam sumpserant, personâ, quò libido & occasio ferebat, jam rapiebantur, vagæque atque arbitrariæ religionis licentiam pristinam vindicare, liberatore Sueco, parabant. Qui ne professi quidem erant (nec enim deerant, quibus error etiam tum hæreret) liberatoris adventum impatientiùs etiam præstolabantur. Ergo belli speciem, inque Catholicos rabiem, non tam eminus hostes, quàm in patriæ viscéribus populares ipsi, repræsentabant. Cives civibus infesti tumultuabantur; neque tantum erat ab alienis, quantum à falsis fratribus periculum.

30. Ea in homines etiam nostros redundant.

Doctores maximè, ducésque orthodoxæ religionis, ut invisos, sic destinatos furori, perfidia habuit. Fuitque, ubi Parochis paræci jam injicerent manus; ubi domos religiosas profana diripere plebs aggrederetur. Quam neque nostri violentiam à possessionibus facilè suis prohibuêre. Et verò in Societatem nostram potissimùm plurimorum odia, iræque armabantur. Idque erat causæ, cur, qui ex Ducibus Ambergæ custodiendæ urbi præerat, cùm, Regem hostem in finibus adesse, nunciatum esset, nostrorum hominum solicitam gereret, ut diximus, curam, nominatimque illud suggereret Rectori, ut è Patribus duos, quos profligandis erroribus, Catholicæque restituendæ rei constaret acriùs præ aliis, obnixiúsque institisse, ante omnia curaret populari violentiæ subducendos. Quò magis mirere, incolumes, indemnésque tot Sacerdotes nostros, Palatinatu toto expositos, id temporis perstitisse.

31. Evangelici operis ex bello difficultas.

Sed mali, damníque plus, quàm satis, inde erat, quòd Evangelicum opus, ut est impatiens turbarum, per eam provinciæ tumulturationem non languebat modò, verùm propemodum jacebat. Nihil jam, aut perparum, novorum ejus generis manipulorum; nihil justæ messis, ne sementis quidem, quæ spem de se majusculam præberet. Cultura ipsa, velut iniquo in solo, atque aspero, difficilis & impedita. Neque tam agebant jam Patres, id, quod instituerant, ut novis quibusdam identidem incrementis res pietatis, religionísque ubique crescerent, quàm ut minimum denique detrimenti acciperet. Solitus labor in tranquillandis fere, componendísque animis consumebatur,

Digitized by Google

tur, atque in prohibendo, ne qua publicè discessio à fide, atque à Magistratibus Catholicis fieret. Sterilitas operæ, rerúmque perturbatio consequentes etiam in annos aliquot redundabat. Utque varia successit conversio belli, multipléxque rerum inclinatio; sic popularium afficiebantur variè animi, perpetuóque fluctuabant. Neque suo illo ab indigenis metu Patres, antequam securitas ab hoste fuit, liberabantur.

Hostis verò, qui primo isto, quem scribimus, anno M. DC. XXXI. Palatinis pepercerat, minùs indulsit Franconibus. Herbipolitanum in primis agrum, & Herbipolim ipsam, Octobri mense obruit. Inde omnem pavor Franconiam, sed & Sueviam, aliáque finitima, quibus partibus Catholici incolebant, pervasit. Heterodoxis enim civitatibus is terror haud magnopere paventibus accidit: Norimbergensibus præsertim, atque Ulmensibus, quos minimè alienos ab suis Rex consiliis experiebatur. Elvacum urbem, ubi veterem stationem Sacerdotes de Societate gemini tenebant, postquam trepida consternavit fama, curæ Princeps, Antistes loci, habuit, séque, Patrésque Ecclesiæ suæ, & ministros, hostili subducere iræ, prædandíque materiam, sacra vasa, & quæ pretiosiora aulæ erant, subtrahere. Primum fugere humiliorem Clerum voluit, nostrósque, ut sequerentur, est hortatus. Ipse noctu, Canonici, ut cuique opportunum erat, secessêre. Viri nobiles in aula gemini relicti, qui conscriptis militibus, collectáque agrestium manu, tueri arcem, oppidúmque jubebantur. Profugis perfugium Dilinga, Augustani Episcopi sedes, fuit. Dilinganis exemplum fugæ præ illa, quam apud ipsos externi quærerent, securitate placuit. Ipsi maximè in tutiora frequentes dilabuntur, tanquam qui hospitibus defendenda mœnia sua relinquere, quàm præstare defensionem, præoptarent. Sed utrosque brevi ad sua tecta, meliorémque in spem revocavit Carolus Lotharingiæ Dux, qui se Tillio interim cum duodeviginti millibus armatorum junxerat; ut jam numeroso Tillius cum exercitu Franconiæ, Suecóque hosti immineret. Qui etsi dividere exercitum paulò pòst ob Saxonis, quas diximus, in Bohemiam irruptiones compulsus est, & Lotharingi militis discessu (nam is in patriam, repentino Gallorum impetu tentatam, reducendus erat) magis insuper imminutas copias recipere in stativa, satius existimavit; hostilibus tamen per eas partes conatibus, progressibúsque in tantum obstitit; ut, quamvis literis Rex, & minis, Elvacenses iterum ac sæpius solicitaret, ipsi, vicini Tillii, propriíque militis, atque arcis, recentibus munitæ operibus, fiduciâ, inulti hostem contemnerent. Rex inde ad Rhenum se convertit: auctúsque Anglicis auxiliis, & Luneburgici Ducis accessu, omnia latè, Cisrhenana pariter, & quæ ultrà erant, occupavit. Alia præterea Rheni Comes, quædam Hassus, amici Regis, sociíque invadunt. Ita regio nobilissima multiplici calamitate afficitur misere, vastatúrque; & qui geminis circa id flumen provinciis, frequentibúsque domiciliis divisi Societatis nostræ homines agitabant, exturbati sedibus passim, pulsíque, peregre quærere perfugia coguntur. Quibus aliena subin collegia, exterarum etiam provinciarum, atque ex nostratibus Ingolstadiense, Monachiense, Bruntrutanúmque, ac Ratisbonense, præterea Landsbergensis domus, dum securis nobis agere licuit, pro domicilio fuêre Sed eadem ipsa nos quoque calamitas, eadem nostros exilii sors, in proxima tempora manebat; ubi latiùs fusa belli Suecici procella Societatem nostram è Germania in cæteras Europæ pro-

32. Vertitur hostis in Franconiam.

33. Fuga Elvacensium.

34. Item Dilinganorum.

35. Ab Rheno Socii ad alias provincias, atque ad nostram etiam, confugiunt.

Vide Synopsin primi sæculi Soc. JEsu lib. 16. ubi Oeniponta-

eum etiam, & Constantiense collegium in perfugiis numerantur. Sed id intellige de annis proximè consecutis.

provincias, Italiam, Galliam, Hispaniam, Belgium, Angliam, Poloniam; propemodum omnem disjecit.

CAP. IV. *Dilinganum collegium ante omnia vim hostium, & injurias expertum.*

INiquissimus nobis longè omnium, tristissimúsque annus M. DC. XXXII. fluxit. Ferdinandus Cæsar, propellendis hostibus, Italorum Principum nequicquam suppetias legationibus solicitabat. Ad Gustavum Regem, Francofordiæ agentem, heterodoxarum partium ingenti numero Principes, Legati, Proceres, Februario mense confluunt. Ibi arctiùs jungi fœdera, consilia alia ex aliis agitari, ad arma omnes conclamare. Rex ipse ad superiora Germaniæ repetenda mentem appulit. Præmisso igitur in Franconiam Gustavo Hornio, militiæ principe, quem pedetentim subsequi placuit, Norimbergam urbem unà cum Friderico Comite Palatino, & Augusto Duce Sulzbacensi, cupientissimâ civitate, ingreditur. Inde ad Danubium progressus, quòd ad Bojariam oculos adjecerat, Donawerdam occupat. Cui Maximilianus, Bojorum Dux, ad Lycum fluvium, haud multò inferiùs Danubio se miscentem, ineunte Aprili, castra oppositi, Tillianis ad se copiis, à quibus clades interim ad Bambergam Hornius acceperat, adscitis. Affuit illico ad Lycum Rex cum omni exercitu. Dúmque transitum Suecus molitur, Bojus prohibet, tormentis ultro, citróque fulminantibus, dimicatio ingens exoritur. Nec antè cessatum, quàm, Tillio graviter sauciato, Aldringero, qui rei tormentariæ præerat, debilitato, impar hostibus numero, animóque Bojus, nitentibus in receptum Ducibus, Maximiliano visus est è discrimine subducendus. Itaque paucis ad ripam signis, fallendo veriùs, quàm arcendo Sueco, tantisper relictis, Ingolstadium copiæ, intempestæ noctis silentio, deductæ. Quo postridie comperto, Rex Augustam urbem, eidem Lyco impositam, liberis jam armis vindicandam sibi quamprimum statuit. Quippe Augustanorum civium heterodoxorum legatione, amplissimísque promissis, ad hæc loci celebritate, atque opportunitate, quòd arma inde commodè circumferre in Sueviam, Bojariámque posset, invitabatur. Hæc dum agitat, Christophorus interim Tubadelius, legionis equestris Tribunus, finitimæ urbis Dilingæ in ditionem Regiam, potestatémque redigendæ provinciam suscepit. Ea nova fugiendi, neque jam vana Dilinganis causa fuit. Ergo quinque & triginta, aliis aliò in tutiora è Collegio dimissis, duodecim remanere jussi. In urbe ingens civium, qui perstiterant, consternatio: frequens ad nostros consilii, solatiive gratiâ, atque ob Sacramenta, quæ tum velut ultimæ necessitati præsidia expetebantur, concursus. Quinto Idus Aprilis, quæ feria Parasceves erat, hostilis ante portas equitatus deditionem imperat. Nec difficulter extorquet. Violentia, minæ, Suecici Martis felicitas, infida mœnia, infirma defensio, omnia denique, terrebant. Ingresso Tubadelio Duci in medio fori occurrens collegii nostri Rector, Ecclesiæ, Academiæque muniorum libera Sociis ut esset potestas, oravit. Facilè impetratum. Præsidium quoque collegio concessum. Dux ipse amicè invisens, familiarem se Patribus, ac benignum, diuturno colloquio præbuit. Tributum deinde urbanus pendere Clerus, unáque nostri, millia decem Philippeûm jussi. Mollitus alloquio Tubadelius ad septingentos exactionem demisit. Verùm alius ex alio Ductor hostium, exactórque successit; ingenia callida, atque ad pecuniam per ambages, technásque solicitandam exercitata; homines vafri, suspicaces, ancipiti vultu amarulenti, adscitâ

36. Suecorum Rex ad Bojariam oculos adjicit.

37. Eum arcere frustra ad Lycum Boji laborant.

38. Suecis Dilinga se dedit.

39. Vexare hostis nostros incipit.

adscitâ specie officiosi, hilarésque. Quorum omnium observare nutus, tristia inventa corrigere, propulsare criminationes, calumnias, dolósque, ad nocendum compositos, discutere, id enimvero negotii haud exigui fuit. David Ostenius, nobilis Pomeranus, ab Rege urbi præfectus, homo ferox, pronísque ad popularia in collegium commenta auribus, molestiæ nostris longè plurimum exhibuit, hoc etiam inimicior, quòd fucata quadam comitate, ementitísque ad ludibrium officiis, in amicorum numero haberi volebat. Vix illi convivium unquam Jesuita hospite vacuum. Specie honoris, cavillandi causas, accusandíque captabat, ob idque parcus ipse verborum, convivantis cujusque de nostris trutinabat sermones, eámque trahebat in partem, quò judicii præceps malignitas, animíque reconditi, ac velut è specula omnia suspectantis fastus, cupiditásque vertebat. Criminabatur, ludis scenicis, exercitationibus Scholasticis, declamationibus, concionibus, tótque libellis famosis ac pestilentibus, Dilingana in officina procusis, *Protestantium* nomen, mores, doctrinam gravi ignominia notatam; præcipuè verò volumen illud, componendæ pacis nomine à scriptore nostro vulgatum (P. Pauli Laymanni librum, de quo diximus aliàs, designabat) dissidiis, seditionibus, bellis, cædibus, sanguine Germaniam inundare universam. Hæc plurá-que alia, ab heterodoxis in Societatem passim jactari solita, nostris exprobrans, multúmque exaggerans, ad collegii ædes armatorum manipulo stipatus advolat. Cúmque & arma domi nostræ abscondita, & thesauros humi defossos, clamitaret, excussis omnibus domus angulis, carbunculum quendam in primis, triginta facilè aureorum millibus æstimandum, ut Patres recondito ex ærario depromerent, imperabat. Legerat quippe in calendarii cujusdam chronographici appendicibus, ex Paracelso descriptis, in Bojariæ, Sueviæque confiniis thesaurum quendam immensi pretii, cum carbunculo ejusmodi, occultatum teneri. Quem ipse locum Dilingam, & collegii nostri hypogéum quoddam, tum fortè à nonnemine demonstratum (ut credula est cupiditas) interpretabatur. Sed subterraneis etiam recessibus omnibus tumultuosè pertentatis, nihil denique, præter delusæ spei fastidia, & attonitæ ad incepti insolentiam civitatis ludibria, vestigator tulit.

Vide Historiæ nostræ Part. 4. Decad. 9. num. 652. & plura in hac Decade 10. infrà num. 431. &c.

40. Thesauros domi nostræ nequicquam quærit.

Subin aliud avaritia suggessit. Festo Theophoriæ ad Ostenium urbis Præfectum duo repente de collegio arcessuntur. Accepti primò eleganter, & studiosa quadam cum humanitate. Mox, illo per causam, nescio, quam, digrediente, relicti soli cum Hyllero *Barone*, Maximiliani quondam, septemviri Boji, aulâ ejecto. Is torvo vultu ac supercilio Patres intuitus: „ Haud nos fugit, inquit; nec vos ignorare con„ scientia sinit, vestris Jesuitarum non consiliis modò, verùm etiam sup„ petiis, ac sumptibus, quantopere accensum sit, quo flagrat Germania, „ bellum. Ærarii vestri subsidiis Catholicorum *Liga* coaluit. Vestro „ nomine unum & sexaginta plaustra, divitiis onerata, in Tyrolim, vo„ lut in fidam custodiam, sunt subducta. Itaque, dum Philippeûm „ millia centum in multam numeretis, jam nunc Gustavi Regis captivi „ estote.“ Cupientibus diluere inania hæc commenta ne aures quidem datæ. Die postero in plaustrum impositi, quod Lavingani commodaverant, Ulmam, captivorum ritu, avehuntur. Ulmenses mira omnes gratulatione excepêre. Ergastulum erat, ferreis undique cratibus, validissimorúmque asserum objectu communitum. Huc Patres compacti, dies, noctésque agunt in ærumnis, in rerum omnium penuria; idque cùm è capi-

41. Ulmam è Patribus captivi ducuntur.

42. Eorum in carcere ærumnæ.

capitali Lutheranorum in Jesuitas odio, tum ut postulata pecunia certius extorqueretur. Eam verò dum Dilingæ incassum exspectat Oftenius, morarum impatiens, Ulmam ipse repente accurrit, novisque, atque adeò atrocibus rem urget minis. Ibi Patres libertate, quæ Sacerdotes deceret, usi, immanem eam, atque ab omni remotam humanitate & exactionem esse, & comminationem, ostendunt; séque jam non Prætorem Judicem, sed Regem, velle; ac proinde ad Regium tribunal, quando ita res cogeret, appellare. Rifit primò ad hanc vocem Oftenius, utpote rudis omnino forensium verborum, &, quid nominis appellatio foret, ignarus. Postea tamen, quàm ab aliis, quæ vis vocabulo, & quid juris inesset, edoctus est, enimvero detumuit; iráque in solicitudinem versâ, cùm sibi ab Rege Judice metueret, liberos carcere, liberos multâ abire Patres, non continuò, ne fortè appellatione expugnatus videretur, sed paucorum dierum intervallo, permisit. Verùm quies animo, pecuniæ avido, diuturna minimè fuit. Affinem habebat Oftenius Bannerium, ejusdem animi hominem, in finitimis tum agitantem. Huic significat, Jesuitas Dilinganos argento gravia in Tyrolim plaustra, subducenda bello, complura dimisisse, ejúsque rei ad se indicium ab adolescente, bonarum artium studioso, eóque teste oculato, delatum. Bannerius, quos Ulmensis nuper tenuisset carcer, Jesuitas geminos, tertiúmque iis additum collegii Ministrum, abduci Lavingam, arctáque militum custodia asservari mandat. Quæ cùm in multos tracta dies captivitas fuisset, quin causæ quicquam afferret quisquam in medium; id demum rursus, quod superiore illa vexatione quæsitum erat, postulatum est à Patribus, ut millia Philippeûm centum exsolverent. Ad eam postulationem quia denuo Patres Regem Judicem appellare se profitebantur, Augustam Vindelicorum ire, quam interim Rex urbem in deditionem acceperat, jubentur. Erat ex illis valetudine affecta vir, quem infirmitas captivitati, itinerique, indulgentibus hostibus, eximebat. Ejus in locum de collegio Dilingano Sacerdotes alios geminos, alterum Præfectum Academiæ, alterum Scholasticæ juventuti Hieronymianæ secundaria cum potestate præpositum, suffectos protinus oportuit. Igitur quatuor omnino de Sociis Augustam, more captivorum exeunte annò, deportati sunt. Illic primò eos, honestiore quadam velut in custodia, urbanæ curiæ parietes tenuêre. Decem verò exactis inibi diebus, carcer publicus, is, qui homines facinorosos, rerúmque capitalium reos servare solet, accepit, eo in speciem nomine, quod cum Catholico milite, Landsbergam tum obtinente, conspirationis quippiam adversùm Regios agitâssent; re vera, ut odio, vindictæque civium Lutheranorum, ac Duumviri maximè, Consulúmque duorum, qui proditam Romanæ superstitioni, Luthericisque exutam cæremoniis urbem Dilinganis potissimùm Jesuitis ascribebant, captivus manipulus, infami detentus loco, ærumnisque maceratus, deservíret. Et verò ærumnæ ejusmodi fuêre, quæ haud levem corporibus labem, nec minora vitæ incommoda, diuturnos denique morbos, accerserent: iisque unus quidem de captivis, P. Philippus Kilianstainius, usque adeò est afflictatus, ut paucis pòst mensibus, quàm è carcere subin cum Sociis dimissus est, inter vivos esse desierit. Erat P. Philippus corruptis hæresi parentibus, attamen postea Catholicis, Kitzingæ in Franconia natus. Societatem nostram adolescentulus bis expetierat, bis omiserat, puerilis inconstantiæ vitio. Studiis deinde Philosophiæ, ac Theologiæ, sed & Jurisprudentiæ excultus, cùm bene magnam Germaniæ partem, atque aliquam etiam Italiæ, peragrâsset; fessus denique mortalium rerum, haud

43. Tres Lavingam ducti captivorum ritu.

44. Augustam item quatuor.

45. Ex iis P. Philippus Kilianstainius ærumnis, morbísque conficitur.

haud paulò firmiore animo religionem noſtram, &, quas illa poſtulat, ſolidiores eſt virtutes complexus; altiſſimo ad eas poſito per ſuimet cognitionem, ſubmiſſionémque fundamento. Itaque ſe ille abjicere infra omnes; cæterorum admirari facta; ſua deprimere; officiis infimos quoque, obſequiísque colere. Cum Deo ſumma conſuetudine jungi; eóque id magis, quò negotiis fortè, ac laboribus, ampliùs diſtringeretur, haud ſanè intentus, externam quandam, rapientémque oculos ut operum pompam adornaret; ſed ut ſpiritu, ac virtute, quemadmodum inde ab initio Societas inſtituiſſet, actionem omnem animaret. Quo ſtudio fiebat, ut quaqua demum ſe ferret, in precibus eſſe, erectúmque ad Divina gerere animum videretur. Tantum verò aberat, ut per aſſiduam ejusmodi mentis intentionem ab ea, quam Societatis munia requirunt, facilitate morum, comitatéque, atque affabilitate, ad inſuavem ullam moroſitatem, tetricitatémque deſciſceret; ut, cùm triſtiori etiam cæteroquin eſſet ingenio, atque ad ſeveritatem innatæ cujusdam gravitatis velut pondere traheretur, mitigatâ cæleſtibus voluptatibus naturâ, benignum ſe omnibus, gratúmque convictu, atque adeò amœnum, hilarémque præberet, &, quàm bellè intus compoſitas haberet res, ipſa frontis, oríſque ſerenitate demonſtraret. Sed præcipuè Majoribus facilem ſe ſe, obtemperandíque ſtudio admirabilem, exhibebat; cæcæ illius, quam dicimus, exactæque ad literam obedientiæ cultor pius in primis, ac ſtudioſus: ajebátque, ſibi magnam eſſe ſpem ſalutis ea potiſſimùm de cauſa, quòd ad omnem Superiorum nutum ſe ubique accommodaſſet. Societatis verò noſtræ inſtitutum cùm ante omnia cordi haberet; vim ejus antiquam, & primorum Patrum refulgentem in eo ſpiritum, Sociis omnibus commendatum percupiebat. „ Hanc enim animam eſſe fami„ liæ noſtræ, hoc decus, hanc gloriam. Quicquid aliò ſpectaret, quan„ tumvis magnum videretur, pro nugis nobis, & pro crepundiis, eſſe „ abjiciendum. “ Cùm vitæ partem apud nos præcipuam in ſcholis exegiſſet, diverſis per Provinciam gymnaſiis præfectus; morúmque, ac literarum, quam ſtudiorum noſtrorum deſignat ratio, diſciplinam ſolicitè curâſſet, iis tandem, quas diximus, ærumnis belli, morbísque confectus, Dilingæ, ubi Theologiæ partem illam, quæ de moribus eſt, profitebatur, octavo Idus Octobris anno M. DC. XXXIII. deceſſit. Dilinga quippe, quos Auguſta captivos aſſervaverat Patres, poſt trimeſtres carceris ærumnas recepit, ne tum quidem ſine injuria dimiſſos. Quæ enim nuper poſtulata contra fas pecunia ab eis fuerat, etiamnum flagitabatur. Pendendo impares venalium inſtar mancipiorum Principibus quibusdam, ac Ducibus, in ſervitutem obtruſi ſunt. Sed cùm neque, qui emere vellet, quisquam reperiretur; deſperato negotio, ad minuendam captivis multam avaritia, præoptans parum, quàm nihil, exprimere, deſcendit, mille ſaltem & ſexcentis Philippeis lytri nomine imperatis. Cui exſolvendo cùm prædem ſeſe de Lutheranis civibus vir, ſingulari præditus humanitate, obtuliſſet; tum demum dimiſſi è cuſtodia Patres Dilingam revertêre.

46. Redeunt Patres è captivitate.

Dilingæ verò, ubi tertium usque in annum ſuſtinendus hoſtium dominatus fuerat, eum in modum ſe res noſtræ habuêre, ut, quanquam dura ſanè, aſperáque multa experiri identidem contigit; divinæ tamen providentiæ, in auxilium collegii noſtri intentæ, perpetua cernere documenta licuerit. Sæpe Socios, ab hoſtibus vexatos, illuſósque, alii hoſtes honoribus affecerunt; ſæpe ad ultimam redactos inopiam beneficiis

47. Divinæ providentiæ documenta.

ciis juverunt. Militaris licentiæ importunitas una verborum comitate, atque humanitate, correcta est non rarò, & commitigata. Imminentium pericula tempestatum, fulmináque, mollitis in tempore animis, multóque antè conciliatis, discussa. Sed molestius præ aliis, operosiúsque negotium in protervorum hominum criminationibus, per quas hostium in Socios variè sævitia concitabatur, dissipandis, revincendísve extitit. Erant sub signis Suecicis haud pauci, Catholicis addicti sacris, qui expiandæ conscientiæ gratia ad Sacerdotes nostros ventitabant. Eos tum maximè ab suis alienari Ducibus, per calumniam sparsum est. Ac præcipuè P. Christophorus Steborius, Academiæ Cancellarius, insigni virtute atque auctoritate vir, jamque aliis locis à nobis laudatus, accusabatur. Quem rumor quidam invisum Ducibus eo nomine reddiderat, quasi edixisset, neminem Suecicæ militiæ asseclam absolvi confitentem posse, nisi ad castra Catholica transiturum se primo quoque tempore sponderet. Eámque Pater ob causam compulsus est personam militis, armáque sumere ipsemet ad ludibrium, calonúmque inter & militaris vulgi sannas, risúsque, dimidiatum diem, noctémque totam in excubiis stare; tametsi valetudine infirma, iniquáque tum maximè utebatur. Neque hæc illi tamen persona, tam dedecori quàm ornamento, fuit. Indignè namque habitus, haudquaquam indignè rem gessit. Sed magis jam memor, se Christi militem esse, ut bonus, navúsque esset miles, dedit operam impensiùs. Itaque non modò probra illa, & ludibria, velut Christi Regis, Ducísque sui insignia, æquo animo, lætóque tulit; sed, ut erat facundia, spiritúque Apostolico ad dicendum paratus, verba facere ad circumfusam turbam è sua illa statione militari, haud secus, atque Evangelica quadam ex cathedra, ea vi animi, eóque ardore instituit, ut & in stuporem daret hostes, & vehementer, salubritérque audientes percelleret. Successura erat nova alia, eáque lubrica magis vexatio, quæ ad omnes communiter Socios pertinebat, quæque aliis quibusdam in urbibus, quemadmodum infrà memorabimus, extremas planè in angustias tum nostros homines, tum de Clero cæteros, conjecit; Dilingæ verò unius de collegio prudentia, appositáque ad negotium excusatione, spe feliciùs declinata est. Id videlicet agebatur, ut in verba Suecorum Regis, concepta è formula, collegium juraret. Igitur noster ille, quicquid rectè, justéque imperaretur, facturos haud dubiè Socios, professus est. „ Cæterùm videri sibi, æquissimo Regi, eidémque sapientissimo, „ futurum satis, si eandem ipsi, quam Cæsari antehac præstitissent, ob„ servantiam, obedientiámque Patres exhiberent. Cæsarem autem, „ devotione illa, qua Deo optimo maximo obstringerentur, contem„ tum, nihil ultra jurisjurandi ab collegio requisisse: proinde id ipsum, „ nec amplius, Gustavum Regem à Patribus postulaturum.“ Quæ cùm ad Regem relata responsio fuisset; is respondentis libertatem, prudentiámque demiratus, probavit continuò, juramentóque in perpetuum nostros absolvit. Atque illa Regis indulgentia pro clypeo deinde Sociis adversùm Regios Præfectos non rarò fuit; maximóque opere insolentiam, atque importunitatem Luthericæ sectæ ministrorum fregit. Insederant isti, favente bello, vicina quæque Neoburgici Palatinatus loca, passímque Catholicos pastores è parœciis ejiciebant. Qui princeps erat eorum, Lavingæ commorabatur, homo fastu, proterviáque tantò cæteris elatior, quantò potior dignitate. Is tametsi mirificè divexabat Sacerdotes Catholicos passim, ludósque habebat; in nostros tamen insurgere publicè haudquaquam sustinuit. Cuniculis tantùm oppugnare illos,

48. P. Christ. Steborius militem agere armatum coactus ad ludibrium. *Decad. 9. num. 53. & n. 66. & n. 607.*

49. Varia collegii vexatio.

ac velut ex insidiis petere, Academiæ ut jura Lavingam denique transferret, nostrámque Dilingæ domum præconum suorum domicilium faceret, intendit. Atque eò quidem jam processerat, ut inter pocula jactitaret. „ Intra triduum Dilingæ Jesuitarum neminem futurum; sed „ ad unum omnes sua unius opera, quandocunque allubesceret, sede „ pristina exturbatum iri. " Cui Rector collegii nostri, P. Wolfgangus Graveneggius, renunciari jussit: „ Minaretur sanè, & pessima quæque „ intentare collegio pergeret. Verumtamen sciret, se Regis nutu atque „ auctoritate non minùs esse Rectorem Dilingæ, quàm suis ipsum Lavin„ gæ præconibus imperitare. " Qua voce homo compressus, nil quicquam in Socios moliri, jactantiúsve dicere, in posterum est ausus. Eadem libertate violentiam, cupiditatémque eorum hostium Patres propulsavêre, qui pabulandi, ac frumentandi specie exhaurire horrea nostra, atque granaria, quique Hieronymianum expilare collegium, tanquam ab Episcopo, qui fugisset, ultro hostibus derelictum, destinaverant. Typographica item officina, unde tot in hæresin, támque insignia prodiissent opera, ne quem hæreticum edere partum per injuriam compelleretur, Regio à Patribus commemorato nomine, integra, intemeratáque stetit. Et commodè ceciderat, ut, cùm jam librum quendam, erroribus infectum, subjicere prelo Lutherani præcones pararent, nostri aliena quædam à majestate Regis, indignáque, in eo reperirent. Quibus demonstratis Ostenio Prætori, haud ægre labem auctoritate publicâ sunt amoliti. Cæterùm quòd religiosa illa Patrum libertas adversùs vim atque sævitiam efferatorum hostium tantopere, ac tam sæpe, valuit; quòd per tantam militum licentiam, tantámque nocendi libidinem, cui sæpe non modò Regium nomen, verùm imperium quoque, contemptui esse consuevit, non omnia nostra eversa funditus fuerunt; præsertim cùm non defuerint ex hostibus, qui Societatis nostræ juxta, atque S. Hieronymi collegium incendio deleturos, iterum ac sæpius comminarentur, id demum unius Dei præpotenti Numini, cujus sese in tutelam Socii, suáque omnia fidenter conjecerant, grati ascripserunt. Ejusdémque in beneficiis illud Patres numerabant, quòd ecclesiasticæ pariter, atque academicæ rei tueri dignitatem, continuare administrationem, dum Suecus Dilingam tenuit, plerumque licuit. Officia quippe Divina omnia, & quæcunque ad religionem pertinebant, antiquo ritu peragebantur. Academicas exedras nulla belli violabat, evacuabátve insania; præterquam quo mense Dilingani Socii omnes (id, quod in loco dicemus) Lavingæ captivorum in modum detenti sunt; iisque mensibus geminis, per quos grassata in urbe pestilentia scholas claudebat. Immunitas verò nostris ædibus, reverentiáque à Suecis Ducibus, ut & cæteris Cleri ædificiis, ea fuit, ut, tametsi multitudine militum interdum civitas propemodum obrueretur; imò eodem die duo admodum & viginti vexilla in urbe subsisterent; domi tamen nostræ neque capere hospitium, neque adeò quærere, armato cuiquam liceret. Quod utinam exemplum Catholici motatores imitati essent alias, atque etiam hodie æmularentur; nec promiscua, ut sæpe solent, sacra omnia & profana, temeratis Ecclesiæ juribus, belli nomine haberent! Sed hæc Dilinganis de rebus hactenus. Plura posterius, cùm locus inciderit, referemus. Nunc, unde digressi sumus, eodem revertimur: ut indidem cætera, quæ interea evenêre, suo quæque ordine deducamus.

50. Divini Numinis in collegium beneficia.

Digitized by Google

CAP. V. *Memmingâ Socii ejiciuntur: Kaufburæ periclitantur.*

VIx dum hosti subesse, Tubadelio subigente, Dilinga coperat, cùm & aliis urbibus non paucis alii Duces Suecorum potiti sunt. Augustam Vindelicorum Rex ipse sumpsit oppugnandam. Primas eas inter urbes Memminga, Ulmam imitata, ultro se Sueco, non ut hosti, sed ut amico, qui maximè erat, permisit, dominante inibi Lutherica factione, quæ libertatem sibi ab illo, atque felicitatem, quam Episcopus eripere per Jesuitas tentaret, pollicebatur. Augustanus namque Antistes, Henricus Knœringius, id quod alibi narravimus, Societatis nostræ homines, invitis civibus Lutheranis, publicéque reclamantibus, Memmingam introduxerat, datáque iis, quam id loci habebat, domo, collegium condere parabat, eo consilio, ut, quam olim vis, & libido expulisset, Catholicam per eos religionem in urbem reduceret. Res proximo præcipuè anno M. DC. XXXI. agitata impensiùs erat. Stabat vetustissimum in urbe templum, S. Martino sacrum, idémque parœciæ urbanæ jure ac titulo insigne. Canonici quondam Religiosi tenuerant, Antonitæ vulgò appellati, seu, quod habent monumenta, S. Antonii de Vienna. Siquidem in Viennensi provincia is Ordo apud Gallos coaluerat, & S. Antonio Abbate è cælitibus patrono gloriabatur. At anno abhinc undeseptuagesimo, cùm Antonitæ illi Memmingani à fide Romanæ Ecclesiæ defecissent, Lutherani, sacerdotio omni Catholico antiquato, occupaverant. Id igitur templum asserere Catholicæ religioni, unáque cœnobii Antoniani profanatas tanto tempore ædes, fundósque vindicare, Henricus Episcopus mollebatur. Cœnobii bona Societati nostræ in dotem collegii, quod meditabatur, destinabat, edicto nixus Imperatorio, quo bona ejusmodi ecclesiastica, per injuriam ab heterodoxis occupata, in pristina Catholicorum redire jura per universam Germaniam jubebantur. Jamque, illo agente, Cæsar, Memmingani omnia ut redderent, peculiari mandato statuerat, simúlque nequid moræ injicerent ritibus Catholicis per urbem instaurandis, vetuerat. Pontifex quoque Urbanus VIII. auditis Cardinalibus, qui propagandæ religionis negotium moderabantur, principibúsque aliis de Clero viris, quibus causam rite cognoscendam commiserat, magno amplissimi cœtus consensu, pronunciaverat, ut ita omnino, quemadmodum poscebat Episcopus, ex fundis illis Antonianis Memmingæ collegium Societatis nostræ excitaretur, insuper habitis, quæcunque contra, sive ab Antonitis Gallis (nam in Germania Antoniani Ordinis vix pauci supererant) sive ab Ecclesiasticis aliis, Religiosísque hominibus, quorum per id tempus adversos, alienósque ab se Societas permultos habebat, objiciebantur. Legati igitur Cæsarei, ita, ut in mandatis habebant, rem publicè agere, impenséque Memmingæ cœperant. Verùm acriter usque urgentibus, actiùs cives obluctari, Lipsiensísque comitii erumpentibus paulò post consiliis, cùm & Suecus animos, jam vicinior, valentiórque, adderet, publicè omnia turbare, delectus habere juniorum, distribuere arma, ad signa militem colligere, atque centuriare. Societatis nostræ præsertim Patribus insultare plebs, minitari ultima, odia omnia in eos effundere. Tumultuosiùs tamen is motus, quàm diutiùs, instítit. Adulto Junio regressus commodè ex Italia, Egone Fürstenbergio Duce, Cæsarianus miles, in ordinem tumultuantes redegit, compulítque Lipsienſi fœderi, cui modò accesserant, nuncium remittere. Atque hìc ecce tibi alia rerum facies, alius habitus animorum! Ut quisque fuerat inimicissimus, ita nostros amicissimè complecti, prensare palàm, demulcere, séque, suáque illis

Anno M. DC.XXXII. à medio Aprili.

Vide Histor. nostræ Part. 4. Decad. 9 à num. 426.

51. Agitur de collegio Memmingæ condendo.

De hoc edicto vide Part. 4. Decad. 9. num. 670. & 671.

Vide de hoc Decad. 9. à num. 743.

52. Lutherani cives obluctantur.

illis committere in tutelam. Nostrorum viciſſim erga infenſiſſimum quemque facilitas benignitásque pro miraculo esse, atque ab iis præsertim, qui de Senatu prudentiores erant, prædicari. Quanquam ne id quidem diu. Vix enim in Suevos, ac maximè in Würtebergenses, nec non in Francones, quos fœdus Lipsiense traxerat, miles Fürstenbergicus fuit abductus, cùm illico metus, infelix officii magister, omnis abscessit. Redire ad ingenium cives, tantóque jam obstinatiùs, quantò impuniùs, post Lipsiensem illam præsertim, quam suprà indicavimus, Catholicorum cladem, & rebus nostris, & consiliis obsistere. Inde omnia ruere in pejus, augeríque in dies turbæ, donec Suecus tandem, ab Ulma ingruens, instigantibus oppidanis, vindicémque libertatis suæ implorantibus, urbe homines nostros ejecit.

Sub medium Aprilem anni, quem antè diximus, M. DC. XXXII. Memmingam hostiles copiæ veniunt. Erant in urbe de Sacerdotibus nostris duo, cum Fratre uno, domesticæ rei administro. Moniti Patres ab amicis, periculo caput ad tempus subducerent, maluêre experiri ultima, quàm domicilii juribus voluntariâ fugâ cedere, rémque orthodoxam, & pusillum Catholicorum gregem tempore difficillimo destituere. Adest altera mox die ad ædes nostras cum militum manipulo Guilielmus Guinius Scotus, Suecici agminis ductor, qui, abjurata nuper admodum religione Catholica, ad hæreticorum castra transiit. Hic grandem pecuniæ summam multæ nomine pendi quamprimum postulat. Causante, qui domui præerat, Francisco Neuffardo angustias rei familiaris, quam sola Antistitis Augustani sustentasset adhuc liberalitas, conclavi maximo inclusi Socii sunt, & à militibus custoditi. Guinius ipse angulos ædium universos perlustrat; supellectilis, reíque familiaris quicquid erat, in tabulas referri imperat. In cella vinaria, latentibus inhians thesauris (quippe talia iste quoque, homo cupidus, vanúsque fingebat) operosè humum, nullo eventu, molitur. Gustato vino, & cum nausea rejecto: Eaur, inquit, vinum melius non procuratis? Quia, respondet noster, potus hic & paupertati domesticæ, & religiosæ frugalitati magis congruit. At homo non tam vinum, quàm divitias, quas animo præceperat, sitiens, cum spes eum sua frustrata esset, rem omnem domesticam militi diripiendam tradidit. Quinque omnino dies perscrutandis per intervalla ædibus, expilandísque consumpti. Tantum spatii, operæque in tantula familia avaritia sibi sumpserat, nequid usquam intactum remaneret. Vix, quæ ultimæ necessitati sufficerent, Sociis relicta. Interdixerat Guinius, ne populum docerent pro concione, neu publicè operam darent religionis Catholicæ ministeriis. Sacra duntaxat in sacello domestico privatim ut facerent, tandem indulserat. Sacris dum operantur; pecuniæ quiddam fortè, quod è civibus nonnemo domi nostræ deposuerat, occultâ interim ex arculâ sublatum, haud nihil Patribus novi periculi, cùm fidem postea civi de averso ære difficulter facerent, creavit. Aliam item pecuniam, quam, pistori, lanióque debitam, jam jam erant Patres persoluturi, prædæ avidus miles rapuerat. Ei redimendæ pallium novum, & reliquæ vestis nonnihil, raptoribus dedêre; ne creditoribus non possent facere satis: mirante urbe, repertos homines, qui sese nudos à vestimentis, quàm reos alieni æris, præoptarent. Cæterùm, qui maximo nostris in pretio, idem Suecis vilissimus librorum thesaurus fuit: nisi quòd diligentiùs de Sectæ suæ Scriptoribus circumspiciebant. Quos cùm con-

53. Socii ab Suecis acerbè habentur.

temptim habitos, atque adeò abjectos infra ſcamna cernerent; injuriam ulciſcentes, hoc furioſiùs bibliothecam diripuêre. Ad ultimum libertas, indemnitásque corporum, exſpoliatis ita oblata eſt, ſi quingentis eam Philippeis redimerent. Tantæ ſpem pecuniæ cùm in tanta calamitate ſupereſſe Socii negarent; Neuffardus Præſes, liberâ voce, infractóque animo perſtringens exactores: „ Nudato mihi, inquit, rebúsque peni-„ tus omnibus emuncto, id unum reſtat, ut pellem detrahatis. Quam „ etſi rugoſam, fatiſcentémque vetuſtate, ſenex gero; verbere tamen, „ & maceratione ſi reddi meliorem exiſtimatis poſſe, ſit, ut pretii quin-„ gentorum, quos poſcitis, Philippeorum ſpem facere venditoribus vi-„ deatur; per me licet, id quoque ſpolii, ne quid reliquum fiat mihi, „ auferatis. " Ad quæ acerbè ſubridens Guinius, tum quidem miſſos fecit; ſed incertos futuræ vexationis reliquit. Nec libertas data eſt. Et egeſtas ea preſſit, quæ heterodoxorum quoque nonnullos permoverat, ut victum, quo vitam tolerarent miſeri, tantisper ſuppeditarent. Po-

54. Vexationibus coacti excedunt urbe. ſtremò, cùm non deeſſent in finitimis viri nobiles, Societatis noſtræ amici, qui, quam hoſtes exigebant pecuniam, gratuitò vellent ſubminiſtrare; prævertens, qui Mindelhemii publicam rem adminiſtrabat, Sebaſtianus Saurzapfius, inſignis fautor Societatis noſtræ, literis ad Memminganos nervosè ſcriptis, pervicit, ut immunes, liberíque vexatione omni Socii dimitterentur. Quibus Guinius non ſolùm veſtem, religioſo cultui congruentem, & ſacrorum ſupellectilem, conceſſam abeuntibus voluit, ſed & pecuniæ nonnihil in uſum itineris militari liberalitate adjecit. Literas præterea publicæ fidei, ſuo nomine ſignatas, dedit, quarum hæc erat ſententia: „ Latores harum Jeſuitæ, Franc. Neuffardus, Sebaſtian. „ Fensbeckius, & Michaël Kaplerus, Oenipontum cogitantes, quo „ modo æquum eſt, habentor. Ita Sueci Regis tum equeſtribus co-„ piis, tum pedeſtribus, mandatur. " Tyrolim namque petendi, cui

55. Merani deinde utiliter laborant. hoſtis longinquior, conſilium ceperant. Profectioni diem, qui S. Georgio Megalomartyri ſolennis, feſtúsque eſt, ſumpsêre; heterodoxis civibus partim plaudentibus, quòd inviſos eos habuerant, partim indolentibus, quia triſtis illa exulantium ſpecies, calamitásque, quam avidi antè exoptaverant, ſubjecta oculis, vehementer animos commoverat. Mindelhemium oppidum ex itinere exceptos primùm; tum & Oenipontum recreavit: relictóque ibi Kaplero Fratre, Tridentum versùs proficiſcentes Meranenſis civitas voluntate maximâ non ſuſcepit modò, verùm etiam retinuit. Victum liberaliter tum Epiſcopi Curienſis munificentia, cujus illuc porrigitur ſacra jurisdictio, tum verò prænobilis viduæ pietas, caritásque ſubminiſtravit. Ipſi in Evangelica miniſteria incumbentes, cùm rem animorum ſtrenuè admodum id loci per triennium geſſiſſent, atque adeò ſcholas etiam, claſſibus quatuor diviſas, ritu Societatis adminiſtrâſſent, tum demum, nutu Præſidum avocati, Provinciæ ſeſe reddidêre.

56. Kaufburam Catholicam facere feliciter Societas nititur. Jam, quæ Memmingâ Patres vis Gothica ejecit, Kaufburâ item ut pelleret Socios, proximè abfuit. Illic quinto abhinc anno domicilium Societas, Henrici Knœringii, Auguſtani Epiſcopi, auſpiciis, ſicut Memmingæ, inierat. Ferdinandus Cæſar, antiquatis Lutheri miniſteriis, Catholica eſſe per urbem omnia, mandato, & legatione juſſerat. Sociorum labor, tantâ ſubnixus auctoritate, brevi eò adduxerat rem, ut orthodoxæ religionis ritu publicè omnia in civitate gererentur, neque

exigua

exigua fulgeret spes, civium omnium paulatim animos conciliatum iri Catholicis partibus, integráque fide in Romanæ Ecclesiæ tutelam concessuros. Scholarum quoque, more Societatis nostræ institutarum, celebritas esse tanta cœperat, ut, aucto in dies numero discentium, necesse fuerit geminari docentes, septémque jam capita familia nostra censeret; donec, incumbente à Suecis terrore, imminutam, tribus aliò dimissis, oportuit. Hostibus mœnia subinde ingressis, omnia immutata. Cives, qui Luthero etiamnum adhæserant, ad sese universa trahere. Plurimi, qui dicis gratiâ Catholicam sumpserant personam, hoc insolentiùs sese efferre, quò modestiùs antea latuerant. Sueci superbè dominari; imperium, fastum, ferociam cum oppidanis, Lutheri asseclis, communicare; Catholicis potestatem omnem, dignitatémque publicam abrogare; Ecclesiasticæ denique rei violare jura, atque evertere. Eámque faciem ab Aprili mense ad insequentis anni M. DC. XXXIII. Calendas Januarias Kaufbura gessit. Quo tempore, incredibile dictu, qua seu arte, seu violentiâ, hetérodoxi cives machinas omnes expedierint, nostros urbe ut expellerent. Feriâ Pentecostes tertiâ mittitur domum nostram, qui penetralia impensè cuncta scrutetur. Cella, granarium, alia pleraque victui parata, diripiuntur. Familiæ Præsidi intentantur minæ, nequid uspiam occultum perquirentibus retineat. Supellex omnis intervertitur. Unum denique id agitur, nequid vitæ tolerandæ fieret reliquum. Quin & literæ publicæ, quibus domicilii jura, redituúmque rationes continebantur, datíque atque accepti tabulæ, extorquentur per vim, nequid spei etiam in posterum servandæ familiæ remaneret. Ita nostris, rerum omnium egentibus, necessitatem impositam arbitrabantur, deserendi Lares, quos tueri non possent, protsúsque civitate excedendi. Sed maligno consilio adeò eventus non respondit, ut nuditatis, egestatísque etiam pretium quoddam spoliati ferrent. Nam Catholici, fidíque in urbe cives, calamitate Patrum commoti, quanquam ipsi quoque exactionibus pressi, vexatíque, ingenti tamen liberalitate, non modò annonam, sed pecuniam quoque, sustentandæ familiæ suppeditárunt. Quibus domi res angustior, non dubitárunt ab aliis, quod nostris præberent, emendicare. Famulos quoque, atque ancillas oppidanorum traditum est fraudásse genium, quò magis Patribus esset provisum. Neque caritas modò, sed metus etiam, ne Societas desereret urbem, beneficentiam civium extimulavit. Proinde bono animo esse, quantumvis oppressos, jubebant. „ Sibi curæ fore, nequid ad victum, usúmve rei domesti-
„ cæ desideretur. Persisterent modò, neque orbatam Societatis auxiliis
„ civitatem in illa temporum iniquitate destituerent. Ultimum assem,
„ si ita fors ferat, cum Patribus partituros. " Nec parum subsidii ex accolis accessit. Amici quippe, ac maximè Parochi, domesticæ necessitati varia subministrárunt. Hominibus igitur nostris cùm satis, superque rerum ad stationem tuendam Kaufburæ esse Lutherani cernerent, alio eos arietè, ut loco moverent, aggressi sunt. Extutos bonis, famá item, ac fide exuere decreverunt. Proditores patriæ, perturbatores civitatis esse proclamant, qui Catholici militis ex finitimis manum, qua Suecos urbe pellerent, furtivis literis accersissent. Quod etsi à vero maximè aberat; fidem tamen apud hostes cùm statim obtinuit, tum magis etiam postquam à Catholicis Ducibus epistola est allata, qua, quantum Suecis civitas pecuniæ contribuisset, tantundem ipsis pendere in menses singulos jubebatur. Si abnueret, vi, manúque exacturos. Ibi omnis in

57. Adventu hostium omnia mutantur.

58. Lutherani cives conantur nostros expellere.

59. Eos civium Catholicorum tuetur caritas.

60. Calumniis illos Lutherani aggrediuntur.

noſtros urbs inſurgere, conclamare ad arma, vicis omnibus faces (nox enim erat) accendere. Tum ad ædes noſtras armati convolare; cuſtodiis omnia cingere; quaſiſque valido ictu foribus, proditores, factioſos, perduelles inclamare. Ignaris Patribus, quidnam id eſſet, attonitiſque, Senatores gemini ſupervenientes, ad curiam ocyus ut præſtò ſint, imperant. Totus interim non Senatus modò, ſed & populus, convenerat. Noſtros Conſul, in concilium vocatos, ecquando militem Catholicum, & quonam pacto acciverint, rogat. Illi negant, ad ſe quæſtionem ejusmodi pertinere, utpotè quos, addictos inſtituti ſui negotiis, nulla unquam ſeu civilium rerum, ſeu militarium tenuiſſet cura tetigiſſétque. Tum eum ſe in modum Senatui purgant, ut planè appareret, non alios magis eſſe ab ſeditioſo id genus conſilio alienos. Eáque erat non libertas modò, candórque orationis, ſed vis etiam, ac nervus, ut ex omni numero adverſariorum, eorum quoque, qui plenis antea buccis convicia & crimina in abſentes jactaverant, nemo ullus extiterit, qui vel hiſcere contra ſuſtineret. Itaque cum honore Patres, nec ſine comitatu, dimiſſi domum ſunt. Nec auſus quisquam dehinc aperta eos criminatione inceſſere. Sed, quos vi & calumnia nequibant, arte demum, conſilióque pellere adverſarii anniſi ſunt. Nec dum biduum à nocturna illa tumultuatione fluxerat; cùm duos miſit Senatus, qui denunciarent, è re publica facturos, & è re ſua Patres, ſi civitate tantiſper cederent. „ Quippe, majore civium parte in ipſos commota, vix „ ac ne vix quidem prohiberi poſſe, quin, ſi perſiſtant, aut turbarum „ quippiam in urbe exoriatur, aut imprò ſpera ipſis omnia, exitioſáque, „ per inſolentiam plebis, pérque militis licentiam, eveniant. " Ad ea noſtri, mirari ſe, reſpondent, qua ratione periculi publici quicquam civitati exiſtere ſua ex præſentia poſſit. „ Privati verò diſcriminis quic„ quid ſibi impendeat, id ſe in lucro poſituros. Veniſſe Kaufburam, „ ſaluti civium ut conſulerent. Id agere unicè, id moliri. Emolumen„ ta propria, fortunas, vitam, poſthabere. Itaque vel cum periculo „ capitis, ſi ſuo agere arbitrio ſinantur, perſtituros. Quòd ſi quid ta„ men eſſe Senatui videatur, quamobrem perſiſtere incolumi civitate „ nequeant; haud repugnanter demigraturos. " Tum ſe itineri accingunt, ſatius rati, tempori, odiſque cedere, quàm, ſiquid motus publici extitiſſet, novâ veterem invidiam ad populum exaſperare. Auxit ſolicitudinem ſubſidiarius miles, contra Ducum Catholicorum, de quibus diximus, minas è Sueco exercitu in urbem accitus. Quippe novo ab hoſte nova exagitatio metuebatur. At is ipſe ſubſidio non urbi magis, quàm Patribus, fuit. Nam, cùm rem eſſe in eo, ut emigrarent, Præfectis innotuiſſet; hi, per amicum, quem è Suecis militibus Patres nacti erant, ante conciliati, vetuêre illos, ni ſuapte ſponte id conſilii cepiſſent, diſcedere. „ Neque enim aut animum eſſe, aut morem, „ Guſtavo Regi, Eccleſiaſticorum quenquam, vel Religioſorum homi„ num, niſi ſiquis pacem violet, Domicilio movere. " Atque ita ipſe adeò hoſtis retinuit, quos civis eliminare modis omnibus nitebatur, ludente, ut humanis amat in rebus, cæleſti providentia, rabiémque inimicorum, intra fines concluſam, ad arbitrium ſuum attemperante. Tenuêre dehinc ſtationem Socii, à Suecis quidem, quàm à popularibus, tutiores; verumtamen caſibus, vexationibúsque tum quoque, ùt in varia belli viciſſitudine, obnoxii.

61. Arte, conſilióque eosdem nituntur pellere.

62. Beneficio hoſtium noſtri ſedem retinent.

Rex

Cap. VI. *Augusta Vind. Suecorum Regi deditur: res Catholica ibi affligitur.*

REx interim Gustavus Augustam, Vindelicorum urbem, quò maximè consilia ipsius, armáque versa diximus, in deditionem acceperat. Neque vim ullam deditio, vel oppugnationem expectaverat. Militis enim, qui tueretur muros, pro amplitudine haud erat satis. Lutheranos cives, Gustavi clientes (non eò utique, ne urbem defendere, sed ne obstare defensoribus possent) miles exarmaverat. Catholicos, rerum tunc Augustæ potientes, fama Regis, terrórque expugnaverat antè, vel pepulerat. Magistratus quidem, & Senatorii ordinis qui erant, lege atque officio vetabantur fugere. Cæteros plerosque, & magnam Sacerdotum, virorúmque Religiosorum partem, sed matronas in primis nobiles, in Tyrolim timor, vel Salisburgum, aliáve in loca, belli securiora, abstulerat. Quinto decimo Calendas Majas in conspectum se Suecus civitati dedit. Rex, Lyco fluvio cum parte copiarum trajecto, per utramque ripam admovere exercitum instituit; pontem continuò molitus, quo castra castris committeret. Præsidiarii, sive spe aliquâ suppetiarum, sive ut prævia quadam specie propugnationis deditionem cohonestarent, æneis hostem tormentis arcere biduum totum institêre. Sed cùm tentandis oppidanorum animis caduceatorem Rex misisset; Senatus, infirmo præsidio, incertóque subsidio diffisus, adhæc hostem intra mœnia, nempe, Lutheranum civem, quantumvis inermem, extimescens, id agendum sibi existimavit potiùs, ut amicum Gustavum, quàm ut victorem, intra mœnia reciperet. Missis igitur, qui cum Rege paciscerentur, post bidui colloquia in ejusmodi conventum est conditiones, quibus nihil admodum ad Catholicorum optata (ut tum res erant) præterquam fides, deesset. In iis fuit, ut, quæ ad publicam rem, non civitatis modò, verùm etiam Religionis, pertinerent, ad eum omnia redirent statum, quem ante Cæsaris edictum, de quo supra, tenuissent; nominatim illud, ut Lutheranis civibus templa, cives ipsi honoribus quisque suis, & gradibus, in Senatu, in Magistratu, restituerentur. Erat in urbe insignis ædes, S. Annæ nomine dedicata, quæ primariæ antehac parœciæ titulo Luthericæ sectæ inservierat; biennio verò abhinc, unà cum cohærente ipsi Gymnasio, veterisque cœnobii, per Lutheranos profanati, ædificio, Societati nostræ, Pontificiâ, Cæsareáque auctoritate, sicut initio docuimus, attributa erat. Hanc proinde cùm redditam ante omnia Lutheranis oporteret; delatis ad Magistratum clavibus, eo pacto nostri deseruerunt, ut postliminii jure, siqua rerum denuo commutatio fieret, minimè cedere sese profiterentur. Qui eam tenuerant stationem Socii, ad S. Salvatoris collegium, quæ prima Societati Augustæ sedes erat, se recepêre. Ibi tredecim jam Sacerdotes nostri, & Fratres octo, domesticis addicti ministeriis, Conrado Reihingo Rectore, numerabantur, cæteris haud paulò antè in tutiora dimissis, certi omnes, fortunæ ictibus quibusvis exponere caput priùs, quàm Spartam, à Præsidibus commendatam, & Catholicam Augustæ causam, derelinquere. Et verò à multo jam tempore non aliud illis, nisi exspoliationem, exilium, cædem, vulgò homines ominabantur. Tum quoque, cùm bello res Catholica vigeret, vix eos Lutherica ferebat invidia. Execrabatur palàm, sibique ægrè admodum imperabat, quin occurrantes in publico conputaret. Malorum quippe auctores omnium habebantur. Nunc victos, nudatósque præsidiis, & cujusvis tum iræ, tum proterviæ obnoxios, quibus oculis notârit, quo vultu ad injurias omnes, ad ludibria, designârit, quis facilè exponat? Sed & cives Catholicos maximus incessérat

Anno M. DC. XXXII. à medio Aprili.

63. Solicitat urbem Rex: pacisci urbs incipit.

Num. 7.

64. Nostri ab S. Annæ domicilio excedunt.

Vide suprà num. 8. & 9.

65. Sociorum, & Catholicorum omnium trepidatio.

ſerat metus. Extrema namque his quoque omnia heterodoxorum impotens odium intentabat, ut nemo fere ex iis eſſet, quin de fortunis, de Laribus, atque adeò de capite, victoris arbitrium ſolicitus, triſtíſque opperiretur. Itaque, quo biduo pactiones fiebant, dum conventa perferrentur, plena erat ædes noſtra hominibus, conſilii, ſolatiíque gratiâ, atque ut Sacramentorum ſeſe præſidiis adversùs pericula communirent, ad Sacerdotes noſtros confugientibus; cùm hæc eſſet una omnibus cura, ut, ſi res & corpora minùs poſſent, animos certè, religionémque conſervarent.

66. Dedità urbe, collegio noſtro ingens creatur periculum.

Conditionibus deinde conſenſu partium ſancitis, publicóque inſtrumento conſignatis, ad duodecimum Calendas Maji deditio facta eſt, Regióque præſidio urbi impoſito, Catholicus miles cum ſignis dimiſſus. Eâ ipsâ die ingens collegio noſtro periculum calumniâ, dolóque creatum. Erat, vulgi de fæce, projectæ impudentiæ non nemo, qui affirmatè, capite ipſo in pignus oblato, aſſeverabat, multam pulveris nitrati vim variis templi partibus ad S. Annæ ab hominibus noſtris, antequam illinc migrarent, occultè ſubditam; eóque id conſilio, ut, igne ad certum temporis momentum ſuſcitato, ædem juxta, populúmque Lutheranum, inibi congregatum, ultricibus flammis, ac ruinis conſumerent. Majus commento pondus acceſſit ex indiciis quibusdam, falsò delatis à Lutherana familia, Annæo templo vicinâ. Quam ingentibus poſtea cladibus cæleſtis ira (ut creditum eſt) afflixit, aſſiduíſque exhauſit funeribus. Movítque Duces Regios fabellæ rumor, ut, quanquam de conſilio ejusmodi, factóque Jeſuitarum referentibus parum fidei habebant; cognitione tamen rem dignam dicerent, id agentes, ut, quos potiùs ab illis defoſſos eo loci ſuſpicabantur argenti, auríque theſauros, militari avaritiâ perſcrutarentur. Datum igitur negotium Tribuno, qui cognoſceret. Eum continuò tumultuoſa plebs, Lutheri ſoboles, cum ſecuribus, malleis, dolabris, ligonibus, aliísque id genus popularibus armis, inſequitur. Fit impetus in templum Annæum. Effringi clauſa quæque per vim, ſumma omnia excuti, ima ſuffodi, ſepulchra ipſa perveſtigari, tentari eadem in ædibus, quas noſtri illic habitaverant. Quicquid ſacræ erat, vel profanæ ſupellectilis, diſſipari, diripíque. Quædam ad ludibrium protrahi, atque in foro publico, cum riſu, & cavillis oſtentari. Fortè hæc agitantibus occurrerat famulus, qui fuerat Patribus ab obſequiis. Huic adhibent quæſtiones illico, & cruciatus; ſiquid poſſent latentium rerum exprimere. Atque ille, vexationis impariens, cùm nihil eorum, quæ ſciſcitati eſſent, compertum ſibi clamaret, calices tamen ſacros, optimorúmque multitudinem librorum, & hujusmodi alia, vicinis in ædibus depoſita, prodidit. Quæ confeſtim omnia direpta. Earum autem rerum, quas maximè avaritia, invidiáque quærebat, cùm nihil eſſet repertum; abſoluta fuerat Patrum innocentia, ſi modus eſſe popularibus furiis aliquando poſſet. Nunc agmine omnes ad S. Salvatoris collegium, ubi noſtri, futurorum expectatione trepidi, præſentis verò periculi ſecuri, agebant, lymphatorum ſimiles rapiuntur. Irrumpunt in ædes Tribunus prior cum Sueco milite; deinde novis concitata iris, quantam locus caperet, Lutherana plebs. Arma quisque ſua, quæ diximus, ligones, aſcias, bidentes, aliáque, vibrant. Et, quod in re ſeria rideres, candelas ardentes medio die (namque id temporis erat) laternis præferunt, divitias, vel criminandi ſaltem materiam deprehenſuri. Nec deerat, qui

qui nodosum funem, quo Patres torqueret elicerétque secreta, minaciter ostentaret. Terrore, fremitu, vociferatione, domus, vicus, vicinia, complentur. Elata voce Jesuitas, Rectorem in primis, inclamant. Nostris præsens exitium versatur ante oculos. Ad sacellum igitur domesticum, altari ædis maximo, ubi venerabile Sacramentum Eucharistiæ asservabatur, propinquum, plerique convolant, devotæ Deo hostiæ (ut erat opinio) & Catholicæ Religioni. Quippe furiosæ frendentium & extrema quæque intentantium voces, vultus, arma nil nisi cædem & sanguinem portendere videbantur. Reihingus Rector ad turbam duobus cum Patribus in atrium descendit. Ibi undique illum tumultuantes circumsistunt, &, qui proximi de plebe aderant: „Ecce, inquiunt, „ proditores patriæ! Ecce, qui sacra nobis, qui sacrorum administros, „ animorúmque pastores, eripuêre; qui animos ipsos, qui fidem, qui „ salutem nobis eripere per summum nefas moliti sunt; qui malorum de„ nique universorum extitêre auctores! Jam sanguine, & capite, quod „ peccavêre, luant. Eja miles! iras expedi, repete pœnas, feri, macta, „ trucida!" Nec prorsus inanibus res minis agebatur. Fuêre, ultro postmodum qui confiterentur, ad exequendam carnificinam nihil admodum sibi, præterquam nutum Tribuni, defuisse. Tribunus ipse, sevocato à turba in conclave suum Rectori, minas primò, terrorésque intentans, præcipit, in civitatem quid machinati occultè sint Socii, ut ocyùs eloquatur. Tum, ubi purgantis sese prudentia, constantiáque vultus, &, qua nihil præsentius frangendo furori, placida morum, verborúmque comitas, ferocem animum pacavit, versâ irâ in reverentiam, luculentæque injuriæ pudorem, omni crimine collegium, omni metu absolvit. Inter quæ tamen indomita plebs, facta in triclinium, atque in cellas irruptione, ut quæque in manus venerant, compilavit, vixque à rebus cæteris diripiendis omnibus rabiem, cupiditatémque continuit.

Hæc domi nostræ dum aguntur, per urbem interim vulgatur fama, Jesuitas universos tumultu plebis jugulatos. Quæ res Catholicos magnopere omnes turbavit. Atque, ut quisque optimus erat, Societatisque nostræ studiosissimus, tametsi fides rumori parùm constabat, periculum tamen, incertúsque exitus habebat maximè solicitos. Ex eo numero Christophorus Auwius, Ecclesiæ maximæ Præpositus, cujus in Socios egregia semper humanitas, beneficentiáque enituit, properè urbis Præfecto, Hieronymo Imhofio; is deinde, pro insigni suâ & ipse in Patres benevolentiâ, Prætori Regio collegii causam, salutémque commendavit. Atque ille excubiarum Præfectum cum cohorte misit, præsidio nostris, dum causa cognosceretur, futurum. Hic denique rabiosam plebem, majoribus identidem turbis in exitium nostrum nitentem, repressit; vultúsque Patrum, nihil perturbatos, nullâ reæ conscientiæ dejectos notâ, diu multúmque contemplatus; cùm & criminis illati falsitatem haud ægre ex ipsa fabulæ absurditate odoraretur, audito Rectore, sic est collegio conciliatus, ut & accumberet cum Sociis in triclinio, & manipulum militum digrediens præsidio relinqueret, & mirificè illos postea Regi dilaudaret. Rex etiam tum Lechhusii, ubi castra prætoria erant, agebat. Subire urbem in quartum diem, S. Georgii Martyris anniversariâ memoriâ celebrem, differebat; quò majore, opinor, pompâ, rebus antè apparatis, intraret. Auditis igitur ille, quæ adversùm nostros per injuriam acta erant: „Alia omnia, inquit, quàm quæ adhuc, sentire me

67. Succurrit collegio Præpositus Ecclesiæ Cathedral.

68. De Societate nostra Rex bene sentit.

„ de Jesuitis jam oportet, alia eorum existimare ingenia, alios mores. „ Et quidni sinam illos incolumes domicilio frui suo? Maneant sanè „ (sic statutum mihi est) résque agant suas impunè; modò meis in „ urbe consiliis nihil obmoliantur. " Sed in urbe plebs usque ad vesperam adversùm Socios, militari tum quidem præsidio tutos, fremebat.

69. Exactionibus cœptum vexari collegium. Et sub cœnam è castris annonæ structor, Nicomedes nomine, homo improbus, & quem constaret ab sacra quadam, quam professus erat apud Catholicos, religione flagitiosè desciviſſe, ingressus ædes nostras, panis cocti pondo quadraginta millia, submittenda castris in diem proximum, auctoritate Regiâ, verâ, an commentitiâ, nec sine minis, imperat. Supra modum erat perspicuè res, supráque præsentem collegii facultatem. Tamen posterâ luce, eáque primâ, exactor instat, morásque Patrum increpitans, præstare postulata jubet, ac, velut in poenam, sexaginta insuper vini urnas, cereviſiæ centum, subministrare. Quæ omnia non imperata superbiùs, quàm avariùs extorta sunt (unde unde conquirentibus nostris, quæ desiderabantur) paucorum spatio dierum.

70. Res agraria protrita. Nec agrariæ rei nostræ, quàm domesticæ, magis parcitum. Exercitus Regius ferro agrum Vindelicum, & rapinis, vastabat. Non sacrarum rerum, non profanarum quicquam habebatur pensi. Ætas nulla, aut sexus erat, qui militum furori ac libidini se posset subducere. Quicquid avaritiæ erat explendæ, vi, minis, cruciatibus extorquebatur. Ea igitur tempestas Kissingani etiam collegii bonis cùm incumberet, quicquid illic frumenti, pecoris, reique rusticæ, seu nostrum, seu colonorum, repertum est, in prædam vastantibus cessit. Nec defuit ultio cælestis, quæ improbam cupiditatem compesceret.

71. Sacrilegi hominis prodigiosa pœna. Ædem sacram Suecorum globus expilabat. Effracto sacrario, dum sacris alii vasis inhiant, sceleratior quidam in Christi Domini sacrosanctum corpus sacrilegus irruit. Cùm ecce pyxis sacra recenti sanguine ebullire, hominis impii manus utraque contractu nervorum, ad horrorem spectantium fœdè distorqueri; cæteri aufugere, Tribunus commodè supervenions prodigium agnoscere. Qui & religione tactus ac metu irati Numinis perculsus, comprehensum hominem eodem, quo erat, membrorum habitu suspendi ex arbore jussit.

72. Crudelitatis impiæ exemplum. Huic impietatis portento subjicimus aliud crudelitatis. Ipso nostro in pago Kissingano hominem rusticum de colonis nostris arbori milites adstrinxerant. Circumsistentes deinde, alius latera tundit, alius cædit os, aliis alii partibus adhibent cruciatum. Auriculam quoque, eámque dexteram, ferro præscindunt. Lutheranæ tum fortè sectæ minister, equo insidens, intervenerat. Hunc voce miserabili homo implorat. Et verò iste, auxilium pollicitus, ex equo descendit. Sed contra fidem illico ad cæteros novus carnifex accessit, expromptóque cultro, locum vulneri circumspiciens, cùm sinistram etiam tum auriculam integram animadvertisset, tanquam id maximè spolium præconi Evangelico deberetur, crudelitate barbara amputavit. Tum verò celeriter, utique re præclarè acta, sese eques abstulit. Nec milites diutiùs institêre carnificinæ; sed, velut victi immanitate, semianimem hominem, ligatúmque, alienæ misericordiæ reliquêre.

73. Lutheri coorum præconum cum nostris congressus. Qui, restituens à suis, inusitatæ sævitiæ testimonium vulneribus magis, quàm verbis, apud nostros deinde perhibuit. Lutherani præcones per id tempus frequentes tum ex urbe ad castra, tum castrenses ad urbem, commeabant. Ad collegium Societatis nostræ Emmanuel Fabricius, aulæ Regiæ Praco, mira homo

homo arrogantiæ, ingenti præconum stipatus comitatu, venit; manu altera malum citreum muliebriter versans, alteram jactans imperiosè, minarúmque, nescio, quid Jesuitis intentans. Processerat è Patribus, qui comiter hospitem salutaret. At ille, sublato supercilio: „ Vos, inquit, si ita, ut estis nunc in potestate nostra, in vestra de nostro „ quempiam numero haberetis, nónne ad rogum extemplo conclamaretis? “ Cùm placidè excipiens Pater, neque hanc esse ingenii nostri indolem, neque hujuscemodi immanitatis exemplum in factis nostris extare ullum, dixisset; prorumpens è comitatu quidam repente: „ Sic tu, „ inquit, respondes Præsidi? Sed nempe ita superbus iste tuus, veréque „ Jesuiticus fert spiritus. “ Cæterùm hosce intrà verborum strepitus, aculeósque minæ stetêre. Ad templum inde cùm ventum esset, multa impiè in Virginem Dei matrem, multa cæteros in Cælites jactata sunt. Fabricius ipse controversa quædam Christianæ religionis capita in disceptationem vocare ingressus, ejusmodi à Patribus responsa tulit, ut, qui magnificè sese ante intulerat, modestior dein cúmque rubore discederet, nec redire in posterum sustineret. Collegæ quoque præcones, siqui postea ventitarent, parcè admodum, circumscriptéque, ac velut ex numerato, verba mittebant.

74. Suecorum Rex Augustæ quo modo exceptus.

Aderat sub hæc S. Georgii festus dies. Rex, ut statuerat, urbem eques, turbâ Principum, Ducúmque stipatus, introiit, Lutherani populi multitudine maximâ prosequente. Primò ad S. Annæ templum, quod desertum à Patribus nostris diximus, insigni est cum pompa deductus; obtendentibus umbellam auream iis maximè, qui id officii præstare antehac Ferdinando Cæsari, recèns ad imperium evecto, cùm proximè ab accepto honore Augustam venissent, recusaverant. Ea in æde concioni interfuit splendidæ, quam, argumento sumpto de novatis per Cæsarem Augustæ rebus, Fabricius minister habebat; populo interim, qui loci angustiis excludebatur, per singula sectæ templa ad singulas ministrorum conciones seorsum convolante. Inde ad Marquardi Fuggeri Comitis palatium, antiquam Cæsarum, Augustam ventitantium, sedem, Gustavus concessit: ibíque sacramentum civium, fidem, observantiam spondentium, è fenestra sublimis excepit. Ex eo palatio in amplissimum forum, quod vinarium dicunt, commodus erat prospectus: ubi tribus fere legionibus diviæ Regis copiæ, Sueci, Gothi, Finlandi, Zigini, Lappii, aliarúmque nationum, ab ultimis excitarum Septentrionibus, homines, stativa habebant: quibus, tanquam cælo missis patriæ, sectæque vindicibus Lutheranus populus affatim vinum, cerevisiam, epulas, vestem stragulam, &, quæ sunt castrensis usûs cætera, ministrabat. Vicissim Rex, mirâ populum complexus humanitate, non hospitium tantùm suum, verùm etiam cœnationem, patere clientibus voluit. Neque profsus repulit Catholicos. At Rectori collegii nostri, gratiam Regis oraturo, Lutheranorum invidia, ministrorúmque malignitas aditum intercluserat. Biduum Gustavus favoribus, studiisque in civitatem suis, civitatis erga sese officiis, obsequiisque, dedit. Quo spatio, incredibile dictu est, quanta sectæ Lutheri cæ non gratulatio modò, lætitiáque fuerit, sed fiducia quoque, atque in Catholicos petulantia ac ferocitas. Jam debellatum existimabant: jam omnia sunt potestatis, non solùm in urbe, sed per omne Imperium Romanum, arbitrabantur. „ Ostentanda modò „ signa Suecica; & mucos Ingolstadii, cum iisque Bojarium, supinos.

„ Austriâ per æstatis reliquum conculcatâ, Romæ hyberna fore. “ His vocibus aures Catholicorum perpetuò verberabantur. Ipsi Catholici, summi, infimi, deridiculo erant. Orthodoxum jacebat nomen; &, si-quid insultantibus crederes, proximè aberat, ut extingueretur. Adeò & odiis omnibus, & consiliis, iisque cum Rege, ùt ajebant, communicatis, impetebatur. Similia publicis deinde scriptis jactata sunt: in quibus, cùm Regem Gustavum universæ Germaniæ dominatorem, Imperiique Romani Principem designarent, *Gustavi* nomen, commutatis literis, in *Augusti* vocabulum converterant: quemadmodum & contrà ex *Augustâ* fecerant *Gustavam*. Rex ipse, lustratâ urbe, cùm novis muniendam operibus, claudendámque decrevisset, Ingolstadium cum præcipua parte exercitûs movit. Fridbergam oppidum vicinum, & S. Afræ in campo Lycio sacellum, proficiscens miles expilavit. In urbe Benedictus Oxensternius, & Hollachius Comes, relicti Præsides, consilio inito cum Proceribus Lutheranorum, contra publicam pactorum fidem pro libidine omnia miscentes, Catholicos de Senatorio numero cunctos expungunt; honoribus, muneribúsque reipublicæ omnibus, primis, ultimis, exuunt. Tertio Calendas Maji conventu publico Senatus è Lutheranis totus legitur. Iisdem publicæ rei administratio, ab imo gradu ad supremum, omnis dividitur. Quicquid seu prisco jure, atque auctoritate Cæsarum, seu recentioribus Ferdinandi II. Imperatoris decretis, è re Catholica constitutum erat, rescinditur. Ipsius Cæsaris nulla ratio, ac ne mentio quidem, nisi per contumeliam, habetur. Sueci Regis omnia titulis, insignibúsque adornantur. Templa quoque, non modò quæ antea Lutheranorum fuerant, verùm etiam erepta Catholicis gemina (ad S. Crucis, atque ad S. Georgii) Luthero cedunt. Civibus denique, quaqua essent religione, universis in verba Regis, novíque Senatûs, jurare compulsis, eò artes vertuntur, ut & Clerus omnis Catholicus, in ordinem coactus, cum plebe commisceretur. Formula igitur sacramenti proponitur, quod Regi dicere, quisquis Ecclesiasticus, quoquo gradu, quoquo loco foret, jubebatur. Quæ res non molestiæ solùm, acerbitatísque plurimum, sed necessitatem etiam postremò tristissimi exilii, tum cæteris de Clero plerisque, tum verò maximè Societatis nostræ hominibus, graviùs insuper ante alios divexatis, exagitatísque, attulit. Sed quoniam in alterius anni negotia longiusculè res porrigitur; haud juvat, aliarum rerum, quæ priùs incidunt, argumenta, extractâ istâ prolixiùs narratione, prolatare.

75. Digresso Rege omnia eunt in pejus.

CAP. VII. *Mindelheimiani collegii exagitatio, & periculum.*

Anno M. DC. XXXII. ab ineunte Majo.

INgolstadium bello petitum paulò antè diximus. Id Rex dum agit, interea Mindelhemium, ditionis Boicæ oppidum, Vindelicis finitimum, priùs etiam, quàm urgeretur, sese Regis Præfectis permisit. Memminga urbs, iisdem dedita, terrori fuerat. Propinquior quippe tum Suecus circumjecta quæque vi, minis, pactionibus, promissis, subjicere sibi, vel conciliare, protinus institerat. Nec deerant ex Memminganis, qui, ne iram potiùs, quàm tutelam Suecicam, experiri Mindelhemienses vellent, velut per amicitiam admonerent. Quamobrem Legatos Memmingam Calendis Maji de deditione Senatus misit. Patritius Ruswerus Scotus, penes quem summum belli imperium per Sueviam esse Rex jusserat, tum fortè longiùs aberat. Pro eo Guilielmus Guinius præerat; is, cujus violentiâ eversam Societatis nostræ Memmingæ stationem suprà memo-

76. Sueci urbe potiuntur.

memoravimus. Hic denunciat, pactionem cum oppido Mindelhemio commodam, cum Jesuitis isthic nullam fore: ne toleratum quidem iri eorum quenquam in regione. Quo cognito, circumspicere nostri, quemadmodum consulerent sibi, cœpêre. Sed vix triduum intercesserat, cùm alterâ legatione affertur, civitatem omnem, agrúmque Mindelhemiensem, atque unà Religiosos homines universos, ne Jesuitis quidem exceptis, quoniam ultro deditio facta esset, pace ac tutelâ Regiâ, ex pacto, cum Legatis inito, fruituros. Itaque primò cum exigua manu, ut convenerat, Hieremias Macovius Hibernus; mox contra pactum turma equitum tota oppidum ingreditur, nullo tum quidem seu incommodo nostro, seu damno, præterquam cerevisiæ, quam, quanta fere supperebat, potatione assiduâ exhausêre; cæterùm haud exiguo in futurum à perfidis metu. Subinde Rex Gustavus, omisso Ingolstadio (id, quod infrà dicemus) Bojariam latè occupaverat. Inde Mindelhemium repente, cum Friderico Comite Palatino, excurrit. Hic verò, cùm effusos in occursum magistratus civitatis, & oppidanorum turbam, in eáque Rectorem collegii nostri, conspexisset: „ Itáne oppida vestra, inquit, „ suos singula Jesuitas habent? " Conversúsque ad Magistrum aulæ, nequid usquam in eos insolentiùs ageretur, cavere jussit. Ita ingresso Regi dum cœna paratur; Macovius, cui oppidi erat cura demandata, ad nostros accurrens, favorem Regium prolixè gratulatur; magisque velut favens ipse, milites geminos, eósque Catholicos, in collegii præsidium, discedens relinquit. At eò nempe spectabat officium, ut licentiùs paulò pòst in rem collegii grassaretur. Adsunt brevi à Rege, veriùs à Macovio, mandata, cerevisiæ ut urnas pro exercitu sexcentas collegium expediret; deinde ut vini centum, quoniam cerevisiæ neque copia, neque facultas erat, submministraret. Sic penore sensim familia emungebatur. Inde verò ad opes oculos cupiditas adjecit: quas captare per ambages Macovius instituit. Erat Mindelhemiensibus à Bojo Principe præpositus clara vir nobilitate, Sebastianus Saurzapfius; is, qui Societatem nostram in id oppidum, quarto decimo abhinc anno, nomine Principis introduxerat, nupérque homines nostros Memminganæ vexationi, sicut suprà narravimus, datis ad Magistratum literis, eripuerat. Hunc, quòd & rerum nostrarum, & orthodoxæ religionis, quam summâ constantiâ propugnabat, multò erat studiosissimus, insigni odio Memmingani, Suecíque prosequebantur. Itaque, simul atque occupaverant hostes oppidum, Memmingam deductus est, atque in custodiam, nescio, quorum obtentu criminum, datus. Eandem deinde in urbem digressus Mindelhemio Rex, auditis accusatoribus, Guilielmi Guinii Præfecti arbitrio viri innocentissimi & caput, & fortunas omnes permittit. Ille Mindelhemium continuò ablegat, qui rem omnem Saurzapfii ad se transferant. Bibliotheca, præstantissimis instructa, iisque maximo numero libris, extemplo tollitur. Auri, argentíque thesaurus apud Jesuitas delitescere ferebatur. Et verò, quicquid pecuniæ, meliorísque supellectilis erat, summis amici precibus exorati Socii reconditum domi custodiebant. Collegii periculum Rector præsentiens, tantisper secesserat; ne prodere hostibus alienas cogeretur opes, quas haud perinde alius quisquam haberet perspectas. At reperit Macovius, qua arte eliceret, quod quærebatur. Adest ille sub noctem ad collegii fores cum armata manu. Minis lacrymas (ùt solent, qui maximè fallere laborant) præmittit. „ Mi„ serum se clamat, & proditum: quem ignoti tenebrionis maligna dela-

77. **Rex in homines nostros perbenignus.**

78. **Præfectus Regius oppidò malignus.**

„ tio in fraudem, ac tantùm non in exitium, impulisset. Nostrâ causâ „ in præsentissimo se versari discrimine. Nostrum quòd frequentâsset „ collegium, eò vexationem sibi, eò calamitatem, ac propemodum per„ niciem, esse paratam. “ Simul geminas profert literas: quarum alteris bona Saurzapfii à collegii Patribus repetere omnia ipse, ac Memmingam transmittere jubebatur; alteris extrema omnia intentabantur collegio, si vel minimam partem confessionis, quam Saurzapfio Memmingæ tormenta expressissent, fides Patrum, reddentium bona, præteriret. Quid agerent in re ancipiti Patres? Saurzapfii res, quas proditas antè rumoribus, nunc domini quoque confessione patefactas, intelligerent, cùm servare posse desperarent, ut repertæ sunt in latebra, quam Rector obiter significaverat, expromunt. Reddentibus incolumitas promissa, immunitásque fuerat. Vana pollicitatio. Biduo pòst subornati è militibus quidam, appetente nocte, ad collegium veniunt, fugam Patribus quàm celerrimam suadentes: si moras traherent; Memmingam, atque adeò in vincula abductum iri paucarum spatio horarum. Ad ea, qui pro Rectore collegio præerat: „ Ite, inquit, nunciate Ducibus, malle „ miseros esse nos in vinculis, in ergastulis, in catastis, quàm capessere „ fugam omni crimine innoxios. “ Illi, postquam irritos suos esse conatus vident, arctâ cinctos custodiâ Patres in mediam tenent noctem. Tum verò superveniens Macovius, advocato in triclinium Præside: „ Vasa, inquit, ex argento, Pater, apud vos complura, quæ Saurza„ pfii erant, remansêre: annulorum præterea, gemmarúmque thesaurus. „ Ocyùs ista proferte universa: aut in cavea cras Memmingæ prandete.“ Neganti ita, ut res erat, Præsidi: „ Enimvero, inquit, ora vobis „ Memminga solvet; cùm subjectos torculo sentietis pollices, & cruo„ rem largiter sudantes. “ Quas erecto cùm Præses animo, constantíque oratione fregisset minas; poculum homo, quanquam ultra medium nox processerat, poposcit; haustúque finiens negotium, tum quidem satis habuit, militari clausum custodiâ collegium solicitudine, metúque divexare. At brevi aliâ est nostros fraude aggressus.

79. Godefridi Morharti religiosissima vita, & mors.

Morborum civitas contagione quadam laborabat: quæ primò de Sacerdotibus nostris corripuit concionatorem: post ex cæteris Godefridum Morhartum, Rominganum Bojum, grammaticæ magistrum, extinxit. Annorum hic duorum & viginti erat juvenis, tyrocinio Societatis haud ita multis antè mensibus defunctus. Religiosissimæ, quam agebat, vitæ existimatione civitatem quoque, non domesticos modò, in sui admirationem adduxerat. Mori millies constitutum habebat priùs, quàm vel minimam instituti nostri, regularúmve partem violare. Præsidibus in singulas hebdomadas rationem reddebat conscientiæ; quò certiore ductu, consultúque eorum, quos Dei vice observabat, virtutis iter capessseret. Cilicia, verbera, alia corpori domando instrumenta quotidie adhibebat. Mira Superos religione, præcipua quadam Deiparam Virginem, devenerabatur: eodémque sensu pietatis, ac studio, adolescentulos inflammabat. Luem hauserat ex iis, quibus laborantibus religiosa caritate adfuerat. Atque illo nempe tam præclaræ virtutis facinore compendium vitæ, ac meritorum, cùm maximè floreret, fecit. Quem diximus concionatorem, Divini favor Numinis, & medici cura

80. Nova stro-

restituit. Is medicus cùm festo S. Joannis Baptistæ in Macovium, tum fortè supervenientem, in atrio collegii incidisset; iste, assimulato percitus

tus furore: „ Heus tu! exclamat: quid tibi negotii cum Jesuitis? I, pha Regii
„ miles: illico istum in custodiam, “ Medicum esse; adfuisse ægrotis; Præfecti.
vacuum culpâ, Sacerdos noster significat. Ille vincula furiosior etiam intentat. Et: „ Quodnam est meum, inquit, in vos, Jesuitæ, pecca-
„ tum, ut laqueum mihi denique nefariis machinationibus moliamini? “ Negare, qui domui præerat: purgare objecta: ipsiusmet hominis fidem, æquitatémque implorare. Contrà ille objectorum testem è decurionibus unum (cum armatis namque advenerat) appellare. Tum denique noster: „ Intelligo, inquit, quorsum ista pertineant. Rebus nos
„ exuistis: vitam poscitis, & sanguinem. Proinde ecce me (simul
„ pectus nudabat) ferre omnia paratum, & mori: collegis modò insontibus parcite; immunes ægros habete. “ Elisit hæc subitò generosi pectoris constantia ementiti technas furoris: jámque alius à se planè Macovius, dexteram Patris prehendere; amicè stringere; solamina blandissimè adhibere: quin postridie ingressus cœnationem nostram, juxtáque accumbens, de suo pisces, qui mensis nostris deerant, ministrare; ægrotantes invisere; mirâ colere Socios humanitate. Is finis homini fabularum fuit. Catastrophen ipse haud ita multis post diebus miserabilem ad- 81.
jecit. Ravensburgum quippe profectus, de altiore hospitii fenestra, seu Miserabilis
casu quodam, seu exagitante crapulâ, sive ab homine ad id subornato ejusdem
(varia enim deinde opinio fuit) præcipitatus, cervice fracta, interiit. interitus.
Successit in oppidi Mindelhemii curam Domborius quidam Calvinianus; 82.
par Macovio in vexando collegio; pari subin multatus exitio: quippe Itémque
qui Croatarum, sub signis Cæsareis militantium, cum suis fugitans irruptiones, in rusticum hominem, infensum Suecis, cùm parùm fortè stipatus incidisset, securi percussus, fisso capite, periit. Croatarum por- 83.
ro illorum discusso terrore, Mindelhemium Sueci, Scoto homine, Ro- Diu ac va-
berto Sandelino, ductore, revertêre. Is mirificè item, ac diu, do- riè collemum nostram exagitavit. Extremum omnium illud in speciem machi- gium diverxatur.
nabatur, ut rem collegii familiarem, & collegium ipsum semel totum everteret; id spectans re vera, ut ingens argenti pondus avertendo periculo Socii dependerent. Pervigilium S. Laurentii Martyris illuxerat. Adest Sandelinus, magno Præfectorum, majore militum comitatu; collegii Præsidem, tum maximè ad sacrificium sese in templi vestiario accingentem, adoritur; mandatum profert Memminganum, captivos ut Jesuitas Ulmam omnes abducat. Mandati causas, quas indignas prorsus, variásque afferebat, nullo Patres negotio diluêre. Tamen instat iste importunius, atque adhibere vim familiæ occipit. Pelluntur templo oppidani, qui sacrificium opperiebantur. Oppessulantur fores. Quicquid clausum, patere, quicquid pretiosum, expromi avaritia jubet. Quæ cuique obvia sunt, invaduntur. Augustissimo Eucharistiæ Sacramento quò minùs in partem veniret injuriæ, pyxidis auro leviter obducto vilitas profuit. Tum ad ædes diripiendas vis, & licentia vertitur. Ibi, cùm in triclinium domestici essent omnes coacti, Præfectis strenuè congræcantibus, vulgus militum in penetralia grassatur. Omnibus prope absumptis, migratio Sociis, captivitas, eversio domûs denunciatur. Ad ultimum tamen Sandelinus: „ Perieratis profectò, inquit: sed miseret
„ me vestri; quòd pauperes vos, rerúmque omnium egentes video.
„ Itaque, quo pacto consulatis vobis, amicus doceo. Philippeos date
„ mille quingentos, & salvi este. “ Excipiente Præside, eandémque ipsum, quæ movisset misericordiam, egestatem commemorante, horarum

rum quinque conceſſit inducias. Per quas cùm fruſtra conſilia omnia, ſtudiáque conquirendæ pecuniæ fuiſſent; mercator tandem nobilis, Cæſar de Cremona appellatus, tantum lineæ veſtis ſubtilioris, quantum Philippéis mille æſtimarétur, in lytri pretium ſuppeditavit, noſtris quinquagenos inſuper Philippeos, qui honorarii ſcilicet nomine exigebantur, adjicere coactis. Atque ita quies aliqua ab hoſte, nec illa tamen, niſi poſt lacrymas, & preces, neque adeò diuturna fuit. Brevi Croatarum renovatus terror oppido Suecos expulit; brevi, metu diſſipato, libido priſtina graſſandi revocavit. Iterum pepulêre Croatæ; iterum Sueci ad immaniùs, acerbiúsque ſæviendum rediêre. Ita civitas, ritu pilæ, datatim jactatæ, diu luſui fortunæ fuit; annúmque in miſeriis exactum miſerabilior alter tertiúsque, de quo alibi, excepit annus.

CAP. III. *Obſidio Ingolſtadiana, boſtibus æquè, ac noſtris damoſa.*

Anno M. DC. XXXII. circa principium Maji.

JAm Ingolſtadianæ quis fuerit expeditionis eventus, juvat exponere. Ea curas Guſtavo Regi tantò majores injecerat, quantò validius celebriúsque non Bojariæ modò propugnaculum, ſed Germaniæ omnis Catholicæ, Ingolſtadium, inde à Caroli V. Imperatoris temporibus, habebatur, Danubii frænum idem, Imperiíque hoſtibus repagulum. Quo ſuperato haud ambigebat Rex, quin omnia eſſet proclivia in poſterum habiturus. Quarto igitur Calendas Maji, ſub noctem, in ſuburbanos trans Iſtrum campos immiſſis copiis, latè caſtra metatus, ingenti animó obſidionem auſpicatur. Exercitus Bojus, Septemviro ipſo Maximiliano ductore, citeriorem ſeſe ad ripam fluminis applicuerat, ſubitarium è navibus molitus pontem, qui, pro re nata, armatos ultro, citróque transportaret. Primâ ipsâ cum luce hoſtiles copiæ, tentantes aditum, apparuêre. Quæ illico tormentis ex urbe, nec incaſſum, petitæ ſunt: fertúrque Septemvir primam ipſe machinam, auſpicii gratiâ, exonerâſſe; cùm diceret, ſe cælo auſpice ita hoſtem ſalutare. Receptum Suecis ex ea grandine, haud ſanè honeſto loco, officina præbuit, morticinorum carnificio infamis; ubi aggerem ſibi arbuſta inter, atque dumeta, munierant. Subin pugna Bojis equitibus earum copiarum, quæ pro ponte in procinctu ſtabant, cum proximis hoſtium, fidentiùs illic emicantibus, exorta eſt; compulſíque iſti ad ſuam illam ſe munitionem cum dedecore referre. A meridie hoſtes, transmiſſo Iſtri brachio, alterum aggerem, tormentis geminis infeſtum, ad patibulum (etenim tum quoque opportunitas loci præ dignitate fuit) excitavêre. Qua parte, quæ ex vetuſtis quibusdam Caroli V. Imperatoris munitionibus ſemiruta extabant operà, commodè militem tegebant. Quanquam hìc item, dum ponticulum transeunt, ſtragem à tormentis aliquam paſſi ſunt. Inſequentem noctem fatalem urbi Rex deſtinaverat. Itaque omnium animis in dimicationem accenſis, irruptionem geminam eodem faciendam tempore imperat; alteram ſubliçium in pontem, operibus munitum, qui ad urbem; alteram in pontem navalem, qui ad caſtra Boica ferebat. Acriter cœptum utrinque pugnari. Alacritatem Suecis addiderat præſentia, vultúsque Regis, ardore animi flagrans, generosúmque tum maximè ſpirans furorem. Atque ille, equo acto in vallum, ſublicio ponti præſtructum, telluri enſem ferox immiſit, ſignificans, quantam cuperet ab ſuis adhibitam ad oppugnandum vim: cúmque audacius ſubinde in media ſe diſcrimina, oblitus perſonæ, inferret, eáque re ab uno è Ducibus comiter admoneretur, ne quà ruere incautiùs, cum ſummæ rei detrimento,

84. Oppugnatur urbs acriter.

Digitized by Google

to, pergeret: Te ista, inquit, si terrent; residere domi tuæ, non militiam sequi, oportuit: dicto utique, quàm facto, tempestiviore, ejus, qui summum belli imperium gerebat; nisi fortè magnorum Imperatorum vetera quædam exempla temeritatem facti excusent. Tria millia, & amplius, veterani roboris, Gustavum illic sequebantur. Ex quibus ante oculos Imperatoris nobilitate insignes haud pauci in prima fronte sese ostentabant. Cæterùm omnes, pariter nobiles, ac plebeji, nec Duces minùs, quàm gregarii, incredibili ardore, constantiáque decertabant; ut non alia pugna iis, qui compluribus antè præliis interfuerant, seu contentior visa sit, seu obstinatior fuisse. Nec segniùs actum à propugnantibus. Sesquihoræ certamen ambiguo Marte utramque partem exercuit. Tum Boji militis virtute superatus hostis, minore licèt, quàm pro periculo, suorum jacturâ, ad castra se recepit. Par erat ferme alterius certaminis ad pontem navalem fortuna; quò se hostilis equitatus densissimo agmine infuderat. Iterum impetum ille, iterúmque in obstantes insigni ferociâ fecerat; invictum semper & animum, eorum, & manum, expertus; donec tormentis castrensibus, ex adversa Istri crepidine in hostem detonantibus, diremptum prælium est; quorum sustinere vim quantumvis prompta Suecorum audacia minimè valebat. Cæsorum numerum æstimare, quàm inire, magis licuit. Ex captivis Liechtenstainius quidam, illustri ortu, confessus est, se ab latere Regis, cùm caperetur, avulsum. Quippe Rex à certamine altero ad alterum, utrinque accensurus Martem, pervolaverat; illic morti, hìc captivitati proximus; antè fortunâ, nunc temperantiâ tutus suâ; utpote plebeji habitûs, quo utebatur, vilitate tectus, ne agnosceretur, eadémque ex re, unde laudem tulisset aliàs, jam salutem etiam, ac libertatem consecutus. Posterâ luce à pugnando conversus ad laborandum Suecus, adhibitâ ducendis follis, aggeribúsque jaciendis, coactorum undique agrestium turbâ, quanquam jaculando usque incessebatur, strenuè opera provexit. Castra quoque propiùs mœnibus admota: quæ inde ab Istro flumine ad S. Salvatoris ædem amplissimum campi spatium, in millium quatuor passuum longitudinem, occupavêre. Rex suburbanis in ædibus ad molam aquariam interquievit.

Eodem die in urbe Joannes Tillius Comes, Catholicæ militiæ pro Ferdinando Cæsare, & Septemviro Maximiliano, administer, idémque verissimus ævi sui Machabæus, honestissimo illo ex vulnere, quo saucium ad Lycum fluvium, dum arcet hostem, nuper diximus, graviter admodum ægrotans, in horas mortem opperiebatur. Is bellum, quod nequibat manu, consilio ad id tempus, quanquam depositus, rexerat. Tantam gerebat etiam tum publicæ salutis curam. Itaque referri ad se, quicquid actum à milite, vel ab hoste tentatum esset, cupiebat; quicquid agendum, dictabat. Superiore maximè nocte, cùm in pontes impressio ferveret, opportunè multa docebat; adhortatúsque Duces, defensioni absens quoque aderat. Spirare Martem, non mortem anhelare, tum quoque, cùm maximè moreretur, diceres. Adeò nullo videbatur doloris, quem vulnus, morbúsque ciebat, attingi sensu: sed, quo hostes quondam, eodem se ipse animo, malúmque vincebat: ut magis exercitum plaga illa, publicámque rem, quàm ipsum, qui acceperat, affecerit. Nec verò Tillius forti animo duntaxat, erectóque, sed pio quoque vel maximè, atque religioso, morti occurrit: utique qui

85. Joannis Tillii in urbe mors, & laudatio.

Digitized by Google

pietatem, religionémque summo studio, dum viveret, coluisset. Regii Vatis illud: *In te, Domine, speravi: non confundar in æternum*: ingeminari sibi in aurem, agenti animam, à Sacerdote nostro, quo ad sacras confessiones utebatur, præcipuè voluit; iisque verbis, ut valens persæpe aliàs, sic moriens, mirificè est recreatus. Itaque placidè ipse quidem, ac securè, cùm in Christi crucifixi effigie defixisset oculos, generosam animam sub vesperam expiravit; at anni hujusce M. DC. XXXII. calamitates, quibus remedium à Tillio princeps futurum erat, plurimùm funere suo oneravit. Quanquam, quòd is tertius illi & septuagesimus vitæ annus, militiæ quintus & quinquagesimus, numerabatur, concedere tandem præclarè merito missionem, emerito quietem gratulari, bellicosa Germania potuit. Ætatem Tillius universam cælebs exegerat, Dei matris Virginis cliens, cultórque eximius in paucis. Qui cùm ab Isabella quondam, Hispaniarum Infante, summi pretii ex adamantibus monile muneri accepisset, Oettinganæ illico in Bojariæ Virgini donum sacravit; cujus & in ædicula quotidianum sacrificium perenne, suo faciendum nomine, instituit. Perpetuâ ille, maximáque in belli gloriâ (id, quod rarius in magnis Ducibus) modestiam retinuit; suimet ipsius, splendidæque contemptor famæ; egenti, quàm opulento, summas inter diteſcendi opportunitates, propior; memor nihilo minùs, tenáxque idem, ubi usus erat, imperatoriæ auctoritatis, justitiæ vindex, militarísque intolerans improbitatis: sed multò ipse integerrimus, vitiorum hostis omnium, alieni abstinens, profusus sui, atque in pias maximè, honestásque causas prolixus. Exequias nostri potissimùm, quòd fautor Societatis nostræ, defensórque insignis, atque in collegia nostra beneficus, in templa munificus, fuerat, concelebravêre. Composito funeri, ita, ut tanti viri poscebat honor, publicéque exposito, de collegio nostro bini in singulas horas, tridui spatio, adfuêre. Translatum deinde ad ædem nostram sine pompa (quippe obsidio obstabat) pro foribus Patres, ardentibus cum cereis excipiunt, & conditorio communi, donec ab suis fortè, vel â Principe repeteretur, illatum, stanneóque depositum in loculo, solennibus precibus, & sacrificiis prosequuntur; idque eò etiam religiosiùs, quòd simili pietate Tillius ipse quoque, atque adeò solennibus exequiis, funus P. Joannis Mauritii Tullensis, Sacerdotis nostri, quem à sacris confessionibus habuerat, superiore anno Halæ Saxonum cohonestaverat. Cæterùm clarius est, scriptísque ac monumentis testatius Tillianum nomen, quàm ut encomia nostra requirat: idque ipsum poëta etiam noster, Jacobus Balde, egregio opere, quod *Magni Tillii parentalia* inscripsit, celebravit.

Vide Operum poët. tom. 8.

86. Altera urbis oppugnatio.

Calendis Maji, qui dies Tillii obitum insecutus est, mutandam belli rationem Septemvir Maximilianus censuit. Gustavus Hornius, Suecorum Regis Legatus, Ratisbonam tendere cum parte copiarum cœperat. Eodem arma vertenda Septemvir statuit: ut nobile illud Imperii municipium, unde ad Bojos, Austrios, Bohemos, Francones, Palatinos, aditus hosti pateret, præriperet; simul, ne ab auxiliis Austriis ipse intercluderetur. Itaque Ingolstadio urbi propugnandæ millibus duodecim relictis, duodeviginti millia ipse, quæ Boici exercitûs pars cætera erat, secundùm ripam Danubii Ratisbonam deduxit. Quo animadverso Suecus navalem, quem diximus, pontem summâ vi aggressus, primo impetu propugnanter submovit. Perrumpere nitentem retractæ ad ripam

pam in tempore naves lusêre. Ipsos, qui impetum fecerant, Croatarum equitum turmæ tres, ab sublicio ponte supervenientes, in fugam avertêre. Formidabiles quippe Suecis Croatas tractandi equi, gladiique ars, & carpendi per impetum hostis dexteritas, reddiderat; ut vulgò eos tonsorum nomine, quibus expedita novacula esset, per jocum appellarent. Eodémque die Christophoro, Durlachiensis Marchionis filio, cum amicis fortè in tentorio sedenti, tormenti pila cerebrum elisit. Rex propinqui etiam cujusdam sui, quem pridie interfectum, spoliatúmque, Boji sepelierant, corpus repetiit. In urbe Comes Farensbachius, quem jure suspectum clandestinæ cum hostibus conspirationis Septemvir habebat, in custodiam datus est; illustri antehac Tribunus famâ, rebúsque gestis insignis; quas exitu miserabili Ratisbonæ demum, infami ferro ex militari lege percussus, fœdavit. Die postero iratior Bojus perpetuo fulmine tormentorum ingentem stragem in castris Regiis edidit. Ficum veteri vocant sarcasmo oblongæ molis tormentum, prælatæ impositum turri; quo in maximam distantiam certo itinere jactus perfertur; expertam jam olim Saxoni, Hasso, Schertelio, Smalcaldici fœderis principibus, machinam, datisque stragibus famosam. Ejus potissima creditur in obsidentes vis fuisse. Atque indidem fortasse profectum est fulmen, quo rectà incidente quinquaginta homines unà prostratos captivi postea memoravêre. Sauciis quidem, pessiméque mutatis corporibus onerata plaustra Neoburgum constat complura ex castris devecta; Principésque, ac Præfectos de Regiis, per obsidionem interemptos, Augustam Vindelicorum sepulturæ gratiâ deportatos tanto numero, ut id oneris, vel, quod videri debebat, honoris, Lutherani cives ad extremum deprecarentur; ne videlicet apud ipsos potissimùm tantæ acceptæ cladis monumenta extarent. Eò certè tum recidêre Suecorum res, ut stationes, obsessis propiùs expositas, nemo miles tenere, nisi mucronibus Præfectorum adactus, jam sustineret. Ipse Rex molimine irrito fatigatus, tótque capitum, de primis etiam, afflictus jacturâ, ut paulùm se colligeret, Neoburgum tantisper divertendum sibi existimavit.

87. Hostis Rex, cladium fatúr, Neoburgum tantisper divertit.

Eam urbem Sueci à medio ferme Aprili, hospitali tum quidem jure magis, quàm hostili violentiâ, tenebant. Quippe Wolfgangus Guilielmus, Neoburgensium Dux, tanti belli subire discrimen veritus, medium gerere sese inter bellantes, integrúmque servare decreverat. Verumtamen, ut fere usuvenit, sic máximè obnoxiam injuriis belli provinciam est sortitus. Nam, cùm hostium in loco neminem poneret, nec amicum facilè nactus est quenquam: extremarúmque partium fugitans pericula, medius ipse utrinque concutiebatur, ancipiti sæpe afflictatus, eóque acerbiore, quò minùs quæsito, malo; id, quod satis in processu narrationis nostræ liquebit. Nimirum delicato esse fastidio belligerantes consuevêre; lubricique genus negotii est, sic se utrique parti æqualem perpetuò præbere, quin species quædam subinde inclinati in alteram studii invidiam alterius, irámque cieat. Id igitur inde ab initio Neoburgum civitas est experta. Pons Istri, qui est urbi ad mœnia, materia erat offensionis maxima; quippe utrique hosti, qui prior occupâsset, opportunus. Tillius, quo tempore ad Lycum Suecus tendebat, Catholicum hac exercitum traduxerat, præsidio militum quingentorum urbi impósito. Quam Rex Gustavus injuriam suam interpretatus, jam tum iras, malè fidam velut in civitatem, spirabat. Ac-

88. Neoburgensis urbis anceps malum.

cesserat Augusti Principis Solisbachiensis, qui, ut erat Lutheranus, Regia castra sequebatur, offensa. Is cùm esset Wolfgangi Guilielmi, Neoburgici Ducis, germanus frater, principatûs fortasse, quem ægerrimè quondam Catholico fratri cesserat, occupandi cupiditate ductus, intercipere urbem in ea castrorum vicinitate animo intenderat; cùm nec deessent ex popularibus, qui, etiam tum Lutheri erroribus impliciti, præ fratre Principem illum, dominúmque habere peroptarent. Sed accedentem ad mœnia cum justa equitum, peditúmque manu, Tillianus miles præsidiarius, imbre glandium hostiliter exceptum, repetere castra compulerat. Tillio deinde, quod suprà docuimus, ad Lycum amnem sauciato, Bojísque copiis Ingolstadium subductis, miles idem præsidiarius, exercitum sequi jussus, direpto Neoburgi armamentario, Istríque ponte exusto, nudam ope militari urbem destituerat. Tum verò, ut quisque maximè erat in civibus Catholicus, ita maximè trepidare, certámque à Sueco expectare perniciem. De aula Principis qui remanserant (nam plures antè fugerant, pridémque Princeps aberat) & ipsi fugam, pauciſſimis persistentibus, capessere. Nostri homines, præ quàm quisquam, rebus metuere suis, & sibi. Optione datâ à P. Friderico Hundbissio Rectore, ut, tutiora qui mallent, ad alia se collegia reciperent, vix unus tamen, altérve Sociorum eâ potestate usus. Adeò plerisque domestica statio, quam nutu Divino per obedientiam religiosam sortiti essent, præ peregrinâ securitate placebat. Inviti P. Christophorus Brandisius, confessarius Principis, & P. Joannes Faber, ardentioris animi, intentiorísque industriæ operarius, quibus ampliùs timebatur, dimissi. Nec verò deerant in civitate seu falsi fratres, seu palàm alieni etiam tum à Catholica religione homines, qui minas Patribus haud per ambages intentarent. „ Appulisse tandem illud tempus, cùm liceret, „ quod pridem expetissent, sævire in Jesuitas ad satietatem. Matura„ ret modò adesse Suecus: se fore duces ad excidendum collegium; „ primos, qui effringerent fores, qui ædes expilarent. Nec destitu„ ros furere priùs, quàm collegarum omnium cæde iracundiæ litâssent „ suæ. “ Arcendis igitur, si qua spes foret, vel certè mitigandis malis Legatos misit Magistratus Catholicus ad Regem, qui de his, quæ per Tillianos acta erant, civitatem purgarent, deditionémque communi nomine facerent. Inclementer Gustavus primò legationem excepit. „ Ne„ cessitate factam, non voluntate, deditionem displicere. Dedititios „ id genus, qui perfidiæ pœnas suspendio luerent, dignos esse; non qui „ Regio favore post malefacta gauderent. Deleturum flammis pro„ vinciam ipsorum universam fuisse; ni Augusti Principis, clientis, ac „ propinqui sui, cui ea patria esset, haberet rationem. Ejus unicè in „ gratiam ignoscere civitati; in fidem deditos recipere. “ Equitum deinde turmas aliquot, Binhemio quodam ductore, proficisci Neoburgum, præsidio futuros jussit. Quos cùm liberaliter habere cives, pro sua quisque facultate, officiísque colere cœpissent, solito pacatiores nacti sunt: neque nostri admodum molestos; præterquam quòd equis pabulum à collegio importuniùs aliquando, tumultuosiúsque, citra Binhemii mandata, instinctu civium quorundam malevolorum, extorserunt. Ipse Binhemius, amicissimus Patribus, cùm Regia subinde ad castra Ingolstadium discessisset, commendatos eum in modum successori Pfulio, aliísque Ducibus, reliquit, ut officiis illi postea erga collegium, atque humanitate, inter se certarent.

89. Collegii nostri ibidem periculum.

Sexto

Sexto Nonas Maji repente rumor increbuit, Gustavum Regem cum Palatinis Comitibus, Friderico Haidelbergensi, & Augusto Solisbachiensi, ad urbem adventare. Eo nuncio lætari populares heterodoxi, exultare, sibique velut maximâ de spe sectæ gratulari. Quippe Augustum Principem ob id adductum à Rege arbitrabantur, ut, Catholico ejecto fratre, principatum ille Neoburgi obtineret; omnique magistratu Catholicis civibus abrogato, ipsi postliminio rei publicæ admoverentur; ad hæc, Jesuitis pulsis, Lutheri præcones succederent. Neque à conjectura res videbatur abludere. Jam facessere ab arce satellitium Wolfgangi Ducis (turba equitum, peditúmque, agitandis excubiis auctorata) jubebatur. Jam amandatis, qui de consilio publico erant, ipsóque consilii Præside Spiringio, unà cum Fabriano quodam de aulæ primoribus, in conclave quoddam palatii, velut in custodiam, incluso, Gothicorum militum decuriæ geminæ excubare pro atrio cœperant. At, quæ Principum præ ministris esse benignitas vulgò solet, eodem die superveniens ab Ingolstadio Rex, cùm situm urbis, & munimenta perlustrâsset, ingressus arcem, exemptum custodiæ Spiringium suæ adhibet mensæ, metúmque Catholicæ civitati, quem insolita heterodoxorum incusserat exultatio, brevi omnem adimit. Die postero ad collegium Societatis nostræ, templúmque visendum, ingenti Principum, aulæque stipatus comitatu, processit. Ubi multa de Rectore, ac Sociis, de Societatis instituto, de religionis nostræ cæremoniis ac ritibus, pro re nata placidè, humanitérque percontatus, clementique joco subinde nonnulla perstringens, cùm ad ædium penitiora perveniisset, de Tillio, nudius quartus defuncto, illatâ fortè mentione, ad Rectorem conversus: „De „ viri obitu, inquit, quid, Pater, censes? Prorsúsne evolâsse ad Su„ peros, an hærere etiam nunc in flammis lustricis, existimas?“ Quod cùm noster in judicio, arbitrióque Dei positum dixisset; de manium lustratione, qua resides mortalis vitæ abstergere maculas debeant, aggressus disputare Rex, post multa ultro, citróque deprompta, cùm, quæ objiceret porro, non reperiret, omisso ultimo Patris responso, respondentis ingenium, hominúmque Societatis eruditionem collaudavit. Inde alia benevolentissimi erga nostros animi, clementissimique argumenta, mirante Procerum coronâ, cùm præbuisset; Rectori, Societatem nostram, collegiúmque clementiæ Regiæ commendanti, respondit: „haudqua„ quam se in perniciem Catholicæ religionis, neque adversùm Jesuitas, „ aut Sacerdotes, bellum gerere; sed contra Cæsarem, Bojúmque Se„ ptemvirum, lacessita iterum ac sæpius arma sumpsisse. Agerent id „ modò Patres, ut ne quid turbidi moliendo Wolfgangus Princeps pe„ jùs ipse sibi consuleret. Se quidem, per eum si liceat, loco pristi„ no cuncta habiturum.“ Et verò, ne militaribus civitas exactionibus porro divexaretur, deducturum illico præsidiarios milites recepit: ægros contrà, sauciósque in Fratrum illorum Religiosorum, quibus misericordia, piáque in ægrotos caritas nomen fecisset (iis quippe Neoburgi domicilium jam tum erat) contubernio curandos, impensis de ærario Regio suppeditatis, submissurum. Tum, conscenso curru, Ingolstadium repetiit: eúmque postridie miles omnis est insecutus. Cui Cæsarianum subin præsidium in bonam æstatis partem Neoburgi successit. Cæterùm Gustavi Regis in Societatem nostram quò luculentior favor erat, hoc amplius collegio nostro, cùm statim, tum postea quoque, quàm Suecorum copiæ redierant, profuit. Eximiâ in primis, indulgentiâ pede-

90. Regis in homines nostros clementia.

91. Ducum ejus in eosdem humanitas.

pedestrium ductor copiarum Wildestainius, cùm Julio mense Neoburgum insedisset, nostros homines habuit. Is templo collegii, cùm fortè hostiæ Divinæ, inter sacra elevatæ, gregarius quidam barbarè illusisset, custodias, arcendis injuriis, adhibuit. Ejusdémque exemplo certatim Duces amicitiam Patrum, familiaritatémque ambientes, tantâ eos comitate, ac benevolentiâ, quantâ, si Catholici maximè fuissent, prosequebantur. Atque etiam, cùm abeundum ex urbe fuit (quo tempore plus esse periculi à discedentium insolentia consuevit) compositum in foro militem, ne quid existeret violentiæ, in ordinibus eò usque tenuêre, dum ipsi, salutatis ultimùm Patribus, à collegio digredientes, unà copias universas deducerent. Verumtamen, quod est ingenium belli, ne faventibus quidem, indulgentibúsque uti hostibus citra familiæ detrimenta licuit. Domi namque ita servatæ res, ut penora, cellæque nihilominus vel à patronis exhaurirentur; copiáque domestica eadem, quæ amicos conciliabat, inimicos etiam interdum, direptorésque accerseret. Foris prædia expilata; abactum pecus; exhausta granaria; agrarii reditus intercepti: itáque collegium, per se incolume, afflictatum in colonis suis, pessiméque ac variè multatum. Sed ad res Ingolstadianas revertimur.

92. Grandi Rex periculo defunctus, obsidionem solvit Ingolstadii.

Neoburgo redux ad castra Gustavus Rex eundem diem & obsidionis ultimum sortitus est, & propemodum vitæ. Obequitans namque, lustránsque omnia, atque imperia dispertiens, dum extra vallum, quà id mœnia rectà respiciebat, incautiùs evehitur, tormenti ex arce petitus jactu est, adeò modicùm aberrante, ut equi clunes assecuta pila sessorem in terram effuderit, pede altero ad sensum doloris, ac veluti ad periculi memoriam, nonnihil afflicto. Bestiam, ictu efferatam, prætorianus juvenis, trajectam glande, hostiam domino succedaneam fecit; eximiâ specie sonipedem, colore niveo, specularibus maculis varium: cujus exuvias, differtâ pelle, in modum stantis ad vivum compositas, arx dehinc Ingolstadiana; liberatæ urbis monumentum, servavit. Exin quippe Gustavus, periculis, cladibus, laboribus irritis fatigatus, solvendæ obsidionis consilium cepit. Miles quoque, Boicarum satur ficuum, quod poëta noster jocatus est, profectionem circumspicere. Quarto igitur Nonas Maji sub noctis medium collegêre sarcinas, sublatísque signis, fugam veriùs, quàm iter, raptim ac tumultuariò adornavêre. Salus ultima discedentibus, cùm illucescens rem dies aperuisset, fragore tormentorum è mœnibus data militari more. In castris annonæ multum, jumenta aliquo numero, pecoráque ad paleas, lebetes atque ollæ cum cibi materie ad focos, per festinationem relicta. Quæ cùm à Croatis confestim, atque à Bojis occuparentur; par nobile lusorum, verbi alter minister, alter ludi, medio ipso in opere excepti sunt. Adeò seu negotii dulcedo, seu decedentis modestia militis, dissimulatióque, lusitantes luserat. Rex cum Friderico Palatino, Augustóque Neoburgico, & prætorianis, Richardivillam delatus, cùm pranderet, futuræ ultionis jactâsse minas in urbem Ingolstadium traditur, suorúmque, ab obsessis interemptorum, haud sine stomacho multitudinem commemorâsse. Millia duo fuisse, nec amplius, in gratiam Regis ex accumbentibus nonnemo conjiciebat. Sed ferme altero tanto interisse plures, opinio ferebat multorum. Quingentos, & amplius, in ipso digressu, quà palantes per agrum, quà restitantes in pagis, Catholicus miles, repente superve-

Jac. Balde, suprà cit.

perveniens, oppressit. Capti quoque aliquammulti venêre in manus. Et onerariæ naves, annonam castris ab urbe Ulma subvehentes, tres à Bojis interceptæ; duæ à vectoribus, invidentibus prædam, demersæ. Ipsi Gustavo periculum à Croatis novum incubuit. Recumbebat ille etiam tum Richardivillæ; cùm subitò exortus clamor nunciantium, adesse hostem (qui & re verâ imminebat) abrumpere prandium coëgit, sibique, ac convivis, celeri fugâ consulere. Atque is demum eventus famosæ fuit obsidionis, quæ ancipiti expectatione Germaniam omnem arrexerat.

93. Morbus, mórsque urbem infestat.

Tuta omnia inde Ingolstadii: non continuò læta. Dilapso hoste, morbus, mórsque mœnia subiit; quæ antiqua est ærumnis obsidionalibus clausula. Pestiferæ febres, malum pertinax, ac propè medicis incognitum, in milites primùm, laboribus, pugnisque debilitatos, tum etiam in cives, atque adeò in pecora, grassatæ, passim omnia funestare; tetróque ex cadaverum odore (nam proturbata ex domibus corpora campestribus tumulis raptim ac temere obruebantur) magis in dies contagio invalescere. Lugere populus: non honore & gloriâ servatæ urbis, non recèns pactâ securitate recreari. Academica item languere studia: quibus obstrepere nuper hostis poterat; obstare non poterat, quin Doctorum prælectiones vel media inter tonitrua tormentorum à frequenti auditorio exciperentur. Instare tamen academici Patres: nec, quæ sunt reliqua instituti nostri munia, cessare. Cura ægrotantium circa domos maxima. Quos qui de collegio accesserant, contagione & ipsi, & qui comitabantur, infecti plerique sunt, atque aut confecti penitus, aut tantùm non confecti: ut funera duodecim paucis mensibus familia nostra numeraret; in his P. Christophorum Luz, Straubingâ in Bojis oriundum, quem Eustadio nuper Christoph. à Westerstetten Antistes, cui erat à confessionibus, fugitans hostes, secum adduxerat; & P. Joannem Fabrum Rhenanum, Schwalbachii in agro Moguntino natum, quem Neoburgo (id, quod suprà diximus) metu hostium dimissum, huc mutus Præsidum vocaverat. P. Christophorus Luz assiduus quondam, ac peridoneus movendis animis concionator, non ingenio magis, ac memoriâ, quàm ardore animi, & nervosâ quadam acrimoniâ, ad dicendum comparatus erat. Cui quàm non inexpectata mors acciderit, ex eo intelligas, quòd nullâ re magis, quàm mortis cogitatione, dum viveret, occupabatur; quippe qui tristes mortuorum imagines, & simulacra calvarum, expósita oculis domi semper haberet; cujusmodi spectacula, nisi qui optimè sibi esset conscius, mortalium nemo tulisset. Faber præter insigne omnino, Divinæ gloriæ, salutísque animorum studium; tanto insuper dicendi, agendíque in officii muniis ardore inflammabatur, ut eâ re ad primos ipsos fundatæ Societatis Decemviros accessisse existimaretur. Fabri ille non modò nomen, sed rem etiam, adolescens gesserat; ab incude ac malleo ad literas post aliquot demum annos translatus. Etenim puerorum exemplis, quorum supra viros eruditio admirationem moverat, extimulatus, prima literarum elementa fabrilem ipsam inter operam addiscere ex libro, juxtà collocato, cœperat. Cujus industriæ successu erectus, ferrariâ relictâ officinâ, ad Lucernense primò gymnasium, tum deinde ad academiam Ingolstadianam, studiorum gratiâ, se contulit; medióque demum inibi curriculo theologiæ ad Societatem nostram animum egregio auspicio appulit; quippe qui Evangelicis in ministeriis insignem

94. Funera duodecim domi nostræ numerata.

95. P. Christoph. Luz quàm non improvisa mors acciderit.

96. P. Joannes Faber piis ad infectos ministeriis inmortuus.

signem esset, longámque operam navaturus Deo. Excipiendis populi confessionibus totos insumere dies, bonámque subinde noctis partem, consueverat. Fuítque, cùm universæ vitæ retractantes errata eo spatio, quo, Jubilæi nomine, solennes expiationes fiebant, trecentos ad modum audiret. Iterum, tertiò, ac sæpius eodem die ad populum dicere, antiquum Fabro, ac perfamiliare. Summis ipsis in laboribus desiderabat labores. Quietis rursus, somníque parcissimus, quod subtrahebat corpori, lucris animi apponebat. Erátque omnino de genere eorum, quos multæ orationis, multæque mortificationis viros, magnopere à S. P. N. Ignatio commendatos, dicimus. Cilicinam vestem, eámque hispidissimam, quam corpori excruciando sumpserat, adeò rarò ponebat, ut, cùm ad mortem etiam decumberet, vix detrahi sibi pateretur. Flagris in singulas fere noctes haud exiguâ temporis parte, atque eâ quidem sævitiâ sese concidebat, quam latè propagatus per ædes verberum strepitus indicaret. Tum verò pervigil, contemplandóque Deo, atque orando intentus, ad horas aliquot persistebat. Dei matri Virgini præcipuâ erat religione addictus. Ejus cultum, apud Helvetios maximè, insignibus auxit incrementis. In Rosarii, quod vocamus, sodalitium incredibilem hominum multitudinem, atque adeò civitates totas, oppidáque, cooptavit; singulari ad id facultate ab summo Præside Religiosissimi Ordinis S. Dominici impertitus; cæleştiúmque omnium in meritorum Dominicanæ familiæ communionem eximio favore admissus. Nec illi, quæ nunquam deesse excellenti virtuti solet, invidia, vexatióque defuit. Calumniam passus est ab homine Religioso, qui eum de indulgentiis falso nomine promulgatis reum apud Nuncium Apostolicum in Helvetiis egerat: eáque de re acerrimè objurgatus, vix carceris, ægre exilii evitavit pœnam. Sed, quod item est virtuti solenne, dum obtemperans ipse sacro Judici, nonnisi silentio sese, injuriæque tolerantiâ tuetur, veritas denique, atque innocentia triumphum nil tale molienti adornavêre; cùm, deprehensâ fraude, compulsus est calumniator palinodiam publicè canere, submissóque corpore ad pedes Patris, nequicquam deprecantis, injuriæ veniam exposcere. Post multa Faber præclarè gesta è re animorum Neoburgum delatus, magnum illic quoque operæ pretium, tum Evangelii ministeriis, tum Mariano cultu provehendo, fecit: eóque tempore ad pium illum Calendarii Mariani concinnandum librum, quem civitatis Parochus, Leonardus Mayr, linguâ patriâ vulgabat, subsidii plurimum contulit. Postremò Ingolstadii, dignam animo suo caritatis palæstram apud milites, civésque, pestiferis morbis laborantes, nactus, egregiam urbi operam per menses aliquot navavit, errorúmque interim hæreticorum graviori peste infectos è militari ordine ducentos salutaris doctrinæ beneficio consanavit. Nec finem fecit laborandi prius, quàm mortiferâ ipse quoque contagione perstrictus, ad sempiternam quietem, quò plurimos, ab se probè comparatos, præmiserat, meritorum plenior, quàm annorum, quos nondum planè ad quinquagesimum perduxerat, est evocatus. Reliquum extinctorum de collegio Ingolstadii numerum juniores implevêre, Sacerdotii expertes, iíque, præter Adjutorem domesticum unum, de ordine Scholasticorum omnes, non ætate magis, quàm animi dotibus, virtutibúsque florentes. E quibus quaternos pium ad ægrotos ministerium, dum id ultro ambiunt, communi contactos morbo, caritatis victimas fecit, ipso maximè in merendi tyrocinio emeritos.

97. Quatuor alii per officia caritatis extincti.

Dum

Dum domi funera funeribus cumulantur, hostilis interim furor ingentem agris villisque vastitatem infert. Unus nihilominus, cùm cætera prope omnia pessum irent, constitit sibi animorum proventus. Quorum quidem nec in agro per eos belli tumultus prætermissa cura est. Quin, cùm jam imminens hostis terrore omnia perturbaret, tum maximè Sacerdotes nostri in adhortando populo, tuendísque pietatis officiis, occupabantur. Quod cùm item Gaisenfeldii fecissent; quò excurrere per singulos annos à multo jam tempore consueverant; prodigio simile visum est, illatis postea per Suecum flammis, non alias ullas conflagrâsse domos, nisi quæ feriâ Parasceves nullis fulserant luminibus, cùm supplicationis publicæ, hominibus nostris auctoribus celebratæ, transeuntem pompam domus cæteræ omnes accensis per fenestras facibus illustrarent. 98. Pius Patrum inter bellicos tumultus labor.

Cæterùm rerum haud alibi majus factum est, quàm Biburgi dispendium; ubi ea quoque hostis præripuit, quibus collegium Ingolstadianum utcunque sustentabatur. Sexto Nonas Maji, quo die Gustavum Regem, irritâ urbis obsidione fatigatum, Neoburgum divertisse diximus, in eam sedem nostram Sueci milites irrumpunt, cereviſiæ, quod videri poterat, amore (huic enim coquendæ officina id loci habebatur) veriùs, ut, quam nequissent in urbem, huc rabiem effunderent. 99. Biburgum hostis invadit.

Erat tum Biburgi de nostris homo, insaniæ morbo laborans, quam ex labe quadam progenitorum, ut creditum est, simúlque ex intemperanti Theologiæ studio, adeò impotentem traxerat, ut privato conclavi seorsum à Sociis, velut custodiâ, compescendus multis annis fuerit; iis tamen alienatæ mentis induciis, ut & Patrem, qui sedi præerat, observaret, & de peccatis interdum religiosè confiteretur. Hunc, nunciato Suecorum adventu, capessentes fugam Socii, custodiæ exemptum, ut unà fugeret, adducere nullo pacto potuerant. Itaque repertum domi solum furiosi hostes barbarâ invadentes crudelitate ludibriis injuriísque primò variis exagitant. Deinde, ut, quanto seu Jesuitici nominis, seu Catholici flagrarent odio, intelligeres, prostrato humi lora gemina, ternos digitos lata, ab humeris ad talos è viva detrahunt cute; miserísque porro modis habitum, ac vulneribus concisum, pro mortuo denique destituunt. Quem subinde, spirantem etiam tum, immissum igni, mansisse integrum, sic, ut ne loci quidem, quem occupabat corpus, ambitum flamma contingeret, nonnulli militum postea asseverârunt. Nomen homini Matthiæ Widmann, Rosenhemii in Bojis nato. Philosophiæ & Jurium studiis probè excultus ad Societatem venerat. In ea viginti admodum annos, ætatis tres & quadraginta, egerat. Sepulchrum in cœmeterio publico Biburgi, simul atque per hostem licuit, colonis nostris curantibus, est adeptus. 100. Matthiam Widmann barbarâ crudelitate interimit.

Jam verò Sueci, cereviſiâ & furore ebrii, effractis doliis, asportato frumento, re omni reliquâ familiæ eversâ, ignem ædibus subjiciunt. Flamma illico ab imis ad summa quæque grassata, latè omnia corripuit, eò majore licentiâ, quod & sopire incendium edicto hostium capitale erat, & vix aderat mortalium quisquam, quin diripere domesticæ rei reliquias miseras, quàm domum ipsam conservare, mallet. Itaque vicinas etiam ædes exitium commune perdidit. Templum duntaxat, maximámque partem turres adversùs ardorem invicta. Reliqua sedis nostræ in favillam omnia redacta, tantâ incendii pertinaciâ, ut in tertium mensem busti materies fumaret. 101. Diripit ædes nostras, atque incendit.

Alia damna Monasterienſibus in bonis accepta sunt. Ipse locus, quanquam castris hostilibus propior, incendiorum perstitit immunis. Quæ res Sociorum animos revocavit ad 102. Monasterienſia quoque vastat bona.

103. Ven. P. Jac. Rhem, de his rebus memorabilis prædictio.

ad memoriam Venerabilis viri, P. Jacobi Rhem, quarto decimo abhinc anno Ingolstadii defuncti, qui, ut erat sanctimoniæ famâ, & vaticiniorum opinione publicâ celebris, cùm alia multa de futuris rebus, tum etiam de bello Suecico quædam, ex vero prædixerat, &, quos modò narravimus, eventus rerum nostrarum prænunciaverat. Nam, cùm fortè in familiari cum Sociis colloquio præter omnium expectationem affirmâsset, fore, ut ab hoste quodam Ingolstadium oppugnaretur, & P. Oswaldus Coscanus, unus de corona, interrogâsset, utrùm id quoque futurum esset, ut expugnaretur. Ohe! inquit, munitus locus est; eadémque mox verba tali vocis, vultúsque conformatione iteravit, ut intelligi posset, minimè hostem Ingolstadio potiturum. Tum verò habitu admirantis adjecit, eventurum, ut sedes nostra Biburgensis absumeretur incendio, Monasterienses autem ædes incolumes, integræque relinquerentur. Quod cùm Sociis quoque mirabile visum esset; quia propinquius erat Ingolstadio urbi, & periculo, Monasterium, Biburgum longinquius; quærente Coscano, quonam tandem id pacto ita esset eventurum: „ Equidem ignoro, inquit; verumtamen Monasterium stabit. “ Ortâ deinde quæstione, quisnam esset extiturus hostis, tanti auctor in Germania, atque in Bojos, mali; cùm rem Sociorum conjecturis Rhemus permisisset; continuò Hollandos Coscanus nominavit, ut qui soli per id tempus præcipuorum hostium Catholici nominis obtinerent famam. Negavit Rhemus. Rursus autem Coscano instante: „ Illud equidem pro vero, inquit, asseveraverim: *Ab Aquilone pandetur malum.* “ Tum excepit Coscanus, satis Bojis esse Hollandos Aquilonares. Alius contra de Sociis, cui Andreæ Agricolæ nomen, Saxones dixit futuros. Nec ivit Rhemus inficias, in belli partem venturos. Sed, cùm denuo Hollandos Coscanus, tanquam hostium principes, commemorâsset; pernegans ille, disertiùs denique enunciavit, è Regibus aliquem fore belli auctorem. Inde Danum Coscanus curiosior, mox Anglum, indigitavit. Ille de utroque abnuit. Ad extremum, cùm Regem Sueciæ, verumtamen timidè, hæsitantísque atque ambigentis in modum, Agricola in medium attulisset; subridens comiter Rhemus, silendo, acquiescendóque præ se tulit, ab se dictum confirmari. Itaque nemo dehinc Sociorum dubitavit, quin Rex ille, maximè omnium Aquilonaris, hostis esset Germaniæ futurus; quem, ut longinquum nimis, vix conjectando quisquam antè attigisset. Et eventus postea, ut ex narratis liquet, consecutus, prædictionibus Rhemi fidem, memoriæ posthumæ claritatem haud exiguam adjecit.

Jerem. 1. v. 14.

CAP. IX. *Eustadianos, & Ratisbonenses terret hostis; lues funestat.* Ao. M. DC. XXXII. vario tempore.

CÆterùm, dum citra ultráque Danubium apud Ingolstadium omnia Suecus infestat, Eustadii interea, finitimâ urbe, quantopere trepidatum sit, res ipsa ostendit. Neque is primus Eustadianos pavor exagitavit. Superiore Octobri ab occupata Herbipoli imminens Gustavus Rex rumore victricium armorum jam in fugam cives, Clerum, Gymnasii nostri alumnos, horúmque magistros, cum Sacerdotibus aliquot nostris (nam cæteri adjuvandæ urbi perstitêre) conjecerat. Martio item proximo, cùm jam hostis Diœcesin hanc intrâsset, & Aprili, cùm Donawerdam tenderet, fuga multiplex Eustadianorum facta; nostrorum quoque; præter paucos, civitati, ut antè, relictos. Ex profugis grammaticæ infimæ magister, Philippus Haimbl, monacensis Bava-

104. Philippi

rus

rus, innocentissimis juvenis moribus, cùm Neoburgum venisset, atque ad infectos malignis febribus comitari Patres, quantumvis pericula terrerent, non desisteret, contagione correptus, heroicæ caritatis exemplum præbuit morte gloriosè obita. Majo nunc mense, dum Suecus Ingolstadium obsidet, tributa Regi pendere Eustadium compulsum. Iis exigendis Tribunus militum, Theodoricus Speerreitter, ab urbe Weissenburgo (veteribus Noriciâ) quam paulò antè ceperat, è Præfectis misit nonnullos. Ex quibus ferocior quidam cùm vespertinas fortè in templo nostro cani preces obequitans audisset, cum equo ita, ut erat, ingressus ædem, tumultuatúsque aliquò usque, ne porro fureret, nullâ re aliâ, quàm lubrico pavimenti, coæquato strati lapide, est prohibitus. Verùm, Weissenburgo subinde per Catholicos recepto, captus pariter, exspoliatúsque sacrorum contemptor, durâ mensium aliquot captivitate Ingolstadii temeritatem luit. Rex, tametsi oculos iterum ac sæpius hoc anno ad urbem Eustadium adjecerat, intactam tamen, variè impeditus, omisit. At miles more suo, modò Suecus, modò Catholicus, ultro, citróque commeando, exigendo pecunias, diripiendo, regionis haud exiguam exhausit partem. Atque intra mœnia lues, per militem importata, pro hoste fuit. Ingens civium facta strages. De collegio quatuor extincti. Ex his P. Thomas Conradi Ussingensis Suevus, Augustanæ Diœcesis, primus de Sociis Nonis Februarii occubuit. Herriedii, heterodoxis Onoldinensibus finitimâ urbe, rem Evangelicam biennii spatio egregiè gesserat. Clerum, populum, indigenas, accolas, sic sibi officiis religiosi ministerii devinxerat, ut, illo agente, Catholici nominis splendor promiscuâ illâ in religionum colluvie, atque adeò in medio nationis pravæ (pestiferis quippe illic omnia dogmatis circumsonabant) mirificè effulgeret. Sed non aliàs magis insignis operarii virtus, quàm cùm Suecicâ irruptione Herriedii cuncta turbarentur, enituit. Ille animos addere obsessis civibus; ille ad deditionem solicitatis consilia suppeditare; erigere mœstos; ægris, & moribundis, dies, noctésque adesse; multis animi, nonnullis corporis quoque salutem (oleo illo maximè adhibito, quod ex ossibus S. Walburgæ Virginis Eustadii destillat) vindicare; donec, affectus ipse morbidâ vi, admonitus est ab amicis, Eustadium ad valetudinem curandam se reciperet. Discessit igitur mense Januario. Atque inde temporariam illam Societatis nostræ sedem, quam Herriedii Patres gemini tenuerant, quoniam haud tuta statio per belli discrimina videbatur, solvi placuit. Eustadii verò P. Thomas dum novos in morbis publicis meditatur labores, malo victus, quadraginta annorum vitam piâ morte concluſit.

Haimbl in pio ministerio mors.

105. P. Thom. Conradi pace, bellóque Herriediensis perutilis.

106. Ejus morte Herriediana sedes nostra solvitur.

Ætate, sed & nominis celebritate major fuit, qui alter ibidem de nostris interiit, P. Joachimus Megglinus, Abbatis-cellanus Helvetius, trina vota religionis in Societate professus, vir ad omnia instituti nostri munia, siquis alius, in primis verò ad conciones, quas duodecim annos ad populum Eustadii habuit, natus, factúsque. Qui proinde cùm præclarè, quicquid imperatum esset, gereret, ante omnia eximii oratoris, quem pariter ardor, copiáque dicendi commendaret, laudes tulit. Eum sibi concionatorem Senatus, populúsque Friburgensis in Helvetiis ut retineret, quàm obnixè olim, adversùs Præsidum etiam nostrorum mandata, contenderit, narravimus aliàs. At ipse nimirum, Præpositorum jussis, quàm populorum studiis, obtemperare antiquius habuit, germa-

107. P. Joachimi Megglini obitus.

Vide Historiæ nostræ Part. 4. Decad. 8. à num. 487.

germana soboles Ignatii P. N. quem colebat mirificè, colendúmque auditoribus, qua pollebat facundiâ, prædicabat; amatus vicissim à sanctissimo parente, atque ab insidiis maleficorum hominum haud sine prodigii specie vindicatus. Nam, cùm Eustadii in veneficos quæstiones calerent, & Megglinus è cathedrâ ipse quoque in eos acriùs detonaret, Stygiæ in se factionis vehementer iras armaverat. Id, quod ex Antistite demum Christophoro à Westerstetten stupens intellexit. Interrogatus enim ab Antistite, quanto numero testium existimaret opus esse, ut veneficus quis judicio convinceretur, cùm, quem legitimum censebat, haud maximum numerum designâsset; censurâ in ipsum versâ Princeps: „ Atqui, ajebat, viginti & amplius testimoniis tu, mi Pater, veneficus „ es delatus. " Tot quippe fuerant ex illa reorum fæce, qui socium illum & participem flagitiorum accusaverant. Sanè homo vel præjudiciis absolvebatur. Sed ecce aliam tibi Sacerdotis optimi vexationem. Quiescentis noctu in cubiculum saga penetrat, lectulóque imminens, quas triveneficæ solent, injurias parat. Ergo adest filio parens. Oblata impiæ mulierculæ S. Ignatii, velut acriter increpantis, terrentísque augusta species, vim prohibet, pavitantémque atque enervem præstigiatricem profligat. Ita ipsa est postmodum in judicio confessa. Injurias verò Megglinus ut beneficiis acciverat sibi, sic beneficiis ultus est. In carceribus atque apud ægros, religiosi ministerii gratiâ, dies totos conterebat Sibi interim, & concionibus ne per laborem ejusmodi deesset, prima luce ante alios omnes proripere se de strato consueverat. Sed non aliàs majori se studio ad dicendum comparabat, quàm cùm de B. Virgine, Dei matre, sermo esset habendus. Tum enimvero superare semet ipse videbatur velle. Summâ etenim erat Virgini religione addictus: piique officii genus, quo illibatum ejus conceptum clientes Mariani venerari solent, omnia ante negotia quotidie habebat. Neque exiguo illius evenit solatio, ut festo lustratæ Virginis extremùm pro concione diceret; tanquam qui laudibus demum Virgineis succumberet. Itaque ægrâ inde valetudine incepit esse: morbóque ingravescente, cùm cruciatum, necisque Christi Domini historiam, quòd Dominica palmarum incidérat, recitari sibi voluisset; postquam ea fere ad finem deducta lectio est; cum Servatore moriente ipse quoque agens animam, placidissimè expiravit. Cujus hoc egregium, dignúmque homine nostro celebrabatur dictum: Nullam sibi, in Societate degenti, longam unquam, lentámve horam fluxisse.

108. Venefici homines quàm ei fuerint infesti.

109. Sagæ injurias ab illo S. Ignatius propulsat.

110. P. Casp. Cysatus, & Thomas Baur caritatis victimæ.

Tertium domi nostræ Eustadii, & quartum hues, ex pio apud ægrotos ministerio contracta, sustulit, P. Casparum Cysatum, Lucernatem, & è Fratribus Thomam Baur Weissenhornensem Suevum. Cysatus quinquennio abhinc ad Societatem accesserat, septimo ipso & quadragesimo ætatis anno, Beronensis ecclesiæ in agro Lucernensi Canonicus, Theologiæ pariter, ac Jurisprudentiæ, tum sacræ, tum profanæ, insignia gradibus, gestísque in sua illa ecclesia honoribus conspicuus. Inde à tyrocinio iis fulsit religiosæ vitæ virtutibus, quibus omnia obscurarentur superioris fortunæ ornamenta. Fundamentum, cujusmodi debebat maximè, posuerat animi piè demissi humilitatem. Subigendo corpori, quamvis minimè valido, jejunia & verbera creberrima, eáque postremò quotidiana, sui censor severus, adhibebat. Lue modicè afflatus, cùm valetudinarium intrâsset, &, quòd exiguus erat periculi metus, extra lectum

lectum agens, horariis precibus ex more Sacerdotum persolvendis, operam daret; cubiculi ostium velut digito pulsari bis, terve audiit: nemine tamen, etsi copiam solenni verbo Pater faciebat, ingrediente. Quod cùm iteratò factum esset; mortem ille, atque evocantis Numinis, præmonentisque favorem interpretatus, ad orandum sese tantò impensiùs contulit. Aucto malo, ut, precibus, aliisque muniis religionis tantisper intermissis, indulgeret morbo, induci nonnisi ægerrimè potuit; cùm illud reponeret monitoribus apophtegma: Quemadmodum Imperatorem stantem, sic militem religiosum oportere orantem mori. Ita mortuum civitas non luxit modò, verùm gravi etiam, luculentóque encomio, ùt perfectum hominem, & in quo veræ virtutis, eximiæque cujusdam sanctimoniæ imago reluxisset, ornavit: quo videlicet nomine viventem suspexerant omnes, amaverántque. Quo loco non possumus non simul memorare saluberrimæ memoriæ Sacerdotem de collegio Eustadiano alium, superiore defunctum anno, Christophorum Hutterum; cui patria Bulsanum in Tyroli; votorum trium in Societate Professum: quem proximum ante Christophorum Lucium, de quo in rebus Ingolstadianis suprà diximus, Eustadianus Antistes Wetterstettenius habuerat conscientiæ arbitrum. Is, à primo Societatis ingressu ad extremum vitæ momentum, perfectæ, cumulatæque virtutis insignia documenta dedit. Quò similius vero est, quod traditum de illo accepimus, S. P. N. Ignatium cœlesti specie habuisse spectabilem, cujus ita formam impresserit animo, ut, quæ verè Ignatium, quæ secùs, imagines exprimerent, peritissimè discerneret. Collegiorum bono, tum Rector, tum Minister, tum etiam procurator, impigrè allaboravit. Landsbergæ, septennium concionator, sermones ad populum, Evangelico spiritu ardentes, summorúmque momentis argumentorum ponderosos, miro auditorum profectu habuit. Concione defunctus, miserorum hominum, ac pauperum visebat, revisebátque non ædes modò, sed casas etiam, cavernas, specúsque subterraneas, squalore horridas; quotidiana ferens corporibus pariter, animisque auxilia. Iisdem juvandis *montem pietatis*, (sic Itali vocant) ex collatitio piorum ære conflaverat. Quem tamen insequentium temporum dissipavit iniquitas. Stabiliora fuêre piorum sodalitiorum, auctore ipso, ac moderatore, instituta; unum Landsbergæ juniorum opificum; Ingolstadii alterum, *Colloquii Externorum* nomine appellatum; utrumque vigens ad nostram usque ætatem, frequentiáque ac pietate sodalium commendatum. Sed longum fuerit, quæ ille aliis quoque locis in omnis generis mortalium commodum utiliter, piéque gessit, commemorare. Insignem operam Religiosis etiam familiis utriusque sexûs navavit. Nam, cùm esset singulari non prudentiâ solùm præditus, sed usu quoque earum rerum, quæ ad spiritum, disciplinámque religiosæ militiæ pertinent, eruditus; ad sacrorum hominum passim cœnobia evocabatur; eósque ad perfectæ vitæ institutum ex ritu ac more cujusque religionis tenendum, consilio, doctrinâ, operâ, hortatione, præterea exemplo, virtutisque ac sanctitatis opinione, conduxit feliciter, perduxítque. Absentis quoque in eam rem consilia multi, magníque Præsules expetebant, qui & frequenter ad excolendum animum Ignatianis exercitationibus interprete illo, ac designatore utebantur. Curam denique Hutterus non minorem in mortuis hominibus, quàm in vivis, juvandis ponebat. Creditúmque est, pios manes abolendis poenarum reliquiis deprecatorem illum sæpenumero implorâsse. Pro se ipse

111. P. Christophor. Hutteri decora, & virtutes.

112. Ei spectandum se B. Ignatius præbet.

Vide Decad. 8. num. 273.

113. Religiosis familiis insignem operam navat.

114. Paupertas quàm ei fuerit cordi.

ipse mores ad omnem instituti nostri rationem fingere, quæque alios doceret, primus exequi laborabat. Nunquam illi, nisi de Deo ac pietate, sermocinatio. Votivæ paupertatis tam solicitus amor, ut, quò inopem se magis rudi cultu profiteretur, siquam de melioribus adeptus vestem esset, crassiore futurâ, eáque studiosè inconcinnâ, deformandam illico curaret. Evenerat fortè ipso Rectore, ut gallum Numidicum amicus in prandium submitteret. Eam Pater dapem inferri mensæ ut pateretur, cùm suprà, quàm pauperibus conveniret, exquisitam diceret, ægerrimè animum induxit. Adeò etiam delicias omnes, luxúmque abhorrebat. Itaque curando corpori minorem longè, quàm domando, divexandóque, diligentiam abhibuit: cibíque abstinentiâ, duritiâ strati, & quotidianis in semet animadversionibus eò erat progressus, religiosi ut esset imperii fræno intra medium & modum continendus. Atque ille tamen triplicati morbi sævissimo cruciatu (arthriticus enim, nephriticúsque, & colicis erat torminibus obnoxius) sæpissimè afflictabatur. Quibus quidem in doloribus eam animi, vultúsque retinuit æqualitatem, vix ut gemitu aliquando latentis carnificinæ sensum proderet. Ingolstadium denique curationis ergo deportatus, ad valetudinis, vitæque venit extrema. Ibi Socios allocutus, negavit, mortem ab se reformidari. „ Sed neque vitam se cupere vel puncto temporis, ultrà „ quàm Deo visum esset, extractam. “ Misericordiæ maximè Divini Numinis fiduciâ nitebatur: quam & oraculis depromptis è sacris literis mirificè extollebat. Quanquam rursus extimescere se arcana Dei judicia præseferebat; magnáque tenebatur minimarum etiam noxarum formidine. „ Aliàs: O fratres mei! exclamabat: quàm multò alia est, quæ „ morientibus nobis, quàm quæ valentibus, sese facies objicit labecularum, quas leves vulgò, quòd veniæ nomen præferant, existimamus! „ Quàm grandes evadunt subitò, quas pro exiguis facilè contempseramus, neglectorum partes officiorum! Ah! nolite mutare, nolite procrastinare, quæ salutis, virtutísque studio semel decreveritis! “ Piacular deinde unctione ad ultimum corroboratus certamen, ob tria maximè in se collata beneficia gratias Deo agi ab Sociis voluit. „ Primùm, „ inquit, quòd hanc usque adeò dilectam mihi, sanctámque in Societatem cooptari me Divinum Numen voluit: tum verò, quòd singulariis me sepsit præsidiis, tenuítque, ne exciderem unquam hac meâ „ tam beatâ sorte, sed ut ad extremum spiritum in Societate perseverarem; quam, siquid morienti creditis, magni, magni, magni feci semper, sic, ut caput etiam hoc meum pro ea devovere, siquis casus poposcisset, minimè dubitâssem: postremò, quòd Præsides mihi ejusmodi dedit in Societate, quorum in me caritatem, benignitatémque, „ nullo sat queam tempore pro officii mei magnitudine prædicare. “ Hortatus denique est, partium omnium instituti nostri, regularúmque Societatis, vel minimarum, curam Socii maximam haberent. Ipse in Deum, cælúmque intentus, quanquam acerbissimo usque morborum sensu excruciabatur, manantibus pietatis affectu lacrymis, exultabat animo: iísque brevi cruciatibus confectus, actam integerrimè vitam laudatissimè peregit.

115. Minimarum noxarum quanta formido.

116. Morientis de Societate testimonium.

117. Sociorum Ratisbo-

Jam, quæ Eustadii, quæque Ingolstadii ex militibus lues grassabatur, Ratisbonam quoque, bello malum vulgante, propemodum totam corripuit. Nostris pius apud affectos labor, contagionísque maligna vis,

vis, quinque funera dedit. In his Fratrem, Bambergensi collegio Rhenanæ provinciæ superioris extorrem, Joannem Stengelium nomine, in obsequiis ægrotantium domi, forisque impigrè versatum. De Gymnasii magistris Udalricus Pfannerus, Wangii natus, Almangoviæ oppido, quantùm piæ consuetudines, longo adscitæ usu, valeant, moribundus docuit. Is comitem sese excurrentibus ad ægros Patribus, exoratâ à Rectore veniâ, frequens adjunxerat. Inde morbo correptus, cùm dies aliquot sine mente, sine sensu, jacuisset, repente rupto silentio, Angelicam salutationem vicies, triciésve, contentissima voce pronunciavit. Nec fere diutius vixit. De Sacerdotibus extincti duo: tres alii, contracto ex iis, quos curaverant, morbo graviter admodum affecti, cœlesti ope revaluêre. Imminutam funeribus familiam magis etiam hostilis terror, quanquam innoxius adhuc, imminuit. Gustavus Hornius, Suecorum Regis Legatus (id, quod supra retulimus) fervente etiam tum Ingolstadii obsidione, Ratisbonam deducere copiarum partem cœperat. Nostri, qui non externos magis hostes, quàm inimicos intra urbem heterodoxos, timerent, maturè fugam arripuerant, præterquam qui necessarii collegio, plebíque Catholicæ perstitêre. At Sueco Bojus clarissimam urbem celeritate, consilióque præripuit. Hornio quippe per alteram Danubii ripam lentiùs paulò tendente, Bojariæ Septemvir Maximilianus abducta Ingolstadio copiarum parte, festinus adfuit, pióque dolo Salisii Præfecti, qui Ratisbonam præsidio minimè firmo tenebat, adjutus, occupatam repente urbem, exarmatis civibus, justóque imposito præsidio, ne, quod pronum erat, ad Suecum deficeret, frænavit. Tum verò nova belli, eáque opportuna sanè, ni invidia postea evertisset, consilia Maximilianus iniit. Fridlandum Ducem, quem biennio abhinc exauctoratum propter odia plurimorum oportuerat, denuo Cæsar Ferdinandus, necessitate compulsus, copiis præfecerat. Cum illo sociare arma placuit, & communibus viribus in hostem agere. Consociatio in summis Palatinatûs finibus apud Egram urbem sancienda erat. Illuc tendens Septemvir, Solisbachium oppidum, Augusti Palatini Comitis, qui Suecum sequebatur, sedem, ex itinere intercipit, haud sanè digno operæ pretio. Nam id reddendum Gustavo Regi, obsidium ostentanti, mense proximo fuit; intereáque Rex, consilia Boji subodoratus, Bojariæ intima invaserat, quò certiùs, quam sibi fatalem ominabatur consociationem, revocato ad domestica pericula Maximiliano, prohiberet. Per eam in Bojos expeditionem citra pugnam omniâ, uno armorum terrore, occupata sunt. Et paulò antè ad Lycum amnem Landsberga, de qua infrà narrabimus, deditione factâ, per Oxensternii, Augustam obtinentis, exactiones vexari cœpta erat. Rex primò Mosburgum oppidum, medio fere Frisingam inter & Landishutum situ, ob idque percommodo, quòd pontem, Isaræ fluvio trajiciendo, præcipuísque Bojariæ infestandis urbibus, præbebat, in ditionem suam redegit. Frisingâ deinde, Episcopi sede, potitus, imperatâ pecuniâ, qua flammas, direptionésque civitas redimeret, Landishutum movit.

117. Nonnullorum in lue publica pii labores.

118. Eorum numerus metu hostium, & fugâ imminutus.

119. Ratisbonam Bojus insidet.

120. Suecus Bojariam invadit.

HAnc urbem inde à Calendis Maji sæpe hostis (præcipuè Hornius, à clausa sibi Ratisbona superveniens) solicitaverat; semper civium vigilantia, virtúsque servaverat. Subsidio missi Cæsariani equites, numero mille quingenti spem auxerant civitatis. Verùm his deinde

CAP. X. *Landisbutum, & Monachium urbes*

Rex Gustavus occupat, multátque. Anno M. DC.XXXII. mens. Majo

inde adventu Regis, prævalidum ducentis exercitum, territis, dilapsisque, hostili arbitrio derelictus locus, quam Rex daturus esset, fortunam opperiebatur. Gustavus, Hebronio Duce, cum duobus de aula, quorum alter à cubiculis Regi, alter à dapibus erat, præmisso, postquam adfuit ad mœnia, Consulésque, ac primores civitatis, cum præcipuis quibusque Sacerdotum, Cœtuúmque Religiosorum, obvios, supplicésque habuit; auditis precibus deprecantium iram atque exitium: „ Est sanè,

121. Regis oratio, Landishutum intrantis.

„ inquit, cur vobis irascar, Landishutani. Etenim, cùm tantis terrarum spatiis, ad hæc mari, à Bojaria vestra sejunctus, nullâ re Principem læsissem vestrum; læsus ultro ab illo, Gustavum Hornium, Legatum meum, nuper admodum exagitatum ferro ad Bambergam, exercitúmque iniquâ cæde laceratum, graviter profectò fero: movétque bilem id quoque, quòd, cùm per Galliæ Regem, ut, partibus Cæsaris omissis, medium se hoc bello Maximilianus gereret, iis conditionibus, quas totus terrarum probaret orbis, poposcissem, ille omnia contempsit, irrisítque. Itaque hoc primùm postulo à vobis, literis Principem admoneatis, inimica ista sua ut retractet consilia; me meas res agere sinat; nil porro mihi, meisve, obmoliatur. " Hæc vultu in furorem asperato, minantíque supercilio locutus, cùm submissè cives excusâssent, se, accipere imperia, non dare monita Principibus assuetos, ne parùm idonei essent voluntatis Regiæ apud Principem interpretes, magnopere vereri: „ Princeps igitur, inquit, lacessere me ni sponte „ desinit; brevi urbem istam (ita Deum testor) ipsúmque provinciæ „ caput Monachium absumptum ignibus videbit." Civibus etiam atque etiam orantibus, insontibus utique, ignarísque consiliorum Principis, atque expertibus offensarum, parceret: „ Haud equidem nocentissimos, inquit, vos arbitror: sed utinam sine vobis alibi urbem vestram nanciscerer! Næ ego dignum ederem in eam vindictæ exemplum!" Tum aversus à supplicibus, in urbem eques, ut erat, intravit: hospitatúsque in eo Principis palatio, quod novum dicunt, cùm ex alto urbem prospectâsset, ab elegantia commendavit; Proceribúsque identidem subjicientibus, speciosiorem videri urbem, quàm ut flammis aboleretur, clementiorem præ se animum ferre incepit. Ac magis fortasse iram infausta omina, subinde intervenientia, fregêre. Lustrantem quippe visenda palatii, repente animus liquerat: móxque affuso recreatus vino, dum castra equo repetit, vix attigerat portam urbis; cùm ecce tonitru, inopinato fragore, egredientem prosequitur: quod & horrore aures, animósque omnium attonuit, &, quia unicum, cælo cætera tranquillo, auditum erat, portenti cælestis apud multos obtinuit opinionem. Aliter hæc ipsa, aliáque præterea, à variis traduntur auctoribus, quæ neque probare, neque refellere in animo est. In fide atque relatione annalium nostrorum acquiesco. Civitati centum millia Philippeorum, publicæ incolumitatis pretium, imperata. Dimidium summæ extemplò numeratum; reliquum jussi sex obsides cavere; quos Augustam Vindelicorum abduci placuit. Collegii nostri familiam nota civibus egestas onere publico exemit. Quæ privatis tamen haud vacavit jacturis. Pecuniæ namque, reique domesticæ nihilominus quiddam is Regis cubicularius, quem præmissum à Rege cum Hebronio memoravimus, diversatus domi nostræ cum collega, supercilio, minisque extorsit; nonnihil etiam ex Lutherici quidam Evangelii ministris. Injurias militares alias, ac deprædationes (jam enim & gregarii aliquot

Differt paulùm, quod hìc refert Joa. Adlzreiter: sed visum sequi annales collegii nostri Landishutani, ex quo fuêre, qui loquentem Regem in corona supplicum coràm audirent.

122. Ingressum Regem sinistra omina sequuntur.

123. Pecuniam, & obsides dare urbs cogitur.

aggressi

aggressi ædes nostras fuerant) cubicularius, quem dixi, vexator idem, ac defensor noster, stricto gladio prohibuit. Graviora collegium, civitásque posterioribus passa temporibus. Nunc Monachium turbo Gothicus rapiebatur.

124. Illætabile Monachiensium omen.

Omen visum est, si quod rectè omen dicimus, Monachiensi calamitati præludere. Leones (Bojorum Principum insignia) Monachii apud aulæ veteris, quam vocant, palatium alebantur. Ii haud multò ante adventum Suecorum extincti sunt. Quem casum in tristis præsagii argumentum trepidatio, ut fit, imbecillium animorum vertit, malè Principibus, sibíque non metuentium modò, sed jam etiam ominantium. Certiora licuit malorum argumenta petere ex luculentis hostium, inde à Lipsiensi prælio prospere pleraque gerentium, jam ad Istrum quoque, atque ultrà, progressionibus.

125. Monachii Principes profugiunt.

Quibus territi, qui Monachii degebant Principes, Maximiliani Septemviri conjux Elisabetha, Albertúsque frater, cum sua & ipse conjuge, ac liberis, Salisburgum interea, dum fortuna verteret, secedendum sibi existimavêre. Eósque, medio fere Aprili proficiscentes, de collegio nostro sex, ministerii gratiâ, secuti.

126. Collegii nostri ibidem pars dimittitur.

Collegas cæteros, in coronam convocatos, Rector admonet: „ Immi„ nere Suecos, non patriæ magis hostes, quàm religionis, sed multò „ maximè Societatis. Malè urbi, pessimè collegio se metuere. Qui „ perstituri de nostris Monachii sint, viros fortes, magnóque esse animo „ oportere, atque ad omnia perferenda pro Deo & patria, vel si nece „ acerbiora inferantur, parato. Discedendi copiam se facere singulis. „ Ire, an manere mallent, pro se quisque deliberarent. " Nemo repertus, quin persistere præoptaret. Adeò nihil quisquam communis fortunæ abhorrebat. Levandæ tamen ad instantes ærumnas familiæ sex & triginta visum est ad alia nostra domicilia dimittere. Quibus non fuga dedecori, sed gloriæ obtemperatio fuit. Extorres quoque de Rhenana Societatis provincia, quos receperat collegium, Sacerdotes Ratisbonam duo, Scholastici in Austriam quinque digressi.

127. Votum Socii residui nuncupant pro salute.

Qui domi superfuêre, quadraginta numero, votum Virgini, Dei matri, & S. Michaëli Archangelo, collegii, templíque Præsidi, universi nuncupant; cujus exhibeo è commentariis exemplum. *Magna Dei Mater, & Virgo, certissima in te sperantium auxiliatrix, & maxima Societatis minimæ post Filium tuum Patrona! Tibi, & cælestium agminum Antesignano Michaëli, cui templum hoc nostrum Serenissimorum Principum pietas dicavit, collegiúmque æterno nexu mancipavit, clientes infimi, tantóque indigni patrocinio, supplices, gementésque advolvimur; & quantumvis nomini vestro, majestatíque devotissimi, novâ voti religione lubentes, volentésque obstringimur; ac fide inter mortales sanctissimâ pollicemur, quo primùm die potenti vestra virtute recreatis respirare ab ultimi exitii metu licuerit, & vitæ nostræ, fortunarúmque saluti & incolumitati cautum fuerit, eum nos diem nomini, honoríque vestro æterna religione sacraturos, & cælestis beneficii memores anniversaria pietate vobis sanctum, nobis verò, posterísque nostris solennem reddituros; ita quidem, ut collegæ omnes, sacerdotio initiati, hostiâ gratulatoriâ eo die litent; cæteri, rite expiati, divinæ mensæ accumbant; morémque hunc posteritati (nisi aliter Superioribus visum fuerit) de manu in manum tradant. Seorsim verò tibi, o Mater admirabilis, votivas peregrinationes quaternas, ad ædes tuas Oettinganam, Duntenhusanam, Ettalensem, & Bogenbergen-*

sem, omnium nostrûm nomine ab iis, quibus id demandatum fuerit, sed hoc duntaxat anno, obeundas decernimus, cum argento votivo, & tenuitati consentaneo nostræ, quod aris tuis inferatur. Audi nos, Angelorum Regina; túque, Angelorum Princeps, clientes tuos, tuæque subjectam clientelæ domum, ædémque propitius tuere. Ita Socii quidem, coram venerabili Eucharistiæ Sacramento in æde supplices, duodecimo Calendas Maji, qui S. Georgio Martyri festus dies erat, vovêre: quem diem anniversariâ dehinc religione voti solennem collegium servat. Haud minor civitatem cura cælestis auxilii, votis, precibus, supplicationibus implorandi, tenuit.

128. Urbis Monachiensis deditio.

Tum verò, ubi innotuit, Gustavum Regem, Frisingâ & Landishuto in deditionem acceptis, Monachium rectà ferri; incredibile dictu, quanta non consternatio magis, quàm religio, studiúmque divinæ opis conciliandæ, nostris etiam hortantibus, universam urbem impleverit. Nuda mœnia erant non ab operibus modò, ac propugnaculis, sed propemodum à propugnatoribus. Nullum, nisi ab infirmo milite, tumultuariè conscripto, eóque bellorum insolente, præsidium. Nulla etiam, ne longinqua quidem, ab exercitibus Catholicis auxiliorum spes. Ausi tamen, qui præsidebant urbi, primis equitum Gothicorum turmis, tentandæ urbi cum caduceatore missis, quod munitissimorum solent locorum defensores, denunciare, se, quam fidem Principi deberent suo, ad ultimum belli præstituros discrimen. Sed opportuniora subin Galliarum Regis Orator suggessit. Is cùm compertum haberet, Gustavum, à multis Proceribus, religionis Catholicæ hostibus, atque adeò à viris Principibus instigatum, eò propendere, ut hanc urbem, Bojariæ caput, unde adversùm fœderatos sibi Imperii Ordines, atque in ipsum maximè, tot consilia adhuc, tot molimina processissent, ferro, igníque deleret funditus, ejúsque excidio Magdeburgensis urbis, quam eodem bello Catholicus miles evertisset, ruinas ulciscerétur, Frisingæ Regi occurrens, mitioribus imbuerat irritatum animum consiliis, permoverátque, ut fidem daret, si ultro se civitas dederet, urbem, populum, Clerúmque, sacra omnia, & profana, à vi atque injuria innoxia fóre; quæ ipse contrà, si cives resisterent, universa esset Magdeburgico illo exemplo devastaturus. Oratoris igitur admoniti nuncio Monachienses, déque Gothici exercitûs edocti viribus, missis ocyùs Frisingam Legatis, in potestatem Regiam concessére.

129. Rex urbem ingreditur.

Rex justo numero milites præsidio civitati dedit: qui, divisi per manipulos, ædes, résque civium, Clerique ac cœtuum Religiosorum, ut in mandatis habebant, tutabantur. Ipse Gustavus, ne quid in fraudem deditítiæ civitatis agitaretur, severis cavit edictis; Boji Principis palatium violantibus majestatis læsæ comminatus pœnas. Ejus palatii exteriora primò, & quæ præstructa illi opera erant, contemplari extra mœnia tantisper subsistenti Regi placuit. Tum ingressus urbem, Comitibus Palatinis geminis, Friderico Haidelbergensi, & Augusto Solisbachiensi, geminísque item Weimariis, Bernardo, & Guilielmo, de Saxonum prosapia Ducibus, ingenti cum Procerum multitudine, stipantibus, augustas illas palatii ædes intravit. Militiæ Principi, Gustavo Hornio, Alberti Ducis habitandum palatium, tutandúmque tribuit. Exercitum castris tenere sese extra mœnia jussit. Dies is erat sextus decimus Calendas Junias. Eodem ipso, insequentibúsque diebus ingens factus Regiorum Procerum, Præfectorúmque ad collegium nostrum, atque ad ædem, concursus.

Digitized by Google

cursus. Gustavus ipse, dum fortè, castra visurus, prætervehitur, equo repentè desiliens, cùm studiosè domûs nostræ perlustrâsset faciem, magno Principum, Nobiliúmque comitatu intravit in templum; nudóque capite, quemadmodum Catholicis mos, partes obiens præcipuas ædis, & considerans, jam processerat ad primora; cùm admonitus collegii Rector, Gualterus Mundbrotus, venerabundus adfuit, suppléxque pro Regia tutela. Eum de auctore ædificii adeò specioſi percontatus, cùm illum ipsum Bojariæ Ducem esse, quem, cui insisteret Rex, conditorium tegeret, Guilielmum, hoc nomine quintum, intellexisset; de Mausoleo porro interrogans, audiénsque, monumentum Principi non aliud visum seu augustius, seu quo mallet memoriam consignare sui, quàm Christi Domini, in crucem sublati, ex aurichalco simulacrum, quod conditorio præfixum in templi area staret, modestiam Principis, pietatémque est demiratus. Commodùm id temporis ad aras Patres operabantur, divinæque rei officium pro successu belli Catholici, feriâ hebdomadæ quartâ, ex aliquot annorum consuetudine, cum cantu & symphonia celebrabatur: eóque peracto Sacerdos accedentem ad cancellos multitudinem piaculari latice aspergebat. Ei ritui propinquus adesse Gustavus voluit, sic, ut sacro illo & ipse imbui facilè imbre potuerit. Inde varia scisitatus de Romanæ Ecclesiæ cæremoniis, atque ad S. P. N. Ignatii paulatim aram delatus, cùm ibi Sacerdos inter sacra divinam hostiam sublimem populo exhiberet, & Rector in genua se, adorandi gratiâ, demisisset, nihil prohibens adorantem Rex, patienter, dum surgeret, est præstolatus. Tum verò de ritibus Ecclesiæ, qui ad sacrificium pertinerent, quæstionibus denuo variis interjectis, prolixiorem ingressus de Eucharistiæ mysterio disputationem, profitenti libere, asserentíque Catholica dogmata, &, quicquid ipse opposuisset, refellenti, benignas aures insigni clementiâ præbuit; nisi quòd postremò, cùm de Tillio, Ingolstadii nuper extincto, addita mentio fuisset, & Pater, de salute viri à Rege interrogatus, sperare se dixisset, piissimæ vitæ præmiis, jam cælo receptum, frui, commotus nonnihil Gustavus tyrannum moribus, factísque fuisse, stomachantis in modum subjecit. Aram deinde Ignatianam, &, quæ circumquáque pendebant, anathemata contemplatus, ea tam multa quid sibi vellent, quæsivit. Piorum vota esse, multiplicísque symbola beneficii, per S. Ignatium à Deo impetrati, noster significat narrátque, haud ita pridem puellam vicino in oppido Dachau honestis, sed tenuis fortunæ parentibus natam, pede altero ita captam fuisse, ut non nisi fulcris innixa posset incedere. At ope S. Ignatii, qui ea, qua in ara hac depingitur, specie, secundum quietem eidem videndum se præbuisset, è vestigio persanatam fuisse, postquam Monachium inde advecta, voto antea nuncupato se exsolvisset, pedémque oleo, quo aræ Ignatianæ lampas aleretur, perunxisset. Mox enim erectam in pedes, fulcris ad sospitatoris aram relictis, liberè progredi, nemine adminiculante, valuisse. Ad quæ cùm Rex tacuisset, Fridericus Palatinus: Quid si, inquit, commentitia hæc forent? Cui noster: Omnia hæc post accuratam per legitimos judices investigationem in tabulas relata, Episcopíque auctoritate ac diplomate confirmata, in dubium revocari haud posse. Neque verò quisquam, quod porro objiceret, habebat; nisi quòd Rex sub discessum adjecerit: Rem planè indignam esse, in templo tam magnifico verum DEI verbum non promulgari.

130. Idem ædem intrat collegii nostri.

131. Ibi cum Rectore collegii disputat.

132. Miraculum subin Ignatianum narranti auscultat.

Vide Adlzreiter Annal. Boic. Part. 3. lib. 16. num. 119. Act. SS. 31. Jul. pag. 837.

133. Hostium, domum nostram ventitantium, de Societate sensus.

Aliis diebus viri principes alii, primùm Guilielmus Weimarius Saxo, deinde Angliæ Legatus, iterúmque Fridericus Palatinus, collegium nostrum inviserunt. Saxo, conspectâ domi multitudine Sociorum, qui, neglectis fugæ consiliis, tanto numero offerre se Regi hosti sustinuissent, vehementer miratus, postquam suæ id ipsos innocentiæ, Regiæque clementiæ fiduciâ feciſſe intellexit, magnopere probavit; cùm futurum diceret fuisse, ut incommoda sibi graviora longè accerserent, si timore adducti, quasi malè factorum conscientiâ, stationem suam deseruissent; confirmante Emmanuele Fabricio, Regis ecclesiaste, non alio indicio, quàm eâ Patrum constantiâ, liquidiùs apparere, Jesuitas consiliorum omnium adversùs Regem, molitionúmque fuisse expertes. Palatinus non ædes modò collegii totas, verùm templi etiam subterranea, ubi Principis, qui condidit, sepultura est, curiosiùs perlustravit, nullo admodum, præterquam duorum de aula, comitatu. Multa illi de rebus nostris, multa de Societatis instituto percontatio. Visa omnia probari. Illud modò, quanquam comiter, querebatur, quòd prælii Pragensis, quo maximè pessundatæ res ipsius fuerant, incisam æri duobus locis imaginem domus nostra ostentaret. Cujus rei cùm eam noster subjeciſſet rationem, quòd, quia tabularum altera Latino, altera patrio stylo historiam prælii repræsentaret, illa eruditis, hæc rudioribus deserviret; facetè Princeps excepit, eccur Lipsiensis pugnæ (ejus, qua nostræ protritæ res fuerant) nullam tabulam collegium exhiberet. Cæterùm & ipse, & qui domum nostram ventitabant alii, jam multò secùs, quàm ante id tempus, ac profectò digniùs, de Societate nostra existimare se ostendebant. Fassíque ingenuè nonnulli sunt, „ jam se tandem Jesuitas nôsse; nec paulò „ diversos ab iis, quos aut ipsi sibi, aut alii, adhuc effinxissent, com„ periſſe. Unum illud dolere, quòd per dissidium religionis non ver„ sari unà, non agere cum illis liceret; certè rerum nostrarum præci„ puos fore Gustavo Regi præcones. “ Nec intra verba humanitas, benevolentiáque constitit. Officiis etiam, factísque testatam pro re nata voluêre. P. Hieremiam Drexelium, tum Salisburgi agentem, ex præcipuis Lutheri ministris quidam tanti faciebat, ut videndi ejus, alloquendíque copiam Philippeis mille empturum se, si res ferret, asseveraret. Indicem ille librorum Drexelii, ipsísque ex libris alios habebat, alios desiderabat. Universos ut haberet, munere collegii obtinuit.

134. Regis item de hominibus nostris opinio.

Rex ipse Gustavus de hominibus nostris cùm sæpius faceret apud alios mentionem, bene admodum sentire se de illis, magníque facere institutum eorum, significavit. Fuítque, cùm in convivio ea publicè de Societate nostra prædicaret, quæ quàm non lubet nobis, invidiam timentibus, prodere, tam opportunum foret, si res poſceret, adversùs obtrectantium nobis calumnias expromere. Atque eam quidem Rex orationem sic denique finiit, ut profiteretur, Romanæ si esse religionis vellet, primo ipso in numero Sacerdotes nostros habiturum. Acciderat fortè, ut è præconum castrensium vulgo quendam, qui cereos in æde nostra sublegerat, ædituus furti coargueret. Ea res tam indigna visa gravissimis de exercitu viris, ut suspendio pœnas daturum furem fuisse, si ad Regem delatum facinus foret, existimarent.

135. Regiorum favor in collegium nostrum.

Graviores alias à collegio injurias Regiorum in Patres favor subinde prohibuit. Weslerus quidam, Catholicæ religionis desertor, Monachio quondam Norimbergam profugerat; nunc Sueco cum hoste, hostis

Digitized by Google

stis patriæ suæ, aderat. Is Jesuitis, quos oderat, damnosam, sibi utilem, ut rebatur, commentus fabulam, octo millia florenorum, à patruo sibi olim testamento legata, à Septemviro Maximiliano per causam religionis interversa, atque ad Jesuitas donatione translata, querebatur; adhibitóque teste, ejusdem furfuris veteratore, actionem collegio nostro publicè intentabat. Millia florenûm septem & viginti, quanti census videlicet, interversæ pecuniæ debitus, unáque sors ipsa existimabatur, à collegio Prætor legionarius reposcebat; vim, ni homini satisfieret, comminatus. Rector Mundbrotus Regem appellat. Rex causæ cognitionem Kreilzhemio Tribuno delegat. Is bonâ spe complet Rectorem. At ejusdem tamen ipsius prævaricatione, incertum, an aliorum, quibus administris res gerebatur, fraudulentiâ, decreti Regii ad collegium literæ perlatæ sint, quibus penitus causa nostra profligabatur. Tum noster ad Gustavi Hornii tribunal, quem digressus interim Augustam Vindelicorum Rex Monachii Legatum reliquerat, negotium universum revocat. Atque ille demum, æquioribus usus quæsitoribus, collegium absolvit. Sycophantam silentium insuper dehinc suum condemnavit. Nostræ causæ Septemviri præterea testimonium, & concilii aulici judicium, cùm postea recognita res esset, suffragabatur. Ipse interim Hornius, qui primus absolverat, alio quodam collegium negotio, eóque non molesto magis, quàm difficili, impedivit idem, expediitque. Muneri data Societati nostræ ab Septemviro tropæa Tillii complura, ex tribus præcipuè præliis, Pragensi, Halberstadiano, Danicóque, relata, utroque ex templi nostri pariete pependerant, victoriarum non Ecclesiæ minùs, quàm Boici Martis, monumenta. Ea, ne hostiles perstringerent oculos, in locum tutum exportanda, unà cum præcipuo templi thesauro, pridem Patres curaverant. Quæ tamen eadem cùm seu mendax fama, ut assolet, seu falsa delatio malevolorum, suspicióve hostium, extare Monachii etiam tum occultata fingeret, nequicquam negante collegii Rectore, Legatus Hornius, Regio nomine, cum gravibus minis efflagitabat. „ Quippe Regem, tametsi eripere Sacerdotibus, quæ „ soleret hostibus, glorioſum non duceret, Principum tamen, gentium„ que fœdere sibi, ac fide conjunctorum, jure spolia vindicare. " Diu, multúmque Rector invidiosam à collegio suspicionem amoliri modis omnibus laborabat. Frustra fuit. Postremò venit in mentem, ut supplicíis se, atque adeò neci, ita offerret, si legitimo compertum judicio foret, se, aut suorum quenquam, seu retinuisse Monachii tropæa, seu retentorum per alios conscium fuisse; simul, ut, capite oppignerato, fidem obstringeret suam, se, quamprimum recepta essent (quantum quidem in se foret) seu præsenti Regi, sive etiam absenti, omnia redditurum. Tum demum Hornius, non sicut alii sæpenumero faciunt, qui, ut vexent insontes, diripiántque, talia in bellis architectantur, sed, ut par erat, fidem dictis, fide dignis, famæque Patrum, & candori consentaneis, adhibuit, nec molestus esse collegio post id tempus voluit.

136. Res divina, & instituti nostri mucultus nia sub Sueco vigent.

Cæterùm illud haud sanè exiguum Suecorum in nostros juxtà, atque in urbem, fuit beneficium, quòd integra per eos religio, non hominum solùm, locorúmque, sed sacrorum etiam, officiorúmque divini ac ministeriorum instituti nostri, stetit. Scripsit de se Jacobus Canisius, collegii nostri Sacerdos, isque Petri Canisii ex fratre nepos, se, quo tempore hostis urbem tenuisset, profano habitu personatum, obtenta *In Commentario Inf.*

tenta in Principis palatio ſtatione, excurrendo inde per urbem, ſalutí, ſolatióque civium diſſimulanter operatum. Verùm ſupervacaneam fuiſſe hujuscemodi cautelam, diſcurrentium propalam ad ægros, moribundósque Patrum, excipientium confeſſiones, dicentium pro concione, aliáque, è re pietatis, privatim ac publicè agentium, quam prædicant annales, libertas oſtendit. Nec aliàs major accedentium ad divina myſteria frequentia fuit. Quocirca ſeptingenti ſupra centies mille & triginta duo millia eo anno ad ſacram ſynaxim in æde noſtra numerati. Quo cenſu haud aliis annis ſuperioribus ullis, numerus amplior extiterat. Quanquam hodie profectò eſſe auctior multis millibus, pio verſo in morem uſu, conſuevit. Quin res divina, cùm Suecus in urbe dominaretur, haud paulò apparatiùs à collegio noſtro, magnificentiúsque celebrata, & elegantiâ cæremoniarum, & ſymphoniæ amœnitate, & majeſtate ipsâ, cultúque loci, non modò Catholicum mirificè populum affecit, extimulavítque ad pietatem; verùm ipſis etiam, qui Catholicis nomen invidebant, rem aſpernabantur, militibus, Ducibúsque eum ſenſum religionis noſtræ ingeneravit, ut admiratione, ac ſacro quodam horrore defixi, ſine ſolito illo ſuo contemptu, ſine ludificatione, ſine riſu, divinis officiis adſtarent. In civibus eximia ſpectare Chriſtianæ virtutis, & patientiæ, illa tempeſtate, exempla licuit; inſignes virginum & matronarum, pro caſtimonia non pugnas magis, quàm victorias. Nec ad cives ſolùm, ſed ad milites quoque Patrum ſe porrigebat induſtria. Ex his quidam Lutheri erroribus mordicus adhæſerat, qui, morbo graviter affectus, Orci fores pulſabat. Hujus expugnare animum Sacerdos noſter nequicquam laboraverat; commilitonibus æternum transfugii dedecus, ſi Lutherum deſereret, oggerentibus; cùm intelligit Pater, à Deiparæ Virginis cultu, quem congruentem rationi aliquando dixiſſet, haud magnopere ægrum abhorrere. Spem igitur bonam ingreſſus, obteſtatur, verba paucula præeuntem ſequi ne gravaretur. Ea erant hujusmodi: „Maria, Virgo beatiſſima, miſericordiæ mater! Hoc unum abs te, fac, „ auferam beneficium, ut ne filii tui dulciſſimi pro me fruſtra ſit cruòr „ profuſus!“ Paruit æger. Atque ecce, ſuperfuſa divinitus luce, immutatus repente, profiteri cœpit, nolle ſe ad errorem ullum, ſi modò agnoſceret, cum detrimento ſalutis adhæreſcere. Verùm egregia cœpta gravior ſubin diſturbavit morbi vis, quæ ſenſum omnem, & mentem homini eripuit. Ibi noſter S. Franciſcum Xaverium, perditorum militum patronum, implorat. Neque id in vanum. Nam brevi redditum menti Catholicis imbuere præceptis licuit, &, quibus opus erat, ſacramentis expiatum, beatitudini cœleſti, quam ſpe præciperet, præparare. Cujus jamjam morientis eæ crebrò auditæ voces: Catholicum ſe vivere, Catholicum mori. Atque hunc quidem Sacerdos noſter; alium Adjutor Frater, Sacerdotis comes, opportuna monitione correxit. Is non belli magis, quàm, quæ ſolennia bello ſunt, vitiorum aſſecla, Catholicus verbo, re nihilo hæreticis melior, cùm prope ad extrema morbo deveniſſet, Sacerdotem collegii noſtri, medicinam animo facturum, aſpernatus, tantummodo corporis medicos inclamabat; multa impiè dicta, cum perpetuis execrationibus, quæ loquela eſt improbis militibus, ingeminans. Luſâ operâ Pater, ne vehementius inſtando veſaniam augeret, tum quidem digreditur. At comes Frater, haud regulæ immemor ſuæ, paucis hominem ipſo abitu aggreſſus: „Tu verò „ deſine, inquit, ſperare corpori à medicis levamen. Nec enim, qui „ mederi

137. Lutherani militis ad fidem Cathol. converſio.

138. Militem alium perditiſſimum Georg. Sartorius Frater ab interitu vindicat.

Reg. 42. Com. & Reg. 9. Coadj. temp.

Digitized by Google

„ mederi velit, futurus est quisquam; cùm te viderit, orthodoxæ reli-
„ gionis hominem, extremo isto in articulo tam præfractè medicum ani-
„ mi respuere. “ Perculsúsque ille salubri terrore, utraque parte maluit, quàm neutra, sanari. Itaque, accommodato animo ad pœnitentiæ officia, intermissam à tribus lustris repetens exhomologesin, anteactæ militiæ vitia semel universa posuit. Nec multo post, omissâ corporis curâ, cùm Deum identidem, cælúmque suspiraret, solatii, speíque plenus è vita discessit. Fratri, quem diximus, Georgio Sartorio nomen erat, Bojo homini, patriâ Adelzhusino. Qui collegii nostri Monachiensis januam sex ipsos & triginta custodierat annos, curaverátque; impensè diligens; contemptor sui; aliorum observans; pietati & labori, quæ sunt Fratrum partes, maximo opere deditus. Et verò ille ad animos hominum virtutis amore, salutísque studio inflammandos, & exemplo morum, & vi quadam alloquiorum valebat. Ipsemet qua esset virtute, tum maximè, cùm Suecus urbem insedisset, ostendit. Nam cùm vanus ad eum, fictúsque joco perveniisset rumor, nostrorum hominum plerosque omnes, in templo congregatos, jamjam irrupturi militis furorem, ferrúmque opperiri; Sartorius fundendi sanguinis pro Deo avidus, martyrii tam eximium decus ne tarditate omitteret, cursu protinus contendit ad ædem, socius necis futurus. Verùm, comperta illic rumoris vanitate, ad officii labores reversus, incruenti martyrii genus illud, quod inde à primo Societatis tyrocinio ad annos duos & quinquaginta, quotidie moriendo, produxerat, pia corporis quoque morte, haud ita multos post menses, anno ætatis altero & septuagesimo, consummavit.

139. Grandi urbs mulatur pecunia.

Hactenus, quod ad hostem attinet, moderata memoravimus omnia, & quæ non indulgentiam tantùm Suecorum erga nostros, sed favorem etiam, atque benevolentiam demonstrarent, qua & expectationem nostram, ac propemodum vota, vincerent, & flagellum Dei (quod sibi nomen Gustavus Rex, similiter ut Hunnorum ille olim Rex alter, adsciverat) tolerabile admodum, atque adeò ambabus complectendum ulnis, efficerent. At succesêre acerbiora; unde & doloris, & detrimenti plurimum in nos pariter, atque in universam civitatem, redundaret. Quingenta millia Philippeorum, quibus publica incolumitas emeretur, Regio nomine imperata sunt. Equidem precibus & lacrymis condonata millia ducenta. Sed ad assem reliqua exsolvi jussa Quæstoribus, iisque usque adeò inclementibus atque severis, ut auri, argentíque & per summam injuriam imminuerent pretium, & iniquam ad libellam exigerent; arsuram urbem, bustíque Magdeburgici ad exemplum in cineres abituram totam, talionis nomine minitantes, ni dimidium saltem summæ certo dierum intervallo repræsentaretur. Ærarium publicum non aliàs fuerat exhaustum magis. Privatam terror bellicus opulentiam cum possessoribus pridem suis exegerat. Collatum tamen, quicquid sacri, profaníque æris necessitati solicitudo justa reliquerat. Millia aliquot collegium item nostrum, templúmque addidit. Cùm ne sic quidem vel triens conflari flagitatæ pecuniæ quivisset; obsides imperati sunt, iísque primò pauciores; nec de collegio, nisi unus. Mox tamen & alter obses ex nostris acceptus; propterea, quòd suggesserat nonnemo, Societatem nostram eâ esse apud Septemvirum gratiâ, ut facillimè ab illo posset, quicquid summæ deesset, impetrare. Et verò Septemvir quatuor missis ad se Legatis, in quibus Rector collegii nostri erat, subsidia in eam

140. Obsides duo & quadraginta, in his sex de nostris, abducuntur.

poscen-

poscentibus necessitatem, ea benignitate respondit, ut spes esset, brevi obsides, expleto pretio, libertatem recuperaturos. Appetebat interim castris Regiis movendis constitutum tempus. Tum de tertio insuper ex nostris obside collegii Rector interpellatus. Neque adeò id ipsum satis. Ipso migrationis die, qui septimus erat Idus Junias, tumultuario Regis mandato compulsa urbs est numerum obsidum altero tanto augere; ministris Regiis, collatitii æris haud dum amplius, quàm millia centum, esse, attestantibus. Ergo Sacerdotes de collegio tres raptim adjunctos ad numerum illum superiorem oportuit: quibus spatium non tam ad sarcinas colligendas superfuit, quàm ad promptæ obedientiæ exemplum; idque eò utique illustrius, quòd jam annis graves ex illis duo, nulla usi valetudinis, nulla ætatis excusatione, cana capita saluti publicæ devovebant. Universos obsides, numero duos & quadraginta, in collegii nostri cavædium coactos, lustrari victimarum ritu placuit. In iis censi ex profano civium ordine viginti, temere illi planè, non fortitò, ut par erat, lecti, &, siquidem reluctarentur, ingratis abripiendi inter lacrymas suorum. E Clero urbano Parochus, idémque ædis maximæ Canonicus. E virorum Religiosorum, quas præter nostram numerabat urbs, familiis singulis (Augustinianorum videlicet Eremitarum, Franciscanorúmque eorum, quos Reformatos dicunt, & Capuccinorum) quaterni. E Cistertiensis Ordinis cœnobio Fürstenfeldensi duo. E collegio Undersdorfiano Canonicorum Regularium S. Augustini unus. E nostris verò (id quod modò indicavimus) omnino sex. Rectorem ipsum collegii, atque unà P. Hieremiam Drexelium, sed & P. Andream Brunnerum, in eum numerum nominatim Suecus depoposcerat. Rector & Drexelius, ignari etiam tum, de se quid agitaretur, externorum hominum, gratia atque auctoritate valentium, deprecatione exempti sunt; eorúmque in locum ultro P. Adamus Schiffer, collegii Minister, & P. Christophorus Widmann se obtulêre. Reliquorum trium hæc erant nomina, P. Joannes Lanz, P. Joachimus Gotthardus, & P. Christophorus Clezlin, iisque subitario delectu, post brevissimam inter Socios deliberationem, aggregati. Universos, curribus decem impositos, de Regiis Tribunus in custodiam accepit, víxque egressos portâ urbis, cùm jam signa militaria convellerentur, assecutus equo Rex (namque is, Augustâ paulò antè reversus, in urbe tantisper substiterat) curiosè singulos lustravit; velut solicitus, ne quis eorum desideraretur. Ipse diversum deinde iter Norimbergam versùs cum exercitu arripuit. Illi Augustam abducti sunt; eodémque æreæ machinæ devectæ tormentorum centum & quadraginta, quas Monachii nuper defossas, at per armamenta foris temere relicta proditas, hostis abstulit. Quo tempore triste aliud spectaculum tum obsidibus, iter facientibus, tum civitati Monachiensi, in agrum prospectanti, pagorum, villarúmque incendia præbuêre; cùm digrediens è Bojaria miles obvia quæque inflammaret ulciscendis commilitonum necibus, quos per agrum passim, dum sejuncti tendunt, exceptos Bojus rusticus trucidaverat. Neque adeò ex urbe terror omnis, periculúmque, cum hoste abscessit. Benedictus Oxensternius, Augustanis datus à Rege Prætor, sævis, crebrísque minis & obsides coràm, & Monachienses cæteros per nuncios, exagitavit. Et grande aliud in urbe malum, ritu belli, Suecus reliquit, epidemicam luem, tristiúmque funerum in menses aliquot multitudinem. Qua de re ipsâ paulò post, & de obsidum incredibilibus per triennium ærumnis in loco dicturi sumus.

Digitized by Google

nus. Nunc, quæ Sueco Monachium tenente, acciderunt alibi, exequimur.

CAP. XI. *Elvacum & Ebersbergam infestat hostis: Monachium lues inficit.*

SExto die, quàm is urbem intraverat, Suevia oppidum Elvacum, quod literis, minisque Regis iterum ac sæpius tentatum superiore anno diximus, in ditionem Regiam concessit. Jam inde à Februario mense Elvacensi militi dimicatio crebra, eáque eventu, quà tristi, quà prospero, varia, cum Hohenloicis, Marte Gothico subnixis, interceserat. Mense Majo Tribuni Suecorum gemini, Speerreitterus, & Degenfeldius, minacibus, crebrisque literis solicitare oppidanos ad deditionem cœperant. Quibus cùm vicinæ civitates, Dünckelspila, Aala, Wallersteinium, dedissent manus; Elvacenses fidentius, quàm pro habitu præsentis fortunæ, respondérunt, sese animos gerere majores, quàm ut scriptis, minisve expugnari mœnia paterentur sua. At postquam armis agi, acritérque oppidum oppugnari cœptum est, tametsi dies aliquot fortiter restitêre; paucitati tamen propugnantium postremò diffisi, subsidiorúmque spe penitus omni destituti, ne sera deditio periculum augeret, & iratior interim Suecus misere agrum depopularetur, hosti sese conditionibus haud sanè iniquis permisêre. Speerreitterus, oppidum ingressus, duobus de Societate nostra Sacerdotibus, in arce illic degentibus, perbenignum se præbuit, &, quæ ad populum solebant, instituti ibi nostri ministeria obeundi facultatem integram, libertatémque manere jussit. Legatus contrà, Elvaci postea ab eo relictus, homo Lutherico-la, nostríque ordinis hominibus summopere infensus, non modò exuere illos hujusmodi potestate, sed ipsa etiam statione depellere continuò instituit. Quem cùm propera fato subindè mors abstulisset; perrexêre Patres intra mœnia (nam extrà vagi Martis licentia obstabat) in caritatis, religionisque officia solita ea libertate incumbere, ut ex ipsis militibus, in præsidio locatis, Ecclesiæ Catholicæ clientes non paucos, clàm sese, ac trepidè insinuantes, cœlestibus mysteriis palàm, publicéque impertirent, & gregarii cujusdam uxorem è Lutheri erroribus ad orthodoxæ veritatis orbitam revocarent. Favoribus interim Præfectorum, Ducúmque Regiorum utebantur iis, quos haudquaquam à victoribus heterodoxis in Catholicos, nedum in Jesuitas, proficisci posse credidisses. Cui arcis erat præsidium demandatum, is communem sibi, suisque, & nostris mensam, in illo maximè, quod Patres habitabant, conclavi instrui aliquanto tempore cùm voluisset, discumbendi locum non ob aliud postea mutavit, quàm quòd ex Regiis hospitibus nonnulli gravioribus quibusdam inter epulas calumniis Societatis nostræ lacerâssent famam, quas permoleste à Patribus ferri arbitrabatur, ferre ipse, quantumvis à partibus alienus nostris, ne posset quidem. Copiarum deinde Suecicarum, Norimbergam tendentium, cùm millia duodecim Elvaco transirent, ad nostros non pauci diverterunt. Qui Patrum humanitate, obsequiisque deliniti, verso odio in gratiam, benevolentiæ in illos haud obscura præbuêre documenta. Præ cæteris, qui unà redierat, Speerreitterus, multâ usus erga eosdem comitate, oblata quoque dextera testatus est, nihil esse omnino, nihil fore, à Sueco quidem milite cur sibi metuerent. Nec verò quicquam aut periculi creatum Patribus, dum Suecus urbem insedit, aut ad vitæ usum desideratum est. Molestiæ tamen, dolorisque abundè, ut in bello, cùm ex insolentia militaris vulgi, injuriisque ac

Anno M. DC. XXXII. mense Majo. 141. Deditur Elvacum Sueco. 142. Nostros ibi benignè hostis habet.

vexationibus popularium, tum verò ex atrocibus, impiſque in Superos execrationibus extitit, quibus illâ de fæce nonnulli, Sanctorum cultum, quem Eccleſia adhibet, abominantes, proterviſſimè cælum laceſſebant.

143. Sacrilegi militis præſens pœna.

In quos triſtia quoque cæleſtis vindictæ videre exempla licuit; ac memorabile illud quidem præ cæteris, quòd, cùm impudentior ex iſtis quidam Sanctorum Cælitum ſtatuas non dictis modò, factisque ſacrilegis, ſed inſigni etiam fœditate ac turpitudine, usque ad ultimas ſpurcitias, auſus eſſet contemerare, hemiplexiâ, quam vocant medici, è veſtigio correptus, fœtidáque ſubin tabe, in eam præcipuè graſſante partem, qua maximè ſignum quoddam S. Jacobi Apoſtoli conſpurcaverat, longos inter, gravéſque corporis dolores, animíque intemperias conſumptus, miſerabilem vivendi finem fecit. Cæterùm noſtris hominibus tempeſtas major à vicino Dynaſta Hohenloico in proximum annum incubuit. Suecum hoſtem nocentiorem interea, atque adeò crudeliorem, Ebersbergenſes noſtri, Monachienſis collegii tutelâ gaudentes, experti ſunt.

144. Ebersbergam malè ruſtici mouent.

Fuerant Ebersbergæ inde ab anni principio Socii tres omnino & triginta: Sacerdotes in his juniores, qui tertiâ, qua Societas utitur, in probatione verſabantur, unus & viginti. Qui tamen, cùm jam è vicino terrere Suecus cœpiſſet, plerique alia in loca, Præpoſitorum nutu, digreſſi ſunt; ne expoſiti, indefenſíque in loco immunito inermique, hoſtilibus injuriis paterent. Fratres duo duntaxat, familiaris rei adminiſtri, ad cuſtodiam domûs, ædíſque, ſi qua ope tutari poſſent, relicti. Vico ipſi Ebersbergenſi, agróque ab incurſionibus hoſtium tuendo ruricolæ undique ingenti ſe numero collegerant; bellatores, quæ Martis ruſtici conſuetudo eſt, importuniores multò, quàm generoſiores. Qui cùm annonam ex ædibus noſtris, prædiſque, per ſeptem dies rapuiſſent magìs, quàm popoſciſſent, & perpetuis probris, minísque, ſic, ut necem etiam intentarent, noſtros Fratres exagitâſſent; hoſtium veriùs, quàm defenſorum functi, officiis, melioris tandem Bellonæ alumnis, provincialium equitum, itémque Croatarum turmis aliquot, cum dimacharum manu, à Waſſerburgo ſupervenientibus, tutandum locum reliquêre. Multa his, neque improſpera initio, cum Suecis palantibus dimicatio.

145. Subinde hoſtes invadunt.

Primi hoſtes poſtridie, quàm Rex Monachium intraverat, haud procul Ebersberga in conſpectum ſe dederant, tum quidem, quod pauciores erant, neglecti. Verùm aliis exinde aliìsque aucti copiis, milite noſtro partim cæſo, partim fuga unà cum altero è Fratribus dilapſo, ipſis Junii calendis, in quas tertia Penteceſtes feria inciderat, domum noſtram occupant, & quicquid rei familiaris, frumenti, cereviſiæ, pecoris, librorum, pecuniæque ſupererat, diripiunt. Inde amplioris prædæ cupiditate illecti, cùm à Fratre noſtro, qui unus perſtiterat, reconditum templi theſaurum fruſtra expoſcerent, huic extrema quæque intentant.

146. Blaſium Schœlling, Fratrem noſtrum, excruciant, necántque. *Alegamb. Mort. illuſtr. Tanner. Societ. milit. Widl S. Se-*

Ac primo quidem Societatis noſtræ ſpoliatum habitu, plagísque ac verberibus oneratum, ad ſtipitem, velut in S. Sebaſtiani, ſimilia paſſi, contumeliam alligant. Tum frontem, circumductâ reſte, baculóque contortâ, ſummâ vi adſtringunt, elisísque tormento oculis, ac teſtâ capitis tantùm non effractâ, ſæviſſimum inferunt cruciatum; acerbiora porro, dirámque necem, ni quæſita prodat, minitantes. Tenuit carnificina diu. Nec ille ad crudeles voces aliud, quàm ſanctiſſima nomina JESU & Mariæ, reddidit; cùm negaret conſtanter, indicari ab ſe ſacra pignora poſſe. Ad extremum è torroribus unus, ſeu miſeri ſpectaculi, mo-

ræve impatiens, seu constantiâ ipsâ pernegantis exacerbatus, restem gladio, capútque unà dissecuit, ac cerebrum dispersit. Corpus obrutum limo ab interfectoribus, cùm post biduum ab indigenis repertum esset, in parœciæ templo honorificam obtinuit sepulturam. Fratri nomen Blasio Schœlling. Ingolstadii natus, ex annis octo & septuaginta, quos vixit, tres & quinquaginta Societati in variis ministeriis, majorem partem obsonator, œconomúsque in majoribus Provinciæ domiciliis, atque Ebersbergæ quidem septem ipsos, & triginta, consecravit; idque eâ virtutis, industriæque in rebus gerendis, ac solertiæ opinione, ut Adjutoris Fratris, quam S. P. N. Ignatius descripsit, imaginem, formámque moribus omnibus exprimeret. Assidua illi tum precandi exercitatio, tum laborandi: sic, ut nunquam ab utraque vacaret. Binis, ternísve quotidie sacris adesse supplex, vel minister consueverat. Precationi verò, rerúmque cælestium, qua diem quamque ex præscripto auspicaretur, meditationi quò certiora spatia, magísque opportuna caperet; annis amplius triginta minimùm unam quotidie de somno horam detrahebat: ut id pietatis officium, cùm Socii inciperent, ipse ut plurimùm finiret. Dei igitur, Societatisque obsequiis cùm tam piè sese, tanto tempore, támque gnaviter, impendisset; quid erat reliquum, nisi sanguine ac morte extremam ut operam consignaret, &, qui super pauca fuisset fidelis, super multa constituendus, in gaudium Domini sui intraret? Porro Sueci, sublato custode, expilârunt ædem, profanatámque insigni proterviâ in jumentorum stabulum convertêre: cúmque aliis etiam ex locis piis, ad Societatis nostræ pertinentibus curam, sacra vasa huc pridem essent metu hostium comportata; uno isto in templo complura simul despoliavêre. Eadem prædiorum familiæ nostræ; eadem colonorum fortuna. Quorum septuaginta & amplius rapinis, flammísque ad eam redacti sunt inopiam, non modò ut nihil fructûs præsentis, sed ne futuri quidem compendii quicquam, in difficillimi temporis levamen, solatiúmque afflictæ familiæ, pollicerentur. Accessit, ad calamitatis cumulum, duorum de Patribus misera in vinculis conditio. P. Joannes Hicker, Minister domûs, & P. Cyprianus Manicor, aliò nuper cum Sociis, furori hostium declinandq, digressi, cùm haud procul se ab sede removissent; per ferias Pentecostes, quæ tum agebantur, faciendi sacri gratiâ, atque ut confitentibus præberent aures, Ebersbergam reverti tantisper, periculorum præsentium ignari, constituerant. Sed à Suecis eadem die, qua in ædes nostras irruptio, Blasiúque Fratris cædes fiebat, intercepti ligatique catenis, circum oppida varia, vicósque, ad ignominiam & vexationem raptantur, multis passim affecti incommodis, injuriísque, fame, siti, intemperie cæli, ludibriis vulgi, conviciis, probris, & quæ alia petulanter heterodoxi in Catholicos, atque in Jesuitas præcipuè, illa maximè tempestate conjicere solebant. Quippe nostros malorum omnium auctores, certissimámque generis humani pestem, ubique proclamabant. Nec deerat inter eos homo superstitiosus ac fanaticus, qui, vaticinantis in modum, Societatem nostram jamjam ad extrema recidisse, triúmque haud amplius mensium intervallo extinctam penitus fore, sic, ut ne unus quidem in orbe Jesuita supereset, sanctè asseveraret. Militum interim, qui captos Patres tenebant, eò vota, consiliáque spectabant, ut pecuniæ ab Sociis aliquid exprimerent. Quatuor millibus Philippeorum primò, deinde aureis ducentis, libertatis pretium definiebant. Expediendæ summæ Neoburgum denique captivos cum præsidio misêre. Sed ibi

hast. Ebersbergæ profit.

147. Ædem S. Sebastiani, aliâque diripiunt.

148. Duos de Patribus abducunt captivos.

ibi Suecorum Duces, collegii nostri amiciores, Regiâ maximè perspectâ, quam suprà prædicavimus, in homines nostros clementiâ, ad Philippeos ducentos demisêre pretium; iisque à collegio persolutis, liberos esse jussêre. Ebersbergæ verò ne diutius etiam, atrociúsque desæviretur, imperium Regis tandem, Norimbergam undique cogentis copias, prohibuit.

149. Monachii lues grassatur.

Monachii inter hæc pestifera relicta à milite lues, latissiméque grassata in civitatem, à collegio Societatis nostræ adeò non abstinuit, ut septem è Sociis, quà communi malo contagionis, quà contractâ ex iis, quos adjuverant, labe, paucis mensibus absumpserit. E Sacerdotibus,

150. P. Samuelis Mureri mors.

qui primus occubuit, P. Samuel Murerus, Sulgensis Suevus, cùm spatio illo annorum quatuor & quadraginta, quos in Societate expleverat, propemodum toto angentis conscientiæ morsibus, remorsibúsque fuisset misere exagitatus, sic, ut gravioribus à muniis omnibus, atque etiam à sacrificiis removendum Præpositi censerent; patientiæ, obedientiæque, sub vitæ exitum, eum retulit fructum, quem plerumque, qui solicitiore curâ, intentioríque studio in divinum incumbunt obsequium, cælesti favore consequuntur, ut expers planè scrupulorum, timorúmque omnium,

151. P. Christophor. Ettlingerus, pro Sociis victima.

atque adeò hilaris, plenúsque liquidi solatii, mortem oppeteret. Ex iis, qui per caritatis religiosæ obsequium, ægris ac moribundis præstitum, interitum sibi accersierunt, P. Christophorus Ettlingerus, gente Monachiensis, cùm in expeditionibus Apostolicis inter hæreticos diu impigre versatus esset, Monachium in operarum nostrarum supplementum accitus, periculoso id genus ministerio non modò alacriter se addixit; sed jam perstrictus contage, languénsque, cùm cerneret, Sociorum quatuor eodem laborantes morbo decumbere, precibus omnibus à Præside Provinciæ exoravit, ut pro salute illorum liceret sibi devovere caput, séque succedaneam velut victimam, servandis Fratribus, Divino Numini offerre. Quæ quàm accepta Deo devotio fuisset, eventus docuit. Continuò namque pejùs ipse, Socii meliùs habere cœperunt. Ipsóque mortuo, ad unum omnes convaluêre; tametsi ex iis morbidior quidam fuerat, cui & maculæ febriles, periculi extremi testes, & pestilentes carbunculi, spem omnem salutis ademerant.

152. P. Viti Wolckensteinii eximia virtutum ornamenta.

Haud scio tamen, an luculentior in P. Vito Wolckensteinio, qui aliquantò pòst eodem correptus malo est, heroæ caritatis arserit erga proximos flagrantia. Clarissimi nominis, integerrimæque is famæ non modò inter nostros vir erat, sed inter suos etiam fuerat, ortus ex vetustissima Tyrolensium Dynastarum prosapia in arce Pontana apud Leontium, extremæ Tyroleos ad Carinthiæ, Venetorúmque fines oppidum. Cui virtus, doctrina, prudentia, rerúmque usus, honores in sæculo maximos, profani juxtà, sacríque ordinis, paraverant. Lux contrà cælestis veriorem gloriam in religiosa denique humilitate, quam Dei causâ

153. Honores ille ecclesiasticos quantos posthabuerit Societati.

complecteretur, aperuit. Peregratis ille, ex more Nobilium, compluribus Europæ regionibus, cùm sacris initiatus, Dei sese, Ecclesiæque mancipâsset obsequiis; Pontifice Maximo annuente, ecclesiarum quatuor Cathedralium cooptatus Canonicus, Metropolitano Senatui amplissimo Salisburgi præfuit; Brixinensis verò Ecclesiæ pro Carolo Episcopo, Archiduce Austrio, administrator, quò minùs in Episcopum deinde eligeretur, haud aliâ re prohibitus est, quàm quòd nimiâ quadam religione animi,

Digitized by Google

animi, exactiora quæque impensiùs confectantis, in scrupulos, & salebras, per quas, qui oneris plus portant, difficiliùs incedunt, procliviot habebatur. Cujus tamen difficultatis minorem, quàm virtutis, & sapientiæ, qua excellebat, rationem habendam Leopoldus Archidux ratus, Curiensi ut ornaretur infulâ, obnixè institit. Verùm ipse ad militiam religiosam, &, quò trahi se instinctu cælesti sentiebat, ad Societatem nostram, jam adjecerat animum; ejúsque ut compos voti fieret, à Præsidibus nostris diu, multúmque, studiis omnibus, precibúsque contendit. Qui contrà, quia religioni ducebant sibi, Ecclesiæ, reique publicæ tantum eripere virum, haudquaquam committendum sibi, ut admitterent, existimavêre. Inter quæ Ferdinandus Cæsar Leopoldi filii moribus, aulæque præficere Wolckensteinium decrevit. Jámque ille, ad id muneris evocatus, itineri se commiserat; cùm de integro impelli se, ut Societatem nostram honoribus præhaberet, acrioribúsque multò, quàm ante id tempus incitari stimulis, animadvertit. Itinere igitur, Cæsarísque favore procul habito, denuo Patres nostros interpellavit, atque, antiqui voti ut compotem aliquando facerent, cùm per literas, cælesti spiritu plenas, tum verò etiam per amicos, auctoritate pollentes, usque adeò solicitavit, ut animos tandem illorum expugnaverit. Receptus igitur cùm jam annos ageret quadraginta tres, militiæ nostræ tyrocinium ingenti animo est auspicatus. Sex inde, nec amplius, annos superfuit. Quo tempore illud maximè, quod sacræ literæ monent, implevit, ut, quantò major esset, tantò se altiùs in rebus omnibus demitteret. Id adeò, quæ exercuit munia, declaravêre. Quippe infima quæque, despectissimáque ambiebat; honorifica & splendida (siquid splendidi in nostra tenuitate est) modis omnibus declinabat. Nec laborabat minùs vilescere aliis, quàm sibimet vilis per insignem sui despicientiam pridem evaserat. Ita, cùm precibus à Rectore maximis impetrasset tandem, ut Sacerdoti ex nostris cuidam ægrotanti per menses aliquot inserviret; non tritis illis contentus valetúdinarii ministeriis, sternendi lectuli, purgandi conclavis, inflammandæ fornacis, &, quæ sunt hujus generis alia præstandi, ad ea quoque sese abjecit, quæ fœtore ac sordibus, hujusmodi ministri oculos (ne manus dicam) si, quàm nobiles, tam delicati fuissent, vel maximè arcuissent. Famuli etiam domestici sæpissime partes deposcebat sibi, piáque importunitate extortas, communibus curandis lucernis, iisque adeò ministeriis exercendis, quibus nihil est in familia humilius, accuratè obibat; quippe cùm idoneum se ad alia omnia, ac pene ad ista quoque, contemptor sui, negaret, prorsúsque indignum se profiteretur, qui cum hominibus instituti tam sancti, támque præclari, degeret; ut qui longo etiam temporis intervallo ne hilum quidem (sic enim ajebat) in disciplina Societatis profecisset, sed neque sperare posset, si se ipse intueretur, quicquam tempore ullo profecturum. Nec verò illi domandi corporis, quàm submittendi animi, cura minor fuit. Cilicinâ se veste quotidie ad complures horas atterebat. Quam quidem, quoties aut Dominica, aut festa dies recurrebat, rigore quodam peculiari asperabat. Cibo, potúque cùm esset minimo; nimiæ tamen in genium indulgentiæ identidem se apud Præsides accusabat. Quin illud denique concedi sibi postulavit, ut, quod per intervalla facere jam consueverat, solo pane ac frigidâ dies vitæ resíduos continenter omnes toleraret. Sed nihil heroicâ ejus in proximos caritate luculentius. Hac ille incensus, popularibus in morbis ac pesti-

154. In Societate quousque se demiserit.

155. Domandi corporis quæ illi cura.

156. Flagrantissima Viti caritas.

pestiferis ministeri ut ægrotantibus daretur, jam inde à tyrocinio religionis, frequentibus non precibus modò, sed & literis, tum à Provinciæ Rectoribus, tum ab ipso etiam supremo Societatis Præside, expetierat. Petitionem porro, quò plus ponderis haberet, sedecim firmaverat rationibus. Tum verò, ne alio, quàm cælesti, exarsisse spiritu in desideria ejusmodi videretur; quinque addiderat instinctûs verè divini documenta. Quam ad Patrem nostrum Mutium Vitelleschum dedit epistolam, incredibili siti alienæ salutis, egregiæque virtutis igniculis calebat. Ejúsque lubet, ut est in annalibus, recitare fragmentum. *Si Reverenda vestra Paternitas*, inquit, *internum hunc meum instinctum (uti de divina bonitate planè confido) non à carne & sanguine, sed à patre luminum, mihi immissum judicaverit; tum demum per totius sanctissimæ Trinitatis majorem honorem & gloriam, per dulcissimum, mellifluum, saluberrimum, & sanctissimum nomen JESU, Societatis nostræ signaculum simul, & propugnaculum tutissimum, per viscera misericordiæ, sacratissima vulnera, ac pretiosissimum sanguinem Dei & Salvatoris nostri JESU, per intemeratam virginitatem, & admirabilem maternitatem glorioſissimæ Dei genitricis Mariæ, per S. P. N. Ignatii ardentissimam illam caritatem, & ignitum zelum, quibus ad salutem & perfectionem proximi procurandam accensus erat in terris, & etiamnum flagrat in cælis, per hujus denique sanctissimæ Societatis majus bonum atque commodum, Adm. Rev. Paternitatem vestram suppliciter oro, obtestor, & adjuro, ut me quamprimum vel in Italiam, vel alium locum quemcumque, peste laborantem, destinet. O desideratissimum itaque diem illum! O felicem, mihique diu exoptatam horam! O optatissimum nuncium, quando mihi dicetur: Surge, Vite, & vade in civitatem, pagum, domum, mapale hoc infectum. Excipe epidemici hujus confessionem; inunge eum sacro oleo: assiste moribundo huic; advigila agonizanti illi: sterne ægro huic lectum; deterge pus, saniémque ex carbunculo hoc pestifero prorumpentem; insue cadaver istud. Certè, Adm. Reverende Pater, ad omnia ista, si per Superiorem mihi liceat, vel à sancta Obedientia mihi injungantur; quin etiam ad lambenda ipsa peste tactorum ulcera (dummodo id ad majorem Dei gloriam, & animorum bonum, cessurum sperari posset) quamvis inde præsentissima mors immineat, non minùs promptum paratúmque me exhibeo, quàm famelicus aliquis facere soleat, si ad copiosam cœnam vocetur.* His, talibúsque cùm Vitus diu desideriis flagrâsset; Monachii demum, grassante lue, in spem venit, exoptatam provinciam adepturum. Sua igitur illa jam impensiùs postulata urgebat. Nec destitit planè, donec spopondit Præses, votorum compotem facturum. Eo exhilaratus promisso, cùm maximè immineret in ægrorum obsequia, ægritudine ipse repente occupatus, ad sese vertere curas, ultimáque sacramenta, velut illico moriturus, expetere avidè cœpit. Res intempestiva Sociis visa; medicis periculo vacua; uni Vito necessaria. Instat, obsecrat: „ Hoc sibi à collegio suprema caritatis præstetur officium. Quippe morbo hoc se certo certius interiturum. “ Factum igitur, quod tanto opere, eóque temporis articulo exposcebat. Atque ipse haud multò pòst phrenesi, convulsionibúsque epilepticis correptus, à mente primùm, tum deinde ex vivis abiit, nullo jam relicto angoribus, scrupulísque spatio, quibus ante plerumque per solicitudinem animi, tuta omnia timentis, ipsáque adeò in virtute subverentis vitium, conflictabatur, insigni id quidem religiosæ

157. Moriturum se præsentit, piéque se comparat.

ligiosæ vitæ incommodo; cæterùm eo etiam compendio, quòd, remotior sic à vitiis, dum se Majoribus regendum permittit, perpurgatum animum, cæleſtíque paratum itineri ſemper habuit.

Geminus huic & assiduis illis arctatæ conscientiæ laboribus, & recti curâ, nitorísque animi, atque innocentiæ amore, nec non cæteris perfectæ vitæ studiis, P. Joannes Heidelberger fuit; octoginta trium vir annorum: Sipplingæ in Suevia natus; Monachii hoc eodem anno, Januario ineunte, denatus. Is, quò purior ad sacrificium quotidie faciendum accederet, exhomologesin ùt plurimùm præmittebat; eam adeptus apud alios ex vera virtute ac pietate famam, ut sancti senis vulgò nomine celebraretur; humilitatis præsertim, patientiæque religiosæ, ad miraculum tolerantis, cultu insignis; cæleſtibus verò rebus sic addictus, ut maximam diei partem precando, commentandóque exigeret. Inde à primo Societatis ingressu, in qua quinque annos & quinquaginta vixit, ad imbecillæ ætatis in gymnasiis curam, atque institutionem, totum se contulerat, magister primùm scholarum, tum contuberniorum in collegiis moderator; postremò, ídque in annos longè plurimos, gymnasiorum Præfectus. Illum adolescentes parentis loco, ac pene plùs, quàm parentis, cui melioris videlicet usuram vitæ acceptam ferrent, amabant observabántque. Nec in viris postea, etiam ad Reipublicæ evectis fastigia, erga optimum Patrem studium, aut veneratio remisit. Etenim tum quoque non consiliis modò illius, sed & admonitionibus, atque adeò reprehensionibus juvari, dignum, gratúmque habebant. Cúmque haud ignorarent, egenorum præcipuè adolescentulorum quanta illi, quámque solicita esset cura, ingenti sæpe liberalitate & ipsi, & alii, piâ inducti caritate, suppeditabant, unde aleret eos in studiis, egestatémque eorum levaret. Eam verò tam singularem, qua in puerilem incubuisset institutionem, diligentiam, atque in egentes parvulos caritatem, quantopere Superi probarent, insigni ostento declaratum est; cùm aliquot antè, quàm decederet è vita, diebus vigilanti, integrísque utenti sensibus, iterum ac sæpius oblata est numerosa quædam puerorum, eximiâ specie, adolescentiúmque, ad id tempus incognitorum, corona, in ipsum oculos, animósque, velut ad imperia excipienda, intendentium, ac, tanquam patrem, perofficiosè observantium, sui*que* aspectu, quasi cæleſti quodam spectaculo, quo mirificè animus ejus afficiebatur, exhilarantium. Quam ipse rem (ut erat in omni cautus negotio, solicitúsque) confestim, cui oportebat, aperuit; veritus ne fortè Tartareæ strophæ aliquid viso subesset. Illiúsque judicio, cùm pensitata studiosè omnia fuissent, statutum est, eos, qui tali se specie offerrent, cæleſtes genios habendos, qui & præsenti spectaculo emeritum recrearent, & imminentis jamjam apud Superos gloriæ admonerent. Quippe hæc videri diligentiæ ejus, & curæ, qua puerorum institutionem complexus perpetuò fuisset, constituta divinitus præmia. Affecit interpretatio incredibili senem lætitiâ. Neque ita multò pòst piæ consecutæ mortis comprobata eventu est. Hactenus de funeribus, quæ annus iste calamitosus M. DC. XXXII. collegio nostro Monachiensi dedit. Per urbem multò ampliùs erant pleraque omnia funesta. Sacerdotes de Societate haud minus septem perpetuo in opere apud ægros, morientésque versabantur. Lues octavum ipsum in mensem desæviit. Qua tempestate memorabile illud contigisse, Jacobus noster Canisius, de septem unus operariis, adnotavit, quo Dei-

158. Puerilis institutio P. Joanni Heidelberger quàm fuerit cordi.

159. Id ejus studium cæleſti ostento comprobatur.

160. Mortuus quidam in

erificio fa-cto ad aram B. V. juva-tur.

Deiparæ Virginis non minor in mortuos, quàm in vivos, clementia, benignitásque declaratur. Wolfgangus quidam è civibus Monachiensibus, pestiferâ, ut alii maximo numero, extinctus febri, ancillæ subindè suæ de nocte aspectabilis, è strato surgere, præeuntémque sequi jussit. Illa, horrore licèt, metúque perculsa, vi tamen quadam occultâ trahente obsecuta, ad Societatis nostræ templum admirabili celeritate perducitur, templique valvis sponte patentibus, progressa intrò cum ductore, ad Virginis ab Angelo salutatæ aram sistitur. Ibi ductor: „ Hoc, inquit, „ loco parentari mihi die proximâ cupio. Fac, fieri pro me domina „ tua, mea vidua, curet. " Posterâ igitur luce cum eodem loco, ipso Canisio, quem vidua rogaverat, sacrificante, parentatum esset, dehinc manes conquievêre. Sed institutam de Gothicæ procellæ injuriis narrationem persequimur.

Jac. Capis. in Comentario ms. de basilica S. Michaëlis Monachii.

CAP. XII. *Agente Sueco apud Norimbergam, Castello, Solisbachio, & Heideggio Patres abducuntur captivi.*

GUstavus Adolphus Rex, id, quod suprà ostendimus, è Bojaria Norimbergam, liberam Imperii & *Circuli* ut vocant Franconici urbem præcipuam, mense Junio cum exercitu est profectus; quò illum nempe amicissimæ civitatis, consiliisque ipsius opportunissimæ periculum grande, à Catholico impendens Marte, vocaverat. Quippe nunciatum est, Fridlandum Cæsariani exercitûs ductorem, & Maximilianum, Bojariæ Septemvirum, societate armorum copulatos, communíque intentos rei, Norimbergæ maximè occupandæ prævalidam expeditionem parare. Itaque ad hujusce urbis mœnia, munire castra Rex instituit, eò intendens animum, decretorio ut prælio cum hostibus confligeret Catholicámque rem semel universam profligaret. Proinde, quicquid Sueci, sociíque militis, atque adeò, quicquid virium heterodoxæ factionis Germaniâ totâ foret, collectum huc ad sese cupiebat, quò valentior esset, omnium simul, unâ velut manu agentium, in Catholicos impetus. Et quanquam adversum sibi in re tanta Saxoniæ Septemvirum habebat, quem suspicio scilicet, metúsque tenebat, ne Suecus, potentiâ subnixus tam amplâ, Germaniam sub jugum mittere universam, bellíque potiùs ampliare mala, quàm pacis libertatísque Germanis bona redintegrare, moliretur; aliorum tamen Principum, Ordinúmque conspiratione fretus, quas variis in Germaniæ partibus sub signis copias numerabat, quásque ab sociis præterea, eandem sequentibus sententiam, impetraverat, Norimbergam cœpit undequaque contrahere. Sed & Bojariæ Septemvir cum suis, & Fridlandus cum Cæsareis copiis, ille ex Palatinatu suo, hic è Bohemia, inter Egram urbem, Tursoriumque oppidum, in Bohemiæ finibus, inter sese occurrentes, consociatis armis, paulatim indè per Palatinatum Norimbergam versùs movebant. Armatorum eos quadraginta millia sequebantur. Universum agmen, Julio mense fere medio, in urbis conspectu castra muniit, millia passuum à vallis Regiis haud amplius tria. Prolusum summo certamini superioribus jam erat hebdomadis per velitares varios commeantium copiarum, occursantiúmque inter se, ut fieri solet, conflictus. Ex quibus velitatio incidit quædam in oppidulum Castellum (cognomini cœnobio pervetusto, desertóque subjectum) medio ferme Ambergam inter & Novoforum itinere. Ubi Croatarum, sub Fridlando militantium, pessimè pars est quædam è Suecis multata. Erant id loci duo de Societate nostra Sacerdotes, qui, Christophori Custodiani Antistitis, rogatu, Castellanam parœciam, unque

Anno M. DC. XXXII. mense Julio.

161. Gustav. Rex universas belli vires ad Norimbergam colligit.

162. Cæsariani Bojíque ei se opponunt.

163. Castellum oppidulum

que Pfaffenhovianam vicinam, quinquennio antè à nostris excultas, restitutásque, revisere, atque administrare, inde ab octavo Calendas Aprilis cœperant. Nomina illis P. Paulus Gabler Eustadianus, Sulzbachio ad id missus; & P. Melchior Dettenbornius, Rhenanâ provinciâ superiore per bellum extorris, ex Ambergensi additus collegio. Quos comprehendere Sueci, atque abducere in vincula, cum uno, alteróve ex Præfectis Boicis provincialibus, eo consilio decreverant, ut injuriam, à Croatis nuper illatam Lutheri cis Doctoribus Altdorfianis, injuriâ pari ulciscerentur, pecuniæque ab eis tantum, quantum Croatæ istis eripuissent, extorquerent. Altdorfio quippe Norimbergam cùm ad salutandum Regem, tum ad pecuniam, apud Norimbergenses, tanquam tuta in custodia deponendam profecti à palantibus Croatis intercepti sunt, quatuordecim Philippeorum millibus vi ablatis. Ergo Sueci duodecimo Calendas Julii, prima luce in Castellani cœnobii ædes impetum faciunt. Patres, tumultu excitati è somno, quà evadant, trepidè circumspiciunt. P. Paulus Gabler per fenestram subducere se ancipiti ausu dum nititur, in saxum quoddam, quod ibi fortè extabat, demisso pede, cùm infidum vestigium, lapsante materiâ, fixisset, in profundissimam ruens (qui loci situs est) per confragosa vallem, elisо cerebro, misere interiit, cùm nondum septimum & trigesimum ætatis annum complevisset; egregio vir studio Evangelii disseminandi, eóque in opere à pluribus annis, cùm Hilpolsteinii & Solisbachii restituere rem Catholicam laboraret, perutiliter versatus. P. Melchior porrò, pro domestico famulo inter armatos dissimulanter aliquamdiu cùm discurrisset, gregarii demum cujusdam, qui Bambergæ illum à se visum in collegio nostro testabatur, indicio proditus, pro Jesuita, qui erat, comprehenditur, & verberibus, imò & vulneribus, barbarè multatur. Tum impositus in equum ipse, & Andreas Ritomarius, Præfectus Pfaffenhovianus, paulò antè captus, Altdorfium primò, mox Norimbergam, deducuntur. Ibi publico in diversorio asservati, satisque liberaliter habiti, cùm diu neque de libertatis pretio repræsentando allatum quicquam esset, neque adeò, unde cauponi symbolam solverent, appareret, quinto pòst mense in eum carcerem, qui obæratis, creditorum vota ludentibus, destinatus erat, contrusi sunt. Quo in loco postquam tertiam, quartámve in hebdomadam, quæ rei solent, perpessi erant, commutatione denique cum Lutherano quodam nobili, cúmque Lutherici Evangelii ministro, quos captivos Amberga tenebat, factâ, ubi cauponi quoque, suppeditatâ à Septemviro Maximiliano pecuniâ, satisfactum est, ex ærumnis illis, ignominiisque emersêre.

ab Suecis obruitur. *Vide Part. 4. Decad. 9. num. 524.*

164. P. Paul. Gabler fugiendo exitium sibi accersit.

165. P. Melchior Dettenborn capitur ab hostibus.

Cæterùm à Castellana illa irruptione vix dum biduum intercesserat; cùm Rex ipse Gustavus, Norimberga superveniens cum exigua copiarum parte, Solisbachium urbem, Augusti Comitis Palatini, clientis Regii, sedem, quam à Bojo nuper, in occursum Fridlandi Ducis proficiscente, occupatam diximus, nunciis, minisque tentatam, quòd infirmum erat præsidium, nullo negotio recepit. Eâ in urbe de Societate nostra tres tum Sacerdotes versabantur, Christoph. Pflaumer, Georgius Schrempf, & Joannes Bredimius; reducendis ad Catholicam religionem civibus operam navantes. Illos unà cum hospitibus advenis, tribúsque Parochis, quos, metu hostium profugos, domum receperant, cúmque ludi magistris Catholicis, ecclesiæque ministris, è castris missus Legatus

166. Solisbachium Rex in ditionem redigit.

167. Ibi Patres nostri exagitantur ab hostibus.

Digitized by Google

gatus Regis fecialis confestim advocat. Verba hominis pacem ac tutelam Regiam; vultus & ingenium vim atque despoliationem insinuabant. Gratiam à Gustavo nunciat; modò ut largo satis, dignóque honorario nuncium remunerentur. Offertur equus. Eum iste sic aspernabatur, ut tamen acciperet: sic accipiebat, ut aurum sibi præterea deposceret. Pecuniæ igitur datum, quantum facultas, non quantum exigentis cupiditas ferebat. Qua homo receptâ, jumenta insuper alia, & vectarii instrumenti varia extorquet. Neque illo adeò empta pretio sibi constitit pax. Cum metatore item, ne Suecis hospitibus domus obrueretur; cum gregariis, ne diriperetur, negotium fuit. Sed longè maxima à Præfectis Augusti Principis Solisbacensis pernicies. Polliciti erant isti tutelam Patribus, atque incolumitatem. Promissa recenti Principis rescripto, faventis causæ nostræ, sanciebant. Et verò erat, cur faveret Princeps, cur aula gratificaretur de se optimè meritis. Quippe nuper admodum & oneribus variis, & periculis, à Bojo milite impendentibus, qua erant apud Duces gratiâ, deprecando, tutandóque, urbem pariter atque arcem Principis exemerant. Verùm fidem pollicitationum intervertit odium religionis, quam Solisbachii Patres, invito Principe, alienissimis Proceribus, instaurabant. Missi ex arce, qui penariam, familiæ nostræ cellam, cortémque, cum horreo, & granario expilarent, ut, exhaustâ domo, nihil jam fere, præterquam in corpora ut

168. Abducuntur porro in captivitatem.

sæviretur, restaret. Pervigilii S. Joan. Baptistæ feria erat, cùm hæc fierent. Sero jam vespere in arcem Patres, &, qui apud eos hospitabantur, Curiones, unà cum Syndico civitatis Catholico, concilii aulici mandato arcessuntur. Multa nostris queribundi Proceres, expostulantésque, objiciunt. Caput illud erat, quòd in civium animos, Romana obtrudentes dogmata, tyrannidem exercuissent. Omniáque objecta ad religionis potius causam, quàm ad criminis ullius, aut facinoris quæstionem, pertinebant. Eo nomine captivi esse Gustavi Regis, arctóque loco pernoctare, sub militari custodia, jubentur, ac die postero Norimbergam iter inire.

169. Heersbruggii, & Norimbergæ malè habentur.

Proficiscentes eos postridie, cum turma equitum præsidiaria, Heersbruggium oppidum excepit. Ibi, plebe in advenantes furente, & ministris quibusdam Lutherici Evangelii furori faces subjicientibus, propè factum est, ut lapidibus obruti, discerptive dentibus, antequam diversorium assequerentur, interirent. Ægre stricto miles mucrone tumultuantes coërcuit. Itinere, injuriáque fatigatis ad ædes publicas oppidanæ curiæ divertendum, ut captivis, fuit; septémque illic hærendum dies. Calendis Julii Norimbergam ventum est. Regia castra transeuntes, cavillis militum, risibúsque, & probris, in Cælites quoque, Catholicorum patronos, jactatis, divexati sunt; succlamantibus aliis, *S. Maria, ora pro nobis;* aliis, *Oremus: Præsta, quæsumus:* rursúsque aliis solennes illas Ecclesiæ voces, *Kyrie eleison, Christe eleison*, ingeminantibus; & quicquid præterea heterodoxa impietas, militari licentiâ instimulata, suggerebat. Et ludibria quidem hæc fuêre. At in urbe vis demùm, injuriáque multiplex per vulgi rabiem intentata. Pruriunt in sævitiam manus. Jámque lapides ingerere de turba ebrius quidam, atque insanus, cœperat; & custos miles, coortâ cum furentibus rixâ, tutando, defensandóque periculum augebat. Tamen salvi denique ad hospitium, quod in suburbio assignatum erat, evasêre. Hic eos Legatus Wolfgangi Guilielmi, Neoburgici Ducis, affatu, atque ad Regem litteris, ab aula Neoburgica datis, est consolatus,

quibus

quibus Patrum liberatio orabatur. Rex, qui captivos suos eos negaret, ad Augusti Principis Solisbachiensis uxorem (nam maritus conquirendis Regi auxiliis in Saxoniam excurrerat) Legatum remisit. Illa, de Boji militis conquesta injuriis, quanquam nihil, quod Patribus objiceret, reperiebat, aulicorum suorum antiquis odiis Norimbergæ illos reliquit. Quorum operâ captivi ab suburbano illo hospitio ad carcerem urbanum (curru undique obtecto, ne popularis motus cieretur) deportati, in quartum usque mensem reorum ærumnas, timores, exagitationes pertulerunt, eo quidem certè nomine jucundas, quòd non aliâ causâ, quàm Dei, atque religionis, ab orthodoxæ Ecclesiæ hostibus afflictarentur.

170. Solisbachii interea stationem suam Societas recipit.

Inter hæc ab exercitu Catholico, Ambergensem agrum, dum Norimbergam petit, jamjam ingrediente, malè conscii sibi Solisbachienses malè metuebant. „ Quippe despoliatorum Patrum, quos animorum in „ curam, & solamen, à præcipuo Principe, Wolfgango Guilielmo, ac„ cepissent, hostiliáque ad loca, reorum ritu, abreptorum, præsentes „ pœnas Catholicos Duces expetituros. " Pœnitentiâ igitur, quam exprimebat necessitas, ducti, ab Ambergensis collegii Rectore summis precibus orant, operarios de Societate alios in eorum locum, quos Norimberga detineret, Solisbachium mitteret, abruptum opus redintegrandæ religionis prosecuturos. Quod etsi magis, ut viderentur Catholici, quàm ut essent, petebant; minimè tamen difficilis Rector, octavo Idus Julii Sacerdotes de suis geminos dedit. Quorum alter ex Ehrendorfiana statione, quam quinto abhinc anno inierat, modò erat evocatus; alter ab Rheni superioris provincia extorris nuper advenerat. Itaque eodem tempore ab Solisbachianis Patres nostri & benignè, humanitérque Solisbachii, & iniquè Norimbergæ, duritérque, habebantur. Nam, qui de aula Solisbachiana Norimbergæ versabantur, non modò in carceris, longæque captivitatis ærumnas, id, quod antè diximus, insontes conjecerant, sed eò etiam infensi animi verterant consilia, ut reos illos proditionis effectos, per speciem justitiæ, iniquissimè exagitarent, atque adeò capitalibus objicerent pœnis. Quinquaginta erant, quæ inferebantur crimina. Summa ea fuit: „ Literis Patres mense Majo, excur„ sionibúsque id egisse, ut militem Bojum in Solisbachianæ civitatis, ac „ Principis maximè, Procerúmque illius, perniciem accerserent. Pro„ ditionis istiusmodi socios, adjutorésque, è Curionibus unum, præ„ terea Syndicum civitatis, civiúmque nonnullos, atque adeò de Sena„ tu quosdam, gregarios deinde de Neoburgico præsidio milites, ad„ sciviisse. Infirmiora urbis explorâsse loca; Bojisque aditum, perfra„ ctâ muri parte, molitos, atque ejus instrumenta molitionis in ipso loco „ varia reperta. Ad hæc Procerum aulæ singulorum descripsisse opes; „ viámque ac rationem docuisse Schœnburgium, exercitûs Boici ducto„ rem, qua maximè prædas ex civibus, atque ex arce, opimas ageret. „ Postremò (quod caput causæ, si Superis placeret, idque omnium ca„ pitalissimum, diceres) Bojis copiis urbem subeuntibus, nostrum ho„ minem subrisisse. " De his talibus quæstionem tantâ exercebant severitate, ut tormenta etiam ad extremum, confessioni exprimendæ, intentarent. Frustra verò verbis omnibus, terroribúsque (nam quid insontes confiterentur?) consumptis, gravissimas addunt minas à Principe Augusto, è Saxonibus propediem reversuro, quem facinorum & perfidiæ severiorem vindicem, valentiorémque expectare Patres jubebant.

171. Captivorum Patrum causam capitalem facere hostes nituntur.

Digitized by Google

Verùm ille, ab Saxonia deinde redux, cùm haud longè à Norimberga urbe abesset, febrilibus confectus ardoribus, Winshemii, earum partium oppido, nono decimo Calendas Septembres è vivis abiit. Defuncti viduam Bojariæ Septemvir Maximilianus modis omnibus urget, acribúsque demum aggreditur minis, ut, siquidem incolume Solisbachium vellet, incolumes Patres Norimbergâ dimitteret. Quod ne gratis fieret; Solisbachiani agri præcones quosdam Lutheranos, Ambergæ per id tempus captivos, in libertatem viciſſim offerebat. At, quò Patribus, tantas passis injurias, cum libertate honor quoque, dignitásque cumulatiùs redderetur; honestissimè illos, nec sine splendore quodam, reduci, eidémque restitui loco, ac muneri, unde deturbati essent, voluit. Neque illa abnuendum diutius cum tanto suo periculo existimavit. Itaque nostri, viro illustri, ac primario, qui viduæ Principis regebat aulam, honoris causâ deducente, carpento splendido, eóque sejugi, revecti, sub Idus demum Novembres ad stationem suam Solisbachianam postliminio sese retulêre.

172. **Sed ii per Bojum Septemvirum liberantur.**

173. **Heideggio abreptos Patres Fridericus Com. Pal. restituendos curat.**

Augusto Principe benigniorem fratrem ejus Fridericum, qui Hilpolsteinium & Heideggium oppida obtinebat, quanquam ipsum quoque à Catholicæ religionis cultu alienum, Sacerdotes nostri experti sunt. Rege namque apud Norimbergam, ut suprà dictum est, stativa habente, cùm duos de Sociis, P. Joannem Riedmayerum, & P. Ferdinandum Hehenriderum, Heideggio captivos Weissenburgum Suecus abduxisset, indignè reni ferens Fridericus Princeps, magnóque opere cum Gustavo questus, ut salvi, liberíque dimitterentur, brevi tempore effecit. Hilpolsteinii verò ne quid Patribus periculi (nam & illic duo in opere Evangelico versabantur) ab hoste Gothico créaretur, tutelâ suâ, atque auctoritate prohibuit.

174. **Stationum nostrarum in Palatinatu quæ tum fuerit ratio.**

Eâ tempestate Neoburgico in Palatinatu stationes quatuor, Sulzbachium, Weida, Hilpoltsteinium, Heideggium; quatuor item in Boico (præter collegium Ambergense) Tirschenreita, Neostadium, Neoburgum, Reichenbachium, Societatis nostræ operarii tenebant. Nam quas aliis præterea locis posuerant, re Catholicâ constabilitâ dimiserant. Ex iis novissimè Ehrendorfianam solvi, tanslato Sulzbachium, qui præfuerat illic, P. Jacobo Agricolâ, placuerat. Neoburgi verò, quæ biennio antè abrupta jam fuerat, eam restitutam hoc ipso anno, Septemviri Boji voluntate, oportuit. Jam, quæ servatæ sunt stationes, non Ambergensi omnes collegio, quemadmodum ante id tempus, sed, quæ Boicæ erant ditionis duntaxat, jussæ subesse; quæ Neoburgici territorii, eas Neoburgense collegium in tutelam accepit. Cui ansam divisioni dissensio quædam Patrum principio anni præbuerat. Sueco quippe paulatim imminente, qui Boicis erant in stationibus, cedendum hostilibus iris, digrediendúmque ad tempus; qui Neoburgicas obtinebant, persistendum constanter, omnémque in fortunam offerenda capita, censebant, haud levibus pugnantibus in utramque partem rationibus. Re ipsa postea stationem suam nemo deseruit. Nam, qui Tirschenreita & Neostadio, metu hostium discesserant, exiguo temporis intervallo revertêre. Quin profugos è Rhenana provincia superiore Socios, alios, aliósque, atque Ratisbona eos, quos adventante Hornio diffugisse suprà memoravimus, Ambergam appulsos, partim suum Rector in collegium recepit, partim Evangelicam in vineam per Palatinas illas stationes divisit, nil moratus annonæ, temporísque difficultatem, quam religiosæ caritatis dulcedo, cæ-

Videre de hisce stationibus licet in Parte 4. Historiæ nostræ, Decad. 9. num. 493. &c.

lestis-

Digitized by Google

lestísque providentiæ fiducia temperaret. Auctis verò Palatinorum hunc in modum operariorum copiis, augere pariter materiam operandi, elaborandíque, visum est; ne, quod fere contingit, religiosum spiritum remissior opera enervaret. Ergo peregre quoque labori quæsita opportunitas. Quam exercitus Catholicus, positis demum ad Norimbergam castris, præbuit. Morbis namque illic latè grassantibus, operarum subsidia, qui de Societate nostra castrensibus in ministeriis occupabantur, desiderabant. Itaque P. Christophorus Engelberger è Weidensi, & P. Emmeramus Gerst è Tirschenreitensi statione missi in partem laboris venêre. Quibus ex Ambergensi collegio Joannes Gebhard in ægrotantium obsequium adjungi, quo erat in proximos, atque erga afflictos præcipuè, studio, à Rectore ultro expetiit. Verùm is ipse, & P. Emmeramus, pestilenti halitu exinde afflati, dum repetunt Ambergam, Freystadii, Tillianæ dynastiæ oppido, extremum diem clauserunt; egregio Sociis relicto caritatis, quam Palatinis quoque in expeditionibus præcipuam Emmeramus ostenderat, exemplo. Sed & Ambergæ P. Joannes Grencius, dum perpetuo in labore adeundi ægros, juvandíque religiosis officiis versatur, lethali febre contractâ, interiit, insigni virtute operarius, agendóque pariter, atque obsequendo, quod utrumque junctum militiæ nostræ decus est, strenuus; adhæc pauperum, afflictorúmque non solator promptior, quàm, ubi res ferret, auxiliator; in hæreticis denique ad veri cognitionem perducendis indefessus adeò, atque industrius, haud exigua ut pars restitutæ apud Palatinos religionis ad illum pertineret.

175. Sociorum in castris labores, & mortes.

JAm, quo tempore Gustavus Rex Catholicum apud Norimbergam exercitum opperiebatur, iterúmque pòst, quàm oppositum eum sibi habere id loci cœperat, vexatæ nuper Bojariæ contermina Tyrolis, quam adhuc montium suorum velut valla quædam, fauciúmque munimenta defenderant, non terroribus magis, quàm periculis, per Bernardum Vinarium Saxonem, Regis assectam, exagitata, intremuit. Eam provinciam Leopoldus Archidux Exarchus tum armis, &, quæ à Cæsare fratre acceperat, præsidiis, tum verò utili ad omnia pietate, privatísque, ac publicis per templa, pérque compita supplicationibus, propugnabat. Ubi eximium æternáque dignum memoria exemplum lubet religiosissimi Principis notare. Mendicabulorum ex omnibus partibus coactum Oeniponti gregem (ne qua mortalium conditio pietatis publicæ eximeretur officiis) supplicatum duci per urbem, quóque acceptior Deo religio accessione piæ misericordiæ fieret, stipe extraordinariâ recreari, placuerat. Huic supplicationi pœnitentiæ insuper publicæ addere specimen Princeps, comes ipsemet, atque adeò ductor despicati agminis, voluit. Procedentibus igitur miserabili pompâ mendiculis, paulatímque ad collegii nostri ædem appropinquantibus, progressus ipse ex æde, sordido pœnitentis habitu prægravémque humero crucem deferens, caput agmini accessit, sociósque pompæ, ac pœnitentiæ, Sacerdotes de collegio sex, eodem habitu atque onere insignes, unà secum adduxit. Ita itum per vias urbis, consuetóque pompis anfractu ad aulicum S. Crucis templum, sedem supplicationis, processum est. Ubi subeuntibus portam argenti nummos suâ ipse manu singulos Leopoldus impertiit. Junio mense exeunte Tyrolim Suecus validè aggreditur; validiùs adulto Julio, Weima-

CAP. XIII. *Tyrolensium è superato periculo gaudium, Leopoldi Exarchi mortem turbatum.* Ao. M. DC. XXXII. mensibus Julio, & Septembri. *Lessa erat Leopoldi: Pietas ad omnia utilis.* *1. Tim. 4. v. 8.*

176. Leopoldi Archid. memorabile pietatis exemplum.

Digitized by Google

177. Tyrolensium grande ab hostibus periculum.

rio, quem antè nominavimus, ductore. Primò repulsus, tum ex repulsâ incensior, Catholico milite partim territo, partim profligato, Füssenses illico, Reitensésque munitiones in suam redegit potestatem. Inde ad Ehrenbergica tentanda claustra progressus, adeò nihil jam de expeditionis dubitabat eventu, ut Archiduci, misso de suis homine, significaret, se illum proximâ die, quæ Julii postrema erat, coràm salutaturum. Namque Leopoldus ad eas partes tuendas ipsemet accesserat, suis frustra obtestantibus, ne, quod apparebat, præsentissimum se daret in discrimen. Quo ille periculo contempto: „ Sanguinem, ajebat, vitámque meam „ non in corpore meo circumfero magis, quàm in patriæ, populariúm„ que depositum visceribus habeo. Quo igitur pacto indefensos hosti

178. Eos S. P. N. Ignatius imploratus liberat.

„ ut objiciam, committere queam? " Rebus verò per validissimas subinde Weimarii impressiones, magísque etiam per defensoris militis pavorem, defectionémque, desperatis, ad cælestia subsidia impensiùs implorànda conversus Princeps, S. Ignatio, Societatis nostræ parenti, cujus in eandem diem anniversaria memoria, religióque incidebat, séque, suósque, ac provinciam universam commendare majorem in modum instituit, voto etiam nuncupato, quo spondebat, operam daturum, ut illa patroni dies Tyrolensibus, periculo ereptis, festa omnibus dehinc esset, cultúque publico solennis. Atque ecce eadem ipsâ luce, cùm jam in eo hostis esset, ut, expugnatâ munitione, Alpium fauces perrumperet, neque jam prohibere vim quisquam ullâ ope valeret, citatissimis ab Rege nunciis Weimarius deducere ab inceptis copias, &, quantâ posset celeritate, ad Regia castra contendere jussus, amisit spatium, quas tantâ præceperat fiduciâ, quásque adeò habebat in manibus, Tyrolensium opes delibandi. Quem rei eventum, tam prosperum patriæ, támque opportunum, ut summo ipso in periculi discrimine devocantes hostem repente nuncii intervenirent, Ignatio Evergetæ ascribendum, secundùm Deum, voce Archidux, & literis, ad Claudiam conjugem datis, professus, id quoque adjecit, supplicaturum se Pontifici maximo, ut locus, honósque patrono in Breviario Romano per orbem publicus tribueretur. Atque id quidem Claudia postea Pontificem insignibus literis, & quibus mirificè Ignatii nomen celebraretur, oravit. Leopoldus ipse haud multò pòst vivis ereptus (quæ humanarum conditio rerum est) tristissimi fati acerbitate servatæ provinciæ lætitiam usque adeò turbavit, ut propemodum extingueret.

179. Leopoldus Archidux in morbum incidit.

Venatu animum revocare à curis, quas provinciæ periculis propulsandis intendisset, statuerat. Delegit locum ad Athenium lacum, Bojariæ confinem; percommodum illum sanè agitandis feris, & sylvis consitum, ad aspectum amœnis, jucundísque; cæterùm ob cæli humiditatem, inclinato tum maximè in autumnum anno, valetudini Principis, perpetuis per sese destillationibus obnoxiæ, iniquum admodum, atque adversum. Deligendi ratio illa cæteris accesserat, ut loci regionem ac situm, nunquam ante id tempus usurpatum oculis, inspectaret. Quippe ad boni Principis pertinere partes, ditionis suæ explorata loca habere, atque adeò subjecta oculis universa. Ibi febris eum invasit: quam lethiferam ipse, contra medicorum pronunciata, minimè ambiguus affirmavit. Oenipontum inde revertentem Schwazium pagus (suppar ille amplitudine urbibus, auríque atque argenti fodinis nobilis) ingravescente malo, attinuit. Ubi statim eum P. Melchior Walbach, de Societate nostra

Digitized by Google

noſtra Sacerdos, à peccatis rite abſolutum ſacro Viatico inſtruxit. Ex caſtris interim Norimbergenſibus nunciatur, Guſtavum Regem, acerrimâ impreſſione in Catholicos factâ, egregiâ militum virtute repulſum, haud exiguâ heterodoxorum clade, diſceſſiſſe ex acie. Ad quæ Archidux: „ Lætiſſimum ſanè hujusmodi nuncium ſibi, publicam rem ſpectanti, „ non accidere non poſſe. Verùm craſtino, inquit, ſiquid mihi credi- „ tis, me funus habebitis. Neque enim ſine triſtibus læta facilè, „ aut ſine cladibus victorias ſortiri, incerto hoc ſæculi lapſu, conceſſum „ eſt. “ Magnopere dictum, quos circa ſe Princeps habebat, perculit. Ex noſtris deinde P. Petrus Malaſpina, qui Claudiæ conjugi à confeſſionibus, & P. Leonardus Creder, qui aulæ à concionibus erat, ad confirmandum decumbentis animum; præterea gemini Patres de Seraphica Reformatorum, quos dicunt, familia, ſupervenêre. Piaculari Crederus oleo ad extrema ſenſim delabentem inunxit. Ipſe morbum, qua decuit Principem conſtantiâ, tulit, poſteráque, ut prædixerat, luce, cùm paulò antè Walbachii noſtri, pia ſuggerentis, prehensâ placidè manu, ſeſe dictis audientem, compotémque animi oſtendiſſet, fortiter mortem quoque, magnáque ſalutis fiduciâ obiit. De obitûs die variant Scriptores. Nobis, in Idus incidiſſe Septembres, non domeſtici modò commentarii ſed monumenti etiam Leopoldini, quod in æde collegii noſtri Oenipontani extat, inſcriptio, perſuadent. Noſtrum quippe in templum transferri corpus ſuum Leopoldus teſtamento voluerat. Quam tamen translationem in quartum decimum ab exceſſu annum reperio dilatam, ſtatuámque Principi equeſtrem ex ære, inſigni perfectam artificio, Oenipontani palatii in horto poſitam ad virtutis, &, quæ hanc unam ſequitur, veræ gloriæ monumentum.

180. Et piè moritur.

Ac profectò is fuerat Leopoldus Archidux, cujus nomen cùm ad poſteros omnes, tum verò in Societatis noſtræ præſertim ſcriptis, animísque memoria, perennaret. Patrem patriæ annales prædicant. Noſtrum nos maximè confitemur. Societati collegia Paſſavii, Friburgi Brisgojæ, Molshemii (atque hìc etiam academiam) condidit. Enſisheimianum collegium, Seleſtadianum, Hagenoanúmque, conſiliis, favoribus, opibúsque evexit ſuis. Rottenburgi ad Nicarum amnem collegium ut exſurgeret, magnam operam, quanquam inauſpicatò, ſemel, iterúmque navavit. Oeniponti item baſilicam, SS. Trinitatis titulo inſignem opus ſanè magnificum nobis ædificavit. Favorum autem, beneficiorúmque in Societatem non aliam habere ſe potiorem cauſam profitebatur, quàm, quæ paſſim cerneret per inſtituti noſtri miniſteria exiſtere, divinæ gloriæ, Catholicæque rei incrementa. Itaque ſcribens quondam ad Albertum Archiducem, Exarchum Belgii, cùm ei homines noſtros commendaret, illud maximè ſubjecit: „ Dubium nemini eſſe, quin toto „ terrarum orbe, quibuscunque locis liberam Societas adepta facultatem „ eſſet ſuis muniis fungendi, orthodoxa religio miris usque acceſſioni- „ bus increviſſet. Rurſúsque eſſe exploratum, ſiquando ſive occul- „ tis eam impediri machinis, ſive aperto profligari Marte, ejicíque ex „ provincia quapiam, contigiſſet, proterviæ iſtiusmodi auctores incre- „ dibili quodam rerum ſuarum, ac præcipuè religionis, diſpendio dediſſe „ pœnas. “ Neque verò in noſtrum duntaxat cœtum, ſed in alias quoque familias Religioſas perbenignum ſe beneficúmque exhibuit. Patribus Franciſcanis Reitæ, Capucinis Briſaci, *Servitis*, quos vocant, in

181. Ejus in Societatem noſtram beneficia.

182. Ejusdem de ea judicium.

Benignitas item, largitásque erga alios.

Digitized by Google

Waldtraft cœnobium excitandum curavit. In pauperes quoque peregrinos Romæ, quo religionis causa anno 1625. profectus est, ingentem pecuniæ vim distribuit, ac duodenis pedes quoque lavit, Christum Dominum imitatus. Ubi & urbis ecclesias principes ob ejus temporis Jubilæum in habitu Societatis nostræ obivit, binis de numero nostro Sacerdotibus, Theodoro Busæo, & Christophoro Grenzingo, Provinciæ tum nostræ ad Romana comitia Procuratore, comitantibus. Sed in suos maximè indulgentissimi viscera parentis gerebat. Cujus rei hoc esse possit exemplum, quòd, cùm Juliaci ab hostibus obsideretur, pecuniáque deficere alendo militi cœpisset, quicquid argenteæ habebat supellectilis, præsidiariis divisit. Ejusmodi animum ipsius affabilitas quoque, comitásque prodebat, qua & alios plerosque, & missum ad se in Alsatiam ab Rege Galliæ Oratorem sic cepit, ut is, tametsi legatione minimè secundâ utebatur, committi tamen ab se negaret posse, ut arma unquam in hunc Archiducem, vel Rege mandante, caperet. Sed multò maximum Leopoldi decus religio, pietásque fuit. Inciderat fortè in rusticos quosdam agri Seefeldini, Christum Dominum, è cruce pendentem, cujus ad viam publicam simulacrum stabat, de genibus adorantes. Abstinere nequiit, quin socium se supplicantibus bene longum in spatium adjungeret. Canonici pensi, quæ Sacerdotum sunt, horarias persolvebat preces quotidie; omni licèt officii ejus religione, qua Episcopus quondam tenebatur, per Apostolicam auctoritatem solutus. Parthenii ad hæc sodalis minimè inane gerebat nomen. Marianæ formulæ in cœtu publico sacramentum religiosè admodum quot annis renovabat. Syngraphas, conscientiæ ab se ex præscripto expiatæ testes, accuratè mittebat sodalitatis Præsidi. Adeò nihil officii, quo se clientem Virginis profiteretur, infra dignitatem suam ducebat. Romanæ denique Ecclesiæ fidem, Catholicæque religionis cultum & propugnabat pro viribus adversùs hostes orthodoxi nominis, & sanctissimè ipse complectebatur. Rubeaci ægrotans, neque Sacerdotis nostri, medicíque hortationibus, neque maximâ ipsâ languentis corporis necessitate adduci se passus est, ut, qui de carne cibi essent, religiosis ullis per Ecclesiam diebus degustaret. Ubi & pro medicina religio valuit. Nam cùm adhibitæ essent febricitanti reliquiæ capitis S. Valentini; sanus repente, valénsque è lectulo surrexit. Passavienſis ecclesiæ cùm gubernacula teneret Episcopus, Matthiæ Cæsari, qui Austriacis quibusdam Ordinibus, ad eam diœcesin pertinentibus, religionis pro libitu deligendæ arbitrium permiserat, usque eò sese opposuit, ut ille, mutatâ sententiâ, decretum denique rescinderet. Conventibus publicis, colloquiísque iis, ubi de religione, quibus minimè competebat, temere disceptabatur, adesse nunquam sustinuit, sæpe dicere solitus, integrum se planè, purúmque esse velle ab omni negotio religionis: Neque commissurum unquam, ut agitandis id genus rebus majorum premat vestigia, quorum culpam tot, tantísque malis etiamnum Germania lueret. Ipse sibi ab officiis habere, nisi probè Catholicum, neminem voluit. Quod idem liberis suis testamento cavit, magnopere adhortatus, in fide Romanæ Ecclesiæ ad extremum usque spiritum perseverarent, alienáque dogmata solicitè omnia defugerent. Sed neque aliis religionis, morúmve magistris, aut conscientiæ arbitris, nisi de Societate nostra Sacerdotibus, uterentur. Ita, quam acceperat à parentibus disciplinam, hæredibus integram, illibatámque tradebat.

184. Mira pietas Principis, ac religio.

185. Leopoldi

Austriaco porro Leopoldus, Boicóque erat sanguine prognatus, utroque celebri

celebri ab antiqua, eximiáque pietate. Parentem Carolum habuit, Archiducem Austriæ, Styriæ Ducem, Ferdinandi I. filium, matrem Mariam, Alberto V. Bojorum Duce natam, Guilielmi V. cognomento Pii, ejus, qui templum, collegiúmque Societatis nostræ Monachii condidit, sororem dignam, quæ omnium vocibus scriptísque decoretur. Ingenium ex his progenitoribus nactus est illustre in primis, omniúmque capax disciplinarum. Cui conjunctam singularem habuit prudentiam, sagacitatem admirabilem, incredibilem memoriæ vim. Latinis literis Græcii, quod Styriæ caput est, eruditus, Passavienſi Episcopo Adjutor lectus est admodum adolescens. Nec multum temporis intercessit, cùm eam régere Ecclesiam Episcopus ipse cœpit. Argentoratensem item in Antistitem, Carolo Lotharingio Cardinali mortuo, est postulatus. Biennio pòst Juliacense administrare bellum, litigantibus partibus à Rudolpho Cæsare sequester datus, occepit. Bella alia plura ab anno M. DC. XIX. ad XXVI. adversùm seditiosas heterodoxorum factiones in Austria primùm, deinde apud Rhætos, postremò in Alsatia, insigni virtute, providentiáque gessit. Tyrolim interea, eásque Austriacæ ditionis terras, quæ ad solis occasum spectant, gubernandas cùm suscepisset, pontificalibus infulis, Pontifice Maximo probante, depositis, uxorem Claudiam Mediceam, Ferdinandi Ducis Hetruriæ filiam, Urbinatis Ducis Ubaldi viduam, duxit, quò certiùs Austriacæ stirpi consuleret. Ex ea liberos, Mariam Eleonoram, Ferdinandum Carolum, Isabellam Claram, Sigismundum Franciscum (Episcopum postea Augustanum, Tridentinúmque) & Mariam Leopoldinam (Ferdinando III. Imperatori nuptam) suscepit. Ipse, rebus omnibus præclarè gestis, cùm sextum & quadragesimum attigisset ætatis annum, ambiguo etiam tum apud Norimbergam bello, ad æternæ pacis tranquillitatem, quo diximus mortis genere, transiit.

genus, indoles, gestorum summa.

NAm, quæ moribundo nunciata erat heterodoxorum ad Norimbergam clades, haud minùs cruenta Catholicis accidit. Neutris ultimam neque perniciem, neque victoriam, attulit. Suecorum Rex, undequaque collectis tum suis, tum sociorum copiis, cùm satis numerosum ad spem victoriæ exercitum haberet, pridie Calendas Septembres pro castris aciem ad præliandum instruxerat. Sed ultra velitares pugnas is impetus primus non processit. Tertio Nonas ad justum prælium repente ventum est, accensisque vehementiùs utrinque animis, acerrima suborta dimicatio. Ultro, citróque luculenta cædes. Incredibilis pugnantium pertinacia. Decem ipsas in horas perpetuus, ancépsque conflictus. Atque tum demum utraque acies lassitudine fracta magis, quàm certamine subacta, receptui canendum, exhaustisque parcendum corporibus duxit. Ita, rebus infectis, attritis utrobique viribus, in castra hinc, illincque discessum est. Provehendo Marti per insequentes dies atque adeò debellando hosti, Catholicis minimè defuit opportunitas. Verùm eam Fridlandi Ducis, qui Cæsarianis Imperator præerat, studiosa quædam, ac magnopere suspecta cunctatio invidisse veriùs orthodoxo militi fertur, quàm temere neglexisse. Tantorum igitur moliminum irrito planè uterque exercitus eventu, Regius quidem quarto decimo, Catholicus verò nono Calendas Octobres, à Norimberga in diversum abiêre. Fridlandus in Saxoniam contendit. Septemvir Maximilianus, eodem ut se conferret, ab illo solicitatus, Bojariam tutari suam, & finiti-

CAP. XIV. *Prælio ad Norimbergam ambiguè commisso, Suedi Bojos rursùs infestant.*

Anno M. DC. XXXII. mense Septembri, ac deinceps.

13. Norimbergensis prælii exitus.

timis consulere, satius, quàm suspectæ fidei sequi hominem, existimavit. Pappenhemium tamen Saxonicæ socium expeditionis cum parte Boici exercitûs concessit. Vicissim ipse de Cæsarianis Aldringerum cum aliquo numero adjutorem sibi, comitémque, ad Bojariæ defensionem depoposcit. Et verò Boji periclitabantur. Gustavus namque, cùm in Saxoniam Bernardum Weimarium, seu Vinarium, adversùs Fridlandum delegâsset, in eos ipse de integro movit. Quod Monachii simul atque innotuit, quanquam nihil dum à Septemviro, adhuc longiùs agente, apparebat auxilii; ad arma tamen ingentibus animis conclamatum est. Nec dubitavêre, quæ in urbe erant, Religiosorum familiæ virorum, Augustiniani, Capucini, Franciscani, Carmelitæ, Societatisque nostræ homines, tuendæ patriæ, religionisque studio, atque amore, operam civibus deferre suam, non modò ad molienda nova, quæ parabantur, munimenta; verùm etiam ad arcendum hostem, atque ad mœnia ipsa, manu, sanguine, objectu corporum defensanda. Quorum eâ de re communes literas, ad Principem & Magistratus datas, generoso fervidas ardore, in monumentis nostris domesticis reperio. Subinde Rex, superato ad Werdam Suevorum Danubio, Bojariæ loca, quæ, commorante ipso apud Norimbergam, Bojus receperat, varia denuo invadit. In his Rainium oppidum; unde ad Neoburgenses cum duodecim fere millibus armatorum tertio Idus Octobris excurrit. Neoburgi verò promptâ civium voluntate receptus, clementer urbem habuit. Collegio nostro dati hospites tres, aulæ Regiæ præcipui præcones; idque eo malevolorum quorundam consilio, ut ægre fieret Jesuitis per homines, quos invisos maximè haberent. At ii contrà, quàm vulgus præconum consueverat, non modò negotii, molestiæve parum facessivêre; verùm à militaribus etiam injuriis, exactorúmque castrensium importunitate tutati domum sunt. Frugali victu contenti, eruditioribus, quàm contentiosioribus, de fide divina & religione quæstionibus, disceptationibúsque, velut condimentis quibusdam, quæ arriderent Jesuitis, epulas adspergebant. Fortè de Dei matre Virgine, cujus passim Sueci cavillabantur cultum, disputatio inciderat. Ibi, qui erat hospitum affabilior, Catholicum se spondet fore, siquidem locum ex Augustini libris, quo is cultus asserereretur, vel unum Patres in medium proferre possint. Sponsione accepta, offertur codex, Basileensibus vulgatus typis, ob idque ab omni suspicione remotus, in quo colendæ, implorandæque Virginis piissima quædam descripta formula erat, quam Antiphonæ nomine pridem Ecclesia Romana adhibuerat. Verùm homo leviter datam promissi fidem leviter item fefellit. Ex Præfectis Regiis, aulæque Proceribus, ad collegium plurimi perhumaniter invisêre. Regina quoque cum conjuge Christiani Birckenfeldii, Palatini Comitis, qui Regia castra sequebatur, curiosè templum nostrum, ædésque lustravit. De religione sermonem & ipsa variè intulit, censoriâ notans libertate quædam, quæ ab heterodoxis in crimen vocabantur. Ea noster, qui deducebat, Sacerdos non ut fœminæ voces, sed ut Reginæ, excipiens, appositè, comitérque refellebat. Ipsa, cùm fortè theatrum in Gymnasii atrio excitatum agendæ fabulæ, qua præmiorum distributio sub studiorum, quæ tum aderat, instaurationem condecoraretur, conspexisset, theatralem illam spectare actionem cum aula universa voluit. Mirâ omnes voluptate spectaculum tenuit. Rex tum quidem ad collegium haud accessit. Cæterùm cùm sermo de nostris esset super mensam Regiam illatus, ea fecit cum honore verba, quæ præclaram, quam

187. Sueco in Bojos moventi Monachienses obsistere parant.

188. Militaribus officiis Religiosæ se familiæ offerunt.

189. Suecus varia loca Bojorum occupat.

190. Neoburgi benignè cives à Rege Gustavo; nostri etiam ab Lutheri præconibus habentur.

191. Regina Sueciæ cum nostris disputat.

quam sæpius aliàs prodiderat, de Societate nostra existimationem perspicuè ostenderent. Verùm inimica ille volvebat alia per id tempus consilia. Instrumenti bellici ingentem secum Neoburgum copiam attulerat. Multitudinem navium conficiendam id loci haud exiguam curaverat. Ingolstadianam spectare obsidionem alteram res videbatur. Eustadium interea tentare placuit. Illuc prævia quædam expeditio Christiano Birckenfeldio demandata. Quæ dum paratur, sinistris nunciis Gustavus convertere aliò arma compulsus est. Improsperè in Hassia rem Baudisius Saxo gesserat. Saxonibus ipsis pericula à Fridlando grandia impendebant. Indignatus Rex, cùm palàm questus esset, quoties habuisset in animo Eustadium urbem adoriri, toties adverso quodam rem eventu interversam, quarto decimo Calendas Novembris Neoburgo movit. 192. Rex, Eustadium agressurus, sinistris nunciis avocatur.

At Birckenfeldius, quam nequibat in Eustadianos, nimio plùs in Bojos vim armorum exercuit. Cui resistere Septemvir Maximilianus, destitutus à Fridlando, parùm valuit. Quippe iste Aldringerum, quem cum numero aliquo subsidiarii militis missurum se recepit, longè ultra condictum retinuerat. Itaque Birckenfeldius regionem, qua præsertim parte ad Monachiensem pertinebat agrum, & quæ circumjacebant, latè infestavit, cæsisque Boicis aliquot apud Landishutum centuriis, sub decimum Calendas Novembris minaces Monachium literas misit, denuncians, „ ni propere civitas, quam deberet Regi pecuniam, exsolveret, sese urbem prædatori militi permissurum, quin & ferro, ignique vastatam, bustis Magdeburgicis adæquaturum. Ita præcepisse Regem; ita velle. „ Quæ ne vana videretur sine ostentatione armorum comminatio, copias universas in conspectum urbis adduxit, terrore prætentans, quam esset manu deinde adoriturus. Cives, tametsi exiguo defensa præsidio mœnia, parumque munita habebant (neque enim absolvendis, quæ paraverant, operibus spatium fuerat) freti tamen tutelâ Oettingæ Virginis, cui supplicationem solennem, communi nomine, piumque munus, horatu Patrum nostrorum vovissent, contemptis hostium minis, propugnandæ urbi intentiore curâ se comparant, assiduóque labore in opera munitionum incumbentes, eò rem adducunt, ut Birckenfeldius, omissâ obsidione, quam cruentam suis nollet, Augustam Vindelicorum se inglorius reciperet. Cui auspicatius Landsbergæ paulò pòst obsidio cecidit. Quam urbem bis captam à Suecis, bis à Bojis receptam, in ditionem Regiam ipse tertiò redegit. Ubi, quæ fuerit hominum nostrorum in tanta rerum vicissitudine fortuna, inde à principio hujusce anni M. DC. XXXII. repetendum obiter ducimus. 193. Birckenfeldius Princeps Bojariam invadit. 194. Monachiensibus frustra minatur.

Familiæ nostræ id loci numerum remotioribus quibusdam Societatis nostræ sedibus extorres Socii, huc fugâ delati, ad capita centum viginti tria exauxerant, in quibus ad primam probationem, ritu nostro subeundam, ab Rheno septem Tyrones advenerant. Sed, cùm ad Lycum amnem appulsus Gustavus Rex Augustam urbem peteret, propinqui terror periculi ad eam paucitatem domesticos redegit, ut non nisi Sacerdotes tres cum totidem Adjutoribus Fratribus, familiam, cui Otto Wellerus præerat, facerent; cæteris ad alia Provinciæ domicilia quanquam repugnantibus civibus, maturè dimissis. Tyronum tentare animos placuerat, optione cuique datâ, redeundi tantisper ad Lares patrios, aut belli aleam, eodem 195. Landsberga, capta saepius, & recepta, intra menses octo septies dominum mutat. 166. Familia hìc nostra à ca-

pitibus 123. ad 6. redigitur.

eodem cum Veteranis discrimine, experiendi. Una omnium sententia fuit, extrema omnia toleraturos cum Patribus potiùs, quàm à suscepta religiosæ militiæ ratione vel ad breve tempus discessuros. Itaque 19. Aprilis ex octoginta tyronibus quadraginta Oenipontum, quod caput est Tyrolis, cum P. Joachimo Erndlin Rectore; totidémque Lucernam, Helvetiæ urbem, cum P. Francisco Dichtl, quem socium Rector in Tyronibus instituendis habuerat, petiêre. De Sacerdotibus P. Conradus Byrgi, cum P. Georgio Brunner Schongavium profectus, pridem aberat. Id Bojariæ superioris vetustum est oppidum. Ubi majoris jejunii spatium concionibus habendis totum, confessionibúsque excipiendis, ambo exegerant. Nam tum passim Landsbergâ Patres, Evangelici operis gratiâ, in finitima loca, nec rarò longinquiùs, à Parochis, Cœnobitísque evocabantur; Campodunensem etiam in agrum, quem sacris excultum ministeriis, ut antehac, Antistes Princeps cupiebat. Schongavii igitur dum Patres versantur, Landsbergâ interim à Suecis occupatâ, intercluſi reditu, Tyrolim petere coguntur. Vix dum attigerant Oenipontum; cùm Landsbergam Conradus, ubi operariorum jam sentiebatur inopia, nunciis Præsidis revocatur. Verùm in itinere, destitutus à comitibus, cùm hostium ubique infestorum metu, mutato habitu, agrestem sumpsisset personam, atque ita in armatos de Bojis homines, qui pro patriæ excubabant finibus, incidisset, nec satis dextere se fortasse pro rustico gereret; pro emissario hostium prehensus, emunctúsque viatico, ac probè pulsatus, ægre demum, ut vivo abire liceret, impetravit. Pluribus deinde supra spem periculis superatis, à Suecis denique, per Bojariam palantibus, exceptus, expoliatúsque, dum suspectam & isti habent personam, ac modò Sacerdotem, qui erat, modò nobilem hominem, suspicantur, quæstionibus & contumeliis diu, multúmque exagitatur. Ubi mirum illud, favente Numine, accidit, ut, cùm partes corporis, indumentorúmque intentiùs omnes explorarent, tegumen capitis tamen, quo Sacerdotis corona celabatur, ne attingerent quidem.

197. Tyrones nostri Oenipontum, & Lucernam transferuntur.

198. P. Conradi Bürgi mira, & misera fortuna.

199. Aurigam agere compulsus, variáque passus, vix tandem evadit.

Inde per agros, pagósque, inter minarum, famísque, ac sitis longæ injurias, rusticano carro devectus, aurigam postremò agere ipse, plaustrúmque, prædâ, impedimentísque prægrave, moderari, strigosum impositus in equum, sine strato, sine stapede, sine habenis ullis, non sine ludibriis, & cachinnis hostium, compellitur. Ergo equos regere voce (nam & scutica negabatur) inermis, imperitúsque auriga, equi, voci agitatoris minimè assueti, hæsitare, restitare; cùm urgerentur à militibus, calcitrare; sese denique, itérque turbantes, regentem risui pariter, iræque militari exponere. Procedendum nihilominus fuit: idémque & fustis jumenta, & rectorem, alternis fere excitavit. Ita per aspera viarum, & confragosa, pérque uliginis & luti remorantis lubrica, variè impedito itinere, vario casu, vitióque vecturæ, malè instructum plaustrum, malè oneratum, sanè misere progrediebatur; Suecis ad latera terrores perpetuò, minásque intentantibus, & Byrgii scapulas, dorsúmque, quoties cursus fefelliſſet, converberantibus. Atque ea triduum aurigatio sic tenuit, ut à labore neque noctes vacare liceret. Assare carnes, aliáque coquorum facere, nocturnum P. Conradi opus, sicut cæterorum de pube rustica aurigarum, erat. Ac famem quidem tum ferebat leviùs. Sed eadem pahde sitim cum jumentis sedabat. Fessa humi cùm sternere membra quiescendi necessitas subegisset, furentium calcibus; cùm sese erigeret, pugnis, palmísque conscindebatur; ut planè

nè dentes denique excidèrent, & labefactum ictibus brachium officia negaret. Vexationi finem factura mors, ni Monachium tandem feciſſet, videbatur. Monachium quippe, ubi caſtra tum Suecus poſuerat, cùm ventum eſſet; lamentis, precibus, cauſisque varii generis in medium allatis evicit tandem, ut libero eſſe per eos, qui ceperant, liceret. Sed ab aliis mox hoſtibus, dum urbem intrat, pro exploratore habitus, ingens capitis diſcrimen adiit. Ex quo tamen ingenii artibus iisdem, quibus perſonam texerat adhuc, machinásque quæſtionum eluſerat, cùm evaſiſſet, periculorum omnium, malorúmque victor in collegii noſtri poſtremò ædes penetravit. Inde verò haud multò pòſt, cùm Suecus Monachio deceſſiſſet, Landsbergam profectus, domui ſe demum, officiísque, unde abierat, reddidit. Sed & hìc multa rurſus ab hoſtibus, in urbe dominantibus, perpeſſus eſt; plura etiam aliquot poſt annis Friburgi Brisgojæ; quò eum juſſa Præſidum ſubin transtulêre. Id, quod loco ſuo referemus

Vide infrà, num. 708.

Landsbergam tertio Nonas Maji, Portæo duce, Suecus inſederat. Cives, corporum, rerum, religionis incolumitatem, atque ut libera præſidio urbs relinqueretur, pacti, pecuniæ, quantum Oxenſternio, Auguſtæ dominanti, cujus imperio res gerebatur, placuerat, dependêre. Idem Oxenſternius, trivialibus fabulis, qualium Auguſtæ nuper patuerat vanitas, ridiculè credulus, cùm leviſſimi homines retuliſſent, apud Jeſuitas Landsbergenſes ingentes domi theſauros latitare, partémque jam aliò transportatam, facturus periculum, ſex millia florenûm uni domui Societatis noſtræ imperaverat. Ut mille acciperet, ægre demum, cùm in rem noſtram allata multa eſſent, acquievit. Numeratâ pecuniâ, civitas, deducto milite, pauciſſimis ad cuſtodiam relictis, tranquilla ſatis, déque hoſtibus ſecura egit. Foris omnia perturbata. Religioſorum præſertim hominum cœnobia plurimum infeſtabantur. Ex quibus domum noſtram nonnullos recepimus ex Dieſſenſi, Steingadenſi, Rottenbuchenſi & Andecenſi aſceterio, ſpecie dehinc, habitúque Sociorum, dum noſtris res integra ſtetit, tutos. At neque urbi diuturna pax, neque familiæ noſtræ, fuit. Quarto decimo Calendas Julii Andreas Cœtiskius Sileſius, illuſtri genere, ſed præferoci homo ingenio, cum legione, quam ductabat, in urbem repente, contra pacta & conventa, cùm irrupiſſet, ſuperbè in cives, crudelitérque dominari usque eò inſtitit, ut illi, tyrannidis impatientes, auxilia Boica circumſpicerent, Cratziúmque Tribunum, tum fortè Monachii agentem, clandeſtinis nunciis accerſerent. Pridie Idus Julias adeſt miles Boicus Cratzio ductore, qui perruptis incredibili impetu portis, tribus hoſtem conflictibus (nam intra mœnia primùm, deinde ad pontem Lyci, poſtremò in ſylvæ, quæ trans flumen eſt, aditu ſeſe oppoſuerat) ſuperatum, fuſúmque, haud ſine clade, in Sueviam ejecit. Verùm paucis pòſt diebus, cùm nunciatum eſſet, Bannerium Suecici agminis numeroſi Ducem, cum Bernardo Vinario Saxone, ab Auguſta imminere, paucitatem ſuorum cauſatus Cratzius, Monachium ſe recepit; monitis civibus, eodem ſecum, qui ſe, ſuáque ſervata vellent, migrarent. Secuti monentem opulentiores quique, cùm longiùs paulò progreſſi eſſent, à Bojo milite, fugæ ſocio, & cuſtode, exſpoliantur. In urbe nuditas inde, & pavor, &, quòd ignominiâ, proditione, clade irritatior hoſtis reverteretur, miſera vulgò deſperatio. Par conſternatio domi noſtræ. Religioſi hoſpites,

200. Sueci Landsbergam occupant primùm.

201. Boji recepta mox deſerunt.

Digitized by Google

quos Lares adhuc noſtri texerant, dilabi; trepidare domeſtici; Sacerdos de noſtris, Fratrésque tres, exigui homines animi, & ipſi fugere. Bannerio, Vinarióque, ad decimum Calendas Sextiles adventantibus, progreſſi obviam extra mœnia Senatus, Clerus, quíque de Sociis remanſerant, P. Otho Weller, familiæ pro Rectore Præſes, & P. Conradus Bürgi, Monachio nuper appulſus, clementiam hoſtium de genibus, miſericordiámque implorant. Acerbè, aſperéque accepti, ingreſſósque urbem victores trepidè inſecuti, ac tum quoque ſupplices, faceſſere domum quisque ſuam, &, imperata ſi facerent, ita demum poſtulata jubentur ſperare. Noſtris de Præfectorum numero duo ſeſe, familiæ hoſpites, adjungunt; nec ii magnopere infeſti: ſed neque ultra triduum perſtituri. Nam Tyrolim Weimarius, id quod ſuprà demonſtravimus, cum exercitu adibat, & Bannerius cum parte copiarum remeabat Auguſtam. Landsbergam præſidio, imperióque tenere is, qui ejectus per Cratzium fuerat, Cœtiskius juſſus. Quem capitalia in eos odia, qui ſe Bojo prodidiſſent, gerere, extremæque ultionis volutare animo conſilia ferebant; nec parùm noſtris, quos ſuſpicio & ipſos attingeret, infenſum. Quippe quorundam de Senatu maximè, Jeſuitarúmque cuniculis introductum Cratzium, ex agreſti homine Sueci acceperant; vano equidem illo, levíque indice, &, quod ad noſtros attinebat, mendace; cæterùm qui hoſti ſuſpicioſo, ut eſſe ſolet, facilè fidem faceret: cùm præſertim, adhibitis tormentis, eadem perpetuò aſſeveraret. Actum de Sociis videri poterat; & amici, intempeſtâ nocte ſupervenientes, ut fugâ perniciem præverteret, Wellero Præſidi, cui præcipuè metuebatur, inſtabant. At ille conſcientiâ niti ſuâ, cœleſtísque Numinis, cui innocentia curæ, præſidio maluit, quàm ſuſpicionem de ſe, periculúmque domeſticum fugitando augere. Et verò, cùm ædes deinde noſtras Cœtiskius ſubiiſſet; ſermone Patris, &, quem dicta illius, reſponſáque prodebant, candore animi ſic eſt captus, ut poſito furore, loquentis dexteram prehendens, bono eſſe & ipſum animo, & collegam, juberet. Cùm id quoque adjiceret, „ explorata eſſe ſibi mul„ torum hominum in cœtum noſtrum odia, quorum quàm proclivis ad „ criminandum malignitas, tam ſit exigua criminantium fides. „ Nec fere dies dehinc abiit ullus, quin ſalutandi gratiâ cum nobili comitatu ad Patres accederet; nihil rerum interim attingens noſtrarum, præterquam quæ ex cella ſubinde, penúque, amicitiæ nomine, officiosè oblata accepit. Pejùs longè oppidanis factum, quos & aſſidua exhauriebat exactio, & ad faciendum opus, ducendis foſſis, aggeribúsque jaciendis, terrore Suecus, & flagello adigebat; donec à Maximiliano Septemviro ſubmiſſus cum copiis Otho Henricus, Comes Fuggerus, vexatione improbâ miſeros liberavit. Quanquam is quoque, dum, Lyci exuſto ponte, coronâ urbem cingit, murósque verberans tormentis, dies octo acriter in oppugnationem inſiſtit, multiplici malo non magis hoſtem, quàm civem, afflixit. Noſtris ædibus, quæ obſidenti proximæ objiciebantur, à miſſilium pilarum, igniúmque imbribus tempeſtas fœda incubuit. Neque ulla domui religio, requiésve, per militis perpetuò commeantis, tumultuantísque importunitatem fuit. Oppidani non aliàs aut ſerviliùs habiti, aut inclementiùs. Operibus tum maximè, reficiendísque muris adhibebantur; nocturnísque ſpatiis, quicquid virorum ab opere vacabat, in templum parœciæ concluſos hoſtilis cuſtodia, ſeu metu proditionis, ſeu nequa mora exitialibus in urbem conſiliis fieret, aſſervabat. Incenſuros quippe tecta Suecos, opinio fuit, antequam victis extremam perniciem Fugge-

202. Secundò Sueci inſident.

Num. 176. & ſeqq.

203. Pelluntur denuo hoſtes.

rus

rus importaret. Sed æquiora denique placuêre. Tormentarius eos pulvis, ferróque dimicandi animus, & spes auxilii, ab Augusta expectati, cùm defecissent, Bojo urbem reddunt. Respirare exinde & civibus, & nostris nonnihil licuit. Quo comperto, quidam ex vetetanis, quin etiam tyronibus, ne aliis porro domiciliis oneri essent, Landspergam remigrarunt, incolarum numero ad tres sensim & viginti ascendente.

204. Landsberga tertiò expugnatur. *Discrepant hic nonnihil, quod ad tempus attinet, Annales Boicè Part. 3. lib. 17. n. 74. Sed visum, annalium domestico-rum, pluriúmque aliorum fidem documentorum sequi.*

At rediisse brevi pœnituit. Nam, cùm robur militum Fuggerus, armaturæ validæ equitatum, deduxisset: infirmo urbem præsidio defensam is, quem suprà diximus, Christianus Birckenfeldius oppugnare sexto Calendas Novembris aggressus est. Acris ea, nostrisque maxime infesta Laribus oppugnatio fuit. Tormenta ædes lacerabant: vix parcebant corporibus. Tyrones gemini, &, qui tot antè vicerat pericula, P. Conradus Byrgius, sanè misere perierant; ni commodè cubiculis excessissent paulò priùs, quàm grandem illic rerum stragem vis machinarum ederet. Tolerabilior tamen eò calamitas, quò brevior, accidit. Vix dum una & altera abierat hora; cùm, qui præerat propugnantibus, incertum, qua inductus ratione, mirantibus omnibus frustráque reclamantibus, portas hosti aperuit. Suecus urbem ingressus, Catholicos ritus, contra datam fidem, reique divinæ usum, templi clavibus ereptis, penitus omnem interdixit. Et quicquid æris usquam, non Campani modò, verùm Cyprii quoque, adhæc stanni, plumbíque & cujuscunque generis metalli, reperiretur, id velut jure belli (nam injurias etiam Mars justas facere nostris sæculis didicit) vendicabat sibi, exposcebátque eâ ratione, quòd non ultro civitas, ante æreas admotas machinas, arbitrio sese obsidentium permisisset. Sed hæc nempe exprimendis pecuniis militaria sunt inventa. Ære æs redemptum oportuit. Præterea ingens argenti vis, primùm tributi nomine à Birckenfeldio victore, tum deinceps vario titulo, quotidianis pene exactionibus, à Gaspare Mortagnio, fero homine, ac barbaro, quem urbi abiens ille præposuit, imperata. Atque iste, disciplinâ quoque militari solutâ, prout licentia militum, proterviáque tulit, diripientibus oppidanos, miserémque vexantibus, specie cavendæ proditionis, indulgebat; ut verberibus etiam publicè civium honestissimi afficerentur, & strictis mucronibus, si qui coire in publico visi essent, disturbarentur. Neque antè miseriæ, quàm anno, finis fuit. Tertio decimo Calendas Januarii adest Catholicus è Suevia miles; obsidionem ostentat; ac tum quidem, vix obiter tentatâ urbe, digreditur. Quem dum ex tecti fenestra Wellerus noster, & Byrgius, prospectant; glande plumbeâ petiti à Sueco gregario, qui vicinis eos ex ædibus observârat, haud leve periculum, jactu proximè aberrante, adière. Octavo pòst die idem, qui ante liberaverat, Fuggerus Comes, unáque Joannes Aldringerus, cum bona copiarum parte supervenientes, quem opere tumultuario Suecus Lyco instraverat, strenuè pontem perrumpunt, oppugnatísque mœnibus, cùm sextam in horam validè hostem pressissent, qua ferme facilitate capta urbs erat, recipiunt. Ita

205. Sed & terdominum mutavit. Nec verò, dum vacabat ab hoste, vacua malis pacem coluit. Morbi plurimùm afflictârunt. Obsérvatúmque iterum, ac sæpius, cùm maximè hostilibus vexaretur injuriis civitas, velut belli furore sopitas febres remisisse; cùm quievisset Mars, exarsisse acriùs. Mala utraque auxêre nostris laborem. Quibus illud solatio accidit, quòd, qui divino consilio ex rebus adversis debet, largè fructus per urbem manavit;

tiò liberatur.

Digitized by Google

vit; cùm & studia pietatis multorum animos afficere majora cœperint, &, quæ superiorum torpore annorum collapsa propemodùm fuerat, Sodalitatis Partheniæ in civibus disciplina, curante Byrgio nostro, reflоruerit.

CAP. XV. *Sueco in Saxoniam digresso, Bojaria respirat.*

INter hæc Gustavus Rex, Bernardo Vinario, reliquæ heterodoxæ adversùs Fridlandum, Cæsariani exercitûs Imperatorem, suppetias ire compulsus, in Saxoniam moverat. Inde quies esse Bojariæ aliqua cœpit; annique tempestate in hyemem sensim asperatâ, Septemvir Maximilianus in hyberna copias dimisit. Ipse exeunte Novembri Oettingam, quam veterem dicimus, concessit; patronæ Virgini, Dei matri, qua duce in patriam revertisset incolumis, grates, laudésque persoluturus. Eò item Septemviri conjux Elisabetha paulò antè venerat. Quæ octavum jam vere mensem Salisburgi, tristis fugæ receptaculo, commorata, pietatis potissimùm, religionisque sese officiis addixerat; compluribus quotidie horis, affectâ licèt valetudine (nam febris detinebat) in preces absumptis, quibus opem à Superis marito implicito armis, impetraret. Atque illa Oettinganæ Virginis vetustissimam statuam, jam inde à primis Christianæ Bojariæ temporibus religione, miraculisque celeberrimam, quam fugiens Monachio, commendatam, traditámque à Sacerdotibus, ne violaretur, ab hostibus, Salisburgum secum deportaverat, Oettingam nunc reversa, in pristinam sedem restituit. Id signum, incredibile dictu est, quanto, quámque eximio honore servatum, cultúmque à Salisburgensibus, dum exulabat, fuerit. Cùm primùm esset allatum in urbem; publica populo est supplicatio, gratulatióque indicta. Deductum insigni pompæ apparatu, maximáque supplicantium frequentiâ, ex æde maxima ad suburbanum templum Augustinianum, reportatúmque inde eadem celebritate; ac maximâ illâ demum in æde, ad cultum publicum, ornatissimo expositum loco. Paris Lodronius Archiepiscopus detulit; collegio Patrum Ecclesiæ metropolitanæ, auláque universâ stipatus; multis, qui interierant, religionis, pietatisque sensu in lacrymas colliquescentibus. Nec civitas modò in summa dehinc veneratione habuit. Advenæ quoque, ac peregrini, certatim confluentes, votis, precibus, pietatisque officiis omnibus in sua Virginem effigie, tam celebri illâ, tam venerabili, coluêre; ut neque privatim visentium hominum neque publicorum agminum, longinquis etiam ex partibus supplicatum illuc ventitantium, inire numerum posses. Revertentem porro nunc Salisburgo statuam idem splendor celebritatis, eadem pompæ magnificentia, cohonestavit. Paris ipse Archiepiscopus deduxit. Elisabetha Princeps caput agmini supplicantium, stipantiúmque se præbuit. Piorum innumera multitudo Salisburgo extra portam primùm, tum Lauffenio, Burghusióque transvectam, festos inter tormentorum fragores, prosecuta. Oettingæ inusitatâ convenarum frequentiâ, summóque omnium gaudio, & gratulatione, eâ die, quæ S. Catharinæ Virgini, Martyríque dicata est, excepta. Archiepiscopus manu suâ in sedem reposuit, simul auri, gemmarúmque thesaurum, atque anathemata, Salisburgi interim, dum illic asservabatur, gloriosissimæ Virgini sacrata, in ædiculam intulit. Quibus ipse ex auro solido adjecit calicem, servatæ provinciæ monumentum. Neque verò Salisburgensis unicè tractus, sed cæteræ quoque Bojariæ permagna pars, à belli cladibus integra, Oettinganæ Virgini acceptam, secundùm Deum, immunitatem publicam, incolumitatémque retulit. Privatim præterea ætatis omnis, atque ordinis, generisque mortales, se, sua, suos, postremoò omnia, servatrici patriæ

206. Oettingana statua B. V. Salisburgum antehac deportata, in sedem restituitur suam.

207. B. Virginis in Bojos per bellum Suecicum beneficia.

Digitized by Google

triæ Deiparæ, apud Oettinganos propitiæ, debere se professi sunt. In quibus fuêre, qui malè habiti à Suecis, atque adeò cæsi, excarnificatique ad necem, cùm sese huic Virgini commendâssent, cruciatibus, periculisque insigni beneficio, ac præter humanam spem erepti, evasêre. Nostrorum etiam hominum, qui deservirent sibi Oettingæ, assiduisque in laboribus domi, ac peregre, occuparentur, haud immemor Virgo, de clientibus quendam suis per quietem admonuit, ut inopiam eorum (rem quippe familiarem difficultas temporum afflixerat) sublevaret. Atque ille per ignotum hominem, ignotus ipse, quò cumulatius esset largientis meritum, haud spernendam pecuniæ summam cum epistola, beneficii declarante causam, confestim domum nostram submisit.

208. S. Isidori sodalitium Oettingæ institutum.

Cæterùm Patrum laboribus hic annus, cùm per belli pericula, malá-que, tum propter Oeni dejectos pontes, atque ob longam sacræ statuæ absentiam, cùm rarior esset peregrinantium concursus, multis partibus materiam interceperat. Ejus otii spatia insigne opus, extra ordinem fructuosissimo susceptum consilio, explevit. S. Isidori, agricolæ Hispani, auspiciis piam Socii sodalitatem, qualem Patrum Dilinganorum primùm operâ excitatam aliàs diximus, Archiepiscopo Paride probante, Oettingæ instituêre. Cujus instituti quanquam ad rusticanæ potissimùm plebis utilitatem consilium spectabat; Canonicorum tamen etiam, & Sacerdotum, bono numero, præterea hominum Religiosorum, Nobiliúmque complurium, ac matronarum, sic animos affecit, ut inire cœtum cum rusticis, cum sortis infimæ hominibus, dum pietati servirent, minimè erubescerent; haud ignari videlicet, nobilitatem veram virtute maximè eáque gratiâ, qua apud Deum valeas, contineri; nec fastigio personæ, aut natalium splendori, sed rectè factis, atque immortalibus meritis, æterni regni quondam præmia coæquatum iri. Operis auctor præcipuus, P. Elisæus Bullingus, Gamundiâ ortus, oppido Sueviæ, hoc velut supremo merito ea præmia sibi vendicavit. Quippe haud multò pòst, ægritudine paucorum dierum confectus, annorum duûm & sexaginta vitam finiit. Illorum is erat è numero Sacerdotum, quibus adjutoribus ad promiscua instituti munia Societas utitur; læto, placidóque vir ingenio, eóque ad conciliandos mortalium animos peridoneo. Quo, quicquid è re pietatis in publicis pariter, atque in privatis ad proximum ministeriis moliretur, effectum facillimè redderet. Sepultus est inter lacrymas multorum. Nec defuit, qui epitaphium splendidum præclarè merito scriberet. Quod ut incisum in marmore extaret, haud visum indignum. Jam verò, quæ temporum intemperies Oettinganis minuit labores Patribus, Burghusianis adauxit. Namque ex infestis Bojariæ partibus, ac Monachio in primis, Burghusium fuga multos detulerat. Quibus, per exilii moras, & spatium fuit, & animus, cælestia quærendi præsidia obnixiùs, cùm humana deficerent. Itaque extorrium turbæ confertim aras nostras, & expiandis animis sedes, distinebant. Nec minùs in Gymnasio interim docendo, instituendóque laboratum est. Dierum octo, haud amplius, in scholis inducias terror bellicus fecerat. Cæterò auditores assiduos, classésque ex multitudine advenarum altero tanto auctiores magistri nacti sunt; ut tum primùm alumnos Rhetoricæ ab iis, qui Poëticæ dabant operam, divisos, institutósque seorsum oportuerit. Et commodè templi nostri per id tempus ædificium novum jam eò pertigerat, ut instituti nostri ministeriis, pietatique populi, ac frequentiæ, idoneam præberet palæstram. Fastigium impositum superiore anno stete-

Vide Historiæ hujus nostræ Partem 4. Decad. 9. n. 658.

209. Burghusium, pulsorum bello Bojorum perfugium.

210. Templum ibi Societatis nostræ dedicatur.

Digitized by Google

ſteterat, & magnifico cultu dedicatio, S. Joſephi, virginei ſponſi, nomine, ad quintum Idus Novembris celebrata eſt. Joan. Chriſtophorus, Epiſcopus Chiemenſis, invitatu Septemviri conditoris, urbano Clero, manipulóque Præſulum varii Ordinis ſtipatus, ſolenni cæremoniâ conſecravit; densâ populi multitudine ex urbe, agróque, compoſitis etiam ſupplicantium ritu agminibus, cum provinciæ, urbísque Magiſtratibus, affluente. Munera ædi delata, in ſacrificia calix, in aras Attalici operis apparatus, in ſymphoniam ſacrificalem pnevmaticum organum, quod eſſet muſici inſtrumenti caput. Una modò exterior templi facies manum ultimam etiamnum, & tempora expectabat meliora. Eam biennio proximo Septemvir munificentiâ abſolvit ſuâ. Qui & ſub idem tempus, cùm ædes dedicaretur, Partheniorum ſodalium de Gymnaſio adornandæ aulæ, quam oratorium vocamus, ſuppeditari ſumptum de ſuo, quamvis bello jam ſumptuoſo premente, voluit. Ipſe Princeps ex Oettingana illa, quam modò diximus, peregrinatione divertens Burghuſium, feſto S. Franciſci Xaverii ædem novam inviſit, laudavítque. Brunovium inde, ſuperioris Bojariæ urbem, cum conjuge, auláque, hybernatum conceſſit. Infra hunc Principem altero uſi ſunt Burghuſii Patres noſtri Mæcenate Joanne Chriſtophoro, quem antè nominavimus, Epiſcopo Chiemenſi, qui rem noſtram familiarem, per injuriam temporum tertiâ parte vectigalium imminutam, beneficiis annuis adjuvit; ipsíque adeò collegio, ſi qua belli fortè violentia mutare ſolum coëgiſſet, temporariam ſedem percommodam obtulit opportuniſſimo ſitu arcem, quam haud procul Halulâ, Salisburgenſis provinciæ oppido, habebat. Quem quidem in locum, Sueco propiùs territante, cùm jam lectuli pro noſtris, aliáque, cum commeatu, comportata eſſent; belli aliò ſubinde averſis terroribus, quæ collegii vicaria ſedes futura apud Halulam erat, propria ſtatio Sociorum aliquot, aliis locis extorrium, facta eſt, qui Evangelicis illic miniſteriis, piísque quoquoverſum expeditionibus obeundis, egregium operæ pretium, trium deinceps annorum ſpatio, & quod erat amplius, fecerunt.

211. Epiſcopi Chiemenſis inſignia in ſocietatem beneficia.

CAP. XVI. *Extorrium per bellum Sociorum diverſa perfugia, piique labores, & varia fortuna.*

FUêre illi eorum de numero Sociorum, quos metu hoſtium complurıbus ex collegiis, domibúsque provinciæ noſtræ profugiſſe hactenus memoravimus. Diverſiſſimis namque perfugiis uti, ſive ex deſtinato, ſeu bonâ ſorte, quos bellum diſperſerat, contigit. Alii in Auſtriam; alii extrema iſta in loca Bojariæ, & Salisburgum. Pars in Tyrolim, atque Helvetiam; quidam ad Rauracos etiam, & Brisgojos, donec iſtis à bello quies fuit. Præterea Ambergam nonnulli, ejúsque in Palatinatûs ſtationes cæteras, hoſtilibus adhuc iris immunes, ſeſe recepêre. Et verò, quò confugerant, collegia (nam ad Societatis noſtræ potiſſimùm domicilia intendêre fugam) Oenipontanum, Halenſe, Tridentinum, Lucernenſe, & quod Friburgi, tum in Helvetiis, tum apud Brisgojos, habemus, præterea Conſtantienſe, Bruntrutanum, atque Ambergenſe, pro eo, ut cujusque opes & facultates ferebant, libentiſſimis animis, promptiſſimáque largitate, Socios exules complectebantur; haud neſcia videlicet, prima eſſe, cùm omnes inter Chriſtianos, tum verò maximè inter homines Religioſos, officia caritatis. Nec deeſſe nomina, cur Boicis præcipuè collegiis, domibúsque, hujusce anni inclementiâ afflictis, diſturbatísque, alumnos exules eorum receptando, gratificarentur ad tempus, benignéque facerent; quippe in quibus eſſent ſeminaria, plantariáque

Anno DC.XXXII. tempore vario.

212. Collegiorum Provinciæ in extorres caritas.

que Provinciæ totius, & liberalium pariter, spiritualiúmque palæstræ artium, unde operarum supplementa, Tyrones, Scholasticos, Magistros, Sacerdotes, eósque tertiùm etiam probatos, & Fratrum copias auxiliarias, domicilia cætera in perpetuum omnia repeterent. Rhenanos insuper de Societate nostra exules bono numero Bruntruti, Lucernæ, Constantiæ, Friburgensíque in collegio utroque, ad hæc Ratisbonæ, Ambergæ, Palatinis cæteris in stationibus, ex fuga hospites Provincia nostra his annis recepit sæpius, & inquilinos retinuit. Neque enim, qui semel fugerant, aut eodem perfugio perpetuò usi sunt, aut, redditi suis, stationes diu tenuêre suas. Mutanda non rarò erant receptacula fugæ; proprióque ipso ex domicilio iterum, tertiò, ac sæpius, cùm redissent, expellebantur. Tyronum quoque nostrorum, quos Landsbergâ deductos Oenipontum, Lucernámque, suprà diximus, partem aliam subinde Friburgense in Helvetiis collegium, aliam alterum, quod in Brisgojis est, quosdam proximo anno Monachiense, accepit. Ex iis, qui Helvetiam petierant, prætereáque ex Veteranis, de Provincia nostra extorribus, permultos Eremitanum in Helvetia cœnobium Benedictini Ordinis, quò divertere fortè contigerat, benignè admodum (id, quod grati meminimus) liberalitérque habuit. Novam dehinc Tyronum Provinciæ nostræ sobolem, dum tyrocinii instaurandi copia fieret, interea Brunnensis domus probationis, quæ Bohemicæ est Provinciæ, instituendam immortali beneficio suscepit. Sed neque palæstris nostris literariis tuta domi suæ perpetuò mansio fuit. Studia ipsa quoque, & studiorum alumnos, alienas varias insequentibus annis quærere sedes oportuit. Qua de re posteriùs, ubi tempus, locúsque inciderit, referemus.

213. Provinciæ Tyrones Friburgum Helvetiæ migrant, & Friburgum Brisgojæ, Monachiúmque.

214. Tyrones novos Brunna in Bohemia instituendos suscipit.

Illud verò, qui domiciliorum Provinciæ nostræ perspectas opes, censúsque habent, legentes ista, fortasse requirant, qua ratione suppetere iis potuerit, unde tantum extorrium Sociorum, quantum hactenus demonstravimus, quantúmque posthac etiam dicemus, non unum, alterúmve in mensem, sed in alterum, tertiúmve annum, atque ultrà quoque (nam plures deinceps in annos, haud eorundem equidem perpetuò, sed aliorum ex aliis per intervalla sublevandum exilium fuit) alerent, sustentaréntve. Et sanè reperio fuisse, id ipsum maximè qui mirarentur. Sed ea nimirum cœlestis providentiæ vis est; quæ nunquam deest rectè agentibus, Divinóque nitentibus Numine, eóque certiùs adest, quò ampliùs in afflictós atque inopes misericordiæ viscera laxantur. Itaque providêre Superi, ut supra eam, quam diximus, collegiorum in exules caritatem, supráque curam & providentiam Præpositorum Societatis nostræ (quos Tridentino nominatim collegio tria submisisse florenorum millia, quo & suos, & hospites id genus, commodiùs aleret, hoc anno invenio) externorum quoque hominum quamplurimorum studia atque auxilia in supplementum domesticæ inopiæ accederent. De Chiemensis Antistitis, Joan. Christophori, prolixa liberalitate, paulò antè fecimus mentionem. Alia obiter quædam prætera, grati animi, memorísque studio, perstringimus. Oeniponti cùm eò processisset collegii caritas, ut vasa templi quoque argentea confugientium ad se necessitati, Ambrosiano exemplo laudatissimo, impenderet; Leopoldus Archidux, quam singularem semper in Societatis nostræ homines clementiam exhibuerat, hac velut suprema coronide absolvit, complevítque, ut, quàm posset, munificentissimum se his maximè advenis nostris præberet.

215. Cœlestis providentiæ in extorres nostros benignitas.

216. Oenipontanorum in eos largitas.

Quos non contentus juviſſe beneficiis ignotos, cognitos etiam habere, atque adeò in oculis ferre cùm cuperet; opiparo epulo reficiendos ex aula ſua univerſos (erántque amplius octoginta) accumbere menſis, eum diſpoſitis in modum, voluit, ut ſpectare ſingulos convivator ipſe, & contemplari pro voto animi poſſet. Ac Tyrones præſertim, Landsbergâ profugos, nomen, patriam, familiam exquirendo, ſingulatim omnes recenſuit. Neque adeò infra dignitatem putavit ſuam, cubicula eorum, ſi ſatis inſtructa eſſent, luſtrare. Valuitque exemplum, non modò ut Claudia conjux, quæ per ſe ſe noſtros eximiâ omnes benevolentiâ complectebatur, ſed ut Proceres etiam, primorésque Nobilitatis, & familiæ complures, fovendis extorribus neceſſaria largiter ſubmitterent; nec deeſſent, qui, quibus domi noſtræ non erat locus, ædes etiam ſuas habitandas, alii binis, ternis alii, quaterníſve, offerrent, nihílque paterentur, quod recreare hoſpites, ſolaríque exilium poſſet, deſiderari. Sed & advena Bojus clariſſimo nomine, huc bello pulſus, cœnobii Dieſſenſis Antiſtes, exulibus noſtris, exul ipſe, maléque à Sueco habitus, benefecit Oeniponti, ſubſidióque adfuit.

217. Iréque Halenſium.

Similia experti, qui Halam ſe, fugientes bellum, de noſtris receperant. Ibi ingentes lego animorum concitatos motus; cùm eos in publica, ſolenníque, cui intererant, ſupplicatione, longo ordine procedentes, maximo numero juvenes, quíque, abſoluto nuper tyrocinio, humanioribus etiam tum addicti ſtudiis eſſent, civitas contemplaretur. Movit maximè incedentium pietas, modeſtiáque, ad regularum Societatis noſtræ conformata ideam, &, quæ emicabat ex frontibus, dedita mens DEO, atque à rebus, curísque ſæculi penitus omnibus abſtracta; ut multi, innocentiam illam cum fortuna iſta, exiliíque triſtitia componentes, à lacrymis non temperarent. Eò major ad levandam miſeriam inceſſit animos miſeratio. Oppidano de Clero Sacerdos, nec ille opulentiſſimus, ſex eorum omnino lautiſſimè domi ſuæ, liberaliſſiméque diu habuit. E Suburbanis item Sacerdotes, alius tres, alius ſex, munificè aluêre. Quatuor, Inticenſes Canonici, in valle Buſtria, hoſpites ſibi depopoſcêre. Quatuor rurſus ex oppido civis. Cæterorum popularium alii alia iis, qui collegii utebantur Laribus, benignè ſubminiſtrabant. Sed longè plurima parthenonis Regii Halenſis antiqua jam, perpetuíſque teſtata in Societatem noſtram beneficiis, iísque recentibus etiam, planéque eximiis, liberalitas. Quin ancillæ quoque, infimíque generis repertæ mulieres, quæ collatis de ſua tenuitate ſymbolis rem noſtram familiarem, quò meliùs exules haberi poſſent, adjuvarent.

218. Bruntrutanorumquoque, Lucernatum, Friburgenſium, & Solodoranorum

Sed nec aliis noſtris extorribus, longinquiora illa delatis ad collegia, Lucernam, Friburgúmque Helvetiæ, ac Bruntrutum, qui allevarent ærumnas, defuêre. Bruntruti cùm popularium in illos favor, tum verò Principis præcipuè munificentia id effecit, ut familia noſtra, tum maximè obærata, penſionibúsque onerata, bonam tamen quà noſtratium exulum, quà Rhenanorum, partem cùm ſuſtentaret, non modò novorum nominum nihil faceret, ſed veterum etiam nonnihil expungeret. Lucernæ pecuniariis potiſſimùm auxiliis, ſed & penariis, ſubventum eſt. Friburgi, quòd ſpatia domi noſtræ hoſpitibus, copiæque deficiebant, Urbis Solodoranæ opportuno ſanè beneficio familia eſt ſublevata. Senatus quippe, populúsque, qui civitatis ſuæ aliàs quoque ſæpe copiam noſtris decreto publico fecerat extorrium Sociorum quatuor alendos apud ſe, ſuſtentandósque benignè ſuſcepit. Ne-

Digitized by Google

Neque verò, qui ad collegia, quæ diximus, bello pulsi accesserant Socii, augendo familiam, numerum duntaxat fecêre. Memores enimverò instituti, nec domesticæ, alienæque erga se hospitalitatis immemores, præclarè mereri de DEO, ac proximo, susceptis laboribus, quos tempus, locúsque tulit, domi pariter, ac foris instituêre. Quo factum, non modò ut vetera Evangelici ministerii munia sic augmentata collegia tuerentur faciliùs; verùm etiam ut novas quasdam in expeditiones variis locis copias, egregio profectu, his annis educerent. Bruntruto frequenter in finitimas partes, in Burgundiam, in Leymensem vallem, in *Liberos*, quos dicunt, *montes*, eáque subinde loca, quæ Germaniæ objiciuntur, Evangelici operis gratiâ excursum est. Friburgenses in Helvetia Socii tanto numero processêre in opus, ut fuerit, cùm in decem & sex præciis de Christo passo, mortuóque, unâ, eadémque feriâ Parasceves ad populum dicerent. Illos expeditio stata Landeronensis, & Cressiacena, novâque Plassejana, Jurensis, atque Attaleniana ad lacum Lemanum, exercuit, haud indigenis magis, quàm advenis omnis generis, huc belli fugâ delatis, fructuosa. Lucernæ Patres, in pagos non rarò à Curionibus, in oppida, vicósque à Magistratibus evocati, animorum bono elaborârunt. In urbe Partheniam tertiam ex populo atque agresti plebe collegerant sodalitatem; cujus eximia mox emicantia pietatis, religionísque exempla cœtum quartum, ex opificum juniorum pube paulatim conflatum, sed & quintum quendam, ex matronis ultro coalescentem, paria in studia traxêre. Perbrevis alia, sed commodissima civitati Sociorum industria in subito enituit incendio, quo maximum urbis templum, cùm octo admodum sæcula stetisset, horis haud amplius tribus universum conflagravit. Latiùs namque ne grassaretur tanta flamma, consilii plurimum, operæque contulêre. De collegii nostri Fratribus ædi novæ moliendæ architectus Jacobus Kurer ab Senatu adhibitus: quem per sex annos, occupatum in opere, mirâ coluit humanitate civitas, eáque aluit liberalitate, quæ omnem nostram summopere in familiam redundaret. Sed & ad Beatæ Mariæ Eremum (id loco nomen est, religione Virginis, miraculísque celeberrimo) Sacerdotes nostri invitati, salutarium laborum venêre in partem. Ubi, cùm incredibilis hominum multitudo peccata illis per dies bene multos, à tertia hora matutina ad septimam usque vespertinam sessitantibus, magno animi dolore confiterentur; reperti sunt duo quidam, qui majore parte admissorum expositâ, gravioris tamen piaculi nonnihil sacrilegi, stolidíque reticerent. Eorum alter, cùm abitum cogitaret, vi maximâ nisus, ne pedem quidem sacello efferre priùs potuit, quàm, facti pœnitens, legitimâ confessione errorem corrigeret. Alter, ad duo fere passuum millia digressus, vicini montis, quà iter erat, attigerat jugum; cùm premi se immani pondere, ac tantùm non opprimi, sic, ut progredi posse desperaret, animadvertit. Quod ipse ita, ut erat, onus animi interpretatus, cùm reditum, & meliora decrevisset, tum demum levatus, expeditúsque ad sacellum, atque ad frugem se recepit. Eremum porro hanc etiam anno M. DC. XXXI. duos de nostris adisse repetio; alterúmque illorum, P. Melchiorem Schwench, Thannensem Alsatam, piis illic laboribus immortuum. Contentione fractus, & vigiliis, insoliti mali de nocte repentè senserat symptomata. In quibus id modò questus, quòd mediâ ipsâ ex messe animorum, quam uberem tum maximè multitudo affluentium turbarum offerebat, retraheretur, cùm lectu-

219. Exilium Sociorum minimè otiosum.

220. Lucernatibus templum Jac. Kurer, Frater noster, ædificat.

221. In B. Mariæ Eremo utiliter Patres laborant.

222. P. Melch. Schwenck laboribus immoritur.

lectulo se tenere jussus esset, ab intervisente post intervallum Socio exanimis, prono in terram corpore, habitu supplicis, atque orantis, repertus est; felix, quem in obsequio B. Virginis occupâsset mors, humatúmque Mariana ædes (nam is honor favore Antistitis obtigit) servaret.

223. P. Jacobus Petermann fervidi Societatis nostræ candidati exemplum.

Nono post hunc anno egregiâ item virtute Sacerdotes duos, P. Jacobum Petermann, ex agro Lucernate, & P. Petrum Gotrau, Friburgo Helvetiæ oriundum, de collegio Lucernensi mors, gratissimos, utilissimósque civibus, abstulit. Jacobus cùm peteret Societatem adolescens, difficilésque ad eam aditus experiretur, abjecerat se ad pedes Provinciæ Præsidis, P. Melchioris Hartelii, rogitans, ut vel infimam in sortem Fratrum adjutorum cooptaretur. Ejus animi ut documentum ederet, equile curare ad hebdomadas aliquot jussus (talibus namque experimentis, quo quis spiritu ad Societatem aspiraret, interdum Præsides explorabant) cùm strenuè paruisset, acceptus est. Adjutoribus autem Societatis, non ultimi ordinis Fratribus, ut oraverat, sed Sacerdotibus, adjunctus, docendo pueros, eámque, quæ mores instituit, theologiam tradendo, præterea in operarii religiosi muniis, ætatem contrivit. Postremò, cùm ad scholarum rursus inferiorum pulveres, ita, ut Societatis, DEI unicè obsequio æstimantis munia, disciplina fert, alacriter se se demisisset; febriculâ correptus, ex regulis nostris recitari sibi, quæ pertinent ad valetudinarios, voluit; exhaustísque nequicquam, ex præscripto earum, amaris medici mandatis, & potionibus, melioribus animi remediis, Ecclesiæ Sacramentis, instructus, diem obiit.

224. P. Petrus Gotrau, primorum Patrum Societatis imitator.

Petrus Gotrau prænobili loco natus, Mediolani ad Societatem animum, philosophiæ etiam tum omnis expers, appulerat. Votorum quatuor solenni factâ professione, per præcipua docendi munia ad summum honorem academici Magistratûs, Dilingani collegii Rector, evectus, Provinciæque Præposito officii socius, comésque itinerum additus, tantum abfuit, ut, quæ humiliora sunt in ministeriis, aspernaretur, ut miserrimis etiam, depositísque mortalibus, cùm pestilentia in Germaniam nostram sæviret, ministrandi copiam literis & precibus expeteret sibi, ídque animi decretum voti etiam religione sanciret. Extremum vitæ decennium, Lucernatibus datus, audiendis confessionibus, visendísque ægris, ac moribundis, & spiritualem domi administrando rem, potissimùm exegit. Sex annos ipsos ad duo quædam Sacrarum Virginum cœnobia, quæ inde à primis ferme collegii incunabulis commendata Societati nostræ, commisságque Summorum Pontificum imperio erant, horarum aliquot itinere, nullâ cæli prohibitus inclementiâ, semel, iterúmve quot mensibus excurrit. Apostolicæ Sedis Legatis, Lucernæ residentibus, conscientiæ arbiter, consiliorúmque ac negotiorum particeps, nec rarò, dum provinciam obirent, comes, aliísque ecclesiarum, ac cœnobiorum Rectoribus à consiliis maximóque in honore ac pretio fuit. Sed nemo amantior instituti nostri Gotravio; nemo legum nostrarum observantior. Primorum Patrum Societatis præcipuè virtutes æmulabatur; eorúmque tum facta frequens, tum dicta, memorabat. DEIparam colebat Virginem eximiè, globulos precatorios à Sacrificio quotidie, iterúmque sub vesperam, piè versare solitus. Articulari denique, variíque generis afflictatus morbis, mutationem cœli, quod grave sibi Lucernæ experiebatur, nunquam petiit. Ita obrutus malis, cùm ter-

tium ageret & sexagesimum ætatis annum, invisente Hieronymo Farnesio, Pontificis Legato, multisque viris gravibus collacrymantibus, mortem oppetiit. Sed ad vivorum labores, & pias exulum nostrorum expeditiones, de quibus dicere cœpimus, revertamur.

225. Piæ per Tyrolim excursiones.

Oeniponto in pagum Axhemium, in vicum Delphos, in oppidum Flaurolingam, in urbem Leontium, in vallem Stubachianam, sæpius facta per hos annos excursio; diúque ac multùm hisce locis omnibus in cultura Evangelicæ vineæ desudatum. Flaurolingam, orbatâ Curione ecclesiâ, Brixinensis Antistes Sacerdotem de nostris evocaverat, biennio illic elaboraturum. Delphos alius eodem tempore profectus, ægro Parocho, morientíque, & laboranti parœciæ, difficillimo tempore, cùm fames ac pestis in mortales desæviret, navavit operam. Qui, cùm pium quoddam sodalitium, sub S. Sebastiani Martyris tutelâ, olim frequentatum, tum verò hominum vitio propemodum extinctum, in integrum restituisset; quo primùm die publicus Divo honos solenni supplicatione reddebatur, eodem observatum, popularis morbi sævitiam cœpisse remittere, paulóque post omnino cessasse. Stubachianam in vallem annua ferme expeditio, velut inducto jam more, à binis collegii nostri Sacerdotibus suscepta. Leontii, finitimâ Carinthiis urbe, quatuor annos continenter de Sociis bini, temive, Joanne Wolckensteinio, Athesini tractûs Prætore, liberaliter sustentante, versati; iique non oppidanis modò, verúm etiam vicinis utiles ex æquo, acceptíque; ludo quoque aperto, ubi grammaticæ, morúmque præceptis adolescentulos imbuerent. Militibus ad hæc, qui montosæ regionis fauces, munimentis obseptas contra Suecum, tum Reitenses illas, Ehrenbergicásque, qua est aditus à Suevis, tum Seefeldicas alteras, & Scharnizianas, Bojis objectas, hinc Leopoldi Archiducis, illinc Henrici Knœringii, Augustani Antistitis, auspicio, tutabantur, bini Patres in officia castrensia submissi. Quibus addere

226. Onuphrius Bürgin ad Japonicas expeditiones mittitur.

hìc par est Onuphrium Bürgin Lucernatem, è magisterio gymnastico ad Japonicas vocatum expeditiones, profectúmque Oeniponto anno M. DC. XXXVIII. cùm nuper admodum sacerdotio esset initiatus, nec ætatis annum, nisi quartum & vigesimum, numeraret. Ejus unam duntaxat è Tunquinensi regno (namque illuc postea delatus est) ad Germanos nostros missam reperio epistolam. Ex qua, quæ gesserit ibi è re Christiana, aliqua licet ex parte cognoscere. "Ego, inquit, & Socius meus,

227. Ejus è Tunquinensi regno epistola.

„ P. Josephus Tissanerius Gallus, quanquam opprimimur pene laboribus, „ percommodâ tamen valetudine utimur. Providendum à nobis eccle„ siis totius regni, quas quingentas facilè, & amplius, curamus. Audien„ di perpetuò neophyti, quotidie ad nos ingenti numero, confessionis „ gratiâ, confluentes. Inimicorum, ne obstent, molimina, consiliáque „ sufflaminanda; amicorum colenda, quò duret, gratia. Anno proximo „ millia hominum fere octo numerata baptismo initiatorum; superiore „ altero millia septem ducenti, & quod excurrit. Fruuntur pace Chri„ stiani ubique locorum. Id modò dolet mihi, quòd visere illos, & „ consolari, haud perinde, ut lubet, licet; imperio Principis intra urbem „ regiam me attinente. Equidem Rege utor perbenigno. Neque is ho„ die videtur de edicto in Christianos, quod antehac minitabatur, vel „ cogitare. Sed nunquam tamen non in metu sum: nova curas in dies „ intendit solicitudo. Itaque sex hisce annis, per quos operi Evangeli„ co his locis præsum, quanquam ex junioribus vix excessi, incanui pe-

„ nitus

„ nitus; ut Rex facetè nuper haud grandem natu me senem dixerit. „ Hæc visum obiter significare de rebus meis, déque statu, qui nunc est, „ Christianæ apud Tunquinenses rei. Quibus quidem populis divinâ imbuendis religione septemdecim ipsos annos, cælesti Numine favente, „ sic elaboro, ut, cùm ecclesias jam tertiùm, quartúmve lustraverim universas, plerosque neophytorum cognitos, ac magnam quidem partem „ ex nomine, habeam. Parens illa mea, longè mihi carissima, superioris Germaniæ Provincia, ut prosperis rebus, lætísque utatur omnibus, „ ex animo precor. „ Datæ literæ ex urbe regia Tunquinensi, Calendis Januarii, anno supra millesimum sexcentesimum uno & sexagesimo.

228. Tyrolenses ediæ excursiones.

Jam Tyrolensium, quas narro, expeditionum Halenses quoque nonnihil Socii, ac Tridentini, sibi sumpsêre. Tridento quidem (qua in urbe haud ultra Octobrem exules nostri restiterunt) nisi vicina quædam in oppida non ventitatum. Ampliſſimum tamen operæ pretium fuit. Referúntque annales petulantis pueri casum; haud per se quidem memorabilem; cæterùm idcirco, quòd exemplo esse disciplinæ nostræ alumnis potest, non prætermittendum. Is puer, lusitans pilâ cum æqualibus, prætereunti fortè Sacerdoti nostro, admonentíque placidè, ad templum se ut paulisper lusores conferre, ipsíque, de saluberrimis rebus facturo verba, dare operam vellent, contumaci vultu, protervéque jactatâ voce respondérat, sibi verò, ut adiret ædem, nunc quidem minimè vacare. Cæteris igitur obtemperantibus Patri, iste, credo, à ludo calentior, ad Antheſis fluvii notum properat brachium. Ubi, cùm maximè ablueret, recrearétque ex æstu corpus, iis aquis ipsis, quas incolumis, lætúsque sexcenties ad id tempus tranaverat, misere submersus, celerem pœnam temeritatis, proterviæque túlit. Halenses, præterquam quòd domi honorifica quidem magis, quàm operosa, nacti sunt ministeria (nam fugâ belli delatorum Halam duorum Principum, Viti Adami Gebeckii Frisingani, & Henrici Knœringii Augustani Episcoporum, &, qui erant cum illis, Canonicorum, ad hæc Joannis Antistitis Udalriciani, quem, Augustâ profugum, Tyrolis debilem, senióque, ac morbis fatiscentem, accepit, & Schwarzii piissimâ subinde morte defunctum, cælo transcripsit, excepere sæpius confessiones, & Knœringium hospitem præterea, atque inquilinum, officiis domesticis coluêre) foris Colsensem agrum, Figensémque, ac maximè Zillarinam vallem, Evangelicis peragrârunt excursionibus. Cellarum nomine Zillarinus pagus est Salisburgensis ditionis, unde valli universæ jura administrantur. Huc missi Halâ de extorribus Patres gemini cum Socio, sacerdotii experte, theologiæ nuper auditore, rem pietatis eum in modum egêre, ut insolitos planè cùm hominum concursus ex omnibus partibus, tum verò motus animorum, cierent. Nec uno illo se loco expeditio continuit; finitima montium quoque, longóque abstrusos in fauces ac specus recessu, atque ipsi adeò propemodum inaccessos luci accessere mortales. Ubi cætera inter morum vitia error etiam est quidam sublatus, qui multos ante id tempus, ab æde sacra longinquiùs degentes, à divinis officiis, festis quoque, Dominicísque diebus, abstinuerat. Persuasum vulgò habebant, quemadmodum ad sacram synaxin, sic ad sacrificium, nisi jejuno, cibíque omnis experti, nemini fas esse accedere. Inediæ itaque intolérantes, quibus iter erat ad ædem longinquius, negligere, quàm violare, divinæ rei religionem ducebant satius. Nec quisquam adhùc Sacerdotum, quanquam sæpe conati erant, hanc eis quiverat

229. Evangelica Zillarinam in vallem expeditio.

rat mentem eripere. Adeò pertinax esse sententiæ, cui semel adhæserit, rudis amat plebecula. Sed nullo nostri negotio exemêre. Superstitionum præterea, quibus ad insaniam passim utebantur, extirpatis loliis, piarum usus rerum, in his extremæ unctionis, quam rarò moriens quisquam adhibebat, religio est revocata. Ac, ne porro ingeniorum ruditate, ut fit, animorum alerentur vitia, ludum Patres aperuêre, ubi à primis literarum elementis pueruli erudirentur. Sed & alia multa, privatim, ac publicè, animorum bono gesserunt. Unde ingens consecuta reipublicæ mutatio; miratíque Magistratus, ad mores populi componendos minùs carceres, pœnásque valuisse, quàm Jesuitarum voces, nutúsque valere. Atque hæc Archiepiscopi Salisburgensis, Episcopíque Chiemensis voluntate, auspicióque præcipuè acta sunt, & biennio primùm, tum etiam triennio, à redeuntibus nostris continuata.

230. Extorrium nostrorum apud Salisburgenses haud inutilis labor.

Eorundem Præsulum favore, Salisburgum etiam, & Burghusium qui se exules de Sociis receperant, è re animorum oportunè quædam gesserunt. Paris Archiepiscopus ædem principem Salisburgi, summæ cathedræ sedem, Sacerdotibus nostris designaverat, ubi pœnitentiæ gratiâ accedentibus jus dicerent. Pœnitentium is extitit numerus, quem civitas admiraretur; cùm dicerent omnes, tantâ populi frequentiâ post conditam illam basilicam nunquam sacramentorum mysteria celebrata. Universæ adeò peccata vitæ multi retractabant. Disputationibus quoque doctorum hominum, tum publicis in academia, tum privatis intra claustra religiosa, honoris, exercendique gratiâ, adhiberi nostros contigit. Nec omissa caritatis ministeria. Non præterita nosocomia; non cura languentium per domos, & moribundorum; non miserorum, afflictorúmque consolatio neglecta. Nihil demum instituti nostri, ubi res & occasio tulisset, non præstitum. Eò lætior accidit sua Chiemensi Antistiti largitas; qui Salisburgi Socios aliquot in octavum usque mensem alebat.

231. Maurkirchii item, Bischelsdorfii, & Mauttersdorfii.

Burghusio verò quinque potissimùm in loca Evangelicæ vineæ missi cultores, Maurkirchium, Bischelsdorfium, Mauttersdorfium, Wildenavium, &, quam suprà nominavimus, Halulam. Maurkirchii quidem, & Bischelsdorfii bini ad biennium ferme perstitere. Mauttersdorfii annos tres cultura non oppidi modò, sed circumjectæ quoque regionis, tenuit. Eandémque ad Spartam anno sæculi quadragesimo duos denuo de operariis nostris Carolus Jocher, vir non opibus magis, quàm genere atque auctoritate clarus, evocavit, qui biennio ambos, triennio deinceps alterum eorum, in opere retinuit; donec ipse consumptus morbis, assistente nostro, efflavit animam, itáque abrumpendi negotii copiam fecit.

232. Wildenavii ad annos 12. stationem Patres figunt.

Wildenavium primò P. Conradus Kaut ad nobilem Dynastam, Wolfgangum Wigulæum Ahaimium, extorris, hospésque venerat; & privatim in arce, familiáque hospitali piè quædam, atque utiliter gerere, ex instituti nostri ratione, cœperat. Quæ sic probabat Ahaimius, ut socium operis adjungi de nostris Sacerdotem alterum, publicámque ad utilitatem transferri operam, peroptaret. Additus igitur P. Wolfgangus Schœnsleder, quæ instituti nostri sunt, facere alacriter & ipse cœpit, &, circumlatis per vicina quoque, pérque confinia ministeriis, præclarè uterque de re communi mereri; nec ovibus magis Christi, quàm pastoribus, cupidè operâ ipsorum utentibus, prodesse. Arx ipsa maximè, pietatis artibus impensiùs exculta, religiosi veriùs, quàm profani formam domicilii referre. Alterius cujusdam Elzearii familiam sanctam dixisses. Neque

Bayerische Staatsbibliothek München

Digitized by Google

eripi sibi Dynasta Patres antè, quàm vivis ipse ereptus, sicut Mautterdorfii Jocherus, passus est. Annos duodecim retenti sunt. Ahaimio ipsi, conjugique ejus, Evæ Haunsbergiæ, oculos clausêre. Illa nono anno, quàm advenerat noster; ipse tertio post conjugem, vivendi finem fecit.

233. Wig. Ahaimii Dynastæ elogium.

Vir fuit non virtute minùs, quàm natalium claritate splendidus; morum quidem gravitate juxtà, atque amœnitate, venerabilis omnibus; religione verò, ac pietate tantâ, ut non sæculi hominem, sed numeris absolutum suis, perfectúmque cœnobitam diceres. Adeò cuncta Ahaimii, ipsa quoque familiæ administratio, sanctitatem quandam spirabant. Ordo vitæ is erat fere, quem privatim nostri tenerent. A prima luce tempora in pietatis præcipuè munia, vacando precibus, meditando divina, sacros libros volvendo, assistendo sacrificiis, &, quæ solent Sacerdotes, horaria precationum pensa persolvendo, absumebantur. In cælestibus percipiendis Ecclesiæ mysteriis frequens; in Superis colendis, Sanctorúmque Cœlitum imitandis moribus, ac recolendis gestis, assiduus; totus denique in Deo fuit, atque in complexu divinæ voluntatis. S. P. N. Ignatium eximiâ religione venerabatur. Cujus natalem non piis tantùm officiis, sed magnâ vi tritici quoque in egenos tributâ, sacrabat. Nam & Christianæ viscera caritatis, cùm promiscuè in omnes, tum verò maximè, ut quisque miserrimus erat, gerebat. Ægrotos etiam invisere more nostro, & pueros, rudésque imbuere Christianæ doctrinæ præceptis, solenne habuit. Sed adversùm se ipse austeritate utebatur maximâ; quam cilicino cinctu, nodosis funiculis, æreisque catenulis, & supra legum rigorem toleratis jejuniis, asperabat. Illorum verò, qui sæculum potiùs, quàm, quæ Dei sunt, saperent, judicia de se, generoso, nobilique (ut est verè) contemptu vincebat; cùm diceret, majorem sibi eorum, quæ ex mortuis disceret, quàm quæ à contrariæ vitæ hominibus audiret, rationem habendam, pios denotans hoc dicto libros, quos assiduè lectitabat. Cæterùm hæc vitæ agendæ, familiæque ordinandæ instituta magnam partem ex S. P. N. Ignatii meditationibus hauserat, in quibus ritu nostro exerceri à Patribus nostris Oettinganis pridem voluerat. Talis igitur cùm inter profanos esset Ahaimius, ut ruborem incutere multis, religionem professis, posset; maturior virtutibus, quàm annis, quos hepatis & pulmonum tabes quædam præripuerat, inter manus, precésque nostrorum ad Christianæ spei præmia evolavit; dignus habitus à Præposito nostro, P. Mutio Vitelleſco, quem unà cum Eva conjuge meritorum cælestium Societatis nostræ universorum participem, ob insignia in Socios tum studia, tum beneficia, quinto anno ante obitum pronunciaret. Atque is quidem exitus Wildenavianæ, quam diximus, expeditionis fuit. Supereſt, Halulæ acta quæ fuerint, ut paucis exequamur.

234. Alia Halulæ statio Evangelici laboris.

Arcem haud procul Halulâ Burghusianis nostris oblatam Patribus à Chiemensi Episcopo, Joanne Christophoro, suprà memoravimus, quæ esset velut vicaria collegii sedes, quò se, si Suecus Burghusio pepulisset, reciperent. Illuc missus cum supellectili, qui locum accommodaret, P. Georgius Stoz, Monachio nuper Burghusium fugâ delatus, comitibus de Societate tribus, quos exulare hostis & ipsos coëgerat, cùm eam se nactum regionem cerneret, ubi Evangelicæ operam culturæ utiliter in primis collocaret; bonum Christi odorem, cum verbi divini semente, per agrum illum, ipsóque etiam in oppido Halulâ, eâ cœpit felicitate spargere, ut socios operis, magis in dies, magisque increscentis, adsciscere

re

se (nam comitum duo Sacerdotii erant expertes, tertius morbo compulsus Burghusium redire) è re maximè existimaret. Placuit Paridi quoque Archiepiscopo consilium. Subsidio datus P. Georgius Brunner, par Stozio Evangelici spiritûs ardore, par peritiâ, usúque tractandorum hominum. Ex arce in oppidum brevi sedes translata. Regio latè, montosa ea maximè, & quæ erant in finibus, peragrata. Multa ubique ex instituto nostro gesta incredibili fructu, profectúque animorum. Pia populi excitata studia vel hinc æstimes, quòd divina obeuntium mysteria Dominicis diebus tantus extitit numerus, quantus vix Paschalibus festis aliàs. Animadverterant Patres, exiguum esse, quem augustissimo Eucharistiæ Sacramento populares vulgò haberent, honorem; *Rosarii* verò, qua préce DEI matrem Virginem veneramur, salutisque nostræ recolimus mysteria, non modò usum, sed memoriam etiam, propemodum exoleviſſe. Instituêre sodalitium ex adolescentulis, alumnis ludi, quem aperuerant, sub tutelaris Genii clientela daturis operam pietati. Quo de numero in singulas legebantur hebdomadas, qui Sacerdoti sacrum Viaticum ad moribundos deferenti præsto essent, comitandóque, officia, neglecta populo, explerent. Eáque occasione antiquus cœtus, jam pene antiquatus, Corporis Christi religione, cultúque olim celebris, resloruit. *Rosarii* usum, Xaveriano invento, per pueros vulgârunt, sic institutos, ut & adultos instituerent. Alia aliis id genus artibus pietatis officia revocavêre. Ita paulatim excultus ager tantum messis laborantibus præbuit, ut in partem laboris anno proximo operarium tertium, P. Christophorum Pelckhoven, insequente altero quartum, P. Christianum Mareti, necesse fuerit accersere. Sed fructuosissimi operis lætitiam repente pestis, de qua in loco memorabimus, abrupit. Ea novis, non fœdoribus magis, quàm periculis, primò Patres exercuit: tum verò communis mali contagione affectos, præter P. Christianum, omnes extinxit. Nec huic quidem prorsus pepercit. Pestiferâ & ipse tabe correptus, cùm per occupationes curationibus vacare non posset, mensibus aliquot labores inter & invaletudines consumptis, Burghusium denique, parùm compos sui, deportari curru debuit. Ubi, quo infrà dicemus genere mortis, primâ ipsâ post reditum nocte interiit. Hæc fata Præsidibus nostris præbuêre ansam solvendæ expeditionis. In quam novas porrò destinare copias pestilentes anni, ilque crebro Sociorum interitu etiam aliis locis infesti, videlicet vetabant. Itaque cùm pro extinctis unum P. Martinum Biechel ad Paschales ferias anni M. DC. XXXV. submisissent, qui laboranti etiam tum P. Christiano, fatiscentique succurreret; supremo illo perfuncti opere, Burghusium uterque, hic curru (sicut dictum est) pridie Nonas Maji, ille navi postridie (nam Salza amnis deferebat) revecti sunt; incredibili relicto Societatis apud omnes desiderio; sic, ut Pauli Apostoli inter lacrymas Ephesiorum à Mileto discessus, cùm P. Martinum Halulani ad navim deducerent, renovari quodammodo videretur.

Vide infrà num. 581. & seqq. 235.

Operarios illic pestilentia extinguit.

Cæterùm non pestis modò, sed exilii etiam ærumna, extorres quosdam de nostris, eósque insigni nomine viros, confecit. P. Christophorus Brandis, quem unà cum P. Joanne Faber dimissum Neoburgo, ubi à Sueco eis pro cæteris metuebatur, superiùs diximus, Ingolstadium venisse. Inde cum P. Adamo Tannero Theologo, populari suo,

236. Extorres moriuntur Patres tres.

suo, Tyrolim patriam petere per ambages, vitatis itinerum periculis, constituerat. Discessêre navi Passavium quinto Calendas Majas; ascito comite P. Joanne Arnold, Rhenano exule, qui Austriacam in provinciam proficiscebatur. Dum navigant; malignâ febri corripiuntur omnes. Passavii Brandisius, & Arnoldus, moriuntur. Tannerus, præter febrim, haud penitus depulsam, hydropicis insuper & lethargicis quibusdam obnoxius affectionibus, cùm patrii ad cœli adspiraret auram, Tyrolim etiam tum cogitans, Salisburgum sese, spe vires augente, contulit. Ibi inter Socios quatriduum quieti cùm dedisset; sacramento pœnitentiæ pro consuetudine expiatus iter Halam intendit. Ad Bojariæ fines posteaquam venit; cùm nullo esset à Magistratibus ullis instructus commeatu; à custodibus finium Tyrolensibus, tuta omnia, ut in bello, timentibus, accessu prohibitus, dum asperum saxis, impeditúmque remetitur iter, in pago ignobili Uncken insistere, defectus viribus, cogitur: missóque propere, qui Salisburgo Socios advocaret, antequam illi adfuêre, verba ultima excipiente loci Curione, extinguitur. Rustica turba, in mortui reculas, ut fit, intenta, suspectum Jesuitam habere ridiculo errore cœpit. Vitri optici repererant genus, quod microscopium mathematici appellant (Scheineri nostri, ut arbitror, donum) augendis ad miraculum rerum formis & magnitudinibus inventum, unà cum subjectis muscæ exuviis, præsentaneum in specimen artis. Muscam homines, incredibli mole deformem, pro Stygio monstro exhorrescere. Jesuitam, qui dæmonem familiarem in vitro scilicet circumtulisset, veneficum proclamare. Nec quicquam factum propiùs, quàm ut sepulturæ adeò honore prohiberent. Errorem Curio demum dedocuit, digniùs viri æstimare mores doctus, & res; in quibus scripti etiam quiddam repertum est, Tanneri manu exaratum, adnotato anno, qui Tyronem etiam tum Landsbergæ scripsisse indicabat. Ubi significabatur, cùm fortè à Sacra communione ad precandum se recepisset, tum repente ardorem quendam animi, impetúmque longè acerrimum, è gloriæ divinæ profectum studio, instinctu cœlesti concepisse, quo incitatum sese, accensúmque intimè sensisset, ut ad mortalium animos cœlo, Deóque asserendos instrumentum se idoneum, quæ, quàm maximè fieri posset, divini nominis amplificaretur cultus, præberet; eúmque motum animi ad horæ spatium lucidenter instituisse. Enimverò is germanus erat Societatis nostræ spiritus, quo tum Tyro imbuebatur. Neque eam rem scriptam otiosè veteranus deinde conservabat. Totâ vitâ idem tenuit studium, idem animus inerat. Et juvat, quæ vita Tanneri, quæque Brandisii, quem priorem diximus obiisse, fuerit, ad exempli memoriam breviter commemorare.

237. P. Ad. Tannerum, facientem iter, mors occupat.

238. Is ridiculo errore fit suspectus rusticis.

239. Tanneri vita, & mores.

Adamus igitur Tannerus honestis progenitoribus, & matre nobili, Oeniponti natus, decursis in patria studiis humanitatis, cùm annum Rhetoricæ, biennium Philosophiæ Dilinganâ daret in academia; de statu vitæ deliberans, quanquam nullo planè affectu animi ad Societatem nostram ferebatur, adhibitis tamen S. P. N. Ignatii de electione præceptionibus, complectendam eam sibi; vel repugnante animo, existimavit propterea, quòd rationum, quas expenderat, eò trahi se momentis omnibus intelligebat. Tyrocinium Landsbergæ, sed & Monachii bimestri extremo posuit. Ingolstadii artium, scientiarúmque insignes nactus magistros (quos inter Jacobus Gretserus, ac Gregorius de Va-

len-

Digitized by Google

lentia) ex auditoribus nondum excesserat; cùm linguæ sacræ præceptis instituere publicè academicos jussus est. Resumptis deinde privatim Theologiæ studiis, cùm & collegii interea S. Ignatii Martyris theologica studia moderatus esset, Philosophiæ prælegendæ primò designatus; mox, consilio mutato, Monachium missus, quæ controversa sunt in doctrina fidei atque religionis, per biennium, & quæ ad mores & conscientiam pertinent in theologicis, quadriennii spatio explanavit. Quo tempore cùm Ratisbonæ colloquium publicum orthodoxos inter, heterodoxósque Theologos ferveret, in tanti negotii partem junior etiam cum Tannerus vocatus, ingenio, facundiâ, eruditione, causáque ipsâ, adversùs Catholicæ doctrinæ obtrectatores tantùm valuit, quantùm acta deinde colloquii, publicam edita in lucem, magnâ Ecclesiæ Catholicæ gloriâ, magno adversariorum dedecore, demonstrabant. Monachio subinde revocatur Ingolstadium scholastica, quam vocant, in Theologia per annos quindecim Academiæ doctor, maximámque partem simul Societatis nostræ studiis præfectus, continenter versatus est; præterquam quòd menses interea ferme tres probationi tertiæ, qua Societas utitur, Ebersbergæ impendit. Doctrinæ verò cùm eam esset consecutus famam, ut primi numeri in Theologis vulgò haberetur; Viennam Austriæ à Matthia Cæsare, Cardinali Cleselio auctore, accitus, illius quoque urbis Academiam, Theologiæ Magister, successórque Martini Becani, per biennium illustravit. Tum Ingolstadium redire jussus de Theologiæ doctrina, quos hodie dum suspicimus, libros elucubravit. Jámque tertium ediderat volumen; cùm Pragam proficisci, novámque ibi Academiam, à Ferdinando Cæsare institutam, *Cancellarii*, ut vocant, nomine jussus est moderari. Sed valetudine compulsus familiarem auram repetere, Provinciæ sese anno proximo reddidit, & Halense collegium tum domesticis juvit muniis ad triennium, tum etiam pro Rectore quinque interim spatio mensium gubernavit. Ingolstadium deinde ad studia regenda, sacrásque literas domi interpretandas, se retulit. At veriti Præsides, ne vir hic prorsus eximius in tanta rerum conversione ac perturbatione hæreticorum, quos ore & calamo toties confutaverat, insidiis ac furori objiceretur, longiore quidem, sed tutiore itinere Oenipontum, patriam suam transferendum curarunt. Verum in via morbo difficili, multisque ærumnis confectus, in meliorem, cœlestemnempe patriam commigravit octavo calendas Junias anni M. DC. XXXII. multis nostrorum mortibus funestati, cùm vixisset annos unum & sexaginta, duosque in Societate, & quadraginta exegisset. Extitêre principes viri, qui Salisburgum; alii, qui ad collegium aliquod nostrum in Bojaria deportandum corpus, sepulturæ honestandæ gratiâ, existimarent: jámque epitaphium nobile Paris Archiepiscopus meditabatur. Sed, nescio, qua ratione, factum, ut, quod obscuri illius, quem nominavimus, in pagi æde sortitus est, sepulchrum postea retineret. Nec magnopere id refert. Ad Superos undique tantundem est viæ. Erátque is Tannerus, qui sepulturam per se ipse nobilitaret, virtutísque ac doctrinæ immortale nomen pro Mausoleo haberet. Fuit illi ingenium acre, sagax, promptúmque: laboris idem non amans minùs, quàm tolerans; gravibus maximè, seriísque addictum rebus; prudentiâ denique, ac simplici quodam, germanóque candore (quas junctas rariùs virtutes, eruditis præsertim in hominibus, reperias) temperatum. Qui cùm nullum non exhausisset eruditionis genus, Hebraicis æ-

240. Interest colloquio Ratisbonensi.

241. Viennam Austriæ à Cæsare accersitur.

242. Deinde Pragam.

243. Ad Provinciam revertitur.

244. Obscure in pago sepulchrum sortitur.

245. Quæ indoles Tanneri, & eruditio fuerit.

Digitized by Google

què, Græcísque literis, ac Latinis, doctus; hiſtoriæ tamen eccleſiaſticæ, veterúmque Patrum, ac cæteræ antiquitatis, multò & ſtudioſiſſimus erat, & ſcientiſſimus; ut Theologiæ his noſtris in partibus illuſtrandæ, hæresique propulſandæ, natus, factúsque ſingulari munere Divini Numinis videretur. Atque eâ tamen idem fuit modeſtiâ, animíque demiſſione, ut Fratrum fere, quos rudes ac ſimplices familiaribus adhibemus miniſteriis, conſuetudine delectaretur. Ipſius rurſus nec diſſoluta erat, nec injucunda cæteris, conſuetudo. Et quanquam animum ab jocis ac luſibus alieniſſimum præſeferebat, ſic, ut vix eum vidiſſes aliquando ridere; facilitate tamen miſcere ſeveritatem, & placidâ quadam temperare amœnitate noverat; ut privatis etiam alloquiis plurimùm valuerit. Cæterùm ſilentii religioſi præcipuus Tannero amor. Non parcior verborum quisquam; non cogitando profundior. Una fere, ſi remitteret animum, oblectatio nemus illi, avicularúmque garritus. Quarum quidem (ac luſciniæ maximè) cantantium voces diſcernere quodam modo didicerat, ac velut interpretari. Neque aliàs liquidiorem animo capiebat voluptatem, quàm cùm ſuorum iis hymnorum, carminúmque admodulari numeros, ad communis conditoris laudem, atque honorem, licuiſſet. Primis ejus in virtutibus divinæ gloriæ proferendæ, ſalutísque animorum procurandæ ſtudium enituit. Quo inde usque ab tyrocinio arſiſſe, antè oſtendimus. Itaque in iis, quæ ad proximum ſunt, Societatis noſtræ muneribus, atque in pœnitentiæ præſertim miniſterio, aſſiduum ſe, gnavúmque præbebat; ſingulari arte atque induſtriâ ſolitus inſtituere pœnitentes, ipſumque adeò, in quo nullis ſatis præceptionibus proficias, muliebre genus; ut pleniſſima eadem, & breviſſima plerumque peccatorum confeſſio evaderet. Scribentis quoque labor Deo, proximóque omnis deſudabat. Nec illos duntaxat, quos diximus, de Theologia libros, verùm alia etiam quamplurima edidit; de fidei divinæ, morúmque diſciplina pleraque; neque nulla præterea pro Societatis noſtræ defenſione. Scriptitantem perinde, ut diſputantem, hæreſis extimuit. Catholici ſummo ſemper in pretio atque honore habebant; utique cui vitæ integritas juxtà, claritásque doctrinæ, exiſtimationem atque auctoritatem apud omnes maximam conciliâſſet; ut adverſarii quoque noſtri vel inviti confiterentur, Tannerum de numero eſſe eorum, qui Societatem facerent mundo venerabilem. Quæ profectò laus eadem in ſocium Tanneri, comitémque fugæ, Chriſtophorum Brandis, quem ſuprà nominavimus, jure à nobis confertur.

245. Quæ rurſus modeſtia, animíque demiſſio.

247. Nemoribus, aviúmque cantibus delectatur.

248. Apoſtolico ſpiritu inde ab tyrocinio agitur.

249. Scribendo etiam præclarè meretur.

250. P. Chriſtoph. Brandis laudatio.

Natus is item Oenipponti ex antiquiſſima proſapia, vitam enim in modum egit, ut à primis unguiculis adoleviſſe innocentia cum illo, virtúsque omnis Chriſtiana, videretur. Nobilitatem generis, honores, opes, poſt Societatis noſtræ humilitatem habuit; Romæ noſtris, cùm jurisprudentiæ exceſſiſſet ſtudiis, adnumeratus. Candore morum, prudentiâ, eruditione, doctrináque & ipſe excelluit; philoſophicis primùm, theologicísque tradendis academica ex cathedra diſciplinis, tum collegiis noſtris regendis adhibitus. In aulam deinde, quam præcipuè fugitaverat, per officium religioſæ obedientiæ translatus, Philippum Guilielmum Principem, Wolfgangi Guilielmi, Neoburgici Ducis, filium, à teneris annis erudivit; ipſiúsque demum Wolfgangi Ducis moderatus eſt conſcientiam, & pietatem. Quo in munere multò etiam luculentiùs ſapientia viri, & ſanctimonia enituit; prorſus ut parentis in loco uterque illum Princeps coleret, obſervarétque. Itaque ſequi eos, peregre quoque abeuntes

251. Eum parentis loco Ne-

ne (id, quod sæpissime fiebat) contrà quàm genius optimi Patris, religiosique amor quietis ferret, longissimis adeò quibusque in itineribus, isque nec periculo vacuis, compulsus est. Usque eò præsentiâ hominis, & consuetudine, carere non poterant. Fuitque, cùm summo quodam in naufragii discrimine, suam Wolfgangus, omniúmque suorum salutem, divino munere servatam, Brandisii maximè ad Deum precibus, egregiisque meritis assignaret. Nec aulæ alius de illo sensus. Neque adeò ex heterodoxis quisquam, qui serviebant Principi, repertus, quin & suspiceret eum virtutis ergo, & diligeret. Unus ipse nil feciſſe sibi, nil facere, quod dignum esset Societatis homine, videbatur; petebátque aliunde, quas aula negaret, præclarè merendi occasiones. Quamobrem, cùm anno M. DC. XXVIII. complures Germaniæ urbes pestilentiâ funestarentur, Brandisius inserviendi infectis copiam obnixè admodum, ut multi tum Socii, à Provinciæ Præposito exposcebat sibi. Idque animi votum literis etiam, suâ scriptis manu, testatus est, significans Præsidi, „ non aliud gratius, jucundiúsve sibi posse accidere, quàm si potestas „ fieret in Dei, proximíque obsequio oppetendæ mortis. Proinde ca„ put suum, & vitam, & sanguinem, prætioso sanguine Christi Domini „ mistum, se Deo, conditori suo, in sacrificium, periculoso illo, arduó„ que ministerio perficiendum, per manus Præsidum offerre. Nec quic„ quam optare magis, aut petere, quàm ut animi tanduntem esset illis „ ad provinciam ejusmodi demandandam, quantum sibi ad ambiendam, „ & verò etiam ad suscipiendam. „ Sed relinquendus aulæ Brandisius fuit. Aliámque Deus viro forti mortem in exilii ærumna, quoniam moliter mori abnuebat, præparaverat. Mortuus est ita, ut diximus, Passavii septimo decimo Calendas Junias; cùm annos necdum planè sexaginta vivendo explêsset. Quinto post hunc mense Salisburgi quoque ex iis, quos fuga illuc detulerat, P. Elias Graf Monachiensis, tria vota in Societate professus, diem obiit. Dilingæ is collegium S. Hieronymi secundò regebat; cùm eum hostilium armorum vicinior jam terror ob eam, ut arbitror, causam in fugæ consilium impulit, quòd Zeemannum, præconem Campodunensem, qui, spíritu Lutheri actus, licentiùs in Catholicos debacchabatur, concionibus, scriptísque acriter refutaverat. Sedis namque illius, quam novam per hæc tempora Societas, Abusiaci primùm, deinde Kauffburæ, posuerat, cùm Præses esset à Majoribus constitutus; pro re Catholica, tum propugnandâ adversùs hostes, tum verò inter orthodoxos provehendâ, assiduè, impenséque laborabat. Cúmque, editis in vulgus libris, iniquos heterodoxorum reprimeret validè conatus; longè ampliùs tamen facundiâ populari, ac nervoso quodam dicendi genere, valebat; multis annis, multísque locis, cum plausu, fructúque maximo, in templis auditus. Præter id decus religiosæ amor disciplinæ, flexilísque in omnes partes obsequendi voluntas & mascula quædam, magnísque par ausis in Deum, & proximum caritas, hunc virum commendabant. Quibus quidem virtutibus nihil est ad Societatis nostræ institutum accommodatius. Itaque nunquam vidisses remissiorem; nunquam timidè, indulgentérve sese habentem; nunquam capessendis rebus, exhauriendísque mandatis, quantumlibet arduis, non alacrem, non expeditum. Cujus & insigne opus Ingolstadii sodalitium, quod *Mariæ de Victoria* titulo gloriatur, claro hodiedum extat nomine, auctorémque Eliam Graf immortali celebrat memoriâ. Mortalitate Salisburgi, ut diximus, interceptus est decimo Calendas Novembres ejusdem anni M. DC. XXXII.

oburgici habent Principes.

252. In peste publica obsequio se offert infectorum.

253. P. Elias Graf extorris & ipse, Salisburgi moritur.

Vide Historiæ nostræ Part. 4. Decad. 8. num. 274.

Digitized by Google

XXXII. quem septimum ætatis & quinquagesimum numerabat. Exuvias, Burghusium subin translatas, novum ædis nostræ conditorium primas omnium accepit.

CAP. XVII. *Gustavo Rege occiso, res Catholica paulò melior alibi, in Alsatiâ & Brisgoja haud paulò deterior.*

Anno M. DC. XXXII. à medio Octobri.

INter hæc bellum in Saxonia maximè calebat. Illuc Suecorum Rex Gustavus, quemadmodum suprà demonstravimus, cum exercitu & concesserat ipse, & copias ad se, quas partitas Ducibus commiserat, contrahebat. Fridlandus, Catholici administer belli, collectis ipse quoque ex Misnia atque ab Albi fluvio militibus, Lipsiam urbem, Catholicorum cladibus celebrem, quam haud multò antè ceperat, repetebat. Huic Rex apud oppidum Lucenam, quà Lipsiam iter ferebat, septimo decimo Calendas Novembris occurrit. Ubi brevi infestis utrinque signis concurri cœptum est. De ponte quodam apud pagum Rippachium contentio primò (dum eum pars utraque sibi vendicat) & velut summi certaminis prolusio quædam fuit; quam nox ingruens, diremit. Die postero decretoriæ dimicationi acies utraque, ita, ut pridie instructa erat, se accingit. A prima luce interveniens nebula magisne obstaret Marti, an faveret, addubitâsses. Turbabat alibi consilia caligo; alibi provehebat. Vix civis civem, in proximo consistentem, ne dum eminus instantem hostem, internoscere. Cæterùm commoda, & pericula, cùm hostis hosti arbitraretur communia; haud dubitanter ventum ad manus. Certamina prima, ambigente velut fortunâ, utram se daret in partem, illatis, acceptisque per vices cladibus, in ancipiti aleam aliquamdiu tenuêre. Tum Rex in eum locum, ubi foveæ, arborésque, viam publicam Lipsiensem obsepientes (quo Catholica utebatur acies munimento) impressionem, pugnámque remorabantur, cum lectissimis peditum acrior, infestiórque irrumpit, pugnantisque vis tanta fuit, ut, submotis loci propugnatoribus, censeri posset victoriæ aperuisse viam; ni fortiùs pro more, quàm cautiùs ruendo in hostes, qua adhuc audaciâ conciliare fortunam assueverat, perniciem sibi infelix consciviſſet. Eam itaque inter concertationem Gustavus, gravi vulnere ad lævum brachium accepto, multóque profuso sanguine, cùm linquere animus cœpisset, elatus extra aciem ab suis, pejore fato in globum equitum incidit Fridlandicorum. Qui debilem, ita, ut erat, parúmque stipatum aggressi, cùm non agnoscerent Regem, bene multis vulneribus confecerunt. Haud me fugit, rem aliter paulò ab aliis referri. Gustavum paulò ante conflictum extra ordines equo per nebulam evectum, quò propiùs hostem, locúmque inspiceret, prætorianis duobus haud amplius custodibus regia latera stipantibus, Fridlandicos in equites cùm incidisset, egregiâ editâ nequicquam pugnâ, quòd sanguinem, quàm manus, dare præoptaret, glandibus, gladiisque confectum, unà cum custodibus interiisse. Sed, quæ magis idonea videntur documenta, sequi placet. Equus interim Regis, dum spoliant sessorem hostes, elapsus cursu ad suos, perductúsque ad Bernardum Weimarium Saxonem, interfectum dominum cruentus, vacuúsque nunciat. Commoveri omnes; uri sensibus intimis; hæsitare. Angore tamen, metúque mox ira superior armare animos in vindictam, eóque amplius ad præliandum accendere. Weimarius, qui lævum cornu tuebatur (nam in dextro Rex ipse fuerat) in imperium succedit universum. Dimicatio recrudescit. Varia Martis, ut antè, inclinatio. Victores vinci identidem; victi vincere. Demum omnibus exuta tormentis Fridlandi acies, jámque suis quoque oppugnata machinis, fluctuare, turbari, ac tan-

254. Decretoriæ ad Lucenam pugnæ anceps fortuna.

255. Gustavus Rex qua ratione occisus.

ac tantùm non averti. In ſummo res erat periculi diſcrimine; cùm ecce tibi opportunum à Pappenhemio ſubſidium. Eum nuper admodum ad occupandam Halam Fridlandus dimiſerat. Revocatus deinde ad ſummam rei, Bojo milite, cui præerat, quantâ poterat celeritate, adducto, tempeſtivus aderat. His auxiliis Fridlandici erecti, redintegratis ordinibus, cùm novos cepiſſent in hoſtem impetus, & ſuas illas recuperant machinas, & hoſtilibus quibusdam potiuntur. Semel Suecos, iterúmque ſubmovent; iterum ipſi quoque nihilominus reprimuntur. Inde verò inſurgentes acriùs, cùm nihilo ſegniores experirentur adverſarios, usque eò pugnam extrahunt, donec mutuum nox conſpectum, & decernendi copiam eripuit. Tum demum ceſſatum utraque parte. Et Fridlandus quidem, quanquam nemo urgebat, nec devincendi hoſtis in poſterum ſpes nulla erat, Lipſiam ſe cum exercitu recepit. Suecus noctem in eodem loco, atque adeò in acie, ut erat, reſtitit. Relicta ſtrages utrinque non gregariorum magis, quàm Ducum. Millia novem facilè hinc, illíncque deſiderata. Sauciorum ingens numerus. Illud ſummatim ſtatui poſſe videtur; utrosque eodem prælio ſæpius victos, ſæpius victores, neque victos tamen, neque victores ex acie deceſſiſſe. Cæterùm multarum cladium inſtar fuit heterodoxis, Regem; Catholicis, Pappenhemium amiſiſſe. Nam extremo ipſo in diſcrimine, dum more ſuo Pappenhemius, id eſt, fortiter, conſtantérque, dimicat, tormenti pilâ ictus, exportatúsque ex acie, cùm horam, haud amplius, dimidiatam ſuperfuiſſet, in rheda, qua devehendus Lipſiam erat, extinctus eſt; vir animo, manúque per bella omnia ſtrenuiſſimus, maximísque in Ducibus ſuo merito numerandus. Regis corpus ab ſuis repertum, non armis modò, ſed veſte omni, ad interulam usque, ſpoliatum; plenum idem vulneribus; & equorum ungulis protritum; ſpecie denique usque adeò tetrâ, ac miſerabili, vix ut Guſtavi quicquam in Guſtavo, Principis verò ne vix quidem, jam deprehenderes. Atque huc tandem ecce Regia illa majeſtas, huc illa tanti Imperatoris conſilia bellica, atque molimina reciderant; digni equidem, ſi naturæ bona, ingeniíque ac Martiæ virtutis decora ſpectes, qui & causâ meliore bellâſſet, & meliore fato bellator defungeretur. Nobis miſera illa contemplari ſtipendia lubet, quæ ſæculo iſti militantibus extrema ſervantur. Modicè verò libatis, quæ hinc publicè conſecutæ ſunt, rebus, ad noſtra nos referimus.

256. Prælii exitus.

257. Occiſus Rex heterodoxorum in Germania vehementer animos perculit. Regiorum clientium princeps, Fridericus Comes Palatinus, haud ita multis pòſt diebus mœrore confectus interiit. At Sueci tamen, Cancellario regni Oxenſternio rempublicam, bellúmque adminiſtrante (nam, quæ Regi ſuccedebat, Chriſtina Princeps ſeptenni major haud erat) in ſpes novas erecti, ſtrenuè cœpta proſequuntur. Nec ceſſavêre Catholici. Joannes Werthius, pro amiſſo Pappenhemio, factis bellicis, hoſtiúmque cladibus inclareſcit. Res minimè iniquo videbatur eſſe loco. Verumtamen in Alſatia, ubi inde à Februario hujusce anni M. DC. XXXII. fortuna belli variabat, Auſtriacis verſa in dies, & mutata in deteriorem partem ſunt omnia. Cæſis quippe, quæ regionem tuebantur, copiis, Guſtavus Hornius Comes, Benfeldam, inferioris Alſatiæ ſat munitum oppidum, idémque velut patriæ clauſtrum, bimeſtri ferme obſidione in deditionem cùm ſubegiſſet, quamplurimas ſubin urbes Novembri menſe, ac Decembri, occupavit, è quibus & Enſishemium, & Colmaria. Utro-

Sueci, redintegrato bello, Alſatiam occupant.

Digitized by Google

282. Enſishemii noſtros benignè habent.

bique Societas noſtra domicilium ſuperioribus annis locaverat. Enſishemium Guilielmus Marchio Badenſis defendendum ſuſceperat. Sed copiarum ejus equeſtrium præcipuam partem, per ſeptem diviſam vexilla, in proximo pago Wittenhemio ab excurſionibus fortè pernoctantem, Rhenanus Comes Ludovicus, qui Suecum ſectabatur, ex inſidiis obruit, eâ nocte, quæ S. Virginis & Martyris Catharinæ feſtam lucem inſequebatur, cecidit. Pagúsque illico incenſus Enſishemienſium oculos magísque animos feriebat. Et cladem trepidi, cruentíque ex agro, qui evaſerant, nunciant. Marchio Thannas reſiduum ſubducere militem. Convaſare, diffugere Auſtriacæ Proceres curiæ, & qui primores in civibus, opulentiorésve, quò plus pecuniæ, hoc amplius timoris, ſolicitudinísque (ut ſunt ſæculi res) habebant. Nuda civitas, ad placandum Deum potiſſimùm converſa, ſacros complet ædes, cæleſtibúsque roborata in omnem caſum myſteriis, hoſtem triſtis opperitur. Qui cùm erepta Marchioni ſeptem ſigna equeſtria pro mœnibus Enſishemii, atque inde Seleſtadii quoque, quam tum maximè Horniani obſidebant urbem, ad ſubſidii fiduciam infringendam oſtentâſſet; momenti addidit longè plurimum, civitas utraque ut Sueco dederetur. Enſishemienſibus ad Comitem Rhenanum Legatos de deditione miſſuris, è primatibus Alſatiæ qui ſuaderet, " neerat, quam de Jeſuitis mentionem in paciſcendæ pacis „ conditionibus facerent. Non alios eſſe hoſti Gothico inviſos „ magis. Ipſos Patres è re ſua facturos, ſi maturè periculo ſeſe ſubtra„ herent, nec primos impetus irarum, interfecti Regis recentem ulci„ ſcentium dolorem, expectarent. „ Sed conſtitutum noſtri habebant, quicquid impenderet malorum, ſtationem neutiquam deſerere; cùm præſertim nec amico animo datum conſilium videretur, nec vacuum periculo, ſi fugitando ſuſpiciones de ſe, odiáque hoſtilia augerent. Neque illos ægre aut civitas in communia pacta, aut in tutelam Comes, admiſit. Cujus quidem Comitis is quoque favor opportunè Patribus cecidit, quòd, cùm equitum turmæ quatuor decimo ſeptimo Calendas Januarias deditam urbem ſubirent, mandato caverat, ne Religioſorum domus oneribus ullis militarium gravarentur hoſpitiorum. Et quanquam non deerant è fæce militum, qui prædis è collegio noſtro agendis intentos oculos circumferrent, cúmque id ipſum & vigilantia Ducum, & conceſſum à Præfecto præſidium prohibuiſſet, injurias nihilominus varias (ſclopetis etiam in ædes noſtras exoneratis) militari licentiâ faceſſerent; commilitonum tamen, Ducúmque maximè ipſorum humanitas, benignitásque perpetuò ea fuit, qua & in tuto ſervarentur res noſtræ, & quicquid incommodorum erat, faſtidiorúmque bellicorum, commitigaretur.

283. Calmariæ multa Socii à civibus, & à morbis patiuntur.

Secùs Colmariæ factum. Ibi Societatis noſtræ homines, auctoritate Ferdinandi Cæſaris introducti, quartum jam ferme annum in Evangelium incumbebant opus. Repetitis quippe Cæſar ab heterodoxa civium factione ſacris ædibus, fundísque, per vim quondam, pérque injuriam profanatis, edicto ſanxerat (id, quod alibi narravimus) ut religio Catholica totâ urbe reſtitueretur. In eo negotio multa noſtri non modò ab invidia, odióque heterodoxorum; verùm etiam à loci, quem habitabant, paſſi erant iniquitate. Ex qua contractis morbis graviter omnes ad unum afflictabantur. Sex erant omnino Socii; Sacerdotes quatuor; duorum reliquorum alter in ſcholarum, in familiæ alter miniſteriis, occupati. Mutatio loci valetudinem cæteris reparavit. Qui ſcholas magiſter

Digitized by Google

ſter curabat (Chriſtophoro Scheittenberger nomen erat) malignâ febri ſuperveniente, ipſo veris initio, cùm jam bello Alſatia flagraret, extinctus eſt. Wangiæ ille, oppido Almangoviæ, ortus, ſexto decimo ætatis anno ad Societatem noſtram acceſſerat. Sociis omnibus egregiam de ſe ſpem, inſigni ſtudio diſciplinæ, alacríque ad mandata, muniáque animo, fecerat. Unus omnibus ipſe domi (nam familiæ adminiſtrum Fratrem morbus cœlum mutare coëgerat) æger ægris miniſtrabat; domeſtica omnia, quanquam ſcholaſticis preſſus, munia lætus obibat; cùm DEI voluntate ab ſe fieri, quod nutu Majorum faceret, reputaret. Documenta alia religioſæ pietatis reliquit mortuus, libellos nempe, in quibus, cùm alia multa, augendis virtutibus opportuna, tum verò animi ſui affectiones omnes, atque commotiones, poſtremò impedimenta quælibet, ſufflaminâque piorum progreſſuum, & qua maximè ratione his obviam eundum, in ſingulos dies adnotaverat. Cujus quidem artis, utiliſſimæ utique ad profectum, ſpecimina vivus perfrequentia dederat. Extincti corpus Senatus, quem Catholicum Cæſar ſuperioribus annis totum inſtituerat, humari in templo urbis ampliſſimo voluit, eodem illo, quo, heterodoxis erepto, Societatis ad Evangelii, religionísque miniſteria utebatur. Sepulchrum datum in media ea ædis parte, ubi celebrari chorus, Eccleſiæ ritu, conſuevit. Exequiis Magiſtratus ipſe Clerúsque urbanus cohoneſtandis, heterodoxorum turba ſpectandis irridendísque, ut ſolebant, in æde adfuit. Fremebant ex iſtis multi, indignéque ferebant, Societatis noſtræ hominem in emplo ſuo (ſic enim etiam tum loquebantur) ſepulturam adeptum; dignum potius, qui humo refoſſus, in ſterquilinium projiciatur. Id quod, Sueco vindice, propediem futurum, palam jactare ſunt auſi. Cæterum, quæ hunc febris oppreſſit, contagione urbem pervaſerat. Ubi, cùm piam ægrotis operam Sacerdotes noſtri navarent; Catholicæ de indulgentiis, quas dicimus, doctrinæ experiri veritatem haud immemorabili oſtento contigit. Virgo erat, quam affectam lue, jam jámque moriturám, qui aderat Sacerdos, admonuerat, culparum omnium, pœnarúmque factum iri morienti gratiam, ſi, expiata ſacramentis, ſalutifera nomina JESU & Mariæ piâ fiduciâ implorâſſet. Namque eam veniam jam tum Apoſtolica Sedes conditione illâ decreverat. Ipſa igitur cùm animo minimè ambiguo obtemperâſſet; ſoluta corpore, parenti confeſtim, germani candidíque pectoris viro, qui alio loco æger ipſe quoque decumbebat, conſpecta eſt niveæ ſpecie columbæ, ſemel, iterum, ac tertiò cubiculum circumvolantis. Sacræ porro, Catholicæque doctrinæ tametſi & locus, & tempus, per belli calamitates pérque heterodoxæ factionis ingraveſcentis inſolentiam, iniqua eſſe cœperant, ſic, ut nequaquam facerent Patres, quantos annis prioribus, progreſſus; tenuêre tamen in fide, quos Catholicis antè adjunctos, humana ratio multiplex in illa perturbatione Germaniæ tentabat; atque ab errorum laqueis alios haud maximo ſanè numero, cæterùm nec minimo, hac etiam tempeſtate tam tumultuoſâ expediêre. Nec dubium, quin longè plures confeſſi animo ſint religionis noſtræ veritatem, quam metu popularium incommodorum diſſimulabant. Id adeò exemplis declaratum eſt. Ex oppidanis homo, à primis unguiculis Lutheranus, cùm ſentiret ſe mori, Sacerdote noſtro advocato, deſperare ſe ſalutem cum ea, quam coluiſſet adhuc, religione, haud perplexè teſtatus, Catholicè inſtitui, Romanæque Eccleſiæ expiari ſacramentis voluit, verèque inde ad ſpei præ-

260. M. Chriſtophorus Scheittenberger, æger ægris miniſtrans, piè moritur.

261. Catholicum de indulgentiis dogma experimento probatur.

262. Res Catholica ne iniquo quidem omiſſa tempore.

mia haud dubius evolavit. Diſpari exitu civium aliis quidam Colmarienſium, cùm pro ſua in Catholicam religionem rabie minatus eſſet, ſe Jeſuitam concionantem è cathedra bombardæ ictu dejecturum, ſimul atque ſectæ ſuæ præcones reſtitutos urbi, Sueci Martis auſpicio, vidiſſet; ne, quod malè ſtatuerat, pejùs exequeretur, poſtridie morbo, poſt triduum morte occupatus, miſere interiit. Cujus vidua octiduo pòſt, cum nubili filia, filióque, orthodoxam profeſſi ſunt fidem, quam clauſam animis ad eum diem, metu patrisfamilias, tenuerant. Jam adverſarios id genus in civibus, Lutheri, Calviníqne aſſeclis, quamplurimos cùm Societas noſtra haberet, nemini dubium videbatur, quin ultro Socii ſtatione, antequam cum dedecore expellerentur, adventante Sueco, decederent. Id ſanè verebantur orthodoxi, heterodoxi expectábant, certi utrique, usque eò ſtaturam in urbe Catholicam religionem, quoad Jeſuitæ perſiſterent. Noſtri, quanquam circumſtrepentibus jam per agrum hoſtilibus armis, nihil ſe commovent. Evangelico inſtare operi pergunt, muniáque publicè exercere; donec allata vis eſt, & ultima exilii neceſſitas.

263. Urbs Colmaria proditione in ditionem Suecorum venit.

Medio fere Novembri primas hoſtium iras Colmarienſis ager, & confinia latè, agentium prædas, oppidáque & pagos infeſtantium, ſenſêre. Jam adempta civitati aqua; jam molæ geminæ ſuccenſæ in ſubúrbanis, ipſis civibus heterodoxarum partium plaudentibus, hoſtémque clanculum invitantibus. Tum verò in homines noſtros amor patuit, ſtudiúmque Catholicorum. Ruituros in mortem pro Patribus dixiſſes. Adeò perpeti quidvis, quàm læſam, pulsámve Societatem intueri, tolerabilius ducebant. Perfugium igitur Socius, & quicquid præſidio eſſe poſſet, in domibus eorum offerebatur. Jámque illuc libros, & quod maximè ſervatum ſupellectilis cupiebant, abdiderant. Sed vicit heterodoxæ factionis perfidia. Urbs tradita proditione, patentibus hoſtem portis accepit. Noſtris nec domi ſuæ, nec amicorum in ædibus, relictus locus eſt. Proditionis verò hæc fuit ratio. Ferdinandus Cæſar heterodoxis omnibus magiſtratum quadriennio abhinc (id, quod in loco diximus) Colmariæ abrogaverat. Ergo, qui erant exauctoritati, quíque errores præterea ſuos pervicaciùs tuebantur, ii, cùm urbem Cæſarianis armis nunc parùm defenſam cernerent (quippe Burgundiones vix amplius octingenti, iíque fere tyrones, in præſidio erant) Guſtavum Hornium, diu antè ſolicitatum, ſupremis nunciis advocavêre. Nec ille procraſtinat. Copias mœnibus haud magno numero intempeſtâ nocte admovet. In eas tormentis ex urbe ad claram lucem non tam actum, quàm luſum eſt. Nemo, unum modò ſi demeres, læſus. Et jam reſponſa Catholici Magiſtratûs ad propoſitas dedendi conditiones urgebantur. Qui dum cunctatur, nec committendum exiſtimat, ut, nullâ dum factâ vi, præcipui nominis civitas dedatur hoſtibus; heterodoxi cives, Calvini præſertim de grege, hoſtilem occupantes violentiam, in curia Conſules tanto tumultu aggrediuntur, ut oppreſſuri viderentur, ni confeſtim, obſidibus miſſis ad Hornium, conditiones acceptâſſent. In ea ſeditione, qui ſummum Conſul magiſtratum gerebat, cùm orſus eſſet ſermonibus furentes placare, & loquenti de turba unus, collineatâ bombardâ, necem cum contumelia intentaret; objectâ Roſarii coronâ, qua ſe Catholicum in tali periculo profiteretur: *Expedi arma in me*, inquit: *hoc ecce ſcutum meum!* Sed furioſum hominem pacatior civis interveniens avertit. Rabies deinde in præſidia-

Vide Part. 4. Hiſtoriæ noſtræ Decad. 9. num. 896.

sidiarios Burgundiones ex destinato versa est. Securi omnes de cive, in hostem intenti, alii pro vallis, portisque excubabant; alii, per contubernia requiescentes, partim curabant corpora, partim Præfecti imperium expectabant; cùm sub undecimam diei horam de turri auditum ex composito signum seditiosam in eos factionem totâ urbe concitat. Armata turba, per globos tumultuariò divisa, obvios quosque prosternit mactátque, diffugientes persequitur. Non meliorum tutela civium, non ædium sacrarum reverentia vim cohibet. Sacra, profanáque omnia promiscuâ cæde fœdantur. Atrocitatem rei ex ipso heterodoxorum grege abominati non pauci, receptos domibus, quoscunque licuisset, occultatósque servârunt. Præfectum, cui commissa urbs erat, è civibus vir bonus deprecando, dehortandóque, cædi eripuit, non injuriæ, nec contumeliæ exemit. Armis omnibus, ad hæc pallio, pileóque nudatus, captivi instar in curiam abstrahitur. Res ejus omnes seditiosi faciunt prædam. Demum Consules, quibus quies interea, quia obsides dederant, esse cœperat, resumptâ auctoritate, missáque fidorum civium manu, coërcere tumultuantes à cæde militis nituntur. Isti, remisso furore, purgare facinus, culpámque in ipsos conjicere, quos violaverant, Burgundiones. " Eos Magistratui molitos necem: „ eos tectis incendium, direptionémque destinâsse; urbem hostibus „ tradere agitâsse. " Atque ita nefarium proditionis scelus, quod ipsimet machinati sunt, in insontes derivabant. Cæterùm, sopito tumultu, quos residuos de præsidio barbara cædes fecerat, conquisitos, armisque, ac potiore parte indumentorum spoliatos, in ædes tribunitias, ut in carceres, includunt. Postridie Hornio, dum is unà cum Rhenano Comite, Othone Ludovico, proditam urbem ingreditur, tradidêre.

Jam illâ tantâ in tumultuatione, licentiáque civium heterodoxorum, quis metus Catholicorum, quæ Cleri, quæ nostrorum præsertim hominum trepidatio fuerit, verbis complecti quis poterit. Tutelam tamen cœlestis providentiæ non aliàs magis Patres nostri sunt experti. Ne compositâ quidem cum hostibus pace, securis agere ab factiosorum veteri odio, recentique rabie licebat. Cùm maximè Hornius in curia salutaretur, in circulo interim turbulentorum hominum, pro curia coëuntium, consultatum est, utrùm diripi Jesuitarum ædes, ipsósque, naribus atque auriculis multatos, dimitti placeret. Quæ res extemplo per cives Catholicos ad Consulem, per hunc ad Hornium delata, sic vel hostium diffidentis principi, ut ille continuò gravi oratione, missóque domum nostram præsidio, injuriam prohiberet. Nec tamen à cive inimico quies. Fabulas pronunt in Patres; in his famosam illam, ac trivialem, quæ sæpe aliis locis explosa, in risum populos, in ruborem auctores dedit: " Tormentarium pulverem in templo, quod „ heterodoxis reddendum à nostris erat, occultis inditum locis; idque „ eo consilio, ut, cùm ad primam inibi concionem Lutheranus populus conveniret, admoto igne, auditores omnes cum Suecis hospitibus, ipsáque æde, incendio atque ruinâ consumerentur. " Et habendæ concioni Joannem Fabrum, Lutheri præconem, Colmariâ pulsum superioribus annis, Argentorati subin honore auctum, reique Evangelicæ, quam isti appellant, cum potestate præpositum, fautore Hornio, Lutherana factio revocaverat in urbem. Fabula igitur cùm ad Duces quoque Suecorum perlata esset; allapsa concionis horâ, in templo

264. Hostis, quàm civis, placatiorem se nostris præbet.

de noſtris tres, unà cum alterius Eccleſiæ Canonico Sacerdote, præconis Fabri adſtitêre auditores. Quæ res paratæ fraudis opinionem, ſiqua locum habere apud cordatos homines quiviſſet, facilè diſcutiebat.

265. Coguntur tamen Colmariâ excedere.

Sueci porro, potiti urbe, antiquatis, quas Cæſar conſtituerat, legibus, in eum ſtatum reponi omnia, quo ante ſeptennium fuiſſent, juſsêre. Itaque noſtros cedere urbe oportuit, quos rebus omnibus itineri inſtructos duo milites, à Naſſavio Comite Ludovico Henrico, qui benignum admodum, comémque ſe illis præbuerat, præſidio dati, Enſisheimium deduxêre.

266. Religionis illic quis dehinc ſtatus.

Colmariæ dehinc Lutherica ſecta dominabatur. Præcones plures, Argentorato acciti, Auguſtanam confeſſionem, eámque puram ſcilicet atque integram, ita, ut primis erat ab auctoribus concinnata, promulgârunt. Magiſtratibus Catholicis in ordinem redactis, heterodoxi vices poſtridie Calendas Januarias reipublicæ admoti; oppidani omnes in Suecorum verba jurare juſſi. Et, quia Calendario Gregoriano Julianum placuit ſubſtituere, Chriſti Domini naſcentis feriæ ritu publico ſecundò celebrabantur. At verò Calviniani gregis, qui maximè in prodenda urbe laboraverat, miniſteria templis omnibus excluſa fuêre. Adeo hæreticorum ſectæ, quamvis in oppugnanda Chriſti Eccleſia concordent, inter ſe tamen diſſidere ac diſcordare ſolent. Et quanquam, qui principes erant Calvinianorum, Lutherici dominatus impatientes, res novas moliri, reíque publicæ prenſare honores non deſtitêre; Lutheranis tamen, dum rerum Suecus potiebatur, cedendum perpetuò fuit. Neque amplius poſtea quoque tributum Calvino, ubi Sueco in ditionem Gallus ſucceſſit. Sub quo contra Catholica reſpirare religio cœpit, & Societas noſtra pro exigua ſede, quam amiſerat, collegii juſti domicilium Colmariæ deinde obtinuit. Quod quidem domicilium, quoniam ad provinciam Campaniæ adjunctum eſt, Hiſtoriæ noſtræ dehinc rebus eximemus. Nunc cum Sueco hoſte, quò belli ſeries ducit, progredimur.

267. Friburgum Brisgojæ cœptum obſideri.

Alſatiam cùm totam armis, ita, ut dictum eſt, Mars Gothicus ſubegiſſet, quò minùs Brisgojos porro invaderet, jam nihil obſtabat. Rheno igitur transmiſſo, poſteaquam equeſtres copias Auſtriacas, ſpem præcipuam regionis, ad Endingam oppidum fudit, fugavítque, Friburgum, Brisgojæ caput, rectà contendit. Præſidium urbis ducentos fere ad legionarios totum erat redactum. Quos ipſos, cùm jam hoſtis in proximo agitaret, imperio Ducum, deſperantium defenſionem, per ſilentium noctis Briſachium evocatos, in itinere hoſtis excepit. Eorum in locum tumultuaria, trepidáque agreſtium turba, è pagis accita, cùm pericula præſentiret, vix demum ſuſpendii minis compelli intra muros potuit. Nec firmius multò ab oppidanis erat præſidium, ſolicitudine ipſis quoque, bellique inſolentiâ trepidantibus, neque numerum, quantus mœnium amplitudini reſponderet, facientibus. Ultima reſidebat ſpes in academicis, quos diviſos per centurias, bellicóque conſpicuos vexillo, ex Patribus academiæ Adamus Maiſterus, Doctor idem, Ductórque, academici Senatûs auctoritate, militari imperio regebat; egregiam illam profectò, animoſámque in primis cohortem; cæterùm imparem numeroſo hoſti, vaſta ſpatia murorum, eáque exiguis, ut tum res erant, operibus munita, viribus omnibus oppugnaturo. Ac, ne quid ad metum & deſperationem deeſſet; qui machinas tormentorum peritè libraret, nemo unus in urbe aderat. Neque ea defenſionis inopia Suecos latuit. Quarto decimo

cimo Calendas Januarii primus hostium Zillardus, è primis Ducibus legionis Durlachiensis (nam & Durlachii Marchio ad Suecos accesserat) caduceatore misso, solicitare animos oppidanorum cœpit. Repulsam cùm retulisset, postridie copias, minásque admovet. Verùm tormentorum, fistularúmque fulminibus, quanquam sine arte missis, repulsus est. Sæpiúsque deinceps, cùm ostentatâ vi armorum, graviorúmque malorum comminatione, deditionem urgeret, non aliud responsùm tulit, nisi extrema omnia experturos priùs, quàm à fide atque obsequio Austriacæ Domûs discessuros. Atque tum quidem, dilatâ obsidione, propinqua oppida, Stauffenium, & Neoburgum, pecuniæ, prædæque gratiâ occupaturus, recessit. In urbe interea non alia res magis habuit solicitos Magistratus, quàm quòd idoneum neminem, quem tormentis collineandis præficerent, quemadmodum dictum est, reperirent. Quippe ampliùs jam libratorum inopiam, periculis primis docentibus, sentire cœperant. Itaque de suo numero spectatissimos mittunt quosdam ad Societatis nostræ collegium, qui per patriæ caritatem, pérque sacra ac divina omnia obtestarentur, ut in tanta urbis necessitate P. Theodoricus Beckgitur. Mathematicus, quem unum ejus peritum artis ex Geometriæ disciplina nôssent, commodare ingenium atque operam ne utique dubitaret. Ægerrimè Rector, ut in negotio, parùm legibus nostris, ac moribus, parùm sacerdotii sanctimoniæ consentaneo, eodémque periculi atque invidiæ pleniſſimo, civitatis audiit preces. Verumtamen, cùm summum patriæ versaretur ante oculos discrimen, multáque, in eam rem gravissimis verbis ab his, qui missi erant, commemorarentur, ne in servanda republica, ubi omnia omnes agerent, unus ipse, una Societas defuisse officio videretur; adductus tandem, vel compulsus est veriùs, ut copiam Theodorico inusitati ministerii faceret, sapienter illud quoque existimans, extrema mala extremis remediis propulsanda; quæque obstare leges viderentur, eas ultimæ necessitati cedere. Neque alienum esse à sacerdotii religione, saluti publicæ tuendæ, ubi profana desit manus, machinas bellicas tractare; cùm privatim etiam Sacerdotibus liceat, vim armis, quam aliter nequeant, depellere; invidiæ denique, atque obtrectationis, tantas illas ob causas immunem rem fore. Ergo Theodoricum, profano habitu personatum, Pflaumerus Consul ad eam Spartam curandam publicè deduxit. Cui socius postea datus P. Leonardus Bildstein; Ethicæ Professor, qui animis propugnatorum pro re nata juvandis, confirmandísque adesset. Strenuámque operam dehinc civitati uterque navavit. Brisachium præterea clàm nuncii à Magistratu missi, per quos auxilia accerserentur. Ii ad Villingana petenda rejecti subsidia. Villinga verò cum ferre suppetias, Æschero, qui præerat militi, prohibente, abnueret; nec aliunde subsidii quicquam, tametsi variè promissum erat, appareret; suam civitas relapsa in nuditatem, atque inopiam, vim hostium nihilominus experiri eâ sustinuit spe, quòd ab Tyroli demum, atque ab urbe Constantia, quò literæ cum summis precibus omnium ordinum missæ erant, copiarum nonnihil expectari videbatur posse. Verùm literis illis, ultimo civitatis malo, interceptis, hoc fidentiùs hostis de integro urbem aggreditur.

268. Sacerdos de nostris rei tormentariæ commodare operam cogitur.

S. Stephani protomartyris dies festus inciderat, cùm Savaliskhius Tribunus, Gustavi Hornii nomine, ordiendæ obsidioni copias adducit; ac primò pace oblatâ, mox hostilia interminando, in deditionem cives impellere, quanquam frustra, nititur. Postero die, suburbana insidens miles

269. Oppugnatur acriter Friburgum

miles, dum locum captat obsidioni, sacrarum Virginum cœnobia gemina, unum S. Catharinæ, Adelhusinum alterum, diripit, miseréque depopulatur. Opera deinde molientem propugnatores è muris, atque ex arce, eâ glandium, pilarúmque obruunt grandine, ut repulsus, diu satis nil magnopere tentaret. Qua in re libratoris nostri Beckhii, cùm à civibus, prospectantibus hostium stragem, tum ab ipsis postea hostibus, laudata ars est, atque dexteritas. Fuítque, cùm hominem sacrilegum, qui raptam è templo quodam suburbano statuam proterviter deludebat, ipso illo in facinore tormenti pila prosterneret. Nocte proximâ, eáque mediâ, cùm remissiùs paulò oppidani interquiescentes agerent, incendiarias expediunt Sueci ollas, globísque ignivomis præcipuæ magnitudinis in tecta desæviunt. Flamma protinus majorum ædium unam exussit, Consternari cives. Pars in muros, alii ad sopiendos ignes cursare. Nostri suis juxtà, civiúmque rebus curas intendere. Rector urbem obire cum Socio; addere animum turbatis; solari mœstos; consiliis trepidos juvare. Subin tormentorum, ex arce præsertim, fulminationibus hostiles machinæ quà labefactatæ, quà impeditæ, oppugnantium frustrare operam cœperant; obsessíque spem & animos recipere; cùm fœdum in ipsa arce exortum cùm fragore incendium, & miserabilis hominum ululatus, oppidanorum aures, oculósque attonuit. Tormentarii pulveris ingens vis, fracto vase, in quo portabatur, in igniculos, quassato fomite fortè excussos, inciderat, hominúmque, rerúmque, ac tectorum in propinquo insignem dederat stragem. Advolat extemplo P. Leonardus, qui in arce maximè curabat. Atque ecce ibi triginta fere homines, diversè stratos, miserandâ specie, atratos omnes, atque ambustos. In iis fœdè insuper laceratos decem, & P. Theodoricum collegam è media proreptantem strage, vix compotem sui. Cæterùm haud extinctum quenquam; sed eum, qui portaverat vas, confractis ossibus, affectóque undique, ac perusto corpore, ægrè spiritum trahentem. Quem sacramento pœnitentiæ semel, iterúmque expiatum, intra paucas horas, ex omnibus unum per eam obsidionem, oppressit mors. Ac Theodoricus quidem, ad officium illico reversus, tormento uno, alteróque in obsidentes explosо, simul civibus erexit animos, simul hostibus, insultantibus casui, depressit. Isti artibus tamen subinde, viribúsque omnibus tum arcem, tum urbem adorti, tormentis, globísque, ignem pariter, ac stragem ferentibus, & crebris malleolis, obsessos cùm premerent, divexaréntque; hi, ex ipsis periculis animosiores, virtute tantâ, constantiáque in subeuntes decertant, ut planè illos denique propulsarent, cogeréntque vallis se suis die reliquo tenere. Sed nox, hostilibus ausis benignior, denuo pugnam excivit. Machinis quatiunt validiùs, pertentántque muros; & sphæris missilibus, haud incendia quidem, cæterùm ruinas, cladésque edentibus, in tecta pariter, atque in homines depugnant. Quo cum ingens, non terror modò, sed labes etiam in urbe facta esset; tum verò coorta mulierum, liberorúmque, deditionem clamantium per plateas vociferatio, & complorantium ejulatus, latè urbem implevit. Virorum tamen magis fatigavit aures, quàm animos emolliit. Certum erat in vim ultimam durare. Neque dum subsidiorum ab Tyroli, atque à Constantia urbe omnis decollaverat spes. Ea præstolantes, extrahere certè obsidionem, si minùs depellerent, adnitebantur. Verùm acriores illos post oppugnationis impetus, cùm interceptas ab hostibus literas, quibus auxilia illa expetierant, ultimásque Savaliskhii minas, atque eas multò atrociſſimas, ni dedere sese maturarent, in urbem tulisset caduceator; con-

270. **Ac tandem expugnatur.**

conspectu literarum exanimati cives, recentibúsque territi nunciis, Hornium ipsum quoque cum omni exercitu ad oppugnanda mœnia adventare, ad hoc mala civitatis, à victore impendentia, penitius animis reputantes, paciscendum denique, dum integra res foret, existimavêre. Decisum est conditionibus, si fides accederet, haud sanè iniquis. Pactis religio in primis, & Clerus, & cum cœnobitis Societatis nostræ nominatim homines, comprehendebantur. Quæ Suecus, rata verbo habere contentus, consignare manu distulit; festinandi necessitatem, nescio, quam, causatus; re verâ in fraudem (quod apparebat) atque in pecunias, prædásque intentus. Collegii Rector, de P. Theodoico maximè, qui tormenta librâsset, déque ejus collega, Leonardo solicitus, ex sententia Proconsulum occultè ambos dimisit. Atque illi, elapsi mœnibus, cùm pericula quædam, per occursum hostium, obequitantium regionem, suborta, haud sine numine superâssent, ad Helvetios sese receperunt.

271. Malè civitas à victore hoste habetur.

Urbem Suecus quarto Calendas Januarii, alterâ ferme à meridie horâ, numerosis agminibus, eques, pedésque, cum pompa quadam, ac triumphantis velut in modum, intravit. Eodémque ferme tempore nosocomii, teloniíque in suburbanis ædes, à militibus incensæ, conflagrârunt; quò creditum est occisorum hostium comportata corpora, flammísque, ne iniri numerus posset, concremata. Cum nocte superveniens Hornius, submissè atque obnoxiè, ut à victis victor, excipitur. Nox ipsa, semper civibus iniquior, violatæ fidei, injuriísque hostilibus initium fecit. Biduóque deinceps grassatio, direptióque domos multiplex exhausit. Hornius cum Senatu de pecuniis, vario nomine pendendis, egit. Florensum millia triginta à triplici civitatis ordine, populari, academico, sacróque, numerata protinus oportuit. Quam summam, partim à Basilea, Argentoratóque mutuo acceptam, obligatis negotiatorum nominibus, partim aureâ, argenteáque ex supellectile redactam, ne sacris quidem parcentes vasis, conflavêre. Plura insuper privatim promiscua militum plebs, pro suâ quisque libidine, ementitis nominibus, extorquebant. Sed nostra potissimùm referamus. Unus domi & quadraginta erant Socii. Nam extorres Landsbergâ Provinciæ Tyrones, &, qui theologiæ dabant operam, juniores familiam auxerant. Quibus ipsis, cæterísque de collegio, discedendi ad tutiora loca optionem etsi tertio antè mense Provinciæ Præses fecerat; persistere tamen omnes, divinæque se providentiæ committere decreverunt, ad omnem eventum parati. Prima in eos hostilis avaritiæ consilia, calliditate, versutiáque, quæ jam vulgò militibus artes sunt, concinnata, collegii Rector, tum prudentiâ, ut oportuit, & cautelâ, tum verò Savaliskhii Tribuni, quem comitate, officiísque conciliaverat, favore, haud infeliciter delusit. E Ducibus copiarum infesti, cupidíque duo domum nostram diversis accesserant diebus. Pecunias, aliáque exprimere iis dolis, ac machinis, quibus celare pariter, atque exserere vim solet militaris cupiditas, obtentu vario utentes, adnitebantur. Mulctæ nomine seorsum duo millia flagitabant eam ob rem, quòd extitisset è collegio, qui arte collineatis tormentis machinari perniciem obsessoribus laborâsset. Sed istis, quâ diximus prudentiâ, occurrens Rector, non fraudes modò, injuriásque facilè avertit; verùm sic etiam Tribunum, quem adierat, collegio devinxit, ut favores ille, ac tutelam, in posterum quoque non sponderet prolixiùs, quàm præstaret. Itaque, cùm primo biduo nocturna præsertim prædandi licentia per domos civium grassare-

272. Collegii nostri vexatiónes prudentiâ Rector avertit.

273. Divinæ providentiæ in

tuendo collegio benignitas.

faretur, nec cœnobia urbis temperantiùs pleraque haberentur; collegium tamen noſtrum, nudum etiam tum à præſidio, indefenſúmque injuriis omnibus vacavit; eò majore utique Divini Numinis beneficio, quòd & oculos Suecus ad opes noſtras, quas, vúlgaribus deceptus fabulis, immenſas ſibi figurabat, adjecerat impenſiùs, & minas barbaras in Jeſuitas antè inſigni ferociâ jactaverat, ut nemini dubium eſſet, hoſtilibus devotos furiis, calamitate atque exitio principes fore. Ac miro ſanè cæleſtis providentiæ conſilio factum eſt, ut iniquior ipſe in Societatem noſtram hoſtium animus defenſandis Laribus noſtris in illa urbis perturbatione deſerviret. Nam, cùm Suecus hominibus noſtris, communi licèt in fidem deditione acceptis, minimè fideret, Præfecti militum Ducésque circa noſtras potiſſimùm ædes hoſpitia ſibi, atque contubernia deſignaverant; quò magis è propinquo obſervare poſſent, quid interim Jeſuitæ molirentur. Ea verò Ductorum propinquitas gregarii militis, paſſim alia invadentis, infregit; prohibuítque inſolentiam, & collegii Patribus inſinuandi ſui in conſuetudinem, amicitiámque eorundem exoptatam præbuit opportunitatem. Undè id præterea evénit commodi, ut illi penitius cognitis & hominibus noſtris, & rebus, haud paulò æquiùs, quàm domi ſuæ didiciſſent, ſentire docti de Societate noſtra, invidiam priſtinam, odiáque in ſtudium ac benevolentiam paulatim verterent. Tertio, quàm tradita urbs erat, die præſidio dati collegio ſunt milites gemini. Quos frugali, vernaculóque contentos victu eſſe, & cuſtodiam domûs quàm ſolertiſſimam agere, qui adducebat, Centurio juſſit. Atque ii quidem cuſtodes tutiorem domi familiam, quàm ſecuriorem, præſtitêre. Aliis dati ad tutelam familiis milites haud multùm à prædonibus diſtabant ipſi, & collegis prædonibus plurimùm indulgebant. Una modò ſub id tempus injuria fuit, quam cuſtodia illa noſtra non prohibuit. Qui Savaliskhii familiarem rem curabat, is malevolorum commentis inductus, cùm ingentem avenæ vim reconditam domi noſtræ crederet, quantacunque ea eſſet, confeſtim expromi ſibi à noſtris imperat. Cúmque collegii Miniſter, comiter excuſans, negâſſet, plus quàm binos totâ domo avenæ ſextarios extare; eósque ipſos daturum, ſi cui uſui tantillum foret, polliceretur, homo actus in rabiem, bipenni, quam gerebat, conversâ, Sodalem ponè adſtantem, convicia inter, & maledicta, graviter percuſſit; haud mitiùs Miniſtrum habiturus; ni modico is ictum flexu corporis declinâſſet. Utroque deinde fugiente, iſte domum percurrere, clavémque flagitans granarii, clamore ac minis omnia miſcere. Tum oblatum fortè de Adjutoribus Fratribus unum eodem cum telo perſequi, redactúmque in communis anguli duorum parietum anguſtias, propemodum opprimere. Ruere poſtremò in obvios quosque; percutere, ſternere, ac tantùm non interimere. Nec finem facere furendi; donec, qui cuſtodiam dederat, admonitus Centurio, ſtricto gladio, gravibúsque verbis compeſcuit. Qui quidem homo ſeveras haud multò pòſt Deo vindici pœnas perſolvit, cùm à domino, faciente iter, quem fortè offenderat, deturbatus equo, crus fregit, víxque vitam, deprecante conjuge, ſervavit. Idque magis etiam aliquot poſt menſes, cùm prædam pecorum agens ex pago, ab agreſtibus eſt interfectus. Cæterùm rerum noſtrarum, primo iſto ſub dominatu Suecorum, detrimentum, præter ea, quæ in communem conferenda rem erant, equorum præcipuè duorum jacturâ continebatur, quos bene meritis de ſe Ducibus collegium donavit. Et verò Ducum in homines noſtros plerorumque comitas, benevolentiáque ea fuit, quæ grati animi, memorísque officia

274. Inſolentis hominis, injuriſque in Socios pœna.

requi-

requireret. Hornius ipse præsidio defensas ædes nostras, immanésque injuriis, cùm civium tamen direptiones dissimularet, voluerat. Atque ille quidem paucis admodum post expugnatam urbem diebus in Sueviam cum parte militum discessit. Profecturus miles memoriam sui apud oppidanos insolenti facinore insignivit. Clam quippe in vacuis tum ædibus Baltmannici, quod vocabatur, collegii scholasticorum, sparsis ignium fomentis, statutâ horâ arsuris, incendium apparaverant. Cujus noctu deinde prorumpens flamma non cives modò, sed Suecos etiam, qui restiterant, ignaros causæ utrósque, seséque invicem de malis artibus suspectantes, tumultu ingenti excivit. Neque adeò, qui extingueret, quisquam erat, donec, re compertâ, ad vicina saltem servanda tecta communibus studiis concursatum est. Sed is lusus videlicet ad majora illa videri mala poterat, quæ in posterum tempus, cùm oppidanos, tum verò nostros etiam, Friburgi manebant. Ea suum in locum consultò rejicimus.

CAP. XVIII. *Gust. Hornius, Campodunofrustra tentato, Kaufburam, & Mindelheimium subigit.*

HActenus anni M. DC. XXXII. turbatissimas plerisque locis res narravimus. Nunc insequentis anni haud sanè tranquilliores exordine referre ingredimur. Hornium diximus post captum Friburgum in Sueviam profectum. Ibi obviam eundem Catholicis Ducibus statuerat, qui, cæso apud Lucenam Rege, rem agere impensiùs, & loca quædam recuperare à Suecis cœperant. Ex iis Joannes Aldringerus, Othóque Henricus Fuggerus, cùm finitimam Suevis Landsbergam, de qua suprà memoravimus, & Memmingam, Almangoviæ urbem, recepissent, Campodunum cum exercitu moventes, sub Nonas Januarias facilè illâ quoque urbe potiuntur. Illic eos in stativis paulò pòst à Biberachio oppido superveniens Hornius adoritur. Quæ castrorum oppugnatio cùm aliquamdiu ferveret; è Societatis nostræ Sacerdotibus castrensibus, P. Guilielmus Pfeffer, hostili trajectus glande, interiit. Suevus is erat genere, patriâ Wallersteinianus, annos natus haud amplius tres & triginta, suprèmis nondum religionis nostræ votis obstrictus; magno vir animo, ingenio alacri, insigni facundiâ; cultor Musarum industrius quondam, & longè felicissimus; at magis etiam ad Evangelica factus munia, lucráque animorum. Qui simul atque sacerdotio erat initiatus, Provinciæ Præsidi deferre operam ad ardua quæque sacrarum expeditionum, prætereáque ad obsequia civitatum, pestiferâ laborantium lue, cœperat. Missus tum est primò Novenoburgum sive Neoburgum, Palatinatûs superioris oppidum; ubi in restituenda religione, juvandísque civibus, peste passim afflatis, ærumnas, pericula, & quos laudavimus aliàs labores, exantlavit. Tillianis deinde submissus castris, perquam difficilem, ut iis bellis, provinciam adiit. Concionibus maximè habendis, & arte quadam tractandi militum animos, atque ad salutem perducendi, excelluit. Apostolicâ dicendi libertate id erat consecutus, ut non alium audire concionantem in castris Maximilianus, Bojariæ Septemvir, maluerit. In morbis verò, quibus publicè castra conflictabantur, non gravissimi mali contagionem, non mortem præsentissimam expavescens, eo semet ardore, ac studio laborantibus impertiit, ut etiam atque etiam commonendum Septemvir existimaverit, ne florentissimâ ætate Sacerdos, iis dotibus, artibúsque structus, eáq e dicendi facultate præditus, spem subsequentium annorum indubio detrimento divinæ gloriæ, immortaliúmque animorum, in discrimen objiceret. Ab Tillianis postea ad Fuggeri

Anno M. DC. XXXII. Januario & Februario.

P. Guil. Pfeffer in castris glande trajicitur.

Vide Historiæ nostræ Decad. 9. num. 495.

geri Comitis, Othonis Henrici, castra translatus, cùm strenuì hìc quoque operarii partes ageret, citius multò, quàm pro spatio annorum, emeritus, repentino illo, quem diximus, casu, neque id tamen illico, sed paucas post horas, extinguitur, maximo militum omnis ordinis, ipsiúsque in primis Fuggeri, cui erat à confessionibus, desiderio, luctúque. Generosæ, ac piæ mortis quæ vivus militi tradiderat præcepta, exemplo moriens illustravit. DEum, séque, ac circumstantes, in articulo illo allocutus, eo spiritu vocem, quo vix antè unquam, extulit. Cohortem piè, gravitérque ad Christianam colendam virtutem, dignósque pœnitentiæ fructus faciendos adhortatus; sibimet ipsi præclaram illam in religionis, caritatísque officiis gratulatus mortem; DEum denique precatus, mille alia ut se in fata, eáque tristiora etiam, atque acerbiora, si ita ratio divinæ gloriæ ferret, servaret; sacra ultima administrante Sacerdote Socio, mortem lætus spesque ac liquidissimi solatii plenus oppetiit undecimo Calendas Februarii, Campoduni in æde principe sepultus.

276. **Kaufburanos nostri ab iris militaribus tutantur.**

Hornius porro cùm frustra laborare se in oppugnandis castris videret (quippe validis non viribus magis, quàm operibus propugnabantur) deductis copiis, Kaufburam, & Mindelheimium, quas item urbes Catholici recuperaverant, aggressus, in ditionem ambas redegit. Kaufbura Calendis Januariis Catholico Marti cesserat; Februariis Sueco se reddidit. Cui rursus urbem Augusto mense Catholicus eripuit. Ita in orbem ibat bellica vexatio; ac velut statio duntaxat militaris licentiæ mutabatur. Nam pari ferme calamitate, ut sunt bella hodie, amicus, hostísque urbem afficiebat. Quanquam in amici, hostísve loco utrumnam Kaufbura haberet, haud facilè dixisses. Religionibus námque, &, quæ has vulgò sequuntur, factionibus divisa civitas partim oderat utrumque, partim amabat. Lutherani cives, ut multitudine, sic viribus præpolentes, à Sueco stabant. Quem ultrò non admiserant modò, verùm etiam acciverant, & retinere modis omnibus nitebantur. Eáque perfidia periculum, terrorémque in urbem à milite Catholico haud inanem deinde invexit. Quem profectò, nisi per Societatis nostræ homines, minùs placabilem civitas expertura erat. Itaque Augusto mense, cùm Cæsaris copiæ appropinquarent mœnibus, ingens Lutheranorum totâ extitit urbe trepidatio. Desertis Laribus, certatim ad Virginum sacrarum cœnobium, atque ad nostras præsertim ædes, viri, feminæque cum liberis, ac jumentis, rebúsque raptim convasatis, confugiunt. Tutelæ sese, misericordiæque Patrum, quos exosos habuerant semper, ac suspectos, committunt. Mulierum innuptarum complures, ne Lutheranæ agnoscerentur, sumpto habitu, peplóque virginali, Religiosas mentitæ Virgines, decussatis manibus rosaria versabant. Miles Cæsareus undecimo Calendas Septembres, effractis portis, irruens in urbem, cùm igne, ferróque in fœdifragos ac perfidiosos sæviturus crederetur, Catholicæ moderationis nec in impetu vindictæ immemor, diripere domos perfidorum, sauciare obvios, obstantésque, satis habuit. Nostro qui tecto se tuebantur, eos penitus victoris ira præteriit. Ac, nequam vim domus nostra à cæco militis furore pateretur, solicita Ducum cura, datúmque præsidium prohibuit. Nec privatim tantùm Lutheranis civibus, sed in publicum etiam civitati, deprecatio, gratiáque Patrum apud Præfectos profuit.

fuit. Quæ res mirificè hominibus nostris adversarios quoque devinxit, ut humanitate, observantiáque in eos jam cum Catholicis certare viderentur; publicéque studia atque officia Patrum in rem communem prædicarent; postremò, submissis domum nostram opsoniis, referrent gratiam. Socii tum Kaufburæ quatuor, nec amplius; Mindelhemii septem (nam cæteros belli turbo pridem dissipaverat) in ministeriis instituti nostri versabantur. Utroque loco miserâ eos malorum vicissitudine hic annus, haud secus, ac superior alter, exagitavit. Nam & Mindelheimium urbem, bis Suecus, bis Cæsaris miles, neuter innoxius, occupavit. Hornius, quem diximus, sub initium Februarii invasit. Statímque armati quatuor ad collegium nostrum convolantes, strictísque gladiis de domesticis unum latronum ritu circumsistunt, mortem minitati, pecuniam ni actutum numeret. Successêre alii cum equis triginta, ipsi numero viginti. Quorum toleratas partim, ut hospitum, injurias, partim redemptas argento, ut hostium, oportuit. Nec deerat ex Evangelii Suecici præconibus, qui parem collegio vexationem, ut auferret pecuniam, & ipse offerret. Copiis deinde majorem partem digressis, ægri milites prope centeni tum collegii ædes, tum gymnasii, oneravêre. Neque multum temporis intercessit; cùm noster superveniens exercitus, admotis machinis, in deditionem iterum Gothicum hostem subegit. Sed, ne longior esset fortnnæ lusus, revertenti Hornio sub Martii exitum, cùm fortiter se præsidiarii opponerent, Magistratu contrà tendente, qui cedere iris hostilibus tutius existimabat, reddita urbs est. Ibi ingens capitis discrimen nostri, ignorantes prorsus, insontésque adiêre. Literas incerti auctoris interceperat hostis, per quas consilia ipsius quædam, in his proditio Memminganæ urbis, heterodoxorum artibus adornata, aperiebantur. Malè Suecos res habuit. Suspicio conjecta in Jesuitas Mindelheimianos. Omnes igitur continuò idem in conclave inclusi; sub custodia perpetua, ad octavum asservantur diem. Interea cuncta eorum domi excussa; siquod scripturæ istiusmodi, quam referrent literæ, vestigium, vel scriptoris sigillum, extaret. Indè pessimè collegio cùm metueretur; voto Socii pro incolumitate facto, pecuniæque summâ aliquâ deinde Ducibus, id ipsum forsan potissimum spectantibus, oblatâ, innoxii dimittuntur. Hostis urbem ad mensem Augustum obtinuit. Tum Catholicus miles expulit. Collegium sub utroque, sicut Kaufburana sedes, quà incommoda bellica, quà detrimenta, ad inopiam summam, accisis, interceptisve reditibus, pertulit; tristiori etiam fortunâ in posteros annos, id, quod alibi dicemus, usurum.

277. Mindelhemii dura Socii passi, etiam capite periclitantur.

Februario porro mense, cùm Catholicam in ditionem Mindelhemium revertisset, receptáque jam nuper Memminga urbs Cæsariano præsidio teneretur; opportunum visum est, quam Memmingæ sedem superióre anno Societas Gothici Martis injuriâ amiserat, justis militis Catholici armis postliminio repetere. Illic Socios Henricus Knœringius, Augustanus Antistes, idem, qui primùm ibi Societatem collocaverat, restitutos in integrum jam pridem optaverat. Qui tum quoque, cùm in eo rem esse cerneret, ut Memminga Cæsari redderetur, resumpserat strenuè, quod olim ceperat, consilium fundandi eâ in urbe collegium, veterésque Antonitarum ædes, fundósque, ab heterodoxis civibus profanatos, de quibus diximus aliàs, edicto atque auctoritate Cæsaris Societati nostræ vindicandi. Itaque literis per id tempus datis ad P. Gui-

278. Memminganam recuperare sedem incassum Societas nititur.

Vide suprà num. 51.

P. Guilielmum Pfeffer, (namque Memminganæ quoque expeditioni is interfuit) monebat, earundem ædium ut caperet possessionem, simul atque ingressus urbem cum copiis foret; appellatis in rem vindicibus Aldringero & Fuggero Ducibus, exhibitóque diplomate, quod ei mittebat, in potestatis, jurisque documentum. Sed cùm parùm deinde moræ in recepta urbe Duces facerent; decedentes P. Guilielmus pro officio insecutus, opportunitate caruit expediendæ rei. Neque ita multò pòst in castris Campodunensibus, quemadmodum suprà demonstratum est, occubuit. Mense igitur Februario in idem negotium P. Franciscus Neuffardus, quem, Præsidem antè Memminganæ sedis, per Suecos ejectum in exilium, alibi memoravimus, Mindelhemio Memmingam cum potestate remittitur. Verùm ille in cura, conatúque negotii, occupatus morbo, fatis ipse quoque, antequam quicquam conficeret, concessit. Florentiæ natus Neuffardus erat in Hetruscis; Werdæ Suevorum educatus; in Societate nostra vota quatuor solemnia professus. Instituti nostri plenus spiritu, divinæ gloriæ amplificandæ, salutisque procurandæ animorum insigni studio flagrabat. In concionibus ad populum facundus, efficáxque, & verborum pondere, & virtutis exemplo, ad Christianæ officia vitæ audientes pertrahebat, Heterodoxis quoque ab morum gravitatem, prudentiámque non ingratus. Societati operam variè egregiéque, Evangelicis præsertim in expeditionibus, probavit. Mindelhemii collegium Rector quatuor gubernavit annos. Postea sedem nostram Memmingæ, quam, pestilentiâ grassante, socii ad tempus solverant, restituit. Inde verò à Suecis, ut dictum est, post biennium expulsus, Merani aliquamdiu in Tyroli cùm laborâsset; Mindelhemium primùm, pòst Memmingam reversus, dum sedem & fundos vindicare Societati nititur, ad beatorum sedes, stabiliores illos profectò, tranquilliorésque, abiit. Socius, quem comitem adduxerat Memmingam, explicando impar negotio, bibliothecam duntaxat, per Suecos ereptam, recuperavit; operámque interea Catholicis, quà civi, quà militi, navavit. Neque eventu meliore alter, quem prosequendis cœptis sub autumnun Præsides addidêre, Socius Memmingæ rem gesserat, Suecici Martis violentiâ, atque inveterato Luthericæ factionis in Societatem odio omnia intervertente.

Vide suprà num. 53. & 54. 729.

Ei negotio P. Franciscus Neuffardus immoritur.

CAP. XIX. *Landsbergensium, captâimpetu urbe, gravissima calamitas.*

Anno M. DC. XXXIII. Sub medium Aprilem.

INter hæc heterodoxa per Germaniam res fœderatorum Principum, Ordinúmque acrioribus agebatur studiis. Frustra Daniæ Rex Christianus componere pacem, datis literis ad Cæsarem, ad Septemviros, ad Benedictum Oxenstiernium, regni Suecici, bellíque administrum, allaborabat. Heterodoxi, frequentissimo conventu Hailbrunnæ mense Martio celebrato, cùm statuendum de legibus pacis esset, eò tendunt, ut belli consilia, opésque, integratis fœderibus, constitutísque ad arma impensiùs circumferenda rebus omnibus, magis in dies proveherentur. Oxenstiernio Sueciæ, & Bassæo Fesquerio Galliæ nomine ad id ipsum strenuè connitentibus. Ipsi Oxenstiernio universi belli delatum imperium. Plura Erfordiæ postmodum, & Francofordiæ communibus sententiis in eandem rem decreta. Ferdinando Cæsari interea, dum hæc fiunt, suppetias properat Ferdinandus Cardinalis Hispaniæ Infans, Hispano milite per Italiam adducto, cum ingenti pecunia in stipendia copiarum. Ei aditum Germaniæ Ferianus Dux, penetratis Alpium claustris, præmuniebat. Cui obviam Joannes Aldringerus cum plerisque copiis ad Bri-

Brigantinum lacum proceſſit. Inde Bojaria præcipuè, finitimáque oppida, præſidiis deſtituta, hoſtilibus latè incurſionibus patuêre. Guſtavus Hornius, & Bernardus Vinarius, Donawerdæ inter ſe collocuti, earum partium invadendarum extemplo conſilium capiunt. Reverſo autem ſubin ad Bojariam tutandam Aldringero, dum hic Monachii caſtra ſub mœnibus communit, ipſi Landsbergam, toties antè captam, toties amiſſam urbem, quam & Sueci exoſam ob veteres iras, &, qui hos inſtigabant, Lutheri aſſeclæ Auguſtani, ob interceptam commeandi copiam, habebant, aggrediuntur. Et commodè Hornius Leonardum Torſtonſonum, tormentariæ rei magiſtrum, acrem hominem, bellíque artibus præcipuum, quem, captum prælio Norimbergenſi, Ingolſtadium adhuc attinuerat, Fridlando favente, receperat liberum. Hic Landsbergam cum parte militum Aprili medio præmiſſus, adductis in conſpectum copiis, miſsóque caduceatore, deditionem imperat. In urbe præſidiarii curabant pauci, ala equitum una, centuriæ peditum tres, exigua ſanè adversùs vim & multitudinem Suecorum ſpes. Tamen cives cum his defenſionem parant, Aldringeri etiam ſubſidiis freti quibusdam, ab Monachio adfuturis. Atque hoſtis, ex repulſa efferatior, triſtiora ocyùs deſtinat. Agreſtem hominem, ruri fortè exceptum, in proximum pagum (Benzingæ nomen eſt) Suecus miles perducit; oſtentatíſque ibi curulibus tormentis, cum cætero obſidionis apparatu: " Narra, inquit, Landsbergenſibus, quo in„ ſtrumento nos aditum nobis per mœnia moliamur. Ipſi, quid expectent „ à nobis, tuâ iſtâ ex facie diſcant. „ Simul os homini verberibus totum concidunt, itáque cruentum, ut erat, mittunt in urbem. Quem oppidani, proditorem rati, propè abfuit, ut necarent. Nocte inſequenti auctus copiis non Hornii modò, ſed Vinarii etiam, Torſtonſonus, exterioribus quibusdam occupatis, quibus propugnator deerat, munimentis, verberare muros tormentis, globis tecta incendiariis petere, ſub auroram inſtitit. Obſeſſi, quò majorem in modum obfirmarent animos, militari devotione in ultima quæque jurati, nocte alterâ erumpunt, eáque ſtatione, quam Slamersdorfius quidam de præcipuis ductoribus tenebat, oppreſsâ, cum præda & clamore, qualem amant victores, revertuntur, clade hoſtes, magíſque dedecore exacerbati, vim apparant extremam. Quam, qui ab Auguſta magno numero aderant Lutherani, non probabant ſolùm, ſed, quibus modis, rebúsque poterant, etiam adjuvabant. Viceſima Aprilis dies illuxerat, cùm concuti machinis vehementiùs mœnia, pilis urbs perpetuò, globíſque fatalibus præcipuæ molis infeſtari. Ac Societatis quidem noſtræ præ cæteris domus, & quicquid eodem erat in colle, periclitabatur, cùm quod oppugnario ab ea fiebat parte; tum quòd in tecta noſtra intentam de induſtria vim & acuebant Auguſtanorum odia, & incitabat ſpes, vexatos damnis Jeſuitas deditionem civibus perſuaſuros. Itaque labem paſſa multiplicem domus, paſſura amplius etiam haud dubiè, ni vocati in vota Superi præſidio adfuiſſent. Quorum tam erat perſpicua tutela, ut poſtea miraretur hoſtis, accidere potuiſſe, ut non propiùs ad excidium intentatæ ruinæ proficerent. Sed miſſilia nempe majoris molis, ferentia ſtrages, flammásque, in hortum pleraque, atque in cavædium, innoxia fere, favente Numine, ceciderant. Sex erant & viginti omnino domi Socii. In his decem & quatuor tyrones, qui nuper admodum è Tyroli reverterant. Tuto nemini licuit extra ſubterranea, dum fervebat obſidium, conſiſtere. Tyronibus, quò eſſent animis ad omnia ferenda paratiores poteſtas facta, privatâ votorum religione

280. Hoſtium in Landsbergenſes ira.

281. Oppugnandæ urbi fit initium.

gione Deo sese, Societatique obstringendi. In rabiem interim versa hostilis ira videbatur. Cúmque in horas oppugnandi ardor, impetúsque invalesceret, propugnantium non paucitas modò, sed infirmitas etiam, sentiri cœperat. Jámque extiterant quidam deditionis faciendæ auctores. Qua de re cùm raptim suffragia inirentur, scisså sententiis, animísque civitate, ut quisque erat opulentior, deditionem; ut egentior, defensionem urgebat impensiùs. Quid rei publicæ expediret, minùs reputabatur, ita comparatis mortalium ingeniis, ut, quæ sua sunt, pro se quisque maximè, non quæ communiter omnium, pensi habeat. Miles pugnam deditioni præferebat. Nostri, sententiam rogati, dicere abnuunt, utpote ancipiti in re, eáque utramque in partem invidiosâ, & parùm instituto nostro consentaneâ. Amplexuros, quicquid communi consilio civis, milésque statuisset, respondent. Controversiam, qui tormentarii pulveris gerebat curam, diremit, negans, defensioni suffecturum. Id homini dictum seu veritas rei, seu animi timiditas, deditionem præoptantis, expressit, plerisque metum, ac desperationem, discriminis magnitudo incussit: missíque illico, qui cum hoste paciscerentur.

282. Captâ urbe, victoriam hostes crudeliter, fœdéque exercent.

Sed superba relata Torstonsonii responsa, iniquissimáque postulata, magis militem, plebémque cùm exacerbâssent; sic, ut undique recurreretur ad arma, víxque à temerandis Magistratibus, deditionis auctoribus, abstinerentur manus, unius de principibus civitatis, quem præcipuè observabant, vecordia in ultimum res egit exitium præcipites. Is, ut erat temulentus, præpostera versans turbato cerebro consilia, cùm sedatâ nonnihil tumultuatione, inducias saltem quasdam paciscí visum esset, ferox equo ad munimenta evectus, minaci vultu mandat pro imperio, ab armis civis discedat; pro muris Lares quisque suos curet. Qui secùs faxit, pœnâ capitis luiturum. Paruêre cives. Tum & miles stationes deserit. Quod quidem, quanquam temerè actum videbatur, suspicione tamen occultæ fraudis, proditionísque haud vacavit. Nudata igitur ante tempus mœnia sub noctem Suecus nullo negotio insedit, perruptísque mox impetu portis, infusus urbi, ut quisque obvius erat, nullo ætatis, nullo sexûs discrimine, armatos, inermes, obstantes, refugos, supplices, trucidat. Fit strages confusa per vias, per tecta. Ferientium vocibus, cadentiúmque miscetur tumultus. Venena, gladiis illita, plagas exasperant. Exaggerat nox, in momenta cæcior, terrorem, tristésque tenebras tristior facies excipit rerum omnium. Ubique pavor, & furor, & barbaræ crudelitatis, in diem etiam, triduúmque insequens desævientis, multiplex vestigium. Inaudita, incredibilia diceres, nisi nova esse talia Christianis etiam bellis desiissent, ex quo nova ista per Germanias Evangelia instrepuêre. Interfectorum equidem haud supra trecentos evasit numerus. At mortui postea ex vulneribus complures; & virulentis ensibus, quicquid perstrictum erat, extinctum. Cruciatibus etiam, iisque exquisitis, non pauci excarnificati. Vulgare illud erat tormentum (poculum Suecicum vocabant) persimile atrocissimo, quod apud ultimos Japones plusquam barbara excogitarat crudelitas, supplicio. Supinati hominis in fauces, bacillo distentas, tantum intrudebant aquæ, quantum omnia ad viscera inundanda satis esset, supérque. Tum turgidum ventrem tamdiu aut pulsabant baculis, aut pedibus conculcabant, dum retrusa, quam ingesserant, aqua miser vitam profunderet. Quòdsi quis inter verbera, ac tormenta, sanctissima JEsu & Mariæ appel-

pellâssent nomina, id ipsum satis erat causæ, cur tantò crudeliùs enecaretur. Ita simplici viro, ac bono, identidem JEsum & Mariam inclamanti, primùm eruêre oculos; dein capite toto consauciatum, miserrimè coëgere mori. Alium, obrutum tormentario pulvere, vivum inflammârunt. Verù alium, vitalibus integris, confixum, lento igne, varióque genere cruciatuum confecerunt. Sacerdotem quoque, quo nullus in urbe annis venerabilior, equuleo tortum ad necem, recreatum deinde, extendêre supinum humi, infusóque per os, ferro diductum, fœtidissimo humore cum sordibus, quas nemo nominaverit, verberibus denique miserandum adeò in modum contudêre, ut non multo post extremum halitum efflaverit. Jam imbecillo quæ evenerint sexui, non triste solùm, sed etiam turpe fuerit, enarrare. Vis & vitium fœdissimis modis passim, cùm per domos, tum verò (quæ erat impudentia) in publico etiam illatum. Quin ad vitæ quoque, non pudoris tantùm, oppressionem infanda libido, quà longo corporum, diróque abusu, quà ferro, & cruciatibus, versâ demum in rabiem Venere, grassata. Ubi virginum præsertim, sed & matronarum, complurium virtus enituit, & mira vis cœlestis auxilii, conservantis eas, quæ solicitiùs conservâssent pudorem. Animosâ fugâ (quoniam hæc præcipuè in hoc genere vincit) præcipites de alto nonnullæ superavêre discrimen. Alias quasdam, cùm maximè quærerentur, fruströque ipsæ latibula sat tuta quærerent, invisas nihilominus, velut numine quodam tegente, vesania præteriit. Pugna alias, cùm evadere non possent, invictas præstitit. Armati ab inermibus devicti muliebri manu, depulsíque, vel sic demum erubuêre. Quin etiam per Lyci fluminis, quò generosus pavor detulerat, verticosos gurgites victrix emersit virginitas. Artibus præterea, ingenióque occultata, tum latuit hostem, tum fefellit. Deprehensa alibi, cùm mollescere ad blanditias non posset, mori potuit, & sanguine fidem, decusque sancire. Fortior una, an felicior, præ cæteris virago, lenociniis juxtà omnibus, terroribúsque intractabilis, infectantis militis acerrimos diu luserat conatus. Denique iste, moriendum esse, aut morigerandum, truculentus exclamat. Atque illa: " Attigisti optatum, „ inquit: etiam læta morior. " Tum Suecus: " Catholicáne, an Lu„ therana? " Et Catholicam illico se mori velle profitentem, adacto ferro, non magis iræ immolat suæ, quàm religioni atque virginitati. Sed multa prudens hìc prætereo. Ad nostra redeo.

283. Matronarum, virginúmque adversùs vim, & libidinem virtus.

Nostros homines ad injuriam omnem, cædémque, non designatos, modò hostilis ira (Augustanorum præsertim, qui aderant, in Societatem nostram inflammata odiis) ante omnes habebat; sed locus ipse quoque, situsque domûs nostræ furiosis victoribus proximos objiciebat. Quis ambigeret, ut periculo primos, ita principes exitio futuros? P. Otho Wellerus, qui pro Rectore profugo familiam regebat, factum urbis præsentiens, advocatos in coronam Socios, quò fortioribus animis, religiosiúsque comparatis, impendentia exciperent mala, accommodatis ad fortunam verbis, iísque velut extremis, cohortatus paulò antè fuerat. Socii, confirmato quisque pectore, acerba omnia, ultimáque, atque adeò indubiam necem, opperiebantur. At cordi DEO salus omnium fuit. Hostes, cùm primum illud, quod imminebat horto nostro, propugnaculum superâssent, alia omnia tamen in tecta potiùs per declivia collis, quàm in ædes nostras, quas maximè quærebant, clamitabant-

284. Magis nostris infensus hostis; infestus minùs.

tabántque, cæco impetu ruebant. Nec miraculo visum vacare, quòd multum temporis ab capta urbe interceſſit; quin tamen tanto illo furentium ex numero ad januam domûs noſtræ vel unus pertingeret. Interea, dum vagus, efferúsque miles, ubinam agerent Jeſuitæ, nequicquam inquirit, Dux ipſe Torſtonſonus, auctor idem calamitatis, & moderator, pro foribus adeſt cum caterva, domúmque ingreſſus, cùm neminem etiam tum de noſtris interfectum, ac ne fores quidem tentatas, admirans comperiſſet, vivere omnes juſſit. Præſidióque milites armatos octo, qui injuriam, direptionémque prohiberent, attribuit. Acceſſit paulò pòſt Slamersdorfius Tribunus, pervulgatæ homo in Catholicos feritatis. Is ipſo in limine janitori noſtro colaphum tantâ vi incuſſit, ut ſanguis ex ore ac naribus prorumperet. Cúmque inſigni verborum fœditate convicia & probra in Socios minásque atroces jactâſſet, Præſidis tandem noſtri alloquio, atque humanitate nonnihil emollitus, à conſtumeliis porro injuriſque temperavit. Milites, familiæ cuſtodes, alii aliis ſubinde in præſidium ſuccedentes, cùm nulli denique ſine officii mercede diſcederent, pecuniæ domeſticæ carpendæ fecêre initium.

285. Direptio urbis. Rapina decretoria, cùm domi noſtræ, tum per urbem, variè ſubſecuta. Nam cædibus, promiſcuáque cæterâ in homines immunitate, ab occupata ſub noctem urbe ad octavam usque inſequentis diei horam ſævire licuit. Quo demum tempore præconis voce proclamatum eſt, ut finis cædendi fieret. Expilandis verò, diripiendíſque domibus nulla ſpatia definita. Præda urbs fuit, quousque hoſtis tenuit. Ne ſacris quidem temperatum ædibus, parœciæ templum & prædando exhauſtum penitus, & ſacrilegiis, cædibus, flagitiísque militaribus defœdatum.

286. Sacrilegorum militum pœna. Statua erat ibi puerperæ Virginis, antiqua cultu eadem, ac locuples ornatu. Hanc impiè deſpoliatam, par militum, cum corpore occiſi hominis de infima, ſordidáque plebe turpiſſimum quendam in modum compoſitam ad ludibrium, in ædis area reliquêre. Scelus ultio haud tardè ſecuta. Reverſi Auguſtam ſubin cum copiis ſacrilegi prædatores, expoſitáque in medium ſpolia, ut fortuna divideret, aleæ committentes, cùm in rixam (uti fit) exarſiſſet ludus, alter interfectus à collega, cædis alter in pœnam ſuſpenſus, miſere ambo interiêre.

287. Noſtra ædes pro parœciæ templo civibus deſervit. Templum igitur parœciæ cùm non vaſtatum tantùm eſſet Landsbergæ, verùm etiam impiè profanatum, ad noſtram ædem, quæ reverentiùs paulò erat habita, divinæ rei gratiâ diu civitas convénit. Quanquam ea quoque ipſa ſic fuerat exhauſta, ut calicem pro ſacrificiis, & vinum, Monachio allata oportuerit. Domus verò noſtra, dum hoſtis incolebat, ereptis clavibus, nobiliorum præcipuè, quíque his erant ab obſequiis, licentiæ, cupiditatíque patebat. Culina ſcatebat lixis, heluonibus cœnaculum, alia identidem atque alia compotantium & comeſſantium turba ſuccedente; cum interim noſtris diúturna fame atque inedia prope enectis, mille inſuper probra atque ludibria devoranda eſſent.

288. Mala hoſtium fides. Sed plaga longè maxima rei noſtræ domeſticæ à maximis Ducibus, etſi comiter nobiſcum agere videbantur, eſt impoſita. Hornius is erat, Dúxque Weimarius, qui domum noſtram ingreſſi, vehementer inſtabant, minacitérque poſtulabant, "datis ut literis Bojariæ Septemvirum dehortarentur Patres, ne quod novum de ſuis præſidium, ubi Suecus diſceſſiſſet, Landsbergenſibus imponeret, néve facultatem commeandi, ſeu terrâ, ſeu flumine, ademptam Auguſtanis vellet. Se-

cùs

Digitized by Google

„ cùs futurum, ut redux ab Augusta milles Landsbergam funditus ever-
„ teret. “ Nequicquam domus Præses excusans, consilia bellica ne-
que congruere cum instituto nostro, neque cum hominibus nostris mi-
sceri, obsequium insolens deprecabatur. Recepit tandem, quicquid
conferre ad pacem, quicquid ad salutem civitatis posset, minimè præ-
termissurum. Et statim Vinarius: “ Quoniam istud spondetis, inquit;
„ salvam urbem volo. Nam turres, murósque modò eram demoliu-
„ rus. Ac pacem quidem si porro colueritis, res vestræ perinde meò,
„ ut quondam Gustavi Regis præsidio stabunt. “ At promissis ipse
maxime Vinarius neutiquam stetit. Nam paulò pòst quidquid domi
erat avenæ Dux ipse, & militum Tribunus quicquid tritici, ac siliginis,
atque ex Augustanis etiam, qui se adjunxerant, Patritii nonnulli, & ne-
gotiatores, quicquid hordei, in cerevisiam parati, vendicârunt sibi, ad
hoc pecora è stabulo. Multa alia postremò avarè alii abstraxêre. Bre-
víque datum in mandatis, ut mœnium turres incenderentur. Quæ dum
ardent, propugnacula circumquaque eversa; murorum pinnæ, ne quem
reciperent propugnatorem, dejectæ; lacerata omnia fœdè, portæque ipsæ
adeò, quà redactæ in cineres, quà perfractæ. Quin etiam civium ædi-
bus occultus ignis paulò antè, quàm decederent hostes, subjectus est,
in flammas omnia daturus, ni deprehensum in tempore fomitem vigi-
lantia, curáque habitantium consopisset. Pecunia denique à deceden- 289.
tibus Philippeûm millia duodecim è publico flagitata. Seorsum homi- Multa nos-
nes nostros millia septem adnumerare Torstonsonus jussit. “ Tantun- stris pecu-
„ dem quippe argenti captivo sibi insumendum Ingolstadii fuisse; id- liari nomi-
„ que Jesuitis potissimùm agentibus, qui moras captivitatis machinis ne impos-
„ extraxissent suis. “ Mirantibus nostris, nec, quâ ratione tam alie- ta.
nam rem à Societatis moribus persuaderent sibi, intelligentibus, signifi-
catum est, Jesuitas Ingolstadianos, cùm ad captivum honoris causâ non
rarò inviserent, odiosos ut plurimùm de Romana religione oggessisse ser-
mones. Quibus quòd parùm faciles ille præbuisset aures, idcirco spa-
tia sibi prolata captivitatis existimâsse. Ad quæ cùm Præses, repe-
tendam pecuniam ab iis, quorum culpa illa fuisset, deprecabundus ex-
cepisset; responsum ultimum tulit: “ Jesuitas peccâsse. Jesuitæ lue-
„ rent. “ Imperatæ verò pecuniæ cùm ne pars quidem facilè numera-
ri post tantas depopulationes posset, Sacerdotes nostros ad unum om-
nes (quatuor, nec amplius, fuêre) captivos ire Augustam secum Tor- 290.
stonsonus voluit, nisi persolutâ pecuniâ, non redituros. Ibi exortum Pium cari-
religiosæ caritatis certamen præcipuos duos inter Patres, Othonem Wel- tatis inter
ler, quem Præsidem familiæ diximus, & Melchiorem Hartelium, pri- duos Pa-
mariâ auctoritate, summísque gestis in Provincia magistratibus venera- trum cer-
bilem virum, senio eundem, ac valetudine jam sensim fatiscentem. tamen.
Hartelium sibimet, misersque Laribus decedens victor condonet, Wel-
lerus rogat. Wellerum potiùs, parentem, Præsidémque, domui relin-
quat, Hartelius obsecrat. Se namque inutilem domesticæ rei; illum
necessarium fore. Mirari hostes litigii, contentionísque inusitatum ge-
nus. Stupore defixus, diúque ambos permensus oculis Torstonso-
nus, tandem: “ Senior, ait, Augustam iturus est. Junior, Præses
„ cùm sit, ita domi tantisper persistat, ut ni post dies decem suos re-
„ dimat, redimendus & ipse Augustæ exulet. “ Ita distractis inter se 291.
Patribus, domui Præses relictus, cæteris Augustam secundo Lyco deve- Augustam
ctis. Landsbergæ ad Torstonsoni discessum cùm cœpissent hostiles co- Patres ca-
piæ diffluere, armati equites octo domi nostræ velut ad præsidium col- ptivi abstra-
huntur.

locati sunt, reverâ vindices futuri frumentariæ prædæ, haud dum asportatæ omnino, quam, subvehendam ratibus Augustam, die postero auferrent. Sed curæ Superis fuit, id ut frumenti alendæ familiæ, nil opinanti, relinqueretur. Panico quippe per noctem exterriti metu equites, tanquam irrupturo jam jam Catholico milite, vix raptim frænatis equis, diffugiunt. Posterâ luce, cùm liberam esse decessu hostium urbem constaret, comparentibus nautis, qui frumentum deveherent, tradere Præses recusavit. Neque enim captivum jam esse, quod, dilapsis hostibus, domi restaret. Atque ita in annum ferme Sociis annonæ satis fuit. Augustæ interim captivi Patres, cùm frustra Præses consilia redimendi volveret, Lutheranorum risibus, & contumeliis exagitati, hostilitérque habiti, pro septem jubentur millia decem numerare. Eáque de summa ni spondeant, expectare carceres, tristiáque omnia, non Germaniæ tantùm, sed & Sueciæ, Finlandiæ, Lappiæ. At amicis tamen denique agentibus, trium millium pretio, pro quo argentum tricliniare eleganti opere Augustanus artifex, cum fœnore deinde à Sociis pensandum, Sueco minimè abnuenti obtulit, libertatem emêre.

292. **Nova Landsbergensium direptio.** Landsbergam reliquo anno cùm alii vexavêre hostes, tum verò maximè Theodoricus Speerreitterus. Is tertio Calendas Octobres cum octo Suecorum millibus urbem ingressus, civium omnium promiscuè familias contra datam fidem expilando, diripiendóque, ad ultimam redegit vastitatem. Pro se ipse Calendis Octobribus, cùm proficisceretur, aureorum duo poposcit millia in commeatum. Quam cùm adipisci pecuniam post tantam illam calamitatem non posset; obsides de Senatu duos accepit. E nostris Wellerum Præsidem, alterúmque de Sacerdotum numero, jussit sequi captivos. Frustra Præses deprecatus, vix demum id impetrat, ut ex Adjutoribus domesticis Fratrem pro Sacerdote adsciscere exilii socium liceret. Suecus digressus, Augustano itinere fere medio, dum pernoctat, à Joanne Werthio, Tribuno Boico, vim & cladem repentè passus, prædarum, rerúmque, ac maximè equorum, ingentem fecit jacturam. Elapsus tamen cum reliquiis, & captivis, Augustam Speerreitterus tenuit. Ibi confluentium certatim Lutheranorum ludibriis, conviciisque Sacerdos noster, velut per triumphum ductus, insolentem adeò in modum excipitur, ut parvulis etiam liberis parentes, quæ jactarent in Jesuitam, suggererent. Hospitium non aliud captivo, nisi publico in carcere, datum. Quam ipse injuriam eâ non ratione modò, sed libertate etiam, apud Speerreitterum questus est, ut iste, integritate viri, causæque æquitate spectatâ, eodem secum & hospitio illum, & cœnaculo, mensáque, uti voluerit. Weissenburgum deinde cum Socio abducitur. Carpentò impositis, donec proficiscerentur, ad horas duas, incredibiles inter concursantis plebis contumelias, irrisionésque opperiendum fuit. Captivitas in sextum extracta mensem. Tum demum singulari Maximiliani Septemviri beneficio liberati sunt. Etenim ille captivis Weissenburgensibus, quos Ingolstadii attinebat, eorum in gratiam vicissim dimissis, sexaginta millia Philippeorum, cujus illi pecuniæ accepti obsides erant, condonavit hostibus: septingentósque de suo ipse addidit expungendis nominibus, quæ Weissenburgi, totóque eo itinere, nostri contraxerant. Dehinc hostile nihil ab Suecis per duodecim ferme annos Landsbergenses experti. Pensione menstruâ civitas, eóque pacto, ut militare præsidium neque à

293. **Præses domûs nostræ & ipse captivus ducitur.**

294. **Maximiliani Septemviri in captivos nostros benignitas.**

Cæsa-

Cæsare, neque ab Septemviro acceptaret, immunitatem redemerat. Quam quidem hostes præter morem eâ præstiterunt fide, ut, quanquam Sueviæ interim, Bojariæque finitimas partes incursionibus crebris vexabant, Landsbergensibus tamen perpetuò parcerent. Credidisses, hostes præteritæ crudelitatis pudore ac pœnitentiâ commitigatos: nisi fortè è re sua arbitrati sunt, spoliatis nunc, atque exhaustis tantisper indulgere, ut, opibus paulatim integratis, ditiores postea redeuntibus prædas, manubiásque præberent.

CAP. XX. *Neoburgum, Eustadiúmque captum; Ingolstadium summo periculo tentatum.*

JAm eodem hoc anno M. DC. XXXIII. Aprili mense, cùm Landsbergam Torstonsonus expilâsset, Neoburgum urbem, ac mox Eustadium, hostis Gothicus occupat, exagitátque. Neoburgenses fame præterea, ac lue quadam, cognatis bello malis, misere afflictabantur. Ex quadringentis ferme, quæ tum erant, familiis civium nongenti facilè intra menses octo inediâ, morbo, ærumnis, confecti. Binis medicis contagione sublatis, affectorum curam tertius superstes detrectabat. Sacrorum etiam, decumbentibus Parochis, languebat administratio. Itaque multis exilium peregre, quàm calamitas, aut periculum domi, tolerabilius visum. Societatis quidem nostræ de collegio tertiam partem Sociorum annonæ inopia expulerat. Ex residuis duodecim nemo immunis morbo; sublati fato tres. Urbem Cæsar præsidio modico tenebat. Id præsidii subito impetu intercipere Bernardus Vinarius habebat in animo. Sed maturè fuga subduxit. Vinarius, occupatâ urbe, latè agrum, satis antè vastatum, depopulatur; fidem, Regi datam superiore anno, recepto milite Cæsariano, variísque in hunc favoribus violatam (quò minor esset populantis invidia) conquestus. Legio urbi, Friderico Rossâ Præfecto, in præsidium imposita. Mulcta mille Philippeorum in singulas hebdomadas miseris civibus imperata. Commune onus, hostísque hospes, &, quæ belli solent, incommoda familiam etiam nostràm pressêre. Frumentum ad hæc de nostro, in commeatum, pergens hostis ad oppugnandum Eustadium extorsit. Eustadii, qui urbem tenebat Catholicus miles, desperatâ mœnium defensione, in arcem, Episcopi sedem, se receperat, elegantem illam in primis, & munitam satis. Urbs quarto Nonas Maji conditionibus certis deditionem fecit. Communibus pactis, quemadmodum Cleri, sic Societatis quoque nostræ comprehensas rationes, nemo unus erat, qui ambigeret. Sed, quò plus compendii faceret hostilis avaritia; collegio nostro extra communem sortem tria millia Philippeorum, quibus incolumitas redimeretur, indicta sunt. Quæ cùm minimè expediri summa posset; in idem conclave inclusi socii omnes (quindecim erant, nec amplius, imminuto per suspensa vectigalia numero) sub militari custodia, & crudelibus minis, opperiri arbitrium hostium jubebantur. Atque ægre demum id impetratum, ut in urbem prodire ad corrogandam pecuniam, duobus eorum liceret. Qui cùm post multas preces vix tandem Philippeos mille adepti ab amicis essent (dilapsis námque opulentioribus, per urbem ingens erat, sicut in agro, inopia) iis numeratis, patrocinante nobili quodam de Vinarianis homine, exactores acquievêre. Arci deinde oppugnandæ Vinarius ipse Neoburgo superveniens, in collegii ædibus hospitium cum aula sua, cúmque præcipuis quibusque Tribunorum, Præfectorúmque sumpsit, parùm ille cæteroquin æquus Catholicis; usu tamen, & consuetudine adversùm nostros comis,

Anno M. DC. XXXIII. mense Aprili, & Majo.

295. Fame, lue, bello Neoburgenses vexantur.

296. Eustadii præter solitum hostis nostros onerat.

ſtudioſéque humanus. Sed neque hominibus illius non benignis, benevolísque uſi Patres ſunt; ſi caſtrenſem quendam demeres præconem. Quem diſputantem de religione, ſæpiúsque victum Sociorum argumentis, corona riſit ſuorum; calumniis verò ſubin, fabulísque familiaribus aggreſſum Societatis proſcindere famam, nugarum atque mendaciorum palàm coarguit. Arx, validè tentata dies, noctésque, validiùs propugnata, in diem decimum hoſtiles luſit conatus. Tum verò defendentium paucitas, & perpetui certaminis laſſitudo, ad hoc inopia tormentarii pulveris, fruſtratáque ſubſidii ab Ingolſtadio ſpes, dedendi attulit neceſſitatem. Re confectâ, Vinarius, Ratisbonenſem ſimulans expeditionem, Ingolſtadium petiit. Eodémque aliis ex partibus primores quique Ducum, è quibus Guſtavus Hornius cum Rhenano Comite, Othone Ludovico magnis itineribus contenderunt. In animo erat (id, quod ſtatim exponemus) dolo urbem illam, Bojariæ munitiſſimam, impetúque repentino capere. Profecti alacres, lætíque, cùm ad irritum conſilia deinde cecidiſſent, quinto die Euſtadium revertunt. Inde copiæ Neoburgum reductæ, ac porro Donavverdam. Neoburgi, dum Comes Rhenanus domi noſtræ diverſatur, cœnantibus aulicis, fortè grandis araneus, in cantharo inventus, gravi Socios ſuſpicioni, periculóque objecit; cùm præſertim per ſe omnia jam antè ſpectare ad collegii direptionem viderentur. Machinatos dolum ipſosmet hoſtes, haud abſimilis vero conjectura erat, quò certiùs odia videlicet in Jeſuitas invento novo, & infeſta conſilia exercerent. Sed, quia eodem vaſe de noſtris unus, qui intererat hoſpitali cœnæ, perinde uſus fuerat; ereptâ ſuſpicione, ſine fraude demum, ſine noxa diſceſſum eſt. Euſtadii ad menſes aliquot ſub Sueco non quies modò collegio, libertásque functionum fuit; ſed benignos etiam mirificè ſeſe, adeóque familiares, Præfecti, Ducésque præbuerunt, ut epulis quoque ſuis, colloquiísque noſtros vellent, ipſique viciſſim concionibus noſtris, ludísque ſcenicis, intereſſe; eſſétque, cùm Sacerdotem noſtrum in vicem præconis ſui, qui fortè aberat, ad concionem habendam invitatum, præſidiarii omnes, in unum congregati, ſaniora docentem, audirent. Calamitas exinde eáque maxima eſt conſecuta; ubi Euſtadium urbem, per Bojos receptam, denuo hoſtis invaſit. Qua de re poſteriùs erit narrandi locus. Nunc, quemadmodum Ingolſtadiana illa, quam diximus, expeditio & ſuſcepta ſit & deluſa, obiter memoremus.

297. Urbi Ingolſtadienſi dolus & exitium paratur.

298. Præfectus urbis Cratzius ſit ſuſpectus.

Curabat Ingolſtadii, quem nominavimus aliàs, Joannes Philippus Cratzius, Præfectus urbi datus à Septemviro Maximiliano; vir bello egregius, nec geſtis magis, quàm gerendis rebus futurus inclytus; ni veteris æmuli, Fridlandi Ducis, invidia, annosáque ſimultas, à caſtris, atque à communibus belli curis, conſiliísque ſubmotum, coëgiſſet unius urbis imperio ſeſe, pomœriísque continere. Ille muneris ejusmodi anguſtias, morásque pertæſus, dum aliò cogitat, evadendi circumſpicere vias paulatim cœperat. Quæ ipſa hominis faſtidia, quas ſibimet conſcivit, perfidioſi, proditoríſque animi haud parùm auxit ſuſpiciones. Eas igitur inter intemperias, cùm Neoburgi, atque Euſtadii, finitimis urbibus, conſediſſent hoſtes, nuncios Cratzius, unum, & alterum, Ingolſtadio miſerat accitum auxilia ab Joanne Aldringero, ut ferebat; quò valentior ſcilicet aut hoſtiles illic opprimeret copias, aut, ſiquid exiſteret periculi, propulſaret. Nunciorum alter, idémque Cratzii tubicen in Bernardum Vinarium hoſtem, prudens, an imprudens, incidit. Inde extemplo Ingolſtadiæ tentandæ urbis conſilia Sueci capeſſunt. Nox erat ante Idus Majas,

299. In irritum

quæ

quæ Pentecostes festo principi præibat; cùm visi sunt campestres ignes, adventantium copiarum testes, diversè ardere. Quæ res cùm illico molitionum hostilium conjecturis turbâsset urbem; secundâ fere post meridiem noctis horâ equites gemini unà cum nuncio illo, tubicine Cratzii, ad portam adsunt, Aldringeri auxilia, legiones quinque, in propinquo esse, nunciantes; ipsúmque Ducem cum Ridbergio Comite mox præsto fore. Haud temere creditum. Acceptis à Cratzio clavibus, emissus cum paucis indagandi gratiâ decurio dum cautiùs, ut in obscuro negotio, ob idque paulò prolixiùs, agit; Vinarii agmina, per caliginem noctis incognita, jam propè sub mœnibus constiterant. Subolere dolus excubanti pro porta militi; confusa murmura, suspicionibus, ut fit, concitata, ab aliis ferri ad alios. Eò magis equites instare, urgere tubicen, ut egredi Cratzius, antequam hostis premat, in Aldringeri, Ridbergiique occursum utique ne cunctaretur. Sed, cùm jussi essent intra proximam stationem, dum doceretur Cratzius, tantisper concedere; diffisi negotio, territique primo illo detectæ fraudis indicio, circumactis equis, è conspectu sese confestim abstulêre. Cúmque porro è vallis concursantium ad arma fremitus, insidiásque arguentium voces quædam subinde exaudirentur; Vinarii miles universus, laxatis ordinibus ad fallendos machinarum ictus, à mœnibus pariter, atque ab infestis consiliis, qua licuit celeritate, discessit. Ita citiùs pene dispulsa urbis pericula, quàm patefacta sunt. Stetitque nobile illud Bojariæ propugnaculum, non armis modò, sed fraudibus quoque, malisque artibus invictum.

caduat hostiles conatus.

Per urbem inde rumor varius, proditionísque suspicio multiplex, cujus ad Cratzium quoque pars pertinebat, civem juxtà, militémque excivit. Cratzius ipse haud multò pòst, literis ad Septemvirum datis, quam tacitis adhuc ambierat votis missionem apertè solicitat; varia afferens in medium, quæ probabilem non causam solùm decedendi, verùm etiam necessitatem, ostenderent. Nec expectavit responsum. Sed, cùm quartus intercessisset dies, missâ alterâ ad Principem epistolâ, qua non jam necessitatem tantummodo abeundi, sed periculum insuper, quod esset in mora, exaggerabat, proficisci se tandem significat; at ita proficisci, ut urbem tamen Ingolstadianam fidis commissam hominibus, satísque adversùs hostes omnes, casúsque instructam, relinquat. Tum verò illico, rebus omnibus conversatis, secundo Danubio Ratisbonam devectus, indeque in Bohemiam personatus, incognitúsque cùm advolasset, ad hostes postremò defecit. Quæ omnia quanquam, quas in se criminationes Ingolstadii concitaverat, sanè plurimùm onerabant; non defuêre tamen ex adverso, quæ de urbis proditione viderentur absolvere. Nos rem in medio, ut alienam à censura nostra, relinquimus. Defectionis quidem Cratzius meritas pœnas persolvit; cùm captus postea Nordlingano in prælio, ductúsque Viennam Austriæ, ac securi percussus, decora eximia bello quondam parta infami exitu inobscuravit. Cæterùm Dux Vinarius, & qui se illi adjuxerant, Ingolstadio exclusi, populando agro dolorem ulti sunt, miserósque colonos injuriis omnibus divexârunt. Neque ea sola Ingolstadiensibus hoc anno incubuêre mala. Aliàs quoque Vinarius cùm cætera circumjectæ regionis, tum nostros etiam Biburgi, Monasteriique (Münchsmünster) fundos, afflixit. Nec Boicus quidem ut in bello fieri amat, pepercit miles. Monasterii de Societate nostra Sacerdos unus, adjuvante Fratre; Biburgi duo, adjuvantibus duobus, profligatam superiore

300. Cratzius Præfectus ad hostes deficit.

301. Varia colle. gii Ingolstadiani mala.

Digitized by Google

riore anno restituere rem cœperant. Vix paucis hebdomadis processit labor. Incepta bellum corrupit. Agri misera passim facies. Frumenti aut nulla seges, aut protrita. A rebus ad corpora subin grassata calamitas. Lues funera, cadavera luem, insepulta sæpe, multiplicabant. Qua peste gemini Fratres nostri, Udalricus Reebius, & Joannes Waldmannus, dum impigram operam non rei modò familiari, sed ægrotantibus etiam navant, afflati, laborioſæ ærumnas vitæ ærumnosiore morte absolverunt. Ipsum etiam Societatis nostræ collegium Ingolstadii quà morbis, quibus Socii periêre sex, quà rapinis militum, & communibus Martis injuriis, annonæque difficultate, ad insolitam redactum est paucitatem. Alterius collegii S. Ignatii M. quod curæ nostræ subest, ædibus varii ordinis, gradúsque viri, quos inter Eustadianus Episcopus, ejusque *Suffraganeus*, ut vocant, cum sex ecclesiæ Cathedralis Canonicis pro perfugio, hospitióque usi sunt: ut ad centum quadraginta quinque inde à Martio Mense inhabitarent. Prædia nostra urbana miles, atque adeò Gymnasium insuper, obtrusus hospes, implevit. Provinciæ nostræ Scholastici, quibus deerat Ingolstadii locus, variis urbibus, exterarum etiam regionum, dispersi, turbata

302. Provinciæ nostræ Scholastici in varias divisi terras.

studia exules prosequebantur. Viennam Austriæ decem, Græcium tres, quò ultro Austriorum Præsidum humanitas, benignitásque invitaverat, ad prosequenda Theologiæ studia sunt dimissi. Bruntruti octo erant ejusdem facultatis alumni. Theologiæ alteri, quæ mores informat, Monachii undecim dabant operam, Philosophiæ quatuor. Oeniponti etiamnum Tyrones aliquot agebant. Philosophiæ quoque studia tum eâ ipsâ in urbe, tum verò Constantiæ Lucernæque, ac Friburgi Helvetiorum, nonnulli decurrebant. Friburgi præterea, quà scholasticæ, quà moralis theologiæ auditores aliquot annis proximis diversabantur. Interea Ingolstadiani collegii calamitates piorum hominum solata est largitas, Divino Numine Sociis, non opinantibus, conciliata; Leonis præsertim Menzelii, Parochi ad S. Mauritii, qui rusticum illi legavit prædium, magísque etiam Meningani Parochi, Bartholomæi Schnizeri, qui hæredem ex asse ædem nostram, S. Crucis insignem titulo, instituit. Neque his tamen, aliísve hujusce anni beneficiis adæquata sunt, quæ bello pessundata res domestica fecit, dispendia. Sed majora narremus.

303. Piorum hominum in collegium largitas.

Cap. XXI. *Augustæ Socii diu, multúmque vexati, cum Clero demum universo expelluntur.*

MAla hactenus collegiorum Provinciæ nostræ, exiliáque & vexationes collegarum, exposita multa sunt. Collegia ipsa etiam dissipata ad exitium tota, rebúsque atque collegis exuta omnibus (quid enim tristius restare queat?) referamus. Ex his primum occurrit Augustanum in Vindelicis collegium. Augustæ formulam ab Suecis propositam sacramenti, quo se Regi Gustavo, quicunque forent ecclesiastici ordinis, obstringerent, subjicerentque, in rebus anni superioris obiter cœpimus docere. Eam nunc rem, & qua interim fortunâ Societatis nostræ homines Augustæ usi sint, inde usque ab eo tempore exequemur. Formula illa tertio Nonas Majas ejus ipsius anni M. DC. XXXII. ad ecclesiæ maximæ Præpositum perlata erat, iis concepta verbis, quæ non modò cum dignitate, ac libertate ecclesiastica, verùm etiam cum religionis ipsius Catholicæ sanctitate, viderentur perspicuè pugnare. Anceps nata est igitur, arduáque in primis deliberatio. Sacramenti Sueco dicendi gravissimum illud, iniquissimúmque onus hinc conscientia respuebat; illuc terror præsentis exitii, exiliúve imperabat, ultimáque velut urgebat necessitas. Consultandi moram Præpositus, aut Regis etiam appel-

Ao. M. DC. XXXIII. mense Majo. *Vide suprà num. 75.*

304. Sacramentum Sueco dicere Clerus frustra,

pellandi, postulat. Ægre preces, nec sine supercilio, auditæ, neque admissas di- & Religiosi
ceres, ut neque palàm repulsas. Raptim omnibus ex ordinibus ecclesiastici no- jubentur.
minis delecti sunt, qui sententiam de tanto negotio dicerent. Ibi Rector colle- *Vide suprà*
gii nostri, Conradus Reihingus, unáque Minister, Michaël Speerius (is- *num. 64.*
que sedis illius novæ ad S. Annæ, quam Sueci adventu Societas amiserat,
nuper Præpositus) ad suffragium vocati, negant, id jurisjurandi ab homi-
nibus ecclesiasticis præstari, integrâ, incolumíque religione, posse. Plu-
rimáque in eandem sententiam subjiciunt, quæ meditata domi, collatáque
cum Sociis pro spatii angustiis diligenter, in medium afferenda existima-
verant. Nec rationibus modò, ex ipso formulæ argumento depromptis,
verùm exemplis etiam, ex veteri memoria repetitis, quæ disputabant, ad-
struunt, affirmántque. Nec fuit alia cæterorum de concilio, quotquot 305.
convenerant, opinio. Unus ille asceterii Benedictini cœtus, cui à S. Divinæ pro-
Udalrico nomen est, à conventu isto, judicióque sejunctus (haud sanè videntiæ
vitio ullo sequioris animi, sed acerbâ, tristíque necessitate, quam Sueci singulare in
hostes, prohibentes aditu concilii, obsessísque cœnobii foribus, extrema ea re consi-
omnia repente intentantes, attulerant) cùm intentiùs omnia, penitiúsque lium.
que expendisset, tandem viam quandam, & rationem reperit, iniitque,
commodè, formulam interpretandi, clausulísque, atque exceptionibus
variis, supra sensum hostium cautè ac scitè adhibitis, ad æqui, rectíque
normam attemperandi, commitigandíque sic, ut fraudi esse neque divi-
nis, humanísve legibus, neque juribus ullis, aut immunitatibus ecclesia-
stici ordinis, videretur posse. Eáque usi cautelâ Cœnobitæ cùm jusju-
randum dedissent; nihil ultra requirentes hostes, quod attinebat ad id cœ-
nobium, acquievêre. Neque id sanè sine præcipuo quodam Divini Nu-
minis consilio ita eveniisse visum est; pertinaciis videlicet unius cujus-
dam à reliquis cœtibus Religiosis innoxiam dissensionem; ne deessent po-
stea, ubi Sacerdotes cæteri exulare omnes jussi essent, qui orthodoxo po-
pulo administrarent sacra, animósque fidelium civium, & rem Catholi-
cam, summâ pressam calamitate, Augustæ sustentarent. At verò Clerus 306.
urbanus, & quotquot alii erant in urbe homines Religiosi, tùm voce, Cleri, Reli-
tum scripto pergebant hostilibus mandatis repugnare; ídque eâ etiam ani- gioso rúm-
morum constantiâ, ut quanquam cœnobia, collegiáque subinde singula, ac que con-
nostræ quidem Societatis homines ante alios primi, variis hostium quà minis, stantia. Sue-
quà pollicitationibus, ad hæc artibus, modísque omnibus, tentabantur; nec corum in
unus tamen ex omni numero extiterit, qui vel eas ad clausulas atque con- eos odia.
ditiones, quæ Udalricianis Patribus placuissent, descendendum sibi exi-
stimaret. Ac Sueci, majoribus in dies tum belli curis impliciti, summæ-
que in rei periculum, ad Norimbergam propediem subeundum, intenti,
quanquam odiosi mandati severitatem ad tempus dissimulabant; nihilomi-
nus Clerum interim, sacrósque homines, ut majestatis Regiæ contempto-
res, præ quàm Catholicos cæteros, exactionibus, direptionibúsque in
urbe, ac per confinia, exhauriebant, & miles indignissimis passim divexa-
bat modis.

Nostris ad sextum Idus Maji tria erant florenûm millia mulctæ nomi- 307.
ne exsolvenda. Quibus cùm æs domi deficeret; Catholicorum civium, Augustæ
quà dono, quà mutuo suppeditantium pecunias, beneficio singulari sum- pariter, &
ma coaluit. Eáque acceptâ sic placari visus Oxensternius, ut contra om- Fridbergæ
nes in posterum exactiones, vexationésque signo suo, ac manu, collegio res nostra
caveret. Quo proinde velut privilegio tutos se, suáque credebant Socii, affligitur.
si, quam dedit fidem, præstitisset Suecus. At ecce posteriorum nostra-

rum vicina collegio ædificia, inquilinis pulsis, annuóque interverso censu, pro contuberniis militum occupata (sic enim, qui lecti erant è Lutherano Senatu, metatores jusserant) eum interea in modum devastabantur, ut, nisi maximo sumptu, sarciri postea detrimenta non possent. Majúsque etiam subinde Fridbergæ, finitimo Bojariæ oppido, res nostra damnum accepit. Suecos illic fere ad ducentos irrumpens cum legionibus Boicis Cratzius, is, quem Ingolstadii deinde collocatum diximus, fœdo exemplo trucidaverat, ipsíque urbi Augustæ obsidii minas intentabat. Subsidio, ultioníque à Rege missus è castris Norimbergensibus Bannerius, fugato Cratzio, Fridbergenses cives interfecit omnes, oppidúmque delevit flammâ. Quo incendio, quicquid ædium inibi collegio nostro erat, pariter conflagravit. Intérque ea Augustæ præcipui quique Catholicorum, ac de Clero multi, in iísque Reihingus, Rector noster, in aulam quandam urbanæ curiæ inclusi, custodiáque obsepti, cùm velut de proditione haberetur quæstio, ad dies aliquot exagitabantur. Atque ex eo tempore vacare scholæ nostræ, edicto publico amandatis discipulis, cœperunt, æráque Campana silere per omnia templa Catholicorum jussa sunt.

308. **Oxensternii, hostiúmque in nostros inclementia.** Privilegii verò, ab Oxensternio nostris impertiti, sanctitatem & jura non alius magis, quàm qui concesserat, violavit. Is ducentorum & sexaginta florenorum in singulos dehinc menses imperavit collegio pensionem: quam duplicatam ferme deinde exegit. Collegii ædes Præfectis militaribus decem de Slamersdorfii legione in hospitium cessêre, famulorum simul, equorúmque multitudine, ac summa præterea importunitate, dies, noctésque onerosis. Per eos res domestica propemodum omnis brevi dissipata. Ipse Slamersdorfius, cum conviciis, & probris, qua solebat verborum impudentiâ, ingressus domum, ni quàm liberalissimè haberentur, extrema Patribus omnia minitabatur. Neque illi ante novem exactas hebdomadas excessêre hospitio, hæsuri diutius etiam; siquid reliquum porro seu gulæ exsatiandæ, seu avaritiæ, reperissent. Digressos verò non vacatio domi nostræ, quam res poscebat, sed vexatio nova, eáque major, excepit. Equitibus centum, quod reliquerant pedites, hospitium destinabatur. Quibus dum in collegii, gymnasiíque ædificio paratur locus; exportantes, quæ futura erant impedimento, Socii, renovato veteris fabulæ insulsissimo commento, vocantur in suspicionem, tanquam defossos passim thesauros ad tutiores latebras deferrent. Missíque publico sunt nomine modò imperii Suecici, modò Senatûs, qui indagarent. Ii verò, cùm partes omnes, angulósque domûs, atque adeò reculas conclavium, & scruta quæque, semel, iterum, sæpius excuterent, molesti æne, an commodi plus attulerint, addubitâsses. Quippe in apricum proferebant non paupertatem tantùm familiæ, sed extremam planè, quam tandem hostes miserarentur, inopiam ac nuditatem. Atque equites quidem illos ne hospitio cogeremur accipere, ipsi adeo Sueci Jesuitis alioqui longe infensissimi intercessere. Fuítque è Ducibus præcipuis, qui tanta nostrorum calamitate penitus introspecta, lacrymas cohibere vix potuit. At longe immitiores erant Augustani acatholici, atque ex his ii ipsi, qui maximum antehac quæstum fecerunt nostrorum potissimum procuratione ac beneficio. Hi immensas nobis opes, avaritiam, fastum, habendi & dominandi cupiditatem, ac scelera quæque atrocissima affingebant, Suecósque in nos identidem instigabant. Caverant adhuc illi, ne mulieres domum nostram subirent. At metator hospitiorum, è civibus Lutheranis, legionarios alios centum & viginti cum turba mulierum ac liberorum in contu-

ber-

Digitized by Google

bernium pro equitibus obtrusit, Jovem lapidem jurans, mulieres ab Jesuitis in Collegium recipiendas, vel Acheronta si moverent. Ea colluvies mensem solidum religiosas ædes infedit. Quo tempore, sicut perpetuò aliàs, incredibile dictu est, quantum non curarum solùm, atque vigiliarum, sed solicitudinum etiam, ac periculorum Sociis, in supremæ domûs angustias compactis (nam cætera importunus hospes implebat) interdiu, noctúque fuerit exantlandum. Incendia quidem ex insolentia, incuriáque militari, haud procul erat, quin luculenta iterum ac sæpius existerent. Flammam certè jam conceperat materia; haud dubiè latiùs, ni tempore occursum fuisset, grassaturam.

Inter hæc familia, rebus omnibus nudata, innumerisque cumulata malis atque ære insuper alieno magis indies magisque pressa, utrum, de- 309. Per eam collegium nostrum ad incitas redigitur.
fertis ultro Laribus, exilium quodvis præ tanta optaret calamitate, arripérque, deliberabat. Retinebant multa nihilo minùs. In his mirifica prorsus orthodoxi populi erga ipsam studia, frequénsque non modò ad conciones nostras, & sacra tribunalia, verùm etiam ad privata Patrum consilia, solaminâque, etiam tum concursus; ut appareret, ægerrimè cives collegii obsequiis carituros. Etenim Societatis nostræ ministeria, tum in templis, tum per domos, quanquam haud sine periculis, connivente publicè, privatim obsistente heterodoxo cive pariter, atque hoste, antiquam obtinebant morem. Levamen ultimum calamitati, quamvis miserum, atque inane, illud restabat, quòd minimè prohibebantur Socii ad Suecos Præsides, Præfectósque, supplicandi, deprecandique gratiâ, quoties visum esset, adire. Et verò adibant frequenter; demonstratáque extremâ suâ non jam egestate solùm, sed solvendi collegii, aut perendi necessitate, exprimere indulgentiæ quippiam, atque misericordiæ, adnitebantur. Alieni etenim æris, quo exigua illa adhuc res collegii sustentabatur, amplius in dies conflare, neque expediens porro, neque expeditum, ut in tanta illa locupletium amicorum raritate, videbatur. Itaque cùm nec preces ullæ, lacrymæve quicquam promoverent, nec desineret hostis menstruam collegii pensionem solitis minis, terroribúsque urgere; protestatus est palàm Rector, se, quocunque tandem rerum eventu, nihil nominum dehinc idcirco facturum; nihil etiam neque corrogaturum ab externis, neque ut corrogarent Socii, permissurum. Sed eò magis tum quoque hostes minitando, territandóque instare; ut intelligerent nostri, ad extremum malorum, atque adeò ad exitium, jam non sensim consilia spectare, Oxenstiernio plane apertéque edicente: " Ne vana porro spe super„ vacaneas multiplicare preces pergerent Patres. An enim ignotum iis „ esse, quam infensos Jesuitæ Lutheranos, quamque ipsos Lutherani ha„ berent? „ Adeò hominem & vetera sua in Jesuitas odia, & assiduæ civium Lutheranorum criminationes, calumniæ, solicitationes in nos incitaverant. Ergo machinis novis injuriisque etiam gravioribus collegium aggreditur. Vix annus, qui erat sæculi trigesimus tertius, exoriri cœperat, cùm globum militum ad quadragintâ in ædes nostras immisit, saginandos lautitiis omnibus, genialitérque habendos usque, dum pecuniam, quam collegium menstruam deberet, universam dependisset. Isti rem agunt strenue ac licenter. Noctem totam impensis nostris perpotant, & quicquid obvium aut reconditum residui penoris erat, invadunt. Primis alii in posteram lucem, eodem numero, eadem libidine, licentiáque, succedunt. Die tertia ad triarios res redit. Qui, sufferti alteris cùm

nihil reliquum à prioribus factum cernerent, supellectilem adorti, propemodum omnem diripiunt, familiæ damno haud infra mille Philippeorum pretium æstimando. Jámque in templum etiam rapaces intulerant manus, perfractóque sacrario, quæ sanctissima erant, convasare, atque contemerare, sacrilegi parabant. At facinori tamen de Præfectis religiosior quidam intercessit. Expilatio verò domûs quatriduum ipsum, simúlque protervia omnis, ac petulantia, procacitásque tenuit. Vix ferro, igníque temperatum est. Qui adduxerat militem Subcenturio, cùm noctem potando egisset, primâ luce, quæ sextæ erat feriæ, tres ad se Patrum evocat ebrius; minacíque & imperio, & gladio, ut carnibus, utut ab Ecclesia vetitis, secum & ipsi vescantur, urget. Quod cùm constanter abnuerent, nil propiùs factum est, quàm in cædem ebrietas, furórque, cognata mala, ut hominem agerent præcipitem. Ac vim quidem singularis demum quædam unius de Patribus comitas, humanitásque, quo armorum genere iracundiæ impetus non rarò frangi solet, cohibuit. Cæterùm Fratrum quendam ne fuste male acciperet miles contunderétque, prohibere nemo potuit. Quinto die ab Oxensternio Præfecti mittuntur tres, qui Socios omnes, domo abreptos, in custodiam atque in vincula ducerent; donec, quid porro illis agendum, ipse constitueret. Ii denunciant, ni pecunias à Præside imperatas, illico repræsentarent Patres, postridie, virgis cæsos, ab urbe Augustâ exulaturos. Ad quæ cùm Socii non aurum, neque argentum, quod egestas negaret, sed preces ultimas, promptósque de cætero ad quævis ferenda exhiberent animos, isti ad lustrandam domum impensiùs, atque ad excutiendam bibliothecam, tum verò etiam ad sacram ædem inspiciendam, convertuntur. Aurificem adduxerant cum libella, qua templi aurum, argentúmque examinaret. Lignea pleráque cùm apparuissent, haud sine rubore discessere. Lustratio ipsa, hostiliter cœpta, in pacem tandem ac propemodum amicitiam desiit. Namque, ut magis, quæ videmus, movent, quam quæ auditu accipimus, perspecta tum maximè familiæ nuditas, inopia, calamitas, quantumvis feros homines, atque infensos, sensu aliquo demum cœpit humanitatis afficere. Fuítque ex iis, qui postea confiteretur, eo se adhuc fuisse adversum Jesuitas animo, quem flectere in gratiam nulla unquam posse misericordia videretur. Cæterùm, tantâ eorum conspectâ miseriâ, vix lacrymas tenuisse. Redeunt igitur ad Oxensternium deprecatores Patrum, qui vexatores venerant, obtestatíque, ut finis tandem vexandi fieret, eò rem adducunt, ut, sopitâ nonnihil hostili rabie, sat tranquilla domi nostræ omnia per aliquot hebdomadas essent.

Orthodoxæ civitatis in familiam nostram studia.

310. Malis verò, quæ diximus, tot, tantísque cùm collegium nostrum exagitaretur, quanta erat heterodoxi hostis, civísque in Socios immanitas, tanta contrà in eosdem orthodoxæ civitatis enituit caritas, atque benignitas. Neque aliàs magis apparuit, quantò ampliùs in rebus adversis, quàm secundis amicitiæ veræ & splendeat vis, & valeat. Ex omni Catholicorum in urbe numero repertus nemo, quin Societatis nostræ vicem similiter, atque suam, doleret. Sacri homines, & profani, summi, infimi, ventitantes domum nostram, pro suis quisque facultatibus, ut præsens ferebat fortuna, non modò, quæ necessaria erant ad subsidium vitæ, sed quæ opportuna etiam ad solatium, subministrabant. Ut sæpe mirarentur Socii, se lautiùs, splendidiúsque nunc in summa familiæ

miliæ inopia, quàm cùm integra res domi esset, victitare. Religiosorum præsertim Ordinum in eos omnium studia emicuêre; illorum etiam, qui mendicato vivebant ipsi, neque adeò dissimilibus afflictabantur malis. Sed ante omnes præcipua extitit Canonicorum ejus collegii, cui à S. Cruce nomen est, prorsúsque singularis beneficientia. Quippe qui rerum nostrarum perinde, atque suarum, perpetuam cùm gererent curam, omni ope atque auxilio Socios, quæcunque fors premeret, sublevabant. Quin pauperes etiam, tenuésque de plebe homines detraxisse genio, quod nostris in illa præberent miseria, annales tradunt, egentésque egentibus inopiam leniisse. Quo sanè tanquam ultimo condimento adeò edulcatas sibi ærumnas fuisse Patres confitebantur, ut jam non commodè tantùm, sed suaviter quoque, lætéque, vel si cætera deessent, laturi mala sua viderentur. Nec verò diu fuit, cùm redux ad ingenium iras hostis redintegravit. Etenim hebdomadis illis, per quas tranquillitas domi nostræ erat, præterlapsis, Oxensternius Præses, velut extractam ultra modum clementiam pertæsus, pensionum summam, quas resíduas à collegio nostro exigeret, Tribuno Forbio, quo emissario ad rapinas utebatur, assignavit. Is cum è domo nostra exhausta penitus direptáque quod auferret, nil amplius haberet, in pagum Kissingensem, quem ad collegium pertinere intellexerat, turmam equitum nocte intempesta emisit, qui ruricolas de colonis nostris tres, unáque pagi curionem vinculis constrictos in urbem pertraherent. Raptati homines insontes prorsus inhumanitate maxima publicum in carcerem maleficiorum more detruduntur, fame, inedia, ergastuli pædore usque eo afflictandi, dum nostri Forbio, exactori illi immanissimo, facerent satis. Hic enimverò Patres hærere. Innoxiorum capitum, atque adeò colonorum, nec suâ quidem, sed collegii causâ exagitatorum, intueri pœnas, intolerabile; redimere pretio (id, quod spectabat hostis) difficillimum longè, atque omnino supra facultatem videbatur. Vicit caritas tamen, suggessítque, ut est ingeniosa, quemadmodum miseriis captivos eximerent. Erant acu picta in templo nostro peristromata, ampliſſimo illa, eximióque in primis opere, atque elegantiâ singulari. Iis traditis, cùm quas in præsens urgebat Suecus exactiones, tum verò etiam futuras quasque, avertere Rector, simul emere colonis libertatem, instituit. Non displicuit Oxensternio munus. Acceptat. Ratam rem habet. Immunitatem in posterum, pacémque pollicetur collegio. Sed pollicetur duntaxat. Neque enim dedit fidem citiùs, quam fefellit. Attinentur in vinculis coloni, vexantúrque nihilo minùs ad multos dies. Nec dimissus Curio, antè quàm Philippeos de suo centum addidisset. At necdum calamitatum, & ærumnarum finis. Domum nostram denuo ipsam, contubernii nomine, armati hospites, numero sesquicentum, cum uxoribus & ancillis occupant. Et quanquam constabat, Socios, nisi alieno, jam non vivere, nedum tantæ multitudini sustentandæ esse; adeò tamen indigni misericordiâ visi sunt Oxensternio novis itentidem, isque atrocissimis malevolorum criminationibus in hos incitato, ut jactitaret, legionem universam in ædes fuisse nostras immissurum, ni illius, malè ibidem hospitaturi, quàm collegii, majorem duxisset rationem. Miles igitur, cùm nihil uspiam, quod diriperet, reperiret, hoc violentior in familiam, hoc in domesticos importunior extitit. Cúmque esset hyems, lignorum, quæ deerant, vice subsellia scholarum, atque, ut quidque obvium erat, igni in pabulum cessêrè.

311. Ruri, domíque res collegii pessundatur.

Ac brevi vastitas collegii ædium, gymnasiique ea fuit, quæ contubernii Præfecto intimè animum denique commoveret, & milites, jejunii, miserique hospitii saturos, impelleret, ut ultro alii, aliique paulatim dilaberentur usque ad tricenos, qui, nequa esset Jesuitis quies, gravare Lares nostros, quoad perstaret collegium, non destitêre.

312. Exilium Clero, Religiosisque indicitur omnibus.

Has igitur inter calamitates hyeme totâ, verisque parte maximâ exactâ, miseræ finem tragœdiæ mensis Majus denique adduxit, acerbiorem illum, nescio, an mitiorem superioribus malis; hominibus certè nostris tolerabiliorem, ipsique adeò Societati, cui contingeret pro nomine JESU contumeliam pati, minimè ignominiosum; sed & propterea ferendum magis, quòd mali ultimi socios, participésque non modò Religiosos in urbe cæteros, verùm etiam Clerum universum, familia nostra habuit. Dies Maji illuxerat decimus septimus idémque Pentecostes tertius; cùm circa horam nonam, quo tempore divina res majore ritu fiebat, ad ecclesiæ maximæ Præpositum affertur formula sacramenti, iisdem ferme concepta verbis, quemadmodum quæ superiore anno proposita sacris hominibus fuerat; jubetúrque in eam sententiam ipse, & quotquot in urbe adessent Ecclesiastico, Religiosóque homines nomine, jurare. Nec mora dabatur deliberationi. Eodem ipso parendum die erat, aut postridie exulandum. Ita námque heterodoxorum per Germaniam factio universa, initis inter se interim, cùm alibi, tum verò Hailbrunnæ, ubi comitia nuper frequentes egerant, consiliis, constituerat; ejúsque ipsius communi nomine atque auctoritate mandatum Oxensternius tulit. Erat autem hæc formulæ sententia. " Nos Antistites,

313. Sacramenti Suecici formula.

„ Præpositus, Canonicíque Cathedrales, Priores, Jesuitæ, Religiosi, Clericique, & quicunque Ecclesiastico censemur nomine, spondemus, „ vovemúsque, atque juramus, Regno Sueciæ, terrísque, ac populis „ ei subjectis, nec non fœdere, ac societate eidem conjunctis, omni „ tempore, omníque planè ratione, fidos, addictósque fore nos, „ ac permansuros; eorúmque omnium sub imperio, ac potestate, non „ submissè modò, atque obedienter, verùm etiam fideliter, synceróque animo, futuros; neque adversùs Regnum illud, subjectósve eidem, aut fœderatos populos, vel contra exercitus eorundem, quicquam sive infestis ullis molitionibus, proditiónibúsve, sive cujuscunque „ modi artibus, dolísve malis, moturos unquam, aut machinaturos; „ seu nostrâ id operâ, sive etiam alienâ; neque adeò cogitationem ullam contra illos, consiliíve quicquam, unquam susceptúros. Quin „ è diverso in eorundem commodum, emolumentúmque, omni tempore, omníque ratione, atque adeò extremo etiam conatu, elaboraturos; daturósque operam, ut, quidquid damno esse, detrimentóve „ illis possit, summo studio, curáque maximâ (nullâ re prorsus, quæ „ accidere queat, exceptâ) caveamus, atque prohibeamus. Ita nos „ DEus adjuvet. Ita salvos nos olim, beatósque in cœlesti regno ipsímet velimus universi. " Hac formulâ acceptâ, Clerum omnem, & Præsides Religiosorum cœtuum, Præpositus advocat in concilium. Quid responsi Oxensternio reddendum communi nomine, consultatur. Neque aut multa fuit, aut ambigua deliberatio. Uno ore conclamant universi: " Quoniam juribus, legibúsque sacris, ipsíque adeò religioni, Catholicíque sanctitati nominis, ac dignitati, mandatum repugnaret; ab urbe potiùs ipsâ, atque à fortunis, rebúsque omnibus,

„ quàm

Digitized by Google

„ quàm ab ea discedendum sententiâ, qua semel sacramentum istiusmo-
„ di superiore anno detrectâssent, videri. " Statimque Oxensternio, quid statuisset conventus, denunciant. Neque iste cunctatus, in proximam Jovis indicit omnibus exilium. " Mercurii diem intermedium „ itineri parando se concedere. Postridie demum sub horam diei no-
„ nam congregatis omnibus in aream cœmeterii, extra portam Geggin-
„ ganam, ab urbe esse demigrandum. " Nec verò precibus evinci ullis, ut seu dies proficiscendi, seu hora etiam prorogaretur, potuit. Re interim vulgata, haud facile dictu est, quantus in populo Catholico extiterit motus, quantúsque ad religiosas passim ædes, vel salutandi gratiâ, vel monita ultima excipiendi, repente factus concursus. Nostrum quidem templum intermediâ eâ luce, quæ adornando itineri data erat, à summo mane immensa completum est multitudine; confertísque confitentium turbis tribunalia pœnitentiæ omnia obsessa. Sed & postero die, quantum spatii ad horam profectionis interfuit, pia populi importunitas, complòratióque ea tenuit, quæ nostris hominibus, alienâ illâ orbitate magis, quàm suâ istâ, quatumvis acerbâ, sorte commotis, lacrymas ipsis quoque exprimeret. Postremò cùm populum hortarentur, ut fidem Romanæ Ecclesiæ, virtutémque, Christiano homine, Catholicóque dignam, fortes usque, invictíque colerent; ægre demum effecêre, à lacrymis ut sese, atque à complexu amantissimorum civium expedirent. Inter hæc Reihingus Rector ad urbis Præfectum, Danielem Hieremiam Stengelium, Luthericolam, collegii detulerat claves. Ille abnuens accipere, absentis tamen collegii res, ædésque ab eo commendatas, cordi, curæque habiturum, spopondit. Custodem ædium Rector, probante illo, Catholicum quendam de civibus hominem instituerat. At, postquam facta erat migratio, è Lutheranis nonnemo in eam suffectus curam est. Migrantium porro Religiosorum haud amplius octoginta, cæteris pridem dilapsis, numerabantur. Sacerdotum de Clero urbico haud longè inferior numerus. Evangelicæ lectionis, in eam ipsam incidentis feriam, qua erat migrandum, velut omine quodam divino, demonstrante exilii causam, has totidem in sacrificio recitaverant voces: *Quicunque non receperint vos; exeuntes de civitate illa, etiam pulverem pedum vestrorum excutite in testimonium supra illos.* Migrandi hora ubi adfuit; è domiciliis quisque suis, diversis agminibus, procedentes, quo loco Præses constituerat, conveniunt; mœstis civibus Catholicis; neque heterodoxis multò lætioribus. Ridere quidem certè, atque insultare, quod isti solebant, in extremo illo articulo haud libuit. Attoniti quodammodo, consternatísque similes ipsi etiam, quos auctores, incentorésque Suecus tristissimi consilii habuerat, adstabant; versáque velut in semet, qua Ecclesiæ adhuc ministros persequebantur, iracundiâ, mandati severitatem pœnitentiæ specie quadam damnabant. Postquam, qui migrarent, omnes censi sunt; modico dato armatorum peditum præsidio, Landsbergam dimittuntur. Ibi Carmelitæ Patres, & Capucini, numero sex & viginti, domi nostræ cum Sociis extorribus pernoctârunt. Postero die, quà cuique visum est, digressi, DEO causam suam, Cæsaríque permisêre.

314. Exulantes civitas quibus animis prosecuta.

Luc. 9. v. 5.

Augustæ, qui Udalriciano in cœnobio, propterea, quòd jurisjurandi formulam, idoneis castigatam clausulis, acceptaverant, perstiterunt, sibi, rebúsque permissi suis, divinæ rei officiis; ecclesiæque ministe-

315. Ad S. Udalrici dehinc unicè pér-

que intervallum ad S. Salvatoris, Cath. sacra Augustæ facta.

nisteriis publicè operam dare, quanto tempore urbs hosti paruit, pergebant; unicum civium Catholicorum solamen; unicum orthodoxæ fulcimentum rei. At exilio tamen immunes omnino nec ipsos quidem Lutherica invidia habuit. Etenim anno insequenti, ad tertium Idus Aprilis, expulsi ædibus cœnobii sui (nescio, quo obtentu) ad Societatis nostræ domicilium, quod ad S. Salvatoris est, commigravêre. Equidem facta iis potestas, rei sacræ ministeriis perinde, atque antea domi suæ, perfungendi; cæterùm tanto id ipsum odio adversariorum, ut bombardas etiam, cùm res divina fieret, in templum subinde furiosus miles exoneraret. Menses octo, & quod excurrebat, domicilio illo nostro usi sunt. Decembri medio ad sua reverti per hostem licuit; cùm exercitus Boicus obsidione ac fame urbem, velut alteram quandam Hierosolymam, in Christum, Christique ministros injuriosam, jam diu premeret. Quo ultore gravissimas longè orthodoxi nominis violati pœnas, quas referemus posteriùs, à Lutheranis civibus DEus repetiit; tantò utique indignis minùs hujuscemodi talione, quantò iniquiores sese, malignioresque, tum in Catholicos promiscuè omnes, tum verò præcipuè in Sacerdotes, Religiosósque, præbuerant. Nostri quidem, quicquid fere malorum Augustæ tulêre, ab heterodoxa ista civium factione magis, quàm ab hoste Gothico, passi sunt. Siquidem odiis maximè eorum, & criminationibus impulsus, instimulatúsque Suecus, in collegium desæviit. Hostium Duces, Tribuni, Præfectíque, si paucos demeres, atque adeò de gregariis permulti, haud magnopere alienos ab Societatis nostræ hominibus gerere animos videbantur. Quin, quò penitius instituti nostri inspiciebant res, quóque magis è propinquo & facta Sociorum, & mores arbitrabantur, hoc amplius ab se suspici Societatem, colíque, atque in pretio haberi, privatim ac publicè præ se ferebant; ut, cùm multa in eam à Lutheranis civibus, criminandi, obtrectandíque gratiâ, indignè usque, ac malignè jactitarentur, sæpe Sueci, deprehensâ calumniâ, obtrectatorum arguerent mendacia, nostrámque haud inscitè ipsimet causam agerent. Civium contrà in homines nostros, sicut omnem in Clerum, eò liberiùs odia gliscebant, quò dissimulantiùs grassabantur. Innoxios quippe amicósque nihilo minùs, atque ab ea præsertim, qua exilium Clero decretum est, severitate abhorrentes, cùm passim sese ostenderent; re verâ non aliud spectabant, agebántque magis, quàm ut, pulsis Ecclesiæ ministris, redactísque ad incitas paulatim Catholicis civibus, rem orthodoxam funditus everterent. Suecorum viribus, armísque, at suis consiliis, suis utebantur molitionibus. Quibus perpetuò si respondisset eventus; haud ea profectò, quam cernimus hodie, reditura erat unquam orthodoxæ Ecclesiæ, Cleróque Augustæ gloria.

316. Cives præ hostibus Societati nostræ infensi.

CAP. XXII. *Conventum Provinciæ celebrat: brevi deinde Elvacensem amittit stationem.*

CÆterùm tempestate hac, tot malis turbidâ, tot, tantísque infestâ periculis, congregatio tamen provincialis cogenda ex more Societatis nostræ fuit. Is tertius & vigesimus ab inita Provincia numerabatur conventus. Monachii Patres convenêre. Præerat idem, qui Provinciæ ipsi, P. Antonius Welserus. Initium ad octavum Idus Junii datum. De Provinciæ negotiis missus Romam Procurator P. Gualterus Mundbrot, qui tum collegium Monachii regebat. Ex collegii Patribus, qui comitiis interfuerant, P. Georgium Witweilerum, Brigantinum Acronium, & P. Claudium Altonem, Friburgensem Helvetium, virtute

tute atque eruditione insignes viros, haud ità multis pòst hebdomadis mors Provinciæ eripuit. Witvveiler in Germanico Romæ collegio studiis operam adolescens dederat. Senis deinde supremâ theologiæ ornatus laureâ, cùm Germaniam repetisset, Wisensteigensis ecclesiæ in Suevia renunciatus Canonicus, è superiore loco docere populum occeperat. Ibi animum ad Societatis nostræ institutum adjecit. Noster esse cùm cœpisset; eodem in munere concionandi annos tres omnino & quadraginta, atque adeò religiosæ vitæ longè maximam exegit partem. Et verò præcipuas quasque maximarum ecclesiarum cathedras ecclesiastes tenuit; in celeberrimis Provinciæ concionatoribus haud immeritò numerandus; quippe maximo non plausu magis frequentissimi populi, quàm motu, profectúque, qui eloquentiæ sacræ scopus est, auditus; eáque uti solertiâ in commentandis, quæ diceret, solitus, ut quam semel habuisset alicubi concionem, eandem nusquam repetere sit solitus. Nec illi fœcundius, promptiúsque ingenium, quàm suavius, hilariúsque fuit, atque ad conciliandos virtuti, Deóque mortalium animos accommodatius. Quocirca magnis etiam, principibúsque viris longè erat acceptissimus; Christophoro præsertim Blarero, Antistiti Basileensi. Cujus auspiciis atque opibus collegii nostri Bruntrutani fundamenta jecit. Ubi pluribus deinceps annis & ipse Principem confitentem, & Princeps ipsum audiit concionantem. In beneficiis cælestis providentiæ Witvveilerus præcipuum illud, quòd ad Societatem nostram vocatus à Deo esset, reputabat. Divinæ gloriæ, publicæque saluti sic vitæ spatia habebat omnia consecrata, ut, quicquid vacui temporis eripere negotiis, muniisque instituti potuisset, lucubrandis, edendísque scriptis, religioni, pietatíque Christianæ utilissimis, addiceret. Librorum ejus recenset Alegambe noster argumenta. Ex quibus quos vulgavit in Psalmos Davidis commentarios, Basilea civitas heterodoxa tanti fecit, ut suis quoque editura typis, si copia facta esset, fuisset. Alia insuper bono publico complura moliebatur; sermonum etiam, quos tanto tempore ad populum habuisset, amplissimum opus. Egregiis conatibus interceſſit mors; eáque senio potius, ac labore, quàm intemperie ullâ, morbóque corporis, accersita; adeóque placida, ut credita sit citra omnem doloris sensum evenisse. Evénit autem quinto decimo Calendas Augusti, cùm duodeoctoginta vitæ annos, eorúmque à solemni votorum quatuor professione triginta omnino, numeraret. Claudius Alto tertio Nonas Augusti obiit, vota quatuor ipse quoque professus. Duos duntaxat, & quadraginta annos vivendo expleverat. Nec proprio suffragii jure, sed, ut alii complures, in locum Patrum seniorum, injuriâ temporis, aut valetudinis prohibitorum, ad comitia Provinciæ venerat. Ætatem docendo maximè in Societate exegit. Humaniores enim pòst literas, morales in scholis disciplinas, philosophicam primùm, tum theologicam, perpetuò tradidit. Utriusque disciplinæ suismet ipse in moribus, magísque etiam tertiæ illius, qua ad vitam religiosam informamur, imaginem insigniter expressam circumtulit promtus paratúsque ad omnem legum nostrarum amussim, totumque se formans ad nutum Præpositorum, in quibus Divinum intuebatur Numen, submississiméque reverebatur. Itaque nostris æquè, externísque in pretio ac veneratione fuit, virtute singulari omnibus prælucens. Neque à recta illa vivendi ratione abluit mors, cui pia caritas, qua militi cuidam febricitanti operam ad rectè moriendum navaverat, locum fecit. Ex ægro quippe mali semina ignarus hauserat. Pòst verò,

Anno M. DC. XXXII. mense Junio & Julio. 317. Ex congregaris Patribus Georg. Witvveiler moritur.

318. Item P. Claudius Alto.

Digitized by Google

ubi sacris animi exercitationibus, etiam tum securus, vacare ex more annuo Societatis cœperat, malignæ contagionis deprehensis paulatim vestigiis, antequam pium absolveret negotium, ad valetudinarium domesticum migrare jussus, cùm facilè interitum præsagiret suum, exaravit quædam in pugillaribus, quæ cognita, nisi animi sui, collegiique moderatoribus, nolebat. In iis ea erant, unde egregiam hominis religiosissimi pietatem, singularémque illum, quo Societatis nostræ institutum complectebatur, amorem, ac studium conjiceres. Ex beneficiis, quæ accepta Deo innumera, eadémque immensa, referebat, duo quædam præcipuâ quadam ratione & admirari se, & prædicare, significabat; alterum commune "Sacerdoti„ bus omnibus, quòd particeps toties factus esset Sacramenti Euchari„ stiæ; peculiare alterum, ac proprium, quòd consilio, instinctúque „ Divini Numinis ad Societatem fuisset perductus. Itaque miseram pla„ nè, miserandámque videri sibi eorum sortem, qui, eandem ipsam in „ JESU Regis nostri militiam vocati, cooptatique, desertâ subinde So„ cietate, eriperent sibimet beneficium, quod tanto munere divinæ be„ nignitatis accepissent. „ Eámque sententiam asperabat verbis illis Evangelici vatis: *Væ filii desertores!* Vaticinari ipse, cùm hæc scriberet, videri poterat. Quippe eodem ipso anno de Fratribus nostris Ludovicus Koler medicamentarius, missione acceptâ, ab Societate nostra cùm discessisset, militiam profanam sub Maximiliano Tœrringio Comite secutus, tertio pòst anno apud Treviros misere interiit. Missus namque medendi gratiâ ad Torellium quendam è ductoribus militum, procùl ægrotantem, excussúsque ab equo, cùm iter pedes, ac solus persequi statuisset (nam famulus equum fugitivum insequebatur) ab equitibus duobus hostiliter invaditur; acceptísque injuriis, atque vulneribus, dum nititur evadere, seque in aquas, quò fuga detulerat, projicit, fallente vado submersus, quem maximè declinabat, interitum ipse sibi acceleravit; meliore haud dubiè usurus fato, si in sacra mori militia cum Altone nostro maluisset.

Isai. cap. 30. v. 1.

319. Lud. Koler ab Societate dimissi tristis exitus.

320. Elvaci Patres, à Sueco hoste benignè habiti, à Germano acerbè tractantur. *Vide supra num. 142.*

A comitiis porro provincialibus, quæ diximus, mensis vix dum unus intercesserat; cùm novam bello plagam in Sueviæ oppido Elvaco Provincia repente accepit. Julio quippe fere medio insignem Societatis nostræ stationem, eámque annosam, invidia illic, & armata vis, non tam Gothici hostis, quàm Germani, hominibus nostris semper infensioris, sicut Augustæ nuper collegium, evertit. Sueci quidem, qui inde à Majo mense superioris anni præsidio oppidum tenebant, varii generis favoribus Sacerdotes nostros id loci ambos (nam totidem erant) prosequebantur. Qua de re alibi mentionem fecimus. Baro Hungarus, quem ultimum de suis Speerreitterus Tribunus præsidiariis præfecerat, quamvis ipse quoque à religione nostra alienus, libenter Patres, ad populum dicentes, audiebat, eximióque habebat in honore. Aliam rebus nostris Elvaci faciem Junius anni hujusce M. DC. XXXIII. superinduxit. Craftius Comes Hohenlòicus, cui, ut fido clienti, primùm Gustavus ipse, Suecorum Rex, tum deinde Benedictus Oxensternius, heterodoxæ militiæ Imperator, Evacensis ecclesiæ amplissimæ bona omnia, juráque, legitimo abrogata Pricipi, atque ablata, transcripserat, Sueco milite digresso, præsidium oppido de suis nuper admodum imposuerat. Ipse tertio Nonas Junii, cùm Elvacum venisset, Præfectos profugi Principis, consiliariósque, ad hoc populum, & colonos omnes, eâ fide, qua obligati Principi fuissent, solutos (ita namque volebat credi) sacramento novo, terroribus

bus, minisque expresso, in ditionem suam adegit. Tertiâ inde luce Præfectos, consiliariósque eosdem, unáque Sacerdotes nostros, de concione apud se habenda admonitos, ad hospitale prandium invitat. Sed illico sensêre nostri, ad vexationem se, non ad honorem, ad audiendum duntaxat, minimè ad dicendum, accersitos. Præco Comitis in concionem ascendit. Ei, vanissimè multa, eadémque mendacissimè jactitanti, commodandæ aures erant. Super mensam, ipsius Comitis cavilli, dicteriáque haurienda. Biduo pòst oppidano de Clero Sacerdotes, agrestiúmque ecclesiarum Curiones, & ipsi jurare novo domino jusjurandum, quod fidelitatis vocant, jubentur. Spopondêre fidelitatem, ut cuique visum est. Jusjurandum nemo dedit. Curionibus tamen permissa parœciarum cuique suarum cura, ecclesiarúmque administratio. Canonicorum ad S. Viti, amandatis cæteris, quatuor duntaxat relicti; officiis in posterum, reditibúsque vacaturi omnibus; precarióque victu, de vectigalibus ecclesiæ suppeditando, vitam toleraturi. Nostri jam inde, ex quo miles Hohenloicus oppidum insederat, excluſi ab arce, quo adhuc domicilio utebantur, in ædibus Arnoldi Wolfenii, è Principis consiliariis, viri spectatissimi, nostrisque amicissimi gratis hospitabantur. Iis Comes denunciari jubet, quoniam ipsorum Elvaci opera jam non desideraretur, " oppido „ agróque toto intra triduum excederent; neque utique, ut vi expelle„ rentur, expectarent. Abeuntibus præsidium, commeatúmque, & quic„ quid rerum suarum voluissent, concessum iri, præterquam libros; ut „ qui collegii Dilingani, non ipsorum, forent. „ Namque ejus erat collegii inscriptum nomen. Frustra hospitis nostri Wolfenii, frustra insignium aliorum deprecatio virorum, qui alendos de suo Patres in obsequium oppidi, solatiúmque retinere peroptabant, mandatis tristibus intercessit. Paucorum dierum ægre concessa mora est. Tertio Idus Quintiles compulsi migrare. Rebus igitur in iter omnibus liberaliter à civibus promiscuè, non à primoribus modò, instructi, deducente cum lacrymis spectatissimorum virorum comitatu, discedunt. Dilingam rectà petere consilium erat. Sed infesta vagis hostibus itinera, insistere, ac divertere variè coëgêre. Primùm Curio paganus haud longè ab oppido, dum securitas foret, domi detinuit suæ. Ibi octo ipsos persistendum dies fuit. Tum verò, ne hospitem porro gravarent, ad prædium Principis quoddam digressi, cùm illic quoque octavum in diem extraxissent moras, à Sueco equite, tum fortè superveniente, multáque militariter minitante, libertatem, pacémque redimere bonâ viatici parte coguntur. Nec diutius malè tuto hærere in loco libuit. Mutatâ veste, ne agnoscerentur, Gamundiam, Sueviæ oppidum finitimum, noctu adeunt. Ibi ad quintum propemodum expectare mensem, dum per hostes, pérque alterius Socii senioris, quæ tentari cœpta erat, valetudinem persequi iter liceret, oportuit. Necessaria interim vitæ, postquam viaticum defecit, tum Elvacensis aulæ ministrorum, tum amicorum de Gamundianis beneficio acceperunt; benignissimis usi non oppidanis modò, sed Religiosis etiam de S. Dominici & S. Francisci familia Patribus. Latitandum tamen, nisi cùm sacrificii gratiâ ad vicinam parœciæ itarent ædem, ut plurimùm fuit; ne aut Wirtebergiæ finitimæ incolis Lutheranis, Societati nostræ infensis, aut Gothicis hostibus, totâ vulgò regione palantibus, proditi, periculum oppido, invisos receptanti hospites, crearent. Septimo demum ante Idus Decembres die itineri sese, ne tum quidem satis securi, committunt; pérque varia belli discrimina Dilingam tandem Suecico adhuc infestam

1221. Ejecti oppido, per multa pericula Dilingam perveniunt.

præsidio, summâ collegii gratulatione, tenuêre. Inde Elvacensis illa Societatis nostræ statio biennio & ultra habitatore destituta tertio post anno, cùm lætior esse res Catholica cœpisset, recuperata est.

CAP. XXIII. *Friburgo Brisgojæ Socii ejiciuntur.*

ILlud verò, quod semel, iterúmque jam diximus, inimiciores multò, infestiorésque Societati nostræ Germanos hostes heterodoxæ factionis, quàm Suecos, exterósque fuisse, Friburgi maximè in Brisgoja per id tempus apparuit. Nostros quippe illinc homines, moderatiùs antea, indulgentiúsque (sicut pridem docuimus) à Suecis habitos, Fridericus Marchio Durlachiensis, indignissimè vexatos, Septembri mense hujusce anni M. DC. XXXIII. in exilium ejecit universos. Itaque, antequam iste adventaret, antiquo cursu, profectúque Friburgi ministeria instituti nostri omnia, domi, forísque, nullo admodum sufflamine, tranquillè, liberéque ferebantur. Communia duntaxat cum civibus omnibus onera tributorum, contuberniorúmque militarium, quanquam gravia illa utique, ac multa satis, collegium premebant; vexationésque subinde quædam, atque injuriæ, ab aliis Præfectorum intentatæ, ab aliis depulsæ, domesticam turbabant quietem veriùs, quàm tollebant.

Anno M. DC. XXXIII. mense Septembris.

Vide supra num. 272. &c.

322. Insulsæ calumniæ ridiculus eventus.

Quo in genere ridiculè etiam illud accidit. Rumor erat quidam (otiosis hominibus insulsam, veterémque suscitantibus fabulam) vim armorum domi nostræ bene magnam occultis asservari locis, rebellionibus, turbísque publicis instrumentum. Misit confestim Savaliskhius Tribunus, quem præpositum urbi Gustavus Hornius discedens reliquerat, accuratè collegii ædes ut perlustrarentur. Haud sine terrore, tumultúque centurio cum armatorum globo ad januam, rem acturus, aderat. Mitigatus tamen Rectoris humanitate, relictis ante fores cæteris, cum paucissimis ingreditur. Explorat omnia diligenter. Ad Tribunum deinde reversus: " Reperi, ait, reperi arma, quæ ofores pacis, perturbato-
„ résque reipublicæ Jesuitæ in perniciem nostram asservant domi suæ.
„ Multa ea sunt, mirificáque artificio, atque splendore, &, quæ sunt
„ hominum istorum divitiæ, auro quoque, argentóque cælata. " Mirari Tribunus, haud iniquus alioquin Societati nostræ, commoveri sensim; iráque vincente animum, jactare minas, & mala grandia collegio designare. Tum verò subridens centurio: " Nihil est, inquit, soli-
„ citum te cur arma ista habeant. Ludicra quippe sunt, innoxiáque
„ omnia; oblectandis per spectaculum hominibus, non violandis per
„ injuriam, inventa. Nec arma quidem, sed armorum simulacra; eá-
„ que ex imbecilla materia quà chartæ, quà ligni, efficta theatralium
„ unicè in usum ludorum. " Talia quippe narrabat ab se domi nostræ reperta eo loco, ubi à scholarum præceptoribus congestus scenicorum spectaculorum custodiebatur apparatus. Juratus præterea subjecit, nihil ab se notatum totâ domo, à religiosa usquam temperantia ac paupertate alienum. Comperta omnia eo habitu, qui institutam optimè, ordinatámque familiam proderet. Quæ res ad cumulandam eam, quam de hominibus nostris vulgò Duces imbiberant, existimationem haud parùm valebat. Nec Savaliskhius modò auctoritate tueri suâ collegium perrexit; sed & alter Tribunus Kanowskhius, cùm passim per Brisgojam sacra omnia, & profana, haud sine cædibus, barbaræque immanitatis vestigiis, devastarentur, similem domui nostræ paratam à malevolis perniciem avertit; infestis omnibus maturè consiliis, molitionibúsque discussis.

323. Marchionis

Verùm alia esse familiæ nostræ mense Junio conditio, quem-

quemadmodum Elvaci, sic Friburgi, cœpit. Advocato namque Savaliskhio, Fridericus, quem antè nominavimus, Marchio Durlachiensis, cui Suecus Friburgum urbem cum imperio in cisrhenana omnia tradiderat, provinciam susceperat administrandam. Hujus filius, cui itidem Friderico nomen, à parente missus, Friburgi aderat. Iste, quo esset erga nostros animo, haud serò declaravit. Postulabat Senatus, ut factæ à civibus deditionis pacta, quæ sponsione simplici Savaliskhii, ac verbo duntaxat, rata erant adhuc, sigillo etiam, & manu Principis consignarentur. Consignata sunt; verùm haud eadem planè, quæ principio fuerant; sed contraria variis locis atque mutilata. Jesuitarum præsertim, quos perinde, ut Clerum popularem, cæterósque religionum alumnos, immunes hostili violentiâ, innoxiósque pactio sanciverat, expunctum è tabulis nomen Princeps voluit. Móxque advocato Senatu, sacramentum à civitate dicendum parenti Marchioni, aliarum exemplo urbium, edixit. Ea postulatio ad ultimum exitium res nostras paulatim, sicut Augustæ Vindelicorum, adduxit. Senatus, quoniam per ejusmodi pacta ne religioni quidem satis cautum erat, utrùm jurare in verba Marchionis liceret, incertus, rem ad consilium Parochi, Parochus ad commune Cleri judicium, ac cœnobitarum, retulit. Cœnobitæ omnes, cum his nostri, licere negant jurare. Eámque Rector noster sententiam, tum ad civium conventum, tum postea etiam coram Legatis, quos urgendo edicto cum extremis minis Marchio miserat, gravi oratione, & qua decebat libertate, confirmat; simul amoliri jurisjurandi onus rationibus ejusmodi, quibus nec hostes repugnaturos crederet annisus, id postremò evicit, cœnobitarum saltem nunquam dehinc ut quisquam de sacramento interpellaretur. Nec cives aliter, quàm quemadmodum incolumi religione possent, jurârunt. Atque ita prætervecta scopulum tum quidem causa nostra, cùm præsertim Rectorem multâ cum humanitate Legati dimisissent, videri poterat.

Durlach. infensus in Jesuitas animus.

324. Occasio quæritur pellendi eos ex urbe.

At verò altiùs inde multò adversus homines nostros odium, velut publicæ pervicaciæ auctores, in animum principis demisit; orsúsque est inire secum rationes, siquo eos obtentu expellere ex urbe, atque ex provincia, opportunè posset. Quem parens Marchio, superveniens paulò pòst, magis etiam in eosdem accendit; cùm, vix dum Friburgum ingressus, acerbè illud sciscitaretur, anne Jesuitas etiamnum urbs retineret. Itaque exactionibus primò, vexationibúsque militaribus præter modum exagitare nostros Princeps institit, eóque adigere, suapte ut sponte Brisgojâ excederent. Quod posteaquam incassum agi ab se videt; Præfecto urbis, Kanowskhio Tribuno, dat negotium, ut viam is aliquam tandem, & rationem, qua vel invitos pelleret, iniret. Nec defuit consiliis occasio. Brisacum oppidum permunitum in Brisgojæ finibus, quo se Austriacus miles receperat, obsidere Kanowskhius aggressus erat. Obsessi exploratores geminos miserant, qui inspicerent castra hostium, &, siqua possent arte, incenderent. Hi deprehensi, equuleóque excruciati, cùm subdolè, versutéque interrogarentur, num quos fraudis, proditionisque participes de Friburgensibus obsessi haberent? num Jesuitas? num principes civitatis? num denique mercatores, celebriorésve urbis caupones (non quia suspicio in hos ulla cadebat, sed quòd ad opes eorum hostis oculos adjecerat) cruciatibus victi, de quibusdam eorum, ac de nostris nominatim, iniquissimo mendacio affir-

325. Deferuntur nostri falsò de proditione.

mavêre. Ergo illico Kanowskhius Friburgum dat literas, ut, quos rei denunciâssent, in custodiam ducerentur. Octavo Calendas Septembres Kanowskhii Legatus in urbe Weilerus collegii nostri Rectorem, unáque tres è Patribus præcipuis repente arcessit. Ivit Rector, Wolfgangus Mezger. Ivit collegii Minister, Edmundus Sickingen, cum templi maximi ecclesiaste, Philippo Ricovino, & emerito nuper philosophiæ magistro, Georgio Bantelio, quos, advocato Patrum concilio, Rector designaverat. Illos Weilerus, interrogatos obiter, addicit vinculis, tanquam, conjuratione factâ cum uno è Consulibus urbis, & quibusdam cauponibus, proditionis quædam agitâssent consilia, quæ indicio captivorum innotuissent. Crimen Patres nequicquam purgare. Ducuntur illico, vel raptantur veriùs ab armatis viginti ad turris Martinianæ (id quippe nomen est) carcerem, in quem capitalium criminum rei conjici solent. Ibi lictor castrensis, sartor quondam Norimbergensis, Jesuitis vexandis natus, factúsque, adempto togarum cinctu, separatim binos includit. Locus is erat supremæ turris, non tenebris modò, sed squalore quoque, situque horridus, ad hæc sordibus plenus, ac fœtore. Sola deerant ad miseriæ summam vincula, quæ graviora à lictore parata deprecatus Gallus quidam Catholicus de Præfectis prætorianæ cohortis fuerat. Atque Edmundum quidem Sickingen propinqui sui, illustres homines, vetustáque insignes in Brisgojis prosapiâ, postridie precibus exemêre injuriæ; tardiorem tunc multò ad libertatem, quàm pridie ad carcerem; illud quidem certè testantem palàm, rediturum semet in turrim potiùs, quàm, ut quisquam Sociorum suam illic subire vicem cogeretur, passurum. Tres Patres reliqui sub tyrannide lictoris arbitrium hostile magis, quàm judicium (quippe ubi vi tantùm, atque odio, non jure ullo, non ratione, ageretur) opperiebantur.

326. Conjiciuntur in carcerem ex illis tres.

327. Nec eos delationis falsæ, quanquam comperta liberat.

Nec multum lapsum est temporis, cùm, qui nostros detulerant, captivi exploratores apportantur in vinculis. Ii, quanquam indicii calumniam toto itinere retractaverant, adducti tamen in conspectum Patrum apud Weilerum Legatum, tormentorum, credo, novorum formidine, integrârunt delationem. Ibi Rector alterum eorum, qui prior fuerat productus, gravi pariter, ac salutari compellans oratione, cùm obiter indicium confutâsset: " Quæso te, inquit, cùm conclamatum de „ corpore tuo, reus, confessúsque, intelligas, animo utique ut con„ sulas; & quando istam servare vitam, quam sanè miseram jam ducis, „ desperas, ad alteram saltem illam, quam immortalem Superi offerunt, „ aspires. Itaque vide, tormenta ista pervolantia ne plus ad scelus „ tibi, atque ad perniciem, quàm sempiterna illa ad probitatem, atque „ ad salutem, valeant. " Movítque hominem hortatio, ut facti pœnitens, reum se quidem confiteri perseveraret; at planè insontes, quoscunque de Friburgensibus detulisset, testaretur. Neque ille postea, quanquam crebrò, acritérque tentatus, terroribus ullis, minisve tormentorum ad pristinam revocari delationem potuit; sed flebili voce injuriæ veniam identidem à Rectore nostro deprecabatur. Tum verò Rector, ut palàm faceret, quantum injuriæ illatum sibi, suisque, non tam à misero delatore, quàm ab iniquis judicibus, foret, reum alloquens, re verâ hostes, & Weilerum perstringens Legatum: " Haud „ sanè dissimulem, inquit, gravissimam esse, quam tuâ illâ ex calumniâ „ patior, injuriam. Me quippe, non hominem Religiosum tantùm, „ &

„ & Sacerdotem, sed collegii unius de præcipuis, Austriorum Archi-
„ ducum gloriantis tutelâ, Rectorem etiam, ac Præsidem, ad hæc ar-
„ tium, atque theologiæ, supremis laureis insignem, sanctissimæque hu-
„ jusce facultatis in pluribus Germaniæ academiis doctorem publicum,
„ ac Professorem, spectatissimi denique ordinis provinciæ Alsaticæ col-
„ legam; me, inquam, id gradûs, id conditionis hominem (nam
„ captivorum decora Sociorum, illustrémque duorum ex illis nobilita-
„ tem prætereo) per publicas urbis vias, ad infamem turrim, convicia
„ inter & probra lictoris, à militibus raptatum, cum populi offensio-
„ ne, cum Sacerdotum, hominúmque Religiosorum ignominia, cum
„ celeberrimarum dedecore academiarum, nec sine Alsaticorum ordi-
„ num, ipsiúsque adeò Austriacæ Domûs injuria, insontem, innoxium,
„ spectatum famâ, atque honore, immunitatis denique multiplici jure
„ gaudentem, nullo crimine, nullo præjudicio, nullo seu indicio ido-
„ neo, seu testimonio, nec causâ quidem ullâ, tuâ unius culpâ, tuâ
„ pravitate, teterrimus carcer, ac tantùm non vincula, jam septimum
„ detinent diem. Verumtamen ecce ignosco tibi; & ignosco ex ani-
„ mo. Cúmque nequeam corporis, certè animi salutem non precor
„ solùm, sed, si me audis, etiam concilio tibi, meóque Sacerdotis mi-
„ nisterio vindico, asseróque. " Hæc, taliáque locutus, dexteram ho-
minis, damnantis sese etiam tum, pacémque & veniam deprecantis, ex-
osculatur. Quod cùm pro miraculo continentiæ omnes laudarent; u-
nus Weilerus, sequiùs interpretatus, pro novo perfidiæ argumento ha-
buit. Adeò omnia malignis malignè serviunt. Ergo reorum alter,
quæ comperta habeat, dicere jubetur. Is obscurè quiddam, & con-
fusè, de literis Brisacum missis ab Jesuita quodam ad unum de Capuci-
nis, eâ animi, orationisque trepidatione profatus est, satis ut appare-
ret, quæ modò esset commentus, non quæ antè explorata haberet, e-
nunciare. Sed neque illa, quæ in castris Brisacensibus inter tormenta
dixerat, confirmare sustinuit. Minùs etiam in his, quæ tum maximè
affirmabat, sibi constabat. Cujus cùm facilè Rector commenta revin-
ceret; quanquam liquidam planè innocentiam non suam tantùm, suo-
rúmque, sed reliquorum etiam, quos in discrimen delatio traxerat, Le-
gato Weilero reddebat; neque se tamen, neque illorum quenquam eri-
pere custodiæ, injuriæque potuit. Id modò datum est, ut sine custo-
dum turba Patres ad turrim, unde producti erant, ritu liberorum rever-
terentur; nec teterrimi illius carceris tenebris, ac sordibus attinerentur;
sed in ædibus lictoris zona denuo religiosâ cincti, amicorum invisen-
tium alloquiis, & consuetudine sese recrearent. Et quanquam insón-
tes illos nova dehinc non documenta modò, sed ipsorum, qui detule-
rant, perpetua testimonia, demonstrabant; invidia tamen, iráque ho-
stium detinere ut reos non destitit; ne videlicet, sicut causâ nullâ, ita
nullo etiam nomine, divexarentur, atque ex provincia denique ejice-
rentur.

328. Civitatis, & Magistratuum in captivos pia studia.

Innocentium captivorum interea sortem, incredibile dictu est, quan-
topere civitas doluerit universa. Multi multa certatim recreandis illis,
refocillandisque submittebant. Omnes maximâ eos humanitatis, officii-
que significatione, nec pauci lacrymis quoque, malorum ultimo lenimine,
consolabantur. Senatus non solùm urbanus, sed academicus etiam, &
plerique omnes de Nobilitate, modò supplici ad Marchionem Fridericum

lega-

legatione, modò prece atque obsecratione apud Kanovvskhium Tribunum, Legatúmque Weilerum, supplices ipsi, flentésque pro libertate atque honore carissimorum capitum contendebant. Academici Proceres gravissimis semet pro iisdem obligabant sponsionibus; usque eò, ut opes etiam suas, fortunásque omnes pignori hostibus, atque in mulctam daturos, si dimissi domum suam Patres vadimonii fidem fefellissent, pollicitarentur. In irritum cuncta cecidêre. Constitutum planè habebat Mar-

129. Collegio indicitur exilium.

chio Jesuitas opprimere, invisóque isto ab genere hominum provinciam purgare. Expellendis diem, quæ natæ Virginis præibat festo, designaverat. Eâ die tormenta denuo delatorum alteri adhibentur; siqua fortè in caput Rectoris, vel Sociorum cujuspiam, exsculpta confessio cohonestare injuriam posset. Qui cùm innocuos Patres invictâ testimonii constantiâ asseverâsset; vicêre tandem pudorem hostium odia, quæ contineri animis, premique porro non poterant. Statuunt, quod artificio moliti frustra erant, apertâ decretoriáque agere violentiâ. Sub vesperam igitur ejusdem diei, cùm, qui domi erant Socii, cœnarent, irrumpens cum Præfectis aliquot, globóque armatorum Legatus Weilerus, dissimulatis consiliis convivam se primò haud importunum in speciem præbet. Accumbunt comites quoque. Deinde surgunt; & violentiæ initium stipatores diripiendis mensis faciunt. Weilerus verò, citra præfationem, citra ambagem, ne causâ quidem ullâ significatâ, exilium Sociis denunciat. „ Principum, inquit, meorum, Ducúmque jussu hac horâ excedendum „ vobis ab urbe est. Sic imperant illi, sic mandant. " Ad ea paucis, qui proximus assistebat, P. Simon Felix Theologus respondit: " Quando- „ quidem eo imperio, cui resisti nequeat, vis fiat collegio; se sanè, So- „ ciósque profecturos; verumtamen invitos maximè, reclamantésque. „ Neque verò tam de jure suo cessuros, quàm de loco, quem solum eri- „ pere violentia valeat. Unum illud deprecari, iter noctu facere ne com- „ pellantur. Inducias in posteram duntaxat lucem „ petere. Ad quæ cùm nihil omnino moræ concessurum se Weilerus ostenderet: " At cer- „ tè scriptorum cuique suorum, ait, vestimentorúmque, quibus opus est, „ ut facias copiam, prætereáque itineri præsidium ut addas de tuis, oramus. De præsidio Legatus annuit; efferre pedem triclinio convasaturos vetuit. Uni Edmundo Sickingen collegii Ministro, permissum, ut galeros & pallia, milite gemino stipante, comportaret. Sed jam in vestes, & supellectilem avaras manus expilator miles injecerat; ut Sociis aliquot nec pileatis, nec palliatis, ingrediendum iter deinde fuerit. Interea Sacerdotum nostrórum unus cum armato custode, quem sibi conciliaverat, in

130. P. Edmund. Sickingen manciparur carceri.

sacellum elapsus, sacrarum illic hostiarum, sacríque olei, quod extabat, vindicare ab injuria satagit. Quod opportunè cùm fieret; intempestivè aliud Edmundus Minister egit, quo Socios omnes novum temerè conjecit in discrimen. Volumen de libris instituti nostri quoddam, Præpositorum Generalium complectens Ordinationes (quæ hodie, sicut instituti cætera, in publica sunt luce) in heterodoxorum ne veniret manus; unà cum epistolis quibusdam, cautelâ minimè necessariâ, in secreta domûs projecit. Quod cùm castrensem fortè lictorem (nam & iste se militibus, in omnem imminens nocendi occasionem, junxerat) advertisset; rem homo ad Legatum continuò defert cum mendacio, suspectas literas, pessimæque fidei librum in tenebras modò abstrusum à proditoribus Jesuitis. Extemplo in custodiam dari Edmundum, atque in vincula, iratus mandat Weilerus. Abripit lictor cum tumultu; occurrentique ad

lim-

limen carceris Rectori: " Tandem, inquit, tandem tua in propatulo fraus „ est. Patent machinæ tuæ. Patent consilia. Teneris, Rector; & „ plus nimio reus es. Atque oh! domi tuæ quantas exciviſti turbas? „ Quanti auctor es, heu! fusi sanguinis? Miles ecce collegium insidet „ tuum, diripitque. „ Quæ cùm diceret; argenteam è sacello phialam, prædæ partem, testémque, insultans protulit in medium; exilium Sociis omnibus imperatum significavit. Ipsi minas Rectori majores illico intentat, avulsúmque à captivis cæteris, atque arctiore septum custodiâ, affatu omni, commercióque hominum prohibet.

Tenebris interim sese intendentibus, cùm jam nona esse noctis hora cœpisset, domo cæteri Sociorum, atque urbe, quemadmodum jussi erant, excedunt. Globus militum idem, qui diripere ædes cœperat, deduxit. Legatus ipse, Præfectíque, dum extra mœnia progrederentur, comitati. Ivêre Socii inter armatos medii, bini, terníve, ut sors tulit, omnino quinque & triginta (duos mors nuper exemerat numero, quatuor carcer tenebat, cùm universi unus & quadraginta fuissent) non dejecti mœrore, non injuriæ intolerantiâ turbidi; sed hilares, gratulantésque inter sese, quòd innocuos, insontésque, cùm sontes, nocentésque nequisset, heterodoxæ furor invidiæ, violentiáque exturbaret, non trepidatio ulla, non perturbatio animi fugientis mala, aut semet formidantis conscientiæ, expelleret. Cúmque gloriarentur omnes, dignos se habitos, qui pro nomine JESU contumeliam paterentur; quidam hymno solenni Deum laudabant; alii divinum illud, quo Israëlis de Ægypto migratio celebratur, carmen, alia alii Divini Numinis præconia clarâ voce promebant. Haud eadem civibus, à quibus abibant, lætitia. Eos, quanquam à congressu, colloquióque Sociorum, atque adeò à viis, quà iter erat, arcebant hostes, abstinere nihil poterat, quin lamentis, fletúque, variáque amoris ac desiderii significatione, dum se desertos, tristissimáque miseros orbitate clamitant, egredientes prosequerentur. Ita discessum ab urbe est, ventúmque haud magno itinere in pagum, sub sylvæ Hercyniæ situm radicibus. Ibi Sigefridus quidam, Suecis equitibus præfectus, Weileri Legati admonitus literis, hostili vultu, probrísque, ac contumeliis exceptos, ad horas duas, dum, qui porro deduceret, cogeretur miles, detinuit. Triginta & amplius convenêre equites armati. Nullo facto nocturnæ quieti spatio, procedere statim jubentur. Pagani, qui nostros amarent, & ipsi armati suâ sponte coëunt, præsidio futuri facientibus iter, siqua vis fortè à militibus fieret. Sed eos Curio, graviora hinc veritus, prohibuit. Spississima nox erat. Imbribus turbidum cælum. Iter luto, aut salebris, ut montosâ, saltibúsque ac rupibus horridâ in regione, impeditum. Miles cæcas per tenebras, dum cogit gradum accelerare, conviciis, minísque agebat pecudum ritu magis, quàm ducebat; ut non deessent, quibus crebrâ prolapsione vel debilitarentur vehementer corpora, vel consauciarentur. Multâ denique jam luce ad tabernam diversoriam in montanis appulêre; ubi tristior nocte fatigatos dies, idémque omnes veriùs angulus, quàm locus, arctissimâ excepit sub custodiâ. Ingressus, qui ductabat equites, Sigefridus: " Milites, inquit, sumus. Quicquid auri est vobis, vel „ argenti, expromendum est, aut, quicquid est nobis violentiæ, patiendum. „ Latronem, credidisses, non militem locutum. Terruit Socios oratio. Promunt, quantum argenti in viaticum ferebant. Aurum etiam exactor flagitat. Habere se cùm negarent; singulatim alius ex alio producti,

331. Socii exulantes quàm acerbè habiti.

inter minas cruciatuum, spoliantur vestibus; omniáque, qua mos est militibus insolentiâ, impudentiáque, excutiuntur. Auri igitur cùm nihil esset; indumentorum saltem, reculárumque, quicquid libuit, direptum est. Uno tectis indusio, ut quisque prior erat spolia us, ita diutius, rigido sub Jove, inter imbres, ventósque persistendum fuit. Reficiendis corporibus raptim quiddam, furtímque è taberna (nam Sigefridus præter injurias nihil concesserat) impertitum. Tertiâ demum horâ, utcunque contecti, nec frigore, ac madore magis, quàm pejore identidem à militibus metu trepidi, redduntur itineri. Prægredientes, ut jussi erant, piáque, ut periculum, religióque monebat, meditantes, & laudibus Deiparam Virginem, quas litanevticas dicimus, celebrantes, lictori miles, quàm custodi, similior insequitur. Semihoram ferme progressos obvio miles in prato idem circumsistit. Sigefridus, composità ad gravitatem oratione: "Fecimus, inquit, quod erat in mandatis. Incolumes vos, „ innoxiósque ad id loci deduximus. Ob spolia & prædas miles gratiam „ habet. Brisgojâ vobis, & Friburgo urbe, ni mori lubeat, in perpe„ tuum Principes nostri, Ducésque interdicunt. „ Gratias vicissim Patres, tutelæ nomine, cùm egissent; isti, versis in reditum frænis, libertati exules, itinerique permittunt. Verùm passus vix dum planè viginti turba exulum processerat; cùm nonnulli ad eos de postremis ordinibus equites infestis armis recurrunt, necémque vago furore nunc his, nunc illis, intentantes, de residuo vestium exposcunt varia, rapiúntque. His digressis, reversus & alius mox quidam de commilitonibus, revocatos exules ad prati, unde excesserant, planitiem, cùm plures interim post dumeta velut ad rapinæ subsidium starent, conjicere in medium, quotquot restarent pallia, jubet, melioráque selecta ex omnibus in equum imponere suum. Tum se aufert cum spoliis. Sed & illico redux idem ipse, cùm quæsisset minax, quanto auro redemptam vitam vellent, de indumentis reliquis quæcunque arrisêre, ne interulis quidem, nisi siquid vile satis, detritúmque visum esset, neglectis, abripuit. Ita malè cooperti, dimidiámque fere partem etiam pileis nudati, prosequuntur iter; ne tum quidem, quoniam adhuc vita, quæ posset eripi, supereresset, sine metu. Sed itineris cætera præstitêre Superi tutiora. Constantiam petere, Austriacæ ditionis urbem in animo fuerat. Divino Numine factum, ad Aquas duras potiùs (quod Zurzachium Germanis dicitur) ut flecterent. Quippe & in Wirtebergicas heterodoxæ factionis copias, Villingæ urbi imminentes, & in Hornianas, Constantiam tum maximè adortas, incursuri erant. Quacunque pergebant, stuporem & lacrymas ciebant concursantium spectaculi gratiâ incolarum. Ex viatoribus obvius negotiator quidam, ne mendicato vivendum toto itinere esset, assignatis mutuo pecuniis; amici præterea varii liberalibus beneficiis exules juvêre. Itaque medios inter piorum hominum favores, hostiúmque tum palantium, tum stationariorum, diversis locis excubantium, terrores, ad Rhenum denique fluvium miserabile agmen pervénit. Diversorium ibi haud incommodum ad pernoctandum citeriore in ripa offerebatur. Sed trajicere eodem die, instinctu haud dubiè cæleſti, occupavêre. Irrumpentes quippe nocte proximâ hostes cruore ac cæde hospitium illud funestârunt. Ad Aquas duras propiùs cùm ventum esset; Socios tres, quos pridie præmiserant, cum pileorum copia, quot fere desiderabantur, habuêre obvios. Oppidum ipsum ingressi sex. Klingavium cæteri digressi. Universi demum diversis itineribus Lucernam, Helvetiorum urbem, appellunt. Incredibile

332. Helvetia exules, & amicorum benignitas excipit.

dictu

dictu, quo motu animorum civitas exceperit. Apostolicæ Sedis, qui residebat illic, Legatus mirificâ complexus benignitate Patres, consolatúsque est. Amicorum complures domibus recipere suis certârunt. In quibus Gualbertus Amrhyan eminuit, qui partem ædium suarum recreandis illis longè maximam dicatam voluit. Ipsi paucis diebus pòst, exiguo relicto Lucernæ numero, pars Friburgum Nuithonum, pars Bruntrutum, eáque potior, Oenipontum tres ad Archiducem Claudiam, unus denique, altérve Monachium, qui ad primores Provinciæ de rebus omnibus referret, profecti sunt.

Nos in Brisgojam, atque ad quatuor Socios, quos custodia illic, & fraus hostium retinuit, revertimur. Iis periculum, quod, quem diximus, in abdita conjectus liber creaverat, idem ipse in lucem subin protractus discussit. Nihil quippe in eo toto, nihil in epistolis, cum illo projectis, repertum, unde quicquam suspicionis, quantumvis intenta, captaret invidia. Neque ideo tamen vexatio, metúsque desiit. Exagitabat lictor modis omnibus Patres, novísque implicabat in dies commentis. Neque id odio duntaxat, ut faceret ægre, sed avaritiâ etiam, tum suâ, tum Præfectorum, ut pecuniam eliceret, dormientésque fortè uspiam in fundis nostris, tectísve thesauros, qui vigilans ipse somniabat, exsuscitaret. Liberandis captivis oratorem ad Kanowskhium, urbis Præfectum, in castra Brisacensia, Syndicum civitas legaverat suum. Kanowskhius, voluntate Marchionis, non suâ, rem geri totam, respondit. Illum eripuisse Patribus libertatem. Illum oportere, non se posse, reddere. Nec profecit quicquam nobilissimæ familiæ Sickingiorum, quos ignominia ex P. Edmundi Sickingii captivitate urebat, apud Legatum Kanowskhii Weilerum deprecatio. Unum illud permissum Rectori Mezgero, ut, siquid scriptorum fortè, aut librorum, de collegii servatum rebus vellet, inde sibi acciperet. Neque id tam gratiæ datum, quàm ut exprimendæ pecuniæ novum existeret nomen. Progressus è carcere cum custodia Rector, non turbata modò collegii cuncta, sed sic etiam devastata reperit, vix ut domum denique domi agnosceret. Potiora quæque in prædam Præfectis cesserant. Prædoni reliqua gregario permissa. Nec mortuos quidem nostros, cùm, quos vivos vexaret, deesse cœpissent, injuria præterierat. Cellam quippe sub sacrario, ubi duorum corpora Sociorum tumultuoso isto humati anno erant (quòd publicè illos efferri ad S. Petri, quemadmodum alios antè mortuos, jam non licebat) latitanti auro nequicquam inhians prædator perfregerat. Ex quo, qui ædibus nostris deinde succesêre, existimârunt factum, ut nocturnis postea, violatorum velut manium, tumultuationibus is locus esset infestus. Quæ verò scripta Rector servanda post vastitatem illam collegit, ea jussus est mille aureis redimere. Atque hæc pecuniæ summa exigebatur tanta importunitate, ut equulei etiam vis tergiversanti intentaretur. Adhuc namque avaris insidebat animis vulgaris ac pervagata illa opinio, reconditos Patribus esse thesauros, quorum indicium aliquod suprema illa demum vexatio effet expressura. Jamque omnia ad torquendum lictor comparaverat, testésque, atque cum his scribam, qui dicta confitentis exciperet, adduxerat in conspectum, cùm, intrepido ad omnia Rectore, diffisus homo, tantam ab se constantiam talibus machinis expugnari posse, negotium sibi à Legato Weilero datum significat, ut ad intima usque lintea de-

333. Captivi Patres, post vexationem dimissi, urbe ipsi quoque expelluntur.

tractas Patribus vestes, siquid auri fortè, suspective scripti reperiretur, excuteret. Nec verò segnem in officio se præbuit. Indumenta singulorum diligenter cuncta inspexit. Incassum verò laborem diu cùm consumpsisset, liberos Patres, Legati auctoritate, postremò ita pronunciat, si quæ lictoribus pendi solent, rite persolverent. Sed quia nihil erat Sociis, quod numerarent; chirographo Rector ex amicorum pecunia, quantum sufficeret, avido homini transcripsit. Libertas deinde eâ lege data est, itineri se ut è vestigio, exilióque accingerent. Nec in Patribus mora fuit. Dies fluxerat decimus sextus Septembris. Hora noctis fere decima labebatur. Egressos de custodia, procedentésque in exilium, tristissimis civibus, unáque eâ lætis gratiâ, quòd, quos ut morituros conclamaverat rumor, dimissos vivos cernerent, armatorum exigua manus, primò peditum, deinde equitum, eodem itinere, quod nuper Sociorum fuerat, eadémque viarum, non tamen hostium, asperitate, deduxit. Egregiam quippe militùm omnium adversùm se humanitatem, benevolentiámque sunt experti. Lucerna ipsos quoque, urbs Helvetiæ, post plura itineris ab amicis solamina, quàm ab hostibus pericula, incolumes, integrósque accepit gratulans, eóque lætior, quòd consumptos jam ærumnis, injuriísque hostilibus, mendacior in longinquum, ut suevit, fama vulgaverat. Cæterùm barbaram illam Friburgi in collegium nostrum sævitiam tanta vel inter hostes consecuta invidia est, nemo ut repertus sit ex iniquissimæ strophæ auctoribus, architectísque, quin culpam, criménque injuriæ ab se ad alios amoliri viribus omnibus deinde contenderet. Collegii sedes haud multò ultra medium vacavit Novembrem. Neque enim diutius acerbam eam sub Suecis, heterodoxóque Marchione servitutem Brisgojæ caput Friburgum serviit. Lætiores deinde Socii, quò acerbiùs habiti erant, revertêre.

CAP. XXIV. *Constantiam frustra hostis oppugnat: Neoburgo Rectorem nostrum captivum abstrahit.*

Ao. M. DC. XXXIII. Septembri & Novembri.

SUecorum interea in ditionem Constantia quoque, Acróniana civitas, non solicitabatur modò, sed propemodum compellebatur. Gustavus Hornius eam pari, atque Friburgum antè, ardore, pari impetu, eventu dispari, oppugnavit, pressítque. Ab sexto Idus Septembris, quo maximè die prima facta est nostrorum Friburgo fuga, ad sextum Nonas Octobris obsidium fervebat. Terror ingens incussus. Clamoribus, tristíque ejulatu mulierum, fortunas, conjuges, liberos, semet ipsas deplorantium, tecta urbis, viæque complebantur. Virorum, ut in summo discrimine, solicitudo eadem; haud eadem trepidatio. Ad arma civis, milésque concurrunt strenuè; occumbere, quàm subigi, paratiores. Nostri animos addunt. Ex Patribus alii, per stationes divisi, quò promptiùs locis omnibus auxilia pia, solatiáque afferrent, propugnantibus aderant. Trepidum alii sexum à lamentis ac pavore ad spem salutis, ad præsidii cœlestis fiduciam, ad preces denique, atque ad cætera pietatis revocabant officia. Domi qui curabant, preces ipsi quoque & publicas in templo, & privatas pro se quisque, adhibent. Quoties acrior urgebat hostium impetus, toties, expósito venerabili Sacramento, Christo supplicant impensiùs. Nec segniùs Religiosi alii, Clerúsque in publicæ salutis incumbunt studium. Ita, aspirante cœlo defensioni, libertatem Constantia, noménque retinuit. Factúmque post assiduas obsidentium impressiones, post procellas igneas, post extrema etiam Martis tentamenta, ut, haud maximo desiderato propugnatorum numero,

334. Constantia quàm constanter hosti restiterit.

mero, invicta ad ultimum civitas multo rubentem non sanguine minùs, quàm pudore Suecum à mœnibus atque ab infestis discedere consiliis cogeret. Quadraginta domi nostræ per id tempus Socii, quâ collegæ, quà inquilini exules, numerabantur. Unum ex iis Fratrem, Georgium Hofmannum Brigantinum, navum hominem, egregiéque religiosum, cùm datus Patribus ad ægrotos comes, verbis, manibúsque erigere languentes, nauseantibus potiunculas instillare, promiscuáque alia adhibere fomenta non desineret, contagione accersita mors extinxerat, eximiæ caritatis exemplo memorabilem. Tanto familiæ supra facultates numero cùm in tanta temporum difficultate deesse omnia, census, reditus, annona, pecunia, cœpissent; cælestis non defuit providentia, quæ per homines pios, benevolósque rem familiarem ita adjuvit, ut nihil admodum nisi quantum ad salubrem paupertatis voto sancitæ memoriam, sensúmque conduceret, desideraretur. Et commodè biennio antè Joannes Mayerus, Hattinganæ parœciæ Curio, qui perpetuis aliàs quoque beneficiis, iisque insignibus, collegium sublevaverat, tantum donaverat æris, quantum binis in annos singulos alendis Sociis sufficeret. Bini alii de nostris Lindavii, urbe alterâ Acronianâ, eximio beneficio Susannæ Bubenhoviæ, Antistitis Religiosæ, quintum jam annum Evangelico in opere sustentabantur. Illi tumultu bellico, invidiáque heterodoxorum civium nequicquam obstrepente, ministerio divini verbi assiduam, impigrámque dedêre operam; messe læti non patientiæ minùs, quàm pietatis. Collegium Societatis nostræ id loci constitui Joannes Truchsesius, Præsul Constantiensis, aliíque non pauci cupiebant. Neque ita pridem ea res ipsa apud Ferdinandum Cæsarem agitata impensè fuerat. Jámque ille, quemadmodum veniretur ad effectum consilii, providere per suos cœperat. Sed suspendere negotium suspensus bellorum compulit eventus. Catholicos hoc anno Socii sex & triginta, nec amplius, ex vario hominum genere Lindavii fecêre. Centum facilè superior annus quanquam paulò turbidior, censuerat. Turbas hostis, alius imminens mœnibus, alius ipsa intra mœnia, tum ciebat. Extrà Suecus, civis intrà heterodoxus, ille capere, hic prodere urbem, ægre Austriaco resistente præsidio, moliebatur. Jam vim proximam externus hostis parabat; jam excubiis quibusdam cæsis, nudatæ stationes erant. Prævaluit tamen postremò Austriacus. Et servata urbs Sacerdotes nostros, qui exilium sibi, exitiúmve ab Sueco haud dubiè ominabantur, servavit. Quo eodem anno Juliomagi vulgo Pfullendorffii bini alii Societatis nostræ Sacerdotes, qui Constantiâ illuc ministerii religiosi ergo excurrerant, repentinâ Suecorum irruptione occupati, postquam civium, pro mœnibus pugnantium, confirmaverant animos, piisque juverant officiis, expugnato oppido, medios ipsos inter hostes, alieno habitu personam celante, innoxii evasêre.

335. Agitur de collegio Societatis Lindavii excitando.

336. Juliomagi duo de Sociis per medios hostes incogniti evadunt.

Jam, quo die oppugnare Constantiam Gustavum Hornium aggressum suprà diximus, eodem ipso Joannes Aldringerus Neoburgum ad Danubium ex hoste Gothico recepit. Frustra eam ineunte Junio tentaverat, Hornii, qui ab Donawerda tum se opposuerat, interventu prohibitus. Æstatem sub Sueco agere Neoburgenses compulsi, hostem, famem, luémque, cognata mala, ægriùs in dies tolerabant. Nostros, annonæ maximè inopiâ laborantes, indulgentiùs hostis, morbúsque habuit. Friderico Rosâ Tribuno, qui urbem præsidio tenebat, humanissimo

337. Neoburgi nostris mirificè favent Sueci, studéntque.

nissimo prorsus, benignissimóque usi sunt; ut obsoniis etiam liberaliter missis recrearet Patres, & mensæ adhiberet frequenter; nec rarò amicitiæ gratiâ inviseret. Qua quidem re cùm suspectum se suis, tanquam plùs æquo, ut Jesuitis, sic Cæsarianis faveret, reddidisset; Neoburgo evocatus cum legione sua, Donawerdæ agere præsidium jussus est, Slamersdorffii Tribuni Legato Neoburgense in præsidium succedente. At longè Sueco immitiorem Othonem Ludovicum, Rheni Comitem, collegium nostrum experiebatur. Dies ille complures cum Bernardo Vinario, Duce Saxone, Neoburgi demoraturus, hospitium sibi domi nostræ, ut nuper Majo mense, cùm delegisset; adductis secum equitibus septuaginta, quia stabula domi nostræ deerant, è collegii ædibus equile propemodum fecit; variè molestus præterea hospes, variè noxius. Septembri dein mense is, quem diximus, Joannes Aldringerus, secundò aggressus urbem, secunda omnia, non, ut primo, improspera habuit. Igne, machinis, operibus, ferro denique, brevi eò adegit obsessos hostes, ut, cùm nulla data pacisendi copia esset, ad victoris arbitrium semet, urbémque dederent. Ingressus igitur, gregarios de præsidio, acceptos in fidem, suis intermiscuit copiis; Præfectos, Ducésque, Ingolstadium navibus deportandos, neque nullos de civitate, factioni Suecicæ addictos, in custodiam tradidit; exustóque Danubii ponte, ac propugnaculis quibusdam disjectis, cùm arma civibus omnia, & quicquid bellici instrumenti erat, eripuisset, præsidio relicto haud amplius quatuor & viginti militum, in Bojariam rediit. Sed ea nempe non tam receptio urbis ex hoste, quàm spoliatio dici, destitutióque poterat. Mensis vix dum unus abierat; cùm Fridericus Rossa, Donawerda reversus cum legionis parte, primo impetu mœnia perrupit. Victor miles, dum Bojos præsidiarios, dilapsos fugâ, perquirit, hostiliter grassatur per tecta, solitáque licentiâ ad direptionem versus, compluribus affert familiis vastitatem. Collegio tamen nostro pax integra, immunitásque fuit. Propiùs ædes nostras qui mœnia transcenderant armati, eorum jam antea noti Patribus nonnulli, continuò lætis vocibus acclamantes, bono animo esse nostros jusserant; amicis quippe, ut pridem, Suecis, non hostibus usuros. Rossa ipse, nequid hostile quis in collegium designaret, pœnâ capitis constitutâ, interdixerat. Idémque deinceps tenuit favor, quoad Rossæ permissa res fuit. Noti pariter, ignotique Sueci summæ cujusdam existimationis de Societate nostra indicia non verbo magis, ac specie quadam urbanitatis, quod fieri amat, quàm re, atque officio, præ se ferebant. Nec deerant, qui, quas è patria extulissent, monstrosas de hominibus nostris opiniones corrigere se nunc demum, retectis præconum suorum mendaciis, confiterentur. Itáque, siquando ex illis quispiam præconibus, qui cum militibus aderant, seu cavillando (quo nihil istis antiquius) seu disputando, lacessere Sacerdotes nostros cœpissent, silentium homini confestim Duces imperabant, liberè illud, palámque confessi, haudquaquam paribus præcones doctrinæ opibus cum Jesuitis certare. Cúmque insolentior forte præco mordacibus è suggestu verbis quendam è præcipuis Ducibus perstrinxisset, quòd majore quadam Jesuitas, quam Lutherum ipsum amicitia gratiáque complecteretur, ille oratorem ad se accersitum vehementer reprehendit, metuque ac pudore haud leviter perculsum in ordinem redegit.

Verùm

Digitized by Google

Verùm alios rursus adversùm se, longéque diversos nostri Weimarium Saxonem, Præfectósque illius, ac milites experti sunt. Ratisbonam Saxo cum exercitu cogitabat. Trajiciendus erat Danubius. Pontem igitur Neoburgensem refici quàm celerrimè imperat. Ejus operis dum fervet cura; interea Gosvvinum Spiringium, quem gubernandæ pro se provinciæ Prætorem Wolfgangus Guilielmus, Dux Neoburgicus, reliquerat, Berckhovenii Tribuni avarus miles, cùm nihil ab eo pecuniæ extorquere posset, vix satis vestitum, in captivitatem, atque in exilium abripit. Liberatus deinde per Fridericum Rossam, cùm res ad Weimarium delata esset, Tribuno alteri Princkio custodiendus traditur, captivus, ut antè, exúlque futurus. Cúmque unus ille seu invidiæ hostium, seu avaritiæ, facere satis non posset, collegii nostri Rectorem Fridericum Hundbiss, nobilem nobili captivo addi socium placuit. Digresso igitur paulò pòst Ratisbonam versùs Weimario, Norimbergam uterque numeroso cum præsidio Nonis Novembribus abducitur. Norimbergæ multitudo ingens promiscuæ plebis, velut ad triumphi spectaculum effusa, captivos advenas ostentui habuit. Protervè ibi multa, insolentérque gesta. Alii adventantibus restim, patibulum alii palàm non precabantur modò, sed clamore tumultuoso etiam minitabantur. Dicteriis plerique, sarcasmis, sannis, omnísque generis contumeliis conscindebant, ut vel hostes milites, qui ducebant, pudore afficerentur. Has tales inter salutationes deductos ad diversorium Senatus, injuriæ veniam, se insciente factæ, precatus, honestè admodum, atque adeò liberaliter, benignéque, ut hospites, non ut captivos, habuit; nobilitatem scilicet, prosapiámque respiciens utriusque, plúsque odii atque incommodi metuens sibi à Principe Neoburgico, quàm compendii, emolumentíve ab talibus ausis factionis suæ expectans. Itaque omni liberis custodiâ agere licuit, visentiúmque quorumlibet etiam Catholicorum, alloquio & consuetudine frui. Nec quicquam impensiùs egit Magistratus, quàm ut extrahendæ apud se captivitatis moram, invidiámque imminueret. Illo adnitente, post quatuor fere, decémque dies Winshemium, ubi ad octavum diem persistendum fuit; tum deinde Herbipolim deducuntur. Hìc verò cùm triduum in diversorio publico sub arcta hæsissent custodia; in arcem Rector Fridericus solus (nam Spiringium valetudo remorabatur) jubetur concedere. Nocte inibi inter frigoris, locíque, Aquilonibus pervii, incommoda, sine strato, sine stramine, exactâ, cùm Suecos, qui arcem tenebant, miseratio conciliâsset; affatu atque humanitate Præfecti primò, tum verò etiam cubiculi, lectíque, ac cæterarum rerum commoditate recreatus captivus est; conviva dehinc Præfecto perpetuus, atque adeò domesticus, ac familiaris. A quo & libros fallendo tempori, Bellarmini controversias, Lessíque opuscula accepit. Ita captivitas opinione mitior, verumtamen & longior evadebat. Circumactus antè annus est, quàm ad collegii sui redire gubernacula Rectori licuit.

338. At infestus est illis Weimarius.

339. Captivus Rector quo modo exceptus Norimbergæ, atque Herbipoli.

ACerbiora multò Ratisbonensis Rector, Michaël Speer, suo interim cum collegio passus est. Is Augustâ Vindelicorum unà cum cæteris nostris hominibus pulsus, Patri Nicolao Gall Constantiensi, vitâ functo, Ratisbonæ nuper successerat. Nicolaus (ut hoc antè memoremus) vir erat eximiis animi ornatus dotibus. Tres natus, & viginti annos, cùm Romæ aliquamdiu egisset, in Germaniam reversus, Societati se nostræ addixerat; iis artibus omnibus, quibus informari ad humanita-

Cap. XXV. *Ratisbonæ Socii, indignissimè habiti, ex urbe omnes cum Clero pelluntur.*

Digitized by Google

Anno M. DC. XXXIII. Novembri mense, ac deinceps.

nitatem adolescentia solet, prætereáque philosophiâ, atque jurisprudentiâ excultus. Qui quanquam atræ bilis redundantiâ quadam laborabat; virtute tamen, prudentiáque sic indolem correxit, nulla ut morositas mores vitiaret. Provinciæ Præsidi adlectus officii socius; primus Rector datus Eustadiano collegio; Ratisbonensi demum præpositus, eâ non gravitate solùm, ac circumspectione, sed suavitate etiam, atque placiditate, rem gessit, ut externis juxtà, nostrísque, summis, infimis, acceptus esset, gratúsque quàm qui maximè. Pro se ipse religiosi hominis ita numeros explevit, nulla ut esset religionis nostræ legum, cujus ille prætergressus unquam officium visus esset. Tolerantiâ maximè, animíque æquitate in perpetuis illis, quibus obnoxius erat, ægrimoniis; sed & caritate, qua promiscuè omnes, ac præcipuè ægrotos, proprio usu doctus, complectebatur, eminuit. Itaque valetudinarios, aliis forsan, qui familiaris curæ majorem, quàm cælestis fiduciæ, rationem duxissent, minus acceptos, Nicolaus mitti sibi à Provinciæ Præposito, curandos domi suæ, confovendósque etiam deposcebat; ut, illo Rectore, Ratisbonense collegium valetudinarium Provinciæ, ad Monachiensis invidiam, honestissimo nomine appellari consueverit. Valetudinarius ipse, quod solum erat hominis vitium, consumentibus paulatim ægritudinibus, septimo Idus Sextiles hujusce anni M. DC. XXXIII. quem sextum vitæ & quinquagesimum numerabat, è vivis excessit; felix, fortunatúsque, non spe modò beatioris vitæ, sed eo etiam, quòd morte sic præreptus, ne collegii sui exitium coram intueri cogeretur. Tertius quippe ab eo mortuo vix dum fluxerat mensis; cùm Bernardus Weinmarius Saxo, per utramque Danubii regionem ducto exercitu, Kelhemióque oppido ex itinere raptim intercepto, Ratisbonam urbem, præsidio Boico minimè valido defensam, subsidio verò Fridlandico, quod expectabatur, destitutam, dierum duodecim oppugnatione subegit, & Societatis nostræ homines, indignissimis diu modis vexatos, urbe omnes tandem unà cum cætero Clero, exturbavit. Nec serò, ira se, odiúmque in Societatem prodidit. Ipso adeò in oppugnandi fervore palàm hostis, ex aggeribus clamitando suis, jactabat, urbem impetu si caperet, Jesuitas, Bojósque milites ad unum omnes contrucidaturum. Neque segnem passa impetum urbs est. Vis facta in muros continuè maxima. Troibrezii, Præfecti Boji, Legatus Finckius brevi cum promptissimis cecidit. Præfectus ipse, accepto vulnere, à mœnibus deportatus ad lectulum, quos erexerat adhuc, propugnantium animos dejecit. Res exitio videbatur proxima. Verumtamen moram etiam tum aliquam residua defensio, spatiúmque pactionibus fecit. Missi itaque, qui Boji militis libertate, civísque incolumitate pactâ, deditionem facerent. Missi, qui Clero pacem, religioníque Catholicæ orarent. Quibus eâ tum quidem Vinarius facilitate respondit, quæ spem præberet, fore, ut, qua solent nobilissimi victores, benignitate in omnes, clementiáque uteretur. Ita septimo decimo Calendas Decembris dedita urbs est. Tertio pòst die ministri ecclesiarum Sacerdotes omnes, unáque Præsides, ac præcipui quique de Religiosis familiis, ad Episcopi palatium primùm, tum deinde ad Frisingani ædes Antistitis, latera milite stipante, deducuntur. Inde sub noctem ad palatium Episcopi remeare jussis Religiosorum hominum Præsidibus, ducenta millia Philippeûm tributi nomine imperantur, propediem ab ipsis, & Sacerdotibus illis exsolvenda. Omnibus vix demum precibus quarta summæ exempta pars est. Dimidiam posterâ luce numeratam oportuit. De quarta altera cautionem dare compulsi. Ita sub

340. P. Nic. Gall Rectoris eximia virtus.

341. Bern. Weinmarius urbem expugnat.

342. Prima Cleri, & Religiosorum vexatio.

Digitized by Google

sub nonam demum horam noctis reverti domos suas Religiosis Præsidibus licuit, tribus duntaxat ex omni numero, obsidum nomine, retentis. Cæteri, qui in Frisingani Præsulis ædibus asservabantur, non nisi postridie dimissi. Pecunia verò tantâ exigebatur severitate, ut Sacerdotum tecta, Religiosorúmque hominum domicilia universa direptori militi, Clerus ipse, Religiosíque omnes carnifici, atque suppliciis, eodem ni die repræsentarent argentum, addicerentur. Nummorum igitur cùm nequaquam satis suppeteret, argentum templorum comportatum omne ad Episcopum Albertum oportuit, collacrymantibus Catholicis, ipsisque Lutheranis, qui longè maximam civitatis faciebant partem, ingemiscentibus, cùm vasa splendidissima, tot collecta seculis, tanto sumptu tantóque artificio elaborata, auferri nunc cernerent Ratisbona, in alios longe usus convertenda. Eóque acerbior accidit jactura simul atque injuria, quod non nisi materiam, neglecto artis pretio, ponderabat avarus exactor. Nec deerant cætera, quæ captarum urbium incolas vexare consuevêre. Hospitium domi nostræ de Tribunis primò quidam, Centuriones deinde duo, cum uxoribus, ministris, famulitiis, equisque magno numero singuli, occupârunt. Nec rarò tum hostili mandato, tum imperio atque auctoritate heterodoxi Senatûs, collegii nostri ædificium, nequid armorum fortè, instrumentíque bellici absconditum servaret, excussum est; haud eò, arbitror, quòd bellica nostra magnopere potentia extimescebatur; sed quò in opes nostras, quas animo fingebant, honestiore nomine hostes, civésque heterodoxi involarent. Nec ulla deinceps dies nova injuria & vexatione immunis fuit.

Quarto Calendas Decembres Religiosi omnes, armato milite ducente, in ædes PP. Dominicanorum, velut in carcerem quendam, compacti sunt, perpetuáque civium septi custodiâ. Ægre impetravêre nostri, ut è Patribus unus cum Fratribus quatuor ad ædium nostrarum curam domi relinqueretur. Rectorem nostrum paucis pòst diebus Martinus Kemnitius, qui erat Suecis Quæstorum princeps, advocatum ad sese in easdem collegii ædes, de thesauris nostris, tanquam in abditum subductis, multo verborum artificio, eóque minis misto, ac terroribus, percunctatur. Neganti, fabulámque tum rationibus, quæ fidem facerent, tum exemplis commentorum similium, quorum Dilingæ, atque Augustæ patuisset vanitas, nox datur ad deliberandum. Postero die exilium Religiosis omnibus, profectió que denunciatur; exceptis, quos obsides attineri, dum compleretur tributum, placuisset. Ex nostris retentus Rector Speerius, cum Georgio Ernesto, ædis maximæ ecclesiaste, & Joanne Schyrmanno, collegii Procuratore. Quibus additus primò ædituus Frater erat; ex quo thesauros nempe expiscandi nonnulla spes foret. Cujus tamen in locum postea collegii janitor, & qui coquinam administrabat (incertum, quam ob rem) suffecti sunt. Cæteri dum se itineri comparant; interea cives aliquot armati, cum fossoribus fabrisque omnis generis, ad perquirenda impensius, quæ domi nostræ occultarentur, arma, atque ad thesauros scilicet investigandos, mittuntur. Fodiendo, ruendóque multùm ac diu in ædibus nostris, in templo, in conditorio denique, ac sepulchris, desudatum; nullo operæ emolumento. Accessit sub noctem Martinus ipse Kemnitius; accersitóque ad se in templum Rectore, cùm gestientis in modum jactâsset, jam demum demonstratam haberi thesaurorum sedem, virgam coryli bifurcam, eámque magicam, quâ vulgò Sueci ad indagan-

943. Thesaurorum Jesuitis corum ridicula pervestigatio.

das divitiarum latebras utebantur, ad sacrarii parietem admovet. Quæ cùm immota, ita, ut ambabus tenebatur manibus, hæreret; id homini signum erat, nihil opum id loci asservari. " At enim illâ ecce in cavea, „ inquit (locum digito designans) detenta gaza vestra liberatorem ex- pectat. „ Et verò virga magica, semel, iterum, tertiò adhibita, luculentâ sese inflexione inclinans parieti, optatum præbuit indicium. Quo viso Rector, cùm instrumenti vanitatem perspicuis quibusdam adductis in medium rationibus demonstrâsset, ad extremum: " Mihi, ait, mihi, „ oro, quæsóque, virga detur. Quod disputo, asseróque, res ipsa pro- „ fectò comprobabit. „ Nec abnuit Kemnitius. Accommodato protinus in manus ejus instrumento, explorare eodem ipso jubet loco. Hæsit virga immota. Applicare jubet ad vestem suam, largo auro fulgentem; móxque ad capulum gladii argenteum. Nihil virga se movit. Tum homo causatus, haud æquè omnibus morigerari id genus virgas, certóque natum heroscopo esse oportere, qui feliciter utatur, perfringi parietem jussit, humo alte egesta. Inanis labor fuit. Confusus Kemnitius, tacitúsque abiit. Tumultuosa successit nox. Promiscuæ plebis turbam cum mulierculis vestigator thesaurorum civis in ædes collegii introduxerat. Potatum jugiter; cantatum; tripudiatum. Totâ domo clamor, bacchantiúmque concursatio, insequentibus quoque diebus continuata. Nec segniores hominum nostrorum custodes milites (nam itineri adornando nonnulli de Sociis domum remissi, tum fortè in conclavi quodam cum famulitio asservabantur) inter cantus, ludósque commessantes, modò probris ac scommatis pugnare in Societatem nostram, modò con-

344. Sociorum, Religiosórúmque cæterorum exilium.

gredi cum Patribus nostris de fide atque religione gestiebant. Profectioni dies constitutus erat septimus Idus Decembres. Pridie Rector, cùm palam testatus nomine Societatis fuisset, vi atque injuriâ accidere sibi, domicilio ut exuatur; ejicíque se possessione rerum ac fundorum posse; jure ac potestate dejici minimè posse. Proinde quicquid id esset juris ac potestatis, abs se, expulso quoque, exturbatóque, retineri partibus omnibus, atque servari. Tum Kemnitium, per quem Dux Vinârius mandata expediebat, rogavit, ut fidei publicæ literas, in quibus violentiæ istiusmodi, exiliíque descriptæ causæ essent, in commeatum dare demigrantibus vellet. Nihil impetravit. Verbo duntaxat causatum iste nonnihil proferebat. Quas, ut frivolas, nullo noster negotio, sed nec profectu ullo, refutabat. Ipso die in collegii cœnaculum inclusi Socii, sub arcta militum custodia, imperium decedendi ultimum universi opperiebantur. Sed posteram demum in lucem, quæ conceptæ sine labe Virgini anniversaria incidebat, imperata migratio est; quò celebrior ea videlicet, Catholicis festum agentibus, evaderet. Noctem nostri, ita, ut clausi, septíque erant, in cœnaculo egêre. Manè cives, ne nihil omnino indulgenter facerent, è calicibus unum in sacrificium, &, quæ præterea ad id ipsum desiderarentur, concedunt. Ad sacrum Socios armatus miles deduxit. Jentaculum datum postea. Sensímque reliqua Cleri (popularis pariter, Religiosíque) multitudo, quæ simul exulatura erat, in ædes collegii nostri, ut jusserat Kemnitius, confluebat. Migraturis pœnam capitis constituerant hostes, si domorum quicquam suarum, templorúmque ex rebus efferrent. Fidei publicæ nomine data syngrapha communis est, leviter, neglectimque exarata. Proficiscendi hora ante meridiem altera indicta. Tum denique progressi domo nostrâ omnes, tympanotribâ præeunte, qui alterâ duntaxat manu, quemadmodum cùm faci-

facinorosi homines urbibus ejiciuntur, inconditum edebat sonum, pedites plerique (nam vecturâ uti imbecillibus vix paucis licuit) extra pomœria educuntur. Ingolstadium petere, quò & syngrapha spectabat, consilium fuit. Modico ibi ad quietem sumpto spatio, quà cuique collibitum fuit, discessum est. Nostri Monachium se, perpaucis aliò proficiscentibus, contulêre.

Triginta erant omnino Socii, qui Ratisbona emigrare cogebantur. Quinque illic residui, in quibus Rector, cum obsidibus obsides, intra parietes cœnobii Dominicanorum Patrum cttinebantur. Hìc verò hostilis odii vis in nostram præcipue Societatem se exseruit. Nam, cùm singulis in cœnobiis unus, altérve cœnobitarum relictus esset, qui rem curaret domesticam, quique alimenta obsidibus collegis suppeditaret; nostris in ædibus nostrorum nemini perstare licuit; sed, quò major esset religionis nostræ ignominia, cura domûs nostræ, rerúmque omnium coriario cuidam humillimâ de plebe, Joanni Gaspari Myller, nullâ fronte homini, nullâ ne apud suos quidem gratiâ, demandata est. Quo œconomo res collegii domestica magnam partem quà civi, quà militi, in prædam cessit. Victúsque obsidibus nostris (ut alias in eos præteream injurias) eâ malignitate adminastrabatur, ut totis interdum diebus, neque nunquam biduo, inediam ferre compellerentur. Ad hæc, cùm cæteri obsides suis quique in templis divinæ rei faciendæ, curandæque integrâ gauderent potestate; nostris efferre pedem extra sepia cœnobii, præterquam Ernesto ecclesiastæ ad solitas habendas in æde maximâ conciones, capitale erat. Ipsis nostris in ædibus haud secus, ac publicâ quadam in tabernâ, modò à Lutheranis civibus, modò ab eorum præconibus, nec rariùs à Præfectis militum, festa convivia cum choris & clamoribus celebrabantur. Neque adeò Martinum Kemnitium, de Regio Suecise Senatu hominem, eundémque regni Legatum, pudebat, Societatis nostræ habitu indutum in cœnaculo choreas agere. Sed neque aut ipsi, aut cæteris hostibus, de thesauris domi nostræ latentibus, quam imbiberant, opinio eripi adhuc, quanquam tot confutata experimentis, poterat. Pluribus deinceps hebdomadis aliæ, aliæque partes tum domûs nostræ, tum templi, fodiendo, scrutandóque tentatæ sunt. Neque operarum solùm conducta in id multitudo; sed excubiæ quoque diu, noctúque variis adhibitæ locis; nequis imprudentibus fortè, dum sunt in opere, quippiam gazæ subduceret. Tanta est cupiditatis humanæ, odore auri aliquo irritatæ, insania. Quæstio interim super eodem negotio frequens habita. Rogati famuli nostri cum minis. Schyrmannus Procurator & è Fratribus collegii janitor, in rem præsentem acciti, ille promissis, hic terroribus, thesaurorum ut proderent latebras, urgebantur. Ab Ernesto quoque Concionatore Prætor castrensis indicii quippiam eblandiri nequicquam modis omnibus conatus, Rectorem denique aggreditur. Huic velut Vinarii Principis verbis denunciat: "Eò usque ventum fodiendo, ut, porro si procedatur, sacra ædes collegii haud dubiè corruat. Caveret proinde ædificio; caveret sibi. Ipsi maximè ruinam, ni patefaciat opes, perniciémque impendere. Antè fossio si retegat, quàm prodat confessio, certissimè moriturum." Sed linguam ei ita rétudit Rector, ut totus pudore suffusus, perpetuò dehinc de thesauris Jesuiticis taceret. Fabula subinde multiplex levibus divulgabatur auctoribus: Repertum

1645. Cura Laborium nostrorum, rúmque plebejo homini communis nostris in ædibus nostrorum nomini perstare licuit; sed, quò major esset religionis nostræ ignominia, cura domûs nostræ, rerúmque omnium coriario cuidam humillimâ de plebe, Joanni Gaspari Myller, nullâ fronte homini, nullâ ne apud suos quidem gratiâ, demandata est. Quo œconomo res collegii domestica magnam partem quà civi, quà militi, in prædam cessit. Victúsque obsidibus nostris (ut alias in eos præteream injurias) eâ malignitate adminastrabatur, ut totis interdum diebus, neque nunquam biduo, inediam ferre compellerentur. Ad hæc, cùm cæteri obsides suis quique in templis divinæ rei faciendæ, curandæque integrâ gauderent potestate; nostris efferre pedem extra sepia cœnobii, præterquam Ernesto ecclesiastæ ad solitas habendas in æde maximâ conciones, capitale erat. Ipsis nostris in ædibus haud secus, ac publicâ quadam in tabernâ, modò à Lutheranis civibus, modò ab eorum præconibus, nec rariùs à Præfectis militum, festa convivia cum choris & clamoribus celebrabantur. Neque adeò Martinum Kemnitium, de Regio Suecise Senatu hominem, eundémque regni Legatum, pudebat, Societatis nostræ habitu indutum in cœnaculo choreas agere. Sed neque aut ipsi, aut cæteris hostibus, de thesauris domi nostræ latentibus, quam imbiberant, opinio eripi adhuc, quanquam tot confutata experimentis, poterat. Pluribus deinceps hebdomadis aliæ, aliæque partes tum domûs nostræ, tum templi, fodiendo, scrutandóque tentatæ sunt. Neque operarum solùm conducta in id multitudo; sed excubiæ quoque diu, noctúque variis adhibitæ locis; nequis imprudentibus fortè, dum sunt in opere, quippiam gazæ subduceret. Tanta est cupiditatis humanæ, odore auri aliquo irritatæ, insania. Quæstio interim super eodem negotio frequens habita. Rogati famuli nostri cum minis. Schyrmannus Procurator & è Fratribus collegii janitor, in rem præsentem acciti, ille promissis, hic terroribus, thesaurorum ut proderent latebras, urgebantur. Ab Ernesto quoque Concionatore Prætor castrensis indicii quippiam eblandiri nequicquam modis omnibus conatus, Rectorem denique aggreditur. Huic velut Vinarii Principis verbis denunciat: "Eò usque ventum fodiendo, ut, porro si procedatur, sacra ædes collegii haud dubiè corruat. Caveret proinde ædificio; caveret sibi. Ipsi maximè ruinam, ni patefaciat opes, perniciémque impendere. Antè fossio si retegat, quàm prodat confessio, certissimè moriturum." Sed linguam ei ita rétudit Rector, ut totus pudore suffusus, perpetuò dehinc de thesauris Jesuiticis taceret. Fabula subinde multiplex levibus divulgabatur auctoribus: Repertum

1646. Curiosum nova de thesauris nostris; nova commenta.

domi nostræ ingenti copia belli instrumentum ; magnam in primis nitrati pulveris vim ; auri verò, argentique longè plurimum. Ad hæc indicio compertum, pondò æris millia duo & amplius in aulam Episcopi clàm à nostris deportata. Utque appareat, quàm turbulenta sint Jesuitis ingenia, concubiâ eos nocte universas militum stationes, architectandæ proditioni, obiisse. His aliisque id genus rumoribus per dies aliquot civitas passim perstrepebat. Sed vulgus nempe, proclive per sese ad nova commenta, atque ad credendum facile, avidis ista hauriebat auribus. Cordatis, gravibusque viris leviora ipsis auctoribus omnia visa. Itaque in fumum brevi, atque in ludum insulsa fama desiit ; atque ipsimet fabularum hujusmodi architecti fabula esse cœpere. Kemnitius, ne ludibrio & ipse foret, qui tantâ cum cura Jesuiticos thesauros vestigâsset, commenta pridem explosa, novis commentis cumulans, præstigiis, magicisque artibus, Jesuitarum opes, cùm maximè tenerentur, subductos fossorum oculis, vulgavit. Accedebántque assentatorum, qui nunquam desunt Magistratibus, voces, mendacio novo asseverantium, quoties propiùs paulò ad gazam quampiam deventum esset fodiendo, toties vel Cerberi cujusdam occursu, vel stygio quodam exorto tumultu deterritos fossores, ne opus prosequerentur. Verùm hæc de vanissimo negotio hactenus.

347. Tributi causâ quàm indigne habiti obsides.

Gravius illud interea urgebat, ut residuum tributi, quinquaginta millium Philippeûm summa, aliquando tandem conflaretur. Medio fere Decembri denunciari obsidibus Vinarius Princeps jubet : "Extremam pasturos, ni pecunia numeraretur. Proinde, quicquid esset cujque residui æris, expedirent. Excussum iri omnia diligenter. Lutum capite, quisquis quicquam retinulsset." Sed frustra exigebatur minis, quod minimè extabat. Haud ita multò pòst ad Episcopi palatium sub armatorum custodia militum obsides deducuntur. Ibi publicis quidam de Vinarii Ducis ministris, una cum causarum castrensium quæsitore superveniens, novo eos seu minarum genere, seu ludibrii, territat, jussos aleâ sortiri, cuinam ex omni numero pecuniariæ moræ culpa in carcere luenda, dum cæteri satisfacerent, eveniat, reò capitis futuro, ni satisfeciissent. Attoniti mandato universi, mœstoque silentio indignitatem rei pariter & iniquitatem conquesti, ad deprecandum vertuntur. Frustra fuêre. Aleæ saltem deprecantur jactum, delecturos ulterò de numero suo pollicenti, qui carcerem adeat. Id quoque incassùm. Aleâ igitur quandoquidem decernendum sit, id saltem rant, quæsitor ut ipse pro singulis jaciat. Neque istud quidem dacum gratiæ. Jaciunt igitur, ut erant compulsi. Cumque non aliud magis hostes in votis haberent, quàm ut Jesuitarum aliquem infausta sors tangeret ; cæterorum ex Ordinum Religiosorum Præsidibus Casparus, ad S. Magni Præpositus, fatali designatus jactu, quæsitorem sequi ad carcerem jubetur. Ubi & duas ferme dehinc hebdomadas arctissimè est habitus. Reliquis apud Episcopum, idem in conclave compactis, hærendum ad triduum ingentia inter dierum incommoda, noctiumque fuit. Ii exoravêre, ut residuæ complendæ tributi summæ corrogare pecuniam ostiatim à Catholicis indigenis liceret. Statimque obire domos ex Præsidibus Religiosis Custos Franciscani cœnobii, ex cæteris Concionator noster Ernestus, occepêre. Dies aliquam multos misera tenuit mendicatio. Res non lacrymas modò Catholicis expressit, sed

Luthe-

Lutheranum etiam hominem, qui mendicantes deducebat, eo sensu commiserationis affecit, ut aspicere porro, comitarique se Patres posse illo fortunæ habitu negaret. Neque tamen Kemnitium commovit exactorem. Sed cùm nequaquam, quantum sufficeret, corrogatum esset, graviter comminatus est, quoad summam explerent, certaturos aleâ in singulos deinceps dies, atque ut quisque jactu infortunatissimus foret, in carcerem, numerúmque capitalium reorum ituros; aut singulos singulis permissum iri militum Præfectis, qui pecuniam ab eis vi extorquerent. Inter quæ hostes Concionatori nostro, seu spe aliquâ pervertendi hominis, seu maculæ saltem aliquid ut inurerent, insidias haud sine artificio struxêre. Ipsis Christi, Servatoris nostri, natalibus in æde primaria adesse concioni, quam Salomon Lencius, adversarius ejus, idémque Luthericorum princeps præconum, haberet, mandato Vinarii compellitur. Tum verò ad epulares eum delicias modò præco Vinarius eodem cum Lencio, modò Prætor castrensis adhibet, multâ amoris, multâ honoris quoque significatione. Luthericum item ad gymnasium uterque illum præco per plateas urbis nobiliores deduxit. Ut jam rumor crebresceret, Jesuitam concionatorem ad Lutheri partes desciscere. Haud fefellit nostrum versutia. Spem ipse hostium fefellit. Testatus palàm, sibi eripi vitam, quàm religionem Catholicam, citiùs posse, sic obviam iit insidiatoribus, ut veritos istos, ne fidem hominis illustraret magis tentatio, quàm infringeret, consilii, inceptíque pigeret. 348. Concionatoris nostri frustra fides tentata.

Januario deinde mense Dux Vinarius, perquisitis diligentiùs Clericorum omnium, Religiosorúmque opibus, cùm intelligeret, pro facultate alios satis, supérque, alios minùs fecisse, decrevit, alteris istis retentis in custodia, priores illos, in quibus & nostri erant, ex urbe dimittere. Moniti igitur de migratione, quinto Idus, extra mœnia publicè miserâ pompa deducuntur. Præibat, ut nuper tympanotriba. Latera milites armati, haud amplius quatuor, stipabant. Hi præsidio dati proficiscentibus. Sed horam vixdum unam, alterámque processerant, cùm imperia caussati Kemnitiana, ruptâ fide, revertêre ad suos. Nec multum temporis intercesserat, cùm à Suecis equitibus obruta extorrium turba, partim viatico emuncta est, partim cæteris rebus exspoliata. Neostadium postero die (oppidi nomen est) jamjam attigerant. Ibi alii rursus equites, iique Vinariani, quos apparebat vexandis illis, despoliandísque Ratisbona submissos esse, miseros circumsistunt. Mille aureos illico jussi sunt expromere. Quod ex pridiana, quam diximus, spoliatione residuum erat, novis hisce exactoribus longe importunissimis pendere, hócque pretio graviores vexationes & injurias redimêre sunt coacti, donec tandem Ingolstadium, rerum omnium inopia pressi pervenêre. Ratisbonæ subin disturbati collegii ædes, fortunásque Lutheranæ civitati Vinarius donavit. Magistratus præconum sedem facere, studiosorúmque adolescentium, quos in spem Evangelii sui alerent, contubernium destinat. Id consilii in rem Societatis nostræ cælestis providentia vertit. Ita namque injuriis dehinc, direptionibúsque immunis domus fuit; plurimáque servata, quæ collegio insequentem in annum redintegrando opportunissima acciderent; bibliotheca præsertim; in qua imaginem Vinarii, quam acu pereleganter sacræ Virgines, militaribus adactæ imperiis, pinxerant, pro effigie Romani Pontificis posuêre. De cæteris collegii rebus, per eam fortunæ intemperiem aversis, indumento- 349. Obsides nostri in exilium & ipsi ejiciuntur. 350. Domus nostra Lutheri præconibus destinatur sedes.

mentorum sacrificalium adepta quiddam oppidana mulier fuerat. Quæ cùm tuniculas inde parvulis liberis, & femoralia confeciſſet; eâ contecti veſte filioli morbum omnes contraxêre; unus fatis, altérque conceſſit; à letho tertius proximè abfuit. Neque is antè eſt reſtitutus, quam mater puellæ Catholicæ admonitu uſurpatam ſacrilegio materiem honori ſuo, locóque reddidit. Cæterûm intellexerit facilè, qui hæc legerit, Vinarium Saxonem Ratisbonæ, ſicut Oxenſternium Suecum Auguſtæ, intuſitatâ uſum cùm promiſcuè in Clerum, tum verò noſtram præcipuè in Societatem, ſeveritate; idque ſupra modum & morem, non cæterorum hoſtium tantùm, verùm etiam ſuum. Certè ille magni homines noſtros cæteroquin videbatur facere, auditus etiam aliquando, cùm diceret, Jeſuitas vel ob utilem illam, quam in gymnaſiis navarent reipublicæ, operam non videri è Germania (id, quod hoſtes tum moliebantur) pellendos. Sed non eò hæc ejus de Societate exiſtimatio profecerat, quin juratum ſe aliàs quoque Jeſuitarum hoſtem dictis, factísque profiteretur. Ratisbonæ certe acerbitatis tantum præ ſe tulit, ut (quod Speerius, Rector noſter, adnotavit) ingenium Principis haud infenſiſſimi Sacerdotibus aliàs, id loci ab ſeſe magnopere deſciviſſe, milites ipſi Vinariani dicerent, ac mirarentur. Nempe Lutheranorum in civium gratiam exacuenda ira erat. Atque eodem fortaſſe, quò Auguſtæ, ſpectabant conſilia, ut, eversâ funditus Catholicâ religione, Lutherus Ratisbonæ unus dominatu libero imperitaret.

CAP. XXVI. *Straubingæ miræ Sociis hoſtis indulget. Collegium noſtrum Friburgi Bris. reſtituitur; Euſtadii affligitur.*

BEnigniorem rurſus haud paulò Straubingæ, orthodoxâ, Boicáque urbe, Vinarium noſtri experti ſunt. Nam Straubingam ille, adulto Novembri, Ratisbonâ ductis occupaverat copiis. Nova ſedes illic Societati noſtræ biennio antè in ſpem collegii ſurrexerat. Sex numero Socii (nec enim coloniam initia illa majorem poſcebant) rem agere inſtituti noſtri auſpicatò cœperant. Rhetoricæ adjectâ cæteris claſſe gymnaſium nuper admodum compleverant. Iis gratiæ, vel certè indulgentiæ amplius, quàm ſeveritatis, heterodoxus hoſtis oſtendit. Ipſo Vinarii adventu, cùm paſſim cives, noſtrâ etiam in vicinià, divexarentur peſſimè, atque diriperentur; Divino Numine mirabiliter favente, è militibus unus, deſtinatus aliò cuſtos, imprudens domum noſtram velut cum poteſtate venerat. Qui nec fide meliore, nec majore conſtantiâ, quàm ſi ex deſtinato noſtris obtigiſſet, ab armatis injuriis familiam tutatus eſt. Sed neque de Clero quisquam, neque de Religioſis cœtibus, clementiâ majore habitus. Cùm Sacerdotes cæteri aut miſere deſpoliarentur domi ſuæ, aut inhumaniter per publicas urbis vias acciperentur; noſtris, quanquam crebriùs ad ægrotantium excurrentibus ædes, contumeliâ omni, damnóque immunibus habitare, itare, agitare, licuit. Itáque illud quoque evénit, ut, cùm templa urbis clauſa pleraque metu hoſtium tenerentur, nec eſſet, qui ſignum dare ſive ad rei divinæ officia, ſive ad Virginem DEIparam Catholico ritu ſalutandam ſuſtineret, Sacerdotes noſtri apertis valvis ſacrificia facere, publicóque ſigno excitare populum ad pietatem, atque ad colendum DEum convocare, minimè dubitarent. Hoſpitabantur domi noſtræ duo deinceps de exercitu præcones; Nicephorus Keſſelius, qui aulam Vinarii Principis; & Joannes Hofmannus, qui Bullionii Tribuni legionem ſequebatur. Hofmannus cathedram ædis noſtræ

Anno M. DC. XXXIII. Novembri & Decembri.

351. Miro caſu præſidium noſtris obtingit Straubingæ.

ſtræ contemerare Evangelii ſpurii præconiis parabat. Quod tamen Tribunus ipſe, quanquam à religione noſtra alienus auctoritate ſua prohibuit. Hoſpitium in ædibus noſtris è militibus quoque homo nobilis arrogare ſibi, modisque vindicare omnibus nitebatur; numeroſo famulitio, equorúmque grege familiam oneraturus. Hanc item injuriam Turrianus Comes, heterodoxus & ipſe, avertit. Verumtamen oneribus haud prorſus omnibus levabatur familia noſtra. Vinario Principe ad tertium Idus Decembres digreſſo, de præſidio, urbi impoſito, licentiores quidam aras ædis noſtræ diripuêre. Protervior alius in Fratrem noſtrum, Martinum Kolb, igniariæ fiſtulæ intentavit fulmen; fatale haud dubiè futurum, ni flammam fomes negâſſet. Philippeûm quinquaginta millia tributi loco Dux Vinarius à civitate efflagitaverat. Noſtris, pecuniæ omnis egentibus, argenteum à ſacrario inſtrumentum ad curiam deportandum conficiendæ ſummæ fuit. Familiæ Præſes, P. Albertus Kapfel, Ratisbonam captivus abductus, indigna duráque haud ſecus, ac Socii Ratisbonenſes, perpeſſus eſt, hebdomadásque undecim in cuſtodia detentus. Urbs ipſa Straubinga in menſes quatuor hoſtile jugum cervicibus impoſitum tulit.

352. Attamen familiæ noſtræ Præſes ducitur captivus.

Hæc verò dum ita in Bojaria Societas noſtra patitur; in Brisgoja amiſſam nuper Friburgi ſedem, vertente belli fortunâ, recuperat. Auſtriacus miles, Boicúsque, Joanne Aldringero, & Othone Henrico Fuggero ducibus, peregrinis auctus, quas Dux Ferianus adduxerat, copiis, in ſubſidium laborantis Alſatiæ appropinquabat. Is, cùm ſenſim cœpiſſet Brisgojis imminere, terrore armorum heterodoxos hoſtes, antequam armis, Friburgo expulit. Tertio decimo Calendas Novembris circiter horam noctis octavam, quali ferme noſtros tempore ex urbe nuper ejecerant, trepidi, ob idque innoxii civibus, deceſsêre. Equidem Galli, qui Suecò ſe ſociaverant, ducenti numero, adhuc arcis aliquamdiu tenebant munimenta. Verumtamen illos quoque armata civium vis, militari auxilio fulta, ad fugam primùm, tum Croatarum commodè turma interveniens in ditionem redegit. Septimo decimo Calendas Decembris, feſto S. Leopoldi, quam collegii ſedem ante annos tredecim eodem ipſo die Societas tenere Friburgi cœperat, per Joannem Arzet Fratrem, à Rectore Wolfgango Mezger præmiſſum, poſtliminio recepit. Ipſe Rector die poſtero cum copiis Catholicis, Socii alii exiguo temporis intervallo ſubſecuti, familiam, gymnaſium, & quæ noſtra erant in academia munia, ſummâ civium gratulatione redintegrârunt. Collegii ſcripta, libróſque, à Rectore exule nuper in hoſtium relictos manibus, inſigni beneficio providentia cæleſtis reſtituit, eóſque intactos propemodum, ac vix paucis imminutos partibus. Aram aulæ ſcholarum, ita, ut ornatam ad natæ Virginis ſolennia exturbati tunc repentè Socii reliquerant, eodem cultu, eodem partium ordine, ſitúque, reverſi reperêre. Hoſtes prodigioſis pœnis, quas variis locis per Brisgojam ſacrilegâ militum ſeu avaritia, ſeu protervia dederat, abſterritos fuiſſe arbitror, ne vel contingere auderent. Auditoria gymnaſii, atque academiæ, quæ noſtra fuerant, non ſcholaſticis modò, verùm doctoribus etiam, ac magiſtris, vacua omnia inventa. In ea heterodoxos introducere præceptores Fridericus Marchio Durlacenſis, quem potitum rerum Friburgi ſuprà diximus, in animo habebat. At orthodoxis eadem vindicare magiſtris academici contrà laborabant; deſignatis ipsâ etiam ex academia, qui ſcholas adminiſtrarent. Doctores ab heterodoxa Helvetia Marchio accerſiit, Tigurinos,

353. Pulſis è Brisgoja hoſtibus, Friburgum Socii redeunt.

354. Academiæ illic interea quis fuerit ſtatus.

rinos, Bernates, Genevenſes. Verùm qui Bernâ, Tiguróque partim venerant Friburgum, partim adventabant, eos Martis Catholici, jam jam imminentis, terror in Helvetiam trepidos rejecit ſu. m. Genevenſes, iniquiore uſi fortunâ, cùm Solodoro transiſſent navi. Aldringero ſubitò cum copiis occurrente, pars in fugam, pars in furcam acti, conſilia lusêre Marchionis. Scholarum igitur ne prorſus interea ceſſaret cura; orthodoxos doctores Calendis Octobribus academici, Tribuno Sueco Kanowskhio favente, præfecêre. Neque id quidem multò auſpicatiùs. Theologiæ prælegendæ munus Joanni Ryttnero, Herbipolitani Præſulis Vicario, qui, pulſus domo, Friburgi hoſpes commorabatur, delatum. Is vivere antè deſiit, quàm docere incepit. Cæterarum adminiſtratio ſcholarum, gymnaſiíque præfectura, quà Sacerdotibus, quà profani ordinis hominibus, iſque theologiæ ac jurisprudentiæ partim alumnis, partim candidatis, numero ſeptem, commiſſa. Horum vix quisquam ſexies in cathedram aſcendit. Nam, qui Rhetoricam, quique infimam grammaticam regendam ſuſceperat, peſtiferâ uterque lue, ille quarto Idus Octobres, hic Idibus Novembribus extinctus, luésque ipſa maximè, quanquam civi minùs, quàm militi infeſta, ut ſtudia ſuſpenderentur, fecêre; cùm præſertim jam de reditu noſtrorum conſtaret. Vacua igitur magiſterio omni alieno, ut dictum eſt, auditoria redeuntibus noſtris, cùm nec lues porro magnopere obſtaret, patuêre. Idque argumento eſſe exiſtimo, haud quaquam agitâſſe academicos, quod agitâſſe ferebantur, ut reduces noſtros academicis cathedris, priſtinisque juribus excluderent. Quod quidem illi conſilium tueri etiam literis quibusdam P. Caſpari Ruthardi, Theologi noſtri, dicebantur voluiſſe, quibus iſte, jam extorris, ex itinere Friburgum ſcriptis, academica munia, juráque Societatis noſtræ, abdicata ultro, academico Senatui remiſiſſet. Equidem has ob literas adversùm noſtros, jam reverſos in urbem, ab academicis Patribus nonnihil motum eſt. Verumtamen cùm Rector noſter Mezgerus docuiſſet, ſubditicias eſſe literas, nec, tametſi genuinæ forent, eſſe fraudi Societati poſſe (quippe privato duntaxat nomine, nullâ Præſidum auctoritate, contra ſuam Rectoris, priùs etiam proteſtantis, ſententiam temerè exaratas) cúmque alias ex adverſo literas legitimas exhibuiſſet, per quas priſtina hominibus noſtris jura omnia Friburgi novâ Domûs Auſtriacæ auctoritate aſſerebantur; acquieſcentibus academiæ Proceribus antiquum curſum tenere officia Societatis noſtræ academica, ſicut cætera per urbem inſtituti munia, cœpêre. Calendis Decembribus humaniorum literarum reſumptæ ſcholæ. Decimo nono Calendas Januarias philoſophiæ auſpicium P. Philippus Ricovinus, Theologiæ ſcholaſticæ P. Caſparus Ruthardus, idem, qui abdicâſſe dicebatur, publico ritu egêre. Quod quidem haud paulò lætius, quàm felicius, auſpicium fuit. Exulavêre denuo Socii inſequenti anno univerſi. Diutiúsque multò tum vacavit collegium, quàm ſteterat. Adeò non acerba modò, quæ ferenda mala erant, ſed fluxa etiam, atque mobilia, quæ bona ſubinde ſuccedebant, tempeſtatis veluti, cæco turbine cuncta miſcentis, in modum, ſub infauſto iſto Martis Gothici ſidere accidebant. Sed de his anno inſequenti.

1551. Euſtadium urbem delere igni hoſtis deſtinat.

Reſtat anni hujus M. DC. XXXIII. clauſula, Euſtadiana calamitas. Sextum jam menſem, atque adeò in Octobrem, hoſtili jugo Euſtadium premebatur; cùm miles Boicus, Schnettero duce, ab Ingolſtadio adfuit, urbem, arcémque recepturus. Urbs de nocte, excubiis, præſidiíſque

vacua

vacua (noctes quippe in arce Sueci omnes, diffidentiâ immunitæ urbis, agebant) nullo negotio occupatur. Arcem hostis quartum decimum in diem omnibus propugnavit viribus. Tum demum Joannis Werthii copiis, animisque auctus oppugnator ad deditionem compulit. Quæ res Bernardi Vinarii Saxonis, in obsessorum subsidium approperantis, jamque Donawerdam appulsi iram vehementer accendit. Itaque iste Decembri mense, cùm suos in hyberna, magnámque partem in agrum Eustadianum divisisset, excidio urbis dolorem ulcisci suum instituit. Septimo Idus, quæ sparsim hybernabant copiæ, intempestâ nocte collectæ, antequam lucescéret, effractis portis irrumpunt. Constitutum Ducibus erat, incendio cuncta delere. Miles, prædis potiùs intentus, flammas tectis ut subjiceret, minis, ferróque compellebatur. Quinquaginta illico in cineres ædificia, in quibus vetusta erat Episcopi aula, consedêre. Collegii quoque nostri in ædes caterva ingens intentis armis, facibúsque furiosa irruit. Hinc, illíncque injecto igne, dum lentè funditur flamma, alii ad stabula abigendo pecori, ad conclavia cæteri, atque ad armaria, prædandi cupidine feruntur. In triclinium unus invectus equo, de Fratribus nostris decrepitum quendam, à quo frustra pecuniam flagitabat, valido appetiit ictu; insignem plagam facturus, ni vacillans, lapsánsque tum fortè lubrico solo equus, senísque declinantis cautela vibrati ensis impetum lusisset. Plerique Sociorum, in summas ædes collecti, vitaverant primos furores. Eò milites grassati, abstrahere captivos ex aliis alios dum parant, incursu Signiferi inhibentur. Commodéque superveniens, qui universæ præerat expeditioni, excedere cunctos, ne corriperet ignis, cùm jussisset; deprecantibus nostris, sopire flammam ut liceret; quanquam difficilem se ob rigida, quæ causabatur, Vinarii imperia præbebat; ad extremum tamen, ipe pecuniæ mollitus, annuit. Quo loco minimè omittendum, quod locupletiore quodam in commentario traditur, heterodoxos hostes, cùm pleni furore, strictis ensibus, aptatísque ad ictum bombardis, Jesuitas domo totâ perquirerent, simul atque in conspectum eorum venissent, attonitis similes, fingentibúsque iras magis, quàm spirantibus, repente constitisse, positísque velut ultro cruentis consiliis, molliora præ se omnia tulisse; ut & Socii illos, & ipsi sese, quasi metamorphosi quadam transformatos, admirarentur; essétque ex hostili numero, qui, cùm subitam eam animorum immutationem privatim postea nostrorum cuidam testaretur, intelligere se negaret posse, quænam demum tam insolita Jesuitis, támque efficax ad percellendum vis, vel aspectatis, inesset. Præsidii cælestis, divinæque providentiæ vim nostri, non aliam, agnovêre. Neque hanc eo duntaxat tempore, sed iterum ac sæpius per id bellum aliàs, admirabili expertos eventu, in eo, quem dixi, commentario grati, ac memores confessi sunt. Cæterùm cùm, quæ modò narravi, agerentur domi nostræ; interea Bojus, qui arcem obtinebat etiam tum, facto impetu in captam urbem, incautos hostes, prædísque atque incendiis distentos, ut in quemque inciderat, interficit. Reliquos, tumultuariò, temeréque, ut in re subita, ad defensionem conglobatos, in fugam conjicit. Attamen spatii, dum alii resistunt, aliis tantum relictum est, quantum obsidibus paucis ex urbe abducendis sufficeret. De collegio Rectorem, P. Casparum Abegg, ecclesiæque maximæ concionatorem, P. Thomam Anreitter, non pallio, non galero tectos, Berchingam primùm, inde Weissenburgum, abripiunt. Ita victi quoque, fugatíque amplificavêre collegii damna. Mille centum quinquaginta Philippeos obti-

356. Ædes nostræ, concepto jam igne, vix demum servantur.

357. Collegii Rector inter obsides, & concionator abducuntur.

obsidibus nostris liberandis constituerant pretium. Deficientibus opibus, Episcopi largitas, Joannis Christophori à Westerstetten, pecuniæ partem eâ promptitudine supplevit, ut intra decimum diem exsolvere totam licuerit. At nihilo minùs in mensem tertium, haud exiguo sumptuum incremento, hostilis ira, custodiáque obsides detinuit; eâ insuper oneratos conditione, Weissenburgensibus vicissim ut captivis libertatem à Bojo Principe impetrarent. Urbi quoque ea Weimarianorum fuga lætitiæ amplius, quàm salutis, securitatisque, attulit. Efferatior enim ab ignominia hostis, pòst reversus, ad ultimam perniciem exseruit furorem. Rem proximi anni evolvent initia. Hic juvat alia interim qnædam, ut commodissimo loco, subnectere mala, quæ ad multorum quidem annorum curricula communiter, sed ad hanc præcipuè, in qua versamur, partem ævi, atque ad Societatis quidem nostræ iniquiora tempora peculiari quadam, propriáque ratione pertinent.

CAP. XXVII. *Novum belli genus, idque famosum, linguâ, stylóque gestum adversùm Societatem nostram à variis generis obtrectatoribus.*

NImirum, quos Germania Catholica universa hostes habuit communes, eos Societas proprios singularésque est experta. Cúmque uno omnia promiscuè bello, quod opibus, armisque factiones gerebant, conflagrarent; ipsa suis seorsum motibus, quos linguâ, stylóque ciebant obtrectatores, concutiebatur; usque eò demum malevolorum æmulorúmque omnis generis progrediente invidiâ, ut, magisne infestos heterodoxorum impetus hostium, an, qui de Catholicis quoque exstiterant, adversariorum sentiret, propemodum ignoraret. Civis, miles, fora, castra, musea etiam atque asceteria, omni denique ex ordine hominum, summo, infimo, profano, sacro, multitudo ingens cœpta in illam potissimùm armari. Vexatio undique, criminatio, iræ, minæ, injuriarúmque multiplex procella. Jesuitico nil nomine odiosius, nil famosum, invisúmque magis. Atrocibus appetitum calumniis instituti nostri, cœtúsque decus. Profligatus probris & contumelis honos. Dictis, scriptísque, ac Satyricis magno numero libris existimatio, dignitásque contemerata publicè, atque obtrita. Quin eò ventum postremò, ut, vota, consiliáque obtrectantium si spectares, videretur parùm abesse, quin exulare ab omni Germania Jesuitarum natio, atque adeò ab orbe terrarum, compelleretur. Rem lubet enarrare pleniùs; non modò, quòd nos convenit majorum nostrorum ad posteros impensiùs famæ consulere, operámque dare, ne, qui tam multa quondam, támque immania conjecta in Societatem nostram crimina cognituri sunt, offensionis quippiam accipiant; verùm etiam, quòd gratum fore tam nostris hominibus, quàm externis, existimamus (iis maximè, quos famosa fortè de Societate scripta legere contigerit) si obtrectationum ejusmodi, calumniarúmque, & Satyricarum, quas diximus, fabularum origines, atque progressus, qua serie bene multis deinceps annis consecutæ sunt, haud perfunctoriâ relatione exprompserimus. Neque verò hìc animus est, quæ criminosè, injuriosèque scripta in Societatem implevêre libros, disputando refellere. Non historici, non instituti operis is labor est. Apologias quasdam profectò memorabimus. Apologiam ipsi haud moliemur. Neque adeò hanc nostri homines, quibus potissimùm scribimus, postulaverint. Societatis quippe nostræ seu quæ hodie sint res, seu quæ turbido illo fuerint ævo, reputare secum si voluerint; ut quisque optimè omnia habebit perspecta, ita maximè intelliget, gravissimè omnino vel deceptos esse, vel decepisse, quicunque probra in eam, & crimina, scriptitando, calumniandóque, sic, ut

Annis bene multis hujusce sæculi; sed maximè ab anno M. DC. XXXIII.

358. Cur prolixiùs ista narremus.

dictum

dictum est, jecêre. Sed neque externo lectori novis opus erit, opinor, apologiis. Apologeticorum operum, quibus satis, superque Societatis protecta fama est, monumenta publica, si cui minùs erunt in manibus, in bibliothecis quidem certè (nisi ſicubi invidia excluſit) passim se offerunt. Quibus quidem privata nostra, domesticaque documenta, rerúmque nostrarum usus quidam, atque experientia si accederet; næ ego hanc luculentissimam cœtus nostri, nominisque dicerem defensionem. Quanquam crediderim, non alia re magis calumniarum id genus publicarum refutari strophas, quàm si vera, simplicique narratione, ut inchoatæ, ut deductæ sunt, proferantur ad lucem; prorsus ita, ut in Ecclesia hæreses haud facilè alia res manifestiùs convellit, quàm originum uniuscujusque erroris, progressuumque, atque eventuum syncera, perspicuáque relatio. Eò magis adducor, ut accuratiùs ista inde à principiis omnia perscribam.

Obtrectatorum princeps (hinc enim ordiemur) famosique illius velut Imperator belli Gaspar Scioppius extitit; homo nulla ferme, præter quam literarum, gloria spectatus. Cujus nobis in hunc annum M. DC. XXXIII. eò commodiùs mentio incidit, quod hoc demum tempore utraque parte ardere id bellum incepit, Scriptoribus nostris tum demum ex adverso clarigantibus; cùm styli Scioppiani nec leves antè, nec paucas injurias patientia, silentióque præteriissent. Gaspar igitur Scioppius, vulgò Schopp. (namque id avitum erat, ut homini Germano, nomen) Novofori vulgò Neumarck, superioris Palatinatus urbe, quam ipse Græco vocabulo Neágoram vocabat, vespillone patre Lutherano, eodémque ædituo, de stirpe præconum Lutheranorum, quorum plures hoc nomine Ambergensibus quondam notabantur tabulis, anno M. D. LXXVI. prognatus, cùm nec Fortuna, nec Minerva pinguiore uteretur, ingenio, artibúsque ad opes atque honores grassari à teneris unguiculis animum induxit. Nobilitatem à nominibus, titulisque, de quibus infrà dicemus, adultior est mutuatus. Ubi & Francum seu Franconem, nescio, quo gentilitatis jure & appellavit semet, atque, ut Francus nobilis literis Principum quorundam appellaretur, effecit. Ambergæ primùm, tum Heidelbergæ, postremò Altdorfii, literis operam dedit; Ingolstadii quoque cum academicis aliquamdiu versatus. Eruditione celeriter, doctrináque sic profecit, ut scribendi arte, qua maximè delectabatur, inde ab adolescentia inclarescceret; primo edito in vulgus opusculo, quod *Symbola critica* inscripsit, cùm vix duodevicesimum ætatis annum attigisset. Criticen quippe in primis, at ea illam licentia, complexus est, quæ in proterviam sensim, ac petulantiam degeneraret, Satyricum fingens ex Critico, impudentiáque accedente, etiam Cynicum. Disciplinas severiores libavit obiter; politiores vero magis coluit, Latini ante omnia sermonis copia, elegantiáque gloriari solitus. Auctores igitur Latinitatis, Grammaticósque cùm præ se omnes aspernaretur; nec modò recentiorum quorumlibet, sed veterum etiam, Latini nominis principum, atque adeò M. Tullii Ciceronis, dente critico arroderet scripta, cognomentum sibi Grammatici, & Canis grammatici, inter literatos peperit. Neque verò æquiorem se, modestiorémve ostendit in reliquum doctorum hominum genus. Clarissimis ævi sui Scriptoribus intulit bellum; quò ampliùs ipse videlicet ex magnis inimicitiis inclarescceret. Sapientissimum quemque, ut impetus ferebat, protervissimè perstrinxit; accusatus tamen contra ipse haud paulò majore jure à Scriptoribus cæteris, pessimisque mactatus nomini-

359. Famosi belli princeps, Gaspar Scioppius, quid hominis fuerit.

minibus. Malignitatem ingenii Scioppiani, procacitatem styli, calumniandi, conviciandíque licentiam hæretici quoque, non Catholici tantùm, damnabant. Nec sentire aliter scripta hominis, quæ maximo edebat numero, sinebant. Effræni maledicentia mortales propemodum omnes violare sustinuit, Pontifices, Cæsares, Reges, Principes; Episcopos item, & Clerum, Religiosasque familias; totas demum nationes, atque ipsam adeò Ecclesiam, tum quoque, cùm Catholicum se maximè ferebat. Ut haud facilè statueres, solarine injuriam suam Societas posset, quam communem cum tot, tantisque pateretur hominibus, an dolere, quérique ampliùs deberet, quam fusam latissime in patronos quoque, amicósque suos cerneret.

360. Fortunæ Scioppii, vitæque ratio.

Fortunæ porro Scioppii adultioris, vitæque hæc ratio traditur. Vigesimo fere ætatis anno, dum studia prosequitur Altdorfii, & Patrum veterum monumenta lustrat, stimulari scrupulis & dubitationibus de Lutheri doctrina, quam sequebatur, iisque acrioribus multo, quam quibus antehac interdum angebatur, trahíque se, atque adeo perpelli ad Ecclesiam Romanam senserat. Ambiguo subinde animo Italiam, ac postea Bohemiam cùm adiisset; Pragæ in Cæsaris Baronii Cardinalis annales incidit. Ex iis didicit, Catholicum dogma haud dubia traditione inde ab Apostolis, discipulísque Christi Domini ad nos omne fluxisse. Paruit tum demum veritati; profectúsque Romam, Catholicum se profiteri palam cœpit. Ita ipse quidem in epistola publica *de sua ad orthodoxos migratione* deinde narravit; idque Baronio Cardinali, cujus captabat gratiam, privatim est Romæ testatus. Alii serius aliquanto ad Romana transisse sacra, cùm jam ageret in urbe, tradidêre. Nec deest, qui Franciſci nostri Costeri perlectis de religione dogmatis conciliatum Ecclesiæ affirmet. Et quid prohibet, quò minùs utroque usum religionis magistro, Baronio, & Costero, existimemus? Societati etiam nostræ dedisse nomen, atque ab illa subin desciviſſe, nonnemo voluit. Cui errori (nam eam opinionem falsi facilè, quisquis vestiget, arguat) fecisse locum arbitror Scioppii cum Patribus nostris in urbe consuetudinem, Societatísque favorem in hominem, ac benevolentiam, commendantis illum, de se multa pollicentem, Principibus viris, beneficiísque compluribus adjuvantis. Egisse pædagogum Romæ, sed & Mediolani, antequam rem suam proveheret, opinio aliorum fuit. Certè ipse ne unica quidem hora Societatis discipulum se fuisse, sed adolescentes ad Jesuitarum scholas, ab se deductos, suis in scriptis est confessus. Cardinalium interea in aulas, cœnaculáque insinuare sese paulatim cœpit; quò certiùs aditum sibi ad Summum Pontificem patefaceret. Et verò, tametsi fusca homini facies, atque inamœna, vultúsque tristi quadam tetricitate horridus erroníque Ægyptio haud absimilis, parum gratiæ conciliabat; gratum tamen se ingenio, lepidæque & acutæ orationis salibus reddidit, eóque nomine dignum, quem post mensas viri Principes, Antistitésque adhiberent. Quanquam & levitas animi quædam inepti-entis, vanescentísque, incauto interdum erumpebat. Quo factum, ut in fabulam sensim ridiculus, contemptúsque abiret; nec agerentur facilè amicorum conventus, quin ludus confabulantibus Scioppius fieret. Cæterùm Pontifici Maximo, Urbano VIII. sic erat Romæ acceptus, ut ille Ferdinando Austrio Archiduci, id potissimùm rogantem, majorem in modum commendaret. Cæsarem quippe successu temporis Ferdinandum fore, insita Scioppius sagacitate odorabatur; sperare ausus, tum se

se Cæsaris filio disciplinarum fore magistrum; eáque opportunitate amplissimè demum explicaturum fortunæ suæ rationes. Quod ut longè abfuerit; gratiosum tamen Archiduci commendatio Pontificis, atque ut is variis illum posteà beneficiis ornaret, effecit. Roma verò homo, cùm discessisset, antequam repeteret Germaniam, per omnem Italiam, pérque regna vicina vagatus est, favoribus Principum aucupandis ubique locorum intentus; idque agitans unicè, ut ex humili, qua adhuc fuisset, conditione ad fastigium dignitatis aliquod, & fortunæ pedetentim emergeret. Eóque progressa ambitio, ut ad Romanæ adeò purpuræ decus postremò aspiraverit. Quod etsi minùs utique est assecutus; ad titulos tamen quosdam, illustriúmve honores nominum eruditionis beneficio pertigit. Quos de se ipse deinde magnificè prædicare non destitit, cùm civem sese Romanum, atque adeò Patritium, Apostolici quoque Palatii Comitem, Equitémque S. Petri, præterea Comitem de Claravalle, Cæsareum denique, Regiúmque Consiliarium diceret, scriberétque. Præconia ad hæc, laudésque Scioppius à summis viris ob literarum gloriam, majora etiam ab Scioppio ipso tulit. Patavinæ cujusdam in lucubrationis proœmio: *Satis nota est*, inquit, *vita mea, tot Pontificum, Imperatorum, Regum, Principum, Cardinalium, Episcoporum, Antistitum, virorum literis & virtute clarissimorum, privatis, publicísque tabulis contestata.* Ita satis demum videbatur sibi auctoritatis, facultatísque adeptus, ut adversum Societatem nostram, quam irarum sibi præcipuam statuisset metam, majoribus jam animis, ausísque sese erigeret.

Iras verò in Societatem quibus maximè ex causis, initiísve tantas denique conceperit, conjecturæ variant. Arsisse illas jam inde à juvenilibus annis, paulatimque per varia irritamenta adoleviſse deinceps, constat. Ipsúmque solitum in congressibus passim, atque in scriptis præseferre animum à cœtu nostro alienum, plurimáque modò in rebus nostris, modò in hominibus, reprehendere. Itaque fuêre, qui arbitrarentur, Scioppium cum lacte ipso Lutherano hausisse odium Jesuitarum, idque velut hæreditate relictum à majoribus, Lutheri præconibus, custodisse sedulò, atque, ut rem patrimonii, amplificâsse. Alii contra, neque id ex vano, arbitrati sunt, Scioppium, qui magnificè de semet, abjectéque de cæteris omnibus sentiret, cùm supremum quoddam in rem literariam affectaret imperium palam, eam ipsam maximè ambitionem habuisse invidiæ in Jesuitas fomitem, quos cerneret literarum cultu, doctrinæque existimatione clarere. Et verò pridem cavillari cœpit Societatis in literis tradendis methodum. Quocirca Emmanuelis Alvari Institutiones Grammaticas, à viribus doctis atque ab ipsomet antea laudatas, posteà scholis omnibus excludi, & Pascasii Grosippi, hoc est, Gasparis Scioppii Grammaticam substitui voluit. Verùm Emmanuelis Institutiones retentæ, Scioppii vero rejectæ fuerunt. Tametsi hic, præter alia opuscula Grammatica *Septem* insuper *Rationes* typis vulgavit, quæ religionem injicere Episcopis debeant, eosque plane obligare, ne Emmanuelis Grammaticam diutius in scholis tolerare, sed Grosippianam velint inducere. Societatis Oratores, Poëtas, Historicos, Scriptores cæteros ne literatorum quidem nomine censebat dignos novus hic literarum Rex & hypercriticus. Disciplinas moresque nostrorum hominum passim carpebat despiciebátque. Id adeo volven-

361. Quæ causæ fuerint irarum Scioppii in Societatem nostram.

Vid. Alberti de Albertis Vind. Lap. Lyd. Dentisc. Srigil. Novacul. Item Lavandæ Grammat. Pædic. & Nugivend. &c.

tibus priores, quos vulgarat libros, in comperto est, *Amphotidas*, præsertim, *Grammaticam philosophicam*, ejusque *Auctarium*, *Mercurium bilinguem*, *Dissertationem de Rhetoricis exercitationibus*, *Paradoxa literaria*, & alia id genus. Odium porro in Societatem vehementer exacuit, quod, cum Romam delatus in animo haberet, sub tecto Germanici collegii domicilium figere, ei consilio, ut parùm commodo collegii alumnis, P. Bernardinus Castorius Rector intercessisset. Quibus rebus adductus est postremò stomachosi Grammatici animus, atrocia ut omnia in Societatem, atque adeò perniciem, longo, lentóque per annos aliquot moliretur paratu, eóque non consilia tantùm, sed spem quoque, ut erat arrogans, porrigeret, ut scholarum nostrarum celebritatem, famámque primùm, tum verò ut gymnasia insuper ipsa, ad extremum ut Societatem universam, haud secus, ac Templariis quondam evenisset ab orbe terrarum exterminaret. Unde gloriabatur privatim apud amicos in Germania, se bellum grande in Jesuitas parturire. Negabátque, se partem quietis capere ullam posse, antequam cunctis eos Imperii Romani provinciis exturbâsset. Sed suprema causa irarum videtur ea fuisse, quæ Ratisbonensibus comitiis anno M. DC. XXX. minimè opinanti Scioppio subnata est. Ibi eximiis ille suis in Rempublicam commemoratis meritis, à Cæsare, concilióque Principum poposcerat, ut annua pecunia bene magna, honorarii nomine, stipendive, de publico adjuvaretur. Idque negotii Sacerdotibus nostris, quibus Principes ad confessiones utebantur, etiam atque etiam commendaverat. Repulsam deinde passus, in Jesuitas culpam omnem conjecit. Inde ampliùs jam furenti faces nonnulli novas præterea subjecêre, quos acerrimos ea tempestate adversarios nacta Societas per eam causam fuerat, quam Parte quarta Historiæ nostræ, Decade nona, sub finem prolixè declaravimus, hoc autem loco in memoriam paucis revocare ob id quoque oportet, quòd & belli Scioppiani pene totius, & aliorum, quæ nata postea sunt nobis, certaminum ratio, progressióque hinc potissimùm pependit.

Vide ibi d num. 739. sed maximè d num. 743.

1621. Quinam præterea Scioppium in Societatem nostram, & Reliqua ex causa armaverint.

Ferdinandus Cæsar edicto publico, armisque id agere cœperat, ut, quicquid bonorum Ecclesiasticorum per Germaniam, inde à *Religiosa*, quam vocabant, *Pace*, heterodoxæ factionis injuria, violentiáque, orthodoxæ ereptum Reipublicæ contra pacta conventa Imperii Ordinum fuisset, Catholicis juribus redderetur; útque iis locis omnibus Romanæ Ecclesiæ Religio instauraretur. Multa fuerant iisdem in partibus Religiosorum quondam, quà virorum, quà mulierum, cœnobia, per Hæresin & ipsa ab Ecclesiæ gremio abstracta, vitióve temporum illorum, atque hominum collapsa. De quibus, cùm jam in eo res esset, ut Catholicam in ditionem ex edicto reverterentur, ingens orta est controversia, útrùm Ordinibus, familiisque Religiosis iisdem, quorum antiquitus fuissent, universa essent restituenda. Quod quidem Cœnobitarum varii nominis permagna pars, velut jure postliminii, contendebat. An verò ad alios etiam Ecclesiæ usus, redintegrandæ Religioni, revocandisque ad orthodoxam fidem populis opportunos, necessariósque, velut ad Clericorum seminaria (è Tridentini Concilii præscripto) Sacerdotúmque, atque operariorum Evangelicorum collegia, cum gymnasiis quibusdam literarum, atque Academiis, fundanda, nonnulla eorum transferenda forent. Quæ erat Summi Pontificis, curiæque Romanæ,

Digitized by Google

matæ, præterea Principum per Germaniam plurimorum, Episcoporúmque sententia. Quæstio, disputationibus ventilata, in contrarias, ut fit, opiniones homines doctos, sacrósque divisit. Pugnatúmque illico, scriptis publicis in utramque partem editis, magna contentione. Sed, qui causam Cœnobitarum, revertentia illa cœnobia ad unum omnia reposcentium sibi, tuebantur, ex iis flagrantiores quidam, calore litis (quod assolet) extra quæstionis evecti terminos, non tam in adversarios causæ, quàm in Societatem nostram, insurrexêre. Quam verbo, scriptóque multifariam non criminabantur modò, verùm probris etiam, atque calumniis ad ignominiam, infamiámque traducebant. Invidiam Societati Pontificis Maximi, Principúmque favor, infelix odiorum parens, creaverat; quòd illis placuisset, hominibus nostris, quorum opera ad instaurandam Religionem præcipuè utebantur, collegia, gymnasiáque non pauca, ex bonis Ecclesiasticis, propediem recuperandis, atque adeò ex cœnobiorum etiam quorundam vacantium latifundiis, excitari. Quippe hanc per Sacerdotes nostros injectam Principibus mentem, obtrectatores isti querebantur; ob idque promiscuè Jesuitas pro raptoribus cœnobiorum, sacrarúmque aversoribus hæreditatum in vulgus calumniabantur. Integram se profectò Societas, purámque ab eo negotio (id, quod ostendimus aliàs) servaverat. Nisi fortè peccâsse eo censeas, quòd ex Theologis ejus nonnulli, sententiam rogati, sicut alii multi tum Doctores, Procerésque curiarum, atque academiarum, responderunt, iniquum minimè videri, si Pontifex Maximus, si Cæsar facerent, quod Pontifices plurimi, Cæsarésque antecessores, omni orbe Catholico probante per plura jam sæcula fecissent. Quos (uti publicis tabularum, historiarúmque adstruitur documentis) cœnobiorum fundos, Larésque non modò ab alia Religione ad aliam, sed ad *seculares* etiam ecclesias, idoneis causis poscentibus, sæpissime transtulisse constat. Injuriam igitur hominibus nostris criminatio luculenta intulerat. Neque tamen Societas semet, nisi perbrevi quadam ad Ordines antiquiorum Religionum edita epistola, eáque modesta planè, ac moderata, initio tutata est. Cùm nihilo minùs contra obtrectatio flagraret; P. Paulus Laymannus *Justæ defensionis* nomine ampliorem edidit Dilingæ librum. Quo non Societatis magis exístimationem, ac famam, quàm Pontificis, Cæsarísque, ac Principum auctoritatem, potestatémque, quos, ut maximos transferendorum cœnobiorum auctores, per nostrum latus adversarii petebant, propugnabat. Ea verò defensio tantum abfuit, ut Societatis hostes pacaret, ut magis etiam incenderet, armarétque. Quorum quousque progressa odia sint, vel ex hoc intelligas, quòd, cùm Joannes Ludovicus Princeps Nassavius à Pontifice petiisset, ut ex bonis cœnobiticis, per hæresin ad id tempus profanatis, Societatis Patribus quippiam, Evangelico operi apud se adhibendis, addiceretur, ipsi palàm professi sunt, malle se juratis Ecclesiæ hostibus relinqui sacra latifundia, quàm Jesuitis attribui. Nec suffecit sibi obtrectantium iracundia. Scioppio in Jesuitas bellum paranti, junxêre arma. Cœnobiticæ hunc causæ vindicem, hunc invidiæ, maledicentiæque in Societatem socium asciscunt. Neque iste minùs invitus quicquam præstiterat aliàs. Communicavit illico consilia. Agitare plura cœpit. Novóque ne deesset officio, scriptis passim, quæ lucubrabat in Jesuitas, commendatam sibi tractavit causam, defensavítque; atque eò quidem id promptiùs, quòd pridem erat beneficiis Cœnobitarum,

Vide Part. 4. Hist. nostræ, De cad. ejus num. 745.

Videre licet Gretseri nostri, ac Laymanni in Apologeticis Elenchos translatorum cœnobiorum.

rum, & liberalitate devinctus; cœnobiorum hospes perfrequens, Antistitum cliens, & mensarum assecla. Sed neque opportunius quicquam optatiùsque homini, effusuro bilem in Jesuitas poterat accidere. Quippe sic odii virus probabilis causæ patrocinio prætexebatur, plausibilisque defensionis nomine honestabantur calumniæ.

363. Odiorum in Societatem focium se heterodoxis hostibus præbet Scioppius.

Super hæc omnia antiquior alius Scioppium in Societatem stimulus incitabat, heterodoxorum vetus quædam in eam iracundia. Cui ministrum se, adjutorémque præbere pridem animo ardebat. Erat eadem videlicet Ecclesiæ hostibus, quæ Scioppio, à multo jam tempore cura, ut sectarum suarum mastiges Jesuitas, quos & Romanæ Sedi devotos maximè sciebant, & consiliorum contra se omnium credebant auctores, si fieri posset, ex universo terrarum orbe, sin minùs, ex Europæ certè regionibus, quas ipsi insedissent, aut insidere cuperent, exturbarent. Res jam prospere illis in Gallia, Anglia, Polonia, Bohemia, Hungaria, Transylvania & alibi adversum Societatem successerat. In Germania item ut succederet, privatis, publicisque adnitebantur consiliis. Anno M.D C. VIII. in comitiis Ratisbonensibus ausi sunt ad summum illud Germaniæ concilium referre, ut ab omnibus Romani Imperii provinciis exulare Jesuitæ compellerentur. Quo eodem anno jam famosus quidam *de Mysteriis Jesuitarum* libellus, Scioppio auctore, Germanicè scriptus, dissimulato scriptoris nomine, in lucem prodiit, ad conflandam Societatis nostræ hominibus invidiam unicè compositus. Alium certè quendam tum Scioppius librum, concitandis acriùs in Societatem heterodoxorum animis, elucubravit, hac insignem inscriptione: *Colloquium inter Paulum V. Papam, Philippum Hispaniæ Regem, & Ferdinandum Archiducem Austriæ, ex Jesuitarum Monacensium & Ingolstadiensium secretis consiliis institutum, & in bonum, ac cautelam omnium Protestantium publicatum.* Quem librum alterum quò minùs tum statim ederet, in vulgus, vel opportunitas defuit, vel Pontificis, Principúmque prohibuit metus, vel, quod ab Jesuitis, jam sibi iratis, periculum timebat, deterruit. Utrique simul edendo postea locum tumultus belli Suecici fecerunt, edicto Cæsaris, de quo diximus, per Germaniam excitati. Ubi novum irarum fomitem in Societatem popularis opinio, rumórque heterodoxis subministravit, quo Jesuitæ velut edicti, bellíque auctores præcipui per ora hominum traducebantur. Namque tum Scioppius, cùm animadverteret, heterodoxorum Germaniæ Ordinum de Jesuitis pellendis consilia recrudescere, commodare operam Societatis hostibus, neque pristinam solùm recudere fabam, sed nova etiam commenta suo è cerebro cœpit confingere, quibus homines nostros exosos Germanis omnibus redderet, maturósque exilio, ac funditus perdendos demonstraret.

Vide Alb. de Alb. Vindic. c. 6. n. 10.

364. Satyrica scripta in eam multa paucis annis divulgat.

Librorum igitur Satyricorum vim ingentem paucis annis in lucem protraxit, ementito quidem plerosque nomine (ut mendaciorum calumniarumque architecti solent) cæterùm eo stylo, eóque & genere materiæ, & delectu, qui facilè monstraret auctorem. Ut omittam, variè insuper, perspicuéque ab semet ipso proditum; neque ausum unquam seu Laurentio nostro Forero, ea ipsa exprobranti scripta, confutantique, seu aliis, eadem objectantibus, tametsi strenuè in cæteris reclamabat, se scriptorem negare. Et quia, ex Christi ipsius effato, *omnis qui malè agit, odit lucem.* Ut tutiùs lateret versipellis tenebrio, diversissima sibimet nomina imposuit. Quod & pridem fuerat in aliis quibusdam scribendi argumentis. Itaque

Joan. 3. v. 20.

Gaspar

Gaspar Scioppius, Pascasius Grosippus, Theophilus Sanctafidius, Oporinus Grubinius, Holofernes Kriegsæderus, Meitingensis scholæ Monarcha, Christianus Gottliebius, Georgius Pomerius, Philoxenus Melander, Sanctius Galindus S. J. Juniperus de Ancona Minorita, Nicolaus à Jesu Maria Carmelita, Fortunius Galindus, Augustinus Ardhingellus, Bernardinus Giraldus, Daniel Hospitalius, Alphonsus de Vargas &c. unius hominis totidem appellationes erant; quasi multitudine doceret vocabulorum, quàm multos unus veteratores adæquaret. Nec verò nomina duntaxat, religiones etiam, cùm scriberet, promiscuas habuit; nunc Catholicus, nunc Lutheranus, nunc Calvinianus, nunc alii addictus sectæ, prout aptius visum est, ut modò Catholicos in Societatem, modò heterodoxos, concitaret. Rursus, quemadmodum pluribus istis in Scioppii personis unus inerat Scioppius, sic fere pluribus illis in voluminibus calumniarum una calumnia reperiebatur. Eandem quippe recoxit sæpius cramben; easdem ipsas perpetuò in publicum strophas, verumtamen alio atque alio habitu, ornatúque, protrusit. Multitudine autem, ac varietate scriptorum non aliud, agebat, nisi ut incautum falleret lectorem, latiúsque calumniam aliter atque aliter identidem interpolatam spargeret. Scripta ipsa circumscriptoris hujus multis laborabant partibus. Non probare objecta; non argumentis, non testimoniis asserere curæ fuit. Accusare satis habuit. Tantum arrogabat sibi auctoritatis. Accusatio verò perspicua & impudentissima venditabat mendacia; adulterabat tabulas; secum ipsa maximè pugnabat. Ad hæc erroribus, in orthodoxa dogmata, in Doctorum Ecclesiæ, Patrúmque oracula, in Ecclesiam ipsam, in pietatis demum honestatísque peccantibus leges, adeò multis implicabatur, ut sui magis, quàm Societatis nostræ fuerit accusatio & obtrectatio. Sed ipsa jam opera Scriptoris vaniffimi juvat in medium proferre. Rumor quidam de bello internecino, Scioppio duce & antesignano, Jesuitis inferendo jam inde ab anno M. DC. XV. Germaniam nostram Italiámque pervaserat. Ferebatur totas quasdam in eos Philippicarum acies, Satyrarúmque, velut gravis, levísque armaturæ copias, instruere, atque eam in rem conquirere undique supplementa. Amplius deinde anno M. DC. XXX. post solutum Ratisbonæ conventum eadem fama increbuit; Sueviámque primùm, quæ scribenti Scioppio tum sedes erat; deinde alias implevit Germaniæ regiones. Etánque ex fautoribus nostris cùm alii passim, tum verò etiam de S. Benedicti familia, qui Sacerdotibus nostris, quæ homo maledicta, quas minas in Societatem universam jactaret, pro amicitia indicarent. Insequenti anno prima Satyra Scioppiana, eáque stylo atque argumento sanè peracerba, *Catechismus* prodiit, nomine *P. Schereri* (quanquam satis pridem Schererus noster concesserat) Germanica lingua editus. In quo Cæsar infantiæ, Catholici Principes injustitiæ, ac Jesuitæ maximè, qui eis erant à confessionibus, nequitiæ, socordiæque, accusabantur. Ejus libri circa Ravensburgum primùm exempla quædam manu scripta apparuêre. Tum per omnem latè Sueviam, atque inde in alias Germaniæ pervolârunt provincias. Hæc velut prolusio cùm ex sententia Scioppio cecidisset (nam plausu ingenti liber ab adversariis nostris ubique est exceptus) tum verò majoribus agere in Societatem viribus anno M. DC. XXXII. Satyricus occepit. Germanico igitur denuo stylo famosum libtum, *Philoxeni Melandri* nomine, hac decretoria vulgavit inscriptione: *Actio perduellionis in Jesuitas, juratos S. R. Imperii hostes.* Consilium operis erat, Germaniæ Ordines, Principésque perpellere, ut Jesui-

365. Famosa prima Scioppii in Societatem opera: *Catechismus P. Schereri: Actio perduellionis in Jesuitas: Flagellum Jesuiticum: &c.*

ſuitas, malorum omnium, bellíque, quo conflagrabat patria, auctores, provinciis Imperii omnibus ejicerent. Lutheranum ſe ſcriptor ferebat. Sed ſuimet, ut mendaces ſolent, oblitus, Catholicum ſimul variis ſeſe indiciis prodidit; dum obnoxius magis, quàm circumſpectus, utrique parti deſervit; idoneus profectò tanti auctor conſilii, qui veritatem, fidem, religionem, animam venalem haberet. Præterea vindicem ſe cœnobiticæ illius, quam ſuprà diximus, gerebat cauſæ. Et quanquam generatim reos agebat Jeſuitas omnes; duos tamen nominatim, quos cauſæ adverſarios in primis acres denotabat, Guilielmum videlicet Lamormainium, qui Cæſari à confeſſionibus erat, & Paulum Laymannum, *Defenſionis* illius noſtræ, quem diximus, auctorem probris, & maledictis lacerare animum induxit. Hujusce libri, Tigurinis typis excuſa magno numero exemplaria Scioppius in vulgus diſtribuit, palámque, atque adeò per plateas, ut inſignia ſcripta, ut divina, Stentorea voce laudavit; ſtrenuè tum quoque in Jeſuitas debacchatus, quos Turcis, Tartarísque, Chriſtianæ Reipublicæ hoſtibus, deteriores penitúsque delendos vociferabatur. Sed ea Præſidibus maximè Cœnobitarum obtruſit, commendavítque. Nec ſatis habebat, ſubjeciſſe prelo ſemel. Iterum ac tertiò id ſcriptum, haud magnis temporum intervallis, mutata inſcriptione, quò faciliùs divulgaretur, edidit. Ut modò *Actio perduellionis in Jeſuitas*, quemadmodum dictum eſt, modò *Flagellum Jeſuiticum*, aliàs *Accuſatio Jeſuitarum, publicæ pacis perturbatorum*, in fronte legeretur. Quo factum, ut exiguo ſpatio in omnes Germaniæ, tum Catholicæ, tum heterodoxæ, terras famoſi operis exempla pervenirent. Verumtamen parùm ea calumniatoris induſtria profecit. Fidem paucis (ſi tamen ullis) atque adeò vix hoſtibus noſtris, ſuíque ſimilibus, fecit. Stomachum plurimis, ut quisque prudentia pollebat, movit. Cujus rei in annalibus etiam noſtris argumentum quoddam reperire eſt. Ubi literarum, ad homines noſtros datarum ab Epiſcopo Chiemenſi, atque inſuper à Benedictino Præſule Salisburgenſi, inſerta eſt mentio, in quibus Epiſcopus: " *Philóxenus* ille, inquit „ (*Flagelli* textor *Jeſuitici*) omnium bipedum, tripedúmque nequiſſi„ mus, hæreticis, eorúmque patre multò pejor eſt. „ Nec valde diſparem à Religioſo Antiſtite cenſuram obtrectator tulit.

Vide. n. 362.

365. Ad hæc *Philoxenus* iſte *Melander* à Scriptore noſtro Theologo, P. Laurentio Forero, egregie eſt confutatus opere apologetico, cui *Antimelandro* nomen dedit. Quo *Melandri* fabulas, calumnias, mendacia, corruptæque fidei monumenta (namque his maximè ſcatebat liber) luculenter diſcuſſit. Quod tamen opus antequam lucem aſpiceret, jam Satyrica alia Scioppius opuſcula vulgare duo Germanicâ linguâ cœperat. Alteri titulus: *Myſteria Patrum Societatis Jeſu.* Quod quidem unum, idémque fuiſſe conjicio, atque illud, quod ſuprà docuimus anno M.DC.VIII. *de myſteriis Jeſuitarum* editum in vulgus. Certè alterum opuſculum idem erat prorſus, quod anno illo M. DC. VIII. ab Scioppio compoſitum diximus; eundémque titulum præferebat: *Colloquium inter Paulum V. Papam, Philippum Hiſpaniæ Regem, & Ferdinandum Achiducem Auſtriæ, ex Jeſuitarum Monacenſium, & Ingolſtadienſium ſecretis conſiliis inſtitutum; & in bonum, ac cautelam omnium Proteſtantium publicatum.* Atque ea ambo ſcribendi ratione, argumento, ſtylóque, eundem ipſum, qui *Actionem* illam *preduellionis in Jeſuitas* concinnaverat, referebant auctorem. Non defuit negotio noſtro ex adverſo Forerus.

Opera proxima: Myſteria Patrum S. J. Colloquium inter Paulum V. &c. Anatomia Soc. Jeſu. Vide ſuprà num. 363.

Huic

Digitized by Google

Huic etiam veneno antidotum providit. Nec segniùs operi Scioppius instabat. Qui cùm Lutheranum se hìc quoque, Catholicæque religionis hostem, quò liberiùs in Jesuitas insurgeret, stylo maledicentissimo atque hæreticis proprio, exhibuisset; nec ignoraret, quæ criminosè, indigné-que in Ecclesiam, Sedémque Romanam scripsisset, probari Catholicis non posse, hos item in Jesuitas ut incitaret; insequenti anno M. DC. XXXIII. *Anatomiam Societatis Jesu*, novo Satyram nomine, sumpto schemate orthodoxi Scriptoris, Latinè vulgavit, in qua egregiæ cujusdam in Ecclesiam, Sedémque Apostolicam reverentiæ, atque observantiæ significationem præ se tulit. Quanquam causam cœnobiticam hoc rursus opere propugnandam adversùs Romanæ Curiæ pronunciata suscipiebat; ipsóque genere scribendi, ac modo, declarabat, non alium se esse, quàm *Philoxenum* illum *Melandrum*, qui *Flagelli Jesuitici* librum, quique *Actionem perduellionis in Jesuitas*, Lutherico spiritu, stylóque elucubrâsset. *Anatomiam* hanc secundò sub prelum Scioppius brevi tempore misit, ementito, ut sueverat, nomine, *Sanctii Galindi è Societate Jesu*; tanquam de nostris esset hominibus, qui scripsisset. Atque hoc ille velut Achille suo tantopere gloriabatur, ut jam demum debellaturum se Jesuitas, ductumque in triumpho diceret, passímque eos pro perditis, pro mortalium omnium profligatissimis despiceret. "Quippe in eo rem esse, ut Roma „ etiam, non solùm Germania, pellendos procul, exterminandósque pro„ nunciaret. „ Verumtamen clam periculum sibi metuebat etiam tum ab iis, quos apud amicos occidione jam occiderat. Itaque id agere, id urgere apud Reipublicæ Præsides, ut gravi sub pœna prohiberentur Societatis nostræ homines, apologetica pro se scripta dehinc emittere. At fefellit hominem consilium hoc, ab omni æquitate, ut patet, alienum. Refutavit Satyram insigni opere Forerus; *Antanatomiam*, quam vocabat, seu *Anatomiam Anatomiæ Societatis*, extemplo molitus. In qua insulsissimi Anatomici fallacias, fraudes, calumnias multiplici copia argumentorum, testiúmque refutavit. Roma quoque, tantum abfuit, siniştri quicquam ut statueret in Jesuitas, ut in ipsius maximè Scioppii caput jactare fulmina inciperet. Romano etenim decreto *Anatomia* ista Scioppii, simúlque *Actio* illa *perduellionis*, quam ediderat priorem, & libet *Mysteriorum Jesuiticorum*, unà cum alio quodam, quod infrà dicturi sumus, opusculo Scioppiano, damnata publicè, interdictáque sunt, gravissimis additis pœnarum, quas vetitorum librorum præfert index, siquis legisset, servâsétque, minis. Qua eadem severitate haud multò antè in *Philandrum Philanacem*, famosi scripti *de natura, fine, mediis Jesuitarum* personatum auctorem; nec non in aliud quoddam scriptum, quod *Vulpinæ Jesuiticæ* nomen gerebat, animadversum Romæ fuerat.

Vide Forerii Mantissam Antanatomiæ Sect. 1.

Sub idem tempus nudare, ac prodere sese luculentiùs multò Scioppii consilia cœperant. Mediolanum se iste tantisper anno M. DC. XXXIII. contulerat. Illic socium odiorum in Jesuitas, calumniarúmque adjutorem, Franciscum Roalium nanciscitur, Infantis Hispaniæ Cardinalis præceptorem. De hoc Roalio mox literas in Sueviam ad Weingartensem Organœdum Michaëlem Krafft lingua vernacula dedit. Quarum hæc est sententia: *Cardinalis Infantis Præceptor, qui hic est, in Hispania Jesuitas ad inquisitionis tribunal multarum atrocissimarum hæreseon reos egerat; tanquam academiarum Salmaticensis, Complutensis, & Vallisoletani Procurator. Et nunc totus in eo est,*

367. Calumniarum in Societatem adscisit Scioppius Franc. Roalium Hisp.

ut eorum hæreſes, fraudes, ſycophantias, & ſcelera orbi univerſo patefaciat. Jeſuitæ extrema omnia tentarunt, ut eum ex Cardinalis familia expellerent; ſed irrito conatu. Imò quoties Jeſuitæ conveniunt Cardinalem, advocatur illico Præceptor, ut eorum dicta examinet. * Wiſſen alſo die arme Teufel nicht, was ſie anfangen ſollen. *Neſciunt itaque miſeri diaboli, quid ſibi agendum.* * *Contra quos quicquid ego habueram, frivolum planè eſt, ſi cum iis comparetur, quorum eos Inſtructor iſte Principis convincit. Et cum octo primariis Jeſuitarum publicè congreſſus, eos elingues & mutos reddidit. Hic plurima mecum communicat, quæ mirificè erunt uſui. Ac fortaſſis ipſe quoque ad me in Germaniam veniet; ut domi meæ libros ſuos edendos curet. Cupit ſibi conquiri, quicquid uſquam contra Jeſuitas prodiiſſet quocunque idiomate. Quam rem tibi curæ eſſe velim* - - -. Hanc epiſtolam Ravensburgi Theodoricus Speerreitter, legionis Suecicæ Tribunus, intercepit cum doliolo, in quo *Anatomiæ* Scioppianæ exemplaria trecenta, per Sueviam potiſſimùm diſſeminanda, deferebantur. Epiſtolæ porro illius autographum Biberaci in Sylveſtri Eccardi, præconis Lutherani bibliotheca, relictum eſt. Inde conſtat inter alia, Scioppium Franciſco Roalio Hiſpano, jurato Societatis hoſte, perquam familiariter uſum, clandeſtino cum ipſo fœdere inito ad mutua ferenda auxilia & ſuppetias, quibus JESU Societas oppugnaretur, imo internecione deleretur. Præterea officinam typographicam, legibus prohibitam, domi ſuæ habuiſſe, ubi ſine publicæ cenſuræ metu quidvis cudere poſſet, ac recudere, conquiſitis hunc in finem libellis famoſis chartísque infamibus & contumelioſis ubique terrarum contra Jeſuitas adhuc editis. Et verò mutuis ſe copiis par iſtud nobile Scriptorum impigre adjuvêre. Scioppius è Germania, ex Hiſpania Roalius, ex Italia, Galliáque uterque, nova, vetera, aliena, propria, edita, inedita, conferunt in commune. Ac Scioppius quidem heterodoxorum præcipuè Germanorum ſcripta quædam in rem ſuam convertebat. Unde egregia illa hauſit oracula: " Jeſuitas, ſimiliter ut Pontifices Romanos, turbarum omnium, calamitatúmque per orbem terrarum certiſſimos eſſe auctores; „ DEI Optimi Maximi hoſtes, qui Papam pro Numine colerent; venefícos, magos, atheos, interfectores Regum, miniſtros Orci; pernicioſiſſimam denique humani generis, ni Superi tueantur, peſtem. „ Hæc iſte, aliáque id genus, dictu, auditúque horrenda, ab Societatis accepta hoſtibus, ingenio, facetiísque condire, quò caderent leniùs, noverat. Plura ipſe de ſuo, ut erat locuples, adjiciebat. Nec deeſſe materia poterat, poſtquam falſa & vera promiſcua habere ſemel animum induxerat. Cujus quidem animi in ea ipſa, quam recitavimus, epiſtola palmare ſpecimen præbuit. Quippe aliud longè de Franciſco Roalio, quàm quod ſignificavit Scioppius, res docuit. Adeò fidei, veritatíque tum quoque, cùm ad amicum ſcriberet, Scioppius oblivi-ſcebatur. Roalii calumniis in magnam Societas invidiam adduci cœpta erat. Queſturi igitur de injuria Patres, qui domiciliis noſtris Mediolanenſibus præerant, cùm ad Infantem adiſſent Cardinalem, non modò alloquium nacti, à Realio arbitro liberum, ſed benigniſſimo etiam Principe, proniſſimóque uſi ſunt. Reversósque domum brevi nuncius à Cardinali eſt ſecutus: Franciſcum Roalium è domo & familia Principis perpetuo eſſe ejectum. Cujus cùm ad Philippum Hiſpaniæ Regem facinora deinde conſiliáque fuiſſent delata; rebus omnibus cognitis, adjudicatáque Societati adversùs calumniatorem causâ, patriæ inſuper orbatus

368. Roalii calumniatoris pœnæ.

jure,

jure, sacerdotiisque exutus, ac toto expulsus regno, proterviæ pœnas dedit. Famosa hominis in cœtum nostrum scripta Matriti, ut falsa, ut referta calumniis, ut impia, à sacris Judicibus condemnata sunt, latáque per sacræ Inquisitionis apud Hispanos Præsidem, sententia, carnificis manu in publico concremata; decreto ad populum quoque recitato, cujus hìc addimus exemplum. *Notorium & manifestum sit omnibus, quòd Sanctum Officium Inquisitionis contra hæreticam pravitatem, & apostasiam, considerans ausus, hisce diebus palàm visos in publicatione librorum absque nomine auctoris, loci, & impressoris, contra Religionem Societatis JEsu, & sua sancta instituta, iis imponentes falsò leges & institutiones politicas, tum sacra Religione indignas, animo (quantum apparet) illam infamandi, & existimationem illius apud Fideles imminuendi, & impediendi fructum, quem facit in DEI & Ecclesiæ suæ servitio, ad abolendam penitus illorum memoriam, & ad castigandos, quantum quidem fieri potest, in illis eorum auctores, mandavit, ut tractatus intitulatus*, Singulares & secretæ admonitiones &c. *& alius, cui titulus est*, Admonitiones secretæ ad bene intelligentes &c. *& ille, qui nuperrimè sparsus incipit à versu Græco, & mox subjungitur*, Magister Franciscus Roales, *hoc est*, Manifestatio & satisfactio in luce totius Ecclesiæ sanctæ DEI &c. *& in fine subscriptus est literis impressis* Magister Franciscus Roales, *publicè comburantur, tanquam impii, calumniosi, alieni ab omni veritate, pleni detractionibus contra quosdam Religiosos, & tam sanctam Religionem bene meritam de Ecclesia, cui tam nota & manifesta præstat beneficia. Id ut in notitiam veniat universorum, publicè publicari mandatur.* Atque hæc quidem de Roalio, Scioppii adversùm Jesuitas collega, hactenus. Alius quidam Scioppio, Roalióque communis erat amicus; idémque hominum nostrorum per Hispaniam obtrectator insignis. Cui nomen Joanni del Espino. Is Societati quondam nostræ adscriptus; at neglectu officii paulatim degener, correctionisque impatiens, cùm salubria omnia denique Præpositorum consilia lusisset, numero nostro exemptus, in Socios multifariam pugnare dictis, scriptísque cœperat; eóque nomine se facilè in Roalii, Scioppiique amicitiam insinuaverat; ut & Matrito eos in Italiam deinde proficiscentes comes, participsque consiliorum, assectaretur. Inde verò in Hispaniam reversus, atque ad sacræ Inquisitionis tribunal & ipse delatus, objecta cùm crimina diluere non posset, commeritas in carcere pœnas luit. Neque his tamen exemplis aut refringi odium Scioppii, aut sisti furor in Jesuitas poterat. Alias ex aliis contexuit fraudes & calumnias.

369. Ejus scripta carnificis manu cremata. *Plura de his vide apud Albert. de Alb. in Vind. gen. c. 14. §. 9. num. 149.*

370. Socius alter Scioppii Jo. Espinius, tradicus carceri.

Anatomiam Societatis (id, quod antè diximus) Latino stylo adornaverat. Ea igitur commenta, ne rudem Latinitatis prætererent plebem, Germanicè reddidit magna ex parte, novisque interpolata fabulis in vulgus sparsit. Noviratem operi inscriptio quoque nova affinxit: *Jesuita exenteratus.* Anatomicus hic Lutheranum se denuo venditabat: quò citiùs heterodoxos lectio, quemadmodum antè Catholicos, inesca-ret. Libet ipse atrocia maledicta & contumelias cum sarcasmis; jocisque scurrilibus non magis in Societatem nostram, quàm in ipsam Ecclesiam Catholicam jactas, continebat. Itaque auctoritate Apostolicæ Sedis hæc quoque lucubratio damnata est, gravibúsque subjecta, ut aliæ priores, pœnis. In Germania verò nostra vix dum cœpta erat mani-

371. Nova alia Scioppii commenta. *Jesuita exenteratus. F. Juniperi de Ancona consultatio. Jud. Soteli epistola.*

manibus teri otiosæ plebis ; cùm Scioppius è Lutherano Catholicus iterum , atque adeò Cœnobita factus , plausibili , si Superis placet , argumento libellum alium , eúmque Latinum edidit ; quò magis & orthodoxum opus , & religiosum assimularet. Is nundinis Francofordianis anno M. DC. XXXIV. in lucem prodiit hac inscriptione : *Consultatio de causis & modis religiosæ disciplinæ in Societate JEsu instaurandæ.* Ascititium auctoris nomen erat : *Frater Juniperus de Ancona, Minorita.* Qui reducem se ab ultimis Japonibus , Legatúmque primò Romam , deinde in Galliam , Germaniámque missum , ferebat ; tametsi , quod Seraphici testabantur Patres, nemo planè in orbe terrarum tali nomine Minorita reperiretur. Quapropter & hunc libellum Romana exinde curia damnavit ; & cucullato ludioni larvam egregio operæ pretio Forerus noster detraxit. Qui injuriam , non Societati nostræ tantùm , sed Seraphico etiam Ordini , iniquissima fraude paratam , stylo vindice discussit. Quanquam non aliud ferme Satyrica ista *Consultatio* , quàm quod superiora illa Scioppii opera , *Actio perduellionis in Jesuitas* , & *Anatomia Societatis JEsu* , afferebat in medium. Nec minore felicitate Forerus *Juniperi* anteambulonem , *Ludovicum Sotelum* , id est , epistolam quandam subdititiam , cum *Ludovici Soteli* nomine *Consultationi* præfixam , mendacibúsque in Societatem criminationibus refertam , cónfutavit. Verùm adversario , mentiri usque , & quoquo demum pacto Jesuitas perdere obfirmato , non defuêre alia ad obtrectandum consilia. Novum opus in Societatem , nováque arte molitur. Personatus adhuc , alienísque obtectus nominibus , quoniam arma ipse sua erubescebat , in certamen descenderat. Infamibus sanè , ut antè , instructus telis , cæterùm specie quadam , fucóque splendidis , incedit ; famosíque turpitudinem belli , honestæ causæ præsignem titulo , profe-

Vide Mantiss. Anatomiæ Sect. 2. & 3.

Vide supra num. 362.

quitur fidentiùs. Cœnobiticam illam , quam suprà memoravimus , controversiam obiter ferme , levitérque , ac sparsim tantummodo , pro re nata , superioribus illis in scriptis attigerat. Jam decretorio , justóque tractandum opere in gratiam Cœnobitarum , quibuscum assiduus erat ,

372. susceptit. Librum igitur elucubravit Latinum , quem Ferdinando II. Cæsari non dubitavit inscribere , *Astrologiæ Ecclesiasticæ* speciosò titulo , illustrem. Scioppii præfixit genuinum nomen. Cœnobitarum veterum , quibus fundos Jesuitæ per summum nefas eriperent , piam se tueri causam adversùs Pauli Laymanni *famosum* , ut vocabat , volumen egregius vindex profitebatur , revera famosam ipsemet in Jesuitas aciem instruxit , phaleris illam quidem , coloribúsque magis , quàm armatura novam. Superioribus quippe illis ex officinis , *Actione perduellionis in Jesuitas* , *Anatomia Societatis JEsu* , & *Fratris Juniperi Anconitani Consultatione* , pleraque repetebantur. Ut hinc etiam intelligas , omnia ista , tam dissimilibus edita nominibus , unius esse Scioppii opera. Multa is liber tum in Episcopos Germaniæ (quoniam hi quoque cœnobiticæ passim causæ adversabantur) tum verò in familias Religiosorum virorum eas , quas Mendicantium dicimus , maledicè differebat. Sed nempe in Jesuitas potissimùm (quod erat consilii caput) invehebatur. In Laymannum verò peculiare quoddam seorsum opus , eodem ipso in volumine *Astrologiæ Ecclesiasticæ* adjunctum , quod *Astri inextincti* præferebat nomen , secundæ velut aciei ritu pugnabat. Idque operi illi apologetico Laymanni , quod *Justæ defensionis* nomine pro Societate scripserat , ex instituto objiciebatur. Cujus quidem aciei sic Laymannum te-

Proprio nomine Scioppius vulgat *Astrologiam Ecclesiasticam* unà cum *Astro inextincto.*

Vide Decad. 6. n. 468.

la

la petebant, ut Societati universæ haud dubiis unà intentarent plagas, infligerentque; tametsi, quod attinebat ad causam cœnobiorum, haudquaquam nostrum negotium, sed Romanæ Sedis & Curiæ, Germaniæque Principum, atque Antistitum (sicut suprà diximus) agebatur. Quanquam alterius id opus non suum videri Scioppius, sed Cœnobitæ cujusdam, à quo ipse accepisset, volebat. Quod Valentinus Mangionius, qui librum postea refutavit, ita credere se ostendit, ut, quæ contra Laymannum argumenta ex juris Ecclesiastici petita rationibus lucubratio contineret, Cœnobitæ sanè illi; quas autem in Societatem nostram calumnias argumentis intermiscebat, Scioppio potissimùm ascribendas existimaret. Stylus quidem certè, Satyricæque dicacitatis acrimonia Scioppiani quiddam referebat; variáque iis in paginis, religioso indigna calamo, at Scioppio familiaria, afferebantur. Cæterùm *Astrologiam* illam *Ecclesiasticam*, ut proprium, certúmque Scioppii opus, Forerus noster peritè, ut cætera, solidéque, verumtamen brevioribus duntaxat *Animadversionibus*, quas hoc inscripsit nomine, confutavit. Laymannus verò, quem ante omnes adversarius petierat, eandem ipsam, & (quod adjunctum erat) *Astrum inextinctum* (eidem fatuum verissimè dixeris) peculiari quodam refellendum libro sumpsit; in quo utriusque operis exhibuit *Censuram*. Ibi fraudes, calumnias, allucinationésque scriptoris in apricum protulit: argumenta verò, atque ratiocinia, quæ probabilitatis aliquid, ingeniíque præ se ferebant, qua pollebat arguendi dexteritate, jurisque sacrorum scientia, dissolvit; atque ea id quidem felicitate, ut (homo notæ modestiæ, sui que contemptor) haud vereretur affirmare, ea se in *Censura* atque apologia sic acquiescere, ut, tametsi quid contra porro ab adversario forte aliquo moveretur, nulla opus fore, neque sua, neque Sociorum cujusquam responsione existimaret.

Vide Mangionii theologicos Astri inextincti.

373. *Astrologiam* illam, sicut alia superiora, Forerus noster confutat: Laymannus *Astrum* insuper *inextinctum*.

Ipsius certè Laymanni hoc ultimum opus viventis prodiit. Neque enim ita multò post excessit è vita. Quam talem egerat profectò, unde & auctoritatis, & præjudicii plurimum accedere doctrinæ, scriptísque ipsius posset. Patria illi erat Oenipontum in Tyroli. Humaniorum literarum cultus disciplinis adolescens, cùm dialecticæ, jurisque prudentiæ dedisset operam Ingolstadii, ad Societatem nostram animum adjecerat. Landsbergam, tyrocinii sedem, unà cum Jacobo Bidermanno, cujus magnum postea in Provincia nomen, adiit, annos natus fere undeviginti. Ibi Tyronis constantiam propinquorum importunitas, retrahentium à proposito, mirificè exercuit, illustravitque. Vicit adolescens viduæ matris absentis literas, lamenta, lacrymas; præsentis fratris, qui Ferdinando Austrio Exarcho à consiliis erat, blanditias, preces, argumenta, iras postremò, & minas; affinis ad hæc sororii, quem à secretis Exarchus habebat, arietes, artes, expostulationes, ultimámque adeò propemodum vim; ipsius demum Ferdinandi Archiducis gravissimas literas; & quicquid præterea frangere vel constantissimi hominis quivisset animum, vinceréque. Optio Laymanno à tyronum Magistro data erat, suis reddendi sese, si visum esset, aut Societatem, si mallet, porro sequendi. Societatem ille præ rebus omnibus habuit. E Tyronibus postmodum egressus, studiorúmque curricula, quæ Scholastici nostri solent, eximia cum laude ingenii, solertiæque emensus, mox junioribus ipse, philosophiæ spatia decurrentibus, aliísque deinceps, novo insequentibus cursu, magistrum, ducémque se præbere

374. P. Pauli Laymanni mores.

375. Societatem quanto amore is fuerit complexus.

Vide plura de his in Decad. 6. num. 307. &c.

bere juſſus eſt. *Tertiâ* ſubin, qua ſuos periclitatur Societas, *probatione* perfunctus, laureiſque ornatus Theologiæ, interioris primùm fori per annos decem & ſex, deinde exterioris per annos ſeptem quæſtiones, causásque ſacras, Ingolſtadii, Monachii, Dilingæ, avidiſſimis explicuit auditoribus. Interea ſcriptitando item præclarè mereri de re communi cœpit. Ac primò minoribus opuſculis moralium quarundam, Canonicarúmque diſputationum publicam lucem tentavit. Poſt, ubi maturum vidit, Theologiæ moralis univerſæ opus, binis comprehenſum voluminibus, ea omnium approbatione in publicum protulit, ut, quod è præcipuis quidam Doctoribus multò antè prædixerat, in claſſicis brevi numeraretur auctoribus. Henrico deinde, Epiſcopo Auguſtano, mandante, *de Compoſitione pacis*, orthodoxos inter, heterodoxósque Germaniæ Ordines Auguſtanis quondam comitiis initæ, adversùs heterodoxorum complurium iniquiſſimas, quæ circumferebantur, interpretationes, librum edidit, quo non facilè perfectius quicquam, abſolutiúsque in eo genere afferri in medium videretur poſſe. Ea certè eruditis vulgò hominibus erat, neque Catholicis magis, quàm heterodoxis, de opere exiſtimatio. Nec dubitavit Cleſelius Cardinalis ad Epiſcopum Henricum ſcribere, ab Spiritu Sancto dictata, quæ illo volumine continerentur, videri. Atque eadem tamen lucubratio, unde emolumenti plurimum ad Eccleſiam, ornamentíque ad Societatem redire omnium judicio debuerat, adverſariorum odio in ſummam invidiam, non Laymanni tantùm, ſed Sociorum omnium, in Germania noſtra deinde vertit. Id quod infrà dicturi ſumus explicatiùs. Cæterùm Laymanni doctrinam, ſacríque juris prudentiam, aliarum Academiarum Doctores, ii etiam, qui ſcriptis ipſimet inclaruêre, tanto habebant in pretio, ejus ut dictata & perlegerent avidiſſimè, & ſolicitè undique conquirerent. Ipſum paſſim, quibus negotii aut quæſtionis difficilioris quippiam natum eſſet, longinquis etiam ex Europæ regionibus pro oraculo conſultabant. Viri Principes ob virtutem & ſapientiam in honore; in admiratione cæteri, ac veneratione, ut eximium decus orthodoxæ Germaniæ, habebant. Quare, cùm ſe extrema ætate ad ſcribendos commentarios in ſacri Juris volumina contuliſſet; rei fama percrebreſcente, ingens extitit ingeniorum ubique locorum expectatio. Id autem opus, auctoris obitu abruptum, Dilingæ poſtea typis Academicis in lucem prodiit. Ipſe certior factus, quantam ſpem atque cupiditatem ſui ea lucubratio in hominum doctorum accenderet animis, haud magnificus æſtimator ſui, cùm ſuo ſe potiùs, quam alieno metiretur ſenſu, diſſimulabat audire, tanquam de peregrini hominis, ignotíque fama, non de gloria ſua, dicta interpretarentur. Et verò id proprium ac peculiare Laymanno fuit, quod haud multorum eſſe in mortalibus vulgò ſolet, ut bina illa virtutum decora, ſapientiam, videlicet ac ſimplicitatem, juncta inter ſe, pulcherrimóque copulata nexu haberet. Unde illud evénit præterea, quod æquè inſolens humanis in moribus videtur; ut claritudinem nominis cum animi demiſſione intima, modeſtiáque conciliaret. Itaque prudentiam quoque circumſpectam, cautámque magis, quàm aut callidam, aſtutámve, aut ſuſpicacem, coluit, ſic prorſus, ut, qui apparet in ſcriptis ejus, idem in vita candor eluceret. Simplicitatem rurſus, animíque demiſſionem minimè abjectam præ ſe tulit, minimeque obnoxiam; ſed generoſa quadam pectoris, vultusque conſtantia, atque alacritate nobilem. Quo fiebat, ut idem perpetuò morum tenor eſſet, idem oris habitus, hilaris ille, gratúsque aſpicientibus, non levis, non ſolutus; curis, ſtudiísque

376. Doctrinæ ejus, & ſcriptorum quanta celebritas.

Vide num. 431.

377. Sapientiæ ſimplicitas, claritudini nominis modeſtia animi in Laymanno admirabili vinculo conjuncta.

Digitized by Google

que deditus atque intentus magis, quàm solicitus aut negotiosus; is denique, ex quo animum, spe, metúque vacuum, veréque liberum, atque adeò humanis rebus omnibus superiorem, cujusmodi perfectorum, sanctorúmque est hominum, cognosceres. Quid multa? non scriptis feliciùs instituit mores Laymannus (quanquam omnium judicio feliciſſimè instituit) quàm factis expressit, illustravit exemplis. Hunc talem, tantúmque virum dum Præsides eripere iniquo Marti jam senescentem laborabant, iniquior mors Provinciæ, ipsisque eripuit. Ab urbe Dilinga, quæ prima Provinciæ Suecorum hostium experta iras est, antequam ea tempestas ingrueret, Constantiam maturè, ut jussus erat, migraverat. Ibi peste, sicut alii tum Socii plures, correptus, ne integris esset periculo, in sejunctum quendam à collegio locum sese confestim abdidit. Cúmque comperisset, è junioribus nostris nonneminem esse, qui ne carissimi capitis, longéque meritissimi, ac præclarè tum quoque merentis, Socitcas jacturam faceret, semet victimam Divino Numini devovere pro ipso decrevisset, vehementer obstitit, majorem ab juvene illo Societati in posterum, quàm ab se vetulo, atque inerte spem causatus. Ita consumptus veneno, in mortalibus esse desiit, corpore, non fama, non memoria, non scriptorum utilitate, ac præstantia, ad alia quoque Societatis munia jure optimo pridem promovendus, ni hebetior auditus, quod erat corporis vitium, ad literas unicè, atque ad negotia mentis, præstantissimum ingenium adstrinxisset. Obiit sexagenarius Idibus Novembris anni M. DC. XXXV. maximo sui desiderio relicto, cùm unum & quadraginta annos piè sanctéque in Societate exegisset. 378. Moriens quoque quàm de se modeste sentiat.

379. Novem simul edita famosa Scioppii opuscula, nomine *Arcanorum Soc. Jesu.*

Ad Scioppium revertimur. Iste, dum ex acie Laymannus excedit, copias novas in bellum adversùm Societatem nostram eodem anno M. DC. XXXV. eduxit. Famosa novem opuscula, eáque Latina, in unum collegit librum: quem inscriptum, *Arcana Societatis JEsu*, Genevensibus an Basileensibus, an furtivis, quos Leges Civiles & Ecclesiasticæ vetant, typis suis excudit. Huc magnam partem calumniarum è prioribus rursum scriptis, nequid præter morem faceret, maximè verò ex *Actione perduellionis in Jesuitas*, atque ex *Anatomia* illa sua, transtulerat. Sed & novas ad ostentationem belli non paucas congesserat; sic demum ratus, triumphatum iri de Jesuitis. Personatus quoque, ut pridem, variúsque, nunc Italus, aliàs Germanus, mox Hispanus, quò pluribus ex nationibus auctoritatem colligeret, processit in aciem. Opusculorum verò, quæ diximus, hæc ecce nomina. Primum omnium erant *Monita secreta*, seu *Instructio secreta pro Superioribus Societatis JEsu*, pridem edita, pridem publicis confixa censuris, atque damnata aliàs. Altero continebatur *Fortunii Galindi Cantabri* libellus *de causis publici erga Jesuitas odii*, calumniosis plenus in Societatem criminationibus. Tertium *Augustini Ardinghelli Paradoxa Jesuitica* complectebatur, hoc est, *impias, nefarias, scandalosas, & pestiferas Jesuitarum Germanicorum sententias adversùs omnes Religiosos Ordines.* Quæ totidem erant calumniatoris verba, nitentis odia serere Societatem inter & sacras familias cæteras; quò magis & sacros omnes, & profanos homines in unos Jesuitas armaret. Quarta erat *Bernardini Giraldi Patavini pro Senatu Veneto Apologia.* In qua *de Justitia decreti, quo Senatus Venetus adolescentes, ditioni suæ subjectos, ad Jesuitarum scholas accedere interdixerat*, differebatur, scatens opus mendaciis & sycophantiis, ac vel ideo tantæ Reipublicæ omnino prorsus indignum. Quintum tenebat locum *Controversia Pra-*

I. *Monita secreta.*

II. *De causis publici erga Jesuitas odii.*

III. *Paradoxa Jesuitica.*

IV. *Giraldi Patavini Apologia.*

V. *Controversia Pragensis.*

Digitized by Google

VI. *De studiis literariis Jesuitarum.*

Pragensis de Carolo-Ferdinandæa academia; mendaciter illa quoque & contumelioſe, ut cætera omnia, eructata. Sextum opuſculum obtrectator hic tranſcripſit ex ſua Anatomia *De ſtudiis literariis Jeſuitarum*, commentitium adducens librum, quem malevoli ad conflandam Societati invidiam Joanni Marianæ affinxere poſt viri hujus landatiſſimi obitum. Huic

VII. *Dan. Hospitalii consultatio.*

ſeptimo loco adjungebatur *Danielis Hoſpitalii ad Reges, Principésque Catholicos conſultatio de cauſis & modis conſervandæ & amplificandæ Societatis Jeſu*, ironica videlicet, atque ad hoc compoſita, ut Jeſuitarum nomen novis redderet calumniis inviſum, Societatisque Inſtitutum, ac

VIII. *Deliciarum Jesuiticarum specimina.*

leges, à Sancto Parente noſtro Ignatio ſapientiſſimè conditas, tótque, ac tam inſignibus Apoſtolicæ Sedis diplomatis roboratas commendatásque everteret. Octavo loco videre erat *Deliciarum Jeſuiticarum ſpecimina*; ipſa quoque de Anatomica illa calumniarum penu deprompta, ſcenicísque præcipuè ſcholarum noſtrarum actionibus cavillandis accommodata. Ul-

IX. *Testimonia de Societate Jesu.*

timam denique faciebant aciem *Teſtimonia de Societate Jeſu*, déque conditore illius Ignatio, velut ex libris *Valderamæ Dezæ*, & *Rebulloſæ* (Scriptorum, qui necdum nati ſunt) ad ludibrium atque ignominiam ſubordinata; idonea ſcilicet illa, atque appoſita ad obruendam nubem teſtium graviſſimorum, in iísque Principum Reipublicæ non ſacræ minùs, quàm profanæ, per omnem orbem terrarum, inde ab Societatis primordiis, pro fama illius atque exiſtimatione pugnantium. Haud vacat, nec inſtituti eſt, hìc longiùs immorari. Lectorem, quemadmodum ſuperiore omni in argumento, ſic hoc etiam loco ad opera Foreri noſtri apologetica, & *Vindicationes* Huylenbroucquii remittimus. Præterea ad Alberti de Albertis multiplices in Scioppium lucubrationes. Ibi argumentorum, teſtium, documentorúmque, haudquaquam Scioppianæ fidei, adversùs adverſarii copias abundè reperiet. Forerus quidem commenti-

380. Forerus denuo, ſed & Wangnereckius, refutant Scioppium. *Vid. Lavand. Grammatic. Pædic. pag. 24.*

tia illa *Societatis arcana* omnia peculiari poſtea refutavit libro. Quem *Grammaticum Proteum* inſcripſit, apto nomine, quo verſutias, larvásque perſonati ſcriptoris in fronte ipſa voluminis adumbraret. Henricus quoque Wangnereckius *Vindicias Politicas* oppoſuit *Pædiæ Politicæ*, qua Scioppius proſcriptam pridem impii Machiavelli doctrinam defendendam ſuſcepit. *Pædiam* hanc Romæ primùm, deceptis Cenſoribus & Typographo; *Pædiam* vero *humanarum, divinarumque literarum* Patavii dein edendam curavit, Pœdiam Politicæ, cùm ex Machiavelli libris, tum ex ſacris literis hauſtæ, in qua præter alia proponit, Belial cum Chriſto, Dagon cum Arca Dei, Atheiſmum cum Chriſtianiſmo per ſummum nefascopulans.

381. *Monita secreta* luculento mendacio afficta Societati.

Haud fuerit abs re tamen, ex novem illis opuſculis, *Arcanorum Societatis* nomine ab Scioppio editis, unum quoddam, idque omnium primum, quod *ſecretorum* erat *monitorum*, quoniam is famoſior eſt libellus, & paſſim hodie quoque circumfertur, nonnihil excutere. *Monita* igitur hìc *ſecreta*, paucis comprehenſa paginis, leguntur, quæ ad Præſides præcipuè, Præpoſitósque domorum Societatis, atque collegiorum pertineant; reliquo autem de Sociorum numero Profeſſis fere duntaxat, iísque paucioribus, & cautè communicentur. Eorum tanta eſt, támque enormis improbitas, minimè ut crediderim, è cordatis hominibus extiturum quenquam, qui perſuadeat ſibi, talia cadere unquam in Societatis homines potuiſſe. Cum & in confeſſo ſit, bonorum virorum, atque à tanta illa perverſitate longè abhorrentium, inter Profeſſos præſertim, Præſidésque, non defuiſſe in Societate multitudinem (tum quoque, cùm maximè ea monita vulgarentur) ipſique adeò Scioppio, tum in *Actione*

per-

Digitized by Google

perduellionis, tum in *Anatomia Societatis*, exciderit, ut affirmaret, plerorumque de Societate & virtutem sibi, & probitatem perspectam esse, exploratámque. Quanquam aliud rursus locis aliis, immemor dictorum, aut magis memor calumniandi, de hominibus nostris venditabat. Porro variis non linguis modò, sed nominibus etiam, edita *monita* illa habentur. Aliàs *Secreta monita*, aliàs *Privata*, aliquando *Aurea*, ad ludibrium scilicet, appellantur. *Monitionum* præterea & *Institutionum* nomine, aliísque titulis vulgata sunt. Summa hæc est monitorum: *DEum, cælum, salutem animi sempiternam, Socios ipsos humilioris ordinis, omnia denique, caducarum rerum emolumentis esse posthabenda. Speciem virtutis aliquam, & sanctimoniam, ostentandam aspicientibus; in cute nequitiam confovendam. Atque ut quisque honore, gradu, munerísque prærogativa in Societate emineat; ita ex fraude maximè, atque mendacio factam oportere, talémque esse omnino, cui fides, decus, pietas, postremò honesta omnia quæstui sint, nec propositum aliud, nisi ut jure vel injuria, bonis, malísve promiscuè artibus universa denique ad Societatem attrahat, rapiátque.* Hæc nempe ex Machiavelli magistri sui institutione hausit Scioppius, publicus Atheismi Professor, discipulúsque supra magistrum longè exercitatissimus in extremæ impietatis palestra. Mendacibus porro paginis veri speciem ex fabula, ut necesse erat, affinxit: „ Christianum Du„ cem Brunsvicensem, qui Halberstadianum se Antistitem ferebat, „ cùm Paderbornam urbem anno M. DC. XXII. occupâsset, Jesuita„ rum illic diripuisse collegium. Bibliothecam collegii unà cum scri„ niis quibusdam literariis dono datam Capucinis Patribus. Iis in scri„ niis repertum *monitorum* istiusmodi *secretorum* exemplum. Ita ex „ secretis publica repente evasisse. „ Hæc ita, ut dixi, Scioppius. Atqui eadem constat decennio toto citiùs, tum per Germaniam omnem, tum verò per Poloniam præsertim, ac porro per Italiam, Galliámque, fuisse disseminata. Nec in obscuro est, primùm omnium apud Polonos typis vulgatum. Ibi namque Hieronymus quidam Zaorowskius, Societatis nostræ nuper Sacerdos, dum & amandatum se ab Societate (hanc enim conscíverat sibi pœnam) & repulsam passum, cùm donata quondam Societati repeteret, videt; impatiens doloris, in convicia, calumniásque adversùm Socios primùm, pòst in ultricia scripta clàm iracundiæ virus fudit. Rumórque subinde percrebuit, fore, ut Zaorowskio auctore, quid fæcis homines Jesuitæ sint, terrarum orbi innotesceret. Nec multum temporis intercessit; cùm, quæ diximus, *Monita secreta Societatis*, tum exarata manu, tum prelo excusa, Cracoviæ primùm, deindè omnes facilè in partes, Latina divulgari lingua, quasi ex Hispano versa, atque allata Patavio, cœpta sunt. Sed Polonicum esse, non peregrinum opus, haud indubiè brevi est indiciis compertum. Cúmque res ad publicum tandem tribunal anno M. DC. XV. delata, multúmque ac diu discussa esset; Cracovienſi Præsule, Petro Tylickio, Judice, & Francisco Diotallevio, Apostolicæ Sedis Nuncio, auctore, libellus iste, ut famosus, & qui *insigni labe totius ecclesiastici ordinis, impio & sacrilego conatu, sparsus esset* (his namque ipsis pronunciatum verbis est) *Societatíque JEsu falsò inscriptus*, atro notatus calculo, damnatúsque, infamiam, Societati paratam, in scriptorem refudit. Romæ quoque infames paginæ anno proximo condemnatæ, conciliíque Apostolici decretum Societati nostræ

382. Quis fuerit auctor *Monitorum* istiusmodi.

383. Id scriptum publico Ecclesiæ judicio damnatur, & interdicitur.

ſtræ communicatum eſt in hanc ſententiam. *Die 10. Decembris anno 1616. in Sacra Iudicis Illuſtriſſimorum S. R. E. Cardinalium generali Congregatione habita in palatio Illuſtriſſimi & Reverendiſſimi Domini Cardinalis Bellarmini, facta relatione cujusdam libri, cui titulus*, Monita privata Societatis JEſu, Notobirgæ anno 1612. *ſine nomine auctoris: Illuſtriſſimi Domini Cardinales decreverunt, præfatum librum, utpote falsò Societati JEſu adſcriptum, calumnioſum, & diffamationibus plenum, omnino eſſe prohibendum; prout de facto illum prohibuerunt, & mandârunt, ne cuiquam in poſterum licitum eſſet, eum legere, vendere, vel apud ſe detinere. Cujus rei hanc fidem feci, & propria manu ſubſcripſi hac die 28. Decembris 1616. Ego Fr. Franciſcus Magdalenus Capiferreus Ord. Præd. dictæ Sacræ Congregationis Secretarius manu propria.* Biennio pòſt, P. Mutii Vitelleſci, Societatis noſtræ Præpoſiti, voluntate, P. Jacobus Gretſerus, apologetico edito Ingolſtadii opuſculo, calumnioſi monitoris commenta particulatim ſingula diſcuſſit. Sed & aliorum de noſtris, velut Adami Tanneri, Matthæi Bembi, Adami Contzen, contra eundem opuſcula extant. Ut omittam, quæ diverſis locis in illum Forerus, recentiúsque Huylenbroucquius, eruditè, ſolidéque ſcripsêre. Quibus omnibus haud immeritò addideris Chriſtophorum Marianum: quem dimiſſum è Societate noſtra Sacerdotem dimiſſo alteri, Hieronymo Zaorowskio, *monitorum ſecretorum* architecto, commodè admodum oppoſueris. Quippe ille, ut primùm juris eſſe ſui cœperat, arcana vera Societatis noſtræ Latino libro, quem ſcripſit in Evangelii ſpurii præcones, in publicum evulgavit; honeſtiora ea profectò, piáque magis, ac penitus iis, quæ *ſecretis* hisce continentur *monitis*, repugnantia. Externi autem homines alii de famoſiſſimo ſcripto quidnam ſenſerint, ex fragmento epiſtolæ intelligas, quam à Joanne Comite Oſtrorogio, Palatino Poſnanienſi, regníque Poloniæ Senatore, ad filios miſſam, Forerus recitat. *Nullum unquam*, inquit, *ſimile ſcriptum majore nequitia conceptum extitit, quàm quod veterator quidam anonymus, ſive hæreticus, ſive pſeudopoliticus, per modum famoſi libelli in lucem edidit*, atque Monitorum privatorum Societatis JEſu, *ficto eo quidem nomine, mendaciter inſignivit. Non potuit ille in vita ſanctæ iſtius Societatis Sodalium quidquam impurum, quidquam injuſtum invenire, quod ipſa veritas non ſtatim refelleret. Sed cùm à cœpto (urgente Satana, & incredibili nocendi Societati ardore occæcante, & pruritu inflammante) ruendum illi quoquo modo in illam ſubruendam videretur, unius hypocriſis reos agere apud orbem Chriſtianum conſtituit. Ne verò fides deeſſet cœptis; non alterius alicujus nomine hæc tanta ſcilicet ſecreta edidit; ſed tanquam ex penetralibus ipſius Societatis deprompta proſtituit. Satis, ſupérque plurimi, qui jam illi ſcriptis reſponderunt, ſola mendacii juſtiſſima objectione illius, huic antehac inauditæ malitiæ reſponſum eſſe ſtatuerunt. Cum certum ſit, talia monita nunquam in Societate viſa, aut audita eſſe, nec palàm (quod & ipſe innuit) nec ſecreto & inter paucos, quod mendaciter confingit. Neque ad conficta mendacia aliter unquam meliùs reſponderi aut poteſt, aut debet.* Neque verò amicorum tantummodo Societatis noſtræ hic ſenſus eſt. Adverſarii etiam ſubditicia eſſe ea *monita* intelligunt facilè, agnoſcúntque. Atque eamdem tamen inde à principio ad noſtra usque tempora in lucem crebriùs revocata, omniúmque propemodum Europæ gentium linguis,

384. Idem à Gretſero, aliſque refutatur.

Vide Foreri Antanatom. Sect. 6. & Huylenbroucquii Vind. alt. c. 6. Item Chriſtoph. Mariani Demonſtrat. un. pro mille c. 5. vel Hiſtoriæ noſtræ Decad. 8. à num. 761.

Vide Antanatom. Sect. 6. num. 16.

Vide infrà num. 412.

Digitized by Google

guis, præcipuo quodam Jesuitici nominis infamandi studio, per inimicos nostros, pérque heterodoxos præsertim, sunt divulgata. Adeò istis, ut scripti aliquid approbetur, totíque communicetur orbi, id satis, supérque est, si Jesuitis insigniter scriptor detrahat. Scioppium quidem minimè puduit, post revictas tantis judiciis, condemnatásque secreti monitoris fraudes, dum aciem novam in Jesuitas instruit, hunc velut Achillem in fronte ponere, robúrque facere copiarum. Quanquam illa haud ita confisus est sibi, quin magis jam adversa tela reformidaret. Foreri apologiis ictus iterum, ac sæpius, mactatúsque, novas abnuit expectare plagas. Itaque antequam Forerus *Grammaticum Proteum*, quem suprà diximus, literis publicis mandaret; in Italiam, quod mox dicturi sumus, non rediturus, profugit.

Sed imperare sibi homo impotens haud poterat, quin ante suam è Germania demigrationem, seu verius fugam Societati labem aliquam supremo velut conatu eóque majore, inferret. Liber igitur Scioppii ultimus in Germania prodiit, Latino stylo elucubratus, ísque Satyris superioribus longè omnibus pestilentior. Plena ibi immanibus omnia calumniis, plena fabulis. Ut non aliud ante id tempus in Societatem exisse scriptum videretur atrocius. Satyræ huic nomen: *Alphonsi de Vargas Toletani Relatio ad Reges & Principes Christianos de stratagematis & sophismatis politicis Societatis JESU ad monarchiam orbis terrarum sibi conficiendam.* In opus illud non vetera modò, ut mos homini, commenta, variè interpolata, sed nova etiam, eáque enormia, atque ipsos adeò in Cælites, summósque Principes, Pontifices, Præsules, non solùm in Societatem nostram, injuriosa, immani calumniandi licentia congesserat. Ac nostris quidem hominibus improba omnia inibi exprobrat facinora, perjuria, hæreses, flagitia alia, rogis, crucibus, cunctísque digna suppliciis. In Forerum autem, censorem suum, & castigatorem, quem nominatim incessere adhuc timuerat, peculiaria quædam seorsum calumniarum jacula misit; ut & acceptas ab eo plagas, & accipiendas porro, quas sanatum iri desperaret, ulciscerétur saltem quodam modo, atque ignominia aliqua adversarii solaretur. Turbatorem vocat Romani Imperii; belli facem, calamitatum omnium, quæ tamdiu Ecclesiam vexâssent, auctorem voracem, item, gulosum, vinosum, ecclesiasticarum legum contemptorem, infandis deditum libidinibus, magum veneficum, atríque dæmonis clientem. Atque eundem tamen hunc Forerum, antequam infestum sibi, adversúmque expertus erat, tantum aberat, ut insectaretur conviciis, ut laudaret etiam publicis, privatísque scriptis, egregiéque meritum de Dei Ecclesia prædicaret. Adeò laudes atque opprobria non ex fide, sed pro libidine, meritis, immeritísque Scioppius tribuebat. Forerus ipse, cùm jam in eo esset, ut *Grammaticum Proteum* in lucem promeret, propudiosissimi scripti exemplum adeptus, utrùm reponeret quicquam, addubitabat. Quæ enim vetera in eo repetebantur, superioribus apologiis satis erant, supérque confutata. Neque has exceptione attigerat ulla Scioppius, ne dum infregerat. Nova verò, quæ accesserant, sua semet atrocitate, omnem excludente fidem, ipsúmque maximè prostituente auctorem, evertebant. Et vero quid absurdius? quid stolidius? *Alphonsum de Vargas*, quem mendax libri inscriptio præfert, Hispanum hominem, ac Toletanum, Jesuitæ Dilingano, Laurentio Forero, peregrinum extero, incognitum ignoto, nihil secum habenti negotii, decretorium repente bellum inferre stylo, perniciémque intentare? Nihilo

385. Opus ultimum Scioppii in Germania: *Alphonsi de Vargas Relatio.*

Digitized by Google

minùs huic etiam Satyræ opusculum deinde Forerus objecit, *Appendicis* nomine *Grammatico Proteo* subjectum, quo strophas obtrectatoris novas dilueret. Cæterùm suum illum Scioppius partum aut Basileensibus, aut domesticis, quos dixi, typis edendum curavit haud multo ante quam in Italiam, tanquam asylum se reciperet. Inde exemplaria Mediolanum aliquammulta cùm præmitteret, re comperta, Hieronymus Farnesius, Apostolicæ Sedis ad Helvetios Legatus, literis Lucerna datis ad Luganensem Vicarium, Aloysium Morosinum, ut interciperentur, effecit.

386. Scioppius publicè exosus, proscriptúsque, Patavii demùm considet.

Eo ipso in oppido, Luganensi nempe, Helvetiis Catholicis subjecto, librum alium, *Infamia Societatis JESU* inscriptum, vulgaturus erat, ni Magistratus obstitisset. Salodium igitur, territorii Veneti urbem petit, ubi itidem scelus perficere prohibitus est. Neque uspiam egestum postea fuisse constat informem ac monstrosum hunc abortum. Sed neque tum primùm intellexit Scioppius, exosum se, invisúmque Magistratibus, optimoque cuique mortalium, infamibus redditum scriptis. In Germania pridem, iras Cæsaris, Principúmque Catholicorum, ac tribunalium censuras veritus (quippe amplius in dies impudentis rabulæ turpitudo nudabatur) cùm nusquam consistere sibi videretur posse; in Helvetiam primò se subduxerat. Inde in Italiam cœperat cogitare. Nec illuc venit acceptior. Edendis Satyris Luganum, ut dictum est, & Salodium; editis Roma, silentium, tenebras, exilium indixit. Nam, cùm ex literis Farnesii Legati, publicáque adeò ex fama, de Scioppii libris, molitionibúsque adversùm Societatem nostram plura interim Pontifex Maximus cognovisset, dignam iterum maledicentia sua censuram in Urbe obtrectator tulit; illicóque illa etiam, quam ultimam ediderat, *Alphonsi de Vargas Toletani* famosa *Relatio* Apostolicâ auctoritate damnata, usuique mortalium, ac luci, quam temerâsset, est subtracta. Qua ipsa de re Farnesio responsum Antonius Barberinus Cardinalis hanc in sententiam reddidit. " Turbulento sanè Gaspar Scioppius est ingenio. Obstinâsse „ animum videtur, Patrum Jesuitarum ut famam scriptis laceret, quæ „ ementitis vulgat nominibus. Scriptorum titulos eorum, quæ adhuc „ edere laborat, transmissos huc abs te, Sanctissimus Dominus noster „ haud sine stomacho aspexit. Et verò de sententia Apostolici Senatus „ mandavit, ut, quæ in publicum prolata jam sunt, Sacræ Congregatio„ nis, quæ *Indicis* dicitur, decreto, velut supposititii auctoris opera, in„ terdicantur. Salvum te, fortunatúmque Deus & præstet perpetuò, „ & servet. Romæ, sexto Idus Decembris, anno M. DC. XXXV. „ Ipse quoque Scioppius Romano denique interdictus cælo, solóque est. Mediolano præterea, ubi tanta quondam machinatus in Societatem fuerat, omníque territorio Austriaco exesse jussus. Nec fere dehinc pedem homo, nisi in fuga, vel exilio, posuit. Erravit diu Laris, focíque incertus; odiosus mortalibus ipse maximè, qui odia severat. Mutatis locis fefellit censorum oculos ac judicia declinavit. Ad extremum apud Ve-

Vid. suprà n. 379.

netos, Jesuitis etiam tum iratos, quorum Decretum, de juventute à Societatis scholis arcenda, scripto priùs defenderat, asylum solatiumque exilii qualecunque reperturum se sperabat; licèt in Comitiis anno M. DC. XXX. Ratisbonæ actis, suggesturum se jactârit consilia minimè aspernanda, quibus Respublica Veneta terra marique posset everti. Nihilominus circulator hic, patrio solo extorris, ac velut alter Cain ultricem ubique Nemesin tergo imminentem effugiens, ac ne somnum quidem extra formidinem capessens, Patavii tandem, ubi reliquum ætatis exegit, è Nobili scilicet

Vid. Lavand. Grammatic. Pædic. pag. 66.

Fran-

Francone, Patritio Romano, Equite S. Petri, Comite de Claravalle, Consiliario Cæsareo (hos aliósque honorum titulos sibimet thraso hic ascripsit) in Unguentarium & Pharmacopolam circumforaneum ridicula sanè metamorphosi est transmutatus.

CAP. XXVIII. *Continuatio belli, à Scioppio Societati pridem illati, ductore & antesignano Romano Hayo ab Anno 1[illegible]*

ET verò internecino hoc Societatis hoste ex Imperio Romano, quo Jesuitas ad unum omnes pridem exterminatos volebat, emigrante, respirare nobis paulisper licuisset, nisi Romanus Hayus, cui perfrequens cum Scioppio commercium, bellum improvisum sanè & minimè opinatum advertùm Societatem nostram decem & amplius annos continuasset. Fuit hic cœnobiticæ illius, quam sæpe antea memoravimus, causæ propugnator longè acerrimus. Consilia verò communia cum Scioppio iniisse, vel ex eo conjicias, quòd quem *Astri inextincti* librum Scioppius eodem in volumine cum *Astrologia* sua *Ecclesiastica* adversùs Laymannum & Societatem nostram ediderat, eundem Hayus suum postea asseruit, iterúmque seorsum suomet nomine evulgavit. Et quanquam Scioppianam *Astri inextincti* editionem videbatur improbare, ideóque emendatius ab se opus dari profitebatur: vix tamen, ac ne vix quidem moderatius id redditum, quibus locis Societatem nostram perstringit. Adeò Scioppianis omnia dicteriis, sarcasmis, mendaciis, calumniis, contumeliis sunt referta. Existimem tamen, diversam admodum disparémque fuisse consiliorum Hayi ac Scioppii rationem. Etenim Hayus non eò utique intenderit animum, ut Societati nostræ universæ tantam ubique conflaret invidiam atque infamiam (quippe quod ab Sacerdote Religioso nimiùm quantùm abhorret) sed ut causam cœnobiticam, quam velut probabilem, aliorum etiam ex cœnobitarum sententia, tuendam susceperat, quoquo modo defenderet, falsò sibimet persuadens, cupiditatem hominum nostrorum, vel certè consilia, susceptæ causæ rationibus, ante omnia obstare. Contrà Scioppius implacabili in Societatem odio, invidia, æmulatione, furore æstuans, tot libellorum famosorum editione iterata ac ferè continua id præcipuè spectare visus est, ut non tantùm infames mortalibúsque omnibus odiosos redderet Jesuitas; sed ut tanquam pestes Reipublicæ & carcinomata, bellorúmque omnium ac seditionum auctores, si non orbe universo, toto saltem Imperio prorsus eliminarentur. Atque ob id scilicet defensorem se Cœnobitis præbuit, ut probabilis causæ patrocinio immanes suas calumnias nonnihil honestaret, speciéque piæ defensionis liberiùs odia inveterata exerceret; licèt prius Augustâ Romam scripserit: *Jesuitis post Deum hanc deberi gratiam, quòd Catholica Religio ex universa Germania exulatum non iverit. Optimum proinde fore, si ex recuperatis Monasteriis varia Collegia Jesuitis constituantur.* Adeò nempe sibi constabat Vertumno mobilior Scioppius, ut quos herì supra astra extulerat, hodie ad inferos usque detrudat. Sed Hayum revisamus.

387. Consurgit in Societatem nostram Romanus Hayus. *Vide suprà n. 372.*

Vide Decad. 8. n. 3. Alb. Vindic. c. 14. §. 7. n. 102. 115. 117.

Hic in cœnobiticæ, ut diximus, causæ subsidium anno M.DC.XXXVI. *Astrum* illud *inextinctum*, velut minacem cometam, cujus infestis fulgoribus Laymannum & Societatem nostram feriret, denuo spectandum & observandum dedit. Et quanquam minimè ignorabat, idem *Astrum* ipsum ita, ut editum biennio ante ab Scioppio fuerat, peculiari quadam Laymanni lucubratione *Censuræ* nomine, quemadmodum suprà narravimus, jam refutatum, planéque fuisse extinctum; accendere nihilominus de integro, orbéque toto dispergere conabatur. Neque tamen adversùs

388. Hayus librum *Astr. inextinct.* à Scioppio typis Sangeorgianis, id est, ementitis, prius editum, re-

cudendum curat.

sùs Laymanni *Censuram* illam quicquam est ausus reponere; sed intactam penitus relinquens, refutati *Astri* nudum istud atque indefensum opus editione altera præcisè objecit, reipsa confessus, quod Laymannus causæ, quam propugnandam suscepit, fiduciâ, prædixerat, solidissimam eam invictámque esse, & quæ novas adversariorum exceptiones ita omnes occuparet, nihil ut excipi contrà, nisi ex vano, posset. Cæterùm quam attingere non sustinuit, sustinuit contemnere, dum operis sui Præfationem sic concludit: Laymanni Censuram *suamet imbecillitate, plumea levitate demonstrare, suam doctrinam in ipsissima Veritatis petra solidatam esse, nec ullis machinis expugnari posse.* Atque ita de tanto adversario se planè triumphasse minimè dubitabat. Ipso deinde in opere alium Laymanni librum, quem is *Justæ defensionis* nomine pro Societate scripserat, iisdem ferè modis omnibus, quibus prima in operis editione Scioppius, perstrinxit fugillavítque; id quoque conquestus, Laymannum stylo usum indigno, acrique nimis, & qui convicia magis, quàm *justæ defensionis* ingereret argumenta. Verùm quisquis eum Laymanni librum animo integro, nec partium studiis abrepto legerit, fatebitur sanè, acrimoniæ nihil; ponderis verò plurimum ad coarguendas, ut oportebat, adversariorum calumnias, fabulas, allucinationes, inesse; neque ita profectò, ut adversariis nostris mos, in alienas à causa criminationes, ne dum in probra & convicia, extra controversiæ fines, Scriptorem nostrum prorumpere. Sed neque proferre quicquam, quo alterius cujusquam Ordinis obscuretur fama, quóve persona potiùs cujusquam adversariorum, quam causa ipsa, petatur. Certè aliam longè atque Hayus, eámque sanè honorificam de Laymanni opere censuram gravissimi per Germaniam viri, quà Theologi, quà Juris-consulti, magno numero tulêre. Ex quibus unum adducere in exemplum juvat, Zachariam Furtenbachium, Ecclesiæ maximæ Augustanæ Decanum, acerrimo judicio virum, sacri omnis, ac profani juris scientissimum, eúmque à partium studio atque assentatione multò remotissimum. Is in literis ad amicum datis decimo Calendas Martii anno M. DC. XXXI. de opere illo quidnam sentiret, his totidem significavit verbis: *Accepi opus* Justæ Defensionis *R. P. Pauli Laymanni, pro quo ago ingentes gratias. Est planè opus illud præclarum, solidum, & luce dignissimum. Et vix verbis exprimere possum, quanta cum voluptate illud perlegerim, quantúmque læter, quòd videam justitiam bonæ causæ tam eruditè ac solidè demonstratam; defensam auctoritatem Sedis Apostolicæ; detectas, & in apertum productas fraudes & technas adversariorum; denique Societatem JESU à malevolorum calumniis & criminationibus fortiter ac magnificè vindicatam. Quod autem præter cætera, eáque omnia præclara, maximè miror, est modestia, qua Auctor in confutanda tantarum calumniarum mole uti voluit.* Hæc ille. Nec dissimilia alii.

Vide supra n. 373.

Vide supra n. 362.

389. Laymanni stylum quàm immeritò Hayus accusat.

Vide Antanatomiam Foreri in Præfat.

Astri porrò *inextincti* exemplarium vim ingentem per omnem latè Germaniam, atque adeò in ultimum usque Septentrionem, sed maximè per Religiosorum Ordinum cœnobia spargendam Hayus curaverat. Cúmque nostri, novos eos confutati semel adversarii impetus silentio excepissent, causæque nixi fiducia, diu quievissent: id silentium in rem suam obtrectatores nostri interpretati, in foro & compitis, in circulis, in conviviis, in virorum honestissimorum cœtibus, in aulis Principum de Jesuitis triumphabant, passímque gloriabantur, Astri illius radiis ita eorum oculos esse perstrictos, tantæ ut luci ferendæ impares, herbam, tanquam

390. Confutant Hayum Crusius, Mangionius, Lavanda.

mani-

manifestè convicti & elingues redditi, porrigerent. Et verò multos ostentatæ victoriæ sic decepit species, ut ex amicis etiam Societatis jam non deessent, qui, quòd perspecta parum, quæ contra Laymannus scripserat, habebant, taciturnitatem ejusmodi timiditati potius cuidam, ac diffidentiæ, quàm bonitati causæ securitatíque ascriberent. Itaque cùm ad famam Societatis, atque ad Laymanni quoque existimationem tuendam nova illa extimulasset Socios necessitas, Præsidum permissu anno M.DC.XXXIX. Joannes Crusius Bremensis Coloniensibus typis Apologiam edidit, quam *Astri inextincti Eclipsin*, seu *Deliquium* inscripsit. Eodémque fere tempore ex Romanis nostris Theologis Valentinus Mangionius Perusinus, qui Cardinalem Ginettum, Apostolicæ Sedis Legatum in Germaniam secutus, Coloniæ Ubiorum commorabatur, librum edidit, in quo *Astri inextincti Theoricas* (sic vocare placuit) proponebat. In ea Scioppii dicam, an Hayi? cavillationes, fraudes, calumnias, & plena conviciorum plaustra, utpote quæ nihil ad causam facerent, consultò præteriit. Argumenta verò, quæ Hayus attulit, iis maximè rationibus confutavit, enervavítque, quibus Laymanni Apologia tum prior illa, quam *Justæ Defensionis* nomine vulgaverat, tum altera, quam *Astri inextincti Censuram* inscripsit, innitebatur. Ut appareret, Laymanni doctrinam non novis ullis, non alienis indigere fulcimentis; sed suamet fultam soliditate, suóque firmam robore subsistere, nullis adversariorum machinis evertendam. Anno insequenti Scriptor quoque externus Eugenius Lavanda Ninevensis, postquam Scioppium in *Grammatico Pædico* sive *puerili*, & in *Grammatico Palæphatio* sive *nugivendo* (sic literatorem hunc vanissimum appellat) graphicè depinxerat, *Notas* quoque in *Astrum* Hayanum edidit, breviores illas quidem; at nervosas admodum, notatúque dignissimas, quibus Hayum multarum allucinationum, fraudum, calumniarum coarguit. Interea causa illa Cœnobitarum, quam scriptis iste, consiliísque sustentabat, Ratisbonæ, Viennæ, Romæ, iterum ac sæpius, supremis ipsis tum sacri fori, tum profani, conciliis judiciísque agitata acriter atque discussa fuit. Nec sententiis modò tot tantorúmque Judicum, sed decretis etiam factísque summorum Principum, atque adeò Apostolicæ quoque Sedis judicio approbata est. Nam vacantium quorundam cœnobiorum bona tum maximè in Societatem nostram, Collegiis domiciliísque novis constituendis, Pontificia Cæsareáque auctoritate translata fuisse constat. At tantùm abest, ut quietem hæc pacémque pugnacissimo Scriptori persuaderent, ut magis etiam, sinistris controversiæ hujus exasperatum eventibus animum in Societatis nostræ homines, atque in eos præcipuè, qui *Astrum* scriptis exagitabant, incenderent.

M.DC.XL.

Vide supra n. 8. & 51.

391. Eugenii Notæ, Hayo frustra obnitente, Academiæ Viennensis judicio saniore, Cæsareoque decreto approbantur.

Igitur quæ diu multúmque meditanti ultionémque paranti tempus & ingenium suggesserat, expedire sensim atque ad lucem propellere occepit. Ac primò quidem clam dedit operam, ut *Notæ* Eugenii Lavandæ, magna passim assensione plausúque celebratæ, Viennensium quorundam Academicorum sententiis condemnarentur. Qui tamen vim operis auctoritatémque haudquaquam infregêre. Cùm præsertim insciente Antistite, ignaris Theologis Academiæ Doctoribus, Decano ipso reclamante, actitata res esset; & Ferdinandus Cæsar, examinatis negotii rationibus, pro Lavanda Decretum postremò ediderit. Deinde novum quoddam, in quod plures insumpsit annos, opus Hayus procudit, quod *Aulam Ecclesiasticam*, & *Hortum Crusianum* inscripsit. Nam in Crusium præci-

 puè

puè stylum exacuit, quem falsi erroriſque multiplicis dum inſimulat, unà Societatem noſtram haud ſecus, atque ſi ipſa potiſſimùm ſe cauſæ oppòneret cœnobiticæ, malarum artium complurium, avaritiæ, fraudis, violentiæ, atque adeò rapinæ accuſare audet; quaſi omne iſtud noxarum genus in uno illo ineſſet facinore, quòd Societas Cœnobiorum quorundam bona, dum ad ipſam, nil tale agitantem, imò diù multúmque tergiverſantem, ſummorum tribunalium judiciis ſententiiſque, atque adeò maximorum Principum Pontificúmque decretis deferebantur, aliorum Ordinum Religioſorum, & Cleri reliqui prævio indè à multis jam ſeculis exemplo, ad conſtituenda iis domicilia, quo ipſam afflictæ profligatæque religionis neceſſitas multiplex, & populorum atque Antiſtitum flagrantiſſima accerſiſſent vota, propriiſque præterea inſtituti ratio atque officium compelleret, tandem acceptaſſet. Stylus porro, quo Hayus utitur, Satyrico, quàm forenſi aut apologetico propior, idémque illiberalibus paſſim jocis dicteriſque, Scioppio familiaribus, aſperſus, & quo haud dignè ſatis Pontificum Cæſarúmque habetur majeſtas (ut alia præteream, Scioppio conjurato Societatis hoſti magis, quàm Sacerdoti Religioſo uſitata) ſuſpenſum me, fateor, tenuit ſemper, atque etiam nunc tenet, an non, quod antè de *Aſtro inextincto* conjectabam, idem de altera iſta Hayi lucubratione ſtatuerem. Magnam nempe operis partem ad Scioppium, è longinquo etiam tum cum Hayo colludentem, pertinere. Id quod & alii noſtri Scriptores, Cruſius, Mangionius, Maſenius non ex vano ſuſpicabantur. Utut eſt: qui ſuo ſcripta vulgabat nomine, ſua faciebat omnia, quæ ſcriptis continebantur. Qui quidem ſuſpectum ſe eò etiam ampliùs præbuit, quòd heterodoxæ potiùs officinæ typis (nam Francofordiæ primùm excuſus liber eſt) quàm prelo Catholico edenda curavit; quódque (ut auctor eſt Cruſius, qui Gerhardum, Spanhemienſem Abbatem, teſtem adducit) minimè probantibus familiæ ſuæ Præſidibus, librum vulgavit. Ac demus, nonnullos ſcribendi cauſam non improbaſſe: neutiquam tamen mihi perſuaſerim, ſtylum eos tam aculeatum, tam maledicum & contumelioſum comprobaſſe. Certè opus iſtud Hayanum à multis divini humaníque juris conſultiſſimis, quà profani, quà ſacri ac religioſi Ordinis viris, iis etiam, quos cauſæ, religionisque ſocios Hayus ipſe habebat, cenſuras usquè adeò graves adverſásque tulit, ut tot tantorúmque judiciis hominum, imò ſuæmet ſcriptionis vitiis ſatis ſuperque confutatus ſit Hayus.

Vide Decad. V. n. 392. & Decad. VI. n. 466. & ſeqq. Item Cruſii Comment. Hay diſcuſſ. Tr. 3. c. 1. Sect. 1. pag. 9. & ſeqq.

392. Refellitur à Cruſio & Maſenio. *Vide Maſenii Raſtrum in Præf.*

Ne tamen ſilentium ac diſſimulatio Societatis deteriorem dentò in partem acciperetur, viſum eſt ſcripta ſcriptis objicere. Igitur Cruſius, qui antea quoque doctrinam Hayi in judicio Rotæ Romanæ de corruptis paſſim ſanctionum legúmque *allegationibus* revicerat, amplíſſima edita diſputatione, quam in quatuor partitus eſt volumina, & purgavit ſe abundè de impoſitis ſibi Societatíque criminibus, & malè tractata ab adverſario jura, legúmque citatarum corruptelas non recenſuit magis, quam demonſtravit. Opus porrò ſic placuit inſcribere: *Aulæ Eccleſiaſticæ, & Horti Cruſiani ſubverſio, ſive Commentorum Hayanorum diſcuſſio.* Eodem ferme tempore Jacobus quoque Maſenius, tot editis libris orbi notus, apologiam elucubratus eſt, hac epigraphe: *Raſtrum Horti Hayani, quo veritas à falſitate, innocentia à calumnia, æquitas ab iniquitate contra R. P. F. Romanum Hay ſtrictim purgatur ac defenditur.* Hæc aliáque ſcripta noſtrorum apologetica ſi cum Hayi commentationibus conferre non gra-

gravarentur adversarii, non dubito, quin fiam mutarent sententiam; nec tot in hanc usque diem dicteriis Societatem impeterent.

Et quoniam de Cœnobii Ebersbergensis, quod S. Augustini Canonici Regulares primùm, indéque Benedictini incoluerant, ad Jesuitas translatione non pauca temere & injuriosè in vulgus hodiéque sparguntur: illuc nostros, post diuturnam tergiversationem, non nisi summi Pontificis imperio adactos, tandem commigrasse, discere poterat Hayus, cùm ex Laymanni *Justa Defensione*, ipsiúsque Guilielmi Bavariæ Ducis literis, è Schefflariensi, quò tunc fortè excurrerat, Canonicorum primùm Regularium, tum Benedictinorum, demum Præmonstratensium cœnobio, ad Ernestum Septemvirum Colonienſem ac Frisingensem simul Episcopum datis; tum ex Andecensi Abbate Alexandro Sautero, teste oculato, qui, perspecta Societatis in hac translatione integritate, intimam cum nostris amicitiam contraxit. Nihilominus Hayus præter alia complura commiscisci ausus est: *Ebersbergæ manes Monachorum certis anni temporibus in hunc usque diem intempesta nocte quasi à somno excitatos è cellis seu cubiculis cum sensibili strepitu prodire, templi chorum adire, inibique Dei laudes Monastico more decantare, ut ipsorum Societatis JESU Patrum fideli relatione didicisset.* Rei igitur veritatem, postquam toties aut fefellisse, aut falsum fuisse Hayum compererat Crusius investigaturus, coloniâ Monachium scribit, intelligítque ex Joanne Sigersreitter Collegii tunc Rectore: Somnium, seu potiùs figmentum hoc esse Hayi, qui ne unum quidem rei hujus testem nominare possit; cùm tamen quotquot Ebersbergæ jam indè à Cœnobii translatione aut habitassent, aut diutius pernoctassent, nihil horum se unquam vel vidisse, vel audiisse testentur; idque evidentiùs demonstrari hominis externi (nam domestici forsan suspecti forent) testimonio. Quod ex Crusii opere apologetico totidem verbis hìc juvat exscribere. *Ego Paulus Kern Juris utriusque Licentiatus, Electoralis Curiæ Monacensis Advocatus, & ibidem Notarius Immatriculatus, nec non Monasterii & Hoffmarckiæ Ebersspergensis Prætor, hisce fateor, quòd in Aula Ecclesiastica & Horto Crusiano à R. P. F. Romano Hay Ordinis S. Benedicti &c. An.* 1648. *Francofurti edito non absque summo scandalo legerim, quod dictus P. Hay inter cætera fol.* 338. *pro certo scribere & asseverare audeat, se ipsorum Societatis JEsu Patrum fideli relatione didicisse, in Cœnobio Bavariæ Benedictino Ebersberg nuncupato, tunc temporis non desolato, quod intuitu publicæ utilitatis ad Instantiam Guilielmi quondam Bavariæ Ducis Clemens* VIII. *Monachensi Collegio dictæ Societatis datâ bullâ univerat, certis anni temporibus in hunc usque diem intempesta nocte monachorum dudum sepultorum animas in dormitorio, quasi à somno excitatas, è cellis seu cubiculis cum sensibili strepitu prodire, templi chorum adire, inibique Dei laudes Monastico more decantare &c.*

Cùm tamen ego suprà nominatus non solùm Moncahii natus & educatus fuerim, verùm etiam ibi studia humaniora audiverim, atque absolutis Ingolstadii Philosophiæ & utriusque jurisprudentiæ studiis jam octodecim annis Judicis Ebersspergensis officio etiamnum fungar; interea Ebersspergæ singulis annis sæpius in diversis dormitorii cubiculis seu cellis, nec non in superiori & inferiori Abbatia, qua immediatè per januam templi Chorus adiri potest, pernoctarim; nunquam autem ipsemet quicquam viderim, vel etiam à meo parente p. m. qui ante me viginti annis hunc officio præfuit, aut aliis Sereniſſimorum Ducum Bavariæ Officialibus, qui æquè in Monasterio Ebersperg sæpius pernoctarunt, audiverim, neque à

393. Hayi commentum de spectris Ebersberg. *Pag.* 159. *& in Append. p.* 24. *Vide Decad. VI. n.* 468. *Ertel Atlant Boic. P. II. V. Ebersperg. Comment. Hayan. Discuss. Tr.* 3. *c.* 1. *Sect.* 1. *pag.* 15.

Subditis Eberſpergenſibus unquam intellexerim, quòd Monachorum ſepultorum animæ cum ſenſibili ſtrepitu chorum adeant, vel adiverint, multò minùs ibi Dei laudes Monaſtico more decantaverint &c. quod coram Deo & in conſcientia teſtor. In quorum fidem teſtimonium hoc propria manu ſcripſi, & conſueto Sigillo munivi. Monachii 26. Jan. An. 1649. Paulus Kern. J. U. L. Addit Cruſius, Hayum nec veracem, nec fidelem ſomniorum eſſe interpretem, dum Monachos pridem ſepultos hodieque conqueri ait de Monaſterio Ebersbergenſi, contra Concordata Nationis Germanicæ, invitísque adeò Fundatoribus ablato. Nam Concordata illa recepta non eſſe in Bavaria; nec, etſi recepta fuiſſent, ulli impunitatem delinquendi concedere, uti fuſius alibi diſſeruiſſet. Cœnobium porrò Ebersbergenſe non Benedictinis, ſed Canonicis Regularibus S. Auguſtini à Fundatore initio fuiſſe attributum; ac proinde, ſiquid valerent Hayi argumenta, his, non illis reſtituendum fore. Hæc, ſilentio lubens præteriiſſem, niſi conſtaret, non paucos ea, quæ Hayus, adminiculante Scioppio, in Jeſuitas commentatus eſt, volvere ac revolvere perſtudiosè; Laymanni verò, Cruſii, Mangionii, Maſenii, aliorúmque plurium ſcripta apologetica ut legant, adduci non poſſe. Id enim ſi facerent, næ illi de re tota longè aliter judicarent, neque partem unam, alterâ ne auditâ quidem, condemnarent.

Ibid. pag. 16.

Tr. II. pag. 106. & ſeqq.

Vide ſuprà num. 391.

394. Rom. Hayi morientis voces. *Vide Epiſtolas apolog. adverſùs libellum,* Cura ſaluti &c. *in Nota penult. ad Epiſt. X.*

Ea verò ipſa dum noſtri promunt in lucem: Hayus adverſarius ex humanis abiit; ſenio, morbo, laboribus, ærumnis belli exhauſtus, confectúsque octavo Calendas Aprilis, anno M. DC. LIII. Qui (ut noviſſimus alius tradidit Societatis noſtræ adverſarius) cùm ab uno quodam de ſuis Præſidibus in ipſo mortis confinio interrogaretur, annon per intemperiem quandam exacerbati animi, maléve affecti, ſcriptitâſſet quippiam, cùm veterum religionum defenderet cauſam, quamobrem ſibi à Deo judice metueret; reſpondiſſe fertur: "Adeò ſeſe hinc nihil extimeſcere, „ ut præmium ſibi immortale potiùs polliceretur, propterea, quòd ſilen„ tibus aliis, atque diſſimulantibus, cauſam juſtam, ut probabilem, pro„ pugnandam ipſe potiſſimùm ſuſcepiſſet. „ Quas ejus voces in magnum præjudicium adversùs Cruſium noſtrum, & Maſenium, adverſarius ille adduxit. Verùm neque Cruſius, Maſeniúsve, neque alius quisquam de noſtris, ob id Hayum unquam reprehendit, tanquam defenſione ipſa cœnobitiæ cauſæ, quam duceret probabilem, peccâſſet; ſed quòd bene ſuſceptam defenſionem haud bene proſecutus eſſet iniquis hominum noſtrorum, Societatisque criminationibus, aliíſque ſtyli, indigna miſcentis varia, peccatis. Quod quidem quo animo Hayus, æquóne, ac recto, an iniquo contrà, pravóque, factitârit, noſtrarum haud partium arbitror exquirere. Meliora certè, ut par eſt, Religioſo viro, & Sacerdoti, omnia tribuerim. Et quanquam acerbioris animi, minúsque pacati, atque compoſiti argumenta multa Hayanis in ſcriptis cuivis, vel obiter volventi, ſe offerunt; neque ego facilè mihi perſuaſerim, ſi talia nulla inibi argumenta extarent, Præſidum quenquam Religioſorum fuiſſe futurum, qui Hayi, jamjam morituri, ac propè animam agentis, conſcientiam ſuper ea re ſolicitare interrogatione tam gravi, támque ſevera, ſuſtinuiſſet: contingere tamen haud dubiè potuit, quod fieri quotidie humanis in rebus cernimus, ut partium ſuarum, quas crederet juſtiores, flagrantiore ſtudio, ipſóque amore cauſæ, ac propugnandi ardore abrepta ſcribentis mens parùm animadverteret, à medio illo quantùm temperamento virtutis deſci-

Digitized by Google

sciscéret, quo, qui impetu aliquo, ac fervore feruntur, nihil ægrius agnoscunt, nihil assequuntur difficilius: ut sæpe gratiam inire, à Deo etiam, videantur sibi, qui maximè offendunt. Plura prudens de Hayo, ne litigare ipse videar, prætereo. Litigii verò Hayani rationes totius, atque utrò veritas, victoriáque pertineat, æstimare verè qui voluerit, eum necesse erit utriusque partis volvere scripta diligenter, atque inter se componere. Quod quidem cùm per sese sua cuique prudentia dictet, supervacaneum videri poterat admonuisse: ni, quod usus docuit, multorum præceps ad sentiendum animus, dum ex obtrectatorum unicè relationibus res nostras æstimat, falsas passim, inconditásque de Societate nostra opiniones jam imbibisset. Et verò, per me licet, obtrectantium scripta, cuicunque otium erit, atque animus, exhauriat universa; dum nostra quoque perlustret sedulò, examinétque. Quo facto, quicquid integro, liberóque statuerit judicio, idem ipsum ut statuat, magnopere egomet auctor ero. Neque ambigo, cùm, quæ vel styli, scriptionisque inter partes differentia sit, intellexerit, è re nostra pronunciaturum. Adeò verba etiam, non res modò, causarum jura, litigantiúmque ingenia declarant.

Dum Hayus cum Jesuitis altercatur in Germania, Scioppius Patavii, quò humanæ divinæque majestatis reus, capiti consulturus, profugerat, velut canis catenis vinctus (nam exulis in morem, ut diximus, ibi degebat) Societatem allatrare non destitit. Hinc Apostolicæ Sedis ad Helvetios Nuntius, ut Collegii nostri Lucernensis annales ad annum M. DC. XXXVI. perhibent, à Legato Apostolico Venetiis agente; missis literis, vehementer contendit, ut famosa quædam opuscula, Patavii adversùm Societatem nostram procusa, supprimenda, compescendúmque obtrectatorem auctoritate Senatûs curaret. Nactus ibi est Scioppius, cui assiduum cum hæreticis, aliisque Societatis hostibus commercium, causæ suæ pessimæ in ipsa adeò Hollandia patronum, Andream Rivetum, Auriaci Principis junioris Præceptorem, pestiferis adversùs dogmata Catholica, atque in Bellarminum & Petrasanctam scriptis ipsum quoque famosum atque infamem. Hic librum in gratiam Scioppii anno M. DC. XXXVII. vulgavit, quem commutato nomine *Renati Verdæi Stateram* inscripsit, in id maximè intentus, ut opusculum illud, in quo *Mysteria Patrum Societatis JESU* Satyricæ fabulæ in modum Scioppius confinxerat, propugnaret. Quanquam Scioppii magis ipsius, quàm Riveti partum illum fuisse, haud temere Huylenbroucquius noster, aliique conjectant. Stateram hanc, uti & cætera omnia Scioppii opera Satyrica luculentissimè refutavit Albertus de Albertis Tridentinus, editis vario titulo multiplicique argumento in famosum hunc Grammaticum compluribus libris, *Vinduciis* nempe *generalibus*, *Lapide Lydio*, *Dentiscalpio*, *Strigili*, & *Novacula*. Ipse interea in asylo suo Patavino minimè agebat securus, capiti suo, tot diris devoto, solicitè cavens, metuénsque, ne aut veneno tolleretur, aut in percussorem fortè aliquem sicariúmve incideret. Quin & profugium ad Batavos, atque adeò ad hetorodoxos reditum tentasse, scriptis extremâ senectâ Lugdunum Batavorum literis, Hornæus tradit; sed rejectum ob vanitatem. Nihil enim hoc homine levius, nihil versutius, nihil inconstantius, utpote qui in omnes se partes, prout res tulit, versare, fingere ac refingere, fidémque, Religionem, veritatem, animam, omnia demum venalia habere pridem consueverat, nil pensi habens, Orthodoxusne, an hetorodoxus, Lutheranus, an Calvinianus, an

395. Scioppii exulis in Societatem molimina. Commercium cum hæreticis & Societ. hostib. Mors, ejúsque effigies.

In Vindicat. alt. cap. 2.

Apud Huyl pag. 29. ibid.

an atheus, aut cujuscunque tandem sectæ foret. Machiavellum certè, religionis omnis contemptorem, maximi fecerat, ejúsque dogmata, quæ vix ullús hæreticorum, quantumvis impius, unquam defendit, in *Pædiæ Politices* libro, anno M. DC. XXIII. edito, ex instituto propugnanda susscepit, hócque & aliis libris pestilentissimis *Politicam* Christianam non solùm sceleratissimè profanavit, sed prorsus de medio sustulit. Refértque Henricus Wangnereckius, qui *Pædiam* refutavit, cùm Ingolstadii Scioppius anno M. DC. XVI. theatralibus interesset ludis, quibus Machiavelli impietatem academica juventus vitandam proponebat, indignatum hominem vehementer, valdéque ceu de injuria, scriptori integerrimo & innocentissimo publicè illata, conquestum esse. Obiit, receptu apud Batavos frustra, ut dixi, quæsito, Patavii in exilio. Cujus germanam effigiem vivis coloribus depinxit Albertus de Albertis in Lapide Lydio, ubi Scioppium cum Arnaldo Brixiensi, nequissimo illo præstigiatore, quem S. Bernardus scitissimo non tam calamo, quàm penicillo graphicè effingit, ita componit & confert, ut ovum ovo consimilius esse haud possit. Nam sicut Arnaldus, quem Baronius *Politicorum hæreticorum Patriarcham & Principem* vocat, insolitam vini ciborúmque abstinentiam ostentabat; ita Scioppius, pseudopoliticorum & hypocritarum facilè princeps, de se prædicare non dubitavit: " Dies integros aridum, siccum ac jejunum, prandia omnino ignorasse; vinum aqua mutasse; carnes cum piscibus & ovis in perpetuum à mensa sua proscripsisse; caule dimidiato, & aliquanto oryzæ cum pyro aut pomo & casei frustillo contentum, ipsas viginti quatuor horas durare solitum. " Sed insigni huic hypocritæ larvam detraxit eruditissimus Lavanda, qui Germani cujusdam literas Romam ad amicum scriptas recitat: " Esse videlicet Romæ quempiam nominem Casparum Schoppium, qui abstinentiam à carnium esu, & potu vini jactitet. Sed eum fucum facere, & mentiri in jugulum suum; cùm ipsemet viderit illum in occultis angulis sæpius non solùm carnibus vescentem, sed etiam larga meri potione oneratum. " Arnaldum S. Bernardus vocat " inimicum crucis Christi, seminatorem discordiæ, fabricatorem schismatum, turbatorem pacis, unitatis divisorem. Cujus dentes arma & sagittæ, & lingua gladius acutus. Cujus sermones molliti super oleum; cùm sint jacula. Qui blandis sermonibus & simulatione virtutum divites & potentes allicere soleat, sedens in insidiis, cum divitibus in occulto, ut interficiat innocentem. " Quæ quàm aptè conveniant Scioppio, abundè constat ex sceleratis ejus scriptis, dictis, factísque, quibus universam perturbavit Christi Ecclesiam, Religiosas familias antea concordes sceleste inter se commisit, Jesuitis nefanda quæque, à se nefariè conficta, ac forsan ab ipsomet patrata, Deo, religione, & conscientia postposita, per summum nefas affinxit; supremi jura Pontificatûs temeravit, auctoritatem irrisit, literas divinas, Conciliorum decreta, Doctorum Catholicorum scripta nequiter mutilavit, perversè explicavit, improbè distorsit; libellos famosos, ab Ecclesia damnatos infamíque rogo addictos, aliâ atque aliâ formâ, nomine, inscriptione, typis omni lege prohibitis cudendos ac recudendos curavit, laudavit, defendit, auxit, disseminavit.

In vindic. Polit. Præf. ad Lect.

P. IV. cap. 3. à pag. 658. Epist. 195.

Ad an. Ch. 1141.

In Hypobol. pag. 250.

In Grammatico Nugivend. pag. 40.

Atque hæc ideo fusiùs commemoravi, palam ut omnibus fiat, quid hominis sit Scioppius, quæ ejus consilia, quæ artes, qui doli, quæ machinæ. E cujus pharetra tela ferè omnia deprompsere, quotquot Societatem ad nostra usque tempora impugnare & insectari non desinant. Neque

que verò ab instituto nostro alienum fuerit, belli, quod dixi, adversùs Jesuitas susceptí, continuationem, quoniam vix alibi locus erit opportunior, longiùs hic prosequi.

CAP. XXIX. *Prolatatio belli adversùs Jesuitas in annos deinceps complures.*

Postquam igitur fax belli hujus Scioppius, qui Jesuitas omnes, se vivente, totísque ad id viribus connitente, funditus extirpatum iri speraverat, Patavii, ut diximus, extincta est; mox alii atque alii succenturiati sunt, qui iisdem, quibus Scioppius, armis, mendaciis videlicet, probris, contumeliis, calumniis oppugnarent Societatem. Fuerúntque, qui vivi etiam tum Scioppii vestigia tererent, editis falso auctoris, falso loci nomine libellis famosis, pridem confutatis ac damnatis, verumtamen in alias aliásque identidem formas, addita nova mendaciorum & calumniarum appendice, pravè ac turpiter transformatis. Agmen ducit infamis Satyra ficto nomine *Lucii Cornelii Europæi* anno M. DC. XLIV. in aciem producta, *Monarchiæ Solipsorum* nomen præferens, obscura eadem & mordax, & quæ dicaci joco magis, quàm seriò exarata videri possit. Concinnatam ab Jesuita adversarii nostri mentiebantur. E quibus Antonius Arnaldus, *certum esse* ait, *à P. Melchiore Inchofer fuisse elaboratam.* At Huylenbroucquius noster pluribus iisque evidentibus ostendit argumentis, Arnaldum ejúsque fœderatos tum quoque falsa proloqui, cùm se res certas afferre, fidenter pronuntiant. Poterat Arnaldus cùm ex opere ipso, siquando id pervolvisset, tum ex Bibliotheca Societatis intellexisse, quàm ab ingenio, moribus, rebus gestis, scriptísque P. Milchioris Inchofer, Viennæ Austriæ nati, præclarísque voluminibus Historicis, Philosophicis, Mathematicis, ac Theologicis orbi erudito noti aliena atque inter sese pugnantia sint, quæ hac in satyra confinguntur. Eadem tamen sæpius postmodum recusa est, Germanicéque, ut calumnia latiùs spargeretur, reddita; Romæ verò pridem auctoritate Apostolicâ condemnata.

396. Famosa satyra, *Monarchia Solipsorum.* *Vindic. tert. P. 2. ad finem.*

Anno M. DC. XLVI. ex obtrectatoribus anonymus quidam, ísque nasutior, cùm animadverteret, superiorum calumniarum in Societatem auctores aut non fecisse fidem, aut non satis fecisse idcirco, quòd & odium, invidiámque acerbitate styli, & criminationum in homines nostros falsitatem ipsorum criminum atrocitate apertè nimis prodidissent, damnare se Scriptorum hujusmodi malignitatem proterviámque professus, certiora quædam de Jesuitis, eáque in publicum utiliora traditurum, fallaciter jactabat. Stylo igitur ad modestiam prudentiámque, ut sibi quidem videbatur, composito, Societatem necessario reformandam esse multis ostendit argumentis, contendítque, homines nostros, omissis pristinis instituti sui officiísque studiis, negotiis alienis, vanísque seculi rebus addicere sese cœpisse, eóque curas potissimùm convertere, ut (quod & *Monarchiâ* illa *Solipsorum* apertiùs designabat) imperium orbis terrarum, quà Politicum, quà Ecclesiasticum, uni Societati suæ vindicarent. At quis non rideat hominis hujus imprudentiam dicam, an impudentiam, qui, dum aliorum in Societatem maledicentiam improbare se profitetur, ipse eadem aut deteriora comminiscitur? Simili ferme argumento libellus alius in Germania eodem anno prodiit, in quo sine nomine scriptor Christianos admonet Principes, ut ordinem hominum usque adeò insignem (sic enim ajebat) cujusmodi esset Societas JESU, in sæculi pravi mores degenerantem, ad institutum pristinum, atque ad Christianæ vitæ rationem rectam reducendum studiis omnibus curarent. Majore autem

397. Scripta gemina incertorum auctorum; de necessitate reformandæ Societatis.

non

398. Jul. Clem. Scoti decretorium opus de ultima necessitate reformandæ Societatis.

non paginarum tantùm, sed argumentorum etiam apparatu, tertius quidam eadem tempestate liber, quo maxima, eadémque ultima necessitas reformandæ Societatis demonstrabatur, à Julio Clemente Scoto Placentino Patavii editus, in regiones nostras pervolavit. Cui concinnando an non Scioppius, id temporis Patavii exulans, sociam commodarit operam, haud temere dubitares. Quanquam adversarii nostri, mendacia mendaciis cumulantes, Melchiorem potiùs Inchofer, quem suprà nominavimus, majore auctoritate ac fide virum, Placentini adjutorem adstruunt. Eo in libro auctor ingenio unicè, prudentiáque, perinde ac scriptor ille superior, non odio usus, non calumniâ, videri voluit, ac documentis quidem ferme iis, quæ ex libris Instituti nostri derivâsset. Sed quisquis usum aliquem librorum nostrorum habuerit, nullo negotio perspexerit, Placentinum istum luculenta sane allucinatione, eáque aliis quoque Societatis nostræ obtrectatoribus communi, pro argumentis vitiorum, in quæ Societas prolapsa ab instituti sui nitore fuerit, adduxisse remedia, ad id ipsum inibi descripta, ne in vitia Societas aliquando descisçat; réque ipsa non egisse aliud, nisi ut per speciem redintegrandæ Societatis, Instituto nostro vel maximè subverso, Societas ipsa primævo suo, germanóque dejecta statu, atque extra semet quodammodo abstracta, in rerum natura esse desineret. Hoc tale opus Innocentio X. Pont. Max. dedicare scriptor non dubitavit, præfixo titulo: *De potestate Pontificia in Societatem JESU;* veluti docturus, quàm rectè Pontifex, quantóque jure ad reformandam Societatem adjiceret animum. Verùm aliter de Societate sensit Innocentius, quàm quemadmodum à Placentino disceret. Itaque anno M. DC. LII. ineunte, cùm P. Alexander Gottifredus, à congregatis ex universa Societate Patribus in Præpositum Generalem electus, ad eundem ipsum Pontificem, ut Societatem illi commendaret, adiisset; collaudavit Societatem Innocentius impensè, nulláque dum reformatione indigere affirmatè dixit. In posterum verò ne indigeret, Instituti nostri, regularúmque exactam custodiam Præposito curandam commendavit. Quippe illa maximè ex re, minimè ex reformationibus, Religionum pendére bonum. Quod ipsum antea quoque Paulus V. de Societate nostra in Apostolicis literis, quibus institutum & privilegia Societatis de integro omnia confirmabat, pronunciaverat. Ad extremum hortatus est Innocentius, fortes animos Societas ad resistendum humanis respectibus gereret; illúdque primis haberet in curis, Apostolicos ut concionatores formaret. Cæterùm liber iste Placentini, ab Eminentissimo Sfortia Pallavicino, & Theophilo Raynaudo nostro, luculenter confutatus, sicut alia ejusdem scripta, in damnata, interdictáque Romæ est opera rejectus.

399. Cui obtrunciat Sum. Pontifex: qui & librum decreto jugulat. *Vide Literas ann. Soc. J. ad annum 1652. in Literis Rom. num. 2. Vide Bullam:* Quantùm Religio &c.

400. Valerianus Magnus frustra Societatem nostram accusat.

Innocentii verò X. magisque etiam Alexandri VII. qui proximus ab eo Ecclesiæ præfuit, cùm vivis oraculis, tum verò etiam consignatis, quibus insigniter fama Societatis nostræ non vindicabatur modò, verùm etiam illustrabatur, aliorum item deinceps obtrectatorum repressi sunt impetus. Ex his Valeriani Magni anno M. DC. LXI. liber, graviter homines nostros apud Sedem Apostolicam accusantis, ingentes in Germania nostra excivit motus. Cúmque epistolam apologeticam pro Societate Ernestus Hassiæ Landgravius, Catholica dogmata nuper amplexus, vulgâsset; Valeriani defensionem lucifugus quidam tenebrio, qui Theophilum

lum se nominabat, scriptam edidit. In qua cùm alias calumnias veteres, tum verò ineptias *Anatomiæ* Scioppianæ de monopolio quodam Jesuitico, publicis virorum clarissimorum, pluriúmque adeò familiarum Religiosarum testimoniis mendacii pridem convictas, velut antiquam cramben recoquebat. Defensio verò tam est misera atque ridicula, ut ad honestandam stabiliendámque Societatis famam nil videatur esse opportunius. Valerianus ipse Viennæ Austriæ subinde Legati Apostolici animadversione coërcitus, & Salisburgi postea, quà morbis, quà senio graviter affectus, vitæ est exitum sortitus. Eadem tempestate per Germaniam spargebatur libellus hoc titulo: *Homo politicus hujus sæculi.* In quo calumniator anonymus, dum per speciem instituendi mores lectorem malis artibus, & Machiavelli præceptis, ad fraudes, fallaciásque perversi sæculi informare studet, auctores earum, & magistros primos Jesuitas haberi vult. Idque opusculum anno M. DC. LXVIII. iteratis typis vulgatum est. Quo ipso anno *Monitorum* etiam *secretorum* libellus, de quo diximus aliàs, calumniosis quibusdam interpretationibus, notísque auctus, in lucem prodiit. Interea Tridenti quoque famosas paginas, eásque non calumniis modò, sed erroribus etiam luculentis refertas, ex adversariis nonnemo, qui nomen suum, ut alii plerique, erubescebat, *Veridici obsequii* mendaci titulo venditavit. Idémque ferè sub tempus propudiosius aliud Petri Jarrigi scriptum, atrocibus plenum in Gallos Patres de Societate nostra mendaciis, ad Provinciam nostram perlatum est. Quod & Roma deinde condemnavit, & auctor ipse Jarrigus, conscientia ac pœnitudine admonitus, palinodia quadam in vulgus edita, retractavit. Neque ita multis post annis ex heterodoxis obtrectator criminosum Antonii Arnaldi opus de doctrina morum Jesuitica, è Gallico conversum, per Germaniam propagavit. Simul *Philadelphus* quidam *de novo lacu* hoc est, nullius nominis, *Epistolam & discursum de modernis Jesuitarum moribus* (sic loquitur) edidit. Ubi, quæ per causam illam cœnobiticam, de qua sæpius antè meminimus, in Societatis nostræ homines jactata erant, novâ injuriâ, non novâ calumniâ instaurabantur. Mitto alia denique complura, quæ inde à famosis illis Scioppii clarigationibus, non per Germaniam tantùm, sed etiam per Italiam, Galliam, Hispaniam, Angliam, Belgium, Poloniam, Hungariam, atque adeò per omnem propemodum Europam, contumeliosè scripta in Societatem longo deinceps tempore circumstrepuêre. Id modò addiderim generatim, obtrectantium eo sæculo, infectantiúmque tantum extitisse numerum, ut credidisses, adversarios ipsos haudquaquam abjectè de familia nostra sentire, quam tot copiis undique adoriendam ducerent. Nam contemptum hostem quis magnopere aut timet, aut tanto támque multiplici armorum apparatu oppugnat. An non hæ ipsæ tam frequentes ac prope continuæ calumniarum iterationes argumento esse possunt, omnes illas antecedentium obtrectatorum ad infamandam imò & extirpandam, uti Scioppius minabatur, Societatem conspirationes vanas fuisse atque irritas?

Testimonia vide apud Forerum in Antanatom. Sect. 3. n. 14. & Huylenbr. in Vind. alt. c. 2. 401.

Aliorum plurium in eam calumniatorum irriti conatus.

QUanquam autem haud paulò jam ultra Decadis hujusce, Partisque Historiæ nostræ fines famosi belli, calumniarúmque narratione provecti sumus; minimè tamen ingratum legentibus existimamus futurum, si rem unam præterea, antequam ad seriem nostram revertamur, enarraverimus, quam multò etiam seriùs, atque adeò memoriâ nostrâ

Cap. XXX. Resuscitatum adversùm Societatem nostram ab ob-

tractatoribus bellum famosisque debuccinatum Tubis *sub principia sæculi octavi decimi.*

strâ gestam, quoniam cum his maximè, quæ memoravimus modò, conjuncta est, haud aptiùs alibi exposuerimus. Novum id est ab obtrectatoribus in Societatem nostram bellum, in Gallia, Belgióque multis antè susciatum annis; in Germaniam subin æmulorum nostrorum, inimicorúmque studio ad nostram hanc usque ætatem propagatum; tumultu equidem, quàm periculo, majore; processu verò, exitúque haud sanè in rebus nostris immemorabili. Flabellum ejus præcipuum extitit Jansenianorum (novissimæ sectæ) odium, prava docentium, saniora docentibus infestorum, Jesuitis maximè, quorum cùm dogmata non possent, famam subvertere junctis viribus laborabant. Calumniaturos materia destituerat. Ad priscas recurrêre calumnias, fidem quoque rati factura citiùs vetera mendacia, quàm recentia. Nec priscas contrà morabantur seu Scriptorum nostrorum apologias, quarum obliterâsset ætas memoriam, seu Apostolicæ censuras curiæ, quas pridem assuêssent contemnere. Eorum duo præcipuè opera, in Germaniam nostram perlata, avidéque ab adversariis hìc nostris excepta, turbarum veterum in Societatem resuscitârunt motus quosdam, novóque bello fomitem, verumtamen exiguo effectu, subministrârunt. Opus primum *Artes Jesuiticæ*. Sic enim erat inscriptum. In quod contumeliosè plurima, adversùm Theologos præsertim Societatis, ex famosis variis antiquioris invidiæ monumentis, iisque damnatis pridem, atque adeò infami addictis rogo, larvatus auctor, *Christianus Aletophilus*, collegerat. Is liber in lucem anno M. DCC. III. prodiit. Ac Lovanii quidem (nam per Belgium maximè initio spargebatur) nigerrimo notatus calculo ab Apostolicis, Regiis, Ecclesiasticisque aliis censoribus, rogóque & ipse addictus, in fumum, atque in tenebras abiit. Sexennio verò pòst, conversus Belgicè, cùm rediisset ad lucem, Clementis XI. Pont. Max. decreto, ejus ipsius, cui malas Jesuitarum artes denunciare se auctor profitebatur, condemnatus Romæ quoque & interdictus est. Cúmque anno insequenti (quæ istis reverentia Apostolici erat nominis) fere altero tanto prodisset auctior; Romano denuo excussus judicio, damnati operis censuram severissimam tulit. Ex omnibus editis in eum censuris unam juverit, quæ Lovaniensium erat, exempli loco proferre. *Attentè*, inquiunt, *& maturè legimus libellum, cui titulus*, Artes Jesuiticæ &c. *ac deprehendimus, præfatum libellum sub mentito nomine* Christiani Aletophili, *quasi auctoris, &* Amatoris Kerckhove, *quasi impressoris, absque ulla approbatione editum, nullam ordinatæ denunciationis speciem continere; sed sub ejusdem denunciationis prætextu, non esse, quàm studiosam collectionem, sive farraginem omnium fere odiosissimarum materiarum, quæ Ecclesiæ pacem assiduè perturbant, totúmque auctoris, sive auctorum scopum in hoc collimare, ut per enormes detractiones, calumnias, & maledicentias, & quidem adeò notorias, ut à mendaciis excusari nequeant, damnatam Baij & Jansenii causam exquisita & artificiosa pertinacia tueantur.* Atque hæc quidem de primo, quod memoravimus, obtrectatorum opere. Alterum opus, quo & prius illud non defensabatur modò, sed ex parte etiam repetebatur, plausibili nomine *Tubæ magnæ, mirum clangentis sonum*, anno M. DCC. XII. primùm itemque, deinde, ac sæpius aliàs, in publicam protrusum lucem, decretoriis præliis in Jesuitas classicum, ad ultimam velut perniciem, cecinit, calumniarúmque veterum numerosiorem quendam exercitum, quasi recentium copiarum, eduxit in aciem. In eo volumine *de necessitate longè maxima reformandi Societatem JESU* (hæc namque inscriptio erat)

402. Jansenianorum in homines nostros odium.

403. Famosum opus eorum, *Artes Jesuiticæ*, Romæ damnatum.

404. Opus alterum famosum, *Tuba magna, mirum clangens sonum.*

ad

ad S. D. N. Papam, Clementem XI. Imperatores, Reges, Principes, Magistratus omnes, orbémque universum, consilia, votáque deferebantur. Re ipsâ dedecus publicum familiæ nostræ, præquam antehac unquam, atque, ita, si Superis placeret, exitium etiam parabatur. Nec agebatur aliud, nisi ut Societas nostra, tanquam perditissimorum colluvies hominum, qui fidei omnis humanæ, divinæque expertes, deliciarúmque unicè, pomparum, opum, fluxæque gloriæ consectatores, dum suum omnia in compendium traherent, infandis artibus in orbe terrarum permiscerent universa, confunderéntque, quique per speciem alienæ tuendæ salutis, religionisque ac pietatis publicæ amplificandæ, perniciem, pestémque in genus humanum longiùs in dies, latiúsque propagarent; ut his, inquam, coloribus adumbrata Societas invisa populis, exosa Principibus, mortalibus redderetur omnibus execrabilis; famáque penitus omni, atque existimatione exuta, vim, robúrque amitteret, Ecclesiæ, Sedisque Romanæ hostibus, quemadmodum ad id tempus fecerat, obnitendi; ac porro à gradu atque instituto dejecta suo, ad interitum postremò propelleretur.

Novi speciem operis, non rem, *Tuba* ista gerebat; quippe quæ recentium calumniarum vix parum, antiquis verò, antiquatisque ex fabulis, in Societatem nostram jam olim cantatis, pleraque omnia caneret; veriùs echo, quàm tuba. Itaque obtrectatorum veterum scripta, alia ad verbum resumpta ex toto, alia per partes, interpolandis cæteris, intexta, vetustarum mercium furta nova, consarcinati temere voluminis implebant paginas. Triplicíque ex genere calumniosorum operum famosæ *Tubæ* materia omnis coaluit; primùm, idque maximè, ex Gaspare Scioppii præclaris illis, de quibus tam multa narravimus, monumentis; deinde ex Scioppii æqualium aliorúmque paulò antiquiorum calumniatorum Satyris; demum ex posteriorum temporum superioris sæculi infamibus partubus, iis maximè, quos Jansenianæ factionis in Galliis adversùm Societatem conceperat odium, effuderátque. Quæ quidem opera pleraque sanctissimorum tribunalium utriusque fori, atque adeò Romanæ etiam curiæ, gravissimis pridem confixa censuris, interdictísque, ac pœnis præterea subjecta iis, quæ interdictos in libros universè ab Sede Apostolica constitutæ sunt, non vim tantùm, fidémque, atque auctoritatem nullam unquam obtinuerant, sed spuria etiam, pestiferáque inter scripta infamiam publicam, notámque tulerant. Operæ pretium fuerit, enumerare illa singulatim. Scioppiana igitur opera in *Tubæ* materiam hæc potissimùm transiêre. Primùm quatuor illa, damnata Romæ: *Actio perduellionis in Jesuitas, juratos S. R. Imperii hostes: Anatomia Societatis JESU: Jesuita exenteratus: Alphonsi de Vargas Toletani relatio ad Reges & Principes Christianos de stratagematis & sophismatis politicis Societatis JESU.* Tum alia duo, inserta *Tubæ* ad verbum tota, eáque ex damnatis composita: *Fortunii Galindi Cantabri de causis publici erga Jesuitas odii disputatio, & Danielis Hospitalii ad Reges, Principésque Catholicos consultatio de caulis & modis conservandæ & amplificandæ Societatis JESU.* Deinde *F. Juniperi de Ancona consultatio de causis & modis religiosæ disciplinæ in Societate JESU instaurandæ*; ipsa quoque Romæ condemnata; eique præfixa ab Scioppio *Ludovici Solerii epistola* subdititia. Quam totam itidem tuba exhibet. Demum *Controversia Pragensis de Carolo-Ferdinandæa academia*, ex libro famoso *Arcanorum Societatis JESU* transumpta; atque ex parte aliqua etiam *Astrologia ec-*

405. *Tuba magna* opus, ex libris aliis famosis, iisque publicè damnatis, interdictisque compositum.

Vide de his supra n. 365. 366. 371. 385.

Vide num. 379.

Vide num. 371.

Vide num. 379.

Vide num. 379. & 381.

cleſiaſtica, quam unà cum *Aſtro inextincto* Scioppius ediderat. Aliis verò ex operibus antiquiorum calumniatorum hæc fere *Tubam* compoſuere. Primùm *Monita ſecreta*, ſeu *Inſtructio ſecreta pro Superioribus Societatis JESU*, tribunalium eccleſiaſticorum Romæ, Cracoviæque (id quod ſuprà docuimus) graviſſimis damnata ſententiis, interdictáque.

Vide num. 367. &c.

Tum *Franciſci Roalii*, de quo in Scioppii rebus dictum eſt, *Epiphaneja*; & *Joanni Marianæ affictus diſcurſus de erroribus gubernationis Jeſuitarum*, opuſcula Romæ condemnata, atque in Hiſpania. Præterea *Epiſtola* ſuppoſititia *Joannis Palafoxii de Mendoza, Epiſcopi Angelopolitani, de Jeſuitarum Societate extinguenda, vel ſtrictè reformanda*; unáque *Memoriale R. P. Didaci Collado*: ambo Romæ item, atque in Hiſpania damnata. Ad hæc Apoſtolico pariter interdicto confixa *Monarchia Solipſorum*; & *Theatri Jeſuitici liber*, ſemel, iterúmque Romæ, atque inſuper apud Hiſpanos, ut *impius, ſcandaloſus, & præter modum injurioſus religioni in Eccleſia Dei ſpectabili*, ſacrorum tribunalium jugulatus judiciis, infamibúsque flammis à Philippo IV. Hiſpaniæ Rege addictus, profeſſo palàm, eodem ſupplicio plectendum, quisquis compertus foret, auctorem. Poſtremò *Protocataſtaſis Pachelini, ſeu Prima Societatis JESU inſtitutio reſtauranda*; eáque *Theophili Eugenii* ſuppoſito nomine ſubinde vulgata. Quam ſcriptam ad Paulum V. Pontificem Maximum improbus calumniator voluit; at Pontifex Apoſtolico perſtrinxit interdicto. Cujus ejusdem Pontificis pro Societate diploma, ídque inſigne ſatis, longéque ampliſſimum, infrà memorabimus. Poſteriorum denique ab temporum obtrectatoribus, maximéque ab Janſenianis, emendicata in *Tubæ* materiem opera his cenſentur nominibus: *Artes Jeſuiticæ*, de quibus diximus paulò antè. *Diarium Sanctamoræi. Catechiſmus Jeſuitarum. Theologia moralis Jeſuitarum. Doctrina moralis practica Jeſuitarum. Cauſa Arnaldina. Epiſtolæ Ludovici Montaltii. Epiſtolarum earundem apologia. Mercurius Gallicus*, Genevæ excuſus, Apoſtolica Romæ auctoritate condemnata omnia; nonnulla Pariſiis præterea infamibus publicè ignibus cremata. His itaque ex operibus omnibus, in unum conflatis, non inventione nova, ſed nova protervia, egregium iſtud, quod prædicare cœpimus, *Tubæ* opus evaſit. Id quod perſpicuum eſſe cuivis poteſt, librorum, quos recenſuimus, notitia aliqua imbuto, & ſcripta ſcriptis vel obiter componenti. Nam, quæ ex Societatis noſtræ ipſius libris, ſcriptísque, *Tubæ* artifex addidit, pauciſſima ſunt; & ea ineptè omnino, ſi rem pernoſcas, nec bona fide aſſuta, ſed patentibus mendaciis, ut alia paſſim, vanísque interpretationibus in malum iniquè obliquata; eóque id impudentiùs, quò minor erat metus, nè fraudi coarguendæ laborem, curámque conferendorum codicum, ignarus rerum noſtrarum lector aliquando ſuſciperet.

Vide num. 395.

Vide infrà num. 417.

Vide num. 402.

406. Ejusdem operis quàm mifera auctoritas.

Atque ecce tibi denique præclara illa monumenta literarum, unde accepta ſunt, quæ *miro ſono* in Jeſuitas *Tuba magna* clangeret. Ecce documenta; ecce auctoritates, teſtimoniáque invicta, quæ ſpecioſis quibusdam ſub nominibus illuſtrium auctorum, religioſiſſimorúmque teſtium, atque adeò magnorum etiam Antiſtitum, adversùs cœtum noſtrum allegata ab ſcriptore *Tubæ*, incautos, imperitósque fefellêre lectores. Probroſa certè calumniatorum veterum, quæ *Tubam* conflârunt, opera, eáque ſuprema ipſa, atque Apoſtolica auctoritate damnata Romæ, graviſſiméque interdicta, ſi numerum inieris, plusquam viginti repereris. Rem

ſi

si inspexeris penitius; intellexeris profectò, *Tubæ* opus non esse aliud, nisi partum quendam extremi odii, invidiæque Jansenianorum, contumelioſa Societatis nostræ criminatione solatium aliquod, atque ultionem scilicet quærentis profligatorum toties errorum; materiæ verò inopia recurrentis ad veteres illas calumniarum fodinas; testiúmque honestorum penuria à miseris illis damnatorum codicum, Satyrarúmque scriptoribus emendicantis auctoritatem. Et quis, amabo, nisi hæretico istiusmodi corrúptum veneno, excæcatúmque gerens animum, tam cassis, támque iniquis etiam armis expugnare bonam illam Societatis nostræ in Ecclesia famam, quam inde ab initio in alterum jam sæculum nulla obtrectantium dejicere audacia valùit, aut sperâsset posse, aut velle etiam potuisset? Afflatum verò Jansenianâ peste auctorem *Tubæ*, cùm scripta ipsius alia nonnulla, de quibus dicturi sumus, ostendunt, tum ipsum maximè *Tubæ* prodit volumen. In quo & magnificè varia, ad gloriam, auctoritatémque Jansenìani dogmatis collineantia, jactantur; & factionis ejus princeps Antonius Arnaldus, cujus etiam ipsius condemnatis Romæ scriptis materia *Tubæ* increvit, eximiis effertur laudibus. Quem tamen, quid miramur, ab hoc Tubicine laudari; qui laudavit Gasparem Scioppium, quem omnes vituperant? Nimirum laudes, probra, honos, dedecus, æqua, iniqua omnia obtrectatoribus istiusmodi juxtà sunt, factioni dum suæ deserviant, atque in Jesuitas odio.

407. Auctor *Tubæ* quid hominis fuerit.

Tubicinis nomen, patriam, & quid hominis fuerit, tametsi prodere rectè ipse erubuit, & *Liberii Candidi* ementito nomine propudiosum opus inscripsit, nos compertum satis, indiciis aliunde acceptis, habemus. Propter Ordinis tamen, in quo religionem professus est, honorem, ac ne quis membri labem in corporis ignominiam temere trahat, consultò tacemus. Scripsit senex *Tubam* in agro Leodiensi. Ubi an non commercii quippiam, communionisque cum Antonio Arnaldo extorre, & cum Paschasio Quesnello profugo, Jansenianæ sectæ Coryphæis, habuerit, quoniam fuga istorum & in hominis tempora, & in loca eadem inciderat, haud magnopere ambigam. Scripserat alia non pauca. Ex quibus hæresin Jansenii redolentia nonnulla, cùm ab Antistite Cameracensi delata Romam essent, Apostolicæ curiæ damnata judicio sunt. Quò minùs mirere, damnatis usum documentis ad scribendum, qui damnanda scripsisset. *Tubæ* porro liber, paritérque *Artium Jesuiticarum* codex, è Belgio in Germaniam nostram deportati, rumoribus omnia, suspicionibúsque, ut pronum erat, implevêre. Batavicis fusa *Tuba* erat officinis. Argentinensis enim editionis, quam præferebat fronte, suppositum nomen est. Sed neque, *Artium* illarum *Jesuiticarum* editio Salisburgensis, quam, quod meas incidit in manus, exemplar præ se ferebat; verane, an subditicia sit, satis habeo exploratum. Utriusque exemplа libri, ac *Tubæ* præsertim, latissimè sparsa sunt, avidéque primò multis locis, à Cœnobitis maximè, ut novum, dignúmque opus, cùm vetustatem, labémque damnatæ materiæ plerique ignorarent, excepta. Heterodoxis ante omnes bibliopolis disseminandi cura fuit, lucro, an odio velificantibus; eorúmque operâ in cœnobia passim liber penetravit. Neque ibi deerant alieniore homines ab Jesuitis animo, qui eò cupidiùs legerent, quò magis imbutas, occupatasque siniſtris de Societate nostra opinionibus mentes ex veterum obtrectatorum, de quibus narravimus, lucubrationibus quibusdam habebant. Quibus quidem hoc promptiùs ignoscimus,

408. *Tubæ* liber è Belgio in Germaniam nostram latè propagatus.

quòd ignoratione potiùs rerum Societatis noſtræ, quam ſequiore animi affectione abalienatos credimus. Etenim cùm, quæ ſcripta in Societatem à tot adverſariis prodierant, non quæ contrà defenſioni noſtræ vulgata erant (nec enim omnia omnibus ad manum ſunt) perluſtrarent, nec verâ ullâ aliunde notitiâ de rebus noſtris informarentur; quid erat proclivius, quàm ut malis deditos Jeſuitas artibus, cæteríſque in Eccleſia Religionibus omnibus infenſos, atque adeò infeſtos quoque, noxiósque (quales tot paſſim deſcriptos libris, tanta veri ſimilitudine, tanta ſpecie auctoritatum, teſtimoniorúmque cernerent) humano lapſi errore, aut planè exiſtimarent, aut ſuſpicarentur certè, atque ſubvererentur? Et verò hinc maximè crediderim eveniſſe, ut, quod res docuit, noſtrorum hominum interdum dicta quædam, ſcriptáve, aut facta etiam, innoxia illa per ſe licet, fraudíſque expertia, deteriorem tamen accepta in partem, querimoniis fomitem ſubminiſtrarent; exiſteréntque de Scriptoribus Cœnobitis, qui ſeu deditâ operâ, ſeu è re nata, variè res noſtras, hominésque carperent, rigidíſque notarent cenſuris, diſſimulante talia haud ægre Societate, pauciorúmque offenſas egregiis cæterorum erga ſe meritis, favoribúsque eò lubentiùs condonante, quò majore, magíſque ſyncera non caritate modò, verùm etiam veneratione, Religiones cæteras omnes, minima ipſa, ac propemodum noviſſima, in Chriſto complectitur.

409. Utrùm neceſſe fuerit, opus *Tuba* refutari.

At verò *Tubæ* iſtius, de qua dicere cœpimus, *Artiúmque* illarum *Jeſuiticarum* tam enormes illas, támque luculentas injurias, eásque cum publico dedecore Societatis noſtræ univerſa conjunctas, conniventiâ, ſilentióque præterire, id an congrueret inſtituti noſtri rationibus, quæ poſt ſacrarum rerum, divinarúmque ſtudia non aliud magis, quàm curam, ſtudiúmque bonæ atque integræ in publicum famæ poſcerent, ingens nata eſt hominibus noſtris deliberatio. Apologiæ ſanè requirere aliquid calumniarum atrocitas, & multiplicitas, quódque hinc exiſteret, exiſtimationis noſtræ periculum videbatur. Ex adverſo tamen haud deerant, quæ ſilentium, diſſimulationémque ſuaderent. Certè *Tuba* (eadémque erat alterius operis de *Artibus Jeſuiticis* ratio) refutatione haudquaquam egebat; quippe per quam, quæ refutata pridem fuerant, potiſſimùm recinerentur. Defenſionísque noſtræ ſatis, ſupérque in priſcis erat apologiis. Quin damnata etiam eſſe ſummorum Judicum, Pontificúmque decretis, quæ Tuba repeteret, conſtabat. Eáque damnatio præ omni valere apologia poterat. Et quidni damnatis codicibus Tuba etiam ipſa accenſeretur, in qua damnata opera ad verbum tota renovarentur? Quòd ſi damnata minimè foret; jure ipſo profectò naturæ humanæ, legibúsque publicis, tum ſacris, tum profanis, quibus graviter admodum famoſa id genus opera perſtringuntur, ſatis erat interdicta. Sed neque exiſtimationis noſtræ periculum, apud cordatos quidem, eruditósque lectores, videbatur grande timendum. Invidiæ, odiíque Janſeniani extremum hunc eſſe conatum, & qui modum omnem, fidémque egrederetur, nemo prudens, æquúsque non videbat. Imò integerrimæ documentum famæ, ſi rem verè æſtimares, in ipſa *Tuba* novum quoddam Societati noſtræ, ídque luculentum ſatis, offerebatur. Nam, cùm nervos Tubicen ſemel, iterum, ſæpius, omnes contendiſſet, ut, quicquid infames reddere, contemptósque Jeſuitas poſſet, à ſæculi ſpatio, & amplius, conquireret, nihil tamen magnopere in medium attulit, nihil afferre potuit, præterquam quod calumniæ, mendaciíque compertum jam olim, ſummíſque orbis

ter-

terarum jugulatum judiciis esse constaret. Ac nonne magnum id Societatis testimonium erat, quòd, nisi damnatis pridem testimoniis, ne accusari quidem potuit? cùm præsertim non aliud genus Religiosorum hominum per instituti rationem, aut magis obnoxium, expositúmque sit arbitrorum ac testium omnis generis oculis, aut plus nactum æmulorum, adversariorúmque adhuc, qui observarent. Postremò usus ipse, tempúsque docuerat, silentio, neglectúque vel maximè vinci, quicquid obtrectatores in famam cœtûs nostri molirentur. Famosorum namque scriptorum superioris sæculi quamplurimorum in Societatem calumniæ, cùm nihil contrà nostri moventes, conscientiâ sese unicè, tolerantiáque muniissent suâ, in fumum commodè, atque in nihilum redactæ, tantùm aberat, ut officerent famæ; ut retectâ per id ipsum amplius in dies & vanitate calumniantium, & malignitate, augendæ potius, illustrandæque existimationi, quam apud populos adhuc religio nostra obtinebat, conducerent. Itaque apologetica defensione Societas adversùs Tubam istam indigere minimè videbatur. Verumtamen erant, contrà quoque quæ excipérentur. Ac primùm illud: haud unius ingenii esse, qui famosa istiusmodi lectitarent scripta: neque prudentiâ, qua facilè calumniæ deprehenderentur, perinde omnes uti; sed iniquo animi non paucos affectu, quem æmulatio, invidiáve, aut præjudicii cujuspiam ingenerâsset error, in sensum pravum, quem scripta id genus parerent, pleraque trahere. Deinde sic esse vulgò comparatos homines, ut silentium ac dissimulationem, ubi publica premat criminatio, reæ conscientiæ diffidentiam, timiditatémque interpretentur. Ac fere hunc esse vulgi sensum, ùt ad culpam satis sit culpari, quæcunque fides vel perfidia sit culpantium. Certè aliquid notæ quantumlibet vanis ex criminationibus plerumque hærere. Famæ rursus, existimationisque Religiosis hominibus, cùm planè omnibus, tum verò maximè iis, quorum ratio vitæ perinde publicam popularémque utilitatem, ac propriam, privatámque pietatem spectet, summam esse rationem habendam: eáque re S. P. N. Ignatium, qui cæteras injurias placidissimè tulisset, calumniis tamen iviisse obviam studiosè; neque passum siniistræ notæ uspiam Societatis nomini quicquam adhæresceré. Nimirum virtutem, & conscientiam sufficere privatim posse; in publicum sufficere sine famæ integritate non posse. Itáque & modestiam quandoque in vitio habendam: suscipienda certamina; non quia velimus; sed quòd hostes compellant: occurrendum adversariis, ne confitentium videantur crimina, quæ minimè refellantur; ne succumbere credant, quos videant quiescere; ne audaciam etiam obtrectandi ex ignavia velut nostra majorem capiant.

Utramque igitur in partem dum ita trahunt, pugnántque rationes; Germanorum nostrorum solicitudinem interim Belga quidam, Societatis nostræ Sacerdos, præverterat. Alphonso Huylenbroucquio nomen. Is famosum illud *Artium Jesuiticarum* opus *Vindicationibus* quibusdam, quas vocabat, iisque perappositis, citiùs etiam, quàm *Tuba magna* emerserat in lucem, refutaverat. Ipsi *Tubæ* anno M. DCC. XIII. *Vindicationes* alias objecit: in quibus non ea modò, quæ à Gretsero, Laymanno, Forero, Alberto de Albertis, aliisque Scriptoribus nostris confutata jam olim fuerant, verùm etiam cætera, quæ posteriorum erant ex temporum calumniis adjecta, redarguebat; maximéque illud agebat, ut, quàm infami, quámque damnatâ pridem ex massâ novissimus ille obtrectator *Tubam* suam conflâsset, quàm vetustam, quámque exoletam ex priscis invidiæ armariis mercem, eámque ipsam innumeris vitiosam partibus, pro recenti ac proba, quæque *Summis Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, Magi-*

410. Scribit contra *Tubam* Belga, de Societate nostra Sacerdos.

Digitized by Google

Magistratibus omnibus, orbíque universo exhiberi digna esset, venditâsset, repetendo altiùs à principiis omnia ostenderet. His autem nihilo prudentior factus Tubicen, ut solent, qui frontem semel ad obtrectandum perfricuêre, *Tubam* denuo eandem, paucioribus quibusdam auctam partibus duntaxat, neque aut novis iis, aut priore materia probatioribus (quippe quas damnatis & ipsas ex officinis, à me quoque jam suprà recensitis, mutuatus esset) insequenti anno in publicum protulit. Cui tamen ut novi operis conciliaret faciem; novum titulum addidit, *Tuba altera, majorem clangens sonum:* audentior paulò in speciem, generatimque ferox, ac minax Huylenbroucquio vindici; at singillatim inops adversùs objecta, aut mutus planè, exiénsque tela: obnoxius idem ex parte, dedititiúsque, atque recantans, quæ pro oraculis antè cantaverat: cavillis denique variè ludens argumenta, dissimulánsque. Atque inibi nominatim quædam, adactus à vindice, retractavit, quæ grandium instar testimoniorum adversùm Societatem nostram à malevolis quondam, atque ab ipsomet maximè nuper ostentabantur. In his erant *Monita secreta Societatis* (de quibus prolixè Scioppianis in rebus scripsimus) tam famosa illa olim, tanto strepitu vulgata per orbem terrarum, tot gentium linguis edita, toties inde à sæculo, & amplius, revocata ad prælum: quæ iste jam fatebatur (id, quod ita est) fabuloso quondam commento atque mendacio Societati nostræ afficta. Acquiescere vindex noster, & negligere infirmum poterat calumniatorem. Urgendum tamen censuit: ac tertias confestim *Vindicationes* huic *Tubæ alteri* opposuit, insignes illas non eruditione tantùm, atque soliditate, sed brevitate quoque, ac moderatione, eáque fide, quam facere testatam cuivis allegata per eas documenta queant: dignas certè, quas censores Theologi de Seraphica S. Franisci familia, honorificentissimo addito ad calcem testimonio, commendarent. Quod quia *Tubæ* quoque nativam quandam, germanámque exhibet imaginem, committere nequeo, quin subjiciam ad verbum. *Ea,* inquiunt, *malè litigantium est conditio, ut, dum desperatæ causæ nullum queunt adferre subsidium, bonæ causæ patronorum famam, si planè arietare nequeant, saltem virulentis detractionibus, & contumeliis proscindere satagant. Hos inter palmam facilè obtinet auctor, vel meliùs consarcinator, ad Orcum relegandarum* Tubæ magnæ & Tubæ alterius: *qui dum* causam Jansenianam, *quam in Tubis una & altera non uno in loco salvam vellet, tot Pontificiis ab omnibus veris Ecclesiæ filiis receptis, & recipiendis oraculis ita finitam & protritam videt, ut ratio opitulandi suppetat nulla; in* Jansenistni *oppugnatores, nemini secundos, ac strenuissimos quarumcunque ecclesiasticarum constitutionum propugnatores, Societatis JESU Religiosos, calamum stringit,* ex caritate Jansenianâ, *in hunc finem in unum corradendo, quicquid unquam Acheronte in imo, Cerberíque spumis exaratorum prodiit librorum. Sint hi, ut verè sunt, à Summis Pontificibus proscripti; à potestate politica infami sint stigmate notati: homini huic, suíque similibus perinde est: nimirum quibus fixum videtur, nullis parére legibus, quæ vel ipsis contrariæ, vel, quos justissimè patiuntur, suis adversariis sunt faventes. Hinc, quasi pro ratione quidlibet audendi sufficeret libido, dum sibi adversantium frustra impugnant doctrinam, & vitæ integritas splendore suo ægros illorum offendit oculos, libellos famosos componunt, vel ab aliis compositos, contra omnia jura, naturale, divinum, ecclesiasticum, & civile, divulgant ad suam ipsorum, & illos legentium æternam damnationem. Tales libelli sunt* Tuba magna,

411. Novum opus in speciem, *Tuba altera, majorem clangens sonum.*

412. Ejus auctor cogitur nonnulla retractare: in his *Monita secreta Soc.*

413. De ea ipsa, déque Sacerdotis nostri Belgæ apologia Censores externi quidnam senserint.

&

& Tuba altera. *Sunt enim cloaca sordium, undequaque in Patres Societatis hactenus falsissimè & injustissimè profusarum; quibus eluendis sola Patrum illorum conscientia, & omnibus, non præventis, notoria sufficit conversatio; & omnibus sufficeret, nisi juxta SS. Patrum exempla & doctrinam non tantùm conscientiæ esset habenda ratio, sed etiam bonæ famæ: ne, dum hæc apud credulum vulgus & præventos despicitur, etiam prædicatio contemnatur, & sancti illorum labores suo fructu frustrentur. Meritò proinde R. P. Alphonsus Huylenbroucque, Societatis JESU, binæ* Tubæ *suas opposuit* Vindicationes, *in quibus eleganti, &, quod pro materiæ qualitate mireris, modestissimo stylo refellit, quicquid in* Tubis *Societati affricatur; & fontes aperit ac demonstrat impuros, ex quibus tenebrio ille detractiones suas & contumelias deprompsit: consequenter dignissimas, quæ citra periculum in fidem vel bonos mores impingendi in publicam prodeant aream, & auram, ad pessimè accusatæ Societatis JESU honorificam defensionem, & impiè accusantium perpetuam, utinam & salutarem, confusionem. Ita censemus in nostro Fratrum Minorum Recollectorum Brugensi conventu hac die XIX. Julii, anno M. DCC. XV. Fr. Bernardus Drager, SS. Theologiæ Lector. Fr. Ignatius Ghysens, SS. Theologiæ Lector.*

Sed nempe obtrectatorum calumniantium idem esse, quod mulierum jurgantium, ingenium solet. Effudisse, quæ probro sint, satis habent: docere, quo fidem faciant, parùm laborant. Ubi nova defecerint; vetera eadem ingeminant. Cujus partis postrema vox fuerit, ejusdem victoriam videri volunt. *Tubam* igitur Tubicen, auctario modico ampliorem, biennio post luci publicæ de integro obtrusit. Tertiam *Tubam* putâsses, quæ *maximum* jam *clangeret sonum.* Verùm conscius homo gracilitatis suæ, ne *majorem* quidem, atque primò, crepare *sonum* sustinuit. Ad primum ipsum rediit modestus titulum: *Tuba magna, mirum claugens sonum.* Sed neque miri quicquam, præterquam proterviam suam, cecinit. Auctarium operis quinque constabat partibus, Jansenianâ maximè depromptis ex penu. Primum erat *Aurelii Blanci Gratianopolitani opusculum de necessitate reformandi Jesuitas.* Alterum, *Fragmentum epistolæ D. Ponti Tyardæi Bissiani, Episcopi Cabilonensis. Epistolæ* deinde *tres de querimoniis Valeriani Magni*, de quo suprà nonnulla attulimus. Demum *Hieronymi Baptistæ de la Nuza Ord. Præd. libellus supplex ad Philippum II. Hispaniæ Regem*; ejusdémque *Libellus memorialis ad Paulum V. Pontificem Maximum.* Quæ scripta eò potissimùm, quò pleraque veterum obtrectatorum, spectabant, ut persuasum, qui legerent, haberent; Jesuitarum doctrinam pestiferis esse refertam opinionibus; Jesuitas ipsos perturbatores esse Ecclesiæ, orbisque terrarum; eámque maximam censendam Societatis JESU per Sedem Apostolicam reformandæ, vel, quod idem est adversariis, exterminandæ, necessitatem. Qua ipsa de re interpellatos publicè Pontifices quatuor Tubicen induxit, Clementem VIII. Paulum V. Innocentium X. &, quem *Tuba* maximè ipsa appellabat, Clementem XI. Verùm ad doctrinam quod attinet, gloriari Societas (si gloriari oportet) potest, damnari dogmata sua ab iis, quorum damnata dogmata sint ab Sede Apostolica, orthodoxáque Ecclesia universa. Quo in numero Jansenianos esse, quorum *Tuba* resonat querelas, atque haud dubiè etiam Tubicinem, quem afflatum eo veneno paulò antè ostendimus, nemo probè Catholicus inficias iverit. Perturbatores autem Ecclesiæ, orbisque terrarum quis miretur Jesuitas

414. Opus tertium *Tubæ* paululò auctioris.

tas ab Janſenianis deferri, quos maximè conſtet pravis dogmatis Eccleſiam turbâſſe, nactósque primis ipſis, præcipuísque in adverſariis Jeſuitas?

415. Summ. Pontificum de Societate Judicium.

Pontifices tandem, ad quos delata & in crimen vocata Societas, atque unde reformatio Jeſuitarum expectata ſit, quidnam decernendum ſibi de cœtu noſtro exiſtimaverint, operæ pretium cenſeo exponere ſingillatim; nequem fortè tantorum auctoritas atque majeſtas nominum, magnificè à Tubicine uſurpatorum, temere arbitrantem, quæ lectitat, præcipitet in errorem.

416. Clementis VIII. de Societate effata.

Clemens igitur VIII. quem fatigatum querimoniis multorum adversùm Societatem noſtram, ejúsque Præpoſitum, P. Claudium Aquavivam, nemo negaverit, quanquam initio à P. Claudio viſus erat alienior; diſcuſſis tamen, quæ illi objectabantur, benigniſſimè habuit optimum Patrem; auditúsque eſt, cùm diceret, *præclaros iſtos accuſatores, dum Præpoſitum Generalem facere tentant reum, ſanctum oſtendiſſe.* De Societate verò, tantum abfuit, ut ſequius aliquid ſtatueret, exiſtimarétve; ut, admiſſis in alloquium Patribus, quos ab omni orbe terrarum Aquaviva ſubin congregaverat, cùm ſatis declarare, quanti faceret eam, non poſſet, magnas illas in voces, eásque multò, quàm familiæ noſtræ ferrent merita, majores, proruperit: *Societatem brachium dexterum eſſe Apoſtolicæ Sedis.* Homines denique Societatis, quos Eccleſiæ, orbísque terrarum perturbatores, ut dictum eſt, adverſarii proclamavêre, idem ipſe Pontifex in literis, ad Regem Galliæ Henricum IV. datis, ſeptimo decimo Calendas Decembris, anno milleſimo quingenteſimo duodecenteſimo, *fideles vineæ Domini operarios* appellavit, atque, ut *præclaè meritos de Eccleſia Dei*, plurimùm Regi commendavit. Apud quem diu etiam, multúmque, quà epiſtolis, quà legationibus inſtitit, ut Societas in Gallia, ubi hæreticorum exagitari artibus, machinísque cœpta erat, conſtabiliretur, eáque in loca omnia, unde pulſa per injuriam fuerat, reſtitueretur. Quod quidem quàm obnixè Clemens, quámque ex animo agitârit, ipſius maximè ex verbis intelligas, quæ ſubjicimus. *Urget enim nos*, inquit, *caritas Chriſti; urget paternus erga Majeſtatem tuam amor, & regni iſtius ampliſſimi ſpiritualis utilitas. Sic enim intelligimus, ad Dei ipſius honorem, & animarum ſalutem, & ad tuam etiam Regiam gloriam magnopere pertinere, ut Religioſa Societas, de fide Catholica & Eccleſia Dei tam præclarè merita, à tuo iſto Franciæ regno ne excludatur; quin potiùs in eo, ut olim ſaluberrimè factum eſt, & amanter retineatur, &, ut vitis fructifera, firmiter coaleſcat.* Et paulò pòſt: *Dei eſt, quod à te quærimus; Deo acceptum, regno perutile, tuíque animi magnitudine, & Catholicæ religionis zelo planè dignum, & nobis, ſuprà quàm exprimere facilè poſſimus, gratum.* Ad Gondium autem Cardinalem de eodem ſcribens negotio: *Quæ verò nos cauſæ*, inquit, *permoveant, tu ipſe pro tua prudentia facilè æſtimare potes; quæ ſanè ſunt graviſſimæ; honor Dei, zelus ſalutis animarum, & amor paternus noſter erga cariſſimum filium noſtrum Regem, & regnum iſtud Chriſtianiſſimum. Nam, quò magis & Regem, & regnum amamus in viſceribus caritatis Chriſti, tantò nos ardentiùs expetere neceſſe eſt, ut ſervi Dei, de Catholica religione præclarè ſemper meriti, in regno Catholico, præſertim tam neceſſario tempore, conſerventur.* Atque hæc quidem, taliáque de Societate noſtra Clemens VIII. quo tantopere obtrectatores noſtri nitebantur.

Vide Juvenc. Hiſt. S. J. Part. 5. lib. 11. num. 68.

Vide Suar. Tom. 4. de Relig. lib. 1. de Soc. JEſu.

In. Vide Juvenc. Hiſt. Soc. J. Part. 5. lib. 12. num. 153.

Vide Juv. loc. cit. num. 154.

417. Pauli V. amanno M. DC. VI. declaravit: in quo inſtitutum & privilegia Societatis

Paulus V. verò quonam eſſet in eam animo, ampliſſimo diplomate

uni-

Digitized by Google

universa, ita, ut inde ab initio per annos sexaginta, & amplius, à Pontificibus superioribus impertita prolixè fuerant, verbis longè exquisitissimis, clausulisque singularibus prorsus, confirmavit, ratáque de integro esse, ac sancta in perpetuum jussit. Ejus diplomatis initium (ex quo illud quoque, cur tot, tantásque in Societatem procellas ciere infestus dæmon soleat, perspicias) hujusmodi legitur: *Quantùm Religio Societatis JESU in Ecclesia ad fidei, pietatis, & religionis augmentum profecerit, & in dies magis proficiat, nos ipsi scimus, & Christiana Respublica novit universa. Propterea illam diversimode perturbare, atque ab incepto retardare malis artibus humani generis hostis quotidie nititur: contra verò illam & in suo laudabili proposito confovere, & ad instituti ipsius puritatem & nitorem pristinum retinendum adjuvare, in quo uno solo vis religionis consistit, procurârunt prædecessores nostri, & nos totis viribus contendimus.* Ubi Pontifex contrà Societatis perturbatores, qui per speciem necessariæ reformationis primævum ipsum vel maximè institutum Societatis nitebantur evertere, ostendit, haudquaquam reformatione opus esse Religioni nostræ, sed ut instituti cursum, quem inde à principio tenuisset, retineret; sapienter illud, salubritérque admonens, quod & Innocentius X. deinde in consimili Societatis negotio pronunciavit, ea una in re, non in reformatione, vim esse positam religionis. Id ipsum verò magis insuper sub medium diplomatis Paulus declarat; ubi de Societate nostra nominatim affirmat, *se certò scire, totum sanctæ hujus, & nunquam satis laudatæ Religionis* (sic enim loquitur) *stabilimentum & profectum in viridi instituti ipsius, & decretorum super hoc in Generalibus congregationibus ejusdem Societatis editorum, observantia consistere; illámque ab hujusmodi & aliis impugnationibus, molestiis, & calumniis, ac illorum inventis, vindicare, & in sui instituti puritate, integritate, quiete, ac pace conservare, se cupere.* Nec de nihilo Pontifex, hoc loco *quietem ac pacem* commemorat Societatis. Quippe in familia nostra *unitatem* etiam quandam singularem, *nationúmque collectionem*, atque consensum, agnoscere sese, sub exordium diplomatis ostenderat; *quam ingentem gloriam Societatis esse*, ibi totidem verbis asseverat: contrà atque novissimus quidam ex adversariis nostris docere de Societate nostra sustinuit; cùm eam *colluviem quandam* dixit *diversarum gentium, inter se non admodum consentientium.* Qui quidem adversarius unitati animorum, & caritati, quam par est Religiosos omnes inter cœtus vigere, famæque insuper, atque existimationi familiæ suæ, quam sanè meritò habebat cordi, commodiùs multò, rectiúsque, ac certiùs consultum isset; si, quam ex paucula verbis Scriptoris ejusdam nostri, perperam acceptis, ad suum pariter, aliósque Ordines redundare injuriam putabat, eam conqueri cum Societatis nostræ Præsidibus, satis utique, supérque ad injuriæ remedium facturis, maluisset, quàm injuriis ulcisci reciprocis, atque in familiæ nostræ universæ noxam, infamiámque publicam (qualiscunque demum Scriptoris illius nostri, censorúmque ejusdem culpa fuisset) convertere.

plissimum pro Societate diploma.

Vide Epistol. Apol. adversùs libellum, Cura salutis *inscriptum*, *Epistol. 5.*

Jam Innocentius X. quem paulò antè nominavimus, quanti fecerit Societatem nostram; quàm impensè illam, post gravissimas etiam in eam auditas criminationes, dilaudârit; quàm parùm indigam reformationis, de qua toties interpellatus erat, pronunciârit, ex iis, quæ suprà quoque adversùs Julium Clementem Scotum de illo attulimus, haud difficile fuerit existimare. Clemens denique, hoc nomine undecimus, memoriâ nostrâ

418. Innocentii X. & Clementis XI. de Societate existimatio.

verè maximus Pontifex, cui graviter admodum Societatem, ut noxiam Reipublicæ Christianæ, adversarii nostri non pauci detulerant, adeò nihil alieni à cæterorum Pontificum in eam studio decernendum sibi putavit, ut, cùm Patres nostri, ex omni orbe in Urbem de more congregati, tot, tantísque vexatam obtrectationibus Societatem commendaturi, ad eum accessissent, ipse, benignè admodum audita supplicum oratione, magnopere illos consolaretur, ostenderétque, sese in pretio Societatem etiam u m, perinde atque antecessores Pontifices, habere. " Semper, „ inquit, Societas vestra, Patres, & fuit accepta nobis, & futura est. „ Persuasum namque habemus, Ecclesiæ causam cum causa Societatis sic „ esse conjunctam, utriusque ut arbitremur hostem, alterutrius qui ex- „ titerit. „ Cujusmodi effatum de Societate Gregorius XIV. plusquam toto sæculo antè in literis Apostolicis, quibus institutum & regimen Societatis adversùs omne genus obtrectatorum, perturbatorúmque de integro confirmabat, etiam ipse ediderat. Etenim, cùm præfatus esset, se in membris Ecclesiæ fovendis, atque ornandis, præcipuam quandam ab se habendam Religiosorum Ordinum rationem existimare, eorum præsertim, qui proximorum utilitati deservirent: *In his verò*, inquit, *Religio Societatis JESU, quam novissimis hisce diebus divina providentia excitavit, adeò strenuè laboravit, ac sine intermissione laborat, ut illius vel turbationem & infirmitatem ad commune Ecclesiæ damnum, vel pacem atque integritatem ad ejusdem utilitatem, maximè pertinere putemus.* Ut intelligeres, quæ olim fuissent Societatis in Ecclesiam, Gregorio XIV. auctore, studia ac merita, eadem ad nostra usque tempora, Clemente XI. teste, viguisse. Alia de his lubens prætereo. Ad exitum odiosorum certaminum, famosíque finem belli, quod ad Germaniam hanc nostram attinet, festinus venio.

Vide Bullam ejus: Ecclesiæ Catholicæ &c.

419. Famosi in Societatem belli, *Tubæque magnæ* in Germania nostra exitus.

Finem hunc tolerantia, securitásque, ac silentium denique Societatis (quid enim porro ageret causam, quam satis res ipsa peregisset?) præterea plurimorum passim de externis hominibus omnium ordinum, generúmque prudentia, atque auctoritas, &, quam antè multam habebant, nostrarum notitia rerum; sed & ea, qua vulgò erat Societas apud populos, populorúmque primores, existimatio; postremò insolentia ipsa, proterviáque obtrectantium, atque atrocitas calumniarum, longè fidem omnem, veríque speciem excedentium, adduxit; cùm jam certiùs multò constaret, invidiæ, odiíque inania commenta esse, quæ tanto criminum, támque vario apparatu in Societatem fuissent ab adversariis ad id tempus jactata. Iraque strepitus ille, ac rumor, quem famosis *Tuba* clangoribus in publicum diffuderat, brevi tempore conquievit. Sed neque aut Tubicen ipse, diu dehinc superstes fuit. At multò etiam citiùs famosum *Tubæ* volumen, è publica sublatum luce, atque adeò in cineres redactum, offendere oculos mortalium his nostris in partibus desierat. Monachii namque anno M. DCC. XIV. cùm libri argumentum, partésque omnes, ac documenta, auctoritate publica excussa essent; Caroli VI. Cæsaris decreto (is enim Bojariæ tum provinciam, occupatam bello, per Præfectos administrabat suos) in loco patenti codex, carnificis laceratus manu, infamémque injectus in rogum, quo ritu pernicioſa in publicum scripta solent, mense Martio conflagravit, tanquam ob id maximè calumniatorum veterum, superiorúmque opera hanc unam collecta in *Tubam* fuissent, ut commodè omnia simul vindicibus absumpta flammis, quem

Digitized by Google

quem debebant, finem acciperent. Eâ de re literas, ab æquissimo Cæsare datas ad P. Matthæum Peckhium, Provinciæ Præpositum, è Germanico versas, memoriæ gratia subnectimus.

" Liber nobis, inquit, oblatus est nuper, typographi manu excu- 410.
„ sus, *Tubæ magnæ* præferens nomen, in quo cùm dogmata perversa, Caroli VI.
„ perniciosáque varii generis, tum verò calumniæ præsertim in Societa- Cæs. ad Præ-
„ tem JESU, nec leves illæ, neque exiguo numero, reperiuntur. Qui- sidem Pro-
„ bus ipsis ad veri similitudinem quandam adornandis adducta sunt pro vinciæ no-
„ documentis nonnulla, quæ in provincia Bojariæ facta superioribus stræ de *Tu-*
„ temporibus finguntur. Compertum porro habemus, calumniosum *ba* literæ.
„ hunc, pestiferúmque, ac mendacem codicem scriptis aliis esse ex ope-
„ ribus collectum, quæ tum ab Sede Apostolica, tum à compluribus
„ Europæ Principibus, recognita pridem, publicéque damnata, atque
„ adeò carnificis partim lacerata manu, concrematáque, quam justum
„ erat, infamiam tulêre. Neque nos fugit, facta Boica, quæ allegantur
„ inibi, à vero prorsus abludere. Quocirca magistratibus nostris man-
„ damus, propudiosum istud volumen ut flammis publicè aboleatur; ca-
„ veatúrque in posterum, ne in provinciam unquam exemplarium quic-
„ quam importetur. Tibi, Pater mandati communicamus exemplum.
„ Cujus quidem edendi non eò solùm consilium cepimus, quòd Reipub-
„ licæ, ut par est, studemus, Ordinísque Ecclesiastici tutelam cordi ha-
„ bemus; verùm etiam quòd famæ Societatis vestræ, quam codex iste
„ infamis violavit, rationem ducimus; eóque id magis, quòd & Insti-
„ tuti vestri præclara omnia sint consilia, & facta vestra, studiáque, in
„ Dei gloriam, hominúmque salutem intenta, inde usque à primo ve-
„ stro in Provinciam adventu, citra notæ ullius labem, sic comprobata
„ sunt, ut non tabularia modò Bojariæ, sed Principum etiam Bojorum,
„ atque Septemvirorum extantia hodie dum in vos beneficia, testimo-
„ nium vobis longè amplissimum, atque adeò illud quoque perhibeant,
„ Societati vestræ referendum in acceptis, quòd orthodoxæ Religionis
„ intactum decus Provincia hæcce, prorsúsque integrum, usque ad hæc
„ tempora nostra servârit. Cujus rei memoriam nulla unquam ætas ob-
„ literabit. Tu, velim, gratiæ à nobis, favorísque plurimum tibi, tuís-
„ que polliceare. Vale. „

Mandati verò, cujus in his literis facta mentio est, hæc erat senten- 421.
tia. " Librum quendam Latinum haud ita pridem in publicam protrusum Ejusdem
„ lucem constat; cui titulum, *Tuba magna, mirum clangens sonum,* publicum
„ *de necessitate longè maxima reformandi Societatem JESU,* subdititio de illa man-
„ nomine auctor, *Liberius Candidus,* præfixit. Eum patet ex ejusmo- datum.
„ di collectum scriptoribus, quorum opera ob calumnias, falsásque atque
„ impias adeò doctrinas, tum ab Sede Apostolica, tum à variis Prin-
„ cipum curiis condemnata publicè, interdictáque, atque adeò per car-
„ nificem partim lacerata, vindicibúsque cremata flammis sunt. Et ve-
„ rò ipsius *Tubæ*, ex infamibus id genus conflatæ scriptis, calumnias,
„ exoletas illas, confictásque fraudis aliàs, easdémque in publicum etiam
„ perniciosas, ac redundantes in dedecus orthodoxæ Religionis, ut quis-
„ que cordatissimus est, æquíque ac recti studiosissimus, ita facillimè,
„ cùm legit, agnoscit, deprehendítque. Neque adeò verius est pro-
„ pudiosi operis larvatus auctor magnorum Principum in Societatem

„ JESU fugillare favores, ac nominatim, de Boicis etiam rebus, com-
„ menta quædam documenti loco calumniosè prorsus, malitioséque ob-
„ trudere. Quæ quanquam ita sunt; extitêre tamen quidam eodem ani-
„ mo, quo scriptor iste infamis, homines, qui libri exemplaria propaga-
„ re varia per loca, spargeréque in vulgus non conati sunt modò, ve-
„ rùm ausi etiam re ipsa, atque agressi. Proinde æquitas, & jus postu-
„ lat à nobis, Reipublicæ curam gerentibus, ut, quò magis & famæ Pa-
„ trum Societatis JESU, & Ecclesiastici Ordinis dignitati atque honori
„ consulamus (cùm præsertim, quæ famosum istum codicem infarciunt
„ opera, condemnata publicè jam olim fuerint) eundem codicem ipsum
„ in loco publico concerpi carnificis manu, concremarique imperemus;
„ simul ut publico edicto bibliopolis omnibus, certissimâ pœnâ proposi-
„ tâ, interdicamus, ne contumelioſi hujus libri exempla suis in mercibus
„ reponant, néve aut vendant cuiquam, aut quovis obtentu distrahant;
„ jubeamúsque illa etiam, quæ erunt in manibus, Præfectis nostris con-
„ tradere; quò certiùs impium istud, pernicioſúmque volumen, ita, ut
„ auctoris commeruit malitia prorsus aboleatur. Sed & ut exteros quo-
„ que bibliopolas omnes, qui Provinciæ nundinas frequentant, admonen-
„ dos curemus, mercium universarum jacturam interminando, nequid
„ porro exemplarium hujusmodi seu palàm, seu clanculùm, in Provin-
„ ciam importent. Quæ ita omnia ut fiant; magistratibus isthic nostris
„ majorem in modum mandamus. „ Hujus porro mandati exempla non Monachii modò, sed Landishuti quoque, Burghusii, atque Straubingæ, in publicum prolata, vim suam, effectúmque per omnem Bojariam obtinuêre.

422. Ex veterum obtrectatorum fabulis multa temere usurpant recentiores.

Itaque *Tuba*, è publico amandata, clangere dehinc in vulgus, præliáque ciere adversùm Societatem nostram hîsce in partibus Germaniæ nostræ desiit. Privatim duntaxat in manibus malevolorum, quales nunquam desunt, exemplaria libri conservabantur. Ut esset videlicet, unde odia in homines nostros, quæ exserere minùs valerent, per otium subinde consolarentur. Majoribus inde ab hostibus, velut classico silente, pax esse nobis, & quies cœpit. Minorum tantummodò gentium obtrectatores, iique fere ex heterodoxis, qui veterum etiam calumniatorum scripta, haud secùs, ac Sibyllarum folia etiam nunc adorant, probrosè subinde nonnulla ediderunt in Societatem nostram, edúntque. Quibus possis historicos quosdam de heterodoxis accensere auctores; seu infestos illos, ut sunt fere, Jesuitico nomini, atque malignos; seu parùm circumspectos, neque eruditos satis, gnarósque rerum. Qui (quod jam olim Laymannus noster in futurum timebat) documenta scriptorum vetera, idonea ab subtilestis, à spuriis germana, à famosis, calumniosísque genuina atque syncera, nihil admodum discernentes, dum temere, quæ repetiunt, in rem suam convertunt, neque, ab adversa parte quæ scripta sunt, pensi habent, fabulosa de rebus nostris complura in suas illigant narrationes, aliique subin tradunt aliis velut per manus, ipsáque ea traditione, ut fit, variè exaugent, atque multiplicant. Sed his gratiam tamen hanc habemus, quòd egregios illos, unde hauserint ista, fabularum veterum fontes ipsimet interdum adnotant, indicántque; ut facilè constitui de pretio famosæ mercis, quam venditant, queat. Quanquam commentis ejusmodi per imprudentiam decepti de Catholicis etiam, atque adeò de Religiosis nonnulli ea subinde scripsêre, quæ quemadmodum ab tali manare manu quivissent, nisi per errorem hujuscemodi, mirareris. Quidam verò,

Vide Just. defens. Prolegom. n. 58.

verò, iniquo etiam, infensóque in homines nostros (quod apparebat) animo, dum carpere famam nostram pro re nata laborant, studiosè talia, cùm occasio incideret, tanquam ex Tripode deprompsêre. Quos quidem scriptores videas, seu laudent res nostras, seu vituperent, ad ignominiam Societatis nostræ callidè omnia conferre; quæ dedecori fore videntur, exponere cum cura; quæ plausibilia, parcè, exilitérque referre; aliquando trahere ad sese, atque ad suos; vel alienis etiam, unde Societas emendicaverit, assignare; minora denique interdum quædam de Societate, velut honoris gratia, prædicare; majora ut videantur nulla esse. Sed quis artes istorum omnes, versutiásque percenseat? Eas nullo negotio, quisquis voluerit observare, in scriptis eorum deprehenderit. Nos eò moremur minùs, quòd parum periculi esse famæ Societatis nostræ à minoribus id genus hostibus, postquam vicit majores, intelligimus.

Illud verò post omnia ista à nobis pertractata fortasse requiras; quid tandem causæ fuerit, cur tanta passim, tamque acerba inde à principio in majores nostros exarserint variorum hominum odia, atque certamina; idque tum quoque, cùm maximè, non publica modò populorum voce, sed oraculis etiam summorum Pontificum, Principúmque, præclara multa Societatis nostræ merita in omne genus mortalium celebrarentur. Causas plurimas auctor *Tubæ* ex veterum obtrectatorum sententia, qua suprà vidimus fide, atque auctoritate, exprompsit. Veriores alias meliorum fides documentorum, résque etiam ipsa offert. Quarum, quas arbitramur præcipuas (nequa parte non penitus famosi belli, enarrati hactenus à nobis, ratio constet) obiter ducimus exponendas. Ac primùm de Clero multos alienare ab Societate potuit, alienavitque haud dubiè Instituti quædam nostri, & disciplinæ novitas, plurimùm sanè à cæterorum Ecclesiæ Ordinum ritù recedentis; eáque immunitatibus etiam, ac privilegiis, per Apostolicam potestatem supra communem dotata modum, atque locupletata; quæ inde à primo Societatis exortu tot, tantósque excivit obtrectatores, ut cursum, statúmque tenere Societas, nisi diplomatis, decretisque compluribus Apostolicæ Sedis, atque adeò Concilii etiam œcumenici Tridentini auctoritate, ac commendatione suffulta, vix, ac ne vix quidem potuisset. Sunt namque dissimilium in proclivi odia; perinde atque similium promptè amicitia coalescit. Dissimilitudini rursus cùm procreatrix invidiæ æmulatio, infamis filiæ honestior, quàm felicior parens, accedit; tum verò quid propiùs fieri possit, quàm simultatis etiam ut quippiam, alienationisque atque obtrectationis existat? Et verò erant in majoribus nostris, quæ æmulorum animos incenderent. Nec facilè dixerim, aliàne re ulla magis, quàm egregiis illis, quæ suscitárunt in Ecclesia, æmulandi studiis, ad Dei gloriam, hominúmque utilitatem profecerint. Quæ quidem studia intra virtutis fines si se perpetuò continuissent; enimvero consultum maximè Christianæ rei, Catholicæque fuerat. Verùm æmulatio, moderatione semel amissa, in invidiam, invidia in odium, adversandíque libidinem, apud complures migravit. Hinc, ut quæque laudatissima in factis hominum nostrorum videbantur; ita maximè oculos invidorum pungebant. Hinc nulla talibus jam satis innocens virtus; nulla integra virtutis laus. Hinc obtrectandi assidua quædam velut prurigo. Hinc impetus arripiendi ansas quaslibet, minimas, maximas, natas casu, vel studio paratas, quibus imminui posse Societatis famam sperarent. Qua tamen re ipsa illustrabant quodammodo, quam obscura-

423. Quibus ex causis tot adversarii inde ab initio in Societatem insurrexerint. *Vide de his etiam Sfort. Pallavicin. in Vind. Soc. cap. 1. aliorúmque passim pro Societate apologias: Jed & Orlandin. in hist. Soc. libro 15. num. 34. &c.*

Digitized by Google

scurare nitebantur. Quippe cùm nec invidiæ suæ celare labem possent, & nostros ejusmodi esse, quibus invideri posset, ostenderent; multisque adeò in rebus imitarentur, quos maximè calumniabantur. Cujusmodi exempla neque nostris defuêre temporibus. Et certè, nisi fuisset in majoribus illis nostris, quod suspicerent, non magnopere, opinor, eos vexâssent. Si jacuisset Societas, minimè in illam insurrexissent, nec depressam per sese laborâssent deprimere. At nempe, ne luminibus ipsorum res nostræ crescentes obstruerent, id verebantur; id prohibere, quoquo valerent modo, adnitebantur. Porro æmulationem illam, atque invidiam suspiciones etiam (id, quod fere contingit) consecutæ, quasi id laborarent Jesuitæ, ut super alienas inædificarent ruinas, quid nisi siniſtra plurima de cœtu nostro suscitare judicia, monstrosásque varias, &, quas ne febriens quidem somniares, interpretationes rerum nostrarum procreare poterant? Atque ea quidem suspicionum, judiciorúmque hoc ampliùs pestis invaluit, quò magis & publica erant instituti nostri ministeria, & non censuris modò, atque animadversionibus, verùm etiam offensionibus, ni quàm cautissimè gererentur, obnoxia. Quæ considerans jam olim (apud Orlandinum nostrum) Ruardus Tapperus, è Doctoribus Lovaniensibus vir sapientissimus, gravissimúsque, cùm in publica quadam solennitate Societatis nostræ instituta ac munia obiter commemorâsset: *Nihil mirum videri*, dixit, *si talia profitenti Ordini, pro Satanæ odio, & invidia, multi existerent adversarii. Quanquam se*, ajebat, *credere, plerosque ex inscitia adversari; mõxque, veritate cognita, studia mutaturos.*

Vide Hist. Soc. l. 11. num. 43. sub finem.

424. Per ignorantiam quandam ab Societate aversi animi plurimorum.

Quo quidem effato geminas alias insuper obtrectationum, alienationúmque ab Societate nostra causas appositè expressas observare licet; mali dæmonis odium videlicet, invidiámque, & quandam hominum ignorantiam, parùm perspectas habentium res nostras, institutique, ac vitæ rationes. Certè plúrimos constat non ob aliud aversissimo fuisse ab Jesuitis animo, nisi quòd cognitos, præterquam ex famosis paginis, obtrectatorúmque fabellis, minimè haberent; neque ad conciliandam cum hominibus nostris amicitiam iis defuisse aliud, nisi verè ut noscerent. Cujus rei bello Suecico quoque documenta capere manifesta contigit; eáque hostium ipsorum non rarò confessione, ac testimonio probata; nec militum solùm, ac Præfectorum; sed Regis maximè Gustavi Adolphi, de quo pridem narravimus; atque adeò heterodoxi Evangelii ministrorum, qui erant, ut sunt hodie fere, obtrectatorum Societatis nostræ facilè principes. Orcus verò quamobrem odio religionem nostram habeat, plurésque identidem suscitare illi adversarios nitatur; æstimare pronum est ex fine ipso, scopóque instituti nostri, in Dei gloriam, atque obsequium, nostrámque, ac proximorum collineantis unicè salutem, omniáque huc demum tum privata munia, tum publica, ita, ut à S. P. N. Ignatio in *Constitutionibus Societatis* descriptum est, referentis. Idque adeò liber ipse *Constitutionum* apertè satis, ac vaticinii velut in modum, ubi agitur de *Missionibus*, declarat. Ibi namque, cur *inimicus Christi Domini seminare zizania* studeat, *ac præcipuè efficere, ut malè sentiant, vel malè affecti sint in Societatem homines*, eam commemorat causam, ut *impediatur fructus, qui ex ea posset provenire.* Nimirum ob id dæmon artibus omnibus, conatibúsque adnititur, ut vim, auctoritatémque nostris adimat ministeriis; ut institutum nostrum suspectum publicè reddat, atque exosum; ut avertat ab Societate mortalium animos; ut fatiget Socios

425. Mali dæmonis in Societatem odia.

Part. 7. cap. 2. num. 1. lit. D. infine.

cios ipsos quoque, frangátque, atque aut satietate vexationum, laborúmque tædio, aut asperitate negotii, ac difficultate, à rebus ex instituto præclarè agendis remoretur. Ad hoc infectationum, calumniarúmque ciere procellas solet: ad hoc æmulorum concitare animos, invidorum urere; ministrorum etiam quorundam suorum, ut artes in Societatem expediant suas, instigare: velut cùm venefici homines, magicísque dediti præstigiis, participes flagitiorum, auctorésve Jesuitas (id, quod nostra etiam accidit ætate) instinctu mali genii detulêre. Pari fraude cùm sanctissimos illos Ecclesiæ Ordines, quos S. Dominicus, & S. Franciscus, novos quondam, publicísque ad proximum officiis, ministeriísque insignes, instituerant, tum verò Ecclesiam ipsam primævam, ejúsque ministros, ac propagatores (quemadmodum Orlandinus etiam noster, ac Forerus observavêre) aggressus est, ut S. Thomas Aquinas, & S. Bonaventura, pro sua uterque familia, & Sancti Patres, Doctorésque veteres pro Ecclesia, apologias publicas edere non rarò sint compulsi. Oraculis item, diplomatísque Summorum Pontificum, ut Societatem nostram, sic Dominicanam illam, & Franciscanam familiam adversùs calumnias defensam, haud semel oportuit; in quibus artes quoque, machinásque Satanæ legeres, religiosis conatibus infestas. Talia suprà ex insigni diplomate Pauli V. de Societate jam recitavimus. Plura etiam Pius IV. eáque digna sanè annalium nostrorum memoriâ, ad Othonem Truchsesium Cardinalem, eundémque Antistitem Augustanum, quondam scripserat in hanc sententiam. *Venerabilis Frater noster, salutem & Apostolicam benedictionem. Posteaquam renunciatum nobis fuit de libellis probrosis, quos quidam, nec Deum timentes, nec hominum judicia reverentes, ad odium, infamiámque conflandam Ordini Societatis JESU, componere, & per Germaniam, aliásque provincias disseminare ausi sunt: sanè id graviter tulimus, pro eo ac rei indignitas, & tam gravis magnitudo scandali postulavit. Agnovimus artes & versutias hostis antiqui: qui cùm doleat, in diversis ipsius Germaniæ partibus, & aliis locis, multa ejus Ordinis fuisse instituta collegia, quæ divino cultui & animarum saluti diligenter inserviant; eorum pia ac salutaria opera impedire conatus est, excitando obtrectatores istos, & impellendo, ut crimina, & probra adversùs totum eum Ordinem, & quasdam personas nominatim, cæteris notiores, confingerent. Ea tamen crimina etsi falsò eis objecta esse facilè quivis intelligere poterat; nos tamen non esse omnino negligenda putavimus. Itaque ad explorandam certiùs veritatem negotium dedimus quibusdam de Collegio ipsorum Cardinalium viris admodum gravibus, ut diligenter de moribus & institutis collegii, quod in hac urbe est totius Societatis caput, quærerent, & quæ comperissent, nobis referrent. Illi autem magna cura, nec minori fide mandatum nostrum executi, renunciárunt nobis, & Fratribus nostris, crimina illa meras fuisse calumnias: se, cùm diligenter & severè in ejus collegii mores & vitam inquisierint, comperisse eos viros bonos & pios esse; ipsius verò Ordinis instituta recta admodum, & laudabilia. Cùm igitur judicium, quod de hujus Societatis innocentia, & piis ac laudabilibus institutis semper fecimus, hac inquisitione non confirmatum modò, sed etiam auctum fuerit; æquum esse, & ad officium nostrum pertinere existimavimus, veritati & innocentiæ testimonium impertire. Itaque ad carissimum in Christo filium nostrum Maximilianum, Romanorum Imperatorem electum, & ad Nobilem virum Albertum, Ducem Bavariæ, quarum in notitiam eos libellos perlatos esse audieramus, literas de istorum male-*

Orland. lib. 8. num. 46. Forer. in Proteo cap. 2. Vide suprà num. 417. Autographum exstat in tabulario collegii Dilingensis ejúsque exemplum recitat Forer. loc. cit.

malevolorum impudentia dedimus; hortantes eos, nequam eorum calumniis fidem habendam putent: sed collegia ipsius Societatis JESU, quæ apud ipsos sunt, ea, qua consueverunt, benignitate complectantur, & foveant; ac studiis suis bona eorum opera adjuvent. Etsi autem scimus, quantopere tu semper eam Societatem dilexeris propter ejus præstantia in Religionem Catholicam merita: tamen hortandum te quoque duximus, dilectissime Frater, ut existimationem ejus à tam impudentibus calumniis, quàm diligentissimè poteris, tuendam suscipias; & odium, atque infamiam, quam diabolico instinctu nonnulli, suæ ipsorum salutis, & famæ prorsus immemores, labiis suis iniquis, & lingua dolosa in eos excitare conati sunt, pro tuo perpetuo divini honoris zelo, & salutis animarum studio reprimere studeas. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die XXX. Decembris, M. D. LXIV. Pontificatus nostri anno quinto.

426. Tot, tantique obtrectantium conatus cur nihil admodum adversùm Societatem profecerint.

Cæterum, quod inde à principio calumniatores omnes moliebantur, ut Societatem nostram infamem populis, odiosam Principibus, mortalibus omnibus detestabilem redderent, id haudquaquam confecuti sunt. Eo nomine, eóque honore Societas, etiam supra meritum, cùm in cæteris Catholicis orbis provinciis, tum verè in Germania nostra, adhuc fuit, ut, qui narratas à me calumnias, tam frequentes illas, támque multiplices, per quas necesse fuerit deterrimas longè de hominibus nostris, rebúsque opiniones, vel suspiciones certè, multorum animis ingenerari, memoria repetat, cogitando assequi difficilè queat, qua demum ratione evenerit, ut tot, tantísque onerata criminibus familia tantum famæ tamen, tantúmque existimationis etiamnum obtineret. Qua quidem in re quanquam singularem quandam, ac pene prodigiosam Dei optimi maximi, Instituto nostro favent is, opem grati, memorésque agnoscimus; non defuêre tamen, quæ humana etiam quadam ratione, qua plerumque uti divina providentia, quò suaviùs omnia disponat, solet, vim, fraudémque calumniarum, quò minùs accidérent noxiæ, infringerent, enervaréntque. Ante omnia Societatem opera defensabant sua, operúmque insignes quidam, qui erant omnium in oculis, per orbem terrarum fructus. Ut aptè in eam Evangelicum illud quadraret: *A fructibus eorum cognoscetis eos.* Neque alia major profectò, quàm à rebus ipsis, commendatio est. Quod quidem cùm dicimus; minimè nosmetipsos commendamus. Majorum nostrorum, haud nostra commemoramus decora. Quibus quicunque paria non facimus, in dedecus nostrum commemorata vertimus. Majoribus autem nostris quanquam multa etiam ad ignominiam adversarii usque objectabant; non ea tamen isti erant fama atque auctoritate, qua fidem facere calumniis adversùs communem sensum populorum de Societate possent. Erant namque ut plurimùm aut hæretici, damnatisque impliciti erroribus, quorum obtrectatio vertebatur gloriæ; aut purgamenta Societatis, religionisque desertores, qui Ordinis nostri ignominia vitia sua cohonestare cupiebant; aut corruptis, perversísque homines moribus, quibus instituta Societatis adversabantur; aut æmuli denique, invidíque, qui sua putabant interesse, Societatis ut imminueretur nomen. In quos Maximi Pontificis, Pauli V. effatum illud in diplomate cadit: » Qui Societatem impugnent, atque calumnientur; eos *quæ sua sunt,* » *quærere, non quæ JESU Christi.*„ Et quotusquisque è nostris fuit obtrectatoribus qui nomen profiteri suum, cùm scriptis eos criminaretur, auderet, aut locum etiam verum, ubi scripta istiusmodi edidisset, significare?

Matth. 7. v. 16.

Vide Bullam suprà citatam num. 417.

ficare? Egregios enimvero, idoneósque, si superis placet, accusatores, qui semet erubescerent, latebrísque se se tuerentur, ac tenebris, ne rationem reddere jactatorum criminum compellerentur! Sed & siquo numero isti, siquo nomine fuissent; nonne contrariorum testium, defensorúmque Societatis velut nube quadam obruebantur? Equidem vix crediderim, extitisse cœtum quenquam ullis in Ecclesia temporibus, in quem æquè, atque in familiam nostram, duo illa inter se pugnantia conveniissent, quòd & laudis plurimum, & ignominiæ à mortalibus tulisset. Optimè namque, & pessimè Societas inde ab initio audiit. Favoribus, odiísque juxtà mactata est; encomiis obruta, & probris. Verùm interest enimvero, qui sint, à quibus gloriam; qui rursus, unde dedecus referas. Qui criminati sunt Societatem, cujusmodi fuerint, & modò diximus, & pluribus antè locis demonstravimus. Nec verò majoris erant nominis, quibus testibus utebantur. Etenim aut planè sine testimonio crimina, sine documentis ullis oggerebant, aut subdititios testes ementitósque, vel suspectæ fidei, vel infames etiam, summorúmque tribunalium censuris notatos adhibebant. E diverso ut quisque meliùs de Societate, præclariúsque sensit; ut quisque ampliùs eam, impensiúsque commendavit: ita maximè dignitate ipsemet, virtutísque ac sapientiæ fama eminuit. Cujus quidem generis testium de externis hominibus omnium ordinum, temporúmque tanta extiterat pro Societate copia, tótque extabant passim, támque insignia testimonia, ut referri à nobis nec per libri angustias, neque adeò citra invidiam, queant. Retulêre alii nostri Scriptores in remedium calumniarum, gratámque beneficii memoriam; in stimulum præterea, incitamentúmque Sociorum. Víxque illo etiam nomine, ac ne vix quidem, invidiam vitârunt. Ante omnes prolixiùs de his ex instituto Christophorus Gomez Hispanus scripsit, Provinciæ Paraquariæ *Missionarius*, qui propulsandis calumniis, quibus novo illo in orbe terrarum perinde, atque in vetere hoc nostro, Societas oppugnabatur, dum vel ea, quæ literis publicis consignata in illo mundi angulo offerebantur, in unum omnia colligit, bene magnum implevit volumen. Quo in numero Pontificum, Cæsarum, Principúmque maximorum illustria de Societate nostra effata, ut dignitate, fide, auctoritate, sic pondere, atque efficacitate, profectò eminent; eorum præsertim, qui, quid sentirent de illa, factis etiam, beneficiísque luculentis passim demonstrârunt; ut populi, qui vulgò Principum suspiciunt sententiam, non probare Sociorum studia, morésque non possent, quos tantis judiciis (si nihil aliud) probatos ubique terrarum cernerent. Itaque & reperio, per ipsa tempora, cùm velut procellis quibusdam calumniarum Societas undique obruebatur inclytissimas quasdam per Germaniam nostram (nequid aliis dicam de provinciis) civitates nova Societatis collegia votis omnibus expetiisse. Quanquam temporum subinde iniquitas, bello præsertim, eóque acri sanè, ac longinquo, laborantium, quò minùs ad effectum consilia pertingerent, præterquam Straubingæ, qua de urbe mentionem in loco fecimus, prohibuit.

Vide Pallav. in Vind. S. J. cap. ult. & Laym. in Just. Def. locis in Indice notatis V. Societas. *Item Foyer. in Gram. Prot. c. 9. & Huylenbr. Vind. alt. Præfat. & Imag. primi sæc. S. J. l. 5. ac præf. Christoph. Gomez in Elog. S. J.*

Accedit huc illud quoque, quòd præclara quædam in rem nostram testimonia vel adversarii perhibuêre. Ipsi namque (ut non constant sibi facilè, qui multa calumniantur) attribuêre alibi hominibus nostris laudes, quas alibi auferebant. Scioppius certè obtrectatorum princeps, de Societatis nostræ insigni religione, cultúque Evangelicæ paupertatis, atque obedientiæ, de morum, qua præditi sint Socii, probitate atque humanitate,

427. Adversariorum ipsorum præclara quædam pro Societate,

præſertim Gaſp. Scioppii, teſtimonia. *Vide Thaumatalog. Scioppii pag. 47. & 48. Eccleſiaſticum p. 55. Scaliger. Hypobol. p. 247. Mantiſſ. Ampb. p. 365. Arcan. Dædal. p. 204. & 205. Mulſ. Fidel. p. 118. & Amphot. pag. 128. De epiſtola Scioppii vid. Decad. 8. n. 3.*

nitate, de ſcholarum noſtrarum utilitate ſingulari, aliísque talibus, quæ commendare religioſum cœtum poſſint, ornamentis, haud uno loco diſſeruit. Erátque, ubi affirmatè atteſtaretur, *Societatem JESU ad tutandam Catholicæ fidei veritatem, & Religionum inſtaurationem divinitus excitatam.* Rursúsque alibi: *Societatis Inſtitutum ab ipſo Deo auctore profectum, totíque Reipubliacæ Chriſtianæ non modò ſummopere utile, ſed omnino etiam neceſſarium eſſe.* In epiſtola verò ad Mottmannum, Romanæ Rotæ Auditorem, cùm jam Satyras in Societatem parturiret: *Etiamſi*, inquit, *non omma, quæ apud Jeſuitas video, ſatis ſe mihi probant; negare tamen nec velim, nec audeam, ipſis poſt Deum hanc deberi gratiam, quòd Catholica Religio ex univerſa Germania exulatum non iverit.* Similiáque his in *Fortunii Galindi Cantabri diſputatione* (ſubditio opere) ſub initium ſcripſit; confeſſus, eadem plerisque fuiſſe perſuaſa, eóque nomine immortales deberi Societati gratias. Quod quidem nec *Tuba* illa, quam ſuprà memoravimus, cùm diſputationem illam recitaret, diſſimulavit. Ejusdem modi alia etiam alii ſubinde obtrectatores, non tam veritate, cui parùm deferrent, quàm veritatis evidentia, famáque publica, cui fruſtra refragarentur, compulſi, de Societate noſtra ſcripsêre. Calumniarum autem, probrorúmque adversùs illam commenta quò minus ex ſententia iſtis procederent, imprudentia inſuper ipſorum multiplex, & ſuismet capta dolis calliditas fecit. Celari videlicet malevolentia, livor, odium, boni publici ſtudiis coloratæ peſtes, haud ſatis poterant. Semet nimiùm prodebat infenſorum labes animorum; ſemet vanitas inanium fabularum proſtituebat. Reformandæ Societatis, ac velut juvandæ, atque ornandæ, provehendæque in melius, ſpecioſa quædam crebrò nomina præferebant. Sed ignominiam; infamiámque Societatis, &, ſi ſors daret, ejusdem excidium quærere, nemo non intelligebat. Fraudem res ipſa quoque nudavit. Annos amplius centenos vociferabantur adverſarii: „ Redigendos in ordinem, reformandósque Jeſuitas; vel tollendos penitus; ſecus orbem terrarum ruiturum. „ Auditi non ſunt. Stabat ita, ut ſteterat, Societas. Stabat orbis; neque huic periculum ab illa ſeu vidit quisquam interea, ſeu timuit. Graviſſimorum criminum accuſare Socios alterum ipſum jam in ſæculum inſtitêre. Non Socii damnati à quoquam. Ipſi maximè accuſatores, tum cordatorum hominum privatis, tum verò Pontificum, Principúmque publicis jugulati ſententiis, condemnatíque cauſa cecidere, Illud vero nonne ridiculum, quòd reformandam Societatem etiam tum contenderunt, cùm maximè per eam aliarum quoque Religionum aſceteria (quod ipſimet haud ignorabant) reformarentur? Nam & ab anno M. DC. XXX. quo præcipuè tempore inſurgere acriùs in illam adverſarii cœpêre, per plures deinceps annos conſtat, homines noſtros, Epiſcoporum, atque Antiſtitum poſtulatu ad varia profectos cœnobia, religioſæ in his diſciplinæ inſtaurâſſe ſtudia, &, quibus utitur Societas, adminiculis, præſidiísque conſtabiliſſe. Cujus rei exempla haud ſanè infrequentia variis locis Hiſtoria noſtra non ob aliud præteriit, niſi ne quam fortè notam alienæ famæ (quæ magis eſt nobis, quàm adverſariis noſtris curæ) inureret. Sed quam viam denique, quam rationem deferendæ, accuſandæque Societatis placuit iſtis capeſſere? Num legitimam illam, ſanctámque, quam diſciplina fert Chriſtianæ virtutis, quam humana, vel divina etiam præcipiunt jura, permittúntve? Artibus uſi ſunt enimvero iis, quas ut quisque optimus foret, ita maximè execraretur; famoſis videlicet, libellis,

428. Obtrectatores noſtri ſuismet ipſi ſe ſe refellunt criminationibus.

lege,

Digitized by Google

lege, jure, natura prohibitis calumniis, item fraudibus, testimoniis mentitis, documentis, instrumentísque suppositiis, atque adeò severissima etiam summorum tribunalium censura, interdictóque publico notatis; oppugnatione denique, ac vituperatione variarum partium Instituti nostri, tot oraculis Pontificum, tótque diplomatis Apostolicæ sedis non approbati modò partibus omnibus, confirmatíque, sed commendati etiam, iísque circumvallati clausulis, ut ne trahi quidem à quoquam in quæstionem citra gravissimam anathematis pœnam, eámque præsentem, queat. Sanè adversarii non modò prudentium accusatorum, proborúmque officium, sed sagacium etiam, cautorúmque calumniatorum temere modum excessêre, ac morem. Velare invidiam, dissimulare odia, ipsas temperare calumnias, ne fidem non facerent, docere calliditas debuerat. Nunc, dum nimio rem opere agunt, profectò nihil egêre, Quantò namque atrociora impingebant Jesuitis crimina; tantò hæc erant à veri similitudine remotiora. Cúmque cæco quodam, qui invidiæ esse solet, furore ad obtrectandum raperentur; haud alia ferme objiciebant, nisi quorum perspicuè teneretur falsitas, aut nullo negotio coargueretur. Protracta in lucem Sycophantia in auctorum caput recidit non minore nostrorum honore, quam illorum infamia. Et verò scripta eorum volventi mihi sæpe venit in mentem ambigere, stomacharíne, an misereri, an ridere denique, sicut frigidis in fabellis miserabilium poëtarum, oporteret magis. Gratiam certè habendam duxi, quod ita scripsissent, suismet ut ineptiis se se ipsi refellerent. Adeò non ex rebus tantùm, quæ afferebantur in medium, sed ex verbis etiam, ac stylo, cùm livor scribentium, atque odium, tum fraus etiam, ac malignitas, tum postremò imbecillitas, vanitásque, passim eminebat. Itaque eadem erat accusatio Societatis, & defensio; plusque retulit infamiæ calumniatrix invidia, quàm intulit. Quin ad famam etiam, ac commendationem Societatis (id, quod variè compertum habemus) momenti plurimum obtrectatio attulit. Cujus rei ex Tridentini collegii annalibus adducimus exemplum. Externo quidam de Clero Archipresbyter Italus, cùm jactitata in Societatem crimina iterum ac sæpius cum animo suo reputaret, neque homines ullos adhuc Societatis vidisset (quanquam cognitos ex gestorum fama, atque ex libris ipsorum habebat) ita secum postremò statuit: Dubitari non posse, quin viros hujusmodi pro Apostolicis haberi verè oporteret, qui, cùm tam assiduè, támque utiliter pro Dei Ecclesia laborarent, tantámque in scriptis etiam non sapientiam solùm, ac doctrinam, sed pietatem quoque, religionémque spirarent, tot interim linguis malevolorum, tot calamis proscinderentur. Nec temperavit sibi, quin dierum quatuor itinere Tridentum ad nostros excurreret, intimánique cum illis amicitiam coràm conjungeret.

429. Famam quoque Societatis auget obtrectatio. *Annua Tridentinæ ad annum 1640.*

Amicorum igitur studia pariter, odiáque inimicorum, cùm ad commendandam Societatem, ita, ut dictum est, conspirarent; quo alio tandem vindictæ genere Socii rectiùs calumnias ulciscerentur, quàm Evangelico illo, quod suggessit militiæ nostræ Imperator Christus? *Orate pro persequentibus, & calumniantibus vos.* Quam in rem piè sanè à majoribus institutum accepimus, ut *pro malè affectis erga Societatem* deprecatio frequens ab Sociis omnibus apud Deum fieret. Quòd si plurimum etiam ignominiæ à calumniis ad nos perveniisset; nonne Christi maximè ipsius, & *omnium, qui piè volunt vivere in Christo JESU*, exempla

430. Multiplex alia insuper obtrectationis utilitas. *Matth. c. 5. v. 44. Catal. Missar. &*

empla nos conſolarentur? *Si mundus vos odit*, inquit, *ſcitote, quia me priorem vobis odio habuit.* At verò tantum abfuit, obtrectantium injuriæ ut officerent nobis, ut bono etiam noſtro longè maximo evenirent. Nec ſine Numine Societas tot ab ipſis cunabulis, támque acres nacta eſt adverſarios. Providentiæ cæleſtis id erat opus, id conſilium ſingulare. Sic enim velut Aquilonibus quibusdam, imbribúsque exagitatum inſtituti noſtri paulatim robur coaluit, excrevítque. Sic, tanquam firmatis, duratísque radicibus, conſtabilitæ res noſtræ, atque conſolidatæ, obtinuêre perennitatem. Et quantò graviùs premebant adverſantium odia, inſectantiúmque molimina; tantò amplius in dies favorum, præſidiorúmque à maximis quibusque Chriſtianæ Reipublicæ Principibus accedebat; ut & illuſtria illa Sedis Apoſtolicæ diplomata, privilegiorúmque atque immunitatum eximia ſanè, ac propemodum inuſitata munera, quibus non ornata largiùs, quàm defenſa validiùs, & communita Societas eſt, adverſariis noſtris, atque obtrectatoribus, contra quos impertita ſunt, bonam partem deberemus. Auctórque eſt Orlandinus, *Societatis noſtræ fundamenta firma plerisque locis in rerum penuria, inſectationibns. & omnibus ærumnarum generibus jacta eſſe.* Nec de nihilo dixit S. Franciſcus Borgia, tribus illis potiſſimùm rebus firmitudinem Societatis, ſtabilitatémque contineri, ſtudio precationis, animorum concordia, & quæ accidat ab adverſariis, vexatione. Ipſis quidem certè calumniis, ne ſimus, quales traducimur, admonemur. Vexatio (quod Vatis Evangelici verbum eſt) dat intellectum. Vigilantiam obtrectatio excitat; cautelam ſtimulat; exacuit induſtriam. Cæterùm nitamur, ſicut majores noſtri, calumnias factis præcipuè refellere. Eos præbeamus nos, ut credere obtrectatoribus noſtris nemo queat. Ita eveniet, quod Albertus Bojus, Maximiliani Septemviri frater, futurum olim prædixit. Qui, cum maximè Gaſparis Scioppii, & gregalium in Societatem furor debaccharetur, amiciſſimè homines noſtros conſolatus. „ Multis equidem, ajebat, cum ho„ ſtibus conflictatur Societas; neque adeò ex eo numero deſunt, qui or„ thodoxum præſeferant nomen. Verùm vobis, Patres, officium faci„ entibus, odiorum tantus iſte, calumniarúmque apparatus aërem ſcili„ cet, non famam veſtram, verberabit. „ Quin, quamdiu futuri ſunt, qui nos impugnent, tamdiu probabile extabit argumentum, ſuum Societati, ut olim, decus, ſuam virtutem Sociis conſtare; quippe in quibus reſideant etiamnum, quæ, ſicut inde à principio, & æmulationem bonorum, & malorum invidiam ſtimulent, accendántque. Divini quidem certè favorem Numinis, ac præſidium, quoad ex Inſtituri ratione rem geſturi ſumus, nullo tempore deſiderabimus.

orat. Societ. n. 17. Part. 10. n. ex Conſt. 11. lit. B. 2. Tim. 3. verſ. 12. Joan. 15. v. 18.

In Hiſt. Soc. lib. 12. n. 54.

Iſai 28. v. 19.

Cap. XXXI.

Belli Germanici in Societatem noſtram conjectâ cauſâ, Jeſuitas Germaniâ pellere hetero doxi hoſtes nituntur.

SEd eò tandem aliquando, unde longiùs digreſſa eſt, narratio noſtra revertatur. In reditu obiter quiddam commemoremns, quo in viam Hiſtoriæ, ordinémque priſtinum commodiſſimè reducimur. Ex omni numero calumniarum, malis avibus velificantium livori, quas adhuc recenſuimus, una potiſſimùm, eáque publica maximè, curſum, portúmque tenuit. Jeſuitas Germanici belli, inauſpicatæque in heterodoxos expeditionis auctores principes fuiſſe; ſuſcitâſſe Suecos in excidium patriæ; Marti facem prætuliſſe, Scioppius in primis multiplici ſcripto, nec pauci de cæteris etiam obtrectatoribus inde ab anno M. DC. XXXII, calumniabantur. Id creditum eſt paſſim. Id in omnem divulgatum Germaniam, haud exiguo Societatis noſtræ malo, majori etiam periculo.

Anſam

Anno M. DC. XXXIII. 431.

Assam calumniæ Pauli Laymanni librum quendam adversarii sumpsêre, insignem illum, ac celebrem, *de Compositione pacis*. De quo in rebus Laymanni suprà nonnihil diximus. Ejus operis edendi quæ fuerit ratio, hîc juvat paucis docere. Orthodoxos inter, heterodoxósque Germaniæ Principes, atque ordines, conventu primùm Passavino anno M. D. LII. tum deinde Augustanis comitiis anno M. D. LV. sancita pax erat, qua Germania, tot ante motibus civilium bellorum concussa, quietem pristinam, tranquillatémque recuperâsse videri poterat. Hujus tabulas pacis heterodoxi subinde Scriptores, libris variis in lucem editis, Lipsiæ præsertim, Jenæ, Wittebergæ, Tubingæ, Basileæ, ad partium suarum potissimùm rationes trahere, versutisque multis, atque alienis prorsus à pactorum fide interpretationibus iniquum detorquere in sensum, insigni profectò non injuria modò Reipublicæ Catholicæ, sed periculo etiam, aggressi erant. Quippe Ordines Catholici violatæ, ruptæque pacis multifariam per eos infimulabantur: eóque nomine contumeliosè passim, non per Germaniam solùm, sed apud exteros quoque Europæ Principes, populósque, traducebantur. Et qui Protestantium in Germanis gerebant nomen, de integro in illos concitati, jam hostilia quoque infensis recoquere animis cœperant. Indignissimè, ut par erat, rem orthodoxa pars ferebat. At ferebat tamen, promptioribus perpetuò ad inferendam injuriam heterodoxis, quàm Catholicis ad propulsandam. Diu omnes conquerebantur. Nemo afferebat remedium. Tandem Henricus Knœringius, Episcopus Augustanus, orthodoxam causam contrariis tuendam scriptis ratus, adhibitis de Jurisconsultorum numerò in consilium clarissimis viris, Laymanno præcipuè nostro, sacrorum Canonum Dilingæ interpreti publico, negotium dedit, ut, quæ in rem viderentur, mandaret literis. Hic igitur Germanicæ illius, *Religiosæ*, ut appellabant, *Pacis* instrumentum adversùs iniquorum interpretum commenta pleniissimo declarandum commentario, illustrandúmque suscepit. Cujus operis, quemadmodum retulimus aliàs, ea fuit præstantia, nihil scribi ut absolutius in eo genere, aut quod magis è re Catholica foret, posse, orthodoxis deinde, heterodoxísque juxtà visum sit. Examinatum quoque ab inclytis tribus academiis, Ingolstadiana, Friburgensique apud Brisgojos, atque Herbipolitana, insigne testimonium tulit. Neque verò turbulenti quicquam, aut quod publicam infringere pacem posset, proferebat in lucem. Quin illud contendebat maximè, ut, quæ inter Ordines convenissent, integra servarentur. Ipsum etiam instrumentum pacis non cujuslibet arbitratu, studióve partium, neç versutè, aut subdolè, quemadmodum fecerant adversarii, sed ad mentem paciscentium, quam verba ipsa perspicuè demonstrarent, atque ex legibus, juribúsque Romani Imperii, disertè, planè, candidéque interpretabatur. Sed neque arbitri partes, aut Judicis, arrogare sibi modestissimus auctor sustinuit. Id egit duntaxat, ut controversis in rebus, utrius partis jus esset liquidius, ostenderet, Imperii Proceribus, penes quos esset judicium, causam integram relinquens.

Laymanni liber de Compositione pacis qua ratione editus. Vide suprà n. 376.

Atque hunc tamen Laymanni librum pro scripto seditioso, pro flabello civilium motuum, pro classico infelicis belli, calumnia publicè traduxit. Tumultuum incentor omnium vulgò audiit Scriptor; Imperii, patriæque procella Societas; Jesuitæ pacis publicæ turbines, belli furiæ, facésque, Germaniæ eversores. Constabat, Suecorum Regem Gustavum in armis fuisse adversùs Cæsarem Ferdinandum priùs, quàm in publicum liber

432. Quàm immeritò is liber pro flabello belli habitus.

liber prodiret, Illum nihilo minùs eo scripto Laymannns ab Aquilone unus maximè, si adversariis fides, excivit. In manibus erant, extántque hodie, non modò Suecorum hostium, sed partium etiam discordantis Germaniæ scripta publica, quibus, quamobrem ad arma hinc illinc ventum sit, explicabatur. Horum nihil ad Laymanni opus, nihil ad Jesuitæ cujusquam consilium ullum, molitionémve pertinebat. Tamen belli fomes Laymanno, irritamenta mali publici Jesuitis omnia attribuebantur.

433. Auctores belli quàm falsò dicti Societatis nostræ homines.

Quam quò faciliùs opinionem fererent obtrectatores, ex comitiis etiam Ratisbonensibus ultimis, quæ ad concordiam Ordinum redintegrandam potissimùm spectabant, commenti sunt argumentum, quo homines nostros bellicorum facerent consiliorum auctores. Venerant Ratisbonam tum de nostratibus, tum etiam de exteris, magno numero Socii, quibus Cæsar, Principésque Catholici, & conjuges eorum, ad sacra ministeria utebantur. Hosce Jesuitas, ac eos maxime qui Boica cum aula advenerant, consilio adhibitos, obstitisse paci; hos Principum animos perpulisse, heterodoxorum ut postulata rejicerent, adversarii palam calumniabantur. Sed & postea, quàm bello ardere jam Germania cœperat, Septemvirum Bojum eosdem induxisse, in Saxonem quoque ut arma verteret, qui Sueco deinde adjunctus, belli molem magnopere adauxisset. Verùm ista item, ut priora illa, mendacissimè jactata. Rem domesticis ex documentis, ut verè gesta est, referimus. Saxonem Tillius, copiis Boicis præfectus, inconsulto Septemviro, atque adeò invito, infestare armis cœpit. Tantum abest, Septemvir ut arma in illum vertenda, inductus per nostros, decreverit. Atque ita Scriptor etiam Boicæ gentis annalium narrat; citra mandatum, ac planè præter mentem Principis accidisse, ut bello Saxo lacesseretur. Quin summopere ab eo consilio Septemvirum abhorruisse. Quod & ex literis quibusdam Principis, Tillio ipsi scribendis, demonstrat. Eodémque ex auctore Ratisbonensium insuper comitiorum consilia, verásque discere rationes licet. Nos domesticis, ut diximus, ex documentis, quod ad nos pertinet, persequimur. Conciliandæ in comitiis paci conditionum capita erant quædam ab heterodoxis proposita. Ea principio per Jurisconsultos Catholicos profani ordinis, primò pauciores, mox plures, examinari placuit. Pòst inspexêre Principes. Postremò Cæsar expendit. Quæ visa sunt, reddita ab singulis responsa. Una omnium erat sententia: „ Quæ Augustanis olim comitiis „ composita, initáque pax esset, eam integram partibus omnibus, inco„ lumémque servandam. Hanc oportere summam esse præsentium con„ siliorum; hanc normam, hanc regulam novarum omnium inter Ordi„ nes pactionum. Huic quidquid propositarum ab heterodoxa parte „ conditionum adversaretur, rejiciendum semel, neque in deliberationem „ quidem adducendum, „ Quod cùm ita inter Principes Catholicos jam conveniisset; quinta demum hebdomada visum est rem intentius perpendendam Theologis Doctoribus committere. Hi, quod res ipsa suggerebat, respondent: „ Quando Augustanam illam ante omnia tenendam „ pacem, sequendámque, immobili consilio Principes decrevissent; jam „ non integrum videri, ad heterodoxorum Ordinum conditiones depacisci; „ quippe quas cum pacis illius articulis conciliare nemo mortalium pos„ set.„ En cur belli auctores principes Jesuitas, & Monachienses quidem Jesuitas in primis, adversarii fecerint. Atque in eo tamen Theologorum, qui sententiam rogati sunt, concilio de Sociis Monachiensibus, nisi unus (qui solus vocatus erat) non adfuit. Tantúmque aberat, ut in belli

Vide Joan. Adlzreiter Annal. Part. 3. lib. 16. à num. 61.

consilia

consilia Monachienses Patres imminerent; ut opinio multorum fuerit, justo amplius illos de ea, quæ pacis essent, inclinâsse; idque vitio maximè, culpæque à quibusdam datum sit, cùm timidos eos, politicósque magis consiliarios, quàm ecclesiasticos, dicerent. Adeò utramque in partem Jesuitas, quicquid demùm agitâssent, pro ingenio suo invidia damnabat.

434. Quænam verè fuerint hominum nostrorum consilia. *Vide Laur. For. in præfat. Antimelandri n.* 27.

Cæterùm de Sociis in universum Laurentius Forerus perhibet, à Principibus consultos, non alia reddidisse unquam responsa, nisi quæ ad justam, dignámque pacem, eandémque stabilem, atque synceram, spectarent; ac nempe ad pacem ejusmodi, quæ & cum lege divina, cumque orthodoxa Religione congrueret, & cuique, quod suum esset, tribueret; quæ rursus neque à Cæsaris, Imperiique majestate, neque à dignitate Principum, Ordinúmque Germaniæ, aut ab incolumitate, concordiáque populorum, abhorreret; quæ denique neque occultæ inimicitiæ, velut sub cineribus, igniculos foveret, neque ad bella nova in posterum, eáque superioribus majora, fomitem subministraret. Hæc ita videlicet ex Christianæ prudentiæ, germanæque Theologiæ statuerant præceptis. Extra Theologicæ verò, quam rogati erant, censuræ orbitam in politicas, profanásque Principum immittere sese controversias abnuebant; gnari legum Societatis nostræ, certíque servare, quod sacrosanctum & fuit semper hominibus nostris, & esse perpetuò debet, ut *à negotiis sæcularibus abstineant*. Immeritò igitur planè in Societatem inauspicati belli conjecta est ab adversariis causa; cùm præsertim iniquiores illas heterodoxæ factionis conditiones, quas Theologi Doctores Augustanæ paci adversas, ob idque ex regula, à Principibus constituta, respuendas pronunciáverant, ne rejecerit quidem orthodoxa pars in conventu illo Ratisbonensi, sed ad altera comitia, Francofordiæ habenda, quemadmodùm docuimus alibi, remiserit. Et nunquid, si prospere cessisset bellum, consilii gloriam penes homines nostros esse passuri obtrectatores erant? Veras belli, siniſtro auspicio suscepti, siquis quærat causas; ex Forero nostro, quem laudavimus modò, intelligat. Eas altiùs ille à primis ipsis turbatæ Germaniæ principiis, atque à Divinæ maximè providentiæ consiliis repetiit. Propiorem aliam noscere causam, eámque exploratissimam, licebit ex P. Melchiore Hartelio, emerito sene, præcipuæque in Provincia nostra, cujus maximos quosque magistratus gesserat, auctoritatis. Illum è Suecis Ducibus Leonardus Torstonsonus, expugnatâ Landsbergâ, sicut loco suo narravimus, Augustam Vindelicorum, binis cum Patribus captivum abduxerat. Multas ibi, longásque post vexationes, cùm de pretio redimendæ libertatis consilia jam jam expedirentur, spe pecuniæ mitior effectus Dux, invitavit captivos ad convivium. Novas potiùs ad injurias, eásque prioribus acerbiores, vocatos sese, quàm ad lautitias, Patres interpretabantur. At benignè habiti, comitérque supra modum. Hartelium à dextris assidere sibi Torstensonus voluit. Splendida epuli omnia. Calicibus illustrioribus vinum in gratiam atque honorem Imperatoris primùm, tum deinde Torstonsoni Ducis, à binis, in orbem hauriebatur. Cæteroquin bibere neminem quisquam cogebat. Convivis omnibus nostri humanissimis, Duce ipso in primis, usi sunt. Rebus variis in sermonem subinde, ut fit, convivali familiaritate adductis, cùm de belli quoque auctoribus, pro re nata, an ex composito, illata mentio esset; nec quisquam ignoraret, quàm multi Jesuitas passim in eam suspicionem traherent: jussit ultro Torstonsonus Patres, quæcunque libuisset, pro So-

Part 3. Constit. cap. 1. §. 6. & Part. 6. cap. 3. §. 7.

Vide cit. præfat. n. 17.

435. P. Melch. Hartelii captivi de vera causa belli ad hostes oratio. *Vide supra num.* 289. &c.

Societate afferre in medium. Itaque Hartelius, memor magis, Sacerdotem ſe, quàm captivum eſſe, ingenti animo, majoríque multò libertate, quàm pro præſenti fortuna, exorſus dicere, præcipuas quasque irritati Martis cauſas in heterodoxæ Germaniæ populos, quorum Sueci tuebantur factionem, citra ambages conjecit: móxque inde à celebri conventu Paſſavino diſſidiorum ſemina repetens, prolixâ diſputatione oſtendit, bellicorum principia motuum, atque flabella ad „ heterodoxæ potiſſimùm „ factionis Ordines pertinere, qui, quæ publicè Paſſavii inter partes „ conveniſſent, quæque triennio pòſt Auguſtanis comitiis conſtituta de „ integro fuiſſent, exiguo temporis intervallo cœpiſſent infingere, ac multifariam deinceps violâſſent; tot vulgò, tantíſque editis injuriarum „ in Catholicos, & palmarium quidem injuriarum, exemplis; ut, niſi ab „ armis denique per Cæſarem oſtentatis (nam querimoniæ, actionésque „ forenſes fruſtra fuiſſe) nihil admodum remedii ſupereſſet. Proinde „ ab heterodoxæ partis perfidia, violentiáque, atque ab juſta Catholicorum Ordinum, res legitimè repoſcentium, ira, non ab Jeſuitarum ſeu „ conſilio ullo, ſeu molimine, profectos eſſe, qui concuterent Germani„ am tumultus. Quæ omnia tanta ſenex fiducia, tantáque copia argumentorum diſſeruit, vehementer ut Socii pertimiſcerent, ne delicatas ad veritatem, ut ſunt fere, hoſtium aures offenderet. Audita nihilominus à capite ad calcem. Nec prolixitas quidem viſa moleſtior. Vultu interim, nutúque dicta Torſtonſonus ipſe, aliúsque præterea de primis quidam convivis, præ cæteris probavêre. Quin & gratia peroranti ea fuit, ut Sociorum, quod ad S. Salvatoris eſt Auguſtæ, inviſendi collegium, obſidésque Monachienſes ſua in cuſtodia ſalutandi Dux fecerit captivis Patribus poteſtatem.

436. Mala omnia nihilominus Societati noſtræ imputantur.

Similia his, quæ Hartelius attulit, aliáque plura pro ſe alibi Socii, pro Sociis externi quoque, paſſim diſputabant. Quin P. Adamus Tannerus moliri publicam pro Societate apologiam inter ipſa calumniæ initia occeperat. Verùm illum, capite libri non dum altero perfecto, cùm jam hoſtis Bojariæ immineret, fuga operi, morbus vivis, ut in loco dictum eſt, eripuit. Sermonibus cæteri apud cordatos homines, reſque publicæ ſcientes ampliùs, quàm apud rudiores, atque in vulgus, proficiebant. Promiſcua namque, & imperita plebs, ut eſt credula per ſe ſe, in malam præſertim partem, atque ad nova quæque commenta mobilis, non promptiùs imbiberat injectas ab adverſariis de Societate noſtra ſuſpiciones, quàm obſtinatiùs fovebat. Eóque adducta per calumnias res erat, ut, quod faſſus eſt Forerus, quemadmodum primis olim Chriſtianis Romæ, ſic nunc quicquid per Imperii Romani terras uſpiam eveniſſet malorum, Jeſuitis aſcriberetur. Quò minus mirere, ſi odium populi, ſi Catholicæ juxtà, heterodoxæque partis iracundia in Societatis noſtræ potiſſimùm homines per Germaniam paſſim exarſit. Injuriarum quidem certè, atque contumeliarum à popularibus, cùm peregre forte Socii, ſeu itineris gratia, ſeu per fugam, metúmque hoſtium, vel per exilium verſarentur, plurimum perpeti, per tempora iſta calumniarum calamitatumque feraciſſimum oportuit. Landſpergæ (quo uno exemplo hìc utemur) cùm Veterani noſtri pariter, ac Tyrones, ingruente Sueco, ut memoravimus aliàs, in fugam ſe darent; pergentes per urbem, pro patriæ velut proditoribus correpti à tumultuoſa plebe, exagitatíque, ægre vim demum, atque deſpoliationem evâsêre. Tyronum uni galerum protervior quidam de

Vide præfat. Antimeland. n. 12.

437. Injuriæ ob id haud leves hominibus noſtris illatæ.

Vide ſuprà num. 195. &c.

turba

turba eripuerat. Verùm id minimè impunè. Post biennium namque Monachio iter faciens Landspergam in milites homo latrocinantes incidit. Altercabantur inter se illi de præda. Cupidine spolii opimioris ex equo unus desilierat. Nactus iste opportunitatem; equum vacuum celeriter occupat, fugitque. Verùm alius militum repente occurrens, vulneratum bombardæ ictu, in terram dejicit. Surgentem nihilominus, iterúmque versum ad fugam, turba insequens prædonum illorum adoritur. Prostrati, frustráque reluctantis caput, atque unà galerum, eundem ipsum, quem Tyroni rapuerat nostro, tot consauciant vulneribus, ut una, alteráve post hora miser efflârit animam. Nemo civium, qui casum hominis audissent, non vindicem Dei confessus manum est, Jesuitæ novitii ulciscentis injuriam. Cæterum egressos etiam Landsbergâ Socios vexatio popularium varia, fatores belli, auctores publicæ calamitatis inclamantium, in Bojariâ primùm, mox etiam per Tyrolim, excepit. „ Cùm „ palàm exprobrarent, Jesuitas, destitutâ patria, quam hostibus objecis- „ sent, tuta jam loca petere, iisdémque malis, quibus innocuos exposu- „ issent cives, noxia capita subducere. „ E Tyrombus duo quidam verberibus quoque, non contumeliis modò affecti. Quin adeo securim de fæce nautarum quidam, qui rates devehebant, ipsi Præsidi Provinciæ nostræ, P. Antonio Welsero, apud Schongavium, Bojorum oppidum, intentare est ausus. Eo nempe impotens furor exasperatæ plebeculæ, Catholicis etiam hisce in partibus, evaserat. Heterodoxorum vero per eam causam quis iras in Societatem nostram, quis probra & injurias commemoraverit? Pridem isti turbarum Germaniæ, malorúmque omnium auctores Jesuitas accusabant. Jam novo quodam, eóque ampliore jure videbantur sibi adversùm Societatem insurgere. Quódque machinati aliàs, comitiis etiam Ratisbonensibus, fuerant, ut homines nostros ex universa Germania, quà latè subest Romano Imperio, exigerent, id perficere nunc demum, velut re maturâ, adnitebantur. Itaque præcipuis quibusdam jam urbibus, Augusta Vindelicorum, Ratisbonâ, Friburgo Brisgojæ, Socios omnes, ut ostendimus antè, velut in egregii negotii auspicium, ejecêre. Auctórque est Boicorum Scriptor Annalium, cùm anno M. DC. XXXIII. Catholicæ militiæ Imperator, Albertus Wallensteinius, Fridlandiæ Dux, homo invisus vulgò, atque suspectus consilia paceis quædam, veriùs conspirationis, proditionisque, communicare cum heterodoxis hostibus, insciente Cæsare, inconsultis Principibus Catholici fœderis, ingressus esset; intérque pactionis capita nominatim illud proposuisset, ut Jesuitæ ex Imperii Romani provinciis expellerentur, in responsis deinde ab heterodoxa parte idem ipsum, conceptis verbis, non probatum fuisse, sed postulatum vel maximè, à provinciis ut suis consiliisque Cæsar Societatis homines removeret. Et quanquam suismet ipse subin Wallensteinius consiliis, in rem nimium suam intentus, obstitit, quò minùs ad effectum pactio perveniret; heterodoxa tamen factio iniquissimo esse in Societatem animo haud ideò desiit. Neque verò Jesuitas aliter, atque Evangelii sui juratos hostes, Pontificiæ vindices tyrannidis unicos, Imperii Romani pestes, Austriacæ Domûs, inimicæ sectis, emissarios, Reipublicæ corruptores pessimos, turbarum, bellorúmque omnium fatores, eversores denique patriæ (nam tales vulgò audiebantur voces) eversata est, atque abominata. Atque en causa, cur tanta vulgò, tamque atrocia Societas bello Suecico, quanta narravimus adhuc, & narraturi porro sumus, ab heterodoxis in Germania hostibus perpessa sit;

438. Consilia Fridlandi Ducis, hostiúmque heterodoxorum de Jesuitis è Germania pellendis. *Vide Histor. nostræ Part. 4. Decad. 8. n. 810. & 811. necnon suprà hîc n. 363. Vide Joan. Adelzreit. Part. 3. lib. 18. n. 6. & 7.*

439. Ven. P. Petri Canisii in imagine huc

facies prodigioso manat sudore. *Vide Part. 4. Histor. nost. Decad. 8. n. 262. Reinmanni verò literas vide in Part. 2. Decad. 6. n. 804.*

huc ut maximè pertinere Canisianum illud videatur prodigium, de quo per idem tempus ab ultima Peruvia P. Ferdinandus Reinmannus (is, quem primis ipsis fuisse in Sociis, quos Indiis Provincia nostra submisit, superiore Parte Historiæ nostræ docuimus) perscripsit. Anno isto, quem diximus, M. DC. XXXIII. Aprili mense Ven. P. Petri Canisii facies in imagine quadam collegii nostri Quitensis, quod in Australi est America sub ipso, quem vocant, *Æquatore*, copioso prorsus manare sudore per dies aliquot visa est, ut lanam bombycinam, multo imbutam humore, P. Ludovicus de Sontillas, illis partibus Præpositus, qui cum Sociis in rem præsentem venerat, reportârit. Quo audito, Reinmannus noster, qui tum Limæ agebat, conjecturam illico cepit præcipuæ cujusdam calamitatis, Germaniam tum maximè nostram, & quas in ea Canisius fundavit Societatis nostræ Provincias, prementis, affligentisque. Atque ea de re confestim ex Germanis nostris quendam, ut, quis tum status fuisset Germaniæ, cognosceret, missis literis certiorem fecit. Nec fefellit opinio. Mala Germaniæ nostræ quæ tum fuerint, sat narratio nostra demonstrat. Fleviſſet in cælo, si flendi is locus esset, Canisius.

Cap. XXXII *Germaniæ Catholicæ pericula: rustico rum Bojorum seditio; vexatióque Palatinorum.*

NUnc, ut quæ anno M. DC. XXXIV. acta sint, memoremus, Januario mense Saxoniæ Inferioris Ordines, in comitia congressi Halberstadii, de republica deliberant. Ponerèntne arma, an resumerent, id potissimùm agitabatur. Septemvir Saxo, literis ad eos datis, in consilia pacis; Oxensteinius contra, Regni Sueciæ *Cancellarius*, unáque Udalricus Dux Brunsvicensis, qui aderant in conventu, ad bellum inflectere consultantium animos adnitebantur. Belli persequi incepta placuit. In Martium heterodoxorum Ordinum communiter omnium conventus, quem Francofordiæ agerent, edictus est. Nihilo illic pacatiora Oxensternius, &, qui aderat ab Rege Galliæ, Fesquerius Orator, proposuêre: Nihil constitutum temperatiùs. Germaniæ periculis, Catholicæ in primis, Fridlandi Ducis Wallensteinii perfidia, &, quam cum Ducibus copiarum Catholicarum non paucis inierat, conjuratio discrimen addiderat supremum. Actúmque de re summa jam propemodum videbatur; ni advigilans orthodoxæ parti Divini Numinis providentia maturè detexisset perduellium consilia; & Fridlandus in urbe Egra, quæ est in Bohemiæ finibus, Februario mense per fidos Ferdinandi Cæsaris clientes repente interfectus, qualem perfidi plerumque solent, teterrimarum finem fecisset molitionum. Inter hæc rustica Bojorum plebs circa Oenum fluvium, belli pertæsa, consulere sibimet, vim vi arcendo, dum statuit, ad arma, bellúmque ipsa maximè consurgit. Injuriis militaribus, damnisque superiorum annorum exacerbati, hyberna multi, amico juxtà hostique denegare, atque adeò inferre potiùs, quàm perferre, quæ tulissent adhuc, instituunt. Subeuntes proinde in hyberna manipulos, de copiis Boicis, hos, illos, invadunt, spoliant, contrucidant. Furentium animos legatione primùm Septemvir Maximilianus tentavit Ad hæc Sacerdotes nostri, qui degebant Eberspergæ, dissuasione, precibus, obsecratione, malorum impendentium præsagitione ad saniorem mentem reducere conabantur. Sed oleum & operam perdidêre. Pellendos prius non milites tantùm, sed Magistratus etiam populares omnes, ac Sacerdotes vociferabantur; atque ita demum in hostes eundum. Ergo severiora, ut res, poscebat, Septemvir inire consilia. Atque ex iis quidem, qui trans Oenum tumultuabantur, in vincula & supplicia rapti aliquammulti, documento

Anno M. DC. XXXIV. à mense Januario. *Vide Joan. Adlzreiter Annal. Boic. Part. 3. lib. 19. à num. 1.*

440. Heterodoxorum in Catholicos consilia.

441. Frielandi Ducis perfidia.

442. Boji rustici bellum bello pellere nituntur.

Digitized by Google

mento cæteris, ad officium ut rediret, fuêre. Contumacia Ciſœnanis major. Conglobant iſti ſe ſe. Eberſpergam convolant ad ſeptingentos. Arma omnibus, quæ rus præbuerat, ſudes, tribula, bidentes, aſciæ; fulminantis æris parùm; potiſſimùm ira, egregiéque præfracta ad pervicaciam ingenia, ſpirantia cædes, futurorum improvida. Protervè oſtentata tum maximè vis. Ædium etiam noſtrarum, qua parte Præſes familiæ incolebat, plumbeâ glande feneſtra petita. Plura minis intentata. Verùm ecce tibi repente armatorum ab irato Septemviro quinque millia. Terret numerus, & armatura melior. Verſus furor in pavorem. Pars latebras, plures fugam circumſpiciunt. Occiſi ferro multi; equorum ungulis obtriti alii. Strages domos, vias, agrum, funeſtat. Ferrum hauſit, aut flamma, evadere quicquid nequiit. Qui princeps fuerat ſeditionis, incendio ipſe quoque cum gregalibus viginti & amplius, eodem occultatis tecto, interiit. Cædem direptio excepit integrorum quoque, atque inſontium. Nec ſedes noſtra immunis. Villicus noſter, homo fidus, ac diligens, ponè latus unius de Sacerdotibus noſtris bombardæ ictu trajectus: ſauciatus alius. Ægre janitor ferrum vitavit. Par Sociis incuſſus terror. Afflicta familia afflictis nihilo minùs civibus adfuit. Ducentis admodum infirmiore de ſexu atque ætate, ad S. Sebaſtiani Martyris confugientibus ædem, contra militis rabiem, contra famem, & frigora, cæteráſque dierum illorum injurias, præſidio Socii fuêre. Clades tota, viſque reliqua proximo biduo ante Martyris natalem facta eſt, abnuente Divo ſcilicet Feſti quoque perturbatores pati, quos violatores habuiſſet loci, quem, venerabilem priſca Reliquiarum ipſius religione, belli ſedem præpoſteri fecerant.

443. Ruſtici belli miſerabilis exitus.

Civilis hìc dum ſedatur motus; hoſtilis alibi alius, iſque multiplex, exoritur. Sueci, & qui auſpicio Suecico in armis erant Germani, Auguſtæ potiſſimùm Vindelicorum, & Ratisbonæ, quam nuper ſubegerant, imperitabant. Inde finitima multifariam infeſtant. Palatinatum ſuperiorem Birckenfeldicus adoritur miles. Ibi Sulzbachium primò, atque Hirſchavium; Nabburgum deinde, ac Neoburgum, & Monachium Hercyniæ, vulgo **Waldmünchen**; tum verò Neoſtadium ad Nabim amnem, atque Turſorutum **Tirſchenreit**, poſtremò Salices oppidum, vulgo **Weiden**, in deditionem redigit. Salicibus firmare ſedem ſibi, unde vicina circùm vexaret oppida, operibúsque munire hoſtis conſtituit; ſimul ſedem illic Societatis noſtræ evertit. Quatuor id loci Sacerdotes noſtri curabant. Bini parœcias, & familiam Domi; bini ſeminarium alumnorum, literis operam navantium, Partheniúmque ſodalitium, & ſcholas administrabant. Adventante hoſte ſub exitum Januarii, diffugêre tres. Ii, Bohemiam petentes, variam experti fortunam. Unus exceptus ab hoſtibus, menſe altero demum, commutatione facta cum captivo præcone Byruthano, in libertatem reſtitutus. Qui domi remanſerat, P. Wolfgangus Salzinger, familiæ Præſes, in curiam abſtractus à Birckenfeldicis, conſtrictúsque vinculis, ac procaciter exagitatus, injuriæ plurimum, ignominiæque diu tulit. Gravibus ærumnis graviores additæ minæ. Poſtremò ejectus veriùs, quàm dimiſſus, in oppidum Pfremdam, quod Leuchtenbergicæ ditionis eſt, ſe recepit. Ibi lethifero correptus morbo, Calendis Aprilibus vitam finiit. Oettingâ Bojorum, quam novam dicunt, oriundus erat, quatuor profeſſus in Societate vota. Ætatis annum haud dum quadrageſimum ſuperaverat, eximia Sacerdos religione, egregia virtute,

444. Palatinatum ſup. Birckenfeldicus invadit miles.

445. Salicetana Patrum noſtrorum evertitur ſedes.

446. P. Wolgangi Salzinger vexatio, exilium, & mors.

tute, obsequendi in primis studio, officiisque caritatis, quam Palatini pridem agri novalia exercuerant, insignis. Eadem porro procella vicinam aliam, quam Neostadii ad Nabim Societas habebat, stationem disjecit. Sacerdotes illic de nostris gemini, dum rei Catholicæ dant operam, perpetuis jam antè incursionibus hostium patuerant. Nunc & prodiiti, ægre vim demum, ac vincula evitavêre. Bohemiam versùs evadunt paulò antè, quàm turbo ille Birckenfeldicus ingrueret. Periculis per itinera multis, magnisque defuncti, alter Pragam tandem, alter Passavium tenuêre. Neostadiani præcipuo quodam Societatem nostram studio inde à principio, cùm Socii instaurandæ Religioni huc advenissent, complexi erant. Promptiùs etiam, quàm alii multi Palatinorum, ad primas ipsas Missionarii nostri hortationes, Luthero nuncium numero maximo remiserant. Digressis nunc Patribus, deterior quædam oppidanorum factio, receptis in oppidum Lutheri præconibus, res cœpit novas moliri. Quæ tamen molitio parum ex sententia succëssit. Nemo quisquam, præter fœminam unam, repertus, qui præconum de manibus malè sacratæ vellet buccellam cœnæ accipere. Ipsâ quidam de factione præsentes Deo jam dederant pœnas. Hæretica conjux erat oppidano homini, quem de Patribus nostris alter, antequam oppido excederent, convenerat. Iram fœmina non tenuit. „Præcipitem, inquit, nigrum canem istum dejicite per gradus.„ Convicii rumor in vulgus illico manavit. Atque illâ ecce maximè nocte funus mulier fuit; corpúsque exanime per eosdem ipsos, quos dixerat, devolutum est gradus. Et quia viva ipsa fusca facie fuerat, vox vulgi percrebuit: „Detractam per gradus nigram canem, quæ canem nigrum „ illac præcipitem dari voluisset.„ Sed & filii mulieris istius duo, cùm inituri matrimonium, adhiberi nuptiis cæremonias ab heterodoxo ministro, quàm à nostro, maluissent; repentinis morbis, bidui spatio, triduíve, sublati sunt. Eò constantiùs civitatis cætera pars, quam didicerat à nostris religionem, pòst etiam quàm illi aberant, retinuit. Pragam quoque grato nuncio submisso, prosecuti beneficia Patrum sunt; in his incendium commemorantes, per Sacerdotem nostrum, cùm maximè flamma incresceret, sacratæ ceræ immissis fragminibus, consopitum. Cæterùm nunquam dehinc stationem hanc Societas (quippe aliter interim oppidanis prospectum est) resumpsit. Rediit autem, id, quod posteriùs dicemus, ad Salicetanam sedem. Iis verò Sociis, qui Sulzbachii, Neoburgi, Tirschenreitæ stationem obtinebant, his tam turbidis anni initiis quidnam factum sit, haud reperio. Reichenbachii quidem (ne de cæteris nostris ejusdem Provinciæ stationibus nihil attingamus) variâ usi fortunâ ab aliquo tempore Saeerdotes nostri jam fuerant; cùm modò pelleret eos adventans hostis, modò revertendi spatium digrediens, persistendíque daret. Hilpolsteinii sub tutela Principis, cujus ea sedes erat, Luthero licèt addicti, multò egêre securiùs. Ibi pluribus deinceps annis, citra injurias hostium, ac propemodum citra metum, opus Evangelicum fecêre. Rem tamen Catholicam, ita, ut superioribus partam sudoribus, constitutámque habebant, sustentabant magis, quàm provehebant. Temporum quippe iniquitas, & fortunæ bellicæ, utram denique se in partem datura esset, ambiguitas in incerto animos oppidanorum, ab heterodoxis etiam variè partibus tentatos, tenebant. Et Princeps anno M. DC. XXXVI. per oratorem Saxonem, ac Brandeburgicum, à Ferdinando Cæsare contendit, expressítque, ut negotii Religionis, dum per Germaniam res publica fluctuaret, intermissio quædam tantisper fieret.

447. Disjecta Neostadii Sociorum statio.

Vide Historiæ nostræ P. 4. Decad. 9. n. 508.

448. Stationum aliarum in Palatinatu fortuna.

Hei-

Digitized by Google

Heideggio verò urbe, quæ ejusdem erat Friderici Principis, omnino Sócios terror hostium, &, quæ urgebant, pericula sub annum hunc M. DC. XXXIV. expulêre. P. Ferdinandus Hechenrieder, è Salisburgensi oriundus agro, quem captivum inde per Suecos abductum cum collega, móxque restitutum, biennio antè diximus, ad castrensia subinde inter Catholicas copias ministeria translatus, cùm Cæsareæ ejusdem legionis Tribunum, clientem Calvini, unáque conjugem, atque eam errorum (qui mos est sexui) tenacissimam, ad orthodoxam traduxisset religionem; ac porro legionem sequeretur in bellum, apud Berlinum, Brandeburgicæ ditionis urbem, anno M. DC. XXXVII. die septimo Calendas Decembris, extinctus est, pauciſſimorum etiam tum Sacerdos annorum; at magnus animo ad ardua omnia, quæ Evangelici essent muneris; nec minor studio, atque dexteritate ad animos proximorum Deo, cælóque lucrifaciendos. Sed & P. Henricus Neumann, Bonnano in agro natus, qui parœciam Heideggii administrabat, Suecorum insidias, vexationésque declinaturus, Eustadium se cùm recepisset, pestiferæ febris contagione, quam ex pia ægrotantium cura traxerat, infectus, vitam, impigre exercitam per omnia instituti nostri ministeria, hoc anno M. DC. XXXIV. exeunte Januario, an Februario ineunte (anceps quippe traditio est) absolvit, felix, qui clausisset oculos antè, qàm atrocia illa, quæ insecuta statim Eustadii sunt, mala intueretur.

449. P. Ferd. Hechenrieder in castris, & P. Henr. Neumann in obsequio ægrotantium extinctus.

BErnardum Weimarium Saxonem Eustadianis iratum, suprà diximus. Is excidium urbis, quod nuper cœperat moliri, nunc demum complevit. Perfidiam incolarum, quòd adjuvissent Bojos, quòd Cæsarianos recepissent, obtentui iracundia sumpsit. Ejus igitur in ultionem Dux Weimarius coire copias ab Ratisbona, ubi ipse tum agitabat, vicinioribúsque aliis quibusdam ex locis, principio Februarii jubet. Tria erant, non amplius, millia. Nec pluribus opus. Landgravium his Hassiæ juniorem, ingenio ferocem, aptúmque feralibus consiliis, præfecit. Metus ingens inde Eustadianos (nec enim latuit molitio) ac propè desperatio incessit. Nuda urbs erat à propugnaculis juxtà, ac propugnatoribus. Namque arcem, quam satis munitam ad incursionem hujuscemodi habebant, præsidio firmatam solam Cæsariani tenebant; impares iidem tuendis mœnibus urbis. Neque in Bojis, quos præsidio perpaucos Ingolstadium submiserat, satis erat spei. Eam inter trepidationem dum consulere oppidani non tam in publicum civitati, quàm suis quisque privatim rebus, laborant, Parthenii sodales, qui de nostro erant Gymnasio, cœlesti epulo ad unum omnes refecti, inusitato ardore, præcipuóque ritu in commune renovant sacramentum, quo se patronæ Virgini devoverant. Statua erat proposita Virginis, insigniter ornata. Ejus in pallio, explicato ad pompam latiùs, suum quisque inscripsarat sua manu nomen, Virgineæ sic se permisêre tutelæ, certi, pericula tanto præsidio victuros omnia, vel vitaturos. Nec fiducia fefellit, Sodalium nemo per eam, quam statim dicturi sumus, cædem interiit. Postridie (quem in diem Nonæ Februariæ inciderant) adventum hostium pavidi ex agro nuncii significant. Consternatio populi maxima. Fugam omnes optare; pauci fugere. Ancipites hostilis terror, & patriæ caritas tenebat. Ex nostris Ingolstadium quidam illico profecti. Ad arcem cæteri, sicut oppidanorum pars quædam, confugiunt. Unus domi relictus, Georgius Wöggel, familiæ Adjutor, qui ultro sibi custodiam Larium depoposcerat. De

Cap. XXXIII. *Eustadium, Mindelheimium, Kauffbura, igne, ferro, rapinis vastatæ urbes.*

Anno. M. DC. XXXIV. à mense Februario. *Vide supra n. 355.*

450. Bern. Weimarii infesta in Eustadianos consilia.

Gym-

Gymnasi etiam præceptoribus junior quidam Daniel Chamentier Lotharingus, qui vix annos Sacerdotii, Sacerdotium ne vix quidem attigerat, ignaris cæteris, Fratre Wöggel item insciente, in collegii ædibus, incertum, qua ratione restitit. Sub noctem hostis adortus muros, tripartitò transcendit; parùm arcis, nihil urbis propugnatores, missilibus infestos, moratus. Concursatum undique. Perturbatio ubique, & clamor. Desperantibus refugium arx postremum. Huc conferta se multitudo, quà proximè aditus patebat, effundit. Obtriti in turba, compressique nonnulli. Alii ex arce ipsa, missis in promiscuum fulminibus, ne cum cive hostis intraret, interfecti. Multi ab hoste, vestigia premente, contrucidati. Quò crediderim pertinere, quod Ven. P. Jacobus Rhem, clarus ille sanctimonia vitæ, famáque prodigiorum senex, prænunciâsse Ingolstadii quondam ferebatur: Fore, ut rivulo cruoris quodam Eustadium irrigaretur. Ab ea cæde ad prædam conversus r[illegible]es, diripere ædes; scrutari abdita divitiarum; torquere homines, ut proderent; nonnullos occidere; vacua tecta postremò, & quæ gazæ parum promitterent, in suburbiis præsertim, incendere. Is furor in plures deinceps grassatus dies. Effracta, perfossa omnia. Templa misere non despoliata modò, verùm etiam contemerata. Nec immunitas mortuis. In sepulchris etiam, & cavernis aurum pervestigabant. Incidêre tum quidam in religiosissimum illud S. Walburgæ Virginis monumentum, ubi marmor prodigiosa salubritate oleum, è virgineis distillans ossibus, per statas temporum vices exsudat. Incessitque præter avaritiam curiositas tot antè sæculis intactam pertentandi tumbam, inspiciendique. Sed illustrior mortali Walburgæ species, derepente aspectabilis, vultu, gestúque conformato in minas, sacrilegos abstinuit. Nulla ibi Religiosarum Virginum in penetralibus reperta parthenonis. Subterraneum omnes abstrusæ in canalem, metúque tantùm non, & frigore enectæ, viginti horas, & ampliùs, opperiebantur, dum vitæ, præque vita pudori cautum sponsione hostium foret. Interea in cinerem suburbia tria, in his templa gemina, pauperúmque, ac pupillorum contubernia quatuor, ad hæc seminarium scholasticorum, subsêdere.

451. Eustadium impetu captum.

452. Duo de nostris cum captivis aliis malè habiti.

Collegii nostri in ædibus manipulus Bojorum præsidiariorum statio-nem sibi, ac velut munimentum quoddam adversùs impetum, sumpserant. Sed expugnati sunt protinus. Ratique ibi hostes, ab se captam arcem (nox enim, & lætitia victoriæ majora omnia fecerat) clamoribus domum, gratulantes inter se sep implevêre. Dedocti errorem, ad opes Jesuitarum diripiendas adjiciunt animum. Non intactum quicquam, non integrum, non suo relictum loco. Domi pariter, atque in templo, omnia excussa. Georgium Wöggel Fratrem, incuriosum turbarum, ac pene insciùm, in urbe quid fieret, pinsentem panes offendunt. Protractum inde in atrium, trepidantémque circumsistentes, intentabant necem; cùm superveniens commodè Centurio, ad quem illico noster, quò tutior ab ictibus esset, arcto sese complexu applicuit, flebiliter supplicem, fidémque suam etiam atque etiam obtestantem, incolumem esse jussit, ad opúsque pinsendi redire. Subin Claudius Hastuerius Finlandus, legionis Suecicæ ejus, quæ Novofori hybernabat, Tribunus, hospitium domi nostræ sibi cepit. Is Georgium captivis accensuit suis; jussíque milites, quemcunque præterea Jesuitarum deprehenderent, ad se perducere, pecuniis inhians, quas ex redemptis deinde redigeret. Repertus est sub templi tecto, cùm diu quæsitum esset, comprehensúsque Daniel Charpentier,

quem

quem suprà diximus, Gymnasii præceptor. Eum comiter admodum, benignéque Tribunus, lætus prædâ, accepit. Veruntamen duriter postea & ipse, & socius Frater, aliíque habiti sunt in domo nostra captivi. Variæ fæcis inter, sexúsque homines, intérque ludibria, & contumelias, perpetuò versandum erat. Scamnum lectus fuit, aut humus. Obsonii nihil, ne panis quidem, præterquam furtivus. Nam & pistor noster Georgius, quos coqueret, adnumerare omnes compulsus. At primo tamen die, atque altero, nostros mensæ suæ adhibuit Tribunus. Danieli proximum ab se locum dedit accumbenti. Quem & ludere secum à mensa latrunculis voluit. Victoris verò deinde non præmium esse, sed onus jussit, Philippeis quingentis ut libertatem sibi, ac socio emeret. Excusantem varia, deprecantémque ad captivos remisit, aspera dehinc omnia, & arumnosa passuros.

Tertio Idus Februarii delere incendio urbem universam hostes decrevêre. Materia promiscua suscitandis, propagandísque ignibus, ligna, stramina, nitratus pulvis, altiora domi nostræ in conclavia, atque ad superiora templi, comportata. Suscitabula eadem, pabulâque flammarum innumeris per urbem disposita partibus. Unus deerat adhuc ignis. Quem ne adderent confestim, Ingolstadiani princeps præsidii Schnetterus, è vicino imminens, prohibuit. Ille peditum Bojorum, equitúmque numeroso cum agmine Ingolstadio profectus, commeatum castro Wilzburgensi, quod opportunum bello, Catholicus occupaverat miles, Maximiliani Septemviri voluntate subvehebat. Obsessum quippe paulò antè ab hostibus, tum annonæ inopiâ, tum aquæ, propemodum ultimâ laborabat. Iter Schnettero præter Eustadium erat. Copiarum tantum ducebat, facilè hostes circumvenire ut posset Eustadii, ipsáque cum urbe redigere in ditionem. Is metus continuit hostes, ne, incensâ urbe, semet Bojis nudarent. Transisse autem Schnetterum posteaquam vidêre, consilia ineunt, quemadmodum revertentium subinde à Wilzburgo copiarum quippiam ex insidiis carperent. Spémque longè superavit eventus. Bojum equitem primò, mox peditem adorti, inopinatâ afficiunt clade. Cæsi minimùm ad trecentos. In fidem accepti cum strenuissimis ductoribus septingenti. Aversa impedimentorum pars. Schnetterus ipse cum Haslango, magistro equitum, captus. Weissenburgum omnes abducti. Eustadii deinde inflammandæ urbis libido rediit. Pridie Idus Februarias (Dominica erat, *Septuagesimæ* dicimus) eductus ordine extra mœnia miles est. Captivi, qui de nostris erant, *seculari* quodam cum Sacerdote sene, constricti restibus, unà abripiuntur. Alii aliis juncti captivis, ut sors tulerat. Foris ad spectaculum tristissimi incendii omnes jussi persistere. Spargendis ignibus per domos relicti admodum trecenti. His datum in mandatis, ut præcipuis quibusque per urbem templis, hominúmque Religiosorum domiciliis, præterquam Jesuitarum, parcerent; promiscuê cætera cremarent. Quanquam septem nihilominus, præter nostrum, templa conflagrarunt, seu mutato consilio, seu ardentium tectorum vicinitate. Nostris porro exurendis ædificiis Catholicorum militum delecta consultò manus est. Ut hinc etiam intelligas, orthodoxæ odio religionis, & Societetis nostræ invidiâ hostes præcipuè arsisse. Cujus rei nec deerant alia insuper argumenta. Ipsi hostes sævitiæ suæ in Jesuitas eam prætendebant causam, „ quòd per illos potissimùm stetisset, „ quò minùs proficeret *Protestantium* per Germaniam factio. Illos per-

453. Urbs tota incenditur.

Vide Jom. Adlzreitt. Part. 3. l. 1. §. n. 39.

454. Odia hostium in Jesuitas præcipua.

„ petuò se se consiliis eorum, conatibúsque oppositisse: Illos novissimè „ Ferdinando Cæsari novandarum rerum, Romanæque superstitionis tot „ locis resuscitandæ fuisse auctores. Id satis esse, in homines nostros „ haud perfunctoriè ut furerent.„ Fuerátque, cùm publico in convivio præcipuæ inter hostes auctoritatis nonnemo, magnæque, ut apud milites, prudentiæ, Danieli Charpentier juveni nostro captivo, palam objiceret: „ Romanum Papam, &, quæ Papam adoraret, Rempublicam Ca- „ tholicam universam Jesuitarum stare præsidio. Jesuitæ ni tuerentur; „ Papam neminem Romæ, neminem Papæ, in Germania præsertim, fu- „ turum cultorem. Nec posse unquam Papisticam istam exhauriri fæ- „ cem, nisi antè secta Jesuitica utpote malarum pestium omnium semina- „ trix altrixque expurgaretur. „ Ita gregarii præterea, à factionis suæ ministris docti, instructique; ita infimi quique, summíque, cùm in hominum nostrorum fortè aliquem incidissent, conviciabantur. Erátque antiqua hæc istis loquendi urbanitas, ut Jesuitas dicerent malorum æmulos dæmonum, homines nequam, ingenia callida, ac tortuosa, novatores rerum, pacis publicæ turbatores, dignos postremò, qui suspensi pedibus, Judæorum instar maleficorum, dilacerandi canibus exponerentur. Cæterùm incendiarii milites cùm haberent præ oculis, non modò quam illaturi perniciem essent nobilissimæ urbi, sed quantâ jam nunc miseriâ, quod remanserat incolarum, mulieres, liberi, famulitia, greges pauperum, imbellis turba, extra tecta passim effusi, inter flebiles querimonias, ejulatúsque, & parvulorum clamores, per nives, & frigora, pavidi, consternatíque, ac fortunæ incerti suæ, omnísque planè consilii inopes, oberrarent, & lamentabili voce modò Superûm fidem, modò mortalium, implorarent, opémque ac misericordiam obtestarentur ipsorum etiam, qui, miserationis omnis expertes, ferro & flammis armatas in exitium circumferrent manus, humano sensu commoti, perstrictíque horrore quodam tam luctuosæ patrandæ rei, dum cunctantur subjicere ædificiis ignes, Præfectorum gladiis, verberibúsque adacti, vix demum in animum induxêre, ministros ut se se tam barbaræ sævitiæ præberent. Hora erat à meridie fere tertia; cùm subitò ab omnibus pariter urbs partibus incensa, tam latè ignem, támque celeriter fudit, vix ut spatium fuerit incendiariis flammæ capita subducendi. Triste spectaculum contemplatori foris militi, tristius civi captivo, cujus intererat, accidit. Immanitatem Ducum, barbariémque, tantæ auctorum calamitatis, defixi stupore gregarii, mœstóque silentio, abominabantur. Postquam conciderant in favillam plurima, & nihil remedii ad servanda cætera, quæ flagrabant, superesse poterat, signum hostibus datum est, ut decederent.

455. Captivi nostri duo Novoforum abripiuntur. *Vide supra n. 357.*

Weissenburgum iter intendêre potissimam partem. Captorum civium traxêre greges & ætatis omnis, & generis. Clitellariorum instar jumentorum, prædæ onere impositio, honestissimos præ se viros agebant, sua portantes, jam minimè sua. Seorsum opulentiores quidam ducebantur in vinculis, squallore tamdiu, inediáque vexandi, dum pecuniis se ingentibus redimerent. Nostris duobus, Weissenburgum itidem perductis, vix, quantum arceret mortem, concessum cibi est: solatio autem illud, an novo datum dolori, ut Rectorem suum, P. Casparum Abegg ipsum quoque captivum (quem pluribus antè hebdomadis, ut suo loco dictum est, abduxerat) unáque Socios tres, inviserent breviter, déque tragœdia Eustadiana, collegiíque nostri, ac templi excidio edocerent. Abscedere postea, & vale dicere jussos, cum captivi Patres spe festinæ redem-

emptionis consolarentur; Georgius Wöggel Frater: „Dei, inquit, voluntas fiat. Cæterùm verèor, vos ut unquam Patres dehinc ego revisam. „Haud ex vano locutum, eventus docuit. Tertio, quàm advenerant, die Novoforum, unà cum Sacerdote illo seculari, quem Eustadii hostes adjunxerant, maximas inter non itineris modò, cælique, sed militum etiam, injurias, deducuntur. Eo in oppido sub militari custodia ærumnas diu, rerúmque propemodum omnium penuriam pati necesse fuit. Suppetiis tamen eos quibusdam P. Jacobus Wanderer, qui Hilpoltsteinii tum curabat, subinde adjuvit, variisque obsequiis adolescens Franco, quem Catholicum in famulitio, qui Novofori præerat, Hastuerius Tribunus habebat, secretò coluit, sublevavítque. Et fuit, cùm Episcopus illos Ratisbonensis, captivus captivos, dum Novoforo traducitur, per sacelli ministrū (nec enim coràm licebat) inperato solamine affecit. Quartam illic hebdomadam agebant; cùm Georgius Wöggel superioribus debilitatus malis, præsentibus fractus, pestiferâ laborare febri cœpit. Contagionis metus cunctos arcebat. Unus illi non deerat Daniel collega. Remedii nihil; fomenti parum. Nec ferme aliud, nisi è Christiana tolerantia, levamen. Sed superni Deus affluentia solatii, suo nomine, sua gratia patientem, qui mos est benignissimi Numinis, mirificè recreavit. Unde mediis ille in doloribus, atque ærumnis, tranquillitate animi, lætitiáque perfruebatur incredibili; piáque, ac salutaria suggerenti Danieli, dum usus loquelæ fuit, eum in modum respondit, ut intelligeres, intimis animi medullis Deo conjunctum, penitúsque ad ejus voluntatem, quæ una virtutis norma est, conformatum. Hostibus quoque, & quisquis læsisset, odisséve, injurias lubens condonavit. Ad extremum testatus est, vitam se, suáque omnia divinis committere manibus, atque in beatissimæ Virginis, matris Dei Mariæ, Sanctíque Patris nostri Ignatii commendare tutelam; nec mori aliter, quàm quemadmodum, qui maximè filius esset Societatis, velle. Ita pias inter, suavésque lacrymas egit animam, reddiditque die decimo fere, ex quo decumbere cœperat; natus annos haud amplius tres & quadraginta; egregiæ vir operæ, eximiæque probitatis; nec manu magis, quàm animo, strenuus, valénsque, tum maximè, cùm per turbida illa Germaniæ tempora labores pro Sociis, incommodáque, atque pericula ex aliis alia exantlaret. Cujus vel hinc pietatem in Superos, religionémque æstimare possis, quòd, captivus dum fuit, stata sibi ad precandum spatia, atque ad meditanda divina, haud secus, ac domestica quondam in tranquillitate, definiit, observavítque. De hostibus majorem nemo cepit ex mortuo dolorem, quàm, qui lucrum sibi ex redimendo pollicitus erat, Hastuerius Tribunus. Is appellatus à Daniele nostro de sepultura, prolixè omnia spopondit; nihil præstitit. Die tertio (nam tamdiu nequicquam noster præstolabatur) renunciari jussit: „Videret Jesuita junior, quemadmodum exequias seniori mortuo curaret. Oppidanorum neminem prohibere se, quin funus deduceret. Cæterum ipse, „captivus cùm esset, custodiæ septo se contineret; neque extra limen efferret pedem. „ Cogitavit multa Daniel; nihil explicuit. At providit Deus, ne justa non fierent mortuo, qui justa vivus omnia fecisset. Venerat fortè ex agro profugus quidam, honestus vir, isque probè Catholicus. Qui rogatus curam funeris haud gravatè susceptt, effecitque, ut succollantibus de civitate viris quatuor, conditione, cultúque honestioribus, perpetuos inter æris omnis Campani concentus, Catholico ritu corpus ad cœmeterium deportaretur.

416. Georgii Wöggel captivi pia mors.

457. M. Dan. Charpentier in captivitate, morboque admirabilis virtus.

Gravius dehinc Daniel ærumnas, quia solus, tulit. Onerabat illas Hastuerii Tribuni asperitas, eò major in dies, quò minor esse spes cœperat pecuniæ ex captivo exsculpendæ. Hospes quoque, cujus noster in ædibus asservabatur, Luheranus homo, isque advena Norimbergensis, desperato hospitii pretio, necessaria negare omnia, atque adeò renunciare hospitium velle. Accedebat Sacerdotis, quem eadem custodia tenebat, pestilens perinde, ac Georgii nuper defuncti, morbus. Cui præter Danielem, nemo erat, qui inservire vellet. Ibi ecce tot unà malis obrutum, conflictatúmque Jesuitam juvenem ad perfidiam atque ad defectionem solicitare, velut opportuno tempore, non milites modò, sed, quæ militibus vix desunt, mulierculæ quoque aggrediuntur. Enimvero animum religiosissimi juvenis vulneravit insolens mentio: acerbissiméque, ut par erat, ferebat, supra humanas miserias eò progredi vexationem, ut, quæ sanctissima etiam haberet, religio, fides, votorum vincula, divina denique, cælestiáque omnia, traherentur in discrimen. Adfuit porro Deus. Adfuit ipse sibi Daniel, egregiéque pectus suum adversus tela omnia, atque pericula communivit. Dimicantémque inde, ac vincentem, cœlestis favor tanta animi perfudit voluptate, ut militares dehinc, ut ut graves, injurias, cæteráque captivitatis mala, non tranquillo solùm, constantique, sed hilari quoque supra communem modum vultu sufferret, mirantibus hostibus, qua demum ratione cum tanta miseria tam insolitam, non lætitiam dicam, sed æquitatem, quietémque componere humanus animus posset. Sic igitur confirmatus, haud paulò valentior tum suis ipsis, tum Sacerdotis, quem diximus, ægrotantis incommodis occurrit. Et verò misero illi decumbenti in septimam usque hebdomadam ea animi alacritate ac diligentia deserviit, ut vitam deinde servatam Sacerdos ministro potissimùm suo, secundùm Deum gratus ascriberet. Reperti quoque inter hæc, Divino Numine conciliante, amici, qui satisfacturos Lutherano hospiti pro captivo Jesuita sponderent. Sed neque Tribunus Hastuerius non mitiorem aliquantò præbere se inceperat. Unde nostro crevêre animi, de libertate agere aliquando tandem ut sustineret. Egitque, Hastuerii permissu, ut ab Joanne Wallio, Tribuno Boico, qui Ambergam urbem præsidio tenebat, præcones quidam captivi redderentur hostibus, eáque facta commutatione ad suos ipse evaderet. Et verò negotium dum per Hastuerii mobilitatem, pactorum rationes variantis, in longius extrahitur; interea Daniel diuturnis exhaustus ærumnis, in eandem incidit febrim, ex qua Sacerdos, cui ministrabat, paulatim se colligebat; eò utique miserabilior, quòd neminem ipse ministrum, refugientibus jam longè amplius omnibus & graviorem contagii metum, nanciscerétur. Reliquum erat, niti Deo ut pergeret, séque B. Virgini, cujus maximè confidebat patrocinio, commendaret. Eas inter cogitationes, precésque, cùm superfundi animo inusitatæ cujusdam dulcedinem fiduciæ, addíque robur sensisset, vi morbi & sensibus repente omnibus abreptus, dies quinque ipsos pro mortuo jacuit; nulla spe salutis; indicio spiritus vix ullo. Perierat proinde. Verùm ecce tibi benignissimi Numinis, bene omnia pro arbitrio, mala ipsa quoque, vertentis, providentiam. Avaritia hospitis, quæ deseruerat antè, perdideratque captivum, eadem desertum jam, & pereuntem servavit, recreatvítque. Metuere namque homo cùm cœpisset, ne, utroque mortuo Jesuita, spes pecuniæ item omnis emoreretur; medicum, famulum, fomenta, curam, omnia postremò, adhibuit, quò ægrum restitueret. Ita sensus paulatim, atque incolumitas Danieli rediit.

Et

Et quanquam consanescenti subin malignè rursus, avaréque ministratum est; vix ut panis ad servandam vitam suppéteret; divina tamen humanam supplente opem, tres intra hebdomadas ita convaluit, ut viribus non modò commodis, sed itineri quoque paribus, siquâ copia libertatis foret, uteretur. Neque hanc diu desideravit. Mense enim Junio Ferdinandus III. Hungariæ Rex cum exercitu adfuit, Ratisbonam ex hostibus recuperaturus. Ambergâ Wallius ad obsidium urbis, Hastuerius Novoforo ad defensionem, ille ab Rege, hic à Vinario Saxone evocati, venêre. Tradita deinde à Vinarianis urbe, cùm inter se se hi duo de pactionibus colloquerentur, illata tum item de Daniele nostro mentione; condixit Hastuerius, dimissurum. Mense igitur Augusto (nec enim antè Hastuerius Novoforum rediit) in vado esse res captivi cœperat; cùm novum subitò periculum, idque superioribus multò gravius omnibus, creatum est. Querimonia delata ad Hastuerium de furtivo erat commercio, quod Jesuitæ juveni cum suspecto interim homine intercessisset; de literis præterea, quas Hilpoltsteinium clanculò missitâsset. Quæstio multa, expostulatióque cum nostro primùm, tum verò cum Sacerdote captivo facta est. Capitalis causa videbatur. Sed moderante negotium Deo, cùm consentanea inter se responsa fuissent, feciséntque Hastuerio satis; postera die, quæ S. Bartholomæi Apostoli natalem insequebatur, invitatum ad se Danielem Tribunus convivam esse suum præcipuo ante cæteros loco voluit, statimque indè cum multa honoris, humanitatisque significatione Ambergam dimisit, addito Sacerdote itineris socio, & participe libertatis. Atque hæc de captivis nostris, fatóque Eustadianæ urbis hactenus. Cujus quidem tragœdiæ auctores, actorésque præcipuos plerósque omnes variis constat casibus, haud ita magnis pòst intervallis, interiisse; ne videlicet inulta diu sævitia tam insolens, támque tristis exempli, foret. Hastuerius ex illis Tribunus, Novoforum vix dum reversus prolem inusitato, incognitóque morbi genere correptam amisit, ipse postea, dum, nescio, quam facit excursionem, ferali glande trajectus. Hassus verò Landgravius junior, qui princeps fuerat Eustadianæ expeditionis, Nördlingano deinde in prælio, de quo posterius referemus, occubuit.

Eustadii interea in arce Socii, quò se receperant, cum civium quorundam profugorum familiis habitabant. Sacerdotes quinque erant. Adjutorem familiaris rei, nisi unum, secum non habebant. Octobri mense ineunte, cùm colligere se paulatim civitas cœpisset, in urbem de migravêre; hospitio usi, quod Muggenthalianis, quæ ita vocabantur; in ædibus aliena obtulérat benevelentia, dum propria collegii ædificia instaurarentur. Obsequia, quæ instituti nostri sunt, utroque loco, valentibus juxtà, ægrisque (quid enim, nisi lues mortuorum, ex tanta existeret calamitate?) egentibus egentes, nihilo segnius, quàm cùm staret, vigerétque collegium, præstabant. In his peropportunum illud, longéque gratissimum civitati accidit, ut liberos, parentum, tutorúmque curâ per injuriam temporis destitutos, peculiari quadam in singulas hebdomadas institutione, Christianæ legis, morúmque præcepta, convocatos in unum, docerent, munusculique loco, corrogata ostiatim stipe sublevarent. Cœnobia quoque sacrarum Virginum duo, animorum rectoribus orbata, curæ Societatis nostræ ad tempus Christophorus à Westerstetten Episcopus demandavit. Sed & vicina in oppida, Berthingam, Kypfenburgum, Wembdingam, piæ quædam expeditiones iterum, ac sæpius hisce annis,

458. Sociorum nova Eustadii ministeria.

tam iniquis licèt susceptæ: Pappenhemium item, posteaquam is locus ab heterodoxo Dynasta demortuo ad Catholicum, agnationis jure, transiit.

459. Herriedii statio Patrum disturbata.

At statio Herriediana, quam anno M. DC. XXXI. Sacerdotes nostri etiam tum gemini tenuerant, antiqua illa, Evangeliæque frugis feracissima, tumultibus bellicis, acriùs in dies se se intendentibus, in perpetuum disturbata. Quo in loco advenæ cujusdam, quem Patrum conciones è Lutherano Catholicum, unà cùm uxore, fecerant, insigni exemplo constantia eminuerat. Namque is, cum gravi subinde afflictatus morbo, Luthericæ buccellam cœnæ, à ministro obtrusam, respuisset, redditus postea sanitati, maluit solum, quàm fidem Deo datam, & Ecclesiæ, vertere, summáque dehinc difficultate vitam exul, inops, egenus, tolerare. Familiæ verò nostræ Eustadii res annorum plurium deinceps beneficiis vix demum recreata est.

460. Insolitus hostium in nostros Mindelhemii furor.

Belli mala Mindelhemium inde proximè, & Kauffburam rursus pressêre. Mitiùs paulò Mindelhemii domus nostra, quàm Eustadii; duriùs multò Socii, ac barbarum planè in modum, habiti. Quarto decimo Calendas Aprilis, qui Dominicus erat dies, isque majoris jejunii tertius, Platone quodam ductore, equestre agmen de Suecorum copiis, Augustanis auctum auxiliis, & Weissenhornianis, derepente irruens, urbem impetu cepit. Cæsi, qui egerant præsidium, Cæsarianorum amplius ducenti, cæteris in deditionem acceptis. Civitas fœdè depopulata. Promiscua omnia, profana, sacra, privata, publica, fuêre. Damna rerum injuriis corporum cumulata. Forum, curia, templa, ædes, tumultuantium clamoribus, ejulatibus complorantium personabant. Viæ interfectorum stratæ corporibus. Nostras ædes prædantium turba non implevit citiùs, quàm exhausit. Terroribus, minis, contumeliis, plagis, isque adeò modis, quos nec memoratos verecunda ferat historia, extorquere pecunias nitebantur. De thesauris curiositas pro more, ac percontatio multa. Susque déque versis per domum, pérque templum omnibus, cùm nihil denique ejus generis reperissent, in iram abiit, ut solet, delusa cupiditas, manúque ac ferro in domesticos desæviit. Ex iis unum, atrociter vulneratum, neque ita multò pòst sublatum è vivis, commentarii domestici veteres, verumtamen sine nomine ullo, meminêre. Alius quidam, binis acceptis in capite vulneribus, ad vicinam elapsus, medicæ artis vix demum remedio sanguinem & animam stitit. Tertius per plateam ritu pecudis agebatur à milite, &, quòd gazas non proderet, quas nesciebat, in victimam destinabatur; Sandelandi tamen deinde cujusdam de Præfectis interventu, misericordiáque servatus. Quatuor alios (in his collegii Rectorem, P. Georgium Reeb) contusos probè, consauciatósque, cùm civium quorundam in ædes diversi evasissent, protractos postmodùm, binos Ulmam, binos Weissenhornium, pro captivis abduxêre; nisi grandi pecunia, non redimendos. Ex omni numero duo demum reperti, quos nihil vesana vis læsisset. Eorum alter, P. Georgius Roth, insigni vir nobilitate, è Schreckstainio castro in Acroniis ortus, jam septuagenario major, latére, quàm fugere, seni tutius ratus, cùm nec latebræ quærendæ spatium hostis dedisset, post januam, quà perpetuus erat furentibus transitus, primo abditus tumultu, dum expectat eventum, preces Virgini, Dei matri, cui maxima erat religione devinctus, piâ fiduciâ fundebat. Eáque re creditus est impetrâsse, prorsus oculos, manúsque hostiles ut effugeret. Qui communibus tamen subin ærumnis, longóque morbo exhaustus,

461. P. Georg. Roth, B. Virginis patrocinio servatus.

tus, miraculo pene servatam vitam; illustriore ad exemplum nostrum patientiæ miraculo; triennio pòst, Ebersbergæ posuit. Cæterùm populatio illa Mindelhemii, sævitiáque ad quatriduum extracta est. Tum respirare paulùm, &, quoad militis, in præsidium impositi, avaritia, barbariésque indulgeret, reliquias miseras colligere despoliatorum Larium licuit. Prima Sociorum, quæ debuit, cura fuit, sacram ædem ut repurgarent, reíque divinæ instrumentum, & cultum, si minùs pro dignitate, at pro modulo quidem certè afflictæ fortunæ, recuperarent. Instrui ara, nisi de alieno, haud poterat. Vix quod esset corporibus tegendis rapax hostis reliquerat. Ita munia denuo domi, foríque, trepidantiùs tum quidem, at paulo liberius, postquam binis exactis mensibus miles discesserat, obiri solita. Kauffburam urbem, nullo negotio (ultro quippe dilapsi Cæsariani erant) semel Suecus, atque iterum, hoc anno M. DC. XXXIV. expilavit. Nostra ibi paupertas, quia nec hostibus ignota, utcunque innoxia stetit. Vicenos quinos in hebdomadam Philippeos à geminis nostris, qui eo loci agebant, Sacerdotibns poposcerant. Tolerabiliore pretio, eóque vicatim emendicato, semel empta immunitas, conniventibus exactoribus, mansit. Tertiò miles Cæsareus occupatam urbem ad ultimam redegit inopiam. Impetu ille dum potiùs; quàm imperio, regitur; Catholicos cives, an Lutheranos diriperet, juxta habuit. Toties antè exhausta civitas avaris votis non respondebat. Non jam opes, quæ nullæ erant, eversæ; sed, quam Suecus nuper fecerat, vastata vastitas est. De Lutheranis multos, ad ædes nostras, perinde quasi ad asylum, convolantes, auctoritas Patrum, & gratia, qua pollebant apud Catholicos ductores, periculis eripuit. Quæ proinde eò valuit res, ut, quantò magis antehac heterodoxa pars Iesuitas pulsos optaverat, tantò ampliùs retentos nunc, servatósque, sibimet ipsa gratularetur. Quocirca & plenior multò Sociis copia esse, facultásque cœpit, è re Catholica, quæ visum esset, per urbem, agrúmque expediendi.

462. Kauffbura tertiùm direpta.

Cap. XXXIV. *Alsatarum nostrorum, Rauracorúmque infestationes.*

HÆc verò dum ita superioribus hisce in Germaniæ partibus geruntur; interea in Alsatiam quoque & ea, quæ trans Rhenum Catholicæ ditionis erant, procella belli se se effuderat. Mense Martio arcendis illic hostibus Catholicus miles tumultuariâ cum agrestium manu in exercitum se, verumtamen exiguum, collegerat. Numerosiore agmine heterodoxi gregales, Rhenano Comite ductore, Othone Ludovico, supervenientes, ad oppidum Watwilam intulere cladem. Tum complura loca earum partium in hostium venêre ditionem. Sennæ, Thannæque celeriter occupatæ. Ensishemium, dilapso præsidio, adventantibus ultro patuit. Befortium, & quod Hunningæ nuper munimentum Cæsariani, frænando Rheno, struxerant, haud magno negotio expugnata. Bruntrutum quoque tentatum. Altkirchium denique captum, & Neoburgum. Atque ita Rhenana commercia Brisachiensi præsidio, ubi se vis potior Catholici Martis tenebat, intercepta. Vestigia sævitiæ, odiíque in Catholicos multa. Collegiis tamen Societatis nostræ Ensishemii, Bruntrutíque, tegente Deo, periculi, ac terroris longè ampliùs, quàm calamitatis, præter communia quidem belli incommoda damnáque, incubuit. Sociis Ensishemianis turbulenta omnia superiore quoque anno sub Sueco fuerant. Eorúmque operam pestilentiæ insuper à Julio in Novembrem pertinax malum exercuerat. Duos ex illis,

Anno M. DC. XXXIV. à mense Martio.

illis, dum ægris dant operam, perstinxerat contagio, tertium extinxerat. Petrus Fricker is erat, Wangenâ Sueviæ oppido oriundus, duos & quinquaginta natus annos, homo dotibus, virtutibúsque affatim instructus, quas in Sacerdotibus, animorum auxilio, Societas nostra exoptat. Mirifica in primis arte, atque efficacitate valebat ad ingenia illorum tractanda, qui se se pro confessione indicâssent. Quo in opere, sicut in omni negotio animorum, gravitatem, prudentiámque sacerdotalem suavitate noverat, eáque simplicitate, quam Evangelium commendat, commitigare. Itaque ad vitii fugam, virtutísque studium nullo negotio, quoscunque nactus esset, perducebat. Ipse Deo deditus ex toto, perpetuáque quadam superarum rerum contemplatione defixus, in gloriam divinam omnia dirigebat, negotia crebris dispungere precibus, missísque sursum suspiriis consecrare solitus. Sed caritatis nempe in hoc operario, quæ debuit, eminebat virtus, qua ordinum omnium, generúmque mortales, verum tamen pauperes præ cæteris abjectioréque de plebe, complectebatur. Reliquum erat, ut pestis lentiâ quoque laborantium, quos maximè horrere plerique solent, obsequio se devoveret. Devovit igitur per eam, quam diximus, occasionem; impigréque ministerio functus, ex pia illa non citiùs palæstra, quàm ex vita, virulenta tabe & ipse correptus, excessit. Superstites Patres præter eam operam, quam urbi navabant, in agrum etiam, atque ad finitima oppida progressi frequenter, cùm passim curiones, tumultu bellico pulsi, parœcias destituissent, pastoralibus tantisper suscepti muniis, ne Christi ovibus divini verbi pabulum, salubriúmque copia mysteriorum deesset, curârunt; mirantibus hostibus, Jesuitas, periculorum incuriosos, cùm maximè infesta bello provincia esset, per agrum discurrere, communiáque inter patriæ mala salutis alienæ tanto studio teneri, tam exiguo suæ. Sed à ruricolis tumultuantibus, parum abfuit, quin è Sociis tres, dum in agro versantur, occiderentur. Namque anno illo superiore per Alsatiam item istam, ut in Bojis postea, agrestibus armati telis rustici, bellum bello propulsaturi, nullo bellantis, hostis, an civis, discrimine, catervatim processerant in expeditionem. Millium aliquot jam exercitum conflaverat. Exserere furorem in suecos hostes, Pfirtenses præsertim in castro, cùm expugnâssent, occeperant. Verùm diversè subin circumventi ab suecis, vesaniæ celeres dedêre pœnas. Ferro plerique, idque crudelem in modum, quemadmodum ipsi videlicet in milites antè sæviissent, contrucidati sunt. Ex omni numero triginta, ad ludibrium tantisper servati, ad binas deinde arbores & viæ regiæ imminentes, cùm carnifex deesset, inter se ipsi se se, alius alium, compellebantur suspendere, lictores uno tempore, reique. In iis parenti filius, terrore barbaro adactus, gulam frègit. Interea maximo bono collegii nostri Ensishemiani evenerat, ut Christianus de Caltenbach Bergensis à Rhenano Comite Othone in has Alsatiæ partes cum potestate mitteretur. Is Ensishemii cùm consedissent; Sacerdotum, nostrorum perspectis piis in civitatem studiis, obsequiisque, præclarè sentire de instituto Societatis nostræ cæpit, &, quanquam addictus Calvino erat, amicitiam cum Patribus, atque adeò consuetudinem etiam, familiaritatémque, ad invidiam suorum, conjungere; mirificè subin prorsus in officia omnia erga eos, non amoris modò, ac benevolentiæ, sed honoris etiam, observantiæque, effusus. Neque verò (qui mos est sæculi hominibus, erátque hostibus istis inprimis) in speciem duntaxat, ut

473. P. Pet. Fricker, dum peste affectis inservit, infectus ipse extinguitur

464. PP. Ensishemiorum inter summa pericula pii labores.

465. Bellantium rusticorum miserabilis interitus.

466. Societatis amicus in hostibus ipsis amicissimus.

Digitized by Google

ut palpum obtruderet, se talem præbuit. Beneficiis quoque, iisque insignibus planè, ac singularibus, de quibus multa produnt ad miraculum annales, amicum se probavit. Et, quo esset erga nostros animo, absens etiam deinde, cùm sæpius aliàs tum verò in convivio quodam, ubi ad Comitem Rhenanum primi quique de belli Ducibus convenerant, ostendit. De Jesuitis quippe cùm esset mentio illata; maledicè multa, criminoséque in eos pleriisque afferentibus, ipse vultu, gestúque primò, tum etiam verbo damnans obtrectatores: " Ignoscite, inquit, sententiis vestris, dictisque omnibus liberè obnuntianti. Vos, quæ auditu " accepistis, aliena fide scilicet profertis. Ego, quæ coràm, atque in " præsentia, neque obiter idipsum, sed per otium, jámque anni spatio, spectavi, in medium affero. Societatis Patres, prorsus ita, " ut reperi, viros graves, doctósque, & verò probos etiam, pronuncio. " Fuitque, cùm inter suos, magistris equitum testibus quatuor, profiteretur: " Tres esse præcipuè, quorum causa se omnia facere debere arbitraretur, atque adeò etiam vellet: Deum videlicet optimum maximum; deinde Ducem, sub quo militaret; postremò collegii Ensishemiani Patres: quibus quidem perpetuò, vel si media ipsa nocte " interpellarent, se præstò futurum. " Is porro favor hominis, & gratia, apud milites etiam subinde Sociis profuit. Duobus certè nostris, in agro, hostibus infesto, periclitantibus, ut essent incolumes, id satis fuit, quòd Ensishemiano se esse de collegio dicebant. Ne multa. Ejusmodi fuit Caldenbachius in collegii homines, amiciorem ut alium nec in Catholicis quenquam re, verbo, officio, animo, benefactis denique, facilè fingeres. Itaque, cùm postea ejus provinciæ Cæsariani imperium, Aldringero & Fuggero ducibus, recuperâssent, non liberati ab hoste, sed mutâsse amicum, sibi visi Patres sunt. Sed & anno hoc M. DC. XXXIV. cùm Alsatiam denuo in ditionem Suecorum fortuna iniquior, mense Martio, sicut suprà diximus, revolvisset; Caldenbachius præsidio rursus Ensishemianis nostris, solatióque adfuit, & beneficia, quæ nec absens abruperat, continuavit. Quo tempore cùm Suecus eques hæreticus S. P. N. Ignatii imaginem quandam Ensishemii fœdè cultro per contemptum conscidisset; in fixa postridie accepto vulnere, dum in stabulo perfugium quærit, equi calcibus efferati in dominum suum, gravissimè ictus, afflictúsque humi, in vestigio interiit. Alia omnia Comes ipse Rhenanus in homines nostros præseferebat. Friderico ille Hildebrando, de veteranis Ducibus, Ensishemianæ urbis tutelam commiserat. Iste inclementer admodum, hostilitérque oppidanos, ac principio nostros quoque habuit. At perspecta vivendi ratione ac moribus, mentem ita mutavit, ut ex hoste amicus defensorque collegii evaserit.

467. Bruntrutanum collegium extorrium Societatis perfugium.

Jam Bruntruti in Rauracis, cum sic vicina arderet Alsatia, quis metus id temporis fuerit, haud difficilè conjectare licet. Collegium illic Societatis nostræ per multitudinem extorrium Sociorum, ex variis locis ac Friburgo in primis, Brisgojorum urbe, huc se se recipientium, plusquam altero tanto auctum est. Theologia ibidem Friburgo translata, junioribus nostris tradebatur. Ex iis Thomas Devillers Bruntrutanus, annorum duûm & viginti juvenis, nonis Januariis anni superioris miram inter affluentiam cælestium solatiorum supremum diem obierat. Quas ille delicias egregiis plane meritis piissimæ vitæ, silentio minimè oblitorandis, conciliaverat. Joannem nostrum Berckmannum, nota juve-

466. Thomæ Devillers è Scholasticis nostris in-

ſignis virtus. nem ſanctimonia, quem pio privatim ſtudio colebat, candore animi, integritate morum, generoſóque per ardua quæque virtutum inceſſu, æmulabatur. Ingenii præſtantia, literarúmque ſcientia, adhæc philoſophica, theologicáque doctrina, condiſcipulos facilè omnes cùm anteiret; infra ſtudia tamen pietatis atque religionis eam gloriam omnem, & quidquid magis eſſe mortalibus ſolet, putabat. Perſuaſio erat minimè dubia Sociis, nunquam culpa ulla graviore animum inquinaſſe. Eóque id habebatur certius, quòd ne regulam quidem, legémve Societatis ullam vel de minimis violatam ab eo, ullò tempore, ullo reſpectu, quisquam advertiſſet. Et verò magna quotidie ſeveritate conſcientiæ ab ſe reposcebat rationes. Ex præſcripto cuncta, vel ex propoſito, aſſiduè exigebat, haud minùs in turba ſibi, intérque negotia, quàm in abdito, & cùm ex inſtituto ſibi vacaret, attentus. Ad precandum autem ſe cùm contuliſſet; tam erat intima quadam pietate conjunctus Deo, ut, quoniam ipſi ad aliena nunquam cogitatio deerrabat, mirari ſe diceret, qua demum ratione contingeret, ut paſſim homines, etiam qui Deo ſe ex animo addixiſſent, de vagæ mentis, in diverſa identidem delabentis, inter preces mobilitate conquererentur. Dei matrem Virginem in amoribus maximè, illius imaginem in oculis perpetuò habebat. Ejusdem de laudibus, cultúque, atque in univerſum de rebus piis, eo animi ardore, ad diſcipulos præſertim, verba faciebat, ut vulgò inter ſe dictitarent, præceptori aut Virginem ſemper, Dei parentem, aut ephebos illius Angelos, aſpectabiles adeſſe. Talia nempe à Joanne illo didicerat ſuo. Cujus ipſius quoque imaginem paucis, antequam obiret, horis expoſitam præ oculis voluit, ſuaviſſimè, etiam atque etiam, Berckmannum ſuum appellans. Æſtuoſiſſima denique cùm ureretur febri; non gemitum ullum, non querulam mittebat vocem; ſed læta omnia, & qualia piiſſimus quiſque in tali articulo, habitu, vultu, ſermone ipſo præ ſe ferebat. Quì ſe haberet, interrogatus: Nunquam commodiùs, reſpondit. Viſcera ſanè, ac linguam febrilibus torreri ardoribus confitebatur; cæterùm Chriſto conjunctum animum deliciis omnibus affluere. Hymnum S. Bernardi, quo JESU dulcis memoria celebratur, recitari ſibi decumbenti voluit; hymnum alium de gloria Paradiſi, qui S. Petri Damiani eſt, etiam cantari. Nec temperabat ſibi, quin modulatas voces, & ipſe canentibus adderet. Societatem noſtram, incredibile dictu eſt, quanti fecerit, in eáque mori ſe, quantopere fuerit lætatus. " O quàm volupe eſt, exclamabat, ſervire Deo, " ídque ipſum in Societate JESU!„ Itaque libellum regularum noſtrarum cum roſario Mariano arctè ſtringens manibus, prorſus ita, ut fecit quondam Berckmannus, his maximè inſtructum armis, profeſſus eſt, velle oppetere. Ad extremum, cùm jam vitalia pene omnia æſtus exuſſiſſet, collectis undique fugientis vitæ reliquiis, erexit ſe, & quanta valebat contentione: " Profiteor, inquit, mori me filium B. Virginis " Mariæ, filium ſanctæ Eccleſiæ Catholicæ, filium Societatis JESU. „ Nec dictus fere, quàm locutus eſt, vixit. Theologica porro illa, cujus Thomas hic alumnus fuerat ſchola eo uſque Bruntruti frequentabatur, donec Mars Gallicus, id quod in tempore dicturi ſumus, collegium univerſum diſturbavit.

469. Sociorum Rubeaci cædes. Nunc à Rhenano Comite Othone, de quo dicere cœpimus, periculum & vexatio incubuit. Februario menſe fere medio hujusce anni M. DC. XXXIV. à Rubeaco, Alſatiæ oppido, triſtis nuncius, atque adeò curentus, adfuit. Quæ is Bruntruti narravit, quanquam extra fi-

nes

Digitized by Google

nes Historiæ nostræ sunt, aliena tamen magnopere cùm non sint, neque ingrata fore legentibus videantur, adducor facilè, ut exponam. Argentoratensis miles heterodoxus, Othonis ductu, vi oppidum illud expugnaverat. De Rhenana ibi Societatis nostræ provincia P. Jodocus Mayering cum Adjutoribus Fratribus duobus, Andrea Martini, & Joanne Ackermann, unáque Parochus oppidi cum Sacerdotibus aliis septem, dum hostis irrumpit, in æde maxima Deum supplices adorabant. Huc irruentes armati: „Ehem vos, clamant, popæ, vos nebulones, & vos maximè, Jesuitæ, architecti scelerum, malíque omnis auctores! Hìc tandem „ vos aliquando tenemus! „ Simul gladiis, hastis, bombardísque conversis certatim feriunt. Natabat cruore locus. Necis ultima restabant. De ea placuit arbitrium Ducis exquirere. In curiam deinde abreptis, postquam Otho annuerat, moriendum, qui missus erat, nunciat, vanámque jam Mariæ opem per ludibrium oggerens, cùm eam ipsam tantò enixiùs illi implorarent, altiùs homo exclamans, *Sancta Maria*, hac veluti tessera commilitiones, præ foribus opperientes, in lanienam advocat. Primus Ackermannus noster, capite graviter sauciato, vix vivus labitur in terram. Mayeringus proximus, multis acceptis vulneribus, super jacentem exanimis corruit. Tertius inde Martinius (præ omnibus quippe Jesuitas furor petebat) ac mox de cæteris Sacerdos, eundem super Ackermannum concidentes, efflârunt animam. Atque ita sævitum in reliquos. Intervallo horæ succedentes de militibus alii, num quis vitæ quid reliquum proderet, explorant; statímque cæsorum capita securibus findere aggrediuntur. Ackermannus interim, tribus obrutus corporibus, suóque laborans vulnere, ægre spiritum trahebat. Nec fefellit spirantem percutientium crudelitas. Tacitus Deo se, & B. Virgini commendat. Isti, sepultum strage cùm cernerent, pigerétque corpora devolvere, prætereunt. Ita noster horas amplius quatuor inter mortuos jacuit utcunque vivus; aliis hostium interea, aliísque ad spectandum supervenientibus; nemine indicium spirantis capiente ullum. Demum armatus quidam ingreditur solus, ensémque oleo imbuens: „Experiar, inquit, in popis istis; ut „ rùm uncto mucroni ea insit vis, quam vulgò prædicant:„ statìmque jugulum fodere singulorum incipit. Jámque imminebat Ackermanno; cùm hic, periculo admonitus, amoliri ab se corporum onera, & surrigere se ab solo nititur, exitium de genibus deprecaturus. Inopinato miles motu corporum exterritus, veritúsque hominem, velut ab Inferis existentem, cùm insurgere adversùm se mortuos crederet, horrore membra subitò pervadente, tantùm non concidit exanimis. Appellatus verò ab Ackermanno supplice, imploratúsque, ut se collegit, num Sacrificulus & ipse sit, sciscitatur. Atque ille, sacerdotii expertem se, pauperculum hominem, opificem sutorem, dixit: „Et quid lucri tandem facturum, si se jugulet? „ Tum iste, mentione lucri mitior: Pecunia vitam à me, ait, „ emas, impero. Proinde abi properè, & nummos Imperiales centum, „ si minùs habes, accipe mutuos. „ Simul hominem producit in publicum. Dum eunt, pœnitudo subiit indulgentiæ. Expedire bombardam, qua trajiciat, occipit. At prohibitus interventu Præfecti, captivum domi pugnis, calcibus, plagis, conviciis, exercet, naso etiam, atque auriculis, ad contumeliam multaturus, ni lacrymis, ejulatúque mulieres quædam furorem vicissent. Postero die repertus vir bonus, qui Ackermannum pecuniâ, quæ præ ira est militibus, à vexatore redimeret. Liberaátum igitur pius emptor post quartum diem, quàm secum habuérat, cultu rustici

Vide de his etiam Philippum Alegambe in mortibus illustribus S. J. p. 436. & Jac. Damianum in Synopsi Sæc. 1. S. J. lib. 6. cap. 16.

470. Jo. Ackermann Frater periculorum victor omnium.

ſtici obſcuro ad Bruntrutanum collegium tranſmiſit. Atque ita demum, qui primus omnium, & maximè, à vivis, atque à mortuis (utrique enim premebant) periclitabatur, ex omnibus unus pericula omnia ſuperavit.

471. Bruntrutum urbem ceptat hoſtis; ibſque noſtros cædi deſtinat.

Nec tamen unus ille Bruntrutanis Sociis terrorem nuncius attulit. Amici quoque compluribus ex partibus de impendentibus malis commonuêre „ Perſpectum quippe habere ſe heterodoxi hoſtis animum, Jeſuitis infenſum ante omnes. Conſulerent itaque ſibi, & collegio Pa„ tres; neque utique cunctando periculum augerent.„ Metum inter & ſpem dum hærent noſtri, conſiliáque capere porro ex rerum curſu inſtituunt: tertio decimo Cal. Aprilis Rhenani Comitis Legatus cum equeſtribus copiis, & pedeſtribus, ad pomœria repentinus adeſt, dedíque urbem ſibi efflagitat. Commodè tum Bruntruti Helvetiorum oratores quatuor verſabantur. Eorum par unum, rogatu Magiſtratuum, velut internuncii civitatis, foris hoſtem detinent. Par alterum, clàm profecti, auxilia Gallica à Monte Bellicardo, nomine fœderis, accerſunt. Gallorum adventu Legatus, quem in arcem interea ad epulum, honoris causâ, invitaverant, conturbatus, cùm circumventum ſe ab Helvetiis, iſtámque enimvero Jeſuiticam ſtropham eſſe, conquereretur, ad ſuos continuò rediit. Præter mœnia verò ductus à viro nobili, qui comitabatur, cùm, quæ Jeſuitarum habitatio eſſet, cognoviſſet, intento digito in ædes collegii: „ Ecce ibi ſunt, inquit, quos maximè quærimus. Illis ipſis in æ„ dibus proditoria ſtructa eſt ſuperiore anno machina, nomini Suecico „ fatalis. At non effugient perfidi manus noſtras.„ Quæ quorſum accuſatio pertineret, cùm nemo ſtatim intelligeret; memoriam ſubiit ſuperioris anni colloquium, quod Legatus quidam Cæſareus, hoſpes noſter, cum uno è Tribunis Suecorum domi noſtræ, quanquam, arbitro ex noſtris nemine, habuerat. Vana igitur criminatio profectò; at non vana comminatio erat. Falſi, veríque, dum perdant, quos oderint, nullum animis, in iram obſtinatis, diſcrimen. Poſtridie Otho ipſe, Rhenanus Comes, cum reliquo ſuperveniens exercitu, Helvetiorum, Gallorúmque efferatus inceptis, obſidionem oſtentat; ſuísque dat in mandatis, ut, ſimul atque capta urbs foret, Jeſuítas omnes mactarent. Auxit urbi terrorem trium circùm incendium pagorum. Evicêre tamen denique minas minis exaggerantes Galli, ut millium decem accepto pretio, quo tecta redimerentur, innoxius cærera hoſtis decederet. Haud me fugit, Europæi Theatri auctorem, & Boicorum Scriptorem annalium, qui, quæ hujus ſunt belli, accuratè pleraque exequuntur, Bruntrutum urbem ſcribere ab Rhenano Comite, perinde atque alia earum tum partium oppida, occupatam. Verùm annalibus noſtris, Bruntrutanorum Patrum conſentaneis relationi, privatísque collegii illius, quæ ſequor, documentis plus fidei à me habendum, ob id etiam, quia propior ea eſt notiórque auctoritas, exiſtimo. Cæterùm hoſtis, antequam à mœnibus moveret, collegium noſtrum petere eminus infeſtis glandibus, probríſque, & quibus licuit injuriis, minimè omiſit; re declarans, quod verbo antè jactaverat, exitium hominibus noſtris, potius urbe ſi foret, paratum. „ Quod cùm „ nequaquam oppidanos, Societatis noſtræ ſtudioſiſſimos, lateret; pro„ feſſi erant Magiſtratus, nihil pacti omnino cum hoſtibus, deditionem „ poſcentibus, inituros; ni cautum ante omnia collegio, Sociísque foret. „ Quin morituros citiùs, quàm, ut noſtrorum quisquam interiret, paſſu-

472. Liberatus „ ros.„ Hoſte autem digreſſo, peſtilentia urbem, haud nocentiſſima tamen,

Digitized by Google

tamen, invasit. Ea P. Joannem Steffele, Bruggensem Bojum, dum annuis exercitationibus excolit animum, viridi etiam tum ætate extinxit. Funus alterum Novembri mense, Michaëlem Haag Rhœtum, Schlonderiis ortum, ex Adjutoribus domesticis, addidit: quem artis medicæ haud planè rudem, cùm ab urbe medicus, Principem profugum secutus, abesset, subsidio nuper periclitantibus ab Helvetia Friburgense collegium submiserat; virentem annis & ipsum, eóque Sociis utiliorem, quòd omnium ferme artium, quæ in Adjutoris ejusmodi nostri conditionem caderent, peritia, usúque, œconomus, medicamentarius, pistor, hortulanus, coquus denique, polleret. Utrumque moriendo anteceſſerat P. Balthasar Chavasius Scalentinus, natione Sabaudus, theologiæ supremâ insignis laureâ, septuagenario major, nec annis, quàm meritis, gravior. Diu literas ille, disciplinásque severiores; diutius multò, ipsísque adeò quadraginta duobus annis, Christianas è cathedris leges tradiderat: facundus in publico; alloquio familiari pius; taciturnus domi; ad officii munia, atque ad studia virtutum, ex instituti nostri ratione, unicè intentus. Non fucatum viro quicquam in moribus, aut insuave. Candorem animi frons, oculi, verba omnia, interpretabantur. Majorum non jussis modò, sed vel nutibus, votísque, tyronis in modum, acquiescebat. Caducarum illecebras rerum, &, quam ætas denique popoſciſſet, indulgentiam, tantum aberat, ut consectaretur, communibus ut non contentus officii, institutíque laboribus, arduas illas præterea Evangelici muneris ambiret partes, quas martyrii decus ultimum, profuso sanguine, absolveret. Eæ verò cùm negarentur, æmulam aliam sibi, parémque expetiit Spartam senex, omnibúsque à Præposito precibus oravit, ut obsequio eorum se se, quos afflâsset pestis, addiceret. Cæterùm visum Deo, modestam, placidámque animam nec veneno, nec ferro, sed declivi senio, lenissimáque febriculâ exsolvere. Obiit igitur febricitans duodecimo Calendas Octobris. Mortuo civitas, quam concionibus maximè demeruerat, solennibus die uno, altero, tertio, exequiis parentavit. Memoriam sui egregiis quibusdam editis pro religione ac pietate scriptis, sed & apologiâ pro Societate, insignitam ipse reliquit.

ab hoste pestis invadit.

473. P. Balthas. Chavasius pro Martyre fidei fit victima caritatis.

Acerbiore fato P. Michaël Syboldus, veteranus, clarúsque Societatis operarius, ad S. Morandi occubuit. Quæ nova erat Sociis in Alsatia sedes, Altkirchio oppido, quod occupatum ab hostibus ipsum quoque suprà diximus, vicina. Cujus sedis fortunam ab ipso principio superioris anni repetendam antè ducimus. Calendis igitur Januariis anni M. DC. XXXIII. Altkirchium oppugnare Otho Comes Rhenanus adortus perlevi negotio subegit. Morandina de sede profugi Socii, relicto ex Fratibus uno in tutelam domus, id ipsum in oppidum se se receperant, favore usi, ac benevolentia Joannis Beati Reinachii. Hic cùm publicæ illic rei præesset, liberali eos hospitio exceptos ad menses omnino sex officiis omnibus amicitiæ, humanitatísque colebat. Verùm hostis illos, paritérque indigena rusticus, in discrimen adduxit. Nam, quod suprà indicavimus, ruricolæ per Alsatiam bellum gerere adversùs bellum tumultuario consilio ac nempe agresti, cœperant. Hi pridie Nonas Febr. Altkirchium vi occupant, cæsísque hostium aliquammultis, arcem frustra tentatam, qua se cæteri tutabantur, jamjam parant incendere. Deditione deinde facta, quanquam data fides erat, egredientes hostes despoliant, & captivorum instar in curia inclusos detinent, propemodum nudos. Inflabat rudes animos victo-

474. Morandinæ sedis nostræ pericula, damnáque.

475. Rusticorum belligerantium insolentia.

victoria, nesciósque fortuna temperatè uti. Ovantes discurrunt per oppidum. „Mactandos milites primùm; tum Nobilium, & Præfectorum „ invadenda palatia, Religiosorúmque hominum domicilia clamitant. „ Evertenda omnia illa, &, qui habitarent, perinde ut milites, contrucidandos.„ Libertatem videlicet, summumque jus ac potestatem nullius arbitrio subjectam sibi arrogare sunt ausi.„ Nostrum inter hæc diversorium aggressi, januam tentant perfringere. Aperientem ultro, Sacerdotem nostrum, qui Sociis præerat, alius bombarda, alius ense averso, propterea, quòd aditum occlusisset, percutiunt, pileo insuper spoliantes. Verumtamen inter minas impetus tum quidem stetit. Biduo pòst, an occiderent milites in foro publico, consultabant. Cædes decreta jam erat; cùm procedens in medium Sacerdos noster, quos tractabiliores nactus est, conciliavit militibus primò, mox cæteros item emolliit. Ipsa verò deinde in curia cùm cædendi libido furiosioribus quibusdam rediisset; Curionum, bonorúmque de populo virorum interventu placati sunt. Discessêre tandem. Successit hostium manus. Fugerant primi quique de civitate. Nostros comiter hostis, ut liberatores commilitonum suorum, accepit. At brevi excidit beneficii memoria. Vexati multiplicem in modum & in oppido Socii, & Morandina in sede qui restiterat Frater. Familiæ utrobique expilata res. E Sociis unus bombardæ fulmine, quanquam cassо, petitus; alius Thannas cum civibus quinque abductus obses. Ipsis Laribus Morandinis faces, excidiúmque semel atque iterum intentata. Vim per vices modò ira, & furor, modò amor pecuniæ, exserebat. Nec procul fuit, quin Argentoratum Socii pro captivis omnes abriperentur. Christianus Caldenbachius, noster hic, quem suprà laudavimus, ex hoste amicus, tueri nostros auctoritate sua hìc quoque, datis literis ad partium suarum Duces, verumtamen incassum, adnitebatur. Ipse grandem, quam poscebat, pecuniam cùm exprimere ab Altkirchio oppido, toties antè multato, non posset, incendium, perniciémque minitatus, quanquam Patrum nostrorum cessit precibus; tamen obsides Ensishemium de civitate decem secum abstraxit. Ita, aliis super alios ductoribus militum vexatoribus oppidi, sedísque nostræ, supervenientibus, cùm decimum ipsum in mensem fors tam iniqua premeret; ad extremum propè miseriæ, ut populi calamitas, sic nostra quoque pervenit. Quarto decimo demum Calendas Novembris Austriacus miles ita expulit hostem, ut hostiliter tamen (quod vulgò in bellis hodie usuvenit) & ipse nonnulla frequenter faceret, ignoraréntque cives, ab suis inflicta, an ab alienis, vulnera acerbiùs sentirent.

476. Vexatio Sociorum.

Vid. num. 466.

477. P. Mich. Syboldus Apostolorum imitator, postremò & Martyrum.

Et redirêre hi quinto post mense. Tum quippe Otho Comes Rhenanus repentino illo, quem antè diximus, per Alsatiam turbine grassatus, ditioni denuo suæ Altkirchium subjecit. Nostri ab sede Morandina, pars Bruntrutum, cæteri ad Helvetiæ collegia dilapsi, metu Othoniani militis, plerique aberant. Ex iis P. Jacobus Fels cùm Solodori laborare graviter ex apoplexia cœpisset, Friburgi Nuithonum subinde, implorata ope Ven. P. Petri Canisii, restitutus est. Unus domi P. Michaël Syboldus, quem suprà nominavimus, cum Fratre, familiæ administro, remanserat, senio, arbitror, ac morbo (nam decumbentem Othoniani offendêre) eóque majori spe misericordiæ hostium, dissuadente fugam. Verùm hostes, cùm quicquid supererat non frumenti modò, ac vini, sed pecoris etiam, atque supellectilis, averterent, vexatum, pulsatúmque Fratrem, atque

atque ad caudam equi postremò deligatum, per longa itinerum spatia miserabilem in modum raptavêre. Syboldum ipsum tam indignis modis, tamque barbarè etiam, atque immaniter habuerunt, ut, perferendo impar, exiguo pòst intervallo temporis morti succubuerit. Hercynianus is erat, Waldshutum patriam nactus. Adolescens annis novem inter curiæ ministros scribam egerat. Tum deinde ad Latinas literas, politiores Ingolstadii, atque ad Societatem nostram animum adjecit. Sacerdotibus admumeratus iis, quos Adjutores Evangelici ministerii Professa Societas adsciscit, egregia multa inter operarios stipendia, piis expeditionibus pro re Catholica susceptis, emeruit, insigni vir studio, curáque animorum, ac præclara virtute. Plenus idem spiritu Apostolico, toleránsque laborum, atque ad ardua cuncta, adversáque alacer & expeditus. Artibus denique humanis, linguarúmque variarum scientia, muneri Evangelico instructus. Quódque novum erat, atque insolitum in homine Societatis nostræ, cùm nulla explere animum religione posset, ornaturus aras, ædiúmque sacrarum nitori daturus operam, suopte invenerat ingenio artem, per quam silices in gemmas, cupri laminas in aurum quoddam, tanta imitatione naturæ decoqueret, ut à nativis gemmis vix gemmarius quisquam, ab auro syncero vix rei metallicæ gnarus discerneret, nisi quòd ad medicinas perspicuè vis deficeret. Parem dotibus hisce, virtutibúsque provinciam divino consilio nactus est Syboldus in Palatinatu superiore ab Lutheri, Calviníque perfidia ad orthodoxæ Ecclesiæ reducendo fidem. Ubi & magno usui artificium fuit, quo tam apte concinneque transformabat lapides, nobilitabátque. Plurimarum quippe illic restitutor ecclesiarum, non manu minùs ad cultum, ornatúmque divinæ rei, quàm consilio, verbo, operáque Evangelica ad profligandos errores, animósque religionis priscæ amore imbuendos, valebat. Itaque illum potissimùm Wolfgangus Guilielmus, Dux Neoburgicus, ad infecta erroribus loca earum partium, quæ suæ ditionis essent, cum diplomate amplissimæ potestatis ire voluerat; adjuncto in præsidium de Provinciæ Præfectis viro nobilissimo, qui obnitentium, tumultuantiúmque, siqua vis fieret, injurias auctoritate atque imperio prohiberet. Plura de Viri hujus expeditionibus Apostolicis ad memoriam sanè præclara, in superiore Parte Historiæ nostræ reperias; quæ non repetimus. Neoburgicis verò hisce in partibus cùm annos aliquot insigni profectu elaborâsset, ad alterum etiam subinde regionis Palatinæ tractum, qui Boicæ ditioni subest, progressus, operariis aliis, qui antè ibi in rem Catholicam incumbebant, sociam operam ad triennium egregio item successu junxit. Incredibile memoratu est, quantum non laborum solùm Syboldus, atque molestiarum, sed periculorum etiam, inter popularium, antequam emolirentur, iras, minásque, atque eas quidem armatas non rarò, vímque ultimam intentantes, inde à principio operis Apostolici, exhauserit. Fortunatorum autem, quos passim sortitus est, eventuum à Deiparæ Virginis effigie quadam auspicium ceperat. Quam redemptam ab homine heterodoxo, nitidissiméque ornatam, inter prima ipsa operis initia ad cultum publicum proposuerat. Namque hanc Dei, hominúmque communem parentem eximia quadam colebat religione; ejúsque tutela, ac patrocinio, cùm in omni negotio, tùm verò in revocandis ad fidem, frugémque Palatinis, præcipuè nitebatur; auditus aliquando, cùm fateretur, clementissimæ ab se matris beneficio præstitum, quicquid rectè unquam, quicquid ex sententia, gessisset. Postremæ annos ætatis Alsaticis nostris in sedibus, Oelenbergensi primùm,

Vide Part. 4. Decad. 8. n. 399. & Decad. 9. n. 495.

mùm, deinde Morandina, exegit. Hìc debilem illum, & valetudinarium, ita, ut diximus, heterodoxi hoſtes aggreſſi, abreptum ex lectulo per vim, ſcuticis, virgisque, quo more parvuli caſtigari ſolent, ad ludibrium, ſed & barbara prorſus feritate ad cruciatum, atque eum adeò in modum cecidêre, ut ægre ſpiritum jam trahens, exiguo pòſt ſpatio ſit extinctus. Mors ejus in ſextum Idus Aprilis incidit. Sepultúsque eſt ad S. Morandi pro ara principe. Quam loci prærogativam Socii haud dubie viri plane Apoſtolici meritis, præclaroque mortis generi, quo Martyres imitabatur, deferendam cenſuere.

478. Thannis noſtri, Olivetana de ſede profugi, variè periclitantur.

Oelenbergenſis porro, quam nominavimus, in Alſatia ſedis par ferme per hæc tempora, atque Morandinæ, fortuna fuit. Armis undique circumſtrepentibus, ad oppidum Thannas inde plerique Sociorum confugerant. Unus ad ædis cuſtodiam relictus de numero Fratrum ſolus; at nempe teſtis malorum, non defenſor, futurus. Rem familiæ quà externus hoſtis, quà ruſticus bellator, facilè perdidit univerſam. Pericula tamen majora, tectis pariter, & hominibus noſtris impendentia, tum ipsâ in ſede, tum Thannis etiam, cœleſtis favor avertit. Ex agro Thannenſi cùm noſter domum fortè comite famulo reverteretur (prodibant quippe per intervalla Socii, & feſtis, Dominicísque diebus, ni manifeſta vis vetaret, ad ædem Olivetanam recurrebat furtim, qui ſacrum faceret) Catholicarum partium perſequens copias Othonianus hoſtis, famulum eminus trajecit: noſtrum fruſtra petiit. Thannis deinde captis, cùm Socii, quam hoſtis alibi crudelitatem exercuit, metuerent; neſcio, quo pacto, abire ſalvis, citráque fraudem ut liceret, obtinuêre. Caldenbachio verò Tribuno favente, cùm revertendi etiam Thannas poteſtas facta, novúmque poſtea, ac majus longè ex beneficio periculum natum eſſet; tum quoque cœleſtem experiri opem, ídque ad miraculum propemodum, contigit. Nam, cùm Otho Comes, Rhenofeldio interim, quod oppidum diutius, acriúsque reſtiterat, per Joannem Philippum fratrem expugnato ferocior, auditu accepiſſet, unum etiam tum quendam Thannis Jeſuitarum verſari (& verò unus de Sociis id temporis in oppido erat) eúmque militum ſuorum, ac præconis maximè cujusdam arbitrio permiſiſſet, ut mactarent, aut captum, quibus collibuiſſet modis, exagitarent; noſter fugiens ad montana, quanquam tum maximè in hoſtes inciderat, ſic, ut tertio haud amplius paſſu ab inſidiatoribus, atque ab ipſo adeò Comite abeſſet, nihil tamen omnino ab iſtis, præter vultus hoſtiles, prætergrediens paſſus eſt. Subinde peſtis in oppidum, ſicut alia tum in loca paſſim, graſſata, ſtragem civium haud modicam dedit. Redierat tum quoque Thannas per luculenta diſcrimina Abrahamus Mayr Societatis noſtræ ſacerdos, operámque dare affectis civibus pro inſtituti ratione cœperat; morbis propriis, quos tolerantia, conſtantiaque animi crebros ac magnos viciſſet, alienos doctus non horrere; vir innocentiâ vitæ ſingulari, aliísque egregiis præditus virtutibus; cæterùm obſequendi parendíque ſtudio verè Abrahamus, aut nomine quidem certè iſto minimè indignus. Morientibus ille vix dum uni, alteríque adfuerat, cùm & ipſe communi afflatus malo, facta ultima erratorum confeſſione, cæleſtíque inter ſacrificandum epulo in viaticum religioſiùs celebrato, mortuorum numero acceſſit. Natus erat Oettingæ, quam novam in Bojis vocamus. Annos vitæ expleverat undequadraginta, in Societate noſtra undeviginti. Obiit quinto Cal. Sextiles anni M. DC. XXXIV. ſepultus eſt in æde Patrum Capucinorum, quò magna celebritate funus, Magiſtratu, Cleróque, ac

479 P. Abraham. Mayr, proprio-rum victor morborum, alienis demum per caritatem ſuccumbit.

multi-

multitudine populi deducente, exportatum est. Minuerat pestilentia civitatem. Nostris auxit laborem, in demortui locum haud ita multò post succedentibus. Curiones ad suas passim nos parœcias, sed & PP. Capucini ad cathedram templi sui, ac tribunalia sacra (quinque etenim de suis per contagionem amiserant) evocabant. Scholarum præterea incumbebat administratio. Quam Socii tum quoque aliquando, cùm heterodoxi oppidum tenerent, gerebant; pariter hostium liberos, civiúmque, magna partis utriusque voluntate, nonnulla etiam sua immunitate, instituentes. Clausis namque vulgò alibi gymnasiis, domi desides hæserant adolescentes. Eámque ob rem Thannis Patres docendi curam, rogatu Magistratuum, apertis grammaticæ, dialecticæque scholis (nec enim alias discentium conditio poscebat) susceperant. Inclinato jam anno Olivetanam repetere tantisper ædem licuit. Thannis unus, altérque Sociorum nihilominus, non tum solum sed proxima etiam in tempora, relictus. Atque illic insequenti anno Joan. Erb, Eustadianus, Adjutor Societatis nostræ domesticus, de vita decessit. Quem documento Fratribus nostris, atque in specimen, rectè proponeremus; ni exempli novitas vetaret, qua inimitabilem se propemodum reddidit. Laboris quippe, officiique usque adeò studiosus erat, atque, ut verè dicamus, pertinax, ut, quanquam gravibus planè, crebrisque doloribus corporis, ac morbis excruciabatur, nunquam lecto tamen teneri se per ullam valetudinis rationem pateretur. Quin, quò gravius ægritudinibus corpus, hoc ampliùs manibus Joannes noster consueverat laborare. Negabátque, præsentius aliud morbis esse, quàm ab strenuo ipso labore, remedium. Itaque cùm tali ille, támque explorata valeret medendi arte; nunquam solicitos habuit Socios, ne, quæ homini, quantumvis ægro, mandâssent, cujuscunque generis negotia forent, non prorsus ex sententia fierent. Sed neque commodis interim suis, atque jucunditatibus omnibus destituebatur. Nam, præterquam quòd labores ipsos delicias suas fecerat, cœlestibus tunc animus solatiis, cùm maximè sudoribus, morbísque corpus exerceretur, affluebat. Qualia homini religiosa pietas videlicet, rectissimæque mentis, qua non familiæ magis, quàm Deo, operam navabat, conscientia affundebat, maximáque illa merebat religio, qua infra Divinum Numen B. Virginem potissimùm, Dei parentem, prosequebatur. Quo in genere animadversum est, cùm dies totos laborando, satagendóque consumpsisset, sic, ut, quæ descripta sibi precandi spatia habebat, nequaquam omnia expleisset, in subsidium, supplementúmque piissimi studii noctium partes adhibuisse; neque membris quietem, quantumvis defatigatis, indulsisse priùs, quàm horarias illas, quæ de purissimo Virginis conceptu sunt, preces quotidiano ex more persolvisset. Decessit quarto Calendas Decembris, exhaustus laboribus, febrili æstu consumptus. Corpus ad Oelenbergensem translatum ædem est. Ubi primus ipse de Societate in sepulchrum illatus est.

480. Socii scholas Thannis ad tempus administrant.

481. Joannes Erb, salubre Fratribus nostris exemplum.

PErturbatissimis, de quibus hactenus, Alsatiæ rebus accessit finitimæ fatum Brisgojæ. Quem turbo ille, à Wattwilana Catholicorum clade exortus, de quo jam diximus, afflixit pariter, exagitavitque. Nostros tum Friburgi, quos adhuc maximo esse victori hosti constabat, non urbanus modò Senatus, verùm academicus quoque, sed & Hannibal Schauenburgius, iis partibus cum potestate præfectus, pro amicitia etiam atque etiam admonuerat, hostiles declinare iras, dum fugæ spatium foret,

Cap. XXXV. *Friburgo dilapsi Socii novam sedem ponunt Brisachii.*

Constantiæ peste infestantur. Anno. M. DC. XXXIV. à mense Aprili.

foret, ne cunctarentur. Fugêre igitur paulo ante festa Paschalia, pársque ad Helvetios, & Bruntrutum iter intendêre; pars Brisachium, iísque mutato habitu, ingenti ausu, per medios ivêre hostes, miro itineris, cæteroqui brevissimi, ad dies quatuor anfractu. Terni qui Bruntrutum tendebant, cœnobitarum quorundam officiis atque humanitate, vel, quod verius, præcipuo quodam divinæ providentiæ consilio, retardati paulisper, ea ipsa mora obsessores viarum hostes fefellêre. Collegii Rector, Wolfgangus Mezger, ædium clavibus Friburgi Joanni Fautschio, Doctori medico, concreditis, cultu ipse quoque immutato, Oenipontum primùm haud sine maximis ab infectante Sueco periculis, deinde Monachium expeditiore itinere ad Provinciæ Præsidem, P. Gualterum Mundbrot, profectus, in oppidulo Reita, quod Alpium Tyrolensium fauces adeuntibus primum occurrit, pium admodum facinus, gratique animi egregium edidit in Melchiorem Bruyum, nobilem Chiliarcham, exemplum. Cujus viri in Societatem nostram ingentia fuerant, atque in Friburgense præcipuè collegium, beneficia. Capitis ille damnatus judicio castrensi, quòd arcem Campodunensem haud proditoria quidem deditione, cæterùm contra mandata, perfidia militum, civiúmque urgente; Gustavo Hornio tradidisset atque inde dolore animi, tristitiáque ad insaniam propemodum redactus, quanquam religionem, pietatémque cæteroquin impensè coluerat, nequaquam paratus satis ad ultimam illam supplicii necessitatem venturus erat. Alloquio igitur hominem, amicáque hortatione Mezgerus cùm aggressus esset obnixiùs, ita demum erexit, atque restituit, ut & animi rebus, & familiæ omnibus compositis, æquitate summa se se probrosæ neci,

Rectoris profugi tempestivum beneficium in amicum.

483 *Captæ urbis, collegiique Friburgensis fortuna.*

nec minori fiducia futuræ salutis, obtulerit. Interea Friburgum urbem Joannes Philippus, Rhenanus Comes, Othonis frater, celeriter expugnat. Ingressus hostis nihil habuit prius, quàm Jesuitas ut quæreret, atque ante omnes Rectorem. Ea spe delusus, in oppidanos iracundiam vertit; tametsi pacem sex millibus florenorum civitas redemerat. Sex menses ipsos (quasi ut spatium calamitatis pretio incolumitatis responderet) in bona civium omnia, sed & in ædes, desævitum est. Domi, ruríque, quicquid avaritiæ erat explendæ, non miles modò, verùm accola etiam, ex heterodoxa vicinia in prædæ ventitans communionem, diripuit, aut dissipavit. At collegii nostri tamen domus, protegente Deo, intacta satis tot inter ædium perstitit ruinas. Quæ cùm designata & in hospitium Duci, qui urbi præesset, & in stabulum equis, numero ducentis, consilio mensorum fuisset; nescio, quo pacto immunitatem nacta, excepta ea, quæ ex metallo erat, supellectili, ne jacturæ quidem magnopere quicquam fecit. Itaque Socios postea, quàm Nordlingana clade consternati hostes Brisgojam purgârunt, salva salvos, gratulantésque recepit; haud sanè numerosos quidem illos, ut in ea vectigalium, quam facerat agri vastitas, difficultate; cæterùm institutí muniis per urbem, auditorúmque raritati in Gymnasio, atque Academia pares. Nam, cùm vix paucis per finitimas regiones jam suppeterent opes, quibus liberos extra patriam in studiis alerent; Gymnasii numerus, nisi ad centum, non pervenerat; Academiæ ne pervenerat quidem. Incolarum quoque multitudinem non ab hostibus importata calamitas una, sed nostrate etiam à milite hybernante aucta, atque accumulata, imminuit. Ubi, cùm armatorum hospitum ingens esset in oppidanos passim importunitas insolentiáque, immunitas Laribus nostris, Ferdinandi Regis Hungariæ, Carolíque Lotharingiæ Ducis

Digitized by Google

beneficio, perpetua data est, adeò, ut ex Patribus etiam Academiæ Doctores duo jurium bini, domo pulsi militaribus injuriis, perfugium in ædibus nostris, ac velut asylum quoddam, nacti sint. Rem præterea Collegii insequenti anno fautorum quorundam morientium pia levavêre legata; & præ his egregia juvit liberalitas Mariæ Magdalenæ Bernhusiæ, illustris matronæ. Quæ cùm gravi quodam ex morbo, eóque haud dubiè lethifero, S. P. N. Ignatii ope convaluisset, prædii sui, fundíque Merzhusiani bona omnia hominibus nostris in familiæ subsidium commodissimo pacto, eáque elocavit spe, quæ in rem postmodum evasit, ut hæredes eos eorundem bonorum postremò scriberet.

484. Temporaria Sociorum Brisachii sedes.

Jam verò Brisachium è Sociis, Friburgo profugis (quod modò diximus) cur quidam tanta itineris ambage, tanto periculo pro ecti sint, breviter nobis, ne porro id lector noster miretur, exponendum est. Illo se oppido, ut erat munitum in primis, velut ultimo patriæ præsidio, claustróque, cùm latè per circumjecta hostis dominaretur, dicasterii Friburgensis Proceres, ac fere pars reliqua Austriacarum virium, tenebant. Atque illuc de Societate nostra Sacerdotes geminos Hannibal Schauenburgius, dicasterii, provinciæque princeps, in pium solamen, sacríque usum ministerii secum adduxerat. Nunc igitur paulo plures advocare Sociorum placuit, non eò solùm, quòd operam eorum in oppido miles, & bina circa Rhenum castra desiderarent; sed ut liberos etiam Brisgoicæ, Alsaticæque Nobilitatis, qui metu hostium huc se cum parentibus receperant, in literariam communem conscriptos palæstram, ne vitium ex otio traherent, Latinis literis erudirent. Quatuor itaque Brisachii Patres cum Adjutore laico hoc anno M. DC. XXXIV. temporariam posuerunt sedem, pauciores proximis annis, vel totidem futuri pro varia belli, variè incolas militésque miscentis, fortuna. Iis domum, & necessaria in domesticos usus omnia dicasterii Proceres, &, qui præerat militibus, Badensis Marchio, dabant. Neque opera solùm, ac labore Patres, verùm etiam sacrificiis, precibúsque, rem adjuvêre publicam. Quo in genere annales produnt, cùm Julio mense, quæ princeps munitionum Brisachii erat, proditoriis artibus præsentissimum adducta in discrimen, perniciem oppido, habitantibúsque tristem omnibus ominaretur, hominésque nostri, summorum Procerum rogatu, Divini Numinis opem, & S. Ignatii, parentis nostri, tutelam, enixè, supplicitérque implorâssent, discusso inde divinitus periculo, tertiâ post liberatum oppidum luce, quæ ipsa S. Ignatii cultu anniversario solennis erat, publicam, festámque Deo, defensoríque Ignatio in æde maxima gratulationem, sacrificio splendidè peracto, habitáque ad populum de ejusdem Sancti laudibus oratione, ad hæc supplicatione per horas decem continenter extracta, decreto Procerum fuisse concelebratam; Marchione ipso, cum filiorum sex corona, magnáque militum quoque multitudine, solennia cohonestante. Insigne aliud operæ fecêre pretium Patres insequenti anno; cùm egestas, pestísque in militem pariter, ac plebem grassata, tristissimi belli augeret mala. Subsidiaria illis tum in munia submissus P. Godefridus Fellerus Luxenburgensis erat, floridissimæ vir ætatis, maximæque spei; ut qui dotes, artésque ad præclara gerenda egregias in paucis afferret; Apostolicum videlicet ardorem, prudentiæ, sapientiæque sociatum; comitatem, amœnitatémque morum, maturitate temperatam, & gravitate; caritatem denique, studiúmque proximorum, & (quod Evangelicum est maximè) pauperum. Is cùm è studiis theologiæ nuper admodum excessisset; hunc annum primum

485. Brisachiensium periculum ope S. P. N. Ignatii dempulsum.

486. P. Godefridi Felleri egregia de oppido merita.

mum alienæ in cura salutis ponere, velut quoddam in rudimentum Evangelici ministerii, cui destinabatur, occeperat. Militum igitur, civiúmque laborantium contubernia passim, domiciliáque cum cura atque sedulitate concursans, quæ vel corporum necessitas, vel animorum posceret, impigre præstabat. Nec dubitabat ostiatim emendicare à copiosioribus cibos, quos ad egentes, ægrósque circumferret. Qua caritatis industria cunctorum sibi cùm devinciret animos, atque adjungeret; sic, ut gratos etiam admodum se se pro obsequio, omniáque ipsius causa facturos, ostenderent: ipse in rem suam voluntate illorum usus, facilè ad frugem eos, atque ad Deum, persuasa peccatorum pœnitentia & confessione, adducebat. Itaque exiguo tempore à vitiis complures, alios ab erroribus (nam hæretici passim sub signis Catholicis militabant) abstraxit. Nec unius oppidi se pomœriis continuit. In vicinum alterum, cui Burghemio nomen, ubi milites itidem laborabant, in agrúmque circùm, ubi parœcias terror bellicus Curionibus viduaverat, strenuè operam porrexit. Meruítque tanta virtus, maturè præmia ut caperet. Contactus Fellerus virulenta illorum tabe, quos curaverat, cùm vitæ anteactæ noxas omnes sacra confessione expiasset, Sociósque ab lectulo suo, ne labem acciperent, abesse dehinc voluisset, tertio Nonas Decembris, quo die quondam S. Franciscus Xaverius, ipse, æmulus Xaverii, & imitator, ad *mercedem* quæ *magna nimis* operarios id genus manet, abiit; extinctíque corpus, ut ne tum quidem imitatio Xaverii deficeret, in alieno humatum est apud PP. Augustinianos, quibus de eremo nomen est. Quam verò ille alienæ salutis gesserat curam, prosecuti haud segniter Socii, cùm glisceret lues, viásque ipsas consternere languentium corporibus, ac mortuorum cœpisset, utilissimam oppidanis, militibúsque operam, tum strenuo illo caritatis erga infectos obsequio, tum cæteris promiscuè ministeriis, navavâre; donec quarto demum anno (id, quod in tempore dicturi sumus) expugnato oppido ab hostibus, decedentes Brisachio Patres, stationem solverunt.

Gen. 15. v. 1.

487. Constantia urbs frustra denuo ab hostibus tentata.

Nunc Friburgo capto, cæterísque circa Rhenum fluvium progressibus elati hostes ad Constantiam urbem iterum oculos, ad Uberlingam etiam manus adjiciunt. Memmingam Aprili medio anni M. DC. XXXIV. Gustavus Hornius expugnaverat. Is movens indè in Acronios, rapinis, cædibus, incendiis cùm vastaret omnia, quà incederet, utrique urbi perniciem allaturus ultimam videbatur. At constabat sibi, quemadmodum superiore anno, Constantia; & qua virtute tunc vicerat Hornium, nunc deterrebat. Uberlinga quoque, ut ut validè, diúque oppugnata, maximo virium, animorúmque robore tutantibus civibus, finitimísque oppidis, atque ipsâ etiam Constantiâ, suppetias ferentibus, vim hostilem delusit. Verumtamen hyeme postea repentino hostium, ab Hohenwilano castro excurrentium, impetu occupata, atque direpta, documento fuit, quantùm officiat ex præteritis nata victoriis securitas, ni futuris advigilet. Constantiensis verò quàm tuta urbs fortitudine civium, ac vigilantia, tam non tutus ager fuit libertate, licentiáque hostium, impune foris grassantium. Quibus & villa nostra Dyrbhemiana in prædam cessit; haud exiguo id sanè familiæ damno; cæterùm patronorum plurium beneficiis (quæ Dei providentia erat) opportunè pensato. Quo in numero Georgius Theodoricus, Ecclesiæ maximæ Decanus, antiquus Societatis nostræ fautor, nec amicitia, quàm benefactis, quibus illa probatur, notior, præsten-

tem

tem collegio nostro vineam, cum prato triplici, moriens transcripsit. Detrimenti amplius domi captum è septem funeribus quæ publicus pleraque pestilentiæ morbus, huc etiam propagatus, dedit. Privato quippe, proprióque morbo unus duntaxat, idemque primus Joannes Endfelder, Rattenbergensibus natus in faucibus, quà Tyrolim intramus, ex Adjutoribus Fratribus interiit; emèritus ille, ac de re nostra præsertim Constantiensi meritus optimè senex, qui primis cum Patribus, Alexandro Hellero, & Joanne Pelecyo, ad ponenda collegii initia, Constantiam quondam venerat, atque ad fabricam ædificii nostri calcem, lapides, promiscuámque materiem suis manibus (adeò gnaviter tum Fratres nostri officium faciebant) comportaverat. Lethiferam febrim Georgius Balde, Enfishemianus Alsata, qui ad rudimenta Latinitatis in Gymnasio tradenda è studiis huc Ingolstadiensibus missus erat, ex itinere secum, celerémque mortem attulit; felicissimo juvenis ingenio, egregiis dotibus, eóque spiritu, quo maximè agi suos, atque agere Societas exoptat, ut Christi regnum per omnes terrarum amplificare plagas, ultimósque ipsos ad Indos proferre, dato jam tum nomine in Apostolicas id genus expeditiones, arderet. Ex itinere item contractâ peste Andreas Ernstmann, Friburgensis Helvetius, Adjutor fidus, certúsque, neque animo minùs, ac voluntate, quàm usu, manúque promptus, cùm destinatus Lindavinæ sedi ex agro Basileensi Constantiam versùs proficiscereturr, triduo pòst, quàm advenerat, extinguitur. Ejúsque morbo, ut creditum est, contactus, qui popularis illi, sociúsque itineris erat, P. Christophorus Baumann, vir summo flore non ætatis modò, cujus triginta nondum explevit annos, sed virtutum etiam, dotúmque animi, atque ingenii, per quas expectationem, spémque Societati de se maximam præbuerat, duodevigesimo pòst die & ipse fatis concessit. Huic decumbenti, cùm pestilens esse genus morbi apparuisset, ministerium, obsequiúmque ultro Jacobus Kessel Frater, Abbatiscella oriundus, exoratâ à Rectore veniâ, detulerat; ministravítque eâ deinde curâ, atque sedulitate, ut per assiduum tractandi ægri, fovendíque usum non affici eodem veneno non posset, ægérque proinde ipse, nisi ad septimam ab extincto Patre diem, conclamatæ reliquias vitæ non extraheret. Terrestria hæc Frater iste hoc minùs invitus linquebat, quòd aliam capere majorem sueverat, quàm cùm Socios cœlestibus de rebus differentes audiret, voluptatem; eóque alacriùs etiam in officium illud religiosæ caritatis, quam summo studio colebat, incubuit. Tres alios de collegio, eadem afflatos lue, subinde languor tenebat. Quos, ne Socii paulatim omnes afficerentur, in valetudinarium publicum, quod erat in suburbanis, deportari placuit. Ibi magnâ Magistratuum voluntate, eximiáque complurium de civibus, privatorum etiam, benevolentia, ac liberalitate, sic habiti, sic recreati sunt, ut salvi, sanique ad collegium duo deinde redierint, nec tertius curam ullam, si qua mortem arcere quivisset, desideraverit. Extinctus igitur is est vi prævalentis mali; eóque majore Sociorum luctu, quòd præstantia indolis, ingeniíque tractabilitate, atque iis adeò dotibus, artibúsque omnibus, quibus animus humanus capitur, sed virtutis maximè, pietatísque, atque instituti nostri studio, majorum pariter, æqualiúmque omnium amorem sibi conciliaverat, maximámque sui concitaverat expectationem. Nomen illi Ferdinando Sprinzenberger, patria Brixina in Tyroli, ætas annis vix quatuor & viginti major. Hunc annum ipsum philosophiæ studiis (nam tum novem in ea palæstra Scholastici nostri Constantiæ versabantur) tertium cœperat impendere. Summam laudum,

488. Pia ibi Sociorum ex peste funera.

hunc ornantium juvenem, existimem eam, quam tribuunt illi annales, quòd leges, regulásque Societatis nostræ usque adeò sanctè, castéque habuit, ut sciens, prudénsque nec ex minutis quidem illis, quibus corporis habitus, gestúsque ad modestiam componitur, ne dum ex cæteris ullam ullo tempore violaverit. Moriendo illum diebus quatuor præcessit, qui ægrotantem ipsum, & collegas in valetudinario curaverat, Udalricus Merck, Adjutor sexagenarius, è Turgojæ oppido, cui Pfinnio nomen, oriundus: qui, quam Societati operam sex & triginta annos industriè navaverat, hoc denique tam arduo caritatis obsequio felix absolvit. Atque hæc quidem collegii nostri Constantiæ, plura multò civitatis, funera fuêre; pestilentiâ latiùs in dies manante.

Cap. XXXVI. *Sociorum, ad pias aspirantium pro Deo & proximis mortes generosi ardores*

Anno M. DC. XXXIV. circa majum.

489. Tristissima Germaniæ facies à publica peste.

490. Ad opem ferendam Socios Provinciæ Præses extimulat.

491. Perscripta Præsidi Sociorum responsa.

Vide Part. 4. Historiæ nostræ, Decad. 9. n. 398. &c.

EOdem verò tempore non hanc Sueviæ, illásque Alsatiæ partes, quibus antè dixímus, verùm cæteras etiam passim Germaniæ nostræ regiones, in his Bojariam præcipuè, sed & finitimam Austriam, Bohemiámque, grassantium vulgò morborum pestifera pervaserat lues. Traxerat vitium videlicet, labémque Germanicum cælum ex terra, tot bellis turbida, tot funesta cladibus, tot, tantísque ubique militantium flagitiis, incolentium erumnis, miseriísque horrida, eóque ventum erat, ut Martis mortísque junctis velut castris, elementa ipsa quoque cum hostibus in Germanorum exitium conspirarent, & quicquid reliquum arma fecissent, venena latissimè fusa consumerent. Tristissima locis omnibus imago lethi; lugubris urbium, agríque facies; familiarum orbitas; domorum solitudo; languentium gemitus; valentium pavor; universorum hoc acerbior calamitas, quòd non corporibus modò remedia, sed animis etiam solamina sæpenúmero, præsidiáque ad salutem deficerent, atque aut nullas essent omnino medicorum, Sacerdotúmque ministeria, aut his ipsis, dum adeuntur, dum exhibentur ægri, propagata amplius contagio ab affectis integros, opémque omnem arceret. Eo rerum tam lamentabili statu Societas nostra, instituti memor, & majorum, participésque ipsa communis mali, tum sensu humano, ut par erat, tum verò caritate maximè, studióque publicæ salutis, eò animos, curásque intendebat, ut, quæ res posceret, subsidia, solatiáque afflictis civitatibus haud segniter afferret. Eóque consilio P. Gualterus Mundbrot, Provinciæ Præpositus, missis per domicilia literis, hortatus est Socios universè, „ parati „ animis ut essent ad opem ferendam laboranti Germaniæ, spiri„ túsque instituto dignos in rem tam divinam caperent; simul ut pro se „ quisque circumspicerent, sumpto biduo saltem ad deliberandum, sta„ tuerentque secum, quidnam obsequii in rem præsentem & possent af„ ferre, & vellent. Tum verò certiorem se de suis quisque consiliis, pi„ isque desideriis, &, quos divinitus sensissent, instinctibus facerent. „ Incredibile memoratu est, audita hac super mensam, ut nobis mos est, epistola, quantus extiterit ubique locorum in hominibus nostris motus, quámque subito ii quoque animorum in talem Spartam ardores, quos veluti sub cinere modestia adhuc tenuerat, emicuerint. Dedêre nomina confestim ex omni ordine Sociorum Patres, Fratrésque, veterani, tyrones, juvenes quoque Scholastici, pleníque meritorum senes; &, quod sexto item abhinc anno in re simili factum erat, quo quisque animo essent, flagrantissimis plerique explicuêre literis. Quarum collecta in unum codicem exempla tabularium Provinciæ dissimulatis (quod ita placuit) nominibus, conservat. Exquisitis complures formulis, clausulísque sensa ani-

animi sui, & vota Præsidi repræsentare; nonnulli pio etiam quodam artificio scribendi, orandique, inflectere illum in desideria sua, ne delectu fortè excluderentur, allaborabant. Instinctum cœlestium, assiduè pectora pulsantium, ingentem vim, luculento quodam cum sensu pietatis, divinæque dulcedinis affluentia, plurimorum scripta prodebant. De genibus quidam, Xaverii exemplo, exarabant literas. Nec deerat, qui sanguine suo, quem fundere Dei & proximi causa optabat, subscriberet. Argumentorum denique, ac rationum, quibus & consilia probarent sua, & Præsidis animum expugnarent, vis & copia eminebat. Ipsum genus obsequii, quod ea in re Deo, Deique gratia hominibus exhiberetur, præclarum illud videlicet, atque heroicum, in quo ad summum fastigium Christiana caritas pertingeret, quæ major esse non posset, quàm cùm vitam ipsam, qua nihil mortalibus pretiosius, discrimini exponeret, maximopere cunctos in sui desiderium rapuerat. Christi etiam, Regis ac Domini nostri, exemplum, qui ministerii amore, non quo uteretur ipse, sed quod hominibus exhiberet eóque consilio ut sanguinem, vitámque liberandis iis prodigeret, has venisset in terras, pia studia extimulaverat. „ Fateor equidem (sic ex illis quidam testabatur) natura insitum esse mihi, penitus „ mori ut exhorrescam. Verumtamen mortem obire in gratiam illius, „ qui animam nostra causa prior suam posuerit, necique semet usque adeò „ acerbæ, atque ignominiosæ obtulerit, vitámque exponere pro salute „ immortalium animorum, quos non alio ille quàm sanguinis sui pretio „ redemptos voluerit; id horrori esse adeò mihi non potest, ut ignorem, „ optatius aliud, acceptiúsque accidere mihi quid tandem queat. Sed „ & siquid residet in morte acerbi; siquid incommodi inest (ut „ inest plurimum) in tali ministerio; id ipsum incitamento est, hoc „ promptiùs operi ejusmodi ut me accingam. „ Eodémque animo alius quidam: „ Lætus inquit, atque alacer omnino, quò quò vocaveris, „ Pater, volabo. Neque, prona sint, an ardua, quæ mandaveris, labo„ ro. Grata, ingrata, mollia, dura, jucunda, horrida, vilia quoque, ac „ pretiosa, despicabilia, atque honorifica, promiscuè habeo. Quin, si „ optio est, asperiora præfero; abjectiora ambio omnia. Sic namque „ magis & immortalitati consulo, & Christum imitor crucifixum. „ Præterea spiritu instituti nostri, cujus hoc esset maximè proprium, ut gloriæ divinæ, bonóque animorum, vel cum periculo capitis, studia omnia Sociorum deservirent, impelli se se competitores isti, egregiæque candidati mortis ostendebant; expetebántque religiosæ obedientiæ nobile illud, antiquissimúmque Societati decus, in omnem partem, atque in omne genus ministerii, quantumvis ardui, ac periculosi, alacrem animum promptúmque perpetuò circumferentis. Qua ipsa mente ex junioribus quidam Sacerdotibus hæc ita in literis suis commemorabat. „ Cùm sexto ab „ hinc anno Augustæ Vindelicorum pestifera lues grassaretur; aspicerém„ que ipse frequenter laborantium pericula, supremásque solicitudines; „ tum non aliud magis dolebat, quàm sacerdotii exortem me non dum „ operam deferre meam in talium obsequium posse, nec mori pro ani„ mis, Christi sanguine redemptis, quemadmodum exoptarem. Nunc „ igitur majorem in modum abs te peto, quæsóque, Reverende Pater, „ ut, quod significavi tibi aliàs, me ex arbitrio tuo, nutúque planè pen„ dere, sempérque imperiis tuis arrectum omnibus gerere animùm, id sic „ utique intelligas, ut non in pestem solùm, & qualecunque discrimen, „ sed vel in mortem præsentem, atque in extrema quæque, si visum fue„ rit,

492. Pestilentia laborantium obsequia quibusnam ambierint rationibus. *Joan. 15. v. 13. Matth. 20. v. 28. 1. Joan. 3. v. 16.*

„ rit, me ire jubeas. Mea quippe nihil interest, domine, an foris,
„ familiari morbo, an peregrino, lethi placido genere, an acerbo, horri-
1. Petr. 1. v. 14. „ dóque moriar; modò ut *filius* moriar *obedientiæ*. „ Simili verò obtemperandi studio sic ii etiam exarserant, qui inhabiles se se ad ejusmodi munus per facultates, virésque seu corporis, seu animi noverant, vel per modestiam, humilémque de semet existimationem autumabant, ut eidem se Spartæ nihilo cunctantiùs, utcunque Præsidis tulisset voluntas, offerrent, rati quicquid roboris, dotísque desideraretur, abunde pensatum iri per eam vim, quam divinitus inesse in sanctæ obedientiæ religione credebant.

493. Pro salute proximorum, devoventium se se præclara exempla. 1. Petr. 4. v. 8.

Præter hæc alii quidam piæ animi demissionis, Christianæque pœnitentiæ rationibus quibusdam, ac stimulis, ut ministerium sibi id genus deposcerent, adductos se se declarabant. Socordiam quippe superioris vitæ, suaque accusabant errata, in summi beneficii loco posituri, si copiam Præses faceret, dedendi semet in pestes quaslibet, ac mortes, unóque semel sacrificio caritatis, quæ *operiret multitudinem peccatorum*, admissa pariter, atque omissa omnia expiandi. Quo proinde nomine supplices se se ad pedes Præsidis cum precibus infimis abjiciebant. Addebant alii, duplici se compendio in id muneris missum iri; suo nimirum & Societatis, „Suo quidem; cùm expiarent sic moriendo noxas. Societatis verò; cùm eam onere levarent, quo ad id tempus gravâssent. Se namque utpote inhabiles „ ad instituti munia, neque aut artibus præditos iis, aut virtutibus, quibus „ ad rem Dei, & animorum gerendam usus esset, impedimento magis Societati, quàm adjumento, adhuc fuisse. Aliorum omnium, Sociorum, quicunque in pericula istiusmodi dimitterentur, gravem fore jacturam. Eorum „ igitur se in locum lubentes capita devovere. „ Hujusce devotionis exemplum extat in flagrantioris cujusdam epistola, qui sic Præpositum compellabat. „ Utere, quæso te, mi Pater, obsequio meo. Nec opel„ lam humilem seu servuli tui, seu filioli (utróque enim glorior nomine,) „ aspernare. Minùs aptum si censes juvandis animis ægrorum; corporibus quidem certè curandis adhibe. Sin huic etiam imparem provinciæ existimas; permitte utique, ad pedes lavandos eorum, quos probaveris idoneos, me cum JESU meo accingam. Quòd si ne isto quidem sum dignus munere (& sæpè profiteor esse) calceamina saltem eorundem quin purganda suscipiam, ne prohibe. Id quoque si minus „ dicoro; unum illud, idémque jure quodam meo, ad extremum peto, precibúsque adeò omnibus, & verò etiam fidenter, abs te contendo, „ ut, simul atque de Sociis morbo quempiam tentari contigerit, cujus „ opera Societas utatur, ejus me loco devovere victimam velis, „ telo mortis conficiendam. Ita enimverò, ita, o mi Pater! Si de collegio fortè isto morti aliquem Deus destinet; ego victima sim, ego „ moriar. Si de Provincia quem velit mori; me velit, precor; me „ maximè designet. Si universa quempiam de Societate; eadam ego „ potissimùm, ego immoler. Quòd si cui denique ex omni genere humano moriendum sit, qui commodare Societati vivus queat; ego, ego „ ejus vice occumbam. „ Eandémque ferme in sententiam flammato alius quidam stylo se devovens victimam: „ Nequeo, inquit, æstuantis „ continere pectoris ardores. Promo paucis (si quo promere) quæ „ multa sentio. Vides, Pater, miseram Germaniæ nostræ, miseram Provinciæ conditionem. Unde quadraginta jam focios bimestri spatio,

„ neque

„ neque eo toto, præmatura morte ſublatos lugemus. Ah! quàm amaras abii ego in lacrymas, cùm tot erepta comperi Societati noſtræ capita, tam pia illa, tam idonea Inſtituto, tam doctrina omni, ac virtute conſpicua; me verò, hominem inertem, inertum, inutilem etiam nunc ſuperſtitem! Incredibile tibi videatur, mi Pater, quantis inde, quámque aſſiduis exardeſcentis animi impellar ſtimulis, quantis urgear inſtinctibus, poteſtatem abs te mihi ut expoſcam, ſuccedaneam Fratribus memet hoſtiam ſubdendi, meáque una morte, ſi reſpiciat Deus, placandi cœleſtes iras, aut aliqua certè parte mitigandi. Proinde oro te, quæſóque, venerande Pater, per Deum optimum maximum, per Dei parentem Virginem, per Cœlites omnes, per quicquid ſacrum, ſanctúmque commemorare queam, devovere me victimam irato Numini, ſi minùs pro Sociis omnibus, at pro collegio certè noſtro, vel uno ſaltem ex iis aliquo, quos fatum contingeret, & tibi lubeat, & mihi liceat. Exiguum iſtud, fateor, hoſtiæ munus eſt. Sed ſuevit grata habere vel minuta Deus, qui magna benignitate donantis animum ſpectat, exilitatem doni diſſimulat. „ Quæ ſic ille cùm ſcripſiſſet, argumenta deinceps, quæ fervor animi, quæ exoptatæ amor Spartæ dictabat, permovendo Præſidi in medium attulit.

494. Martyrum animo, ſpiritúque nonnulli ad infectorum obſequium aſpirant.

Rurſus animo, ſpiritúque Martyrum nonnulli ſcribebant, gloriæ maximæ ducentium, pro Deo mori. Mortis autem tam præclaræ copiam cùm nulla tyrannis faceret, vicaria tyrannidis ut peſtilentia faceret, optabant. Eóque ex numero piè quidam ingeniosus, hunc fere in modum pro ſe diſputabat. „ Noſſe cupis, Reverende Pater, quibusnam Sociis „ animus ſit, periculo ſe, de quo ſcribis, in proximorum ſolatium, auxilio„ úmque exponere. Ego verò inde ab inita Societate, pro Dei gloria, „ pro religione Catholica, pro animorum ſalute, & verò pro his miſeria„ etiam, quos invaſit lues, non modò mori minimè abhorreo, ſed mor„ tes quaslibet in votis vel maximè habeo, ſic prorſus, ut mille adeò, ſi „ eſſent, vitas vel minima quaque divini obſequii cauſa profundere, cœ„ leſti auxilio fretus, non dubitem. Quin haud ſcio, an lætiſſima omnium conditio, quæ mortali mihi offerri queat, hæc una denique mihi „ videatur. Plurimi, opinor, Sociorum omni ope ad ſe trahere id decus laborant, precibúsque abs te, atque artibus etiam eloquentiæ omnibus, ac miſſis nempe faſciculis aliquot literarum multa argumentorum „ copia abundantium, contendunt, atque adeò pia quadam importunitate extorquent, ut miſeros illos adeundi, eíque ſe committendi periculo, poteſtatem facias. At ego per JESU Chriſti amorem oro, obſecro, obteſtórque, ut rationes illas argumentorum univerſas, facundúsque ſupplicum peroraciones, velut pro me uno interpellantes, in meámque potiſſimum valentes cauſam, prono animo, benignóque ad exaudiendum acceptes; ſimúlque ſic recum ſtatuas, quantò plus artis atque ingenii iſtorum omnium in literis eluceat, tantò magis cavendum „ tibi, ne eos amittas; me verò, in quo egregiæ dotis nihil appareat, „ nullo Societatis damno te amiſſurum; ſed ingenti potius onere eandem, eóque inutili maximè, levaturum. Cæterùm unam tibi pro me „ ipſe, eámque unicam rationem, ſed quæ adæquet innumeras, ad perſuadendum affero, deſiderium incenſi pectoris; idque ejuſmodi, cui „ nulla par eſſe oratio explicando poſſit. Itaque ecce me tibi, Pater, „ voluntate maxima paratum in omnem partem: neque id his modò ſo-

„ landis miseris, adjuvandisque; verùm alia quoque in munia, si visum
„ fuerit, & pericula omnia! Quibus eum in modum, si licet, me offero,
„ quemadmodum obtulit se Dei Filius cruci, atque in cruce Patri divino.
Hebr. 5. v. 7. „ Sed & exaudiri ea ratione, qua ille *exauditus est pro sua reverentia*, pro ejusdem Domini, ac Regis mei reverentia atque honore cupio. „
495. Affinia his erant aliorum vota, transmarinas pridem, Indicásque flagitantium expeditiones. Quarum cùm à Præpositis potestas minimè fieret;
Missione Indica prohibiti alii huc vota itidem sua flectunt. pro ea hanc ad infectos, miserósque Germaniæ populos provinciam sibi
deposcebant. Cujus generis est, quod brevior quædam, sed æquè calens epistola continebat hanc in sententiam. „ Persuasum tibi velim,
„ Reverende Pater, non aliud magis esse in votis mihi, quàm ponere vi-
„ tam ut liceat pro gloria Dei. Arsi ego ad Indos ire, atque ad orbis
„ ultima, bene multo jam tempore. Aliter visum Societatis Præposito.
„ Germaniæ is me addictum in pia obsequia voluit. His ostium nunc
„ se quoniam tam magnum aperit, de intimis animi mei medullis etiam,
„ etiámque obsecro te, Pater, atque obtestor, imperio utique tuo effi-
„ cias, ne tantæ rei me occasio prætereat. „ Pluribus alius iterum id
ipsum sibi è Scholasticis nostris orabat. „ Etsi proximis, inquit, literis
„ nonnihil aperui, quid animi & sit mihi divino munere, & pridem fue-
„ rit, non modò ad ardua quæque Societatis ministeria, sed ad periculo-
„ rum etiam quorumlibet, mortisque adeò ipsius contemptum; tamen,
„ quia vehementer animos nostros Reverentiæ vestræ epistola inflam-
„ mavit, par esse duxi, quò magis vocationi meæ religiosæ respondeam,
„ accinctum me, promptúmque iterum atque iterum ad obsequia Dei
„ omnia, & Societatis offerre, & quicquid sum ipse, quicquid habeo,
„ valeóque, quicquid vita etiam hæc boni vel nunc afferre, vel spondere
„ in posterum queat, gloriæque adeò cœlestis ipsius, quam augere lon-
„ gior ætas possit, incrementa, discrimini semel, mortique, ita, ut Deo ac
„ Societati debeo, & innumeris debeo nominibus, exponere. Id ipsum
„ in animo tum erat mihi, cùm, quòd meminerit Reverentia vestra, ad
„ Indos mitti petebam. Quam quidem provinciam, tam præclaram il-
„ lam, solisque heroibus paratam, quo jure peccata mihi adhuc mea, exi-
„ guæque virtutum opes eripuerunt, eodem ipso, quam nunc ambio inter
„ morbos, mortésque conditionem, eripere debere haud iverim inficias;
„ ni more suo ultra meritum indulgeat Deus, quódque deest mihi, id
„ auxilia cœlestia, &, quibus illa conciliantur, Societatis merita, Socio-
„ rúmque sarciant preces. Attamen his fretus ad pedes Reverentiæ ve-
„ stræ supplex, fidénsque advolvor, & quàm maximis quámque flagran-
„ tissimis possum precibus, oro atque obsecro, ut, dum auræ felicioris
„ quippiam, qua optatas illas in barbarorum terras devehar, aspiret, in id
„ operis tantisper, quod præsens offert Germaniæ calamitas, dimittere
„ ne dubitet. Deo verò optimo maximo, coram glorioſissima Virgine
„ Maria, curiáque cœlesti universa, sanctè iterum, atque ex animo spon-
„ deo, voveóque, me operam, vitámque meam, si ita visum Præsidibus
„ fuerit, in mortalium omnium, seu animi peste, seu corporis, laboran-
„ tium, aut quamcunque opem ministerii nostri requirentium, obsequi-
„ um, idque in perpetuum, quàm promptissimè expositurum, paratus,
„ hoc ipso temporis momento vel discedere ab studiis, dimissa omni
„ etiam in posterum sacerdotii spe, &, quæ solent Adjutores laici, offi-
„ cia ad infectos obire, vel sacris illico susceptis ordinibus, loca omnia
„ promiscuè, locorúmque angulos omnes, quantumvis obscuros, atque

„ con-

Digitized by Google

„ contemptos, adire, animósque hominum, rebus mundi potiores omni-
„ bus, cœlóque ac Deo dignos, quos & sanguine suo Deus redemerit,
„ quibuscunque licebit modis, adjuvare, atque in hoc tam nobili opere
„ vitam ipsam, & sanguinem omnem prodigere; spe interim bona, cer-
„ táque fretus, Deum, qui animum hunc mihi, & voluntatem dederit,
„ favore, auxilióque suo, re ut votum expleam, effecturum. „ Alia deinceps Scholasticus iste adjiciebat, insigne studium spirantia divinæ gloriæ, institutíque nostri, ad Dei cultum, & proximi bonum omnia referentis. Quæ, ut alia multa, præterire prolixitas cogit. Cæterùm voti se se religione itidem alii nonnulli in id operis obstrinxêre. In quibus P. Casp. Wangnereck (hujus enim esse epistolam, quam longiorem plerisque cæteris, piísque plenam ardoribus reperio, res & stylus, ostendit) voti meminit, quo se ad provinciam ejusmodi expetendam, atque, ubi annuissent Præsides, vel non abnuissent certè, promptissimo animo suscipiendam, quinquennio antè obligâsset. Idque votum instauratum ab se inde quotidie inter sacrificandum, proximè antequam Christi corpore se reficeret, perpertuóque in posterum instauratum iri, cum assiduis precibus, ut ratum Deus haberet, complerétque, attestabatur. Addebat deinde, sperare se, matyrii sic demum, incruenti saltem, adepturum decus, quanto cruenti alterius palmam, quam cœptam jam jam offerri ab heterodoxis hostibus in manibus habere visus esset, peccata sibi sua excussissent. Ad extremum significabat, se has literas de genibus exarare, quò impensiùs oraret scilicet, certiúsque exoraret. Quod idem ab aliis factum invenio. Sed Caspari Wangnereckii egregios spiritus, pióque calores fusiùs alibi retulimus. Erítque posteriùs præclari eventûs, qui desideriis responderit, commemorandi locus.

496. P. Casp. Wangnereck fervor præcipuus.

Vide Historiæ nostræ Part. 4. Decad. 9. n. 603. &c. & infrà hic n. 509.

Hìc illud quoque juvat subjícere, virilibus generosísque id genus ingiculis juniorum etiam nostrorum non literas magis, quàm pectora inarsisse. Qui quidem cùm intelligerent, se, quòd sacerdotii expertes essent, ad obsequium, auxiliúmque animorum haud perinde, atque in votis haberent, valituros, induxerant animum, demittere se se ad Fratrum Adjutorum munia artiúmque illarum, quibus corpora juvarent, humilium licet, atque servilium, ministeria exercenda. Cujus generis exemplum & suprà quoddam adduximus, & aliud breviter hìc addimus, quod singulari planè scribendi, orandíque ardore nonnemo præbuit. Is, quò magis ex animo se Præsidi indicaret, stylo ad phrasin patriam accommodato: „ Significavi, in-
„ quit, aliàs, etiámque nunc, atque etiam affirmo, me salutis gratia im-
„ mortalium animorum in quævis pericula paratum ire, immemorem
„ edendi, bibendíque, immemorem pilei & calceorum, immemorem no-
„ cturnæ horæ, atque diurnæ. Ibo igitur; ac modò huic, modò illi
„ misero præstò ero; si minùs animi cura, cùm Sacerdos non sim; atta-
„ men corporis. Ibo, inquam; sternam lectulum; abstergam sudores;
„ promam lintea; eadémque & lavabo ipse, & siccabo. Pus quoque,
„ ac saniem ulcerum excipiam; quin, si id parum est, exsugam ore meo,
„ lambam lingua. Tractabo denique, utcunque usus erit, juvabo ægros;
„ rebúsque adero omnibus. „ Hæc ille, atque ejuscemodi plura. Sed lubet, pro colophone, unius cujusdam de junioribus hisce epistolam ad verbum totam, quanquam paulò prolixiorem, ad virtutis exemplum peculiare, atque ad exempli memoriam hoc loco apponere. Ne fortè, si, quod hactenus fecimus, fragmentum duntaxat, idque compendio, retu-

497. Juniorum nostrorum viriles igniculi.

Vid. suprà n. 495.

lerimus, non ſatis nativam imaginem ejus animi, ac ſpiritus, cujus erat epiſtola interpres, exhibeamus. Itaque iſte, quos pectore ardores conceperat, non candidè modò, planéque, ſed accuratè quoque, ac plenè, tum edocendo, Præſidi tum ſuam in ſententiam pertrahendo explicaturus, his totidem pro ſe verbis ſcholaſticum in modum diſſeruit. *Claſſicum meis nuper auribus inſonuit, quo in aciem, quotquot in caſtris degimus, excìti ſumus. Et licèt ſolennis illa proclamatio veſtram Reverentiam ducem & auctorem profiteatur; veriùs tamen arbitratus fui, ipſius JESU Chriſti, Dei noſtri, ac Domini, vocem ad aures meas accidiſſe. Quare, ut tali in caſu omnibus nobis proniſſimum eſſe debet, manibus, pedibúsque advolo. En, Pater Reverende, me ſervum JESU Chriſti, & veſtrum! ubi ſtatio mea, pagus, oppidum, &c. Et ne hanc ita recenter ebullire ollam exiſtimet Reverentia veſtra, coram Deo meo, & ſanctiſſima ejus Genitrice, illum animi ſenſum, qui mihi eſt, & fuit, à quo Societati nomen dedi, candidè aperio, & dico primo: Abſolutè apud me ſtatutum & definitum eſſe, Deo procreatori, & ſervatori meo, in victimam cedere; corpus, animam, vires, & ſanguinem, ipſius honori & gloriæ impendendo; nílque ex omni entitate mea relinquendo, quod ſibi non divinus ille amor vendicárit. Qua in re nil me ægriùs habet, quàm quòd unum tantummodo corpus, unam animam, & cor unum ſortitus ſim: cùm millena exoptem vehementer. Dico ſecundo: Deliberatum quoque eſſe, ingreſſum JESU Chriſti militiam eo animo militare, quo debent, ac ſolent, qui non veſte tenus, ſed ſolida virtute ſe Jeſuitas profitentur; malléque ex rerum univerſitate expungi, quàm inter tepidos Dei famulos numerari. Ad hoc me tum illa rationum omnium ſumma, & maxima, videlicet Deus ipſe, impellit, qui ex ſe omni obſequio & amore digniſſimus eſt; tum etiam vocatio, quam præſtantiſſimam & excellentiſſimam in ſinu gero. Quid, quantúmque eſt, Reverende Pater, vel una Dei major notitia (ut reliquis ſuperſedeam) quæ ex vocationis beneficio in meum redundavit intellectum? Quot ſunt creaturarum myriades, hujasce cognitionis, & conſequenter amoris, vel omnino expertes, vel modicè compotes? Quid ergo me facere par eſt, qui intellectu (& quidem non cæco, ſed vidente) ad cognoſcendum Deum ſum præditus, ad amandum verò corde ac voluntate. Quod cùm ita ſit; ajo denuo, apud me ſtatutum, ac definitum eſſe, Deo in victimam cedere. Et quidni hac præſenti occaſione? Quidni in ſervitio infectorum? Placet forſitan clementiſſimo Deo, illico hoc ſuum conſumere holocauſtum. Et quidni placeat? Majorem caritatem nemo habet, quàm ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Non deſunt autem & aliæ in hoc particulari caſu rationes. Prima eſt: Si Frater meus hoc affectus morbo graviter decumberet; meam omnem operam vel ipſa fraternitatis jura poſtularent. Et paratus ſanè omnino ſum ad omnia tunc temporis facienda & toleranda. Quòd ſi hoc carni & ſanguini facerem; quid animabus porro, ſacratiſſimo Chriſti ſanguine purpuratis, faciendum eſſet? Secunda: Quæ eſt vita noſtra, niſi ſpiritualis militia, ſuper terram? Dúm ergo talem ſæculares milites inſtituti ſui teneant rationem, ut lucri aut honoris conſectandi ſtudio nihil non audeant; labores aſſiduos etiam hilariter tolerent; ſubeant quæque indiſcriminatim pericula; ne ipſius quidem cruentæ necis horrore formidoloſiores facti. An nimium ſacro militi fuerit, paria, aut his etiam majora, Dei, ac Domini ſui amore, atque ampliſſimi ſpiritualis lucri gratia, tolerare? Erubeſco, Reverende Pater, quando graſſantium Suecicorum impetuoſam in omne periculorum genus temeritatem conſi-*

dero.

dero. Verum scilicet illud Christi Domini est: Filii sæculi hujus sapientiores sunt (& in duris animæquiores) filiis lucis in generatione sua. Tertia: Per mare, per terras currit mercator ad Indos; *& perpetuò circa vanæ spei promontorium agitatus, & reagitatus, fatigatur, luditur. Et ego, illa per Dei bonitatem spe nixus, quæ immortalitate plena est, ullum adhuc reformidem periculum? Hexametro illi hoc ego pentametron appono:* Da mihi, munde, animas: cætera tolle tibi. *Alias non minoris momenti ac ponderis rationes hisce apponerem; nisi formidarem Reverentiæ vestræ tædium párere. At mihi forsitan objecerit primo: Quid tibi cum infectis? Tunc bene peteres, si sacris initiatus esses. Secundo: Cum maxima hujusce muneris sit dignitas, & excellentia; qua fronte ad eam tu aspirare ausis, cui, utpote vilissimo peccatori, summa vilitas & abjectio debetur? Tertio: Nonne te muneris absterreat arduitas? Supra tuas & corporis, & animi vires est, in fame, siti, solitudine noctes insomnes ducere; dies totos laboribus continuare; ægrotis inservire; mortuos sepelire, &c. Porro ubi ea tibi ad tot, tantásque incommoditates devorandas patientia? ubi fortitudo? Quarta: At morière forsan. Mortuum autem quid aliud, nisi ignis purgatorius manebit, isque diuturnus, & gravis? Multæ enim, & magnæ imperfectiones tuæ, vitáque perfectæ adhuc virtutis expers non aliò videtur, quàm ad pargantem flammam pertinere. &c. Ad primum cum debita humilitate ac resignatione respondeo, posse me Coadjutorem agere, tum Patrem, tum ægrotos in Domino adjuvando; fortè etiam domesticos catechizando, consolando, &c. Ad secundum dico, me non inficias ire, quòd hac sorte planè sim indignus, si eam velim ut sortem spectare; sed quà laboriosum, molestum, & non speciosum est munus, eatenus nullis potiùs, quàm meis quadrat humeris. Ad tertium ajo, illum, qui dedit velle, & perficere daturum. Quod mihi planè certissimum est. Ad quartum illud ex S. Paulo affero: Vivere mihi Christus est (& quidem crucifixus) & mori lucrum. Ignem purgatorium non horreo ob pœnam sed ob culpam, ob quam ille succensus est. Hanc autem nulla re certius, quàm amoris igne, expurgavero. De reliquis, quæcunque accidere mihi poterunt, solicitus non sum; modò Deus perfectè laudetur, & ametur. Hæc per calamum ex corde. Cæterùm ad suæ Reverentiæ pedes humillimè me abjicio, oróque, ut ex illa Dei hac in re voluntatem intelligam. Interim me consuetis dedo occupationibus, Deúmque omnipotentem, & augustissimam Deiparam, matrem nostram, obsecro, ut mihi spiritum planè Apostolicum infundat. Sua etiam, quæso, Reverendus Pater hanc in rem suffragia conferat. In festo SS. Mauritii & Sociorum Martyrum, anno M. DC. XXXIV.*

498. Qui pestis affectorum obsequiis immoriuntur, penè pares Martyribus habendi.

Martyres iste non de nihilo, cùm claudit epistolam, notátque diem, commemorat. Martyrii nimirum & ipse decus, ut ejus collegæ, ambitione pia prensabat. Jam enim inde à priscis Ecclesiæ sæculis mos obtinuit, ut, qui grassante publicè pestilentiæ lue ministerium proximis, contagione perstrictis, Christiana caritate exhibuissent, immortui operi, instar Martyrum religiosa piorum fide colerentur. Quam eandem ob rem dignum ducimus, quibus mortis tam præclaræ sors per Provinciam obtigerit, eorum diligenter nomina, & quibus locis ministerium obierint, quemadmodum fecimus adhuc, adnotare; haud uno id quidem continenter ordine, ne tædium legendi subeat; sed prout fata eorum in res cæteras, quas narraturi sumus, inciderint. Ubi nec omittemus aliorum etiam,

am, de Provincia defunctorum, consulere memoriæ, qui etsi ad id decoris haud pertigêre, virtutum tamen, factorúmque fama commodare posteris nostris ad exemplum possint. Quo in numero, priusquam porro pergamus, extra ordinem narrationis memorare P. Casparum Lechner oportet. Qui etsi tertio ante obitum anno è Provincia discessit in Bohemiam, è memoria tamen Provinciæ minimè abiit. Ejus elogium brevissimum, ita, ut Ingolstadii ab academicis tributum illi, consignatúmque est, ad verbum reddimus. *R. P. Casparus Lechnerus S. J. natione Germanus, patria Halensis, Ingolstadiana in academia triennio uno philosophiam, altero theologiam moralem, speculativam autem quinquennio perocuit Hinc anno M. DC. XXVI. die XXVIII. Junii amandatus, universitati quoque Dilinganæ in eadem scholastica theologia perspicuè tradenda lucem intulit. Inde Pragam evocatus, sacras literas plus biennio magna cum eruditionis opinione explicavit. Ubi anno salutis M. DC. XXXIV. diem suum obiit. Styli ejus elegantiam Sodalis Parthenius; acrimoniam Theodorus Thummius, iterum, iterúmque confutatus; pietatem, atque inextinctam animarum sitim ipsi sodales Parthenii, quibus diu præfuit; fructum denique assiduè ei peccata sua confessi, atque ad meliora promoti, nec non numerosa juvenum cvhors, quam diversis Religiosorum Ordinibus transcripsit, luculentè testatur.* Hæc de Lechnero academici. *Sodalis Parthenius*, cujus meminit elogium, volumen est è libris tribus quibus mores Partheniorum sodalium per exempla informantur. *Theodorus Thummius* Lutheri præco Tubinganus erat, quem scriptis Lechnerus confutavit. Hujus verò & alia nonnulla Alegambe noster opuscula recenset.

499. P. Caspar. Lechner elogium academicum.

Mortuum pridie Cal Aprilis, Alegambe noster testatur in Biblioth. Script. S. J.

Cap. XXXVII. *Pestilentiâ infestante Bojariam; Sociorum piæ multæ, egregiæque mortes.* Ao. M. DC. XXXIV. ab ineunte Majo.

IAm publica illa, de qua instituimus dicere, pestilentia cùm passim innumera per Germaniam fecit funera; tum verò in Bojaria usque adeò desæviit, ut una in urbe Monachiensi ad quindecim hominum millia sublata hoc anno M. DC. XXXIV. Boicorum Scriptor annalium perhibeat. In ea tanta calamitate Ebersberga, & quæ ibi S. Martyri Sebastiano antiqua ædes est, pro asylo fuit. Quò infinitam propemodum multitudinem hominum, pro se, suisve aut facientium vota, aut persolventium, ex omnibus partibus confluxisse, sed & Principes Germaniæ complures accessisse supplices, annales nostri memorant; beneficiis verò cælestibus, patrocinio Divi hinc relatis, impleri libros posse. Sagittæ præsertim æreæ, argenteæque minutissimæ, cranii Martyris consecratæ attactu, dum piè adhibentur, & vini latex, cranii concha religiosè haustus, remedio innumeris fuêre. Sensímque pìis donariis, pro salute redditis, ornari ædes denuo, per Suecos antè expoliata, cœpta est. In quibus munera Principum subinde addita eminebant: velut calix aureus, bilibri major, pretiosis radians undique lapillis, atque ad elegantiæ miraculum fabrefactus, Ferdinandi III. jam Cæsaris donum; itémque S. Martyris ex argento signum, insigni & ipsum opere, Alberti Ducis Bojariæ munus. Cæterùm mortium piarum per eam pestem primitias nobis Ebersberga ipsa, ineunte Majo, dedit. Junioribus quippe nostris de Sacerdotibus P. Joannes Grossardus Leodiensis, è studiis hùc theologicis ad tertiæ probationis, quam dicimus experimenta missus, cùm nondum in apricum lues emicuisset, infecti hominis excepta in templo confessione, imprudens venenum hausit, lætásque spes, quas mores viri, docésque ostentabant Societati, præmaturo fato abrupit. Debìne tamen à contagione immunitas,

Vide Joan. Adlzreiter Part. 3. l. 19. in fine.

500. Ebersberga commune adversùs pestem asylum.

501. P. Jo. Grossardus per auditam confessionem venenum hausit, & mortem.

Digitized by Google

nitas, tum quoque, cùm maximè omnia virulenta tabes depaſceretur, familiæ hìc noſtræ fuit. Sua morte duntaxat par nobile ſenum, anno altero, tertióque pòſt, P. Hugo Roth, & P. Georgius Roth (eodem nomine, non ortu eodem, nec patria) &, qui piis laboribus interitum ſibi acceleravit, è junioribus noſtris P. Abrahamus König Rottwilanus, deceſsêre. Ac de Georgio quidem Roth mentionem ſuprà Mindelhemienſibus in rebus fecimus. Hugo Auguſtæ Vindelicorum patritiis natus progenitoribus, ad Societatem noſtram pene puer, neque dum rhetoricis imbutus præceptis, acceſſerat. Supra Latinas deinde literas Græcis etiam, Hebraicísque eximie doctus, cùm Poëſin & Philoſophiam in ſcholis, adhæc Theologiam, quæ de moribus eſt, ſacrásque literas, mira diſſerendi, interpretandique facultate, ac multo lumine ſententiarum explicuiſſet, præcipuis quibusdam Provinciæ regendis collegiis, in his Ingolſtadienſi, adhibitus, Tyronum etiam noſtrorum, juniorúmque Sacerdotum probationibus diu admodum præfuit. Landsbergæ quidem, ubi domus noſtræ ædificium haud mediocribus augmentis de patrimonio ſuo ampliavit, ſedecim ipſos annos tyrocinium inſigni prudentia, nec diſciplina magis religionis, quàm religioſæ, perfectæque vitæ exemplis, eſt moderatus. Ebersbergæ verò junioribus noſtris, ſacerdotio recèns initiatis, ad colligendum, corroborandúmque poſt ſtudia ſpiritum, inſtitutíque noſtri res omnes penitius pernoſcendas dirigendis annos octo ſupremos impendit. Eum Socii, ut Provinciæ patrem, univerſi venerabantur. Etenim pauci erant per Provinciæ domicilia, quos ille ſeu diſcipulos magiſter in academia, ſeu Rector ſubjectos in collegiis, ſeu religioſæ alumnos diſciplinæ in palæſtris probationum, non habuiſſet. Eíque nomini ſapientia viri, virtúsque, &, quam hæ pariunt, auctoritas reſpondebat. Sanctorum Patrum, in quibus volvendis aſſiduè verſabatur, hauſiſſe ſpiritum, perbibiſſe doctrinam, ſanctimoniam referre videbatur. Demiſſione tamen, modeſtiáque animi (quod, ut quisque ſapientiſſimus, ſanctiſſimúsque eſt, ita maximè ſolet) diſſimulare dextere decora omnia, penitúsque occultare noverat. Gubernandi, inſtituendíque munia media quadam ſeveritatem inter, & indulgentiam gravitate atque facilitate (quæ rara regentium temperatura eſt) gerebat. Non verſuti quicquam, non callidi, in conſiliis; non fucati in moribus; non in fronte turbidi, ne tum quidem, cùm turbulenta omnia eſſent, apparuit. Adventitia fortunæ, familiaria valetudinis mala, acerba utraque, ac diuturna, invictus planè, unóque conſtantiæ tenore pertulit; ſubjectus per omnia, conjunctúsque intimè Deo. Senſus corporis, per quos vana ſolatia ſolutior animus captat, incredibili cura frænabat; ſed viſum præcipuè, quo nihil mobilius. Itaque cùm theatralibus fortè à ludis abeſſe per officium non poſſet; quanquam pium erat ſpectaculum, demiſſis tamen, clausísve per diſſimulationem oculis aſſediſſe toto tempore notatus eſt. Romæ quoque (nam Romam Procurator, conventu Provinciæ lectus, venerat) cùm luſtrandis per urbem, quæ paſſim advenas invitant, veteris juxtà, recentiorísque pietatis, magnificentiæque monumentis frequentes alii circumirent; ipſe reſidens intra cubiculum ſolus, ſuaviter Deo interim ſuo fruebatur. Quicquid ei muneris impoſitum erat, juvenili propemodum alacritate in extremam usque ætatem, atque adeò ad ſupremum diem, præſtabat. Proximorum commodo in ſacris vel cum periculo ſuo deſerviebat. Peſtilentia namque luculentiùs jam gliſcente, quò minùs exponere ſe pœnitentibus, promiſcuè, confertímque affluentibus, pergeret, abſtineri non potuit. Una

902. P. Hugo Roth, Provinciæ parens, Sociorum obſequiis immortuus.

Dei

Dei armatus fiducia, eóque telo, quod S. Sebastiani Martyris religio præbuisset, perstabat in opere. Sagittam intellige minutulam è stanno, insigne Martyris, quam piè gestabat. Pro ea oblatam ut argenteam acciperet, adduci nequiit, propterea, quòd par esset religionis ratio in utroque metallo; at paupertatis major in viliore. Paupertatem quippe, ut matrem (quod S. P. N. Ignatii monitum est) colebat studiosissimè, exquisita, eximia, delicata omnia quam qui maxime perosus. Nil Hugone nostro simplicius, nil tenuius in victu, cultúque, ac rerum usu. Ne libris quidem, nisi ad modum necessitatis, uti sustinuit, sæpe dicere solitus, non nisi virtutis, doctrinæque opibus instructos esse, qui Christum pauperem in Societate sequerentur, oportere, atque ita instructos, ut librorum etiam, cæterorúmque adminiculorum copia destitutis promptum esset, muniis quibusque suis cum dignitate ac fructu perfungi. Ipse cùm domi comentaretur, quæ publicè academicis traderet, vetusti, obsoletíque typi contentus codicibus, recentiora quæque volumina, eóque commodiora, collegis utenda cessit. Sed ne sim longior; non referam porro, nisi unum quoddam Hugonis factum, quod privatis quibusdam in adversariis reperio, ídque eventu maximè memorabile. Evenerat, cùm Tyrones nostros institueret, ut ex hoc numero nonnemo quereretur Patri, mortui hominis, nescio, cujus manes molestos admodum quiescenti sibi, atque infestos. Cui Hugo: „Ad me, inquit, simul atque redierit, adire jube. „ Nocte proxima reversus mortuus ad Patris cubiculum, ut jussus erat, se confert, suíque facit indicium. Experrectus ille, cùm è domesticis quempiam adesse crederet, qui opis quippiam, consiliíve expeteret, è lecto se proripit, excussúmque è silice candelæ ignem admovet. Verùm id frustra. Flatu ignem, qui advenerat hospes, extinxit. Iterum Hugo, Dei nomine tacitè interposito, rem tentat. Iterum iste illusit. Nil turbatus Pater; Divino Numine, ut antè, implorato, denuo lumen molitur. Tum verò hospes, mirabili de se diffuso fulgore illustrans cubiculum: „ Tua me, ait, Pater, in cœlum patientia infert: „ eóque dicto evanuit. Alia præterea supra naturam accidisse Hugoni, persuasio Sociorum fuit. Quæ solito ille scilicet silentio, quò modestiæ consuleret, pressit. Nam & scripta, quæ præclarè plurima de re ascetica elucubraverat, mandata tenebris cuncta voluit; uno libro excepto, in quo *Viam regiam virtutis, & vitæ spiritualis, omnium Religiosorum institutis accommodatam,* descripserat; & altero, qui commentarium super *Exercitia spiritualia* S. P. N. Ignatii complectebatur. Quos ambos, quia utilitas operis modestiæ scriptoris præpollebat, Præsidibus moriens obtulit, ut, quod visum esset (sic enim ajebat) iis facerent. Commentarium illum cùm è Theologis quidam nostris deinde legisset; scriptorem dixit videri sibi, non quæ humanitus didicisset, sed quæ supra nubes raptus divinitus vidisset, exarâsse. Librum alterum, qui viam regiam virtutis demonstrat, quoniam insigni fore usui cùm promiscuè Religiosis omnibus hominibus, tum verò maximè religiosæ vitæ magistris, qui tyronibus informandis, aut junioribus regendis præsunt, videbatur, literis publicis mandari placuit. Cæterùm ad extremum ætatis Hugo senex citra senii vitia pervénit, non morosus, non querulus, neque gravis cuiquam, aut molestus; contrà gratus universis, obsequiosus, facilisque singulis, à quibus ipse tamen obsequia, ne morbo quidem pressus, admittebat. Illo etiam, quo extinctus est, die cùm Sociorum manè confessiones excepisset, excusans inde fatiscentis vitium corporis, precatus est cum dolore veniam, quòd officium facere porro,

103. Is mortui hominis manes patientiâ suâ eximit pœnis.

104. Ejusdem scripta.

Digitized by Google

porro, ut maximè vellet, non posset. Obiit Ebersbergæ, quemadmodum dictum est, tertio decimo Calendas Martii, anno M. DC. XXXVI.

Plura longè Monachii funera collegio Societatis nostræ annus pestilens iste M. DC. XXXIV. dedit. Primus illic quarto Idus Majas de Schosticis nostris P. Andreas Moll Friburgo Brisgojæ oriundus, cecidit; vir magnus animo, atque ad pericula intrepidus; annos natus haud amplius duos & triginta. Is Mindelhemii nuper, expugnatâ urbe, pessimè habitus à Suecis una cum Rectore suo, P. Georgio Reeb, abstractusque inde in captivitatem, at redemptus postea, Monachiúmque cum illo profectus, dum strenuam ægrotis, ultimámque morientibus operam impendit, contagione affectus, impendit & vitam. Scholasticus item, verumtamen jam ad quatuor votorum professionem designatus, circiter medium Junii extinctus est P. Sigismundus Custos Altdorfensis Alsata. Quem cùm artes omnes, & scientiæ ornarent; multò amplius decoravit virtus, &, quæ virtutem comitatur, egregia sui despicientia. Deum ille videlicet, gratiæque divinæ munera in pretio, pro nihilo cætera, séque habebat. Eò magis tamen humanam etiam passim gratiam, quam minimè quærebat, consecutus, ad communem utilitatem privatim & publicè omnia contulit. Si quem fortè, ut inter homines, offensum ab se existimâsset; eum affabilitate illico sua, & comitate, sed & culpæ confessione, placabat. Si cujus temere detractum famæ sinistris aliorum sermonibus animadvertisset, in gloriam vertere, quæ ignominia futura erat, mira dexteritate noverat. Prudentiæ, consiliique in rebus agendis supra ætatem dederat specimina. Silentii legem, quam amat religio, adeò solicitè custodiebat, ut extra legitima congressionum spatia severæ frontis videri homo posset. Qui rursus, ubi tempus & regula ferret, appositissimis condire salibus orationem, animósque familiarium sciret exhilarare. Orator idem, seu sacro foret, seu profano dicendi utendum genere, audientium gratiam, plausúmque, nil tale agens, ferebat. Scriptor ad hæc quàm nervosus, quàm elegans esset futurus, insigni poëmate, cui *Marianum clientem* argumentum sumpserat, in gratiam Parthenicorum sodalium elucubrato, docuerat. Magnitudinem animi denique, sine qua marcent naturæ dotes, eximiam Augustæ Vindelicorum prodidit, cùm ferrum Suecicum, jam intentatum pectori, haurire, quàm impia præcipientibus obsequi hostibus, præoptavit, sacramentique ab Suecis obtrusi, atque ad fraudem religionis compositi, de quo alibi meminimus, liberiùs præ aliis formulam, constantiúsque rejecit. Eam ipsam deinde ob causam Augustâ urbe cum Sociis universis pulsus, dum agit Monachii, virulentâ, ut creditum est, lue præpropere interiit. Mortuum secutus est medio Julio Augustani collegii extorris Rector, P. Conradus Reihing; nobili apud Augustanos loco, eóque patritio, natus; in Societate nostra inter quatuor votorum Professos virtute, doctrina, auctoritate clarus; is, qui Suecici illius, de quo dictum est, sacramenti detrectandi princeps auctor in publico concilio Augustani Cleri extitit, eadémque constantiâ, qua se iniquis hostium imperiis opposuerat, mala omnia, intentata per eos, & verò etiam illata, pertulit, ut miraculo Suecis esset hominis animus, rebus humanis omnibus superior, suæque retinens libertatis tum quoque, cùm captivum illum in curia, quòd intractabilem se consiliis ipsorum præbuisset, attinerent. Neque ille, ubi fussus est Augustâ exesse, mœrorem ostendit alium, nisi quo ingratæ patriæ lugeret mala, & immortalium animorum, qui periculis jam longè majoribus implicarentur, detrimenta. Monachium autem delatus, confes-

505. P. Andr. Moll, earitatis primæ Monachii victima.

506. P. Sigismundi Custodis virtus, & constantia adversùm Suecos.

507. Item P. Conradi Reihing.

sionibus potissimum excipiendis operam in collegii templo dedit. Quo ipso in loco ecclesiastem quondam compluribus annis, incredibili audientium frequentiâ, egerat, magisque etiam vitæ compositissimæ exemplis quàm eloquentiâ, copiáque orationis, qua quidem plurimùm valebat, populi mores instituerat, formaverátque. Cæterùm hunc catarrhi suffocans humor, non morbus publicus, maximo Sociorum luctu extinxit.

Autumnus pestilens maximè, infestúsque collegio Monachiensi.

708. Extorrem alium, Augusto mense exeunte, eúmque de Fratrum numero, Georgium Franz Augustanum, dum januæ domûs custodiam agit, navum hominem, piúmque, ac singularem Deiparæ Virginis clientem, lethifero afflatu infecit pestis, confecítque. Cujus mali, luculentiùs in dies glíscentis, incrementa Septembri mense majora sentire collegii Penates cœpêre; cùm eorum de Sacerdotum numero, quos Adjutores dicimus, utilissimæ operæ, spectatissimæque virtutis viros tres, Joannem Haweisen Monachiensem, Joannem Petrum Ainhovianum Günzburgensi ex agro, & Bartholomæum Stücklin, Wurzachiensem Suevum, exiguis dierum intervallis, sed & plures de Sociis deinceps, oppressit. Joannes Haweisen rem procurabat œconomicam, sic addictus negotiis, ut otii, quantum divinis rebus, quarum princeps cura erat, agendis, & proximis ex instituto Societatis nostræ adjuvandis satis, supérque esset, magna cum diligentia seponeret; egregiæ item castimoniæ, cujus præclara quædam dedit specimina, nitore commendatus. Qui, ut erat in conscientiis regendis prudentia juxtà, solertiáque singulari, cùm ægroti hominis excepisset foris confessionem, contractam ex audito pestilentiam, mortémque domum retulit. Joannes Petrus Apostolici operarii verum, vivúmque exemplum domi, forisque habebatur. Robustus corpore, robustior animo, laborem omnem, & quicquid difficultatis Evangelico in opere subnascebatur, ridebat. Ægros perdius, pernóxque adibat, non splendida promptiùs palatia, quàm casas humiles, assuetus visere. Ad supplicium reorum nemo educebatur Monachii, quin hortatore illo, ac consolatore, pateretur fortior, securior moreretur. Egentibus, miserisque stipem, à copiosioribus corrogatam, ipse deferebat. Miraculo virtutis, atque ante omnia caritatis, quæ cùm sola abunde ornare hominem possit, nunquam ornat sola, universæ civitatis in se oculos, animósque converterat. Itaque cùm fortè domi, nescio, quo ex morbo decumberet ipsemet; votis, precibus, cibariis, fomentis, tenuiores æquè, atque ampliores agebant familiæ, ut recrearetur. Principes verò non pharmaca modò, impensásque de suo, sed medicorum etiam operam, atque ut omni curaretur studio, imperârunt. Ipse, magnus apud omnes, uni viluerat sibi. Nec dubitabat id nominis vir, tenellæ ut consuleret ætati, cum puerulis, quos instituebat, repueraſcere gratúmque urbi erat spectaculum, cùm parvulorum greges, catechismi alumnorum, procero corpore homo, eximiáque dignitate, antesignani loco prægrediens, circùm templa supplicatum duceret. Cæterùm duo quædam præcipuè sibi, dum in Societate fuit, à Deo precabatur; notitiam intimam suimet ipsius; opémque cœlestem in supremo illo, quod morituro esset cum communi hoste futurum, luctamine. Consecutus utrumque est. Cognitione sui ad eam, quam diximus, despicientiam suimet pertigit. Divina roboratus ope, cùm ex ægrotis, quos juvabat, virus ipse quoque hausisset, ita mortem oppetiit, ut vicisse ac debellâsse, quem timuerat, hostem, nemo ambigeret. Stycklinum, quem tertium suprà nominavimus, insigni prudentiâ virum consilio summo,

mo, miráque ad animos hominum tractandos dexteritate fuisse compertum habeo; sed longè maximo deprimendi sui, abjiciendíque studio. Eò præbuit aptiorem se se, ut aliis præficeretur. Lucernense collegium complures gubernavit annos; ídque summâ nostrorum omnium approbatione; externorum verò tantâ, ut non alium nacta civitas videretur acceptiorem, aut genio patriæ accommodatum magis. Itaque cùm gubernaculum ponere tandem Præsides jussissent, eripi civibus, nisi mœrentibus, non potuit. Oettingam Veterem translatus eadem felicitate & regebat nostros, & externos colebat, ut vicissim illum colerent omnes, & mirificè per eum optimi quique Societati nostræ conciliarentur. Sed B. Virginis, Dei parentis, cujus celeberrima illic religio est, nihil habuit cultu antiquius. Inclinatam ætatem in Monachiensi egit collegio. Ubi sic se pœnitentium judicandis causis, tanquam ei officio tum primùm auctoratus, addixit. Pestilentiâ & ipse correptus, biduo post Joannem Petrum decessit. Glíscens inde magis in dies contagiosa lues novendiali spatio funera quatuor ex omni ordine júniorum dedit. E Sacerdotibus Georgium Hueber, Massomonasterienſem Alsatam, tres & triginta natum annos; è Magistris literarum Georgium Goder, Kapfinganum Bojum, annorum quatuor & viginti; è Scholasticis Matthiam Kempter, Brixinatem Tyrolensem, à tyrocinio recentem; è Fratribus denique Adjutoribus Jacobum Moser, Gamundianum Suevum, non dum altero & vigesimo anno superiorem, eúmque ægrotantium obsequio, quibus alacer, lætúsque ministrabat, piè immortuum, eximiis omnes virtutibus præditos, dotibúsque iis, quæ magnas de singulis excitarent Societati spes.

Ab his proximum die decimo (qui sextus erat Calendas Octobris) P. Casparum Wangnereck Monachiensem, insignem illum egregiæ mortis candidatum, de quo diximus prolixè aliàs, heroicæ caritatis victimam pestilentia fecit; cùm juniorum in numero adhuc ipse quoque censeretur. Incredibile dictu est, quo animi ardore, quibus, quámque inflammatis precibus, quibus eloquentiæ quoque nervis, quámque calentibus ad Provinciæ Præsidem literis, ut exponendi se se infectorum obsequiis adipiscerétur copiam, non in præsentia modò, sed jam sexto etiam abhinc anno, cùm Augustam urbem teterrima depopularetur lues, iterum ac sæpius contenderit. Præterea quantis, quámque assíduis precibus, ac supplicationibus apud Superos institerit, eam denique provinciam sibi ut exoraret; voti etiam privata obstrictus religione, qua se in auxilia animorum omnia, quibuscunque demum grassari locis pestilentiam contingeret, atque adeò in præsentissima quæque pericula, ipsámque mortem, si ita res ferret, devoverat. Nec facta verbis, votísque addita minora. Emissum illum velut in castra mortis, laborantíque civitati, ut exoptaverat, addictum, non arduis, non horridis ullis, qualia erant revera, in ministeriis versari, sed in deliciis maximè, atque in floribus, dixisses. Sui ipse, vitæque suæ, ac rerum omnium, præterquam voti sui, piæque caritatis, oblitus, in discrimina promiscuè omnia ruebat. Non erat locus usquam tam putidus, nec tam obscurus angulus, quo flagrantissimi Sacerdotis cura atque opera non penetraret. Neque ægrotantium quisquam tam affecto corpore, támque miserabili offerebatur, quin omnibus illi continuò rebus Wangnereckius adesset. Non horror ulceris ullius, non contagii metus, non omnibus territans ex partibus mors, studiosissimæ sedulitatis, aut fregit constantiam, aut imminuit. Olida ipsa, tetróque ta-

509. P. Caspar. Wangnereck miranda caritas, martyrii desiderium, & fortitudo.

bida veneno cadavera veriùs, quàm corpora, ſiquando rei neceſſitas tuliſſet, ſtringebat complexu, &, quibus poterat modis, fovebat. Ita factum brevi, ut pulcherrimæ Spartæ decus pulcherrimæ gloria mortis, contage perſtrictus, coronaret. Quo fortaſſe beneficio remunerari Deus inuſitata illa Wangnereckii deſideria voluit, quibus totus exæſtuabat, cùm de martyrio ſecum cogitaret, cuperétque oppetere mortem pro Chriſto, cujus gloriæ ſe ſe, atque obſequio in Societate noſtra penitus devoviſſet. Libellum certè, ſua exaratum manu, reliquit, ſenſis, votis, affectibúsque ejus generis refertiſſimum, quibus imbueret animum ſcilicet, detinerétque, quoties deliciari maximè allubuiſſet. Referebat ibi felicitatem, dignitatémque purpuratorum Chriſti militum. Recenſebat cauſas, quamobrem corpora illi in tormenta, in mortésque omnes, non interriti modò, ſed læti etiam, gratulantésque, obtuliſſent, & quare ipſe item offerre ſe ſe non deberet magis, quàm vellet, exoptarétque. Id ſibi decus ut impetraret à Deo, Reginam Martyrum, virginémque Sponſum ejus, deprecatores præ cæteris adhibebat. Quorum quidem honore & gratia vel ob id unum cùm dixit multa, tum fecit. Ad hæc voti ejus, cujus antè mentionem fecimus, in dies ſingulos inſtaurabat religionem; precésque jungebat litaneutico, quem dicimus, ritu, per quas Martyres Societatis noſtræ, patronos, auſpicésque ampliſſimæ ſpei, ex ordine implorabat. Et verò fuit, cùm deſideriorum ejusmodi videretur ſibi attigiſſe metam. Nam cùm Auguſtæ Vindelicorum jusjurandum illud, quod imperatum à Suecis in fraudem religionis memoravimus, præter alios hoſtium duces Guſtavus Hornius impenſiùs fortè urgeret, non dubitavit Wangnereckius, acriori ſpiritu incitatus, inſtar Martyris cujusdam, Dei cauſam agentis, in faciem homini reſiſtere. Itaque multa illic morti proxima pertulit. Ad ultimum ejectus urbe cum Sociis, cum veniſſet Monachium, in patria nactus eſt apud cives ſuos, ut diximus, præclaræ mortis facultatem, quam in alieno oſtentaverant magis hoſtes, quàm conceſſerant. Septembris ultimum funus Monachii Matthias Pelmann fuit, collegii obſonator, Bohemus genere, omnibus præſtans, quæ ab Fratribus requirit Societas, officiis, eáque præſertim laude, quòd, quicquid ſeu religioſi operis, ſeu profani, agendum foret, cum fide atque accuratione peragebat.

§10. P. Melch. Hartelii, inſignis viri, decora, & mors.

Frequentior Octobri menſe collegii luctus incidit. Neque enim alternos duntaxat, ut fere hactenus, funeſtos dies habuit: ſed quotidianæ etiam ſubinde numerare fata cœpit. Tertio Nonas P. Melchior Hartelius, Albinganus Bojus, qui collegio præerat, contagione infectus, cùm Sociis ægris præſtò eſſet, inſignis victima cecidit. Emeritum ſenem, ſeptuagenario majorem, depoſitum jam antehac aliquando, ſacróque oleo ſemel atque iterum inunctum, in eam ſervâſſe mortem videri Deus poterat, quam non pro termino conditio naturæ, ſed pro munere ac præmio virtus conſtitutam haberet. Magnum eum non magis nomine atque auctoritate, quàm rebus geſtis, conſtat, ornamentísque religioſi hominis omnibus fuiſſe. Provinciam univerſam ſex annos, eóque amplius, octavus in Præpoſitorum numero, adminiſtravit, pluribúsque auxit collegiis. Monachienſe Rector, atque Oenipontanum, duodecim admodum gubernavit annis. Aliis variis functus, in his concionatoris, officiis; Romam ſemel ad Procuratorum conventum, iterum ad generalia comitia Societatis, cùm P. Claudius Aquaviva obiiſſet, Provinciæ Præſes profectus; inſigni prudentia, induſtriáque omnia, ſed maximè regendi munia, gerebat. Inſtituti

stituti nostri non alius quisquam impensiùs vigori, floríque consuluit. Societatis legibus, Majorúmque ordinationibus & parebat ipse omnibus diligenter, &, ut alii parerent, vigilantia, cura, auctoritate, sed &, cùm res posceret, severitate, efficiebat. Gravitas morum, an suavitas major fuerit, haud facilè dixisses. Tractandarum peritiam rerum cum candore atque simplicitate, cujus virtutis paucissimi vim, pretiúmque assequuntur, conciliare; operæ nervum cum operis celeritate conjungere, quod in præcipuis est negotiorum artibus, ad miraculum callebat. Ineuntem consilia felicitas ingenii; exequentem, efficacia studii secundabat. Quæ salubriter destinaverat, facilitate, successúque pari perficiebat; nullóque negotio negotia gerere videbatur omnia. Adversis verò hoc minùs commovebatur casibus, aut impediebatur, quò erat futurorum providentior. Neque ille tamen consiliis unquam suis, viribúsque, sed precibus, votis, cœlestibúsque potissimùm opibus nitebatur, gnarus, diffidentia sui, quæ pars est Christianæ modestiæ, fiduciáque Dei id effici præcipuè, Divinum cœptis ut aspiret Numen. Bellè igitur, atque ex sententia quid non gereret, qui divinis pariter, humanísque adminiculis undique suffulciebatur? Cæterùm publici negotii quicquid usquam, & quantocunque opere tractabat, semper animo quietus, quod adultæ virtutis argumentum est, collectúsque in semet manebat, perinde atque secreta quadam si teneretur ascesi, in qua uni Deo, sibíque per otium vacaret. Hinc frequens illi, quam Socii notabant, ad cælestia aspiratio: Hinc pietatis intimæ in externa sensuum jugis quædam exundatio, cælestísque solatii multiplex affluxus. Hinc illa quoque appetituum humanorum vacuitas, libertas animi, suíque, ac rerum omnium, à Deo cælóque disjunctarum contemptus. Itaque gubernandi muniis posteaquam senex excessit, Landsbergæ humilis consedit intra Tyrones. Tantúmque aberat, ut ministerio cujusquam illorum uteretur, ut iis etiam rebus, quibus ad abjectionem sui, atque ad spiritus deprimendos, exerceri soboles illa Societatis consuevit, dare operam, saccóque squalido circumdatus pœnitentiæ officia facere non dubitaret. Neque eo tempore toto loquentem quisquam, nisi de rebus divinis ac cælestibus, audiebat. Sed non licuit, quod optaverat, in illo religiosæ quietis paradiso cælíque velut vestibulo, exilii hujusce (namque exulem se, dum in terris ageret, reputabat) opperiri terminum, adeundæque immortalitatis auspicium capessere. Monachiensis quippe collegii Rectori, P. Gualtero Mundbrot, Provinciæ gubernacula P. Antonius Welser, Roma nuper reverso Procuratori, Januario mense hujusce anni M. DC. XXXIV. cùm tradidisset, in hujus locum præesse domicilio illi tantisper Hartelius jussus est. Ibi difficillima, quæ dicere cœpimus, in tempora incidit. Quam tamen ipse occasionem suam arbitratus, vires animi omnes, corporísque residuas exeruit, ut ne quid subsidii, neu solaminis, afflictissimo collegio pateretur deesse. Ergo verissimi patris præstare cunctis officia; ægrotis, ac morientibus, iis etiam, quos maximè pestis exagitabat, non diebus modò, verùm noctibus quoque, adesse; languentes erigere; solari mœstos; depositos ad ultimum certamen suismet inungere manibus. Itáque evénit, eodem ut ipse quoque veneno contactus, posita pro fratribus, iisdémque filiis anima, ad beatam illam, quam assiduè anhelabat, patriam haud paulò majore merito perveniret.

Postero die Ambrosium Eberhard, Stozinganum Suevum; insequenti altero Michaëlem Laimer, Abbatiscellanum Helvetium, domesticæ ad- 511. Fratres duo in ob-

 mini-

ſequio eorum quos peſtis inferat, mortui.

miniſtros rei, hunc juniorem, ſenem alterum, peſtifera lues extinxit Michaël eorum, quos commune illud corripuiſſet malum, obſequio, exoratâ à Præſide venia ſe devoverat; eáque illi cauſa moriendi fuit, piiſſimo homini, precandíque atque obtemperandi ſtudiis unicè addicto. Ambroſius æditui munere Monachii quadraginta ipſos annos perfungebatur, carus Bojis Principibus, carus Sociis; uni ſibi, commodísque ſuis inimicus; victor idem, domitórque ſuimet perpetuus. Itaque lori genere, quo canes venatici coërcentur, conſtricta latera gerebat, exſoluturus nunquam, niſi, cui parendum erat, imperâſſet. Temporis verò quicquid vacuum reliquiſſet labor, precando, piáque agitando inſumebat, roſarii globulos aſſiduè verſare ſolitus. Senio fractus, cùm inutilem ſe, inertemque ad cætera jam minùs ferre poſſet, mori ſaltem Sociorum commodo expetiit. Quo animo cùm decumbentium lintea lavanda conſenſu Præſidis (is Hartelii loco Georgius Reeb erat, Mindelhemiani collegii extorris Rector) ſuſcepiſſet, in iis mortem, & quo mortuus involveretur, invénit. Sexto Idus Octobres P. Melchior Stör, Villinganus Suevus, magno nomine ſenex, peſtilentiâ periit. Sacerdos ille, laureáque Theologica ſuprema inſignitus Romæ, ad Societatem noſtram acceſſerat, cùm eſſet annorum duodetriginta. Rectoris munere quatuordecim functus eſt annos; unáque pro concione dixit, ac porro dicere ad ultimam ferme ætatem perrexit; cùm totos interim dies pœnitentium audiendis cauſis in ſacro tribunali tribueret. Sapientia, prudentiáque auctoritatem ſibi; candore animi, atque ſynceritate benevolentiam, amorémque omnium conciliaverat. Auguſtanæ eccleſiæ maximæ Patres (Auguſtæ namque quinquagintâ annos continenter egit) viríque alii inſignes, à conſiliis illum, atque à confeſſionibus habebant, ejúsque ex ore unicè videbantur pendere. Ipſe pari ſe facilitate, pari fructu, adeuntibus ad ſe ſe promiſcuè omnibus, præterea ſacris Virginibus, quarum conſcientias, animósque tractare, atque ad perfectæ vitæ inducere ſtudium ſingulari dexteritate ſueverat, præbebat. Sed longè maximam ſuæ ipſemet curam conſcientiæ gerebat. Cujus rei documentum eſſe illud poſſit, quòd ne minima quidem utenſilium ſeu dare cuiquam, ſeu data accipere, antequam teſtatò Præſes conſenſum declarâſſet ſuum, ſuſtinuit. Neque enim generali ulla in rebus ejusmodi facultate, niſi parcè admodum, utebatur. Sed neque extra quadram communem obſonii quicquam admittere, extrema etiam ſenectute, voluit. Itaque vitam tum quoque, ut ut bellicis aſperam ærumnis, juvenum ritu tolerabat; alacer animo, hilaris aſpectu, ſenilis omnis faſtidii, vitiíque ignarus, tum ſolùm ſtomachari ſolitus, cùm quæ famæ officerent alienæ, audire fortè in congreſſibus contigiſſet. Quo in genere non alius erat Melchiore noſtro delicatior. Octogeſimum cùm jam ætatis attigiſſet annum, Auguſtâ pulſus ab Suecis cum univerſo collegio, Monachii dehinc ſolitis in templo muniis antiquâ ſedulitate atque conſtantiâ operam dedit. Quo demum in labore vitam, non annis, quàm meritis graviorem, finiit. Binos poſt hunc iterum Fratres, Reinerum Aigenmann, Monachienſem, & Chriſtianum Benn, Brixinatem, templi noſtri, ſacrariíque cuſtodes, eadem lues, eadem cauſa, idémque dies, qui tertius Idus erat, è vivis abſtulit; illósque ejusmodi, quorum imitandos Fratribus noſtris mores, ſi ſineret brevitas, ſcribendo meritò adumbraremus. Ii cùm Socios, peſtilentiâ extinctos, in ſepulchrum inferrent; caritatis ultimum, quod præſtiterant, officium ab aliis ipſi quoque meruêre. Quibus vigeſimum funus è Scholaſticis noſtris P. Gabriel Barbiſius, Pludentinus Rhætus,

§12. P. Melch. Stör præclarè meriti Senis, obitus.

§13. Fratres alii duo ſepultos ab ſe Socios ad ſepulchrum ſecuti.

§14. P. Gabr.

Digitized by Google

tus, accessit ; haud pestilentiâ ille quidem, sed ex ils mortuus vulneribus, quæ Landishuto huc, ab heterodoxis accepta hostibus, ut infrà dicturi sumus, attulerat ; unum istud, cùm decumberet, cum dolore ac gemitu conquestus, quòd in lectulo ignavus, ac deses, non in obsequio ægrotantium, quemadmodum optâsset, poposcisséque, mortem oppeteret. Scholasticum verò secutus est è gymnasii præceptoribus Thomas Mirhenseer, Benedictoburanus Bojus. Quem annis & virtutibus florentem omnibus commune malum oppressit.

Barbisius ex vulneribus mortuus, ab Hoste acceptis.

Postridie caritatis victima cecidit Collegii Minister P. Joannes Hicker Bavarus. Ejus viri peculiaria multa fuêre decora. Theologiæ scholasticæ nobiliori moralem alteram humiliorem Scholasticus ultro prætulerat. Professis tamen, quos trium votorum dicimus, adnumeratus, Ministri fere, ac Subministri (sic enim vocamus) in disciplinæ domesticæ custodia, curáque partes egit. Ac plures in annos miraculo magis, quàm indulgentia naturæ, extraxisse vitam visus est. Phthisi enim cùm laboraret, multámque sanguinis vim egereret, desperata à medicis salute, medicus ipse sibi, cùm cerevisiæ calidæ scypho uno, eóque solo, desideria naturæ omnia expleret, ea tam insolita temperantia sic vicit malum, ut, cruento sensim desinente sputo, desineret periculum. Vitam porro, tali arte servatam, divinis rebus, cælestibúsque in solidum dicavit. Deo proinde immobili animo, utcunque humanæ res cecidissent, & mystica quadam velut necessitudine conjunctus, precationum officia, earum præsertim, quæ Sacerdotum sunt, de genibus semper, nec sine lacrymis, crebrò ac largiter manantibus, atque eo quidem pietatis persolvebat sensu, ut æstuantis pectoris ardorem suspiriis levare identidem compelleretur. Demissione, modestiáque animi prorsus fuit singulari. Paupertatis religiosæ ocellum vulgò Socii appellabant. Præpositorum jussis incredibili cura, nequid excideret, auscultabat. Mores domesticorum ad legum nostrarum, & regularum amussim studiosè sanè, serióque exigebat. Cæterùm non vindicem se magis disciplinæ, quàm exemplum & specimen præbebat, eáque moderatione agebat negotium, ut neque severum illum, asperúmve, neque rursus remissum quisquam, aut incuriosum argueret. Atque ira quidem aut nulla fuisse, aut edomita planè, debellatáque, sentiebant omnes. Caritatis verò, benignitatisque in Socios præcipuo quodam tenebatur studio, eáque se facilitate impertiebat singulis, promptissimam ut voluntatem in omnia, quoad legum quidem incolumitas, & conscientiæ, quam tenerrimam gerebat, ratio ferret, porrigeret. Quòd si quis alieni quid fortè à sanctitate regularum nostrarum affectare visus esset, comitate atque humanitate id facilè consequebatur, ut perperam petenti vel abnuendo faceret satis. Sed non aliàs magis Hickeri virtus, quàm ultimis istis tam iniquis temporibus, cùm bello & peste domicilia nostra premerentur, enituit. Dies noctésque ille laborantibus adfuit ; verissimum ægrorum patrem ut omnes dicerent. Quorum quò liberiùs se se obsequiis addiceret, impetravit à Præside, ut, sejunctus à Sociorum convictu, ei totus ministerio vacaret. Ita cùm impensiùs jam se in dies conclamatissimo cuique commodaret, brevi labem ex opera traxit, &, quæ fama deinde fuit, ipsa inter laborantis animi deliria, cùm (memor legis) ministri ægrorum, nescio, quid monentis, audiens dicto fuisset, placidus, ridénsque expiravit. Insequens dies P. Georgio Koler, Gamershemiensi Bojo, & P. Georgio Faber, Weissenhorniano Suevo, vivendi finem attulit. Ille nondum quatuor annis & triginta major, ad quatuor votorum

515. P. Joan. Hicker ægrorum obsequiis totum se addicit, immolatque.

rum professionem, &, quod apparebat, ad magna omnia in Societate gerenda, propter insignes tum ingenii dotes, tum artes animi, virtutésque destinabatur ; medióque in curriculo Philosophiæ, quam nostris quibusdam tradebat Monachii, versabatur. Hic septem & quadraginta natus annos, qua Collegii regentium Minister, quà Procurator præfuerat. Cúmque Ebersbergensis etiam præfecturam sedis gereret ; egregiè sanè meritus non de familia erat magis, quàm de S. Sebastiani Martyris æde atque religione, cui opera ejus, industriáque præcipuè velificabatur. Monachium inde translatus, proximorum auxilio se ex instituti nostri ratione potissimum addixit. Quo tempore Catholicæ fidei quoque, ac pietati adversùs corruptelam hæresum tutandæ utilissimam edidit lucubrationem, altero deinde prelo, quòd ingens esset opusculi desiderium, recusam. Pestilentiâ verò jam latiùs grassante, dum ad ægros promiscuè, nullo periculi metu, excurrit, hausto in præclaro illo, pióque opere animam efflavit.

§16. Eisdem obsequiis P. Georgius Faber immoritur.

§17. Sed & Jacob. Moriz Frater.

Quindecim proximis diebus è domesticæ rei curatoribus tres, Joannem Schuester Waldhusanum, Jacobum Moriz Mickusanum, & Joannem Endris Tanhussanum Suevos, pestilens morbus consumpsit. Ex quibus Joannes Endris, dum incautiùs tractat infectorum vestes ; Jacobus Moriz dum ægris ministrat (cui se ministerio suapte sponte devoverat) venenum hausêre. Duodecim dierum velut induciis deinde factis,

§18. Et P. Andr. Hueber cum P. Sigismundo Schwaber.

de Sacerdotibus duos iterum cœlo victimas religiosa caritas dedit, Andream Hueber Pfaffenhovianum Bojum, & Sigismundum Schwaber, Constantiensem Acronium. Ille Andreas decursis Philosophiæ studiis, tametsi Theologiæ Scholasticæ ei, quam speculatricem dicunt, idoneus maximé habebatur, inferiorem tamen alteram, quæ in morum doctrina acquiescit, ultro prætulit ; quò liberiùs se ad politiorum literarum studium, cui natus, factúsque esse videbatur, conferret. Et verò tantos fecit in eo genere progressus, ut hanc ipsam præcipuè ob causam, & quòd non minor esset virtutis ejus, religionisque commendatio, existimaretur dignus, quem trium votorum Professis Societas annumeraret. Monachii tradebat Rhetoricam. Ubi, cùm nullis impetrare precibus posset, ut infectorum civium auxilio, solatióque publicè exponeretur ; privatim saltem familias quasdam, graviter laborantes, ut inviseret, evicerat. Verùm lethifero inde afflatu graviter ipse maximè affectus, ad eam abiit Societatem, quæ graduum, ordinúmque differentiam aliam, nisi quam una facit sanctimonia, ignorat. Sigismundus cùm annos octo pro concione populum docuisset, ex alto fortè delapsus, apoplecticóque insuper stupore attonitus, usum linguæ, ac propemodum vitæ amiserat. Restitutus tamen subinde, cùm tristes mali reliquias nihilominùs traheret, piis ad proximum muniis, ministeriisque, ut licuit, operam commodavit. Ægrotantium denique, ac morientium subsidio ut publicè per urbem, jam infestam peste, exponeretur, oravit Præsides, exoravitque. Cui dum se operi addicit ; lue interim, & phrenitide correptus, interiit. Hactenus undetriginta erant collegii funera, Trigesimum Calendæ Decembres Joannem Ruef Tyrolensem, ê junioribus Fratribus, coquinæ addicêre. Postremum omnium undecimo Calendas Januarii P. Matthæum Raderum, itidem Tyrolensem numerare contigit ; eruditionis famâ, scriptorúmque claritudine notissimum eruditis omnibus virum, optiméque juxtà, atque ampliissimè de re literaria meritum. Romanæ ille, Atticæque linguarum scientissimus, utriusque generis illustravit

§19. P. Matth. Raderus 30. funeribus domesticis ultimus accedit.

vit vetera monumenta, nova addidit, castissima uti Latinitate fontes; nec profano magis, quàm sacro, pióque in argumento copiosissimè versatus. Cui quidem Raderi studio non ingenii solùm, judiciíque, sed memoriæ etiam vim propemodum divinam natura subministraverat; ut, fracto annis licet, laboribúsque corpore, vigens animus, quicquid percepisset semel, perpetuò teneret. Itaque doctissimis quibusque viris temporum illorum æqualibus Justo Lipsio, Martino Delrio, Marco Velsero, Jacobo Gretsero, Josepho Scaligero aliisque admirationi fuit. Quorum testimonia de se quædam ad propulsandam invidiam, quam ei commentariorum in M. Valerium Martialem concitaverat opus, in ipsius dein operis fronte adducere compulsus est. Ipse ad publicam utilitatem, quæ Societatis nostræ studiis est proposita, retulit universa. Rhetoricæ scholam duobus admodum & viginti annis cum cura atque diligentia administravit. Privatim etiam, non publicè tantùm, quamplurimos instituit. Ætati posteræ lucubrando consuluit. Extremus labor in commentandis, illustrandísque Senecæ tragœdiis occupabatur; in iísque tremula denique adhæsit manus. Cæterùm tantò pluris fecit præ literis Raderus, tantóque diligentiùs coluit virtutem, quantò literas præ cæteris rebus, quas vana passim libidine consectantur mortales, impensiùs amabat. Innocentiam, integritatémque morum, qua inde à prima floruerat adolescentia, in sene etiam tum, eóque plusquam septuagenario, virentem, intemeratámque Socii suspexêre. Neque injucundi erat spectaculi res, videre hominem studiis totum, librísque assuetum, & cujus perpetuò animus discendo, docendóque, ac scriptitando distineretur, affabilem nihilominus, comémque eundem; ad officia promptum, ad obsequia facilem; non morosi quicquam, non tetrici, grata omnia, atque exporrecta, iísque simillima, quas colebat, Musis, præ se ferre. Quo quanquam fiebat, ut non Sociis modò, sed externis quoque, summis, infimis, ac maximè Principibus, in pretio atque amore esset; se tamen ipse in ultimis, cùm apud animum suum, tum palàm, atque in propatulo habebat; ut, cùm maximè aliorum vocibus celebraretur, antiquo, familiaríque joco puerulum pauperem se, pistoris filium, appellaret; ea generis obscuritate ingenii splendorem, virtutísque gloriam offuscaturus. Hic talis vir, cùm tot mortuos intueretur collegas, nihil magis jam annoso sibi, quàm exitum consimilem, ominabatur; nihil minùs reformidabat. Ergo sæpiùs auditus est per id tempus, cùm profiteretur, ultro se fatis, atque adeò libenter concessurum. Optamus enim, inquiebat, speramúsque æterna. Adjiciebátque in eandem rem versiculum, quem fere Martialis poëta, cujus commentatus erat epigrammata, suggesserat: *Non possum vitæ de brevitate queri.* Neque ille tamen eodem, quo cæteri, fati genere, sed casu, & quæ casui supervenerat, intemperie corporis interiit. Vestigio quippe fallente delapsus per gradus, fœdè caput, quanquam citra graviorem labem, quæ appareret, afflixerat. Verùm catarrhi postea succedentis humor, cùm nihil jam metuerent Socii, decumbenti spiritum repente intercepit. Perrexit mortuus ille in multorum animis nihilo minùs vivere, eorum in primis, quos aut litteraria illa sua in palæstra tyrones, aut pietatis, virtutísque in schola discipulos, tanto annorum spatio numeraverat. Nam cùm certatim ad eum expiandæ conscientiæ gratia adolescentes confluerent; sanctioris vitæ quamplurimos imbuebat præceptis, atque ad religionum præsertim instituta capessenda, quos idoneos, cælestíque instinctos numine animadvertisset, singulari quadam dexteritate instituebat.

Digitized by Google

Itaque multi ex ea disciplina extitêre insigni postmodum religione viri, qui maximo non ornamento solùm, sed emolumento etiam, institutis quisque suis, atque asceteriis fuêre. Ex iis autem, quos oratoriæ quondam artis alumnos, discipulósque habuerat, celebriores tres potissimùm Raderus senex præcipua sua cum voluptate suspiciebat, Georgium Stengelium sermonis ac morum suavitate ac lepóre, Hieremiam Drexelium pietate sacrisque commentationibus, & Jacobum Bidermannum, omni literatura præstantem. Quorum memoriam his versibus celebravit:

Tres ego discipulos numero de mille trecentis;
Stengelium lepidum, Drexeliúmque pium:
Atque Bidermanum, qui nunc est alter Aquinas,
Alter Aristoteles, Tullius atque Maro.

1720. P. Jo. Riedmayr convalescit primum; ac morbo recrudescente extinguitur.

Ex iis porro Sacerdotibus, quos infectæ civitatis obsequiis collegium exposuerat, unus P. Jacobus Canisius, Ven. P. Petri Canisii patruelis, evasit incolumis. Nam & P. Joannes Riedmayr, qui virus ipse quoque ex morientibus, quos adjuvabat, hauserat, etsi convaluisse medicorum beneficio visus erat, Februario tamen mense anni proximi M.DC.XXXV. cùm vis morbi recruduisset, extinctus est. Frisingam ille in Bojis patriam habebat, annos natus haud amplius quatuor & triginta, nec dum ultimis Societati votis obstrictus. Præclara multa religiosæ caritatis in arduo illo apud affectos ministerio ediderat exempla. Expectationem sui, cùm egregias ostenderet animi dotes, haud sanè exiguam concitaverat. Unum inerat, quod corrigebat virtute, tristioris genii vitium. Triennio antè Evangelicæ operæ in Palatinatu superiore eximia dare specimina cœperat. Heideggii, ubi in re Catholica restituenda elaborabat, comprehensus ab heterodoxis hostibus, abductúsque unà cum Socio, atque indignum in modum habitus, at liberatus postea Friderici Principis favore, solutáque subin Heideggianâ illâ statione, Monachium tantisper translatus, postquam publica desævierat lues, mathematicas tradere Scholasticis quibusdam nostris disciplinas, Majorum nutu, cœperat; cùm relapsus in morbum, docendi, vivendíque finem brevi tempore fecit. Junioris obitum duorum senum insignium eodem anno Monachii insecuta mors est; P. Gasparis Torrentini Suevi; & P. Adami Contzen Juliacensis, quorum ille Guilielmo V. Bojariæ Duci, collegii templique Monacensis conditori annis uno & triginta; hic filio ejus Maximiliano Septemviro per annos duodecim à confessionibus fuerat; quatuor vota uterque in Societate professus. Torrentinus tertio & trigesimo ætatis anno, cùm Ingolstadii Professor in academia, Frisingæ Canonicus in Ecclesia principe fuisset, in Societatem nostram Sacerdos est cooptatus, jurisprudentiæ tum sacræ, tum profanæ laurea condecoratus, atque, ut Theologicam etiam supremam acciperet, potestatem publica auctoritate adeptus. Theologiæ apud nos eam partem, quæ moralia complectitur, explanare publicè cœperat; cùm confessarium eum Guilielmus Princeps legit. Quod ille munus, religionis, sapientiæque commendatione tanta per tot annos gessit, ut hominibus nostris, ad aulicas id genus curas destinatis, exemplo esse omnibus possit. Singularibus enim quibusdam à Deo dotibus ad hanc provinciam instructus fuisse videbatur. In quibus admirationi illud vulgò fuit, quòd modestiam animi, demissionémque infimam cum

1721. P. Gasp. Torrentini elogium.

sum-

Digitized by Google

ma libertate, sagacitatem judicii, prudentiámque circumspectissimam cum candidissima quadam simplicitate, habebat copulatas. Itaque in amore maximè Principibus viris, in veneratione aulicis omnibus erat. Creditúmque est, eximiæ illi, qua Guilielmi vita effulsit, sanctimoniæ momenti plurimum, incrementique à conscientiæ arbitro accessisse. Ipsum quidem Torrentinum quicunque intuebantur, perfecti, sanctique viri vivam cernere imaginem videri sibi profitebantur. Guilielmo demortuo, Fratribus nostris, ac Tyronibus Monachii moderator spiritus, virtutisque magister præficiebatur. Quo in munere quidquid otii, vitæque habebat reliquum, id privatæ omne pietati, rerúmque divinarum studiis consecrabat, totos sæpe dies in æde sacra coram Deo Eucharistico transigere solitus. Ipse pridie ejus diei, qua Virginem è cælo salutatam mense Martio veneramur, spe plenus cælesti, supremum diem explevit. Adamus Contzen, Societatem ingressus adolescens, scientiarum, artiúmque facultates, quæ instituti sunt nostri, propemodum universas discendo, docendóque exhauserat, linguarum non latinæ modò, Græcæque, sed Hebraicæ quoque, Chaldaicæ, atque Syriacæ peritissimus. Divinarum in primis literarum, quas Moguntiæ in vetustissima academia compluribus annis interpretatus publicè fuerat, arcana, atque mysteria, difficultatésque, ac verborum juxtà, rerúmque ambiguitates ex veterum Patrum præcipuè monumentis, atque ex ampliſſimo, quem paraverat, sacratioris omnis eruditionis thesauro, plana pleraque omnia, multo lumine, multa doctrinæ copia reddebat, dilucidéque explicabat. Apostoli Pauli Epistolas ad Romanos, ad Corinthios, ad Galatas, quatuórque ipsa maximè JEsu Christi Evangelia, luculentis illustravit commentariis. Quibus germanum, verúmque instrumenti divini sensum à pravis omnibus infidelium, hæreticorúmque Scriptorum interpretationibus vindicabat. Itaque orthodoxæ Ecclesiæ hostibus sanè formidabilis evasit. Cúmque vicinos quosdam ex iis adversarios, hinc Calvinianos, hinc Zwinglianos, hos Marburgi in Hassia, illos Heidelbergæ apud Palatinos, nactus esset, qui, dum suis velificantur erroribus, depravabant sacras litteras misere, multísque modis rempublicam vexabant; obiicere se murum pro domo Dei, binásque illas inter inimicarum acies copiarum ponere castra profligandis mendaciis instituit; ac multa in Lutheranos etiam, aliósque promiscuè veritatis osores, eruditè scripsit. Quem è Purpuratis Romæ Patribus Robertus Bellarminus, ut collegam, & commilitonem adversùs hæreses, familiaribus honoravit literis, eximiísque laudibus ornavit; cùm agnoscere se in scriptis ejus præcipuam quandam pietatis, eruditionísque copiam, felicitatem styli, orationis perspicuitatem, gravitatem judicii, cum nervo denique vibrata ingenii acumina, testaretur; gratulatúsque Deo, atque Ecclesiæ invictissimum assertorem veri, religionísque propugnatorem, ad bella porro gerenda pro Dei gloria, atque ad propulsandos orthodoxi nominis hostes adhortaretur. Sed & vindicem eum, defensorémque habere scriptorum suorum Bellarminus gloriabatur. Ipse, cùm præter academica munia quibusdam insuper scholasticorum collegiis quintum decimum in annum præfuisset, Joanni Godefrido Aschusio, duarum ecclesiarum, Bambergensis, & Herbipolensis Antistiti, à confessionibus fuit. Quo tempore cùm libros decem de re politica edidisset, in quibus de perfecta reipublicæ forma, de virtutibus, ac vitiis, de institutione civium, de legibus, de magistratibus utriusque fori, de officiis omnis generis, disputabat, Maximilianus, Bojariæ Septemvir, simul atque inspexerat, eruditio-

§ 22. Item P. Adami Contzen, de Ecclesia, & Societate egregiè meriti.

ditionem, sapientiámque viri admiratus, conscientiæ, animíque arbitrum illum & ipse optavit & Godefrido Episcopo Ratisbonæ (quod alibi memoravimus) demortuo adscivit. Verbo, quicquid muneris, quicquid negotii, consiliique Adamus noster suscepit, magnum in omnibus fuisse reperias, in virtutis verò religionisque cultu maximum. Æquitatem animi, quam recti, veríque studium parit, ac veriùs celsitatem, rebus sæculi omnibus superiorem, in summis quibusque difficultatibus, & quisquis demum solicitâsset casus, immobilem, inconcussámque servabat. Adhibitus in consilia, gravissimas inter (ut ea tempora erant) Imperii, regentiúmque conturbationes, turbarum expers ipse, æquali vultu, eodémque constantiæ tenore persistebat. Negotia suis quæque librabat momentis; dum, quò jus & ratio traheret, se se converteret. Sententiam, nisi quam accurata prudentiæ veluti trutina examinâsset, nullam dicebat. Re verò pronunciata, constabat sibi, nulli mobilis exceptioni, nullis adversantium consiliis tractabilis; quippe cùm sapienter existimaret, veritatis cultorem animum haud secùs, ac veritatem ipsam, oportere esse immutabilem. Tolerantiæ præterea Adami, patientiæque Christianæ decus admirareris supra modum, nisi ab hoc tali animo fluxisset. Doloribus crebris è calculo, iisque acerbissimis, quos literarii laboris, operæque sedentariæ perpetuitas asperaverat, afflictabatur. Nulla mali vis, nec ultima quidem excruciatio, vel voculam, indignam viro, aut gemitum unquam expressit. Divinæ deditus totus, obsequénsque voluntati, quicquid pateretur acerbi, patienti Christo sacrabat. Verecundiæ interim verè virgineæ exempla decumbens præbuit; cùm non modò contingi, sed vel aspici, nisi probè undique contectus, abnueret. Inviserat ad eum paulò antè, quàm defungeretur, tum Septemvir Maximilianus, tum frater illius, Albertus Dux. Hic, dum adhibet ægro solamina, præclaros illos præter alia, quos pro re publica, Deíque Ecclesia, per tot annos exantlâsset, labores, piáque vitæ religiosissimæ commemorabat merita. Verùm ille digito in Christi crucem intento id tribunal gratiæ, misericordiæque appellare se, ejúsque unicè præsidii fiducia niti, ostendit. Ita animo comparatus, tertio decimo Calendas Quintiles, magno Principum luctu, nec minore sociorum desiderio spiritum Deo reddidit, annis vitæ expletis duobus & sexaginta.

S. Sebastiani cranium Eberspergâ Monachium allatum adversùs pestem.

§23. Satis moræ traximus in funeribus. Monachiensis calamitatis circumspicimus exitum. Ei sensim imminuendæ, ac denique depellendæ remedium tum ab S. Sebastiani Martyris venerabili cranio, ex Ebersbergensi æde Monachium translato, publicéque in templi nostri ara expositò; tum verò à B. Virginis, Dei parentis, patrocinio, quo impensiùs implorato civitas cælestes placare iras instituerat, potissimùm petitum est. Hócque ipso fere tempore Virginis Matris, Jesum filium, è cruce depositum

B. Virginis è cera simulacrum Parthen. sodalium thesaurus.

§24. plangentis complexantísque, perfectum est pulcherrimâ specie simulacrum è cera. Quod propositum postea in Partheniæ sodalitatis aula, ejus, quæ majorum classium Gymnasii alumnos Monachii complectebatur, religione dehinc, cælestiúmque in cultores beneficiorum gloriâ ad nostram usque ætatem claruit. Pii operis artificem Christianum quendam Krumper fuisse constat, ei sodalitio maximè addictum, & qui ad rem ejus augendam, ornandámque liberaliter aliàs quoque non pauca contulerat. Illium haud rectè quidam Societatis nostræ hominem, è Gymnasii præceptoribus arbitrati sunt. Quippe cujus nec in collegii nostri Monachiensis catalogo ullo, nec

Digitized by Google

nec in tabulis Provinciæ, consignatum nomen usquam reperiatur. Cæterùm ope Deiparæ recreata urbs cùm redire sensim ad publica commercia cœpisset, literarum quoque alumnos Gymnasio nostro, quod clausum compluribus mensibus interquieverat, eo numero restituit, ut sub solemnia lustratæ Virginis Februario mense anni M. DC. XXXV. cùm scholarum instaurarentur studia, amplius sexcenti adolescentes, nomina illico profiterentur. Simul sodalium Partheniorum in conventibus frequentia, pietas, religio, resloruit. Ex quibus bini Deiparæ beneficio malis ultimis sunt erepti. Alter Magnatum è numero, violentiâ morbi semel, iterum, tertiò, ad extrema deductus, cùm obligâsset se se, florenorum centum sodalitati munus, ubi convaluisset, elargiturum, damnatus voti, pecuniam, séque novo pietatis ardore patronæ dicavit. Alteri jam jam animam agenti, aspectabilem Virgo se se eâ specie præbuit, qua signum Virginis in sodalitii exedra colebatur. Cui cùm vovisset, in annum solidum cereos, quales accendi in conventibus mos est, suppeditaturum, ab interitu protinus, atque à pestilentia, qua periculum creatum erat, vindicatus est.

525. Sodales duo beneficio B. Virginis incolumes.

Cap. XXXVIII. *Landisbutum à Suecis propemodum evertitur.*

JAm, ne statim subjiciamus, quæ aliis quibusdam locis, per eam, quam diximus, intemperiem pestilentis anni M. DC. XXXIV. accidêre, obstrepentis belli tumultus vetat, mistæque fortunæ, hinc ferientis, hinc secundantis, nova quædam per Germaniam nostram vicissitudo. Appetente vere in Bohemia Ferdinand. Cæsar, in Bojaria Septemvir Maximil. ingenti numero copias paraverant. Ratisbonam urbem, quam roboris bellici in partibus hisce hostis Gothicus tunc sedem habebat, redigere in ditionem, consilium erat. Mense Junio ineunte novos illuc exercitus mittunt. Pro Cæsare Ferdinand. Hungariæ tunc Rex, postea Imperator, sub eóque Matthias Galassus, copiis Austriis universis præerat; pro Septemviro Maximiliano Joannes Aldrigerus. Suecis interim, de tam nobili urbe adversùs tantam vim tuenda solicitis, Bernardus Weimarius Saxo cum viginti fere armatorum millibus auxilio properans, præsidium auxerat Ratisbonæ, copiásque adventanti Regi objecerat. Sed eum intra muros brevi Rex compulit. Bojis verò jam ipsis quoque propiùs imminentibus, cùm longinquæ obsidionis mala Weimarius ominaretur, ne multitudine copiarum in urbe annonam fortè arctaret, in Franconiam suos, quatuor millium relicto præsidio, tantisper subduxit. Inde acriter, diúque tantata ab obsidentibus mœnia. Acriùs contrà pugnatum ab obsessis, non militibus magis, quàm civibus Lutheranis, odio rabiéque efferatis adversùs oppugnatores Catholicos. Ter Bojus impressionem summo impetu fecit; ter cum clade repulsus est. Nulla tamen vel multato quies. Missilibus usque, operibúsque sic quassata mœnia, ut jam turres quoque, non muri solùm, sed &, quæ aberant propiùs tecta, luculentam acciperent labem. Crevitque animus oppugnantibus adulto Junio, cùm legionum quatuor Hispanicarum ad Austriaca castra subsidium, ad Boica subin Septemvir ipse Maximilianus accessisset. Majorem igitur in modum fervebat undique obsidio. Jámque Ferdinandus Rex propugnaculum pontis, quo ampliſſimo illic Danubius jungitur, cruenta impressione expugnaverat; cùm Weimarius, auctus decem millibus armatorum, quos Gustavus Hornius à Bavariæ oppido Aicha, nuper admodum occupato ac propemodum excisо, recentes adduxerat, consilium cepit disturbandæ obsidionis. Id modò deliberabat, rectáne moveret in hostem Catholicum, an infesta potius

Anno. M. DC. XXXIV. Junio & Jul. mensibus.

526. Ratisbona ab Rege Ferdinando, & Boicis copiis obsidetur.

527. Sueci Lan-

dishutum adoriuntur.

potiùs in Bojariæ viscera irruptione averteret Bojum ad sua, obsidiisque vires distraheret. Alterum hoc tutius visum. Ergo ductis in mediterranea Bojariæ copiis, tertio decimo Calendas Augusti ad urbem Landishutum castra locat, missóque ad Magistratus nuncio, transeundi copiam poscit; simul ut residuum ejus argenti, quo salutem redimere civitas à victore Rege, Gustavo Adolpho, biennio antè jussa erat, confestim repræsentaret; aliámque præterea pecuniæ summam, qua in præsens suam emeret incolumitatem, adnumeraret. Negata præcisè omnia, armisque in repulsæ signum de more concussis, ad suos nuncius remissus. Nec mora. Insessis hostes imminentium collium superciliis, Weimarius arcem, urbem Hornius oppugnare tempore eodem aggrediuntur. Odoratus hostium consilia Maximilianus, Aldringerum maturè cum copiarum parte (duodecim ferè quà Bojorum, quà Austriacorum millia fuerant) Ratisbona in subsidium periclitantis urbis miserat, validam profectò, parémque defensioni manum, si consilio animus, & inceptis celeritas, constantiáque accessisset. Nunc, dum in suburbanis trans Haram nescio quas nectunt moras, jam verberare mœnia hostis est adortus. Unus deinde Aldringerus (quanquam alii magno nomine Duces, Isolanus, Billæus, Strozius, Crombergius, Werthius, unà venerant) cum centuriis aliquot urbem ingressus, propugnandam suscepit.

128. Capitur Landishutum.

Postero die (undecimus is erat Calendas Augusti, idémque S. Mariæ Magdalenæ sacer) compluribus ex partibus machinas incredibili furore, alias atque alias hinc Hornii miles, hinc Weimarii, expediunt; perpetuóque & nusquam interrupto fragore, sex minimùm horas in muros detonant. Fit labes hinc, illíncque multiplex, tergeminóque hiatu, mœnia nudantur. Obsessi trabes primùm, doliáque, lapidibus onerata, glandium inter feralium imbres, in subeuntes provolvere, vímque tantisper sustentare. Sensim deinde, multitudine obruti, remittere ardorem. Tum, incendio repentè, incertum, unde exorto ad arcis mœnia, his metus, illis audacia crescere. Weimarius per se ipse contentiùs instare operi, mediáque per fulmina, & missilium grandines, cùm provexisset suos ad ruinas muri intento in arcem scipione: „ Adesto animis, miles, exclamat; „ quicquid vides, præda est. „ Simul duplici illac enixus aditu, plenis agminibus irrumpit. Tum verò sanguine cuncta, cædibúsque misceri. Qui evaserant ferrum, ex arce profugi, pavorem ac desperationem perferunt in urbem, haud segniùs ipsam quoque ab Hornio tentatam. Pernix equo Aldringerus huc, illuc, erigendis animis, dispendandis imperiis ferri, fiduciam ostentans magis, inculcánsque civi ac militi, quàm præferens; quippe qui ancipiti, suspensóque vultu luculenta animi præberet, non hæsitantis modò, titubantísque, sed consternati ferme, dejectíque indicia. Cúmque non sua expediret consilia, non regeretur alienis: turbatus denique, ut in summo periculi discrimine, turbabat omnes. Inter hæc ex arce undique in urbem hostes ruunt. Ac primùm quidem ad hortum, domúmque collegii nostri, subjectum arci; tum deinde per compita urbis effusi feruntur. Mox & alia ex parte intra mœnia Horniani penetrant. Cædunt passim utrique, submovéntve obsistentes, inermes quoque, ut quemque fors obtulerat, feriunt; ædium ostia effringunt. Propugnator miles, tumultuariis ad forum ordinibus instructus, utcunque obniti. Verùm animum remittere brevi, ac spem; pedetentímque cedendo, nequicquam hortantibus cum Aldringero ductoribus, pugnam fugâ

gà miscere, atque ad Isaræ pontem, quà patebat receptus, trepidè contendere. Eodem effugio usa oppidanorum confertissima multitudo quà compleverat pontem, quà petebat. Confusa omnia, sexus, ætas, jumenta, homines, armatorum, imbelliúmque turba, alii aliis obstantes, ipsóque festinandi studio remorantes exitum. Compressi protritíque haud minima pars, mersi flumine ad ducentos. Pereuntium, fluctuantiúmque lamenta, enitentium clamoribus mista, horridæque hinc fugientium, illinc insequentium voces, armorum strepitus, fragor bombardarum, malorum gravissimorum expectatio, morsque præsens incredibili omnium animos terrore compleverant. Instantis impetum hostis Aldringerus cum fidissima cataphractorum manu, dum in tutum trepida agmina evasissent, tantisper inhibiturus, vires ultimas objecerat. At suffosso equo, cùm jam propè circumveniretur, alteróque præpropere conscenso, tum per proximas Isaræ ripas vadum frustra tentat, cum hoste rursus confligendum fuit. In quem dum cominus invehitur, glande plumbea secundùm pectus adverso primùm, dein averso quoque corpore trajectus, ex equo effunditur, rhedæque impositus, paulo post extinguitur. Ambigua fama est, hostísne an civis, miles, an oppidanus (omnes quippe tum denique oderant) occiderit. Propius fidem videtur, fuisse hostem. Præsagus ipse exitii, primo mane, paulò antequam extremam vim Weimarius faceret, Sacramentis animum apud PP Franciscanos expiaverat, munierátque. Hortantísque dein verissima illa excepta vox est: Se se urbi, nisi per interitum suum, non defuturum. Luxenburgum patriam habuit; per omnes militiæ gradus ad summos in castris honores evectus, Cæsari carus & fidus. Quem adversantis fortunæ & æmulorum ictibus visa sunt fata tempestivè subduxisse.

§29. Aldringeri mors.

§30. Summa captæ urbis calamitas.

Post hæc hostis per pontem effusus in aperta camporum, ut fugientes persequeretur, cùm subito equitum nostratium occursu, quorum illic pars maxima substiterat, in suburbia primò, móxque intra mœnia rejectus, oppilatis portis, exclusisset instantes: per omnem crudelitatem, licentiámque in urbe victoriam exercuit. Viginti erant omnino millia obtinentium urbem, vario miles genere, eques, pedésque; calonum ad hæc, lixarúmque insolentior, ut solet, multitudo, eóque in rapinam & sævitiam incitatior. Ruunt confusè, quà rapiebat furor; patula omnia, clusiliáque invadunt; publicos pariter, privatósque Penates. Cruenta cædibus itinera; cruenta fora, ædificia, templa. Non dignitas quenquam, non sexus, ætásve, ne morbus quidem, neque adeò, quæ maximè militem arcet, pauperies, vexationi eximit. Grandævos, decrepidósque senes, graves annis fœminas, ad prædam viles, in ludibrium trahebant. Florentes juvenes, adultarúmque lectissimas quasque puellarum, pro mancipiis, ac propemodum jumentis, pulsatos antè, plagísque multatos indignissimum in modum, abripiebant. Argentum, aurum, pudicitia, sanguis, vita ipsa postremò, & quicquid iræ, libidiníque visum, vi atque terrore extorquebatur. Pati probrum in propatulo quoque matronæ ac virgines compulsæ. Nulla expers cladis, nulla injuriæ domus. Ejulatio ubique, ac miserabilis clamor; hærens fuga, trepidatio anxia, attonitus pavor, &, si spatium daretur, misera supplicum deprecatio. Parentum liberi, liberorum parentes, conjuges conjugum soliciti vicem, preces, lacrymas, lamenta conduplicabant; pecunias, munera, opes, ut quid cuique obvium erat, salutis pretia, nequicquam promentes. In oculis carorum vel carissimi

Digitized by Google

rissimi trucidabantur. Itaque mille corporibus, & ampliùs, stratam urbem ferunt. In Isaram pleraque Weimarii mandato, projecta. Flammæ vivos urgent interea; velut fatigatio ferro, sparsísque facibus diversè Lares uruntur. Nec ausus quisquam restinguere. Itura omnia in cineres, opinio fuit; ni auræ tranquillitas (temperante Deo, ut amat, calamitatem) flabellum incendiis negâsset. Quin etiam decretorium signum universæ inflammandæ urbi quò minùs Weimarius, daret, per Hornium creditum est stetisse, qui sæviisset modestiùs, infamémque ad posteros facinoris memoriam Weimario exaggerâsset. Biduum totum hostilis rabies inter cædes, libidines, flammásque, & promiscuas rapinas tenuerat. Subin obvias miles aspernatus prædas, ad recondita opum, thesaurorúmque, cupiditatem vertit. Atque ecce nova tibi vesaniæ scena. Effringi per domos obserata quæque, atque occlusa, non armaria magis, ac scrinia, quàm parietes tabulata, solum. Fodi terra; abdita erui cuncta; magicísque artibus, etiam quæ incognita dominis erant, in lucem elici. Ditissimos quosque optimatum, copiosissimásque familiarum, ut quisque occurrerat, jussus enunciare, indicium ni faceret, interiturus. Et verò tormenta, quibus ad necem excruciarentur, qui occulta celâssent, barbarum in modum exprompta. Poculum Suecicum appellabant (id, quod alibi memoravimus) cùm hominem, nimio supra modum latice per os infuso, móxque fustibus, aut pedibus exculcato, tantùm non exanimarent. Calvinianum dicebatur suspendium; cùm laqueo ad interitum arctatâ gulâ, inter vitæ, necísquæ confinia nexum subitò abrumperent. Crudele illud quoque, atque insolens; cum fronti circumdato fune, arctissiméque contorto, sedibus oculos exturbarent suis, testámque capitis propemodum elideren. Latentia igitur juxtà, atque patentia cùm persequerentur, diriperéntque universa; exhaustis funditus familiis, nobilitatis, plebis, divitum, pauperum, civium omnium ad ultimum fortunæ coæquabantur. Sed & sacra æquata cum profanis. Sacraria, templa, asceteria, non rapinis modò, effringendíque licentiâ, sed libidinibus etiam, homicidiis, quadrupedúmque, &, qui his turpiores erant, bipedum contemerata sordibus, atque contaminata. Ipsos adeò in homines sacros, atque religiosos, vi, manu, plagis, necibus, captivitatis ad hæc, exiliique desævitum ærumnis est. Parùm denique visum, vexâsse vivos. Ad mortuos quoque vis atque avaritia penetravit. Eversis multifariam sepulchris, arida ossa inter, & cadavera fugitivæ opes, contumulatæque investigabantur.

Vide supra n. 282.

315. **Collegii nostri facies.** Domi nostræ cum P. Udalrico Speer, collegii Rectore, Sacerdotes tres, magistri scholarum duo, totidémque Fratres rei domesticæ curatores, præterea febribus laborantes è Sociis quatuor perstiterant; quinque aliis in tutiora nuper ob id quoque dimissis, quòd, interceptis bello censibus, quibus familia sustentabatur, arctissima jam pridem res erat. Irruentes in collegium hostes, Rectorem prehendunt statim, horísque tribus inter minas armorum hac illac intra domum, extráque raptantes, thesauros ut promat, miserábiliter exagitant. Excusantis etiam atque etiam in caput sclopum eques denique exonerat. Declinavit ictum Pater. Fulmine altero perierat; ni ereptum turma equitum alia, tum fortè superveniens, in spem prædæ, quam opulentam sibi figuraverant, servâsset. Circumducitur iterum, iterúmque incassum; cùm pertæsi moras interea nonnulli mactandum clamarent. Ejus ab latere abreptus de Fratribus Albertus Soja Ingolstadiensis, infesta glande secundùm oculum trajectus, interiit. Cujus postea Isara flumen, sicut cætera corpora, sepelivit

pelivit exuvias. Fratrum alter, Christophorus Werlin, aversis ensibus pulsatus, cùm pecuniam, qua carebat, tamen promere juberetur, vix demum fugâ per scalas intentatam necem evasit. Pro collegii porta P. Gabriel Barbisius, de quo suprà Monachiensibus in rebus diximus, inium gladiis militum punctim, cæsimque consauciatus, pro mortuo occiderat; cùm extremo vulnere, eóque, ut apparebat, fatali, jacentis percussum caput est. Triduum omni remedio, præterquam piæ tolerantiæ, ea viri calamitas vacavit. Tum demum ex hostibus exstitit, qui motus misericordiâ, utcunque curaret. Sed injuriam hostilis manus vel beneficio fecit. Elisi cranii fragmenta, in intimis plagæ relicta, spinarum ritu pungebant. Iis eximendis Monachii deinde, quò deportatum ægrum oportuit, cùm caput ferro vulnerarius rimaretur, cruciatui natura, tot antè malis debilitata, succubuit. Cæterùm aurum, argentúmque miles etiam ab ægrotis nostris exigebat; mucronibus pertentans, siquid pulvinis tectum thesauri fortè lateret. Ardebat interim in vicino arx; flagrabat Præpositi ad S. Martini domus: cùm Socii residui omnes, in Rectoris cubiculo ve inclusi, ejusdem modi flammas, ultimúmque in his exitium opperirentur. Sed expilâsse Lares nostros, hausisse sanguinem domesticorum, satis hostis habuit. Dies octo continuos patebant raptoribus fores. Nostris nec ægris, nec valentibus, in victum, nisi quod misericors hostis dedisset, suppetebat. Equis interim quadraginta stabulum domus, rapina pabulum ad satietatem, præbuit. Similia omnia per dies totidem, & amplius, in tota urbe. Ubique licentia æquali ira & lascivia, eodémque velut passu, grassata. Simul igni, ferróque, & quibus furor solet injuriis; simul genio, atque cuticulæ, deliciísque militaribus, operam Sueçus dabat. Festis vocibus, dirísque, plausibus, mimis, cachinnis, probris, insanis omnibus utramque in partem vociferantibus, eadem compita, eadem penetralia personabant. Armorum strepitus militantium risu; tonantis fragor metalli molli cantu symphoniæ, tripudiísque, ac jubilis miscebatur. Confusi passim epulantium, furentiúmque clamores; occumbentium gemitus, cædentium gratulatio. Unóque propemodum cumulo interfectorum corpora, ebriorúmque, atque scortantium, volutabantur. At verò populum, veriùs miseras populi reliquias, fames, nuditas, plagæ, timores, déque suis illis, qui fugissent, solicitudines exagitabant. Neque id ex vano. Qui evaserant extra urbem, cùm hostiles exissent furias, in patrii militis intemperias incidêre. Bojæ copiæ, Austriæque, eædem ipsæ, per quas tuta illis præstanda fuga erat, fugientes expoliant. Pecuniæ, vestes, & quæ cariora quisque raptim exportaverat, amicorum præda fiunt, ac velut strenuè propugnatæ pretium urbis. Ita eadem ubique cives calamitas, domi, ac peregre, premebat: nec facilè statuisses, hostiúmne, an defensorum acerbior accidisset miseris injuria. Talia nostris quoque hominibus Landishuti Bojus miles præsidiarius hyeme proxima machinatus ex composito fuerat. Nam, cùm fortè concionator noster in flagitia militaria, nobilissimam fœdantia urbem, è superiore loco invectus acriùs fuisset; in eo res erat, ut conglobata in ultionem armatorum turba, Præfectis quibusdam, quorum fuerat prohibere, tumultuosam accendentibus factionem, vim collegio nostro, vastitatémque inferret. Vixque injuriam demum Prætor urbis, virorúmque quorundam Religiosorum, & Rectoris nostri deprecatio avertit. Adeò non morum solùm, sed jurium quoque militarium, defloruit sæculis nostris disciplina. Isque modus bellandi jam non rarò est militibus, ducibúsque, tanquam non

Vide suprà n. 514.

§ 32. Non soli hostes Landishutanis civibus nostrisque infesti.

bella, sed latrocinia, auctoritate publica gerantur. Licentiam nempe, libertatémque ex libidine omnia agendi, invadendíque, atque ob id longas, lentásque expeditiones, non exitum belli, non finem pacem, quam debent, spectare arma hodie videntur. Civi, hostíque juxtà infestus Mars. Nulla hostici & patriæ differentia. Sacra item, ac profana omnia promiscua. Belli denique imperium non rarò ipsum quoque ejusmodi, quo non consuli reipublicæ, sed lasciviæ exercituum indulgeri potissimum crederes; ut publicum populorum bonum, cujus unius gratiâ potestas auctoritásque imperantibus competit, post privata fere belligerantium compendia habeatur. Tanta verò in militiæ corruptione, mirúmne, si armis minimè Divinum Numen aspirat; si bella feliciora item, ut sanctiora, sæpe barbaræ quoque, alienæque à Christo sortiuntur gentes? Sed hæc doloris est nostri, non negotii, materies.

533. Reduces Landishutum Sueci; obsides è nostris duo.

Landishuto hostem Ratisbona tandem, in deditionem prona, devocavit. Abiit gloriosus, velut invicto robore obsessæ opitulaturus urbi. Verùm redux illico, quòd nostratium metuebat copiarum occursum, cùm prædarum etiam tum non nihil ex Landishutanis egisset, horreúmque in arce, quod restabat, unum aut alterum incendisset, Augustam Vindelicorum postremò, nec sine clade, se se recepit. Fœtoris verò in urbe, squaloríscue, atque illuviei quantum abiens reliquerit, æstimare vel hinc possis, quòd ex agro etiam, atque è longinquo conductis maximo numero hominibus, qui expurgarent, vix demum quinto mense vacatio esse cœpit. Nostri quidem collegii domum, hortúmque octogesima tandem perpurgavit vehes. Vacua nimirum omnia vastitas, præterquam sordibus, fecerat. Ægrotos Socios, quibus non fomenti quicquam, non remedii, superesset, Oettingam, & Monachium dimissos oportuit. Residuis domi id unum hostis indulserat, ut calicem redderet, quo conficerent sacra: quibus alterum subin de suis Oettingani Patres addidêre. Sed neque, nisi duo, jam erant reliqui Sacerdotes. Quippe P. Joannem Gailberger Concionatorem, quem, capite constricto circumductâ reste, oculísque multo cum sanguine protrusis, thesauros ut proderet, crudelem in modum excruciaverant Sueci, obsidem deinde (nam redimendæ nomine incolumitatis millia quatuor florenûm, & quingentos, à collegio flagitabant) unà cum Martino Haimbl, Gymnasii præceptore, abduxerant. Augustam primò, deinde Asbergam, quæ munita Wirtebergiæ arx est, uterque deportatus. Annuâ vexatos captivitate, cùm expediri pretium redemptionis non posset, victricia denique Ferdinandi, Hungariæ Regis, arma, in eas porrecta partes, quod posteriùs dicturi sumus, liberavêre.

534. Socii quinque caritatis victimæ.

Exhaustam hominibus, rebúsque familiam, supplementis missis, restituere cùm Præsides cœpissent; brevi pestis denuo exinanivit. Quæ nata, ut solet, ex præterita calamitate, illuviéque, ad malorum cumulum subinde accesserat. P. Georgius Moser, Campodunensis Almangovius, & P. Joannes Schüz, Friburgensis Brisgojus, par nobile operariorum; juniorum hic de numero, doctrinâ ac virtute, spéque maximus; ille de veteranis, re animorum præclarè actâ, meritísque cæteris insignis vir; cùm sedulam operam infectis civibus navâssent; generosæ caritatis præmium, egregiæ mortis gloriam, Septembri mense consecuti sunt. Iis comites è Fratribus in laborantium adjuncti obsequium Georgius Reindl, Melchior Bran Joannes Walch, ejusdem ut essent gloriæ participes, diligenti operâ promeruêre. Sepulchra extinctis memorabili beneficio Seraphici Patres de S. Francisci familia dedêre.

Inse-

Digitized by Google

Insequenti anno, cùm dies ille Landishutanis nefastus, undecimus Calendas Augusti, quo urbem Suecus ceperat, rediisset; quò dignius non ad luctum solùm, sed ad fructum etiam pietatis, tot malorum, tot mortium, ferro, ærumnáque, ac pestilentiâ multiplicatarum, memoria celebraretur, placuit sodalibus Parthenii nominis, qui triplici divisi cœtu, Dei parentem Virginem, alii originaria immunem labe, alii salutatam è cœlo, rursúsque alii sub filii cruce plangentem, venerabantur, solemnem quandam per urbis plateas, atque ad loca quædam, tristioribus famosa casibus, communi consilio fieri supplicationem; idque eam etiam præcipuè ob rationem, partim ut gratiæ agerentur Deo, qui & superstitem tantis tempestatibus civitatem, & superiorem denique malis omnibus, præstitisset; partim ut precum piarum suffragio publico subveniretur animis eorum, quos vis hujusmodi, & miseria consumpsisset. Magnâ voluntate Magistratuum, tum civilis ordinis, tum ecclesiastici, magnóque studio civium peracta res est. Primâ quoque dignitate viri supplicantium agmini sese non pauci junxêre. Congregatos in templum summo mane Ecclesiastes noster adhortatus est; solamina miscens, ex quibus magnitudinem exantlatæ calamitatis existimares. „ Laudes, gratésque habendas Deo, qui non tam severitate ju„ dicis rebelles puniisset servos, quàm irâ patris inobsequentes filios, aut „ minùs certè obsequentes, castigâsset. Multò satius esse, hìc uri, hìc „ secari ad tempus, quàm sempiternis citra veniæ locum, servari suppliciis. „ Nondum perditam ex toto urbem; nondum vomere sulcatam. Re„ stare mœnia; superesse Penates; nec qui colant, deesse. Nomen „ saltem Landishutanæ civitatis, si nihil aliud, perstare. Multas inde ab „ orbe condito in tumulos versas illustres urbes. Hanc ita manere, ut „ nec decus quidem omne splendoris pristini amisisset. „ Hæc, atque talia orator. Supplicationis deinde frequentissima pompa multiplici ordine, cum signis, & labaris, processit, varióque ferculorum quoque apparatu. Nec rerum solùm sed personarum etiam, scenico ritu adornatarum, visebantur spectacula. Ad præteritæ fortunæ memoriam, præsentisque religionis consilium omnia accommodata. Diverso cultu, ornatúque sodales alibi publicos luctus, cum schematis cruciatuum, ac tormentorum, quibus excarnificatos ab hostibus cives optimos meminissent, alibi gratulationes, liberatæque, ac reflorescentis lætitiam urbis, concelebrabant. Utriusque generis ordines cantorum quidam insequebatur chorus; hinc preces patronæ Virgini, quas litanias dicimus, carmine lugubri, flebilique; illinc laudes, gratésque festis vocibus modulantium cum symphonia. Extremo loco, quem consuetudo fert, matronarum ac mulierum gregi, ut flere, ut gratulari libuit, permissum. Cæterùm lacrymas neuter tenuit sexus: maximáque tum præsertim coorta cum gemitibus comploratio est, cùm ad pontem illum appulsa pompa esset, quem fatalem in primis miserta civium fuga profligatâ jam civitate, senserat. Biduo proximo sacrificiis, præcipuo ritu, eóque lugubri etiam celebratis, lacrymisque novis, ac multâ supplicantium religione, piis parentatum est, eorum manibus, qui communi illa calamitate corporis vinculis soluti, flammis etiamnum piacularibus purgarentur. 1635. Sacra Landishuti pompa, circumacta post cladem anno.

SEd Ratisbonensis tandem quorsum evaserit obsidio, & nostrarum illic rerum eventum promamus. Bimestri ferme jam spatio oppugnata strenuè urbs, nec propugnata segnius, cùm tormentorii pulveris ad extremum penuria, subsidiique Weimariani desperatio (nam Weimarium Cap. XXXIX. *Ratisbonam, ac Dilingam,* Wer-

pulsi nostri redeunt.

Anno M. DC. XXXIV. ab Julio in Septembrem.

Werthius interim arcebat) deditionem suasisset, Ferdinando Regi Hungariæ se se conditionibus certis ad sextum Calendas Augusti permisit. Die postero P. Michaël Speer, quem hoc ipso anno M. DC. XXXIV. ineunte, à Suecis pulsum cum collegii, miserrimè exagitati, reliquiis diximus, Ratisbonam reversus, clavibus ædium nostrarum, ut pacta ferebant, à Magistratu receptis, possessionem pristinam Societatis nostræ instaurat. Socii subinde alii, aliique succedentes, non tam numerum collegii (quippe undecim, nec amplius, redierant) quàm officia, muniáque redintegravêre. Vasta omnia domi nostræ, ac ferme per urbem, quibus partibus Catholica erat, reperta; foris prædia quoque collegii exusta. Quarto die, recurrente anniversariâ S. P. N. Ignatii cœlo recepti memoria, sacrificia denuò, quo apparatu poterant, in templo nostro celebrata; ídque incredibili solatio Catholicorum, pias lacrymas passim, quas præteriti doloris, præsentísque gaudii miscuerat sensus, fundentium. Sed brevi tristia iterum (quæ temporis conditio erat) subsecuta. Pestem bellica intemperies hìc quoque peperit. Septem de nostris, ab Augusto mense in Septembrem extincti. E quibus Rector ipse Michael Speer, Monachio oriundus votáque solemnia quatuor, in Societate Professus annum quinquagesimum nondum expleverat, omnibus, quæ Societatis hominem ornant commendántque dotibus insigniter instructus. Supra doctrinæ virtutísque decora sanctorum etiam scientiâ, quam vocamus, apprimè imbutus, discernendorum spirituum eximiâ quadam facultate pollebat, prudentiáque, seu qua tractaret animos, seu qua res & munia gereret, limatâ prorsus, ac singulari. Accedebat, velut pro condimento, morum amœnitas, &, quæ virtutes denique veras omnes declarat, modestia animi, atque demissio. Itaque in spem summam Societatis adoleverat, præcipuísque omnibus, quæ religionis nostræ sunt, magistratibus non Majorum consilio magis, quàm Sociorum omnium votis, præterquam suis, destinabatur. Et maturè sanè (quæ inerat animo, indolíque vis) maturuerat. Vix dum erat literarum studiis, & quibus utimur morum periclitationibus defunctus; cùm, præmisso Philosophiæ in Dilingana Academia magisterio, majoribus collegiis Ingolstadii atque Augustæ Minister datus, Augustanæque sedis alterius, quam ad S. Annæ Societas novam inierat, institutus Præses, atque inde Ratisbonensis collegii renunciatus Rector, implere magnam illam, quam concitaverat, sui expectationem cœpit. Quibus omnibus in muniis, gratiáne ac suavitate agendi, an efficaciâ, nervóque, valeret ampliùs, addubitâsses. In rebus decernendis consilii maturitas cum celeritate, in exequendis constantia operæ cum promptitudine, atque alacritate, videbantur certare. Nunquam confuso quicquam urgentem vultu, nunquam ancipiti, præcipitíve seu corporis motu, sive animi, vidisses. Effecta maximè quæ cupiebat, placidissimè moliebatur. Actiones velut ad numerum singulas revocabat, decori ubique memor, atque officii, omniaque ad rationis libellam rite expendens. Nec solicitiùs aliis advigilabat, quàm sibi. Medio ipso negotiorum è strepitu ad communes, statásque pietatis exercitationes recipiebat se se; multúsque non magis in domesticis, externísque erat curis, quàm in precandi, commentandíque, lectitandi præterea, & scriptitandi, quæ spiritum religionis foverent, incitaréntque, studiis. Iis verò ante omnia, quibus Institutum nostrum continetur, studebat rebus, majorúmque nostrorum prosequendis memoriâ atque imitatione exemplis. Quo animo clariorum Societatis nostræ virorum gesta decoráque, non voce tantùm prædicabat frequen-

536. Ratisbona recepta.

537. P. Michaëlis Speer laudatio.

quenter, sed stylo etiam celebrare instituerat. Singulari denique pietate erga B. Virginem, Dei matrem, afficiebatur. Cujus in cultu augendo, illustrandóque operæ plurimum ponebat. Et, quod maximè Instituti nostri existimabat esse, mortalium omnium salutem sic habebat cordi, ut maxima etiam quæque in discrimina se se lubens conjecisset, dum quem hominem, sempiterni exitii ereptum periculis, asserere cœlo, Deóque potuisset. Cujus rei in ea ipsa, quam diximus, calamitate documentum dedit haud sanè immemorabile. Nam, cùm famosum quendam è militiæ ducibus hominem, correptum peste, in ultimo versari periculo accepisset, etsi eum sciebat ab Societate nostra alienum; tamen ultro invisens, comitate solitâ, amicáque hortatione eò adduxit, ut, exoneratis in aurem ipsius universæ vitæ piaculis, certissimâ cum spe salutis diem suum obiret. Rectorem autem, morientis, halitu afflatum, mors acerba aliis & luctuosa, sed ipsi exoptatissima haud ita multò post ad vitam transtulit immortalem.

538. Nobilia aliquot nostrorum funera.

Reliquis de Sociis, quos ea consumpsit lues, P. Joannem Schirmann, Bremgartensem Helvetum, admodum senem, & P. Ludovicum Vogl Straubinganum Bojum, vix dum egressum è junioribus, sed & Jacobum Pistorem, Augustanum Vindelicum, etiam tum juvenem, de Fratrum numero, singulari memoriâ dignos peculiaria quædam reddidêre ornamenta. Ac Schirmanni quidem eò fuit admirabilior virtus, quòd, quanquam omnem propemodum ætatem rebus œconomicis familiæque vectigalibus procurandis exegerat; assiduo tamen pietatis, religionisque studio sic excoluerat animum, ut ab Sociis vulgò pro sancto, perfectóque homine suspiceretur. Et verò ille tantò enixiùs incumbendum sibi ad animi culturam, vitæque perfectioris exercitationem existimabat, quantò proclivius esse arbitrabatur, humanis ejusmodi curis rerúmque profanarum tractatione, nisi ad divina identidem quidam velut receptus fiat, religiosum omnem paulatim enervari spiritum, atque elanguescere. Fessâ quoque ætate, jam jámque fatiscente corpore, agrestem etiam tum quandam, sex millia ab urbe, paræciam, cui temporum injuriâ Curio deerat, diu ac sedulò administrabat. Ibi cùm templi claves, & sacra vasa, sacrilegus fortè miles, latronis animo ac more, cum minis, gladio etiam in pectus districto, poposcisset, intrepidâ voce Schirmannus: „ Vitam eripe, sodes, exclamat: nil moror. At, meam ut „ prodam ecclesiam, nunquam effeceris. „ Fregitque Patris constantia vesaniam hominis, ut, humeros illius perstrinxisse averso ferro contentus, è conspectu illico se auferret. Altero pòst anno, cùm domum se fortè ex agro illo reciperet, exhaustis itinere fugientium virium reliquiis, antequam nox tota transisset, communi malo succubuit. P. Ludovicus Vogl, vota quatuor solemnia nuper admodum professus, eximium, admirandúmque id habuit, quòd cum perpetuis morbis doctrinæ ampliſsimæ copias, cum assiduo literarum studio atque tractatione summam virtutis ac pietatis curam, haud usitato facilè, nisi nobilioribus ingeniis, Deóque penitus addictis, nexu copulavit. Philosophiam ille Ingolstadii sic nostris tradidit Scholasticis, ut unà sanctorum scientiam eos non solùm exemplo, sed sermone etiam, atque institutione doceret, ac ferè discipulorum suorum non magister magis, quàm Pater spiritualis (sic vulgo dicitur) appellaretur. Ratisbonam inde translatus, juvandorum hominum studio ingentes exantlavit labores. Hisque intentum, summo ætatis flore, pestilentia oppressit. De Jacobo demum Pistore, juvene im-

impigerrimo, quid præclarum dignius, quàm quòd Patribus peste laborantibus piam navans operam, morbi particeps, mortisque esse, quàm caritatis deesse officio, præoptavit?

539. Dilingani Socii Lavingam captivi abstrahuntur.

Cæterùm, cùm maximè collegium Ratisbonense, reversis postliminio Sociis, instaurari cœptum esset; Dilinganum contrà, Sociis omnibus in captivitatem abreptis, disturbatur. Ejus hæc erat vexationis ratio. Constitutus ab hostibus fuerat Lavingæ Prætor Melchior Wurmbrand. Qui, quòd imperium sibi in omnem illam Danubii oram arrogaret, Danubiarchæ sumpsit nomen. Vix alius aut Lutherum deperierat magis, aut Catholicos pejus oderat. Jesuitis certè nemo infensior. Itaque iste, cùm rem Suecicam inclinatam, amissâ Ratisbonâ, cerneret; Bernardo Weimario Duci, ad Lavingam copias undique adversùs Regem Ferdinandum contrahenti, suggerit: „ Jesuitas Dilinganos Lavingam omnes „ deportandos, arctáque tenendos custodiâ videri; quoad esse periculum ab Rege desinat. Verendum quippe, ne ingenio callido atque „ ambiguo homines cum hoste vicino consilia misceant. „ Dictum, factum. Lavingam Socii Dilingani omnes, uno dempto Joanne Zauponio octogenario, eóque graviter ægrotante, sub initium Augusti mensis duobus curribus devehuntur; globo militum de Lavingano præsidio iter stipante. Ibi quartam in hebdomadam custodia omnes attinuit. Nec fructu tamen captivitas vacavit. Armatis custodibus injecta melior de religione, de pietate, mens. Unius clanculò (Catholicus is erat) excepta confessio; alterius publicè quoque expiatus animus, atque ad supplicium, quo ille afficiendus transfugii nomine educebatur, Christianâ virtute subeundum comparatus. Ita namque Slamersdorfius Tribunus, sub quo merebat, præter spem indulserat, ringentibus passim per oppidum heterodoxis, cùm hominem, geminos inter Jesuitas medium, Catholicarum precum ad Superos carmina claris præeuntes vocibus, incedentem publicè, intuerentur, injuriámque ac labem Evangelii sui luculentam interpretantibus. Septembri mense Ferdinandus Rex, devictis ad Nordlingam (id, quod referemus paulò pòst) heterodoxis hostibus, Lavingam versùs movere cùm cœpisset; convasantes, qui id oppidum tenebant, quanquam cæteros captivos ad urbem Ulmam secum abstrahebant; nostros tamen, novo Slamersdorfii, eóque minùs etiam expectato favore, Dilingam liberos, immunésque dimittunt. Revertentibus igitur obviam numero maximo effusi cives, lætitiæ publicæ lachrymas inter gratulationésque testimonia, multâ amoris, ac benevolentiæ significatione, edidêre. Quibus extemplo Socii caritatis atque officii reddidêre vicem; cùm civitatem præsentissimo direptionis periculo de Sacerdotibus nostris unus, qui maximè die redierant, eripuit. Nec multò antè collegii nostri expilatæ ædes erant. Eas quippe, ut habitatoribus Sueci, sic rebus Croatæ de exercitu Regio, Dilingam ingressi, prædatorum instar vacuaverant. Quare victu iniquissimo diu, nec nisi fontanâ, vitam Socii tolerârunt; donec integrata, ut licuit, res est, & favores quidam, quas fortuna, tempúsque sinebat, suppetias tulêre. Quos quidem superavit postea Ferdinandus Rex; cùm sarciendis, quæ erant à Croatis illata, damnis ingentem non frumenti solùm, sed vini etiam vim familiæ submisit. Urbem porro, hostili ereptam jugo, sub quo tertium in annum gemuerat, famosa illa belli soboles pestilentia, sicut alias, de quibus narravimus, civitates, postremis maximè duobus anni mensibus, corripuit,

540. Redeunt, & civitati opitulantur.

exhausitque. Ibi, cùm superstitioso quodam plebs amuleto adversùs contagionem passim uteretur ; dedêre operam Socii, ut nefasto, vanóque remedii genere sublato, sanctioribus armis adversùs commune malum decertaretur. In quibus erat, ut statis diebus puerorum, puellarúmque greges innoxias ad Superos manus in templo tenderent, ac præter eas, quæ solennes maximè Christianis preces sunt, peculiares etiam quasdam, popularibus opponi morbis psalmorum ritu solitas, quæ S. Bonaventuræ auctori tribuuntur, publicè persolverent. Nostrorum nemo, præterquam Joannes Zauponius, quem ægrotum domi solum ab Suecis relictum diximus, isque suo magis, & senectutis, quàm epidemico illo morbo, extinctus. Adjutorum erat è Sacerdotum ordine. Nuithonum natus in pago, cui Giffertio nomen, à pastoritia vita ad Musarum amœniorum amorem, cultúmque se se contulerat admodum puer, iisdem, quamdiu egit in Societate, unicè addictus. Quadraginta circiter Dilingæ annos, quæ dimidia erat ætatis pars, eósque academicâ plerosque in præfectura, consumpserat, prudens in paucis, piúsque juventutis rector, adolescentium pauperum, quos modis juvabat omnibus, verrissimè pater. Lapso corporis, animíque vigore senex, iterúmque puer, cùm nihil prorsus, ne precum quidem familiarium, quo languens, moriénsque semet solaretur, præmortua memoria porro suggereret, hymnis tamen duobus, quibus maximè assueverat (solennibus illis, quos canere Ecclesia de venerabili Eucharistiæ Sacramento, atque ad implorandam opem Dei matris Virginis, consuevit, *Lauda Sion Salvatorem*, *Ave maris stella*) clarâ voce, modulatáque, iterum ac sæpius repetitis eò usque confovebat spiritum sustentabátque, dum eum, Eucharistico ultimo recreatum epulo, Virgineóque patrocinio commendatum, conditori redderet.

§41. P. Joannes Zauponius extinguitur.

Cap. XL. *Ambergæ pestis : indéque cultus B. V. AUXILIATRICIS celeberrimus.* Ao. M.DC. XXXIV. à medio Julio.

MAjorem Ambergæ stragem in collegio nostro, pérque urbem, alisque nostris in sedibus per superiorem illum Palatinatum, Birckenfeldicis adhuc infestum excursionibus, pestilens annus iste M. DC. XXXIV. edidit. Hyemem illic, æstatémque pariter, illam sedatior pestis, hanc atrocior, vere medio incolumi, occupavit. Utroque tempore insignem operam afflictissimæ civitati P. Georgius Mannsdorfer, in laborantium solatium, obsequiúmque libentissimo animo expositus, navavit. Collegii Ministrum, P. Guilielmum Haïs Straubinganum, duodecimo Calendas Augusti, nóxque P. Christophorum Keck Brunnensem Bojum, qui rem familiæ procurabat, primos lues è nostris, annis minimè provectis, repentè oppressit. Quanquam Guilielmi fato initium plaga quædam improvido capitis incursu accepta, fecerat. Subito malo perterriti Socii, alii ad agrestia loca, Benckdorfium, & Mosam, salubriori, si sors daret, captandæ auræ, longiùs alii in sedes nostras remotiores, ac porro Egram, Pragámque, se se recipiunt. Ex his Egræ quidam, dans operam concionibus perfrequentem ac benevolum auditorem habuit. Cui, abitum deinde paranti, Calvinianis etiam ex hominibus militiæ dux, relaturus gratiam, quadraginta aureos, instituti nostri ignarus, obtrusit. Juniores duo de Gymnasii magistris (nam & scholas clausas oportuit) Trischenreitum se dum conferunt, quam maximè fugiebant mortem, incurrêre. Eorum alter, Georgius Herbst Landsbergensis Bojus hoc ipso in oppido octavo Idus Septembres ; alter, Valentinus Gasner Dünckelspülanus Suevus in pago vicino Idibus Augusti, mortalitate interceptus, terræque ibidem mandatus est. Maximâ uterque

§42. Lues Ambergæ, etiam in nostros sævit.

spe,

ſpe, viridiſſimâ juventâ, æquitate tamen animi, atque alacritate maximâ, quòd Divini Numinis ea voluntas eſſet, exceſſêre. Quin Georgius in ſummi beneficii loco ponere ſe, quòd tali vitæ conditione, tali genere mortis, ſupremum diem obiret, atque adeò in votis illud quoque habere, teſtatus eſt, ut omni humano ſolatio deſtitutus, multísque affectus doloribus, moreretur ; quò majore merito Chriſti gratiam ſcilicet, favorémque conſequeretur. Valentinus verò, cùm his, qui aſtiterant, vultu placido grates pro obſequiis egiſſet, præceptori etiam quondam ſuo nominatim, eíque præterea, quem animi ducem, rectorémque, & conſcientiæ arbitrum habuiſſet, immortales reddi ſuo nomine gratias per epiſtolam unius de Sociis voluit. „ Quippe illorum inſtitutione „ ac diſciplinâ aſſecutum ſe, intrepidus morti ut nunc occurreret. „ Quo dicto, Chriſti crucifixi ſignum complectens piéque deoſculans animam reddit Creatori. Benckdorfii quoque P. Victor Foſſa, Cransbergenſis Bojus, literarum cultu, Evangelicíque miniſterii ſolertiâ inſignis, peſtifero afflatus vapore, cùm Haſelmylium ſeceſſiſſet, exeunte Septembri extinctus eſt, Kimmersbruggii poſtea ſepultus in cœmeterio. Plures interim ex iis, qui Ambergæ perſtiterant, è vita migrarunt. P. Chriſtianus Trinckl Aichachenſis Bojus, octavo Idus Auguſti ; biduo pòſt P. Chriſtophorus Biegeiſen Altkirchenſis Alſata ; ille in munere atque officio concionandi ; hic Evangelico alio in opere (namque is ejus perpetuus labor in priſca religione per eum Palatinatum reſtituenda fuerat) contagione perſtricti, occubuêre. Et quoniam de P. Chriſtophoro Biegeiſen mentio incidit ; minimè ingratum legentibus fore arbitror, ſi rem unam hoc loco, haud equidem rebus magnopere noſtris cognatam, verumtamen memoratu dignam, & memoriâ ſalubrem, interſeruero breviter ex iis, quæ ille comperta ſibi per Palatini agri culturam familiaribus narrabat. Weidenſi in oppido, ubi operam ipſe Evangelio, ſuperiore anno, dederat, equitum Magiſter è Polonia oriundus, cùm inter epulas fortè, ac pocula, invictum ſe ſe adversùs ferrum & vulnera, telísque penitus omnibus impenetrabilem, non verbis modò militariter jactitaret, ſed re quoque ipſâ, experimentóque præſenti oſtentaret, complures cultros, validiſſimo ſibimet ictu inflictos, nudato in pectore innoxius, incruentúsque defregerat. Succeſſu rei, datíque ſpeciminis gloriâ (quod fere ſolet) crevit hominis vaniſſimi temeritas. Circumſpectat ſe ſe arrogantiùs ; ac mulierculæ denique, cui turpiter aſſueverat, illatâ mentione : „ Reliquum eſt, exclamat, amicæ quoque ut meæ honore ac no„ mine dignum edam inſuperabilis pectoris documentum ; „ diloricatóque thorace, renovat experimentum. Horribile dictu ! manubrio tenus infigitur tum ſtatim culter, & comploſis miſer manibus è ſede moriens ruit. Viam ferro ſcilicet ad præcordia fecerat laſcivus amor, qui prior penetraverat ; patuítque, eò maximè ſpectare Stygias id genus artes, ut quàm certiſſimum denique utentibus exitium afferant, ſuásque eſſe flagitiis poſitas à Deo vindice metas ; & libidinem, quemadmodum primum ſæpe, ſic ultimum non rarò ad perniciem facere momentum. Sed ad Ambergenſia noſtra revertimur.

543. Magiſter equitum Polonus miſere interit.

544. Cætera peſtilentiæ & famis mala.

Poſt Chriſtophorum Biegeiſen alterâ mox die P. Carolum Gotharduin Lotharingum, patriâ Marſalenſem, peſtilentia extinxit, recentem illum ab ſtudiorum palæſtris, neque annis triginta majorem ; cæterùm plenum jam ſpiritu Apoſtolico, lucríque animorum ſedulò intentum, & virtu-

virtutis, religionisque amore flagrantem tanto, ut, cùm affectum se communi malo sentiret, precaretur ex animo Deum, ut ne ultrà sibi prorogarentur vivendi spatia, ni futurum esset, ut altiorem quendam ipse ad perfectionis gradum in pietatis religiosæ fastigio persequendo evaderet. Quarto decimo Cal. Septembris, biduóque pòst, duos iterum Sacerdotes P. Joannem Hueter Aiblinganum, & P. Georgium Mannsdorfer Rottenburgensem, Bojos mors sustulit, præclarè ambos de Societate de re animorum, de literis meritos; & Georgium quidem, iis obsequiis ipsis, quibus expositum inter infectos cives diximus, immortuum. His verò Christophorum Weinberger è junioribus Fratribus, & sub mensis exitum P. Guilielmum Uhlanum Jsnensem Suevum, etiam tum Scholasticum, qui pestilentiæ vitandæ gratiâ Sulzbachio huc confugerat, addidêre fata. In urbe interea Julio mense, atque Augusto, cùm latiùs in dies manaret lues, eò ventum erat, ut quadraginta, & amplius, quotidie funera numerarentur. In agro tanta extiterat vastitas, ut maturis messibus messores compluribus locis deessent. Cúmque & urbium, regionúmque finitimarum, unde subsidia repeterentur, aditus omnes contagii formido, finiúmque custodia obsepsisset; accesserat altera insuper civitati pestis, difficultas annonæ; ut pomum citreum Philippeo emeretur. Itaque non morbo solùm, sed & fami, remedia defecerant, ruebántque in pejus identidem omnia. Neque tam urbs dehinc Amberga, quàm sepulchrum civium suorum, videbatur fore. Verùm ecce Deus, qui maxima plerumque mala maximorum facit occasiones bonorum, extremam eam calamitatem in singularia quædam vertit providentiæ suæ consilia, summúmque urbis, ac subjectæ illi provinciæ non decus modò, verùm etiam emolumentum. Id, quod ex his licet, quæ porrò subjicimus, intelligere.

Sita est Amberga ad radices montis, qui montes vicinos cæteros, ut magnitudine, sic nemorum, hortorúmque, atque arvorum amœnitate, facilè omnes vincit, ipsíque adeò facit nomen urbi am Berg. Quanquam colles verius vocaveris, quos montes dici, quoniam humiliora ibi sunt alia omnia, usus obtinuit. Ejus igitur præcipuè in montis, quà ex urbe ascensus est, viridaria, cùm sævissimè grassaretur pestis, laborantium civium se receperat multitudo; postquam decreto Senatûs facta erat emigrandi in agrum potestas iis, qui domi continere se ad id tempus, ne malum domesticum contagione vulgarent, compellebantur. Tuguria illis tumultuario opere ad quietem extructa in modum ferme castrorum. Liberioris auræ beneficio, spes erat, recreatum iri faciliùs. Sed fefellit opinio. Nihil usquam visa vis morbi remittere. Increbuérátque rumor, ominosa quædam circa montem exaudiri sæpius lamenta, ac velut lugentium planctus quosdam, atque ploratus. Cujus fama portenti cùm varios cieret animorum in civitate motus; tum P. Casparus Hell, collegii Ambergensis Rector, humanis omnibus desperatis remediis, cælestia unicè quærenda præsidia, impensiúsque solicitanda interpretatus, insigni consilio, eóque divinitus haud dubiè injecto, Magistratibus persuadet, ut, voto publico nuncupato, ædiculam sacram in jugo montis condendam, Deiparæ Virginis honore ac nomine, civitas decerneret; si fortè, placatis iris cælestibus, pestilentiæ finis aliquis, miseriæque fieret. Erat quodam in collegii loco, ubi remittere animos à mensa, familiari inter se colloquio, Socii consueverant, imago Virginis matris, infantem filium complexantis, ejus iconis exemplum, cujus celeberri-

1631. B. V. Auxiliatrix primum coli Ambergæ cœpit.

berrima est cùm Passavii apud Austrios, tum verò Oeniponti apud Tyrolenses, Auxiliatricis nomine, religio : piissimo eadem aspectu, amœnissimáque specie, atque ejusmodi planè, quæ cælestis quiddam dulcedinis, gratiæque, ac nempe animum Virginis, piis propitium clientibus, videretur spirare. Hanc Rector effigiem civitati obtulit muneri, in spem salutis, atque ad commune solatium collocandam in monte, publicóque cultu afficiendam. Ædiculæ extruendæ in præsens facultatem calamitas negabat. Visum interim, dum verteret fortuna, exponere imaginem in concavo turris, qua speculâ Palatini veteres in ipso monte, sicut aliis passim in locis editis, adversùs hostium, prædonúmque incursiones utebantur. Is locus, expurgatus confestim, &, quem poterat in modum, instructus, ornatúsque, Marianam effigiem, ritu publicæ supplicationis deportatam ex urbe, tertio Nonas Septembris accepit. Rector ipse Casparus Hell, amictu sacro conspicuus, detulit. Comitatus totus è militibus aliquam multis, horúmque Præfectis, & perpaucis oppidanorum, è pueris præterea, demortuorúmque pupillis civium (adeò exhausta funeribus urbs erat) constabat. Sed, quò miserabilior supplicantium cœtus, hoc erat supplicatio flagrantior ; eóque nomine dignior, cujus vota Deus, patrocinio Virginis commendata, respiceret. Et verò statim, atque in eo montis loco collocata imago erat, animadversum est, vim publici mali, multis imminutam partibus, ad finem spectare. Morientium, languentiúmque minor in dies numerus. Nostrorum quoque nemo dehinc domi, præterquam de exteris hospes, P. Joannes Colinus, Erfordiani collegii Rector, adulto Septembri extinctus. Quem extorrem huc injuria belli cum Sociis aliis Rhenanæ provinciæ compulerat ; magno animo virum, eximiáque sapientia, & suæ sanè provinciæ memorabilem. Respirare igitur civitas. Datúmque negotium ædili, qui Campum Lycium primò, deinde Passavium urbem, adiret. Quo utroque loco Auxiliatrici Virgini dedicata ædes superioribus annis fuerat ; cujus maximè in modum extrui ædiculam placebat. Dum ille abest, salubritas urbi ex toto rediit, licuitque domos, quotquot vacuaverat pestilitas, repetere. Reversus deinde cùm esset, manus operi admota extemplo ; conferentibúsque pecunias de suo Præfectis militum (in quibus Joannis Wahlii Comitis, cui omnes parebant, munificentia eminuit) & de publico Magistratibus civitatis, fundamenta jacta ædiculæ, primúsque in auspicium ædificii lapis solenni ritu, summópue civium omnium, ac militum gaudio, positus.

§46. Eidem extructa ædicula.

Verùm, qui sunt mores hominum, insequenti anno, cùm sensim hebescere beneficii memoria cœpisset, remisit operis paulatim studium ; postremò elanguit ; planéque omissa ædificatio est. Ingratæ culpam urbis biennio toto cælestis ultio (tardior nempe plerumque, suus veniæ quoque ut sit locus) præteriit. Tum verò illapsa iterum mœnia pestis, unius de Consulibus civitatis, cui Simoni Clementi nomen, familiam corripuit, uxorémque, & filios duos adolescentes de medio sustulit. Neque ultrà tamen grassata est. Nam docti malo Ambergenses pia protinus resumpsêre consilia ; eáque constantiâ institêre operi, ut anno M.DC. XLI. ad fastigium perducta, eleganti specie, concinnáque, ut destinatum erat, rotunditate, ædicula staret. Cujus in ædificii materiam vim lapidum benè magnam homines nostri de ea copia, quam decennio antè extruendis collegii ædibus, ingruente bello, nequicquam paraverant, suppeditavêre ; ut, unde fuisset consilium operis primum, adjumen-

menta quoque accederent. Crevitque inter hæc in oppidanis non fiducia modò, cultúsque B. Virginis, verùm etiam, quam illa conciliat, in Deum pietas, religionísque orthodoxæ amor ac ſtudium; ut, cùm per bellicos illos, qui concuſſerant omnia, tumultus res Catholica langueſcere nonnihil apud Ambergenſes, ſicut apud alios non paucos Palatinorum (recentes videlicet etiam tum in diſciplina Eccleſiæ, neque ita pridem emerſos è Lutheri, Calviníque erroribus) viſa eſſet, nunc demum firmas agere in animis radices, & conſtare ſibi, haud dubiis indiciis intelligeretur; quippe civibus ad unum omnibus Ambergæ in ſacramenti Paſchalis communionem orthodoxo ritu jam convenientibus, magísque multò affectis ad inſtituta Eccleſiæ, atque ad feſtorum, cæremoniarúmque ſacrarum religiones; ſed & maximâ cupiditate ad Sacerdotum noſtrorum confluentibus conciones, fidentiúsque longè, quàm antehac unquam, inſtitutioni ſe ſe, ductuíque eorum permittentibus. Itaque jam certam tandem de ſe ſpem præbebant, futurum, ut ſub tutela, præſidióque Auxiliatricis Virginis in orthodoxæ gremio Eccleſiæ perpetuâ dehinc, inconcuſsáque fide conquieſcerent. Neque illa modò beneficia cœleſtia, quæ, B. Virginis favore impetrata publicè fuerant, confirmavêre Ambergenſium animos; verùm etiam B. Aloyſii Gonzagæ patrocinio duo quædam, à privatis accepta per id tempus, momenti nonnihil ſuperaddidêre. Georgius Ægidius à Siggenhauſen, clarâ vir nobilitate, idémque in eo Palatinatu Quæſtor à Maximiliano Principe inſtitutus, cùm ſingulari quadam pietate hunc Angelum Societatis noſtræ coleret, librum, in quo res ejus geſtæ enarrabantur, lectitare cœperat. Accidit tum fortè, ut è civibus plebejus quidam, deturbatus de mente, non ſolùm pro inſano omnia ageret, ſed eo etiam agitaretur furore, quem ægre vis ulla, niſi ferro pedibus injecto, compeſceret. Miſeratus hominem Quæſtor, cùm ſuccurriſlet Aloyſii memoria, piâ fiduciâ ſtimulante animum, verba paucula hujusmodi, *B. Aloyſi, ora pro me*, ſuâ manu deſcripta in ſchedula, appendi ad pectus furentis, certámque precationem fieri ab uxore illius, qua viro ſanitatem oraret, juſſerat. Nec mora. Ad mentem rediit maritus, agnoſcénsque ipſe beneficii miraculum, retinuit ſchedulam, nunquam etiam in poſterum ab ſe dimittendam. Sed & Quæſtori ſua profuit pietas. Filiolum ille, vix trimulum, phreneticis jam jam intemperiis interimendum, poſteaquam voto ac precibus B. Aloyſii imploravit opem, incolumem, ſanúmque recuperavit.

547. B. Aloyſii beneficium geminum.

548. Ædiculæ Marianæ inſigne templum ſuccedit.

Mira deinde res alia in ipſa ædicula, quam Ambergenſis montis jugo inædificatam diximus, anno M. DC. XLVI. evénit. Quæ collocatæ inibi Marianæ imaginis religionem plurimùm auxit. Incendio namque, incertum, unde exorto, repente omnis undique ædicula, pariete duntaxat lapideo relicto, abſumpta eſt. Neque labem tamen à flammis ullam, quanquam proximè infeſtis, imago accepit. Tanta verò illic poſtea quoque non pietas modò popularium, ad venerandam illam, ut ut ſede nudatam, affluentium, ſed liberalitas etiam offerentium pecunias fuit, ut inſtaurato ſubin ædificio, aráque de integro reſtitutâ, ornatum priſtinum, & ſplendorem locus haud magno temporis intervallo receperit. Ædiculam novam anno M. DC. LI. Sebaſtianus Denichius, Proëpiſcopus Ratisbonenſis, honore ac titulo Auxiliatricis Virginis conſecravit, imploratis unà in loci præſidium ac tutelam S. Michaële Archangelo, Sanctísque Rocho, Firmo, Carolo, Ignatio, Mauritio, hujúsque ſociis Martyribus. Qua occaſione,

casione sacramento Chrismatis, quod plusquam centum annorum spatio administratum nemini Ambergæ fuerat, quinque millia hominum impertiti sunt. Post hæc eodem in monte monumenta alia pietatis varia, hominibus nostris auctoribus, addita, non ornârunt magis, illustrarúntque eam Virginis Deiparæ sedem, quàm visentium accenderunt animos, religionémque extimulaverunt. Primùm sacella minora septem, nominibus Marianis præcipuis insignia, quà iter ad ædiculam stratum est, ædificata. Stellæ deinde, itineri alii (quippe multiplex est aditus) interpositæ, in iisque patientis Christi adumbrata mysteria. Summo præterea in dorso montis, quà is Boream spectat, trabales cruces defixæ tres, cum sculptilibus simulacris, morientem Christum inter duos latrones, ita, ut erat in monte Calvariæ, repræsentantibus. Ad hæc sepulchrum Christi, loco paulò humiliore, qnem in modum Hierosolymis hodie instructum visitur, cum simulacro sepulti positum. Eodem denique in clivo specus, piam referens Mariæ Magdalenæ solitudinem, contemplantis divinæ, cæleſtiáque prælibantis. Ita ornatus mons, magísque in dies non mortalium tantùm pietate, donísque, ac supplicationibus celebratus, sed cæleſtibus etiam illustratus favoribus, perpetuos undique cultores Virginis, eósque de finitimis etiam regionibus, tantâ frequentiâ ac multitudine accivit, quantam capere haudquaquam ædiculæ spatia possent. Ergo Magistratuum tum civilis ordinis, tum eccleſiastici, decreto, summáque populi non voluntate modò, verùm etiam gratulatione, atque lætitiâ, amplioris ædis, anguſtiorisque condendæ suſceptum negotium est. Cujus ædis altare maximum, ubi Virginis imago reponeretur, eo constitui loco placebat, quem ab initio illa in turri vetere tenuisset. Operis labor triennia continenter duo, quorum alterum priori sæculo Christiano finem, alterum posteriori initium faciebat, occupavit. Neque unquam aut operi sumptus, aut labori animus defecit; tametsi publicis calamitatibus, bellique malis tum quoque plurimùm opera interturbabatur. Anno igitur M. DCC. III. ad fastigium fabrica pertigit; stetítque magnificâ mole, miráque pulchritudine, non jam ædes tantùm sanctissimæ Matris, sed Reginæ cæleſtis planè basilica, instructa pluribus utrinque altaribus, operísque tectorii singulari undique artificio exornata. Quam octavo pòst anno Albertus Erneſtus Comes Wartenbergius, Proëpiscopus Ratisbonensis cæremoniâ publicâ cùm dedicaret, pro eo festo ab Roma indulgentias ampliſſimas Patres nostri, visentibus impertiendas, impetrârunt. Accessítque anno sæculi vigesimo supremum ædificio decus, eximiâ mole, egregióque opere turris; &, quod omni est ornamento potius, sanctior in dies, majórque indigenarum pariter, advenarúmque religio. Quam innumeris Deus beneficiis, prodigiosísque, atque admirandis prorsus favoribus, ut comprobaverat antè, sic deinceps est prosecutus. Plurimis etenim in rebus, negotiísque, non difficillimis modò, verùm ope humanâ planè inexplicabilibus, sed & corporum, animorúmque graviſſimis longè in malis, ultimísque adeò etiam vitæ periculis, præsens Virginis auxilium oblatum est. Rursúsque ignibus illustrata in æde novâ, ut primâ illâ quondam in ædicula, imago; cùm semel, atque iterum ictu fulminis percussus locus, læsis circùm altaris, ædísque partibus, illæsam ipsam, illæsos homines, qui supplicabant, mirabiliter servavit. Nec minus habet admirabilitatis, quod anno M. DCC. XXXIV. accidit, cùm festum sæculare translatæ in montem imaginis feriis octo solemnibus splendidiſſimum in modum ageretur. Ibi namque ex tormentis bellicis præcipuæ

molis

moliis unum, qualia plausui publico complura displodebantur, inauspicatâ diruptum fulminatione, disjectúmque, cùm rotas & cantherios cæterorum variè labefactâsset, homines tamen, qui circa erant, quinquaginta & amplius, innoxios prorsus, atque intactos reliquit, præter unum quendam, Joannem Casparum Held. Qui non virgæ præfixo fomite, ut fert artis disciplina, sed manu temere admoto, per juvenilem petulantiam tormentum cùm exonerâsset; læsus graviter in malâ dexterâ, humíque afflictus, pro perdito, conclamatóque usque eò jacebat, quoad, omnibus, qui concurrerant, provolutis in genua, Virginísque opem implorantibus, commovit se suapte sponte, erectúsque in pedes, atque in fiduciam, tam celerem divinitus est medelam expertus, primâ ipsâ ut nocte ad cicatricem perducta plaga sit, paucísque diebus ex toto sanitas redintegrata.

549. Ostentum ante mortem P. Caspari Hell.

Hunc itaque in modum Ambergensis civitas, omnísque ea Palatinorum regio, sanctioris cujusdam Palladii loco Marianam illam accepit imaginem; publicæque velut salutis arcem, propitiæ Virginis, Matrísque sedem, in illa montis æde nacta est; illustre profectò superatæ pestis non ejus modo, quæ invasisset corpora, sed pejoris etiam alterius, quæ venenatis errorum dogmatis animos corrupisset, monumentum. Cæterùm, tantæ qui rei initium salubri consilio, pióque munere fecerat, P. Caspárus Hell, collegii nostri moderator, hebdomadâ septimâ pòst, quàm expositâ in montis jugo imagine urbem liberaverat, diem suum obiit, minimè utique amissâ vitâ; sed translatâ in immortalitatem, postquam præstantius porro vix facere aliud, quàm quod tum fecerat, mortalis poterat. Haud ita multis ante obitum ejus diebus insolita res, eaque ostento simillima, Ambergæ acciderat. Tecti ædis nostræ ad plagam Borealem tegulæ, qua parte contigua turris est, ab imo ad summum apparebant rubentes, imutato perspicue colore, quasi recens essent superimpositæ. Causam, qui naturalibus rem eventis ascripserant, in flores metalli, quo regio illa abundat, vapore solis incensos, conferebant. Pro portento vulgus habuit. Eandémque tecti mutationem olim quoque accidisse, quo anno religio corrupta per Lutherum Ambergæ fuisset, seniores civium narrabant. Rector, siquid colore illo portenderetur, id signum obitûs sui interpretari se dicebat. Sed & hujus postea in collegii regimine successor, P. Joannes Manhard, cum anno M. DC. XLII. eadem tecti rubere pars, ac velut renovari visa esset, omen mortis suæ, quanquam satis valebat, accepit. Utcumque tamen se res habet; uterque haud multò pòst, quàm is rubor apparuit, in vivis esse desiêre. Atque ille quidem ab superiore urbis, collegiíque calamitate valetudinis labem quandam, tacitásque pestis reliquias cùm traheret, in agrum tantisper, limpidioris auræ usurus beneficio, concesserat. Ibi tertio decimo Calendas Novembris obscuro quodam in loco extinctus est. Quo eodem die de Fratribus domi Martinus Conradius, Rhenanus exul, cùm lectulos, indumenta, cubiculáque Sociorum, quos pestilentia consumpserat, solicitiùs, quàm cautiùs, curâsset, purgasétque, contagione affectus, interiit. Uno ambo sepulchro ante aram principem in templo nostro humati. Dolore, luctúque occasus Caspari Hell, velut præcipuâ quadam extinctâ Provinciæ spe, non Ambergæ magis, quàm per cætera collegia, Socios afecit. Natus Ingolstadii annum vitæ tertium & quadragesimum nondum expleverat, votorum quatuor in Societate Professis haud ita multis antè annis adscriptus. Magnum virum ingenio, majorem animo, maximum

550. Præclara ejus merita in Societatem.

denique spiritu Apostolico, eundémque Instituti, ac progressuum Societatis nostræ studiosissimum, annales prædicant. Auctoritate & gratiâ apud omnis generis, ordinisque mortales mirificâ valebat. Quæcunque se se spes Evangelicæ frugis ostendisset, in eam consilia, virésque continuò intendebat, non destiturus inceptis, antequam perfeciſſet. Opinionibus, rumoribúsque omnibus superior, deliberato semel in opere perstabat immobilis. Neque læta, tristiáque, ut inciderant, alterabant vultum. Eximiis artium, quæ inerant, virtutúmque ornamentis addebat modestia gratiam; cùm tantò minor esset apud animum suum, quantò apud omnes clarior. Moribundo certè in supremis illud erat votis, ut vitam finiret summis in doloribus, tumularetúrque in palude teterrima. Adeò suimet rationem nullam, nisi ut abjiceret se se, despicerétque, ducebat.

1551. & Palatinatum. Hujus viri merita in orthodoxa religione per Palatinatum constabilienda, amplificandáque potissimùm eminuêre. Nam præterquam, quòd Ambergæ, ubi à quinto jam anno Sociis, primus collegii Rector, præerat, insignem ei negotio navavit operam, operarios cæteros Societatis nostræ, Palatinis pluribus divisos etiam tum stationibus, consilio atque auctoritate regebat, & supplementa illis operarum, vel auxilia, ut res ferebat, providè suppeditabat. Stationem Reichenbachiensem, interversam bello, haud multis antè mensibus, quàm è vivis abiit misso illuc, P. Thoma Boluerio, Rhenanæ provinciæ Scholastico extorre, restituerat. Sed Boluerius, cùm totus esset in Evangelici ministerii laboribus, sæviente iis etiam locis pestilentiâ, contage ictus, quinto Calendas Septembres occubuit. Nuda statio iterum ad tempus per operariorum post tot funera penuriam relicta est. Anno proximo cùm denuo instauraretur, ludi magistrum, profanum hominem, Curionis obeuntem vices, baptismo infantes tingentem, unguentem moribundos, matrimoniis assistentem, Sacerdotes illic nostri offendêre. Cui simillimus vicino quodam in loco mysta sacrificationem Sabbato faciebat rusticis; die autem Dominico de cathedra populum docebat; à meridie choraules tripudiis accinebat. Adeò præceps erat in devia, ni præsentia pastoris regeret, errare assuetus quondam, nupérque dedoctus grex. Neoburgi ad amnem Schwarzachium P. Casparus Wenck Mosburgensis & P. Jacobus Agricola Aichacensis Bavari, dum Sacerdotalia ibidem munia strenuè obeunt, pestilentiâ uterque absumitur. Casparus severioribus juxta & humanioribus disciplinis apprimè excultus, egregiisque omnibus præditus artibus, cùm & Philosophorum cathedras, & Theologorum, insigni cum laude tenuisset; jámque in Hieronymiano Dilingæ collegio moderando per annos aliquot operam posuisset, ad majora porro existimatione publicâ destinatus; minora omnia consectans ipse per singularem animi demissionem; nec aliud spectans magis, quàm ad instituti nostri, disciplinæque modum se se quàm accuratissimè ut fingeret; cùm præcipuo quodam religionis Catholicæ amplificandæ flagraret studio, scirétque, hoc esse in primis ipsis Societatis nostræ officiis, mortalium omnium ut bono deserviret; eam unicè sibi à Majoribus depoposcerat provinciam, ut in reducendis ad Ecclesiæ fidem, quos Lutheri perfidia, aut Calvini, pervertisset, Evangelicos inter operarios elaboraret; nactúsque illam Palatinis istis in tractibus, dum penitus animo indulget suo, contractâ inter labores Apostolicos pestiferâ labe, septimo decimo Calendas Augusti migravit è vita. Agricola, religionis item, virtutisque studio inflammatus maximo, cùm totum se se animorum

1552. P. Caspar. Wenck.

1553. Et P. Jacobus Agricola, pesti succumbunt.

salúti

ſaluti devoviſſet, plerosque omnes maturioris ætatis annos inde ab ſuſcepto ſacerdotio in revocandis ad veritatis viam errorum aſſeclis conſumpſerat : diu & ipſe, multúmque in Palatinis expeditionibus verſatus ; difficultatum idem, periculorúmque, ut in arduo illo negotio, victor quamplurimorum. Neoburgi verò, ſeu Novenoburgi, dum Sacramenta populo (nam curionis munere fungebatur) ſedulò, piéque adminiſtrat, peſte tactus, ſeptimo Idus Octobres mortalitatem poſuit. Dehinc nemo de noſtris, quod reperiam, in eam ſucceſſit ſtationem. Catholicis quippe moribus jam probè inſtituta civitas Sacerdotum ſecularium deinceps curæ relicta eſt. Luem interim Tirſchenreitenſis quoque ſtatio infeſtam admodum eſt experta. Neque tamen de Patribus id loci quisquam extinctus. Quorum quidem in rebus ad populum utiliter geſtis id refertur, quòd, cùm jam plerosque cives reddidiſſent Catholicos, pia quædam parœciæ illius inſtituta vetera, per Lutherum olim antiquata, partim reſtituere in integrum, partim nova quadam ratione in mores reducere, ſalubri conſilio ſint aggreſſi. Itaque cùm & quinque ibi celebrari ſodalitia inde ab anno circiter M. CCCC. LXXXVII. conſuêſſent, in quibus beatæ mortis causâ divino munere impetrandæ ſupplicationes potiſſimùm fiebant ; neque jam eorum, præter nomen quoddam, & communem ſodalium ſepulturam, quicquam ſupereſſet ; inſtauratos cœtus illos, melioribúsque temperatos legibus, Dei parenti Virgini, ſub cruce filii lugenti, in clientelam Patres tradidêre. Singulare quiddam ibidem habuit emeriti militis ad orthodoxa ſacra converſio. Hic ſemel iterum, ac tertiò ſibi viſus erat per quietem admoneri, Catholicum aliquem ut Sacerdotem, eúmque de Societate noſtra, quæreret, quo miniſtro errores pariter, noxásque ante actæ vitæ univerſas deponeret. Quæ res memoriam renovat mihi alterius hominis, Calvino perditè addicti, quem noſtris quidam de Sacerdotibus, in Palatini agri cultura deſudantibus, omni ope conatus erat ad ſaniora perducere. Monita iſte nortantis, diſputantisque omnia ſpreverat. Moritur interea Pater. Homo, peregre abiens, alia agitare omnia, quàm ut errores illos abjiceret. Tum repentè noſter aſpectabilem ſe erranti offert ; &, quem vivus permovere verbis, ut morem gereret, nequiſſet, mortuus verberibus eſt aggreſſus, flagrísque probè conciſum, eò demum adduxit, ut homines noſtros confeſtim adiret, eorúmque miniſterio Catholicis adjunctus, Eccleſiæ clientem ſe ſe ex publicâ formulâ profiteretur.

554. Turſoruti, ſeu Tirſchenreitæ, acta.

555. Mortuus noſter quendam verberibus ad meliora perpellit.

JAm funerum ille propagator morbus, qui tot vetera noſtra domicilia tot capitibus multavit, novam ſedem noſtram, quæ Straubingæ erat, planè totam exhauſit. Menſe Martio Straubinga, recepta è Sueco, cùm reſpirare luberet, hoſtes nacta pro uno duos, famem, & luem, haud paulò pejùs affligi cœpta erat. Sex, qui de noſtris id loci curabant, in obſequium laborantium civium ultro operam detulêre. Corporum pariter, animorúmque, ut licuit, levata languentibus mala. Quamplurimi, ſalutaribus expiati myſteriis, meliore ſpe, quàm viverent, moriebantur. Peſtis, multiplici ſtrage formidabilis, inſequentem etiam in annum ſævitiam porrexit. Millia hominum omnino decem & octo, traditum eſt, interiiſſe. Ex noſtris brevi præter juvenem, ſcholæ præceptorem, nemo ſuperfuit. September iis potiſſimùm fatalis. Primi omnium florentiſſimâ ætate viri duo, ab ſtudiis recentes, P. Georgius Megglinus, Mattikovienſis Bojus, & P. Chriſtophorus Selva, Caldarienſis è Tyroli, præcla-

Cap. XLI. *Straubingæ ſedis difficultates : Soſſavianæ ædis celebritas inſtaurata.* Ao. M.DC. XXXIV. ab extremo Auguſto.

556. Noſtros omnes, dempto

ano, contagio rapit.

claro uterque ingenio, insigni doctrinâ, virtute atque religione maximâ, ille pridie Calendas Septembris, hic tertio Nonas, mortalitatis exuvias posuêre. Haud multò adultior illis Martinus Kolb Monachiensis, qui rem domesticam curabat, octavo Idus religiosæ caritatis, quibus assueverat, officiis immortuus. Pridie Idus familiæ Præses, P. Albertus Kapfel, Monachio & ipse oriundus, communi malo succubuit. Votorum quatuor ille religione adstrictus, Alberti Ducis Bojariæ filiis confessarius, duobus Provinciæ collegiis Minister, tertio Rector, Straubinganæ denique coloniæ moderator datus, cum dignitate, atque approbatione, omnia gesserat. Captivi ritu, quòd alibi diximus, per hostes abstractus Ratisbonam, indigna multa, asperâque hebdomadis undecim tulerat. Inde redux, cùm se, suósque in discrimen, bono maximo afflictissimæ civitatis, dedisset, piæ victima caritatis cum filiis pater hoc duriore cecidit fato, quòd, cùm vix annos quinque & quadraginta explêsset, spei plurimum secum, non meritorum solùm, in sepulchrum intulit. Pro Fratre Martino extincto Daniel interim Eckstein Argentoratensis, aliunde submissus, in ægrotantium domi nostræ obsequium, verius in societatem fortémque præclaræ mortis, advenerat. Hujus viri multò maxima fuit apud Socios omnes propter virtutem ac pietatem existimatio. Hæresin puer è parentibus hauserat. Saniora subinde doctus, nostróque additus numero, quoscunque eadem infectos errorum pestilentiâ nactus esset, consanare modis omnibus laborabat. In officiis religionis, in precibus, in Dei consuetudine plurimus erat; in corporis domandi studio, perpetuáque atque adeò exquisitâ suimet afflictatione propemodum nimius. Nec homini satis, proprias in se se armare manus; aliena quoque in id bellum auxilia solicitavit. Itaque, cùm vestiarii custodiam Ingolstadii ageret, sartorem juvenem, officii administrum, cædendo flagris corpori usque eò adhibuit, donec, re compertâ, Præsides gravissimis verbis interdixêre. Neque verò in motibus animi regendis, compescendísque minus operæ posuit. Patientiæ quidem illo ipso in collegio Ingolstadiensi palmare præbuit specimen; cùm viro externo, sub tectum nostrum recepto, ministrare jussus, importunissimi hominis ineptias duorum circiter annorum spatio, æquissimo animo, unóque suavissimæ caritatis tenore pertulit. Futura quædam divinitus visus est (qua notâ intimos Deus amicos ornat) prospexisse. Certè Eustadium urbem in cineres redactum iri, quod per Suecos factum in loco narravimus, haud paulò antè iterum ac sæpius prænunciaverat. Cúmque de Scholasticis nostris Ingolstadii Daniel Charpentier decursis Philosophiæ studiis, ad ineundum Eustadii Grammaticæ magisterium destinatus, antequam capesseret iter, ad Ecksteinium hunc nostrum, salutandi gratiâ, accessisset; ipse, vaticinantis in modum: „ Siquis meo, inquit, esset lo„ cus consilio; haud equidem auctor tibi forem, Eustadium nunc qui„ dem te ut conferres. Neque enim prosperis illic es rebus usurus. „ Cui dicto quàm verè postea respondérit eventus, ex iis facilè æstimaveris, quæ fusè suprà de Danielis hujus varia fortuna in Eustadiani collegii rebus memoravimus. Sed satis hoc fuerit ad Ecksteinii laudem, quòd eum se se inter Socios præbuit, quem cæteris Fratribus exemplum ac specimen religionis, pietatisque, ac modestiæ, obediéntiæ item religiosæque simplicitatis, proponendum omnes existimarent. Mortem ille, dum Sociis morientibus ministrat, contagione hausta, nono Calendas Octobres oppetiit. Supererat è Sacerdotibus P. Adamus Straub,

557. Elogium P. Alberti Kapfel.

558. Danielis Eckstein,

Vide suprà num. 452. & seqq.

559. & P. Adami Straub.

Biun-

Blumbergâ in Suevia ortus, claro vir nomine, nec doctrinâ, prudentiâque magis, quàm religione, ſtudióque inſtituti, ac ſingulari quodam Societatis amore commendatus ; de Provincia verò, publicáque re noſtra longè optimè meritus. Domiciliis ille regendis unum & viginti annos, præcipuísque interea adminiſtrandis negotiis multifariam adhibitus, conſilio atque operâ rem ſtrenuè ubique, proſperéque geſſerat. Conjunctus Deo, in turbidis, adverſisque rebus æquiſſimi animi conſtantiam retinebat immotus. Se primùm, tum Socios, curæ ſuæ commiſſos, denum homines univerſos (qui rectiſſimus ordo eſt) inſtruere omnibus non ad ſalutem tantùm, verùm ad cumulatiſſimæ quoque virtutis perfectionem, ex inſtituti noſtri ratione allaborabat. Straubingæ, jam ſenex, juniorum induſtriam, alacritatémque in rebus publicè, privatímque agendis æmulabatur. Et quanquam cæteros in cura ægrorum Socios, domi Fratres, Patres foris, fatalem expertos contagionem, ante oculos habebat ; nihilo ſegnior idcirco eodem ipſo in obſequio, ſed ob id etiam ſolertior, quòd ſolus jam ipſe Sacerdos reſtaret, verſatus eſt. Neque verò ſublevandis corporibus, quàm juvandis animis, minùs operam navavit. Traditum quippe eſt, extinctis medicis, dilapſisve, Adamum complures variis morbis, hydrope, febribus, lue, præſentis remedii beneficio liberâſſe. Cum igitur majorem aliorum, quàm ſuimet curam gereret, contage facilé affectus, domeſticísque additus funeribus menſe Octobri ad immortalia laborum præmia ultimus evolavit. Atque ita unus jam domi noſtræ ſuperſtes erat Georgius Alber Grammaticæ tradendæ (quod quidem officium tum vacabat) addictus. Is cùm fortè ad P. Adami jam extincti lectulum malum citreum poſitum conſpexiſſet, ſervandum ratus, ubi poſtea guſtavit, peſtem denuo hauſit, quam primus omnium jam antè contraxerat, víxque demum remediorum, fomentorúmque beneficio evaſerat. Recreatus tamen tum quoque, cùm parùm utilem ſe civitati utpote ſacerdotii expertem, cerneret, domus noſtræ clavibus urbis Magiſtratui traditis, ad tutiora abiit.

Sic abruptam Societatis noſtræ Straubingæ ſedem Decembri menſe P. Guilielmus Uhlæus, & P. Balthaſar Lochmayr reſtituere voluntate Præſidum aggreſſi, non modò maximas in difficultates annonæ, ſed in lites etiam, haud ſanè expectatas ſibi, incidêre. Subſidia, quibus noſtri alerentur, quanquam publicâ pactione, ſignatáque ſtipulatione ab initio condicta, Magiſtratus urbanus jam denegabat; temporum iniquitatem, bellíque injurias, quibus reipublicæ mutatus à biennio ſtatus, exhauſta æraria, protritæ opes eſſent ; ad hæc vitii quiddam in pactis, principio initis, tanquam privatâ duntaxat auctoritate pleraque transacta forent, cauſatus. Res magnopere Socios, atque inprimis Ingolſtadianos, afflixit. Quippe magni intererat collegii Ingolſtadiani, pactorum integram ſervari fidem ; cùm, quemadmodum intelligi ex iis poteſt, quæ de ſedis hujusce Straubinganæ primordiis initio narravimus, pars conventorum ad id collegium haud ſanè exigua pertineret. Itaque diu, multúmque cum Straubingano Senatu, &, poſtquam nihil proficiebatur, cum Dicaſterii etiam, quod Bojariæ Septemvir id loci habet, Proceribus, P. Joannes Glück, Rector Ingolſtadianus, quà coràm, quà per literas egit, negotium ut expediret. Fruſtra fuit. Lis in longinquum tracta eſt. Neque inter hæc defuit, qui Gaſparis Scioppii, tum maximè nobis infeſti, æmulatus artes, exaſperare civitatis in Societatem animos inſig-

560. Straubingæ res noſtrorum familiaris laborat.

Vide ſuprà num. 16. & ſeqq.

insigni calumniâ, cùm fortè publicæ cujusdam supplicationis celebritas in unum cives, civiúmque principes, & præcipuos quosque Procerum, primatúmque omnis ordinis congregâsset, adniteretur. Atque illum quidem spectatissimorum hominum corona eadem, cui probra in nos, conviciáque oggerebat, reprehendit, correxítque. Cæterùm neque Rector Ingolstadianus, neque Provinciæ Præpositus Antonius Welser, qui & ipse Straubingam subinde se contulerat, evincere quicquam, quod attineret ad causam nostram, poterat. Auspicatiùs P. Wolfgangus Gravenegg, Welseri successor, anno M. DC. XXXVII. negotium gessit. Is cum Glückio Straubingam ingressus mense Majo, eô causam adduxit, ut civitas cum Societate in nova quædam pacta descenderet. Quibus initis & in præsens opportunè satis pro temporum difficultate consultum est Straubinganæ nostræ, quæ tunc esset, familiæ, & in futurum complendi collegii, quod ab initio designatum erat, via quædam & ratio constituta. Eáque conventa Septemvir Maximilianus rata esse jussit. Interea P. Georgium Ernestum, virum insignem, eundémque à concionibus, quas Ratisbonæ habuerat, inprimis celebrem Straubingam Præsides miserant, qui Sociis præesset. Nam, quem ad id antè destinaverant, P. Guilielmus Uhlæus, febri correptus, cùm Ratisbonam deportatus esset, paucis hebdomadis ad supremum terminum pervenerat. Tres primò, deinde quatuor Sacerdotes nostri faciebant familiam. Quibus in rei domesticæ curam Adjutor unus, pòst & alter, postremò Magister quoque in scholarum augmentum accessit. Quippe præter classes Grammaticæ universas Humanitatis subinde scholam, ac demum Rhetoricæ quoque haberi, quantumvis exiguus Sociorum esset numerus, placuerat. Cúmque illico florere Gymnasium cœpisset, in sodalitium etiam, quæ scholasticorum pars maturior visa erat, sub tutela Virginis sine labe conceptæ cooptati sunt. In æde nostra, eidem Virgini dicatâ, Evangelii, reíque divinæ ministeriorum & celebritas ingens, & brevi fructus quoque luculentus extitit. Rebus verò, ad pietatis publicæ incrementum utiliter apud Straubinganos curatis, id etiam ex superiorum annorum fastis adjicere hoc loco licuerit, quòd ad ædem Sossavienſem, urbi vicinam, ex oblivioſæ antiquitatis obscuritate, ac veluti tenebris quibusdam, in pristinum cultûs, celebritatísque splendorem post longa temporum curricula vindicandam, Societas nostra haud multò antè, quàm considere Straubingæ cœpit, operæ partem contulerit.

§61. Post nova pacta, nova eò colonia deducitur.

§62. Sossavienſis ædis antiquitas, & fama. *Vide de his etiam* Synopticam relationem *Adm. R. P. Christoph. Halwax, Theol. & C. Windberg. Vide Ac-*

Est Sossavia Windbergensis collegii Canonicorum Præmonstratensis Ordinis villa, brevissimo ab urbe Straubinga trans Danubium intervallo. Ibi simulacrum Deiparæ Virginis è rudi saxo, verumtamen piissimâ specie, visitur vetustissimâ in æde. Cujus originem alii à Christianæ Bojariæ primordiis, alii altius repetunt. Ipsam ædem ex agro Penningano ad Alburgensem, indéque Sossaviam, divinâ vi agente, cælestiúmve geniorum proveheute operâ, unà cum simulacro translatam, veteri famâ inde ab aliquot jam sæculis traditum regionis incolæ accepêre. Translationis annus, quem vetustæ cujusdam intra ædem picturæ inscriptio notat, à partu Virginis M. C. LXXVII. fuisse creditur, intermedius ille inter annum M. C. quo in Italia quoque Mariana ædes quædam diœcesis Aretinæ ex pristino loco ad montem S. Savini, & annum M. CC. XCI. quo ex Galilæa in Dalmatiam, ac porro in Picenum domus Lauretana, habitata Virgini olim, Virginisque filio, divinitus translata est. Prodigiosæ migrationis

cau-

Digitized by Google

causam in perditorum hominum, facinoſorúmque mores, vicina omnia flagitiis, cædibus, rapinis infeſtantium, haud improbabili conjecturâ plerique conferunt. Quippe cùm & Penninganum quendam ſaltum primò, & Alburgenſi agro vicinas deinde cavernas, latronum fæx quædam inſedisſet, graſſationibus paſſim, & quibus id genus homines ſolent, ſceleribus infames. Veritatem rei cùm vetera nonnulla Windbergenſis collegii monumenta, famæque popularis antiquitas; tum verò id quoque videtur oſtendere, quòd Soſſavienſi ſolo ædem ſine fundamentis inſiſtere, ſedísque priſtinæ cis Danubium reliquiſſe veſtigia, ſtructuræ ſuæ, baſíque reſpondentia, pro comperto habeant. Cæterùm tanti prodigii memoriam, locíque celebrem, quæ olim erat, religionem injuria temporum, hominúmque, divina ſegniùs colentium, &, quæ vel maximis rebus vilitatem quandam paulatim, neglectúmque inducit, aſſuetudo atque ſatietas diuturni uſûs, cùm præſertim Germaniam hæreſes inſuper corrupiſſent, propemodum aboleverat; donec eam ineunte ſæculo decimo ſeptimo Joannes Saller, Societatis noſtræ Sacerdos virtute & doctrina præſtans, cùm Ratisbonæ Eccleſiaſten in æde principe, ſimúlque Præſidem in Sodalitio Parthenio ageret, redintegrare haud improſpere eſt aggreſſus. Tum namque ille in ſodalium conventu, commemoratâ veteri translatæ ædis famâ, atque celebritate, impenſiúsque ſubinde inculcatâ, prodigii fidem, priſcæque pietatis in propitiam id loci Virginem reſuſcitare igniculos cœpit. Nec diſtulit Virgo antiquos è cœlo favores in pios clientes renovare. Iterum ac ſæpiùs illos beneficiis, miraculo ſimillimis, cumulavit. Eáque res, reviviſcere loci quoque ut religio inciperet, apud indigenas valuit. Sed multò majorem locus celebritatem ab anno ſæculi ejus undetrigeſimo per Sallerum, jam ſenem, eſt adeptus. Quippe ille ad Straubinganos, Oettingam, quam veterem dicimus, ſupplicandi gratiâ, numeroſo agmine adventantes, concionem tum fortè cùm haberet, Soſſaviani prodigii refricuit commodè memoriam. Cúmque mirari ſe dixiſſet, quòd, qui peregre tantis Virginem ſtudiis, tantáque pietate in Oettingana ædicula proſequerentur, eandem domi ſuæ in æde Soſſaviana, vetuſtiſſimâ illâ pariter, miraculóque translationis maximo nobilitatâ, haud dum ſatis pro dignitate colerent, hortatus eſt multis, ut loci ejus inſtaurare cultum atque religionem, &, quibus poſſent modis, amplificare Dei, Deiparæque Virgini demerendæ, devenerandæque adniterentur. Secundis auribus concio, hortatióque eſt excepta. Popoſcêre Straubingani, tantæ rei hiſtoriam Sallerus, &, quæ fidem prodigio facerent documenta, in commentarium relata, civitati ſuæ ſubmittere, quò majore negotium agerent auctoritate, ne gravaretur, Paruit ille. Commentario rem totam illuſtravit; idoneáque in medium argumenta protulit. Et, quanquam annum inde non totum ſuperſtes in vivis fuit; documentorum tamen fide, &, qua erat apud omnes exiſtimatione, mortuus etiam effecit, ut ædes illa Soſſaviana ſanctiùs habita in poſterum, ſplendidioríque ornata cultu, haud paulò clariorem in vulgus famam, tantóque majorem à viſentium pietate atque frequentia religionem obtinuerit.

Lant. Marian. P. Guilielm. Gumpenberg. pag. 1. & 952. Item Hor. Turſel. Hiſt. Laur. cap. 2. &c. 553. Sopitam ejus venerationem Sallerus noſter excitat.

AD noſtra revertimur. Quæ morborum contagio Straubingæ domum noſtram anno M. DC. XXXIV. totam exinanivit, ea eodem ferme tempore Ingolſtadii collegium capitibus quindecim diminuit. In quibus exempla religioſæ caritatis, heroicis digna ſæculis, complura cerneres. Mala illi quoque nimirum ſimul plura incubuêre.

Cap. XLII. *Ingolſtadii lues ſtragem noſtrorum edit.*

Anno M. DC. XXXIV. à Septembri in Decemb. 564. Ingolstadii sociorum XV. gloriosus obitus.

Domi, forisque collegii obtrita res. Agrum hostis, & prædia, ultro, citroque commeando, populandóque exhausit. Familiam patribus miles, majore, quàm antehac, numero, majore importunitate, afflixit. Publici æris inopiâ indigenæ pariter, & advenæ, qui se, suáque intra muros munitæ urbis subduxerant, militem de suo alere sunt compulsi. Nostris centuriæ dimidium sustentandum obtigit. Cúmque molarum usum in suburbanis palantium hostium terror intercepisset; vix in panem farinæ suppetebat satis. Hinc molam trusatilem intra collegii parietes construere necessum erat. Sensim pestis interea obrepsit. Laboranti urbi Sacerdotes de nostris duo, quibus ædes Mauritianæ, Curione tum destitutæ, tectum præbebant, ad solatium, subsidiúmque sunt expositi. Domi vota adversùs contagium suscepta. Civitas quoque ad aram S. Caroli Borromæi, quæ nostro in templo est, affusa, votivum cereum sacravit. Sed & S. Ignatius, parens noster, privatim à plurimis, minimè irritâ religione, in vota est vocatus. Totæque illum familiæ sospitatorem, vindicémque saluti sunt confessæ. Nostros quò minùs Patris tutela, pietásque votorum universos conservaret; satius visum est, opinor, Superis, virtutis illos, caritatisque in proximum moriendo edere specimina, & præcipere præmia meritorum. Ea gloria primo omnium Christophoro Kaineburg Alsatæ, obvénit, lectissimo in paucis juveni, dotibúsque omnibus ornato. Quem felicitas ingenii animíque magnitudo, &, quæ verè magnis inesse amat, modestia, suique despicientia commendabat. Is cùm ad philosophici curriculi metas Scholasticus pertigisset; in Japonicas expeditiones, cruentas eas tum maximè, dirisque Sociorum necibus (námque haud minus quinque & viginti de nostris Christo victimas Japonia superiore anno dederat) coronatas, imminens, datis literis ad Societatis Præpositum, efflictim eam sibi provinciam expetierat. Lues deinde, illata collegio, cùm è Patribus unum invasisset, occasionem præripiendam præclaræ mortis, an periculum animi, ad Japonicas illas aspirantis laureas, faciendum ratus, affecti Sacerdotis obsequio se se, Rectoris permissu, ultro addixit. Ac brevi malum, contagione transfusum, generoso adolescenti exitium attulit. Fuítque hic ipse, cui etiam tum Tyroni tabescentium pedum, ulceroforúmque gravissimam depulsam labem B. Aloysii Gonzagæ beneficio, eóque memorabili sanè, &, quod apparebat, prodigioso, Landsbergensibus in rebus alibi narravimus. Eum extinctum intervallo fere menstruo insecuti sunt Scholastici quatuor. Philosophiæ alumni duo: Udalricus Altmann Eustadianus, humanarum omnium à puero contemptor rerum, amator cœlestium; & Ferdinandus Lerchenfeld Straubingamus, non genere, avitáque nobilitate, quàm animo, ac virtute, illustrior. Cujus illud refertur haud immemorabile religionis in B. Virginem exemplum, quòd in singulos anni dies singulas laudum ejus, precúmque formulas descripserat, quas in orbem quotidiano, statóque pietatis officio decurreret. Duo item Theologiæ, Fridericus Haim Füssensis Algojus, isque ob summam morum facilitatem mirificè carus omnibus, atque acceptus; quem dum publicæ cuidam intereſt supplicationi, hominis propius adstantis halitus pestilens infecit inopinantem, confecitque; & Nicolaus Clodius Ingolstadianus, qui religiosæ perfectionis studium ardore flagrantissimo complexus, totus erat in pietatis officiis, totus in exercendo excolendoque ex præscripto Societatis spiritu, legum nostrarum ac regularum omnium usque adeò observans, ut ne minimam quidem violasse unquam sit notatus. Cujus ab obitu reperta est piissima quædam

Vide Part. 4. Historiæ nostræ, Decad. 9. n. 625. & 626.

ad

ad Deiparam Virginem Oratio, per quam omnia, quæ in secessu animo, nostris hominibus usitato, inter rerum divinarum contemplationes, concepisset animi decreta, obnixè illi commendabat, rogans impensè obsecransque, eorum omnium ut *efficacem, generosam, heroicam & constantem executionem* à Filio Divino virginea Mater sibi impetraret. Hunc eorum, qui pestilentiâ laborarent, obsequio subsidióque se devovisse, divinóque ad id ipsum Numini obtulisse jam tum, eadem prodebat oratio.

1565. Interea, qui ei obsequio expositi de Sacerdotibus nostris in urbe elaborabant, strenuè operam circumferunt. Ex iis verò P. Thomas Reich, Schardinganus Bojus, septimo Idus Octobres caritatis victima cecidit, operarii religiosi vivum, germanúmque exemplar. Cujus propria illa cernebantur decora, virtus, pietas, obsequendi studium, Evangelica simplicitas, ardor ingens animi, in mortalium salutem unicè divinique nominis gloriam intenti. Officia ille publica cum domesticis, privatisque, pia foris obsequia cum suimet cura atque custodia, sic noverat copulare, ut ad summa enixus utrobique, profectu, fructúque maximo omnia gereret. Itabat, vel, quæ Sociorum de illo verior vox erat, volitabat per languentium domos, ad ergastula miserorum, in carceres, in valetudinaria publica, & quoquò necessitas aliqua proximorum, egregiæve spes operæ vocâsset. Nec animorum solùm, sed corporum quoque, siqua facultas esset, incommodis medebatur. Ut quisque pannosior erat, egentiórque, aut calamitosus magis ita diligentius illum, promptiúsque curabat; cùm diceret, in his imaginem se se ærumnarum Christi, afflictionúmque agnoscere, atque devenerari. Quæ ei res patris pauperum fecerat glorioſum sane ac perhonorificum nomen. Assiduus denique pœnitentium causas magna dexteritate peritiaque tractabat. Verbo, ejusmodi erat, quem nequaquam conveniret morte ignavâ perire. Obtulit igitur se in ea lubens, quæ à peste extiterant, magísque in dies gliscebant, pericula; correptúsque insanabili malo, merendi unà, vivendique finem fecit, civitate universâ mortuum ut parentem communem, deplorante. Domi deinde medio ferme Octobri de junioribus obiit Georgius Burckard Dilinganus; quem, decurso Philosophiæ stadio, ad munia Gymnasii capessenda Dilingam iter ingressum, contractus per viam morbus Ingolstadium reverti, moríque coëgit: móxque de senioribus Fratribus Ludovicus Stadler Suevus è Ratisbonensi collegio unà cum Sociis huc exul delatus, qui septem & viginti annos pedum vitio gressum ægerrimè molitus, patientiâ, pietate, labore manuum, & calvariis præsertim ex osse sculpendis ad salubrem mortis memoriam, traduxerat. Inclinato jam Octobri 1566. dies idem geminas heroicæ caritatis victimas dedit: primùm Conradum Sicherer, Francofordiâ, quæ ad Mœnum est, oriundum; qui, cùm tricliinii curam Adjutor domesticus gereret, exarserat animo deferre operam infectæ urbi, factáque eâ per Præsides copiâ, dum laborantibus piè ministrat, infectus ipse, floridissimæ ætatis curriculum digniore fato, quàm tempestiviore, abrupit: deinde P. Carolum Stein Suevum, gentilitiâ in arce Eberstalliâ natum, vix Conrado adultiorem. Prosapiæ claritatem Carolus dotúmque ingenii, atque artium, quibus enitebat, gloriam infra virtutem longè omnem habuit. Sedato, placidóque animo, unóque vultu, qualis & hominem nobilem & religiosum imprimis decet, utrique occurrebat fortunæ. Philosophiam publicè Dilinganos inter Doctores profesſus, Ministri subinde munus diversis locis, magnâ voluntate collegiorum,

inter quos P. Thomas Reich, pauperum pater.

Et P. Carolus Stein, quàm genere, tam animo nobilis.

giorum, eóque disciplinæ temperamento gessit, ut, suaviorémne se custodem legum, an fortiorem vindicem, efficaciorémque præberet, haud facilè statueres. Ministerii verò hujusmodi quò promptiùs, rectiúsque partibus omnibus perfungeretur; domesticis varia, quæ pietas dictabat, nomina, alia aliis hebdomadæ diebus, ad officii memoriam, curámque excitandam, apud animum suum tribuebat; ut eos Christi servos, Dei filios, cœli candidatos, judices cum Christo assessuros, in Christo fratres, germanam Societatis sobolem, postremò Angelos, ídque Dominicâ die, cùm pane Angelico universi reficerentur, appellaret. Ipse se apud semet extremo reponebat loco. Adeò de se se modestè sensit; generosíque animi impetus, & spiritus nobilitatis tenuit sub potestate. Quos rursus ad sui victoriam, quo nullum est vincendi genus nobilius, assiduè, strenuéque adhibebat. Eóque ipso in genere renovatum à Carolo Xaverianum illud exemplum, cùm fœdam saniem è putrescente fistula cauteriati brachii exsugere, impetratáque à Majoribus potestate, decumbentibus ex pestilentia Sociis inservire minimè abhorruit. Et verò lethiferâ ipse per id obsequium affectus labe, vincentium præmia sibi, quæ Christus proposuit, acceleravit morte præmatura, quæ in optatis ipsi maximopere fuerat.

1567. Nicolaus Merz suum caput pro salute omnium devovet.

In urbe rursus egregiam apud affectos operam glorioſa morte absolvit P. Balthasar Kettler Hohenwartensis Bavarus, eundem nactus vitæ ultimum, quem postremum Octobris, diem; naturâ magis, quàm provecta ætate vir; idémque Adjutoris Evangelici, quem gradum in Societate tenebat, muniis omnibus, partibúsque laudabilissimè perfunctus. Quem mortuum domi non secutus modò, sed imitatus etiam è junioribus est Fratribus Michaël Alber, Babenhusio in Suevis ortus, à tyrocinio recens; candore pectoris, animíque submississimi modestiâ percarus omnibus. Cui, ægrotantibus piè Sociis deservienti, transmeantis mali pestifera vis, religiosæ caritatis pretium, immortalem attulit coronam. Cæterùm pestilentiæ nova in dies funera minitanti, remedium aliquando tandem in collegio Nicolaus Merz sive Martius, Monacensis Bojus, Philosophiæ tunc operam navans, juvenis religiosissimus, caritate, si minùs fortiore, quàm quæ erat Sociorum, de quibus diximus, at ingeniosiore quidem certè, invénit. Jam iste ad expeditiones Indicas aspirabat, Indiarum Apostolum æmulatus Xaverium. Cui & ipsi, &, quam Xaverius summopere colebat, Virgini, Dei parenti, eâ erat pietate addictus, ut aut Mariani nominis, aut Xaveriani, quoties in congressum & colloquium familiarium veniſſet, studiosè décora quædam commemoraret. Romam etiam flagrantissimas miserat literas ad Præpositum Societatis, per quas copiam sibi provinciæ tam arduæ efflagitabat. Contemplanti igitur superiorem collegii stragem, æstimantíque inde futura quoque domesticorum pericula, in mentem venit, adeundæ Indiæ voluntatem religione voti sancire, ídque votum Deo, Deíque famulo Xaverio, eâ cum prece, atque obtestatione offerre, ut & ipsum servare expeditionibus illis transmarinis, & Socios omnes contagione dehinc præstare immunes, cœlestis clementia, misericordiáque vellet. Quod cùm feciſſet, haud ambigebat, voti compotem se futurum. Eáque spe, in congressu familiari auditus est, cùm diceret per jocum, diplomate jam sibi cautum esse, quò minùs corripi pestilentiâ posset; votivam designans formulam, qua Deo se se, sibíque Deum quodammodo vicissim obstrinxisset. Pòst verò subit novum quoddam, quo consultum collegio iret, consilium. Aderat tum

fortè

fortè Ingolstadii Provinciæ Præses, F. Gualterus Mundbrot. Ab eo petit, offerre ultimam se Deo victimam, capútque devovere suum pro superstitum Sociorum salute liceat. Semel, iterum, tertiò, precibus omnibus institit. Expressit tandem, quod cupiebat, veriùs, quàm exoravit. Et ecce alterâ ipsâ post impetratam veniam die defluo in fauces humore tentari cœpit. Cujus copiâ latenter obrutus, intra biduum, cùm præsentatæ in templo Virginis festum incidisset, nec quisquam tam propinquum homini metueret periculum, repente expirat. Ejus tanti fecerant Majores virtutem, ut in exemplum illum Scholasticis cæteris proponerent. Nihil juvene isto obsequentius; nihil submissius; nihil ad omnem religionis nostræ disciplinam accommodatius. Modestissimi animi documentum lubet ex omnibus unum, quod minùs obvium est, afferre. Fuit, qui laudibus illum, haud sanè immeritis, cæterùm ipsi profectò molestis, intempestivísque, coràm cumularet. Huic illico chartam, in qua, quicquid noxæ inde à prima pueritia conscíverat, adnotatum habebat, obtulit in manus, admonens, contendénsque: „ Videret utique, quem laudâsset; darétque operam, ut pernosceret „ penitus, quem temere credulus tulisset in cælum. „ Neque, quò minùs omnia paterent, quicquam præter Socii prudentiam obstitit, abnuentis legere, tantóque ampliùs extollentis apud animum suum collegæ virtutem. Sed neque huc juvenem ingenii imbecillitas quædam, stupiditásve demisit. Magno animo, egregióque profectu disciplinas artium quoque, atque scientiarum capessebat. Nec esse segnior videlicet sustinebat in studio, atque exercitatione virtutis, quam potiorem officii reputabat partem. Itaque hanc ille, ut Spartam præcipuam, ornabat, séque ipse ad majores identidem extimulabat in pietate progressus, facta conferens cum propositis, omniáque ad legum Societatis nostræ exigens idéas. Cujus rei argumentum quoddam, nec sanè obscurum illud, adversaria ejus, ab obitu reperta, præbuêre, ex quibus pauca, eáque totidem exscripta verbis subjicimus. *Die decimo Junii*, inquit, *sensi, per Dei gratiam, magnam consolationem, quòd viderim, multos caveri posse defectus, & peccata, siquis vel parùm sibi attendat. Et planè difficile est, aliquid pro confessione reperire. Enitar, ut heroicum animum acquiram. Mori priùs stat animo meo, quàm vel unicam violare regulam.* Ita ille nimirum, siquæ seu animi sensa, seu mentis lumina, ad pietatem, profectúmque pertinentia, inter precandum, divinarúmque in usu rerum, cælesti fortè obortà essent favore, ea diligenter secum ruminabat, recolebátque, atque adeò in codicillos referebat ad memoriam; usu doctus haud dubiè, vel Xaverii etiam fortasse sui admonitus epistolis (namque id ipsum Sociis Xaverius impensè suadebat) quantopere ea res ad incrementum virtutis, atque ad perfectæ vitæ exercitationem conduceret. Præter hæc verò piæ cujusdam voluntatis suæ reliquit moriens in chartula monimentum, quo cupere se testabatur, ut quæ pro mortuis nostris preces ex more Societatis nostræ consuêssent fieri, eas Socii pro illis, quibus ipse etiam tum deberet, non pro se mortuo, persolverent. Adeò solicitè ad extrema etiam usque dabat operam, ut, quod divino ex Magistro didicisset, justitiam omnem impleret.

Vide lib. 5. epist. 9. S. Franc. Xav. (interprete Petro Pos. fino) itémque lib. 6. epist. 1. Matth. 3. v. 15.

Caritatem porro piissimi capitis, pro collegii salute se se devoventis, haud ingratam Superis fuisse, præterquam quòd mors ejus tam re- 168. Tandem pen-

funera eanquiescunt.

pentina quodammodo docuit, insuper illud visum est argumento esse, quòd ab ejus occasu pestilentia remisit, sic certè, ut præter unum de Fratribus neminem domi nostræ dehinc extinxerit. Nam P. Christophorus Hertenstein Lucernas, qui vigesimo fere pòst die funeribus accessit, annosâ phthisi contabuit. Cujus illud narratur singulare, quòd, cùm plerumque aliàs immodicis curis, angoribúsque laborantis conscientiæ exagitatus misere fuisset, moribundus tamen, depulsâ omni eâ intemperie, serenavit animum, suaviſſiméque cantillans obiit. Fratri verò, quem ultimum pestis medio ferme Decembri enecuit, Casparo Riz nomen, Sangallensi Helvetio. Is rem domesticam cum tanta non pietate modò, atque sedulitate, sed frontis etiam hilaritate, animíque, ad omnia turbida invicti, tranquillitate, curaverat, perspicuè ut intelligeres, Christi Domini esse familiam, cui operam ab se navari crederet. Cùm esset mortuus; visus est per quietem P. Christiano Baumann Philosopho, velut expurgans dolia; qualia vivus, cùm cellæ præesset, tractaverat. Cui Pater: „ Nónne mortuus es, inquit, Caspare? „ Atque ille: „ Imò verò, ait, & tu morieris, postquam librum absolveris tuum. „ Commentarium quippe philosophicæ doctrinæ usui publico elucubrabat. Nec fefellit eventus. Anno proximo, cùm id operis absolvisset, febriculâ tentatus primùm, nervorum deinde sideratione redactus ad extrema, quò Frater prænunciaverat, secutus est. Id quod loco suo memorabimus.

Vide infrà num. 619.

Cap. XLIII. *Victis ad Nordlingam Suecis, Würtembergia Societati patet.*

INter hæc ingens belli, rerúmque extiterat per Germaniam conversio. Ferdinandus Austrius, Hungariæ Rex, Ratisbonâ in ordinem redactâ, Forchemióque urbe, quam præsserat Weimarius, liberatâ, adverso Danubio cùm castra movisset, Donawerdâ Suecos expulerat. Móxque Lavingâ quoque, Gundelfingâ, Heideggio, aliísque circùm oppidis potitus, ad Nordlingam, quam Aras Flavias veteres dixêre, exercitum admoverat. Cui copias Bojas Carolus, Lotharingiæ Dux, Maximiliani Septemviri Legatus, & Hispanicas, ex Insubribus per Tyrolim nuper adductas, Ferdinandus Infans Hispaniæ, junxêre. Ibi opponere se Bernardus Wimarius Saxo, unáque Gustavus Hornius, contracto undique milite, nituntur. Res ad cruenta venit certamina. Nonis Septembribus in Arenbergio monte vicino Regiis cladem Suecus nonnullam infert; majorem ipse mox patitur ab exigua Hispanorum manu. Noctem hostis in acie, paritérque Catholicus miles, egêre. Decretorio prælio initium illucescens dies fecit. Hornius, cui dextrum parebat cornu, Hispanos primùm; Weimarius, cui lævum, Bojos adoritur; Austriacis uterque subinde infestus. Jámque summum quendam, quem insederant, munierántque Hispani, collem, submotis propugnatoribus, Horniana acies occupaverat; maximo ad spem totius victoriæ momento; cùm ecce, quod erat illic tormentarii pulveris, igni fortè concepto, cum summo impetu atque fragore omnia disjecit, victorésque partim afflixit humi, partim in pavorem dedit ac fugam, sic, ut protinus eam Hispani stationem, vincendíque animum reciperent. Acrior pugna, eóque cruenta magis, Weimarianorum fuit. Ambigua diu, utram se daret in partem, victoria. Demum eques Weimarii cedere; inclinaríque ad Catholicos prælii fortuna. Mox &, qui Hornii erat equitatus, quippe iterum ac sæpius antè in Hispanos impetum nequicquam fecerat, remittere ardorem. Ad ultimum effuse fugere uterque, peditúmque aciem destituere. Illa

Prælium Nordlinganum.

impar

impar sustinendo hosti, cùm nec pugna jam proficeret, nec esset spatii satis ad receptum, fœdam cladem, ac propemodum internecinam tulit. Cæsos millia, qui minimum, duodecim, qui plurimum, quatuordecim, scribunt. In his Ducum erat, Præfectorúmque ingens numerus. Deditionem fecêre millia sex. Hornius ipse, & Cratzius, quem defeciisse à Bojo docuimus aliàs; Savaliskhius præterea, Hornianæ partis Tribunus, aliique Suecorum ductores, venêre in potestatem. Erepta hostibus tormenta bellica octoginta; curruum millia quatuor; militaria signa trecenta. Quæ, missa Romam deinde, in præcipuis urbis basilicis pependêre. Universa dimicatio horas octo tenuit, incredibili partium contentione. De Catholicis desiderati non plus mille ducenti. In iis Aldobrandinus quidam Dux, & Piccolominius, Billeus item, San-Martinius, & Achatius chiliarcha, quem Regem inter & Infantem Hispaniæ medium infesta straverat glans. Adeò propè ab summo discrimine orthodoxæ militiæ Principes aberant. Quibus animos religionis amor videlicet addiderat, ut pericula contemnerent. Certè Infans Ferdinandus, interrogatus à Ducibus, quid ita securus animi, plenúsque fiduciâ in certamen se tam difficile inferret: „ Quia res agitur Catholicæ religionis, „ responderat. Rex verò haud multò antè, quàm iniret prælium, quo arma consilio sumpsisset, insinuans: „ Religione, inquit, Catholicâ & „ nostrum in primis regnum, & cætera nituntur universa. „ Digna profectò vox, quam talis, támque opportuna ad progressum belli consequeretur victoria.

Vide suprà num. 300.

Vide Imag. primi sæculi S. J. lib. 6. pag. 893.

Confecto prælio, Nordlinga Regi se confestim submisit. Captivorum principem Gustavum Hornium Burghusii apud Bojos asservari placuit. Is familiarem se illic Societatis nostræ hominibus præbuit. Captivitatis otium in privatæ pietatis usum convertit. Stato tempore quotidie surgebat. Horam unam precibus ad Deum fundendis; aliam deinde legendis P. Martini Becani libris de religione; sed & tertiam quandam P. Hieremiæ Drexelii opusculis volvendis attribuebat. Omnibus verò Scriptoribus Bellarminum nostrum longè præhabuit. Cujus in scriptis & planissimæ dictionis lucem, & vigorem, nervúmque ingenii, ac spiritûs, & sacrorum documenta librorum, perspicua illa maximè, solidáque, admirabatur. Plurimùm denique illo delectabatur opusculo, quod de *ascensione mentis in Deum* Bellarminus inscripsit. Quartâ quaque hebdomadæ die abstinentiam cibi, potúsque eam servabat, ut ante noctem nihil omnino gustaret. Rogatus causam, sic se aptiorem reddi lectitandis rebus divinis, commentandisque, respondit. Nec verò abesse procul, quin Catholicus fieret, videbatur. Sed Oxenstirnii, quem habebat socerum, affinitate, hominisque respectu quodam, utpote summâ apud Suecos auctoritate præditi, retractum, retentúmque in erroribus, opinio fuit. Militiæ collega Bernardus Weimarius, à prælio fugâ elapsus, profligati exercitûs ad Hailbrunnam reliquias collegit. Móxque novas armare apud Francofordiam copias, bellúmque de integro moliri instituit. Res ægre admodum initio procedere. Heterodoxa factio per Germaniam trepidare passim; Suecus animos demittere; hæsitare omnes, atque, utrùm hosti non jam potentissimo solùm, verùm etiam fortunatissimo, resisterent, addubitare. At brevi res Acatholicorum lapsas restituit Gallia, viginti armatorum millibus subsidio missis, additâ pecuniâ, belli nervo. Quibus id effecit, ut, qui Wormatiæ de re communi

1170. Gustav. Hornius Burghusii captivus.

1171. Hostium nova consilia.

consultabant, heterodoxi fœderis principes illicò novos decernerent delectus, consiliáque in bellum omnia converterent. Infans interim Hispaniæ in Belgium, quò pridem destinaverat, cum exercitu suo se contulit. Ferdinandus Rex non magis vincere doctus, quàm, quod paris fere momenti est, victoriâ uti, per Franconiam, Sueviam, Würtebergiam, cum Austrio, Bojóque milite strenuè arma circumfert; locísque in ditionem plerisque earum partium receptis, Catholicam restituere rem, atque amplificare, quantâ maximâ poterat ope, adnititur.

§72. Stutgardiam nostri excolunt.

In Würtebergia præsertim resumere negotium religionis, quod nequicquam Cæsar quadriennio antè occeperat, curæ fuit. Edicto namque Cæsareo, de quo meminimus aliàs, multa redigi ibi in ordinem, atque adeò complures ecclesiæ orthodoxis juribus, ritibúsque reddi anno M.DC.XXX. cœpta erant. Ejúsque in operis partem è Dilingano collegio acciti Sacerdotes nostri tres, Evangelio dabant operam. Et jam Societati nostræ Cæsar collegium in una urbium frequentiorum, cui Backanangio (Backnang) nomen, ad Franconiæ confinia, meditabatur. Quibus cœptis bellum illud exitiale, infestúsque Germaniæ Catholicæ Suecus interceſſit. Nunc, armis domitâ provinciâ, non liberiùs modò, sed & latiùs (feliciúsque haud paulò, si perennitas acceſſiſſet) progressa religio est. Stutgardiam, quod Würtebergiæ caput est, cum regio exercitu de Sacerdotibus nostris duo, unáque Sacellanus regius castrensis, Rudolphus Teuffenbach, ingressi erant. His Rex, datis literis, significat, gratissimum sibi facturos, si rei Catholicæ navare operam, instaurando per templa omnia divino cultu, Deíque verbo promulgando, & Sacramentis Ecclesiæ administrandis, probante Præsule Constantiensi, cujus sacræ jurisdictioni Würtebergia maximam partem subest, inciperent. Statimque negotium dedit, quos illic instituerat, Præfectis, ut, quemadmodum sustentarentur, consilia inirent. Attributa illis vectigalia ex ædis maximæ fundis, quibus Evangelii spurii ante id tempus ministri totidem alebantur. Quo ex numero haud ita pridem unus quidam, cùm publica in populi vitia pro concione acriùs inveheretur, vaticinantis in modum dixerat: „ Ni morum licentiam, incas„ sum toties castigatam ab se, auditores tandem corrigerent, futurum „ brevi, ut quadrato cum pileo Jesuitam in eâ, unde ipse tum verba „ faceret, videre cathedra cogerentur. „ Non aliàs veriora prædicaverat. Ipso illo de suggestu concionem habere Jesuita bis per hebdomadam ingressus est. Simul sacra Romana in ædem illam restituta; unde annos ampliùs octoginta exulaverant. Et quanquam Lutheri quoque præconibus locus aliquis, istorúmque sermonibus, & cantibus, permissus est; multò tamen & attentior populus, & frequentior, ad conciones nostras, cæremoniásque adfuit. Qui miraculi instar habebat, quòd interpretem Evangelii Jesuitam quoque contingeret audire; cùm vulgò inolevisset opinio, Sacerdotes Catholicos, in missarum unicè ritibus occupatos, ad verbi divini præconia mutos esse, atque elingues. Sed & alia pleraque Stutgardiani diversissima ab iis, quæ auditu accepissent de Jesuitis, usurpari nunc ab se oculis confitebantur. Religionem verò Catholicam, tametsi præter advenas milites perpauci complectebantur; cordatissimus tamen ut quisque civium erat, ita maximè visus est suspicere; ut haud dubia affulgeret spes, in fidem Romanæ Ecclesiæ ingenti numero redituros, simul atque Principem nacti Catholicum forent, cui

sub-

subjecti perpetuò manerent. Namque in illis Germaniæ fluctuationibus, ubi pro belli fortunâ in dies omnia mutabantur, mobilitati obnoxium, quicquid novâssent, existimabant. Una maximè memorabilis accidit matronæ nobilis de Jergerorum prosapia ad Catholicam religionem conversio. Cui multâ vix demum disputatione persuasit Sacerdos noster, ut resipisceret. Cæterùm scholas etiam institui, nequid adminiculi ad orthodoxæ fidei disciplinam deesset, placuit. Eámque in rem tertius additus est Sociis è Provincia, ísque nondum sacerdotio initiatus, qui ludum ritu nostro aperiret.

1573. In Würtebergia quoque socios pestis enecat.

Sed id inceptum insequenti anno M. DC. XXXV. gravissimâ ingruente pestilentiâ, quæ millena facilè uno mense funera aggerabat, intermissum oportuit. Ea lues, cùm jam primo Sociorum in Würtembergiam adventu infesta esse cœpisset, P. Marcum Guening, Delomontanum Rauracum, Societatis nostræ in sacris Adjutorem, dum iter facit cum exercitu, invaserat, morbidúmque deportatum Stutgardiam haud maximo temporis intervallo confecerat. Cui primo de Societate sepultura illic in æde principe obvénit. Nunc Stutgardiæ item P. Balthasarem Agricolam, Aichacensem Bojum; Gomeringæ verò apud Tubingam P. Blasium Bez Hirschcellensem Algoium, consumpsit, nullo dum gradu Societatis, verumtamen religione & caritate insignes viros; illum quidem per obsequium infecti adolescentis, cui ultima ministrabat sacra; hunc autem per ægrotantis militis curam, exitiabili contactos malo. Blasius exagitante morbo, cùm contremisceret omnibus artubus, tamen lectulum recusavit, stramento immoriturus. Peccata vitæ totius Sacerdoti Socio confessus, Sacrum Viaticum, ne periculo esset ministranti, suamet accepit manu, cœlestibus tum maximè deliciis plenus, sanctéque illud testatus, votorum sibi id summum ad eam diem fuisse, in Societate nostra ut moreretur. Moribundum è Lutherani præconis ædibus, ubi diversabatur, aliò milites, qui mirificè amabant, deferendum curârunt, piaculum rati, mori hominem Societatis in tali domo.

1574. Backanangium societas intrat, duce P. Wolfgang Mändl.

Eodem anno Backanangii quoque P. Wolfangus Mändl, Ebertshusanus Bojus, pestilentiâ interiit; juvenis ille propemodum ætate: at prudentiâ, virtute, moribus maturus maximè, ac veteranus. Quem capessendæ sedi, Societatis nostræ nomine, faciendísque collegii fundamentis, ad eam urbem Præpositi miserant. Quippe locus non situ tantùm, sed incolarum etiam, accolarúmque frequentiâ, opportunissimus longè collegio videbatur; ob idque jam quadriennio antè, quemadmodum suprà dictum est, Societatis ibi collocare homines Ferdinandus Cæsar destinaverat. Jam verò Cæsaris juxta, Regísque voluntate maximâ id ipsum agitabatur. Erat Backanangii ecclesia, S. Martyri Pancratio sacra, eáque collegio Canonicorum quondam insignis; nunc, sicut cætera passim per Würtembergiam, usu, cultúque profana, atque ignobilis. Ejus igitur ex fundis, ac vectigalibus, constitui dotem novo Societatis collegio placebat. Sed cùm invidiam Societas, illâ maximè tam obnoxiâ calumniis, quam pridem diximus, tempestate, metueret; vereretúrque in possessionem ejusmodi venire; Henricum Cornelium Mottmannum Urbanus VIII. Pontifex, Sacellanum suum, causarúmque Apostolici palatii cognitorem, Præpositum ecclesiæ illius, possessorémque instituit. Qui rursùm, cùm & Societatis esset nostræ studiosissimus, & boni publici rationem præcipuè duceret, cujus gratiâ hominibus nostris id loci destinata sedes foret;

Digitized by Google

ejus juris ſui uſum protinus omnem, fructúmque P. Gualtero Mundbrot, Provinciæ noſtræ Præpoſito, ceſſit; idque libentiſſimo non Cæſare ſatìm, ac Rege, verùm etiam Pontifice, qui non aliud magis, quàm ſedem inibi Societatis conſtitui, exoptabat. Itaque P. Wolfgangus, quem diximus, Mottmanni primùm, tum etiam *Provincialis* nomine, eccleſiæ ejuſdem poſſeſſionem pridie Calendas Auguſti ritu publico, legitimóque adiit, & ſedi noſtræ Bachananginæ initium fecit. Quod quidem difficultate, in illa temporum, rerúmque perturbatione, haud caruit. Ædium certè, quas noſtri habitaturi erant, injuriâ belli nuper exuſtarum, niſi pa-

575. Ejus virtutes. rietes quidam, & rudera, non reſtabant. Tabularum ad hæc, monumentorúmque confuſa ratio erat. Quæ dum redigere in ordinem legitimisque aſſerere documentis Hailbrunnæ, quò proficiſcendum fuit, P. Wolfgangus laborat, occulto peſtem afflatu hauſit. Ignoratum primò, tum neglectum, tanquam levius malum, hoc amplius invaluit. Tum verò Pater anteactæ vitæ peccata Sacerdoti externo (nam de Sociis, quem in dies expectabat, nondum advenerat) pro confeſſione expoſuit. Regularum deinde Societatis noſtræ libellum popoſcit in manus Quem & corpori imponi ſuo in ſepultura voluit. Mortem denique ſic obiit, ſummo ut omnes, qui aderant, pietatis ſenſu affecerit. Juſta funeri magnâ hæterodoxorum quoque civium frequentiâ perſoluta ſunt, oratoribus Lutheranis laudatione funebri exequias cohoneſtantibus. Is autem erat P. Wolfgangus, quem ſanctiores meritò præcones celebrarent. Collegii noſtri Neoburgenſis diſciplinam, ſecundus à Rectore, unáque rem familiarem, & vectigalia, cùm nuper admodum Sacerdotio eſſet initiatus, difficillimis temporibus, qualia ſatis adhuc adumbravimus, dexteritate mirâ, prudentiáque adminiſtravit; tum quoque, cùm, quod in loco narravimus, Rectorem

Vide ſuprà n. 339. Suecus in longam abripuiſſet captivitatem. Qua ille in orbitate familiæ, atque calamitate, alacritatem, conſtantiámque eam præ ſe perpetuò tulit, nunquam tanta ut poſſe ingruere viderentur mala, quin multò plus animi, roborísque adhuc invictiſſimo pectori ſuppeteret: idoneus profectò, quem ſedibus novis in Würtebergia moliendis, bello etiam, hæreſíque

576. & Succeſſores. obſtrepente, maximâ ſpe Societas præficeret. Ejus defuncti in locum Backanangii P. Balthaſar Heuffler, & P. Michaël Weidenhyler, cùm Pelagio Seltenreich Fratre, ſuffecti, in rei Catholicæ incrementa totis animis incubuêre. Quorum factis, moribúsque adeò ſecundus fuit per civitatem rumor, ut calúmniarum de Societate obtruſæ populo fabellæ in admirationem primò, tum verò etiam in venerationem, converterentur. Domeſticæ quoque ſubinde rei, cœleſti Numine favente, id extitit compendium, non modò ut commodè Socii haberent, verùm etiam ut, quod in plebem tribuerent, annonæ inopiâ laborantem, ſuppeteret. Cúmque per ingens fortè incendium, abſumptis centum jam, & ſexaginta ædibus, exitii ordo ad Lares noſtros, è ſuperioris temporis vix recreatos injuriis, perveniſſet; immiſſa in flammas piacularis cera, cum cruce Caravacana, intactos prorſus, incolumésque ſervavit.

577. Tubinga quoque, & Gœppinga adita. Anno M. DC. XXXVII. ineunte, Hohenſtauffianam quoque in dynaſtiam religionis Catholicæ propagata cura eſt, cupientibus Cæſare, ac Rege, verioris illic quoque ut Evangelii præconium Sacerdos noſter faceret. Agitatum præterea, ut, quò latiùs, citiúsque per cæteram Würtembergiam Romana ſacra redintegrarentur, ſedem ſtabilem Societas noſtra Stutgardiæ item, Tubingæque, atque Gœppingæ, collocaret. Ubi & collegia paulatim Sociorum, & ſeminaria ſcholaſticorum, in orthodoxæ

rei

rei perenne subsidium ac stabilimentum consurgerent. Negotium Ratisbonæ Cæsar (namque ibi tum versabatur) & Romæ Pontifex, prorsus ita, ut exoptaverat Ferdinandus Rex, probavêre. Collegiis pariter, seminariisque fundandis ecclesiarum trium, sacerdotiis olim insignium, quæ Stutgardiæ, Gœppingæ, & Herrnbergæ visebantur, transcripta Societati sunt latifundia, iis modò exceptis, quæ præpositorum quondam in iisdem ecclesiis fuerant. Quippe quæ primariis quibusdam de Clero viris reservare visum esset. Easque in possessiones Novembri mense Societas primò Stutgardiæ, deinde Herrnbergæ, solenni, publicóque ritu introducta est, procuratore P. Georgio Rau, quem ad id ipsum Præsides delegaverant. Quod idem anno proximo Gœppingæ factum. Ubi moræ nonnihil injectum per Præfectos Austrios fuerat. Herrnbergensis porro ecclesiæ bona Tubinganæ sedi Societatis cessêre unà cum iis, quæ ad Cancellarii academiæ munus in urbe ipsâ Tubingâ pertinebant. Atque hunc denique in modum quatuor hisce in urbibus, Stutgardiæ, Tubingæ, Backanangii, Gœppingæ, Societatis nostræ Sacerdotes bini, cum domicilii jure perenni, futuríque spe collegii, collocati, rem Catholicam agere, ut locus quisque, tempúsque ferebat, institêre. Nam & Gœppingam duos, postquam agi de sede inibi statuenda cœptum erat, Provinciæ Præses misit; & Tubingam unus cum copiis Boicis, Würtembergiam primùm ingressis, móxque alter etiam è Provincia, ejusdem Præpositi missu, advenerant. Qui quidem nec oppidanis, nec academicis, magnopere alienis ab Societate nostra usi sunt. Ad conciones certè avidissimi utrique convolabant. Ac brevi numerare quosdam ab erroribus retractos licuit. In cæteros tantùm valuit veritatis vis, ut agnoscerent, confiterentúrque non pauci, jam illud compertum sibi, explotatúmque esse, per odium atque invidiam de Romana religione plurima secùs, atque res haberet, circumferri; prorsúsque ut appareret, in orthodoxæ Ecclesiæ ditionem haud repugnanter venturos, si Principem nancisci Catholicum, quem non mutarent, contingeret. Qui Stutgardiæ Socii elaborabant, ex iis, dum agitur de stabilienda sede, P. Eusebius Reeb Eustadianus diem obiit. Ejus hæc fuerant præcipuè superioribus annis munia: docere pueros in gymnasiis, in cathedris populum, in plano promiscuam cum parvulis plebem. Quos quidem parvulos, dum fidei, morúmque disciplinâ imbueret, ea arte, eáque dexteritate tractare noverat, ut & ipsos, & eorundem parentes penitus sibi adjungeret, devincirétque, nec paucos eâ industriâ solâ ab hæresi retraheret. Religionis verò Catholicæ propagandæ tanto flagrabat studio, ut quantalibet non onera modò curarum, laborúmque, sed pericula etiam, Apostolico illo viderentur animo minora. Itaque in Würtebergicis hisce excolendis novalibus, dum nusquam sibi parcit, vivendi citiùs, quàm laborandi, finem fecit. Sed & mortuus, ne vel tunc desineret insectari hæresin, hæretici erroris præconem, defensorémque principem sepulchro movit, Joannem Brentium, famosum hominem, de primis, præcipuísque Luthericæ sectæ ducibus. Istius namque in conditorio, quod maximâ in æde Stutgardiæ extabat, sacrilegis refossis ossibus, purgatóque loco, ac solennibus cæremoniis lustrato, sepulchrum est indeptus.

578. P. Eusebii Reeb memorabilis tum vita, tum sepultura.

ALios rursus quosdam quà laboribus, quà pestilentiâ, consumptos de Societate nostra Oettingæ in Bojis, Burghusíque lugere sub idem tempus contigit. Oettingam novam, quæ à veteri, ubi sedes est nobis,

Cap. XLIV. *Sociorum per Bavariam, tyrocinium, Neo-*

burgi, labores & mortes.

nobis, proximè abeſt, populatrix illa populorum funeſtare lues cœperat. Illuc excurrere in laborantium auxilium Sacerdotes noſtri edicto Principis, contagionem publicam veriti, prohibebantur. Occaſionem tamen illam religioſæ caritatis ne præterirent; in ædem ſuburbanam S. Annæ, noſocomio conjunctam, ſeſe conferunt, prompti audire, atque expiare infectos juxtà, integróſque, quibuscunque facultas, voluntásque foret egrediendi, ut animorum remedia in tanta corporum calamitate caperent. Ad hæc per domos Oettingæ veteris, pérque agrum, ſicubi ſerpens fortè, gliſcénsque, ut ſolet, lethifera tabes periculo quempiam admoviſſet, expediti aderant. Quo in opere P. Matthiæ Mayle emeriti ſenis virtus potiſſimùm enituit. Cujus viri complura traduntur, nec indigna memoriâ noſtrâ, ornamenta. Stockachio Sueviæ oppido, oriundus ſacræ militiæ nomen dedit Monachii Philoſophiam primùm, tum Theologiam, quam ſcholaſticam dicimus, annis decem, alterámque illam, qua mores inſtituuntur, quatuor & viginti, duobus verò ſacras literas in exedris academicis, cum fama ſapientiſſimi Doctoris, explanavit. Privatim quoque philoſophicis diſciplinis Bojos Principes duos, Philippum, & Ferdinandum, adoleſcentes fratres, hunc ſeptemvirum poſtea; Archiepiſcopúmque Colonienſem, illum Epiſcopum Ratisbonenſem, & S. R. E. Cardinalem, erudiit. Quos in publicam dein arenam productos, de univerſis Philoſophiæ placitis biduo minimè umbratile ſuſtinuiſſe certamen, prorsúsque illuſtria ingenii ſpecimina dediſſe conſtat. Ingenio Matthias maximè pollebat, experrecto illo, promptóque, ac ſagaci. Quo & formidabilem ſe Eccleſiæ hoſtibus reddidit. Mirâ namque dexteritate hæreſes refellebat; ſectarúmque prolatis in lucem allucinationibus, nervoſa ſcitè, ſubtilitérque dum torquet argumenta, magiſtros errorum non modò vincebat facilè, exarmabátque; verùm ſic etiam vulnerabat, ut ſaluberrimo vulnerum pudore pariter, atque dolore, plurimorum animos perſanaret. At nemo tamen modeſtior interim, ſuaviórque Maylio; nemo animo demiſſus magis. Quippe qui raro planè copulatam vinculo hinc ſapientiæ gloriam cum candidiſſima ſimplicitate, hinc Apoſtolici pectoris flagrantiam cum placidiſſima mauſuetudine, teneret. Itaque mirificè omnium in ſe convertit ſtudia, ſummis, infimis, familiaribus, externis, perinde acceptus. Eáque illum res ad animorum lucra multò reddidit aptiſſimum. Quorum quidem gratiâ nihil detrectabat operæ, laboris nihil, difficultatísve refugiebat. Quin paſci etiam quodammodo laborando, ac refici, corroborárique videbatur; feſſámque annis, atque occupationibus ætatem vigore ac magnitudine animi ſuſtentabat; ut ſeptuagenario majorem alacritate agendi juvenem dixiſſes. Nec eum, ſiquid otii fortè fuiſſet, vidiſſes otioſum. Tum quippe (ut erat caritatis pariter Chriſtianæ, humilitatísque ſtudioſiſſimus, nec Apoſtolici immemor inſtituti) calceamenta conſuere, quæ daret egentibus, in more habebat. Quibus quam ſuâ manu afferre opem nequiſſet, ex amicorum ſupplebat, quam eis conciliâſſet, liberalitate, mendicus factus, ne mendicis deeſſet. Supremum vitæ triennium Oettingæ in piis, quos is offert locus, laboribus exegit; primus plerumque in auſcultandis advenis pœnitentibus, in dimittendis poſtremus; rudium quoque, parvulorúmque inſtitutioni tum maximè addictus. Eâ namque operâ & oblectabatur plurimùm, & id erat aſſecutus, ut catecheticæ diſciplinæ artem, ingenerandæque puérulorum animis pietatis, haud facilè exerceret quisquam feliciùs. Cujus artis id quoque ſpecimen traditur, quòd complures pueros, literarum omnium, ut in populo agreſti, rudes,

Anno M. DC. XXXIV. menſibus ultimis. 579.

P. Matthiæ Mayle ſapientia, ardor, ſimplicitas.

rudes, Christianæ tamen doctrinæ capita, quo modo consignata literis habentur, sic perdocuerit, ut ex ordine omnia, nullo admodum, aut vix ullo memoriæ lapsu, redderent. Ergo id ætatis, id nominis vir, catechismi habendi gratiâ ad S. Castuli ædem horario itinere quot hebdomadis excurrere pedibus, toto illo triennio, non dubitabat, nullâ facilè vel hyemalis cæli deterritus intemperie; cùm sensum laboris utilitas operis, operæque dulcedo falleret. Jam, qui vitam caritati proximorum adhuc omnem sacrâsset, quid habebat reliquum, nisi mortem itidem ut consecraret? Consecravit ut diximus, cùm ex morbidis, quos juvabat, hominibus contractâ peste, post tertiam fere, quàm languere cœperat, hebdomadam, sacramentis Ecclesiæ, noxarúmque omnium repetitâ inde â teneris annis confessione expiatus, quarto Calendas Octobres anni M. DC. XXXIV. necessitati ultimæ concessit. Eum septimo Calendas Novembris ad paris virtutis secutus præmia est P. Joannes Felbinger Allersbachiensis, è diœcesi Constantiensi. Ut strenuus erat Societatis Adjutor, cùm annos religionis in piis ad proximum ministeriis plerosque consumpsisset, Oettingæ denique, ingravescente lue, affectorum hominum obsequiis suápte sponte devotus, in illa caritatis palæstra mortalitatem & ipse posuit.

1580. Burghusii Parœciam administrat Societas.

Burghusii, cùm ipsam in civitatem pestilentia sæviret, duo de nostris, voluntate suâ expositi publicè, prætereáque tres, in quibus collegii Minister, promiscuis privatim destinati laborantium obsequiis, ita morbidos & moribundos adjuvêre, ut morbum tamen, mortémque beneficio cælesti, non fugâ, non cautelâ ullâ timidiore, declinârint. Sed mors alios domi de collegis duos, P. Stephanum Aichelsberger Landishutanum quarto decimo Calendas Augusti, & M. Christianum Schlumpf Lucernatem, eúmque hominis tabidi occursu per deambulationem infectum, decimo Calendas Decembris oppressit, commemorabili utrumque in B. Virginem, Dei parentem, pietate. Quam ille moriens præcipuè suavissimis precationum formulis, in eam paratis horam, assiduisque Patronæ implorationibus; hic verò mortuus posthumis quibusdam scriptis, flagrantissimo affectu plenis, exquisitissimóque laudum, atque encomiorum, quibus ex instituto Dominam ornaret, apparatu refertis, testatus est. P. Stephanus præter cætera, quæ gesserat, munia, domiciliis ante hac nostris uni, alteríque regendis adhibitus, nunc parœciam Burghusianam Parochus, haud facilè usitato apud nos more, cæterùm idoneâ profectò ratione, atque adeò necessitate, administrabat. Quippe temporum difficultate, bellíque injuriâ cùm tertia pars annuæ pecuniæ, qua sustentabatur collegium nostrum, perpetuò interciperetur, Maximiliani Principis, qui condiderat, rogatu, Paris Archiepiscopus Salisburgensis, de sententia Metropolitani Senatûs, inde à Martio mense anni M. DC. XXXIII. concesserat, ut suscepta parœciæ ad tempus procuratione collegium de reditibus ejusdem detrimentum sarciret. Itaque S. Jacobi Apostoli ecclesiam, quæ parœciæ princeps est, in urbe, prætereáque pagos vectigales in agro duos administrare homines nostri tum cœperant. Atque extemplo dedêre operam, non modò ut rei divinæ, sacramentorúmque administratione, ac verbi ministerio confirmarent animos parœcorum, sed ut rebus omnibus, quæ ad cultum, ornatúmque facerent, ipsam etiam instruerent ædem, illustrarentque. Summâ voluntate civium res gesta. Templum totum, sacella, altaria, perpurgata ad nitorem, &, quo licuit, apparatu adornata. Vetustioribus aris novæ

aliæ splendidiores, carioſis ſubſelliis integra ſubſtituta. Romanæ formæ in veſtes modus, inque alia, ad uſum templi pertinentia, inductus. Excitatum Chriſto mortuo cenotaphium. Inſtitutúsque cum vectigali annuo Sacerdos, qui feſtis diebus, Dominicísque poſt concionem ſacrificium circumſpicienti abitum multitudini, longiorésque cæremonias refugienti, privato ritu faceret. Itaque in magnum parœciæ emolúmentum illa procuratio ceſſit, eóque majore civitatis approbatione complures deinceps in annos continuata eſt. Rei verò tam præclaræ initiis Patris Stephani religio, pietas, prudentia, ſedulitas, Chriſtianæ ardor caritatis, ísque ſuaviſſimo temperamento morum, eximiáque animi modeſtia commendatus, momenti plurimum, addiderat. Qui tales illas inter curas, fervore ſpiritûs majore, quàm corporis robore, ſuſceptas, in morbum ſubinde, eúmque prægravem, cùm incidiſſet, dum ſe circumſpicit, ultimásque init ſecum rationes, petiit à Rectore, ut, ſiquid fortè alienum à religioſæ paupertatis nitore in cubiculo uspiam reperiretur, tolli utique juberet. Nec ipſe tamen religioſæ paupertatis ſtudium tum primùm cordi, curæque habere incepit, aut ſuperflui quicquam in reculis aſſervabat ſuis. Sed aliis jam nempe oculis, quàm quibus uſus erat adhuc, res omnes intuebatur. Erátque documento, ſalubria mortem dictare multa, quæ vivos homines, ſuíque ſecuros prætereant ; nec meliorem aliam eſſe, ni ſera ſit, vitæ magiſtram. Hunc igitur in laboribus Burghuſii febris ; alios peſtis præterea, elaborantes peregre, cùm & infectis operam navarent, Halulæ confecit.

581. Halulæ caritatis obſequio tres immoriuntur : P. Georg. Brunner. *ſuprà num.* 234.

Halulam, Salisburgenſis provinciæ oppidum, quatuor miſſos de Societate noſtra Sacerdotes, Evangelicæque ſedem operæ inibi fixiſſe, memoravimus aliàs. Nomina illis : Georgius Stoz Monachienſis ; Georgius Brunner è Diœceſi Euſtadiana ; Chriſtophorus Pelckhoven, Maillinganus Bojus ; Chriſtianus Märckl, Seefeldenſis è diœceſi Brixinenſi. Hunc afflictatum graviter debilitatúmque, ſic denique dimiſit lues, ut conſumendum in poſterum laboribus, reſiduáque ipſâ debilitate, relinqueret magis, quàm deſereret. Tres collegas Evangelici operis, peremptos citiùs, heroæ caritatis victimas fecit. Quinto Nonas Octobris P. Georgius Brunner, cùm ægrotanti homini piam tuliſſet opem, eodem ipſe correptus morbo, occubuit. Huic annus iſte M.DC.XXXIV. vitæ alter & quadrageſimus erat ; Societatis initæ nonniſi quartus. Sanctus homo, & perfectus antea etiam, quàm religionem profiteretur, ob eximia decora virtutum omnium habebatur. Theologici faſtigii ſummi haud equidem laureâ, verumtamen jure laureæ, ac poteſtate auctus, ornatúsque, primò Parochi ſuſceperat partes, pòſt Epiſcopi Euſtadiani in ſacris Vicarius evaſerat, utroque illo munere digniſſimè perfunctus. Verùm præ honoribus, titulísque omnibus humilitatem habuit Societatis noſtræ, & caritatem. Noſtrum proinde in numerum (id, quod multùm, diúque oraverat) adlectus, humilia omnia, eáque in primis, quæ qui maximè Deum, proximúmque diligunt, complexus eſt. Evangelicæ vineæ adhibitus apud Halulanos operarius, non locorum aſperitate ullâ, non magnitudine laborum, non ſitis, famísve moleſtiâ, neque ipſius etiam negotii difficultate adduci poterat, ut ſeu de opere unquam, ſeu operis fervore, tantillùm remitteret. Omnibus igitur cùm omnia fieret ; omnium in ſemet viciſſim amorem, ſtudiáque convertebat ; ſanctum Patrem vulgò, divinúmque hominem non prædicantium magis,

quàm

quàm verè, atque ex animo venerantium. De re denique animorum, quam præcipuè agebat, usque adeò præclarè est meritus, ut non deesset ex principibus viris, qui ejus populi Apostolum appellaret. Longiore utique dignus usurâ vitæ ; ni pulcherrimæ mortis & decus, & præmium, præstantia virtutis, excellentiáque accelerâsset. Eum mortuum postero die P. Georgius Stoz, operariorum id loci princeps, insequitur ; vir consilio, operáque magnus ; nec dicendi gratiâ minùs, quàm agendi facultate pollens, atque dexteritate ; eâ denique virtute, quæ germanum eum Societatis alumnum probaret ; claróque nomine inter quatuor votorum Professos. Collegium nostrum Neoburgense secundus hic in Rectorum numero per annos quatuor gubernaverat ; móxque Ambergensi præfectus coloniæ, Socios cæteros per superiorem illum Palatinatum divisos, non imperio magis, quàm prudentiâ atque auctoritate, per triennium rexerat universos ; è primis ipsis, præcipuísque unus operariis, qui ab Lutheri, Calviníque erroribus Palatinam revocârunt gentem. Concionum luce septemdecim omnino urbes, non pius minùs, fervidúsque Evangelico ardore orator, quàm copiosus, & eloquens, illustraverat. Sodalitiis interim Partheniis fovendis, amplificandísque, gnarus, in eo instituto quanta insint ad pietatem publicam præsidia, curæ plurimum, operæque adhibebat. Sed & pueros olim ad pietatis amorem, ac studium, non industriâ modò, atque sedulitate singulari, verùm ingenio etiam, & pio quodam artificio adducere solertissimus magister consueverat. Stylo adhæc, piísque editis per otium lucubratiunculis, prodesse mortalibus laboravit. Halulæ denique in cura, culturáque animorum quàm fuerit sedulò, quantóque fructu versatus, in loco diximus. Ibi, cùm nova nuper Sociorum auxilia in messis amplissimæ laborem, spémque in dies majorem, à Præside Provinciæ poposcisset, occupatus morte, ad mercedem operæ à Domino messis accipiendam opinione citiùs discessit. Undecim inde dierum à fatis induciæ fuêre. Tum P. Christophorum Pelckhoven, Societatis, messísque illius Adjutorem, dum totus est in ægrotantium obsequiis, ad accipiendum denarium Paterfamilias Christus & ipsum vocavit. Hic non animis tantùm languentium, sed corporibus etiam, egentiorum præsertim, remedia cùm faceret ; morti plurimos, morbóque eripuerat. Se ipse medicus, quòd maturus cælo erat, curare non potuit. Pietatem, virtutémque omnem impensissimè colebat. B. Virginem, Dei matrem, præcipuâ quadam religione prosequebatur ; ejúsque conceptum, labe omni purum, non asserebat constantiùs, quàm studiosiùs prædicabat in vulgus, celebrabátque. Inerat ingens præterea religiosæ ardor caritatis, mortaliúmque adjuvandorum studium. Palatini agri, quem suprà diximus, asperam illam elapidare glebam, Evangelicóque sulcare aratro inter primos cœperat ; initio facto Chamianæ sedi, multáque collatâ operâ ad Catholicæ religionis in urbe illa, pagísque, ac vicis agrestibus, instaurationem. Collegii quoque Burghusiani unà cum P. Joanne Saller (id, quod alibi scripsimus) prima jecerat fundamenta. Qui cùm Halulæ, contagione affectus, ad extrema se redactum cerneret, sepeliri se non in æde ipsâ parœciæ, ubi Sociorum erant humata corpora, sed proximè ædem sub dio, ubi S. Christophori Martyris, à quo nomen accepisset, imago in pariete picta visebatur, voluit, impetravítque. Supererat unus jam ille ex operariis nostris, quem suprà nominavimus, P. Christianus Märckl, Societatis nostræ etiam tum Scholasticus, nec dum annum ætatis tri-

1582. P. Georgius Stoz.

1583. Et P. Christophorus Pelckhoven.

gesimum quartum supergressus. Is pestifero morbo semel, iterum, tertiò correptus, cùm per labores, qui collegarum destitutum operâ jam graviùs premebant, vacare valetudini minimè posset, pertinacis mali reliquias infirmo in corpore diu circumtulit. Anno proximo, cùm reportatus esset Burghusium valetudinarius, accedente nativæ bilis, quam nactus atram erat, intemperie, statu mentis dejectus, dum in ædicula ad Salzam amnem seorsum à collegio, male custoditus, pernoctat, æstuantis corporis, ut creditum est, ardoribus restinguendis ingressus aquas, vorticosi torrentis impetu abripiente, interiit; minimè utique ejus exors gloriæ, quam piæ caritatis officio, egregiæque mortis merito collegæ sibi pepererant; sed hoc etiam dignior, quòd malorum, laborúmque longiorem addidit, majoribúsque exercitam incommodis tolerantiam.

§84. Oeniponta nis, lue vexatis, D. Pirminius saluti est.

Jam sævientium in Bojis publicè morborum primò rumor, metusque, deinde contagio, atque communio, Tyrolim quoque, quibus partibus Bojariæ objacet, perstringere sub initia Octobris cœpit. Móxque Oeniponti in obsequium laborantium civium de collegio nostro P. Augustinus Hueber cum Adjutore Fratre, Casparo Schorer, expositus, obire urbem, corporibúsque juxtà, atque animis, quicquid remedii, fomentíque licuit, adhibere ingressus est. Interea ædes etiam nostra oppidanis, confessionis gratiâ, atque ad conciones accedentibus, promiscuè omnibus patuit. Nec de nostris ad tutiora loca se recepit quisquam præter Scholasticos juniores, alumnos Philosophiæ, bello pridem huc pulsos. Quibus peregre villas ad receptum, unam Halenses, alteram Anna Eleonora Wolckensteinia, illustris matrona, insigni beneficio dedêre. In urbe verò cùm glisceret malum, atque de Sociis domi nostræ P. Joannes Mittner Eustadianus, trium & sexaginta senex annorum, induxisset animum, ut subsidio se se affectæ civitatis & ipse devoveret, egregiæ voluntatis præmia, Divino Numine invitante, capessere citiùs, quàm in rei præsentis periculum venire, emerito jam antè operario licuit. Nonis quippe Novembribus, cùm confitentibus in templo manè per horas quinque piam navâsset operam, à meridie in cubiculo repertus est inopino fato extinctus. Intestatæ morti retroactæ vitæ integritas, pietásque pro testimonio fuit. Domiciliorum etenim nostrorum quà Rector, quà Minister, & scholarum Præfectus, ad hæc hominum nostrorum pariter, externorúmque confessarius, promiscuísque peregre expeditionibus in rem animorum adhibitus (quæ ferme ejus fuerant munera) ex præscripto virtutis, religionisque universa gesserat; nec exempli modò præclari dederat ubique specimina, sed & impigerrimæ operæ uberrimos retulerat fructus. Cæterùm populum is casus à collegio tantisper, utsuspecto pestilitatis, avertit. Nec parùm ipsos quoque turbavit collegas. Vocatis tamen in vota Superis, reliquiis S. Primitivi, quæ erant in templi sacrario, venerationi publicæ propositis, votóque nuncupato sacelli, ejusdem Divi honore ac nomine ædificandi, stetit salus deinc collegio integra; atque eos adeò, quos expositos periculosus labor ab Octobri mense in Decembrem (eò usque namque infesta lues fuit) exercuerat, incolumes ad extremum recipere ambos contigit. Oppidanorum quoque minùs nocuit pestis corporibus, quàm animis profuit. Ducenta, nec amplius, in urbe funera numerata.

Sed

Sed & vicino in oppido Halâ plus multò trepidationis, quàm exitii, fuit. Expositíque pium in ministerium de Sociis duo non laboribus tantùm omnibus, verùm etiam periculis, feliciter defuncti sunt. Pestis, famis, bellíque incumbentes undique terrores eò populum adduxêre, ut munientium se Sacramentorum præsidiis, quantus nunquam aliàs, extiterit per hunc annum numerus. Votum postea, quo S. Sebastianum Martyrem collegium sibi propitiaverat, è collegis missi Ebersbegam duò, argenteo calice oblato, exsolvêre. Suâ nihilominus morte Idibus Novembris decessit è Sacerdotibus nostris P. Joannes Nieis Suevus, patriâ Holzensis; egregii vir meriti, multæque laudis, cùm ob cæteræ operæ utilitatem, tum verò maximè ob literas humaniores, magnâ prorsus non modò felicitate, verùm etiam solertiâ, atque sedulitate (quam sæpe felicia ingenia negligunt) plausu verò, fructúque longè maximo, privatim. publicéque traditas; Rhetoricæ præsertim è cathedra, quam quindecim annos summâ Præsidum approbatione, eruditorúmque gratulatione tenuit. Cujus quidem disciplinæ ex nostris etiam Scholasticis alumnos domi non paucos eum in modum instituit, ut hoc magistro cultus, honos, amórque literariæ rei multis partibus, per Provinciam creverit. Sed multò maximè admirandum se in socco præbuit; supra Plautum propemodum, & supra Terentium (sic enim traditum est) festivus. Quam si fortè exiguam laudem in homine Societatis reputes; tanquam parum congruat ingenium comicum cum sanctimonia religiosi animi, & gravitate; in hoc tamen viro permagni artem hujusmodi fecisses; qui non ad sæculi ineptientis nugas, vanáque otii humani oblectamenta, sed ad pietatis potissimum usum, atque ad morum referre disciplinam, quicquid tale tractaret, consuêsset. Et verò dubitâsses, decentiúsne spectatorum laxaret animos in hilaritatem, an ad virtutem religiosiùs informaret. Risum primò, tùm verò lacrymas ut plurimùm, nec eas dulcedine vacuas, ciebat. Salutaria joco quoque, lusúque non docebat magis, quàm persuadebat. Cúmque perspectum haberet, multos, ad seria surdos, cæcósque, utilibus rebus nec aures quidem facilè, ne dum animos, advertere; quod reliquum erat, ludentis in modum, ne his talibus deesset, salutis, honestatisque commendabat curam & salubria ludictis, utilia lepidis miscendo, velut attemperato ingeniis levibus remedio, vel invitos paulatim consanabat. Ergo mirificâ gratiâ, summáque audientium omnium, spectantiúmque voluptate, quicquid è re crederet, producebat in scenam. Eóque pluris, quæ prompsisset, fiebant, quòd non machinas, non apparatum, sed ingenium unicè, ac lepórem ad ludos id genus adhibebat. Pia porro, atque salubria, stylo etiam, eóque non amœno minùs, quàm erudito, in publicum protulit. Adolescentium præsertim in gratiam lucubrationes edidit utilissimas. Quas intar duo erant opuscula, instituendis moribus præ cæteris appósita, *Alphabetum Christi*, & *Alphabetum diaboli* (sic námque inscripserat) alterum ad virtutes discendas, ad dediscenda vitia alterum accommodatum. Eadem verbo etiam, hortatúque adolescentes docebat, Partheniis maximè in cœtibus. Quibus ille pro insigni suâ in B. Virginem pietate & studebat plurimùm, nec incrementi parùm, ornamentíque conciliabat. Doctrinæ verò (quod est utiliter docentium) semet ipse specimen, exemplúmque longè clarissimum præbuit, virtutibus ornatus omnibus, eximiáque præditus vitæ innocentiâ, atque integritate, quam vigili, severáque animi custodiâ conciliare norat & conservare. Nemo illo aut Præ-

585. P. Joannes Nieis literis moribusque clarissimus.

sidum, aut legum erat, regularúmque observantior; nemo Sociis ad obsequia paratior. Aliorum omnium intentus commodis, suimet ipse propemodum obliviscebatur. Unis illis, qui alienæ detraherent famæ, adversarium se, infestúmque ostendebat. Quos ni vultu corrigere, aut voce, quivisset, admonebat fugâ, auferens illico se de conspectu, communione noxæ ne fortè inficeretur. Extremis vitæ mensibus, aqua intercute laborans, doloribus duntaxat, & cruciatibus, quos afferret morbus, non officiis ullis, non obsequiis ministrantium, dignum se se arbitrabatur, lacrymas reddens pene ad singula, quæ benignè illi à valetudinarii ministro fiebant; cùm negaret, inutilem hominem, cujusmodi ipse foret, ita largiter, indulgentérque habendum. Adeò ibi quoque, ubi maximè quisque obsequia circumspicit, neglectum se, humilitatis studio, non tulisset modò, verum etiam optâsset.

516. Sebastiani Strang religiosissimus exitus.

Aliud præterea Hala religiosissimæ mortis nobis exhibet specimen Sebastianum Strang Constantiensem, Adjutorem Fratrem unde septuagenarium, tertio post Niessium defunctum anno. Is literis modicè humanioribus tinctus adolescens, relicto Gymnasio, medicamentarius primùm, tum deinde noster esse voluit; adhibitúsque ad valetudinarii curam etiam tum juvenis, duobus Canisiis nostris, primùm Petro Friburgi Helvetiorum, Ingolstadii postea Theodorico, virtutum, gestorúmque famâ clarissimis viris, complures annos, per quos afflictâ ii valetudine tenebantur, magno animi sui non solatio solùm, sed fructu etiam, commodóque (id, quod lætus deinde prædicabat) inserviit. Friburgi Tartareus animorum hostis instigaverat juvenilem animum, sacerdotium ut ambiret; subjecetátque desiderium literaturæ, atque doctrinæ, per quam aptum se se, idoneúmque ei gradui redderet. Itaque ille ad studium literarum impensè cœpit, verumtamen secretò, quòd id Fratribus interdictum lege sciebat, incumbere. Monuit Petrus Canisius, divinitus, ut reor, edoctus, ut, quas tantopere volveret, planè cogitationes abjiceret. Miratus primò nudata Sebastianus consilia; mox juveniliter stomachatus: „ Et quæ tandem „ sunt, inquit, Pater, quæ volvo? Tum Canisius apertè: Cogitas, ait, sacerdotium. Ni desistis; Societate nostrâ ejiciere. „ Horruit homo. Cúmque ambigere haud liceret, edicere vera in futurum, qui occulta in præsens enunciâsset; intempestivum consilium tum quidem penitus abjecit. At, quæ est juvenilis ætatis, vana semel designantis, mobilitas, mutare statum omnino haud ita multò pòst, atque ab Societate ad Carthusianam transire familiam, inconsultis omnibus destinat. Quam cùm à Rectore subin veniam poposcisset; hic satis intelligens, mali dæmonis artibus, & suamet levitate juvenem magis, quàm instinctu cœlesti, in eam inductum sententiam, strenuóque sanandum remedio ratus, inconstantiæ pœnam dare, inflictis publicè sibimet verberibus, in triclinio jubet. Dedit igitur Sebastianus, atque ita sapere doctus; mobilitatem suam, & vanitatem cùm perspiceret ipsemet facilè, atque damnaret, nunquam propositum dehinc mutavit. Canisiorum verò non monitis tantùm, sed exemplis vel maximè institutus, cùm & animas earum denique morientium excepisset minister, unáque hausisset spiritus; multò magis posthac, longéque flagrantiùs ad virtutum studium, quàm ad literarum quondam, se contulit; cœlestibus interim largiter beneficiis cumulatus; quæ ipse & adnotare diligenter, & memori, gratóque animo prosequi est solitus. In senium demum cùm jam ætas vergeret, non aliam fere sibi, quàm mortis

&

& ſepulchri, propoſitam imaginem voluit; multóque antè ſibimet, quemadmodum compararet, ſe ad moriendum, præſcripſit. Quæ neceſſitas extrema cùm cœpta eſſet adduci; primùm peccata ante actæ vitæ omnia Sacerdoti pœnitens recenſuit; quæque cum Deo piè inierat, redintegravit pacta; & vivere ſe, moríque Eccleſiæ Catholicæ clientem, ſanctè teſtatus, ſiquid ſecùs fortè moribundo ſeu vis morbi, ſeu mali dæmonis fraus & inſtigatio expreſſiſſet, id indictum omne, irritúmque ſe velle declaravit. Tum addidit ad Chriſtum, pro omnibus mortuum, præcipuâ quadam cum fiducia preces; gratias agens ob immenſi pretii, compendiíque redemptionem; oránsque veniam ſocordiæ, qua beneficii ejusmodi fructuum innumerabiles partes totâ neglexiſſet vitâ. Virginem deinde, Chriſti matrem, ordinésque Cœleſtium compellans univerſos, morienti ſibi ut eſſe propitii vellent, majorem in modum imploravit. Demum ad Societatis noſtræ converſus parentem: „Te, inquit, appello, dulciſſime „; Pater mi, beatiſſime Ignati; te oro etiam atque etiam; te obteſtor, „ „ ut cum tuis illis beatis filiis, familiæ hujusce noſtræ Patribus ac Fra- „ tribus, adeſſe jam mihi quamvis degeneri, atque immerito, quamvis „ legum tuarum, quæ tot lacrymis tibi ſtetêre, violatori, ne utique ab- „ nuas. Veniam ſupplex precor: tuam opem, tuæque cohortis univerſæ „ ſubſidia hoc jam ultimum meum in certamen fidens imploro.„ Similia ferme ab utroque Caniſio nominatim, atque à Paulo inſuper Hoffæo, oravit; fidem quondam ab eis datam commemorans, fore, ut ſupremo illo in periculo ipſi adeſſent. Pòſt, ad Præſides versâ oratione, cùm grates egiſſet, quòd ſe hominem nihili, ac planè poſtremum, in filiorum tamen habuiſſent loco, parentúmque optimorum caritate ac liberalitate perpetuò foviſſent: „ Quòd verò ejectus non ſum, inquit, è cœtu veſtro, „ ita, ut commerueram; id ſecundùm Deum, Deíque miniſtros vos, „ certorum Patrum, Fratrúmque precibus præcipuè debere me profiteor.„ Hæc atque talia locutus, jam velut in mortem pronus, immortalitatis teſſeram, ſanctiſſimum JESU nomen, piiſſimâ uſurpavit voce; ídque eam etiam ob cauſam, ut noxarum veniam, Apoſtolicæ Sedis favore hominibus Religioſis omnibus eo in articulo conceſſam, impetraret. Atque ſic demum, plenus ſolatio, plenus fiduciâ, ac deſiderio ſempiternæ ſalutis, pulcherrimo ad Socios omnes exemplo, è vivis abiit.

1787. Neoburgenſi collegio P. Chriſtoph. König peſte eripitur.

Ultima anni M. DC. XXXIV. calamitas Neoburgenſibus ad Danubium fames, lues, mors, communia pridem Germaniæ mala, incubuêre. Poſt multiplices funerum per urbem ſtrages, cùm in Gymnaſium quoque noſtrum penetrare mors cœpiſſet; Parthenius cœtus geminos Divis noſtris cereos vovit, & quæ à S. Bonaventura adversùs peſtilentiam piè compoſita habentur carmina, precésque, in æde noſtra quotidie adhibuit. Ita ſalus dehinc univerſi Gymnaſii in tuto fuit. Ex Aulæ item Neoburgicæ conſiliariis unus, voto & precibus ad S. P. N. Ignatium factis, lethiferæ depulit ægritudinis periculum. Noſtrorum opera per affectam civitatem nusquam deſiderata. In qua dum avidiùs, quàm cautiùs, P. Chriſtophorus König verſatur, extinguitur. Venetiis ille in Italia, verumtamen Germano erat natus parente. Utramque expertus fortunam, cùm annum ætatis unum & trigeſimum numeraret, Romæ familiæ ſe noſtræ adjunxerat, eos adlectus poſtea in ſacerdotes, quos Evangelici operis adhibet Societas Adjutores. Ingenio docili cùm eſſet, bonarúmque ſatis artium capaci; religione addente ſtimulos, quicquid Præſides negotii

gotii dediſſent, ſtrenuè, impigréque eſt executus. Caſtra ſequi in pia miniſteria juſſus, Joanni Tillio, militiæ Catholicæ Imperatori multò celebratiſſimo, à confeſſionibus fuit. Miſſione denique acceptâ, ad ſcholaſticos tranſire pulveres à caſtrenſibus, expetitâ ultro infimarum ſcholarum adminiſtratione, in voluptate habuit. Quo munere dum Neoburgi fungitur; afflatâ ex ægrotantibus peſte implicitus, cùm præſenſiſſet mortem, ſacris rite perceptis Eccleſiæ myſteriis, veſte alba, ſtoláque, quo ſepeliri habitu Sacerdotes noſtri conſuevêre, ſemet ipſe induit, atque in lectulo, quemadmodum componendus ab obitu eſſet, ſuapte ſponte ſe compoſuit. Ita piè animam, placidéque Calendis Decembribus efflavit.

§88. P. Frider. Hundbiſs, Rector, denique reſtituitur. *Vide ſuprà num. 339.*

Sub finem ejusdem menſis, ne nullum in tot malis levamen eſſet, Rectorem tandem ſuum, Fidericum Hundbiſs, è diuturna, longinquáque captivitate collegium noſtrum recuperavit. Herbipolim eum ſuperiore anno abductum ſuo loco ſuprà oſtendimus. Compluribus literis, legationibúsque Wolfgangus Guilielmus, Neoburgicus Dux, apud Bernardum Weimarium Saxonem, qui ceperat, pro eo contenderat. Poſteaquam dimittendum hic denique decreverat; multa porro heterodoxæ militiæ in Franconia Præſes, Ducésque objecêre, quò minùs liberaretur. Beneficio tamen Præfecti, qui captivum in arce Herbipolitana tenebat, feſto S. Matthiæ Apoſtoli libertati denique reſtitutus, ſacrificium, tanto tempore intermiſſum, in urbe ipſa Herbipoli publicè fecit, aliísque ſacris fungi miniſteriis cœpit. Inde unà cum Goswino Spiringio, Neoburgicæ provinciæ Prætore, exilii ſocio, Francofordiam primò, mutato habitu; deinde Düſſeldorpium, ubi Wolfangus Guilielmus Dux commorabatur, profectus eſt. Ibi exulem, ærumnis debilitatum, eximia Principis non humanitas modò, atque benignitas, verùm liberalitas etiam, beneficentiáque, recreavit. Novembri ſubin menſe ad Germaniæ ſuperiora intendit iter. Neoburgum urbem, poſt multa ab hoſtibus, nec pauciora à peſtibus pericula, feſtis Chriſti natalitiis tenuit. Familiam bello, inopiâ, cæteríſque temporis afflictatam injuriis, atque ad incitas propemodum redactam, invénit. Quam Princeps tamen, etſi abſens, & tum confeſtim, & conſequentibus deinceps annis, ſuâ levavit munificentiâ; cùm non ſubſidiis modò pecuniariis, & Bergenſibus reditibus, collegio tantiſper permiſſis; ſed Neoburgenſis etiam cœnobii veteris, cujus in ſolo extructas collegii ædes docuimus alibi, vectigalibus deinde (ſedis Apoſtolicæ conceſſu) in jus collegii translatis, adjuvit rem noſtram & conſtabilivit, aliísque pluribus beneficiis haud ſanè exiguis, ut res & tempus ferebat, eſt proſecutus. Quibus illud quoque ſubinde addidit, ut contubernii adoleſcentium ſcholaſticorum, quod velut plantarium quoddam præſtantiſſimæ juventutis, in ſpem reipublicæ ſuccreſcentis, ab initio inſtituiſſet, facultates ex fundis Bergenſibus augeret. Adeò nulla neque iniquitas temporum, neque difficultas, quò minùs in commoda noſtra, atque neceſſitates, animo planè paterno intenderet curas, hunc prohibere Principem poterat. Qui quidem quanti faceret Societatem noſtram, quámque utilem eam, opportunámque reipublicæ Chriſtianæ, & communi bono mortalium, exiſtimaret, cùm maximè illam, ut peſtem, perniciémque orbis terrarum, obtrectatores noſtri maledicis ubique vocibus, ſcriptísque proſcinderent, tum ſæpe aliàs privatim ac publicè declaravit, tum verò etiam in heterodoxorum hominum nobis infenſiſſimorum corona palam eſt profeſſus, ſancte aſſeverans, poſt Ferdinandum, Cæſarem, & Guilielmum Bojariæ Ducem, non paſſurum ſuperari ſe à quoquam in adamandâ colendáque

§89. Wolfgangi Guilielmi Ducis in nos benignitas. *Vide Part. 4. Decad. 8. à n. 312.*

dáque Societate. Cui dicto ipsi & præmiserat honorificè multa de rebus Instituti nostri, hominúmque nostrorum gestis, ac studiis, & ea subjunxit, quæ si res hìc nobis cum adversariis nostris, nec ab invidia periculum foret, opportunè commemoraremus. Sed ad res anni M.DC. XXXV. progredimur.

Cap. XLV. *Publicis rebus fluctuantibus, moritur Elisabetha Lotharingia, nostri ad Vindelicos revertuntur.*

ANceps diu hic annus inter belli, pacísque pependit consilia. Variâ rerum, ut in contrariis partium studiis, vicissitudine agitatus, spem & metum primò miscente fortunâ, in terrores demum, & superioris temporis intemperiem totus abiit. Pacem de Germaniæ præsertim civitatibus, Principibúsque non pauci, malis patriæ ingemiscentes, votis omnibus exposcebant. Actúmque de conciliandis partibus cùm diversè alibi, tum verò Coloniæ maximè Ubiorum. Ubi id ipsum Pontifex Maximus, Urbanus VIII. magnopere urgebat, Legato misso Martio Ginetto Cardinali, literísque datis, quibus obniixè Principes ad consensum, concordiámque adhortabatur. Sed bellum Suecus, Gallúsque, quibus compendii, spesque ab armis amplius, bellíque periculum longinquius esset, præoptabant. Gallus insuper ob Augustam Trevirorum, quam occuparat, amissam novo exacerbatus vulnere, acriora omnia meditabatur. Eam urbem Hispani, Malliardi maximè Tribunivirtute, operáque, ineunte vere expugnaverant. Archiepiscopum Trevirensem, eundémque Imperii Septemvirum, Philippum Christophorum, Gallorum fautorem, in Belgium primò, deinde Viennam Austriæ abductum, arcta sepsit, tenuitque plures in annos custodia. Inde Galliæ Rex, qui fœderis adhuc, societatísque nomine Martem Gothicum, heterodoxúmque adjúverat, suismet ipse auspiciis inferre Cæsari bellum, Domuíque Austriacæ aggressus est. Itaque Germania, cùm respirare videretur, novo armorum strepitu concuti cœpta est. Etenim, quanquam induciis jam quibusdam factis ad concordiam res alibi spectabat, & sub exitum Junii Septemvir Saxo in gratiam Cæsaris, amicitiámque rediit; easdémque partes tùm ex cæteris quidam Principibus complexi sunt, tum etiam civitates nonnullæ, è quibus Norimberga, Erfordia, Francofordia; rerum tamen summa magnopere etiamnum laborabat, pristinósque ad scopulos, nullâ certâ futuri spe, adhærebat; pacationibus pauciorum studiis præpoliente heterodoxorum factione, acritérque usque adversante Sueco. Hìc novo subnixus auxilio è Gallia misso, fretúsque eorum Germaniæ Principum, quos in fide atque in fœdere retinuerat, haud sanè exiguis etiam tmu opibus, copiísque, in bellum totus ipse quòque de integro incumbébat. Equidem nostris hisce Germaniæ partibus quietis nonnihil à bellico tumultu, hostilibúsque incursionibus, &, quales hactenus deploravimus, vexationibus esse ob eam cœpit causam, quòd, Marte in longinquiora plerumque avérso, occupabantur alibi arma, nec nisi procul strepebant. Verumtamen tristes annorum superiorum reliquiæ, agrorum vastitas, annonæ inopia, fames, lues, belli alibi ardentis minæ, futuri metus, præteriti memoria, reíque communis totius, etiamnum in ancipiti hærentis, periculum, sat utique calamitatis, sat miseriæ, acerbitatisque, jam antè fessis, facilisque malorum afferebant.

Anno M.DC. XXXV. ab ipso principio. 590. Quæritur concordia publica; non obtinetur.

591. Elisabethæ Lotharingiæ mors, & decora.

Luctu proprio ac peculiari Bojaria sub ipsum anni principium affecta doluit. Elisabetha Lotharingia, Maximiliani Septemviri conjux, pridie Nonas Januarii Ranshovii apud Brunavium oppidum è vivis migrat. Huc

Huc illa cum marito Principe, pestilentiæ vitandæ gratiâ, se receperat. Lentis inde à biennio febriculis afflictata, quotidianis hìc nunc demùque accessionibus exhausta, naturæ debitum exsolvit. Eóque tristius id fatum Bojis accidit, quòd & frater Septemviri, Albertus Dux, Mechtildem Leuchtenbergiam conjugem paucis antè mensibus amiserat; Lauffeniâ in arce haud longè ab Salisburgo urbe, dum bellum & pestem cum marito ipsa quoque declinat, extinctam. Hæc Oettingæ, cui veteri nomen est, in ædicula Deiparæ Virginis; illa Monachii in æde Societatis nostræ sepulta est. Utriusque Principis insignes refert virtutes, qui gentis Boicæ annales scripsit. Multa persequi nobis de his non licet; pauca non juvat. Unum quiddam prætermittere non lubet, quod esse documenti loco confessariis Principum potest, &, quàm purâ mente, quàmque integrâ Elisabetha fuisset, ostendit. Ea Sacerdotem de Societate nostra, quem habebat conscientiæ arbitrum, cùm hortaretur, ut ne indulgentiùs justo, timidiúsve ipsam confitentem tractaret, his totidem allocuta est, quæ Scriptor ille Boicorum annalium recitat, verbis: *Mi Pater, non est res de trivio, curare Principum animos, déque illis aliquando reddere Deo severam rationem. Etenim potest confessarius sic esse remissus, aut indulgens, ut pro neglecto Principe damnetur ad pœnas inferorum. Principem enim vel bona fides, vel ignorantia apud Deum excusat: confessarium accusat neglectus monitorum, vel responsorum imperita malitia.* Extat hujus Principis insigne quoddam pietatis monumentum in eo Monachii sodalitio, quod piorum in manium subsidium ad S. Laurentii, confessario suo administro, ipsa instituit, largísque muneribus locupletandum tum prærogativarum ab Sede Apostolica, tum vectigalium à marito Principe, curavit: quibus & vivens multa de suo, & moriens, legati nomine, ipsamet adjecit. Cujus quidem instituti quanta fuerit, sitque utilitas, ex eo æstimes, quod Scriptor idem, quem diximus, commemorat ex testimonio viri, cui multùm Elisabetha in re pietatis confidebat. Ei namque viro affirmatè ipsa significavit, cùm ad perfectionem suam, absolutionémque id opus perductum esset, tum sibi parentem suum Carolum, Lotharingiæ Ducem, multò antè demortuum, aspectabili specie, eáque & probè notâ, & augustâ, jucundáque, repente adstitisse, atque hæc totidem locutum in verba: *O filia, quàm salutare est opus istud, cujus tu auctor fuisti! O si nósses, quàm graves sint cruciatus, qui à piorum animabus, corporis vinculo solutis, in altera vita, in pœnam non dum expiatorum criminum, tolerantur!* Eóque dicto sic desisse videri, ut incredibili delibutam solatio ipsam relinqueret. Sed, quæ publica sunt magis, persequamur.

Vide Joan. Adlzreiter. Part. 3. lib. 19. num. 62. & lib. 20. n. 1. &c.

§92. Augusta, à Catholicis recepta, nostros recipit.

Armis Boicis luculenta in primis hosti Gothico plaga, heterodoxæque omni per Germaniam inflicta factioni est, Augustâ urbe apud Vindelicos in Catholicam redactâ ditionem. Huic tam nobili urbi, támque opportunæ bello, quam & affectati imperii Suecus feciſſet sedem, aliquando tandem recuperandæ pridem animos Bojus, & consilia intenderat. Stratagemate capi commodè posse superioris anni jam hyeme videbatur: eáque mente Lycum fluvium transmiserat miles. At, cùm longiùs res traheretur, subodorantibus dolum Suecis, præsidiúmque augentibus, spes ad irritum ceciderat. Circumsidere illam deinde, longáque fame in deditionem subigere ineunte autumno visum est. Rem agere Joannes Wahlius Comes, Boicarum Tribunus partium, aggressus, in septimum

timum omnino menſem arctiſſimè urbem habuit. Annonæ inopia, ſuáque obſeſſos pertinacia ad extrema compulit. Furioſæ, diræque famis ea fuêre experimenta, quibus vix triſtiora ulla in monumentis veterum reperias. Quædam de his poſteriùs referendi locus erit. Hìc ſatis ſit, ventum eò eſſe, ut uno die ducenta funera, & amplius, numerarentur. *Vide infrà num. 616.* Ita ultimâ demum inediâ quinto Calendas Aprilis expugnata urbs eſt. Suecus cedere compulſus, æneáque tormenta omnia, & quicquid ex aulico Monachii theſauro triennio antè rapuerat, reddere. Civitas ad eum ferme redire ſtatum juſſa, quem, priusquam occupaverat Suecus, tenuiſſet. Igitur Clero quoque, Religioſorúmque hominum cœtibus, quos in exilium hoſtis ejecerat, repetendæ poſtliminio urbis nata libertas. Noſtri Calendis Aprilibus, quem in diem Dominica Palmarum inciderat, Chriſti Regis veluti æmulantes triumphum, revertêre. Quinque tum quidem, nec amplius, ingreſſi ſunt : aucti ſubin ad undecim. Cæteros reſurgentis collegii adhuc inopia excluſit. Vacua pleraque, præterquam illuvie, ac ſordibus, reperta. Alieno non commeatu ſolùm, ſed inſtrumento etiam, compulſa uti familia ; dum ſua paulatim redintegraret. Amici, quanquam ipſi quoque extrema paſſi, quibus liceret modis, nihilominus opitulati. Sarciendis collegii, gymnaſiíque ædificiis ſumptum Fuggerus Comes, Otho Henricus, urbis Prætor inſtitutus, ſuppeditavit. Octavo die in æde maxima ; aliquantò ſeriùs ad S. Mauritii, atque ad S. Annæ, factum publicis concionibus per oratores noſtros initium. Cætera illico Societatis noſtræ miniſteria, præterquam gymnaſii, quod quinto demum reſtitui menſe cœptum, reſumpta. Inter quæ belli, famísque pediſequa peſtis, qua ſæviorem Auguſtæ nulli facilè annales meminiſſent, funeſtare urbem cùm cœpiſſet ; noſtrorum operam, in ſolamen morientium, ægrorúmque ultrò delatam, acceptare orthodoxi cives abnuêre ; quòd muniis cæteris, haud minùs neceſſariis, viſa eſſet Sociorum paucitas reſervanda. Eo malo poſt inſignes denique ſtrages defuncta civitas, ad priſtinam ſenſim dignitatem, amœnitatémque atque ad eam fere, quam paulò ante irruptionem Sueci ſuſceperat, religionis Catholicæ, ac pietatis formam, amplitudinémque rediit : illáque ſpecie Antiſtitem ſuum, Henricum Knœringium, Septembri menſe inſequentis anni M. DC. XXXVI. ab exilio reducem, atque ad collegium noſtrum primùm divertentem, lætiſſima recepit, mirificéque viciſſim exhilaravit. Quo anno Fridbergæ quoque, vicino Bojariæ oppido, ſa- 593. Sacellum noſtrum Fridbergenſibus peropportunum. cellum noſtrum, Deiparæ Virginis dicatum honoribus, ſplendori priſtino, cultuíque redditum, inſigni uſui eſſe oppidanis cœpit. Oppidumnamque iſtud, ab Suecis, unáque ab Auguſtanis, Lutheri aſſeclis, vaſtatum pridem, atque incenſum, ab excidio paulatim tum reſurgebat. Ædificiis plerisque omnibus in cineres collapſis, id ſacellum tamen, ut ut diu, multúmque hoſtilibus tentatum flammis, haud dubiâ patronæ ope ſervatum erat : quanquam expilantium violentas manus, aſciásque, nec ipſum, nec domus noſtra contigua, eáque igni etiam, ficut cætera, ſubinde conſumpta, effugerat. Nunc igitur ornatu novo, apparatúque inſtructum, dum ædes oppidi inſtauraretur, ſacris publicis, & concionibus, pro parœciæ templo deſerviit. *Vide ſuprà num. 307.*

Poſt reditum porro Sociorum in urbem Auguſtam, tenuia illa inter collegii reviviſcentis initia, cùm tres circiter præterlapſi menſes eſſent ; tum demum & alteram in ſedem, quam ante Suecicos tumultus 594. Annæam Auguſtæ ſedem re-

cerere jubemur.

novam Societas eádem ipſâ in urbe ad S. Annæ adepta erat, duo de Patribus revertentes, domicilii uſurpare poſtliminio jus, poſſeſſionémque inſtaurare, ut juſſi erant, exorſi ſunt. Templum illud, & quas conjunctas habebat ædes, Lutherani cives, qui ante Societatem noſtram tenuerant, ut recuperarent, vehementer à Ferdinando Cæſare contenderant. Sed quòd iniquè olim, atque per vim, ſicut alia multa, contra pacta conventa Imperii occupâſſent; repulſam paſſi, templísque rurſus omnibus excluſi, ad præcones Evangelii ſui audiendos in cavædium dehinc quoddam, ampliſſimam aperiens aream, convenêre. Societas noſtra quemadmodum invita adodmùm à principio ſedem iſtam, nec niſi Epiſcopi, Pontificísque Maximi auctoritate adducta, inierat; ſic eam ægre in præſens, neque niſi ſummâ illâ poteſtate, novísque imperiis compulſa, recepit: poſtquam nihil videlicet profecerant conſilia Patrum noſtrorum, & conatus; qui, cùm anno ſuperiore de Auguſta urbe eripienda hoſtibus agitari cœptum eſſet, obnixè jam tum laboraverant, Annæum iſtud ut domicilium Cœnobitis potiùs illis, quorum antiquitus fuiſſet, redderetur. Primò igitur S. Annæ templum, ídque octavo Idus Aprilis; deinde ædes inſuper, quinto Idus Sextiles, Societatis noſtræ hominibus ritu publico ſunt reſtitutæ. Armorum ingens erat, vexillorúmque in templo vis, Suecorum Ducum, aliorúmque heterodoxorum (Ingolſtadianâ maximè in obſidione cæſorum) ſepulchris condecorandis, tropæorum in modum diſpoſita. Ea ſublata Fuggerus Prætor dono pleraque accepit. E vexillis unum Ingolſtadium ad ædem Virginis, cui de victoria nomen, transmiſſum. Neque tam, ut ornaretur templum, quàm ad uſus Catholicos ut accommodaretur, laborandum fuit. Sumptuoſè illud Lutherani cives exornaverant in gratiam Guſtavi Adolphi, Suecorum Regis, quem triennio antè, ingreſſum urbem, ut liberatorem ſuum, ac vindicem, ſplendidiſſimè inibi eâ die, qua S. Georgii Martyris veneramur memoriam, exceperant, tantóque habuerant in honore, ut Georgii nomine de faſtis publicis expuncto, nomen Regis, purpureis illuſtre literis, ad eundem locum inſererent, diémque illam feſtâ quot annis memoriâ ſacram, ſanctámque habere ſtatuerent. Quam quidem apotheoſin retractare poſtea, Regio nomine refixo, armata fames, peſtísque docuit. Eámque vanam nunc religio verior, ſanctiórque eodem ipſo feſto S. Georgii recurrente oſtendit; cùm rei divinæ officiis, Evangeliíque ſyncerioris miniſteriis poſt reditum noſtrorum ſolenne initium in hoc templo, Romano ritu, eâ maximè die ex deſtinato datum eſt. Concurſus populi huc ingens continuò factus. Quem peſtilentia tamen

1595. P. Chriſtoph. Pfarrkircherum peſtis aufert.

ſubinde, in Patres hìc noſtros graſſata, tantisper avertit. Quippe alter ex duobus illis, quos in ſedem hanc teverſos poſtliminii nomine memoravimus, P. Chriſtophorus Pfarrkircherus, Weiſſingæ in Suevia natus, Adjutor Societatis noſtræ, idémque Rhetoricæ antè Monachii inſignis magiſter, & facundus nunc, Apoſtolicóque flagrans ardore Auguſtæ ad S. Mauritii orator, dum pium ægrotis obſequium, ultimúmque moribundis officium aſſiduus, ac ſedulus præſtat, alieni mali contagione infectus, confectúsque eſt. Magnum ejus deſiderium paſſim lachrymæ, ac gemitus lugentium civium teſtati. Acceptum namque, gratúmque heterodoxis quoque, non Catholicis tantùm, eximia comitas, integritásque morũ fecerat. Ipſe de Societatis noſtræ inſtituto præclarè admodum ſentiebat: præcipuáque religione Indigetes noſtros proſequecatur, Literis, iísque Græcis pariter, ac Latinis, ita ſe addixerat, ut in virtutes tamen, quales poſceret inſti-

tutum,

Digitized by Google

tutum, longè obnoxiùs incumberet. Rogaverat Sacerdotem Socium, morienti sibi saltem eminus adesset, unúmque illud perpetuò suggereret: *O mi Deus, amo te super omnia!* Quod ille impensè cùm fecisset; morbo tentari se, haud dubiâ suspicione transfusi à mortuo veneni, & ipse luculenter sensit. Sed maturati remedii strenuitate, votíque quo se Virgini victrici, Ingolstadii propitiæ, obstrinxerat, pietate factum, ut ipso Virginis natali, cùm triduo antè amisisset collegam, revalesceret.

1596. Nostrorum Augustæ labores, P. Francisci Dichtelii.

Eodem verò Septembri de collegio item ad S. Salvatorem Adjutores nostri duo, primùm è Fratribus Casparus Saillerus, pòst è Sacerdotibus Jacobus Ehrmannus, ille pestiferâ lue, dum rem templi ex vastitate restituit, contactus, hic senio consumptus, & laboribus, quos ut strenuè multos, magnósque pridem Augustæ exhauserat, sic longè maximâ nunc sedulitate, cùm plus operis, minus operarum esset, quanquam septuagenario jam major, susceperat, supremum explevêre diem. Laborum inde augescens moles augere numerum operariorum insequentes in annos, angustâ licèt etiam tum re familiæ, compulit. Ad S. Salvatoris quatuordecim primò Socii, posterioribus annis octodecim; ad S. Annæ à duobus, qui principio fuerant, pedetentim ad octo capita multiplicati, Societatis nostræ ministeria ingenti animorum bono exercuêre. Conciones, primariis quatuor in templis habitæ ad frequentem populum. De plano præterea tribus locis Christianæ dogmata religionis teneriori ætati hæterodoxis etiã haud rarò aures præbentibus, publicè tradita. Ab S. Mauritii templo ea institutio ad Annæam ædem postremò translata: ubi & B. Virginis, Dei parentis, imago, in sacello Fuggerico, quod extabat, à Patribus collocata, cœlestibus cœpta est favoribus, beneficiísque, in pios cultores collatis, insigniri. Lycei ad hæc Annæi restitutæ paulatim scholæ, eóque usque amplificatæ, ut jam non partem solùm philosophiæ, quemadmodum ab initio, sed universam ipsam philosophiam, atque ex theologicis eam, quæ ad mores pertinet, facultatem disciplina illa nostra complecteretur. Ejúsque in Lycei aula Parthenium, quod ad S. Salvatoris fuerat, juniorum opificum sodalitium, belli antehac, pestisque disturbatum injuriis, nunc ex residua collectum pube, novísque in dies copiis exauctum, refloruit. S. Annæ denique, ut patronæ loci, habitus honos: ut diem ejus natalem solenni dehinc, festóque ritu Sacerdotes nostri celebrarent: cujus principia solennitatis Proëpiscopus sacrificii publici religione, pontificali conspicuus ornatu, cohonestavit. Annona inter hæc tum Annæis hisce Sociis, tum iis, qui ad S. Salvatoris erant, cùm haud pari copiâ ex fundis nostris, iniquitate temporum laborantibus adhuc, rediret; amicorum quorundam liberalitate, ac Magistratuum maximè Catholicorum, ut potuit, suppleta est. At verò temporum, rerúmque difficultati, familiæque negotiis, atque instituti laboribus, collegii ad S. Salvatorem Rector, Franciscus Dichtelius Monachiensis, è quatuor votorum Professis, claro vir genere, sed virtute nobilior, ad extremum succubuit. Literis ille non Latinis modò, sed Græcis etiam Hebraicísque egregiè doctus, eximiáque præditus prudentiâ, contubernia scholasticorum rexerat externorum. Tyrocinio deinde Provinciæ nostræ moderando commodare operam jussus, Magistrum socius adjuverat. Augustano demum, quod diximus, collegio præpositus, postquam cæteris curis attriverat vires, cùm nihil cordi haberet magis, quàm ut rem animorum, quacumque liceret viâ, proveheret, adhuc publicis navare operam concionibus in maximo urbis tem-

templo ſuſtinuit. Et verò is erat eccleſiaſtes Dichtelius, quem concionatoribus cæteris præſtantiorem frequentia, cupiditásque auditorum, populíque approbatio oſtenderet. Sed hic eum labor, cùm ſpuere ſanguinem cœpiſſet, immaturâ morte, maturiſſimum rebus omnibus agendis, ſummo ætatis vigore (quippe qui quadrageſimum annum non dum ſuperâſſet) è medio inſignium operum Novembri menſe anno M. DC. XXXVII. abripuit.

Cap. XLVI. *Monachienſium obſidum, dira per triennium paſſorum, liberatio.*

Anno M. DC. XXXV. ineunte Aprili.

CÆterùm poſt Auguſtam urbem recuperatam vix aliud lætius nobis hic offert annus, quàm quòd obſides Monachienſes, quadraginta numero, in iis Sacerdotes de Societate noſtra ſex, quos Monachio Auguſtam Suecus tertio abhinc anno in triſtiſſimi exilii ærumnas abſtraxerat, in libertatem tandem Bojus, nequicquam antehac viis omnibus quæſitam, aſſeruit. Quo loco digniſſimum arbitramur, quæ obſidum fortuna, quis hoſtium in eos animus, quis exilii modus, quæ miſeria interea fuerit (quoniam hæc ad ea quoque confirmanda, quæ de hominum noſtrorum vexationibus, heterodoxorúmque in eos immanitate adhuc ſcripſimus, opportuna erunt) minimè perfunctoriâ narratione evolvere. Quamquam haud noſtro hìc jam ſtylo, ſed P. Andreæ Brunneri, notiſſimi auctoris utendum ducimus: qui cùm de obſidum numero ipſe maximè fuiſſet, accuratiſſimè omnia poſtea, ſanctiſſimáque fide, oculatus arbiter, teſtísque retulit; literísque haud equidem publicis, at privatis, domeſticæque ſervientibus memoriæ, conſignata reliquit. Quam nos relationem ejus, tametſi excurrit latiùs, non dubitamus Hiſtoriæ noſtræ, ita, ut extat in Provinciæ tabulario, ad verbum inſerere: tum quòd honorem habendum Scriptori, integráque ejus utendum auctoritate exiſtimamus; tum verò etiam, quòd intelligimus, ſi conferre ad compendium, quæ is perſcripſit, voluerimus, nimiùm ſanè non elegantiæ modò, gratiæque Scriptoris, verùm rebus etiam ipſis, detracturos. Præmiſſis igitur Brunnerus, quæ ad exilii principia, itérque obſidum à Monachio urbe ad Lycum fluvium, ubi alluere iſtæ Auguſtam incipir, pertinent, quæque à nobis alibi ſatis (in rebus anni M. DC. XXXII.) enarrata ſunt, ſic rem perſequitur.

597. Andreæ Brunneri de obſidibus Monacenſibus, quorum ipſe pars fuit, narratio.

Vide ſuprà num. 140.

„ Altero die, inquit, qui octavus Junii fuit, ad Lyci pontem obſides „ horarum plurium ſpatio detenti, non modò oculos hæreticæ fæcis, ſpe„ ctatum effuſæ, paverunt, ſed atroci oppreſſi calumniâ in ipſo prope„ modum limite corruerunt. Anteverterat adventantes fama mendax, „ meditatæ Regiæ cædis reos, & plus, quàm homicidium, auſos, advehi. „ Ei fabulæ ne omnis color deeſſet; hominem exterum, plurium linguarum peritum, eundémque PP. Auguſtinianorum Monachii aliquamdiu „ hoſpitem, catenis oneratum, currui adnexinxerant, quòd in Bannerii hoſpi„ tio cum telo deprehenſus, caloréque vini longiùs provectus, intempeſti„ vâ eloquenriâ ſuſpicionem cruenti conſilii incurriſſet. Quæ deinde ab „ uno homine in omnes devoluta obſides, odio totius eos urbis objecit. „ Itaque cùm & heſternam, & illius diei inediam devoratis pinguiſſimis „ conviciis exſatiâſſent; aliquot poſt meridiem horis eâ in urbem (*Au„ guſtam*) pompâ invecti ſunt, quæ ſolius patientiæ decere triumphum „ poſſet. Confertiſſimæ per omnes urbis vicos multitudini ſatis non „ fuit ut ſicariis maledicta ingerere; niſi manus inſuper, & ſubinde etiam „ enſes intentaret, ſputis, ſaxísque miſſilibus infeſta, & concerptura fortaſſe miſeros, niſi ſtipatores, qui lasciviæ populari diu indulſerant, eam „ per ſingulos urbis vicos ingraveſcentem, & furori jam proximam, ar„ mis,

„ mis, ſuorúmque objectu corporum nonnihil compreſſiſſent. Commo-
„ dùm ea indignitas veredariorum Regiorum magiſtrum advertit,
„ quem, collegium Monachienſe inſpicientem, unius è noſtris humani-
„ tas ex ferociſſimo planè cicurem reddiderat. Is proinde, velut gratiam
„ relaturus, in turbam inſanientem equo invectus, nominis ſui auctorita-
„ te, maximísque clamoribus ægre iter ad tabernam meritoriam, quarum
„ diu nulla homines, vulgò tam inviſos, recipere voluit, expedivit. Illic
„ arctati, & ſeverâ cuſtodiâ ſepti, jurejurando adacti omnes ſunt, viam
„ ad libertatem fraude, dolóve malo non quæſituros, & quemadmodum
„ communis omnium cauſa ſit, ita communi ſponſione connexos, Sueco
„ Regi obnoxios futuros; ita quidem, ut in luendò lytro ſinguli omni-
„ um, omnésque ſingulorum vices ſubeant, fatísque numerum carpenti-
„ bus, minuentibúsque, id tamen ærario fraudi ne ſit, ſorte integrâ, to-
„ tóque nomine in ſuperſtitem quemlibet, ſive ſacer, ſive profanus fue-
„ rit, incubituro. Obligatâ in hanc conditionem omnium fide, Reli-
„ gioſi poteſtatem ſibi fieri in ſuorum Ordinum domicilia immigrandi po-
„ ſtulârunt: quod ſequenti die, vadibus datis ipſorummet Ordinum Mo-
„ deratoribus, eſt impetratum. Ita noſtris collegium patuit; haud du-
„ biè patriam, non exilium habituris, niſi mox benevolentiæ ſuæ Suecos
„ pœnituiſſet. Simul enim ea cogitatio ſubiit, obſcitanter laboraturos
„ pro lytro obſides, niſi quotidianis ſtimulis excitarentur; benevolen-
„ tiam illam, velut auro conflando noxiam, inclementiâ mutârunt.

1598. Obſides Auguſtæ in unum omnes carcerem compinguntur.

„ Non dum octo dies ab obſidum in urbem ingreſſu abierant; cùm
„ exprobrari iis perfidia, & in lytro explendo cunctatio cœpit: cauſæ pro-
„ inde ſatis eſſe, cur in poſterum, mutato nomine, juréque, non obſi-
„ dum, ſed captivorum loco haberentur. Neque ſtetêre intra verba
„ minæ. Adornata confeſtim domus eſt, carceris vicem futura: eadém-
„ que pluribus obſeptis oſtiis firmata adversùs ſpem fugæ. Decimo
„ ſexto Junii omnes eò compacti: ſed non ſine pompa, quæ hæreſi pro
„ cibo eſſet. Convocari cohortem totam, per diverſa jam contubernia
„ ſparſam, placuit in illam ipſam cauponam, quæ urbem ingreſſos acce-
„ perat. Inde longo agmine, & ad ſupplicantium morem compoſito,
„ per ſubſannantes civium catervas à militari cuſtodia ad deſtinatam do-
„ mum deducti, ex incommodorum occurſu, quæ in arctum compulſis
„ de die Religioſæ quietis, de nocte capeſſendi ſomni facultatem eripue-
„ runt, facilè ſe ſe animadverterunt captivos. Octoni dein excubito-
„ res fores ſervabant. Vigiliarum Præfectus ſucceſſori obſides, in cer-
„ tum locum coactos, quotidie ſolicitè adnumerabat; citabátque ex ta-
„ bula ſingulos nominatim. Quo in luſtro quò vel ſcrupuloſior aliquo-
„ rum diligentia, vel ingenioſior nequitia fuit; eò plures repertæ artes
„ inermis patientiæ exagitandæ: præſertim poſtquam ex civicis cohor-
„ tibus cuſtodes lecti ſunt; ſubmotis Regiis, tanquam nimis modeſtis,
„ & innocentium hominum, quotidianâ ſtipe bene de ſe ſe merentium,
„ miſerantibus. Ad arctam cuſtodiam, quæ velut in cavea conſtrictos
„ tenuit, quotidiana animorum tormenta acceſsêre, tam non explicanda
„ calamo, quàm exprimi penicillo nulla vel turbati aëris, vel ſævientis
„ pelagi tempeſtas poteſt. Ea Præfectus vigilum ſupremus (Majorem
„ ipſi nuncupant) Suecus gente, moribus barbarus, vel ſuopte ingenio
„ reperit, vel ab aliis excogitata obſidibus admovit; tantundem in eos
„ ſibi juris vendicans, quantum creditor in pignus habet: cujus redi-

 „ men-

„ mendi cura ſi debitorem in tempore non tangat, nullam ei injuriam
„ fieri dicebat, ſi vel ferro concidatur depoſitum, vel confletur ignibus.
„ Itaque cùm qualiscunque mora aurum ſitientibus longa eſſet; nullam
„ propè diem abire paſſus eſt, qua non gravem in obſides ſtomachum
„ effunderet, fœdiſſima probra inter acerbiſſimas minas velut de plauſtro
„ jactans, nulláque orationis æquitate placandus. Et cæteri quidem
„ mœſto ſilentio os illi ad contumeliam præbebant: reſpondendi partes
„ unius fere è Societate fuêre, qui non linguam tantùm communi cauſæ
„ commodavit, ſed calamo etiam ad concinnandas ſupplicum libellorum
„ multas centurias, quæque alia ſtatûs conditio requirebat, triennio toto
„ ſtrenuè eſt uſus. Tertio, poſtquam communi tecto ſucceſſerant, die
„ novum ignominiæ genus macerandis obſidibus excogitatum. Stabat
„ loco urbis maximè conſpicuo domus publica, choris nuptialibus, & ce-
„ lebrandis ludicris dicata; ſed, mutatis nuper rebus, lixarum, calonúm-
„ que receptaculum facta, & tam fœdè ab iis deformata, ut viliſſimis eti-
„ am homuncionibus ſorderet; minùs grave reputantibus, ſub dio cor-
„ pus ad ſomnum porrigere, quàm in illo ſtabulo volvi. Eo digni ob-
„ ſides viſi, plenóque agmine ſub Sabbathi veſperum inducti, noctem
„ illam, diémque inſequentem non eadem omnes æquitate animorum,
„ velut in theatro infamiæ, aut ſervili cataſtâ, exegêre. Spectatorum,
„ qui, ære etiam militibus dato, ſe ſe ingeſsêre, nobis inſultaturi, abunde
„ fuit. Multis exempli fœditas, in inſontes editi, lacrymas excuſſit.
„ Sueci nihilominus, qui accelerandam ſævitiæ ſuæ famâ debitam in Boi-
„ ca pecuniam rebantur, non modò querelis obſidum nihil movebantur; ſed intendebant inſuper minas; graviora quotidie paſſuros, denunciantes, quoad obligatam fidem provincia liberâſſet. Reditus quidem ad mitiorem carcerem, precibus negatus, grandi pecuniâ emendus fuit.

199. Divinæ Matri voto ſe obligant.

„ Commodùm eo die B. Aloyſii pervigilium agebatur, incitabátque
„ noſtros ad natalem ejus facto ad memoriam inſigni nobilitandum. Ni-
„ hil potius viſum, quàm ut eo velut interprete votum Deiparæ ab ob-
„ ſidibus nuncuparetur. Id cùm omnibus cordi eſſet; noſter facti dux
„ & auctor verbis rite conceptis, deſignatísque pietatis ſtudiis, quibus,
„ ejus ope ſervati, & libertati redditi, tenerentur, peracto rite ſacrificio,
„ cunctis præſentibus, formulam ad aram recitavit, novósque clientes
„ optimæ maximæ Patronæ devovit. Exemplum æmulati Landishutani
„ obſides Virginis patrocinium eadem religione ſunt amplexi. Cujus
„ fructum, quem maximè expetebant, etſi tertio demum anno Patrona
„ Virgo indulſit; opis tamen ſuæ triennio toto adeò illuſtria documenta
„ dedit, ut ultimi beneficii pro magnitudine ſua æſtimandi ex quotidia-
„ nis favoribus momenta ſuppeterent, & ex longa jactatione reſpiraturi
„ agnoſcerent, uni illi ſe vitam, libertatémque debere; cùm utique hu-
„ mana duntaxat auxilia intuentibus, & de illâ tuendâ, & de hac recu-
„ peranda fuerit deſperandum. Quam in rem obſervatum illud curioſè
„ eſt, cùm nulla fere laberetur dies non in aliquam injuriam, vexationém-
„ que fœcunda, Sabbathinas tamen ut plurimùm principatum tenuiſſe,
„ tempeſtatibus multò atrocioribus in lucem Deiparæ votivam ingruen-
„ tibus, ſed ejusdem velut benigno vultu mirificè ſerenatis, ut ſummo
„ metu, gaudióque ex tam brevi intervallo ſe ſe excipientibus, eadem
„ dies, atro ſimul, candidóque calculo ſignata, memoriam, amorémque
„ tutelaris Virginis in omnium animis renovaret. Eodem tempore illud

quo-

Digitized by Google

„ quoque communi obsidum bono à nostris institutum, ut, quandoquidem inter iniqua omnia Christiani sacrificii usus relictus iis fuerat, festis diebus stata concio adjiceretur. Quam cùm declinandæ invidiæ causâ Religiosis omnibus Ordinibus communem vellent ; ea maximo consensu delata ad nostros toto triennio inter ultimas rerum difficultates cursum suum tenuit constanter ; fulcrum necessarium patientiæ, tot malorum incursu, impulsúque labefactatæ, & alioqui vitium facturæ. Difficiliorem eam provinciam excubitores, verborúmque omnium aucupes fecêre : quorum metu ita moderanda oratio, domesticísque calamitatibus medicina facienda fuit, ne earum auctores ullo verbo perstringerentur.

„ Augusto mense spes duplex non modò laxandarum, sed finiendarum etiam calamitatum ostensa, utraque in fumum abiit. Sereniſſimus primùm Bojariæ Dux Elector, miseratus addicta sæviſſimo hosti pignora, sexaginta octo Philippeorum millia de suo ærario pro iis dependit. Obsides quinque millia ex pecunia, annonæ, victuíque destinatâ, adjecêre. Qua summâ lytri dimidium cum insigni auctario confectum, &, si hostis fides constitisset, dimidia pars obsidum remittenda patriæ fuerat. Qui cùm sortitò lecti, gestientésque gaudio, jám abiturirent; putidissimâ cavillatione retracti, tum demum agnovêre, quàm difficiles ex eo Labyrintho exitus essent habituri : præsertim cùm armatæ etiam copiæ circa Augustam volitantes, unde altera priore certior libertatis spes affulserat, ne tentatâ quidem urbe, vanâ expectatione hiantes delusissent. Nam Landsbergæ, Fridbergæque intempestiva occupatio, tantum abest, ut vel rei publicæ, vel privatæ obsidum, emolumenti quicquam attulerit ; causa ut potiùs præbita fuerit, cur Fridberga bustum fieret, iræque reliquæ multò deinde impotentiùs in obsidum gregem, omnibus injuriis opportunum, exonerarentur : quarum acerbitate obsaturati, cùm aliquando apud Comitem Hohenlohejum, urbi à Rege præfectum, Germanici sanguinis fiduciâ conquerentur, vix quicquam responsi tulêre præter tristissimum illud è sanguinariis legibus scitum : Qui non habet in ære, luat in corpore. Ad quem modum cùm cæteri omnes philosopharentur ; nihil vilius vulgò obsidum capitibus factum : quibus cùm injuriarum nova quotidie messis succresceret ; plùs tamen sauciabant minæ, remotius exilium, & deportationem ultra mare Balticum identidem occinentes. Argento, quod paulò antè repræsentatum diximus, quasi in voraginem, nunquam exsatiandam, conjectum esset, non modò gratiæ, humanitatísque nihil conciliatum; sed efferata potiùs avaritia extundere reliquum etiam per sævitiam institit. Quò major necessitas nostris visa pietatis studia intendendi. Quæ inter illud quoque in mores introductum, ut statâ quotidie horâ ad recitandas Litanias, posteriori tempore etiam ad psalmos, quibus Deiparæ auxilium adversùs pestem imploratur, eidem persolvendos, & quidem bis de die, cœtus universus conveniret. Neque ideò à solicitanda humana ope cessatum. Missæ, Suecis urgentibus, iisdémque censoribus & arbitris, aliæ super alias in patriam literæ, plures etiam clanculùm : quibus etsi plebeja pietas, & uxoria lamenta excitata sunt, pecunia tamen exsculpi non potuit ; illâ potissimùm ratione ærarium tutante, quòd inconsulta videretur liberalitas, quæ hostis vires aleret, & paucorum hominum privata salus ante rempublicam ponenda non esset.

600. Philippei penduntur, incassum.

„ Sub

601. Mutatur cuſtodia: ar-ctiora omnia fiunt.

„ Sub finem Septembris iterum miſeris in domo ſaltatoria pernoctandum fuit, cœlo jam tum adeò rigido, ut Capucinis & Franciſcanis extra ordinem ejus injuriæ gratiam faciendam ipſa imperantium barbaries cenſuerit, clementiæ famam etiam in his tormentis aucupantium; adeò quidem, ut Oxenſternius, rei militari Auguſtanæ præfectus, idémque obſidum Phalaris, honorarium comitatis ſuæ eosdem poſcere ſit auſus, tæniam ex meris adamantibus, ornamentum galeri: evicerúntque minæ, ut extremam egeſtatem nequicquam excuſantibus mille ſeptingenti floreni fuerint in eam rem expendendi. Domi interim hoſpes, profeſſione quidem Catholicus, ſed ipſe quoque obſidum ſorte ad quæſtum ſuum fœdè abuſus, potiùs quàm juſtiſſimis eorum querelis quicquam concederet, foco illos ſuo, penúque excluſit. Quæ inhumanitas in maximas eos conjectura anguſtias fuerat; niſi caupo Lutheranus piorum cæteroquin usque ad infamiam oſor, motâ haud dubiè divinitus mente, paſcendi calamitioſi gregis curam in ſe recepiſſet: qua menſibus aliquot laudabiliter functus, denique malevolorum hominum probris ab officio pietatis diceſſit. Id antequam fieret, alia obſidibus cavea quæſita eſt; ſive priorum ædium nonnulla commoda, adjunctúsque ædibus hortus, in quem ſubinde auram captaturis ingreſſus patuit, nimis beare obſides videretur; ſive quæ alia Suecos cauſa impulit. Ipſis certè Virginis Præſentatæ feriis extemporali mandato, nullo ad convaſandum ſpatio relicto, excedere juſſi ſunt. Incredibile dictu eſt, quantas turbida migratio habuerit difficultates. Compacti in arctum, & promiſcuè per rara tributi cubilia, cùm laxari anguſtias ſupplices expoſcerent, diu nihil æqui impetraverunt; donec, quod eloquentia non potuit, luculentum argenti pondus, novis hirudinibus, quæ prioribus jam ſaginatis ſucceſſerant, objectum, evicit. In idem tempus mors Regis incidit. Quæ cùm meliusculas obſidum res factura videretur, exaſperavit potiùs; quòd reditura è lytro pecunia, contributa Ducibus, multò poſthac exacta eſt ferociùs; Ducibus ipſis per ſe, ſuósque emiſſarios, omnes crudeliorum ingeniorum machinas intendentibus, ut debita pridem ſtipendia quàm citiſſimè conficerent. Primus ſuam, ſociorumque cauſam Guilielmus Wallſtainius, Suecicarum partium Tribunus, egit tantis furoribus, ut plerique, quæſitis latebris, ſe illius fulminibus ſubducerent, & priſcis inuſitata tyrannis ſupplicio-rum genera obſidibus deſtinantem ne audire quidem ſuſtinerent. Idem tamen noſtrorum alloquio adeò delinitus eſt, ut feritatis larvam apud illos perquam familiariter poneret, atque in digreſſu, cùm in globum utriusque ordinis iterum truculentè baccharetur, noſtris, velut eximiis, præconium publicè faceret, tam illuſtre quidem, ut, ſi ab alio ore profectum fuiſſet, ſine rubore noſtrorum ne audiri quidem potuerit. Comes illi vexillifer hæſerat ex prima nobilitate Bohemica, non modò communi ſectariorum omnium in Societatem odio imbutus, ſed propriis, uti ferebat, nominibus ei infeſtus: qui ipſe quoque primo conſuetudinis cum noſtro vix inchoatæ guſtu adeò captus eſt, ut ex inimiciſſimo amiciſſimus effectus vix ab eo avelli potuerit. Quæ metamorphoſis non unius duntaxat hominis fuit, ſed plerosque omnes mutavit, qui præjudicatis opinionibus olim abrepti, cùm nominis etiam noſtri contagione contaminandos ſe vererentur, nemine deinde vel libentiùs, vel prolixiùs, ſunt uſi. Certè cùm noſtros à Gubernatoris congreſſu, & publico communis cauſæ extra domum patrocinio,

„ mul-

Digitized by Google

„ multóque magis à conceſſis ſpe lytri expediendi in Boicam profectioni-
„ bus ſtrenuè ſubmoviſſent ; omnia denique tam inviſis, ſuſpectísque
„ ultro detulêre.

„ Itum erat, dum primus exilii annus volvitur, in Boicam frequen- 602.
„ tiùs, nullo alio operæ pretio, quàm ut præter bona verba & promiſſa, Pfulius
„ nunquam matureſcentia, nihil referentibus fides planè abrogaretur : Tribunus,
„ præſertim poſtquam Legatus etiam Boicus paciſci cum Suecis juſſus, novus obſi-
„ & jam aliquò usque progreſſus, arcanis literis Aldringeri, ad Danubium dum torter.
„ victorias narrantibus, revocatus telam abrupit, & ab æquis conditio-
„ nibus non alienos parùm decoris fruſtrationibus eluſit. Quæ denique
„ cauſa Ducibus fuit, ultima omnia experiundi, delectóque Adamo
„ Pfulio, Tribuno legionis pedeſtris, & ad negotium conficiendum aptiſ-
„ ſimo, ejus operâ ingratas ludificationes vel finiendi, vel ulciſcendi.
„ Is Auguſtam profectus, minis, terroribúsque horrificis quatere obſi-
„ dum animos inſtitit, atque ad ſe evocatos tantâ verborum acerbitate
„ excepit, ut cordati etiam viri quidvis pati, quàm commodare furenti
„ aures mallent. Longinqua exilia, diſtractionem obſidum, & diverſos,
„ qui cuique ſortitò obtigiſſet, dominos, pecuniæ extortores, & ipſas
„ denique carnificinæ formas ingerebat paventibus ; ægre denique ulti-
„ mis obſecrationibus à ſe impetrari paſſus, ut imminentis exitii certio-
„ rem reddere patriam liceret. Duo lecti calamitatis nuncii, ultimáque
„ auxilia poſtulaturi. Quæ cùm nulla impetrâſſent, ſatísque ſcirent, quæ
„ in caveam redituros fortuna maneret, vitæ ſervandæ, quàm liberandæ
„ fidei ſtudioſiores, per ſummum nefas in patria ſubſtitêre. Pfulius per-
„ fidos execratus, exaſperatam perjurio rabiem in reliquos tantò effudit
„ impotentiùs, quantò de iis redimendis minùs laborari fugitivorum de-
„ ſperatio oſtendit. Itaque minæ, variis eò usque artibus eluſæ, in acer-
„ biſſimam denique migrationem maturuêre ; Pfulio non modò adversùs
„ obſidum libellos ſupplices præfracto, ſed Duumvirûm etiam acatholi-
„ corum, quos miſeratio hominum innocentum ad ſuſcipiendum patro-
„ cinium excitaverat, preces aſpernante. Ipſe adeò Hornius, ſupremus
„ copiarum Dux, Auguſtæ tum præſens, & obſidibus non iniquus, Du-
„ cum invidiam veritus, intercedere non eſt auſus. Itaque decimo
„ ſexto Junii (anno M.DC.XXXIII.) ipſo D. Bennonis natali, ſumo
„ mane cohors militaris, ædibus circumfuſa, miſsíque, qui nequicquam
„ quiritantes, ne ad convaſandum quidem ſpatio relicto, abducerent.
„ Conſilium Pfulii erat, vinctos urbi oſtendere : jámque funium magna
„ vis juſſu ejus comportata fuerat, & in oculis obſidum non absque
„ verborum contumelia explicata ; qui tamen, incertum, quo deprecа-
„ tore, iterum ſublati ſunt. Agebantur interim, ferebantúrque in ædi-
„ bus omnia plusquam militari licentiâ. Cella, penúsque rapinis ex-
„ hauſta. Obſidibus ad ſarcinulas & invalidos ſenes ſubvehendos ne
„ plauſtri quidem gratia facta. Jam in procinctu ſtantibus familiarium
„ quidam ad ultimas ſpes tentandas, ſolicitandósque Duumviros emiſſus,
„ fallaci nuncio apportato, aquam affudit ; mitigatam imperii acerbita-
„ tem, & remiſſum exilium dictitans. Ingens eâ re gaudium ortum : ſed
„ quod, vix receptum animis, decretoria ſententia extinxit. Vi propemo-
„ dum extracti ædibus, itáque compoſiti, ut cives agmen ducerent, Reli-
„ gioſi clauderent, terni inter præſidiarios ſtipatores urbe exceſſêre. Itum
„ eſt per confertam multitudinem, ſed jam modeſtiorem, & miſeranti,

„ quam inſultanti propiorem. Alti gemitus auditi, ſectariorum etiam
„ ſubinde etiam comploratio, & diræ in auctores injuriæ. Ægre eo die
„ per itinerum ambages ſuis quisque ſarcinulis prægravati, & plerique per
„ annum, & amplius, caveâ ſuâ, niſi ad ludibrium, nunquam egreſſi, Bi-
„ berbachium tenuêre : ubi caſa ruſticana hoſpitium ; panis, ægre re-
„ pertus, cœnam dedit. Poſtero die ſub meridiem in conſpectu Danu-
„ berdæ urbis, & Suecicorum in Nolano monte caſtrorum expoſiti, col-
„ lectam moleſtâ ambulatione famem, ſitímque ad veſperam uſque ſolâ
„ patientiâ ſuſtentârunt ; convivantibus interim Ducibus, & inter lenta
„ conſilia pro hoſpitali tecto carcerem quærentibus. Sub occaſum ſolis tra-
„ ductis per Danubii pontem caſtra in ſuburbano horto aſſignata, & ob-
„ ſonatores in urbem dimiſſi. Ægre, & ſerò, quod juvaret, repertum :
„ ut opportuniſſima Catholici civis pietas acciderit, qui cibarios panes
„ duos bene magnos ad reliquum commeatum, ſtipis nomine, adjecit.
„ Sub crepuſculum denique recepti urbe, curiáque, quæ in vinctorum
„ ergaſtulum migraverat, cùm cætera omnia deeſſent, ſaltem adversùs
„ pluvias, quæ largiſſimæ ſecutæ ſunt, ſuffugium reperêre. Quadrageni
„ octoni erant : qui omnes intra conclavis unius anguſtias coarctati ,
„ contubernales captivorum, quorum unus ſequenti die in furcam actus
„ eſt, ærumnoſam hebdomadem exegêre. Acerrimus per id tempus ,
„ ſed exitu felix noſtri hominis cum Pfulio congreſſus fuit : quem ſuper
„ cæteram rabiem Gubernatoris Auguſtani ſecretarius, ipſiſſima obſidum
„ crux, & quotidianum flagellum, velut admotis facibus, acriùs etiam
„ inflammaverat ; literis illi oſtenſis, quibus Pfulii feroces minæ , non
„ obſidum voluntate, ſed ſecretarii imperio, cui refragari non erat, ad
„ ciendam miſericordiam ſcilicet, domum ad amicos nunciabantur. Pfu-
„ lius etſi dicta ſua agnoſceret ; nolebat tamen indecoræ crudelitatis
„ ſcenam publicari, coloribúsque depingi ſævum ingenium, in invidiam
„ adducturis. Itaque cùm velut æſtro percitus ad obſides irrupiſſet ;
„ nihil potius habuit, quàm in auctorem epiſtolæ inquirere. Noſter
„ ſine ambagibus nomen ſuum profeſſus, non modò impetus illius, cla-
„ morésque inſanos ſuſtinuit, ſed imperterriti oris , animíque bene ſibi
„ conſcii præſidiis fultus, frementi ſatisfecit : illúmque antehac impla-
„ cabilem, & nulli æquum ad mitiora conſilia deduxit. Damnatis enim
„ ſecretarii improbis artibus, quibus obſides in nominandis cauſæ ſuæ
„ legatis circumſcripſerat, negavit obſtaturum ſe , quò minùs in ſuffra-
„ gium iturí, quod ipſum præter ſpem ab eo noſter impetraverat, ora-
„ tores qualescunque , nullo inter ſacros, profanósque discrimine, le-
„ gerent.

601. Legatos in Bavariam eligere permiſſi, conditionibus horrificis aſtringuntur.

„ Ibi verò nova lux oboriri omnibus viſa, magnóque conſenſu no-
„ ſtrorum Patrum uni, itémque civium fideliſſimo, probatiſſimóque ea
„ provincia delata. Qui cùm uſitatis eò usque formulis, ſponſionibús-
„ que fidem ſuam Ducibus obſtringerent ; qui nupero exemplo perfidiæ
„ exulcerati, non modò pecuniariam mulctam à duobus Philippeum mil-
„ libus, in ſingula capita decretis, ad dena millia inflârunt, ſed obſides in-
„ ſuper horriblii ſacramento adactos voluerunt, quo ſe ſe non modò ad
„ æs multatitium pendendum obnoxios profiterentur, ſed vitam inſuper,
„ ſanguinémque pignori apponerent, nihil cauſæ dicturi, quò minùs ca-
„ pita omnium carnifici addicerentur, ipsíque ad gladium, ad furcam, ad
„ rotam, ad rogum, ad palum, citra ullam tergiverſationem, quiritatio-

„ ném-

Digitized by Google

„ nemque (hæc formulæ verba erant) raptarentur, ſi Legati ad dictum
„ diem vivi, mortuíve non comparuiſſent (nam id quoque erat diſertè
„ in oblata ſponſionis formula cautum, ut, ſiquid abituris humanitus
„ contigiſſet, etiam in capulo ſiſterentur) cohorruêre, auditâ ſanguina-
„ riâ obligatione, obſides: & quanquam ſalutem ſuam in felici legatio-
„ nis impetratæ ſucceſſu verti non dubitabant; negârunt tamen præſenti
„ vitæ periculo dubiam libertatis ſpem ſe empturos. Quam ſententiam
„ dum intempeſtivâ conſtantiâ tuentur; tantum abeſt, ut de rigore ſuo Du-
„ ces quicquam remittèrent, ut potiùs proximo poſt D. Joannis natalem
„ die, quo caſtra mota, & cum univerſis Vinarii, Horniíque copiis in ſu-
„ periorem Palatinatum itum eſt, onuſtos ferro Danuberdâ abſtraxerint.
„ Demptæ captivis, quotquot eo carcere detinebantur, compedes ſunt,
„ ut obſides iis exornarentur. Pfulius, incertum, quibus cauſis indu-
„ ctus, vinciri de noſtris oratorem deſignatum vetuerat. Sed is gratiam,
„ invidiæ plus, quàm gloriæ habituram aſpernatus, ultro ad vincula cucur-
„ rit; agmen etiam ducturum ſe profeſſus; ut, quibus antehac dicendo
„ animos addiderat, nunc etiam exemplo prodeſſet. Itaque Religioſi,
„ præter oppidò ſenes, vincti omnino omnes. Civium plerique, catenis
„ deficientibus, probro ſubducti. Bini, invicem adſtricti, inſolidis ple-
„ rique perfuſi gaudiis, in his Chriſtianæ militiæ torquibus triumphârunt.
„ Pfulius ad aliquot paſſuum millia progreſſos aſſecutus in equo, illi po-
„ tiſſimùm de noſtris ſe junxit, cujus liberâ oratione nuper delinitus, fu-
„ rorem non ſponte poſuerat. Novis armis innocentiam obſidum,
„ patriæ fidem, & ſubinde religionis cauſam publicam, aut privatam So-
„ cietatis, uti & Sereniſſimi Electoris nomen, oppugnatum, vel contami-
„ natum advenerat, militari eloquentiâ, maximis clamoribus, & velut
„ redivivâ ferociâ detonans inter ſuos vinctos. Nunquam præſentius
„ ſibi noſter Numen ſenſit. Inſtauratis ad inique comparatum certamen
„ viribus, capite nudo, comitem, quicum nexus fuerat, trahens, equi-
„ témque paſſu ſeniper æquans, ſeſquihoram, & amplius, diſputando exe-
„ git ambulans, coëgítque argumentis victum, non modò de obſidibus
„ melius ſentire, mitiúsque, ſed in Societatem quoque, atrociſſimis dam-
„ natam præjudiciis, alios animos ſumere. Eventus is fuit, ut, coactis
„ in mollem clivum obſidibus univerſis, Legatos optandi faceret pote-
„ ſtatem. Sed nimirum eædem conditiones referebantur, quas ii Danu-
„ berdæ repudiârant, & tum quoque, obruente ſpem metu abominaban-
„ tur. Ibi noſter, nominato ex civibus, quem maximè probabat, ultrò
„ ſe pro eo vadem in omnes cruciatus obtulit, ſi definitâ die ille non re-
„ diiſſet. Religioſi viciſſim cùm noſtri hominis operam neceſſariam affir-
„ marent, uno ore pro illo ſpopondêre. Qua conſtantiâ, multóque
„ magis præſenti neceſſitate facti ſæculares obſides, ipſi quoque in ſpon-
„ ſionem conſenſerunt.

604. Ad Dietfurtum periclitatur graviſſimè, & lacrymas Suecis ipſis eliciunt.

„ Sub ejus diei veſperum Dietfurti ad Almonium, ubi pernoctaturus
„ exercitus fuit, in ampla planitie Pfulius, aliquot Ducibus comitatus,
„ ſpeciem quandam judicii caſtrenſis, milite in orbem circumfuſo, in ob-
„ ſides exercuit. Joannes Mitzlavius, non modò rei militaris, ſed juris
„ inſuper, hiſtoriæque ſcientiâ clarus, Prætoris occupato munere, quid
„ communi gentium jure, quid per leges, quid majorum exemplo, ſibi in
„ obſides liceret, diſertâ oratione, & ad horrorem compoſitâ explicans,
„ eò nempe evaſit, ut vitæ, necísque eorum arbitrium in ſua manu eſſe

„ pro liquido affirmaret. Noſter, quanquàm tergo ſuo imminentem habe-
„ beret carnificem, conſilio, an temere, incertum, communem cauſam,
„ diluendis modeſtè, quæ à Mitzlavio adducta erant, momentis, & con-
„ citandâ veris rationibus miſericordiâ, ita egit, ut non modò ſummo ſi-
„ lentio audiretur, ſed Suecorum etiam multis lacrymæ caderent, ipsé-
„ que adeò Mitzlavius ad mapale, cui ſucceſſerat, familiariter, diúque
„ cum noſtro colloqueretur. Obſidibus hoſpitii loco templum aſſignatum;
„ & ingruentibus jam tenebris catenæ demptæ. Cœnæ vicem fruſtum
„ cibarii panis explevit. Proximo die, qui Dominicus fuit, ſupra Weiſ-
„ ſenburgum inter aſſiduas, neque planè innoxias jaculationes Wilzbur-
„ genſium progreſſi, luſtrandíſque eo die univerſis copiis expoſiti, ali-
„ quantillum cereviſiæ, haud ſanè pro numero hominum, dono Branden-
„ ſtainii Tribuni militaris acceperunt. Conſultatum illic inter Duces de
„ loco, quo obſides uſque ad Legatorum reditum attinerentur. Norim-
„ bergam, aut Wyrzeburgum nominabat Comes Turrianus junior; facilè
„ tracturus reliquos in ſententiam; niſi noſter, certus exitii, tam procul à
„ patria, & comparandæ annonæ ſubſidiis ſubmotis parati, liberrimo ite-
„ rum ore interceſſiſſet; palàm profeſſus, niſi primis promiſſis ſtaretur, &
„ Nordlingæ obſidibus eſſe liceret, pedem ab illis ſe nullum diſceſſu-
„ rum, neque de libertate miſerorum hominum inanem laborem ſuſcep-
„ turum; quos utique fames confectura ſit, accisâ per intervalla loco-
„ rum ſtipe; quæ ægre Auguſtæ tot hominibus alendis cogi potuerit.
„ Eam rationem cùm præter Turrianum, & Scotum quendam, omnibus
„ probâſſet; inter ipſos Duces orta contentio eſt; Pfulio tum quidem
„ obſidum patrono; ſuáque promiſſa convelli non ſuſtinente. Ita, ne-
„ quicquam fremente Turriano Nordlinganum hoſpitium maximo iterum
„ metu liberatis confirmatum. Mox copiarum multò maxima pars ob
„ ora obſidum traducta: quos cùm non aliter, quàm remoras ſuorum
„ ſtipendiorum, etiam gregarii milites aſpicerent; facilis conjectura fuit,
„ quibus vultibus, quibus diris defixerint homines, injuriæ opportunos,
„ ſoláque patientiâ munitos. Ultimi diverſum iter cum præſidiaria ma-
„ nu obſides ingreſſi, Aurnachium ſub ſolis occaſum tenuêre. Pagus
„ eſt Onoldinenſis, quotidianis direptionibus pridem eò inopiæ redactus,
„ ut ne tenellæ quidem infantiæ præter furfures quicquam ſuppeteret in
„ pultes. Adfuit tamen Numinis providentia bidui inediâ confectis, &
„ aliquantillum ſalſæ carnis per obſonatorem caſtrenſem, magno quan-
„ tumvis pretio, ſubmiſit: quod paulò ante mediam noctem raptim eli-
„ xum fames ita condiit, nemo ut ſe jucundiùs meminiſſet epulatum.

605. Nordlingam veniunt obſides.

„ Sequenti die ſub ſecundam pomeridianam ad ſuburbana Nordlin-
„ genſium expoſiti, amœnum hæreſi ſpectaculum varietate Religioſi cul-
„ tûs, plerisque antehac inviſi, per aliquot horas præbuêre. Senatus,
„ adventu talium hoſpitum parùm lætus, & ſponte eos non recepturus,
„ cùm ſubterfugere imperium ſummorum Ducum non poſſet, diu cau-
„ ponem non reperit, qui paſcere tot ventres vellet; & fortaſſis pericli-
„ tari de ſumptu. In viduæ denique, vulgò exoſæ, & hoc infortunio di-
„ gnæ viſæ, gurguſtium veriùs, quàm hoſpitium intruſi, inter parietinas &
„ rudera fatiſcentis domus, neque captivis debitas opportunitates repe-
„ rêre. Sub tecto, pluviis paſſim pervio, obſoleti ſtraminis nonnihil,
„ idémque calonum, lixarúmque decubitu non libatum tantùm, ſed for-
„ midabili ſqualore obſitum, audentioribus, & nihil jam faſtidientibus

„ tori

„ tori vicem fuit. Pauculi per cubilia sparsi, itáque accepti sunt, ut „ neque duram humum prementes lectulorum iis sordes inviderent. Ul- „ timis diebus laxatæ angustiæ: & dimidiâ obsidum parte in alias ædes „ traductâ, id quoque exilium tolerabilius est redditum.

606. Weslerus filius, paternæ impudentiæ hæres.

„ Noster interim cum legationis socio in Boicam dimissus, mirabili „ fato comitem, Wesleri impudentissimi hominis filium, sed genus & „ consilia sua callidissimâ simulatione tegentem, nactus est. Wesle- „ rus, cujus mentio facta est, origine Bojus, sed à fidei castris transfuga, „ cùm se Sueco Regi venditâsset, pernicioſam collegio Monachiensi „ strophan commentus, cùm excluſum se (religionis susceptæ odio) am- „ plâ hæreditate videri vellet, eam, velut addictam collegio, repetebat. Subjicit hoc loco Brunnerus narrationem strophæ istius Weslerianæ: de quo nos cùm in rebus Monachiensibus pridem retulerimus, hìc tacendum putamus. Tum verò pergens: „ Hujus itaque Wesleri filius, inquit, „ abeuntibus comes, & gratuitus conviva additus, quanquam nomen su- „ um studiosè celaret, fallere tamen Patrem non potuit; erumpentibus „ subinde documentis, quæ mali corvi malum ovum proderent. Pro- „ fectio tamen quò pertineret, Augustæ demum apparuit: ubi illas ipsas „ Regias tabulas, quibus pater ejus collegium Monachiense terruerat, eo „ consilio prompsit, ut, qui de Societate obsides attinebantur, ne lytro „ quidem persoluto antè dimitterentur, quàm privatum etiam nomen „ collegii, Wesleris obnoxii, diluissent. Percommodè accidit, ut impu- „ dens dica illi ipsi impingeretur, qui eam Monachii jam disjecerat. Præ- „ judicio enim Hornii munitus, rerúmque omnium gnarus, nullo ne- „ gotio filii technas vanitatis coarguit Rege mortuo, qui eodem vivo „ patrem, ejúsque causidicum actione desistere coëgit. Filius, cùm alio „ telo vindicare infelicem nequitiam non posset, duplici calumniâ no- „ strum appetiit: primùm quidem solicitatum se, pellectúmque ad tran- „ sitionem mentiebatur: tum deinde meditatæ defectionis rumore ca- „ stra Suecorum ab eodem infamata. Quorum posterius ita graviter „ acceptum est, parùm ut abfuerit, quin noster inauditus, indefensúsque „ carceri manciparetur. Accessit alia insuper causa, quæ legationis cur- „ sum pene inter ipsa initia stitit. Eadem horâ, qua Augustam obsides „ ingressi sunt, Legatus Electoris & patriæ, magis ad explorandos Sueco- „ rum animos, & tentandam aliquam pactionis viam, quàm ad id, quod „ facto opus fuit, conficiendum, invectus in urbem est: qui diu ab ob- „ sidum colloquio prohibitus, & propter ambigua & pendentia responsa „ Suecis suspectus, non modò operæ suæ pretium nullum fecit, sed pro- „ pè etiam obsides retro egit. Evicêrc tamen orando, ut vota sua ad „ Principem dimissis persequi liceret.

Vide suprà num. 135.

607. Legatis in Boica auxilii spes ostenditur.

„ Faciebat annus, inter acerba omnia consumptus, & alter etiam acer- „ biora minitans, eloquentes. Favit orantibus optimus Princeps, & ad „ conquirenda remedia consiliariorum solertiam excitavit; apud illorum „ nonneminem, qui difficiliorem se præbuerat, illâ veri patris patriæ vo- „ ce usus: *Se vel sanguinis sui impendio obsidum vitam, libertatémque „ empturum.* „ Sperari quidvis potuit à sic animato; præsertim cùm no- „ ster; jam olim depositis de aperiendo ærario cogitationibus, salem „ Suecis ostentâsset, quo ex Boica transportato lytrum ipsi conficerent. „ Ejus in Boica multò maxima tum copia omnibus cellis stipabatur; clau- „ sis bello itineribus, per quæ ad exteros efferri consueverat: ut neque,

„ acervis illis decreſcentibus, prægravis ea Principi jactura videri poſſet;
„ Suecis contrà, urbibúsque, commercio ſalinario jam diu excluſis, ſal
„ propemodum contra aurum carus, exoptatúsque accideret. Nemo
„ dubitabat, æquiſſimum eſſe, patriæ pignora propriis & nativis patriæ
„ opibus redimi: in eámque curam Zolleranus potiſſimùm Princeps toto
„ pectore incumbebat; tam propitius obſidum cauſæ, ut primas, ultimás-
„ que dierum omnium curas eorum ſaluti conſecrare ſe diceret, à qua ſa-
„ lutem patriæ pendere certum haberet: quæ reſpiratura ægre ſit, niſi iis
„ vindicatis. Eadem fere collegarum ſententia fuit: quam Elector e-
„ gregiâ liberalitate confirmavit, ratámque habuit; tantum ſalis largitu-
„ rum ſe pollicitus, quantum ad centena quadragena Philippeûm millia
„ juſtâ æſtimatione conficienda ſatis foret. Obſides Auguſtam regreſſi,
„ etſi initio, quemadmodum edocti fuerant, multò minus, quàm impe-
„ trârant, avaritiæ Suecorum objicerent; comiter nihilominus accepti,
„ ipſius denique Pfulii ſerenam, qualem nemo antehac viderat, fron-
„ tem ſperare auſi ſunt; utique ſi meminiſſe vellet, abeuntibus inter ul-
„ tima mandata ſignificâſſe ſe, vel ſeptuaginta Philippeorum millia, Du-
„ cibus peditatûs debita, ſi expediviſſent, eos ſibi largè ſatisfacturos.
„ At enim illum modeſtiæ ſuæ pridem pœnituerat; dicti verò adeò pu-
„ duit, ut negare auſus ſit, tam parcum ſibi aliquando votum excidiſſe.
„ Itaque genio ſuo confiſus, & ſexaginta Philippeûm millia, quæ remitti
„ de tota lytri ſumma Elector cupiebat, fulminando extorturus, aliquot
„ congreſſibus tantâ impotentiâ in miſeros eſt debacchatus, prorſus ut
„ exiiſſe de poteſtate mentis videri poſſet. Alebat inſaniam hominis
„ Legatorum, qui civitatum nomine (nam ſuum interponi Princeps ve-
„ tuit) ſalinarii mercimonii conſtituendi causâ aderant, cunctatio; ne-
„ gantibus iis, niſi de reſiduo ſortis, quod inductum Princeps volebat,
„ conveniſſet, quicquam ſe pacturos; Suecis verò tantò obſtinatiùs pro
„ jure ſuo pugnantibus, quantò plura pignora accepiſſent.

608. **Sociorum unus in proditionis crimen vocatur.**

„ Laborantem inter mutuas tergiverſationes pactionem alia ſubinde
„ res multò fœdiùs afflixit. Hornius cum duobus, tribúsve equitum
„ millibus ex improviſo Auguſtam ingreſſus, materiam ſermonibus præ-
„ buerat: quos inter Legato Boico veroſimillimus viſus, qui plurimum
„ habebat vani metus, & malum Monachienſi urbi minabatur. Id ne
„ prorſus imparatis afferretur; exiſtimavit, pietatis ſuæ eſſe, commone-
„ facere periculi ſecuros. Mediaſtinum itaque de comitatu ſuo, quem
„ cultûs, vultúsque obſcuritas facilè abſconderet, & inobſervabilem
„ redderet, deferendi indicii causâ urbe emittit; multum diſſuadente
„ noſtro, quòd à tantilla manu Monachio nihil, mittenti autem ex emiſſa-
„ rii, quem in hoſpitio deſiderari neceſſe foret, abſentia quamplurimùm
„ metueret. Vatem fuiſſe eventus oſtendit. Cùm ille nusquam com-
„ pareret; illico conjecturæ gliſcere, útque ſagaciſſima erat Suecorum
„ calliditas, omnia ſuſpicionum veſtigia ſequentibus id, quod erat, ſub-
„ olere. Auctor infelicis conſilii, per amicos admonitus, cùm in omnes
„ ſe partes verteret, nec colorem reperiebat, nec fucum, quem facto ſuo
„ illineret. A cœna demum per Pfulii Secretarium evocatus, & amiſſæ,
„ quam fides illi publica & legatio præſtiterat, tutelæ admonitus, auda-
„ ci inficiatione tempeſtatem ſibi imminentem in Patris planè innoxii
„ caput avertit. In hunc proinde, velut ſuccedaneam victimam, tota
„ furoris procella effuſa. Confeſtim obſidis ei nomen detractum; pro-

„ ditoris

„ ditoris inditum : & in sequentem diem carcer, & equuleus decreti. „ Nihil erat misero in sua innocentia opis adversùs tam validum testem, „ nec aliter labefactandum, nisi totam inconsulti facinoris scenam dete- „ xisset. Quod cùm Christiana caritas facere eum vetaret ; tum qui- „ dem satis habuit, profiteri se innocentem, precaríque, ne Societatis, „ iniquâ invidiâ conflagrantis, nomen sibi fraudi esset, indictáque cau- „ sâ in Religiosum Sacerdotem inclementiùs consuleretur. Secretario „ digresso, cum Legato expostulat, à quo non tantùm desertus, sed per „ summam injuriam insons proditus esset. *Si tam vile unius hominis caput censuerit ; certè Societatis potiorem ei rationem habendam fuisse, ad cujus universæ famam pertineat, qualemcunque ejus alumnum, velut proditionis compertum, infestissimis hominibus dedi ad cruciatum. Se, si maximè vitam illius præ sua haberet, Societatis tamen famam non posse negligere : quíque illum, in præcipitio stantem, impellere noluerit, sed receptum ad capessenda honestiora consilia, sibíque innoxia concesserit, denique vel invitum causam non tam suam, quàm Societatis, acturum.* „ Ad hunc modum monito veriùs, quàm objurgato Legato, noster ad „ preces concessit, & conciliatore Numinis B. P. Ignatio, cujus pervigi- „ lium proximo die erat celebraturus, per eam noctem usus, sanguina- „ rium tribunal non humanâ, sed divinâ intercessione effugit. Guber- „ nator urbis, mutatâ mente, pridianam ferociam sponte concoxit ; „ Duumviro & Consuli, quibus patronis Legatus uti constituit, non fa- „ cilis tantùm, sed ultro se ipsum accusans, quòd iræ nimiùm indulsisset. „ Longiùs certè progressus non est, odiosáque quæstione penitus super- „ sedit. Non idem à Pfulio otium : cui parùm fuit, rigidissimi exacto- „ ris ferre personam ; nisi tortoris insuper partes impleret, dubiúmque „ faceret, avariórne, an truculentior esset, pecuniæque, an sanguini ob- „ sidum cupidiùs inhiaret. Legatus cùm æqui ab homine nihil impe- „ traret, & nihilominus ingratiis attineretur ; aurei denique torquis, ex „ obsidum peculio deprompti, jacturâ iter sibi ad Electorem expedivit.

„ Eo absente noster in novam flammam incidit. Cùm enim, com- „ mercio salinario apud Augustanos frigente, illud Ulmam, & Danuber- „ dam transferre cogitaret, certísque ex utraque urbe hominibus super eo „ scripsisset ; responsum Danuberdâ allatum, excubitorum diligentiâ in- „ terceptum ; tabellarius in carcere propè fame enectus est. Literæ „ scrupulosissimè excussæ : quæsita in singulis apicibus umbra proditio- „ nis, quan nostro impingerent. Cùm nihil eò vel per calumniam tor- „ queri posset ; vitio nihilominus data scribendi audacia, & usurpata à „ captivo libertas colloquendi cum homine, eadem sacra colente. No- „ ster deprecari non sustinuit, quod non agnoscebat flagitium ; indignan- „ ti propior, quòd Suecorum commoda candidissimè quærentem tam „ iniqui criminis nominibus involverent ; quíque pecuniam quotidianis „ tormentis conflare ex innocentum sanguine laborarent, ejus sibi com- „ pendio, quanto maximo liceat, conficiendæ instrumenta eripiant. „ Debilitato frivolæ accusationis capite, verum scilicet crimen produ- „ ctum, quòd sacrificare proscriptæ sectæ Sacerdos non erubuisset, & „ quidem ad S. Udalrici, quod ille templum à viginti, & amplius, an- „ nis nunquam subierat. Cùm de loco negâsset ; pridem se dolere di- „ xit, quòd ejectos ex urbe instituti socios sequi non licuisset, nunquam „ nisi per Suecos stetisset, invisæ pietatis causam dicturo. Jam Legatus, à

609. Eidem, & obsidibus cæteris, novæ undique minæ intentantur.

„ Prin-

„ Principe redux, ſpem argenti præſentarii ad quadraginta Philippeûm mil-
„ lia attulerat, gratam Suecis illecebram ; ſed innumeris tricis involu-
„ tam. Ex ſale centum millia promiſſa ; reliquum ſuis ſymbolis obſi-
„ des conferre juſſi : ùtque eſſet, unde conficerent, poteſtas illis domi
„ facta, ſtipis unde unde conquirendæ. Miſerum ſine dubio beneficium,
„ & picis potiùs cauſâ excogitatum, quàm quòd uſui crederetur futurum.
„ Nihilominus nominari ſibi diem Pfulius volebat, quo quinquaginta unum
„ millia Philippeorum (tantum enim obſidibus ſeorſum imperabatur)
„ eſſent repræſentaturi. Nam quadraginta millia, quæ ſperare eum dunta-
„ xat Legatus juſſerat, eodem ſe die exiſtimabat numeraturm. Eo voto de-
„ jectus, priore dilatus, duplicem injuriam ſcilicet eâ verborum aſperitate
„ ultus eſt, ut non terrere duntaxat, quos petebat, ſed exanimare velle
„ videretur. Aderat eo tempore Bernardus Dux Vinarius in urbe : de
„ cujus moderato ingenio cùm ſibi Legatus plurimum promitteret, eó-
„ que interprete ad æquas conditiones deduci poſſe Pfulium ſperaret ;
„ congreſſum ejus, alloquiúmque, diu exambitum, pro magno beneficio
„ denique impetravit. Sed talem ei ſe Dux præbuit, ut commendari
„ cum ejus immanitate compoſita Pfulii humanitas poſſet. *Negabat, ſi*
ſua res ageretur, micam ſalis accepturum ſe. Doloſum mercimonium id
eſſe, & offerenti quæſtuoſius, quàm cui obtruderetur. Pauxillum enim
illi periturum, nequaquam in id intento, ut fidem liberet, ſed ut tempus
faciat lucri. Se decimatione obſidum, & ſeriis exemplis ſimul & peſidiam
caſtigaturum, & pecuniæ compotem futurum. Omnia hucusque expertos, non
niſi compendio, id eſt, paucorum ſuſpendio, errorem correcturos. Nihilo
„ fere mitius Hornius loquebatur ; niſi quòd bilem non in obſides, ſed
„ Principem effunderet : cui malo granato pyrio, dextre jacto, clades
„ afferri tanta poſſit, quantam toto ipſe lytro nunquam ſit expiaturus.
„ Id quò ſpectaret, facilè intelligebatur : & ipſe inſuper Hornius, cùm
„ quinque Philippeorum millia à Landishutanis hoc ipſo tempore ex pa-
„ cto repeteret, clariùs eſt interpretatus ; liberatæ fidei fructum eos la-
„ turos tum maximè dictitans, ſi veteres hoſpites ad nota ſibi diverſo-
„ ria recurriſſent : quod, tunc quidem expoſum, ſequens annus triſtiſ-
„ ſimis documentis affirmavit.

610. Auguſtam Vindelicorum reducuntur.

„ Nondum convenerat inter Proceres Auguſtanos, qui ſuum eſſe ſa-
„ lis commercium volebant, & Legatos ; cùm obſidibus ab exilio Nord-
„ lingano remeandi poteſtas facta eſt : ſive maturanda Principis promiſ-
„ ſa illâ ſpecie humanitatis credidere Duces ; ſive morbis, uni fatalibus,
„ reliquo gregi jam totâ vi incumbentibus, ſubducenda pignora cenſue-
„ runt ; ſive, quæ propria Electoris ſententia fuit, loco diffiſi, ſibi po-
„ tiùs, quàm nobis, cautum voluerunt. Vigeſimo octavo Auguſti ſerâ
„ jam nocte in urbem intromiſſi, ad priſtinas, ſed planè vacuas ædes ſi-
„ lentio pervenêre. Nec menſam illic, nec ſellam, ut potiora taceam,
„ pridem deſperato reditu elata, feſſi, eſurientésque reperêre. Com-
„ portatum nihilominus raptim, quicquid analectorum, & præſegminum
„ in Legatorum hoſpitio fuit : humíque accumbentibus cœna collatitia,
„ quam ſola epulantium æquanimitas commendaret, appoſita. Intra
„ quartum ab eorum reditu diem etiam Legati ſe ſe extricârunt ; plura
„ pollicendo, quàm præſtare poſſent, commeatu impetrato. Quæ inter
„ illud in primis plauſibile fuit, de quadraginta Philippeorum millibus
„ intra decimum quartum diem repræſentandis. Abeuntibus noſter cum
„ ſocio

„ ſocio parùm volentes additi, &, ſi Legati animus patuiſſet, periculo-
„ ſam aleam planè detrectaturi. Ibant unà currus ſeptem, utroque ſe-
„ xu urbe emigrantium onuſti: quæ res prodromis nonnullis gratæ fa-
„ bulæ de adventu obſidum Monachio importandæ occaſionem præbuit.
„ Ea proniſſimis accepta auribus, ſummis, infimisque impoſuit. Præ-
„ coci omnes gaudio omiſſis, vel maturiùs abruptis curis publicis, pri-
„ vatisque, vacivum diem obſidum libertati conſecrârunt. Ingens ho-
„ minum vis, etiam ſacri ordinis, effuſa urbe ad aliquot paſſuum millia,
„ in amplexum ſcilicet amicorum capitum properavit. Tamque altè re-
„ ceptus animis error fuit, ut alia omnia videntibus ægre eriperetur.
„ Serò convicti vanitatis intempeſtivam lætitiam cum gemitu depoſuêre;
„ ſed jam longè, latèque propagatam, & vicinis quoque provinciis illu-
„ dentem. Jucundius auditu fuit, ſeriam ante hæc ludicra, exulum bo-
„ no, rem actam, déque ſacris cimeliis conflandis, & redigendo inde ly-
„ tro ad Status provinciales relatum; omnibus eam pietatem templo-
„ rum cultu potiorem viſam. Salinarii quoque Præfecti, incredibili ſtu-
„ dio connixi, metarum ſalis viginti millia intra decem dies Monachium
„ convexerant; obſidum vota, imò ſalutem publicam, velut libertati
„ noſtræ innexam, morari veriti. Jam Brunavii quoque (ubi Princeps
„ Elector agebat) meri Favonii aſpirare cauſæ noſtræ, aut ex adverſo
„ reflantibus Zolleranus Princeps ardentiſſimâ benevolentiâ obniti. Cúm-
„ que nonnemo ſalis vecturis equos non ſufficere cauſaretur; aucto-
„ rem ille ſe bonis omnibus egregii exempli fore ſpopondit, *& vel*
„ *eum, quo veheretur, equum ſarcinariis aut curulibus equis in ſocieta-*
„ *tem laboribus junctúrum. Nihil, quod humanâ ope effici poſſit, aut pro-*
„ *futurum libertati noſtræ videatur, detractandum. Aliter ſi vel loquatur,*
„ *vel ſentiat; neque Deo ſe ſe, neque conſcientiæ ſuæ ſatisfacturum:*
„ *Principis inſuper, ſuámque famam lacerandam ſyncerioribus poſteritatis*
„ *judiciis expoſiturum.* „ Electoris ipſius animus ſuâpte bonitate ad tuen-
„ dam miſerorum ſalutem accinctus, majores tamen impetus, audito cau-
„ ſidico noſtro, lectísque triſtiſſimis libellis, qui ſubinde Auguſtâ affere-
„ bantur, capiebat. Nam quòd & Neoburgum interim à Cæſarianis
„ receptum eſſet, & Legati Boici fidem Pfulius in præſtandis promiſſis
„ deſideraret; utrumque obſidibus luendum fuit: quibus unis noſtra-
„ rum partium felicitate gaudere nunquam licuit. Infortunia verò utra-
„ rumque nemo magis ſenſit; cùm & faſtu Ducum premerentur, unde
„ concitatam bilem ſoli exciperent: ut nulla fere dies tam infœcún-
„ da eſſet, quæ non aliquid luctificum pareret; ſed per id tempus
„ maximè injuriarum proventus longè uberrimus miſeros obrueret. Quæ
„ Brunavium nunciatæ in tempore, & voluntate Principis cum ſanctiore
„ communicatæ Senatu, eos motus excitârunt, ut, qui ſuffragia con-
„ ſilii referre ad Electorem juſſus eſt, nulli dubium eſſe dixerit, quin
„ ex ejus manu ſuam obſides libertatem jure, quo qui optimo, repetant.
„ *Suo primùm promiſſo eum teneri: cui innixi honeſtiſſimi viri pro patriæ*
„ *ſalute patriam amiſerint. Teneri deinde pactis cum hoſte ejus voluntа-*
„ *te conditionibus: à quibus abeſſe fidem nefas ſit. Intereſſe famæ ip-*
„ *ſius; intereſſe denique conſcientiæ.* „ Cujus nominis morſu excitatus
„ Princeps: *Num ego, inquit, veſtrâ ſententiâ tardè expergiſcor, qui*
„ *annum, & amplius, clientes meos ſub jugo reliqui?* „ Sed ad eam
„ quæſtionem non niſi ſilentio reſponſum. Pecunia nihilominus Mona-
„ chium deportata; non tamen antè in Suecorum manus ventura, quàm

„ in nonnullas conditiones consensissent. Quarum illa princeps fuit,
„ ut dimidia pars obsidum, quod factum pridem oportuerat, in ejus pe-
„ cuniæ gratiam patriæ remitteretur. Ad id impetrandum Legatus idem,
„ qui antea, nominatus, quanquam suâ ipse sponsione ad reditum tene-
„ batur, tamen quòd conflictari cum tam immanibus ingeniis nollet,
„ suppressámque nuper metu, an per imprudentiam, conditionem ob-
„ trudere iis vereretur, provinciam non acceptavit. Qua re cùm securi-
„ tati magis suæ, quàm famæ consuluisset; obsides certè, miserrimè de-
„ stitutos, iterum cultro admovit. Sueci enim, etsi pecuniam avidissi-
„ mè sitiebant, per nostros tamen de dimidia obsidum parte vicissim
„ dimittendâ admoniti, crudelitati, quàm avaritiæ gratificari maluerunt;
„ &, ne tyrannidi pauculæ victimæ subducerentur, quadraginta Philippeo-
„ rum millia manifesto furore repudiârunt.

611. Alia spei obstacula.

„ Remissus cum socio noster Octobri mense in Boicam, ut contra-
„ tionem invisam expungeret, quod Suecis futurum ipse prædixerat, ex-
„ pugnare pro jure suo nitentes non potuit; cùm interim, his ab-
„ sentibus, ab Oxenstiernio Sueciæ Cancellario de obsidibus Erfordiam
„ deportandis nova Augustam mandata venêre, non aures tantùm, sed
„ animos ærumnosissimorum hominum sauciantia. Quibus sanandis, uti
„ & tyrannis placandis, cùm nihil oportunum regressi è Boica afferrent;
„ commemorare nihil est necesse, quæ lautia adventantibus præbita sint.
„ Quorum acerbitatem nihilominus providentia Numinis mirificè tem-
„ peravit. Nam, cùm sarcinulæ eorum viatoriæ, quod antehac tenta-
„ tum nunquam fuerat, excuterentur, & dubitari non posset, si suspi-
„ ciosissimis scrutatoribus innoxiæ etiam literæ, quales nonnullæ fere-
„ bantur, in manus venissent, facturas eas, quod oleum in igne, illud
„ quoque periculum gubernatricis sapientiæ suavitas avertit. Ejus nu-
„ tu iter ingressis civis Augustanus, idémque obsidibus familiarissimus, se
„ junxerat. Facta in via equorum est permutatio. Is, qui Patris vi-
„ dulum, inque eo literas ferebat, civem sessorem nactus, & in urbe
„ à nostris avulsus, censuram effugit. Temere factum videri potuit: ado-
„ randi Divini consilii justissimam causam suppeditavit. Plus admirationis,
„ simul & horroris, habet hoc alterum. Honestissimus vir, qui, rei
„ publicæ formâ Augustæ mutatâ, suo ipse quoque munere exciderat,
„ non indignatus ignobile obsequium, operam suam obsidibus in cura
„ triclinii addixerat. Quæ ipsa cùm ei erepta esset; ne hominis in-
„ genio & dexteritate obsides aliorsum uterentur: potestas tamen ei-
„ dem facta est, quærendæ alibi conditionis: quam ille nostrorum
„ commendatione demum etiam invenit. Regressus in urbem, rei
„ familiaris componendæ causâ, proditionis, nullo probabili argumento,
„ insimulatus, in vincula conjicitur, suspensúsque in equuleo, malefico-
„ rum in morem variis quæstionibus urgetur: quas inter illa fere prin-
„ ceps fuit, obsidibúsne ad furtivas literas ultro, citróque deferendas,
„ vel operam navâsset ipse, vel edere internuncium posset. Verùm ille
„ in diuturna carnificina non modò sibi constitit, nullúmque verbum,
„ suæ vel alienæ innocentiæ obfuturum, extorqueri est passus; sed ita
„ præsentem Deiparæ, quam identidem appellabat, opem est expertus,
„ ut postea affirmârit, nunquam sibi, ne inter epulas quidem, suavius
„ fuisse. Sed obsidibus interim omnia turbida. Bernardus Vinarius
„ Dux, Ratisbonâ, & Straubingâ potitus, cùm Boicam omnem metu

„ im-

„ implêſſet; nemini vacavit, aut libuit ſuſceptas pro eorum ſalute curas „ pertexere. Ne Legati quidem, qui ſaltem verba Suecis darent, ulli „ comparuerunt. Gubernator, ferox ipſe per ſe, cogebatur & Ducum „ literis, & à Furiis nonnuliis domeſticis, eſſe crudelior. Obſonator „ cum puerulis duobus religionis duntaxat causâ officio moti, & in vin- „ cula dati. His perditiſſimus homo, idémque Catholicus, & nuper ad- „ modnm obſidum precibus libertate, quam bello amiſerat, donatus, „ cum omni familia ſucceſſor quæſitus, & jam jam miſerorum cervicibus, „ fruſtra pro ſe nitentium, imponendus, ægre validioribus Duumvirûm „ precibus ſubmotus eſt.

612. Conſtantia unius è noſtris.

„ Ea denique extremorum anni menſium in quotidianas ærumnas „ fertilitas fuit, ut ex potiſſimis crudelium imperiorum miniſtris nonne- „ mo feſſus jam diceret, cupere ſe, ephemerides exantlatarum ab obſidi- „ bus ærumnarum ſibi dari, cum Turcis communicandas: quibus ſtupori „ futura ſit Chriſtiana barbaries, effuſa in innocentes. Quanquam, de- „ prehenſo denique poſt longas inſidias cum nonnullis epiſtolis, clàm „ Monachio allatis, nuncio, ne plecti quidem ſatis pro merito poſſe cre- „ diti ſunt: paſsímque tam aroces minæ perſtrepuêre, ut tum denique „ ad ſeria vocandi ſupplicia viderentur. Nuncius quidem, poſt fuſtua- „ rium, & triplicem ex equuleo quæſtionem capitis damnatus, iis ipſis, „ quibus infelicem operam navârat, pro eo ſupplicantibus, id obtinuit, „ ut publicè cæſus, urbe pelleretur. Jucundiſſimum Suecis fuit, etiam „ noſtri hominis manum inter literas deprehenſas agnitam. Nobilis par- „ thenonis Holzenſis Antiſtita cum cœtu Virginum Auguſtam profuge- „ rat: ubi, cùm earum pudori aliquà conſuluiſſet, non æquè parata ad- „ versùs inopiam, famémque ſubſidia reperit. Ergo, plerisque aliò di- „ miſſis, cum paucis in urbe ſubſtitit. Ab eo propoſito cùm filiarum vo- „ cibus mater abſterreretur; noſtrum quoque, ut in re ancipiti, conſu- „ luit. Is, quòd colloquendi poteſtas non eſſet, mentem ſuam ſcripto „ expoſuit. Quod ut à Virginibus quoque legeretur, illa Monachium „ transmiſit. Relatum, deprehenſúmque, & per innumeras jactatum ma- „ nus, etſi neque malignis cenſoribus juſtæ accuſationis, imò vix cavil- „ lationis anſam præberet; nihilominus noſter D. Thomæ natali, quo „ die commodè ad ultima perpetienda contubernales animaverat, expli- „ cato ejusdem Apoſtoli claſſico, *Eamus & nos, & moriamur cum illo,* „ ad cauſam dicendam evocatus, ab infenſiſſimo Societati noſtræ juris- „ conſulto ita exceptus eſt, ut capitalia auſi, qualem quidem noſtrum vi- „ deri voluit, ad nullum tribunal audire atrociora poſſint. Noſter con- „ viciatoris os patientiâ, accuſatoris candore & ſcuto veri ita retudit, ut, „ veluti exarmatus, eò denique deſcenderit, quæſierítque, ſiquid mani- „ feſtioris criminis ventura dies detexiſſet, quem ſibi legem reus ipſe di- „ ceret. Eandem, inquit noſter, *quam jura reis fixerunt. Vitâ indignus, mortem non deprecabor; precarium ſpiritum nulli Judici debiturus.* „In- „ ter cætera eo mirificè triumphabat accuſator, quòd ſcribere noſter au- „ ſus eſſet, ſi Numinis caſtè colendi, tuendæque animæ facultas Anti- „ ſtitæ eriperetur, tum certè locum habiturum id, quod Num. XVI. po- „ pulo Dei dictum ſit: *Recedite à tabernaculis hominum impiorum,* „ *ne involvamini peccatis eorum.* Quærebat velut à capto, & ſuiſmet „ plagis irretito, quæ tabernacula, quos impios indigitaret. *Illos certè,* „ reſpondit noſter, *per quos vel mihi, vel illi, non licebit eſſe innocenti.*

„ *Aliter ego quempiam appellem, qui me fide, religionéque quam unicam*
„ *veram profiteor, exutum volet? Non dum id ausi estis & spero tempe-*
„ *raturos. Accedat vis: tum me quidem nominis non prœnitebit, quod in*
„ *violentos torsi.* „ Non indelectatum, qui præsens cum altero Duce pu-
„ gnæ intererat, Gubernatorem Christianâ, quam inter multiplicia trium
„ horarum experimenta noster nunquam omiserat, insperata illius facilitas,
„ in quam iracundia detumuit, argumento esse potuit, cùm ultro spem
„ faceret repetendæ Boicæ: quod etsi eò usque ad summam votorum,
„ & parandam libertatem cassum remedium fuit, nihilominus cupidissimè
„ expetebatur; quòd aliud Suecici furoris frænum nullum supererat;
„ haud dubiè ad sanguinaria consilia erupturi, si quantumvis infrugife-
„ ram excutere quercum obsides desiissent, & relangueſcentibus lytri
„ colligendi studiis de suâ salute desperâsse arguerentur priores. Sed
„ illud iter usque in diem ejus anni ultimum inconstantia promitten-
„ tium sufflaminavit.

613. Obsides Magistratui Augustano in tutelam traduntur.

„ Ipsa adeò Dominici natalis lætitia, quam obsides, aucto Sacerdo-
„ tum ex Fyrstenfeldensibus captivis numero, septuaginta octo sacrificiis
„ rite peractis excitaverant, velut asperso felle corrupta est. Eo ipso
„ die allatas ex castris literas obsidibus Secretarius Pfulii recitaverat, ira-
„ rum, dirarúmque plenas. Ad mortem iterum poscebantur: damna-
„ bantur ad caveas; finem denique facturi, pœnásque daturi tot falla-
„ ciarum, quibus longæ Ducum patientiæ illusissent. Rejecta ea quo-
„ que à nostro calumnia est; & truces minæ constantiâ magis, contemp-
„ túque, quàm anxiis precibus retusæ: eadémque operâ via in Boicam
„ aperta; nihilo majore, quàm antea, operæ pretio. Etsi enim Sueci,
„ inutili tandem tumore, fastúque damnato, alteram obsidum se partem
„ manu missuros spondebant, si quadraginta Philippeorum millia sibi nu-
„ merarentur; sera tamen ea Phrygum sapientia fuit, quòd, rebus in
„ Boica fœdè turbatis, & hostilibus pariter, amicísque copiis reliquias
„ fortunarum depascentibus, ea pecunia ad ærarium revocata fuerat, &
„ inter tot intestina, quæ provinciam omnem premebant, incommoda,
„ pristina adversùs obsides miseratio exaruerat; non modò libertatis e-
„ mendæ curâ extinctâ; sed Magistratuum etiam sopitâ solicitudine,
„ quæ annonam eò usque, pascendis miseris, utcunque liberali manu
„ comportârat. Itaque etsi libello supplici viginti validissima juris sui,
„ causæque momenta, ad ciendos molliores affectus appositissima omnia,
„ attexuerant; ut ex sanctiore Principis Senatus fassus nonnemo sit, vim
„ eo fieri animis, neque mirum adeò visum iri, si legentibus cor rumpe-
„ retur: id tamen, quod maximè quærebatur, impetratum non est. Pe-
„ cuniæ spes omnis adempta: neque præter salem aliud pretium liberta-
„ tis constitutum. Quod, repudiatum antehac, si maximè acceptaretur;
„ Danubio tamen, cum Ratisbonâ in hostis potestatem, regionéque Ci-
„ sœnana ad vastitatem redactis, certum erat, transportari non posse: tantò
„ ut magis laborandum sibi noster censuerit, ut aliud scutum furori Sue-
„ cico opponeret: quo opportunius nullum visum, quàm si Elector ob-
„ sides Duumviris, Magistratuíque Augustano in tutelam daret: id, quod
„ fieri non poterat, nisi majorem salutis alienæ, quàm magnitudinis suæ,
„ rationem haberet, & amicâ epistolâ hostes suos dignaretur. Pene-
„ travit tamen in optimi Principis animum cordata nostri hominis ora-
„ tio; evicítque, ut benignissimè appellatis obsides in fidem, clientelám-
„ que commendaret. Quod ut illis perhonorificum, ita his maximo de-

„ inceps

Digitized by Google

„ inceps usui fuit. Eadem benignitate peculiaris patroni è Senatu suo
„ adoptandi, quem vellent, orantibus potestatem fecit: eámque pro-
„ vinciam ei, quem nominârant, per decretum imposuit; aditúmque ei
„ ad se se, quoties res posceret, semper patere voluit. Stipem insuper
„ certam obsidibus, jam esurire incipientibus, &, accisо quotidiano di-
„ mensо, genium suum defraudantibus, in singulos menses assignavit.
„ Legatos denique à prioribus diversos ire Augustam jussit; qui unde-
„ cimo Februarii, anno M. DC. XXXIV. cum obsidibus eò profecti, æ-
„ quiores, quàm ab iis ingeniis sperari poterat, in ferendis, accipiendís-
„ que conditionibus Suecos reperêre. Quibus si statum bonâ fide fuis-
„ set; magna pars obsidum intra menses paucos videre finem exilii sui
„ potuisset. At enim, qui ad urgenda pacta in Boicam profecti sunt,
„ tot obicibus, à quibus minimè oportuit, septa omnia reperêre, ut Prin-
„ cipis liberalitas, velut injectis compedibus, ultra splendida promissa
„ prodire non potuerit. Sal, ubi ad rem ventum est, illic, unde peti de-
„ buit, non repertus; uti neque, qui pretium in vecturas numeraret.
„ Ad hunc scopulum allisi, dum quiritantur, & hominum fidem implo-
„ rant; dum Monachii, Brunaviique vicissim patronorum limina circum-
„ cursant; concessum prensantibus tempus exiit: cùm interim Augustæ
„ relictos, pactorúmque fidei innitentes longa expectatio, si vel sola es-
„ set, satis torqueret.

612. In carcerem abripitur noster novæ proditionis causam dicturus.

„ Sed accedebant insuper alii super alios ex castris exactores, & mi-
„ naces literæ, vel æs, vel homines sibi dedi postulantium. Aliquoties,
„ dictâ ad migrandum die, stetêre in procinctu; solo Numine, cùm hu-
„ mana auxilia defecissent, crudelia imperia disturbante. Hæc in Boi-
„ cam tristibus allata nunciis, tantò audiebantur otiosiùs, quantò major
„ per idem tempus glorioforum militum splendidis de capienda per astum
„ & fraudem Augustâ promissis fides fuit. Quorum virtute cùm asse-
„ rendos in libertatem obsides vana spes animos occupâsset; velut eâ
„ quoque curâ defuncti, gratulabantur diligentiæ suæ, quòd pretium,
„ captivorum capitibus impendendum, comparsissent. Verùm ea tum
„ intempestiva gratulatio, quàm inconsultum consilium fuit. Calidè
„ susceptum, & velut ad pompam scenicam in umbra compositum, in
„ sole refrixit. Tam imperitè multa, tam tumultuosè omnia gesta sunt,
„ ut appareret, ejus auctores prodi, quàm periclitati, pulchrius duxisse.
„ Ad aliquot passuum millia progressi, ne visâ quidem urbe Augustâ, in-
„ columes copias, si non cum gloria, at certè impunè, reduxêre. Qui
„ illud apud hostes, quibus non obfuit, lueret, iterum noster (quis cre-
„ deret?) productus est. Redeuntem Monachio, velut obliti moris
„ sui, accepêre comiter. Diem etiam unum, alterúmve inter suos errare
„ passi sunt; siqua securo verba excidérent, qualia ipsi vellent. Sacrâ
„ Parasceves nocte aceitus ad Gubernatorem, & proditæ urbis invidiâ
„ oneratus, ex animi sui sententia dicere jussus est, quæ de illa expedi-
„ tione, cujus ipse pars magna fuerit, comperisset. Eadem Sacramenti
„ severitate ex contubernalibus aliquot adacti, quæ ex reduce audiissent,
„ singuli seorsim publicare jussi sunt. Quos inter è Religiosis unus fuit,
„ quem mala mens, & longæ captivitatis tædium cùm ad nefaria consi-
„ lia deserendæ pietatis, fideique impulissent, jam probatum Guberna-
„ torit tansfugium, satis constat, eâ duntaxat gratiâ in nostri Patris ad-
„ venrum distulisse, ut verba ejus aucupatus, produci in illum testis pos-
„ set. Certè, quod antehac facere solitus est nunquam, primus inter sa-

„ lutantes domum ex itinere ingreſſo occurrit; quòd dubitare non poſ-
„ ſet, principem de expeditionis arcanis inter ſocios quæſtionem fore:
„ ad quam ſi conſentanea ſtultæ Suecorum ſuſpicioni reſpondiſſet; id illi
„ ſcilicet ex hoc Corycæo belliſſimè erant intellecturi. Sed nihil hæc
„ omnis diligentia illis profuit adversùs innocentem, & utique ejus con-
„ ſilii nihil ſibi arrogaturum, quod laudare nemo potuit, niſi qui ulciſce-
„ bantur. Protracto in mediam noctem examine, teſtes domum remiſſi,
„ cùmque iis latitans ſub habitu religioſo lupus, per easdem inſidias alia
„ mendaci fabulæ fulcra quæſiturus. Noſter in carcerem publicum ab-
„ ductus eſt; poſt Paſchales ferias, quod Gubernator, & carceris Præ-
„ fectus denunciârunt, ad acriorem quæſtionem rapiendus. Commove-
„ batur is nonnihil animo, non tam imminentis cruciatûs metu, quàm in-
„ famiâ & turpitudine cauſæ, equuleum meritæ, ſi ea verè teneretur.
„ Pro nomine JEſu pati contumeliam, & tam decorum titulum ſuffigi
„ cruci poſſe, optabile ſemper omnibus bonis fuit. Proditionis cauſam
„ apud infenſiſſimos Judices dicturum non eadem ſolatia ſublevabant:
„ quando ea quoque perpetua obſidum, communisque querela fuit, exilium
„ & crudeles dominos in gratiam pecuniæ ferentibus ſuavia ſinedubio fore,
„ ſi cultus Numinis, & pietatis profeſſio carcerem ſibi, & vincula peperiſ-
„ ſent. Octo diebus in carcere exactis, ſerâ nocte de lecto ad Guber-
„ natorem revocatus eſt, ad alterum examen: in quo ſi ex collatitiis te-
„ ſtium ſymbolis falſi convinceretur; jure nimirum ſuo tormentis eum
„ erant ſubjecturi. Qui quæſtioni præerat Jurisconſultus, non modò te-
„ ſtimoniis contubernalium, ſed aliis inſuper ex libidine confictis, qualia
„ ab ipſis teſtibus afferri optaverat, innocentem diu nequicquam urſit;
„ paratis religioſi candoris reſponſis, & innocentiæ robore ubique refu-
„ tatus, repulſúsque tantò validiùs, quantò impudentiùs falſa veris miſ-
„ cuit, quorum hæc reo nihil oberant, illa in auctorem ſuum rejiciebant-
„ tur. Itaque cùm nullâ veri criminis ſpecie teneretur inſons; perfuſus
„ iterum minaci denunciatione tormentorum, in carcerem rediit. Quo
„ tempore etiam alter è noſtris, itémque Capuccinus, deſertori illi, ac
„ proditori, de quo ſuprà dictum eſt, comites additi, ignari, quid mon-
„ ſtri ille parturiret, ſub ſpecie captivi retentum cum dolore deſeruêre.
„ Et ductus hic quidem ad carcerem eſt; ſed lautè habitus: & magiſtris
„ perditæ ſectæ datus in diſciplinam, brevi cum illis impudentiâ certa-
„ vit. Noſter cùm non procul ab illo attineretur; non antè in talis vi-
„ cini notitiam venit, quàm quarto Maji unà cum illo ad Gubernatorem
„ ductus, ſalutandi ejus, ſed non colloquendi facultatem eſt nactus. No-
„ ſter à carcere abſolutus, juſsúsque beneficium id clementiæ potiùs Sue-
„ cicæ, quàm innocentiæ ſuæ imputare, ſatis gnarus, in quo foro, & qui-
„ bus cum hominibus verſaretur, jus ſuum iniquitati temporis condona-
„ vit; ſolius Numinis debitor: cujus ſuavitatem ut propiore argumento
„ agnoſceret; mirificè factum eſt, ut, quamdiu tormentorum metu va-
„ cillans humani aliquid paſſus eſt, in carcere, velut in ludo ſuo, tyro re-
„ linqueretur. Quo die, ſui victor, animum ad utrumque, nullo diſcri-
„ mine, paratum, in poteſtatem ſuam adduxit, & equuleum planè con-
„ temnere auſus eſt, idem Deus, velut ſpectatum ſatis, è carcere dimiſit,
„ & paulò mitiori ſodalium contubernio reddidit.

615. Defectio miſera uni-

„ Alterius meditatum ſacrilegium in domo Gubernatoris erupit. Pau-
„ lò pòſt Lutheranæ ſectæ præconibus (quorum ora, habitúmque antea
„ ſæpe,

" sæpe, nescio, quo genio impellente, depingere solitus est) additum, & bis, térque è cathedra pestilentiæ aliquid deblaterantem, Catholici detestati sunt; cùm ne ex infima quidem plebe (quod miraculis accenseri potest) Suecis Augustæ rerum potientibus, desertor fidei ullus extra transfugam hunc produci posset. Cui cùm ærumnarum impatientia, non nefariæ approbatio doctrinæ ansam præbuisset, obsidibus reliquis apud bonos omnes miserationem magis, quàm infamiam conflavit: actæque Deo gratiæ sunt, in tanto hominum, indignissima patientium, numero non nisi unum civilis perfidiæ inter cives, itémque hoc sacrilegi transfugii inter Religiosos exemplum editum: quemadmodum ex quadraginta Sebastenis Martyribus uni duntaxat ad perseverantiam animus defuit. Fecit tamen etiam hìc, quod solet, Deus; scelúsque, auctori suo noxium, frugiferum aliis reddidit: quando adversùs Suecorum furias fugitivus hic etiam in alienis castris, iis, à quibus profugerat, hactenus saltem profuit, ut de illorum fide, candoréque, quorum hic & conscius fuit, & testis esse debuit, nulla quantumvis scrupulosis relinqueretur dubitatio, palámque fieret, obsides nihil per simulationem egisse, sed in solicitando, extundendóque lytro nullum non lapidem moventibus alia omnia potiùs, quàm serium conatum, defuisse. Quod à Suecis credi hoc maximè tempore interfuit. Salis enim, toties promissi, cùm perpauxillum allatum esset: si obsidum id culpâ fieri persuasum habuissent; ægre sine dubio Suecorum copiis, semel, iterúmque hac transeuntibus, stationem tueri potuissent. Sed credibile est, Deum famâ acriter laborantibus duplicare ærumnam noluisse. Ipsis Paschalibus vino, eò usque parcè propinato, cerevisiæ pocillum successit; nonnunquam etiam fontana. Cœnantibus præter inane jusculum usque ad Calendas Novembris præberi nihil potuit. Ab eo tempore tenue pulmentarium accessit. Cibarius adeò panis fami non suffecit: ventúmque ad incitas sæpius foret; nisi idem ille, qui Eliæ obsonatores corvos dedit, opportunissimâ medici acatholici stipe perituros sublevâsset. Is amœnioribus literis ad humanitatem perpolitus, contractam cum uno ex nostris amicitiam propagavit in omnes: cúmque se, suáque obsidibus addixisset; non modò optimi patroni, sed communis patris nomen, iniquissimis temporibus meruit. Odiosissimas in se causas ipse recipere: útque eloquentiâ & gratiâ plurimùm valebat, finem orandi, circumcursándique antè non facere, quàm pervicacissimos animos ad sua, nostráque vota deduxisset. Idem adversùs famem frumento; adversùs pestem, quæ passim magnas strages edebat, pretiosissimis nos amuletis munire. Dies idem, noctésque vacare nobis, & gratuitam operam tantâ lubentiâ navare, ut irascerétur verecundè appellantibus, parcentibúsque fatigato. Omnes magnæ clientelæ ærumnas miserando suas fecerat; verissimis lacrymis pietatis affectum professus, qua & rem familiarem, salutémque, ruinæ non uni proximam, solus secundùm Deum sustentavit. Cui placuit familiaritatem, quæ post carcerem pensandis unius hominis ærumnis conciliata videbatur, in commune omnium bonum vertere.

us ex obsidibus.

" Recreata est subinde etiam Nordlingensi victoriâ spes obsidum, eo ipso loco partâ, in quem priori anno captivos eo consilio abductos fas est credere, ut pessimè de se meritorum hominum cæde & sanguine imbuendum solum spectarent oculis, debitúmque impiis macellum me-

616. Augustana obsidio, & fames atrox.

„ metarentur. Sed nihil æquè rebus opportunum, ut Hornii captivi-
„ tas, cecidit. Cui cùm in Boica hoſpitium haud ſanè ex voto obti-
„ giſſet; meliuſcula illius ſorte obſidum facta eſt conditio : præſertim
„ cùm illos jam aliquà ſibi ſimiles Gubernatori Auguſtano per literas
„ commendaret, eorúmque carcerem, cujus faſtidiis ipſe quoque tor-
„ quebatur, nonnullis veluti privilegiis, & favoribus, antehac inconceſ-
„ ſis, laxaret. Quorum illud luculentiſſimum fuit, & absque tali ora-
„ tore non impetrandum, quòd neceſſarii commeatûs comportandi li-
„ bertas obſidibus eſt indulta. Nam cùm urbem adversùs vim validam,
„ & multo ſanguine ſtaturam, oppugnari non ferro, ſed fame, placuiſ-
„ ſet; nulli dubium fuit, ejus incommoda primos obſides ſenſuros; ut
„ quibus paratum nihil eſſet, in dies viventibus : &, ſiquid domo mit-
„ teretur, non obventurum erat iis, quos eximios à communi patientia
„ nec miles, nec populus videbantur paſſuri ; utique cùm ejus Prin-
„ cipis clientes eſſent, à quo ipſi macerabantur. Nulla proinde cura
„ æquè anxios habuit : ſatísque conſtat, ex obſidum grege quempiam
„ anguſti animi, & Deo non ſatis fidentis, involutum triſtiſſimis cogi-
„ tationibus, & famem, velut carnificem ſuum formidantem, ante tem-
„ pus eſſe mortuum. Princeps, de periculo admonitus, illud, impera-
„ tis Hornio commendatitiis literis, in tempore avertit. Urbs ſeptem
„ menſibus, in quos Suecorum pertinacia famem extendit, tam deforma-
„ ta eſt ultimæ neceſſitatis ſqualore, quàm antehac elegantiis nobilitata
„ fuerat. Infinita exempla edita ſunt feralium epularum ; qualia vel
„ ſingula in veterum monumentis legerentur cum horrore. Non dum
„ ad extrema ventum erat ; cùm aſinina, canina, equina, publicè in ma-
„ cello veniret: & caballini ſanguinis quidem menſura cruciatis denis ;
„ inteſtina, quæ venter abscondit, florenis denis. De cane mortuo ,
„ de pugillo furfuris pugnantes; alba oſſa, fimetis eruta, rodentes, ſpe-
„ ctati ſunt. Murium venationes præſidiarii Finnii inſtituêre miro artifi-
„ cio. Refutavit nihilominus querelas Gubernator ; negans, famem
„ videri, quamdiu ſalvus ſuus currus eſſet, cujus ea corio, pulchrè pelli
„ poſſet. Ergo etiam in corium, & denique in humanam carnem egit
„ rabies jam fere humanitatis oblitos. Conqueſti veſpillones ſunt, mu-
„ tilata ſibi cadavera tradi ad ſepulturam ; facili conjecturâ, ubi pulpæ,
„ quæque alia præſecabantur, tumularentur. Eò redactâ urbe, nonne
„ inter admiranda, & planè divina numerari debuit, obſidibus ad neceſ-
„ ſitatem nihil defuiſſe ; ſuperfuiſſe potiùs, quod clanculum in amicos
„ ſpargerent, minutis ſportulis, ſed tunc neque à nobilitate ſpretis? Ipſe
„ adeò Gubernator obſides ſtipem poſcere ſuſtinuit ; & impetravit :
„ horribilem ejus ſævitiam, uti & protervæ plebis ſannas, ad mendica-
„ bulorum modeſtiam deducente Numine, omnis faſtûs inimico.

617. Auguſtâ Cæſari deditâ, obſides liberantur.

„ Huic ergo denique datæ manus ſunt. Expugnata fame urbs, de-
„ ditione factâ, in fidem Cæſaris conceſſit menſe Martio, anno M.DC.
„ XXXV. Eadem operâ exilium obſidum trigeſimo quinto menſe fi-
„ nitum. Monachium Chriſti patientis feriis, fortunæ ſuæ convenien-
„ tibus, reducti, ad Deiparæ ædem rectà progreſſi, eidem, ut vindici
„ libertatis ſuæ, publicè ſunt gratulati. Collegium ſuos, eodem, quo
„ amiſerat, numero, incredibili gaudio recepit. Anguſta viſa hoſpita-
„ litatis communis jura : útque ſine exemplo id triennium fuit, ita
„ inſolentes pompas ad eosdem exornandos ingenioſa caritas invenit ;

„ quaſi

„ quasi non collegas suos, sed martyrii candidatos veneraretur. Sed
„ justius ipsi triumphum Virgini Matri adornavêre : ejúsque statuam,
„ in ferculo sublimem, cum toto contubernalium grege, honestissimo
„ comitatu civitatis aucti, cum facibus secuti, ad Ramersdorfensem
„ ædem, quam voti se nexu exoluturi elegerant, processêre supplica-
„ bundi. Dedicata illic votiva tabula, obsides omnes, nunc Maria-
„ nos libertos, ejusdem advolutos pedibus, vivis coloribus repræsen-
„ tans, trecentis amplius aureis æstimata. Noster ibidem, recitato pa-
„ negyrico, Deiparæ beneficia gaudio & miseratione lacrymantibus ex-
„ plicavit : útque latiùs pateret gratæ memoriæ monimentum ; tabulam
„ ipsam cum duplici epigraphe incisam in æs publicavit. Sed neque B. 618.
„ Aloysius noster gloriâ fraudandus : etsi uni potissimùm homini curam Wolfg. ab
„ intendit, perpetuóque miraculo, & per triennium vix unquam inter- Asch à B.
„ rupto, morti debitum eripuit. Notus hic Divi ejus est cliens, Wolf- Aloysio mi-
„ gangus ab Asch, Canonicus Landishutanus : qui suos eidem debere se rè servatus.
„ oculos fatetur. Ab urbe Landishutana Sueco obses datus, cum capi- *Vide plura*
„ talibus morbis usque ad desperationem vitæ pugnare tempore toto *de his in*
„ exilii non desiit ; haud sanè suis viribus ; neque medicorum arte, qui *Parte 4.*
„ suæ eum sectæ opprobrium nominabant ; sed patroni patrocinio arma- *Decade 9.*
„ tus : qui illum sæpe ab ultima vitæ linea, jam Christiano ritu inun- *à num. 177*
„ ctum, revocavit, & quinquaginta phlebotomiis triennio non integro *& præci-*
„ effusum sanguinem mirabiliter integravit, correxítque. Insuper ab ur- *puè num.*
„ be suâ deserto viduam acatholicam nutricem excitavit ; virésque suffi- *191.*
„ cit ad suum sepulchrum Romam cursuro. Neque enim contentus na-
„ tales ejus ferias magnifico apparatu, sumptúque, qualem exuli nemo
„ imperaret, celebrâsse, ejusdémque patroni sui imaginem ære & argen-
„ to finxisse ; iter illud insuper suscepit : favorésque Aloysii erga se, qui-
„ bus totum obsidum contubernium in stuporem dedit, consignatos ta-
„ bulis, iisdémque firmatos testibus, ad ejus aram attulit ; ita providen-
„ te Numine, ut hic idem Divus, cujus natali obsidibus injecta mens
„ est voti Deiparæ nuncupandi, triumphalem ejusdem currum, utcunque
„ inferior meritis, sequeretur, & quadraginta obsidum numerum, qui
„ vitam, libertatémque æternæ se Virgini debere affirmant, unius capi-
„ tis, à se servati, accessione augeret. Atque hæc quidem de Mona-
chiensium obsidum rebus Brunnerus noster hactenus. Qua in relatione
unum illud fortasse adhuc lector desideret, noster ille quis homo fuerit,
Mariani auctor voti, actórque communis rei, memoratus toties à Brun-
nero, qui obsidum velut Coryphæus, furores, minásque hostium præ-
sentiâ animi, prudentâ, oratione, toties infregerit ; qui libertatis expe-
diendæ in Bojaria negotium toties egerit Legatus ; qui tam gravibus de-
nique non dimicationibus modò, verùm etiam periculis pro salute obsi-
dum toties caput suum objecerit. Noscendi nominis multa me quoque,
hæc legentem, curiositas tenuit. Ambigebam diu. Verumtamen inclinabat animus, Brunnerum ipsum maximè ut crederem fuisse, qui & scripsisset ista, & egisset. Nec fefellit conjectura. Oenipontani quippe ex collegii annalibus id ipsum postea statuere haud obscuris licuit argumentis. Sed de Brunnero alibi paulò plura. Obsidum reditus in libertatem & patriam, ut id unum addam, & ipsis, & Monachiensibus cæteris hoc accidit lætabilior, quòd non Bojaria tantùm, sed & Germania omnis Catholica haud ita multò pòst auspicatissimis exhilarata est nuptiis, quas Bojariæ Septemvir Maximilianus cum Ferdinandi Cæsaris filia, Mariâ Annâ,

lectissimâ Principe, iniit, eo maximè fortunatas nomine, quòd virilis hinc sexûs Domus Boica stirpem, quam incredibili desiderio quadraginta ipsis nequicquam annis expetierat, obtinuit.

619. P. Christiani Baumanni ornamenta singularia.

Attamen fuit subinde in Bojaria, ubi gaudiis hujusmodi, & gratulationibus novus quidam intercederet à mortifera lue recrudescente luctus. Ea labes Ingolstadianos quoque per temporis intemperiem obnoxios rursus nonnihil habuit. Ibi, tametsi ægrotantium & morientium neglecta minimè à nostris cura esset; nulla operarios tamen, qui favor Numinis erat, contagio affecit. Sed suâ domi decessit morte pridie Nonas Maji P. Christianus Baumannus Philosophus. Quam ipsi mortem, sicut Ingolstadianis in rebus antè memoravimus, Casparus Rizius ex Adjutoribus Fratribus, per superioris anni pestilentiam extinctus, secundum quietem visus erat prænunciare. Hic Baumannus doctissimos inter Provinciæ nostræ Sacerdotes locum, famámque, vota quatuor Societatis nostræ professus, obtinuit. Natum eum Effriswilariæ apud Marckdorfium oppidum documenta pleraque ostendunt; annales Wolmettinganum notant; Acronianum genere de diœcesi Constantiensi omnia demonstrant. Ingenium homini summum; neque capax magis, quàm avidum bonarum artium omnium: judicium acre, idémque limatum ac subtile: studii labor indefessus: styli denique præcipua gloria. Amœnioribus illis quibus informamur ad humanitatem, an severioribus alteris, magisque reconditis disciplinis, quibus ad summa quæque doctrinæ fastigia ducimur, præstaret (æquè namque utrasque complexus est) in ambiguo haberes. Poëtarum veterum credebatur assecutus elegantias, argutias, sales; Musasque nactus usque adeò faciles, ut vel somnians pangeret, quæ mirarentur Socii, carmina. Ab scenicis ludis, seu socco uteretur, seu cothurno, incredibiles ferebat plausus. Oeniponti maximè politiorum literarum inclaruit magisterio. Philosophiam, cùm quæ naturas inspicit, tum quæ instruit mores, Friburgi apud Brisgojos, Dilingæ, Ingolstadii, pari famâ professus est. Postquam scripta ejus in lucem nonnulla emicuêre; eruditissimorum quorundam è Gallia virorum sententiâ, hortatúque adducti Præsides jusserunt scribere commentarios, quibus libros Aristotelis universos illustraret. Quod ipse impigre, peritéque Ingolstadi per annos septem, eos, quos in doctrina morum tradenda posuit, perfecit. Ejúsque operis cùm jam finem spectaret; memor Caspari Fratris, prænunciantis fore, ut scriptionem illam, & vitam uno tempore absolveret, ad piè moriendum studia omnia contulit; nec multum temporis intercessit; cùm febris eum, & cum sideratione nervorum superveniens suffocavit Lethargus, vix dum septem & quadraginta emensum vivendo annos. Quem eadem ipsâ nocte de scholarum nostrarum præceptoribus Martinus Freyus cubantem in scamno, agentémque animam, sibi visus est per quietem videre. Cæterum dignum se memoriâ nostrâ non magis artium & literarum, quàm virtutum omnium, cælestísque illius, quam spectat religio nostra, philosophiæ studio, ac disciplinâ, Baumannus reddidit. Modestiæ animi, caritatis, pietatísque, atque obedientiæ religiosæ decora in hoc Philosopho summa fuêre. Procul erat ab eo fastus omnis, tumórque, ab *inflante scientia* suboriri solitus. Mores præ se suaves, facilésque, sine fuco, sine palpo, ferebat. Nec quicquam gratius, jucundiúsve colloquiis illius, & familiaritate, collegis accidit. Adeò verba quoque non ingenii modò luminibus, sententiísque, ex tempore vibratis, illustrabat, sed leporis etiam

Vide infrà num. 568.

etiam, amœnitatisque singulari quadam condiebat gratiâ. Sæpe verò Sociis, quibus magis assueverat, literarii studii atque laboris, in quo tamdiu versaretur, sterilitatem, ariditatémque pio quodam cum animi dolore conquerebatur. „ Heu ! quàm nihil est, exclamabat, quod feci ego „ adhuc ; quod facio ! Vix quæstus mihi animorum ullus. Evangeli„ cæ falcis non messis ulla, non manipulus. Quantò melior est, quantò „ beatior vel infimæ doctrinæ hominum in Societate nostra, operario„ rúmque conditio, quibus ægrotorum saltem, & pauperum concessum „ est curam gerere. „ Quibus quidem gemitibus eò indulgebat ampliùs, quò propiùs admoveri se ad ultimam lineam sentiebat. Tum quippe majore quodam humanarum omnium fastidio rerum affectus, vix profani quicquam suscipere studii in animum induxit: sed fatigatam inde ab tanto tempore tot artium, scientiarúmque tractatione mentem unius Thomæ Kempensis lectione, piáque commendatione refocillabat; sanctè illud postea confessus, majorem se ex eo libello, quàm libris Aristotelis, Platonísque omnibus, voluptatem animi hausisse. Nec verò tum primùm sapere ex piissimi Scriptoris disciplina cœpit. Quin laudem illi hanc tribuunt annales, quòd, quem spiritum religionis, quémque studii religiosi ardorem in tyrocinio Societatis conceperat, eundem uno tenore, omni deinceps tempore, vigentem, integrúmque conservârit, neque nisi in melius, institutæ unquam immutârit vitæ rationes.

JAm verò, quòd operariorum nostrorum Baumannus piâ cum invidiâ labores, fructúsque aspexit, haud fuit sanè de nihilo. In oculis erant Ingolstadii, quæ illi præclarè ex re animorum gerebant. Nam, quas alii messes dicendo ad populum, hortandóque, atque docendo, copiosas præparabant, alii expiandis animis, circumferendisque per urbem, agrúmque Evangelicæ operæ ministeriis uberrimas colligebant. Unam ad id tempus in urbe, cathedram, eámque præcipuam ad S. Mauritii Societas nostra obtinebat. Alteram nunc item, quæ Marianæ est ædis, concionator de nostris rogatu Episcopi ad tempus conscendit, propterea quòd Parochus deesse ecclesiæ illi per temporum iniquitatem, redituúmque inopiam cœperat. Mauritianæ verò jus cathedræ, cujus partem aliquam post Menzelium Parochum demortuum successor sibi vendicabat, penes Societatem nostram remanere integrum, quemadmodum olim statutum erat, Episcopus voluit. Concionibus ipsis quanta fuerit ad sanandos animos, confirmandósque vis, uno satis docuerimus exemplo perillustris matronæ ex principe in Assatis familia: cui hæreticis irretitæ erroribus, post alia omnia nequicquam tentata, hinc demum remedium efficax allatum est. Ea, quod mulierum esse ingenium solet, & imbiberat venenum altiùs, & pertinaciùs retinebat. Nemo vincere contumaciam, nemo valuit vel inflectere. Audisse nostrum demum, facientem verba de superiore loco, saluti fuit. Emollita mens est. Permisit veritati se se; hæresinque ritu publico in æde Virginis, cui nomen *de victoria*, ejuravit. Insignia alia hisce annis virorum æquè, ac mulierum exempla, convertentium se ad Catholicam religionem, quibus hominum nostrorum institutio profuerit, in fastis Provinciæ nostræ reperio. Eo ex numero militares quidam fuêre Ductores: qui ab infantia erroribus patriis innutriti, cùm nostros audire Sacerdotes cœpissent, Catholicæ veritatis collustrati luce, in fidem Romanæ Ecclesiæ concessêre. Fuitque in castris Ferdinandi, Hungariæ Regis, è Ducibus vir strenuus in primis, Regique

Cap. XLVII. *Heterodoxorum hominum insignes quadam conversiones.*

Anno M. DC. XXXV. aliisque annis, vario tempore. 620. Orthodoxa veritas pluribus persuadetur.

à consiliis, quem admirabili Deus instinctu ad sacra nostra perpulit. Nordlingano illo is in prælio, quo erigi cœpta Catholica res est, cùm præcipuos inter pugnaret; ictus hostili glande, prolapsúsque in terram, insolito quodam animi motu sensit exprimi sibi, Neoburgum ut inclamaret, urbem antehac nunquam visam sibi, nec famâ etiam tantopere cognitam, ut appareret, quamobrem venisset in mentem, hanc potiùs, quàm aliam quamlibet ex urbibus, appellare. Neoburgum igitur deportatus, dum saucio corpori medelam quærit, ægriori animo invénit. Hæreticum dedoctus per nostros errorem, in clientelam Ecclesiæ & concessit ipse, & conjugem subinde pertraxit. Operosior verò, atque haud scio, an illustrior, eruditissimi viri, qui Duci Würtembergico à consiliis fuerat, ad orthodoxa sacra conversio Monachii fuit. Ille, ut erat versatus maximè in controversiis religionum, sic tanquam fluctibus quibusdam opinionum agitatum animum circumferebat: cúmque occupâsset Würtembergiam Ferdinandus Rex; libertatem adeptus, in Bojariam se subduxit, cœpítque cum Sacerdote quodam nostro de Monachiensi collegio super religionibus conferre. Lutherani dogmatis articulos, multiplici auctoritate cœlestium librorum, compluriúmque Patrum de veteri Ecclesia testimoniis circumseptos, ità, ut manu ipse suâ à multis annis quàm studiosissimè collegerat, proferebat in medium. Disputatio per duos extracta menses est. Summæ cardo difficultatis in Sacramento denique Eucharistiæ, utrùm calicis Christianis omnibus promiscuè concedenda copia foret, vertebatur. Rem omnem noster sic explicuit, ut homo, contrariis victus tum divinarum literarum, tum priscorum documentis Patrum, quo die S. Pauli Apostoli ad Christum conversi memoriam Ecclesia celebrat, conversum & ipse sese ad germanam Christi Ecclesiam, veréque atque ex animo Catholicum asseveraret. Visum nihilominus, dum, quæ didicisset, pensiculatiùs omnia secum recognita in mentem altiùs defigeret, expectare diutius, in publico ut se clientem Ecclesiæ profiteretur. Mense igitur Septembri Oettingam, cui veteri nomen, profectus, cùm domi nostræ animum insuper piis exercitationibus ex præscripto S. P. N: Ignatii percoluisset, eâ demum die, quæ S. Michaeli Archangelo festa est, in vetustissima inibi, religiosissimáque Deiparæ Virginis ædicula è Tridentina formula sacramentum dixit. Monachii autem memorabile illud quoque eodem hoc anno M. DC. XXXV. accidit, ut mulier advena Norimbergensis, cùm Sacerdoti nostro, alia omnia licèt, quàm quæ in dubium ipsa vocaret, ad populum dicenti, commodaret aures, cœlesti lumine repentè perstricta, damnatis erroribus, ad Catholicos accederet. Cui addere Tubinganam fœminam illustrissimam possis, Salmii Comitis uxorem, quæ Oettingæ; matronámque aliam è Saxonibus nobilissimam, quæ Ratisbonæ; sed & conjugem Christophori Besoldi, Jurisconsulti clarissimi, quæ Ingolstadii dedoctæ hæresin per nostros, Catholicéque institutæ, in verba Romanæ Ecclesiæ jurârunt. Quanquam Besoldi conjugem exemplum, obtestatióque mariti multò magis, quàm nostrorum oratio hominum, hortatióque Catholicam reddidit. Mariti verò tametsi minùs etiam ad nos conversio pertinet; cùm per se ipse maximè ex erroribus emerserit: tamen quia præcipuam quandam in gloriam Romanæ Ecclesiæ, Catholicæque religionis commendationem res cedit, nec satis ab aliis Scriptoribus explicatur; operæ esse existimamus, ut referatur à nobis accuratiùs ex testimoniis eorum, qui loquentis de semet Besoldi voces Ingolstadii coràm excepêre.

Chri-

Christophorus igitur Besoldus, Tubingâ Würtebergiæ urbe oriundus, commodissimis à puero imbutus moribus, multisque ab natura instructus bonis, cùm & virtutes coleret, Christiano homine in primis dignas, doctrinæque eximiâ fulgeret gloriâ, ornamento esse Lutherice sectæ, quam sequebatur, siquis verè ornari error queat, videbatur posse. Iræ præsertim ad miraculum potens, vel si faciem, habitum, loquelam, spectares, potiùs ignarus, mirificâ suavitate, atque benignitate omnes complectebatur. Victum necessitate magis naturæ, quàm desiderio, definiebat: cúmque parùm admodùm sibimet indulgeret; profusus contrà, largúsque in alios, ac præcipuè in egentes, auro etiam interdum, non argento solùm, pauperum hominum, & mendicantium inopiam sublevabat. Juris omnis non peritiorem se, quam studiosiorem, probavit; accipere injurias, quàm facere, paratior. Sapientia, eruditio, prudentiáque tanta inerat, quantam Principes quoque venerarentur, doctissimíque quique vel ex fama suspicerent. Nationum Europæ linguas omnium, Hebræam præterea, Græcámque, percallebat. Ita exterarum etiam gentium copiis doctrinæ opes amplificabat suæ. Lutheri dogmata, vel, quod verius, Lutheranorum (neque enim corrigere isti dubitârunt, quem divinitus missum doctorem credebant) tutabatur strenuè usque eò, dum agnosceret saniora. Catholicos interim, horúmque instituta nunquam ex toto aversabatur; humanissimum ipsis quoque se, atque adeò liberalem etiam, hospitalémque solitus præbere. Dignum erat proinde Divini Numinis benignitate, ne id virtutis vir, id innocentiæ, periret, providere. Initia salutis Besoldus prima inchoavit, cùm cœptus est variis agitari de secta sua dubitationibus, conscientiæque urgeri stimulis quibusdam, ut viam, qua verum verè assequeretur, investigaret. Qua quidem in re quantùm profuerit illi, audisse Reihingum, Societatis nostræ, Ecclesiæque desertorem, disputantem publicè Tubingæ experimenti gratiâ, impugnantémque argumentis Catholicis, quas in medium positiones Lutherani Theologi attulerant, pridem alibi docuimus. Ultimum impetum deferendi Lutheri tum cepit, cùm in arce quadam Truchsessiorum Comitum vidisset insignes, magnósque viros, Divorum Cælitum reliquias, & ossa, singulari quadam religione, piisque osculis devenerantes. Ibi namque sensit animo commoveri se, incitarique, religionis ejusmodi, piique cultûs periculum aliquod ut faceret. Fecit; precatúsque tacitus est apud se se: „ Si justa & sancta „ esset hominum in homines, receptos cœlo, religio; veri fidem benefi„ cio præsenti adstruere Cœlites ipsi vellent. Supplicem se quoque, ac „ venerabundum ad cineres eorum adfuturum; si prolem sibi impetrâs„ sent à Deo, quam viginti annorum infelix ac sterile matrimonium sibi „ adhuc negâsset.„ Nec irritæ fuêre preces. Egregiâ indole susceptit postea puellam. Quæ subinde cùm, nescio, quo affecta malo, cœpisset mori; nova in vota descendente patre, Deiparæque Virginis in primis, quæ in ædicula haud procul Tubingâ pie à Catholicis colebatur, atque aliorum præterea Cælitum iterum opem solicitante, vita filiæ, salúsque cælesti altero beneficio stetit. Neque jam dubius Besoldus, cùm Catholicum planè sumpsisset animum, opportunitatem opperiebatur, qua se clientem orthodoxæ Ecclesiæ exemplo publico demonstraret. Regis igitur Ferdinandi armis posteaquam Würtembergia omnis subacta est; ipse damnatis publicè Lutheri, Lutheranorúmque erroribus, ad Catholicos accessit: relictáque academiâ Tubinganâ, quam à multo tempore non doctrinâ tantùm, sed scriptis etiam, interpres jurium, illustraverat, cùm ad curiam

621. Christoph. Besoldus ad partes Catholicas se adjungit.

Vide Part. 4. Decad. 9. num. 29.

Nomen arci zur Schär.

Cæſaris, atque adeò Pontificis etiam, invitaretur, maluit Boji Principis favore uti, &, quod reliquum eſſet ætatis, Ingolſtadii, in Patrum academicorum adlectus collegium, exigere. Biennio illic, nec ultrà, ſuperfuit; cùm exemplo interim ſuo, & libro in publicum edito, quo cauſas mutatæ ab ſe religionis explicabat, ab erroribus complures abduceret. Moribundus uxori quoque, etiam tum Lutheranæ, ut ſecum ſaperet, precibus, & lacrymis, liquidiſſimíque gaudii, atque ſolatii, quam ex religione Catholica jam moriens caperet, ſignificatione auctor fuit: ſed & mortuus deinde, ſpecie exhortantis, prædicantísque ſuam felicitatem objectus, hæſitanti tum quoque admovit ſtimulos. Cui ipſa tum denique obſecuta, poſtquam errores, dedocentibus noſtris, abjecit, menſe tertio ab obitu mariti (anno M. DC. XXXVIII.) eâ die, quæ feſto S. Catharinæ Virg. & Mart. præibat, Catholicam publicè ſe quoque in templo Societatis noſtræ Ingolſtadii profeſſa eſt.

622. Miles prodigio, alii aliter ab & hæreſi revocantur.

Quo ipſo anno heterodoxi equitis, ſub Cæſare militantis, gregarii militis ad Romana ſacra memorabilem converſionem annales Conſtantienſes notant in rebus domicilii noſtri, quod tum erat, Lindavini. Miles ille, hæretico furore efferus, in Matris Virginis imaginem, filiolum complexantis Deum, militaris fiſtulæ expedierat fulmen. Largo protinus cruore manare imago cœpit. Militi brachium eodem ſitu, quo fiſtulam exoneraverat, in complexu inſtrumenti obriguit. Eámque homo facinoris pœnam quartum decimum in diem tulit. Tum demum damno ſapiens ſuo, emendatâ proterviâ, emendatis erroribus, cùm noſtram eſſet religionem ſecutus, uſuram brachii recepit. Quæ res & equitem, quem diximus, permovit, ut Sacerdoti ſe noſtro, dedocturo errores, permitteret. Aliud habent eundem ipſum ad annum Ratisbonenſis collegii annales, ídque minimè nobis prætermittendum. Jacobus Fiſcherus, Lutheri præco, diu, multúmque in ſecta ſua propugnanda, cùm conciones ad populum haberet, laboraverat. Errore mentis, non animi vitio peccâſſe, eventus viſus docere. Nam, cùm acriùs fortè, ut ſolebat, in rem ſuam declamâſſet; ſubortâ divinitus luce, ad Societatis noſtræ repentè collegium advolat, avidéque compellato janitore, nihil planè, ne ſaluti quidem dicendæ, præfatus, id modò incitatiſſimâ voce pronuntiat: „ Catholicum ſe in poſterum futurum. Hanc eſſe ſibi, hanc fore ſem„ per ſententiam. „ Qui rurſus, cùm veteres opiniones faciliùs, quàm opes, contemneret; noctu domum regreſſus, ut peculium ſecum clàm efferret, attinetur ab ſuis, indignè transfugium ferentibus, atque ad januam adhibentibus armatos, qui cuſtodirent. Senatum igitur appellat, mutatæque fidei, non violatæ, cauſam intrepidâ libertate, verumtamen irritâ, dicit. Interim noſtri Ferdinandum Cæſarem implorant. Is publicis mandat literis, vi Senatus abſtineat. Dimiſſus inde Fiſcherus, cùm & vultus Magiſtratuum, & minas metueret, ad loca tutiora, ubi colere veritatem incolumi liceret, clanculo profugit. Minore incommodo, haud minore conſtantiâ, ſeptennio antè, Bruntruti alius quidam de magiſtris errorum, ísque magnus natu, magnus honore, atque eo quidem inter ſuos primo, Catholicam publicè complexus erat religionem: de quo cùm nihil præterea annales ejus loci referant; nos ex Auguſtani collegii faſtis ſubjiciemus pluſculum de muliere, quæ, ad Romanam converſa Eccleſiam, ingentes Auguſtæ animorum concitavit motus. Ea infanticidii rea, anno M.DC.XL. in carcere ſupplicium opperiebatur; cùm noſter

noſter ibi Sacerdos in ſacello contiguo ſacrificium faceret. Qui ut vidit eam cum cæteris provolutam in genua, quanquam noſtris etiam tum ab ſacris alienam, calidiúsque fundentem preces ; inducere ſuaviter deinde cœpit, ſempiternæ ſalutis ut vellet curam ſucipere. Ac primò, ut arbitrio ſe, poteſtatíque Magiſtratuum æquo animo permitteret, vitæque anteactæ noxas pœnitentiâ dilueret, nec aliud præterea, hortatus eſt. Illa verò his verbis pauculis adeò immutatam ſe ſe, commotámque ſenſit, ut revocato eo (mox quippe diſceſſerat) univerſæ vitæ peccata incredibili cum dolore, multóque imbre lacrymarum, extemplo retexeret ; ratum, fixúmque ſibi teſtata eſſe, Catholicam mori. „ Neque enim, dum „ Lutherum coluiſſet, ejus quicquam tranquillitatis animi, quam nunc „ ſentiret, expertam. „ Precantem dehinc paſſis manibus, ſupplicémque de genibus Deo, ac perfuſam lacrymis, quoties reviſeret Sacerdos, ut plurimùm offendit. Cui ipſa, quicquid porro ſuccurriſſet culpæ, ſubrepſiſſétque, crebrâ confeſſione exponebat ; inediâ luere ſeverâ occupans commiſſorum pœnas, quas Deo eſſet, ac Magiſtratibus datura. Fatalem ſententiam non intrepida modò, ſed læta etiam, gratáque, atque adeò ſubmiſſa in genua, excepit : ut Judici lacrymas, & miniſtris cieret: mori centies parata potiùs, quàm Lutherana vivere. De ferali ſella (nam capite plectebatur) quæ meditata in carcere fuerat, ad populum verba inuſitato ardore, de Catholica præſertim religione, fecit. Cervicem denique ſic præbuit, ut in ſtuporem Lutheranos pariter, & Catholicos, miraculo conſtantiæ daret.

Mittimus plura ſimilia id genus exempla. Unum tacere, ídque omnium, credo, quæ hujus fuêre temporis, luculentiſſimum, haud poſſumus : quòd ex initiis Germanici belli, in quo Hiſtoria hactenus noſtra verſatur, huic loco conſultò reſervavimus. Chriſtianus Guilielmus Marchio Brandeburgicus, Joachimo Friderico parente, Septemviro Brandeburgico, natus, ex primis unus Guſtavi Adolphi, Suecorum Regis, in Germania clientibus, factionísque heterodoxæ principibus, ſque Archiepiſcopatûs Magdeburgici adminiſtrator, cùm eſſet proſcriptus à Ferdinando Cæſare, honoribúsque ac provinciâ exutus ; Sueco animos, vires, fiduciam reddente, anno M. DC. XXX. redierat Magdeburgum, bellúmque gerere in Cæſarem auſpicio Suecico unà cum civitate occeperat. Obſeſâ deinde, captáque à Cæſarianis urbe, Wolmerſtadium primùm captivus, tum Ingolſtadium, ac porro Viennam Auſtriæ, poſtremò Neoſtadium abductus, cùm per eam captivitatem ex viris quibusdam Religioſis, honoris atque officii gratiâ interviſentibus, Catholicæ religionis dogmata, dogmatúmque rationes, graviſſimas illas, & Chriſtianæ omnis antiquitatis fultas monumentis, nec Patrum ſolùm, Doctorúmque veterum, ſed divinorum etiam librorum teſtimoniis affatim firmátas, quas vulgò vel ignorant turpiter magiſtri ſectarum, vel turpiùs diſſimulant, perdidiciſſet ; ſubortâ divinitus luce, qua verum perſpicuè, ſalubritérque agnoſceret, ad fidem, communionémque Romanæ Eccleſiæ reverſus ; admirante Germania, cui hominis conſilia, molitionésque adversùs rem Catholicam explorata fuerant, pro Catholico ſe gerere palàm ac publicè cœpit. Vehementer ea res heterodoxorum uſſit Principum, Ordinúmque animos. Indigniſſimè in primis Guſtavus ferebat Rex. At maluit Princeps Deo ſe, quàm hominibus, probare : quóque magis teſtatum faceret, quàm ex animo Catholicum ſe profiteretur ; captivitate exire,

623. Chriſtianus Guilelmus, Marchio Brandeburg. Romana ſacra amplectitur.

exire, tametsi potestas fieret, abnuebat; veritus nempe, ne mutâsse religionem spe libertatis existimaretur. Edidítque librum in publicam lucem, quo susceptæ ab se Catholicæ religionis exponebat causas. Ejus verò exemplum libri ad Provinciæ nostræ Sacerdotem, P. Cosmam Salhusium, cum epistola misit, plenâ officii atque humanitatis: ex qua & cognitum est, quemnam Princeps præcipuum indagendæ veritatis, reperiendæque habuisset ministrum. „ Salhusium namque professus est fuisse „ ducem sibi, atque auctorem resipiscendi ex erroribus, convertendi- „ que se se ad veram Christi Ecclesiam. Se quidem, velut Eunuchum „ Candacis, Æthiopum Reginæ, ignorantiæ tenebris laborâsse: ipsum „ verò extitisse Philippum sibi, qui veri viam, & rationem demonstra- „ ret. Ejus proinde huic tanto erga se beneficio immortales & habere „ gratias, & agere. Præterea illud cupere impensè, ut piis ad Deum „ precibus ab universa Societate adjuvaretur. „ Erat Salhusius hetero- doxis ipse quoque parentibus, iisque prænobilibus, Nabburgi apud Palatinos ortus. Aulam quondam Neoburgicam, etiam tum Luthero addictam, secutus adolescens, cùm per indolem & genium ad sæculi duntaxat studia, muniáque natus omnium judicio videretur, atque à puero non aliud magis, quàm arma & equos, adamaret; ad Catholica repente sacra conversus, Monachiique oratoriæ artis institutus præceptis, præ splendoribus & opibus, quas genus & sæculum pollicebatur, Societatis nostræ humilitarem habuerat. Conversionis causam, quam commentarii nostri prætereunt, vel occasionem certè, existimem eam fuisse, cùm Philippum Ludovicum, Neoburgicum Ducem, ad Bojos Principes Monachii invisentem, in puerorum nobilium numero comitaretur, & præter cætera, quæ incurrebant in oculos, Catholicæ decora religionis, Guilielmi Ducis intueretur pietatis exempla, sermonesque, atque hortamenta audiret. Guilielmi namque auctoritate, ductúque usum, Catholicus ut fieret, epistola docet quædam, quam adolescenti parens, Thomas Salhusius, ingresso jam tyrocinium Societatis, anno M. D. LXXXVIII. Landsbergam submisit, prolixam illam satis, plenámque Christiano spiritu, atque ex qua intelligeres, parentem Thomam & ipsum ab Luthero ad Ecclesiam revertisse. Porro Cosmas hic noster, disciplinis nostris excultus, Professísque additus iis, qui votis quatuor se Societati obstringunt, ecclesiastici oratoris munus per annos quadraginta continuos, magnâ audientium omnium, summorum, infimorúmque, approbatione, variis locis in Provincia gessit. Facundiæ nativæ accesserat oris quædam dignitas, elegantia morum, & gravitas, priscúsque animi, quem vultus ostenderet, candor: germanum ut prorsus, verúmque Israëlitam diceres. Privata quoque oratio ad molliendam hæreticorum duritiem, atque ad magnatum etiam dissidentium componendas lites, in primis valuit. Ad hæc modestiæ, demissionísque religiosæ mirifica erat in animos vis. Cujus virtutis & moriens denique Monachii luculentum specimen dedit; cùm solita ministrantium obsequia, quibus indignum se crederet, sine lacrymis minimè admitteret. Hunc igitur talem Christianus Guilielmus Marchio in virum Ingolstadii captivus inciderat: captúsque moribus ejus, ac virtutibus, cùm & vacuas aures ad veri doctrinam, & obsequentem rationi animum, rectíque, ac boni cupientem, præberet; facilè eò se induci passus erat, ut penitius, pleniúsque subinde exploratis Catholicæ dogmatis religionis, manus denique veritati, nomenque orthodoxæ Ecclesiæ daret; infortunio utique suo fortunatus, tanto-

624. P. Cosmæ Salhusii hortatu permotus.

act. 8. v. 27.

Vide Histor. nostræ Part. 1. Decad. 5. num. 316. Epistolæ exemplum vide Parte & Decade cit. num. 358.

Digitized by Google

tantóque beatior jam suâ istâ in captivitate, quantò animi, quàm corpòris, præstantior libertas est, atque incolumitas.

His, aliísque heterodoxorum hominum, in fidem Ecclesiæ revertentium, exemplis complura alia perversorum, flagitiosorúmque, ad pietatem & frugem revocatorum, haud intempestivè hìc subnecteremus; ni longiùs ab incepto nos argumenti copia traheret, vitaremúsque lectoris fastidium, quod símilium rerum productiore solet narratione creari. Novum quoddam duntaxat unius de Sacerdotibus nostris inventum hoc loco commemorabimus, ad provehendam animorum à pravo in rectum, à recto in melius, conversionem opportunum sanè, atque appositum: quod arreptum continuò ab Sociis, inductúmque in Provinciæ mores, in quibus hodie quóque viget, insignem dedit adhuc, multiplicémque pietatis ubique locorum fructum, & mortalium non paucos, de quibus varii annales nostri meminêre, à pernicie ad salutem, atque à vitiis ad studia retraxit Christianæ virtutis. P. Burghardus Gattus Salisburgensis è Societatis nostræ Adjutoribus, Apostolico flagrans ardore vir, plurimúmque in Evangelicis, quas missiones dicimus, expeditionibus versatus, cùm & Christianæ omnis esset scientissimus philosophiæ, & peritè admodum, utilitérque mortalium animos tractaret, nec diligentiâ solùm, ac labore, verùm etiam ingenio in eam rem, industriáque multâ uteretur; Dominicis, festísque diebus iis, qui majoris in jejunii spatia inciderent, post publicam illam, quæ fieret in templis nostris, Davidici psalmi quinquagesimi cantionem enarrandæ de superiore loco historiæ cujuspiam, ad pietatem, profectúmque animorum accommodatæ, cui vitæ Christianæ præcepta varia, virtutúmque documenta pariter, atque incitamenta pro re nata intexerentur, auctor primus, princépsque in Provincia nostra extitit; haud grandi utique, neque plausibili ad speciem incepto; cæterùm perutili ad fructum, ut dictum est, longéque efficacissimo ad salutares ciendos in audientibus motus. Quod quidem, præterquam quòd usu ipso didicimus, ratione quoque perspicuè docemur. Quis enim ignorat, majorem vulgò exemplis vim, quàm præceptionibus, inesse? Ac nonne ita naturâ quoque comparatum est, ut rebus, factísque multò ampliùs, quàm dictis, atque oratione, quæ velut imago est rerum duntaxat, afficiamur, commoveamúrque? Mortalium quidem certè in animos, rudiorum præsertim, quorum longè maximus est numerus, non aliud magis, quàm gestorum, atque eventuum, casuúmque magis insignium adornata graphicè narratio penetrat. Accedítque ea præterea ab ingenio nationis nostræ ratio, quòd multos passim in Germania nostra videmus, quos, cùm parùm admodum doctrinæ sacræ necessitas, utilitásque moveat, curiositas tandem hujuscemodi rerum, novitásque, atque jucunditas, ad salubria audienda inducit. Haud equidem fugit me, existere hoc ævo nostro, qui ab sacris arcenda cathedris omne genus historiarum, præterquam quæ divinis ipsis consignatæ literis habeantur, existiment. Sed quidni sacris Oratoribus liceat, quod sacris passim in more Scriptoribus fuisse, sanctissimísque adeò Ecclesiæ Patribus, atque Doctoribus, constat: ut Christianam, cui sacrâssent stylum, doctrinam, non divinorum solùm auctoritate librorum, sed humanæ insuper monumentis antiquitatis, rerúmque per Ecclesiam gestarum historiis, & bonorum pariter, malorúmque exemplis, illustrarent variè, confirmaréntque? Aut quidni commodi, fructúsque ejus, quem ex utilium historiarum lectione capere eruditi solent,

625. Historiæ sacræ in templis narrari cœptæ, auctore P. Burgh. Gatto.

lent, rudiores quoque participes piarum id genus narrationum beneficio reddantur ? Christus denique, magister noster, oratórque cælestis, nunquid indignum doctrinâ existimavit suâ, parabolas passim, ac velut umbras quasdam historiarum, aut veras etiam historias (qualis de Lazaro & epulone divite censetur) præceptionibus, monitis, consiliis Evangelicis interponere ? Nihil igitur mirandum, si per Germaniam nostram Societas, quæ bonas omnes in artes, quibus lucra provehantur animorum, intenta est, hunc etiam tam utilem hominibus complexa morem fuit, voluítque esse perpetuum. Instituti auctor, Burghardus Gattus, ex Hispania edoctus id genus industriam traditur. Ipse non dicendo solùm, docendóque, sed vel maximè operando, piísque omnibus obsequiis adjuvando proximos, egregiè meruit. Pestiferâ quoque laborantibus lue, cùm ita res & necessitas tulisset, inserviit. Supremam ætatem varios inter, gravésque sic morbos exegit, ut & patientiæ exemplis privatim Sociis prodesset, & publicæ utilitati tum quoque, aut meditans quippiam, aut scriptitans, perpetuò velificaretur. Vitâ cessit Burghusii septimo Calendas Junii, anno M. DC. XXXV.

626. P. Caroli Ryzii mors oppidò tempestiva.

Ibi sepulturæ socium insequenti anno nactus est P. Carolum Ryzium, Adjutorem Societatis nostræ, operariúmque gnavum ipsum quoque, ac bonum: quem tertio Calendas Junii defunctum, tempestivo mors beneficio, neque eo immemorabili, affecit; cùm tolleret illum è mortalibus paulò antè, quàm è Societate nostra (id namque agebatur) dimitteretur. Hic per fugam, & metum Suecorum hostium Oenipontum primùm, deinde ad Bojariæ superæ extrema delatus, cùm haud longè ab Salisburgo urbe, quæ illi patria obtigerat, concionem fortè ad plebem rusticam habuisset; in hominem incidit, ex quo genus suum, etiam tum obscurum sibimet, incompertúmque, haud expectato sanè indicio, minúsque etiam optato sibi, cognosceret. Gratulatus homo est Ryzio; cùm diceret, se Ryzios „ nobiles, atque adeò Barones, habere pernotos: sed & baptismo avi „ ejus interfuisse; qui, cùm Judæus fuisset, susceptâ Christi religione, à „ Rudolpho II. Cæsare creatus Baro esset. „ Exhorruit eam ad vocem & Ryzius ipse, & qui de Sociis illi tum comes aderat. Utrique visa res ad Præsides Societatis nostræ deferenda. Quippe haud ignorabant, sanctè cautum Societatis legibus esse, ne quis genere Judæus in hominibus nostris censeatur. P. Mutius Vitelleschus, Societatis nostræ Præpositus, de re factus certior, cùm Ryzium eximendum legi minimè putaret, è cœtu nostro dimittendum rescripsit. Eæ verò antequam literæ perferrentur; iste morbo, nescio, quo repente correptus, in censu etiam tum, numeróque Sociorum (id, quod unicè expetebat) supremum diem Salisburgi obiit. Moriens non aliud impensiùs à Fratre, qui ministrabat, oraverat, quàm sepulturam quoque ut ille sibi cum Sociis communem in conditorio collegii nostri Burghusiani curaret. Adeò, mortuus etiam, in Societate esse, quàm in patria, præoptabat. Itaque funus cum præcipua cæremonia, omniúmque frequentia ordinum Salisburgi curatum, deductúmque, ac navigio inde Burghusium, Salsâ fluvio, cum facibus deportatum, sepulchro illi, quò tantopere aspiraverat, illatum est. Quo documento suavitatem discere divinæ licuit providentiæ, haud passæ hominem, præclarè meritum de Societate, extra censum, sortémque Societatis mori, quam & vitâ ipsâ, patriáque habuisset cariorem. Ad publicarum rerum revertimur ordinem.

Au-

Digitized by Google

Cap. XLVIII. *Salicetana in Palatinis, & Elvacensis in Suevia Sociorum sedes restituuntur.*

AUgustâ urbe ex hostibus receptâ, liberatísque Bojis obsidibus, cùm domicilia nostra Augustana ad S. Salvatoris, atque ad S. Annæ, de quibus suprà dictum est, instaurarentur; Salicetana quoque Societatis nostræ sedes in Palatinis, póstque Elvacensis insuper in Suevia statio, quam bellum everterat utramque, restituuntur. Salices urbem, unde hostis in omnem latè Palatinatum vim & vexationem propagabat, Joannes Wahlius Comes, idem, qui expugnaverat Augustam, ferro atque impetu ceperat. Multi oppidanorum in vestigio trucidati. Sauciorum ingens numerus. Victoris militis furorem prædæ denique opulentia stitit. Tum Sacerdos de Societate nostra ingressus urbem, signo æris Campani convocatis civibus reducem se in cathedra templi ostendit: orsúsque sacra obire munia, rem Catholicam, partibus plurimis afflictam, institit redintegrare. Relapsorum in pristinos ab orthodoxa fide errores turba ingens reperta. Errasse se, quod est salutis initium, confessi, ac nempe tempori cessisse; audire nostrum frequentes, castiúsque colere religionis nostræ cæremonias, idque spe constantiæ haud paulò majore, cœperunt. Unus maximè de plebe, ísque faber ferrarius, Catholici nominis tueri gloriam, insigni solatio cæterorum, qui perstiterant in fide, perseveraverat: qui, cùm nec minis, ferro, laqueis, nec blandimentis ullis, pollicitationibúsve, dimoveri ab instituto posset, perpetuas inter & injurias hostium, & aliorum civium ruinas, invictus, integérque, illustriori exemplo, steterat. Novæ autem pietatis haud pœnitendum spectata fœmina, uxor Consulis, fructum tulit; cùm recreatam se ex morbo gravi manifestè sensit, simul atque, suadente nostrò, pii voti se se religione Deiparæ Virgini obstrinxit. Ad progressum cœptorum anno proximo accessit maximum ab Senatu & Magistratibus momentum. Officii quippe motis gradu, aut sponte ad Catholicum adjunctis gregem, qui Lutherum coluerant, Senatoribus, luculentiora subin optimatum exempla vim in populum, quam solent, insigni pietatis, religionísque in publicum incremento exeruêre. Paria ferme in pagis per nostros (cùm tres esse cœpissent Socii) effecta: necnon in oppidulo Bergstainio; ubi templi etiam ex vastitate ac ruderibus ædificium ingenti demum labore instauratum. Salicibus ampla insuper in herba seges erat; puerilis videlicet ætas: cui scholæ denuo Latinarum pariter, vernacularúmque institutionum apertæ; & quod annis prioribus floruerat, alumnorum scholasticorum restitutum collegium. Accessit pupillorum schola: quos magno numero inopia per agros, pérque urbem sparserat, opem quærentes; miseras belli, pestísque reliquias. Eos noster clientes esse suos voluit: cúmque muséum fortè in gymnasii ædibus peramplum vacaret; huc ille pusillum gregem ter per hebdomadam coëgit, institutósque salutari doctrinâ, impertiit pane, ac pecuniâ vicatim ad id emendicatâ, & post solennes preces, clarâ voce cantatas dispositio in ordines agmine, per urbem dimisit, ampliùs porro misericordiâ civium juvandos. Movitque civitatem spectaculum orbitatis, atque inopiæ, ut aliis vestes, aliis hospitia confestim darentur; plures cum minervali magistris commendarentur erudiendi; ab heris plurimi in servitia, atque ab opificibus in disciplinam artium acceptarentur. Curam reliquam in ægrotos, & viduas pauperes partiti Sacerdotes nostri sunt. Patrem pauperum, ac pupillorum, qui præ collegis id sibi sumpserat munus, gratabunda civitas appellavit: eúmque ipsum vidua quædam locupletior bonorum omnium hæredem moribunda scripsit, veriùs egentium & miserorum turbam, in quam ille, quicquid accepisset, elargiretur. Crevit annis

Anno M.DC. XXXV. Altera Aprili exeunte, adulto altera Septembri.

627. Salicetani emendantur.

628. Pupillis, ægris, viduis prospicitur.

inſequentibus Evangelici moles operis: ad quod Patres, translatâ in externos magiſtos, quæ injecerat moram, ſcholarum adminiſtratione, toti denique incubuêre.

629. Percepti ex agro Solisbac. fructus.

Multò autem impenſiùs ejus operis cura duos alios primùm, deinde tres exercuit Socios, qui Palatinam alteram Solisbuchii tenebant Neoburgici Ducis auſpicio ſtationem. Difficili, exiguóque labor ſucceſſu anno M. DC. XXXV. progrediebatur. Multos hìc quoque, erroribus antehac noſtrorum operâ expeditos, Suecus hoſtis, & ſpes Lutheri, in priſtinam armis evaſuri licentiam, in præceps egerat, ut fallerent fidem, ac mulanò hæreſin obſtinatiùs nunc, quàm priusquam abjecerat, retinerent. Nec movebant pœnæ, divinitus perfidis & contumacibus inflictæ: peſtilentia, & flamma hoſtilis, ipſis maximè infeſta; injuria belli, ab ſectæ gregalibus potiſſimùm profecta; mors denique, triſtísque caſus multipex, & interitus conſularium etiam virorum. Puer parvulus, quem unum certâ in familiâ Catholicum facere Sacerdotes noſtri potuerant, propinquus morti, cùm circa ſe parentes, fratres, ſorores, famulitium, conſpiceret lugentes: „ Me quidem, inquit, cur deploretis, nihil vobis eſt cauſæ: in „ vosmet vertite lamenta. Præeo ego ſecuturos omnes. Tempus bre„ ve eſt: atque ô utinam tibi, mater (hanc enim appellabat nominatim) „ tam ſalutaris, támque proſpera, quàm mihi, mors accideret. „ Ita obiit: nactúsque eſt ad ſepulchrum ſequaces, quos ad fidem, religionémque minùs habuerat. Fructuoſior anni proximi evaſit conatus. Belli ſtrepitu remoto longiùs, inſtitutio, hortatióque Patrum eò usque profecit, ut, quotquot ſuperſtites erant ex iis, qui per Suecicos tumultus ab Eccleſia ad ejuratam nuper hæreſin reſpectaverant, ad Catholica ſigna ultro, liberrimáque voluntate, ſe reciperent. Quibus alii ſe ſe, damnatis tum primùm erroribus, duodeſexaginta numero, adjunxêre. Eúmque in modum ſe nova hæc ſoboles Eccleſiæ probabat, ambigere minimè ut poſſes, renunciâſſe hæreſi funditus, orthodoxæque cultum religionis prorſus ex animo ſuſcepiſſe.

630. P. Georg. Agricola utilitatem gloriâ potiorem ducit.

Elvacenſem, quam ſuprà diximus, ſtationem P. Georgius Agricola, Lycipontanus Algojus, & P. Georg. Weſtermayerus, Auguſtanus Vindel. ille trium Profeſſus votorum, hic Adjutorum de numero, iidem ipſi, quos inde hoſtis tertìo abhinc anno expulerat, ineunte autumno anni M. DC. XXXV. repetiêre ſeditæ repetiêre, ut inſtaurandam, perpetuandámque ſtationem non tam ſuſciperent ipſi, quàm Sociis, propediem ſucceſſuris, relinquerent. Eodem quippe tempore, illatâ in oppidum peſtiferâ lue, tametſi vetabat Princeps ad invectos excurrere, correpti ambo malo publico, in vivis eſſe deſiêre. Communia utriusque virtutum atque operum decora repræſentant annales: peculiaria quædam Agricolæ, qui ſenior erat, ac propè ſeptuagenarius, recenſent. Ille, quanquam per ingenii, morúmque, ac doctrinæ præſtantiam ad quatuor votorum profeſſionem, atque ad philoſophicas tradendas in exedris publicis diſciplinas, Majorum judicio, conſilióque deſignabatur; utrumque favorem per modeſtiam animi deprecatus, in poëticæ, rhetoricæque magiſteriis acquieverat. Trium principum peritus linguarum, amœniores Muſas, Melpomenen in primis, tragœdiarum præſidem, ſtudioſiſſimè colebat: mirificâ ut gratiâ theatrales inſtrueret ludos; nec ſcenas alius quisquam, aut perſonas, adornaret concinniùs. Sed pietatis tamen, religioníque multò potior & antiquior cura erat. Evangelicæ operæ apud Elvacenſes diligen-

tia

tia incredibilis. Precandi usu non dulcius aliud, non frequentius. Itaque præter eas, quæ Societatis sunt, quæque Sacerdotum communes preces, Mariani officii, rosariique pensum, idque de genibus, in privato quotidie persolvebat. Accesserátque his nervus, ac vis à præcipuo quodam afflictiandi corporis studio; cùm diem nullum voluntario supplicio vacuum transmitteret, & quantumvis ægros à nephritide artus aculeato cinctu, cilicináque veste, & cruenta flagrorum asperitate, excruciaret. Assuetum duris mors ridentem invénit: si tamen invénit, quem amicum, familiarémque, atque adeò domestica quadam conjunctum consuetudine pridem habebat. Mortualium namque symbolorum circa se monimenta, calvas, ossa, imagines mortium, ad supremæ necessitatis memoriam saluberrimo instituto Agricola perpetuò servabat, & quicquid oculis, animóve mortalitatem objiceret, cum voluptate quadem complectebatur. Ita didiaerat non timere mortem, cui convixisset; & sponte facto se offerebat.

Cap. II. *Pestilentia Landsbergæ, Constantiæ, Linddavii, Myndel. & Kaufburæ, quà extinguit Socios, quà exercet.*

PEstilentiæ verò labes, quam hi fatalem experti sunt, Landsbergæ quoque, Constantiæ, Lindavii, Mindelhemii, atque Kaufburæ, eodem anno quà extinxit Socios, quà exercuit. Sed & ex numero Tyronum Matthiam Osterhuberum, Dachavienscm Bojum, veterani spiritu ac virtute capessentem jam tum Societatis munia, Landsbergæ sustulit. Is ab aboleſcentia ad institutum nostrum aspiraverat. Sed parentibus, magnopere egentibus, consulere ante omnia jussus, permensis artium, scientiarúmque curriculis, ultimáque theologiæ acceptâ laureâ, cùm sacerdotium, & pastoralem suscepisset curam, parœcias in Bojaria diversis annorum spatiis tres in his Frisinganam, administravit. Sexto demum, & trigesimo ætatis anno cooptatus in Societatem nostram, ad legum nostrarum normam dirigere mores suos, atque ad omnis virtutis conformare disciplinam sic cœpit, nemo ut posset ambigere, magno usui Societati nostræ in omnem instituti partem futurum. Sed, cùm concionatoris absentis in æde urbis maxima supplere vices jussus, ad populum iterum ac sæpius magnâ omnium approbatione dixisset; afflatâ ab auditoribus, ut creditum est, peste intra triduum redactus ad extrema, pulcherrimam obiit, nec sine cæremonia, mortem. Impetratâ quippe à Præsidibus facultate, ut simplicibus, quæ dicimus, votis Societati se se, Deóque obstringeret, cùm divini viatici allatum illi sacramentum esset, in pedes ipse se, residuis omnibus connixus viribus, erexit, sumptóque Societatis habitu, quo se alumnum ejus, filiúmque profiteretur, in genua submissus, postquam Christo se penitus, & sacræ militiæ devoverat, simul atque cælestem illum accepit panem, eodem, quo erat, situ corporis, inter manus ministri expiravit. Concionatoris porro in æde urbana munus Tyro alter Sacerdos, Chrysogonus Manhartus, Tegernseensis Bojus, gesserat, spectatâ is quoque virtute vir, egregiáque doctrinâ. Qui cùm per eam functionem, pérquæ familiæ, afflictæ bello, inopiam, partim ex ipsa dicendi contentione, partim ex victûs malignitate, vitium jecoris, tabémque contraxisset; Monachium subinde ad curandam valetudinem deportatus, votisque inibi rite nuncupatis (nam tempus interim tyrocinii exierat) in Scholasticorum Societatis nostræ adlectus numerum, cùm nihil remedia proficerent, è mortalibus & ipse sub insequentis anni principium excessit. Quo rursus anno Landsbergæ P. Sigismundus Bachamerus, Neoburanus Bojus, ex adjutricibus operis Societatis, isque veteranis, inopi-

Anno M. DC. XXXV. variis mensibus.

631. Landsbergæ mortuorum laus.

De Paradina videre licet Historiæ nostræ Part. 2. Decad. 6. n. 367. &c.

nato extinctus fato, P. Bonaventuræ Paradinæ, insignis viri, quem tyrocinii olim Magistrum habuerat, vaticinium implevit. Imbecillâ is admodum valetudine utebatur Tyro, Paradinas Magister, dum juvenem sollatur, significavit fore, sexagesimum ipsum ut annum ætatis attingeret. Tyrocinio deinde, studiisque, quæ moris nostri sunt, perfunctus, tradendis literis humanioribus, & rhetoricâ triginta omnino consumpsit annos; mirâ semper caritate cùm promiscuè pauperes omnes, tum verò maximè adolescentes egenos, complexus: ut ultimâ ipsâ, quam numeravit vivus, luce corrogâsse stipem illis, paucísque ante obitum horis moralium dogmatum quiddam ex disciplina theologiæ cum scholastico quodam recoluisse, & grammaticis adolescentulos præceptis privatim instituisse, tradatur. Dies is erat sextus Idus Martias. Pio igitur illo defunctus caritatis munere, cùm pensum etiam sacerdotalis officii, precésque alias ex more, satísque eas prolixas, persolvisset, repentinâ ictus nervorum sideratione, labentibus in terram subsidens genibus, sexagenarius tum maximè, ut Paradinas prædixerat, extinguitur. Nec illum aut immemorem ultimi termini, aut imperatum, is occupavit casus. Haud ita multis antè diebus, quanquam integer, sanúsque, luctari se cum morte dixerat: neque verò invitum mori: quin lætari adventu cælestis Judicis, cujus beneficio expeditas habere se conscientiæ rationes confideret. Omnis tum certè cogitatio homini de morte erat. De qua & adornare tragœdiam in animo habebat. Sed hanc nempe, ut sunt humana consilia, citiùs egit ipse, quàm scripsit.

632. D. Ignatius in Landsbergenses beneficus.

Landsbergenses interim adversùs communem pestilentiæ labem S.P.N. Ignatio deprecatore apud Deum haud infeliciter usi sunt. Multa ejus, & magna his annis in civitatem beneficia, haud sine prodigii specie quadam, in annalibus nostris referuntur. Sæviente lue, cùm de lampade, quæ Divo ardebat, laborantibus oleum antidoti loco impertitum esset; certissimis cognitum experimentis est, inuncta corpora fatali veneno, periculóque salutis omni fuisse liberata. Quo eodem remedio adolescens rusticus immane quantùm luxatum brachium (id, qnod fugienti Suecos hostes per improsperum saltum acciderat) usque adeò, ut nec vertebris hæreret, nec citra ligamina sustentari posset, consanatum illico recepit. Fœminæ quoque difficillimo partu laborantes quinque & suam Divo, & prolis vitam, singulari prorsus beneficio servatam, gratæ ac memores referebant. Quo ex numero una, cùm jam ultimis ad moriendum sactis comparata esset, posteaquam Ignatianarum adhibitum quiddam reliquiarum est, quam prolem extinctam obstetrices juratæ peritæque affirmaverant matronæ, vivam ipsa continuò, salvámque, nullo jam periculo suo, edidit. Civium eximia enituerat pridem in S. Ignatium, sed & in S. Franciscum Xaverium, religio. Natalem Ignatii lucem inde ab anno M. DC. XXX. Xaverii ab anno proximè subsequenti, solennibus, festísque cæremoniis celebrandam, suo studio, suis impensis curárunt, præcipuáque ipsi egêre pietate. Hoc nunc anno M. DC. XXXV. publicâ voti religione sanxerunt, ut is festi Ignatiani modus perennis esset universæ civitati, feriandóque, ac divinis vacando officiis ab omnibus ageretur. Cujus rei gratiâ numeroso agmine supplex populus ad ædem nostram rite processit. Biennio pòst memorabilem novum Landsberga tulit pietatis ejusmodi publicæ fructum. Quintili mense adulto Lycus fluvius, qui alluit mœnia, tantis, támque insolitis repente eluvionibus, quantis nullâ retro memoriâ, inundare urbem, & suburbana omnia cœperat: ut sata, hortósque obrueret altè,

altè, ædificia everteret, præstructa mœnibus opera subrueret ; alibi, alveo deserto, molas, &, quæ aquis exercebantur, officinas cæteras destitueret ; majora denique in posterum tempus minitaretur. Extremo igitur mense, cùm festus ille S. P. N. Ignatii dies illuxisset, & sacrificii solennia urbanus Parochus in æde nostra peregisset ; rogavit Senatus, ut augustissimum ille Eucharistiæ Sacramentum, unáque de nostris aliquis reliquias Ignatianas infestis aquis vellet in ipsa diluvii crepidine opponere ; spem ultimam videlicet suam, unicúmque jam adversùm immanes fluctus præsidium. Deportatæ statim reliquiæ in theca aurea ad ædem parœciæ ; ac porro inde ad aquas unà cum venerabili Sacramento, solennes inter precationes, delatæ ; frequentissimo agmine supplicantis populi omne illud prosequente iter. Diceres inesse sensum flumini. Ita celeriter, itáque etiam luculenter subsidere aquæ visæ, fluctúsque detumescere. Nec diu fuit, cùm veterem in alveum, pristinámque reversus modestiam Lycus, periculo urbem, metúque absolvit. Alia tacemus plura Ignatianæ opis, benignitatisque erga privatos prodigia. Reliquias verò Evergetæ, ne nostris populus invideret, ab Roma nonnemo de Landsbergensi Senatu, cùm piam illuc suscepisset peregrinationem, civitati attulit : quæ, qua dignum cives duxêre celebritate, in templum parœciæ illatæ sunt.

631. Constantiæ Socii decem occumbunt.

Constantiensibus, quemadmodum tempore superiore adversùs hostem, ita anno M. DC. XXXV. alteróque insequenti adversùs pestem præsidio Deipara Virpo potissimùm fuit : quam affuisse sibi sodales præsertim de Parthenio cœtu confessi sunt. Minùs tamen à peste urbem, quàm ab hoste, tutata est : quò plus videlicet piorum clientium, quóque citiùs ad præmia cælestia dimitteret. Nostrum quidem Constantiæ collegium semestri spatio assiduè aut vexabatur morbis, aut mortibus funestabatur. Decem illud omnino imminui capitibus contigit. In quibus insignes decessêre viri tres : P. Balthasar Wegelinus, Brigantinus Acronianus ; P. Paulus Laymannus, is quem alio loco, eóque peculiari, commemoravimus ; & P. Bernardus Rehlingerus, patritiis ortus progenitoribus Augustæ Vindelicorum. Rehlingerus hic summo ætatis flore, jámque quatuor professus vota, eximiis prorsus naturæ dotibus, animi artibus, cælíque muneribus inter Socios claruit ; ad hæc virtutibus, eo gradu Societatis apprimè dignis : quarum quidem hoc major erat gratia, quàm invitæ, dum latere satagunt, apparebant. Perdocuerat philosophiam ; cùm gubernandæ familiæ pro Rectore absente adhibitus, difficillimo tempore prudentiâ rem gessit maximâ. Solandi ægros, confovendíque domi, omnibúsque juvandi officiis cùm finem non faceret ; vivendi fecit ; communi affectus malo per eos, quorum bono deserviebat. Wegelinus ex Adjutorum ordine, amplissimè meritus de urbe Constantia, déque collegio senex, cùm inde à collegii primordiis gymnasio præfuisset, Minister subinde Rectori, pòst vectigalium administer datus, recentis familiæ, multiplicíque usque incommodo laborantis educandam velut adolescentiam haud minore felicitate, quàm solertiâ, industriáque suscéperat : postremò ab re domestica procuranda ad quæstus, prædásque, animorum potissimùm curâ, culturáque faciendas, conversus Constantiensium saluti se, caritatísque religiosæ ministeriis indefesso studio vigesimum usque in annum addixit. Primævus in hoc viro religionis nostræ spiritus, primorúmque ardor Patrum emicabat. Mortalium rerum planè

Vide supra num. 374. 378.

634. Inter quos celeber P. Balth. Wegelinus.

planè omnium, præterquam quæ Deum, cælúmque ſpectarent, ſuíque maximè ipſius contemptor, eô unicè univerſas vertebat curas, Divino ſemet ut Numini probaret; ut homines Chriſto, quàm maximo poſſet numero, adjungeret; ut cultum Divini nominis, Eccleſiæque rem, atque orthodoxæ religionis negotium quàm ampliſſimè proveheret. Tali animo navata opera vim admirabilem prorſus, ſicut primis illis in Societatis noſtræ decemviris, obtinuit. Itaque amorem, ſtudiúmque in ſe omnium ordinum, ac multò maximè in Societatem, cujus indolem in illo intuerentur, converterat. Georgius Wegelinus, frater ejus, inclytiſſimi cœnobii Benedictini, cui à Vienis nomen, Antiſtes, in ordinandis familiæ ſuæ rebus, diſciplináque tuendâ religionis, & confovendâ, plurimùm operâ illius, & conſilio utebatur: ídque eo etiam profectu, fructúque, ut imaginem ejus ab obitu incidendam in æs (ſic enim traditum eſt) memoriæ gratiâ cœnobitæ curârint, alterúmque illum velut parentem cœnobii inſcripſerint. Neque verò aut magna ille, aut magnos impenſiùs, quàm parva, parvósque, tractabat: ſiquid parvi eſt, ubi Dei optimi maximi, immortaliúmque animorum cauſa agitur, quam unam ipſe reſpiciebat. Summis, infimis, copioſis, egentibus; calamitoſis etiam, vinctísque, ac miſeris hominibus; adhæc teneræ, rudíque ætatulæ; omnibus omnia denique ſe fecerat: noctúque ac diu in procinctu ſtabat; omnem imminens in rei utiliter gerendæ occaſionem. Quocirca piiſſimi operarii pervulgata per urbem usque adeò fama erat, ut parvulorum voce, quibus indiſcreta perſonarum cognitio eſt, quisquis noſtrorum in publicum prodiſſet, Wegelini nomine deſignaretur. Pulcherrimos labores haud ignobilior excepit mors. Operi quippe, obſequióque morboſorum, & caritati, qua non decus aliud inſignius, quinto & ſexageſimo ætatis anno immortuus, in lacymas & gemitus univerſam civitatem dedit.

635. **Cæterorum quoque in morte provocanda, & obeunda, alacritas.**

Spartæ verò illius apud morboſos tam præſtantis æmulos tres alios inſuper de collegio nactus eſt Sacerdotes: Henricum Schererum Tetnangianum; Sigismundum Hagerum Conſtantienſem; Fridericum Starckium Oenipontanum; ſpectatâ ipſos quoque virtute viros, pérque officia religioſæ caritatis extinctos. Starckius de numero Scholaſticorum, perductis ad finem ſtudiis, cùm eſſet ſacerdotio initiatus, poſterâ ſtatim Rectorem luce adierat, precibúsque petierat omnibus, languentium ac morientium in obſequium ut ipſe quoque exponeretur. Eo quippe ardore ad munia ejusmodi rapiebatur, nihil ut longiùs illi, quàm dum copia fieret, videretur. Datus ergo Sacerdoti alteri, in eam eunti provinciam, officii ſocius, nono ipſo ab ſacerdotii primitiis die (nam citiùs venenum, quò erat junior, imbiberat) occubuit. Hagerus contractam ex moribundis peſtem, incertum, quo cautelæ neglectu, in collegium intulerat, variè Sociis exinde infeſtam. Ipſe decumbens, cùm reputaret ſecum, qua causâ mortem oppeteret, voluptate affluens, tam piè ſe, támque compoſitè gerebat, ut, qui miniſtrabat Frater, Erhardus Haltmayerus, Moshemianus Bojus, egregiæ id genus mortis deſiderio & ipſe exardeſceret, eóque majore ſtudio laborantium domi noſtræ ſe obſequiis addiceret. Senex hic erat ſexagenarius: cui nihil antiquius pietate; obedientiâ nihil potius. Cæleſtia perpetuò & volvebat animo, & cùm tempus ferret, loquebatur. In promptu pias lacrymas habebat; prodentibus oculis, quibus animus deliciis colliqueſceret. Contactus peſte, ſen-

Digitized by Google

sensimque perductus ad extrema, cùm suis illis damnatum votis se se intueretur, tantâ ipse quoque circumfluere voluptate cœpit, quantam declarare Præsidi nulla satis oratione videretur posse. Inter hæc exempla repertus est nihilominus domi, qui vehementer pestem & mortem hujusmodi abhorreret. Christophorus is erat Ferlingus Frater, Carniolus genere, incertum, an Styrius. Utrumque enim reperio. Qui, quia vincere se, cúmque genio suo belligerare ex disciplina religionis nostræ sciebat, repugnantiam naturæ vertendam in virtutis materiam ratus, voluntarium se Sacerdotibus comitem, in mortis castra prodeuntibus, adjunxit : contractáque per ministerium labe, cùm se sentiret mori, incredibili & ipse perfusus lætitiâ, documento fuit, quantò amplius dulcedinis à motibus animi domitis, compressísque, quàm suæ relictis licentiæ, dissimulatísque, existat.

Exeunte anno, cùm remisisset publicus Constantiæ morbus, P. Stephanus Hazlefus Monachiensis, Rectoris vicem supplere in regenda familia jussus, dum cubicula eorum, quos pestilentia extinxerat, præmaturè purgantibus adest, latentibus mali contactus reliquiis, funeribus funus accessit ; egregiis vir conspicuus virtutibus, eóque dignior, quem cæteris Præsides præficerent, quòd subesse ipse paratior abjecta quæque, atque ardua munia generosâ quadam animi prensare modestiâ consuêsset. Eum mortuum spatio fere bimestri insecutus est P. Martinus Conradus, Burgavio apud Abusiacum in Almangovia ortus ; grandi senex ætate : sed comitate morum, religiosáque affabilitate propemodum juvenis : cui Apostolici spiritûs ardorem, quem operando pariter, dicendóque ad populum (annos etenim triginta facilè concionator transmisit) ostenderat, non senii frigus, non vitium fatiscentis corporis obtudisset. Is extremis annis precatus erat à Deo, ut vivum se expiare sineret, quæ mortuo deinde luenda forent. Visúmque annuere cæleste Numen. Oculorum privatus usu, gravibúsque senectutis pressus, ac tantùm non oppressus, incommodis, tolerantiæ pretio piissimæ vitæ cumulavit merita, cæcíque Tobiæ virtutibus auxit. Id modò questus est, labori, lucrísque animorum immorientibus collegis, ignavum se, inertémque in lectulo sterile otium terere. At nemo erat Sociorum, quin, quæ prospere sibi domi, forísque fluerent, senis optimi precibus, gratiæque apud Deum potiùs, quàm conatui, solertiæque suæ, assignaret. Inter hæc P. Adamus Curtius, periculorum omnium, & mortis non contemptor magis, quàm victor, externis quibusdam in ædibus, à collegio sejunctis, afflictissimæ civitatis obsequio expositus, laborantibus, valentibúsque promiscuè omnibus promptissimâ se caritate impertiebat. Nec vacare miraculo visum, quòd, cùm noctes, diésque infectas domos concursaret, atque haud paulò plus, quàm mille hominibus, cum peste ac morte luctantibus, intervallo temporis non maximo præstò fuisset, nullâ tamen perstrictum contage se, ne afflatum quidem virulento halitu, sentiret. Ea verò caritatis officia cùm & heterodoxis impigre præstaret ; complures eorum ad sanitatem animi, in ipso maximè exitii discrimine, perduxit. Erat Constantiæ quinquagenaria virgo, perditissimè addicta Lutheri erroribus: quæ, cùm tota jam propè civitas in ditionem Ecclesiæ Catholicæ concessisset, adhuc hæresin una maximè tutabatur, fustentabátque ; nec desinebat, quod erat residuum Lutheranorum, privatim cohortando, sectarii ministri loco, confirmare, atque ad sectæ studia,

1636. P. Martini Conradii malorum tolerantia.

1637. Felix P. Adami Curtii caritas.

quanta posset maxima, extimulare. Papissam eam Lutherici gregis (sic enim loquebantur) vulgò civitas appellabat. Atque ipsa, quia sectæ ministerium per urbem omne abrogatum erat, ad Luthericam celebrandam cœnam Ravensburgum quot annis, itinere diei, cum sequacium turba conferre se religiosè consueverat. Sed inerat tamen, quod & Catholici suspicerent, virginitatis decus, cujus illa intactum, integrúmque florem ad id ætatis conservâsset. Quo haud dubiè nomine promeruit, perire Deus ne pateretur. Supremo igitur jam propinquam articulo aggressus Curtius noster, ut saperet, permovit, Catholicóque expiatam ritu ad verè, piéque credentium spem transmisit; admirante urbe, quæ obstinatissimi contumaciam animi meminisset.

Constantiensium nostrorum egestati à pluribus subvenitur

638. Eâ verò Curtii, & Sociorum domi, forisque, etiam peregre, in proximos caritate, piáque solertiâ, non ad salutem tantùm mortalium, sed ad collegii etiam ipsius emolumentum, subsidiúmque uti cælestis visa est providentia. Mirificè namque inde increvêre popularium in Societatem nostram studia: extiterúntque ex omni ordine in urbe, atque alibi fautores, qui rem familiæ nostræ, afflictam admodum per injurias temporis, protritámque, insignibus beneficiis erigerent. De quibus & dignum arbitror nonnulla obiter commemorare. Reciderat eò collegii paupertas, vix ut quinque in capita annona suppeteret. Insuper pestilens morbus occluserat fores, quò minùs, qui vel mendicarent, ablegarentur. Scripsit ad Rectorem, qui pro absente familiæ præerat: „ Rem domi arctissimam esse: nummorum ultimum jam jam expendi. „ Maturaret opem. Supremum ipsum instare necessitatis articulum. „ Atque ecce eodem fermè tempore, cùm redderentur literæ, Rectorem conveniens ultro vir locuples plenâ manu largitur pecunias; eóque liberalitatis exemplo vicinum quendam inducit suum, ut præter frumentum, aliúdque annonæ genus, auri pondus haud leve ipse quoque collegio submitteret. In ipsa urbe Constantiensi Laurentius Beroldingius, ecclesiæ maximæ, & Leonardus Hammererus, ad S. Stephani Canonicus, ille moriens fortunarum suarum in sesquiannum vectigalia, hic census quosdam in perpetuum familiæ nostræ transcripsit. Joachimus Bezius de ordine senatorio, jam propè octogenarius, opum omnium suarum hæredes ex asse scripturus homines nostros erat; ni Patres, invidiam veriti propinquorum, ab ea sententia senem, plurimùm licèt reluctantem, dimovissent. Qui prohiberi tamen haud potuit, quin vineam collegio in primis nobilem legaret, censibúsque haud sanè tenuibus, & magnâ librorum copiâ rem familiæ nostræ augeret. Catharina Mirghelia, nobilis vidua, Mirghelii Proëpiscopi, qui fuerat, fautoris nostri multò maximi soror, supra ea beneficia, quæ vivens domui nostræ largiter tribuerat, moriens millium duûm, & sexcentorum florenûm adjecit summam. Matthæus Hofmannus Aschaffenburgensis, causarum quondam negotiis in dynastia Fyrstenbergensi præpositus, cùm Constantiam jam propè sexagenarius migrâsset, hominúmque Societatis nostræ instituta, mores, piáque gesta curiosiùs arbitraretur, usque adeò præclarè sentire de Societate cœpit, ut non alios videretur sibi hæredes rectiùs, aut majori bono, facturus. Quod cùm supremo in morbo palàm sanctéque testaretur; in rem collegii nostri tantum contulit opum, quantum quatuor & viginti florenorum millia haud facilè adæquarent. Mittimus alia Joannis Truchsesii Episcopi, Canonicorúmque, ac Præsulum Reli-

De Proëpiscopo Mirghelio vide in Decade 9. num. 641.

Digitized by Google

Religiosorum, sed & aliorum varii ordinis virorum beneficia; ad hæc civium, & Magistratuum: qui senatorio misso ad nostros homine, cùm pecuniæ quiddam darent muneri, securos esse jussêre, certósque, Senatum rebus nostris, quicquid demum indigentiæ foret, minimè defuturum. Adeò curæ fuit providentissimo Numini, Constantiensium Patrum remunerari in profugos, pulsósque bello Socios, de quibus alibi diximus, benignitatem: qua quanquam factum est, ut altero tanto numerosiorem iniquissimis istis interdum temporibus, quàm æquissimis aliàs, familiam haberent, promptissimâ tamen liberalitate, ut susceperant id genus hospites, ita sustentaverant: prorsus ut appareret, quas dispenset opes caritas, amittendo maximè teneri, profundendo accumulari.

639. Lauretanum B. V. sacellum Constantiæ.

Civium verò Constantiensium per id tempus non liberalitatis magis, quàm pietatis, religionisque, monumentum nobile, sacellum Deiparæ Virginis, ad modum ædis illius Lauretanæ, quam domum olim cum filio Virgo habitaverat, ædificatum, in suburbano quodam stare colle cœpit, atque ab Societatis nostræ Sacerdote administrari. Excitatum id sacellum ex voto est, quo se civitas anno M. DC. XXXII. adversùs ingruentia ab Sueco pericula, rursúsque insequenti anno, cùm urbem Gustavus Hornius gravissimâ premere obsidione cœpisset, obstrinxerat. Tum quippe adhortante majorem in modum concionatore nostro, P. Wolfgango Hallmayero, conceptísque præeunte verbis, id votum universa civium multitudo religione publicâ nuncupavit. Quæ quidem quàm non irrita religio fuerit, propulsatæ feliciter obsidionis, quem alibi meminimus, eventus docuit, & insigne quoddam ostendit prodigium, cujus non civium solùm de numero religiosissimi extitêre testes complures, verùm etiam ex hostibus nonnulli, qui spectaverant. Clarâ namque luce cælestis Virginis, tutantis urbem, sublimis quædam in aëre species, eáque immenso undique splendore illustris, ac majestate admirabilis, conspecta est; qua, tanquam *terribili castrorum acie*, perstricti hostes expaveścerent. Liberata igitur hostilibus iris civitas, ut voti quoque religione se se liberaret, haud segnem operam dedit. Ædificii piissimi curam Parthenia sodalitas, quæ sub lustratæ Virginis tutela militat, cum suo Præside potissimùm suscepit; quatuorviris de suo corpore creatis, qui negotio præessent. At prohibuit importunitas circumstrepentis etiam tum belli, quò minùs opus maturaretur. Pecunia tamen extemplo colligi in sumptum cœpta: quam liberaliter cives contulêre. Ædificandi initium anno M. DC. XXXVII. factum. Primum lapidem in fundamenta Truchsesius Episcopus quarto decimo Calendas Junii misit: idémque Calendis Quintilibus insequentis anni sacellum dedicavit, & Societati nostræ administrandum magna civium voluntate commisit; S. P. N. Ignatii reliquiis præter alia quædam (ut mos est) Divorum lipsana in aræ thesaurum repositis. Quo ipso anno duas in templo collegii nostri aras in primis elegantes, alteram S. Ignatio ab Episcopo, alteram S. Francisco Xaverio ab Episcopi fratre (Maximiliano Wilibaldo, eo ipso, qui Constantiam urbem, sed & Lindavium, invictâ virtute adversùm Suecos propugnaverat) excitatas, Calendis Maji Proëpiscopus, Joannes Antonius Trittus, consecravit: qui & ipse postea Indigetum nostrorum imagines quinque, Romanâ manu, summóque artificio perfectas, collegio muneri dedit. Statim verò sacellum non celebrari modò summâ populi, advenarúmque ex omnibus partibus frequentiâ, & pietate, sed etiam illustrari cælestibus in cultores B. Virgi-

nis favoribus, frequentibúsque beneficiis cœptum est. Quæ loci gloria hodiedum, celebritásque viget.

640. Lindavienses multiplici nostrorum operâ juvantur.

Lindavii, quam modò urbem nominavimus, Sacerdotes nostri primùm duo (quemadmodum dictum est aliàs) deinde tres, postremò quatuor, cum Adjutore Fratre, rem Catholicam curabant. Inchoata hæc ab annis haud sanè multis statio in collegium Societatis ut adolesceret, prídem Cæsaris Ferdinandi, & Joannis Truchsesii Antistitis, aliorúmque vota, consiliáque spectabant. Mutatâ nunc sententiâ (neque enim satis amplus locus, satísque frequens visus est) tametsi missionis nomine, ut loquimur, duntaxat eo loci residere Patres perseverabant; in perpetuum tamen hanc teneri sedem, si temporum conditio ferret, placuit: eóque id magis, quòd & tertiæ probationis eam denique domum facere consilium erat. Hominibus nostris Lindavii (id, quod in loco diximus,) hospitium, victúmque Susanna Bubenhovia, sacri Virginum collegii Antistes, memorabili sanè beneficio præbuerat. Nunc, eâ demortuâ, Joannes Episcopus tantisper, partímque collegium nostrum Constantiense urbanis illos in ædibus aluit; donec sustentandis iis Cæsar pecuniæ quiddam ex ærario castrensi jussit suppeditari, aliíque fautores nostri liberalioribus largitionibus inopiam levârunt. Quo in numero Augiæ majoris, quam dicunt, Præsul eminuit: qui tot, tantísque illos affecit beneficiis, parentem ut suum non dicerent eum veriùs, quàm experirentur. Is, quò cumulatior esset beneficentia, ad ultimum Patribus mandavit, contrahere alienum æs, quotiéscunque egere contingeret, ne dubitarent: contractum verò, quantumcunque foret, exsolvendum sibi relinquerent. Atque erat tamen illud tum maximè tempus, cùm adversarii nostri famosis libris, immanibúsque prorsus calumniis, de quibus pridem narravimus, adversùm Societatem nostram incendere Religiosarum Præsides familiarum quàm contentissimè allaborarent. His verò beneficiis omnibus insigne aliud subinde Joachimus Hausenius, illustri apud Suevos, vetustóque vir genere, adjecit; cùm sedi nostræ Lindavinæ, ut destinatum erat, amplificandæ viginti millia florenorum testamento legavit. Cæterùm quæ infesta fuit Constantiensibus pestilentia, Lindavinos eadem à Quintili mense anni M. DC. XXXV. in magnam partem insequentis anni afflixit. Quam privatim tamen complures adhibitis S. P. N. Ignatii reliquiis, vel oleo de sacra lampade illius, aut latice, quem ejus nomine Sacerdotes nostri consecrabant, propulsavêre. In ea calamitate nemini civium, nemini præsidiariorum (perpetuo namque hanc urbem præsidio Cæsar tenebat) obsequium suum deesse passi Patres sunt. Ex illis unus peculiari præterea ministerio affectæ se civitati addixit; valetudinarii etiam, ubi publicum erat contactis perfugium, non privatarum tantùm, quæ laborarent, curâ ædium susceptâ. Evenerat fortè, ut ad Lutherani hominis, jam propè animam agentis, ædes minister sectæ, qui moribundi animum confirmaret, vocatus, cùm horreret pestem, abnueret accedere. Nostrum igitur accersunt. Ille advolat protinus. Æger mirari primùm Sacerdotis Catholici, & Jesuitæ caritatem: tum dicta Patris, quem cœpisset amare, demittere in animum altiùs: postremò, cùm suspecta esse religio jam desisset, quam tanta virtus commendaret, in potestate hortantis, instituentísque totus esse; ac, ne multa, Catholicus mori. Magnam res hominibus nostris præ Lutheri ministris, apud heterodoxos quoque, conciliavit existimationem: sensímque remittentibus iniquioribus de Societate nostra opinionibus, paulò ampliùs proficere pia Patrum opera, & multi

multi civium, quos erroris obstinatio adhuc maxima tenuerat, ad saniora tandem videbantur spectare. Sed Magistratuum, qui perditissimè Lutheро adhærebant, vis atque auctoritas nimiopere etiam tum obstitit. Rituum tamen Romanæ Ecclesiæ amplificare religionem, & Catholicæ doctrinæ proferre latiùs præconium, nequicquam obstrepente factione sectæ, licuit. Itaque publicas illas, quæ Christi Domini, ascendentis in cælum, solennia, rogationum nomine, anteire solent, supplicationes, pro superstitionibus antehac abrogatas à civibus, antiquatásque, maximo pompæ apparatu Patres Lindavii restituêre. Sed & illam postea solennem pompam, quam theophoriam dicimus, instaurârunt. Catechismi verò habendi morem (id, quod nullo adhuc obtineri pacto poterat) in sacri Virginum collegii templum introduxêre; atque ut summa esset ad ædis maximæ conciones, & catecheses, non indigenarum solùm, qui pauciores erant, sed accolarum etiam, quorum numerus maximus, frequentia, industriâ suâ, & solertiâ effecêre. Eos inter, quos facere Catholicos licuit, è multitudine militari equitem nacti sunt, memorabili prodigio inductum ad meliora: quippe qui vidisse se Deiparæ Virginis, filiolum JESUM complexantis, imaginem, hæretici militis bombardâ ictam, cruore largo manare, & percussoris brachium, quo maximè situ expedierat plumbum, obrigescere illico, immotúmque ad complures dies in complexu instrumenti, donec pœnitens impietatem pariter, hæresínque damnâsset, hærere, sanctè asseveraret; eáque re permotum se, ut Catholicam & ipse se se ad Ecclesiam reciperet. His, aliísque intentos ministeriis Patres capitibus duobus, iísque optimè profectò meritis, Lindavii mors anno M. DC. XL. multavit, P. Andrea Bissingero, Guntioburgensi Suevo, & P. Ferdinando Fustettero, Monachiensi Bojo, de numero Adjutorum: quorum alterum Augiæ majoris, quem suprà diximus, Antistes, non contentus, vivis benefecisse Patribus, in conditorum, auctorúmque cœnobii sui sacello sepeliri singulari favore voluit: qui & pias inter cæremonias funus, Sociorum, Patrúmque Capuccinorum humeris cum comitatu Cleri, ac militum, quotquot erant in præsidio, deportatum ad litus (quippe insulæ Acroniani lacûs urbs incumbit) unà cum suis excepit.

Vide suprà num. 622

Feliciùs mortem, non timidiùs pericula vitârunt, qui Myndelhemii, quíque Kaufburæ, quò, quem cepimus, nos rerum ordo ducit, elaborârunt. Utramque illam aura pestilens civitatem, sicut alias passim tum Germaniæ urbes, infecit. Eodémque tempore ab hostibus periculum novum, idque præsentissimum, Myndelhemiensibus creatum est. Turma equitum Succorum nebulosi cæli beneficio successerat ad portas urbis. Jámque de custodibus portarum duos ferali glande trajecerant: cæteros adeò exterruerant, nullus ut se se defendendi gratiâ moveret. Inultis patebat aditus per mœnia. Eques unus, intrare ausus, raptósque de pistoria taberna ostentans panes commilitonibus, ut sequerentur, clamore atque exemplo invitabat. Verùm licentiam ipsam tam insolitam occupandæ urbis, quò minùs liceret invadere, signum hostes interpretati (insidas enim Cæsarianorum suspicabantur) cùm non metuerent minùs, quàm metuerentur, in fugam ultro se universi conjecêre Ita formido ac desperatio, quæ perdere urbes consuevit, Myndelhemium servavit; vertente Deo in remedium, quod exitio erat haud dubiè futurum. Cæterùm satis erat malorum in urbe, ne hostes desiderarentur. Bello, fame, pestilentiâ, metu denique ipso, fugáque calamitatis exhausta civitas, ad extrema propemodum pervenerat. Gymnasium hinc nostrum, disturbatum diu, víxque

'641. Myndelhemii ferax laborum statio.

tandem refectum, tot, nec amplius, numerabat (bono equidem omine) alumnos, quot Musas. Collegio verò, interversis reditibus, ad septem demum, ac postremò ad quinque capita redacto, quò minus manuum, viriúmque, hoc amplius laborum erat. Valuítque pro operarum copiis animorum ardor, ut extra pomœria etiam duas parœcias, Curionibus orbatas, procurarent subin Socii, per eámque occasionem rusticanæ plebi, compluribus affluenti ex partibus, utilem operam navarent. Kaufburæ interim (quæ Sociorum sedes Myndelhemiano subest collegio) par fuit ferme tum temporis, tum rerum fortuna. Ad incitas familiam redigi necesse erat; aliena largitas ni succurrisset. Laborem quoque id loci pestis, & laborantium paucitas (nam duo tantummodo cum Adjutore Fratre Sacerdotes erant) multiplicabat. Et ministeriis nostris, cùm nemini Patres per eam calamitatem deessent, id pretium fuit, ut heterodoxi etiam intelligerent, Christianæ caritatis prisca & vera in Catholicis demum Sacerdotibus relucere exempla. Biennio pòst, quàm desæviit lues, prodigiosis eventibus demonstratum est binis, quàm rectè Catholici de cultu Sanctorum Cælitum sentirent. Pueri erant Kaufburæ duo; Catholicis alter parentibus, iisque nobilibus natus; ortu alter humili, idémque Lutherico innutritus errori. Lutheranus iste, dum heræ Catholicæ dat operam, ligatus fascino, ac pede captus utroque, admonente domina, ut malo remedium à Virgine Dei matre repeteret, nuncupato voto, cùm restitutum se planè sentiret, grallas primùm, quibus ad id tempus utebatur, tum & hæresin lætus abjecit. Catholicus ille, cùm nostris operam daret magistris, ex alto fortè, ut incauta est ætas, ruens, in capite vulnus usque adeò luculentum acceperat, nudato latè ut cranio ad cerebrum hiatus pateret: cui plagæ medelam S. P. N. Ignatius attulit; cùm adhibito latice, quem Divi nomine consecraverant Patres, & fugeret omnis dolor, & vulneris oræ admirandum in modum se glutinarent. Sedes alia, quam Societas Memmingæ antehac, Myndelhemiano & ipsam Rectori subjectam, habebat, etiam tum vidua (quippe pulsis bello, ut dictum est alibi, Patribus) habitatores pristinos, jure, quàm spe majore, expectabat. Eam repetere anno M. DC. XXXV. cùm in Cæsaris ditionem Memminga revertisset, hominibus nostris esse animus cœperat. At profectus illuc de Mindelhemiano collegio Sacerdos, ne domicilium quidem reperit: siquidem ædes nostras, militarem interim velut in carcerem conversas, inhabitabiles labes multiplex, & squalor, vastitásque reddiderat: ut necesse fuerit precario uti tecto apud hominem heterodoxum, cibúmque petere ex caupona; donec hospitium Patri suum, mensámque communem esse Guilielmus Keyerus, nobilis Styrius, qui præsidio, urbíque præerat, liberali beneficio voluit. Is erat Archensis Comitis, legionarii Tribuni, Legatus; magno vir nomine; nec militari magis, quàm Christianâ virtute (quæ rariùs utraque unum ornant hominem) conspicuus: cujus familiare illud adnotatum apophthegma invenio: „ Viventem hominem pau-„ peribus dare oportere, quæ mortuus, cùm dare nihil jam queat, reci-„ piat. „ Nec verò aliter ille, quàm locutus est, fecit. Benignum, largúmque se se perpetuò egentibus præbuit. Ejúsque eximia planè beneficia in collegia nostra Myndelhemianum, Constantiense, Brisgoicum, Ensishemianum, Lucernense, aliásque Sociorum sedes, annales nostri commemorant. Hoc igitur fautore atque auspice nonnulla spes esse domicilii nostri Memmingæ restituendi cùm videretur; tum ecce Hornianæ de Suecis copiæ repente adortæ urbem, fusis, cæsísque Cæsarianarum

642. Kaufburæ pueri duo mirè sanati.

643. Memmin ganæ sedis negotium hæret.

Vide supra n. 53. & 54.

rum partium suppetiis, deditionem urgent, & septimo Idus Aprilis extorquent. Ibi capitis periculum ingens Sacerdos noster adierat ; ni Keyeri, cui plurimùm pro eo contendendum fuit, obseptus tutelâ, castrensis officii nomine unà cum præsidiariis, quos incolumes ex pacto dimittebant hostes, evasisset. Et verò Patrem in castra sequi se pii ministerii gratiâ Keyerus voluit. Ipse haud ita multò pòst, cùm in oppido quodam Wirtenbergiæ oppugnando (Ricowiræ nomen est) rem strenuè gereret, è muro ictus occubuit. Ita castrensi munere solutus noster, Memmingano infecto penitus, desperatóque negotio, Myndelhemium rediit.

Cap. L. *Bruntruto homines nostros Galli ejiciunt.*

AC sedis quidem nostræ Memminganæ tulisset mitiùs Provincia jacturam ; ni collegium etiam, quod Bruntruti in Rauracis habebat, amisisset. Quam lubet altiùs tragœdiam repetere. Præsidiarii Galli (his enim auctoribus res acta est) è monte Bellicardo, sicut pridem scripsimus, adversùs Rhenanum Comitem Othonem in urbem Bruntrutum accepti, diu pacem, ritu hospitum, coluerant. At Nordlingana Suecorum clades nonnihil animos postea cùm turbâsset ; suspectam fidem Bruntrutanorum habere paulatim cœperant : eóque ventum postremò, ut conspirationis etiam cujusdam opinione ducti, vi armatâ illos, & Larium omnium expilatione coërcendos, ulciscendósque decernerent Purgantibus tamen Magistratibus crimen, direptio publica in privatam versa est : oneratíque cives militaribus injuriis, honesto etiam tum hospicii nomine in bona & fortunas multifariam grassantibus. Nec parsum Societatis nostræ collegio. Sed neque ad ultimam continuò ventum catastrophen. Malis pluribus, boni etiam specie interdum fallentibus, ut assolet, extremo prolusum est fato. Aprili medio anni M. DC. XXXV. Hungaricæ copiæ, Lotharingicæque, Burgundicis permistæ, Ferdinandi Cæsaris auspicio infestos hospites ejiciunt: haud multò sanctiùs ipsi hospitii juribus usuri. Hostilem ferme in modum, quanquam amicitia maximè præferebatur (sic bellis mos est hodie) vastata omnia : exhausta quidem certè, ruri, domíque. Siquid reliqui factum ; id Galli rursus, mense Junio reduces, decoxêre. Ii majoribus tormentis verberare urbem aggressi (magnâ Larium nostrorum, cùm essent muris proximi, magnâ templi labe) extremam perniciem, ni deditio prævertisset, moliebantur. Dedendi conditione non nisi unicâ eâ deinde statum est, ut incolume præsidium deduceretur. Prædantis in morem victor miles, eóque id magis, quòd famem antè, ut in illa provinciæ vastitate, toleraverat, urbem subiit, habuítque. Collegii ingens denuo, contra splendida promissa, dispendium. Successêre alii aliis vexatores. Importunissimi omnium de Suecis Ducibus Forbius, & Hebronius, Calvini soboles è Scotia ; & Brisonius Allobrox, ab Cæsare transfuga : qui militem in supplementa, Gallico nomine, non ære, scribebant. Ad id pecuniam suppeditare cives de suo in exitium suum cogebantur. Ita publica omnis, privatáque afflicta res est. Nostri ad incitas redacti : ad ultimam inopiam de civitate plurimi. Collegio cladem præterea peculiarem Brunius intulit Scotus, Calvini & ipse assecla : turmæ equitum Suecorum reficiendæ, quam Cæsareis protecti armis ad S. Ursicini fanum provinciales ceciderant, superveniens. Inter quæ, tanquam haud esset malorum satis, pestilentia quoque, & populatrix mors civitatem invasit. Ibi memorabili præsagio puerulus, Pro-

Anno M. DC. XXXVI. Januario ineunte. *Vide suprà num. 471. 644.* Bruntrutanos præsidiarii, & morbi contagiosi infestant.

con-

consulis filius, gymnasii nostri alumnus, & suum ipse, & condiscipulorum odoratus fatum, in senaria puerorum corona, cùm firma, intactaque essent omnes valetudine, repente hunc cœpit in modum vaticinari: „ Moriendum est mihi, suavissimi sodales. Macti animis estote: ego „ præeo, vos insequemini. „ Mòxque digito intento unumquemque designans: „ Te, inquit, primum; te alterum, te tertium ad plures „ citabo: tu denique agmen funerum claudes nostrorum. „ Nec refellit prædictio. Eodem ipso subin omnes ordine extincti sunt. Nostri neque eâ grassante lue, neque cùm maximè bellum premeret, officii quicquam sui deesse passi, animorum in bonum convertere calamitatem corporum instituêre. Subsidio, solatióque morientium, & morbidorum suapte sponte expositus P. Petrus Thomas, tantâ non diligentiâ modò, sed lætitiâ etiam, atque alacritate, quantam civitas admiraretur, infectas per urbem ædes, & suburbana mapalia in orbem cum Socio de Fratribus obiit. Nec aliis defuit animus Patribus, in eandem excurrendi, siqua necessitas poposcisset, Spartam.

645. PP. Nicolaus Guiot, & Petr. Bietry de vita decedunt.

Ex iis duo quidam cessêre vitâ; ob id ipsum nominandi nobis, quòd laborantium obsequio se se non semel ingentibus animis obtulêre: strenui ambo Societatis nostræ Adjutores; iisque per varia instituti munia in cultura, curáque animorum utiliter admodum versati. Prior P. Nicolaus Guiotus, Burgundio genere, patriâ Machiensis, cùm inclinatâ jam ætate non inclinaret studia alienæ salutis, æstivis tactus caloribus, præter solitum fortè urentibus, fatalem labem traxit, ipsisque Calendis Quintilibus decessit. Alter P. Petrus Bietryus, Delanus Alsata, quarto Idus Octobris obiit. Is cùm sub vitæ religiosæ principia, Sacerdos jam tum, scrupulorum conscientiæ aculeis, iisque acerrimis exagitaretur; eóquè minùs habilem se tractandis mortalium animis præberet, quòd se ipse, animúmque tractare suum, nimiâ implicitus religione, nesciret: religiosæ obedientiæ beneficio, quo non aliud remedium in tali morbo præsentius, admirabilem in modum consanatus est. Redditâ quippe Provinciæ Præsidi, qui nobis mos est, conscientiæ ratione, cùm judicio ejus, arbitrióque, ut par erat, velut interpreti Divini Numinis, ex animo se submisisset, unico Patris alloquio absterso omnes repente angores, & quicquid mentem antè solicitaverat, explicatum penitus, expeditúmque sensit. Friburgi Helvetiorum, cùm esset collegii Minister, insignem civitati operam, gravissimâ flagranti peste, navavit. Quam verò illic vicerat luem, victricem Bruntruti demum, fatalémque expertus, ad S. Germani extra mœnia, quo loco, qui peste interierant, contumulabantur, sepulchrum adeptus est. Ubi & conjungi ei sepulturâ vir consularis, extremo vitæ in articulo positus, quòd maximi eum fecisset, voluit.

646. V. P. Canisii exequiæ Paulo Schyelio vitales.

Pestilentis interim veneni halitu de Fratribus quoque nostris Bruntruti Paulus Schyelius afflatus, antidoto malum feliciter cùm depulisset, senescentis nihilominus corporis fatiscens vitio, Novembri mense supremum diem obiit. Cujus ob id par est in Historia nostra extare memoriam, quòd memorabili exemplo divinæ benignitatis ad religionem Catholicam primùm, tum ad Societatem etiam nostram, perductum accepimus. Infectus ille hæreticâ labe, quam è patria Althemio, qui est in Suevia locus, extulerat, Friburgi Helvetiorum commemorabatur, cùm Ven. P. Petrus Canisius id loci mortales exuvias poneret. Viso igitur concursu populi ad ædes collegii nostri, studióque certantis mul-

Digitized by Google

multitudinis, atque honore, quo funus concelebrabatur, postquam reputare secum & senis ipsius, & religionis, quam prædicâsset, sanctimoniam cœpit, cælestis radii illapsu igniculos quosdam repente concepit, quibus plenam paulatim crescentibus in lucem, discussit errorum tenebras, atque ad orthodoxos se se aggregavit. Neque ita multum temporis interceſſit ; cùm susspicere atque ambire Societatem quoque, quam is Friburgum adversùs hæreses introduxisset, incepit, & verò dignum etiam se præbuit, quem in suis illa numerare minimè abnuerét.

Sed ad Bruntrutanam illam, quam diximus, tragœdiam accedamus propiùs. Pridie Idus Decembres, Colloredo Comite juniore duce, equestres quædam, pedestrésque de Cæsarianis copiæ, intempestâ nocte aggressæ urbem, transcendere scalis cùm nequicquam tentâssent, vicinâ in valle Delomontanâ hybernantium ritu consederant. Propinquo ab hoste, eóque numerosiore, metuentes sibi præsidiarii Galli (duæ namque, nec amplius, cohortes erant cum Suecis equitibus perpaucis) cùm nec annonæ satis in obsidium suppeteret, consilio inito de commeatu, statuunt, quot quot essent ecclesiastici ordinis, pauciſſimis exceptis, & scilicet Jesuitas, amoliri ex urbe, eorúmque repetere ex copiis, unde præsidium, & socium defensionis civem sustentarent. Cujus quidem consilii auctores principes, præter unum hominem de civitate, hæreticos in Gallis quosdam, Hugonottorum de secta, odio Societatis nostræ flagrantes, simillimum vero est, extitisse. Ab eo tempore nulla collegio nostro quies. Jumentis pabulum, annonam hominibus promere novis identidem compellebatur imperiis. Interea strophas aliam ex alia componunt, ut causæ quippiam concinnarent, cur nostros jure ac meritò viderentur pellere. Convertuntur ad artes, quarum barbaras quoque, alienásque à Christo nationes puderet : sed quibus vulgò hodie corrupti sæculi insuevêre bella. Commentitiis criminibus perfidiæ nostris, proditionísque machinantur publicam invidiam. Primò illud velut solicitè domi nostræ quæsitum, num quis occultus collegio meatus foret, per quem externis cum hostibus Patres colluderent. Tum objectum palàm, duos de nostris, in his collegii Ministrum, per murum clanculo demissos, ad copias Cæsaris evolâsse. Quod cum perlevi negotio Socii diluissent : brevì alteri fabulæ fors obtulit materiem. Legionarium quendam de Cæsarianis Ducem, explorandi gratiâ emissum, incautiúsque obequitantem urbi, plumbo missili Gallus prostraverat. Superveniens, qui repeteret corpus, tubicen, liberaliter acceptus, vinóque, atque artificio verborum, ad hæc animi levitate, inductus, non alio eum consilio adequitâsse ad mœnia propiùs, quàm ut ageret cum Jesuitis, testatur. Triumphâssent adversarii nostri ; ni rerum quædam, locorúmque adjuncta, penitius inspecta, mendacium nudâssent. Commentum aliud expromunt : interceptas literas, ad nostros datas, quæ perfidiam proderent : alias à Patribus redditas, quæ culpam onerarent. Sed cùm diffiderent, facturos fidem ; quòd exhiberi nihil, quo teneretur collegium, posset : in alias dilatâ occasiones fraude, per urbem interim increbuit rumor, in eo rem esse, ut ædes nostræ diriperentur. Nihil tum quidem tentatum. Luculentiùs postea erupêre odia ; cùm in brumam porrecto anno eveniſſet Gallis commodè, ut hominem nanciscerentur, infestis consiliis opportunum. Guilielmus is erat Reinallius, Gallus ipse quoque, Malemortio oriundus, viridi vigens juventâ : qui-

647. Gallicæ in collegium nostrum technæ.

cùm sub Carolo, Lotharingiæ Duce, tum Delemonti agente apud Episcopum Basileënsem (ubi & Colloredus Comes versabatur) stipendia faceret; indagatum, quæ agitarentur Bruntruti, missus, personam transfugæ, qua Gallos falleret, haud ita circumspectè gesserat, quin explorator brevi agnosceretur. Conjectus igitur in carcerem, quæstionibúsque tentatus, cùm spem aliquam libertatis oblatam cerneret, si ex sententia Gallorum responsa, indiciáque occultarum, quæ fierent, molitionum prompsisset, veteratoriè multa, fallacitérque, tum suopte ingenio, ut captaret gratiam, tum suggestu eorum, qui quæstioni præerant, enunciavit, quibus, quæ nostris intentabantur proditionis, perfidiæque crimina, apertè confirmarentur.

648. Alia per Guil. Reinallium injecta tragula.

Quam scenam quò concinniùs adornarent Gallorum Præfecti; hanc inierant subdolè rationem. Petunt è collegio, qui captivi, reíque hominis excipiat confessionem, antequam ad supplicium (namque id sparserant in vulgus) educeretur. Odoratus Rector, Jacobus Morellus, dolum, excusat comiter: remittítque ad Sacerdotes alios, quibus nullum foret à suspicione periculum. Compulsus tamen, cùm & causarentur, nolle alii cuiquam captivum, quàm Jesuitæ, conscientiam credere, collegii Ministrum ad illum ablegat. Confessione, ut videri poterat, rite peractâ, Reinallius indicat: „ Se, quanquam Gallus sit, sub Lo„ tharingo militâsse. Jussum autem, quæ Bruntruti gerantur, explora„ re, in Gallorum hostium incidisse manus. Præcepisse Ducem sibi, „ ne cui, præterquam Jesuitis, consilia panderet. „ Tum, ecquid literas accepissent Patres ab Episcopo, interrogat. Quod cùm noster negaret: „ Dux, inquit, meus hanc propediem urbem unà cum Cæsaris mi„ lite adorietur. Me, præmissum exploratorem, captivum vides. Meo „ igitur tu nomine, quæso te, perscribe Duci, quò ego devenerim. „ Abnuens noster confestim, alienum esse ab Societatis hominibus, miscere se negotiis Principum, ostendit. At iste, ut eblandiatur obsequium, Gallum se esse negat, quod modò asseveraverat. Tabernatem jam sefert Alsatam, atque adeò Germanum: ridiculè mendax, qui & prorsus Germanicè nesciret, & fidem sibi, falsi semet suismet arguenti verbis, arrogaret. Id postremò rogat, instrumenti scriptorii suppeditare quippiam sibi Pater velit, scripturo suâ manu; quandoquidem ipse recuset. Frustra fuit. Abrupto Colloquio, Minister discedit. Haud satis ex sententia res Gallis processerat. Mittitur postero die, qui Patrem ad captivum revocet per causam piaculi, quod confitentis memoriam heri *fefelliſſet*. Ægerrimè Ministrum Rector, nec nisi probè præmonitum, dimittit. In carcere hesterna urget Reinallius postulata: renuentémque usque impensiùs nostrum adigere minis nititur. „ Periisti, Pater, exclamat; ni „ obtemperas: periit collegium. Urbem Dux meus continuò ut ex„ pugnaverit, ad unum universos vos exterminabit. „ Postquam nihil se agere videt; ad lamenta vertitur: sortémque flebiliter suam questus, iteratis precibus Ministrum aggreditur. Verùm ille, immobilis ad omnia, cùm parùm admodum excusando proficeret, ad extremum testatus, nihil esse negotii in re bellica, nec futurum Societatis nostræ hominibus, ad rem animorum unicè intentis, præcisè tacuit, abscesítque. Expectabant Galli, de captivo quippiam ut noster, quod acciperent in fraudem, referret. Silentio lusi, Jesuitas proclamant regno Gallico iniquos atque infideles. Quæ verò Reinallius adversùm eos enunciaverat, ad Ludovi-

vicum Susium Comitem, qui montem Bellicardum, & quæ circà erant, prætorio nomine obtinebat, confestim deferunt. Is, dissimulato prodidionis crimine, cujus homines nostri insimulabantur (quippe cui deesse documenta cerneret) in rem tamen Bruntrutani præsidii, prout insinuatum erat à delatoribus, mandavit: „Religiosi homines, & quotquot fru„ges consumere magis, quàm publicæ commodare rei, possent, ex ur„be protinus omnes amandarentur: annonæ autem, ac nominatim fru„menti, quicquid in domibus eorum extaret, comportaretur ad arcem. „Ipsi porro edocerentur, non odio in eos, non invidiâ id factitari ullâ: „sed necessitate, quæ urgeat, atque antiquo belli more; eámque præte„rea ob causam, quòd majore non modò securitate, verùm etiam com„moditate, apud Episcopum suum essent usuri. „

Hæc mandata, ita, ut erant consignata literis, Præfecti Gallorum duo, Vignancurtius, & Cadaniel (hæc enim nomina erant) septimo Idus Januarii anno M. DC. XXXIII. ad collegium nostrum convolantes cum armatorum manu, Rectori Morello coràm exponunt; assistentibus veluti testium loco principibus civitatis tribus, quos adduxerant. Itineri parando horam unam, & alteram, haud amplius, concedunt. Vim querenti Morello, requirentique mandati causas; neganti postremò, fontis ritu se, qui insons sit, excessurum domo, id modò respondent: „Sic Susium impe„rare Prætorem; neque id criminis cujusquam causâ; sed commodiùs „alibi, tutiúsque ut Patres degerent.„ Ergo cedere compulsus Rector, cùm testes cives, qui aderant, suæ pariter, Sociorúmque innocentiæ appellâsset, ejúsque exaratum literis etiam testimonium impetrâsset in documentum; cum suis egreditur omnibus, præter unum, decumbentem ex hac pestifera etiam tum; quem Sacerdotum duorum externorum curæ & ipsum, & collegii Lares concredidit. Tredecim erant omnino Socii, redacti bello ad id numeri ex triginta quinque, qui fuerant. Deduxêre armati usque ad portam urbis. Conferta in transitu turba civium, omnísque generis ac sexûs multitudo, lamentis & lacrymis dolorem testabantur. Militi claves, quæ januæ ædium nostrarum erant, commissæ. Domus ipsa profanum statim in modum habita, rebúsque cœpta nudari suis. Iter exules, frigore, glacie, impeditæque viæ difficultate asperum, ad S. Ursicini fanum intenderant. Inde ad proxima Helvetiæ collegia discessêre. Morellus Rector cum Fratribus duobus in villa nostra montana, substitit; in causam collegii, & fortunam, ut licuit, intentus. Res magnos brevi per finitima quæque, in Helvetiis præsertim, concivit rumores. Solodoro scribens ad Susium Prætorem Galliarum Regis Orator, monuit: „Quæ mandâsset ipse de Jesuitis, ea famosa longè, latéque jam evasisse: „nec reperiri facilè, qui æqui, boníque consulat, Caveret proinde sibi. „Delicatum negotium videri. Jesuitas nihil non ex adverso moturos.„ Quo ille nuncio territus, Bruntrutanis negotium dedit Præfectis, discutiendam, instruendámque de integro ut susciperent causam. Isti scribam publicum, duósque de primariis civibus testes adhibent. Reinallium admovent quæstioni. Hunc testes gravibus admonent verbis: „Caveret „fraudem: neque semet piaculis implicaret. Jurato dicendam causam „esse. Deum utique vereretur mendacii testem.„ Ipse, ubi propositum est jusjurandum, horrens, ac trepidans, ne jurare compelleretur, in omnem se versavit partem: cúmque urgeretur porro impensiùs; retractavit palàm, quæcunque nuper in Jesuitas dixisset; falsa fassus omnia,

649. Galli nostros omnes, etsi culpâ vacare fassi, Bruntruto ejiciunt.

650. Calumnia in nos tam imperitè, quàm iniquè structa.

nec nisi mali dæmonis instinctu ab se prolata. Quæ in tabulas, ita, ut enunciata sunt, continuò scriba retulit. Ibi verò insurgere acriter Cadaniel Præfectus: increpare hominem: coarguere magnitudinem injuriæ, Religiosissimis Patribus illatæ: ferales rotas postremò, & gravissima quæque supplicia, quibus hoc tantum flagitii expiandum foret, intentare. Isto novo victus terrore, dum, quemadmodum consulat sibi, deliberat, privatum, secretúmque poscit cum Præfectis colloquium. Nec illi recusant. Horam ferme cum reo, sine arbitris ullis, egêre. Inde in publicum, ubi testes cum scriba opperiebantur, reductum dicere causam jubent. Præfatur, locuturum vera, vitæ gratia si fiat. Spondentibus illis, in medium varia iterum, hominibus nostris capitalia, attulit. Quæ omnia Cadaniel consignari tabulis accurate voluit; induci, obliterarique jussis, quæ antè Reinallius retractans asseveraverat. Quin pleraque ipse dictabat scribæ; ac, siqua fortè minùs cohærentia excidissent reo, corrigebat protinus; negans, hominem satis compotem videri sui: ut mirarentur testes, faterentúrque postea, morem novum judicii, eúmque peregrinum sanè, tum visum sibi: nihil dubitare se, quin & vana prorsus, & calumniis plena, & malitiòsè composita delatio foret. Capita autem hæc maximè fuêre. „ Carolum Ducem Lotharingiæ cum Episcopo Basile„ ensi, & Colloredo Comite, conspirâsse adversùs urbem. Se verò à „ Duce Carolo missum cum sigillo Episcopi argenteo, fidei symbolo, le„ gationísque tesserâ ad Jesuitas, rationem & viam docturos capiendæ „ urbis. Excidisse equidem imprudenti sibi sigillum; cùm faceret iter. „ Jesuitas nihilo minùs habuisse fidem. Eorúmque literis invitatum „ nuper admodum Colloredum, ut urbem invaderet. Neque aliam ob „ rem postulatum ab se confessarium Jesuitam, quàm ut Caroli Ducis, E„ piscopíque, & Colloredi nomine cum eo ageret. Venisse igitur ad „ se collegii Ministrum, variáque secum in eandem rem locutum. Fu„ turum porro, ut suburbium Cæsariani duabus ex partibus adoriantur. „ Sic enim admonitum esse Jesuitarum literis Colloredum; pollicitantium, „ fore, ut murum, qua parte conjunctæ essent collegii ædes, offenderet „ perforatum, itáque suos illac intromitteret impune, dum ad suburbium „ dimicatio ferveseeret. „ His ita ab se expositis, relatísque ab scriba in tabulas subscribere delator jussus, quò certiora omnia suâ manu redderet, imperitiam excusavit scribendi: quippe qui literas formare nunquam didicisset. Crucis igitur calamo ruditer effictam in locum nominis figuram subjecit. Quo facto mendacii denuo semet ipse damnavit, qui affirmâsset nuper, scripturum se manu suâ ad Carolum Ducem, ad idque poposcisset ab Sacerdote nostro instrumentum: ut intelligeres, quam fidem homini haberes, toties mendaci, toties dicta mutanti sua, eadémque delationis capita, prout spes, metúsve dictâsset, modò recantanti publicè, modò redintegranti: quem denique haud satis compotem sui Cadaniel Judex pronunciâsset.

651. Reinallii fabella convincitur.

Neque suis modò confutatus est verbis Reinallius. Testimoniis quoque, isque dignioribus haud paulò, Episcopus deinde, civitásque, ac vel Galli, quorum negotium agebatur, jugulârunt. Episcopus quidem, quæ de conspiratione adversùm Gallos, déque sigillo suo ad Jesuitas misso captivus dixisset, à vero longissimè abesse, cùm per se ipse testatus est, tum verò Vicarii sui postea testatum literis, perscriptúmque ad P. Mutium Vitelleschum, Societatis nostræ Præpositum, voluit. Reinallius ipse rursus de insignibus Episcopi, in sigillo cælatum, cujusmodi fo-

tent,

Digitized by Google

rent, interrogatus respondere nequiit; nec discernere, tria inter sigilla Episcoporum, quos Ecclesia Basileensis numeraret postremos, quodnam superstitis esset Episcopi. Civitas verò Bruntrutana, postquam libertas esse veritati cœpit, literis publicis, quas Provinciæ nostræ tabularium servat, innocentiam pulsorum Patrum testificata est: factámque injuriam ii maximè, qui judicio interfuerant, asseverârunt. Orator denique Galliarum Regis invisenti subin ad se Prætori Susio negavit coràm, usque adeò se cæcutire, quin perspiceret, fabulosa esse, quæ captivus detulisset. Neque verò, quos Rector noster deinde Gallos adiit (id, quod statim dicturi sumus) pro perfido illum, ac proditore, qualem delatio fecerat, tractavêre. Quibus omnibus accessit nova postremò Delatoris ipsius, eáque liberrima prorsus, & quam una conscientia expressisset, retractatio. Festa namque Paschalia ipso anno M. DC. XXXVI. cùm incidissent: iste missso ad se Sacertoti, Guilielmo Farinio, qui exciperet confessionem, antequam, quæ sacramenti essent, inchoaret, summopere dolere se, angíque affirmavit, quòd exturbatos urbe Jesuitas suâ culpâ cerneret. „Magnam enimverò se feciſſe injuriam. Quicquid enim contra eos dixis„ set, instinctu, impulsúque Præfectorum detulisse. Ipsos patres puros „ criminum esse, insontésque omnium. Et verò ita se coram testibus „ quoque locutum. „ Voluítque, hanc factam ab se retractationem ultimam in publicum Sacerdos proferret. Atque ille eodem ipso die coram Parocho civitatis, unóque de primariis paræciæ Sacerdotibus, & duobus de Senatu, rem publicè testatus, exemplum testimonii, suâ manu subscriptum, eorundémque arbitrorum signis & nominibus consignatum, hominibus nostris postea tradidit: quod in tabulis Provinciæ servamus.

652. & ab ipso demum retractatur.

Inter hæc tamen delatorum à Reinallio criminum ad Prætorem Susium tabulæ, atque inde Parisios missæ, invidiam Societati nostræ haud sanè levem suscitaverant; &, qui Bruntruti agebant Galli, passim sparserant in vulgus, Jesuitas haudquaquam innoxios exilii pœnam ferre: quippe urbis exitium, civiúmque, ac militum internecionem veteratoriis machinatos consiliis. Cujus rei admonitus nuncio Morellus Rector, Vesontionem se consilii capiendi gratiâ cùm contulisset; Sociorum illic degentium suasu, qui famam agi Societatis nostræ intelligerent, Lutetiam profectus, disturbati, expilatíque collegii agere causam occepit. Gravatè primò, ut in tanta invidia, auditus, id postremò evicit, ut Noyertio cuidam, qui erat Regi ab epistolis, & P. Stephano Bineto, Societatis nostræ per provinciam Franciæ Præposito, deferretur causæ arbitrium. Illi pronunciant, Societatis nostræ sanè hominibus collegium, non Germanis tamen, sed Gallis, qui essent in ditione Regiâ, Bruntruti esse restituendum. Acquiescere compulsus Rector è Patribus Gallis Petrum Bienassium, atque ex Adjutoribus Desiderium Poichum, Bruntrutum secum deducit cum literis Regis ad Susium Prætorem: quarum hæc erat sententia. „Quam „ curam geris, Susi Comes, Bruntrutanæ urbis tuendæ, præsidióque atque imperio continendæ tuo, gratissimam profectò habeo. Verum„ tamen sic, velim, geras, ut ne Catholicis de, populis sermonem; tan„ quam parùm ego religioni studeam: quam vigere sanè, quibuscunque „ locis Deus arma mea ad gloriam nominis sui, atque in rem amicorum „ meorum, sociorumque secundaverit, cupio. Quocirca mando tibi, „ de Societate JESU, quam cordi esse mihi, idque præcipuâ quadam ra„ tione, minimè ignoras, Sacerdotes quatuor, qui Gallicâ sint origine,

653. Galliæ Rex Bruntrutanas ædes reddi Societati; jubet.

„ instaurando collegio isthic recipias Germanorum in locum Patrum,
„ quos, quemadmodum significâsti mihi, statuisti ad alia Provinciæ suæ
„ domicilia dimittendos. Has igitur simul atque acceperis literas, con-
„ tinuò Gallos illos Jesuitas in collegii ædes, possessionésque, ac jura
„ pristina domicilii omnia intromittes. Nec patieris negotii quicquam
„ patribus à militibus, aliisve hominibus facessi ullis. Quin tuo illos &
„ præsidio teges, & ope omni juvabis: dabisque operam, ut, quicquid
„ seu de rebus collegii, seu de sacrarii ornatu, instrumentóve, averlum
„ fuerit, reddatur: nec omittes quicquam, quò minùs in integrum om-
„ nia restituantur. Plura non addo: sed obsequii tui, fideique certu
„ eóque etiam certior, quò est gratius mihi, quod mando negotium,
„ Deo precor tibi, perpetuò ut valeas, cælestíque gaudeas præsidio. „

654. Ejus causæ, post moras & dispendia, exitus.

His perlectis Prætor literis, cùm honorificè accepisset Morellum, confessúsque esset, haud bonâ fide se de negotio edoctum, ut ageret Rector Bruntruti tantisper, dum sarcirentur collegii damna, permisit: quin perpetuò illic ut persisteret, ad extremum indulsit. Verùm ille Cadanielis, infensi usque, infestíque, odiis, atque importunitate pressus, haud ex voto compositis collegii rebus, Friburgum Helvetiorum postremò concessit. Gallis interim nostris Bruntruti P. Stephanus Parisotus, domicilii Præses, ejúsque in locum (quippe ægrotare cœperat) anno proximo P. Philibertus Gaudierius, cum P. Antonio Constantino, è Gallia ipsi quoque, accessêre. Anno altero, Gallis Patribus Bruntruto, incertum, quam ob rem, discedentibus in Galliam omnibus, in potestate militum relictæ collegii ædes, injuriis denuo, profanísque hominibus patuêre. Quo cognito, ex Helvetia advolans confestim Rector, cùm de Gallis ductoribus duos hospitantes domi nostræ offendisset, ne tum quidem è re collegii quicquam effecit, præterquam ut, quæ domi erant, tutelæ, curæque hospitum, haud gratuitæ illi quoque (pecuniariâ etenim pensione in hebdomadas singulas emenda erat) commendaret, relinquerétque. Sed & iniqua ea, vel infirma certè, tutela fuit. Direptori, furíque militi multa cessêre. Ergo tertio anno reversus Rector, amolitis tutoribus, ut Sacerdotem Lares custodem de Clero urbis acciperent, à Præfecto præsidii expressit. Quæ cùm nondum indemnem satis rem domesticam custodia præstaret; Rainutius Scottus, Romanæ Sedis ad Helvetios nuper, nunc in Galliam, Legatus, qui per Galliæ Regis apud Helvetios Oratorem, pérque Apostolicum, qui antecesserat, in Gallia Legatum, restituendi collegii causam jam pridem impensè ursérat, atque ut, quas recitavimus, religiosiore Rex animo literas, clementiorique sententiâ mitteret, haud dubiè evicerat, Parisiis coram sic egit negotium, ut Societatis rursus possessioni, usuíque Bruntruti domus nostra, &, quæ collegii erant, redderentur, actitandíque de repetundis fieret Sociis potestas. Redux igitur è Gallia P. Petrus Bienassius cum Desiderio Poichio Fratre, cùm Rectorem Morellum Friburgi convenisset; in rem nostram literas binas exhibuit: ab Rege unas, qui collegium sic restitutum nostris volebat, ut aut Galli duntaxat, quemadmodum antè, Socii, aut ex fœderatis certè, amicísque nationi Gallicæ gentibus, sub Gallo Præside, Bruntruti degerent; alteras à P. Mutio Vitelleſco, Societatis nostræ Præposito Generali, qui Bruntrutum Socios primo quoque reverti tempore jubebat. Reversus Rector, & Bienassius, cum Socio uterque Fratre, vix præter parietes quicquam reperêre. Neque tamen privatæ rei, quàm publicæ, potior cura fuit.

Aucto,

Digitized by Google

Aucto, ut res tulit, Sacerdotum numero, literarum scholas primùm, tum conciones etiam, & catecheticam in æde maxima palæstram, aliáque ex instituto Societatis nostræ agenda resumpsêre. Morellus dehinc, abdicato magistratu, vectigalium curam privatus gessit. Biennassio Gallo Socii omnes, novo Præsidi, paruêre. Collegium ipsum, administrationi nostræ exemptum, inter Lugdunensis Provinciæ domicilia, Vitellesci Præpositi auctoritate, numerari cœptum. Atque eundem deinceps res nostræ Bruntruti statum ad annum usque M. DC. XLII. tenuêre.

Cap. LI. *Apud Nuithones Canisiani nominis incrementa: mortuorum è nostris par illustre.* M.DC. XXXV. & seqq. 655. Nova V. P. Petri Canisii gloria.

FRiburgenses interim in Helvetia Socii, ad quos exules nostri bono numero, non modò qui Bruntruto, sed & qui aliis quibusdam ex locis pulsi erant, confugerant, censu capitum, non redituum increscente, annonæque urgente subin gravitate, alieni belli & ipsi domi suæ pati mala cœperant; cùm præsertim & Scholastici nostri, theologiæ alumni, quos è Brisgoja profugos receperat Bruntrutum, atque ingruente postea bello dimiserat, & à Burgundia Socii, irruptione Gallicâ expulsi, familiam onerarent: si onus tamen rectè dicimus, quod non dicebat collegii caritas; cùm nec sentiret. Externorum quoque extorrium Friburgensem urbem, quam pro asylo adierant, numerus tantus obruerat, quantus æquaret multitudinem civium, vel etiam excederet. Quamobrem & gymnasium hìc nostrum alienarum scholarum detrimentis ad summum increverat. Eo tanto advenarum confluxu quid erat proclive magis, quàm pestilentia ut importaretur, quæ tot alibi locis grassabatur? Sed eam Superi, in vota impensiùs vocati, &, quod par est credere, Ven. P. Petrus Canisius, quem defensorem ac vindicem in tali calamitate iterum ac sæpius alias experta civitas erat, propulsavêre. Sepulchrum certè Canisianum pro perfugio erat quamplurimis. Nec pauci, jam peste correpti, ad sanitatem illic rediêre. Piarúmque cœtus Virginum, cui à S. Ursula nomen, cùm jam tres earum extinxisset lues, alias infecisset, nuncupato voto communis cujusdam ad id sepulchrum supplicationis, Canisianæque imaginis artifice acu exornandæ, quam in beneficii monumentum sacrarent, non id modo, ut, quæ contactæ erant, revalescerent, impetravit, verùm etiam ut nullam in posterum contagio afficeret. Itaque pauciorum intra jacturam capitum Friburgi calamitas, tantopere aliis urbibus exitiosa, stetit. Inde magis effloruit, qui perpetuò antè viguerat, Canisianæ honos memoriæ. Nec dubitavit Romanæ Sedis, quem suprà nominavimus, Legatus, cùm ex itinere Gallico ad collegium hìc nostrum inviseret, in genua submissus ad Venerabilis viri exuvias unà cum Lausannensi Episcopo preces fundere. Accessêre complurium de civitate munera, & beneficia: quibus effectum est, ut, quod Canisii quondam morientis cubiculum fuerat, in sacellum transiret, & insigni marmore sepulchrum ejus contegeretur. Nec defuêre collegio, qui bene facerent. Agrestium præsertim subsidiis ædificium crevit: ut continenti structurâ templo domus nostra, quam ingens diremerat spatium, adjungeretur. Cúmque interquiescere demum nonnihil, meliusculáque paulò fortunâ uti contigisset; Marsenii, agresti loco, unde bona & jura pleraque collegium repetit, vetustate, sitúque fatiscens templum, in humili, quem vocant, monte positum, novam ipsum quoque in ædem, eámque perelegantem evasit. Quibus quidem operibus moliendis vires & copias familia eò citiùs etiam recuperaverat, quòd maturè interim, deductis extorribus, domestica levata res erat, & numerum domesticorum

556. Friburgi Helvet.

præmatura nostrorum funera.

rum nonnihil mors minuerat. Quanquam capitum jactura hæc tristior utique haud paulò, quàm illa rerum, acciderat. Insignium quippe Sacerdotum quatuor funera cumulaverant luctum. Juniores duos, Helvetios genere, ac propemodum juvenes, velut è vestibulo Evangelicæ palæstræ præmaturum fatum sustulit, P. Franciscum Gardienium Sraviacenum, & P. Nicolaum Alasium Eschalenianum. Ille Gallicis cœptus concionibus adhiberi, cùm de Christo passo ac mortuo feriâ sextâ majoris hebdomadæ tres horas continuas ad populum verba feciſſet, triduo pòst extinctus, magno urbem desiderio, luctúque affecit : hic, cùm, quam suprà diximus, grassari pestis cœpisset, vehementer animo exarserat in morientium se se obsequium, atque adeò in mortem, si hostiam Superi probâssent, offerre ; at morbo interim, cujus ex tertia, quam dicimus, probatione attulerat semina, in viscera sæviente penitus, patientiæ victima, qui caritatis esse expetierat, evasit. Reliquorum duorum è veteranis Patrum, Joannis Piersonii, & Joannis Specii, plura decora, qui & plura stipendia fecerant, traduntur : quæ nos ritu nostro libamus veriùs, quàm enarramus.

657. P. Joann. Piersonius de peste crebrò triumphat.

P. Joannes Piersonius, Vesalitiâ ortus in Lotharingia, Societatis nostræ humilitatem præ aula Principis Lotharingi adolescens habuit. Ei Romæ se se adjunxit, egregiámque deinde operam in seram ætatem, auctoratus Adjutor, navavit. Ex bonis artibus decus homini præcipuum eloquentiæ fuit : cujus & in gymnasiis præclarè magisterium gessit, & in publico usum ad Dei gloriam unicè, proximíque salutem retulit. Nec indignum duxit, ad parvulorum, rudiúmque disciplinam præstantissimæ facultatis demittere dignitatem. Agresti etiam pueritiæ erudiendæ pagos unum, alterum, plures, eodem die adire, sæpenumero impransus, nullâ territus neque inclementiâ cœli, neque itineris asperitate, consueverat. Ampliorem in urbibus laborum campum, sed & periculorum, solertissimo caritas operario aperuit. Frequens illi cum pestilentia præsertim conflictus. Infectis publico civitatibus malo infectus ipse maximè exponere se se, atque impertire in pia obsequia non desistebat. Bruntrutanos Rauracos, tentari cœptos infestâ lue, quemadmodum S. Sebastiani Martyris, quod imploraverat, patrocinio, præsidióque liberaverit, pridem alibi ostendimus. Ipsummet illustri miraculo, prodigiosóque prorsus glorioſissimi Martyris, conspectui semet, auxilióque offerentis, beneficio ex ultimo discrimine restitutum Augustæ Vindelicorum, ubi res & locus admonuit, narravimus. Iterum dehinc, iterúmque contagione perstrictus, tractare malum usu ipso, familiarísque velut jam consuetudine cùm didicisset ; prodigiis porro minùs opus habuit : suis ipse manibus fatale virus, nunc vitri purgans fragmentis, nunc forficulis resecans affectas partes, feliciter depulit. Cæterùm ex Divis Cælitibus aspectabiles alios quoque interdum, beneficósque, atque adeò familiares quemadmodum habuisse, annuis literis traditur, & mortuorum de Provincia commentariis. Ubi & memorabile admodum illud accidisse, cùm primùm Friburgi ageret Helvetiorum, excurrenti longiùs ad solitos per agrum labores, traditur. Wippinga pagus erat, ibíque S. Antonii Abbatis ædes, quô fortè Piersonius Evangelici operis gratiâ intenderat iter. Nocte autem occupatus, per densissimæ sylvæ tenebras eos implicuerat se in errores, unde nec plurium horarum assiduo conatu, discursúque emergeret : augebántque horrorem pericula, hoc formidanda magis, quò

Vide Historiæ nostræ Part. 4. Decad. 8. n. 9. & Decad. 9. n. 596.

658. Idem D. Antonii M. beneficio è sylva noctu emergit.

quò evaserant obscuriora. Succurrit animo denique, S. Antonium, destinati loci patronum ac præsidem, implorare. Votum Divo nuncupat. Atque ecce ab extremæ velut recessu sylvæ tintinnabuli cujusdam repente sonus allabitur. Quò iter Piersonius cùm vertisset; animadvertit, paulatim fugere sonum, vel, quod verius, intervallis modicis præcedere. Eminus igitur inclamat pulsantem, quisquis demum ille foret: pergítque insequi. Responsi nihil cùm redderetur; vestigia nihilo minùs persequitur: donec ventum ad exitum sylvæ. Ibi patulo in campo rusticarum ædium explendescens per fenestras lumen defatigatum advenam invitat. Nec ille dúbitat adire. Cúmque illico conticuisset sonus; neque appareret usquam, qui edidisset: pater ædes ingressus, optatúmque sic denique delatus in locum, ambigere nequiit, S. Antonium Abbatem fuisse, vel Genium aliquem de Cælestibus, patrocinante illo submissum, qui tintinnabulo (quale & appingi solet imaginibus Divi) in viam reducere errabundum voluisset. Beneficii porro minimè immemor Piersonius, bene multos post annos, cùm è castris Catholicarum partium, quibus deservierat, ad Provinciam reversus, Friburgi pristinos resumpsisset labores, argenteum calicem, quem dono fortè in castris acceperat, grati animi testem, in æde illa Antoniana Wippingæ sacravit.

659. Mira Piersonii fortitudo, & major humanis animus.

Joannem Tillium, Catholicorum principem exercituum, in bellum adversùs heterodoxas factiones per septennium secutus est. Is Piersonium non arbitrum conscientiæ tantùm, sacrorúmque administrum, sed auctorem etiam, participémque habuit victoriarum, Namque ipse in hostes Catholici nominis non milites magis, quàm Ducem, quanquam strenuum per se se, omníque præconio majorem, hortatu, prece, ardore spiritûs, ut auderent, ut vincerent, sæpenumero accendit. Quo in genere præclarum illud in primis eminuit facinus; cùm, quod ex omni numero militum nemo sustinebat, unus ille aggressus, memorabilis pugnæ, victoriæque se ducem præbuit. Bellum erat cum Dano Rege. Consederat eo hostis loco, ubi insignis prælii offerre copiam videbatur. At interjacens palus, quà invadendus erat, reddiderat securum; & Catholicus miles periculi magnitudine deterrebatur. Ibi Pater, cùm in transitu verti rerum summam cerneret, dignámque duceret occasionem, quam vel capitis emeret discrimine, ante omnia signa maximo animo ingrediens, acriúsque jam facto, quàm voce, cohortans legiones, paludem pertentat, illicóque omnem post se aciem trahit, promovétque in hostem. Temeritati vertisses incredibilem audaciam; ni altiore ductum consilio Sacerdotem ex Evangelica hominis prudentia statuisses, cœptísque insolitis aspirans Dei optimi maximi subscripsisset Numen. Imprudenti quippe clades ingens hosti allata est, qui alia omnia metuisset. Nec fuit quisquam, quin acceptam Piersonio victoriam referret. Imperator Tillius in convivio deinde primum locum ante omnes promptissimo ductori tribuit. Pontifex Maximus, nunciato Romam facinore, Sacerdoti victori peculiaribus gratulari literis non dubitavit. Tantus verò cùm fuerit animo Piersonius; quis animo humilem quoque, demissúmque credidisset? Neque enim sapientia sæculi assequitur, qua ratione hæ inter se virtutes congruant. At Christianæ humilitatis ea vis est, ut, quò ampliùs demiserit animos, eò reddat majores, rebúsque humanis planè omnibus excelsiores. Facit quippe, ut probè gnarus imbecillitatis tuæ, quantò minùs tuismet niti viribus te posse intellexeris, tantò magis nitaris Deo, quocum nihil

non valeas. Humilitatis igitur hujusce disciplinam ita juvenis quoque in Societate imbiberat, ut illam per omnem deinceps ætatem pro fundamento virtutum omnium cæterarum, quibus mores perficerentur, haberet: eique fiduciam Dei, quam ipsa & amat maximè, & parit, longè maximam sociabat. Ita vultu, animóque uno casus omnes mortalis vitæ excipiebat; identidem illud sibimet ipsi, ac sæpe aliis etiam, quos adversis cerneret cum rebus luctantes, ingeminans: *Domine, tu scis.* Proinde frequens, multúsque erat cum Deo; rarus contrà, nisi ex instituti nostri ratione, cum hominibus: suetus precibus, officiisque pietatis non lucem solùm, sed morem etiam Societatis nostræ communem antevertere. Cæterùm, cùm res, locúsque poscceret, affabilem se se, officiosúmque nemini non præbebat. Quin eo exarserat Christianæ studio caritatis, ut mortem etiam oppetere pro quovis mortalium gratum ac volupe duxisset. Tantum aberat, ut asperum durúmve se cuiquam, præterquam sibimet, exhiberet. Sibi verò ipse usque adeò erat infestus, ut nec somni satis, nec cibi, quem natura poscceret, facilè esse sibi voluerit. Postremis annis bellatoris Tillii, quem vix alius quisquam habuisset notiorem, virtutes, & præcipua quæque gestorum in commentarium referre, quo tanti viri memoriæ, posteritatisque exemplo consuleret, instituerat. Verùm suam citiùs, quàm illius, ad finem vitam perduxit; leni morbo solutus, cùm maximè in ea scriptione occuparetur.

660. P Joan. Specius, Canisius alter appellatus: ejus virtutes.

Atque huic quidem anno millesimo sexcentesimo undequadragesimo, qui Martiis præibat Calendis dies; Joanni Specio, quem secundo loco memorandum suscepimus, tertius Idus Septembris, biennio pòst, extremus luxit. Hattinganus fuit Specius è diœcesi Constantiensi: votorum trium in Societate Professus: clarus literis, haud Græcis minùs quàm Latinis; sed multò virtute, ac religione illustrior, per quam eò evaserat, ut in sanctis, perfectisque viris, externorum etiam judicio, numeraretur, & vulgò Friburgi alter Petrus Canisius audiret. Rem scholasticam junior complures annos, quà rhetoricæ magister, quà interpres Aristotelis, moraliúmque dogmatum, quæ theologicæ sunt facultatis, prælector, tractavit. Pòst Evangelicis admotus ministeriis, per omnia instituti munia operarium impigrum se, omnibúsque perfectum partibus, bene multo tempore probavit. Conscientiis denique Sociorum arbitrandis domi, animisque dirigendis ad metam religiosæ virtutis, in senium extremum præfuit. Sex omnino & quinquaginta annos in Societate exegit; sibi semper, & Canisio similis: ac viva nempe instituti nostri imago; exemplúmque, ad lineamenta omnia primorum Patrum Societatis nostræ, quorum assiduè intuebatur mores, exactum. Societatem ipsam intimè, prorsúsque ita, ut matrem optimam, amabat. Par inerat in S. P. N. Ignatium, sicut filii piissimi, caritas. Quamobrem & pupillam Societatis obedientiam, quam cordi maximè amantissimus parens habuisset, incredibili studio complectebatur; dicta Præsidis, regularum præcepta, ærisque adeò Campani signa, quibus officii cujuspiam domestici admoneretur, pro cæleſti voce, pro imperio Divini Numinis observare, promptóque sequi obsequio solitus. Neque ille acquiescendum sibi in qualicunque virtutis gradu, sed ad summum illud, quò leges nostræ ferrent, religiosæ perfectionis fastigium viis omnibus contendendum, dum viveret, existimabat. Itaque omni ope atque operâ in primis adnitebatur, ut purum redderet animum, conservarétque vel minutissimis quibusque mortalis vitæ nævis, noxisque, iis etiam, quorum alios vulgò vix umbra, ac ne vix quidem adverteret.

Solida-

Digitized by Google

Solidarum deinde, perfectarúmque virtutum se se unicè studio dedebat. Quarum cùm in moribus ejus, atque actionibus omnibus luculenter decus eniteret; venerabilem illum suprà, quàm dici posset, maximóque in honore Socii habebant. Ipse mirificâ caritate singulos prosequebatur; suavis, gravísque juxtà: nec affabilitate tantùm, sed placidâ etiam quadam hilaritate domesticis gratus omnibus, atque acceptus. Humilitatem, paupertatémque religiosam industriâ singulari coluit: eáque gratiâ ter quot hebdomadis in ministerium coquo se, senex quoque, verrendo coquinam, ollásque purgando, atque escaria mundando vasa, & quicquid præterea is jussisset, curando, addicebat; probe gnarus, quàm studiosè talia majores nostri & ipsi tractâssent, & Sociis tractanda, accommodandis mentibus ad disciplinam humilitatis, suggessissent, inculcâssentque; haudquaquam experimenta duntaxat (quod multi opinantur) aut ludos quosdam novitiæ religionis existimantes, sed Apostolicorum etiam virorum exercitationes, continendis animis intra modestiæ fines inventas, abducendísque longiùs ab insolentia omni humanæ gloriæ, qua nihil citiùs vel optimo cuique subrepit, nihil serpit pernicioſiùs. Utensilium etiam, ob inopiæ amorem, tenuissimus erat Specio modus: indumenta obsoleta pleraque, atque detrita: sacerdotalis officii liber, rosarii corona, & quicquid pii, aut literarii erat instrumenti, non ornatu ullo splendida, non recentia facilè, sed vulgaria prorsus, qualia pauperum solent, & quæ tulissent ætatem, ferréntque. Nimirum in pretio, præter Deum, atque divina, nihil habebat. Deum animus anhelabat perpetuò: Deum oratio prædicabat; hoc maximè in argumento locuples, ac mirificè diserta. Multa illi, ac frequens precanti, contemplantíque cum Divino Numine consuetudo. Horarium illud, quod usurpat manè Societas, precandi mente, piáque meditandi spatium & prævertere nixus genibus, & extrahere in more habuit. Et quanquam longo satis intervallo ab templo disjunctus habitabat; statis tamen quotidie temporibus, iísque minimùm ternis, ad Christum Dominum adorandum in venerabili Eucharistiæ Sacramento se conferebat. Seu faceret sacrum, seu preces, quæ Sacerdotum sunt, persolveret; pressâ voce, studioséque articulatâ, ac velut cum pondere quodam, pronunciabat omnia, & spiritu quodam ferventissimæ pietatis animabat: sacrificii verò eum in modum partes omnes, ac cæremonias obibat, universorum in se se ut converteret oculos, atque ad religionem animos accenderet. Jam de Christiana in proximos caritate hominis, qui sic Deum amâsset, quid attinet memorare? Flagrabat Apostolico pectus ardore. Mortalium omnium sitiebat salutem, & quantum in ipso erat, curabat. Heterodoxarum præsertim civitatum dolebat sortem: ac nominatim Bernatum, Friburgensibus vicinorum, illacrymabatur errori. Bernam ipsam adire, si potestas fieret, sanctiúsque urbi Evangelium inferre impetus erat. Quin ad Indos, Japones, novósque terrarum orbes, nisi contrà visum Præsidibus foret, profecturus erat. Adeò terminis nullis, nisi quos obedientiæ religio posuisset, Apostolica desideria definiebat. Ærumnas verò, pericula, & quas Barbari passim per id tempus, ac maximè Japones, hominibus nostris minitabantur neces adeò nihil incensus animus morabatur, ut illud identidem S. Ignatii Martyris versaret: *Ignis, crux, bestiæ, confractio ossium, membrorum divisio, & totius corporis contritio, & tota tormenta diaboli in me veniant; tantùm ut Christo fruar.* Optabatque ex animo cujusvis hominis, aversi à Deo, suo sanguine, suo capite conversionem redimere. Quod reliquum erat,

pro talibus omnibus, pro hæreticis, pro alienis quibusvis à Christo nationibus, assiduas ad Deum preces, easque ardentissimas fundebat: & quas demandatas Præpositorum imperio habebat operarii Evangelici partes, curatè ac strenuè studebat omnes implere. Itaque Alpes Vallesianas, Provinciæ nostræ Indias, dum stationes illic suas Societas nostra tenebat, plenus animo, plenus Apostolico spiritu concursavit; nec fructuoso minùs, quàm difficili, arduóque labore diu excoluit. Sed & miseris privatim hominibus, & publicè iis, quos popularis morbi contagio, atque adeò pestilentia (velut Friburgi anno M. DC. XVI.) infecisset, insignem operam, solertissimæ caritatis obsequio, navavit. Plura de Speçio supervacaneum fuerit commemorare. Canisianis arsisse studiis, fulsisse virtutibus, nobis, qui Canisium novimus, cogitare satis erit. Ad præmia quoque promeritorum Canisium sequi oportuit. Laboribus igitur, pióque suimet odio, ac voluntariis pœnis, quibus assiduè corpus excruciabat, senio denique ipso debilitatus, fractúsque, supremum in dies articulum Friburgi operiebatur: cúmque fortè collegii Minister ante cubitum, interviscendi more valetudinarium ingressus, bene precaretur optimo seni, quietámque ac prosperam ex voto noctem agere juberet; ipse responsi loco è sacris carminibus illud reddidit: *In pace in id ipsum dormiam, & requiescam*: statímque ultimo cœptus urgeri languore, cùm vix quarta fluxisset horæ pars, ad sempiternam se se quietem religioséque, piéque, ut laboraverat, composuit. Cujus tam sancta externis quoque memoria fuit, ut, quæ usu ille tractâsset, in pretio multi deinde, qui adepti erant, atque in veneratione haberent.

Vide Histor. nostræ P. 4. Decad. 8. n. 510. &c.

Psalm. 4. v. 9.

Cap. LII. *Castellum in jura Ambergensis collegii transit.*

AD publica Provinciæ revertimur. Bruntrutano collegio, quemadmodum vidimus, in Rauracis oppresso, Ambergense efflorescit contrà in Palatinis; absolutum illud tum maximè, certóque ac stabili dotatum fundo, cùm pulsi Bruntruto Socii Friburgum commigrarent. Quod quidem negotium singulari studio, curáque Maximiliani, Bojariæ Septemviri, actum est; cupientis constabilire illic Societatis nostræ operas, per easque consulere Palatinorum saluti, atque religioni, quam ab initio apud eos instauraverant. Negotii rationem quam primam inierint Legati Principis, in concilium congressi cum Legatis trium Episcoporum, quorum sacram Palatinatus ille in ditionem porrigitur, suo alibi loco Historia nostra declarat. Eorum de sententia, potestate factâ ab Romana Sede, Palatini cœnobii, cui Reichenbachio nomen, per heterodoxos ante id tempus Principes profanati, administranda bona, in usúmque collegii illius nostri convertenda tantisper, dum res penitus explicaretur, hominibus nostris obvenerant. Sed cùm per temporum, bellorúmque injurias, locique longinquitatem, haudquaquam inde, quantum collegii, gymnasiique, ut convenerat, excitandi, tuendique in posterum, & conservandi necessitas poscebat, rediret; eò flexerant Legati consilia, ut alterius cœnobii vicinioris, cui nomen Castello, profanati pariter, pridemque à Cœnobitis deserti, possessiones in dotem collegii, eámque perpetuam, transferrentur. Equidem ab initio quoque permissa Societati nostræ optio cœnobii ejus bonorum fuerat. Verùm eadem ipsa cùm expeteret sibi Eustadianus Episcopus, Christophorus Westerstettennius; cui meritò Societas omnia deferret: minimè acceptata. Nunc, cedente ultro Episcopo, rémque urgente Septemviro Maximiliano, approbante ad hæc Purpuratorum Romæ concilio Patrum, Summóque Pontifice, Urba-

Anno M. DC. XXXVI. medio Januario. 661. Reichenbachium sustentando Ambergensi domicilio impar. *Vide Part. 4. Decad. 9 an. 717.*

no

no VIII. assentiente, Ambergensi demum huic nostro addicta collegio sunt; cùm maximè obtrectatores nostri adversùs consilia ejusmodi ubique tumultuarentur, & Gaspare Scioppio incentore, quemadmodum pridem narravimus, voce, stylóque omnia privatim ac publicè obmolirentur.

Situm est Castellum petroso, prealtóque in colle; circumfuso ad radicem oppidulo immímens, cui communicat nomen: trium fere itinere horarum ab urbe Ambergâ. Cœnobii maxima superioribus erat sæculis celebritas. Origo ultima ad Ernestum quendam ab Scriptoribus refertur, insigni nobilitate virum, è Seelandiæ Dynastis. Quam utrùm Cimbriæ, seu Daniæ, an Germaniæ inferioris Seelandiam dixeris, haud facilè statueris. Utramque enim documenta in partem vergunt. Ad Germaniam tamen pertinere, quia id magis cohæret, potiùs crediderim. Hunc igitur Ernestum per oceani exæstuantis injurias, eluvionésque ab gentilitia expulsum sede sub annum Christi DCCCC. LXXV. in Noricum, quod erat olim Palatinatui nomen, venisse cum suis ferunt; &, qua parte Noricus, qui dicebatur, saltus incultâ latè, horridáque solitudine indigenas arcebat, consedisse: potestate acceptâ ab Othone II. Cæsare colendi locum, sedémque sibi eam, & posteris, certiorem alteram constituendi. Ibi arcem primùm ad Lútharam amnem (Lutharachium inde appellatam) ejúsque ad radices pagum, cui à fontibus, quibus abundat, nomen hæsit, condidisse traditur: venando autem subin delatus ad illum, quem antè diximus, collem, invitante illic scaturigine triplici aquarum, amnísque ejusdem præterfluentis amœnitate, stationem aliam posuisse; extructóque sacello, quod Sanctorum duodecim Apostolorum dedicatum nomine atque honore (quia duodecim aratris moliebatur culturam) voluerit, ædificâsse arcem, cui Castello indiderit nomen. Atque inde Castellanorum Comitum appellationem, eorum, qui Noricum incoluêre (nam quibus Franconia sedes, alterius prosapiæ sunt) extitisse. Ernesti porro progeniem dignitate, honore, atque celebritate magis, quàm longâ posterorum propagine constat efloruisse. In alterum tamen, tertiúmve sæculum porrecta est: primísque ipsis cum Germaniæ familiis, Cæsarum, Principum, nobilissimorúmque Imperii Comitum, ac Dynastarum, permiscuit stirpem, & connubia sociavit. Ipsi posteri diversà subinde nomina pro varietate sedium ac ditionum (neque enim Castello uno se se tenebant) sortiti sunt. Castellano etiam in colle pro una ea, quæ erat inde ab initio, condidêre arces tres cum totidem sacellis pro numero fontium, quibus locus irrigabatur. Ernesti filius Gebhardus, dum aprum persequitur venatione, vetustissimæ cujusdam vestigia, ruderáque arcis reperat. Eam restituit in integrum: oppidúmque adjunxit: Solisbachium deinde, seu nostrâ linguâ Sulzbachium, aut, quod veteribus placuit, Suzelbachium appellatum de apro, quem ibi straverat. Quanquam oppidum à Berengario potiùs, Gebhardi filio, excitatum, argumento alio docemur. Eóque ex principio Solisbachiensium Comitum exortum genus, & nomen. Frater porro Gebhardi Fridericus, Castellanæ stirpis propagator, præter filiam Reyzam Hermannum progenuit, Friderici II. qui cœnobium postea Castellanum constituit, parentem. Fridericum istum secundum, qui trium arcium unam, quas memoravimus, habitabat, anno Christi M. XLII. equestribus ludis Germanicæ Nobilitatis Halæ Saxonum interfuisse, vetustæ tabulæ ostendunt. Qui satur demum humanarum rerum, quibus cum gloria incanuerat, remittere sæculo nuncium, sedémque

662. Ernestus Seelandicus, Castellanorum Comitum auctor.

663. Solisbachiensium Comitum origo.

Suzel *majoribus nostris dicitur fuisse, quod nobis* Schwein, Sau.

Castellanam in cœnobium convertere Benedictinæ religionis, cui primum semet Cœnobitam daret, induxit animum.

664. **Castellani cœnobii ac templi ædificatio.**

Initium factum cœnobio; templóque (quod S. Petri Apostoli dedicari nomine placuit) octavo anno & nonagesimo supra millesimum repetrio. Quinquennio pòst, cùm è vivis Fridericus migrâsset, Otho filius ejus, ex Berchta matre, Amerthalensis Ducis Othonis filiâ, prognatus, qui Comitis Habsbergici sibi sumpserat nomen, ludósque equestres & ipse, ut est in tabulis, frequentabat, inchoati à patre operis curam unà cum matre, & Hermanno fratre, piè, strenuéque est prosecutus. Sed & illo post biennium extincto, Berengarius, quem suprà nominavimus, Ernesti nepos, idémque Comes Solisbachiensis, qui alteram ex tribus arcibus obtinebat, conferente opes & conjuge, Adelhaide Wolfrathshusina, & Leogarde, seu Luitgarde sorore, quæ tertiâ degebat in arce, piissimum opus curandum pari studio susceptit: idque insigni sanè ædificii amplitudine, dotisque ac vectigalium opulentiâ perfecit, absolvítque. Cujus & soboles, remunerante pietatem Deo, ad summum gloriæ evasit fastigium. Filium quippe Gebhardum nactus est generosum in primis, eúmque Floffensem insuper postea Comitem præpotentem. Filiarum quatuor, quæ natu maxima erat, Gertrudis nomine, Conrado III. Cæsari; altera, cui Berchtæ nomen, Imperatori Græco Emmanueli, Irene dehinc à Græcis appellata, nupsêre: tertia, Adelhais, Croyo Principi Græco in matrimonium copulata, salinarii quæstûs insignem partem eine Salz-Pfann de Salinis Halensibus legâsse moriens Castellano cœnobio notatur; quarta, cujus intercidit nomen, Christo sponso sacrata, Religiosarum Virginum cœnobio Benedictini Ordinis Antistes Passavii præfuisse. Nec verò Castellano illo in opere, quantumvis magnifico, munificentia Berengarii acquievit. Pamburgense quoque in Bojaria asceterium, & Berchtolgadense, unà cum Irmegarde matre, & Chunone fratre, itemque S. Michaëlis Archangeli ædem Lutharhovii, haud longè à prima illa Ernesti progenitoris arce, condidit. Sed & soror Berengarii Luitgardis Theobaldo filio suo, Vohburgensi Comiti opulentissimo (quippe hanc illa in familiam nupserat) auctor fuit, insignia tria ut cœnobia fundaret: Reichenbachiense, de quo suprà diximus; Waldsassense, de quo aliàs; & Monasteriense, cujus per varias deinde injurias temporum afflicti, ac demum deserti à Cœnobitis, reliquias tenues collegium nostrum Ingolstadiense in complementum dotis accepit. Quamquam Luitgardem hanc non Berengarii sororem (quod Bucelino tamen, & Hundio, diligentissimis Scriptoribus, placuit) sed Reyziæ illius, quam ex Fridrico, Berengarii patruo, natam paulò antè docuimus, filiam fuisse existimat Bruschius; duas ponens Luitgardes, quarum alteri Berengarius frater, alteri Reyzia mater, & filius Theobaldus ille, quem diximus, trium conditor cœnobiorum, fuerit. Quam quidem nos in medio rem relinquimus. Illud certum: Germaniæ Nobilitatis non aliàs magis in Deum & Superos pietatem, sacrósque in homines munificentiam eminuisse, quàm cùm reipublicæ dare operam gnaviter domi, militiæque institit, usúque ac tractatione armorum, seu seriâ in bellis, seu ludicrâ in pace atque otio (velut sub hæc tempora, ubi ludorum, certaminúmque equestrium summa erat celebritas) exercitare se se, procul mollitie, ac luxu, procul desidiâ, inertiáque, studuit. Rursus id quoque fatendum, antiquæ isti, piæque Nobilitati fundorum atque agri, unde sacras dotaret familias, ditarétque, in vastitate illa, ac solitudine Germaniæ veteris, minùs cultæ etiam tum, minúsque habitatæ, non satis modò,

Vide Bucel. & Hund. in Stemmatogr. & Brusch. in Chronol. Monaster. German. V. Castel.

Digitized by Google

modò, sed abundè etiam suppetiisse. Nostro ævo, tum delicato jam, tam dissoluto, tametsi multis defluxit partibus pietas, eóque ventum est, ut profanare sacras opes potiùs, quàm sacrare profanas velle multi Nobilium videantur; non defuêre tamen, neque desunt viri principes, nobilésque, atque adeò populi, quorum eximiam quandam, profusámque agnoscamus in Societatem nostram (sicut plurimis locis Historia docet nostra) largitatem. Quibus si tantum fuisset, quantum veteribus, vacantis agri, & latifundiorum; haud futurum erat necesse, ut ex antiquis ullis caducarum ecclesiarum, cœnobiorúmve possessionibus, de quibus tam sæpe, tantóque opere ab adversariis nostris disceptatum est, collegio cuiquam nostro fundum, censúmque repeterent. Opes verò, & facultates ex æquo consiliis eorum si respondissent; plena arbitror collegiis omnia, suprà etiam, quàm factum cernimus, futura per Germaniam fuisse. Adeò non frustra collocatum, quicquid Societatis nostræ institutis sacrâssent (sicut nec veteres, quicquid sacris aliis donâssent familiis) existimavêre. Sed incepta persequimur.

665. Eorundem detrimenta.

Cœnobium igitur Castellanum postquam sic, ut diximus, institutum est, Pontificum juxtâ, atque Imperatorum Romanorum favoribus, privilegiisque insignibus ornatum, ultra sæcula quatuor ætatem cum præcipuo splendore tulit. Numeravit viros non genere magis, quàm doctrinâ, & virtute illustres. Monumentis etiam Nobilitatis externæ, hominúmque clarissimorum sepulchris, de Castellana maxime prosapia, condecorabatur. Sensim verò interea, ut erant tempora, decrevêre opes. Et jam suâ Bruschius ætate adnotavit, opulentissimum olim fuisse magis, quàm in præsentia esse. Qui & auctor est, Hebburgensem amisisse dynastiam totam, ad Collegium translatam Canonicorum ecclesiæ principis Eustadianæ. Damna maxima postremò, ut solet, hæresis intulit. Heterodoxi Principes, iidémque Septemviri Palatini, quibus regio parebat, multifariam vexavêre. Anno Christi M. D. LX. cùm cœpisset hæresis invalescere, & Michaël Honaverus, quem Præsulem cœnobii postremum, virúmque insignem antiquæ literæ perhibent, mortalitate exisset; impensius etiam premente Septemviro, cœnobitísque, qui perpauci supererant, à fide atque religione discedentibus, profanatum penitus, contemeratúmque cœnobium in ditionem heterodoxi Principis concessit. Is vectigalium, bonorúmque cœnobii administrum & procuratorem Casparum Euvelstetterum instituit, eundem ipsum, quem Cœnobitam antè, & magistratu insignem (nam, Prioris nomine, Religioso cœtui præerat) Castellum habuerat; gnavum hominem, ac diligentem: qui sex deinceps, & triginta annos (tamdiu quippe superstes fuit) rem cum fide, curáque gessit, ac, ne planè dilaberentur, quæ restabant, opes, neu per Septemviri Præfectos antiqua jura omnia everterentur, obnitendo prohibuit. Verumtamen labem innumeris partibus ædificia præsertim, atque ea maximè, quæ sacris, pisque olim quà usibus, quà monumentis deserviebant, passa sunt. Quippe homo profanus jam, atque à Romanis ritibus alienus, in ultimis ista, & negligentiùs curabat. Et quos nactus est in officio successores, haud sanè majori diligentiâ rem agebant. Itaque cùm complura quondam circa templum, sacellum, & peristylia, sepultorum etiam Nobilium epitaphiis insignia, viserentur, vetustatis vitio collapsa pleraque, sicut alia multa, in vastitatem & rudera paulatim abivêre. Nec pauca ex arbitrio Præfectorum, dum profanis variè accommodantur usibus, quà demolita

Vide Brusch. loco suprà citato.

Digitized by Google

molita sunt, quà immutata, temporíque jussa, ac rei œconomicæ servire. Calvinianâ autem subin peste ad intemperias Luthericas accedente, qua nihil esset sacris locis infestius, nihil Catholicæ pietatis perosum instrumenta magis; quid illæsum tandem, aut integrum, quid non afflictum penitus ad reviviscentis religionis tempora perveniret? His itaque affectum vitiis, protritúmque injuriis cœnobium; posteaquam sex facilè, & septuaginta annos inde à prima profanatione, ut cultoribus Religiosis, ita cultu quoque, ornatúque vacaverat, per eam, quam suprà scripsimus, causam in collegii nostri Ambergensis possessionem transiit. Ejus juris diploma Urbanus VIII. Pontifex Maximus anno M.DC.XXXI. de sententia Cardinalium, Palatinis rebus peculiari auctoritate Apostoliæ Sedis præpositorum jam decreverat expediendum. Quod, Septembri tum confectum mense, ne illico hominibus nostris traderetur; bellum ingruens repente à Sueco, & summa rerum in Germania nostra perturbatio prohibuit. Quinquennii dehinc spatio negotium adhæsit. Anno demum M.DC.XXXVI. quinto Idus Januarii Sebastianus Denichius, ecclesiæ maximæ Ratisbonensis Decanus, à Pontifice delegatus, prolato publicè diplomate, res cœnobii universas, & jura omnia, quæcunque antiquitus fuissent, Societati nostræ Apostolicâ auctoritate attribuit, & P. Joannem Manhartum, Ambergensis collegii Rectorem, quem suo & Societatis nomine P. Mutius Vitelleschus Præpositus delegaverat, in possessionem Castelli, eámque certam, ac stabilem, cum cæremoniâ publicâ misit; præsentaneâ anathematis pœnâ, quam excommunicationis dicimus, pronunciatâ in eos, qui contrà seu fando quicquam, seu actitando, moverent. Quam quidem cæremoniam, præter procuratorem, testes, scribásque publicos, adhibitos ex lege, multitudo ingens hominum, non indigenarum tantùm, ditioníque Castellanæ subjectorum, sed advenarum etiam, atque alienigenarum, ad hæc Septemviri Bojariæ Legati duo, Georgius Ægidius Siggenhusius, & Joannes Stunzius, postremò collegiorum nostrorum, quæ propiùs aberant, Rectores duo, Ingolstadiani P. Joannes Glyckius, & Ratisbonensis P. Georgius Spaiserus, præsentiâ suâ cohonestârunt.

666. Castellum auctoritate summi Pontificis Societati tribuitur.

667. Ambergenses angustiæ, & molestiæ.

Eâ verò peractâ re, haud levius aliud restabat negotium, ut collegii nostri Ambergæ, unáque gymnasii, &, quod juxtà designatum erat, seminarii scholasticorum ædificia, quæ quàm necessaria omnibus visa, tam irrito pridem tentata conatu fuerant, aliquando tandem extruerentur. Quibus quidem nequaquam, quantum satis esset sumptuum, ex Castellanis opibus, ita, ut dictum est, accisis, attritísque, expectari poterat: quippe quæ neque numerum collegii, quantum Princeps constituerat, sustentaturæ commodè viderentur. Perardua itaque res consultantibus inter se, qui negotio præerant, Legatis Principis, Episcoporúmque accidit. Multùm, ac sæpe deliberatum est. Vix certi quicquam statuere, ac ne vix quidem, licuit. Difficultas temporum, rerúmque, minitante etiam tum undique bello, consilia ad ultimum abrumpere, operáque ædificiorum differre omnia longè plurimos in annos compulit. Subin & lites collegio subortæ. Castellani quondam cœnobii tum jura quædam, tum bona vindicanda erant, alienâ possessione, forensibúsque actionibus implicita. Ipsis adeò cum Præfectis Principis disceptatio multiplex: per cósque difficile forum. Aliarum denique haud infrequentium, neque exiguarum hinc litium semina. Faciliùs collegii disciplina, feliciúsque, & quæ instituti nostri erant, per Præsides nostros constituta. Parique

studio

Digitized by Google

ſtudio in rem animorum, negotiúmque religionis, tum in urbe, tum verò per cæteram etiam provinciam incumbere Socii perſeveravêre. In operariorum noſtrorum ſedibus, & ſtationibus nihil admodum immutatum; præterquam quòd, qui Salicibus, quíque Solisbachii verſabantur, ab anno M. DC. XXXVIII. Ambergenſi denuo Rectori, non, ut annis quatuor ſuperioribus, Neoburgenſi, ſubeſſe juſſi ſunt. Caſtelli verò, cùm ita omnia, ut ſuprà diximus, non profanata modò, ſed perturbata quoque, atque adeò vaſtata, in iis maximè, quæ circa templum erant, reperirentur; ſanè cordi, curæque fuit Societatis noſtræ Præpoſitis, ut faciem, formámque, priſtinâ loci ſanctitate dignam, tum ædificiis, rebúsque cæteris, quoad ejus fieri poſſet, tum verò templo in primis redderent; ubi ſacra iterum orthodoxo ritu peragerentur. Magni molimínis futura inſtauratio erat. Quò minùs fieret confeſtim, quantum erat in votis, tempora & bella prohibuêre. Partem operis maximam, ſicut Ambergenſem illam ædificationem omnem, bene longa dilatam in annorum ſpatia oportuit. Diſpoſita interim, ordinatáque, ſi minùs ut libuit, omnia; certè ut licuit.

668. An Caſtelli à Societate Dynaſtarum veterum memoriæ melè conſultum ſit.

Annoſis autem bellorum conſopitis poſtea tumultibus, cùm reſpirare Germaniam noſtram, feliciorúmque temporum recreari otio paulatim contigiſſet; tum pedetentim non Ambergæ ſolùm (qua de re alius erit narrandi locus) ſed Caſtelli etiam, quæ deſtinata erant, perfecta ſunt. Templo in primis Caſtellano is nitor, ſplendórque conciliatus, novi planè ut operis, atque haud paulò auguſtioris antiquo illo, elegantioríque hodie referat ſpeciem. Clara lumine jam imbi omnia; procul vetere illâ velut nocte, quam picturæ quoque, quibus priſco more feneſtrarum vitra opacabantur, offuderant. Altaria pleraque omnia novo artificio magnificè facta, eóque ornata cultu, cui multis partibus antiqua cederent. Alia multa præterea exquiſitiùs conformata non ad elegantiam ſolùm, ſed ad uſum etiam, & commodum frequentantis populi, cujus ampliùs juvare religionem ſolet, quicquid aptiùs, ornatiúsque compoſitum in ſacris locis apparet. Sed & extra templum, circáque, ad ordinem cuncta, ſtatúmque decentiorem revocata ex miſera illa, quam tot luſtra hæreticæ corruptelæ fecerant, vaſtitate atque ſqualore. Memoriæ verò, monumentúsque Dynaſtarum veterum, ac Nobilium, quorum extabant ſepulchra, in primis conſultum. Itaque cùm trium illorum, quos laudavimus antè, cœnobii quondam conditorum, Friderici, Othonis, & Berengarii, triplicato loculo, eóque minimè ornato, incluſa oſſa ad parietem quendam ædis interiorem præalto loco, neque eo valde aſpectabili, aſſervarentur; aptiorem alium in templi locum, eúmque longè oculatiſſimum transpoſita, digniorem dehinc non ſedem tantùm, ſed ornatum etiam, cultúmque illuſtratâ beneficii memoriâ, obtinuêre. Gemino alio, conſimilíque loco, ſitu, ornatu, Annæ Principis, filiolæ trimulæ Ludovici Cæſaris, Bojariæ Ducis, conditum balſamo, integrúmque etiam nunc corpuſculum, ex humiliore, quo jacuerat, loco, eóque haud ſanè ornatiſſimo, magnâ voluntate Septemviri Boji translatum, exinde digniùs quievit. Atque ambo ea monumenta, inter ſe ſe reſpondentia, operibus etiam, parergíſque, eximiâ perfectis arte, adhæc inſcriptionibus adornata, non voluptate magis, quàm pietate, intuentium animos hodie afficiunt. Eádem autem regione templi tabulæ geminæ prægrandes recenti opere à lateribus poſitæ nunc viſuntur, in quibus Caſtel-

lanorum Comitum prosapiæ totius expressæ propagines, cognationésque atque affinitates, dispositis ordine suo gentilitiis totidem insignibus, eorum etiam, quorum nulla unquam Castelli monumenta erant, ad remedium oblivionis repræsentantur. Humata erat, unà cum prole masculâ, Berengarii filia Berchta, sive Irene, ea, quam nuptam Imperatori Græco Emmanueli suprà diximus, digno satis extra templum quondam loco, cæterùm ubi vitium sensim jam facere ædificium, & ruinam spectare videretur. Demortuo quippe marito, in patriam illa reversa, prolem posthumam ediderat, atque hìc anno M. C. XL. excesserat è vivis. In templum igitur transferri eos cineres, ne ruderibus demum obruerentur, placuit. Eandémque ipsam etiam ob causam ex locis aliis, ubi aut collapsa planè, aut in ruinam prona omnia erant, Nobilium sepultorum cippos, epitaphiis insignes, quantum quidem eorum post vastitatem illam tanti temporis, confusionémque pristini statûs extabat, ad ambitum templi transponere, quò magis memoriæ consuleretur, visum est. Atque indidem Seyfridi quoque Schweppermanni, Equitis Boji, clarissimíque bellatoris monumentum celebre cum ossibus translatum, in sacello B. Virginis, Dei parentis, recenti cultu, velut novum hodie, instauratúmque de integro visitur. Ipsum illud sacellum, cùm desecratum, deformatúmque penitus, pro lignili antea heterodoxis deserviſſet, sanctitudini suæ, nitorique redditum à nostris, religionem ac dignitatem pristinam, aut pristinâ splendidiorem hodie obtinet : ibidémque & monumentis aliis, quæ sub lignis, vetustáque illuvie squalebant, sed & iis, quæ pulveribus ac sordibus obruta in templo amiserant speciem, restitutus honos. Quæ ita minutim à nobis hoc loco perscribenda singula duximus, ut appareret, curæ fuisse Societati nostræ, postquam traditum nobis Castellum erat, atque adeò diligenter Socios dedisse operam, ne vel auctorum, conditorúmque inclytissimi quondam cœnobii, vel Dynastarum Castellani nominis cæterorum, illustriúmve aliorum cujuscunque generis hominum, quos humatos Castelli reperissent, intercideret monumenta, memoriáve, obliteraretur. Extitit quippe recentiorum quidam de numero Scriptorum, qui asserere non dubitaret, postquam traditum Jesuitis Castellum sit, monumenta veterum Dynastarum inde pleraque fuisse amandata. Equidem Ambergæ homines nostri ex cœmeterio, quod ad S. Georgii quondam Calviniani cives habuerant, sepulchrales lapides complures, epitaphiis etiam inscriptos, posteaquam locus in Societatis nostræ ditionem concessit, sublatos voluêre, propterea quòd & usus cœmetrii desisset, neque Catholici jam cum templi religione ac sanctitate monumenta hominum, hæreticis erroribus immortuorum, congruerent. At Castelli, ubi diversa longè loci ratio erat, nihil ejusmodi factum esse, vel ex iis, quæ narravimus modo, intellexeris : nisi fortè huc pertinet, quòd Caspari Euvelftetterii, ejus, quem post abjectam religionem profanati cœnobii curatorem institutum diximus, unáque uxoris, & liberorum ejus ossa de sacello B. Virginis, ubi condita erant, amandata sunt. Memoris verò, gratique animi erga patronos illos nostros, Dynastas veteres Castellanos, unde tanta ad nos bona pervenerint, haud facilè dignius aliud, luculentiúsve attulerimus argumentum, quàm quòd Ambergæ pro illis inde à collegii primordiis in singulos annos, atque adeò in singulos menses, sacrificia à Sacerdotibus nostris singulis, precésque à domesticis cæteris, sacerdotii expertibus, prætereáque sacrificia bina saltem per singulas hebdomadas in perpetuum cum precibus aliis fiunt : quem Societas mo-

morem ubique terrarum in collegiis decreto immobili, usuque perenni servat, &, quoad superstes ipsa erit, Divino aspirante Numine servatura est. Sed de his satis.

Præventus morte Auctor abrupit hic filum Historiæ: quod successor R. P. Georgius Kolbius hunc in modum est prosecutus:

TRadito Societati nostræ Castello, cum domicilii nostri Ambergensis, quod novissimum erat in Provinciæ collegiis, constabilita res esset; novum aliud subin apud Grisones hominibus nostris domicilium, haud collegii illud quidem (nisi posthac forte aliquando surrecturi) verumtamen opportunissimæ stationis, ubi operam longe maximam Catholicæ navarent rei, ab Joanne Flugio, Episcopo Curiensi, designatum est. De quo tamen, quoniam uno ferme tempore & natum nobis, & denatum est, nisi pauca admodum, non afferemus. Erat is Flugius nepos alterius Joannis Flugii, qui & ipse antea ecclesiam Curiensem Episcopus rexerat, & Societatis nostræ Patres (id, quod alibi docuimus) in Rhætiam suam primùm, passim hæresi laborantem, post vero Meranum, quam in Tyroli sedem sibi, pulsus denique, proscriptúsque ab suis, delegerat, in pastoralium curarum subsidium evocaverat. Exemplum patrui hujusce sui, studiis omnibus intenti in rem Catholicam, æmulatus nepos, cum anno M. DC. XXXVI. Episcopi susCepisset munus, nihil prius habuit, quam ut in partem Apostolici laboris Sacerdotes de nostris aliquos asciscceret, quibuscum jam olim pastoralia munia Merani, institutus a patruo Parochus, partitus esset. Solicitati ad mittendos, quos visum esset, Præsides nostri haud facile, nec statim annuerunt. Prospiciebant enim, quam exigua spe res ageretur, memores tot motuum ac tumultuum in Societatem nostram pariter, atque in patruum quondam apud Grisones concitatarum; nec immemores factionum, quibus a multo jam tempore, novatoribus jura omnia divina humanaque miscentibus, Respublica sciissa distractaque esset. Instante tamen Præsule, duo tandem illuc sunt missi, Joannes nimirum Wininger, & Casparus Portner. Illum Flugius conscientiæ suæ arbitrum, & in Ecclesia maxima Concionatorem; hunc scholis magistrum & moderatorem, simulque catechismi publici explanatorem destinaverat. Ea quippe institutione inprimis opus erat in Rhætia pueris, quas docentium inopia heterodoxis vulgo præceptoribus in disciplinam tradere parentes Catholici cogebantur. Appropinquantes Patres Episcopus, obviam profectus, incredibili gaudio excepit Fabariæ, acceptosque inde in currum suum ad urbem Curiam Idibus Augusti, ovantis in morem deduxit. Nihil tum plane motum a Curiatibus. At mussitatum illico a Cœnobitis quibusdam, qui Jesuitas advenas sacris in ministeriis sibi præferri indigne ferebant. Iis instigantibus, triduo post heterodoxæ factionis præco, quem ob ætatem præ cæteris plebs observabat, pro concione acriter in Patres debachatus, admonere populum tanquam de præsenti exitio cœpit. „ Viderent Curiates, caverent Grisones, ne quid detrimenti „ Respublica caperet. Nihil advenas in patriam, præter perniciem „ importare. Pro fide perfidiam, pro religione superstitionem, pestem „ denique pro salute incautis credulisque obtrusuros. Amolienda in „ tempore inusitata mala. Radices agere postquam cœpissent, difficul„ ter admodum extirpatum iri. „ Hisce flabellis inveterati hæreticorum in Jesuitas odii scientillæ, sub cinere adhuc glisCentes, in apertum illico

Cap. LIII. *Repulsi a Grisonibus Socii. Provincialis conventus. Ferdinandi Mauriæ, Princ. Bavari, natalis optatissimus.* Ao. M. DC. XXXVI. 669. Flugius Episcopus nostros in Rhætiam vocat. *Vide Part. 4. Decad. 8. n. 628. &c. Vid. l. d.*

670. Plebs hæretica tumultuatur.

illico erupere incendium. Fit coitio per urbem. Commissi jurgia mox lite inter se cives cum heterodoxis Catholici. Hique, ut numero, sic longe viribus inferiores, haud dubiam passuri vim erant, ni cordatior quidam prudentia atque oratione turbulentæ plebis impetus ac furorem tantisper cohibuisset. Coacto postera mox die conventu, unus de Senatu pro Societate nostra sententiam dicere, astipulante altero nonnemine, sustinuit. Sed contra torrentem nitebantur. Igitur plebiscitum edicitur: Jesuitas patria pellendos; missique, qui Episcopo denuntiarent: „ Novos homines actutum dimitteret. Neque id tamen tam „ postulare Senatum, quam plebem poscere atque efflagitare. Ab ea, „ ni mos geratur, violenta omnia metuenda. Proinde cederet animis „ efferatis, & ad seditionem accinctis, exterorumque jactura pacem civium redimeret. „ Excepit Præsul: „ Fraudi sibi, noxæve haud „ esse posse, jure si uteretur suo, &, quos visum esset, animi sui arbitros, officii adjutores, præceptores puerorum, Romanam colentium „ religionem, aliunde accerseret; similiter atque cives jure suo se uti „ dicerent, cum præcones ac ministros, quos concionibus suis, quos „ scholis, quos cæteris adhiberent muniis, Tiguro, Genova, aut undecunque ipsis collibitum esset, advocandos curarent. Consilia tamen initurum porro cum suis, nequa parte aut in alienum, aut suum etiam in jus „ peccaret. „ At isti contrà ingeminare minas: „ Ni confestim facesse„ re jubeat Jesuitas, ferrum, ignem, ultima quæque a plebe tumultuosa „ Catholicis imminere. Se quidem extra culpam fore, ut quibus plane „ invitis omnia hæc acciderent. Cæterum plebis majorem esse furorem, „ quam ut ullis possit imperiis coerceri. Rem statim antistes ad concilium detulit Canonicorum. Eorumque de sententia Sacerdotes nostri; quid apud animum suum statuissent, interrogati: „ Se vero, inquiunt, „ si suam unice causam agi contingeret, fixum ratumque habere non „ dimittere spartam, ad quam & vocati toties tamque impense ab Epis„ copo, & missi legitime essent à Societatis Præpositis. Venisse amore „ ac studio Religionis Catholicæ. Pro ea, si necessitas ferat, haud cun„ctanter morituros. Quod si mali quidpiam publici per ipsos ab hete„ rodoxorum violentia in Præsulem atque in Catholicos redundaturum, „ aut seditio inde oritura esset, statione sua ultro cessuros. Neque enim „ suo se arbitratu quidquam acturos; sed populorum commodis, pru„ dentum consiliis, imperiis majorum semper parituros. „ Acceptum Canonicis responsum; haud æque lætum negotium fuit. Invidi, dolentesque statuunt: „ E re publica, atque adeo Catholica videri, tempori „ Patres tantisper ut cederent. Futurum cordi Antistiti Flagio, & sibi, „ melioribus ut auspiciis aliquando, siquo pacto conciliari Societati Gri„ sonum animi possent, ad spartam pristinam revocarentur. „ Decreti rumor simul atque manare in vulgus cœpit, motum omnem civitatis sedavit. Nostros cum literis ad Apostolicum in Helvetiis Nuncium Episcopus Lucernam tristis dimittit. Abeuntesque de Canonicis non præsidii minus, quam honoris causa, dum evaderent in tutum, deducunt. Curiatibus Catholicis ingens hæsit Societatis nostræ desiderium. Iniitque rationem postea Antistes Flagius, quemadmodum heterodoxorum animos ad consilia sua inflecteret. Quod cum frustra se agere intelligeret; neque ferendum tamen existimaret, ut, quam omnium antiquissimam haberet in Germania Diœcesin, ab Societatis nostræ institutis obsequiisque nudam unus ipse potissimum de Germaniæ Episcopis videret, circumspi-

671. Socii ultro cedunt.

cere

cere cœpit, siquo alio in loco intra sacræ suæ jurisdictionis fines, ubi nihil esset ab hæreticis periculi, collocare homines nostros posset. Veldkirchium, Rhætiæ civitas Catholica, eaque Austriacis subjecta, opportunissima novo consilio videbatur. P. Mutius Vitelleschus, Societatis nostræ Præpositus, minime abnuit. Verumtamen differendum negotium, dum forte apud Curiates aliqua rerum mutatio aditum denuo patefaceret, rescripsit. Quod quidem negotium qua ratione post annos aliquot maturuerit, cum ad id temporis ventum erit, exponemus.

672. Conventus Provinciæ, supra vigesimum quartus.

Eodem hoc anno M. DC. XXXVI. paucis ante diebus, quam quæ relata sunt modo, in Rhætia fierent, Landsbergæ in comitia solita Præsides Senioresque Patrum convenere. Quartus is erat & vigesimus Provinciæ conventus. Præsuit P. Antonius Welserus, qui tum Præpositi Provincialis partes gerebat & officia. Nam, qui rexerat Provinciam, Gualterus Mundbrot, à Mutio Vitelleschi in partem curarum consiliorumque accitus Romam, assistere ad clavum illic Societatis cœperat. Procurator dictus a congregatis Patribus ad comitia Romana Wolfgangus Gravenegg. Qui Novembri deinde jam adulto ex Italia redux ad Provinciæ gubernacula est admotus. Sub hæc tempora peregre mortem obiit Christophorus Grenzing, magnum Provinciæ nomen, virque illustrium omnino meritorum. Cujus utinam tam plenam, quam dignam in tabulis nostris mentionem reperiremus. Nunc satis fuerit nobis id ipsum nosse ac meminisse, quod præclare admodum de Provincia universa, sed & seorsum de præcipuis quibusdam collegiis sit meritus; maxime vero de Dilingana nostra Academia. Quam Theologiæ primum Professor, tum & Rector complures annos ornavit, amplificavitque, Henrico Knœringio, Episcopo Augustano, propter virtutem & sapientiam inprimis carus, negotiorumque ejus atque consiliorum sacra in re publica administranda cum sæpius particeps alias, tum vero præcipue anno M. DC. X, Augustæ Vindelicorum. Ubi Episcopus celebrata synodo, salubriter multa per diœcesin constituit sanxitque. Quo eodem Principe Grenzingus octavo ferme anno ante dederat operam, effeceratque, ut collegii Hieronymiani, quod magis in dies florebat, ædificium duabus partibus peramplis incresceret. Provinciæ nostræ universæ sex annis, totidemque exinde Bohemicæ præfuit. Ad hanc mitti sibi e superiore nostra Germania candidatos, qui numero nostro supererent, a Gualtero Mundbrot Provinciali expetiit, missosque bono numero sic probavit, ut dubitare se rescriberet, an non præ nostra meliora sortita esset ingenia Provincia Bohemica. Tandem ad inspiciendam quoque Lithvaniæ Provinciam a Mutio Vitelleschi cum potestate missus, cum rem iis in partibus perinde atque alibi strenue gessisset, labore ac senio confectus (quippe septuagenario haud paulo major) de vita migravit.

673. P. Christoph. Grenzingii obitus extra Provinciam. *Vide Decad. 7. n. 305. 332. 1010.*

674. Maximilianus septemvir natum filium S. P. N. Ignatio acceptum refert.

Wolfgangum porro Graveneggium, Roma reducem lætissimus nostrisque omnibus exoptatissimus excepit nuncius. Quippe Maximiliano Septemviro filius ex Maria Anna Ferdinandi II. Cæsaris filia, quam anno superiore duxerat, progenitus annosis Domus Boicæ desideriis (quadraginta enim annorum præcesserat sterile conjugium) finem longe optatissimum attulit die ultima Octobris sancto Wolfgango Ratisbonensi Episcopo sacra. Impositum proli de avo Cæsare, & matre nomen Ferdinandus Maria. Secundi ordinis adjecta nomina Franciscus Ignatius Wolf-

Digitized by Google

Wolfgangus. Communem patriæ lætitiam puerperæ morbus inſequens, isque medicorum judicio fatalis turbavit primo, moxque cumulavit pulſus profligatusque prodigioſa S. Franciſci Paulani ope. Quanquam tanti beneficii partem aliquam ad parentem etiam Societatis noſtræ Ignatium pertinuiſſe, auctorem locupletiſſimum habemus Septemvirum ipſum, puerperæ maritum Maximilianum, palam, teſte Hieremia Drexelio, profitentem, quem natum divino munere adeptus eſſet hæredem, S. P. N. Ignatio ſe in acceptis referre, ob idque maxime Ignatium in baptismo appellari juſſiſſe. Quem & Societatis noſtræ filium vocitare ſolebat. Cumque conjugis a partu morbum ingraveſcere, vitæque minari cerneret, nihil habuerat prius, quam ut in templo noſtro ad aræ Ignatianæ cancellos ſupplex una cum Duce Alberto Fratre Germano, hujusque tribus filiis accideret, Sacrificioque votivo, quod ibi tum ab Sacerdote noſtro ritu ſolemni, accinentibus aulæ ſuæ muſicis, faciendum curavit, opem cæleſtem imploraret. Noſtri, Vota Principis proſecuti, perpetua in Sacello S. Crucis ſupplicatione, ſic, ut noctes quoque totas alternis coram auguſtiſſimo Euchariſtiæ Sacramento comprecando exigerent, ſubſidium e cœlo periclitanti puerperæ & incolumitatem impetrare connitebantur. Quæ ut primum melius habere cœpit, ſtatim Princeps de ſuis miſit, qui grates ageret ſingulares, & quam efficaces ipſe collegii

675. Idem in Socios benigniſſimus, D. Ignatii favorem in filio experitur.

ſenſiſſet preces, ſignificaret. Anno ſubſequente filiolum infantem ad ædes noſtras deportari, cui Patres coram bene precarentur, Maximilianus voluit. Andreas porro Brunnerus librum recens elucubratum, quem *Excubias tutelares* ad infantis Principis cunabula pervigilaturas inſcripſit, ſociorum nomine obtulit, munus parenti Maximiliano inprimis acceptum. Qui ſubinde prandentibus noſtris (id quod ſolebat ſæpius alias) repente ſuperveniens, quo ſuum erga Societatem animum teſtaretur, non tantum obſoniorum nihil, præter familiæ noſtræ conſueta admiſit, ſed primum inſuper locum Rectori, nequicquam deprecanti ſummeque verecundanti detulit. Sublatis dein menſis ad colloquium cum domeſticis inſigni non comitate modo atque clementia, verum etiam familiaritate deſcendit. Anno altero inſequente cum filioli ocellos humore noxio laborantes S. P. N. Ignatius in vota vocatus conſanaſſet, ad aram Euergetæ binos ex argento oculos puelli ipſius manu deponi offerrique voluit. Biennio poſt cum morbi quidpiam filioli corpuſculum invaſiſſet, ſolicitioris matris precibus & ſupplicationibus S. Ignatio cognomini efflictim commendatus, tum quoque plene convaluit.

Cap. LIV. *S. P. Ignatii in clientes & ſupplices beneficia.* Temporibus variis.

COmplura alia S. Ignatii parentis noſtri erga mortales beneficia (quoniam in hoc nunc argumentum ingreſſi ſumus) temporum iſtorum annales numero maximo referunt. Ea perſcribere omnia operoſum fuerit, lectorique ingratum. Pauca igitur paucis recenſere juvat. Puella erat in Diœceſi Conſtantienſi, quæ jam inde a ſexto ætatis anno magicis artibus imbuta, ne poſtea quidem, quam in ſacrarum Virginum cœtum cooptata fuerat, meliora aut didicit, aut exercuit. Familiariſſimum illud in flagitiis fuit, quod malo cum Dæmone (horrendum dictu!) velut nuptiis quibusdam ſibi copulato infanda prorſus conſuetudine implicabatur. Forte ad eas Virgines de Collegio noſtro Conſtantienſi Sacerdos pias quasdam per verni jejunii tempus habuerat exhortationes. His illa vehementer commota, ad pœnitentiam repente, atque ad ſanctioris vitæ deſideria propoſitaque convertitur. Sed cum

676. Stupendum divinæ miſericordiæ exemplum.

malus

malus genius priſtinis eam præſtigiis illecebrisque tentare haud deſineret, mobilitatem animi verita, Antiſtiti ſuæ ultro ream ſe ſupplicemque obtulit, etiam atque etiam orans, &, per quidquid ſacrum foret, obteſtans, extremo afficienda ſupplicio Judicibus traderetur potius, quam tanto expoſita diſcrimini relinqueretur. Ergo nefaria vitæ turpiſſimæ flagitia inde ab annis triginta (totidem enim in flagitiis egerat) quæſitoribus enarrat, pœnasque ſuapte ſponte expoſcit. Mox expiandam ſe Sacerdoti noſtro, ſacrisque juvandam præſidiis, cum lacrymis commendat. Ibi vero moliri omnia hoſtis tartareus, ne prædam amitteret. Mulieri inchoaturæ confeſſionem ſtringuntur fauces, voce ita interclusa, ut ne verbum quidem promere valeret. Noſter Ignatium, Dæmonum maſtigem, implorat, & rore aquæ, Divi nomine ſacratæ, aſpergit miſeram. Atque ecce tum protinus vinculo oris ſoluto, cum ſemel, iterum ſæpius de peccatis confeſſa, dierum aliquot precibus, lacrymis, gemitibus ad pie moriendum ſe comparaſſet, educta denique, inter novas Cacodæmonis, nequicquam obturbantis, multiplicique circum forma ludentis inſidias, Chriſtiano animo ferrum excepit.

677. Ignatianæ aquæ ſalubritas & utilitas.

Nec minor aquæ Ignatianæ medendi ſoſpitandique inerat vis. Itaque cum ſub hoc tempus Dilingæ copiam ſibi ejusdem fieri e collegio noſtro agreſtis homo ac rudis cuperet, nec eam ſciret, quo oporteret nomine appellare, petiit id genus aquam, quæ morbis omnibus mederetur. Adeo celebris erat in vulgus medelæ fama. Et vero fuerat Dilingæ, cum plus quinquaginta laticis quoquoverſum diſpertiendi urnas conſecrari non maximo temporis intervallo neceſſe erat. Ubi trium item incendiorum pericula præſentiſſima, votis ac precibus ad S. Ignatium factis, diſcuſſa fuiſſe memorantur. In quibus illud luculentius. Ardebat horreum e cœlo tactum Schrezhemiana quadam (locus ſuburbanus eſt) in villa. Ignis ventusque vehementior circumjectis undique agreſtium domibus perniciem certiſſimam intentabat. Omnibus præſentis periculi magnitudine attonitis, unus de turba in genua provolutus, opem Ignatianam, quam paris forte diſcriminis haud pridem alibi eventus probaſſet, inclamat. Nec mora: fuſus de cœlo imber furentes flammas intra horrei, quod invaſerant, fines continuit primo, mox oppreſſit. Quo miraculo permoti agreſtes publicam in diem poſterum ſupplicationem decernunt, atque ad aram tutoris ſui cum laudibus gratiisque pia deferunt munera. Ingolſtadii cum Sacerdos de noſtris paræciam Manchinganam toto anno adminiſtraret, paſsimque febres paganis, Ignatiano latice adhibito, depelleret, non jam animorum ſolum, ſed morborum etiam curatorem prædicare, & in auxilium invocare conſueverunt. Alibi adoleſcentulo ſcholarum noſtrarum alumno, maleficis artibus tibia tetro ulcere afflicta, contractis nervis gradiendi uſum difficillimum haud ſine doloribus reddiderat. Jamque alter citra ullam remedii ſpem vertebatur annus; cum Friburgi Helvetiorum, quo ſe ſtudiorum cauſa contulerat, magiſtri hortatu vovit, Feſtum S. Ignatii religioſius in poſterum quot annis acturum, affectasque partes liquore Ignatiano cum fiducia imbuit. Auxit malum initio affuſus humor, mox vicit propulſavitque. Officulis etenim duobus acriores illos inter dolores extruſis, in cicatricem os ulceris coaluit, & incedere adoleſcens nullo dehinc impedimento, nullo negotio valuit. Parem Fontis Ignatiani ſalubritatem quadriennio ante Enſishemii expertus erat Prætor urbanus, qui tertium jam

jam annum immanibus calculi doloribus miſerandum in modum excruciabatur. Huic decumbenti de aqua hujusmodi delibandum nonnihil, ignaro tum quidem, aliaque omnia cogitanti præbuerant domeſtici. Quo facto cum relevari ſe illico ſentiret, edoctus de genere ac virtute remedii, eo adhibito dolere ac decumbere deſiit. Neque vero hominibus tantum vario affectis malo, ſed pecoribus etiam ſalutarem paſſim hanc lympham fuiſſe, ac certatim expetitam, plurium collegiorum annales perhibent.

678. Ignatiani olei, & pilei, fructus mirandi.

Celebriorem etiam olei Ignatiani e lampade ad ejusdem aram ardente Monachii præſertim, deprompti vim uſumque temporis hujus commentaria prædicant, referuntque, non per Bavariam duntaxat, ſed in exteras quoque regiones diſpertitum, morbis aliisque malis præſens remedium attuliſſe. Fuit vir magni nominis, qui ſexennis filioli vitam & incolumitatem S. Ignatio in acceptis ferebat, datisque Mergenthemio Monachium literis aſſeverabat, oleum Ignatianum quotidianis ferme id loci celebrari miraculis, magnisque piorum ſtudiis identidem efflagitari. Qua de re cum ſimilia plura narraverimus alias; vix operæ pretium fuerit nova alia hoc loco, quanquam complura tradita ſunt, referre. Juvat tamen ex Auguſtani Collegii faſtis unum alterumque hic ſubnectere. Vidua de genere patritio immani torminum cruciatu eo erat adducta, ut parum ſpei vel nihil de ſalute ac vita jam ſupereſſet. Adhibetur olei quidam Ignatiani intempeſta nocte; moxque illa velut abſterſo dolore, in ſomnum leniter delabitur. Dormienti viſus viva ſpecie aſſiſtere S. Ignatius, penitusque morbo liberare. Id ipſum vero cum res quoque experrectam ſubin docuiſſet, ipſa lampadem ex argento affabre exquiſiteque factam, beneficii monumentum, ad Euergetæ aram ſuſpendit. Alia inſuper matrona, eaque de primariis Auguſtanæ civitatis, cum dies noctesque acerbiſſimis capitis doloribus, quos nulla remediorum vis leniret, excruciaretur, ſimul atque S. Ignatii pileus, is quem magna cum religione Collegium noſtrum Auguſtæ ſervat, admotus eſt, in has prorupit voces: „ Tibi, Dive præpotens, tibi Sancte Ignati, hoc in acceptis beneficium „ refero. „ Quippe vehemens ille cruciatus confeſtim remiſit, móxque ſuaviter obdormiens, in horas deinceps habere meliùs cœpit, donec plena brevi integraque rediit ſanitas. Ambergæ quoque lampas argentea, opere ac pretio viſenda, Sacerdotis cujusdam dono ac liberalitate ad aram Ignatianam ardere juſſa, oleum deinceps ſalutiferum adverſus morbos complures præbuit.

Vide ſupra n. 132. & Decad. 9. n. 152. &c.

679. S. Xaverii, & B. Aloyſii, oleum ſalutare.

Monachii vero Xaveriani etiam altaris lampas, a Maximiliano Bojariæ Principe pridem donata, quam plurimis hominibus febri lethifera laborantibus, remedii loco liquorem olei ſui exoptatiſſimo plane eventu ſubminiſtravit. Unde menſe Decembri longe majore populi frequentia atque religione Xaverii thaumaturgi ſolemnia celebrari cœpere. Sed & olei Aloyſiani Romana e lampade in acerrimos, quos creabat calculus, dolores unius de noſtris hominibus Euſtadii ea vis fuerat, ut paulo poſt remitteret ſenſus mali, pulſoque dein cruento calculo, malum quoque ipſum penitus diſcuteretur. Memorabile aliud beneficium a S. Ignatio retulit virgo Euſtadiana. Peſtiferis ea ulceribus, dum matronæ ſimiliter affectæ inſervit, laborare cœpit. Malum videbatur inſanabile, omnem medicorum artem ludens atque induſtriam. Conclamata igitur inclamat Ignatium, petitque à conſcientiæ ſuæ arbitro, pro ſe ad aram S. Ignatii cœleſtem hoſtiam immolet. Quod ille dum facit, rupto interea ſuapte ſponte ulcere, egeritur virus, atque ipſa

680. Imploranti bus Ignatius opem fert.

ipsa sublatis in lectulo palmis, continuò grates agit sospitatori suo, paucisque diebus convalescit. Cæterum parturientibus maxime atque nascentibus pie imploratus Ignatius, sicut superioribus, ita & insecutis temporibus, opem ferre perrexit. Mulier Lucernensis (quod unum satis erit, e quamplurimis, puerperæ exemplum) extinctum in utero fœtum, dierum novem cadaver, vivo velut sepulchro clausum, cum extremo non cruciatu solum, sed periculo etiam suo gerens, postquam voto & precibus Ignatianam expetiit opem, liberata doloribus, frusta putrida emortui fœtus citra noxam egessit. Prolis quoque feliciter nascentis e Brisgoici collegii fastis adnectimus exemplum. Vir non genere magis, quam rebus in bello gestis clarus, cum S. Ignatii natalem acturum sanctius jurasset, pridiani quoque jejunii religione decreta, si masculam prolem suscepisset, videre sibi per quietem visus est uxorem prægnantem, atque audire vocem, quæ stirpem virilem polliceretur, admoneretque, Ignatii nomine ut natus appellaretur. Eademque tum vox, tum species eodem ipso tempore objecta uxori est. Et promissi veritatem susceptus postea filiolus, quem Ignatium dixere, demonstravit.

681. Ejusdem in lemures potestas.

Multa denique ac magna inprimis adversus lemurum terriculamenta, sicut malos in Dœmones, Ignatiani nominis comperta vis est. Landishuti viduæ nobilis ædes terrifici spectri tumultuatione diu multumque infestabantur. Unum erat præcipue conclave infesto hospiti obnoxium. Eo Societatis nostræ Sacerdos ingressus, solemni precatione locum lustrat, affixaque ad singulas domus januas imagine Ignatiana, pia quædam opera a domesticis peragi jubet, sicque domum totam omni in posterum tumultuatione metuque liberat. Ingolstadii ædes erant, ubi spectrum quoddam per noctem jam canis, jam alia specie oberrabat. Turbata inde domi omnia, turbatus ipse maxime cum videret paterfamilias, supplicationes precesque imperavit suis, atque ut Sacramentorum religione familia se communiret universa. Lares dein Ecclesiæ ritu lustrandos curat. Sed nulla etiam tum quies. Domicilio igitur decedere in animo ipsi erat, cum de nostris quidam suadet, S. Ignatii adhiberet reliquias, imagines postibus adderet, aqua item Ignatiana penetralia omnia conspergeret. Quo facto, domus, velut ab imo concussa ingentes dedit fragores, perinde ac si cum ira & rabie invitus hospes excederet. Atque exinde terriculamento immunis & tranquilla mansit habitatio. Cujus rei tam explorata fides erat, ut publicis etiam literis celebrata, in vulgus emanaverit. Sed & Academicis e Doctoribus fuit, qui domum suam quadraginta ipsos jam annos nocturnis tumultibus haud sine publico civium horrore infestam, imaginibus Ignatianis per conclavia fixis, liberavit tranquillavitque. Et apud Geisenfeldam (quo in oppido lympha quoque Ignatiana febricitantibus passim, cum eam biberent, saluti fuit) simillimo eventu per ejusmodi imagines optata tandem quies reddita est arci. Ubi supra hominum memoriam solebat sub lucis crepusculum umbra, e sacello quodam progressa, pervagari omnia cum tumultu, hominesque juxta ac pecudes terrore, nec raro ictibus quoque infestare. Ac nuper admodum Præfecti infantem, a matris raptum uberibus cum impetu in cunas excusserat. At postquam S. Ignatii icon in cubiculum illata est, ingressu umbra prohibita, fornacem duntaxat strepitans tumultuansque insedit, donec plures hujusmodi imagines per alias ædium partes distributæ affixæque hospitem tanto jam tempore molestum infestumque penitus

nitus fugarunt. In præſtitutam peccem brevitatem, ſi porro quæ de cæteris Ignatianæ opis prodigiis tradita ſunt, enarrem. Rem tamen unam ſilentio præterire haud poſſum. Eſt apud Friburgum Nuithonum, cœnobium Ordinis Ciſtertienſis, ab *Alta ripa* dictum. Ibi Sacerdos Cœnobita turbam dæmonum arreptitia ex muliere ejecerat. Reſtabat unus, cæteris obſtinatior. Contumaciæ cauſam rogatus, reſpondit, ſe ſupremo fuiſſe de ordine geniorum cæleſtium, quos in ruinam traxiſſet Lucifer; quamque vacuam ipſe reliquiſſet ſedem, Ignatium de Lojola obtinere. Erunt fortaſſe, qui fidem abrogent mendaciorum fraudumque architecto, hæc de Ignatio juxta ac de ſemet ipſo enuncianti. Verum cum tantum ſit veteratori Stygio, quantum nemo ignorat, in Ignatium odium, quis ſibi perſuaſerit, ſuperbiſſimum hunc ſpiritum mentiri voluiſſe, ut Ignatium ejusque nomen, ſibi ſummopere inviſum, vel falſa laude extolleret, niſi Divini Numinis imperio, Sacerdotisque miniſtri voce, ſicut alias paſſim, ad id compulſus fuiſſet?

682. Extorta Dæmoni de magnitudine Ignatii confeſſio.

683. E ſacris Ignatii commentationibus emolumenta.

Cæterum quæ corporibus hominum præſtitit Societatis noſtræ parens beneficia, æquiparanda minime ſunt iis, quæ contuliſſe in animos traditur, cum per auxilia cœleſtia, ejusdem patrocinio impetrata, tum vero per ſalutares illas, quibus excolere ſpiritum docuit, exercitationes, quas ingenti ac luculento animorum fructu omnis generis atque ordinis homines, profani juxta, ſacrique, nobilitate quoque ac dignitate inſignes, per ſingulos annos, ſicut ſuperioribus paſſim temporibus, frequentarunt. Cœnobia qua virorum, qua mulierum Religioſarum complura, quibus haſce exercitationes in commune Sacerdotes noſtri tradiderant, præclara inde cœpere pietatis omnis religionisque incrementa. Ejus rei præter alios locuples ſane teſtis eſt Auguſtianorum Eremitarum Præſes quidam, qui poſtquam illarum vim, & quantopere ad virtutis progreſſum conducerent, expertus ipſe fuiſſet; quanquam fatebatur, uberrimos eſſe fructus, quos in Eccleſia Societas per literarum, diſciplinarumque culturam, perque verbi divini miniſteria ex inſtituto faceret; nihil tamen ſi boni aliud, quam quod his artibus efficeret, conſequeretur, id unum ſatis fore ajebat, maxima ejus ut eſſe in publicum utilitas exiſtimaretur. Sacrum item Virginum Antiſtita, cum ſe ſuasque cœleſtis hujusmodi philoſophiæ ſtudiis ex præſcripta ab Ignatio methodo addixiſſet; quanquam grandæva jam, ob idque experientiſſima pietatis omnis religionisque erat magiſtra; veræ tamen germanæque virtutis diſciplinam, rerumque cœleſtium ac divinarum ſcientiam tum demum, tanquam novo quodam in tyrocinio ſe aſſecutam fuiſſe palam confeſſa eſt. Quæ cum haud multo poſt vitæ exitum moribunda proſpiceret, divini amoris igniculos, quos prima ipſa in contemplatione Ignatiana conceperat, ſuſcitare majorem in modum inſtitit. Quibus uſque eo exarſit, ut immortalium earum, quas dulcedinis divinæ in cœlo ſenſus affert, deliciarum præcipere animo voluptatem jam quodammodo videretur. Profano porro de ordine Guilielmus Slabata Comes, regni Bohemiæ *Cancellarius*, is ipſe, qui turbis quondam Bohemicis per Pragenſis curiæ feneſtras præcipitatus, ac ſingulari Numinis favore illæſus, in Bojariam evaſerat, cum ibi confeſtim ad B. Virginem Oettingæ propitiam devenerandam, atque ad Ignatianam ſolitudinem domi noſtræ ſubeundam ſe contuliſſet, fructum animi ex piiſſima exercitatione jam tum eum retulerat, quem inde ab illo usque tempore quot annis reguſtare, eandemque ad exercitationem Oettingam redire conſueverit.

Vide Decad 8. n. 8-9.

Sed

SEd ne longius porro, unde diſceſſimus, abeamus, læta Bojaria nato Principe, lætior ſubin Ferdinando Auſtrio, Ferdinandi II. Cæſaris filio, in Romanorum Regem electo, annum hunc ſextum ſupra trigeſimum finiit. Communis ea orthodoxæ Germaniæ lætitia fuit, ipſiusque maxime Cæſaris Ferdinandi, qui placere ſibi, ajebat, Ferdinandum filium in Romanorum Regem eſſe electum, non quia filium videret in ſolio, ſed quia talem ſperaret fore ſucceſſorem, cui regnandi imperandique regula eſſet divini honoris & gloriæ amplificatio, Catholicæ Religionis propugnandæ zelus, patriæ populique ſibi ſubjecti ſalus & incolumitas. Et vero Patris ſpem abundantiſſime implevit paternarum virtutum æmulus & imitator Ferdinandus. Comitia porro Ratisboneſia a 7. Auguſti in adultam uſque hyemem extracta ſunt. Quo tempore cum plurimus eſſet, atque adeo quotidianus ad ædem, & frequens ad collegium noſtrum Ratisbonæ ſummorum virorum ex omni Germania Catholica acceſſus, duobus ſodalitiis Partheniis tertius additus eſt cœtus, in quo Sacerdos noſter Italice dicere juſſus eſt. Septemvir Moguntinus in majoris ſodalitii ſacrario initiari ſacerdotio voluit. Isque noctem, quam Chriſto nato anniverſaria ſacramus religione, inter preces & officia divina cum hominibus noſtris pervigilavit, Septemviro Colonienſi, multisque de prima Nobilitate divina myſteria, Sacerdote noſtro adminiſtrante, in oculis populi, qui frequentiſſimus aderat, Catholica prorſus pietate ſuſcipientibus. Feſto S. Franciſci Xaverii non ſolum in templo, verum etiam in cœnaculo noſtro honorem Collegio eundem ipſum, quem ſuperioribus anni trigeſimi comitiis Feſto S. Ignatii Principes habuerunt. Divinæ rei, quam Epiſcopus Ratisbonenſis inter feſtos ſymphoniacorum aulæ Cæſareæ concentus peragebat, & concioni Ferdinandus Cæſar, filiusque Rex, Auguſta, & Renata Regis ſoror, Septemviri item Moguntinus & Colonienſis cum Legatis Regum ac Principum plurimaque Nobilitate interfuere. Iidemque Principes omnes in collegii cœnaculo ſubinde pranſi, de Sacerdotibus noſtris nonnullos præcipuæ adhibuere menſæ; cum & reliquis interim de collegio circumſedentibus epulum opiparum Cæſar inſtruendum curaſſet. Nec diſſimili beneficio honoreque quadriennio poſt, cum denuo Ratisbonæ comitia haberentur, Ferdinandus filius, Cæſarea tum ipſe quoque dignitate inſignis, Collegium affecit. Qua quidem ex re haud difficulter conjicias, id quod alibi innuimus, neque Gaſparem Scioppium, neque cæteros familiæ noſtræ obtrectatores famoſo illo operoſoque, quem his maxime annis moliebantur, calumniarum atrociſſimarum apparatu, quod quærebant, obtinuiſſe; ut videlicet Societatis noſtræ homines non tantum exoſos mortalibus omnibus, ac maxime Principibus redderent, ſed inſuper Imperio toto, imo orbe quoque univerſo exterminarent. Cæterum publica illa inter gaudia comitiorum non defuit privatus quidam collegio luctus, extincto per idem tempus P. Henrico Philippi, qui Regi Ferdinando a confeſſionibus erat, perpetuusque in bella comes. Is caſtrenſibus incommodis, itinerumque laboribus oppido fractus, Ratisbonam lectica deportabatur. Ubi cum duos & amplius menſes, ſubmiſſionis, patientiæ, cæterarumque virtutum egregia prorſus dediſſet ſpecimina, pridie, quam e vita magraret, aſtantibus ſociis palam prædixit, ultra horas triginta haud provicturum. Atque ecce trigeſima ipſa, quam hæc locutus erat, hora exſpiravit. Vir fuit inſigni moderatione animi, contemptu ſui ac rerum caducarum omnium deſpicientia clarus. Poſt Theologiam ſacras-

Cap. LV. *Ferdinando filio Rom. Rege electo, Ferdinandus II. pater humanis eripitur.* Anno M. DC. XXXVI. exeunte, & ſequentis initio. 684. Ferdinandus Auſtr. Romanorum Rex creatus, Societati plurimum favet. *Vide Decad. 9. n. 751.* 685. P. Henrici Philippi prædicta ab ipſomet mors.

sacrasque literas in Academia Græcensi, Viennensi, & Pragensi, magna ingenii & eruditionis laude traditas Domui Professæ Viennensi præfuit, Patresque tertium probandos annis aliquot verbo & exemplo ad omnem virtutem sedulo informavit. Inde Ferdinando III. Hungariæ ac Bohemiæ Regi a studiis sacrisque confessionibus fuit. Ac licet apud tantum Principem summa valeret gratia; nihil tamen unquam sui, suorumve causa petiit, Proceribus eo etiam nomine carus & admirabilis, quod nihil de aulæ moribus aut fucis, sibi adhærescere, nec de disciplinæ domesticæ rigore detrahi quicquam sit passus, religiosæ amans paupertatis, moderatorum observantissimus, Instituti Societatis callens non minus quam retinens. Quem tristem nunquam, aut tetricum & morosum, sed hilarem, suavem, mitem, affabilem semper vidisses. Hoc ipsum in tempus P. Antonii Gottselig Brunsvicensis, Operarii castrensis prorsus egregii, mors incidit. Hic singulari Numinis favore in Catholicorum primum, dein & Sociorum quoque numerum est aggregatus. Parens Lutheranus, vir illustris, quem Dux Brunsvicensis rei venatoriæ præfecit, ac forte negotii causa Monachium misit, adolescentulum hunc secum illuc deduxerat, atque in aula Ducis Bojariæ inter nobiles reliquerat pueros. Scholas igitur nostras cum pro more & ipse frequentaret, orthodoxæ religionis amorem, divino aspirante Numine, una cum literis imbibit. In Ecclesiæ gremium ubi summa sua voluntate animique solatio receptus est, ad Societatem quoque nostram adjicere animum cœpit. Huic dein Monachii ascriptus, post emensum studiorum curriculum, & consueta Instituti nostri experimenta, Operarium strenuum & ad labores impigrum, eoque utiliorem egit, quod, quorumcunque tractare animos esset aggressus, comitate morum, geniique hilaritate ac suavitate, & sibi facile, & Deo, quod spectavit intenditque unice, adjungeret. In castris postremo dum rei animorum dat operam, ardua tulit multa gessitque, donec tandem peste consumptus exuvias mortales spe maxima immortalitatis posuit, in templo Societatis nostræ Paderbornæ sepultus.

686. P. Antonius Gottselig, Brunsuicensis, Monachio salutem debet.

687. Ferdinandus II. Cæsar filium se dicit Societatis, pro eoque se gerit.

Tristiora etiam in publicum anni trigesimi septimi exordia fuere. Ferdinandus II. Cæsar Januario mense ægrotare incipit Ratisbonæ, Februario Viennæ moritur. Quo nihil Ecclesiæ Catholicæ, nihil orthodoxæ Germaniæ, nihil Societati nostræ accidere poterat luctuosius. Ecclesia Defensorem & Advocatum constantissimum, studiosissimum, integerrimum; Germania Principem incomparabilem, cui parem orbis vix vidit; Societas patrem amisit amantissimum. Hunc laudare si velim, actum egero; cum laudem omnem longissime superet. Silentio tamen præterire nefas fuerit illum, qui unum de nostris se maxime non dixit modo, verum etiam probavit. Institutus per nostros a teneris unguiculis, Societatis filium se se ferebat perpetuo, gerebatque. Hanc ille incredibili tum caritate ac studio, tum vero liberalitate ac munificentia, de qua infra dicemus, assidue prosequebatur. Socios quoque privatim omnes ac singulos non clementia solum ac benignitate, sed comitate quoque ac familiaritate, perinde ac si ex eadem ipse Societate esset, amantissime complectebatur; adeo ut multi persuasum haberent, amare Cæsarem non posse, qui Societatem non amaret; nec inimicum Societatis esse quenquam, quin continuo Ferdinandi foret; pupillam denique tangi Cæsaris, Societatem tangi quoties contingeret. Eratque hoc illi solenne, ut, quoties aut abiens peregre, aut rediens, salutem liberis suis diceret,

ceret, Societatem nostram amandam colendamque singulatim præciperet; sic enim felices fore ac beatos. Anno M. DC. VIII. cum Societatis universæ comitia sub P. Claudio Aquaviva Romæ cogerentur, literis ad congregatos Patres Ratisbona datis Ferdinandus, *Ego*, inquit, *pro meo erga vos, Reverendi admodum Patres, favore, & ab ineunte ætate benevolentia, atque observantia, elaborabo, ne in vestræ eximiæ Religionis tuenda, & augenda dignitate, mea opera, vel studium, vel officium ullum desiderari unquam possit. Amo enim vos, & unice diligo, ita ut vestras calamitates, infortunia, & rerum omnium vestrarum acerbitates, proprias meas esse prorsus existimem; & ideo Collegia vestra, quæ partim a meo Serenissimo, & charissimo Parente Carolo, partim a me in meis Provinciis erecta, & aucta sunt, ut meas proprias facultates, & familias tueri, amplificare, & ornare non desinam.* Quin eo etiam in Societatem animo erat Ferdinandus, ut dicere non dubitarit: „ Si Cæ- „ sari sibi perinde atque Archiducibus fratribus integra etiam tum, libe- „ raque foret optio, Societatem se haud dubie ingressurum. „ Hanc ille amabat tantopere, ut *Matrem suam* appellare soleret. Cumque anno M. DC. XXXIII. convicia & probra innumera passim in illam obtrectatores, machinatore & instigatore Scioppio, jactarent; ipsaque adeo ex aula Imperatoris atrocissima forte in Socios calumnia late divulgata fuisset, & P. Mutius Vitelleschus, Præpositus Generalis Societatis, literas ad Ferdinandum explorandæ rei gratia dedisset, Cæsar sic respondit: *Reverende in Christo Pater. Remitto Reverentiæ nostræ mendacium mendaciorum omnium mendacissimum; quod quidem risi, sed simul totus excandui. Et si vestra Reverentia in hoc puncto, seu mendacio, a nobis testimonium in contrarium petierit, non detrectabimus ad conservandam bonam famam Matris nostræ Societatis in amplissima forma extradere. Servet Deus Societatem cum vestra Reverentia, cujus precibus & sanctissimis Sacrificiis me totaliter commendo. Ebersdorffii 17. Septemb. 1633. R. V. in Christo Ferdinandus.* Et vero nihil antiquius habuit piissimus Cæsar, quam ut Societatem nostram a calumniis innumeris ipse vindicaret. Cujus rei documenta cum alias sæpius, tum etiam literis præbuit ad Ferdinandum Ernestum Archiducem datis. In quibus cum mentio quoque fieret de obtrectatoribus Societatis: *Imo vero*, inquit, *illam tibi iterum, & etiam atque etiam commendo. Protegas illam non minus contra hostes apertos, quam contra fictos amicos. Decursu enim temporis deprehendes, multos in eum Ordinem amorem jactare, qui non amant; tamen debere.* Nec alia potior Ferdinando causa fuit, cur Scioppium omnibus ditionis Austriacæ provinciis proscriptum ejectumque voluerit, quam quod fraudes ejus, dolos & machinas in Societatem probe haberet perspectas. Quanquam existimarim, adversus obtrectantium calumniantiumque probra & maledicta omnia satis vel ea re una cautum nomini nostro fuisse, quod præclare de Societate Ferdinandus sentiret. Qui, ut summus erat dignitatis fastigio, auctoritate item, sapientia, prudentiaque, sic & justitia atque æquitate multo esset maximus; quique rerum nostrarum atque hominum explorata omnia, cognitaque longissimi temporis usu & consuetudine haberet. Et sane singulare illud videtur providentiæ cælestis consilium, quod, quibus maxime temporibus obtrectatorum calumniatorumque genus omne, facem præferente Scioppio in Societatem nostram perpetua infamia notandam, imo si non ex orbe universo, e toto certe Imperio ejiciendam, funditus- que

16. Febr. M. DC. VIII.

688. Scioppium Austriacis provinciis omnibus excludit.

que extirpandam conſpirabat, Deus innocentiæ preſſæ, ac vix non oppreſſæ, ſubſidio miſerit vindicem ſapientiſſimum, juſtiſſimum, integerrimum, qui ſuo illam judicio, favore, patrocinio fortiſſime defendere & poſſet, & vellet, ringente internecino illo Societatis hoſte ductore & anteſignano, ejusque fœderatorum numeroſiſſimo exercitu.

689. Religioſiſſima Ferdinandi in Deum & Virginem pietas.

Jam de vita, moribus, virtutibus, cæterisque Ferdinandi ornamentis quid referamus ? Famam ſuperant, & majora ſunt præconiis noſtris omnia. Unam ejus, quæ & exemplo maxime eſſe poſſit, &, Apoſtolo teſte, *ad omnia utilis eſt*, pietatem in Superos, atque religionem, haud paribus profecto, ſed qualibus operis noſtri brevitas ſinit, lineamentis adumbrabimus. Ingeneratam eam inſtillatamque a piiſſimis parentibus, Carolo Auſtrio Archiduce, & Maria Bavariæ Duce ſummis quibusque virtutibus ornata, Monachii deinceps in aula (ſanctitatis ſcholam verius dixeris) Guilielmui V. Ducis longe religioſiſſimi, avunculi ſui, maximis auxit incrementis cumulavitque. Ingolſtadii poſtea per annos quinque Academicæ Juventutis Princeps cum multa alia eaque præclara omnino pietatis dedit ſpecimina ; tum vero eximium illud atque in Principe adoleſcentulo admirandum, quod mille aureos Hungaricos ad agenda lætius hilaria ab Auſtriis forte Ordinibus muneri oblatos, altari maximo ædis noſtræ Ingolſtadienſis inaurando ad unum omnes continuo ſacravit. Romam profectus, baſilicas urbis maxima omnes pietate obiit, & Clementi VIII. Pontifici Maximo obedientiam fidemque, qua Principem Catholicum decebat, ſubmiſſione animi atque ſinceritate ſpopondit. Laureti exinde cum Virginem Deiparam veneraretur, voti religione ſe obſtrinxit, Religionem Catholicam adverſus novorum dogmatum auctores & ſectatores omnibus opibus & viribus ad mortem uſque propugnaturum. Nec vero alius ad profligandas errorum peſtes, Catholicaque ſacra ubique locorum reſtituenda fortius ardentiusque incubuit. Huic uni Religioni tuendæ, conſervandæ, & amplificandæ, non finibus Imperii dilatandis tot bella ſuſceperat Ferdinandus, ſuis certe conatibus, dum Auſtriam, Bohemiam, aliasque Auſtriacæ ditionis provincias hæreſi purgat, centies centena hominum millia ad Eccleſiæ gremium reduxiſſe traditur, reducturus & cæteram omnem Germaniam, ſi per hoſtes externos, maximis & opibus & copiis affluentes, licuiſſet. Qua quidem in re fortitudo etiam conſtantiaque piiſſimi Cæſaris vel maxime enituit. Adverſarios enim & bella graviſſima, dum uni Deo, ejusque Eccleſiæ militare totis viribus contendit, ſibi accerſiit, ut haud facile unquam extiterit Principum quisquam, cujus in exitium tot ſimul hoſtes, tantisque opibus, ac tanto tempore, moliti omnia fuerint. Itaque non raro in ſummas difficultates ac prope ultima diſcrimina conjectum ſe vidit. In quibus tantum aberat, ut animum unquam dejiceret, ut potius, quæ fortium virorum eſt indoles, ex ipſis adeo periculis & difficultatibus plus roboris ac virium ſumeret. Divinis autem potiſſimum, non humanis opibus, quarum vana fiducia eſt, nitebatur. Auguſtiſſimæ Cœlitum Reginæ, quæ *terribilis eſt ut caſtrorum acies ordinata*, quæque hæreſes omnes debellavit, bellorum ſuorum velut imperium commiſerat. Ejus effigiem in vexillis præferri militi præ aquilis jubebat. Ipſam privatim ac publice, cum ſcriberet Præfectis, cum daret mandata, exercituum ſuorum Imperatricem Ducemque appellabat ; eoque nomine obſervari & coli a legionibus præcipiebat. Nec divina ſolum, ſed militari etiam

Vide Decad. 6. n. 381. &c.

lege

lege habebat reos, puniebatque, ſiquos peccaſſe forte in Mariani nominis reverentiam comperiſſet. Ejus ſub ſignis militare ipſe maxime cum Sodalibus Parthenii, & in Sodalitatis album referri, ubicunque verſaretur, voluit. Eandemque in militiam & Auguſtam conjugem, & liberos omnes exemplo hortatuque trahebat. Nec poterat Filio non maxime propitio uti, qui ejusdem Matri ſe totum mancipaſſet. Hinc ſuaviſſimæ illæ Chriſti e cruce pendentis voces : *Ferdinande, non te deſeram.* Vim tutelæ cæleſtis præ cæteris expertus eſt Guſtavus Sueciæ Rex, qui, aſpirante ubique belli fortuna, unam Ferdinandi pietatem ſibi eſſe formidabilem palam eſt confeſſus. Nec inanem fuiſſe timorem, exitus mox oſtendit, dum tantarum palmarum heros in medio victoriarum curſu ac flore ætatis morte ingloria occubuit, equorum ungulis obtritus ea ipſa die, qua Cæſar religioſiſſimus Viennæ in publica pietatis opera ſolito ferventius incubuit, Friderico quoque Palatino, face belli illius longe calamitoſiſſimi, paucis poſt diebus præmatura pariter morte extincto. Neque vero adverſus Eccleſiæ hoſtes religionem propugnavit tantummodo, ſed ornavit inſuper amplificavitque armis, opibus, favoribus, immunitatibus, privilegiis, donationibus, vectigalibus, operibus poſtremo atque ædificiis. Ut dignus ſit, quem munificentiſſimis, qui unquam extiterint, in Eccleſiam Principibus annumeremus. Templa certe, parœcias, hominumque Religioſorum domicilia haud exiguo excitavit numero, complures præterea Epiſcoporum ſedes, fines, territoria ampliavit magnopere, ac locupletavit. At contentus is minime erat pietati religionique ſacraſſe ſua. Se quoque ipſe, vitam ac ſanguinem, ſi res tuliſſet, ſacraturus erat. Excepta quippe ea aliquando Ferdinandi vox eſt : „ Siquid conferre mors „ mea ad Catholicæ Religionis incrementum poſſit, opto ego, precor„ que Deum, ut vel carnificis infami ferro percuſſus occumbam. „

690. Ejusdem ſummus in Societatem amor.

Quæ porro in Societatem noſtram contulerit beneficia liberaliſſimus Cæſar, quis commemoret ? Id univerſe affirmare auſim, Regum omnium ac Principum in eam ſtudia fuiſſe complexum. Domos, quas *Profeſſas* dicimus, excitavit Societati duas, unam Viennæ, Pragæ alteram. Duas item domos Probationis, Viennæ, atque Leobii. Collegia omnino octo, Labacenſe in Carniola ; Clagenfurtenſe in Carinthia ; Goritienſe in finibus Fori Julii ; Lincienſe in Auſtria ; Glogovienſe in Sileſia ; Kuttenbergenſe, Litomericenſe, & Gitzinenſe in Bohemia. Alia plura vectigalibus fundisque auxit ; velut Pragæ, Grætii, Olomucii, Paſſavii, Zagrabiæ, Javarini, Iglaviæ, Znoymæ, Styrii, Tergeſti, Flumine. Quibus adde collegium & domum primæ Probationis Brunenſem ; Viennenſe item Collegium, cui Academici nominis jurisque prærogativam attribuit. Adhæc externorum contubernia ſcholaſticorum ſive Seminaria conſtituit Græcii, Olomucii, Pragæ, Clagenfurti, Tyrnaviæ, Gitzini. Sed & noſtræ Provinciæ in Ducatu Würtembergenſi ex fundis Eccleſiaſticis, bello recuperatis, proventus, Collegiis quatuor, binisque aut ternis adoleſcentium ſcholaſticorum ſeminariis excitandis ſuffecturos, Pontifice Maximo annuente, addixit ; plura aliis in regionibus, atque in Suevia præſertim additurus, eoque uſque amplificaturus Provinciam, ut ex una duas facere partitione nova Præſides noſtri compulſi fuiſſent, niſi ab Sueco imminens repente belli procella omnia intervertiſſet. Rhenanis præterea Societatis noſtræ Provinciis, cum in veterum collegiorum ſubſidium, tum ad nova etiam conſtituenda, multa tribuit, plura deſtinavit.

Vide ſupra num. 572. 574. & 577.

Vide Decad. IX. num. 741.

Digitized by Google

navit. Goslariæ Academiam, domumque Probationis; collegia aliis locis compluribus velut Crucinachii, Francopaliæ, Stadæ, Mindæ, Hamelliæ, Halberstadii, Magdeburgi, Hamburgi, Bremæ, Brunsvici, Minhusii, Francofurti ad Mœnum constituere decreverat. Nova postremo apud Hungaros collegia Cassoviæ, Szakharii, Neosolii meditabatur, quæ Ferdinando filio molienda moriens reliquit. Cui & ipsi, & posteris omnibus cordi curæque esse Societatis nostræ tutelam quam impense optarit volueritque Cæsar, ex codicillis testamento adjectis perspicere licet. Eorum ex autographo Hispanico fragmentum, latine redditum sic habet: „ Verum ante omnia serio summoque studio atque ingenti ardore commendatam esse volumus successoribus nostris multum Venerabilem Religionem Societatis JESU, ejusque Patres omnes, considerato, „ quantopere Ecclesiæ Catholicæ prosint non solum in his nostris Provinciis Austriacis, sed etiam in reliquis omnibus regnis nostris, totius Orbis Christiani regionibus; & quanto insuper studio, fervore ac fidelitate præ cæteris omnibus elaborent in Religione Catholica conservanda, perque omnes mundi partes propaganda; ac nihilominus majore pro cæteris odio habeantur a perverso hoc & ingrato mundo, majoribusque etiam, quam ulli alii, infectationibus exagitentur; eaque „ de causa uberioris favoris defensionisque tam digni sint, quam indigi. „ Confidimus igitur, certoque nobis pollicemur, hæredes nostros & „ successores hanc voluntatem nostram executioni daturos. Atque hæc „ seria nostra & inviolabilis est voluntas. In cujus rei fidem codicillos „ hosce manu nostra firmamus, Cæsareoque consignamus sigillo, & „ Consilii nostri auctoritate corroborari volumus. In Urbe nostra Viennensi 10. Maji 1631.”

691. Sanctus & vitæ consentaneus obitus.

De obitu Ferdinandi P. Guilielmus Lamormainius ad Ferdinandum filium Ratisbonæ etiam tum agentem extemplo literas dedit. Quas e Provinciæ nostræ tabulario depromptas si recitavero, haud ingratum, credo, erit legentibus: „ Hodie sub horam nonam antemeridianam ingenti multorum luctu obiit Ferdinandus II. Imperator, humanissimus „ ille, mansuetissimusque Principum, summaque benignitate ac liberalitate præditus, pietatis illud & sanctitatis exemplum. Obiit, inquam; „ at nullo meo, qui animum ejus curavi, mœrore, sed solatio intimo „ gaudioque sane sincero. Gaudeo namque, non utique obiisse illum, „ cui boni omnes longissimam optabant vitam; sed obiisse eum, qui „ vixit, hoc est, pium, sanctumque, & Sacramentis, quæ morientium „ sunt, omnibus per me instructum. Nec dubito, quin beata jam fruatur immortalitate, &, quam tamdiu exoptavit, nec obtinere potuit, „ pacem, aliaque, cum quæ temporis hujusce sunt, tum vero cœlestia „ bona quamplurima Austriacis regnis provinciisque, præterea Germaniæ Imperioque universo, atque Ecclesiæ ipsi Catholicæ, deprecator „ jam fidusque Patronus, a Deo sit impetraturus. De ejus morbis meum haud dixerim referre. Id modo significo, antequam extremum „ se Confessionis Sacramento expiaret, modeste ita commemorasse: „ Se a prima usque adolescentia timuisse Deum, divinæque arbitrio voluntatis se suosque & sua omnia commendasse semper, totoque animo permisisse; sed & porro permissa velle. Eoque in proposito ad „ extremum usque spiritum, Deo bene juvante, perseveraturum. Cæterum nihil spei esse hominibus, quantumvis laudabiliter viventibus, cen-

„ censuram vitæ rigoremque divini judicii misericordia ni temperaret. „ Itaque Davidicum illud ingeminabat : *Ab occultis meis munda me, & „ ab alienis parce servo tuo. Ne intres in judicium cum servo tuo.* &c. „ Peracta dein confessione, misericordiam opemque cœlestem singulari „ animi submissione, hisque totidem imploravit verbis : *Æterne Deus, „ miserere mei. Sanctissima Virgo Maria, ora pro me nunc & in hora „ mortis meæ. Angele Sancte mi custos, adesto mihi, nec me deseras in „ mortis articulo. Sancte Patriarcha Ignati, ora pro me.* Etenim S. „ Ignatio, velut interprete cœlesti ac deprecatore uti, per quem Divino „ Numini se suaque omnia, quomodocunque visum esset, tractanda at- „ que regenda committeret commendaretque, in more positum habebat. „ Id quod cum persæpe mihi alias, tum vero nuper admodum affirma- „ vit. Petiit postremo, Sacrificium ut coram se facerem. Sed cum ti- „ meret Medicus, ne moram eam res non ferret, mox ei Eucharistiæ, „ & extremæ Unctionis Sacramenta administravi. Cumque magis ma- „ gisque in momenta deficere videretur, Ecclesiæ preces, morientibus „ adhiberi solitas, recitare ex formula continuo cœpi. Quibus dum fi- „ nem imposui, ille cereum Catholico ritu dextera tenens placidissime „ piissimeque exspiravit. „ Scripsit hæc Lamormainius decima quinta Februarii, in quam incidit Dominica *Sexagesimæ*. Fati longe tristissimi acerbitatem leniebat spes minime anceps, Ferdinandum è terreni culmine Imperii ad Regnum æternum translatum jam esse. Quam in sententiam Petrus Pazmanus S. R. E. Cardinalis, Archiepiscopus Strigonienſis & Hungariæ Primas, Tyrnavia scribens. „ Non aliud, inquit, me solatur ma- „ gis, quam quod ambigere nequeo, post mortem tam sanctam beata „ vita jam nunc perfrui optimum Imperatorem. „ Accedebat vox populi : „ Occubuisse Cæsarem, quo majorem sanctitate, integritate, cle- „ mentia superior ætas haud facile ulla vidisset. „ Carolus vero Carafa, Apostolicus ad Aulam Cæsaream Nuncius, cum ad Pontificem Urbanum VIII. literas daret, sancte asseverabat : Post Constantinum M. Ferdinando non fuisse parem Imperatorem. Urbanus ipse Pontifex (quemadmodum antea Gregorius XV.) Imperatorem Sanctum dicere non dubitavit. Et vero siquis consideret, quam difficile, qui imperant, modum teneant, sentire secus de hoc Cæsare quis possit, quem summo cum imperio virtutem summam semper conjunxisse constat ?

Cap. LVI. *Ritus pii veteres post bellum instaurati; novus Communionis Generalis introductus. Joannes Christophorus Episc. Eustadii extingitur.* Anno M. DC. XXXVII.

PIis hisce solatiis accessit gaudium, novaque ex eo spes, quod hæredem & successorem Ferdinandus reliquit Ferdinandum alterum, unde paria sibi Germania omnis & Ecclesia Catholica universa polliceri certo posset. Jam quippe ejus auspicio ductuque præclare passim res adversum Suecos hostesque cæteros processerat. Et translato in longinquiora belli theatro, tranquille satis non Austria modo, sed Bojaria etiam Sueviaque, & reliqua pars Germaniæ nostræ superioris agebat. Quanquam vestigia sane infesti Martis tetra & tristia ubique, apud Bojos præsertim Suevosque, remanebant, & mala ex malis nata superioribus, gravia ac pernicioſa etiamnum premebant. In his præter luem tabemque corporum, de qua multa satis jam narravimus, animorum insuper pestis, religionisque ac pietatis publicæ labes quædam paulatim ita inoleverat, ut vulgo, quæ ad Christianam pertinent disciplinam, inter agrestes maxime ac paganos, negligerentur, majorque in dies rerum salutarium & divinarum ignorantia succederet. Neque id profecto mirandum.

Digitized by Google

692. Remissa per bellum religionis studia ope nostrorum revocantur.

dum. Vasta erant, vel afflicta omnia, domicilia, templa, tribunalia, agri campique & pecora. Rarus populus; rarior Sacerdos. Destitutæ a pastoribus Christi oviculæ in avia passim ac devia fœdosque desciverant errores. Eoque ventum, ut mala etiam ipsa præ remediis tandem placerent. Suum igitur Societas duxit, miseris gregibus desertisque pro instituti nostri ratione succurrere. Designati Patres Dilingæ, qui per Sueviam Rhætiamque; Ebersbergæ vero, qui per Bojariam, qua res ferret ac necessitas, Evangelici ministerii operam circumferrent. Major operosiorque fuit expeditio eorum, quos Præsulis Augustani auspiciis Dilinga misit. Detulere secum ipsimet, unde victitarent, nusquam reperturi, una cum Sacrificii instrumento. Oppida urbesque præteriere. Nisi quod Lavingæ aliquando, ampliusque etiam ac sæpius Hohstadii, ubi paræciam quoque aliquamdiu administrabant, elaborandum erat. Pagos vicosque concursando id agebant primum, ut animos tot tantisque calamitatibus consternatos erigerent, atque ex pavore ac desperatione revocarent. Sic præparatos Christianis sensim dogmatis instituere aggressi, hortabantur publice ac per domos, ut mandatis divinis, ut legibus Ecclesiæ obtemperare animum inducerent, utque abjectis superstitionibus, mutuisque odiis depositis, uno omnes animo, eoque casto ac sancto divinum colerent Numen, mysteriaque cœlestia frequentarent. Non luculentior alia, quam sacræ Confessionis erat necessitas. Auditi, si numerum spectes, initio præsertim, sat pauci; si locorum solitudinem, profecto multi. Horrere sensim Sacramentum hoc cœperant, angebatque solicitudo, unde nummum illum, quo satisfacerent Sacerdoti confessionem excepturo, depromerent. Atque hanc quidem curam Patres illico omnem ademerunt; non item horrorem confessionis, quam in tertium quartumve annum complures distulerant. Excurrebat iterum ac sæpius Dilinga Sacerdos noster ad nobile quoddam sacrarum Virginum cœnobium. Hortatus ibi ad commissorum pœnitentiam circumjectos colonos, oleum & operam perdidit. Ad extremum tamen, cum urgere non cessaret, persuasit. Atque ecce exempli vis, experimentique dulcedo, in finitimos propagata, sic cepit animos, ut novem omnino ex pagis advolarent ultro frequentes, qui expianti se permitterent. Forte homini rustico binos equos miles prædabundus abegerat. Solatur noster miserum, quem dolor ac desperatio ad insaniam propemodum redegerat, hortaturque, votum in honorem Virginis Deiparæ, Violaviæ singulariter propitiæ, nuncuparet. Adfuitque consilio Numen. Nam dum prædatores per avia & invia persequitur, non duos illos duntaxat, sed tertium insuper equum vicino a militibus ereptum, lætus recepit. Moxque altera die ad pœnitentiæ tribunal suapte sponte uterque cum conjugibus se sistunt. Nec raro id quoque evenerat, ut nostri pagos ingressi, patentibus januis fenestrisque, mortalium neminem offenderent, omnibus aut fuga dilapsis, aut metu in abditum abstrusis. Formidabant militem scilicet vel in Sacerdotum habitu. Patulas ædes, ut vacuas prorsus perspiceret prædator, destituerant. Neque hæ solum, sed templa quoque omnino vacua, & nuda cultu stabant Altaria. Quibus rite aptandis instruendisque primus plerumque Patrum labor insumptus est. Cæterum rebus, ut licuit, restitutis, revocatisque ad officium paganis, cum agnoscerent, majorem esse animorum, eamque multo magis formidandam, quam corporum calamitatem, pastorem ipsi requirere, atque ultro in ordinem redire cœperunt. Quibus Patres veluti fomenta quædam pietatis, sacra munuscula, glo-

Digitized by Google

globulos precatorios, cereas Agni cœlestis imagines, atque idonea in primis præcepta, alio discessuri, reliquere, hortantes magnopere, ut Dominicis festisque diebus ad ædem sacram comprecandi gratia convenirent; ut dies ipsi, stataque per annum jejunia e fastis promulgarentur; ut peritior quispiam doctrinæ Catholicæ rudimentis pueros institueret, & quæ sunt alia hujus generis plura. Valuitque utilissimæ expeditionis exemplum, ut pastorum etiam subin, sacrorumque hominum, quibus gregum ejusmodi cura demandata est, excitaretur studium, officiique religio acueretur. Atque hæc quidem anno M. DC. XXXVII. his potissimum locis gesta sunt.

693. P. Christoph. Steborii res præclare gestæ.

Ex Operariis Evangelicis insignem prorsus virum biennio post Collegium Dilinganum amisit, P. Christophorum Steborium, Heiligenbergensem Suevum, laboribus, operibusque religiosæ caritatis, quibus maximam vitæ partem consecraverat, pie immortuum. Quanquam ille non Evangelicis modo ministeriis, sed plerisque omnibus Instituti nostri muniis officiisque ita est perfunctus, ut inter præcipuos Provinciæ nostræ viros ob virtutem, doctrinam, rerumque gestarum gloriam numerari jure meritissimo possit. Postquam literas humaniores, ac Philosophiam, & Theologiam tum Polemicam, tum Moralem, tum Scholasticam, & quæ sacras explanat literas, complures annos tradidit, Collegio primum Constantiensi, indeque Evangelicis per Palatinatum Operariis præesse jussus est, Academiæ demum Dilinganæ quartum decimum in annum Cancellarius. Quo in munere datis ad Præsidem literis enixe rogavit, ut pestilentia, quæ, tunc maxime grassabatur, infectis inservire liceret, utque in hoc caritatis officio sociis omnibus præferretur. Verum ad plura alia munia, Societatis propria, virum hunc reservari oportuit. Qui Dei causa, alienæque salutis studio, cum nihil plane neque agere, neque pati abnueret, eoque promptius & alacrius exequeretur imperium, quo erat difficilius, molestius, operosius, Præsides primum illum ac principem in Palatinatum Superiorem cum strenua Sociorum cohorte ad instaurandam illic Religionem orthodoxam mittendum censuere. Ubi difficillimam sane spartam nactus, plurima inter obstacula nullum non lapidem movit, Evangelicæ ut sementi solum, quantumvis asperum ac spinosum, sensim aptaret, atque truncatis errorum inveteratorum loliis ferax frugumque fertile redderet. Inde ad Cancellarii munus Dilingam avocatus, cum a Suecis ad ludibrium arma sumere, diemque dimidiam cum tota nocte, adversa licet valetudine, ad Danubii ripam excubias agere cogeretur, e statione sua, velut e suggestu ad milites circumstantes, novumque excubitorem clamoribus, manuum collisione, conviciis, sibilis, strepitu fremituque consectantes, admirabili facundia dixit, atque inter alia docuit: „ Universam hominis vitam esse militiam, in qua diu „ noctuque pervigilandum pugnandumque gladio spiritus & Fidei scuto „ contra hostes illos capitales, Carnem, Mundum, horumque ductorem „ Diabolum, qui rugientis instar leonis circumiens quærat, quem devoret; ac nisi fortiter Fidei præcipue clypeo resistatur, cladem animæ irreparabilem, æternumque instare exitium. „ Quibus, aliisque verborum velut aculeis auditorum animi ita compungebantur, ut quem antea deridiculo habebant, jam miris omnes laudibus extollerent. Alias ab hæretitis cum aliis Collegii Dilingani sociis Religionis odio in captivitatem abstractus, ludibria, calumnias, ærumnosos carceres, rerumque

Vide Decad. 9. an. 53. & n. 66.

Vide supra num. 48.

Digitized by Google

omnium penuriam æquissimo hilarique animo sustinuit, gaudio exultans totus, quod dignus esset habitus pro JESU nomine durissima quæque perpeti. Et vero vir erat P. Christophorus numeris omnibus perfectus, qui ad Instituti nostri regularumque normam, quas ad apicem plane implebat universas, omnem vitæ suæ actionem & modum quam accuratissime composuit. Ejusque rei studium commendatissimum esse nostris omnibus voluit. Christianæ humilitatis modestiæque amore deferebat honorem omnibus; delatum sibi ne admittebat quidem, nedum ambiebat. Obsequii submissionisque studio nutus Præsidum observabat ut leges; leges ipsas ut voluntatis divinæ, ad quam cursum vitæ suæ omnem dirigebat, interpretes adorabat. Caritate omnia fieri cupiebat omnibus. Ad ipsum pauperes, divites, languentes valentesque, nec rudes magis, quam literati, veluti ad commune perfugium, consilii opisve gratia recurrebant. Eoque auctore & impulsore, viri Religiosi diversorum Ordinum & Ecclesiarum Antistites statuebant utiliter multa, & factitabant, omnesque tanquam oraculum suspiciebant & admirabantur. At quam pretiosus aliis, tam sibi vilis erat & abjectus, in id jugiter intentus, corpus ut afflictaret, atque in servitutem redigeret. Hinc itinera omnia, molesta licet ac longinqua, non nisi pedes conficere, diesque a scholis ac studiis vacuos non recreando corpori, sed animis lucrandis, vicina oppida pagosque circumcursando impendere consueverat. Senescentem denique ab opere catarrhus atque adeo ab vivis abripuit. Paucis ante diebus, quam decederet, id singulari sibi solatio esse ajebat, quod in Religione Catholica amplificanda multum studii operæque posuisset. Sanctissimis dein Sacramentis ad æternitatem præparatus, „ Reum, inquit, plurimorum & bo„ norum a Deo acceptorum, & malorum in eundem admissorum me „ confiteor; idque in peculiaribus Divini Numinis beneficiis numero, „ quod æterno suo consilio ac dispositione ad hanc Societatem, ad hanc „ Provinciam, ad hoc collegium, ad hæc ultima Sacramenta hic susci„ pienda me destinare benignissime voluit. „ Petita dein cum gemitibus & lacrymis erratorum venia, cum de ara portatili in cubiculo excitanda mentio fieret, hanc, inquit, Principum esse prærogativam. Se vero mortalium postremum & infimum in præcipui beneficii loco habiturum, si sacrosancto Christi corpore in cubile deportato vesci quotidie liceret. Qua gratia haud gravate obtenta, ad iter æternitatis quam optime instructus, ubi ad extrema ventum est, sanctissimis JESU & Mariæ nominibus pie pronunciatis, spiritum reddidit Creatori, cum quintum ferme ac sexagesimum ætatis annum expleviſſet.

694. *Communionis Generalis per hanc Provinciam initia.*

Cæterum præter eam operam, quam in Bojariæ, Sueviæque ac Rhætiæ partibus, de quibus diximus, ad instaurandam divini cultus ac cælestium mysteriorum religionem Sacerdotes nostri susceperunt, pium etiam quendam Societatis Præsides ritum in mores universæ Provinciæ hoc anno M.DC.XXXVII. induxere, qui ad Sacramentorum præsertim usum amplificandum tam salutarem illum, tamque necessarium ad animos mortalium retrahendos a vitiis, atque in pietate officioque constabiliendos longe plurimum valuit, & vero hodiedum valet. Instituere nimirum, ut semel quot mensibus ad sacram *Communionem*, quam *generalem* vocant, in templis nostris frequentandam omnis generis atque ordinis homines invitarentur, designata ad id ipsum certa cujuscunque mensis Dominica, simulque promulgata noxarum pœnarumque condonatione, a Pontifice facta,

facta, quam & piis defunctorum manibus a criminum olim admissorum scoria necdum purgatis liceret transcribere. Romæ primum vigere id institutum cœperat, indeque in alias quoque Societatis nostræ manare Provincias. Collegia nostra mox pleraque, annisque proximis ad unum omnia exemplum imitabantur. Tempore procedente (id quod hodie videmus) aliorum præterea Religiosorum quorundam in mores transiit. Incredibile dictu videatur, pietatis publicæ, piorumque manium adjuvandorum studium quantopere hinc passim locis omnibus increverit. Nec vero populi tantum, sed Sacerdotum etiam extimulata est pio hoc invento religio. Documento esse Monachiensis possit Clerus. Cujus tantam videns hodieque ad eam Communionem concelebrandam, quoties dies incidit, frequentiam, ut a prima luce ad meridiem toto templo sacrificia continenter fiant, vixque altarium, tametsi multa est, facientibus copia sufficiat. Nec minus est memorabile, quod annales perhibent, videlicet Eustadii, cum primum is mos in Societatis nostræ ædem introductus esset, Marquardum Episcopum unaque amplissimos Ecclesiæ maximæ Patres piissimi in instituti partem venisse perfrequentes. *Vid. Hist. S. J. P. V. l. 17. n. 45.*

Marquardum hunc, Præsulem novum Eustadianum e clarissima & perantiqua Schenckiorum Castellanorum familia dum nominamus, Antecessoris Episcopi, Joannis Christophori a Westerstetten, cujus viventis insignes in Societatem nostram favores eximiaque beneficia diverse alibi recensuimus, memoria nos admonet, ut & mortui mentionem hoc loco aliquam, haud sane pro magnitudine meritorum (neque enim pares fuerimus) cæterum testimonio aliquo grati animi officiique faciamus. Refert Gretserus noster quoddam quasi oraculum Roberti Turneri, viri doctissimi, qui se ajebat, comperisse, *fatale id esse Episcopis Eustadianis, ut non diu vivat is, qui non recte vivat.* Quod utcunque se habet, Joannes certe Christophorus non longam magis, quam rectam vivebat vitam, iis virtutum rerumque præclare gestarum ornamentis insignem, quæ & populus omnis, & Imperii præsertim Principes Cæsaresque suspicerent. Finiit eam quinto Calendas Augusti hoc ipso anno M. DC. XXXVII. quem ætatis quartum & septuagesimum numerabat. Indolem præclaram bonisque naturæ omnibus instructam cum prosapiæ nobilitate nascens copulaverat, gente ortus Westerstettenia, antiqua in primis atque illustri. Quæ quantumvis tentata per vicinas hæreses, novorumque errorum lenociniis illecta, Fidei constantiam invicta usque tenuerat. Virtus cum puero deinde adolevit, crevitque cum ætate. Quodque est pauciissimorum, corruptissimos inter depravati sæculi mores inculpatam integramque egit adolescentiam, ante annos maturus, Deoque unice ac pietati addictus. Accessere bonarum artium disciplinæ, literarum ac facundiæ decora, naturæque dotes omnes, quæ & natum illum & factum ad summa omnia comprobarent. Itaque ad honorum brevi fastigia evectus, dignitate quoque ætatem atque auctoritate prævenit. Septem & viginti cum esset annorum, Ecclesiæ maximæ Eustadianæ Decanus renunciatus, cum alia multa præclare gessit, tum vero id, quod summum erat, effecit, ut morum probitatem, quam de populo multi, nec pauci de Clero quoque pro ævi perversitate negligebant, multo sanctius omnes castiusque colere instituerent. Elvacensem deinde Ecclesiam annis compluribus sapientia justitiaque summa, Præpositus ac Princeps, administravit, munificus profususque in omnes, qui bene; severus contra in eos, qui male

695. Joannis Christoph. a Westerstetten virtutes eminentes; *In Præf. Catalog. Ep. Eustad. ad finem.*

Digitized by Google

male de Republica meruissent ; veneficiorum præcipue, magicarumque artium atque præstigiarum, quæ pestis per mulierculas tum maxime iis partibus grassabatur, animadversor vindexque acerrimus. Ibi vero in Societatis nostræ notitiam commerciumque penitius ingressus, incredibile dictu est; quanti facere illam, & quanto prosequi amore, quantoque habere in pretio ejus instituta cœperit. Unam ipse divini nominis gloriam & immortalium salutem animorum spectabat. Huc item pertinere, quicquid intenderet, quicquid ageret Societas, intelligebat. Similitudo studii, ut solet, amicitiam peperit. Quæ Patrum nostrorum, Elvaci laborantium, consuetudine ministeriorumque Societatis multiplici experimento fructuque magis in dies firmata usque adeo demum coaluit, ut nullis unquam obtrectatorum calumniis, nullisque Scioppii, aut Scioppianorum artibus vel minimam partem imminui, nedum dirimi potuerit atque dissolvi. Et vero Principis Præsulisque id genus vel unius de Societate judicium ad famam atque existimationem cœtus nostri multo amplius, quam obtrectatio criminatioque adversariorum omnium ad infamiam atque ignominiam valere etiam in publicum poterat.

696. Benevolentia in Societatem singularis.

Sed quid sentiret Princeps de Societate, tum maxime innotuit, cum præesse Eustadii anno M. DC. XII. Episcopus cœpit. Suffragiis Canonicorum omnibus ad præcelsæ illius dignitatis fastigium conscendendum evocatus Elvaco fuerat. Humiliore loco persistere in animo habebat modestissimus Princeps. Diu multumque reluctantem flectere cum nihil posset, una ea tandem permovit ratio, quod introducendæ secum in urbem Eudadium Societatis opportunitatem sibi oblatam videret. Eustadianum igitur ingrediens iter, Episcopum, inquit, me si velint, Societatis item homines habere velint necesse erit. Statimque consilia iniit Eustadii, quemadmodum Sociorum illic domicilium constitueret. Quos posteaquam advocaverat, cum forte obtrectatorum artificio percrebuisset rumor, in eo rem esse, ut Jesuitæ exulare toto Imperio ad unum omnes juberentur, negavit, Eustadii, quoad Episcopale ibi munus sustineret, id eventurum. Neque enim expulsurum inde Patres quenquam, quin se una expelleret. Interea Collegii eis templique atque gymnasii, & contubernii insuper Scholasticorum ædificia magnifico sane pulcherrimoque opere, quemadmodum alibi narravimus, impensis maximis, idque de suo, excitandum curaverat. Quæ cum incensa deinde ab hæreticis, in cineres omnia concidissent, ex tot belli malis invictus ad cætera Principis animus id unum summopere doluit. Ad eas hominum nostrorum, dum stabant, ædes invisere ipse frequenter, & quoties vacare a negotiis per longiorum forte feriarum solemnia contigisset, sacrare otium inibi pietati, asceticisque commentationibus ad modum Societatis nostræ operam dare consueverat. Nec vero cordi quicquam magis in administranda quoque republica habuit, quam ut religio ac pietas ubique vigeret. Ad id inducere subjectos omnes hortatu, consilio, exemplo, auctoritate studuit. Eaque de re cum Partheniæ Sodalitatis præfecturam gereret, in conventu publico habere sermonem, & cum dies incidisset, sacramenti Mariani verba renovantibus præire voce, ac syngrapha ad aram deposita, non dubitavit. Frequens item ad alia quævis divini cultus officia aderat. Cumque pedibus interdum laboraret, portari sella, quo invitasset pietas, volebat. Quo die Sacerdotes nostri pro tribunali sedere confessionibus populi excipiendis

Vide Decad. 8. an. 157. Supra n. 450.

Eusta-

Eustadii primum cœpere, primus ipse in arcano illo judicio, nequis novis forte hominibus animi secreta patefacere dubitaret, in oculis multitudinis reum se sistere voluit. Ecclesiæ ministeria, & quæ ad curam culturamque animorum spectarent, quò rectius administrarentur, imperitis indoctisque curionibus, cujusmodi erant per ea tempora non pauci, auctoratis, idoneos habilesque sufficiebat. Disciplinæ ecclesiasticæ quatuendæ, qua redintegrandæ causa ritus Romanos sacrasque cæremonias in ædem principem totamque Diœcesin inducendos curavit. Scholas publicas, quas nostrorum curæ commiserat, tanti faciebat, ut sæpius profiteretur, se, si res ferret, primis etiam literarum elementis teneræ ætati tradendis operam haud cunctanter navaturum. Quod reliquum erat, Scholas ipse adeo inspiciebat frequenter tum quoque, cùm, exusto Gymnasio, in arctum eas, atque adeo in viles angulos loci penuria compulisset. Literatos demum doctosque homines & amavit fovitque semper, & ad munia publica, honorumque gradus, quoad licuit, provexit.

Nec ille Societati duntaxat nostræ Eustadii splendide ædificavit; sed templa quoque alia complura per Diœcesin aut ab solo excitavit, aut instauravit, Patribusque insuper Capucinis ædes extruxit percommodas. Sed & arcis ædificium amplissimum ab Joanne Conrado Gemmingio, antecessore Præsule, inchoatum, sumptu maximo perfecit, absolvitque. Atque inter hæc tamen ad rem Catholicam adversus exteros intestinosque hostes tuendam, magnam pecuniæ summam contribuit. Itaque insigniter prorsus de Ecclesia, de Imperio, de Præpositura Elvacensi, de Episcopatu Eustadiano, urbeque ipsa, & (quam nulla unquam tempora delebunt memoriam) de Societate nostra meritus, non annis magis, quam operibus præclarissimis ætatem implevit. Neque jam erat, cur vitæ usura Principi, quemadmodum decumbenti olim ad mortem S. Wilibaldus Episcopus, clara specie conspicuus, fecerat, diutius prorogaretur. Supremo igitur morbo conflictari cœptus, cum & usum linguæ, malignis obrutæ humoribus, amisisset, confluentibus ad se ecclesiæ suæ Proceribus Crucifixi effigiem, in altum sublatam, emoriente manu demonstrans, quod voce non poterat, nutu gestuque visus est peroravisse: „ Se quidem, „ quam dives quondam in Ecclesiæ regimen ingressus sit, tam pauperem „ nunc & nudum (quippe bellis, injuriisque hostilibus exhaustum) ex„ cedere. Habere tamen, quod relinquat illis, divinæ patientiæ ex„ emplum, idem ipsum videlicet, quod moriens olim in cruce Deus mor„ talibus omnibus reliquisset; magnam satis hæreditatem, si pios inci„ deret in hæredes. „ Simul ducta crucis in modum dextera, qua Crucifixum tenebat, intentis omnibus in mutæ orationis sensum, lacrymasque ubertim fundentibus bene precatus est. Inde ad pie moriendum cogitationes omnes convertit. Moribundum Sacerdotes nostri dies noctesque aliquam multas perpetuis excubationibus, piisque tum alloquiis, tum precibus adjuvere; mortuumque deinde ut vere parentem, crebrisque ad aras expiationibus prosecuti sunt. Defuncti corpus, dum Societatis nostræ ædes, in qua sepulchrum sibi designaverat, ex busto ac cineribus resurgeret, in templo maximo Eustadii sepulturam insigni cum epitaphio accepit. Quem nos majoribus porro laudibus ornare haud possumus, quam quas in viventem etiam tum, nullo assentationis metu, Gretserus noster in Episcoporum Eustadianorum Catalogo congessit, cum Joahiem Christophorum

697. Ampliſſima in omnes ſuos merita, & mors.

Vid. Decad. 9. n. 216.

Vid. Corb. Khamm. Hierar. Aug. P. 2. pag. 156.

phorum ils omnibus, quibus Episcopum ex Apostoli sententia præditum esse oporteat, instructum fuisse pronunciavit. Neque his fas existimaverimus quicquam adjicere.

Cap. LVII. *Belli turbo per Alsatiam, Brisgojam, & Würtembergiam.* Anno M. DC. XXXVI. & biennio proximo.

DUm autem Eustadium post miserandam illam, quam diximus, urbis totius deflagrationem, jam Principis sui longe amantissimi, æternaque memoria dignissimi mortem lugubri lamentatione fletuque prosequitur, circa Rhenum interea (nam circa Danubium res aliquamdiu satis tranquillæ erant) post tot tantasque calamitates, quantas alibi recensuimus, bellum longè luctuosissimum, per Gallos vehementius recrudescens, immanem urbibus, agris, templis Catholicæque Religioni vastitatem stragemque attulit. Acatholicorum namque in Germania Suecorumque hostium, inde ab Nordlingana clade vacillantes animos Gallis in Ferdinandum Cæsarem ejusque fœderatos de integro armaverat. Unde Gallicis juxta Suecicisque ac Germanicis heterodoxorum opibus viribusque conjunctis orthodoxa Germania denuo oppugnari, ac vix non expugnari cœperat. Periculo atque exitio proxima erat Alsatia, quæ quintum jam annum continuis quà Suecorum, quà Gallorum vexationibus miserandum in modum deformata penitusque exhausta, non jam regioni olim felicissimæ, nullique fecundæ, sed inculto potius agro, & horridæ vastæque solitudini quam simillima videbatur, exuta fortunis, civibus, colonis, libertate. Quorum aliorumque malorum pars non minima ad Societatem quoque nostram pertinuit. Ad S. Morandi, quæ Sociorum sedes erat, omnibus hostium in curriionibus exposita, damni plurimum accepit. Unus modo de Sacerdotibus nostris Josephus Etlin (nam cæteros belli terror fugaverat) cum adjutore fratre primum deinde binis cum mediastinis ibidem perstiterat; donec hoste circumcirca grassante, anno M. DC. XXXVI. vinini oppidi Altkirchii mœnibus ita se inclusit, ut operis tamen Evangelici gratia ad alias identidem aliasque parœcias excurreret. Curionibus quippe qua bello, qua pestilentia, rerumque omnium inopia pulsis, in pastoralia officia & pericula Etlinus suapte sponte successit, animisque juxta ac corporibus subsidia quæ licuit, vel solamina certe, ubi defuit facultas, attulit. Quo factum, ut labem ex infectis, quos adierat, & ipse traheret, quintumque deinde in mensem periculose admodum ægrotaret, destitutus ab omnibus, qui cunctos adjuverat, quoad militis tandem, qui forte supervenerat, commiserantis hortatione adducti agrestes remediis fomentisque recreandum, dum convaleseceret, suscepere. Par ferme interim conditio, nec dissimile fatum sedis fuit Oelenbergensis. Rara ibi nostrorum commoratio. Ad oppidum Thannos socii, qui incoluerant, se receperunt. Hic vero insigne operam tum civitati, tum circumjectis parœciis, Sacerdote ac pastore destitutis, & ipsi constanter impigreque navaverant. Interea P. Abrahamum Kônig in castris Lotharingicis, quo fuerat evocatus, gravis morbus; mors vero P. Franciscum Chesingtonum, Lancastriæ in Anglia nobili loco natum, invasit, utrumque in obsequio proximorum lue epidemica laborantium dies noctesque occupatum. Chesingtonus Romæ ex medio Theologiæ curriculo ad Societatem nostram transiit, inchoatumque ibidem tyrocinium absolverat apud nos Landsbergæ. Quod reliquum erat studiorum, Ingolstadii permensus, quatuorque subinde vota professus, cathedras Theologicas ingenii doctrinæque luce diu collustravit. Inter quæ aliis quoque Societatis nostræ muniis gnaviter intentus, cum & linguarum

Alsatia bello concutitur.

699, P. Franc. Chesingtonus quæsitam in Anglia palmam Thannis obtinet.

Digitized by Google

guarum plusium scientia, & quod caput est, virtute eximia polleret, rem animorum singulari felicitate, tantoque ardore gessit, ut ministeria, quæ duorum triumve operam hominum postulassent, unus ipse uno tempore cum dignitate exequeretur. In Angliam subinde religionis studio, atque ut sanguinis eo nomine fundendi copiam nancisceretur, semel iterumque profectus, postquam parum ibi proficere se advertit, ad nostram remeavit Provinciam, idque egregiæ spe mortis in obsequio illo caritatis oppetendæ. Voti tandem damnatus est in oppido Thannensi, ubi maximo civitatis bono aliquamdiu elaboravit. Cumque equestrium copiarum Lotharingicarum stativis bello ante oppressus ager premeretur acerbius, neque jam calamitati ferendæ esset, Chesingtonus auctoritate & gratia, qua plurimum apud Præfectos valebat, effecit, ut alio traductus in tempore exercitus respirandi spatium daret. Ipse, ingruente iis locis pestilitate, dum diu noctuque æ concaptorum concursaret ædes, transfuso ab iis, quos tractabat, veneno, quam negaverat Anglia martyrii gloriam, alio mortis genere, non alia animi obtinuit virtute. Exuvias publico elatas luctu, compositasque in æde Parochiali civitas universa, quo minus obliviscì Apostolici exempli posset, pro perenni monumento asservare voluit.

Altkirchii porro anno M.DC.XXXVII. P. Josephus Etlin, ut primum e valetudine graviter afflicta tandem emersit, Curionis mox iterum munia obire, egregiaque virtutum ac viri vere Apostolici dare perrexit specimina. Implacabili discordia par nobile conjugum dividebatur. Inimicitias inter se capitales equestrium copiarum Præfecti duo exercebant. Utrosque reduxit ad concordiam. Reis capite damnatis duobus vitam; captivis pluribus libertatem impetravit. Ab hæresi ad Ecclesiam traduxit plures; aliaque multa e re animorum gessit. Graviora interea mala oppido a novis hostium incursionibus impendebant. Milite præsidiario Brisachum deducto, nec nisi quatuor & viginti peditibus ad oppidi tutelam relictis, in Helvetiæ confinia plerique civium profugerant. Sueci hostes ad mille quingentos decimo Calendas Quintiles aditum minaciter efflagitant. Etlinus, clausæ ut portæ tenerentur, persuasit. „ Agi „ quippe non decus modo atque existimationem civitatis, sed fortunas „ etiam salutemque ac præcipue religionem. Neque subsidii, antequam „ ultima vis ingrueret, affuturi spem nullam videri. „ His vocibus erecti oppidani virtute tanta pugnarunt, ut Suecos plane depellerent. Verum hostis hoste Sueco potentior successit Gallus. Is, priusquam deDendi oppidi expedirentur consilia, vi perrumpens, ferrum in obvios quosque stringit. Cadunt e viris puerisque unus & alter. Pulsantur alii. Tres fœde mutilantur. Omnia ad cædes & rapinas spectant. Ausus tamen Etlinus intercedere, irasque militum placare. Cujus precibus atque obtestationibus id demum datum est, ut a cædibus dehinc temperaretur. Injurias tamen cæteras ædiumque direptiones nulla Patris deprecatio prohibere potuit. Ipsum maxime ex Ducibus Calvinianus quidam afflictum ad terram in mille cruces abire cum gregalibus Jesuitis omnibus jussit. Exinde in templum inclusus, quo & oppidanorum coacta turba est, solari afflictos, expiare saucios, ad Christianam omnes tolerantiam cohortari. Interim hostis arcem ac cætera pleraque subjectis facibus inflammat; mox templo, ac demum oppido quoque ipso miseros cives expellit. Eos noster cum Venerabili Sacramento instrumentoque sacrificali

1700. P. Josephi Etlin apud Altkirchenses constantia.

linteatus insequitur, pulsante, ut mos est, cymbalum ministro atque ad S. Morandi, quæ haud procul abest, ædem Sacra deportat. Tum de oppido solicitus ad hostem redit, incendia, siqua posset ratione, inhibiturus. Processitque ex sententia consilium usque adeo, ut quinquaginta domos cum Parochi ædibus & templo ab incendio eripuerit. Rem porro sacram dum asportare tutiorem in locum Etlinus parat, nova clade excipitur. Bernardus quippe Weimarius Saxo a Burgundia cum exercitu superveniens, regionem misere vastat. Neque a cædibus abstinetur. Dissipantur indigenæ. Fugit noster cum fugientibus. Cui quinque ipsos deinceps dies inter saltus & paludes pluvio usque frigidoque cælo, sine foco, sine tecto, sine cibo, nisi quem agrestes herbæ præbuissent, delitescendum fuit, quoad Friburgum tandem Brisgojæ urbem evadere licuit.

701. Fames & miles Ensishemium exagitant.

Belli porro procella dum late per Alsatiam funditur, Ensishemium quoque Societatis nostræ Collegium denuo involvit, ac propemodum evertit. Calamitatis plurimum is locus inde a principio belli hujus, sed anno maxime superiore pertulerat, ferrum videlicet, pestem, famem, vastitatem, colonorum interitum, aut fugam, ut vix centesimus quisque, agrum qui colere aut posset, aut vellet, supereſſet. Eoque miseriarum ob alimentorum inopiam ventum erat, ut abominanda quæque ac putrescentia etiam cadavera, & quæ natura horret execraturque, in remedium inediæ avidissime absumerentur. Fuitque mulier, quæ prolis emortuæ carnibus rabidam famem compesceret. Labem denique corporum luemque teterrimam insolens prorsus ciborum genus importaverat. Ad mali cumulum miles accessit Gallicus, hoc maxime tempore Germaniæ, tot jam annos miserabiliter afflictæ, infestus. Qui, dum Rheno imminet, quicquid uspiam alimenti restabat, absumpsit. Præsidii tamen *loco* jam ipsa adeo fames erat. Hæc enim Gallum hostem, cum nec transitus fluminis pateret ullus, retrocedere brevi coegit. Subin copiæ quoque Austriacæ, quæ Rhenum clauserant, in Burgundiam tendentes vexavere urbem. Quippe is belli mos est, ut patrius quoque miles perinde ac si hosti militet, in civem sæviat. Neque immune his etiam injuriis futurum erat collegium nostrum. Sed cum cernerent Præfecti, quam exhausta essent omnia domi nostræ (quippe interversis vectigalibus omnibus, ad incitas redacta familia erat) levare donis pauperiem, quam novis onerare exactionibus maluere. Cui subsidia quædam deinde Dicasterii, quod Ensishemii erat, Proceres ex Tyroli a Claudia Principe, Leopoldi Archiducis vidua, impetrarunt. Idque eo promptius, quod & necessaria valde civitati Sacerdotum nostrorum in tantis malis opera videbatur, & nihil Patres de solitis instituti officiis adhuc, æruminis licet, miseriisque ac morbis afflicti exhaustique, remiserant. Atque hoc quidem res loco Ensishemii superiore anno M. DC. XXXVI. fuere. Nunc exercitus, quem diximus, Weimarienſis, augentibus copias animosque suppetiis Gallicis, a Burgundia movere in Austriacos ausus, extremam propemodum perniciem attulit. Oppidum ille Calendis Sextilibus corona cingit, plurimaque militariter comminatus, deditionem imperat. Inhibitus primo, ac recedere compulsus repentino rumore metuque Austriaci militis, velut imminentis ab Rheno, longeque valentioris, postquam vana esse, quæ spargerentur, innotuit, iratior rediens, incensis compluribus pagis, vim oppido adhibet. Vix ducenti fuerant milites, qui cum delecta oppidanorum manu pro mœnibus pugnarent. Egregio

702. Weimarianorum, capto Ensishemio, in nostros inclementia.

gio tamen successu diutius decertatum est; dum tandem hominis unius vel perfidia, vel timiditas hosti aperuit aditum, quem cæterorum virtus occluserat. Signifer is fuit Calvinianus, qui, cùm in fugæ consilium traxisset, quam ductabat militum partem, seque in arcem recepisset, nudavit murum, quem armis tutari oportuisset. Statimque succedens hostis, propulsatis, qui cætera defensabant, irrupit, oppidumque cœpit diripere. Nobis, qui primo militum furori, utpote portæ urbis proximi, objiciebamur, satius visum est, apertis ultro ædibus, victoris arbitrium, quam dilata deditione, vim expectare. Igitur Collegii Præses cum suis pro foribus domus furentibus supplex occurrit, innocentiæ clypeo se præmuniens, ut qui nullam ulli vim injuriamve aut intulisset, aut inferri passus esset. At illi armis primum, dein conviciis acerbissimis Jesuitas omnes, tanquam malorum omnium auctores ac Reipublicæ pestem incessere, dirisque omnibus devovere, donec signifer quispiam, quasi precibus delinitus, domus Præsidem manu prehensum bono esse animo jussit, seque sociorum scilicet saluti consulturum recepit. Mox nostris omnibus unum in cubiculum contrusis, pedemque inde efferre prohibitis, ante januam excubias collocat. Ipse vero in prædam unice intentus, domum totam excussis omnibus angulis, diripere, nihilque prorsus ad humanæ vitæ usum, præter auram spirabilem relinquere, discissis quoque stragulis ac culcitris, plumisque ad ludibrium in ventos qua quaversum dispersis. Interea dum civitas expilatur, militumque furori ac libidini permittitur, Joannes quoque Philippus Comes Rhenanus, & Fridericus Marchio Durlacensis, tribunus Forbusch, aliique e primoribus Collegium intempesta, nocte ingressi, id demum nostrorum dedere precibus, ut vitæ gratiam facerent. Insecuta mox dimachorum cohors, quæ sacellum, effractis repagulis, penitus exspoliavit, ipso adeo augustissimo Sacramento ad sacrilegos pedes effuso projectoque. Sacras exinde vestes induti, caputque quadratis pileolis tecti lipsanothecas ludicro agmine cachinnos inter, jocosque scurriles ac tripudia circumgestare; alii raptis, quæ theatro asservabantur, vestibus, mitratos Præsules, alii flamines ac sacrificulos, alii Reges aut Cæsares, Angelos alii aut Diabolos, alii alias, quod histrionum, non militum est, adumbrare personas. Nocte hunc in modum exacta, mane ad seria conversi, deditionem arcis, quo propugnatores se receperant, vi minisque extorquere nitebantur. Id ipsum cives contentione pari, sed dispari consilio impense miserabilique ejulatu efflagitabant. Arce igitur tradita, civibus data quidem vitæ usura; at in despoliandis ædibus ac templis triduum ipsum insumptum est. Cumque direptores verererentur, ne quid a nobis clanculum subtractum, tutioremque in locum asportatum fuisset, Philippeos septingentos lytri nomine, urgente maxime Forbuschio tribuno, exegerunt a nostris, extremam egestatem, manusque ad vincula, quæ minabantur, objicientibus, ac palam monstrantibus, rebus omnibus, id quod suismet viderent oculis, jam ablatis, aliud plane restare nihil, nisi aut miseram servitutem, aut mortem ipsam. Neque aliud responsum tulit Rhenani Comitis œconomus, die postera aut numos, aut duos e nostris obsides minaciter exposcens. Qui tamen spe sua depulsus, sexcentis probris in Societatem jactis, minitabundus discessit, nostris interim, exhausta funditus re, cum fame, hostium omnium acerbissimo & internecino, diu multumque misere conflictantibus. Diei primæ a capta urbe prandium frusto panis nigerrimi in socios duodeviginti (tot enim erant) minutim diviso absolvebatur.

Liberaliorem cœnam, sed insulsam, quia sal deerat, præbuit porcellus, in scholæ angulo casu repertus. Postera dies præter inania leguminum folia (nam fructum hostis, in hortum quoque grassatus, decerpserat) non nisi arida poma, humore macerata, suppeditatura erat, ni panem dimidiatum, e galliario forte depromptum, miles, misericordia motus, addidisset. Tertia die frustum carnis centurio, qui de sociis unum paulo ante percusserat, inexpectata liberalitate obtulit. Die quarta dimidio Philippei pretio tantum panis, quantum antehac sestertio emissemus, comparavimus. Eo victu vitam usque eo sustentavimus, dum tandem pecunia, quam ab amicis utendam accepimus, Mülhusio subsidii nonnihil obtineremus. Interea cum pedem urbe efferre prohiberemur, post trium hebdomadum preces vix tandem, ut quinque saltem sociis alio commigrandi potestas fieret, impetravimus; cum ecce octonis post diebus ad unum omnes exulatum abire jussi sumus. Verum cum oppidani summis precibus contenderent, ne Patres omnino omnes in exilium ejicerentur, id ad ultimum evicere, binis ut Sacerdotibus cum uno rei domesticæ curatore persistere liceret. Quibus quantum porro calamitatis inter perpetuas curas ac timores, & continua ferme vitæ pericula exantlandum fuerit, alibi referemus.

Vide inf. N. 744. & seqq.

703. Brisgoiam victor Weimarius occupat.

Interea Dux Weimarius dia animo circumspiciens, qua demum ratione copias Rhenum posset trajicere, cum grandia ubique vidisset obstacula, præsertim post cladem a Joanne Werdio Bojorum Duce nuper acceptam, nactus tandem quam quærebat opportunitatem est Præfectorum quorundam Austriacorum socordia dicam, an avaritia? dum & Rheni claustra (id quod iterum iterumque Septemvir Maximilianus solicite præmonuerat) necessariis firmare præsidiis neglexere, & pecuniam, eum in finem assignatam, in suos averterunt usus, & legiones Boicas, quæ arcendo hosti insignem nuper navarant operam, in hyberna longius ab Rheno submoverunt. Quo comperto Weimarius, prægelidæ nivosæque hyemis asperitate minimè absterritus, annum M. DC. XXXVIII. expeditione, Cæsari ejusque fœderatis exitiabili, est auspicatus. Superata primum valle Delomontana, transmissoque apud Basileam perexiguis cum copiis Rheno, Seckingam oppidum repente occupat. Mox alia quoque copiarum parte transvecta, per Schœnbeckium tribunum Lauffenburgum cum ponte, quo exercitum totum percommode traduceret, intercipit. Inde Rhenofeldam, invictum antea heterodoxo Marti oppidum, obsidere valideque oppugnare aggreditur. Ibi, postquam Austriacus tandem Boicusque miles se se collegerat, bis collatis signis acerrime dimicatum est. Primum prælium, fortuna ancipiti, magis tamen Catholicis aspirante commissum, nox diremit. Verum cum hi ipsi ex improvida ducum indulgentia populabundi longius excurrerent, paucis ad signa relictis, Weimarius denuo pugnæ aleam tentare statuit eventu tam prospero, ut ductoribus plerisque (quos inter Savellius Cæsarianorum archistrategus, & Werthius Achilles Boicus) captis, totoque peditatu aut cæso, aut ultro manus dante, victoriam reportarit Catholicis summe ignominiosam juxta atque exitiosam. Mox enim Huningano propugnaculo, Rheni claustro, per Tubadelium expugnato, & Rhenofelda, ad cujus custodiam quadringenti, qui a prælio abfuerant, relicti, ex fuga una cum Furstenbergio intercipiebantur, in deditionem accepta, in Brisgoiam movit sub Martii finem. Ingens inde Friburgi præsertim, quod Provinciæ caput

Digitized by Google

caput est, trepidatio. Semel hostem iterumque ea civitas plus nimio inhumanum ac propemodum intolerabilem experta jam erat, amicarum quoque copiarum, atque adeo patriarum, jam transeuntium Rhenum, jam remeantium importunitate, violentia atque insolentia injuriæ plurimum ac detrimenti inde a biennio identidem perpessa. Quo tempore collegii quoque nostri fortunis ea illata est clades, quæ decedere socios plerosque compulisset, ni fautorum succurrisset liberalitas. Quos inter Ferdinandi præcipue Austrii, cujus imperio ductuque arma Catholica regebantur, & Claudiæ Principis, Tyrolin administrantis, in familiam nostram beneficentia eminuit. Sed cum futuros etiam in annos, porrectas curas oporteret, Basileam subinde, quæ urbs rebus tum omnibus abundabat, P. Maximilianus Eisenreich, Collegii Rector, annonæ gratia proficisci ausus, contra ac quisquam sibi persuasisset (nam & edicto ibi capitale erat frumentum efferre) benigno Consule, cujus tum fasces erant, benigno Senatu, cum in publico consessu Collegii causam peroraret, usus est. Utroque enim assentiente frumenti optimi vim ingentem haud maximo pretio avehendam curavit, mirante plebe heterodoxa, remque Jesuiticis, ut ajebat, præstigiis ascribente. Neque hac solum, sed alia insuper ratione Collegii inopiæ, Divino favente Numine, subventum est. Sororem Rector habebat, Radzivilio Principi nuptam, quæ fratris videndi incredibili desiderio flagrabat. Hanc ille invisens, exposita, ut sermo inciderat, Germaniæ nostræ, collegiique sui calamitate, tantopere commovit, ut suppetias injuriis temporum leniendis, familiæque in annum solidum sustentandæ, haud difficulter impetraverit. Cæterum quam incolumem valentemque salutaverat, morbo inopinato correptam, nec multo post extinctam vidit. Velut usque eo demum vitam Superi prorogassent, dum benefacere collegio, cui frater præesset, posset. Nec sine emolumento suo beneficium contulit. Ægrotanti quippe Frater, morientique sic, uti optaverat, adfuit. Cumque eam dape divina viatici nomine refeciset, cælesti delibuta solatio, dulcissimis JESU & Mariæ nominibus pie admodum pronunciatis, extremum vitæ spiritum edidit. Collegio porro beneficium usque eo profuit, ut in summis postea civitatis angustiis non suffecerit modo ad nostrorum, verum etiam ad externorum inopiam sublevandam.

Vide supra num. 483.

704. P. Max. Eisenreich Friburgensis collegii inopiam levat.

Ita provisum nostris Friburgi cum esset, adventantis hostis nuncius urbem nimiopere perterruit. Incolæ catervatim ad Suevos Helvetiosque; ex nostris vero, qui Theologiæ dabant operam, suis cum magistris Friburgum Nuithonum se receperunt. Bibliotheca quoque cum templi supellectili tutiorem in locum deportata. Aucto periculi rumore, alii rursus aliique Sociorum fuga sibi consuluerunt. Aliquam multi nihilominus ad civitatis obsequia stataque Societatis munia perstitere. Quorum constantiam demirati cives, cum perniciem illis ab hoste ultimam ominarentur (quippe a quo proscripti cum certissimæ necis denunciatione, siquidem redissent, annis superioribus fuissent) sane vicem eorum pertimescebant. Verum singulari Numinis favore accidit, ut supra spem prorsus non communia tantum iis mala varie demitigarentur; sed ab ipsis adeo hostibus beneficia non pauca tribuerentur. Calendis Aprilibus (dies erat Cœnæ Domini sacra) Weimarius exercitum urbi admovet, dieque Parasceves suburbia, propugnatore vacua, nullo negotio occupat. Mox locis pluribus aggreditur mœnia. Fervet diu oppugnatio. Nec segnius oppidani omnia obmoliuntur.

705. Friburgi obsidio, & deditio.

tur. Academica iis juventus, & agreſtium turba, quos intra mœnia Mars compulerat, ſuppetias ferunt. Nam militum præſidiariorum, quibus Wernerus Eſcher præfuit, exiguus erat numerus. Atque incredibili tamen virtute animi impavidaque providentia rem iſte geſſerat, parique alacritate miles obtemperabat, ipſis adeo mulieribus virilem animum induentibus, quæ certatim ſaxa murorum defenſoribus, ac materiem ſarciendis ruinis comportavere. Pugnantibus aliis, agentibusve ſtationes, alii ſupplicant ſacris in ædibus, quas & imbellis ætas compleverat. Ex noſtris alii, quibus in locis majus ab hoſte periculum imminebat, propugnatoribus aderant, ſolatio integris, ſauciis auxilio. Alii aures dabant confitentibus. Neque enim, qui pravorum error eſt militum, animi ignavi, ſed ſapienter providi argumentum eſſe dixerim armis profanis juxta ſacrisque tempori ſe præmunire. Nihil itaque defenſioni deerat, præterquam ut ſubſidii externi, ſi longius traheretur obſidio, aut virium in tanta præſidii raritate conſervandarum ſpes accederet. Cæterum cum inſtare vi maxima Weimarius, & cuniculis quoque non operibus modo, tentare mœnia perſeveraret, nihiloque minus interea conditiones civitati, quibus dederet ſe, ſatis æquas commodasque proponeret, conſilium tandem a neceſſitate petendum milites juxta civesque cenſuere. Pridie igitur Idus Aprilis urbem dedunt ea lege, ut & præſidiariis omnibus, & quibus civibus migratio placuiſſet, diſcedendi resque ſuas exportandi poteſtas eſſet. Civitati, Academiæ, Sacerdotibus, familiis Religioſis ſalva omnia remanerent. Pactio ſane haud reſpuenda, conventis ſi ſtetiſſet hoſtis. At ſecus accidit. Ipſe adeo Eſcherus Tribunus, ut primum urbe exceſſit, rebus mox omnibus eſt exutus. Aliqui diſcedentium ex urbe fuere trucidati, alii atrociter habiti, alii veſtibus quoque ſpoliati. Ex his vir erat Religioſus, cui occiſo pellem, quod ultimum reſtabat ſpolium, detraxere. Cœnobitæ cæteri varie violati, converberati, exagitati, vexatique probris, minis, terroribus, corporibus ſeminudis abacti, ſæpiusque expilati. Sex e noſtris in fuga præſidium quærebant. Quos interfectos fuiſſe fama ſparſerat. Sed ſatis erat multari verberibus, rebusque omnibus ſpoliari. Et quatuor quidem illo e numero, in iisque Collegii Rector, in tutum denique evaſere. Duos in ſuburbia hoſtis captivos, non niſi magna pecuniæ ſumma redimendos abſtraxerat. Quos inedia ærumnisque prope confectos præſidiarii demum militis opera Collegium recepit.

706. Imperata hoſtium in Societatem humanitas.

Eſcherichium Rectorem duo milites in ſylva comprehenſum ſpoliarunque, vivere tamen, latronum ſcilicet beneficio, juſſere. Quæ res novæ fabulæ materiem ſubminiſtravit. Iidem enim prædones a Collegio dein exegere centum Philippeos, promiſſos, ut ajebant, ab Rectore, quem præſenti vitæ periculo ereptum Briſachium uſque ſalvum atque incolumem deduxiſſent. Utque fidem facerent, pugillares Rectoris ſigillo, quod eidem vi abſtulerant, nunciis exhibuere. Fraus Patribus illico ſuboluit. Exactoribus tamen vehementer inſtantibus, redimendæ vexationi ſyngraphum tradunt, numeraturos pecuniam, ſimul ac fidem miſſis literis Rector feciſſet. At fraude mox ab ipſomet retecta, verſipelles ſyngraphum illam, novæ injuriæ inſtrumentum, equitum Magiſtro porrigunt. Hic pecuniam a noſtris pro poteſtate minaciter expoſcit. Sed cum ad Weimarium delata iis eſſet, is hominis proterviam execratus, pro Collegio jus dixit. Atque hic Weimarius ille eſt, Societati aliis

Vide ſupra num. 342.

Ratis-

Ratisbonæ præsertim mirum quantum infensus atque infestus, qui jam totus a se ipso diversus videri poterat. Clementia certe atque humanitate singulari nostros, cum primum officii causa se se stitissent, complexus, data dextera, non æquum modo judicem, sed & patronum se fore professus est. Rogatus porro, inimicis nostris atque adversariis, qui eo maxime tempore Societatem nostram traducere per ora hominum atque in invidiam vocare consuessent, aurem utramque ne daret, alteram Patribus reservaturum sanctissime promisit. Multo quippe compertum usu habere se id ipsum, quod Patres monerent. Studiis igitur suis negotiisque intenti, secure agerent. Curaturum se, nihil ut illis molestiæ, nihil incommodi a quoquam afferatur. Ergo homines nostri, insperato hoc Principis Lutherani favore suffulti, consueta Societatis munia sine omni periculo metuque perinde ac summa pace fruerentur, liberrime exequebantur. Nec deerant aliorum quoque Ducum Præfectorumque benignitatis in eos amicitiæque ac studii cujusdam singularis specimina. Adeo parum obtrectatores nostri veteratoriis illis, quas supra fuse recensuimus, adversum Societatem nostram artibus, atrocibusque calumniis, totque libellis famosis, alia identidem aliaque forma, lingua, interpolatione, novarum calumniarum & sycophantiarum additamento in lucem protrusis, vel apud hostes nostros profecerant; usu scilicet, frequentique interim cum Jesuitis consuetudine contraria omnia, quæ ab Societatis hostibus spargebantur, edoctos. In amicis porro longe amicissimum Christianum Caldenbach secta licet Calvinianum, sicut Ensishemii, alibique, ita & hic constanter experti sumus. Is Societatis nostræ causa omnia facere se debere arbitrabatur. Itaque appetente messis vindemiæque tempore, ille homines suos in operarum nostrarum subsidium submisit. Ille vecturas, quibus quæ protulisset ager Collegio, sub tecta nostra conveheretur, subministravit; omnibus, qui viderant, demirantibus, milites, heterodoxo sub Duce merentes, Jesuitarum quodammodo mercenarios & operarios factos. Neque vero cæterorum quisquam hostium in prædia nostra fundosque suburbanos vel pedem inferre est ausus. Quæ quidem res eo amplius habuit admirabilitatis, quod aliorum Ordinum Religiosorum cœnobia omnino decem interim expilata, misereque vastata fuisse constabat. Cumque is, quem urbi præsidioque universo Weimarius præfecerat, equos cum stabulariis collegio nostro alendos obtrusisset, atque equisonis insuper uxorem in domum nostram recipi jussisset, Patres hac de re apud Weimarium conquesti, impetrarunt facile, ut ne hospita porro id genus turbaret familiam, ædiumque nostrarum religionem contemeraret.

A num. 358. usque ad n. 439.

Vide supra num. 466.

707. Paucissimi nostri multa simul curant.

Neque tamen communibus malis collegium omnibus, sicut nec morbis gravibus vacabat. De sociis quidam tutiora petentes loca cum forte in Croatas, auspiciis Austriacis militantes, incidissent, male multati, Friburgum subinde reverterunt. Quos cum postea alio dimittere visum esset, ad quatuor demum capita redactum collegium, de ministeriis tamen officiisque ad populum nihil admodum remisit. Erat in urbe tum cœnobita quidam de S. Galli asceterio, bello pulsus, ut arbitror, e parœcia, quam curabat, Ebringana. Is sociam sacris in ministeriis operam cum junxisset nostris, hi vicem postea reddituri, parœciam Ebringæ, pastore viduatam, usque eo administrarunt, dum proprium surrogare curionem per temporis bellique injurias licuit. Quo eodem tempore Altkirchensem

ſem quoque trans Rhenum parœciam Sacerdos denuo noſter, Friburgo miſſus, indulgentibus, qui pepulerant, hoſtibus, procurrabat; uſque dum populari de Clero Vicarius duobus poſt annis ſucceſſit. Itaque ad eam ſubinde paucitatem reciderat Friburgenſe Collegium, ut non niſi terni quaternive reſtarent Sacerdotes; atque his tamen ſcholarum undecim, qua Gymnaſii, qua Academiæ adminiſtratio incumberet; eſſetque non raro, cum ter ad populum eodem die vel uni dicendum eſſet. Cæterum varia uſque fortuna his annis Friburgum, quoad hoſtis tenuit, jactabatur. Exactionibus domi, uti civitas univerſa, prædationibus foris, quas Auſtrius miles, Sylvam Hercyniam inſidens, exercebat, res familiæ exhauſta eſt. Quam tamen fruges, immuni tum quoque, intactoque ex agro collectæ levabant, & Fridericus Kanonski, hoſtis licet, benignitate ſua, ac munificentia ſolabatur, quippe qui & munera liberaliter ſane frequenterque domeſticum in ſubſidium miſit, & ad menſam ſuam Patres non raro adhibuit, nec interviſere ipſe domi noſtræ, iisque colere officiis, quibus amiciſſimus quisque conſueſſet, omiſit.

708. Patrum aliquot patientia, & dies ſupremus. *Supra n. 198.*

In malis porro noſtris Friburgi facile maximum illud acciderat, ut Sacerdotes duos, eosque peregregios collegium atque adeo Provincia, immaturo fato præreptos amitteret. P. Conradus Bürgi Waldishutanus e Diœceſi Conſtantienſi, maximo animo vir, atque ad agenda omnia, ſed & ferenda, vel ſi moriendum, promptiſſimo, idemque ipſe, quem captum a Suecis in Bojaria, diuque ac miſere vexatum pridem alibi memoravimus, non modo laboris plurimum, atque ærumnarum per hæc tempora, in obſidione præſertim Friburgenſi, exhauſerat; ſed, cum eſſet de numero ſociorum ſex, quos, dedita urbe, diffugiſſe cum turba ſupra diximus, exceptus verberibus, ſpoliatus veſtibus, barbarumque in modum exagitatus, vix demum vivus evaſerat. Manus præſertim graviter inde affectas debilesque ob nervorum contractionem habere cœperat. Oenipontum ſubin fuga delatus, cum recreari nonnihil, manuumque percurandarum ſpe certiſſima gaudere videretur, reſoluti ſtomachi vitio ad extrema paulatim redactus, undecimo quam aufugerat menſe e vita migravit. Haud minus noxæ labisque ex obſidione P. Petrus Udri, Friburgenſis Helvetus, retulit. Is mala ſuperiora omnia Friburgi laboresque aſſiduos exantlaverat, cum novem admodum annos modo Philoſophicas, modo mathematicas traderet diſciplinas. Adventante Weimario, cum integrum illi eſſet alio commigrare, ad civitatis obſequia remanere ultro animum induxit, mœniumque propugnatores Conſilio atque opera haud ſegniter adjuvit. At ecce ibi aſſeris, ex alto forte ruentis, impacta in caput moles, tam graviter hominem afflixit, ut imbecillæ dehinc ambiguæque fere valetudinis incommodis perpetuis laboraret. Lucernam deinde Helvetiorum urbem adulta jam ætate vocatus, ut P. Georgii Bantelii defuncti vices in ea Theologiæ parte, quæ ad mores pertinet, prælegenda ſuppleret, quanquam intelligebat, minime ſalubrem eum corpori affecto locum fore, deprecari tamen migrationem noluit; cum non aliud ſibi accidere gratius poſſe ſignificaret, quam ſi vitam Divino Numini religioſæ obedientiæ velut ſacrificio quodam immolare liceret. Docere igitur in Lyceo illic aggreſſus, haud ſane multum proceſſerat, cum epidemico, qui tum Lucernæ graſſabatur, morbo correptus, ſecundum iter & ipſe iniit, præeunte Bantelio. Hic eodem quoque morbo, quem pio apud ægrotos miniſterio contraxerat, extinctus eſt, vir operæ utiliſſi-

lissimæ, qui scholastici officii solertiam cum summo studio juvandi animas atque ad salutem adducendi sociare consueviſſet. Nec ille expers erat malorum, quæ Friburgi Socios, hoste urbem premente, superioribus annis afflixerant. Etenim cum per calumniam in suspicionem attentatæ proditionis, quemadmodum loco suo narratum est, collegium nostrum traheretur, atque in quæstionem ex Patribus repente quatuor postularentur, Bantelius in eum numerum ac nempe in gravissimas carceris ærumnas, atque adeo in tormenta & mortem (namque eo res spectare videbatur) ultro se obtulit. Nec minore animo injurias deinde multiplices ac vexationes, ipsumque tandem exilium cum collegis pertoleravit. Suevus is erat, Augustanæ Diœcesis, medio ætatis cursu, votis quatuor Deo Societatique obstrictus. *Supra n. 324. & seqq.*

709. In Würtembergia nostrorum fuga, & reditus.

Cæterum quo tempore Brisgojam Weimarius, eodem auspiciis ejus Tubadelius Würtembergiam invaserat. Quatuor ibi sedes post victoriam Nœrdlinganam Societas jussu & auctoritate Cæsaris posuerat, Stutgardiæ videlicet, Tubingæ, Bachanangii & Gœppingæ, quæ hostili hac incursione qua turbatæ, qua disturbatæ fuere. Fugerant præpopere Austriaci, qui magistratum gerebant Stutgardiæ; cumque illis de nostris quoque Sacerdotibus unus discesserat, altero persistente. Qui a militibus captus, pauloque post beneficio amici, quem nactus vel inter hostes fuerat, liberatus, ad tutiora ipse quoque se recepit. Bachanangii bini Sacerdotes (nam totidem has tenebant sedes) hostium furori se subduxerant. Tubingæ, ubi copiæ Catholicæ a clade Rhenofeldæ accepta se collegerant, & Gœppingæ, qui remotior ab incursionibus locus erat, stationem utrique retinuere. Mense dein Majo, cum superior denuo fortuna belloque Catholicus esse exercitus, & recipere amissa per Würtembergiam, cœpisset; reduces, qui fugerant, in suam quisque stationem Patres, per menses aliquot satis tranquille egerant, nisi quod integranda res nostra erat Stutgardiæ, ubi domum hostis expilaverat.

710. A Georg. Eberhardo Duce acerba vexatio.

At exeunte Octobri, cum Georgius Eberhardus, Würtembergiæ Dux Lutheranus, in territorium suum, unde ad id usque temporis exulaverat, revertisset, alia denuo rerum facies, alia fortuna esse hominibus hic nostris cœpit. Jam ille biennio ante, redire ut liceret, Principum quorundam, ac Saxonis maxime Septemviri patrocinio impetraverat. Sed expectandum erat, quoad publicis in comitiis de conditionibus, quibus rediret, conveniſſet. Nunc ita patriæ suæ est redditus, ut res tamen Ecclesiastica, quemadmodum ex Cæsaris edicto constituta erat, intacta prorsus, atque adeo in ditione Catholica, sub iisque ipsis, qui ad eum diem administrassent, Sacerdotibus relinqueretur. Itaque satis cautum stationibus hic nostris ac sedibus, nequid novaret restitutus Princeps, videbatur. Verum enimvero tot tantisque vexationibus, exactionibus, insidiis, machinationibus, strophis technisque subdole artificioseque excogitatis identidem exagitabantur Sacerdotes nostri, ut tandem a Cæsare, qui eosdem in Würtembergiam introduxerat, nova petere & implorare præsidia cogerentur, misso Viennam P. Georgio Raw. Mandata hic quidem & literas, quibus injuriæ inhiberentur, inde attulit. Remediique nonnihil ab his, sed ad breve spatium, fuit. Nec P. Antonii Weinhard, quem ad sedes nostras inspiciendas Provinciæ Præses illuc legaverat, quicquam valuere consilia. Sufferre igitur patienter oportuit,

711. P. Matthias Kirchmayr moriens, modestiæ exemplum.

quæ prohibere aut emendare non licuit. Ex Sociis porro, qui in Würtembergia reducendis ad veram Christi fidem animis operam dabant, P. Matthias Kirchmayr, cum phthisin, febremque hecticam concionando, opusque Evangelicum dies noctesque continuando contraxisset, Landishutum, patriam suam, curationis gratia haud ita pridem translatus, ingravescente malo, supremum diem propemodum juvenis obiit. Qui cum vitæ finem jam jam instare animadverteret, collectis omnibus, quæ supererant, viribus, Societatis nostræ vestibus indui, Sacramentisque muniri nuda positus in humo voluit. Unde levari cum ob Christianæ humilitatis studium nollet; subin vero ob accelerandæ mortis periculum ne posset quidem, eo situ animam ita, ut erat modestissime compositus, exhalavit. Mortui corpus, cum necdum templi nostri ædificium esset absolutum, apud PP. Franciscanos, qui & justa omnia cum nostris peregere, sepultum est, præcipuo sane Religiosissimæ familiæ in Societatem nostram benevolentiæ argumento.

Cap. LVIII. *Hieremiæ Drexelii laudum epitome.* Obiit. Ao. M.DC XXXVIII. medio Aprili.

712. Drexelii adolescentia, & juventus; *Jerem. c. 1. v. 10.*

SEd jam calamum Landishuto Monachium avocant parentes [illegible], de Provincia nostra, quin & toto orbe Christiano scriptis [illegible] quam optime meriti, Hieremiæ nimirum Drexelii, eodem hoc anno M. DC. XXXVIII. Monachii decimo tertio Calendas Maji operibus bono publico elucubrandis sancte immortui. Natus is erat Augustæ Vindelicorum anno 1581. die 15. Augusti, Deiparæ Virgini in cœlum assumptæ sacra. Quod quasi prognosticon videri poterat, infantem hunc Cælitum Reginæ cultorem singularem, strenuumque honoris Mariani vindicem ac propagatorem aliquando evasurum. Sacro in baptismate fortitus est Hieremiæ & nomen, & omen. Quippe quem, perinde atque olim vatem illum cognominem, *constituit Dominus super gentes & regna, ut evelleret, destrueret, disperderet, dissiparet, ædificaret, ac plantaret.* Id quod ore, voce, calamo, totque libris in lucem editis, virtutumque ac vitæ religiosissimæ exemplis cumulate præstitit. Ac licet parentes nactus sit tenuis fortunæ, sectæque insuper Lutheranæ; jam inde tamen ab adolescentia ad religionem orthodoxam singulari DEI Deiparæque beneficio est reductus. Virtutis autem, quæ vel ethnico teste, vera summaque Nobilitas est, & doctrinæ prorogativa immortalem nominis celebritatem per orbem Christianum universum est consecutus, sacer Orator Scriptorque longe illustrissimus. Patre, qui & ipse a fide Catholica non admodum alienus erat, præmatura morte sublato, jam sui quasi juris & mancipii, ad Societatis nostræ scholas primum, tum & ad religionem Catholicam, ac Sodalitatem Marianam, ipsumque adeo Societatis nostræ Institutum animum totus adjecit. Quanti porro fecerit Sodalitatem, quam dixi, Marianam, & quid quantumque eidem debuerit, ipse de se eo in libro, quem *Nicetæ* nomine partheniis Germaniæ nostræ cœtibus inscripsit, profitetur. *Quicquid ego adolescens*, inquit, *vel literarum, vel pietatis hausi, id B. Virginis Sodalitati acceptum refero. Et hoc orbi testor. Vobis debeo, & vestris cœtibus, quod Virginis filius JESUS in suam me Societatem prorsus indignum admiserit. Ingenue fateor: Absque Sodalitio vestro fuisset, periissem, & plures mecum alii.* Societatem vero nostram post Rhetoricæ studia, cum decimum septimum ætatis annum ageret, Landsbergæ ingressus est sexto Calendas Augusti anno M. D. XCVIII. Duobus pro Societatis more annis in tyrocinio positis, tres exinde addiscendæ Philosophiæ dedit Ingolstadii. Mox Dilingæ disciplinas

Digitized by Google

disciplinas humaniores quadriennio, & quidem jam tum Rhetoricam tradidit biennio. Cumque in eo maxime genere excelleret, Theologicis post vacans studiis docere simul juniores nostros, philosophica nuper egressos palæstra, atque instituere præceptis omnibus artibusque politioris literaturæ (qui studiorum nostrorum mos tunc fuerat) jussus est. Sacerdotio demum initiatus, cum per valetudinem, qua imbecilla admodum utebatur, aliis impar muniis existimaretur, Gymnasio nostro Monachii primùm, dein Augustæ binis utrobique annis præfectus, conciones insuper ad discipulos nostros Monachienses eodem tempore habuit. Tum in palatio Maximiliani Bojariæ Ducis verba publice facere Ecclesiastes aulicus magna Principis voluntate summaque omnium approbatione exorsus est: alteroque post anno quatuor vota solemnia nuncupavit pridie Calendas Augusti. Qua die Principes Domus Boicæ omnes, hosque inter Ferdinandus quoque Septemvir Colonienſis in collegii nostri cœnaculo, id quod solebant, epulati sunt. Pollebat Drexelius, quantumvis infirmus ac debilis, præcipua quadam dicendi vi & eloquentia, cujus jam tum, cum studiis dabat operam, Latina non minus quam veneracula oratione eximia prorsus edebat specimina. Itaque summis quibusque cathedris, nisi virium imbecillitas obstaret, par omnino habebatur. Ipse obedientiæ nixus religione, debilitatem corporis magnitudine animi, fiduciaque subsidiorum cælestium fulciebat. Et favente Deo, qui vere & ex animo obtemperantibus augere vires facultatesque supra humanum etiam, ubi res poscit, modum consuevit, Concionatoris Aulici munere tres & viginti omnino annos continenter sic est perfunctus, nullo ut unquam, quo perorandum esset, die non integro corporis vigore, non voce ac spiritu verbis pari, atque auribus, ad multitudinem cupientissimam diceret. Erat quidem pertenuis dicenti vox, atque exilis, cæterum clara satis, neque ingrata, aut quæ locum, ubi dicendum esset, minus impleret. Dictio eloquens inprimis, temperateque, sactum ut oratorem decet, ornata; erudita eadem & copiosa, neque gravior doctrina, ac pondere sententiarum, quam candore quodam ingenii, pietatisque sapore suavior. Nihil fucatum in verbis, nihil in gestu, voce, pronunciatione affectatum. De se ipse, cum indicaret se se apertius: *Liber*, inquit, *natus sum. Nec auribus servire didici, aut ad pompam loqui.* Nimirum fructum profectumque animorum, non gloriam suam, non plausum, non oratoris nomen dicendo aucupabatur. Animis vero quo magis prodesset, vim nervumque orationi assidua cum Deo communicatione, jugique precandi studio conciliabat. Piissimæ præterea vitæ exemplis quicquid afferebat in medium, non declarabat solum, sed commendabat maxime persuadebatque, multo etiam factis, quam verbis eloquentior. Itaque gratulabantur sibi passim omnes, cum vel videre Drexelium, non modo cum audire contingeret; stantisque in suggestu ante species, quam oratio audientes movebat. Nec deerant, qui majus quiddam, quam humana ferret conditio, in concionante suspicerent. Extitit ex auditorum numero illustris genere atque auctoritate vir (Thimon Lindelo) imperio militari inde a multis annis, gestisque bello rebus inclytus, qui coram Rectore collegii nostri Monachienſis affirmate sancteque asseveravit, visum sibi Drexelium non semel, cum verba faceret e superiore loco, admirabili quadam luce circumfusum, radiisque toto, quo extabat, corpore coruscantem. Idque jurejurando, dataque in testimonium syngrapha, quo major esset rei insolitæ fides, confirmavit.

713. Eloquentia sacra.

714. Volumina.

Inter hæc Drexelius in communem omnium utilitatem intentus, animum etiam ad ſcribendum adjecit, editis magno numero piis opuſculis, quæ non uſu minus, quam fama per orbem Chriſtianum hodieque celebrantur, eo exarata atque elaborata ſtylo, quem nemo non admiretur. Pietatem ibi ac religionem certare cernas cum eruditione, ſanctitatem gravitatemque doctrinæ cum ſuavitate orationis atque amœnitate, ſimplicitatem demum ac modeſtiam ſcriptionis totius cum dignitate atque elegantia; ut haud facile ſtatuas, magisne afficiat animos delectando, an docendo inſtituat excolatque. *Hoc*, ait in ſuo Phaethonte, *laboro, ut e meis ſcriptis ſiqui velint, diſcant pie ac pudice vivere.* Profana porro, quam ex ethnicis quoque ſcriptoribus, puta Epicteto, Seneca, Plinio, aut Poetis hauſerat, eruditione (id quod vitio quidam illi vertere videbantur) non ut magiſtra virtutis, ſed miniſtra duntaxat & pediſſequa; ubi res & locus tuliſſet, aliorum ſcriptorum more, neque adeo ſine exemplo graviſſimorum Eccleſiæ Patrum, ipſiusque gentium Doctoris utendum ſibi exiſtimavit; eoque id magis, quod hac velut eſca illecti exquiſitioris eruditionis homines, quibus quo delicatior, eo quoque faſtidioſior guſtus, adduci citius ad rudem etiam ſimplicemque Chriſtianæ pietatis diſciplinam poſſe viderentur. Itaque incredibile dictu eſt, quanto exemplarium numero, qui vel in ſola urbe Monacenſi pauculos intra annos centum ſeptuaginta millia ſuperabat, religioſiſſimi hujus ſcriptoris opuſcula omnia, quam brevi temporis ſpatio aliis aliisque typis recuſa, in omnes late regiones, cum vixdum in lucem prodiiſſent, pervaſerint, ita ut omnibus ferme cultioris Europæ linguis loqueretur repente Drexelius, atque innumera hominum millia doceret abſens, & ad omnem virtutem informaret. Inter omnes tamen editiones eminent opuſcula Monachii primis typis vulgata, quæ auctor ipſe recognovit correxitque, ac perappoſitis & exquiſitis imaginibus atque emblematis a Raphaele Sadelero ſcalptore perinſigni in æs inciſis exornavit. Sine quibus haud ita facile aſſequi licet ſcribentis mentem. Quid quod errata non pauca in plures alias editiones, librariorum, ut fit, incuria irrepſerint?

715. Quantus libris ejus honos ſit habitus.

Quanti vero à doctiſſimis quibusque clariſſimisque viris Drexeliana quælibet lucubratio fieret, ex epiſtolis, quas multi ad illum, etiam exteri atque ignoti, luculentas prorſus, plenasque officii dederunt, exiſtimare licuit. Ex omni numero unum juverit alterumque ſubjicere exemplum. Petrus Aloyſius Carafa, e Ducibus Nuceriæ, Epiſcopus Tricarienſis, Sedisque Apoſtolicæ ad Rheni tractum, & finitimas partes Inferioris Germaniæ Legatus, Leodii ſcribens Drexelio 19. Aprilis anno 1630. *Quam ſero*, inquit, *in manus meas Paternitatis veſtræ Opuſcula venerunt, tam avide ea evolvo quotidie, & eadem lectitando fatigari facilius, quam ſatiari me poſſe ſuaviſſime experior. Admiror in elocutionis flore pietatem, gravitatem ſententiarum in verborum concinnitate; acumina inſuper, & lumina, & dicendi docendique promiſcuam in eis elegantiam non magis ſuſpicio, quam amo. His porro artibus incitatus, volui abſens cum Paternitate veſtra amicitiam inire, & animi mei perſtudioſa officia omnia offerre. Vetus cum hominibus Societatis JESU mihi eſt conſuetudo, quam a puero cum literis & moribus primis hauſi, ac ſemper colui &c.* Hæc Carafa. Cui cum Drexelius anno eodem Opuſculum de Inferno dedicaſſet, xeniique loco obtuliſſet, ille alteris literis agens gratias: *Hunc ego libellum*, inquit, *inſcriptum nomini meo accepi feliciſſime ſub ipſas Calen-*

Digitized by Google

Calendas Januarias; nec xenio gratiore, aut magis honorifico potuisset me Paternitas vestra exhilarare. Ut donum permagni æstimem, facit præstantia auctoris, quem amo & colo, & connumero in præcipuis viris hujus seculi. Glorior à pueris, me educatum fuisse sub disciplina Patrum Societatis JESU, vel ex eo capite, quod is Ordo viris eximiis abundet in omni eruditionis laude. Inter quos habebitur semper a me in honore præcipuo P. Hieremias Drexelius, carum & clarum nomen, & cui me nominibus pluribus obstringi fateor. His literarum fragmentis integram unam adjungere lubet epistolam, quam inde ab Italia Marcus Antonius Scipio de S. Benedicti familia Scriptori huic nostro misit. *Admodum Reverende in Christo Pater. Tuis asceticis libellis, quos libenter evolvi, meminisse non possum, quicquam aliquando limatius perfectiusque me legisse. Rara omnigenæ eruditionis & doctrinæ copia, selectis exemplis, eleganti stylo, dilucida brevitaee, & quod caput est, jucundis pietatis sensibus, & stimulis ubique referti, legentis animum suavissime afficiunt, validissime commovent, & feliciter triumphant. Nihil in eis non amo, suspicio, exosculor. Quid quæris? Plane aurei mihi videntur, & ad meum palatum confecti. Faxit Deus, tam locupletis thesauri opibus extremæ virtutis ac pietatis, qua premor, inopiæ abunde prospiciam. Equidem nisi longe alter ab altero abessemus, quo te, quem unice amo & colo, quamprimum adire, præsentem videre & alloqui mihi liceret, enixe a meis moderatoribus contenderem. Nunc autem quoniam illud ipsum per longa regionum intervalla non datur, quod reliquum est, ut hisce literis te conveniam, & amorem observantiamque erga te meam contester, libentissime usurpo. Quin operam meam, etsi pertenuem & pene nullam prolixe tibi deferens ac dicans, illud vicissim a te pro tua humanitate & de aliis bene merendi cupiditate ac studio postulare non dubitem, ut ad ea, quæ hactenus scripsisti divina prorsus opuscula, geminum adhuc adjectum velis; De augustissimo scilicet Missæ sacrificio, & religiosa disciplina, seu de Sacerdotum, & Religiosorum hominum obligationibus. Hoc tu munere tam præclaro non me solum, sed plures alios, qui mecum illud ardentissime cupiunt, & summis precibus a te efflagitant, insigniter demerebere. Ad me quod attinet, illud tibi certissime persuaderi velim, nihil mihi æque gratum jucundumque esse posse, quam si quid aliquando tua causa posse & præstare contigerit. Vale præsentis ævi Phœnix, ac Phœbe, ætatem sanam, vegetam & bene longam, ut tuis lucubrationibus humanas mentes, quod jam diu egregie facis, plures adhuc annos copiose illustres, & luculenter ad pietatem accendas. Ex Placentino S. Xysti cœnobio. Nonis Febr. 1631.* Ita ille. Ita alii etiam, qui de Scriptore nostro quid sentirent, consimilibus literis prodidere.

716. Quantum etiam acatholici fecerint.

Neque vero Catholicis tantum lectoribus Drexelii scripta, sed heterodoxis etiam passim in pretio fuere. Complures certe istorum Monachium profecti, in parte quadam felicitatis ponere videbantur, si vel conspicere Drexelium, ac nosse de facie licuisset. Absentes alii, qui libros ejus pervolverant, hac una re dolere se ostendebant, quod non videre Scriptorem item, & coram colere officiis contingeret. Cujusmodi exempla in iis etiam commentariis, in quibus belli Suecici descriptæ res sunt, me legere memini. Sed illud præ cæteris memoratu dignum. Lutheri præco quidam cum ab ultima usque Germania unius Drexelii visendi desiderio Monachium advolasset, præsentisque oratione multo ma-

Digitized by Google

gis, quam stylo absentis affici se sentiret, instituendum se tractandumque optimo Patri sic tradidit, ut, qui magister erroris advenerat, veritatis discipulus, fideique Catholicæ defensor discederet. Neque is unus erat, qui Drexelio Doctore resipiscceret. Alii plurimi præterea saniora tum demum, verioraque, cum Drexelium legissent, sapere didicerunt. Itaque irritum haud fuit scriptitantis votum, sæpiusque cum gemitu illud ingeminantis: *O si ministro me uti Deus vel in unum aliquem hæreticorum cum Ecclesia Catholica reconciliandum vellet! Næ ego id pretium operæ meæ laborumque omnium longe maximum existimarem!*

717. Industria Drexelii admirabilis.

Tam inusitatam ac propemodum immensam, qua omnis ejus scriptio abundat, eruditionis copiam præcipua quadam non diligentia modo, ac sedulitate, verum arte etiam atque industria inde ab adolescentia comparaverat sibi, auxeratque in dies, & accumularat. Quæcunque scitu, vel memoratu digna accepisset unquam visu audituve, quæcunque libris ullis, monumentisque literarum prodita legisset (vix autem erat Scriptorum genus, quin lectitaret) altius in animum solebat demittere. Utque consuleret memoriæ, in tabulas, in adversaria, in commentarios referebat excerpta, certoque ordine, quo promptius postea reperirentur, disposita conservabat. Qua quidem de re admirabilia quædam, & nisi proprio scripto eoque peculiari Drexelius ipse demonstrasset, incredibilia propemodum tradita accepimus. Lectorem noscendi cupidum ad opusculum illud remittimus, quod anno vitæ ultimo Drexelius rogatu Sociorum, Præsidumque jussu publici juris fecit, inscripsitque *Aurifodinam Artium & Scientiarum omnium.* Ubi exquisite multa sciteque, more suo, de arte illa sua atque *excerpendi solertia* disputat. Unum illud nobis dixisse sufficerit, excerptorum Drexelii tam grandem fuisse, tamque locupletem thesaurum, ut, quanquam edita tanto numero opuscula funditus illum exhausisse videri poterant, residuæ tamen materiæ tanta superarit copia, quanta binis minimum opusculis in singulos annos deinceps edendis, si vel centum ipsos annos Scriptor provixisset, abunde esset suffecturа. Sic enim de se ipse in Aurifodina: *Candidissime,* inquit, *dico: Da mihi centum annos & acriores oculos, & ego in annum quemlibet duos minimum libros polliceor materiæ diversæ. Quam liberaliter, sat scio, subministrabunt excerpta.*

Part. 1. c. 8. sub finem.

718. Divinorum & æternitatis cura.

Cæterum nobilior multo ac pretiosior pietatis virtutumque omnium thesaurus est, quem Drexelius tot annis studiosissime collegit, suisque in libris, tanquam totidem gazophylaciis, in communem omnium usum reposuit. Has ille opes congessit ex disciplina Instituti nostri, atque ex iis potissimum, ut verbo ejus utar, fodinis, quas Societatis nostræ parens Ignatius tum in aureo illo libello, quem *Exercitiorum spiritualium* dicimus, tum vero in libro *Constitutionum Societatis JESU* detexit aperuitque. Quibus quidem in fodinis tanto studio Drexelius, tantoque elaboravit quæstu fructuque, ut persuasum Sociis pariter, externisque fuerit, omnes eum virtutum numeros explesse. Cujus proinde qui expetierit effigiem, in ejus maxime scriptis repererit. Ubi sat scite semet, intimaque animi sui expressit. Et quamvis sua illa ipse decora celare, id quod perfectis hominibus antiquissimum est, cæteroqui studuerit; cavere tamen haud potuit, quin varie perinde atque ignis, qui latere nequit, sui præberet indicium. Ex quibus nonnulla juverit, quæ spatim adnotata

Digitized by Google

tata sunt, strictim attingere. Constat illud in primis, quæ sæculi hujusce sunt, pro nihilo omnia despexisse ; at vero in desiderio & contemplatione rerum cælestium perpetuo defixum tenuisse animum. Assidua illi memoria erat æternitatis ; mentio quoque, cum verba faceret, cum scriberet, cum sermocinaretur, longe frequentissima. Neminem ullum committere debere ajebat, quin suus quotidie sit monitor, ac minimum ter nulla non die consideratius ingeminet : *Æternum! æternum! æternum!* Ipse quartam quotidie horæ partem considerandæ æternitati impendit. Fuitque primum omnium illud scribentis opusculum, quod præfert nomen *Æternitatis*, tam præstans idem, tamque ad percellendos salubriter animos accommodatum, ut multos constet ; illo potissimum docente, humanarum rerum perspexisse inanitatem, atque ad religiosa claustra, tanquam asyla tutissima, confugisse. Quo ipso tamen de opusculo Drexelius, morti jam proximus : *Putabam*, inquiebat, *me scripsisse aliquid de æternitate ; sed nihil est.* Et vero parum, aut nihil videri poterant, quæ scripsit, si comparentur cum iis, quæ egit. Quandoquidem tota ejus vita non nisi continua quasi meditatio erat æternitatis. *Ego*, inquit in Prodromo Æternitatis alieno sub nomine, *curro ad æternitatem ab anno 1581. a mense Augusto, a die 15. Augusti, & annos æternos in mente habui.* *Cap. 2. §. 10.*

719. In Christum, in Christi Matrem, in cælestes Genios pietas.

Cum itaque omni die, imo & hora stare se crederet ad januam æternitatis, quo magis consenescebat corpore, eo magis spiritu adolescebat. Ante omnia eum sibi propitium reddere satagebat, cui instante decretorio illo temporis puncto, ex quo tota pendet æternitas, sistendum se norat, tanquam supremo Judici. In hunc e cruce pendentem, & in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento præsentem, præcipua quadam religione ferebatur, præsertim cum rem divinam perageret, cui tertium plerumque horæ quadrantem solebat impendere, cælestibus totus deliciis affluens. Forte evenerat, ut sacris jam vestibus indutus, aræ ministrum opperiretur, cum P. Wolfgangus Gravenegg, Collegii Rector, recens ipse a sacrificio superveniens, suscepto ministri munere, Drexelium ad S. Crucis sacellum, basilicæ nostræ Monacensi contiguum, ubi sacris plerumque operari consueverat, deducere non dubitavit, sacrificantis juxta ac sacrificii æstimator æquissimus. Virgineam Dei matrem singularibus prorsus officiis sibi demereri studebat. Ei se, suaque omnia, atque extremum præcipue vitæ diem commendabat, flexis, cum solus ageret, genibus salutationem Angelicam, verbaque illa *& in hora mortis nostræ* magno animi fervore pronuncians. Sanctos Angelos omnes, eumque præcipue in cujus ipse tutela esset, quam studiosissime coluit. Quorum ope ac beneficio multis magnisque se periculis ereptum gratus confitebatur hisce verbis : *Testor ego, volare me non didicisse ; sed præcipitem e scalis in saxa, præcipitem e clivo, & curru everso in Danubium, incolumem evasisse (ut alia pericula taceam) non sine opitulante Angelorum manu, tum præsentium maxime, cum plurimum urgent pericula.* Itaque pia & ipsos preces quot horis appellare consueverat.

720. Patronos menstruos summo studio observat.

Pari studio atque industria cum alios Cælites, tum eum præcipue, qui menstrua ipsi sortitione patronus ex more Societatis obtigisset, devenerabatur, alios ad id ipsum adhortans in Trismegisto suo, ubi, *Non satis est*, inquit, *menstruas schedas flexo poplite, reverenti manu, pioque osculo*

Digitized by Google

Lib. 2. c. 9. §. 3. *oſculo excipere, perlegere, retinere, niſi & Divos in iis deſcriptos colere, & virtutem in iis notatam placeat exercere. Nemo Virtuti favet, niſi qui eam ſequi poteſt, & Cœlites nemo experitur propitios, cum moritur, qui eos ſibi amicos non conciliat, dum vivit.* Hinc ipſe Cœlites menſtruos quotidie ad agonem ſuum invitare, ſuumque e vita exceſſum obnixe commendare ſolebat. Subſcriptam ſententiam quoties legit, toties novum ſibi calcar addi ſenſit ad virtutis augmentum; tantique æſtimavit, ut *Ibid. c. 7.* ſcribere non dubitarit, hujusmodi ſententiolam: *ſæpe alicui plus attuliſſe emolumenti, quam ſi is omnia Abulenſis Præſulis Toſtati volumina evolviſſet.* Adeo parva licet, imo & minima, maximos ſæpe afferunt fructus. Precandi porro ſtudio & ipſe ſummopere ac ſine intermiſſione deditus erat, & id ipſum in *Rhetorica ſua cœleſti*: alios docuit, magiſter hac in arte omnium præſtabiliſſima longe exercitatiſſimus. Cui preces, quas jaculatorias dicimus, adeo familiares erant ac frequentes, ut plus centies de die iteraret, atque his velut follibus divini amoris ignem, quo perpetim flagrabat, aut magis accenderet, aut tanquam pabulo jugiter aleret, foveret, augeretque.

721. Quanta in Drexelio fuerit ſui contemptio.

Sed admiranda maxime Chriſtiana humilitatis modeſtiaque in Drexelio virtus fuit. Qui cum ignorare non poſſet, quod munificentia in dies perſpiciebat, quam magni ab omni propemodum Europa & ipſe, & ejus lucubrationes fierent; adeo procul tamen non modo a faſtu omni atque ſuperbia, ſed vel a ſenſu humanæ gloriæ aberat, ut pro abjectiſſimo ſe nihilominus, & cujus nullam quisquam habere usquam deberet rationem, privatim publiceque gereret; neque adeo dubitaret ad infima quoque obſequia muniaque, ubi res ferret, ſe demittere. Quo in genere haud immemorabile illud quoque exiſtimem, quod inde ab ea die, cum Bohemico ex bello Monachium, ſecutus Principem, revertiſſet, ſeptendecim ipſos continenter annos concionem domeſticam ſingulis adeo hebdomadis ad Fratres noſtros, Marthæ muniis addictos, eodem tenore eademque animi alacritate, qua publicam illam ſplendidamque ad Principes ac Proceres in aula habere perſeveravit. Mos erat id temporis, ut Fratres noſtri panni rudiſſimi præſegmine pro cingulo, quo tunicam adſtringerent, uterentur. Semper enim Societas noſtra faciendum ſibi exiſtimavit (id quod aliis quoque Religioſorum hominum familiis uſitatum) ut, quemadmodum conditione atque officio, ſic veſtitu cultuque, qui muniis domeſticis deſervirent, ab Sacerdotibus, & iis qui Sacerdotio deſtinati eſſent, diſcernerentur. Drexelius, qui ſemet apud animum ſuum infra omnes abjiciebat, eundem cum Fratribus cingendi morem tenuit conſtanter; idque Paupertatis etiam religioſæ ſtudio, quam ille cordi ut maxime habuit. Itaque cubiculum, quod incoluit, veriſſimum Paupertatis domicilium dixiſſes, ubi præter libros, quibus carere haud poſſet, inveniſſes nihil. Acciditque Brunovii Bavariæ oppido, ubi cum Maximiliano, cum bellum ferveret Suecicum, commorabatur, ut a miniſtro, per quem Princeps vocabat, diu multumque fruſtra quæſitus, pene lectulum tandem reperiretur, indumenti quiddam farciens, quod viginti annorum uſu detriviſſet. Junior cum eſſet, utereturque valetudine jam tum uſque adeo tenui, ut ambigerent Præſides, utrum Theologiæ Scholaſticæ, quam vocant, ſtudiis addicerent: Cumque jam eo flexiſſent conſilia, morali ut Theologiæ operam dare juberetur, ipſe hilare lubenterque acquievit, in eosque ſubinde pugillares, in quibus animi decreta, ad virtutem perfectio-

Digitized by Google

fectionemque ſpectantia, deſcribebat, id ipſum retulit : „ Æqui boni„ que facturum ſe, quicquid contra atque ſua voluntas ferret, de ſe „ ſtatueretur. Minime vero apud alios quicquam ulla unquam ratione „ queſturum. Fixum enim ratumque illud habere : Acquieſcere qui„ busvis in rebus ; indigne ferre nihil ; juſta omnia cenſere. Quippe „ cum ſe ipſe mortalium omnium ineptiſſimum ſciret, ineptiaque ipſa „ ineptiorem. „ Hæc ita ipſe quidem. Sed aliter ſenſere Præſides, qui & aliud ad extremum decrevere, lætitia exultante Alberto Muſcai, qui exinde Drexelii loco in Theologia Morali operam ponere juſſus eſt, coram tyronibus, quos Landſpergæ quatuor & triginta omnino annos ad omnem virtutem informabat, ac manu quaſi ducebat, præ gaudio ſæpius exclamare ſuavemque DEI providentiam prædicare ſolitus : *Quantum, enim* inquiebat, *detrimenti Chriſtiana feciſſet Respublica, ſi me in perdiſcenda Theologia Drexelio præferri contigiſſet, totque ejusdem conciones ac libelli probatiſſimi, quos ex iis concinnavit, concinnisque typis vulgavit, intermiſſi fuiſſent !* Theologiæ porro ſtudia exorſus, cum ex virium debilitate breviſſimum ſibi vitæ curriculum anguraretur, id a Superis petiit, eo uſque ut producerent vivendi ſpatia, donec initiari Sacerdos, cœleſtemque immolare hoſtiam vel ſemel poſſet. Quod ita deinde conſecutus eſt, ut primo illi ſacrificio ſuperſtes annos duo detriginta, univerſe ſeptem & quinquaginta vivendo impleverit, idque conſtanti ſemper, quanquam imbecilla uſque valetudine, quam victu tenuiſſimo, mirabilique diæta ſuſtentavit, nunquam decumbens, nunquam ſanguinem mittens, cunctis demirantibus, quemadmodum ætatem ducere tam debili gracilique homo corpore, tam aſſidua mentis, tam crebra vocis contentione, tanto denique tamque indefeſſo ſcriptitandi ſtudio atque labore valeret ; cum præſertim vix quicquam cibi potusque, nec fomenta, quibus collapſæ corporis vires inſtaurari ſolent ac refici, unquam admitteret. Verius rore illum auraque paſci ac vivere credidiſſes.

Verum enimvero ipſiſſima hac parſimonia ac tenuitate victus, qua maxime extenuari vires corporis, labefactarique ac peſſumdari valetudinem plerique omnes ſibi perſuadent, ille confoveri potius corpus, roburque virium ſuſtentari non arbitrabatur magis, quam in dies experiebatur. Qua ipſa de re inſignem ſcripſit librum, inſcripſitque *Aloën amari ſed ſalubris ſucci*, ut, qui legerent, amaram ſane ad ſenſum, ingratamque temperatione hujusmodi diſciplinam, cæterum ſaluberrimam longe, atque ad vigorem corporis tuendum opportuniſſimam eſſe intelligerent. Ibi perite admodum eruditeque, maximorum etiam ex medicorum dogmatis ac præceptionibus multa diſputat. Summa operis : Præſidium valetudinis remediumque princeps, ac propemodum unicum, repoſitum eſſe in cibi potuſque parſimonia. Ubi & nominatim illud demonſtrat; vinum aqua quam maxime, quam ſtudioſiſſime temperandum; iisque maxime, quibus debilior ſtomachus. Quippe nobiliſſimum quodque generoſiſſimumque vini genus imbecillimo cuique, & qui frigore ventriculi laboret, incommodare peſſime atque officere. Dignum cenſeas, quod volvas intentius, opuſculum. Cui, haud ſcio, an cedat Leſſii illud noſtri, quod *Hygiaſticon* inſcriptum, inſignes continet perſimili argumento præceptiones. Drexelius ipſe, mirum, quam accurate, quæ literis conſignavit, opere implerit. Diligenter admodum, crebroque inibat

722. Quanta victus moderatio.

bat secum rationes, quemadmodum gulam vinceret. Didicerat forte ex veteris cujusdam Scriptoris animadversione, vitalem corporis calorem, sicui remissior sit, fame atque inedia augendum esse ac confovendum. Hanc enimvero gratulatus doctrinam sibi, reficiendo corpori majore quadam dehinc severitate (quamqam maxima nunquam non usus erat) modum constituit: cum & persuasum sibi e contrario haberet, alimentorum copia, sicut lignorum cumulatius congestorum, obrui focum naturæ, non ali; cieri fumum, qui cerebro mentique caliginem offundat, non ignem excitari, qui vim afferat vitalem, tueaturque. Neque abs re fuerit, præcepta quædam ac velut axiomata, quæ sibimet ipse conscripsit, hoc loco referre. „ Certum, inquit, habeto, non alia re magis „ juvari te, quam sicca, sobria, arctaque prorsus frugalitate. Prandendum parce, neque adeo ad societatem, cœnandum autem parcissime. „ Cibus ipse, quo & parcior & simplicior est, & minus propere ingeritur, hoc majore est salubritate. Ambiguum autem atque incertum „ quoties fuerit, utrum cibo aliquo uti expediat, toties potior ducenda „ erit abstinentia. Quanto amplius frequentiusque abstinueris, tanto id „ feceris facilius, magisque gulam habebis in potestate. Abstinentia „ abstinentiam conciliat; neque id natura duntaxat, sed favore etiam „ cælesti, quo, qui abstinet, præsentiore utitur. Erecto semper pectore vescentem sedere & decori, & valetudinis ratio postulat. Pridie „ quam dicas de suggestu, quo pransus fueris liberalius, eo magis memoriæ vim obtuderis. Productior somnus vitales hebetat spiritus „ dissipatque; meridianus vero multo plura affert incommoda. Tibi „ quidem ternis minimum per hebdomadam diebus jejunandum, ac bis „ terve nihil omnino gustandum. De trinis, quæ nostris apponi solent, „ ferculis unum semper intactum relinque, Deoque offer. Fixum quoque „ ratumque esto vitris binis iisque modicis, vel cyatho mediocri uno „ bibendi modum in mensa, quacunque demum siti urgente, definire. „ Firmissimum præterea, extra stata tempora ne micam quidem attingere, nec guttulam libare. Fructibus arboreis omnibus, nec non hortensibus, cupediis item, & quicquid gustatu dulce, in perpetuum „ prorsus abstinendum. „

723. Dei unius desiderio tenetur Drexelius. *Reg. 17. Sum. ex Part. 3. Constit. c. 1. §. 26.*

Hæc aliaque hujusmodi complura non tam valetudinis, quam Religiosæ Paupertatis suique afflictandi studio & adnotavit diligenter, & multo diligentius observavit, probe gnarus, eum, qui gulam nosset subigere, cupiditatibus quoque omnibus facilius imperaturum. Ante omnia autem toto animo in id incubuit, nulla unquam ut re extra Deum delectaretur, sed hunc prout regula præscribit, *in omnibus quæreret, exuens se amore omnium creaturarum, ut affectum universum in ipsarum Creatorem conferret, eum in omnibus creaturis amando, & omnes in eo.* Hujus & aliarum Ordinis nostri regularum omnium cum esset longe observantissimus, præter alia, hæc quoque in adversaria retulit: „ Si „ vis perfectus esse, renuncia oblectamentis plane omnibus, quæ capere ex rebus creatis possis, ut uno delecteris Deo. Semel illud statue „ cum Vate regio: *Ego vero delectabor in Domino.* Et: *Renuit consolari anima mea: memor fui Dei, & delectatus sum.* Nulla igitur delectatio a te quæretur unquam aut in epulatione, aut vectatione, „ aut amicitia, aut musica, aut pictura, aut alia quacunque re. Quod „ quidem ipsum ut assequare, divinam opem tibi & patrocinium B. Virginis

„ ginis conciliandum assiduis precibus existima. Ita voti damnabere. Erit„ que hoc cælestis illius beatitudinis velut præludium quoddam. „ Sed longum fuerit, quæ ille præterea eodem ipso de argumento adnotavit sibi ; longius etiam alia eximia prorsus, quæ virum hunc commendarunt, virtutum decora, singillatim recensere. Exitum vitæ duntaxat (id quod maxime locus hic postulat) exponemus.

Omnis Drexelii vita, mortis præmeditatio, piaque ad eam præparatio fuit. Cui obeundæ quemadmodum se compararit, suis ipse maxime in opusculis, velut in *Horologio Tutelaris Angeli*, atque in *Prodromo æternitatis* declaravit. Memoriam vero curamque tanti negotii etiam symbolis quibusdam domi ante oculos positis excitare studuit, duobus præcipue, quorum alterum speculi, alterum horologii specimen præferebat, remotoque integumento, istud calvariam, illud Christi in cruce mortui effigiem spectandam exhibebat, ut & mortis horam secum recogitaret jugiter, & exemplum mortis in Christo ipso, tanquam in speculo, assidue contemplaretur. Moriendi autem necessitatem Drexelio non morbus ullus (quippe cui nec materiam unquam præbuisset) sed exhausta laboribus attulit natura. Laborare namque ad extremum usque halitum non destitit, manum vere ultimam imponens libro, quem luci tunc publicæ destinabat. Sicut autem Bojariæ Principibus omnibus acceptissimus semper, & carissimus fuit ; ita ubi eum, quem numquam antea ægrotasse norant, de vita jam periclitari intellexerant, summopere indoluere, Septemvir præsertim Maximilianus, qui medicorum suorum principi salutem decumbentis quam potuit impensissime commendans, palam asseverare non dubitavit : Reipublicæ Christianæ plus interesse, vivere Drexelium, quam Maximilianum. Cumque hunc ad se invisere velle comperisset, tanto honore se prorsus indignum reputans, nihil non egit, ab hoc illum proposito ut averteret. Prohibere tamen haud potuit, quin Albertus Dux, Maximiliani frater, cum filiis Principibus, & aulæ Proceribus ad lectulum accederet. Qui omnes valere Patrem carissimum atque amantissimum, ac bene precari sibi de cœlo quoque, quandoquidem illuc jam pergeret, collacrymantes jussere. Sibi dein relictus, cum DEO agere, & cœlestia æternaque cogitare unice connitebatur. Christi exinde in cruce exspirantis effigiem emorientibus jam jam manibus arcte complexus, nunc pectori, nunc ori admovet, pieque ardentissima inter suspiria deosculatur. Sub noctem ultimam Collegii Rector Georgius Spaiser, cum periculum ingravesceret, pernoctaturum se cum decumbente religiosi officii gratia ostendit. At ipse, nondum extremam instare horam, respondit ; tempore autem moniturum, ut morienti, quandoquidem ita luberet, adesse possit. Evocatum dein sub medium noctis rogavit, ex *Prodromo Æternitatis* precatiunculas, quas digito monstrabat, præire vellet ; vixque una & altera pie admodum pronunciata, eodem quo semper erat, vultu ad pietatem, summamque tranquillitatem composito placidissime animam exhalavit. Statim Rector defuncti effigiem a celebri pictore Lotho depingendam, atque a Sadelero in æs incidendam curavit, quam operi ejus posthumo, *Noë* inscripto, præfigere placuit. Corpus non communi nostris omnibus sepulcro illatum, sed in collegii basilica extra aram SS. Trinitatis humatum est. 724. Horam ultimam religiosissime excipit.

Demotui reculas, & quidquid usu manuque tractaverat, cum pie multi, sacra velut lipsana, diriperent, virique etiam principes, quibus 725. Miracula.

dam, Drexelio deprecatore, sanatio.

perspecta Drexelii sanctimonia fuerat, effictim expeterent, accidit forte quinquennio post, ut Crucifixi effigies, e ligno sculpta, a Drexelii obitu ægrotanti cuidam de civitate Monacensi obveniret. Ischiade, stomachique doloribus graviter admodum conflictabatur. Arrepto igitur eo velut instrumento salutis: „ Mi JEsu, inquit, per ego te piam illam sanctamque Drexelii servi tui dexteram, quæ toties te hac tua in „ effigie tractavit, suoque pectori admovit; perque illa egregia viri tanti merita, supplex oro quæsoque, sanitati me, officiisque muneris mei „ restituas. „ Additditque precationi votum, quo spondebat, sacrificium se, simul atque illuxisset, ad SS. Trinitatis aram, extra cujus clathros corpus conditum est, curaturum. Neque id incassum. Reversa quippe ab sacrificio conjux maritum reperit utroque malo liberum, Drexeliique deprecatoris opem summis laudibus extollentem. Id quoque memorabile,

726. Prædictioni Drexelii post annos 30. fides constat.

quod, cum Monachii anno 1626. Societatis nostræ candidatum, Paulum Bock, acu pingendi peritum, prævio examine periclitari jussus esset Drexelius, juveni illi diserte prædixit, post annos triginta Monachii moriturum. Sæpe hæc animo postea volvebat Paulus. Cumque longius subinde a Bojaria in Belgium usque exterasque alias regiones ad edenda artis suæ specimina missus esset, multumque ibi ætatis transegisset, haud satis intelligebat, qui fieri posset, ut Monachii vitam poneret. Verum exacto, quem vates designaverat, anno trigesimo, cum revocatus esset ad Provinciam, ac Neoburgi paulo post laborare morbo cœpisset, Monachium curationis causa deportatus, remedia omnia respuente malo, vaticinium implevit.

727. Elogia mortui. *Vide Lyric. Lib. 1. Od. 16. Cap. 15. pag. 180.*

Cæterum epitaphium Drexelio, cum nullum publice esset sepulto additum, amplissimum privatim pio adornavit studio P. Jacobus Balde, idem ipse, qui aulica in cathedra Monachii Drexelio concionator successit. Sed & oden illi, qua pollebat arte, cecinit. Elogium brevius Malachias Geiger e Medicis Monacensibus vir spectatissimus, idemque scriptis clarus, ac Drexelio æqualis, in *Microcosmo Hypochondriaco* (sic liber inscribitur) vulgavit. Ubi dum *Aloën*, seu librum Drexelii de salubri victus parsimonia adversus Matthæum Clauss defendit: *R. P. Drexelius*, inquit, *per viginti tres annos, etsi tenuissima esset valetudine, non tam corporis, quam animi vigore auditorum ora meruit. Neque contentus audiri tantum, oculis ea, quotidiana industria, parabat subjicere, quæ pro concione dixisset, datis in usum lucemque publicam tot libellis conscriptis, quibus legentium desideria irritabat verius, quam explebat. Bene dixit, bene scripsit, bene vixit. Præsentis ævi sui fuit Phœnix & Phœbus, potens verbo & opere; vivens tuba in cathedra, dignus trium Nestorum ætatem vivere, si DEO ita visum. Sed heu res humanas! Occidit Sol ille literarum, Virtutum viva imago, Ecclesiæ columen, bonorum omnium delicium. Præmissus, non amissus; oblatus Deo, sed ablatus nobis. Nec tam ipse caret vita, quam vita caret ipso. Secutus est præmissos. Præcessit secuturos. Sequemur præeuntem.*

Cap. LIX. *Quorundam nostrorum e vita, aliorum alio*

SEcutus Drexelium est eodem anno M. DC. XXXVIII. XIV. Junii P. Jacobus Mayr Augustanus, vir magni nominis, qui post præcipua quæque Instituti nostri munia insigni cum laude obita, Episcopo Eustadiano Christophoro a Westerstetten, quem defunctum supra laudavimus, a confessionibus fuit. Erat is eorum e numero Patrum, qui

anno

anno M. DC. XI. cum Constantiæ pestilentia, quæ brevi tempore sex e nostris sustulit, atrociter grassaretur, saluti publicæ piisque morientium obsequiis se devoverunt. Qua quidem in urbe præter alia præclare gesta, utilissime illud perfecit, ut sacra mysteria populus multo majore studio, quam hostis humanæ salutis ferret, frequentaret. Itaque cum forte ad frequentiorem illam, quam commendabat, Evchariſtici panis communionem de superiore loco adhortatus cives fuisset, adversarium nactus est concionatorem in urbe alium, qui contrariam in partem auditores trahere obnixe contenderet. Verum eo studiosius populus oratori nostro adhæsit. Nec raro evenit, ut discedentem illum a concione turba ingens insequeretur, moxque ad pedes ejus expiandi animi gratia (nam e suggestu ad sacrum tribunal recta procedebat) multi se se abjicerent. Pollebat P. Jacobus eximia prudentia, iisque virtutibus omnibus, quas in homine Societatis nostræ requireres. In cœlestis religiosæque vitæ disciplina atque exercitatione haud facile alius erat versatus magis. Cumque magna quæque in rem communem feliciter gereret, puerilis etiam ætatis ad pietatem informandæ, quam semper curam majores nostri complexi sunt, studio maximo tenebatur. Foyensis Virginis, cujus recens tunc erat religio, effigiem secum ad præsidium atque ad venerationem circumferebat. Ejusque ope supra vires etiam naturæ quædam a Deo impetrasse, traditum est. Post mortem Episcopi, quem diximus, Eustadiani, quod reliquum vitæ habebat, ætate ac valetudine graviter affectus, moriendo & ipse Monachii exegit, eoque id patientiæ exemplo, ut acutissimos etiam inter dolores pro gemitibus jocos salesque daret, cœlo dignus, qui animum rebus omnibus humanis gessisset superiorem.

migrationes, Oettingam præsertim Veterem: Ao. M. DC. XXXVII - XL. 728. Fama ingens P. Jacobi Mayr.

Duos, quos modo laudavimus, secuti sunt itidem Monachii tres alii Societatis nostræ Sacerdotes, illorum de numero quos obsides, antehac Monachio ab Suecis abductos, ærumnosa trium annorum captivitas vehementer afflixit, ac propemodum absumpsit. Fuere autem P. Joannes Lantz Tetnangensis ad locum Acronianum, Joachimus Gotthard Reichenhalensis Bojus, Christophorus Chlezlin Thannensis Alsata, literis omnes ac virtutibus ad rem Instituti nostri agendam adjuvandamque Societatem nostram egregie formati. Joannes Lantz Græce & Hebraice apprime doctus, disciplinas Mathematicas cum lingua sacra in Academia Ingolstadiensi complures annos tradidit ea eruditionis laude, ut peritissimi quique per literas illum, tanquam oraculum consulerent. Ipse quanti ab aliis fieret, minime ignarus, adeo modeste de se tamen sensit, ut non nisi Arithmeticæ elementa, novamque Euclidis interpretationem juris publici facere tandem animum induxerit. Nec virtute minus, quam doctrina eminuit, amore præsertim erga Deum ac Deiparam, animoque ad omnes Præsidum nutus ac sociorum obsequia paratissimo, promptoque & alacri ad quævis adversa intrepide perferenda. Id quod maxime patuit in calamitosissimo illo, quo obses cum quinque e nostris abductus est, exilio. Ubi, qui intentius eum observabant, invicti animi constantiam & tranquillitatem summopere admirabantur. Nimirum ille cum unice mentem in cœlo defixisset, quid accideret in terris, parum pensi habebat. Libertati postea restitutus, cum per devexam ætatem, viresque attritas ad alia minus habilis esset, excipiendis pœnitentium confessionibus tam sedulam constantemque navabat operam, ut anno supremo, qui vi-

719. Tres alii, quondam obsides Monacenses, diem obeunt. *Vide supra num. 140.*

Digitized by Google

tæ quintus & septuagesimus, seculi duodequadragesimus numerabatur, quadrimestri spatio, quater mille trecentos & amplius unus ipse expiaverit, hydropisi demum, ærumnis contracta, extinctus. Gotthardus & Chlezlinus insecuti biennio post. Ille Operarii Evangelici partes ad undeseptuagesimum usque ætatis annum sustinuit; hic per annos duodecim Monacense rexit Gymnasium, suo uterque in munere strenuus. Cum obses Gotthardus attineretur, non aliud acerbius tulit, quam quod copia sacris operandi nulla fieret. Incredibili quippe rei divinæ studio amoreque jugiter flagrabat. In excipiendis quoque confessionibus, visendisque ægrotis tam erat assiduus, ut, quamvis & senio, & diuturnæ captivitatis ærumnis esset confectus, avelli tamen a sacro tribunali aliisque caritatis obsequiis vix posset. Christophorus Clezlin, undequinquaginta annos natus, præclara virtutis dedit specimina tum alias semper, tum maxime in trienni illa patientiæ palæstra, dum inter obsides Monacenses a Suecis arcte crudeliterque habitus, gravissimas carceris ærumnas invicta animi constantia pertulit. Exhaustis ad extremum viribus, cum conclamatum se a Medicis videret, caritate ardens ac desiderio Dei, dies totos precibus suspiriisque ad cælestem patriam anhelabat. Quam quo certius citiusque assequeretur, Litanias tenui in chartula conscripserat eorum præcipue Cœlitum, quorum ante alios patrocinio niteretur. Has mortuo sibi immitti in os, & imponi linguæ voluit, ut cum loqui haud amplius posset, hoc suo chirographo Patronis nihilominus Deoque supplicare non cessaret.

730. Ingolstadii sociæ bellores.

His aliisque Monachii funeribus dum numerus sociorum diminuitur, Ingolstadio interea de junioribus nostris mittebantur, qui non supplerent modo, verum etiam augerent. Migrationem enim inde quandam deductionemque scholasticorum præcipue fieri ob rei domesticæ angustias oportuit anno M. DC. XXXVIII. Fortunas nimiopere hostis, nec nunquam patrius etiam miles attrivit dissipavitque. Biburgi ac *Monasterii*, unde vectigalia annuique proventus Collegio obventura essent, jam inde ab obsidione Ingolstadiana, magisque etiam ab Ratisbonensi, afflicta pleraque omnia, aut vastata jacebant. Uno, altero, tertioque anno ne habitare quidem iis locis cuiquam nostrorum licuerat. Per intervalla tamen illuc inspiciendis rebus, piisque instituti nostri ministeriis obeundis excurrebatur. Demum unus Biburgi de Collegio Sacerdos, postque bini stationem fixerant *Monasterii*, additis totidem Biburgi adjutoribus, qui rem curarent domesticam & agrariam una cum fabrica. Namque ædificium ibi nostrum ex cineribus, in quos sexto abhinc anno a Suecis barbara crudelitate redactum fuisse memoravimus, paulatim cœpit resurgere. At longe amplior optatiorque erat animorum, quam agrorum cultura. Adjutores Fratres qua labor, qua lues medio in opere consumpsit, gnavos piosque & egregie meritos in paucis. Quorum alter Martinus Seltenreich inde a tyrocinio Biburgi, quoad per hostem licuit, rem procurabat œconomicam, ea solertia, ut perpetuum cum otio bellum gerere videretur; eaque insuper religione, ut, quo impensius vacare pietatis exercitiis posset, una hora citius cubitu surgeret, altera serius ad quietem se componeret, corpusque flagris, ciliciis, crebraque inedia, tametsi multis attritum laboribus, afflictaret. Ingolstadii porro non deterior nostri Collegii, quam externi alterius, quod sub S. Ignatii Martyris tutela est, fortuna fuit, eoque difficilior etiam in hoc altero & studiorum & disciplinæ ratio. Vulgo quippe id genus collegia, quo magis re laborant domestica,

Supra n. 101.

731. *Convictus & Marianum Collo-*

hoc

hoc ægrius reguntur, præsertim si intractabilia indomitaque ingenia, atque adeo vitiis etiam flagitiisque implicita, quasi in ergastulum quoddam intruduntur. Quibus corrigendis vix etiam rigidior austeriorque disciplina, ne dum paterna illa, quam convenit esse Collegiorum, sufficere possit. Quapropter sub hæc ipsa tempora deliberatum est, an non præstabilius foret contubernium hujusmodi omnino solvere. Valuere tamen in contrarium consilia. Rebusque pristinum in ordinem redactis, justo numero contubernales literarum studia pariter morumque novis capessebant animis. Simul honor vigorque pio inibi cœtui, qui *Mariani Colloquii* nomine pridem ante floruerat, rediit. Academiæ quoque & Gymnasii reflorescere studia cœpere, haud numero illa magis, quam nobilitate discentium atque alacritate obtemperandi commendata. Fuereque ex illustribus quoque adolescentibus, qui philosophicis ab disciplinis referre se se ad literas humaniores Rhetoricamque recolendam non dubitarent, quo magis artium ejusmodi liberalium opes augerent congererentque. Golstadii revirescit.

Mentione autem hic nostra in primis dignus est P. Osualdus Coscanus, Halæ in Tyroli natus, qui præclare diu de Academia Ingolstadiensi meritus, anno 1637. 18. Januarii magno omnium luctu est elatus. Philosophia is Dilingæ, indeque Ingolstadii tradita, privatæ dein Rhetorum nostrorum academiæ, tum primum in Provincia institutæ, præfuit per biennium. Inde Ingolstadium revocatus Theologiæ partem quæ ad mores & conscientiam pertinet, quatuordecim ipsos annos explanavit ea doctrinæ fama, nominisque sui celebritate, ut, siquid natum esset quæstionis, in quo erudita etiam ingenia adhærescerent, ad ipsius potissimum tribunal deferretur. Supremo vitæ triennio, quemadmodum plurimis ante annis P. Jacobus Rhem eidem prædixerat, Collegii nostri Ingolstadiani rem spiritalem administraverat, simulque & confessiones audiit Sociorum, & Concionator domesticus ab Sociis est auditus. Quo in munere, mirum, quam peritum se magistrum præbuerit earum exercitationum, quibus animum excolere S. P. N. Ignatius, & spiritum excitare docuit. Sua ipse studia sic semper partiebatur, ut primas daret, quas deberet, virtuti, secundas eruditioni, plurimum operæ utrique. Quanquam usu precandi meditandique cælestia tantum spatii quotidie absumebat, quantum vix alii negotio ulli, etiam literario, in quo maxime sane occupabatur, videretur tribuere. Summa erat pietate in Superos, quorum ut assidue refricaret memoriam, singulis scriptorum suorum quaterniobus Christi, Deiparæ, Sanctorumque nomina inscribere, quoad vixit, consueverat. Momenti plurimum inesse ajebat in despicientia sui, Majorumque observantia ac parendi alacritate; eoque sublimius evectum iri Societatem, quo profundius atque adeo ad vilissima quæque domi ministeria se demissuri essent Socii. Quamobrem humiliora munia dignioribus multo ipse anteferebat, singulares Deo gratias agens, quod nullum dignitatis gradum in Societate sit consecutus. Magno in pretio habebat Paupertatem, alumnam eandem & parentem religiosæ humilitatis; ob idque & adolescentes pauperes, literarum studiosos, caritate eximia complectebatur. Sed & promiscue proximos juvandi studio quodam præcipuo flagrabat. Quæ illi mortis denique occasio fuit. Geisenfeldii quippe, quo excurrere pridem Ingolstadio Socii certis anni temporibus consueverant, cum in conclavi recens dealbato, &, quod hyems erat, calefacto, pernoctasset, moxque ad populum superiore de loco Festo Epiphaniæ arden- 732. Pretiosa P. Oswaldi Coscani vita & mors.

ter

ter facundeque diceret, noxii humoris destillatione (apoplexiæ species erat) voce repente intercepta, dicendi, nec multo post vivendi finem fecit. Ingolstadium igitur magna Geisenfeldensium comploratione reportatus, cum nihil prorsus alimenti per complures dies in stomachum posset trajicere (quam ille pœnam conviviis academicis, ad quæ olim Professor invitabatur, parum æqua de semet opinione ascribebat) fame exinde atque inedia consumptus e vita migravit anno ætatis sexto & quinquagesimo. Ab ejus obitu repertum est hoc chartæ fragmentum : *In mortis articulo quid maxime in vita feciſſe vellem ?* 1. *Regulas diligentiſſime obſervaſſe. Nam de his ultimum ac decretorium examen erit ſubeundum.* 2. *Mortificationi aſſiduam dediſſe operam. Nam hæc removet potiſſima religioſæ perfectionis obſtacula.* 3. *Nullum tempus inutiliter, ac recreationis præſertim religioſe transegiſſe ; alias vero ſilentium accurate obſervaſſe, ſemperque egiſſe aliquid, quod vel ad animæ meæ, vel ad aliorum ſalutem conducat.* 4. *In rebus ad pietatem animæque ſalutem ſpectantibus diligentiſſimum fuiſſe. Nam hoc modo & mortem, rem omnium maximi utique momenti, pie oppetam.* Et vero firma omnino rataque hæc fuisse proposita, testari poterant, quotquot viro huic religiosissimo, instituti sui bonique propositi tenacissimo, convixerunt.

733. Migrare Ingolstadio complures nostros egestas cogit.

Jam deductio illa migratioque Scholasticorum e Collegio nostro Ingolstadiano, quam factam anno 1638. ob rei domesticæ inopiam supra diximus, hunc in modum se habuit. Ex quadraginta sex Theologiæ studiosis Monachium sedecim, Ebersbergam viginti commigrarunt. Ingolstadii decem relicti. Philosophiæ tres classes, cum Ethica & Mathematica Landsbergam, ubi in quintum annum commorabantur, sunt translatæ, capitibus quatuor duntaxat ex tertia classe, quam Metaphysicam dicimus, Ingolstadii persistentibus. Theologiæ præterea scholasticæ auditores novem, qui Friburgo Brisgojæ decesserant, Constantiense Collegium alendos suscepit. Moralis vero Theologiæ alumnos, qui Monachii pridem instituebantur, Halam in Tyrolim transferri placuit. Quo in oppido item Rhetorum nostrorum Academia, postquam exulare Ratisbona per belli temporisque injurias coacta est, annis superioribus posuerat sedem, grassante dein pestilentia disturbatam, tribus duntaxat Rhetoricæ discipulis Neoburgum ad breve temporis spatium missis. Ebersbergæ porro Theologia triennium, nec ultra est tradita. Quæ tamen illic post annos quindecim restituta est, cum Poloniæ ac Lithvaniæ Provinciæ, injuriis hostilibus pariter exagitatæ, Scholasticorum partem sustentandam tantisper, instituendamque ad nos transmisissent. Peregrinis vero Scholasticis septimo post anno in patriam remigrantibus, Patres tertium probandi certis dehinc annorum intervallis succesſere.

734. Oettingæ Veteris *Tertiæ Probationis* Domus constituitur.

Per eam ipsam porro Scholasticorum, quam diximus, migrationem nova propriaque tertiæ Probationi Domus Oettingæ, cui Veteri nomen, designata est. Nam ut primum Ingolstadio Theologiæ alumni Monachium atque Ebersbergam transmigrarunt, Sacerdotibus nostris junioribus, tertium probandis, quibus Ebersbergæ ad id usque tempus statio assignabatur, eodem inde anno translatis, Oettinga præbere domicilium cœpit. Duodecim huc venere, duce ac Magistro P. Wolfgango Mezger. Auspicium a B. Virgine Dei Matre, Octobri mense cepere, sacrificio facto in aedicula, quæ antiquissima id loci, sanctissimaque visitur.

Nec

Digitized by Google

Nec alius dehinc locus Probationi ejusmodi vilius opportunior. Breviqueinita est ratio, quemadmodum stabilem hic illa sedem, eamque fundatam ac perennem obtineret. Cui consilio mirifice statim Septemvir Bojariæ Maximilianus, piissimaque ejus conjux Maria Anna Austriaca favere cœperunt. Horum auspicio ac beneficio singulari, quæ Sociorum exigua adhuc sedes erat, *tertiæ Probationis Domus*, eaque justa ex instituto Societatis nostræ, perpetuaque biennio post constituta & stabilita est, Rectori, qui cum potestate præesset, subdita, rebusque ac vectigalibus aucta, ad justæ dotis complementum per Mariam Annam Principem assignatis. Quippe conjugi relictum fundandi dotandique honorem Septemvir voluit, tametsi ex fisco bonisque Septemviri augmentum dotis potissimum depromebatur. Res publicis sancita tabulis est VII. Idus Januarii M. DC. XL. In iis profitebantur Principes, rationem habuisse se se maximorum Dei, plurimorumque in Domum suam utramque, Boicam atque Austriacam, beneficiorum; tum vero etiam exempli Majorum utriusque Domus, in id totis viribus incumbentium, ut cultus Divini Numinis, pietasque & Religio Catholica conservaretur integra, latiusque in dies proferretur. Postremo meritorum Societatis JESU, ad id ipsum ex instituto maxime suo connitentis; unde & emolumenti solatiique plurimum utramque in Domum atque utriusque Provincias inde a primo Sociorum in has terras adventu jam perveniisset.

Hunc igitur in modum auctis copiis Oettingæ solito latius circumferre Evangelicam operam per Diœcesin Salisburgensem, Passaviensem, Frisingensem, ac Ratisbonensem licuit. Mox catechetica rudium ac puerorum institutio vicinis in pagis octo per statas temporum vices est suscepta, præter solennes quasdam expeditiones in Mautdirch, Bischeldorf, Hochenbuchbach, Oberbergkirch, Gutenburg, & Reichenhal. Domi quoque per assiduam Sacramentorum administrationem in templo nostro insigne fiebat operæ pretium. Dedicata est hæc ædes S. Mariæ Magdalenæ. Cujus favore ac patrocinio memorabile sane beneficium, idque minime a nobis prætereundum, superioribus annis consecutus est Ferdinandus Laurentius Comes Wartembergicus, legioni equitum præfectus in Catholico contra Suecum exercitu. Agentem in Westphalia Hassi Suecorum fœderati ex improviso aggrediuntur, spoliatumque rebus omnibus & frigoso impositum equo Vesaliam cum ignominia abripiunt, Francofordiæ subin Gustavo Adolpho Regi Sueciæ sistendum. Quintus jam erat itineris, sed & vexationis, ac perpetuæ pene inediæ dies, cum subit animum, in vota Superos, quando humana omnis decollasset spes, impensius vocare. Sanctæ igitur Mariæ Magdalenæ, cujus tum Festum inciderat, opem implorat, vovetque, Sacrificium annuum Oettingana in æde, ejusdem honoribus dicata, curaturum, si intra dies octo, per quos Festi religio inibi continuaretur, in libertatem se assereret. Animadvertit illico, benignius haberi se, ab hostibus. Quinque alios progressi dies, ad pagum perveniunt, Fresbergensi arci, quæ Trevirensis est ditionis, vicinum. Arcis præfectus, quanquam medium se inter partes etiam tum Septemvir Trevirensis gerebat; captivum tamen ut Hassis eriperet, miro quodam acrique instinctu incitari ac perpelli se confestim sentit, tametsi, quæ esset Illustrissimi Comitis prosapia ignoraret. Et quanquam Principis etiam sui metuebat offensionem, facta tamen in pagum irruptione, securos Hassos incautosque obruit, & captivum liberat. Reversus

735. Comes Wartembergius, D. Mariæ Magdalenæ libertus.

sus Comes ad suos, collectis raptim aliquot armatorum millibus Hassum hostem persequitur. Favitque porro Divinum Numen, ut hostium Ducem, qui, cum iter facerent, præcesserat longius, neque dum in pago illo quid factum esset, compertum habebat, in castro quodam assequeretur. Expugnato igitur castro, captivum duxit, cujus ipse captivus fuerat, mirantem sane & obstupescentem, victorem repente occurrere, quem in vinculis asservari ab suis persuasissimum habuisset. Tertio post anno (neque enim citius per bellum licuit) Oettingam profectus Comes, cum rem omnem ordine narrasset, pro beneficii magnitudine Patronam præcipuo quodam cultu semper veneratus est, ædemque nostram eximiis dehinc muneribus affecit.

736. Rudolph. Haslangius Oettingana Matris ope incolumis.

Rem aliam haud minus mirandam referunt annales ad annum 1633. quam hunc in locum consulto reservavimus. Illustris heros Rudolphus ab Haslang sub ipsum pugnæ Lucenensis initium vota, quibus jam olim thaumaturgæ Virgini Oettingæ Bojorum propitiæ se obstrinxerat, innovans, manifestum, idque geminum vitæ discrimen evasit. Plumbea enim glande per medium collum trajectus, altero mox globo petitur. Qui dorso impactus, thoracem cum in terula penetravit quidem, sed sine dolore, nec nisi levissimo vulneris vestigio incute relicto, hoste magicis tribuente artibus, quod prodigiosæ Virginis opi ascribendum erat. Alius militari gloria conspicuus, cum a Suecis captus, fameque prope enectus, vovisset, se, si in libertatem assereretur, æditui munere in Sodalitate parthenia annos quatuor perfuncturum, voti compos factus, promissi fidem præstitit, ultimumque in Odeo Mariano locum occupans, magna alacritate ac sedulitate æditui munia obiit.

Cetera Auctore Ignatio Weitnauero.

Cap. LX. *E Marianis Sodalitiis virtutum flores. Ædes B. V. in Monte Venusto Elvacensium.*

DElapsa ad Sodales Parthenios narratione, eadem tantisper vestigia persequamur, & præclari exempli monumenta quædam intueamur. Ante omnia incurrit in oculos Sodalis Tridentini vita, his maxime temporibus in illustri posita, digneque deinde posteris visa, quæ & latinis, & germanicis literis consignaretur. Joannes Baptista Schulthusius, nobili genere prope Tridentum ortus, bonarum artium causa in eam urbem venit; nostræque disciplinæ traditus, brevi tantam sui admirationem apud omnes effecit, ut adolescenti Sodalis Sancti cognomen adhæserit. Id erat duobus potissimum ornamentis morum consecutus, sui frangendi studio, DEIque amandi ardore. Primum oculis eam legem indixit, gravem & sempiternam, ne ullius unquam in feminæ vultum eos, non dico defigeret, sed ne conjiceret quidem. Quare illud Schulthusio accidit, quod in Aloysio Gonzaga majores celebraverant. Quoties enim ad matrem, Juliam Sardagnam, adire officii causa juberetur, adduci non poterat, ut vel semel intueri vellet. Illa vero sciscitante, ecquid matris aspectum refugeret: *Non equidem matris*, inquit, *sed mulieris.* Ferreo cingulo in illa ætatula cruciare se, sanguinem flagro elicere, coagmentatis a se aculeis manus configere; minutos clavos, acutosve silices nudis genibus diu & sæpe subjicere; strato vel nullo uti, vel si cogeretur, in ipso lectulo asserem cervici supponere; inter illius plagæ calores, ardentibus siti faucibus, totos dies guttam humoris unam non admittere. Tanta is cura virginitatis florem servabat, quam DEO perpetuam sacramento jam tum obligaverat, sacerdotis permissu, cui intima omnia aperiebat.

737. Bapt. Schulthusius, Sodalis Sanctus Tridenti nuncupatus. Sui odio admirabilis. *Idea perfecti Sodalis, edita Tridenti 1727.*

Si-

Digitized by Google

Siquando periculum censeret ingruere, duplicare protinus remedia aspera, blandiori sensui ingeminatis baculo ictibus occurrere, horrentem spinis coronam in caput deprimere, in genas & verticem incussis pugnis ad vertiginem usque ac tumorem animadvertere. Puellam nobilem cum solam non posset effugere, nullo commutato verbo, aversus & silens precando tempus extraxit, quoad interventu familiarum ea molestia expediretur. Non amictum femineum, non instrumentum, non ullam supellectilis partem, quæ propria illi sexui esset, attingere unquam ausus, ancillarum obsequiis hactenus utebatur, ut, siquid attulissent, non e porrigentium manibus, sed reposita demum acciperet. Nullum erat tam gratum munusculum, quod oblatum a femina non ei sorderet. Corpori ipse suo infensus, nihil non agebat, ne se illud clementius habitum a castissimo proposito dimoveret. Si avocari ad illicita sentiret animum, hybernis mensibus ad fontem se conferebat, manusque prorumpenti frigidissimæ aquæ expositas diu tenebat. Mox, ut erant gelu rigidæ, quo gravior cruciatus accideret, in ebullientem aquam algentes penitus immergebat. Atque auditus est, cum diceret, acerbissimum sibi quidem doloris sensum a frigida, ab exæstuante vero tantum fuisse, ut nullis eum verbis æquaturus esse sibi videretur. Tormentum simile manibus ad victoriam adhibebat, dum ad focum candentia vasa complexus, suppresso gemitu palmas ac digitos adurebat. At illud etiam dictu horridum. Hominem nescio quem esse stygia vi abreptum, quod nusquam appareret, omnium suspicio erat. Calamitate tanta commotus Schulthusius, ad Matris Virgineæ imaginem confugit, totoque corpore pronus, cum summis precibus diu egisset, incitatior repente proclamat, & interpositis JESU ac MARIÆ nominibus: *Jam nunc ego*, inquit, *tibi, o hostis dire, denuncio atque præcipio, uti hominem hunc, Sanguinis Divini pretium, cras secundum hanc noctem restituas. Nisi facis, geminatis ego precibus & sumptis de me suppliciis prædam hanc extorquebo.* Hæc dicentis os, & solum, lacrymæ prosilientes complerant. Dum erigitur, forte videt ante pedes sitam sputorum pinguium vim bene magnam, ipsis oculis & naribus metuendam. Repugnante natura, & membra omnia concutiente, tali tamen occasioni non defuit; nec ante pedem loco extulit, quam omnia consumpsisset. Hæc noctu gesta. Ut illuxit, incolumis ille receptus est, quem diu noctuque frustra investigatum familia deplorabat. Quibus rebus cum gloriam ali suam apud conscios intelligeret, & famam de se in civitate manare; excogitabat ipse, quo sinistram de se opinionem præberet, læsique honoris injuria mirifice delectabatur. Frequente nobilium corona cinctus, in juvenem ferocem ac petulantem incidit, qui Schulthusii virtutem non ferens, contumeliis vim adjecit, & nihil tale exspectantis faciem excussa palma cædere non dubitavit. Ille vero, indignantibus qui aderant, & vocem in potestate habuit, & cum fremerent alii, conversus ad hominem, gratiam se illi habere dixit, ingenti se voluptate perfusum testatus, cui ferendi propter DEUM dedecoris data copia esset. Ultro ipse, religiosis viris obvius, corrogato pane onustis, orandi finem non fecit, donec oneri succedere sinerent. Atque ita nobilis adolescens, inspectante populo, & irridente, utriusque manticam Tridento extulit, cælestique exuberante gaudio gestiens, stupentibus & grates agentibus, majores ipse reddens, extra urbem ad sacri domicilii fores depositum reddidit. Virum pauperem conspicatus procul Tridento, pedis vitio debilem, & sub fasce ingenti propemodum fatiscentem, sub-

P. Jac. Schmid, Tyrolis Sanctæ P. 4. in vita Jo. Bapt. Schulthaus.

levare aggreditur. Verecundatur ille, & in adoleſcentulum, eumque bono loco natum, transferre ſarcinam ſe poſſe negat. Inſtat juvenis, & optantem cogit : manu altera ſuſceptum onus vix tenens, altera claudicanti præbita, ſermone ſolatur miſerum, & divina reſpicere inter ærumnas docet. Horam totam iter tenuit. Jamque ad urbis portas ventum erat, cum novum certamen extitit, repente faſcem illo, hoc recuſante. Nam & in urbe Schulthuſius experiri ſibilos & cachinnos ſtatuerat, ſæpius hac ipſa in via eorum dulcedine ineſcatus. Cum nihil proficeret, nullo pacto admittenti obſequium, argentum liberaliter donat. Parabat abitum, cum arbitros undique imminere multos, & ſcenam ſibi patere idoneam animadvertit. Uſus hac opportunitate juvenis, ad inopis pedes ſe abjicit, & pudoris contemptor, dato iis publice oſculo, tam multiplici victoria lætus diſcedit. Hæc illi rudimenta ad maximum facinus, quo robuſtam in ætatis flore virtutem Superis hominibusque probavit. Ut conceptam de ſe hominum opinionem everteret, conſilium cepit, quo æternam ſe infamiam conſecuturum ſperabat. Multa meditatione paratus, ut amentis ſpeciem præ ſe ferret, principio domi medio in ſermone inſiſtere, aliena loqui, ita perturbate miſcere omnia, ita ſcite delirantis ſimulationem induere, ut fidem denique faceret, & nimio ac præpoſtero cæleſtium ſtudio mente motus eſſe crederetur. Domeſticis ut impoſuit, ſucceſſu ad audendum erectus, eandem fabulam in publicum protulit. Capillum ſibi ad ludibrium paſſim & ſine lege incidit, pallium affixa lacinia vetere ac decolore diſtinguit, tibiarum tegmina ſibi diverſa induit, calceis ruſticanas ligulas aptat, capiti pileum vetuſtate exeſum ſitu contra morem inverſo imponit. Hoc ornatu comptus, urbem perambulat, gratum otioſæ plebi ſpectaculum. Et cum diu per frequentiſſimos quoque vicos ſe oſtentaſſet, ad extremum in atria ſcholarum ſe infert, ab iis, quibus erat notiſſimus, largiter deludendus. Verum ubi primus ille ridendi veluti æſtus deferbuerat, deprehenſa facile ſimulationis veſtigia longe alio, quam Schulthuſius deſtinaverat, valuere. Ab ipſo enim probro major, & contemptu clarus fuit.

738. Idem Divini Numinis amore inſignis.

Itaque collatis conſiliis, cum electione annua Præfectus Tridentini Sodalitii quæreretur, univerſis ſuffragiis Schulthuſius declaratus eſt, anno ſeculi triceſimo ſexto, quo nondum major Sodalium cœtus diſceſſionem a minore fecerat. Ea enim ſejunctio in annum proximum incidit. Sed id cognitæ adoleſcentis virtuti datum eſt, ut viri ſacerdotiis graves, nobilitate præſtantes, literis & gradu conſpicui, eum ſibi ultro præponerent, cujus ardorem, animique fortitudinem in ſe non reperirent. Tum vero illa, qua juvenis ſuccendebatur, amoris divini flamma, tanquam edito ex loco, etiam ſpectatior fuit. Commentandis ſalutaribus horam ſolidam cum daret quotidie, erumpebant identidem lacrymæ indices animi; ſolaque adeo recordatio divini epuli, quoties erat poſtridie acceſſurus, dulciſſimum ei fletum movebat. Ergo veritus non abs re conſcientiæ arbiter, ne lacrymandi aſſiduitate oculi detrimentum caperent, imperio eum ſuo coercuit. Cui parere Schulthuſius ut maxime vellet, fere tamen ingruente ſuavitatis vi ac voluptatis torrente invitus & repugnans opprimebatur. Si, quod ſæpe Præfectus quoque uſurpabat, Marianam aram componeret, pavimentum verreret, infima quæque miniſtraret, furtivo oculorum conjectu Matris filiique Divini effigiem reſpectans, amorem ex intervallo paſcebat. Sæpe lapidi, ſuper quo immolatur, oculis

cullis tam arctis, tam teneris, jungebatur, vix ut avelli posse ab his amorum suorum incunabulis videretur. Ipsa sacerdotum vestigia prostratus nonnunquam colebat, & basium loco figebat. Quocunque mentem converteret, elapsis meditandi argumentis aliis, unus occurrebat amor, unus liquescentem tenebat. Tum ille pro Christi sacris devovebat cupidus vitam; tum intimo pectore æstuabat sic, ut admotam sibi utraque manu dominicam crucem subsilientis cordis impetus sæpissime repercuteret. Erantque omnino incendia tanta, ut, nisi modum DEUS adhibuisset, superstitem se fuisse futurum negaret. Subductis ergo facibus, quæ ingestæ divinitus erant, successit insolitum frigus, & quo nihil difficilius amanti accideret, animi rigor. Quo tempore usus bonorum omnium insidiator, id unum agebat, ut veluti desertum ac perditum ab omni spe salutis abduceret. Sed Schulthusius talem se in arduis præbuit, qualem, cum prona omnia essent; docuitque, mutata licet arena, pugilem eumdem mansisse. Eadem firmitudine in aliis quoque amori honorique Numinis consulebat. Intererat aliquando, cum fescennini oris homo sales impuros spargeret, nec severiore ejus vultu absterritus, in eadem loquendi turpitudine perseveraret. Excanduit in DEI causa Schulthusius, & præ dolore lacrymis madens, pronunciatis velut in præsenti discrimine Christi Virginisque Matris nominibus, fertur in impudentem, & inflicto colapho erubescere impudentem cogit, & obmutescere. Secutæ omnium laudes, gratulantium, quod sapiens & fidelis amator, pari constantia & percuti, & percutere didicisset. Difficillimum opus tum molitus est, cum vir nobilis, insigni injuria provocatus, arrepto jam telo, ad ultionem toto impetu festinaret. Objicit se furenti juvenis, & eloquentiam omnem in mitigando violati dolore consumit. Repulsus aspere, obsecrare cœpit, quoniam inimicum ferre vivum non posset, ita certe moderaretur ictum, ut inter vulnus & necem ad ultima salutis remedia spatium interesset. Negante illo, & victimam a se posci æternam clamante, Schulthusius velut ad fulmen cohorruit, & provolutus ad genua, voce vultuque ardente, se utique, se peteret, se victimam substitueret; sperare, conjunctum se amicitia DEO, nihil nisi corporis mortem passurum. Exarmavit iracundiam pietas. Abjicit telum ille, surgere deprecatorem jubet, ejus virtuti donare se inimicitias profitetur. Hæc de Joanne Baptista Schulthusio paulo pluribus narrare visum; quæ testibus ducibusque nostris acta, & raro occurrunt, & quanto Sodalitiis ornamento, tanto Sodalibus exemplo sunt.

739. Sodalium de se victoriæ, & animorum ardor.

Pauca quædam e Parthenio ordine alia libaturum, nondum ab se dimittit Schulthusius, cujus opera gestum est, quod subjungo. Circumgestanda erat in solenni agmine statua Reginæ Cælitum, & per se ad aspectum præclara, & Schulthusii manibus ad omnem elegantiam convestita. Antequam efferretur, adest visendi studio adolescens e nobilitate primaria, & contemplatus imaginem, a Baptista interrogatur, satisne composita omnia viderentur? *satis*, inquit, *si crines excipias. Quam enim male comata est, obsoleto hoc capillo & fugiente!* Cui subridens modeste Schulthusius: *In manu tua est, opem ferre. Cincinni hi tui tam splendidi quanto rectius meæ Virginis caput ornarent!* Hæsit aculeus, & innocens jocus pro cælesti monito fuit. Domum ille properat, & positis genibus Dominam in imagine veneratus: *Tibi*, inquit, *o pulcherrima, decus hoc meum qualecunque consecro. Serviat triumpho tuo vanitatis hæc pars.* Simul ferrum admovet, totumque caput sua manu speciosissimis

mis crinibus spoliat; qui ex Marianæ imaginis vertice paulo post pependere, multisque deinceps annis hoc amoris trophæum servatum est, & monstratum. Alia ejusdem amoris indicia ab aliis profecta accepimus. Ingolstadiensis Sodalis, vir magna apud omnes auctoritate florens, obesse animo suam hanc magnitudinem sentiebat. Ne inflaretur, insolitum modestiæ exemplum constituit edere, & in templo publice, frequentissimo populo, pronum in terram corpus demisit, ac vir id ætatis & gradus solum osculo veneratus est. Illustris ibidem Academicus, doctrina ætateque inter primos, incussum sibi a puero colaphum ita tulit, ut nec vindicaret honorem ipse, nec injuriam persequi alios vellet. Quidam, relictis omnino plumis, nihil sibi ad quietem nisi nudas tabulas; alius septimo quoque die nil nisi panem & frigidam permittebat. Alius, quem religiosæ vitæ limen evocabat, virtute opibusque abundans, recessit a patriæ more, neque inter convivales delicias valere amicos jussit. Cum enim diceret, lautitia illa impediri non raro, qui expedire se vellent, sumptum alio transtulit. Et quanquam Ingolstadii nec familiares deerant, nec propinqui, omissis illis, pauperes invitavit; quos non epulo magis, quam virtute, minister ad mensam sedulus recreavit. Augustæ Vindeliciæ, cum sub Oxenstirnio Respublica gemeret, Partheniorum constantia admirabilis, priscisque heroum seculis digna eluxit. Triumphabant religionis hostes; viri sacri propemodum exulabant omnes; nullis machinis parcebatur, ut vi, terrore, detrimentis quotidianis ad veritatem deserendam compellerentur. Hortabantur cives Lutheri clientes; laborabant ipsi, jugo & malis vix jam pares. Si perstarent, supererant ultima; si cederent, libertas, immunitas, illicia, in oculis erant. Illi tamen in suscepto religionis consilio sic permansere, ut, cum civium nutarent alii; alii tam valido fluctu etiam in transversum abriperentur; Marianorum tamen Sodalium ne unus quidem inventus sit, qui amissa perseverantia auferri se pateretur. Evidentiorem hanc fortitudinem reddidit irrogata sceleri divinitus pœna, cujus gravitate civitas tota intremuit. Decreta erat ab hostibus dies, quo sacerdotes solum verterent. Eaque illuxerat, cum ad abitum comparatis omnibus, summæ Ædis Decanus, Philippus Rechbergius, ultimo in templum se suum confert, ejus Patronam, magnam Virginem, supremo ante exilium obsequio salutaturus. Ecce autem hominem ex vetere *Iconomachorum* tribu, Lutheranum civem, qui tum maxime in imaginem Marianam furebat. Commotus impietate Rechbergius, hortatur magnopere, ne communis Domini Matrem in effigie læsam vellet. Cum vix ad aures admitti monita cerneret, orare magnopere institit: Parceret Virgini, nihil tale meritæ, neu superum hominumque odia in se concitaret. Vilis temerario auctoritas fuit, hodie præsertim exulaturi. Ergo nihil de sacrilego impetu remittere, contumelias contumeliis addere, graviora etiam intentare. Non tenuit se hic Vir Illustrissimus, quin erumperet, & imminens de cælo supplicium minaretur. Neque lentior verbis pœna fuit. Vix loquendi finem Rechbergius fecerat, cum hostis incumbentem sibi vim Numinis sensit. Repentino horrore perfusus, omnibus artubus contremiscit, & pallidus atque vociferans, celeriter se e templo ejicit. Sed sera erat fuga, accepto vulnere. Cruciatus incognitus, quo intus conficiebatur, ululatum lugubrem exprimebat, quo excita civitas concursantem plateas & bachantem spectabat. At miser illud unum ingeminabat: *Mulier* exclamans, *Mulier me contigit, cæruleo pallio amicta illa: illa heu me contigit!* Qua

Vide Jubilæum Marianum Augustanorum, Orat. 1. §. 11.

740. Hostis B. V. divinitus punitur.

voce

voce cum attonitam novitate urbem diu implesset, in omnium oculis corruit, & viribus malo exhaustis interiit, terrore suis, triumpho nostris relicto.

Diversissimo sensu accepta mors alia, qua Lucernensis e Parthenio choro adolescentulus ille tratus est verius, quam sublatus. In Gymnasii spatiis conficiendis Pythagorico ex more taciturnus cum egisset, subito nunc disertus, qui ad solandum eum in morbo ultimo venerant, eos ipse inexspectata facundia erigebat. Modo sacras commemorare historias, modo veterum Patrum dictis se excitare; elevare dicendo, quæ vulgo in bonis habentur; Patronos Cœlites, quos sortito in cœtibus accepisset, servato mensium ordine, nomenclator fidelissimus enumerare, & implorare. Quoties acrius morbi vis ingravescebat, magna voce incrementa doloris a DEO petebat, sed ita, ut perferendi quoque constantia adderetur. Errata pueritiæ usque adeo exhorruit, ut diceret, percupere se vitam aliis tam caram deserere, ut violandæ divinæ legis potestas sibi morte adimeretur. Cupidissimus innocentiæ animus voto potitus est, ipso Divis Innocentibus sacro die e rebus periculisque humanis exemptus. Senem adolescenti jungamus, genere, dignitate, fama clarissimum. Præfectus Aulæ Neoburgicæ, Vir Illustrissimus, Rodericus Barraganus, Baro Wasserburgius, vitam egerat amplissimis muneribus oneribusque perfunctus, & apud Austriacos Palatinosque Principes diuturna fide ac prudentia gratiosus. Eminebat inter omnes ejus virtutes religionis cura, quam inter Neoburgenses illos turbines firmus immotusque sustinuit. Neminem domi, neminem ruri in suorum numero censeri passus, qui castos ac veteres majorum ritus non sequeretur, effecit, ut ne suspicioni quidem novitatis, sive ipse, sive quisquam famulantium affinis esset. Negotia ipsa non nisi sacram ad regulam dirigebat, & tanto rerum usu præditus, singula tamen ad conscientiæ suæ arbitrum referebat. Cœperat ad supremam vitæ lineam admoveri, nondum Mariani Sodalitii institutum amplexus. Incessit animum cupido vehemens expetendæ rei, quam ante sibi parum cognitam, ut erant tum Neoburgi tempora, haud admodum appetiisset. Mittit, qui suum decumbentis desiderium explicent; ne aspernentur moriturum, rogat. Non tacebo, quod annales subjiciunt. Senex tanti nominis, tantæ virtutis, quod sero peteret, a Parthenio Senatu non est audicus. Nec ille interpretatus injuriam, majore contentione ad easdem preces reversus est. Senatus in sententia perstitit. Denique cum Barraganus admirabili constantia probasset ardorem, domi suæ receptus, singulari gaudio exultavit, quod eo ipso die, quo ante annos tres & sexaginta esset in lucem editus, peculiari huic Virginis patrocinio tradere se permitteretur. Cumulatam hoc beneficio vitæ gloriam vir magnus existimavit, & qui summis Principibus in pretio fuerat, mortem sibi non satis pretiosam fore duxit, si extra Parthenian consortionem oppetenda esset. Sed longe omnium nobilissimi clientis officium in DEI Parentem illud fuit, quod Maximilianus Septemvir hoc tempore præstitit. Is ut MARIAM privatim matris loco habebat, & omni obsequiorum genere demerebatur, ita publico ejusdem honori intentus, amplificandæ dignitatis ejus rationem excogitavit. Virginis in templo oblatæ, & Elisabetham salutantis memoriam pro se quisque in Bavaria adhuc coluerat; solemnia lege indicta nondum erant. Maximilianus, scriptis ad Antistites locis, impetravit ab omnibus, ut his quoque die-

741. Præclare Marianorum Sodalium mortes.

742. Festum B. V. Præsentatæ, & Elisab. invisentis, auctore Maximiliano, per Bavariam institutum.

Adlzreiter l. 23. n. 55. diebus inter festos quotannis homos haberetur. Unus fuit, qui exciperet, Salisburgensis; ceteri, quorum sacra ditio in Bavariæ fines incidit, uno consensu laudavere consilium, & in eam rem anno a Partu Virginis M. DC. XXXVIII. decreta scripsere.

1743. Origo Mariinæ Ædis in Monte Venusto ad Elvacum.

Eidem anno semina debentur Mariinæ sedis in Venusto apud Elvacenses Monte, quæ ab exiguis profecta initiis, nunc nominis sui fama non viciniam tantum, sed remotas etiam oras implere pergit. Joannes Jacobus, ex antiquissima Blarerorum stirpe genitus, Præpositus ac Princeps Elvacensibus præerat. Ubi primum accepit, dilapsis inde Suecis, partam loco securitatem, nihil cunctandum ratus, e perfugio ad suos rediit, omnique solatio ac ope jactatum ea tempestate populum recreavit. Dum totus in eo est, ut disjecta colligat, ac delapsa novis artibus vineiat, Societatis quoque ad id opera uti placuit. Duos ipse annis pluribus in aula tenuit sacerdotes nostros, Thomam Anreitterum, & Joannem Hefelinum, qui pro suo in DEI Genitricem studio desiderium jam pridem alebant sacelli Lauretano similimi, ubicunque possent gentium, constituendi. Augusto mense ejus anni, quem diximus, ambulatione fortuita in eum montem perveniunt, cui ad prospicienda late circumjecta edito, & sua, & vicinorum amœnitas nomen Venusto fecit. Dum e montis dorso circumferunt oculos, propositi veteris memores, eum sibi locum deligunt, quo Lauretana ædicula aliquando dedicaretur. Præter hanc voluntatem nihil non deerat. Plus tamen Patrum studium potuit, quam aut egestas sperare permitteret, aut ipsi meditari tunc quidem auderent. Reditur postridie, spatioque dimenso, valli quatuor velut in spem futuri ædificii defiguntur. Media vero in area erigendæ Cruci locus aptatur, quam ex obvia arbore rudem & infabricatam committunt. In stipite foramen aperiunt, cui sigillum Magnæ Matris inserunt, sacris Divorum reliquiis intus refertum, tituloque adscripto noscendum; *BEATÆ VIRGINI LAURETANÆ.* Posita Crux est Augusti die XIV. pridie festi Assumptæ in cælum Dominæ; cui magna fiducia rem novam commendant, gratum eum locum dilectumque habeat, rogant. Neque diu cessatum ab accolis. Excitati simplices agrestium animi, & aliorum exemplo impulsi alii, ut jam locus frequentaretur. Suscepta etiam a febricitantibus vota, & consecuta sanitas, famam late vulgarunt. Afferri munuscula cerea, nummi quoque ad statuæ pedem relinqui, sed nimirum desiderii testes magis, quam adjumentum. Interea gliscere per hyemem ardor, & anno proximo in apertam flammam erumpere, ut D. Matthiæ sacro die tota e pagis agmina catervatim affluerent, non sine novis eorum donis, qui recentia in se Virginis beneficia prædicabant. Sed quoniam injuriæ aeris adeuntes sæpenumero obruebant, nec erat, quo se reciperent; tectum saltem & qualescunque parietes requirebant. Annuit haud gravate benignissimus Princeps, donatoque solo, struendi sacelli potestatem fecit. Id e ligneis tabulis compactum ita opportune stetit, ut festo Salutatæ de cælo Virginis hospites primum admitteret. Incredibilis hominum advolaverat turba, cum secundum meridiem Lauretana Virginis elogia, aptum ei statuæ carmen, a symphoniacis concinerentur. At Lauretana Diva, quam sibi ea convenarum religio cordi esset, re declaravit. Gravi & quinquennali morbo implicita femina in montem adrepserat. Concursus ipse, multitudo precantium, animi nescio quæ præsensio, spem miseræ dabant. Magno conatu se Virgini Parenti com-

Vid. Guil. Gumppenberg. in Atlante Marian. Imag. M. C. LII.

commendat, & protinus audita, antiquo malo nullis usa remediis liberatur. Inde alia ex aliis in ægrotantes auxilia. Dinkelspilensis mulier pedum usu multis ab annis destituta, ad montem demonstratum furcillis corpus ægerrime protrahit; semel, iterum, tertio adest; sed tertiam illam perpessa molestiam, puncto temporis in integrum restituitur. Relictis sacello grallis, erecta domum repetit, & ingenti urbis plausu excipitur. Effunditur Dinkelspila tota, & sub signis prodiens, hominem secum adducit urbe tota notissimum, & aliena solum misericordia victitantem. Essedo impositus vehebatur; nam crura ipsi corporis trunco ita cohæserant, ut plantis ne contingere quidem terram posset. Serpit humi in sacellum, divinæque rei cum adfuisset, tigillis incumbens extra ædiculæ ambitum ter se circumfert. Eluctatus tandem, in scamno ante fores locatur, neque diu cælestem opem inter preces exspectat, cum fragor insolitus omnium oculos in sedentem convertit. Is erat sonus, quo rupta naturæ vincula se prodebant. Totius corporis horrore perstrictus, explicari tibias, & pedes corroborari sentit. Itaque redux, vehiculum suum anteiit, & gratulantium multitudine circumfusus, eorum etiam animos magnopere movit, quos hæresis præjudicia Mariano cultui favere non sinunt. Horum quoque e numero satis constat fuisse complures, qui in sacello supplices beneficia quærerent, eosdemque præsens adversus morbos auxilium obtinuisse. Jamque tot clientum muneribus ærarium creverat, ut meliori structuræ sufficere posse videretur. Describitur nova fabrica, ad Ædis Lauretanæ amussim perficienda; comparatisque omnibus, fundamentis jaciendis dies constitutus VIII. Cal. Quintil. Primum lapidem Joannes Jacobus ipse suis manibus posuit, frequentia populi maxima suas Principi optimo preces jungente. Illud observatum, cadentibus licet tum pluviis, tantam omnibus loci reverentiam constitisse, ut in cœtu tanto nemo fuerit, qui caput operire vellet. Ædificationi dum insistitur, testimonia afferuntur perpetua, aliis oculos & aures, aliis lienem aut latus, pedes aliis ab Lauretana hac Sospita consanatos; hydropem, tabem, furorem depulsum cessisse. Perducto ad fastigium opere, ad VI. Idus Septembr. qui dies natalis est Divinæ Matri, Episcopus Adramitenus, Augustani Vicarius, ædem novam solenni ceremonia consecravit, purissimo undique cælo, nisi quod impendens huic uni loco nubes lucida, velleris instar se extenderet. Id ominis loco non a plebe tantum, sed & a gravissimis quibusque viris acceptum, fore sperantibus, ut montem hunc nunquam non obumbraret illa, cælestique rore perfunderet, quæ Vellus Gedeonis a clientibus salutatur. Argumento fuit illo ipso die, qui claudus advenerat puer. Suspensis in æde adminiculis ligneis, suis ipse poplitibus nixus rediit. Neque deinceps is beneficiorum fons exhaustus, perpetua & uberrima scaturigine, quam nostra etiam ætas videt. *8. Sept. 1639.*

DUm Mariana hæc sedes ab Elvacensibus collocatur, duæ nobis aliæ bellorum cursu in supremum periculum adducuntur, dispari exitu. Utriusque casus referimus. Ensishemii Sacerdotes nostri duo cum Adjutore supererant, qui necessariis pæne omnibus destituti, annum seculi XXXVIII. perpetuas inter curas, timores, quotidiana vitæ pericula exegere. Initium malorum a milite Lotharingo, cujus turmæ aliquot equestres, cohortesque peditum, intempesta nocte occupato aditu, simul atque luceret, per urbis portas se infudere, securisque sui incolis *Cap. LXI. Ensisheimii concussum Collegium. Brisacensis statio nostris ereptа.*

Annis M. DC. XXXVIII. & XXXIX. 744. Lotharingi Enſishemium capiunt, moxque deſerunt.

ſomnum hoſtili impetu excuſſere. Etenim omiſſis præſidiariis, in civium domos, in fortunas, in corpora incubuit vis. Lotharingis in prædam intentis, Sueci raptim ſe congregant, & receptu ſubito in arcem ſe impune ſubducunt. Ex ejus munimentis eminus pugnam capeſſunt, tuti in ſecuros & obnoxios. Nec pauci e Lotharingis ſum cecidere. At ex averſa caſtelli parte demiſſus fune miles, ſuperatis aquis, clam vigilias præterit, & in vicina ſuorum caſtra receptus, nunciat, oppreſſam urbem, arcem oppugnari. Quo audito Roſa, cui caſtra parebant, legionem equitum ſequi ſe jubet; & confeſtim ad urbis muros delatus, eam niſi reddant, minaciter certamen denunciat. Lotharingos neque cedere pudor, neque repugnare timor ſinebat. Reſpondent ferociter, neutrum facturos; & utrumque faciunt. Accitis enim Tannenſibus equitum turmis, ſatis jam ad fugam audaces, diripiendo impedimenta celerrime colligunt, & effuſo curſu Enſishemium deſeruunt. Aſſecutus Roſa agmen ultimum fugientium carpit, omnique ſpoliis urbem ingreditur. 745. Noſtrorum vita primum, Noſtri, quo hæc evaſura demum eſſent, facile proſpiciebant, non de re modo, ſed corporibus etiam ſuis ſolliciti. Non inanem fuiſſe metum, victor miles docuit, qui collegii foribus, incenſo in Lotharingos animo, quod iræ ſupererat, in capita noſtrorum effudit. Homines Divosque ignominioſiſſimis verbis inceſſunt; noſtros pulſant graviter; raptant per ambulacra; gladios capitibus lateribusque intentant; militare judicium diripiendo collegio minitantur. Sed judicii forma non exſpectata, rimantur ultro omnia, vertunt, ferunt. Tum vero & præſidiarii ex arce irruunt, & enſibus, bipennibus, fiſtularum glandibus urbem multis locis cruentant. Facto & in collegium impetu, ſanguinem & exitium anhelabant. Dux ipſe ſacerdotem noſtrum ſibi victimam deſtinat; ſolaque Numinis providentia factum, ut in brachium vulnus incideret, incolumi vita. Adjutori noſtro ſecuris Suecica in caput illiſa, multum ſanguinis hauſit, in cerebrum deſcenſura, niſi ſaucius declinatione corporis reliquas petitiones fruſtraſſet. Gravius etiam periculum Sacerdotum alteri ſtruebatur. Namque illum duo, pridem odio capitali ardentes, ad certam necem uſquequaque inveſtigabant, protinus mactaturi, niſi mira felicitate aſylum mediis in hoſtibus reperiſſet. Quorum unus, temere conſpicatus Patrem, mox igniariam reſtim expedit, & trabem oculis quærens, nihil repugnantem ad ſuſpendium rapit. In ipſo articulo temporis, vi arcana percellitur, retractaque manu, mutati animi luculenta indicia edit. Ex hoſte & carnifice amicus ac defenſor, Sacerdotis latebram ſibi cognitam fideli ſilentio texit, ac ne pretio quidem oblato victus eſt, ut latentem proderet, & a ſuo ſervatum ſcelere, alieno objiceret. Primo hoc evitato nimbo, vix prodire noſtris, & libere reſpirare licuerat, cum accuſatorio petitis artificio, pæne fama vitaque ſimul extorta eſt. Sanguinariæ fraudis ignari, in arctum cubiculum, & vel uni anguſtum, tres noſtri cum famulo velut in carcerem detruduntur, ſententiam diemque ultimam exſpectare juſſi. Ita cuſtoditi ſunt, ut fame ſententiam prævenire velle Suecici judices viderentur. Nam panis illud fruſtulum, quod ex arce quotidie mittebatur, ſufficere in quatuor capita per tot dies adeo non poterat, ſatis ut appareret, id non tolerandæ vitæ, ſed avertendæ invidiæ dari. Clandeſtina ab amicis ſubſidia interitum tantiſper arcebant. Denique ambulare in jus coguntur, & coram Prætore militari, & bellici juris conſulto cauſſam dicere; quæ

746. Tum & vita, & fama periclitantur.

qualis

qualis esset futura, ne divinatione quidem conjicerent. Urbis Gubernator, inveniſſe ſe ratus, quo antiquum in nos odium ſatiaret, Lotharingorum conſilia in noſtros detorquebat. Eorum vel auctores, vel certe conſcii fingebamur, proditorum judicio conflictandi. Criminandi occaſionem hanc Gubernator quæſierat. Mülhuſium profectus noſter, cum temporum mala, præſentesque curæ in ſermonem veniſſent, familiari voce ſubjecit: Durandum in aſperis eſſe, dum meliora utique ſequerentur. Hæc in invidiam trahebantur, tanquam a conſiliorum participe, & impendentis Lotharingicæ irruptionis gnaro prolata. Ut robur accuſationi adjiceret, literas oſtendit, contra nos in eandem ſententiam Mülhuſio ſcriptas, & publico civitatis ſigillo firmatas. Cauſa erat proditionis, actor præfectus urbis, hoſtes judices, tabulæ contra nos obſignatæ. Innocentia tamen ſibi non defuit. Reſponſum libere in judicio, neque difficulter inanis ille accuſationis color diſſutus eſt. De Gubernatore, multorum ſcelerum jam ante comperto, & in vulgus infami, ipſi judices principio verebantur, ne, quod res erat, alienorum criminum ſtrepitu a ſuis tantum avertere aures ac animos conaretur. Nihil gravius hominem preſſit, quam quod Mülhuſianas literas concinnaſſe per fraudem, & ſigilli auctoritate abuſum ad calumniam, violaſſe fidem publicam demonſtratum eſt. Suffragati noſtrorum innocentiæ judices, ad exercitus Duces de re tota referunt. Qui, agnita mendacii vanitate, non proditionis modo nota noſtros, ſed & domeſtico carcere liberarunt. Id renuncians humaniter militum Prætor, cum ſecuros eſſe de moleſtia deinceps juſſiſſet, de calumniatore noſtro narravit, ad idem tribunal, quo perdere nos aggreſſus eſſet, juſtius nunc ipſum periclitari. Et vero militari honore omni exutus, & ſolvere cingulum juſſus, ſupplicii timore profugit, & remotiſſimum ſibi exilium ultro indixit.

Libertas Sociis reddita, etſi eos in ædes ſpoliatas & vacuas reducebat; priorum tamen anguſtiarum memores haud mediocriter reficiebat, ad aram præſertim, ad quam, menſe toto abſtinere coacti, tum primum Sacerdotes revertebantur. Cognita noſtrorum integritas mutavit hoſtium animos, ut impunitatem favor etiam ſequeretur. Dux ipſe Weimarius, menſæ noſtræ tenuitatem non aſpernatus, beneficus etiam hoſpes fuit. Cum enim ipſas collegii projecturas canalibus æreis nudatas videret, eamque ſuorum rapacitatem improbaret, ſuo ære damnum impluvii integravit. Facultas quoque ab eo data primoribus ex ordine militari non paucis, ſi ita libuiſſet, domi noſtræ pernoctandi. Illi comiter, nec ſine reverentiæ ſignificatione, uſi hoſpitio, dum familiariter colloquuntur, Parentis noſtri Ignatii res geſtas, & perlectas a ſe, & vehementer probatas aſſeverarunt. Ac ne inopia quidem noſtra offenſi, cum vinum domi non ſuppeteret, contenti frigida, militariter reſponderunt, militibus delicatis eſſe non licere. Cæterum in tanta quoque rerum jactatione fuit Sociis animus æternis civium commodis ſerviendi. Nec habendis concionibus terror ac tumultus impedimento fuere, & divinis myſteriis in penuria & periculis incolæ confirmabantur. Eosdem beneficiis non paucis D. Ignatius ſublevavit, opportuno in rebus pene deſperatis ſolatio. His animati cives, ut Curionis abſentis officia omnia nobis imponeremus, quam avide petierunt, tam facile a cupientibus impetrarunt. Has partes ita ſuſtinuit Sacerdotum noſtrorum alter, ut inter hoſtiles quatuor legiones ex altiore loco arguere militarem licentiam, &

747. Diſcrimini ereptorum labores ſacri.

præsentibus ipsis insectari scelera liberrimis verbis auderet. Illi vera dicentem æquo animo audierunt, ipsoque frequenti reditu & attento silentio incusantis eloquentiam comprobarunt. Dux ipse legionum aperte confessus est, se Societatis homines benigne deinceps habiturum, quod longe ab auditis diversa ipse coram experiretur. Beneficiis adeo cum humanitate nostrorum certavit, donec avocatus cum suis, præsidiarios e Gallia successores habuit. Sub horum umbra tum nostrum, tum Curionis locum altero jam anno tenere, liberius & fidentius datum est.

748. Weimarius Dux Brisacum obsidet.

Brisaci dum cives in templo & urbe, sobolem in scholis ad utilia instituimus, inhibitus repente cursus est; dum in propugnaculum illud Rheni firmissimum summa belli incubuit. Bernardo Duci Weimario nihil erat antiquius, quam ut tantæ opportunitatis urbem, quæcunque se ostenderet via, ad suas suorumque partes adjungeret. Non latebat Principem, militiæ locorumque gnarum, quantum opus aggrederetur, si vi agendum foret. Ea enim erat situs ac munitionum ratio, vix ut temeritatis notam effugere se posse cerneret, si, quibus tum erat viribus, promittere sibi rem tantam auderet. Exploratum vero cum haberet, annonam Brisaci nequaquam pro temporum necessitate curatam, ea intercluſa sperabat, leviora sibi omnia fore, multoque suorum sanguini parci posse. Anno igitur M. DC. XXXVIII. Aprili mense initium operibus datum, quibus magis quam armis oppugnare urbem statuerat, nequa vitæ præsidia ulla ex parte inferrentur. Neque segnius intendit animum Tribunus Reinachius, quem loco Cæsar præfecerat; eoque acrius tueri urbem instituit, quod & sera esse sua consilia intelligeret, & quæ commissa sibi urbs esset, non ignoraret. Externis auxiliis nisi fulciretur, ruinam evitari non posse apparebat. Implorat continuo Cæsarem, deque periculi magnitudine docet. Certior fit & Maximilianus Septemvir, qui de finibus Imperii vehementer sollicitus, festinare Gætzium Comitem, summum exercitus Boici Ducem, & omni conatu occurrere Weimario jubet. Gætzius armentum, pecora, cibaria expeditissimis peditum tradit, qui equitum manu circumfusi, IV. Cal. Jun. in mœnia penetrarunt. Admonitus hoc successu Weimarius, ut arctius contineret obsessos, fluminis Rheni usum navali ponte, & objecta catena adimit; munitiones & plures & propiores imperat; agrum ipse obit, & locum coronæ designat.

749. Nostri in tribus incendiis illæsi.

Brisacensium gaudia ex illato nuper subsidio gravis luctus extinxit, qui ne Sociis pernicioſus esset, mirante civitate, Divina bonitas cavit. Milites aliquot, inedia fessi, in annonæ receptaculum clam irrepserant, ignari nitrati pulveris, qui inter cibos ibidem servabatur. Is ignem ex ardente fune, quo locum illustrabant, cum subito concepisset, ex octoginta omnino doliolis vi tanta erupit, ut ædificium funditus tolleret, annonam hauriret aut vitiaret; homines quadringentos vulneraret, elideret, laceraret. Nos, stragi proximos, flammis ante alios haustum iri, dubitare nemo poterat. Itaque prodigio simillimum, quod, cum circumundique domicilia discerperentur, labes omnis a nostris & ædibus, & corporibus abfuit. Utrique stimulum is casus admovit; Weimario, ut læsos urgeret alacrior; Gœtzio, ut spoliatos ope nova juvaret. Forte Tubadelium, explorandi causa cum equitum turma, progressum, nacti Croatæ nostri, pepulere loco, trepidaque fuga se cum suis recipientem, ad ipsa usque castrorum principia insectati sunt. Eo aversa

hostium

hostium attentione, Gœtzius Comes propere subsidium in naviculas conjicit, & urbi annonam in mensem tertium suffecturam immittit. Haud multo ante Weimarius myoparones duos Neoburgi ad Rhenum instruxerat, fatali consilio, nisi Rheno interceptum hæsisset. Lembos igniarii globi in cuniculis latentes impleverant, certissimo pontis vicinæque turris ac urbis exitio, ubi primum per dimensum fomitem destinatum incendium maturuisset. Cymbarum alteram fluvius innoxiam intacto ponte transmisit; alteram in arenæ cumulum ita impulit, ut detenta, & flammis paulatim correpta, spectaculum civibus diu præberet. Tandem perlato ad cuniculos igne, tantus fragor coortus, tanta fulminum vis quoquoversum vibrata est, ut etiam eminus homines, tecta, parietes, exitio communi involveret. In nostras quoque ædes prægravis truncus arietavit, valido ferro armatus; qui solo quidem terrore illato, beneficii tamen divini admonuit. Idem agnovere nostri, cum deinde, incertum quo casu, pulvis bellicus denuo prope nostrum domicilium arsit. Tum quoque sine graviore noxa defuncti periculo, vicinas circum ædes dirutas, multos incolarum oppressos, ipsa ante se mœnia scissa projectaque intuebantur.

750. Pugna ad Wittenweiram, parum prospera.

Momenta interim omnia captabat Gœtzius, neque tamen inveniebat, qua ratione laborantem Brisaci rem frumentariam sustentaret. Reverso in castra Savellio Cæsareorum duce, armis decernere placuit, & ad VII Idus Augusti hostem junctis copiis provocare. Ad Wittenweiram pagum commissum est prælium, magnis utrinque animis initum, multo sanguine nobilitatum. Neutra acies læta discessit. Gœtzii miles, cum tres horas ipsas *animis ad miraculum ingentibus* certasset, divisis inter se Ducibus, & diversa imperantibus, locum tenere non potuit. Weimarius ita perstitit, ut nostrorum tormentis, & aliquo vexillorum numero potitus, signa omnino XXII. ac præter Tribunos non paucos, ipsum Tubadelium captum nostris relinqueret. Cæsorum numero par fere utrinque fortuna fuit. Brisacensibus nihil tristius, quam quod inter impedimenta Weimario commeatus obtigit universus, quem Gœtzii diligentia levandæ incolarum egestati collegerat. Acceptum incommodum ne obsessos premeret, Maximiliani solicitudo excubabat. Supremo ordinum structori Horstio legiones novem traditæ, quæ perruptis obicibus alimenta Brisaco inveherent. Hanc quoque spem par eventus infregit. Occurrit Horstio Rosa, Weimariensis Tribunus, eumque ita multavit, ut magna militum parte amissa, & victoria annonaque extorta, inglorium & fugientem dimitteret. Nihilo majus a Lambojo solatium, quem Cæsar succurrere urbi jussit. Is dum circumspicit, ac deliberat, occasioni & tempori dictus est defuisse. Brisaco certe defuit, quod consumptis jam necessariis, fame in dies magis magisque extabescebat. Reinachius, ut annonam laxaret, edicto sanxit, ut inutile vulgus, e deteriore præsertim ætate aut sexu, suo abitu civitatem levaret. Centuriæ aliquot e munimentis emissæ. Sed procedere hostis nequaquam passus, unde venerant, redire omnes coegit, adempta spe omni vitæ, si offerre se conspectui rursum auderent. Fidem severitas fecit, qua in rusticanos homines duos animadversum est. Allatum urbi salem præbere conatos, sub ipsis mœnibus fracta laqueo gula necarunt. Non tamen absterriti Croatæ, numero ducenti, audacia & vi per medios sibi hostes viam aperuere, & relicta obsessis farina, quam equis impo-

Ita narrat Adlzreiterus, Annal. Boic. l. 23. n. 25.

751. Quanta Brisaci fames, irritis auxiliis omnibus.

impoſuerant, eodem impetu eademque felicitate ſe recepere. Exile ſolatium quam parum ad ſummam profecerit, oſtendere præſidiarii ſexaginta, qui diuturna eſurie ad defectionem adacti, fuga ſe proripuere, quorum torrida macies orisque ſiccitas miſeram loci conditionem gratulanti hoſti abunde prodebant. Sed repente Briſaci deſperatio in gaudium, in caſtris fiducia in ſolicitudinem vertit. Victor e Burgundia huc approperabat Lotharingiæ Dux, magna frumenti, magna cibi vi parata: jamque per Tannenſem viciniam contento curſu cum exercitu ferebatur. Campus eſt, quem boarium dicunt. In eo Weimarius, de Lotharingi adventu edoctus, pugnandique cupidus æmulum exſpectabat, ut inuſtam ſibi ab eo Nœrdlingæ maculam feliciore hic certamine aboleret. Lotharingus quoque, & antiquiore illa, & recenti victoria fretus, ſimilem aleam tentare non dubitabat. Octobri menſe pugnam capeſſivere, fœdam inceptu, dubiam exitu. Vix ſigna cecinerant, cum is, qui Lotharingi equitatum ducebat, neſcio quo terrore abreptus, ante pugnam ſuccubuit, omnesque ſecum turmas in fugam avertit. Solæ peditum legiones, eæque paucæ, Duci Lotharingo ſupererant, quæ a ſuis deſertæ, tanta animorum vi prælium ſuſtinuere, ut nulla re, niſi numero, ſuperior hoſtis eſſet. Ducis ipſius virtus ea die eminuit, qui in tam ſubito & ancipiti malo, ne ſui obruerentur, conſilio fortitudineque effecit. Multo utrobique fuſo ſanguine, acerrime dimicantibus nox ſupervenit, & neutra inclinante acie certamen abrupit. Ingens ex eo prælio invidia in Gœtzium incubuit, qui ſive Lotharingo veniſſet ſuppetias, ſive impetum in caſtra Weimario abſente feciſſet, obſidione eximere urbem potuiſſe credebatur. Militare certe judicium illi dein conſtitutum, & inſigni ſeveritate cauſam dicere juſſus eſt. Tum quidem Gœtzius labore novo ita contendit, ut operæ & ſucceſſus non pœniteret. Weimarius enim cum ad urbem redux propugnaculorum etiam partem vi cepiſſet, media nocte Gœtzius tripartitum agmen in hoſtilia caſtra educit, eademque tormentis curulibus ad ipſum uſque diei ſequentis meridiem concutit. Ea conſtantia factum, ut munitionum caſtrenſium una, quæ e firmiſſimis habebatur, potitus Gœtzius, navalem etiam pontem Weimarii in poteſtatem redigeret. Quapropter obſeſſis, laxato ad urbem acceſſu, annonæ ſalutisque ſpes minime obſcura jam præbebatur. Verum Weimarius, præcipuo Briſacenſium munimento interea capto, pontem quoque & munitionem amiſſam non ſine multo Bavarorum ſanguine paulo poſt recepit. Calamitatem urbis, jam prope ad incitas redactæ, Gubernator Reinachius ad Cæſarem hunc in modum perſcripſit: „ Suo„ rum, pro Imperii Cæſarisque dignitate pugnantium, ſummam eſſe fi„ dem, fideique parem neceſſitatem. Fame exhauſta, & proſtrata om„ nia. Duces præfectosque, debilitatos morbis, plerosque decumbere. „ Militum alios fame peremptos; alios, mali gravitatem non ultra fe„ rentes, transfugio quæſiſſe remedium. Supereſſe viros, non propul„ ſandis hoſtibus, ſed armis geſtandis vix jam pares. Perpetuam acrem„ que ab hoſte vim ingruere; ſed multo acrius cum fame intus certa„ men eſſe. Denique ſperare ſe, neminem fore æſtimatorem rei tam „ iniquum, ut, ſi turpis & pernicioſus exitus obſidioni contigerit, cul„ pam in Reinachium conferat, perfunctum officiis omnibus, ſubſidiis „ omnibus deſtitutum. „ Dum Viennæ deliberatur, dum quæruntur ſuppetiæ, ita interim fames Briſaci invaluit, ut ad vetera exempla perveniretur. Non plebs civisque tantum, ſed & nobiliſſimus quisque ad

obſcœ-

obscœnos miserosque cibos penuria adigebatur. Feles canisque rapiebantur certatim ; equinam in cupediis numerabant. Animantium cadavera, etsi putentia jam ac dilabentia, avide protrahebantur. Humana corpora, terræ mandata, post biduum eruta, fuere qui non exhorrescerent. Quin etiam pueros aliquot cibi causa subductos, fama constans apud omnes fuit, quod in illa famis immanitate repente videri desiissent. Qui carcere tenebantur, cum alimenti nihil admodum sibi suppeteret, tabescentes in eadem custodia socios invadunt, discerpunt, absumunt. Mense obsidionis ultimo vix ulla nox abiit, quin octoni denive confecti inedia, passim in vicis omnibus cum luce reperirentur.

752. Pro nostris in ea fame Divina Providentia excubat.

Mirabantur nostri, vivere se, ac valere, quo tempore militares etiam viri, cultu vitæ aspero assuefacti, pridemque durati, usque adeo tamen frangerentur, ut exsangues & semivivi non consisterent ; nonnulli in ipso opere ex aggeribus prolabentes, extra loricam exanimes ferentur. Patribus, unde minime expectabatur, auxilium missum est. Discupuli enim, tanquam minerval pro doctrina magistris rependeret, sollicitudinem a se ad illos verterunt. Quotquot penum domi suæ ab annona paulo liberalius instructum sciebant, a parentibus impetrabant quotidie pœne, quæ sublevandæ præceptorum paupertati afferrent. Absque hac ope fuisset in ea cibariorum caritate succumbendum. Neque enim supererat nostris, unde pretium expedirent, quod eo usque processerat, ut ova singula, singulæ panis libræ, philippeis singulis emi non possent, & unus pisorum modiolus gallicis duabus & viginti libris argenteis venderetur, imo & ipsis gliribus constitutum publice esset, quanti venirent. Externa ope nostrorum egestati Providentia Divina succurrit, ut in illis angustiis necessarii tamen obsonii nihil fere deesset. Luctabantur igitur non tam cum hoste, quam cum fame Brisacenses, cum Gallorum obsidentium vineæ ab jam ipsa fossarum crepidine prope abessent. Quæ Cæsar destinabat auxilia, longinqua fuere & sera. Experti omnia Bavari, semel, iterum, tertio irruptionem in hostium castra fecere. Vis nulla valuit.

753. Brisaco Gallis dedito, abitus nostris inciditur.

Reinachius, suprema necessitate pressus, jam nulla reliqua spe, ad deditionis consilium & conditiones descendit. Victori Weimario leges hæ placuere : Præsidiarii cum armis exirent ; sua efferrent ; tormenta ænea duo abducerent ; civibus & incolis integra constaret religionis libertas ; ab ædibus, præsertim sacris, omnis injuria & vis abesset. Beneficium Weimarius addidit. Confectos macie milites ultro ipse annona bidui recreavit. Ita Brisacum ad diem XIV. Cal. Januar. hosti cessit, & firmissima Rheni ac Imperii arx, non vi & ferro capta, sed inedia enervata est. Pactis hactenus stetit hostis, quod quidem ad nostros attinet, ut non eos vi ejiceret, sed exulatum dimitteret. Vocatis enim, sine verborum acerbitate, suadentis tantum specie, expedire ostendit, Societatem Brisaco excedere. Armato consilio non potuit non auscultari. Petiere Patres, ut abire sine noxa, & supellectilem, quæ multa non erat, asportare secum liceret. Horum quoque alterum dissuasit hostis. Cunctari primo, & tempus ducere, quod suspicari cœpisset, collegiorum plurium opes Brisaci conditas apud nos latere. Ad extremum, vix facta quorundam potestate, ceterorum se custodem fore perhumaniter significavit. Atque ita nostri, sola re sacra librisque sibi relictis, reliqua omnia Weimario tradere, & Brisacensem sedem deserere absque imperio coacti sunt.

Sub-

Digitized by Google

Cap. LXII. *Tridentinæ pluriun annorum molestiæ.* Ineunte Anno M. DC. XXXIX. & aliquot præcedentibus.

SUblato ad Rhenum domicilio Societatis Decembri menſe, ipſo anni proximi die primo ad Atheſin collegium novum eſt conſtitutum. Nondum ejus nominis honos Tridentinæ ſedi obtigerat, quod ei cum Rectore primo hic demum annus attulit. Verum per quot fatalia, quibus offenſionibus agitata ad decus hoc pervenerit, mirum dictu eſt. Certe comparanti inter ſe collegia Provinciæ hujus nullum occurret, quod tot ac tam diuturnis difficultatibus, litibus, calumniis, inſectationibus obnoxium fuerit. Quare, ut in odioſis rebus, & narranti æque ac legenti gravibus, indicabo hæc potius, quam recenſebo, ut veluti per ſalebroſam impeditamque ſpinis viam quam ociſiſſime tranſeuntes educam. Reliquerat peſtis illa, de qua dictum alibi, amorem noſtri incredibilem, reverentiæ autem, & commendationis tantum, ut certare inter ſe Principis ac Procerum, & civitatis populique ſtudia viderentur. Omnes incolarum ordines noſtris plaudere, nos urbis ſervatores, nos publicæ ſalutis cuſtodes & aſſertores prædicare & gratulari. Dilapſo contagionis metu, ſecuritas oblivionis effectrix ſucceſſit; & quam ſubito hæc favoris dux incrementis celerrimis invaluerat, tam cito evanuit, primamque caligini ſuboſcuræ, paulo poſt teterrimæ ceſſit. Summa fiducia nobiliſſimi quippe conſcientiam nobis credebant. Quæ de ſuperiore loco, quæ privatim dicerentur, aviditſſimi excipiebant. Hæc ipſa gratia odium peperit. Contendebat impenſe Ferdinandus II. Cæſar, ut Tridentina Divæ Virginis ædes, Concilio maximo celeberrima, domui noſtræ vicina, perpetuo Societatis uſui committeretur. Minime operoſum Cæſari videbatur negotium, tum maxime pronis in nos omnium animis, & meritorum recentium memoria devinctis. Splendorem hunc noſtri tantum abeſt ut appeterent, ut intercederent etiam, & invidioſum beneficii genus apud benigniſſimum Cæſarem deprecarentur. Ille opportunitatis potius, favorisque ſui, quam modeſtiæ noſtræ rationem ſibi habendam exiſtimans, a ſententia dimoveri ſe non eſt paſſus. Ceterum quatuor ipſos annos rem ſilentio prætermiſit, verſatoque interea in diverſa animo, ut maturum viſum eſt, agere inſtitit, ut Mariana ædes in jura noſtra tranſiret. Id cum eſſet a ſummo Canonicorum Collegio impetrandum, anno ſeculi XXXIV. adulto autumno ferdinandus binis literis Epiſcopo & Canonicis rem commendat; tertias quoque argumenti ejusdem ad Senatum urbanum adjicit. Cum nihil explicaretur, vere proximo quartæ jam ſu perveniunt literæ, IV. Non April. anni XXXV. datæ, quibus rei gerendæ Alphonſus Comes Lodronus præficitur. In Epiſcopo mora nulla fuit. Senatus ſacer æque ac civilis ita reſpondebant, ut, ſi in ſuffragia eundum eſſet, negaturi ambo viderentur. Quod unum ſupererat, Lodronus arripuit, &, ut comperendinarent cauſam, utrisque perſuadit. Vulgata templi pro noſtris petitio id nimirum effecit, quod animis olim præceperant. Ingens conflata invidia querelas & calumnias ex omni parte commovit. Neque ſola plebs efferbuit, impulſa malevolorum ſermonibus; ſed præcipui etiam viri paſſim vel mutati animi ſigna, vel dudum infenſi edebant. Omnes pro ſanctiſſimo templo, tanquam pro gloriæ ſuæ domicilio, decertandum ſibi putabant, quod auguſtiſſimus orbis terrarum conventus ceteris omnibus præpoſuiſſet. Quæ quidem eos fallebat opinio. Tridentini enim Concilii Patres ter duntaxat & decies in ea æde congregatos, ſemper præterea ad D. Vigilii ſe contuliſſe, ſatis conſtat. Sed vulgus, erroris antiqui & ambitionis tenax, non obſcure fremebat, erumpere tandem ſecretas artes, & conjunctis cum ſua inju-

7 14. Divæ Virginis ædes Tridentinos in nos concitat. *Decad. IX. n.* 737.

Videri poteſt Guil. Gumppen-

injuria consiliis summum patrocinium quæri. Incusabant ipsi se, qui unquam Societatem in urbis sinu improvidi collocassent. Nunc certe exturbandam, quam pessimo publico apud se habitare agnoscerent. Illos bonarum artium magistros id egisse, ut agrestes vallium incolæ, & montani homines, nova liberorum doctrina gloriaque superbi, jam se nobilissimæ civitati æquarent, & juventutem Tridentinam, longe tunc inferiore gradu consistentem, aspernari etiam præ sua non dubitarent. Ipsam adeo siccitatem, qua in Tridentino agro tum laboratum est, Jesuitarum precibus tribuebant, negati templi pœnam a Superis exposcentium, ut Patrum simul & cœli pertinacia premerentur. Talia pro se quisque dum jactant, voluntatum inconstantia luculenter se prodidit. Superiore anno Divæ Virginis ædem illam ipsam, exorto repente incendio, ereptam exitio nostra opera, erant inter laudes innumeras gratulati. Fratrum nostrorum unus, e tenuissimo fumi vestigio id quod erat suspicatus, flammis jamjam libere prorupturis in ipso articulo occurrerat: alter in medios se ignium injecerat globos, ut mali alimenta disjiceret ac amoveret. Quod nisi factum a nostris esset, haud dubie templum eodem æstu fuisse conflagraturum, tota civitas uno ore narraverat. Itaque tunc ædem celeberrimam, & suæ per orbem famæ monumentum præcipuum, quod eo die non esset abolitum, Societati acceptum referebant. Nunc eadem, invitis nobis ac repugnantibus petita a Cæsare, in commune odium nos adducebat; idemque locus, intra eundem pæne annum, & summæ benevolentiæ fomes, & ardentissimæ invidiæ fuit. Ipsi Consules civitatis nomine missi, qui Canonicorum Senatui gravissimis verbis suaderent, ut, prætermissis Ferdinandi Augusti desideriis, sua ipse jura & ornamenta pristina adversum exteros tutaretur. Nobis vero eadem civitas, ne doloris sui magnitudinem nesciremus, documento cum perspicuo declaravit. Certam pecuniæ summam Gaudentius quidam Pratus moriens sepossuerat, cujus censu nostri sustentarentur. Probaverat beneficentiam civitas, eumque censum quotannis curaturam ultro receperat. Cum pensionis tempus rediret, hoc anno primum negata est, ægerrime tandem, & multis precibus impetrata. Lignorum munus annuum, quod in hyemem præberi consueverat, ut hoc anno impertirentur, exorari non potuere. In quo se ipsos, suosque liberos punierunt; hi enim, torpentes frigore, dolorique ferendo impares, domo quisque sua petebant, quod nos subministrare non poteramus. Tametsi hæc, mutatis magistratibus, deinceps mutata sunt, & Pratina pensio in perpetuum constabilita. De ipso templo utrinque magna vi certatum. Instabat Lodronus, & Ferdinandi Cæsaris auctoritate pro patribus nitebatur; contra summæ ædis Canonici responsa Lodrono reddebant plena stomacho, adstipulante Senatu, & in eandem sententiam Ferdinando rescribi jubente. Non defuere occasioni Sacerdotes alii Tridentini, quorum erat consilium, omni ope efficere, ut non jure tantum & possessione templi Societas non augeretur, sed ipso etiam ejusdem usu excideret. Aderat Parenti nostro Ignatio sacer dies, postridie agendus. Ex more ædituus solenni æris pulsu admonere urbem, & invitare. Vix audiri malleus cœperat, cum nuncius a Parocho ædisque curatoribus approperat, cessationem indicit. Qui nostris præerat, ad sacri Senatus Decanum Melchiorium mittit interrogatum, ipsone auctore imperatum silentium esset? Hujus quoque animum occuperaverat Curio. Ergo renunciat, se vero ab intempestivo tumultu hoc abhorrere; permittere tamen, siquid in diem posterum honoris ejus-

berg Atlant. Marian. Imag. 363.

modi Conditori suo nostri pararent. Utitur facta sibi potestate Præses. Cumque mane convocati populi turba ædem compleſſet, ad solenne sacrificium ipse accingitur. Dum litaturo sacras vestes ministri porrigunt, mandatum a Canonicis accipit, abstineret ea die cantu ; musica conticeſceret. Aderat in ipso templo e Canonicorum numero vir nobiliſſimus, Vigilius e Comitum Spauriorum familia : ad quem converſus noſter, quæ res poſcebat, verbis permodeſtis commemorat ; factum pridie a Decano promiſſum, præſentem populi copiam, honorem Divi, juſtum offenſionis timorem. Vix argumenta omnia, precesque infimæ valuere, ut conceſſa licentia ſolennis ritus ſacrificio adhiberetur. Haud ita multo poſt excogitatum eſt, quo non uno ſacrificio, ſed tota æde perpetuo prohiberemur. Ara ſumma e marmore ab ſolo nova decreta erat. Ejus ædificandæ obtentu, proximum loco ſacrarium, quod veſtiario noſtrorum uſui ad divina conceſſum erat, repente adimitur. Cedunt hi, & ad inferius quoddam ſacellum veſtimenta deferunt. Illi, indigne uſurpari locum queſti, ad aram ultimam ac templi oſtium nos rejiciunt, incertos, contentine etiam poſtremo Societatis loco futuri eſſent. Non fuere. Sacerdotes curatoresque templi ſibi placere negant, Patres ibi conſiſtere. Exquiritur a P. Joanne Paulino, collegii œconomiæ præpoſito, Melchiorii Decani ſententia : Aliasne penitus ſacrorum ſedes petere nos Canonici juberent ; an hoſpites, optantes certe rogantesque, toleraturi porro eſſent, locumque ipſi, quicumque viſus eſſet, pro imperio deſignarent ? Reſponſum diſerte : Equidem commode, & Canonicis gratum fuiſſe facturos, ſi loco ceſſiſſemus. Licere tamen nobis perſiſtere, temploque, ut ante, uti. Ita moleſtiæ contemptusque patientia infenſorum animos ſilendo alios ſatiavit, alios mitigavit.

755. Hieronymi Quettæ cauſa.

Præter templi cauſam, alia fuit, eaque diuturna, quæ plurimorum in nos odia ſtimulavit. Hieronymus Quetta, turbulento vir ingenio, ſæpiusque cum filio in carcerem ductus, quod litibus ſe variis implicuiſſet, ingentibus incommodis nos quoque, nihil tale expectantes, involvit. Cum de Tridentini domicilii rebus alibi in hac Hiſtoria narraretur, mentio Quettæ hujus illata eſt, de quo ædes, magiſtratu conſcio ac permittente, anno M. D. CXXVII. Societas emit. Acceſſerat ipſius Principis, & Quettæ propinquorum conſenſus, ut emptio hac lege fieret, ne liceret Patribus expungere debitum ante, quam ſumma illa in emptionem præſentem bonorum ſtabilium & frugiferorum expendi a Quetta protinus poſſet. Sic enim familiæ utilitati conſultum ibant, ut & mobilitati hominis frenum injicerent, neque domus pretium ſpargi ſinerent, ac dilabi. Id genus bona cum Quetta invenire ſive non poſſet, ſive non ſe poſſe fingeret; pecuniam tamen ab emptoribus exigebat, eaque ex pacto & bona fide negata, mille artibus & judiciorum aucupiis eandem captabat, & lites ex litibus per plura luſtra ex intervallo ſerebat. Noſtri nihilominus, ne dubia videri ſua fides poſſet, Quettinæ domus pretium, quod promiſſa conventaque domino perſolvere non ſinebant, apud Ludovicum Montanum depoſuere, virum probum & copioſum, qui mercaturam Tridenti faciebat. Ab eo repetere venditor primo quoque die pecuniam omnem poterat, ſi modo conditionem a Principe cognatisque impoſitam expleviſſet. Neu noſtro ulli, neu alieno emolumento hæc ſumma collocata dici poſſet, ita cautum eſt, nullus ut inde cenſus a Patribus, nullus a Montano perciperetur ; integra Quettæ omnia, & præſto eſſent.

Hiſtoriæ noſtræ Dec. IX. n. 372.

Ille

Digitized by Google

Ille vero alia aliaque commentus, nunc partes, nunc particulas de summa decerpere, Montano dolis illudere, nos in jus vocare, & annua accusationum cura infamiaque vexare. Anno seculi XXXIV. P. Vitus Layssius VII. Idus Maji Hala mandatum Ferdinandi Cæsaris attulit, quo litigator importunus compescebatur, sublata Tridentinis ejus judicii potestate, causaque tota ad tribunal Cæsaris avocata. Id experiri non ausо Quetta, quietis præsidium aliquamdiu nostri sensere. Terrore discusso adversarius, ut Viennense forum declinaret, aliudque sibi magis propitium quæreret, ad sacrum Judicem causæ suæ cognitionem traducit. Quod Qomæ tum moraretur Episcopi Tridentini Vicarius, ejus loco Franciscus Rizzius, Curio ad D. Petri, vir a societate nostra alieniſſimus, ejus fori judicia exercebat. Ea spe allectus Quetta, urgendam opportunitatem putavit. Neque sua est expectatione fraudatus. Nam Rizzius, explendi animi occasione lætus, diem nostris dici jubet, contendens, jurisdictioni Antistitis Societatem subesse. Eo prorsus rem adducere nitebatur, ut iniquæ accusatoris aviditati satisfacere nostri cogerentur. Exceptionem hi objiciunt, & prolatis ampliſſimis literis docent, nihil cuiquam sacri juris in nos extra Romam esse, ita à Pontificibus Maximis constitutum, ita sæpius a Purpuratis Patribus ex Urbe rescriptum. Haud quaquam his motus Rizzius, in eo perstitit, ut judicium pronunciaret. Lata sententia, quæ causam nostram damnabat, reclamant Socii, & contra Rizzii hujus sententiam Romani Pontificis appellatione se tuentur. Statim supplices datæ literæ, quibus jura Romana, & communis omnium Patris auxilium implorabantur. Remissum est edictum, quo silere Rizzius, Romam ire Quetta ad causam dicendam jussus. Posteaquam tamen apparuit, domi expeditiora omnia, quam in longinquo Romæ judicio fore, Tridentino Pontifex hanc provinciam delegavit, & Melchiorium sibi suffecit. Qui persequi causam vellet, nemo repertus est. Periculosam aleam & Quetta, & ipso Rizzio defugiente, ad tempus malacia rediit. Melchiorius eam de Societate opinionem concepit, ut, cum deinde in morbum incidisset mortiferum, in suprema illa necessitate nostrum elegerit, cui animum & æternitatem committeret. Vix intra limen constitit, quem evocarat, cum moribundus, oculos manusque in cælum tendens: „ Grates tibi, inquit, ex animo ago, benigne DEUS, qui indigno „ diuque cæco ministrum tui luminis adduxisti! Hic serenitatem animo „ reddet; hic pacato mihi & tranquillo oculos claudet.„ Multa deinde questus, quod non ante nostrorum opera & consilio in arcanis animi usus esset, in Patris complexu moriens solatium præsidiumque invenit. Quetta vero, cum Societatem oppugnare decreto Pontificio vetaretur, oblique aggressus, per alienum latus eam petere cœpit. Judicium Ludovico Montano indicit: ei, quem pecuniæ debitæ custodem a nostris electum narravimus. De fraude illum & collusione cum Societatis hominibus postulat; privari se justissimo pretio, pretiique fructu, subministrante Montano, ex alienis bonis Patres clam sibi, quantum vellent, identidem usurpare; jus & fas omne deleri. Tandem rem suam sibi reddi jubet. His clamoribus urbem & forum impleverat Quetta, ut jam infensissimi rumorum venti nomen nostrum differrent. Comparet Montanus, & depulsa calumnia, negat, depositum reddi posse, nisi ea ratione, quam ultro ipse cum Patribus iniisset. Iret, bona quæreret stabilia atque frugifera; extra horum emptionem siquid ipse postulanti redderet, a jure se abiturum. His ultro citroque pro tribunali agitatis, nos quo-

Digitized by Google

que in partem litigii trahimur. Tandem amicorum interventu ad privatum colloquium res deducitur, deque dirimenda controversia inter Quettam & Mercatorem, eorumque & nostros patronos ac arbitros agitur. Ibi, cum & Montanus, & nostri, capita omnia communis causæ exposuissent, adeo veritas ad liquidum explorata est, ut non arbitris modo satisfieret, sed ipse etiam Quetta, quo se tegeret, non haberet. Itaque de jure nostro confessus, in arbitrorum sententia acquievit. Quæ res ad Societatis famam haud mediocriter valuit, & quidquid erat maculæ ex hominum sermunculis conceptum, detersit. Quis crederet? Anno proximo Quetta, toties fractus, suo etiam judicio novissime jugulatus, colligit vires denuo, & in eandem arenam procurrit. Eadem lis, eadem malitia, mendacia eadem. Sed piget eandem ferram toties reciprocare. Compendium esto. Ea vis etiam tunc veritati fuit, ut, qui fatigaturus accesserat, fatigaretur, & causæ diffidentia denique obmutescceret. Unus interceſſit annus, & rursus Quettam sui pœnituit. Instaurat causam, & antiquæ calumniæ novum colorem allinit, quem nostri eadem, qua sæpius, spongia delevere. Qui secutus est annus, sæculi trigesimus nonus, litigandi finem Quetta fecit, quia vivendi. Mors vitæ consentanea fuit; nam & ultimo hoc sibi anno ita usus est, ut novis artibus causam emortuam suscitaret. Nostri forensem strepitum privatæ compositionis spei iterum postposuere. Quare terni utrinque Jurisconsulti sunt designati, qui verum dispicerent, & causam ad æquitatis regulam revocarent. Exitus idem, qui olim, fuit. Juris interpretes omnes a nobis stetere, eaque re vulgata, Patrum honori, lite pecuniaria tam diuturna labefactato, plurimum consuluere. Mense post cladem hanc ultimam altero Quetta elatus est, sepultaque cum ipso longissimæ & odiosissimæ pugnæ materia videbatur. Sed Historiæ series in loco docebit, quæ pax putabatur, nil nisi inducias, easque breves fuisse.

716. Obsequia nostra quo animo Tridenti accepta.

Ad ædis Marianæ petitionem, & Hieronymi Quettæ actiones acerrimas, tertia quædam odiorum origo accessit, restituti nostra opera multorum multarumque mores. Omnia infra morum disciplinam, Patres ducebant, primumque id sibi officium esse existimabant, ut in civitate, quæ tanto studio se advocasset, immortale animorum bonum curarent. Quod alibi gloriæ, id Tridenti nostris apud male moratos aliquos infamiæ causa fuit. Devictam nobis auctoribus lasciviam, protectam virginitatem, collocatam in tuto matronarum pudicitiam, compressam chorearum licentiam iniquissimo animo ferebant, qui contraria sectabantur. Nihilo secius Patres institutas divinitus vivendi leges & concionando docebant, & in Mariano Sodalitio inculcabant, quod his ipsis temporibus in cœtus geminos distingui cœpit. Alia quoque Sodalitas sponte sua coaluit, in qua nobilissimæ virgines & matronæ illam præter ceteras legem cura præcipua custodiebant, nequa choris saltantium interesset. Id Roboreti ab eodem sexu cœptum, Tridentinarum præstantissimas ita impulit, ut inter primas Cæcilia Madrutia & Victoria Lodronia summo genere feminæ nominentur. Præsidem e nostris optabant, sed irrito voto, quod muliebris illa institutio a moribus legibusque Societatis abhorreat. Vel sic tamen nostris res tribuebatur, quorum hortatu perpetuo illæ exarsissent. Et vero fructus nec rari, nec leves, Sociorum sermones sequebantur, vitæ integritatem fidelemque DEO amorem suadentium. Tanto in pretio castimonia fuit, ut nunc fuga, nunc incusso lenonibus pugno, nunc linguæ

suæ

Digitized by Google

ſuæ morſu, catenisque ferreis eam pugnantes defenderent. Tridui non-nunquam inedia tolerata, quinque dies in regione calidiſſima ſine potu tranſmiſſi ſæpius, duarum quotidie horarum commentatio ante ſomnum præmiſſa, ut in periculis mens incontaminata, perſeveraret. Quidam tres ipſas noctes inter urticas dormire auſus eſt, ut urentem ſe hoſtem domeſticum ureret, & incendium dolore opprimeret. Alius ardenti cereo digitum uſque eo impoſuit, donec imminutæ cupiditatis vires dilaberentur. Bacchanalia vere jam dici Liberalia poterant, adeo ſobrie & intra modum a plurimis agebantur. Illo etiam tempore virgines conſtantiſſimæ nullis Italici plectri illecebris, nullis amicitiæ blandimentis adduci ſe paſſæ ſunt, ut patriæ chorearum conſuetudini parerent. Pudicitiæ fidem non modo venalem non habuere, adverſus omne pretium & promiſſum invictæ: ſed quibusdam nec ferrum, intentatum jugulo, innocentiæ propoſitum terrore excuſſit. Virtus erecta & confirmata alium pæne ſtatum urbis referebat. Hi querelarum fontes, quæ publicæ & quotidianæ contra Socios exaudiebantur. Clamabant, arcendos non templo tantum, ſed urbe & finibus, homines libertati noxios, & morem patriæ antiquiſſimum convellentes. Myſteriorum cæleſtium frequentatio, per nos revocata, tantopere irritavit animos, ut paſtor ipſe, qui cuidam urbis regioni præerat, vitio id nobis verteret. Exulcerati ſuſpicionibus, verebantur omnia, omnia reprehendebant. Quis inter hæc ſenſus noſtris fuerit, perpetua tot annorum inſectatione jactatis, argumento ſit, quod ſubjicio. Denunciatum publice Senatui Populoque Tridentino, Societatem noſtram, quanquam civitati plurimum deferat; ferendum tamen ſibi non putare, ut modis tam indignis toties tanto tempore conſtringatur. Neque ſemel aut iterum, ſed ſæpius Præſidum noſtrorum nomine magiſtratus commonefacti palam ſunt, niſi æquiores ſe Societati præberent, avocaturam ſuos loco, eoque traducturam, ubi operam melius ponerent, & ſtudia expeditius collocarent.

757. Alius de nobis exterorum ſenſus.

Apud Italos autem præclara erat Tridentinæ ſedis & Gymnaſii fama, ut Venetiis uſque adoleſcentes erudiendi huc mitterentur. Qui cum non pauci eſſent, fiebat ſæpius, ut ipſi quoque parentes Tridentum excurrerent, uſurpaturi oculis, quæ de ſcholarum diſciplina toties auditione acciperent. Qua coram inſpecta, præcipuæ inter Venetos auctoritatis viri beatam millies urbem (ita loquebantur) teſtati ſunt palam, quæ tanto juventutis bono Societatem receptam tenerent. Domumque reverſi pluribus auctores fiebant, ut exemplo ſuo his morum ac literarum magiſtris liberos commendarent. Creſcente identidem numero, Venetiis tam graviter id quidam tulere, ut ampliſſimum illum Senatum modis omnibus contra nos inflammarent. Nec ceſſarunt ante, quam decretum ſupremi ordinis abſtulerant. Quicunque ditionis Venetæ adoleſcens, ubicunque gentium, Jeſuitas præceptores audiret, is nulla interpoſita mora homines deſereret, in patriam remigraret. Eaque res tanti momenti viſa eſt, ut in refractarios pœna graviſſima ſanciretur. Edictum hoc dolor acerbiſſimns eorum eſt conſecutus, qui a nobis abducebantur. Multi lacrymas non tenebant: omnes ita domum, tanquam ex patria in exilium diſcedebant. Non defuere parentes, qui multam ſibi pecuniariam, etſi gravem, ab judicibus irrogari, quam filios abſtrahere a noſtris malebant. Fuit, qui in capitis periculum vocari non dubitavit, ne in eo negotio ſenatui obtemperaret. Archipresbyter Italus, qui neminem unquam de

Societate conſpexerat, ſola librorum lectione in eam opinionem venit, qui talia ſcriberent, tantisque ſe obtrectationibus DEI cauſa objicerent, non poſſe non ex eorum imitatoribus eſſe, qui a concilio gaudentes abibant, quod ſibi nomen JESU tuentibus contumelia obtigiſſet. Quatridui ergo itinere fatigatus, Tridentum venit, tantaque eſt voluptate completus, ut conſpectu noſtrorum & alloquio ſatiari non poſſe videretur. Neque Tridenti penitus defuere, qui benevolentiam laborantibus ac pæne oppreſſis liberaliter declararent. Matthias Gallaſſus Comes, heros emeritus, reſpirandi denique & quieſcendi cauſa Tridentum adierat. Ibi Societatem ut vidit cum tot adverſariis luctantem, patrocinio honoris noſtri ſuſcepto, multis nos laudibus ubique ornavit; obtrectatores argumentis coarguit, auctoritate fregit; ea paſſim in medium attulit, quæ calumniæ ſilentium plane imponerent. Neque verbis contentus, ad collegii etiam novi conſtitutionem reſpexit, ad eumque finem triginta florenorum noſtratium millia per quæſtorem ſuum numerari juſſit. Quæ ſumma depoſita interim, & mercatoris fidei induſtriæque commiſſa eſt. Verum de ſupremo hoc Cæſarei Regiique exercitus Duce alibi erit dicendi locus. Chriſtophorus etiam Comes Thunius, Regiæ in Hungaria aulæ Præfectus ſummus, quinque florenorum millia Galaſſianæ ſummæ teſtamento adjecit. Addamus Joannem Baptiſtam Biancum, qui cum ſemper ad hoſtium noſtrorum rationes ſe adjunxiſſet, verum animi ſui ſenſum moriens demonſtravit. Cum enim ad mortem ſpectare omnia cerneret, idem hic in ſenatorio ordine, quod in ſacro Melchiorius, fecit. Unum enim ex Patribus, ad ſe accitum, hunc in modum eſt allocutus: „ Non eſt hujus mei temporis fingere, Æternitatis aditus perſonam detrahit, qua male me diu celavi: Ego ille, qui toties, qui tam acerbe ſum in vos invectus, qui famæ veſtræ tam diu obſtiti, en accuſo me ipſe, & moriens damno. Date migranti hanc veniam, Patres, quam niſi a vobis rogem, ſperare a DEO non poſſum. Ignoſcite igitur, iniquitatem & mendacia confitenti, in quæ me non meum de vobis judicium, ſed ceterorum torrens abripuit. „

Act. c. 5. v. 41.

758. Gallaſſi & Thunii Comitum in noſtros amor.

759. Aliorum quoque in eos favor.

Non ſunt prætereunda ſilentio, quæ per idem tempus a Teutonicis Tridenti Equitibus in nos profecta ſunt voluntatis amicæ indicia. Cum e Suecici belli flamma paſſim fugientes in tutiora ſe reciperent, & Germaniæ Gymnaſia ubique deſtituerentur, magna fuit exterorum adoleſcentium copia, quæ Alpium clauſtris ſe tanquam aſylo concluderet. Itaque Tridentinorum noſtrorum ſcholæ iis auctæ ſunt incrementis, ut multitudinem exedra illa non caperet, quæ tum precibus, divinæque rei, tum literatorum declamationi ac ſcenæ deſtinata erat. Omnium ſpe citius ac facilius aſſenſus eſt Magiſter Equitum Provincialis, Joannes Gaudentius e Comitibus Wolkenſteiniis, cum rogarent noſtri, ut his auditorum noſtrorum uſibus ſeu templum, ſeu juſtæ magnitudinis ſacellum permitteret, quod Teutonicæ domui conjunctum proxime eſt. Annuum tamen eſſe beneficium voluit, & utendi facultatem ad Calendas quasque Januarias denuo ab ſe peti. Qui in eadem Provincia ſucceſſit, Georgius Nicolaus Vintlerus, ultro cauſam illam, olim noſtram, ſtudio inſigni amplexus eſt, qua quærebatur, ut ædificando collegio noſtro Teutonica domus concederetur, ſi modo compenſationem æquam Societas vel per ſe præſtare, vel impetrare aliunde poſſet. Id vero, qua ratione fieret, quoniam nemo diſpiciebat, Vintleri egregia voluntate ſic utendum eſſe

Socia-

Digitized by Google

Societas duxit, ut neque omnino negotium e manibus dimitteremus, & lente tamen in re difficillima festinaremus. Vintlerus autem, ubi remissius a nobis agi videt, quam suum gratificandi desiderium pateretur, rursus instat ipse, petere nos jubet a Stadiano Ordinis sui Equestris Magistro supremo; hortatur, ut commendatione Gallassi Comitis precibus nostris robur addamus. Morem suadenti gessere Socii. Nec amicissimus Gallassus desiderari operam passus est. At res ipsa tot erat obstaculis impedita, ut Stadianus accipere conditionem non posset. Ante tamen, quam de repulsa illa Tridenti auditum esset, suadentibus ipsis Equitibus, comparare nostri ad ædificationem omnia cœperant, &, quod aquæ præsertim necessitas id exigeret, de vicina quoque Cavalleriana domo a nostris emenda, consilium inibatur. Fridericus Pilatus, vir Societatis amantissimus, suo nomine faciendam emptionem censuit, ne, si de nobis constaret, pretii magnitudine venditores illuderent indigentibus. Rursum ne simulatio hæc ipsa fraudi nobis esset, si ignaris Magistratibus pergeretur, aliis injuriam suam interpretaturis, aliis emptionem ipsam rescindere aggressuris, Consulibus ac Senatui, privatim & publice, & a Friderico, & a nostris exposita est totius consilii ratio, omnibusque ita probata, ut intercedente nemine facultatem largirentur illico, qua Fridericus Cavallerianas ædes emere, &, si ita ei visum esset, protinus Societati vendere sinebatur. Comparat ille pretio domum, &, ut convenerat, mox Patribus utendam tradit. Jam ligna ad ædificandum nostri intulerant, jam hortum colebant, jam tectum, ubi vitium fecerat, reficiebant; cum decretum fit a Consulibus, ne Societati fas esset Cavallerianam domum mercari, nisi Teutonica prius potiretur, & abdicatis Quettanis ædibus, id denique perficeret, quod anno ejus seculi vigesimo tertio V. Idus Novembr. paciscenti Senatui promisisset, ut Summus Pontifex conventum illud ratum haberet. Renovanda est hic memoria superiorum temporum, ut de Tridentino hoc decreto, quid sentire par sit, statuere lector possit. Equidem eo anno, quem in S. C. nominabant, contenderant olim, ut Societas sibi polliceretur, nulla se bona stabilia in fundum censumve collegii, sive donatione, sive emptione, aliave ratione ulla, unquam occupaturam & intra Tridentinorum limites possessuram. In novo hoc pactionis genere duo sibi cavenda sunt arbitrati, ne Societatis promissio vel parum firma esset, si privatim fieret; vel Tridento pudenda, si publicis in tabulis inscripta legeretur. Utrumque ut subterfugerent, privatim id a Patribus sponderi placuit, sed ita, ut hi ab Romano Pontifice decretum impetrarent, quo omni bonorum ejusmodi possessione perpetuo arcerentur. Quantopere & quibus de causis jam tum Provincia eam conditionem repulerit, quam constanter egerit, quam libera voce palam testata sit, Tridentina se urbe agroque omni carituram potius, quam sua manu talia sibi vincula injecturam, luculenter alibi est demonstratum. Quæ tam acriter, tam aperte a nostris tum repudiata, Romæ, Tridenti, per Provinciam hanc totam constabat, ea nunc ille ipse Senatus veluti a nobis promissa repetere non dubitavit. Dum certatur, dum falsitas revincitur, & elinguis redditur, ab Equitum Magistro maximo, Stadiano, repulsa venit, quæ negotium ac deliberationem illam omnem semel incidit. Domus vero illa Teutonica, elapsis post hæc gesta amplius triginta annis, Theatinis Patribus D. Cajetani disciplinam professis, cum in urbem Tridentinam immigrarent, concessa est. Neque Cæsaris Ferdinandi in nostrum

Ex Historia nostra Decade IX. n. 372.

Digitized by Google

noſtrum hoc domicilium largitas optatos exitus habuit. Deſignaverat ille pro ſua in Societatem univerſam benignitate tria florenorum millia, quæ e Backanangenſis Sacerdotii amplissimi censu ad levandam Patrum Tridentinorum pauperiem conferrentur. Sed ea res dum adhæreſcit, & magnorum virorum ſtudia ſucceſſu carent, minorum vero averſi animi perſeverant, noſtri ſolum fere ab illis ſolatium, ab his patientiæ fructum cepere. Levamento animis fuit illorum candor, qui perſpectis Patrum laboribus, moribusque, non inter amicos tantum mirari ſe oſtendebant, ſed & palam eos, atque adeo e ſacris ſuggeſtis ad concionem amplissima prædicatione efferrent. E quorum numero præcipui fuere Oratores duæ Seraphica Capucinorum familia, alter per ſummi jejunii dies, alter Decembri menſe, cum ad Servatoris Divini adventum audientium animi præparantur. Tantis ii ſæpe laudibus Societatis famam augebant, ut rubore noſtri ſuffunderentur, ac deprecari inciperent, ne obſequio nimio nos onerarent, & invidiam juxta ſibi nobisque conflarent. Hoc tamen illi inſtitutum etiam in ipſa Venetorum ditione ſecuti ſunt, non auditorum tacitas cogitationes veriti, non impendentia, ut erant tum tempora Reipublicæ, a magiſtratribus pericula reformidantes. Magnumque ad populum pondus eæ commendantium voces habuere, ut jam Tridenti quoque multi non tam facile allatrare integritatem noſtram auderent.

760. Peſtis Tridentum corripit. Mors pretioſa P. Stephani Triegeni. *Hiſtoriæ noſtræ Dec. IX n. 353.*

Ceterum alio converſi animi, ad præſentiora magisque neceſſaria intenti, cum peſtilentia, decem abhinc annis Tridenti extincta, denuo renaſceretur. Collegium non minus ac urbem fœda lues pervaſit, & undecimo die virum ſtrenuum, P. Stephanum Triegenium, ad exitum vitæ perduxit. Veteranus in hoc præliandi genere miles, & in patria olim, & inter nos Tridenti cum ſuperiore peſte conflixerat. Raronienſis Valleſius, relicta Curionis & Cathedralis Canonici Sedunenſis dignitate, quatuordecim ante mortem annis ad Societatem ſe adjunxit, clarus jam tum ex provocata ſæpius peſte, & ſuperata. Nam cum multos popularium ea laborare audiſſet, facileque proſpiceret, nunquam commiſſuros ſuos, ut eorum gratia ipſe aperto diſcrimini caput objiceret, invenit ingenio rationem, qua ſuccurreret, & lateret. De nocturna quiete horas multas decerpſit, ut in tenebris per aſperas & invias rupes, quibus Valleſia non tam abundat, quam contexitur, ad decumbentes ægerrime perveniret. Sic ille per ingentia viarum pericula ad multo majora tendebat, utrorumque contemptor. Ubi ſatis caritati ſuæ, ſuorumque neceſſitari indulſiſſet, ante lucem redux ſolicitudinem domeſticorum fallebat. Tirocinio Societatis defunctus, intelligit, gratum fore Præſidibus, ſi Theologorum de moribus doctrinam in Lyceo aliquo reguſtaret. Nihil cunctatus, Monachium proficiſcitur, & annorum amplius quadraginta vir inter juvenes lætus conſidet, priſtini faſtigii immemor, magnaque attentione docentem audiens ea, quæ non modo pridem hauſerat, ſed publico multorum annorum uſu contriverat. Tum in grammatico pulvere aliquamdiu cum pueris ſumma cura verſatus, ad ægrotorum & morientium obſequia ſe contulit. Illa tempeſtate, cum Tridenti peſtilentia exarſiſſet, quanta animi fortitudine præſentem mortem deſpexerit, quanta miſericordiæ abundantia commodis infectorum ſervierit, alia hujus Hiſtoriæ parte narratum eſt. Redeunte nunc eodem apud Tridentinos malo, has ſibi partes tanquam uni omnium maxime

Ejusdem. Decadis n. 733-35.

Digitized by Google

xime proprias depopoſcit : ſe iterata experientia auctoratum, omni pridem horrori aditum intercluſiſſe ; ſe peſte illa altera Tridenti ad extrema deductum, & absque humana ope ex ipſo mortis articulo ſola miſerantis DEI manu ereptum eſſe ; ſervato ſibi divinitus in hoc tempus, deſignatam a cœlo, & propemodum debitam hanc occaſionem videri. Ardori ſuo permiſſus, ad veteres artes ſe revocavit, & ita ad omnes accurrit, ut ipſe Curio Triegenum nunc oculum ſuum alterum, nunc brachium dexterum appellaret. Neque vero ambigebat vir conſtans, quis finis eſſet hujus ſuæ contentionis futurus. Multis enim ante menſibus, cum nulla tum eſſet de contagione ſuſpicio, non obſcure prædixit, hunc ſibi annum vitæ ſupremum adeſſe. Præſenſioni reſpondit eventus. Nam hauſta demum lue brevi confectus, maximo animo ad vitæ metam acceſſit. Cum eſſet de vicina certaque morte admonitus, Ambroſianum carmen exorſus, cantu alacri vocantem ſe DEUM laudavit. Tum inter amoris divini ſignificationes tenerrimas oleo ſacro corroboratus, exhiberi ſibi Tridentinam religionis noſtræ formulam petiit, quod diceret: Nolle ſe in ea urbe migrare ante, quam condita ibidem decreta ſanctiſſima repetiiſſet. Quæ cum eſſent audiente ſe lecta, explicata ſupra librum manu, in hæc verba mori ſe clara voce juravit. Erratis deinde omnibus petita a circumſtantibus venia, etſi maximis æſtibus torrebatur, ſemper tamen ſibi præſens, facillima & a ſe tanto ante prænunciata morte abſumptus eſt. Corpus exanime in Divæ Virginis æde ſepulturam ea lege nactum eſt, ut ſcripta ſyngrapha teſtarentur Socii, non ideo ſe quidquam juris in templum hoc vel obtinere, vel adipiſci. Quatuor præterea noſtros morbus idem contigit ; cujus tamen intra quatriduum devicti, gloria penes D. Ignatium fuit. Ejus enim guſtato latice, omnes e tanto malo convaluere. Quin etiam domicilii noſtri famulum, peſtilentia jam flagrantem, cæleſtis idem medicus ſuſcepto ea cauſa voto erexit. At P. Stephani Triegeni funus multis lacrymis multi deflebant, ſubductum ſibi perfugium ſolatiumque ſuum conquerentes.

Patres vero aliquot ante menſibus, quam hæc acciderent, honor ille domeſticus recreavit, quo ſedes hæc cum juſtis demum collegiis Societatis auctoritate æquata eſt. Nondum ante hoc tempus mereri id nomen videbatur ſtatio, quæ fundatore ac veluti parente certo gloriari nullo poſſet. Fuit tamen, qui ceteris inſcientibus ad Provinciæ Antiſtitem, Wolfgangum Graveneggium, cum acceſſiſſet, mirari ſe diceret, cur Tridentinum domicilium in collegiorum numero non duceretur. Ajebat, & caput, & membra ea eſſe, quæ in collegiis Societatis ſolerent. Præſidem nemini Rectorum parere ; præeſſe ſuis cum poteſtate ampliſſima, ſoli Provinciæ totius Præſidi Wolfgango obnoxium : in publicum adeo Senatum Provinciæ inter Rectores accitum, & veniſſe in eum cœtum, & obſtante nemine, Rectorum more ſententiam rogatum dixiſſe. Incolarum vero numerum nihil infra dignitatem collegiorum habere ; duodevicenos annis proximis habitaſſe. Addito nunc undeviceſimo, numerum eſſe multis collegiis potiorem. At conditorem certum deeſſe. Quaſi vero idem in domiciliis, quod in hominibus, accidere neceſſe ſit, ut niſi parens nominari poſſit, in legitimis non cenſeatur. Sæpe ex multorum opibus colligi non minorem ſummam, quam quæ ex unius fortuna ampliſſima profundatur. Quod felicitatem alibi, id induſtriam Tridenti potuiſſe. Coaluiſſe propemodum, quantum alendis perpe-

761. Primus Tridentino collegio Rector datus.

perpetuo totidem Sociis suffecturum sit. Ex aliorum patrimoniis, testamentis donisve aliorum conflata omnia, quæcunque a primis conditoribus ad implendum collegii nomen Societas poscere consueviſſet. Denique nihil apud se desiderari, nisi eorum vocem, qui posteaquam loco rem ipsam & jura concessissent, adjecto etiam vocabulo absoluturi beneficium essent. Hæc dicentem Graveneggius benevole audiit, & imperato in præsens tempus silentio, omnia cum supremo Societatis Antistite literis communicavit. Allato Roma responso, quale expectabatur, P. Henricum Lamparterum, quo tum itinerum laborumque Socio utebatur, excurrere Tridentum jubet. Oenipontani quoque collegii Rector cum P. Georgio Reiningero honoris causa adjunctus. Ii Calendis ipsis Januariis anni M. D. CXXXIX. collectis ad prandium Sociis, Romanas literas in medium proferunt, quibus sedis Tridentinæ Præses, P. Josephus Feuersteinius, primus Rector, sedes ipsa Collegium appellabatur. Eo major omnium gratulatio extitit, quod repentinum gaudium nihil tale expectantibus supervenit. Urbi quoque lætitiam is nuncius attulit, quoniam civitatis honori accedere videbatur, nullo quidem suo sumptu, quod suo in sinu religiosis hominibus obtigisset.

Cap. LXIII. *Turbulenta Tannis stătio. Conventus Provinciæ XXV. Jacobi Bidermani merita.*

HÆc in ea regione, in qua ab externis bellis silentium erat. Procul hinc Weimarius rem nostram privatam cum Germaniæ publica armis turbabat. Oelenberga, locus omni hostium incursui pervius, teneri non potuit, volitantibus ad Rhenum hostibus, & ne absenti quidem Societati parcentibus. Certe cum Burgundiam peterent, Oelenbergense templum, nullo custode, nullo patrono, vim & iram heterodoxorum sensit. Nihil intactum, nihil integrum præter tectum solumque relictum est. Dejectæ aræ, inducta vastitas, omnia militari licentia deformata. Ipsum domicilium, quod nostri vacuum destituerant, Dux Weimarius Rosæ Tribuno veluti præmium rei bene gestæ largitus est. Ereptus Oelenbergensis ager Tannensem nobis messem paravit. Interjecto haud longo tempore quinquies obsessæ Tannæ, quinquies dominum mutavere. Nam & a Gallicis, ac Cæsarianis copiis; & Rhenani Comitis, Lotharingorum deinde, Weimarii denique manu sunt occupatæ. Regionis tamen amœnitas, & soli fertilitas eam loco gratiam vel apud hostes conciliavit, ut a cæde flammaque semper abstineretur. Viris nobilibus, quorum arces prædiaque perierant, & hominibus DEO sacris, quos consistere nullo loco in vicinia belli furor patiebatur, semper Tannæ communis instar perfugii patuere. Urbs quondam opulenta, & propter loci opportunitatem frequentibus mercimoniis clara, faucibus Burgundiæ ac Lotharingiæ clauditur. Cœlo terraque felix, ubertate agrorum & copia frugum gaudet; & Staufio Rangioque montibus cincta, vini generosi copia affluit. Hic jam a belli primordio ex Adjutorum nostrorum numero Frater substiterat, Sociis ceteris vel alio avocatis, vel morte sublatis; donec anno seculi duodequadragesimo Friburgense collegium denuo Sacerdotem in hanc coloniam misit, ut ludum docendis pueris aperiret, civitatem ipsam consilio auxilioque sacro juvaret. Quæ ille aggressus, Canonicorum præterea Collegio subsidio venit, omniumque cum in urbe, tum in arce, voluntates obsequio sibi & Societati devinxit. In vicinia quoque errabundos homines, & aggrestes, qui sincerum religionis cultum in illo hostium metu squalentes & abditi dediscebant, absterso situ ad disciplinam veterem reducebat. Neque cum

Anno M. DC. XXXIX. mensibus Majo, Julio, Augusto. 762. Oelenberga deserta, Tannis aliquamdiu Societas floret.

in-

ingenti labore tantum, sed & pari periculo conjuncta ea concursatio fuit. Alias obvius Patri nescio e quo agmine lixa, præsentem vim minatus, æneam pectori fistulam truculentus obvertit, & nisi inutili morte projicere vitam mallet, remetiri iter in urbem coëgit. Alias in militem incidit; qui spe prædæ furens, ejus indicium nisi acciperet, necis timore terruit, vixque tandem ingenua paupertatis confessione placatus est. In urbe degentes nostros Lotharingiæ Dux in clientelam receperat, literisque propitiis favorem testatus, præceperat suis, ut ab omni onere liberos, nec ulli exactioni obnoxios nos tuerentur. Magistratus, Sacerdotes, cives in oculis nos ferebant, & fluentibus ad voluntatem prospere omnibus, quantum laboris, tantum gratiæ erat. Desideriis res una obstabat, quod intra mœnium fines industria continebatur. Foris siquidem hostilia omnia exercebantur, & grassatores Sueci, Gallicique prædones, omnia circum nemora & vias compleverant. Impune furta & cædes fiebant. Egressi oppidani sic accepti sunt, ut similia patiendi metus domi ceteros cohiberet, jacerent commercia, agris & vineis coloni deessent.

763. Weimarius Tannas expugnat.

Tandem anni proximi mense Majo hæc belli præludia bellum ipsum secutum est, & acri celerique obsidione in Tannas incubuit. Rosæ Tribuno Bernardus Dux Weimarius negotium dedit capiendæ urbis, mille peditibus, sexcentis equitibus additis. Ut serio rem agi appareret, tormenta ænea mittere Colmarienses jussi sunt, pauciora tamen, quam ut muris mœnibusque Tannarum dejiciendis sufficerent. Sed & numerus obsidentium contemnebatur. Ergo mille ducenti pedites iere suppetias. Ipse Weimarius adversus Lotharingos movit, quos, gemina pugna ab Rosa & Hallerio acciſos, frustra Tannenses respiciebant. Commodis his auctus Weimarius, eo etiam securior reliquas copias expugnandæ urbi admovit. III. Idus Maji oppido, quatridui deinceps contentione, etiam arce victor potitus est, & Lotharingorum præsidium additis deductoribus Romaricomontem dimisit.

764. Nostri artissime habiti, Tannis tamen persistunt. Weimarii mors.

Capta urbe, Rosa Tribunus ad nostros advolat, tabulasque supremi Brisacensis Senatus ostendit, quibus in nostra ipse prædia, domum, horrea, auctoritate publica immittebatur. Jam violento impetu occupaverat prædam, & quotidianis injuriis magis etiam quam verbis exilium indicebat. Vertendum solum erat, nisi Fratris nostri, accidentis ad genua, supplicesque manus tendentis lacrymæ infestum deliniissent, ut, datis tantisper induciis, in nostris nos ædibus residere tanquam per insigne beneficium pateretur. Incolæ quoque universi puncto temporis animos cum domino mutavere. Quibus modo in pretio fueramus, qui suos ad Lotharingiæ Ducem oratores præ ceteris omnibus nos delegerant, quos ille nostra gratia multis oneribus paucis ante diebus levaverat; ii nunc, ad heterodoxi Principis ingenium repente compositi, momento ab amicitia se nostra avertere, alia ex aliis imperare, novam quotidie necessitatem injungere, missis apparitoribus in arcem cum infima populi fæce nos quoque ad opus vocare, deprecantium orationem ne ad aures quidem admittere. Sic elusis Sociorum conatibus, spretis querelis, miseriæ miseriis cumulabantur adeo, ut intolerabile id servitutis jugum Sacerdoti nostro videretur. Atque id ipsum ab hostibus quærebatur, ut nostri vel consumpta patientia Tannis ultro excederent, vel Weimarii imperio

inviti ejicerentur. Dum conſilia hæc clandeſtina miſcentur, rem odoratus loci Curio, qui carere Patris opera nollet, in tempore occurrendum putavit. Sua ergo interpoſita auctoritate, turbidum civem trepidumque Senatum blande appellat, beneficia Societatis commemorat, his novam illorum malevolentiam in immerentes opponit. Ea fuit eloquentiæ vis, ut, ſive pudore injecto, ſive priore ſuſcitato amore, certe hoſtilis ille impetus compeſceretur. Verum etſi ſopiti cives erant, non idcirco nobis Roſa Tribunus parcebat, a quo rei frumentariæ expilationem paſſi, paulo poſt in jus adducimur. Litem ideo intendebat, quia decimas ſibi debitas nondum a nobis perſolutas indignabatur. Decimas autem tum repoſcebat, cum primas nobis & ſecundas fruges homo callidus abſtuliſſet. Denique, ne partiri cogeretur, nihil nobis reliquum fecit. Sed animorum libera & ampla meſſis noſtro relicta eſt, poſtquam infelici prælio cum Weimario Lotharingus conflixit. Egreſſus in campos, jacentibus late obſitos, ſemivivos inter cadavera inveſtigabat, & fœde laceratis opem ultimam porrigebat. Quosdam etiam hoſtium deprehendit, qui ſupremis illis vitæ momentis jam minus a veritate abhorrentes, errores depoſuere, & magno Sacerdotis, maximo ſuo ſolatio, in ipſa morte Judici DEO conciliati ſunt. Præ ceteris Gallus miles diritate ſpectaculi plurium in ſe oculos converterat. Colmaria profugus, ſed a Croatis interceptus, diffiſſo ad cerebrum oſſe jacebat, aure mutilatus, amputato brachio altero, ventre duobus locis transverberato. Ultimo conatu intra vineas ſe receperat, inter quas porrectus, fugientem animam vix retinebat, ſine teſte periturus, niſi cruoris veſtigia indicium præbuiſſent. Inclamantis voce, & lingua patria excitatus, divinis primum, deinde & humanis ſubſidiis ita erectus eſt, ut poſt talia tantaque vulnera convaleſcens in Gaſconiam ſuam remeare potuerit. Domi ſecuritatem noſtram adoleſcere non ſunt paſſi, quos eidem adverſari minime oportebat. Novis ipſi exactionibus preſſi, ne ſoli gemerent, nos quoque in oneris ſocietatem invidioſe vocabant. Nec erat partitio ejusmodi, ut, ſi nos in eandem pendendi tributi neceſſitatem pertraheremur, vel minus ponderis in ipſos recideret, vel lucrum ad eos ullum rediret. Neſcio qua tamen communicandæ calamitatis dulcedine ſic erant illecti, ut magiſtratus ultro in nos acuerent, & ad nos ſecum exagitandos ſtimularent. Sed noſtri conſtanter & libere ſe facturos negarunt, iis literis nixi, quas immunitatis noſtræ teſtes a vicinis Gubernatoribus tuleramus. Namque illuſtres viri, Erlachius, & Chanoskius, quorum ille Briſaco, hic Friburgo cum imperio præerat, a Fratre quodam Friburgenſis collegii exorati erant, ut ſedis noſtræ Tannenſis, veluti collegii ſui particulæ, miſericordia commoverentur. Data uterque ſyngrapha indemnes eſſe Tannenſes Socios juſſit. Qua nunc oſtenſa, jugum & minas illi a cervicibus depulere. Nobilium, quos dixi, virorum patrocinium Bernardi Ducis Weimarii mors adjuvit. Perniciem Principi annos triginta quinque nato ſeu præbitum venenum, ſeu peſtis attulit. Nam utrumque proditur. Peſtilentiæ quædam indicia in mortui viſceribus deprehendiſſe medici ferebantur. Himingæ ut mali initia perſentiſcere acrius cœpit, conſcenſa navi Neoburgum delatus, ibidem vivere deſiit, conſecutus viri fortis nomen, magnamque in belli caſibus felicitatem expertus.

V. Adlzreitter l. 24. n. 10.

765. Landsber.

Per eosdem dies, quos vitæ ultimos Weimarius habuit, Provinciæ conventus Landsbergæ peractus eſt. Fuit is ordine quintus ſupra vige-

ſi-

Digitized by Google

simum, a Wolfgango Graveneggio, Antistite tum Provinciæ, pro more indictus. Initium, eodem Præside, datum pridie Idus Julii. Romana profectio Patrum suffragiis Laurentio Forero decreta. Quis in ejus locum, siquo casu impediretur, substitutus, quæ negotia a congregatis tractata, quid Forero mandatum, dum inquiro, idem mihi contingit, quod ceteri ante me Historiæ hujus Scriptores experti sunt. Nihil de his omnibus, neque publicis, neque privatis monumentis consignatum occurrit. Adeo illud ævum, ut in aliis multis, ita in istis quoque, suarum rerum notitiam sua unius interesse existimavit. In quo non majores nostros, viros optimos, reprehendo, qui patrare multa, quam scribere maluerunt, & scripta fortassis a se ne deinde interciderent, prohibere non potuerunt; sed excusationem huic Operi quæro, ne multa, quæ a lectoribus merito requirentur, deesse Historiæ potius, quam defuisse scribentibus judicentur.

gæ comitia Provinciæ.

Profecto Romam Forero, ibidem Augusto mense vir maximi nominis, Jacobus Bidermanus, Provinciæ ac Societati ereptus est. Cujus viri labores dum recensebo, Historiæ Literatæ rationibus consulam diligenter, quam & in libris his nostris juvari debere video, & narratione rerum Auctoris tam copiosi & multiplicis juvari posse non diffido. Ortum habuit Bidermanus Ehingæ Suevorum oppido, & in ipso adolescentiæ limine, cum Augustæ Vindelicorum operam Matthæo Radero daret, jam tum ingenii vi magnam in expectationem omnes adduxit. Sexdecim ætatis annos cum numeraret, Societatem secutus est, prioris seculi anno XCIV. Quæ fuerit de eo jam inde a principio virorum doctorum opinio, omissis nunc testibus aliis, duo declarant, qui & Bidermano familiarissime usi sunt, & ipsi famam doctrinæ maximam collegerunt. Alter est, quem modo nominavi, Raderus, magister ei mirifice carus; condiscipulus alter, Hieremias Drexelius. Raderus ergo, qui Rhetoricæ ludo annis plurimis se inclusserat, tres admodum discipulos numerare se, cum mille trecentos educasset, urbane scripsit. Præter Stengelium, Drexeliumque, ex ingenti illa cohorte Bidermanum eligit, solisque his tribus gloriari se præceptor veteranus ostendit. Epigramma Raderi non ascribo, duobus Historiæ nostræ locis relatum, verbis nonnihil discrepantibus, & ab ipso forsitan auctore variatis. Res eadem utrobique est. Jam Drexelius, quo apud se loco Bidermanus esset, in *Aurifodina* demonstravit, ubi eum magistri instar sibi semper fuisse vir candidissimus profitetur. Atque istud non media sua ætate, sed plane extrema scripsit. Eum enim librum mensibus ante mortem suam tribus edidit, voluminum superiorum fama longe lateque per Europam insignis. Verba ipsa Drexelii etiam propterea annumerabo, quod, præter ejus de Jacobo judicium, modum quoque & instrumentum indicant, quo suum ille ingenium usque adeo feliciter locupletavit. Totus ibi Drexelius in eo est, ut de summa Adversariorum utilitate persuadeat: post alia igitur argumenta bene multa, & auctoritatem virorumque doctorum exempla delapsus, inter literatos heroes præcipuos nostrum hunc ita collocat: Jacobus Bidermanus meus „ olim condiscipulus, quem ut Magistrum meum semper veneratus sum, „ Excerpta non solum magno judicio, & singulari industria paravit, sed „ & iis ingeniosa dexteritate usus est. „ Ingenii hujus flores fructusque primi fuere *Res a B. Ignatio Societatis JESU Parente gestæ*, contracciore primum narratione propositæ, tribus deinceps libris explicandæ; *Epigram-*

766. Jacobi Bidermani in Provincia labores.

Supra Dec. VI. n. 304 & hac Dec. X. n. 519.

Drexel. Aurifod. P. I. §. 7.

Biderm. præf. in Herodiad.

mata ; Narrationes ex veterum Romanorum scriptis *selectæ ;* & *Herodias* poema. De horum ultimo loquens poeta ipse, argumentum appellat *a nullis, quos viderim, uberius & ex instituto perscriptum. Sumsi,* inquit, *primus scribere ; & ad conandum aliquid, trahebar affectu.* Nequid hic eruditos offendat, non reticebo, quid subductis temporum rationibus obiici Bidermano possit. Herodiadis editionem Joannes Baptista Marinus prævertit, notissimus etiam extra Italiam suam Poeta, cujus *Bethlehemitica strages* ante libros Herodiadis lucem aspexit. Joannes enim Udalricus Königius, qui singula Marini opera, singulorumque editiones magna cura percensuit, illud de clade Bethlehemica volumen Parisinis formis anno Christiano M. D. CXX. primo excusum perhibuit. At Bidermani Herodias biennio serius Dilingæ vulgata, suspicionem sive invidiæ, sive ostentationis præbere comparantibus possit, quasi Bidermanus de Marini laudibus derogare, debitamque illi gloriam ad se detorquere voluerit. Veruntamen ejus integritas ex eodem loco palam fit, e quo argui posse videbatur. Ibidem enim testatur, poema hoc ipsis viginti annis a se scriptum esse ante, quam emissum. Ut adeo Marini editionem multis annis elucubrando prævenerit. Adde, quod latinus poeta de latinis tantum carminibus affirmare voluisse videtur, & Marinum penitus ignorasse, laboris socium, si de eo intellexisset, pro insigni sua ingenuitate ne dissimulaturus quidem ; nedum loco debito excluſurus. Certe ex Itali fontibus Bidermanum suos hortulos non irrigasse, cognoscet facile, quicunque poema cum poemate comparare voluerit. Marinus enim & operis instituto, & toto styli genere longe disjunctus, nihil præter materiam commune cum Bidermano habet. Hæc de poetæ nostri Herodiade monere visum est propterea, quod Joannis Baptistæ Marini & Vita, & Strages Bethlehemitica, patrio utraque vulgata sermone, in omnium hodie oculis & manibus est, proclivi ad criminandum occasione, nisi dubitationi aut malevolentiæ occurreretur. Hoc Musarum amore captus Bidermanus, ingentem discipulorum numerum eodem accendit, cum Rhetoricæ Monacensi præpositus, in gravissimis illis, sibi tamen jucundis, laboribus annos novem perseveravit. Atque ille, si sua voluntate potius, quam alieno imperio moderandus vitæ cursus fuisset, nunquam se ajebat ab iis literis segregaturum se fuisse, quæ inferiores appellari sequiore latinitatis ævo cœpere. Volentibus tamen iis, e quorum nutu pendebat, eadem sedulitate in tradendis philosophicis annos quinque, octo in doctrinis theologorum interpretandis elaboravit. Neque hic multiplici scriptione abstinuit. *Corollaria Philosophica* in libros octo digesta, & præter tria *Prolusionum*, totidemque *Agonisticon* volumina, decem *de rebus Theologicis* Dilingano prælo subjecit. Nihil tam mirum ei ætati visum, quam in tali etiam argumento eandem orationis suavitatem, eundemque ornatum afferri ab eo potuisse. Quod illius verbis referre malo, qui *præmonitionem* ad Bidermani tum pridem mortui theatrum adornavit : „ Persuasum ingeniis lætioribus ante ea tempora fuerat, in his Studiis subtilibus ita regnare Barbariem & neglectum Latini sermonis, ut in illis quasi propriam & perpetuam sedem dudum collocasse videretur, a qua separari nulla arte posset. At P. Jacobus noster cum voluntate Majorum divortium a Musis feciſſet, non ita fecit, ut etiam repudio damnarit tam alte radicatos amores ; sed cum ad disciplinas, quas dixi, tradendas attuliſſet ingenium imbutum diuturno, & quasi perpetuo usu Latini sermonis, probeque subactum nati-

König in Vita Marini, quæ legitur ante hujus Stragem Bethleh. germanice redditam ab Ill. Brockelio, edit. Hamburg. 1734. p. 48.

V. Ludos Theatral. posthumos Jac. Bidermani, in Præmonit. ad Lectorem.

„ vo

„ vo succo Romani eloquii, novum iter, & fere nullius ante calcatum „ pede ingressus, severitatem sublimium doctrinarum ita cum amœnitate „ politioris litteraturæ temperavit, ut nihil obtuso acumine scholasticæ „ subtilitatis, ubique per aspera disciplinarum transpareret ejus simplex „ candor Latialis, & intaminatæ facundiæ, nulla barbarie vitiatus, nec „ tamen affectato nitore ridiculus, & Gratiis omnibus, multaque Vene- „ re, sed mascula, perspersus. „ Horum tamen pars major, tanto tum plausu accepta, paulatim non legi tantum, sed videri etiam desiit.

767. Bidermanus evocatur Romam.

Summa tum Societatis universæ penes Mutium Vitelleschum erat, qui cum Jacobum Bidermanum anno seculi sui XVII. insueto die, festo S. P. N. Ignatii, in supremum nostrorum hominum ordinem cooptasset, postea propter opinionem doctrinæ singularem nova in eum ornamenta congessit. Evocatum ad se Romam, Societatis Theologum renunciavit, & omnium, quotquot ubique a nostris scriberentur, librorum Censorem jussit. Benignissime illum Mutius foverat, cum etiam tum in Provincia degeret. Præsentem Romæ, ut ipse Bidermanus loquitur, eo semper loco habuit, *quo filios habere suavissimi parentes consuevere.* Utroque tum munere publico, quo fungebatur, etsi plurimum premeretur; privato tamen scriptionis labori etiam illic perpetuo indulgebat, aliud ex alio in orbis literati commodum promens, & exacta quoque ætate voluptatis poeticæ retinens. Admonendi sunt hoc loco, qui *Heroidum Epistolas* integris & viridibus annis, a Bidermano editas, *Heroum* literas ab eodem sene confectas, persuasum habent. Quod contra evenisse, testis locupletissimus auctor est, a quo Heroum suorum Epistolæ, cum luci committebantur, *lucubrationes, quas adolescentiæ calor excuderat*, appellatæ sunt. Eas Romæ juris publici fecit anno ejus seculi triceſimo tertio. Cumque *Sylvulæ Hendecasyllaborum* anno proximo secutæ essent, longo intervallo Heroides anno demum duodequadrageſimo e Bidermani scriniis prodiere. In utrisque vero longe ab eorum consuetudine abfuit, qui Heroum suorum Heroidumque Epistolas fere ad thalamum retulere, & amantium suspiriis omnia implevere. Fugit ipse tanquam scopulos, semperque damnavit hæc, ut alicubi cecinit,

In Epistola, qua Vitelleſco Heroides dedicat, Romæ, Kal. Sept. M. DC. XXXVIII Biderm. in Dedicatione Heroum.

Carmina, Peligno *quæ maduere joco.*

Idem in Program. adl. 1. suorum Epigr. Idem Præf. in Heroid.

Quid in his sectaretur, paucis verbis perspicue docuit, cum ante Heroidum suarum Epistolas ita præfatus est: „ Affectibus (quos appellant) „ parcius, ac nonnulli volebant, indulsi, iis fere contentus, quos ipsa „ mihi historia suggerebat. Sponsorum colloquia, aut conjugum desi- „ deria, quamvis honesta, nihil ad instituti mei seriem faciebant. Se- „ ria malui, & lectori meo profutura. „

768. Bidermani in scribendo religio, boni publici studium, modestia.

Eo curas suas omnes in libris Bidermanus intendit, ut & religionem in Superos, quacunque dabatur, amplificaret; & bono publico, quam posset latissime, commodaret. In *Deliciis Sacris* nihil agit aliud, quam ut narrando hortandoque cælestium amorem instillet. In *Acroamatis* idem oblique curat, & vitiorum fugam, contemptum caducorum, æqui & honesti studium ubique dissimulanter ingerit. Suspiciendi venerandique Aloysii Gonzagæ innumeris auctor fuit, cum Wolfgangi Aschii historiam complexus literis, miram Divi de juvene sollicitudinem, prodigia,

Digitized by Google

Supra Dec. 9. n. 177-191. gia, opemquē posterorum memoriæ tradidit. Quæ ipsius verbis & in Historia nostra alibi recensita sunt, & in *Actis Sanctorum* maximis ad verbum ita leguntur, ut *Jacobus Bidermannus noster*, quemadmodum ibi dicitur, *amœno suo stylo descripsit.* Quæ ipsa amœnitas legendi cupiditatem hoc magis inflammavit, quod *ornatissime juxta*, ut ibidem Conradus Janningus prædicat, *ac fusissime* enarrata certatim ab omnibus raperentur. Jam Elisabethæ Reutensis, quam simplici cognomento Bonam majores dixere, nomen ac gloriam nemo unquam Bidermano clarius illustravit. Illa, solis pœne finitimis nota, Bidermani calamo admirationem sui latissime propagavit, hac oblata scribendi occasione. Sixtus Wernerus, qui sacram Constantiensium ditionem summa cum virtutis laude Pontifex gubernabat, adolescentem nobilissimum, Franciscum Prasbergium, Dilinganis Sociis commendaverat. Alberti Prasbergii filius erat, viri inter Sueviæ Optimates insignis, sua ipse indole, & studio religionis conspicuus. Incautus acum sibi in summam dexteræ volam sic adegit, ut coeuntibus nervis tres primum digiti introrsum vi maxima traherentur, nec explicari, aut ad usum porrigi nisi alieno conatu possent. Correpto deinde brachio, ad ipsum paulatim cerebrum mali vis propagata, morbum insuper alium teterrimum minabatur. Nihil chirurgia, nihil medicina potuit, quantumvis præter Dilinganos Lavingani quoque, & Augustani, omnes artis recessus tribus quatuorve mensibus pertentarent. Aucto in dies periculo, ex una thermarum spe pendere jam omnia videbantur. Ultimum ergo salutis auxilium quæsiturus, cum reportatus ad suos esset, dum deliberatur, melius ipse remedium aliud habere se inquit; diffisum humanis, experiri cupere potentiora. Reutam se ad Elisabethæ tumulum ducerent. Duobus inde seculis Reutæ inter sacras DEO Virgines Elisabetha hæc ætatem egerat, & sanctimoniæ nomine nobilis non sine ostentis cælestibus habebatur. Animante filio, mater, sorores, spem & vota concipiunt, Bonam salutant, omnes in viam se dant. Ut pervenere, munus altari, ægrotus Elisabethæ sepulcro imponitur. Jam facilius tendi ac discedere digiti, jam rigor ille diuturnus remittere. His initiis geminata fiducia, ad fontem pergunt, quem ad viventis Elisabethæ preces olim arida rupes effudit. Vix hausto liquore languentem dexteram abluere cœperat, cum vident omnes, tumorem vanescere, antiquissimi illius vulneris nulla repente vestigia apparere. Momento temporis persanato adolescente, nihil in nervis, nihil in brachio supererat vitii. Luculento prodigio sanitas vigorque redierat. Illustre prodigium, quo tum Bonæ Reutensi plurimum splendoris accessit, ne sensim oblivione absorberetur, religiosa Bidermani cura stylusque effecit. *Agonisticon* libros potissimum ad hunc finem contexuit, ut in optimo lumine res tota collocaretur, & omnibus quam exploratissima fieret, ad posteritatis quoque sempiternam memoriam transitura. Virginum autem Reginam MARIAM vel in ipsis Epigrammatis tanto pietatis sensu celebravit, ut a scriptore eruditissimo, Hippolyto Marraccio dignus sit judicatus, quem *Bibliothecæ* suæ *Marianæ* insereret. Eumque secutus Petrus noster Curcierius in *Negotio Sæculorum* (ita suum de Divina Parente volumen inscripsit) eundem in album Auctorum Marianorum adscivit. Multo vero majora meditabatur ipse, ut ex quadam ejus ad Matthæum Raderum epistola intelligitur. Dudum ei injectum desiderium erat Oettinganæ Virginis Historiam literis consignandi. Quod consilium externi quoque probabant mirifice, neque stimulos tantum

Biderm. Agonist. l. 1. c. 2. & l. 3. c. 10. Idem in Epigr. potissimum l. 1. classe 4. Marraccius, V. Jac. Biderm. Courcier.

cupien-

Digitized by Google

cupienti adhibebant, sed & sumptum necessarium toleraturos se promittebant. Jamque & eorum, quorum oportebat, auctoritas accesserat, & occasio facultatem obtulerat, cum recreatus ex gravi morbo, & ab aliis tum negotiis vacuus, argumenti suavitate laxare animum, & relinquere grati animi monumentum Oettinganæ Matri vellet, cui se omniaque sua deberet. Verum ne destinata exequeretur, alia primum negotia, deinde imperatus ex Germania abitus prohibuere. Sed & Romæ invenit, quo religionem suam pasceret, aliorum accenderet. Præmatura mors per id tempus abstulerat Antonium Mariam Ubaldinum, Urbinatem, e Monteanis Comitibus ortum, cujus desiderium Romana juventus ferre non poterat, tanta fuerat viventis continentia, & comprobata omnium calculis virtus. Animorum calore Bidermanus utendum ratus, *De Vita & Indole* mortui *Breviarium* Romanis adolescentibus obtulit, ut æmulatione ad imitandi studium provocarentur, &, dum effigiem extincti mirantur, efficere se ipsi mirandos inciperent. Tametsi quia multos esse non ignorabat, quibus admirabile nihil videretur, nisi quod prodigiis & visis cælestibus humanam conditionem excedit: eorum sententiæ ad libelli calcem ita est refragatus, ut minime intempestivum fore opiner, si ejus verba retulero. Quod non tam Ubaldini ac Bidermani, quam nostra & ipsius Historiæ causa me facere libenter profiteor. Ita ergo monet: „ Hæc habui, juvenes nobilissimi, quæ de UBALDINO „ mihi comperta, brevi commentario duxeram prodenda; parva Lectori curioso, pleraque; nec valde peregrina; ceterum imitaturis, „ hoc gratiora, quo Miraculi speciem minus egressa. Et talia nempe „ requirebam. Nam si Gregorios mihi Thaumaturgos argumentum sumpsissem; juberem sane Montes, suis avulsos sedibus, ambulare; jubarem discordia fratrum stagna in unanimes repente campos arescere. „ Neque Antonios Magnos scripturus, Leone caruissem, qui homini „ morigerus, terram foderet, pedesque advolutus, missionem rogaret. „ Nunc ego, neque hos vobis, neque illos pollicitus, ANTONIUM „ jussi, sed vestrum prodire. De quo qui majora, meraque speravit „ Miracula lecturum sese; imputet sibi. Nemo jussit. „ Huic religionis insinuandæ studio junxit alterum, quo id in omni vita spectavit, ut bono juventutis publico suæ chartæ servirent, & ex omni parte quam latissime fructus manaret. Nihil oblitus, Theologorum & Philosophorum scholis, Heroico & Lyrico versui, Elegiæ & Fabulis mixtis consuluit. Non Historiam justam, non amplificatam, exemplis carere passus est. Et ex ingentibus M. Tullii, Senecæ, Plinii voluminibus, quæ attingere Tironum manus non audet, Narrationum specimina ad eloquentiam ituris collegit. Ne Epigramma quidem destituit, sed, cum jam tum fervere argutiarum libidinem cerneret, adolescentum ingenia ad Veterum sanitatem revocare conatus est. Id enim sibi fuisse consilii, iis verbis prodidit, quæ virili auctoritate in Epigrammatum suorum limine præfatus est: „ Hodie sunt, qui singulis prope versibus abscidi Epigramma „ debere contendunt; & se magnifice locutos credunt, cum in omnibus paginis suum illud acutum CUR, QUIA, decies increpuerunt. Qui „ profecto, ut modestissime dicam, & sua se inscitia, & veterum Poetarum injuria satis confutant. „ In tantis scientiarum & artium opibus admirabilis animi modestia fuit. Cum quidam ex ejus libris ad editionem novam reposceretur, Præfationis finem hunc fecit: „ Errantem „ mone. Neminem alium habuisti minus pertinacem; ut qui omnia non

Sæculo 17. ad A. C. 1634. In epist. ad Raderum data Monachii VII. Id. Mart. M. DC. IX.

Biderm. Præf. in

Epigr. edit. Diling. 1623.

„ solum Ecclesiæ judicio sanctissimæ victima permissa; sed amicorum etiam „ censuræ me meaque cupiam subjecta. Vale. „ Eadem illi mens ad ultimam usque vitæ lineam perstitit. Proximo ante mortem anno, cum P. N. Mutio Vitellesco Heroidum suarum Epistolas dedicaret, de conditis a se carminibus ita scribere non dubitavit: *Quibus ego vel ferream legentis patientiam fatigarem.* De Tragœdiis porro Comœdiisque suis, quibus passim a summis imisque honos incredibilis habebatur, tam demisse religiosissimus poeta sensit, ut luce dignas non duceret. Insistebant amici, & pæne obtundebant, desiderium publicum, honestissimum laboris præmium famam, emolumentum denique plurimorum identidem objectantes. Ipse, nihili hæc sua faciens, ac tacens premebat. Cumque cetera vel ultra promeret, ut erant ab eo perfecta; vel in Romano illo secessu velut postliminio prodire pateretur, contra theatrales has suas fabulas omni ope ad extremum contendit, ne e tenebris, quibus eas æternis damnaverat, in lucem protraherentur. Ac post ipsam quoque mortem poematum horum editioni auctor obstitit; siquidem fatum peregre cum invenisset, dispersis Romæ abolitisve chartarum reliquiis, obtinuit mortuus, quod vivus quæsierat, ut sua illa delitescerent. Viginti & septem annis opus fuit, ut *Ludi* ejus *Theatrales* in Provincia collecti tandem in conspectum venirent, ac diuturna literatorum desideria satiarent. De quibus Ludis quædam ita ad bonarum artium Historiam pertinent, ut in re tam publica, quæ toties in omnium oculos sermonesque incurrit, quæque tantas mutationes subiit, Lectores notitia fraudari non debeant.

Idem in Dedic. Heroid. Kal. Sept. M. DC. XXXVIII

79. De Ludis Bidermani Theatralibus.

In theatro Bidermanus, etsi temporum suorum rationem habuit, & personarum ac spectaculorum varietate tenere populum, quam unitati servire maluit; tamen ea, quibus præcipue niti rem scenicam existimabat, mores inquam, & motus animorum, ut quam verissima forma effingeret, omni sedulitate curavit. Quibus in rebus quem gradum sit assecutus, consensus ille publicus docet, quo a literatissimis quibusque non minus, quam ab indocta plebe, ciendorum motuum & lacrymarum artifex maximus habebatur. Miserationem juxta, terroremque in potestate habuit. Imo & salubri pœnitentia concussit animos, nec sterilibus lacrymis oculos spectatorum implevit. Itaque tum Germani non Cidi & Ximeniæ malis, sed suis ingemiscebant; neque furenti in liberos suos Cleopatræ, sed sibi irascebantur. Præter ceteras ejus fabulas Macarius, & Josephus, sed maxime omnium Calybita, fletu præsentium uberrimo inundatæ sunt. Cum ad Calybitæ extrema ventum esset, in innumerabili illa hominum copia, quantam amplissimus locus vix caperet, tanquam signo dato, magnus omnium ploratus erupit, & ne Procerum quidem tanta fuit constantia, ut inter communes ceterorum lacrymas, nec paucorum etiam claros singultus, soli assidere sicci possent. Quamobrem Franciscus Langius, vir acer, & qui nimiæ laudationis nomine haud facile cuiquam suspectus fuit, de Bidermano hæc prædicavit:

Lang in Elog. Rhetorum Monacens. §. 5.

Plaudebant illi spectantium facundæ,
Et hinc jucundæ, lacrymæ,
Quia fructu pietatis plenæ.

Obser-

Observatum est etiam, non modo cum seriis fabulas & gravibus deceret, sed in ludicris quoque eundem fructum percipi consuevisse; ita quidem, ut lætissima quæque Bidermani Comœdia in emendandis moribus eadem felicissima esset. Nunquam hilariore socco relaxare animos visus est, quam in Cenodoxo fabula. Plausu risuque jucundissimo exultabant subsellia omnia. Exitus tamen is fuit, ut ex summis, qui interfuerant, viris, omnino XIV. Societatis collegium recta petierint, & Ignatianæ solitudini continuo se mandarint. Accessit Cenodoxus ipse, qui & familiam nostram deinde auxit, & in ea singularis modestiæ exemplum, primæ virtutis hujus semina Comœdiæ debuit, in qua gloriolæ vanitatem Bidermano auctore irridendam præbuerat. Quod si vero non ex religioso hoc fabulæ usu, sed ex literata disciplina theatrum spectetur: multos hodie mirari videmus, quid causæ fuerit, cur Bidermanus, & eorundem temporum æquales alii, veteris Græciæ omissis vestigiis, longe diversum sanæ genus secuti sint. Cum enim Aristotelis voci auscultare in omnibus religiose solerent, in solis theatri legibus ab ejus præscripto recedebant: cum tamen auctoris tanti Poeticam illis ignotam esse haud sineret seculi sui ingenium, cui nihil minus, quam vel legendi assiduitas, vel pleniſſima græcæ linguæ notitia defuit. His ego non aliunde: quam ex mea illorum temporum historia, ut respondere possim, efficit *Prænonitio* illa, quam ante Ludos Bidermani Theatrales reperio. Prologus hic, ut ita dicam, Galeatus, tam vehementer pro Poetæ ac ætatis suæ scena pugnat, ut Franciscus Langius tanto potuit *strenuum sacum vindicem* Bidermano sit *gratulatus*. Erit igitur operæ pretium, quanquam locus est longiusculus, non Bidermani tantum, sed totius seculi patrocinium, ac theatri illius consilia distincte audire. „ Introducuntur (inquit) cunctis fere Actibus boni malique Genii, Virtutes item & Vitia in abstracto, ut vocant, quæ melius in concreto agerent, exemplo „ totius Vetustatis latinæ, quæ Græculos & Aristophanem nihil morata, „ non verita est reprehendere in Plauto, quod Paupertatem in Scenam „ adduxerit, neque volunt rigidiores Critici hoc licere secururis. Sed „ hac quoque in re maluit noster, amplecti morem Sæculi sui, quod dudum Theatris omnibus recepit, ut, quas dixi, Personæ fictæ rebus agendis interverirent, aliquo fortassis dispendio decori veteris, sed non „ levi compendio teneræ Juventutis, quæ similibus personis agendis suaviter aptatur ad masculæ actionis maturitatem. Adolescentulus certe, „ qui Castitatem in Scena belle egit, adultior factus JOSEPHUM „ Ægypti Proregem castissimum aliquando cum dignitate repræsentabit. „ Sed maximam reprehensionem incurret apud Nasones mediocriter litteratos Poeta noster, quod Acta multorum sæpe annorum, vetante „ Flacco, incluserit paucarum horarum spectaculo. Quid hic dicam? „ Nempe ignoravit hæc arcana Criticorum Jacobus noster. Potius tu „ crede, mi Lector, id eum sano consilio fecisse, cui studium fuerit, „ unice sese ad Spectantium indolem accommodare, qui majore ex parte fuere homines ejusmodi, ut ab iis nequaquam potuerit tantum patientiæ sperari, quo plures horas sessitarent, & interim aliud vel audirent, vel viderent nihil, quam inter serviles nequitias rixantem cum „ sordidissimi Senis avaritia vel potorem, vel amatorem herilem filium; „ ut taceam ea argumenta, quibus plerumque constant veterum Comœdiæ, adeo esse aliena a moribus Germanorum, ut si in Scenam nostram intrarent, utique pro plausu sperato, sibilos strepitumque explo-

Lang. de Actione Scenica §. 14. Prænonitio ante Ludos Theatrales Bidermani.

„ dentium reportarent. Meminerat noster, se esse e numero Religio-
„ sorum Poetarum, quos deceat eo studium omne convertere, non
„ tam ut delectent, quam ut prosint, animosque Spectantium ad virtu-
„ tem ac DEI timorem adducant illecebra dulci piorum spectaculorum.
„ Id si fuerint adepti, hunc demum suo labori convenientem plausum
„ consecutos se esse intelligunt. Maneat hoc ergo, ac deinceps ratum
„ perpetuumque esto, veluti si lege XII. Tabularum cautum foret, ut,
„ etsi noluerint id Veteres licere, nostris his temporibus; tamen veti-
„ tum non sit, Acta quantumvis multorum annorum una deducere in
„ Scenam. Hoc primus e nostris, quod sciam, Choragis fecit P. Ge-
Narratum „ orgius Agricola, quando Constantinum Magnum, ac plures deinceps
hoc Dec. „ alios Heroas, magnificentissimo spectaculo introduxit in forum Mo-
IV. nostræ „ nacense, ostenditque oculis Alberti Magnanimi, Ducis Bavariæ, quod
Historiæ, „ sine interventu ullius Medeæ, temporum spatia longissima impune
n. 112. „ stringi, atque arctari possint in brevem periodum paucarum horarum.
„ Idem postea fecit in Theodosio Juniore doctissimus Raderus noster,
„ idem in Mauritio sapiens Kellerus, ac postea Brunnerus in Henrico
„ sancto, & Nabuchodonosore; idem alii passim, nequidquam obnuntian-
„ te Scaligero, Prætore Grammaticorum. Satis erat nostris ad hoc au-
„ dendum, sic placuisse magnis Principibus, placuisse viris eruditissimis,
„ placuisse populo Spectatorum universo, per omnem hanc Germaniam
„ superiorem. Hos fere secutus noster Bidermanus, credidit idem sibi
„ licere, quod aliis honestum fuit; eaque de causa, ut de aliis jam non
„ memorem, JOSEPHI cum pueri atque adolescentis, tum viri totam
„ historiam a Patris polymita, usque ad purpuram Pharaonis, uni specta-
„ culo inclusit, sufficere ad facti rationem existimans, quoquo modo ef-
„ feciisse,

Populo ut placerent, quas dedisset fabulas.

„ Quod si de arte nunc agamus, puto neminem latere, persæpe evenisse,
„ ut artificis laudem summam tulerit, qui artem fidenter neglexit. Qui Ro-
„ ma his annis venerunt, ajunt illic celeberrimum Architectum esse, qui
„ primus in ædificiis exstruendis ausus sit, Vitruvii præcepta omnia con-
„ temnere, neglectaque tota disciplina Columnarum, sequendo genium
„ suum, visus sit contra artem artificiosissime peccare, eo eventu, ut
„ illius opera priscorum artificum fabricas, & sæculis omnibus laudata
„ vetustatis monumenta haud paulo superaverint, mirante Roma hanc
„ esse felicitatem novi artificis, ut delirando recte ageret, & errores er-
„ roribus nectendo id efficeret, ut nihil erraret, neque esset in eo, quod
„ posset reprehendi; qui peccaturus fuisset in omnes elegantias, nisi
„ audacter peccasset. Sic habeto, mi Lector: Desipere in tempore sa-
„ pientia est, & qui præcepta artis non nimis anxie servat, hoc ipso
„ servat, dummodo finem operis sui alia via assequatur, quod huic no-
„ stro artifici largiter obvenit. Qui cum calamum scripturus arripuit,
„ positos ante se vidit fabulæ suæ spectatores, quos quidem sciebat fu-
„ turos homines non unius genii aut moris; sed aliquos ex eis fore vi-
„ ros, fœminasque Principes; cum permultos primi Subselii viros doctos;
„ plures deinde e semidoctorum grege, ac denique plurimos e fæce sub-
„ urræ. His omnibus parandum erat a Poeta, quod delectaret cunctos,
„ nemini non prodesset, probaretur omnibus, ad recti amorem erigeret

uni-

Digitized by Google

„ universos ; quod quidem adeo abundanter assecutus est noster, ut „ spectatorum plerique ab his Comœdiis, quam a Concionibus aliorum „ emendatiores redierint domum ; id quod longe aliter evenisset, si li- „ bertatem excellentis ingenii maluisset carceribus legum Criticarum in- „ cludere, quam ad affectus in animis Auditorum excitandos vim om- „ nem facultatemque multiplicis eruditionis accommodare, neglectis hu- „ milibus judiciis paucorum, neque omnino doctissimorum. „ Hic tum sensus erat de theatro, hæc audientium expectatio : cui ita obsequebantur poetæ, ut illam nutrirent, & exemplis perpetuis corroborarent.

Præter Tragœdias Comœdiasque, fuere & alia quædam in Bidermani scriniis, quæ frustra orbis literatus ab eo expetiit. Designaverat animo, cœperatque scriptis mandare *Lernam*, *Satyricon* ; *Alcedonia Juvenum*, *libros tres* ; *Fortunam Principum*, *libros totidem* ; *totidem de Vita Francisci Xaverii* ; *Joannis Ogilbæi Martyrium* ; *Utopiam* denique, seu *Sales Musicos*, qui soli horum omnium lucem postmodum aspexere. Ceteris ne manum ultimam admoveret, mors impediit. Ac ne Utopiæ quidem telam pertexuit ; eo tamen adduxit, ut post ejus e vita excessum doctissimi homines, & juventus præsertim honestarum artium cupida, sex illos libellos ingenti desiderio tamdiu flagitarent, donec votis publicis satisfieret. Bidermani consilium in colligenda Utopia illud fuit, ut, quæ sparsa in Historiis fabulisve sic legebantur, ut morum candorem infuscarent, emendarentur. Illa ergo secrevit, quæ vel prava, vel inter prava occurrebant, quæque e juvenum præsertim manibus excuti, multum intererat. Obliteratis iis, quæ cum honestate parum consentiebant, substitutisque melioribus, pudori consuluit. Omnia vero ea rerum varietate, eo styli lepore perfudit, ut experientia comprobaverit, quod in vestibulo Utopiæ de Bemardino seu Bidermano legitur : „ Ea Romani „ sermonis elegantia atque dulcedine fabularum Lectorem tenet & tra- „ hit, ut, qui illum tanquam lecturus ex commodo, adaperit, ac solum „ degustare vult, longius procedere, & sine ulla dilatione perlegere quo- „ dammodo cogatur. Ita enim mentem rapiunt, quæ lecta sunt, ut illico „ scire aveat, quæ legenda superint. „ Duodequadraginta anni a Bemardini morte abierant, cum prodiit vir nobilis, Christophorus Andreas Hœrl a Watterstorf, & illiteratis hominibus gratum facturus, Utopiam sermone vernaculo a se expressam Monacensi prælo commisit. Honestius visum est, si auctorem se, quam interpretem diceret. Itaque presso Bidermani nomine, suum in libri fronte professus est. Et quo certius fidem faceret, ante libri ingressum semel & iterum de se testatur, per otium se hanc fabulam composuisse, ut tempus & solitudinem falleret. Furti suspicionem levissimo brachio a se averit, dum Utopiæ non eventus, aut ordinem, sed inscriptionem mutavit, & librum germanicum latino nomine *Bacchusiam* appellavit. Altero etiam artificio usus, ut veram se prolis hujus parentem ostenderet, repetita modestia *vilem libellum* bis appellavit. Ita satis provisum putavit, ut lateret. Et persuasisse prorsus videtur, cum vilem suum factum dixit. Certe voti damnatus est, atque ita latuit, ut & alibi, & in ea ipsa frequentissima urbe, in qua partum sustulit, ex memoria hominum una cum Bacchusia sua pridem dilapsus sit. Bidermano quidem sua illa suaviloquentia & in scribendo concinnitas quantum ad nominis æternitatem profuerit, vel uno hoc exemplo monstratur. Superstite enim, & florente inter omnium laudes

770. Mors ejus Romæ, & fama posthuma.

In Præfat. Utopiæ.

Hörl in Dedic. & Præf. Bacchusiæ edit. Monac. 1677. Idem in ead. Ded. & Præf.

Utopia, quæ literatis solis scripta est, Bacchusia illa, quæ sermonis patrii illicio universæ hominum multitudini commendare se debebat, vix nata consenuit, & angulum in bibliotheca ægre obtinet, in quo cum tineis & situ luctetur. Ita de re literaria meritus Bidermanus, quibus virtutum ornamentis instructus vitam posuerit, narrantes Romanos audiamus, apud quos librorum Censor & Societatis Theologus ipsos septendecim annos vitæ supremos consumpsit. In Romanis ergo tabulis Bidermanum *oppressit apoplexia, Romæ die 20. Augusti 1639. fuit vir suavissimis moribus, religiosæ disciplinæ apprime observans, humilis, mitis, pius.* His illi contentum esse me & lectorem jubent, si rem spectemus, magnam sane laudem, sed perparce complexi, edicto, quam historiæ propiorem. Nimirum evocatus Romam, quam vivens dignitatis, eandem pæne oblivionis causam moriens habuit, & foris, & domi exterus. Qui nisi laudatores ipse suos, sua inquam volumina, reliquisset, egena obmutescere Historia cogeretur. Sed obsolescere viri laudes nunquam passi sunt libri, multis editionibus & vivente illo, & extincto repositi, tamque varii generis, ut laudatus supra Franciscus Langius, Provinciæ huic suis ipse libris notissimus, hæc de eo scripta reliquerit :

Biblioth. S. J. in Jacobo Biderm.

P. Franc. Lang. in Elog. Rhet. Monacens. §. 5.

Quantus fuerit, vis nosse ?
Libros illius consule.
Epigrammata dicent acutum,
Elegiæ suavem,
Herodias heroicum,
Utopia facetum,
Acroamata ingeniosum,
Sacræ Deliciæ pium,
Sylvulæ amœnum;
Omnia Latinum.

Cap. LXIV. *Pax incassum sperata. Annus Secularis Societatis. Templum Eustadii instauratum; Oeniponti, & Landishuti novum. Antonii Welseri mors.*

IN Germania, post tantas ac tam diuturnas bellorum contentiones, lassi ærumnis & exhausti incolæ ad pacem respiciebant. Oborta spei lux aliqua anno proximo, seculi quadragesimo, suspensas diu provincias exhilaravit. Urbani VIII. Romani Pontificis prima in exoptatissimo negotio cura eluxit. Paternis ille litteris sedare discordiam, & Ferdinandi Cæsaris Regumque orthodoxorum studia impellere ad pacem conatus est. Et Cæsar quidem, placido Princeps pioque ingenio, ea voluntate excepit monita, quam maxime Pontifex cupiebat. Nec mora in eo fuisset ulla, si eodem animo Galliæ Rex Urbanum hortantem audisset. Qui Romana sacra colebant Germaniæ Principes, non in hac modo, sed ad ultimos usque Europæ limites extincta videre bella desiderabant. Sequestrum & conciliatorem pacis Daniæ Regem Ferdinandus optabat; ad eumque missus Comes Curtius legationis splendidissimæ hunc fructum tulit, ut interpretem concordiæ fore se Rex haud gravate promitteret. Multa consilia inita, multum curæ, multum operæ collatum est. Sed eædem causæ, propter quas hostes ad arma decurrerant, ne illa ponerent, avidos & plura sperantes movebant. Iis ergo oblatis conditionibus, quas illi iniquas, hi necessarias dicebant, nondum coalescere pacem posse omnes intelligebant.

Anno M.DC.XL. 771. *Pacis elusa spes.*

Priva-

Privatim Societati noſtræ lætus hic annus eo nomine fuit, quod primum ab ejus confirmatæ incunabulis Seculum terminaret. Et noſtra & ceteræ Societatis Provinciæ a Mutio Vitelleſco, ſupremo noſtrorum Præſide, edoceri ſe cupere oſtenderunt, qua potiſſimum ratione annum hunc optime & religioſiſſime agerent. Reſponſi hæc fuit ratio: Equidem optare ſe, ut pro eo, ac par eſſet, divini beneficii magnitudinem læto gratoque animo noſtri recolerent. In quo ipſius DEI exemplum ſequi ſe, qui *ſtatis temporibus Jubilæum annum ſuo populo indixit.* Nullam vero gratulationem auctori Societatis Ignatio jucundiorem fore, quam ſi ſacris ejus commentationibus, ad hunc unum finem ſuſceptis, pro ſe quisque animum perpoliret. Se quidem in condendo Seculo id ſpectare præcipue, ut meminerint ſinguli *primigeniæ illius Patrum decem noſtrorum, fortunatæque familiæ; qui, pauci numero atque annis, in navandis tamen Chriſto laboribus virtutem, ac robur unius populi, ac integri ſeculi æquarunt.* Obſequentem ſe Provincia Moderatori maximo præbuit. Nullo in vulgus ſtrepitu, conſervatori DEO in domeſtica ſolitudine actæ grates, laudes repenſæ. Nihil pompæ adhibitum; nihil ſcriptum apud nos librorum, quod hominum oculos in nos converteret. Privata tantum pietate Societati matri gaudium ſuum teſtatus eſt Jacobus Baldeus, & *Carmen Seculare* in illo voluptatis ſacræ æſtu fudit. Quod nunc quoque extat, & Operum ejus Poeticorum primo Volumini finem imponit.

772. Primum Societatis Seculum abſolutum.

P. N. Mutius in Epiſt. de Anno Secul. S. J. 15. Nov. 1639.

Balde l. Epodon, Od. ult.

Euſtadii ſplendidiorem hunc annum non noſtrorum voluntas, ſed benigniſſimi Principis imperium fecit. Labore improbo eo perventum erat, ut anno ante ſecularem proximo dimidia collegii pars ſibi noſtrisque uſibus reſtitueretur. Incendii Suecici vis ita templum, gymnaſium, domum noſtram vaſtaverat, ut in alieno & aras, & ſcholas Socii novem quærere cogerentur. Ipſi in ruinis exuſti domicilii habitabant. Nunc ubi collegii facies aliqua loco redierat, eodem & diſcipuli ex privatis ad medium forum ædibus revocati, majore protinus numero comparuere. Principio ſecularis anni ad inſtaurationem templi verſa cura eſt, religioſæ obedientiæ, quam humani præſidii majore fiducia. Ut erat optabile, hujus potiſſimum anni lætitiam renovata quoque Euſtadii ſacra æde augeri; ita in hac temporum aſperitate promovendi ædificii ſpes exigua, anno uno abſolvendi vix ulla oſtendebatur. A cæleſtibus Geniis, quorum nomine ac patrocinio templum illud fruitur, ſubſidium expectabatur; atque illorum cuſtodia & auxilio laboris difficillimi & felicitatem, & celeritatem admirabilem juxta cum noſtris exteri aſſignabant. Homines ad incitas redacti, nondum plane e ruinis ſuis emerſi, ædificium moliri graviſſimum jubebantur. Præter egeſtatem ſummam, ea etiam mora erat, quod Boicæ legiones vias claudebant. Sed quam libenter Euſtadiani cives vecturam ſuſtentavere, quadragenos quotidie equos poſcentem; tam non repugnanter e Bavaria cataphracti milites dati, qui longiſſimam aurigarum ſeriem ultro citroque inviolatam deducerent. Convecta, & exaſciata materia, moles ampliſſima imponenda ſtanti ædificio erat. Medius templi fornix non immani tantum incendio, ſed vitio etiam ſuo labefactatus corruerat. Si ligneum pegma, cui fabri tectum erecturi inſiſterent, excitare placebat, machina opus erat pedum facile octoginta. Tanta enim utrobique altitudo parietum erat. Sumptum vero hunc incredibilem cum paupertas reſpueret, aſcendendi rationem minime ſane pre-

773. Noſtrum Euſtadii templum feliciter reparatum.

pretiosam, sed horroris & periculi plenam, architecti ingenium excogitavit. Omissis pontibus, quo summa templi latera committerentur, ipse trabes paravit, quæ rudentibus attractæ pendentes ex se operas cum tignis struendo tecto necessariis elevarent. Suspensi ex his longuriis fabri, unaque gravissimi ponderis trabes, trepidantibus qui spectabant, in tantam altitudinem ferebantur : fluctuabantque in medio aere usque eo, quoad circumacta tignorum capita sensim suo quæque murorum spatio obverterentur, & in excisa sibi receptacula utrinque simul inciderent. Strato in hunc modum tecti solo, ipsoque imposito, non minoris negotii erat exquirere, qua via ad innovandos parietes accederetur. Parietinis, quam muris similiores, detergentibus colorem imbribus cesserant, ac turpiore, quam pro temporis spatio, situ squalebant. Si ex usitata fabrorum disciplina substructionibus ligneis utendum esset, hic quoque impensis tanti operis nequaquam tenuitas nostra sufficiebat. Subvenit denuo ædilis, & ligneum pontem ad XX. pedes extendit, quem lorica præmunitum, & suppositis axibus mobilem, quocunque usus posceret, ductariis funibus operæ circumagerent. Hæc machina dum ædem totam perambulat, & ad flexuosos etiam recessus appellitur, opinione omnium citius reddita parietibus sua species est, ut, quod vix unius anni circuitu perfectum iri sperabatur initio, festinatione mira ad exitum deduceretur. Scamnorum quoque facto apparatu, pavimentum modo desiderabatur, corrupto penitus vetere, quod vel testudinis casus elisum diffregerat, vel flamma fœdissimis relictis vestigiis deformarat. Lapicidina, in qua marmor cædebatur, alienæ religionis Principi parebat. Quo profectus noster, cum de marmoris pretio, haud sane transigeret, at exploraret certe ; responsum Eustettensibus retulit, quo spes omnis abrumpebatur : Alio ærario opus esse, qui pacisci cum his venditoribus vellet ; ignobiliora nobis saxa in angustiis his quærenda. Jamque de his cogitari cœptum erat ; cum subito insperantibus omnibus plaustra XV. supervenium, tabulis marmoreis optimis gravia ; quæ propter templi fores Præfectus Lutheranus inexpectata humanitate nostro ædificio offerebat. Ita manus ultima operi ante principia autumni accessit, ut, quod optabatur, ipso Societatis natali die, Septembris mensis vigesimo septimo, immigrari ab Sociis in ædem restitutam posset.

774. Sociorum in illud solennis ingressus.

Modum rei & ordinem Princeps ipse Marquardus sibi designandum sumpsit. Qui etsi Ratisbonæ tum aberat, gravissimis Reipublicæ periculis curisque intentus ; singula tamen per se ipse curavit, & Amplissimo Viro, Georgio Mozelio, suo in administrandis sacris Vicario, omnem pompæ seriem definivit. V igitur Cal. Octobr. in ipsa æde summa datum ære Campano signum civitatem totam excivit, ut comitatu ornatissimo nostros prosequeretur, Divorum Cælitum ossa & cineres e Cathedrali templo, cujus hospitio interim recepti fuerant, in proprium sibi domicilium relaturos. Juventus agmen ducebat, longissimo ordine, corollis ornata, & flores lætitiæ indices præferebat. Tum Sodales Parthenii sub signis ibant, qui suis insignibus, Marianisque thensis noscebantur. Quos machina excipiebat, Montem Wilibaldinum referens, arce sua conspicuum, & gentilitia quercu undique inumbratum, præeunte Almonio amne, diversisque per montis latera symbolis Aureatinæ vallis ingenium exhibentibus. Urbs ipsa Eustadium, heroidis specie, amiculo velata niveo & pretioso, sed velut a favillis Gothicis adhuc fumante, sibi-

Digitized by Google

sublimis vehebatur. Illa festo cantu laudes Indigetum celebrans, musicorum modulos dispensabat, alteraque manu argumentum pompæ simul, & Eustettensium in hos amoris, in prægrandi titulo efferebat, cujus hæc erant verba :

DIVIS ANGELIS TUTELARIBUS,
Ad Basilicam Suam Postliminio Redeuntibus,
S. P. Q.
EUSTETTENSIS
Gratulatur
Anno Societatis Conditæ
C

Aliger deinde Custos minoris Tobiæ latus tegebat, & imminens a tergo fluviatile monstrum a trepido juvene avertebat. Sequebatur excelso in hemicyclo India, Maurorum humeris vecta, & barbarici cultus peregrinitate visenda. Proxima China, sociaque Japonia, inscriptionem ferculo præferebant, quæ Franciscum Xaverium cum Sanctis Indigenis aliis ad pristinam reverti sedem significabat. Ii erant, quorum sacris corporibus etiam nunc Eustettensia nostra altaria gloriantur, Divi Castus, Decentius, Juvenianus, cum Beata Leontia. His ad architecturæ leges supra ferculi solum compositis, simulacrum Xaverii argenteum, veram hominis æquans magnitudinem, eminebat. Haud procul gestabatur ferculum aliud octo arcubus in totidem pedum altitudinem fastigiatum, quod sacræ Patronorum cælestium Reliquiæ ex omni parte repleverant. In cacumine hærentem Custodem Genium, volaturo similem, artificis manus e cera effinxerat. Ut ante Xaverium Orientis magistrum India, ita Europa ante Occidentis doctorem Ignatium spectabatur, equo phalerato insidens, & incolis suis circumfusa, qui inscriptione ingenti centesimum Societatis annum Parenti gratulabantur. Signum ejus argenteum, Xaveriano par, ossa pretiosa Divorum Venerii Martyris, Lulli Archiepiscopi, Wicberti, Laurentii Episcopi & Martyris, in orbem collocata circa se habebat. Veneranda hæc deposita, Parentumque nostrorum ex argento statuæ, ab ipsis collegii Sacerdotibus portabantur, magno comitum addito numero, qui flore sparso, qui tubarum sonitu, oculos auresque præsentium excitarent. Proximum incedebat agmen Religiosorum Virorum ex iis, quæ Eustadium aut viciniam colunt, DEO dicatis familiis. Sacerdotes urbis, ac Summæ Ædis Senatum, Antistes Canonicorum Rebdorfensium sequebatur, Pontificiis insignibus decoratus. Non Eystettensis aulæ Proceres, non magistratus urbani aberant; civium vero & incolarum ex utroque sexu tanta frequentia, quantam nemo in devastatæ urbis solitudine expectaret. Hujus diei plausibus gaudiisque postridie luctus successit. Tota templi facies pullo apparatu velata, litatumque a nostris omnibus ad eorum pios manes juvandos, quorum beneficiis se suaque Societas Eustadii debet. Quorum omnium longo intervallo primus, ut erat, ita nominatus est Joannes Christophorus, nuper urbis Pontifex, primus nostri domicilii conditor. Mox & superstitum gratiæ sacrificio solenni honor habitus. Inter quos Ferdinandus ipse Cæsar undecies mille aureos, Augustus ejus filius Ferdinandus III. quingentos, fabricæ tolerandæ submiserant. Marquardus Princeps D & ipse aureos, tegularumque viginti millia nobis elargitus, multo etiam magis testimonio alio voluntatem amicissimam declaravit. Dum ruinæ col-

Digitized by Google

legii eriguntur, peculiare sibi ipse cubiculum struxit, privato suo, quoties domum nostram concederet, recessui destinatum. Ac ne hanc areæ nostræ particulam occupare gratis videri posset, annuam CCC florenorum pensionem centum additis amplificavit, & villulas nostras, a bello jacentes, quibus ad ubertatem pristinam revocandis difficultas nostra domestica par non erat, ipse elocari sibi in triennium voluit, quo elapso recreatas eas & confirmatas possessoribus redhiberet. Ut præteream CD. aureos, e plurium donis conflatos, æternam sui memoriam sedi nostræ Eustettensi reliquit P. Matthias Faber, qui cum claræ facundiæ vir, editisque orationum sacrarum voluminibus celeber, nomen in Societatem nostram dedisset, omnem illam librorum suorum suppellectilem, amplissimum munus, attulit. Iis enim divenditis, aliquot aureorum confecta millia columen ingens ædificii Eustettensis fuere. Proximus aderat dies Divo Michaeli cælestis exercitus imperatori sacer, quo cum Sacerdos recens initiatus primam supremo Numini hostiam immolaret, civium paganorumque copia templum implevit. Eodem die Hilpoltsteinio & Haideggio e Palatinatu finitimo juncta incolarum agmina adventarunt, ut incrementum lætitiæ religionique solenni afferrent. Obviam egressi Sodales Parthenii, honoris causa advenas excepere. E pagis quoque vicinis plurimi, elatis undique vexillis, egregio ordine centuriati convenerant, ut Mentium illarum Cælestium tutelæ in templo earum novo se commendarent. Nam opportune *Angelorum Festum*, quod per ea tempora ad Calendas Octobres referebatur, atque una *Generalis*, ut ajunt, *Communio*, celebranda in diem posterum occurrebant. Nostri, ut ad ferendam mortuis opem nova & improvisa industria tantam hominum multitudinem accenderent, primo crepusculo hoc spectaculum objecere. Anima cernebatur ad obscurata funalia, quæ arctis catenis vincta, & culpas luenti similis, inter percrepantes ignes, & emicantes subinde tubulos, in quibus nitratus pulvis ardebat, velut in carcere luctabatur. Ut concursus & silentium factum est, illa carmine lugubri pœnarum acerbitatem deplorans, circumstantis populi misericordiam & opem in diem alterum flagitabat. Lamentantis vocem oratio Sacerdotis nostri excepit, ad rem & locum accommodata. Qua incitatum vulgus non ante discessit, quam precibus publicis extinctorum calamitatem levasset. Postridie ejus diei tantus fuit mysteria expetentium numerus, ut finem facturi non viderentur. Rebdorfensis Antistes, cum rem divinam Pontificiali ritu feciſſet, cælestem Panem sua manu innumeris ultra meridiem porrexit. Denique, inclinante in vesperam die, in theatro *Tutelaris Eustadianæ Urbis Genius*, ab eadem plaudente spectatus, felici exitu pompam hanc sacram concluſit.

775. **Novum Oeniponti templum.** Templum alterum paulo post Octobri mense Societas Oeniponti aperuit, cujus sumptum Claudia Princeps, ejusque maritus Leopoldus Austriacus, donatis liberalissime pluribus aureorum nummum millibus, magna ex parte extenuarunt. Augusta ædis magnificæ species omnia ad majestatem composita offerebat. Opere gypsato fornices, auro interliti; parietes splendidis e solido marmore columnis distincti; marmore pavimentum ipsum nigro & candido stratum. Sed nihil magis oculos tenuit, quam summum cameræ fastigium, ac veluti umbilicus, qui in pellucidam sphæram desinens, subtus cæli sereni & stellis interlucentibus pleni speciem præbebat. Æs etiam Campanum nova accessione auctum, &

Digitized by Google

& sacratum. Altaria quinque, tum quidem opere tumultuario, ampla tamen cum facultate statuta, ut non modo nostris, sed quibuscunque libuisset Sacerdotibus, ad eas operari jus & fas esset. Hæc ubi, exhaustis difficultatibus nec paucis, nec exiguis, postremo tamen constituta sunt, Nonis Octobris supplici agmine in ædem novam migratum est. Sodalitiis tribus, ceterisque omnis generis ordinibus, fercula interposita, tum suo, tum stipatorum ornatu elegantissimo perjucunda. Quorum ordo ex intervallo talis fuit. Argenteam Divæ Catharinæ effigiem ipsius Virginis e schola nostra clientes ferebant. Argentea item Unius Trinique DEI ara locum alterum obtinebat. Ignatiana deinde statua ejusdem metalli, tum heroum ex Mauritii legione, ipsiusque Ducis cineres, mox patroni maximi Divi Pirminii corpus; ad extremum Foyense Virginis Matris sigillum, piorum oculos spectaculo religioso pascebant. Dux ipsa Claudia cum liberis Principibus in supplicationem processit, & exemplo nobilium chorum traxit. E quorum numero quatuor aulæ optimates conopeum gestarunt, Sacrosancto Christi Servatoris Corpori imminens. Ipsum populo ostendebat Stamsensis Antistes, inter duos alios medius, alterum Divi Georgii, alterum Matris Divinæ infulis illustrem. Cum his, quidquid intra circaque Oenipontum est DEO dicatorum hominum, agmen ornabant, quod, symphoniacis elogia Sanctissimi JESU Nominis concinentibus, per plateas omnibus Poeseos deliciis decoratas, novo se templo infudit, & ab Ambrosianis laudibus colendi in eo Numinis initium duxit.

776. Foyensis statuæ Oeniponti origo. B. V. nostris naufragis, aliisque multis propitia.

Maximam fiduciæ partem Regina Cælitum sibi in Foyensi statua vendicavit, cujus apud Oenipontanos nostros initia in annum absoluta sacra æde priorem incidit. Occasionem rei hic casus attulit. Ut in plerisque aliis per Hispanicum Belgium; ita in Bredano Societatis nostræ templo Mariana effigies, ad Foyensis modulum facta, magna hominum concursione & studio frequentabatur. Septimo post anno, quam hæc Bredæ cœpta erant, a Batavis oppressa urbs est; religiosis tamen hominibus potestas facta, non solum, quocunque visum esset, libere discedendi, sed impedimenta etiam sua omnia avehendi. Tum imago, de qua nobis hic sermo, translata Antverpiam, hospitium tantisper in ea urbe habuit; donec inde ablatam P. Guilielmus Walius (Guilielmum de Wael domi vocabant) Oenipontanis nostris concessit. Is rebus Provinciæ suæ procurandis Romam missus, ubi templum novum meditari nos intellexit, nusquam melius collocare se posse beneficium & effigiem existimavit. Ergo Roma redux, Oeniponti ex itinere monumentum hoc suæ in hanc Provinciam ædemque novam voluntatis relicturum promisit. Semestri itinere per intuta viarum, atque etiam per hosticum, Antverpia ad Oenum usque, Marianum hoc Palladium penetravit. Vertex imaginis totus, cum reliquo corpore, quatenus a venerantibus cernitur, atque ipse Divinus Pusio, e quercus Foyensis ligno excisa; interiora tamen, quæ sigillum fulciunt & sustentant, non ejusdem stirpis materia sunt. Vestis color ex subnigro in flavum vergit, stellis, liliisque aureolis per amictum usquequaque sparsis. VI Idus Decembr. quo die Virginis Immaculatæ cultus fervet, primo exposita oculis sacra statua, perque vias circumlata, ingentes in populo animorum motus effecit. Stratis humi corporibus, manantibus gaudio lacrymis, *Matrem Misericordiæ*, noto Belgis elogio, inclamantes consalutabant. Quod supererat diei, Marianis laudibus &

gratulationi datum. Affluebat populo templum vetus. Ipsa Princeps Claudia, parvos liberos ducens, Matrum potentissimæ supplicavit. Successere donaria pretiosa, luculenta beneficiorum indicia, armillæ, annuli, torques, coronæ. Mensis unius spatio, quæ ducentos aureos superarent, allata sunt. Tantum largiendi certamen fuit. Matronæ duæ, casso pariendi nixu ad mortem præsentem deductæ, cum voti sponsione Foyensi Virgini se obligassent, protinus exoneratæ, domum gaudio, fama urbem implerunt. Tertiæ, ilium doloribus acutissimis propemodum exanimatæ, imago eadem, necdum oculis usurpata, saluti fuit. Opisex, de cujus vita conclamatum erat, simili voto se morti & morbo eripuit. Eodem remedio caupo, quem pedum cruciatus immanis pœne ad insaniam adigebat, puncto temporis dolorem omnem, familia stupente, discussit. Inde votiva signa circa Foyensem Divam suspendi quotidiana cœpere, & opis prodigiosæ exempla seculari nostro anno mirum in modum augeri. Eorum nobilissima duo breviter recensebo. Oenipontanus artifex eorum e tribu, qui scalpro imagines in ære cælant, dum arcuatum domi suæ tholum struit, altiori xysto innitens, repente in caput excutitur, totamque secum molem in præceps trahit. Inter geminos focos prostratus, & corporis machinæque pondere ita utroque allisus est, ut sanguinis rivuli ex ore, naribus, auribus emanarent. Intercepta hoc casu voce, oppresso spiritu, sensu quoque paulo post amisso, intra hoc latibulum suo in cruore exanimatus jacebat. Nec ante cœnam desideratus, vixque tandem repertus, nullum homins viventis indicium præbuit. Flens & ejulans uxor, de morte mariti certissima, nisi divino munere subveniretur, non dubitabat. Viri ergo vitam a Foyensi Patrona clamore miserabili deprecatur. In ea ipsa voce artifex, velut a funere revocatus, moveri denuo, & cruore expulso e faucibus, mentem vocemque recipere. E tanto lapsu sibi redditus, repentinam Virginis opem absque mora testatus est, suaque manu publicis tabulis consignavit. Alter, Cæsareis e castris Legatus, ob infestas grassatoribus vias ægre Oenipontum evaserat. Nihilo tutiorem in castra reditum sibi policitus, viarum comitem sibi effigiem e Foyensi expressam adscisçit. Non inanis præsagitio fuerat. Medios in hostes delapsus, soli Matri propitiæ acceptum retulit, quod armatorum cuneum sine vulnere perrupisset, sacroque illo ancili protectus, salvam libertatem tot per tela extulisset. Sed ex hostibus in morbum incidit, tanto suo discrimine, ut quam proxime ab interitu abesset. Eandem salutis vindicem expertus iterum, utrumque beneficium in Oenipontana æde nostra ceris publicis testatum fecit. Nostris quoque hominibus salutare Virginis præsidium fuit. Tres ex Oenipontano collegio Socii cum totidem externis vectoribus invalidæ rati & male materiatæ se commisere, Halam secundo Oeno descensuri. Accessit ad periculi magnitudinem nautæ insçitia, & solito major tunc impetus fluvii, qui super ripas effusus, torrens & rapidus ferebatur. Remex, qui neque vortices declinare, neque fluctus frangere satis didicerat, etiam e ripa spectantibus terrorem incussit. Cum diutius jam inter brevia hærentes errassent, tandem incitatior fluctus elatam contortamque ratem totô aquarum agmine in ferreas Oeni crates illidit. Et ipsa quidem suspensa extabat, vectores in undas effusi, in summo discrimine luctabantur. Alii in tempore correptis palis se sustentabant, alii jam aquis quadam ex parte hausti natatione qualicunque se tuebantur. Uni, dum mergi se in gurgitem sentit, subit animum Divinæ Parentis memoria, quæ in præ-

celsis

celsis viciniæ jugis media inter nemora a Sylvestri Quiete Waldraſt, nomen obtinuit. Votum nuncupat ; quod & ipse, & ceteri salvi omnes, properantibus ad auxilium spectatoribus extracti, paulo post exsolverunt.

777. Atrox Oeniponti incendium nostris innoxium.

Tribus aqua, omnibus nostris flamma horribilis Oeniponti pepercit : quod abhinc quadriennio gestum, ceteris faventium Superum beneficiis hic subnecto. Ad Sileram amnem haud longe ab urbe & collegio officina instructa erat, in qua pulverem bellicum e nitro parabant. Intra teli jactum militaris quædam penus erat, e coctis lateribus in fornicem coeuntibus excitata. Securitati publicæ datum erat, ut murus firmissimus valvis ac portis ferreis muniretur. Eo loci libras jam facti pulveris supra nonagies centenas condiderant, non ante desituri, quam decies mille confectas tenerent. Custos futuri providus admonuerat, viderent, an tantam copiam eodem loco jacere expediret. Viam omnem eodem pulvere ad solem torrendo stratam esse ; proximum loco jungi fœnile, tanquam si omnia compacto ad incendium destinarentur. Posse improvisum casum existere, quo res maximæ interirent. Qui labori præerant, probato timore hominis, curaturos se responderunt, ut summa celeritas in faciendo opere susciperetur ; deesse numero pondo non amplius mille, his additis, una omnia tolli jussuros. Non expectavit fortuna. Nefasto die, Idibus Aprilis (annus erat seculi trigesimus sextus) scintilla e lapide molari, dum circumagitur, in nitrum subjectum excussa, & illud, & proximum sulphur inflammat. Dicto citius officina tota disjicitur : simul & ille pulvis, qui insolabatur, eodem igne correptus, ingentem illam vim materiæ incendio uno involvit. Tantum tonitru aerem una telluremque concussit, & cives terrore amentes periculi gravitate exanimavit. Prosiliunt, ac discurrentes in densissimo fumo ignes vident, qui flantibus tum maxime Aquilonibus recta in ipsam urbem impellebantur. Templi nostri tectum, vetustum, atque ligneum, piceam nubem excepit, subitoque turbine ex omni parte oppressum, primum fumare undique, mox pluribus locis exorta flamma collucere & absumi cœpit. Quæ templum novum ædificabant operæ, animadverso discrimine, raptim advolant, divisisque studiis, aliæ tectum occupant, aliæ siphonibus adversus incendium pugnant. Tam strenue actum est, ut nihil gravioris detrimenti eo die templum caperet, & inopinatum periculum spe & opinione citius vinceretur. Verum nostra victoria ultimam pœne cladem Principibus attulit ; quippe depulsum a nobis malum, agente vento, in illa ædificia incidit, quæ ad hortorum delicias tanta amœnitate exstructa erant, ut Voluptatis Sedes vulgato nomine appellarentur. Non amisere tantum nomen, sed ipsa in illius tempestatis cursu amissa sunt. Omnia simul tecta uno ardore obruta tam celere fudere incendium, vix ut Archiducibus ad servanda corpora fugæ via relinqueretur. Furorem flammarum inde conjicias, quod ipsos porticum fornices rumperent, muros optimos scinderent ac dissiparent, hausti sisque immensis divitiis, quidquid steterat, solo æquarent. Officinæ adeo in terra latentes, quæ variis artificum laboribus serviebant, voracis elementi pertinaciam non evasere. Crematæ omnes, atque inde transmissa ad ædes proximas flamma, nobis quoque extinctum paulo ante periculum repente renatum est. Flagranti jam domui vetus collegii nostri templum ponte sublicio junctum erat, quo transituri ædes rei sacræ

causa Principes utebantur. Jam pons ipse deflagrabat ; jam templum per feneſtram ignes admiſerat, irruptione altera periturum, niſi extinctum ruina incendium eſſet. Ex adverſo collegium, paucis paſſibus ab incendio ſitum, in hac tanti caloris vicinitate graviſſime laborabat. Vidiſſes currere flammulas, & anguium inſtar parietes ſerpendo invadere, afflata jam tecta fumo vitium prodere, amicos & incolas deſperare. Tanto in luctu ad eandem illam Patronam confugitur, a qua ereptos Oeno naufragos paulo ante narravi. Supplicatio publica ad Marianam Sylveſtris Quietis aram decernitur. Statim remedium valuit. Concidit incendii ferocia ; vis reſedit, totaque nobiscum urbs diſcrimine liberata eſt.

778. Difficillima Landishutani templi noſtri fundamenta.

Templum jam tertium ſupereſt, Landishuti a noſtris pridem cœptum, bis relictum, bis reſumptum, totque caſibus impeditum, ut imum lapidem inter & faſtigium anni omnino novem interceſſerint. Cui ædificio ſecularis hic noſter annus finem impoſuit, ejus primordia in annum incidunt M. D. CXXXI. Tum ipſo Ignatianis honoribus dicato die, menſis Julii ultimo, primum templi lapidem Friſingenſis Epiſcopus, Vitus Adamus, Princeps humaniſſimus, verbis ſolennibus bene precatus ſacravit, ſuisque ipſe manibus poſuit. Fundamenta dum jaciuntur, deprehenſa eſt unda, quæ meatibus tacitis opus interlueret, & malignum ſubſtructionibus ſolum efficeret. Ad XVIII pedum altitudinem aqua egeſta, fontesque illi, magiſtratus beneficio, aliorſum magno circuitu derivati. Fundamentum ipſum, qua ex parte cœptum erat, ante hyemis frigora conſtitutum eſt, egregia civium in vecturis alacritate laborem comiter adjuvante. Rogatus e viris primariis quidam, ut duos nobis equos ad fabricæ onera tantiſper concederet, negavit, vecturæ patientes eſſe. At exiguo temporis intervallo equorum alter ſubita peſte deficiens corruit, alter nulla probabili cauſa ſic efferatus eſt, ut aurigam, mordicus apprehenſum, ad aliquot paſſus dentibus ſublimem raptaret, nec a furore deſiſteret, donec Almæ Matri circumſtantium precibus, atque voto etiam commendatus, a bacchante beſtia omitteretur. Ictus hoc malo vir nobilis, equum ſuperſtitem non uſibus tantum noſtris addixit, ſed donatum collegio ſervari juſſit. Complanato in hunc modum latere ſoli altero, pars aſeæ reliqua fundamentis occupanda erat, cum inchoatum ædificium Mars abrupit. Guſtavus Suecorum Rex, occupata anno proximo urbe, alia omnia cogitare noſtros coegit. Biennio vero poſt a Weimario Hornioque ferro flammaque ita Landishutum vaſtatum eſt, ut felicitatis pars haberetur, quod purum ſolum potius, quam ædificium hoſtis Vandalus reperiſſet. Triennium hinc interceſſit, dum tandem ad priora conſilia redire libuit, & alteram fundamenti partem tentare. Verum quanta in priore facilitas, tantum in hac laboris & periculi exantlandum fuit. Admodum XX pedes deſcendere in terram opus erat ; ac ne tum quidem ſtabilitatis ulla ſpes allata, cum aquarum alluvio omnia vitiaret. Nihil aliud relinquebatur, quam ut palis altiſſimis in imo defixis tota fundamenti moles imponeretur. Quæ quidem res conatum tam validum, moramque tantam requirebat, ut fabri ſex nervoſi intra horas ſingulas immittendis quaternis palis vix ſufficerent. Eorum autem tanta copia depangenda fuit, ut plauſtra quadragena & aliquot onerarint. Ad hæc periculum impendebat non leve, cum nonnunquam collabens utrobique

Supra, Decadis hujus n. 121. ſqq. & n. 527. ſqq.

terra non modo totius diei laborem momento everteret, sed etiam fabrorum cervicibus graviter minaretur. Terror certe discriminis tantus injectus est, ut ex genere hominum minime trepido, triginta tamen sint numerati, qui, lucro postposito, operæ ancipiti caput objicere recusarent. Coctorum laterum sexcenta millia, saxa vero tam immania, ut quædam etiam millia tria librarum excederent, in unam hanc voraginem a nobis conjecta sunt.

779. Ædes Landishutana consecratur.

Tum demum ordiri licuit, & ipsius templi parietes condere. Qui quidem tam lente assurgebant, ut, licet magnis plurium subsidiis juvarentur nostri, in tertium tamen annum res extracta sit. Ut stetit confectum opus, omnium ordinum laudibus cumulari cœpit, quod & mole structuraque insigne, & fenestrarum ordine ac numero illustrissimum appareret. Pedes CCXX longa, XCII lata ædes, CLXIV ad summum usque fastigium se attollit. Ornamentum ingens, & partem venustatis suæ non exiguam debere se templo novo professa est elegantissima urbs, de qua ipse Hornius, cum eodem anno captivus hac duceretur, admirans dixit, Landishutam ante suos cineres sponsam fuisse non illepidam, sed rusticanam, aut civicam; nunc Principis thalamo dignam esse. Divæ Catharinæ Virginis dies festus a Vito Adamo Episcopo destinatus est, quo ædes Divino Numini consecraretur. Sacri laboris adjutorem Frisinga secum adduxerat Proepiscopum, dumque hic minores aras, ipse summam, templumque Superum cultui, & nominatim Ignatiano nomini dedicavit. Sacri omnes & civiles ordines non modo favorem præsentia sua declararunt, sed solenni lætitiæ totum triduum addixerunt; quo velut in publicis feriis tabernæ omnes clausæ sunt, omnes per urbem officinæ siluerunt. Nemo erat, qui tantam exterorum hospitum copiam unquam ab se visam Landishuti meminisset. Soli illi, qui ad Christianam militiam unctione religiosa per hoc triduum ab utroque Episcopo confirmati sunt, octo millium numerum impleviſſe existimati sunt. Juventus Gymnasii ornatu poetico templi parietes illustravit, & Paulinum Nolæ Pontificem magna spectantium voluptate in theatro est imitata. Religiosissimus Frisingensis Episcopus sacris gaudiis ita delibutum se fassus est, ut, cum paranti abitum nostri gratum animum significarent, se potius nobis ea re obstrictum, ingenua voce semel & iterum prædicaret.

Ant. Guil. Ertel, Atlantis Bavar. P. 1. edit. Norimberg. 1705. p. 99.

780. S. P. Ignatius plurimis opem fert.

Delatos sibi honores Ignatius esse steriles nequaquam est passus; & apparebant pœne quotidie novæ tabellæ, novæ ceræ, aliaque gratulantium monumenta Divi altare decorabant, quæ in oculis civitatis liberalissimam ejus in clientes beneficentiam loquebantur. Iisdem diebus, quibus Episcopi voce templum ab eo cognomen tulit, mercatoris primarii uxor, medicorum judicio deposita, in ipso editi voti articulo cum omnium admiratione convaluit. Imitata exemplum altera, luminibus propemodum cassa, lucis usuram continuo impetravit. Alia, quinque jam dies parturiendi conatibus cruciata, imaginem Divi manu vix tetigerat, cum felicem se matrem sensit. Quandam sævissimus brachii dolor eo adegerat, ut nec cibum, nec somnum ipso jam triduo caperet. Quo die consecrari ædem audiit, ad ignotum Divum (nam Ignatii ne nomen quidem ad eam pervenerat) ingenti spe freta convertitur. *O qui tantopere*, inquit, *ab omnibus hodie commendaris, quisquis es, tuæ in*

Digitized by Google

in cœlo potentiæ in me documentum statue ! Cum verbis dolor finitus est, nec sensu mali relicto. Alibi quoque per Provinciam omni ærumnarum genere laborantes ope sua Divus idem consolabatur. Monacensibus Ignatianæ lucernæ oleum tam sæpe, tam multimodis proderat, ut poeta noster Jacobus Baldeus prodigiis Oden totam impleverit, quæ in libris ejus lyricis hanc præfert inscriptionem : OLEUM THAUMATURGUM DIVI IGNATII LOYOLÆ, *in Templo S. Michaelis, Monachii.* Neoburgi, compertis, quæ passim a Divo hoc patrabantur, tantus in illum amor exarsit, ut celebrandæ tam propitii Patris memoriæ novum honoris genus excogitatum sit. Ab ultimo Quintilis mensis die, qui meritis Ignatii sacer est, per septem continuos alios, convocato in templum populo, Lauretana Elogia symphoniaci quotidie concinebant, omnibus aurium & oculorum quæsitis invitamentis, temporeque ipso delecto quam opportunissimo æstivi crepusculi, quo vacui a negotiis incolæ, cænati, tempusque otio transmissuri, novi inventi amœnitate ad cælestia traducerentur. Deducto ad finem carmine Mariano, Ignatii quoque nomine DEI clementia exposcebatur, &, quod in orthodoxa Germania tenerrimo religionis sensu excipitur, Sanctissimum Christi Corpus ab Sacerdote ad bene precandum populo promebatur. Qui mos, anno Ignatiano seculari primum Neoburgi cœptus, deinde in Provinciam universam manavit, & hodie quoque passim in collegiis obtinet.

Jac. Bald. Operum Vol. I. Lyric. l. Od. 31.

781. P. Antonii Welseri in petenda Societate constantia.

Quarto post mense Neoburgi elatus est P. Antonius Welserus, a quo Decas hæc nostræ Historiæ cœpta, in ejusdem nunc obitu conquiescet. Anno superioris seculi LXV. Augustæ in Vindelicia genere patricio natus, quam magno animo esset, & juvenis, & vir, & senex ostendit. Patavium a suis missus, cum Jurisconsultis daret operam, arcanis se Divi Ignatii meditationibus dedit. In earum veritatum luce DEUM unum assectari constituit, idque in Societate nostra facturum, nuncupato etiam voto recepit. Quod cum literis domum renunciasset, vehemens utrinque certamen accensum est. Antonii pater, vir nobilissimus, Reipublicæ Augustanæ Duumvir, inducere animum nullo modo poterat, ut carissimum filium, quem in spes maximas genuisset, eo tempore divelli a se pateretur, quo maxime indoles illius eximia ad summa quæque capessanda efflorescebat. Neque cessit filius, tum præsertim ad novam constantiam inflammatus, cum objectam per somnum Pauli Doctoris Gentium speciem vidit, hortantis, ne a suscepto consilio depelleretur. Ut parere cœlo posset, magnanimitate hunc in modum effecit. Intellexit Antonius, per id ipsum tempus Patavii matronam nobilem, sed cui res arcta domi esset, pudorem nubilis filiæ quæstui habituram. Ut obstaret probro, ingentem auri summam, e patria tum perlatam, totam periclitanti virgini destinat, eodemque dono egestati matris, & honori filiæ consulit. Quin etiam sibi, etsi non id agens, eodem facto consuluit optime. Pater enim, comperto, qualem nactus filium esset, expugnatus & fractus, retinendi propositi potestatem fecit. Quo die facultatem paternam adeptus est, eodem a Præsidibus Societatis receptus, Novellariam iter instituit ; ubi anno priore, posteriore ad Divi Andreæ Romæ in religiosa palæstra ita se corroboravit, ut ultra quinquaginta deinde annos a Germania, Belgio, Italia, Hispania suspiceretur.

In-

Digitized by Google

Ingolstadii philosophiæ curriculum docendo emensus, Roma literas accipit, quibus persistere ibidem jubetur, & nondum triginta quatuor annorum vir collegio Provinciæ maximo Rector datur. Inde Romam a comitiis nostris legatus, summo Societatis totius conventui sexto septimoque interfuit. A supremo nostrorum Antistite Claudio Socius Theodoro Busæo additus, cum is ad inspicienda Germaniæ Superioris collegia mitteretur, omnem deinceps vitam in aularum obsequiis, & nostris præfecturis traduxit. Quam gubernandi formam secutus sit, XII. leges declarant, quibus potestatem ipse suam circumscripsit. Eas, ex mortui chartis excerptas, haud abs re erit ipsius verbis hic enumerare. 782. Quas regendi leges sibi sanxerit, cum nostris præesset.

I. Gubernatio in Societate ex vocationis suæ spiritu (cum ea humanis mediis instituta non sit) unicum DEI obsequium, ac animarum salutem, sibi præfigat Cynosuram.

II. Sincera, ac ad DEI gloriam directa esto, non fucata, nec politica, non proprio nixa judicio, nec sæculare quidquam sapiat.

III. Prudens, & recte discernens, sinistris affectionibus edomitis, quas non velare, sed evellere necessum sit. Discretio enim virtutis omnis condimentum est.

IV. Attenta sit officio, non pluribus, aut supervacaneis intenta.

V. Suavis, non aspera, vindictæ appetens; & docta inferiorum mentes non frangere, sed flectere. Religio siquidem acerba esse cum incipit, Mater esse desinit.

VI. Fortis, ac patiens, onerique ferendo par, ad infirmitates multorum exsorbendas, ac res arduas in DEI servitio aggrediendas.

VII. Æquabilis sit erga omnes, ut unius corporis membra eodem charitatis nexu stringantur.

VIII. Nec se, nec sua quærens, cum, S. P. N. hanc primam Superiorum curam esse voluerit, arcta cum DEO familiaritate, tam in oratione, quam ceteris actionibus jungi.

IX. Non sibi præfidens, aut humanis præsidiis, sed magna in DEUM confidentia feratur.

X. Ordinata, a DEO, Superioribus, & Regulis dependens.

XI. Domino DEO, non mundo, placita.

XII. Spiritualibus magis, quam temporalibus, tum propriis, tum subditorum invigilans.

Ad hanc normam sua omnia exigebat, & imperium suavitate gratissima, disciplinam moderatrice prudentia temperabat. Animadversum est sæpenumero, eum, quod de S. P. Ignatio in Vita proditum legimus, cum errorem quempiam domesticum vultu ad severitatem composito, gravibusque verbis reprehendisset, quamprimum ad hilaritatem pristinam redire solitum, ut nullum acerbitatis vestigium neque in excipientis ore, neque in vocis sono deprehenderetur.

Principes autem, virosque primarios, quoties officii admonebat, ita quidem demerebatur, ut nullam elabi occasionem sineret, quin eorum animos Societati studiose conciliarit. Idem tamen nec ex aularum legibus, nec affectata ulla concinnitate mores fingebat. Insignem reverentam, animique vanitate superioris modestiam verba habitusque viri spirabant. Quibus rebus imorum summorumque benevolentiam ubique collegit. Placebat Principibus sincera viri consuetudo, & modestiæ con- 783. Qualis in aulis Principum vixerit.

 juncta

juncta libertas. Neque enim, si res ita posceret, admonere de officio summos quosque reformidabat, neque reprehensione dignum quidpiam dissimulabat. Gravissimis super negotiis rogatus sententiam, secundum æquum & bonum decrevit semper, nec ab eo, quod recta ratio, DEIque obsequium dictabat, ullis se sive minis apertis, sive timoribus tacitis abduci passus est. Eam vero constantiam, etsi consiliis suis adversantem, magni sæpe Proceres cum admiratione hominis impense commendaverunt. Cum utroque Ferdinando Cæsare, cum Austriacis, Bavarisque Principibus universis, in Hispanica adeo regia, primus nostræ Provinciæ in illud regnum vocatus, cum Philippo III. Reginaque diu ac familiariter vixit, eratque iis omnibus propter integritatis studium, & exploratam virtutem carissimus. At illi nihil unquam de aularum pulvere ac pompa adhæsit. Cum Ratisbonam venisset Ambrosius Spinola, ille tota Europa bellicis laudibus heros clarissimus, regio comitatu stipatus, effusa ad tanti ducis adventum civitate tota, & omnem Danubii ripam obsidente, Welserus quoque noster, ejus tum collegii Rector, Principem salutaturus processit. Ille Patrem, in aula Hispanica sibi cognitum, ubi primum in conspectum venit, gratulans & gaudens excepit, & Procerum corona relicta, hunc unum manu prehensum inter tot hominum millia per mediam urbem deduxit. Mirabantur omnes, Lutheri asseclæ spectabant attoniti, a summo heroe religioso homini eum apud se triumphum decerni: solum ipsius animum ne sensus quidem honoris tangere visus est, adeo nihil de modestiæ suæ consuetudine remittebat. Wolfgangus Wilhelmus, Dux Neoburgicus, Romana jura amplexus, una cum Magdalena Bavara conjuge, P. Antonium conscientiæ arbitrum præ omnibus aliis elegere. Ea ille occasione strenue usus, quantum religionis causa vellet, quantum posset, maximo animo demonstravit. Ut Neoburgensis Palatinatus ad priscam veritatem respiceret, tum ab ipso suo adventu, tum deinde primus Neoburgensis collegii Rector, omni ope laboreque contendit: ut a præcipuis Optimatum tanti operis gloria secundum DEUM ipsi potissimum tribueretur, & voce ac literis *Patriæ Apostolus* appellaretur. Philippi Wilhelmi, junioris Principis, primam ætatem moderari aggressus, literis ac virtutibus ingenium illud ita excoluit, ut ævo deinde suo Europæ Principum vel præstantissimus, vel inter præstantissimos haberetur.

784. **Fortiter sibi imperat.**

A publicis animum identidem revocans, privatim ipse sibi magna animi fortitudine limites arctissimos statuebat. Crebro illud apophthegma sibi & aliis inculcabat, de corpore humano commentans, ut facinorosis hominibus deprehensis, ne copia elabendi nocendique detur, vincula recte injicimus; ita mancipium hoc nostrum, ne porro erumpat, subigendum nobis, & claustris continendum esse. Quos DEI loco sibi præpositos agnoscebat, tam pie sancteque coluit, ut nihil unquam vel subterfugerit, vel recusarit, quod diceret, *DEO nos nec gradibus, nec muneribus, sed liberali voluntate, qua hæc excipimus, commendari: & quoniam splendidarum functionum exigua merita, viliorum summa esse possint, nec illas appetendas, nec has extimescendas esse, sed id curandum, ut suo quisque loco contentus sit.* Nihil in cibariis singulare, nihil a socio ullo obsequii, quamdiu valuit, unquam admisit. Corpus contente duriterque habuit, in illudque flagro bis quotidie animadvertit. Somnus ei parcus, ut nemo esset domesticorum, qui eum surgendo præverteret. Ea vul-

vultus, membrorumque omnium compositio fuit, ut Elisabetha Princeps Boica de illo testata sit, e tot Societatis nostræ hominibus nullum Antonio Welsero modestiorem sibi occurrisse. Pernicioſum sui amorem viribus omnibus expugnavit, ejusque reconditissimas fibras excidit, eo potissimum tempore in id intentus, quo rationes a se factorum dictorumque omnium reposcebat. Id vero non ante meridiem solum, & somnum, ex more Societatis ab eo factum, sed horis singulis, & negotio quocunque graviore confecto. Ita tamen sua omnia tum discussit, ut accurationis quidem adhiberet plurimum, anxietatis tamen nihil admitteret, candido DEI amore contentus. Id ipsum ter quotidie, cum ad aram templi maximam supplex accederet, a Christo latente flagitabat, ut pravum sui amorem radicitus ex animo sibi evelleret. Ceterum alios, viventes, ac mortuos, DEI causa sic amavit, ut vires omnes, ac vitam denique ipsam laborantium utilitati impenderit. Et mortuorum quidem manes tam frequenter nocturnis horis fores precantis pulsabant, & levamen petebant, ut Jacobi Rhemi cum extinctis necessitudo in eo renovata esse inter nostros vulgo ferretur. Eorum vero, quicum vivebat, tam assiduam curam suscepit, ut pupillorum ac viduarum solamen, pauperum asylum, passim ab omnibus diceretur. Eluendis peccatorum sordibus operam tam constantem tribuit, ut sæpe ab antelucanis horis ad ipsum usque crepusculum, demptis horis perpaucis, eum judicandi laborem tolerarit. Quæ demum contentio in devexa ætate vires contrivit, & ultimum seni morbum accersiit.

785. Adversa fortissime excipit.

Sed antequam ad mortem accedat narratio, heroica illa fortitudo commemoranda est, in qua inter tot ærumnas maxime ejus magnitudo animi ubique eluxit. Elegisse eum (hæc erat tum Provinciæ de viro opinio) Divina Providentia visa est, cui fortitudinis exercendæ materiam insignem ubique objiceret. Adeo illum, pæne ubicunque nostris præfectus est, mala gravissima sequebantur. Siquidem hoc eodem Rectore, Ratisbonam pestilentia diripuit, Ingolstadii nostros ruina oppressit, Neoburgi Jacobus Reihingus profugit. Denique ut Provinciæ habenas capessiit, irruens e Suecia hostis convulsit totam, & exinanivit. Quæ in tempestate illa fædissima collegiis & stationibus nostrorum singulis ferenda obtigere, junctis viribus in Præsidem supremum congesta sunt. Quo ille munere bis intra X hos annos, potestate primum ordinaria, deinde extra ordinem, tantos inter tumultus ita functus est, ut vix unquam turbati animi nota in viro constantissimo apparuerit. In dies & horas alii ex aliis nuncii aderant, Sociorum illos e sedibus & urbibus eliminatos, hos in vinculis esse ab hostili cohorte abreptos; alios intolerabili indicto pretio censos, alios pessime crudelissimeque multatos, quosdam sub obsidum nomine plusquam captivos teneri, & innocentes morte acerbiora indignioraque perpeti; quosdam ad necem deposci, nec religionis nomine, sed proditionis invidia oneratos; domicilia Provinciæ hæc spoliata, illa injectis hostilibus flammis exusta. Inter hæc stabat ille erecto virilique animo, suumque caput pro suorum singulis voluit debitam DEO & caritati victimam devovebat. Omnium solicitudinem fecit suam, mœroris omnium particeps, curam omnem intendit, ut ingruentibus undique malis occurreretur. Ut exules & profugi receptum ad sedes haberent, diu noctuque elaboravit, multisque a totius Societatis Capite in alienis Provinciis domicilium impetravit. Pro iis, qui vel remanserant,

vel abducti ab hostibus fuerant, occasionibus omnibus invigilavit, ut necessaria suppeterent, ut pretium undecunque pararet, quo miserorum libertas & salus assereretur. Quo animi sensu hæc gereret, ex arcana ejus ephemeride discimus, in qua sibi hæc præscripsit : *Si difficultates incidant, auxilium mihi de cælo accersam. Si animæ periculum ingruat, cavebo, meque præmuniam. Si corporis incommodo fiant, & quid inde ? neque enim supra teruntium te nummum æstima : tu enim tuus non es, sed Religioni mancipatus.* Generosi animi præmium inter alia hoc quoque tulit non sine ingenti solatio, quod ex iis ipsis hostibus, a quibus Provincia tum maxime spoliabatur, vicissim tot sacra spolia referri a suis videret. Ab hæreseon enim erroribus per decem hos annos in universa Provincia ad veritatem traducti sunt ter mille trecenti iisque plures, cum ea tempestate impedimentis obsepta omnia essent, & religionis Romanæ hostes dominatum aut vim per totam fere Germaniam exercerent. Neque vero solis horum ictibus P. Antonius petebatur ; privatim quoque injuriæ imponebantur plurimæ, & graves non raro calumniæ cum infamia instruebantur. Quibus nihil ille nisi robur idem invictum opposuit, de nullo unquam inimicorum auditus conqueri ; sed hæc omnia in lucris ponens, ut in eadem ephemeride his plane verbis ab eo est indicatum : *Fixum, ratumque esto, nulli malo resistere, sed in bono vincere, quod cuncta ardua atque aspera a perenni fonte promanent. Hinc cum Regio Psalte criminationes, ac ingratitudines exsorbere discam. Bonum enim mihi, quod humiliasti me.*

786. **Post mortem quoque plurimum ei defertur.** Denique curis laboribusque sacris extenuatus, febriculam sensit, quam distillans ex summo capite humor in senili corpore letalem efficiebat. Tam animose mortem excepit, quam omnia solebat. Optatam sibi dudum præfatus, & illius articuli mysteriis confirmatus, præsente ad supremum usque spiritum Philippo Wilhelmo Principe, LXXV annorum cursum confecit. Ingens Neoburgum urbem, totamque regionem luctus ex hoc funere occupavit, cum sanctitatis opinione & fama conjunctus. Nemo Procerum fuit, quin misso ad nos internuncio dolorem virique desiderium testaretur. Quidam ex ipso cadavere coloribus expressam imaginem inter heroicas domi servavit, ceteri magno studio ex usurpatis ab eo rebus concedi sibi sacrum pignus aliquod petierunt. Philippus ipse Wilhelmus Marianam Patris corollam, tritam illam & vulgarem, instar pretiosi muneris ultro prensavit, ex eaque deinceps Reginam Superum quotidianis precibus salutavit.

O. A. M. D. G.

Testantur Voluminis hujus Auctores, venerari se Decreta Urbani VIII. Pont. Max. ad Historiam hanc pertinentia, iisque se & narrationem suam omnem submittunt.

INDEX

INDEX
Rerum, Personarum, & Locorum.

A.

Ackermanus (Jo.) Rubeaei crudelitatis hæreticæ Victor. Num. 469. 470.

Agricola (P. Georg.) utilitatem gloria potiorem ducit. n. 630.

Agricola (P. Jac.) pesti succumbit. n. 553.

Achaimii (Wigul.) Dynastæ elogium. n. 233.

Ainchovianus (P. Jo. Petrus) operarius lætissimus, sui contemptor. n. 508.

Alberti (P. Albertus) Scioppium pluribus libris refutat. n. 394.

Aloysius (B. Juvenis) in implorantes beneficus. n. 547. 618. 679.

Altonis (P. Claudii) mors ex caritatis obsequio. n. 318.

Ambergense Collegium bello Suecico disturbatur. n. 24. & 25. brevi restituitur. n. 28. Pestilentia Ambergæ sævit. n. 542. & 544. Inde cultus B. V. Auxiliatricis, nunc celebertimus. n. 545. &c. Collegii angustiæ & molestiæ. n. 667. Castellum ei tribuitur. n. 666.

Annæa sedes Augustæ ab Societate initur. n. 8. post redditam Catholicis Urbem eandem repetere sedem Societatis jubetur n. 594. Nostrorum ibi utilis opera. n. 596.

Annus Sæcularis I. Societatis. n. 772.

Aschius (Wolfg.) Augustæ Vindelic. à B. Aloysio mire servatus. n. 618.

Augiæ majoris Præsul in nostros perquam beneficus. n. 640.

Augustæ Vindelicorum res Catholica amplificata. n. 7. Novum Lycæum. n. 9. Urbs Sueco deditur, quæ inde mala in nostros. n. 63. &c. Collegium denique ad incitas redigitur. n. 307. &c. Nostri urbe pelluntur. n. 304. &c. 312. &c. Augusta à Catholicis recepta, nostros recipit. n. 592. Sociorum labores. n. 596. Augustana obsidio & fames atrox. n. 616. Cæsari urbs rursum deditur. n. 617.

Austriaca Societatis Provincia nostros exules ultro accersit. n. 302.

B.

Bachamerus (P. Sigism.) moriens P. Bonav. Paradinæ vaticinium implet. n. 631.

Backanangium, Würtembergiæ urbem, Societas intrat. n. 574.

Balde (M. Georgii) ingenium & caritatis ardor. n. 488.

Barbisius (P. Gabriel) ex vulneribus ab hoste acceptis moritur. n. 514.

Baumanni (P. Christiani) ornamenta singularia. n. 619.

Besoldus (Christophorus) Juris Consultus eximius ad partes Catholicorum se adjungit. n. 621.

Biburgum à Suecis dispendia patitur. n. 99. &c.

Digitized by Google

Bidermani (P. Jacobi) merita & obitus Romæ. n. 766.-770.
Biſchelsdorfii noſtrorum labores. n. 231.
Brandis (P. Chriſtophori) mors & laudatio. n. 236. 250. &c.
Briſaci temporaria noſtrorum ſedes. n. 484. &c. Poſt Weimarianam obſidionem graviſſimam tollitur. n. 748-753.
Brunenſis domus in Bohemia Tirones noſtros inſtituit. n. 214.
Brunnerus (P. Georg.) Pater Sanctus vulgo audit. n. 581.
Brunnii (P. Andr.) de obſidibus Monacenſibus, quorum ipſe pars fuit, narratio. n. 597.
Bruntrutum ab hoſte & peſte tentatur. n. 471. 472. Illi inde noſtros toto Cap. L.
Bürgi (P. Conradi) miſera inter Suecos fortuna. n. 198. 199. Nova calamitas, ac dies ſupremus. n. 708.
Bürgin (P. Onuphrii) ex Tunquinenſi regno ad noſtros literæ. n. 227.
Burghuſii Templum Societatis dedicatur. n. 211. Civitatis parœcium. Societas adminiſtrat. n. 580.

C.

Calumniæ in Societatem ſparſæ, quibus auctoribus, quibus de cauſis, quo ſucceſſu, fuſe per totum Cap. 27. 28. 29. 30. itemque n. 431. &c. oppoſitis Teſtimoniis graviſſimis eliduntur. n. 18. 19. 133. &c. 182. 383. 384. 386. 391. 393. 399. 403. 415-421. 425. 640. 653. 669. 687. &c. 696.
Caniſii (Ven. P. Petri) pro Straubinganis curæ. n. 12. Ejus exequiæ Paulo Chyelio vitales. n. 646. Ejusdem in imagine facies ſudore prodigioſo manat. n. 439. Illius gloria apud Nuithones novis incrementis augetur. n. 655.
Caroli VI. Cæſ. de *tuba magna* & Societatis fama judicium. n. 419. &c.
Caſtellanorum Comitum origo. n. 662. Caſtellanii cœnobii ac templi ædificatio. n. 664. eorum detrimenta. n. 665. caſtellum oppidulum à noſtris excolitur. n. 163. Caſtellum in jura Ambergenſis collegii tranſit. n. 661-666. an Caſtellenſium Dynaſtarum memoriæ ab Societate male conſultum ſit. n. 668.
Chamienſis ſedes diſſoluta. n. 21.
Charpentier (M. Danielis) in captivitate morboque virtus admirabilis. n. 452. &c.
Chavaſii (P. Balthaſaris) mors leniſſima. n. 479.
Cheſingtonius (P. Franciſcus) quæſitam in Anglia palmam Thannis obtinet. n. 699.
Chlezlinus (P. Chriſtophorus) Patronorum Cœlitum ſtudioſiſſimus. n. 729.
Chriſtianus Guil. Marchio Brandeburgicus, Romana ſacra amplectitur. n. 623. 624.
Clementis VIII. P. M. de Claudio Aquaviva & Societate effata. n. 416.
Clementis XI. P. M. de Societate ſenſus. n. 418.
Colmariæ noſtri multa & agunt & patiuntur. n. 259. &c. Sueco urbs proditur. n. 263. excedere urbe coguntur Socii. n. 265.
Colloquium Marianum Ingolſtadii poſt belli calamitatem revireſcit. n. 731.
Colloquium externorum ibidem à Chriſtophoro Huttero inſtitutum. n. 112.
Communionis generalis per hanc provinciam initia. n. 694.

Con-

Digitized by Google

Congregatio provincialis 23. Monachii Initio Capitis 22. 24. Landſpergæ. n. 672. 25. bidem. n. 765.
Conradii (P. Martini) malorum tolerantia. n. 636.
Conradii (P. Thomæ) apud Herriedenſes opera & mors. n. 105. & 106.
Conſtantia Suecos feliciter repellit. n. 334. Denuo fruſtra tentatur. n. 487. Peſtilentia conflictatur, ſuccurrentibus noſtris. n. 488. 633. &c. Lauretanum B. V. ſacellum erigitur. n. 630.
Contzen (P. Adamus) de Eccleſia & Societate egregie meritus. n. 522.
Converſiones ad religionem Catholicam memoratu dignæ. n. 137. 262. 555. 620. &c. 640. per totam Decadem MMM CCC. n. 785.
Converſiones animorum a ſceleribus ad meliora. n. 138. 221. 676.
Coſcani (P. Oſwaldi) pretioſa vita & mors. n. 732.
Cratzius Ingolſtadii præfectus, laudes bellicas perfidia corrumpit. n. 298-300.
Cruſius (P. Joan.) contra Romanum Hayum ſcribit. n. 390. 392.
Curtii (P. Adami) felix caritas. n. 637.
Cuſtos (P. Sigiſmundus) *Clientis Mariani* auctor. Ejus eloquentia, ſilentium, fortitudo. n. 506.
Cyſatus (P. Caſpar) caritatis victima. n. 110.

D.

Devillers (Thomæ) e Scholaſticis noſtris præclara virtus. n. 468.
Dichtelius (P. Franc.) geſto magiſtratu, & eloquentia ſacra nobilis. n. 596.
Dilinganorum bello Suecico fuga. n. 34-38. graves noſtrorum a Suecis moleſtiæ. n. 39. &c. Socii Lavingam captivi abſtrahuntur. n. 539. redeunt, & civibus opitulantur. n. 540.
Drexelii (P. Hieremiæ) adoleſcentia, & juventus. n. 712. Eloquentia ſacra. n. 713. Volumina laudatiſſima. n. 714. 715. Quanti eum etiam Acatholici fecerint. n. 133. 716 Admiranda viri induſtria. n. 717. Inſignium virtutum apparatus multiplex. n. 718. &c. hora ultima religioſiſſime excepta. n. 724. mira cujusdam, Drexelio deprecatore, ſanatio. n. 725. ejus prædictioni poſt annos 30. fides conſtat. n. 726. Elogia mortui. n. 727.

E.

Eberhard (Ambroſius) ſtrenuus ſui domitor. n. 511.
Eberſperga a Suecis occupata. n. 144. &c. Romani Hayi de ſpectris Eberſpergenſibus fabella coarguitur. n. 393.
Eckſtein (Danielis) religioſiſſima probitas. n. 558.
Eliſabetha Lotharingica, Maximiliani Septemviri conjux, mortem obit. Ejus decora. n. 591.
Elvacenſes arma Suecica fugiunt. n. 33. Urbs Suecis deditur. n. 141. PP. a germano milite acerbius quam a Sueco habentur. n. 320. expulſi, Dilingam migrant. n. 321. Origo Marianæ ædis in Venuſto Monte. n. 743.
Enſishemium Suecis deditur. n. 258. Patrum noſtrorum pericula & labores. n. 464. Patronus inſperatus, e Calvini cœtu. n. 466. Fames & miles urbem exagitant. n. 701. Ea capta, hoſtium in nos inclementia. n. 702. Novæ turbæ. n. 744.
Erb (Joannis) eximia virtutum exempla. n. 481.

Digitized by Google

Eſpinus (ſeu Joan. del Eſpino) Scioppii Socius in carcerem conjicitur. n. 370.
Ettlin (P. Joſephi) in Alſatia flagrante bello conſtantia. n. 698. 700.
Ettlingerus (P. Chriſtophorus) pro Sociis victima. n. 151.
Euſtadio hoſtibus dedito, Socii neceſſitate ſumma premuntur. n. 296. 355. &c. Weimarius captam a ſe urbem flammis abſumit. n. 450. -459. Sociorum calamitas & labores. n. 452. &c. Collegii pars reparatur, templum noſtrum feliciter inſtauratur. n. 773. & 774.
Exules noſtri bello Suecico, Divina, humanaque beneficentia ſublevati. n. 212. &c. 302. 332. 467.

F.

Faber (P. Georg.) inter caritatis obſequia extinguitur. n. 516.
Faber (P. Joan.) piis ad infectos miniſteriis immortuus. n. 96.
Fabricius, Lutheranus aulæ Suecicæ præco, cum noſtris congreditur. n. 73.
Felleri (P. Godefridi) egregia in Briſacenſes merita. n. 486.
Ferdinandus II. Cæſar filium ſe dicit Societatis, pro eoque ſe gerit. n. 687. Scioppium Auſtriacis provinciis omnibus excludit. n. 688. Ferdinandi religioſiſſima in Deum & Virginem pietas. n. 689. Ejusdem in Societatem amor ſummus. n. 690. ſanctus & vitæ conſentaneus obitus. n. 691.
Ferdinandus Ferdinandi II. Filius, Romanorum Rex creatus, Societati plurimum favet. n. 684.
Ferdinandus Maria, Princeps Bavariæ a Maximiliano parente Societatis filius dicitur. n. 674. laborantes illius oculos, & valetudinem S. P. N. tuetur. n. 675.
Flugius (Joan) Epiſcopus Curienſis, noſtros in Rhætiam vocat. n. 669.
Forerus (P. Laurent.) Societatis famam libris tuetur. n. 366. 373. 380.
Foyenſis B. V. ſtatuæ in templo noſtro Oeniponti origo. 776.
Friburgum Briſgoiæ a Suecis expugnatur. n. 267. &c. calumniæ in noſtros: eorum captivitas, & innocentum exilium. n. 322. - 333. reditus. n. 353. capta rurſus urbe, quæ Collegii fortuna. n. 483. tertia ejus obſidio, & deditio. n. 705. inſperata hoſtium in Societatem humanitas. n. 706. Pauciſſimi noſtri multa ſimul curant. n. 707.
Frickerus (P. Petrus) peſte infectorum obſequiis immoritur. n. 463.
Fridbergæ quæ damna a noſtris accepta. n. 307. Sacellum noſtrum incolis peropportunum. 593.

G.

Gæppinga, Würtembergiæ urbs, noſtris patet. n. 577.
Gall (P. Nic.) virtus eximia. n. 340.
Gallaſſi (Matthiæ Comitis) in noſtros amor. n. 758.
Gattus (P. Burghard.) auctor hiſtorias ſacras per jejunii verni dies narrandi. n. 625.
Gotthardus (P. Joachimus) ærumnarum, laborumque tolerantiſſimus. n. 729.
Gottrau (P. Petrus) primorum Societatis Patrum imitator. n. 224.
Gottſelig (P. Antonius) Brunſuicenſis, Monachio ſalutem debet. n. 686.
Graff (P. Elias) Salisburgi exul vitam amittit. n. 253.

Digitized by Google

Grenzing (P. Chriſtophori) obitus extra provinciam. n. 663.
Griſones hæretici Societatem a Flugio Epiſcopo vocatam repellunt. n. 669. &c.
Groſſardus (P. Joan.) confitentem audiens, venenum peſtiferum, & ſibi lethale haurit. n. 501.
Guſtavus Adolphus Suecorum Rex bellum movet. n. 2. de Societate bene ſentit. n. 68. 134. 191. Auguſtæ Vindelicorum quomodo exceptus. n. 74. in noſtros benignus. n. 77. & 90. in obſidione Ingolſtadienſi periclitatur. n. 84. & 92. cum noſtris diſputat. n. 90. & 131. ad Lucenam perit. n. 255.

H.

Haimbl (Philippi) ex piis in peſte obſequiis mors. n. 104.
Halulana Sociorum ſtatio. n. 234. 235. 581. &c.
Hartelii (P. Melchioris) captivitas voluntaria. n. 290. Ejusdem ad Suecos de belli cauſa oratio. n. 435. inſignia decora & mors. n. 510.
Haslangius (Rudolphus) heros illuſtris, B. V. ope incolumis. n. 736.
Haweiſen (P. Joannes) caritatis victima. n. 508.
Hayus (Romanus) Societatis adverſarius. n. 387. a pluribus confutatus. ejus morientis voces. n. 394.
Heidelberger (P. Joanni) puerilis inſtitutio quam cordi fuerit. n. 158. 159.
Hell (P. Caſpar) Ambergæ liberator. ejus laudes & mors. n. 549. &c.
Herriedenſis ſtatio relicta. n. 106. demum diſturbata. n. 459.
Hicker (P. Joan.) ægrotorum ſe obſequiis immolat. n. 515.
Hiſtoriæ ſacræ noſtris in templis cœptæ, auctore P. Burghardo Gatto. n. 625
Hornius (Guſtavus) Burghuſii captivus, familiarem ſe Sociis probat. n. 578.
Hueber (P. Andreæ) literarum humaniorum & contemptus amor. n. 518.
Hundbiſs (P. Fridericus) captivus Norimbergam & Herbipolim ducitur. n. 339. denique liberatur. n. 588.
Hutteri (P. Chriſtophori) virtutes. n. 111. &c.
Huylenbroucquii (P. Alphonſi) vindicationes Societatis, n. 410. 413.

I.

Janſenianorum in Societatem odia, & ſcripta Romæ damnata. n. 402. 403.
Ignatii (S. P. N.) in diverſos beneficia. n. 132. 178. 485. 564. 632. 640. 674. 675. - 681. 780. Extorta dæmoni de magnitudine Ignatii confirmatio. n. 682. e ſacris ejus Exercitiis emolumenta n. 683.
Inchofer (P. Melchiori) *Monarchia Solipſorum* per inſigne mendacium attribuitur. n. 396.
Ingolſtadienſis obſidio Suecis perquam damnoſa. n. 84. - 86. 87. Guſtavo Rege in ultimum diſcrimen adducto, ſolvitur. n. 92. poſt ſe morbos & funera relinquit. n. 93. &c. exitium urbi denuo, ſed

Digitized by Google

fruſtra, paratur. n. 297. &c. Collegii detrimenta. n. 301. Sæviente peſte Sociorum XV glorioſus obitus. n. 564. &c. acciſæ bello res. n. 730. 733. Convictus & Marianum Colloquium revireſcunt. n. 731.
Innocentii X P. M. de Societate exiſtimatio. n. 418.
Joannis Chriſtophori Chiemenſis Epiſcopi in Burghuſianos noſtros beneficia inſignia. n. 211. 230.
Joannis Chriſtophori a Weſterſtetten, Epiſcopi Euſtettenſis virtutes eminentes. n. 695. Benevolentia in Societatem ſingularis. n. 696. ampliſſima in omnes ſuos merita, & mors. n. 697.
Iſidori (S. Confeſſoris) Sodalitium Oettingæ cœptum. n. 208.

K.

Kapfel (P. Albertus) in Straubingana lue victima. n. 557.
Kaufburæ noſtri pro re Catholica contendunt. n. 56. Suecis dominantibus ſtationem ægre tenent. n. 57. &c. cives ipſos ab iris militaribus tutantur. n. 276. urbs ter direpta. n. 462.
Kelleri (P. Jac.) de re catholica præclare meriti mors. n. 10.
Kilianſteinius (P. Philippus) ærumnis Suecicis conficitur. n. 45.
Kirchmayr (P. Matthias) moriens, modeſtiæ exemplum. n. 711.
König (P. Chriſtophorus) Neoburgenſi Collegio peſte eripitur. n. 587.
Koleri (Ludovici) ab Societate dimiſſi triſtis exitus. n. 319.

L.

Landishutum Guſtavus Suecorum Rex occupat. n. 121. &c. Biennio poſt a Suecis tantum non evertitur. Noſtrorum mala. n. 527. &c. Sacra Landishuti pompa, circumacto poſt cladem anno n. 535.
Landsberga ter a Suecis capta: quæ tum Collegii noſtri fortuna. n. 195. &c. Quarto captæ urbis & noſtrorum calamitas. n. 280. uſque ad 294.
Lanz (P. Joannis) celebris Mathematici, ſpectata probitas. n. 729.
Lavanda (Eugenius) nervoſus Societatis contra Hayum vindex. n. 390. 391.
Laymanni (P. Pauli) *Juſta Defenſio*, pro Societatis fama liber. n. 362. 389. Ejusdem *Cenſura* in *aſtrum inextinctum* Scioppii. n. 373. opus ejus abſolutiſſimum *de compoſitione pacis*. n. 431. & ſeq. Viri doctrina & virtutes. n. 375.
Lechneri (P. Caſp.) elogium academicum. n. 499.
Leopoldi Archiducis mira pietas. n. 176. 184. rerum geſtarum ſumma. n. 177. 178 183. 185. luculenta in Societatem beneficia. n. 181. 216. morbus ultimus. n. 179. mors. n. 180.
Lindavii Collegium expetitur. n. 335. multiplex ibi noſtrorum opera. n. 640.
Lucenenſis pugna, quæ Guſtavum Regem ſuſtulit. n. 254. &c.
Lucernatibus templum ædificat Jacobus Kurerus noſter. n. 220.
Luz (P. Chriſtophori) mors improviſa. n. 95.

M.

Digitized by Google

M.

Mändl (P. Wolfg.) primus de Societate Backanangium intrat. n. 574. peſtilentia interit. n. 575.
Mangionius (P. Valentin.) *aſtri inextincti Theoricas* contra Hayum edit. n. 390.
Maria (B. V.) quædam in ſupplices beneficia. n. 194. 207. 221. 461 525. 617. 642. 736. 743. 776. 777.
Mariæ (B. V.) Auxiliatricis cultus apud Ambergenſes quomodo cœptus. n. 545. 546 Templum inſigne illius nomini dedicatum. n. 548. Ejusdem Virginis Matris, extinctum Filium amplectentis, imago cerea Sodalibus Monacenſibus primum oblata. n. 524. Foyenſis ſtatuæ in Oenipontana noſtra æde origo, n. 776.
Maſenii (P. Jac.) *Raſtrum Horti Hayani*, liber pro Societatis fama ſcriptus. n. 392.
Maurckirchii per noſtros cultura. n. 231.
Mauttersdorfium Socii per triennium juvant. n. 231.
Maximiliani Septemviri in homines noſtros benignitas. n. 294. 675. natum filium S. P. Ignatio acceptum refert. n. 674. Feſtum B. V. præſentatæ, & Eliſabetham inviſentis per Bavariam introducit. n. 742.
Mayering (P. Jodocus) Rubeaci ab hæreticis cum Socio interfectus. n. 469.
Mayle (P. Mathiæ) ſapientia, ardor, ſimplicitas. n. 579.
Mayr (P. Abraham) lui ſuccumbit. n. 479.
Mayr (P. Jacobi) fama ingens. n. 728.
Megglini (P. Joachimi) obitus. n. 107. Adverſus magicas artes eum S. P. N. Ignatius tuetur. n. 108. & 109.
Memingæ de condendo Societatis Collegio, invitis Lutheranis civibus, agitur. n. 51. & 52. Urbe Suecis dedita exeunt noſtri, multa perpeſſi. n. 53. & 54. eam ſedem recuperare Societas fruſtra conatur. n. 278. 643.
Merari utilis noſtrorum labor. n. 55.
Merz (Michael) ſuum caput pro ſalute Sociorum omnium devovet. n. 567.
Mezgeri (P. Wolfg.) in amicum moriturum tempeſtiva caritas. n. 482.
Mindelheimenſe Collegium ſub Suecico jugo laborat. n. 76. 77. &c. 277. 460. ferax laborum ſtatio. n. 641.
Moll (P. Andreas) contagione affectis vitam impendit. n. 505.
Monachium Guſtavo Regi deditur. n. 128. &c. Monacenſes obſides. n. 140. eorum per triennium ærumnæ. n. 597. &c. Lue urbem populante, noſtrorum obſequia. n. 149. &c. Uno anno noſtrorum XXXI. funera. n. 505.-519
Morandinæ ſedis damna & pericula. n. 474. &c. ea provincia quomodo belli tempore adminiſtrata. n. 698.
Morharti (Godefridi) religioſiſſima vita & mors. n. 79.
Mureri (P. Samuelis) mors. n. 150.

Digitized by Google

N.

Neoburgenſium a Suecis pericula. n. 88. 89. fame, lue, bello vexantur. n. 295. eorundem & Collegii noſtri fortuna varia. n. 337. &c.
Neoſtadii ad Nabim ſtatio Sociorum disjecta. n. 247.
Neuffardus (P. Franc.) labores varios morte finit. n. 279.
Nieff (P. Joan.) literis, moribusque clariſſimus. n. 585.
Nideraltachium evocantur noſtri. n. 21.
Nördlingano prælio Sueci vincuntur. n. 585.

O.

Oelenberga. *V.* Olivetum.
Oenipontanis lue vexatis, D. Pirminius ſaluti eſt. n. 584. Noſtrum Oeniponti templum novum. n. 775. Foyenſis ibidem ſtatuæ origo. n. 776. atrox incendium, noſtris innoxium. n. 777.
Oettingana ſtatua B. V. Salisburgo reducitur. n. 206. Oettingana S. Iſidori Sodalitas inſtituitur. n. 208. Domus tertiæ probationis Oettingæ Veteris cœpta. n. 734. Rudolphus Haslangius Oettinganæ Matris ope incolumis. n. 736.
Oliveti, quæ detrimenta noſtri ceperint. n. 478. Locus a noſtris deſeritur. n. 762.
Oſterhuberus (P. Mathias) vir clarus, Societatis tiro moritur. n. 631.

P.

Palatinatus Superioris religio bello Suecico periclitatur. n. 29. Noſtrorum in ea provincia ſtationes. n. 174. Varia illorum fortuna. n. 445. - 448.
Palatinatus Neoburgici *Apoſtolus* dicitur P. Anton. Welſerus. n. 783.
Pauli V. P. M. ampliſſimum pro Societate diploma. n. 417.
Pelckhoven (P. Chriſtophorus) corporibus animisque medicinam facit. n. 583.
Peſtilentia provinciam vaſtat. tota paſſim Decade. Ea laborantibus obſequia multi e noſtris certatim & ardenter offerunt. n. 156. 252. 473. 491. &c. 635. 640. 644. 645. 646. in eo obſequio vitam complures ponunt. n. 94. &c. 104. 110. 117. 151. 175. 260. 334. 449. 463. 479. 488. 501. 505. 508. &c. 534. 537. 538. 544. 552. 553. 556. &c. 564. &c. 573. 581. &c. 633. &c. 699. 760.
Peterman (P. Jacobus) fervidi noſtræ Societatis Candidati exemplum. n. 223.
Pfefferus (P. Guilielmus) in caſtris glande trajicitur. n. 275.
Philippus Guilielmus, qui dein Elector Imperii fuit, a P. Ant. Welſero educatur. n. 783. Quanti eum fecerit. n. 786.
Philippi (P. Henrici) prædicta ab ipſomet mors. n. 685.
Pierſonii (P. Joan.) mira fortitudo, & major humanis animus. n. 657. &c.
Priminius (S. Abbas) Oenipontanis lue vexatis opem fert. n. 584.
Pii IV. P. M. inſignes de Societate literæ. n. 425.
Polonus Magiſter Equitum apud Salicetanos miſere perit. n. 543.

Digitized by Google

Q.

Quettæ (Hieronymi) civis Tridentini causa odiosa & diuturna. n. 755.

R.

Raderi (P. Matthæi) literariæ & religiosæ laudes. n. 519.
Ratisbonæ nostrorum in lue publica labores. n. 117. Urbs à Weimario capitur. n. 341. Socii indignissime habiti demum cum Clero ejiciuntur. n. 342. &c. Urbs ab Orthodoxis obsessa & recepta. n. 526. 536.
Redowicii Societatis nostræ statio Suecico bello eversa. n. 27.
Reeb (P. Eusebii) memorabilis vita & sepultura. n. 578.
Rehlingeri (P. Bernardi) laudes. n. 633.
Reihling (P. Conradi) magnanimitas. n. 507.
Resch (P. Thomas) pauperum pater. n. 565.
Rhemi (V. P. Jacobi) de Suecico bello prædictio. n. 103.
Rhenanis Sociis provincia nostra perfugium præbet. n. 35. 212.
Riedmayr (P. Joannis) utilis opera & mors. n. 520.
Roalius (Franc.) Hispanus, Scioppii in criminanda Societate adjutor. n. 367. ejus pœnæ; scripta carnificis manu cremata. n. 368. 369.
Roth. (P. Georgium) B. V. servat. n. 461.
Roth (P. Hugo) Provinciæ parens dictus. ejus patientia, cæteræque virtutes. n. 502. 503. scripta. n. 504.
Rubeaci nostrorum cædes. n. 469.
Rustici belli tumultus, & miserabilis exitus. n. 442. 443. 465.
Ryzii (P. Caroli) mors oppido tempestiva. n. 626.

S.

Sacrilegorum hominum pœnæ. n. 71. 143. 286.
Salhusii (P. Cosmæ) hortatu permotus Christianus Guilielmus Marchio Brandeburgicus catholicam veritatem agnoscit. n. 624.
Salicetana sive Weidensis nostra sedes evertitur. n. 445. restituitur: Weidenses emendantur. n. 627. 628.
Salisburgi exules nostri operam conferunt. n. 230.
Salzinger (P. Wolfgangi) vexatio, exilium, mors. n. 446.
Sallerus (P. Joan.) Sossaviensem B. V. ædem ad pristinum splendorem reducit. n. 563.
Schalling (Blasius) a Suecis excruciatus, & necatus. n. 146.
Scheittenberger (M. Christoph.) æger ægris ministrans pie moritur. n. 260.
Schirman (P. Joan.) rem œconomicam sancte, templum intrepide tuetur. n. 538.
Schulthusius (Joan. Bapt.) Sodalitatis Tridentinæ admirandum decus. n. 737. &c.
Schwenck (P. Melchiot) piis in Eremo B. V. laboribus immoritur. n. 222.
Scioppii (Gasparis) effigies, odium in Societatem; scripti adversum nos libri, a pluribus solide confutati. n. 359 - 385. Scioppius publice exosus, proscriptusque Patavii demum considet, & diem obit. n. 386. 395. de Societatis Laudibus testimonia ipsius Scioppii. n. 427.

Digitized by Google

Scotus (Jul. Clemens) publicus Sodalium accuſator, Romæ Pontificio decreto damnatus. n. 398. 399.
Sebaſtiani (S. Martyris) Sodalitium Delphis inſtauratum, præſente laboris fructu. n. 225. Eberſpergenſis ejus ædes, commune contra peſtem aſylum. n. 500. ſacra oſſa peſtis levandæ cauſa Monachium deportantur. n. 523.
Secularis annus I. Societatis JEſu. n. 772.
Sickingen (P. Edmundus) bello Suecico in carcerem ſemel iterumque conjicitur. n. 326. 330.
Sodalium Monacenſium imago cerea B. V. cadaver filii amplectentis, a quo confecta. n. 524.
Sodalium Partheniorum illuſtria virtutum exempla. n. 737 - 742.
Solipſorum Monarchia, famoſa Satyra, P. Melchiori Inchofer falſiſſime adſcripta. n. 396.
Solisbachienſium Comitum origo. n. 663. Solisbachio Suecis ſubjecto, aſpere habentur noſtri. n. 166. &c. percepti ex eo agro fructus. n. 629.
Soſſaviana B. V. ædes antiquiſſima. n. 562. Ejus celebritatem Sallerus noſter inſtaurat. n. 563.
Specius (P. Joan.) Caniſius alter appellatur. n. 660.
Speer (P. Michaelis) laudatio. n. 537.
Spinola (Ambroſius) heros bellicus, P. Antonio Welſero ſingularem Ratisbonæ honorem habet. n. 783.
Steborius (P. Chriſtophorus) a Suecis exagitatus. n. 48. res ab eodem præclare geſtæ. n. 693.
Stein (P. Carolus) genere & animo nobiliſſimus. n. 566.
Stör (P. Melchior) ſenex præclare meritus. n. 512.
Stotz (P. Georgius) dicendi, agendique facultate, magnus. n. 582.
Strang (Sebaſtiani) religioſiſſimus exitus. n. 586.
Straub (P. Adamus) inſtituti Societatis amantiſſimus & ſervantiſſimus. n. 559.
Straubing ænæ urbis decora. n. 11. bello Suecico mira hoſtium in nos indulgentia. n. 351. peſte afflictæ civitati dum adſunt Socii, pene omnes occumbunt. n. 556. noſtrorum res familiaris laborat. & vix tandem novis pactis erigitur. n. 560. 561.
Stutgardium noſtri excolunt. n. 572.
Stycklinus (P. Bartholomæus) gubernandi peritiſſimus. n. 508.
Suecici belli initia. n. 2. 22. &c. Suecici Sacramenti formula n. 313.
Syboldus (P. Michael) Apoſtolorum & Martyrum imitator. n. 477.

T.

Tannis varia Sociorum diſcrimina. n. 478. Turbulenta Tannis ſtatio. n. 763. - 764.
Tanneri (P. Adami) vita, mores, labores, libri, mors. n. 237 - 249.
Teutonicorum Equitum in noſtros Tridenti favor. n. 759.
Thannæ V. *Tannæ*.
Thunii (Chriſtophori Comitis) in Tridentinos noſtros liberalitas. n. 758.
Tillius Lipſienſe prælium improſpere committit. n. 23. ejus mors & laudatio. n. 85. quid de eo Guſtavus Rex Sueciæ. n. 90. & 131.

Digitized by Google

Torrentini (P. Gaſp.) elogium. n. 521.
Tridentini Collegii per plures annos moleſtiæ. n. 754. &c. B. V. ædes incendio a noſtris eripitur. n. 754. Hieronymi Quettæ cauſa n. 755. Tridentino Collegio primus Rector datur P. Joſephus Feuerſtein. n. 761.
Triegeni (P. Stephani) mors heroica. n. 760.
Tuba magna, ter recuſa.: quis auctor; quæ auctoritas. n. 404-414. a Carolo VI. Imp. damnata & carnificis manu in infamem rogum conjecta, perit. n. 419. &c.
Tubingam Societas adit. n. 577.
Turſoruti, ſeu Tirſchenreitæ, noſtrorum labores. n. 554.
Tyrolis ſacris noſtrorum excurſionibus luſtrata. n. 225. 228. 229.

V.

Valerianus Magnus fruſtra Societatem accuſat. n. 400.
Venuſtus Mons. V. Elvacum.
Vintlerius (Georg. Nicol.) Equitum Teutonicorum Magiſter Provincialis, noſtrorum Tridenti ſtudioſiſſimus. n. 759.

W.

Wael (P. Guilielmus) Foyenſem B. V. ſtatuam noſtris Oenipontanis donat. n. 776.
Waldraſtina imago B. V. Mariæ noſtris & aliis ſalutaris. n. 776. & 777.
Wallenſteinius, Fridlandiæ Dux, Societati exilium e Germania univerſa decernit. n. 438. ejus perfidia & interitus. n. 441.
Wangnereckii (P. Caſp.) graſſante peſte ardor. n. 496. Ejusdem admiranda caritas, & fortitudo. n. 509.
Wangnereckii (P. Henrici) *Vindiciæ Politicæ*, Scioppii calumniis repoſitæ. n. 380.
Wartembergius Comes, ob libertatem recuperatam, D. Mariæ Magdalenæ gratus. n. 735.
Wegelin (P. Balthaſaris) mores candidi. n. 634.
Weimarii ſeu Vinarii (Bernardi Ducis) res geſtæ, tota paſſim Decade. mors. n. 764.
Welſerus (P. Anton.) Provinciæ præpoſitus. n. 1. Ejusdem in vita & morte magnanimitas. n. 781. &c.
Wenck (P. Caſp.) lue conſumptus. n. 552.
Wesleri patris & filii, vaniſſima in Societatem fabella rejecta. n. 135. 606.
Weſterſtetten. V. Joan. Chriſtophorus.
Widmann (Matthias) a Suecis crudeliter interimitur. n. 100.
Wildenaviana per annos 12. ſtatio. 232.
Witweiler (P. Georg.) vir præclarus moritur. n. 317.
Wöggel (Georgii) Fratris noſtri captivitas & mors religioſa. n. 452 &c.
Wolckenſteinii (P. Viti) eximia virtutum ornamenta. n. 152. &c.
Wolfgangi Guilielmi, Ducis Neoburgenſis in nos benignitas. n. 589. Principem filium, Philippum Guilielmum, P. Ant. Welſero educandum tradit. n. 783.

Digitized by Google

Würtembergici noſtri Operarii a Duce heterodoxo acerbe vexati. n. 710.

X.

Xaverii (S. P. Franciſci) ope impetrata beneficia. n. 14. 679.

Z.

Zaorowskius (Hieron.) Societati infenſus. n. 382. auctor mendaciorum infamium, Eccleſiaſtico judicio publice damnatorum. n. 381. &c.
Zauponii (P. Joan.) academici labores, & obitus. n. 541.
Zillerianam in vallem ſacra noſtrorum expeditio. n. 229.

Tabula

Digitized by Google

Tabula Erratorum.

N. 53.	Fol.	27.	*circa med.*	Eaur	*Lege*	Eccur.
86.	-	42.	*Lin. ult.*	propugnanter	-	propugnantes.
186.	-	81.	*infr. med.*	attrtiis	-	attritis.
185.	-	81.	*circ. med.*	tranquillitatam	-	tranquillitatem.
203.	-	87.	*lin. 4.*	vetetanis	-	veteranis.
206.	-	88.	*lin. 11.*	vere	-	fere.
224.	-	94.	*in margine.*	Gotatu	-	Gotrau.
228.	-	98.	*circ. med.*	Schwarzii	-	Schwatzii.
252.	-	103.	*item*	tantuntem	-	tantundem.
255.	-	104.	*lin. ult.*	turbaris	-	turbari.
	-	106.	*in marg.*	282.	-	258.
	-	-	*lin. 19.*	Alsatiæ, qui	-	Alsatiæ erat, qui &c.
	-	-	*lin. 20.*	ne erat	-	ne quam.
259.	-	-	*in marg.*	Calmariæ	-	Colmariæ.
263.	-	108.	*lin. 16.*	exauctoritati	-	exauctorati.
266.	-	110.	*sub init.*	vices	-	cives.
276.	-	116.	*ant. med.*	præpolentes	-	præpollentes.
278.	-	-	*num. fol.*	181.	-	118.
-	-	-	*num. marg.*	729.	-	279.
-	-	-	*circ. med.*	ab	-	ob.
-	-	128.	*sub init. Cap.*	Collegiis	-	Collegis.
311.	-	133.	*infr. med.*	hospitaturi	-	hospitaturæ.
320.	-	138.	*infr. med.*	Evacensis	-	Elvacensis.
326.	-	142.	*circ. med.*	lilud	-	illud.
327.	-	-	*lin. 9.*	fervare	-	servare.
332.	-	147.	*lin. 4.*	Amrhyan	-	Amrhyn.
340.	-	152.	*lin. 22.*	sic	-	sit.
343.	-	154.	*sub init.*	heroscopo	-	horoscopo.
348.	-	157.	*lin. 14.*	Vinarius	-	Vinarianus.
361.	-	165.	*lin. 16.*	Viribus	-	Viris.
367.	-	171.	*ad. fin.*	Salmaticensis	-	Salmanticensis.
378.	-	177.	*lin. 14.*	Socitcas	-	Societas.
380.	-	178.	*ut sensus sit integer, ita lege* : in qua *Pædiam Politicæ cum ex Machiavelli libris, tum ex sacris literis haustæ*, proponit, Belial cum Christo, &c.			
387.	-	185.	*lin. 5.*	Advertum	*Lege*	Adversum.
394.	-	190.	*circ. med.*	prandrio	-	prandio.
396.	-	191.	*supr. med.*	Milchioris	-	Melchioris.
417.	-	203.	*sub fin.*	ejusdam	-	cujusdam.
438.	-	219.	*infr. med.*	non probatum fuisse	-	non probatum tantum fuisse.
-	-	220.	*init. Cap.*	Oxensteinius	-	Oxensternius.
441.	-	-	*in marg.*	Frielandi	-	Fridlandi.
443.	-	221.	*lin. ult.*	belli fidem	-	belli sedem.
449.	-	223.	*lin. 6.*	ejusdem	-	cujusdam.
-	-	224.	*lin. 1.*	Chamentier	-	Charpentier.
-	-	232.	*in marg.*	473.	-	463.
463.	-	-	*lin. 4.*	animorum auxilio	*Adde*	destinatis.
465.	-	-	*infr. med.*	conflaverat	*Lege*	conflaverant.
469.	-	234.	*lin. ult.*	curentus	-	eruentus.
491.	-	247.	*lin. 3.*	instinctum	-	instinctuum.
492.	-	248.	*lin. 1.*	domine	-	domi ne.
493.	-	-	*in marg.*	præclara	*Adde*	exempla.
-	-	249.	*lin. 4.*	inertem, inertum	*Lege*	inertem, ineptum.
499.	-	254.	*supr. med.*	perocuit	-	perdocuit.
505.	-	257.	*lin. 4.*	Schosticis	-	Scholasticis.

Digitized by Google

N. 526.	Fol.	268.	*infr. med.*	tantra	*Lege*	tentata.
529.	-	271.	*sub init.*	tum	-	dum.
530.	-	-	*infr. med.*	decrepidos	-	decrepitos.
-	-	272.	*sub init.*	fatigatio	-	fatigato.
532.	-	273.	*in marg.*	infestis	-	infesti.
548.	-	284.	*in med.*	angustiorisque	-	augustiorisque.
-	-	285.	*lin. 1.*	moliis	-	molis.
551.	-	286.	*in med.*	unguentem	-	ungentem.
-	-	-	*circ. med.*	sacrificationem	-	scarificationem.
564.	-	292.	*supr. med.*	saluti	-	salutis.
575.	-	300.	*supr. med.*	hæterodoxorum	-	heterodoxorum.
576.	-	301.	*circ. med.*	explotatum	-	exploratum.
579.	-	302.	*infr. med.*	mausuetudine	-	mansuetudine.
584.	-	306.	*ant. med.*	ædes nostras	-	ædes nostra.
-	-	-	*prop. fin.*	S. Priminii	-	Pirminii.
594.	-	314.	*supr. med.*	adodnum	-	admodum.
595.	-	314.	*prop. fin.*	prosequecatur	-	prosequebatur.
597.	-	316.	*circ. med.*	istæ	-	iste.
-	-	-	-	incipir	-	incipit.
601.	-	320.	*ant. med.*	calamitiosi	-	calamitosi.
602.	-	322.	*infr. med.*	æstro	-	œstro.
603.	-	323.	*circ. med.*	insolidis	-	insolitis.
605.	-	324.	*prop. fin.*	opportnitates	-	opportunitates.
609.	-	328.	*sub. init.*	picis	-	dicis.
110.	-	329.	*in med.*	detractandum	-	detrectandum.
611.	-	330.	*circ. med.*	ingresis	-	ingressis.
-	-	-	*infr. med.*	diuturra	-	diuturna.
612.	-	331.	-	quem	-	quam.
-	-	332.	*sub init.*	omiserat	*Adde*	fortitudine.
613.	-	-	*infr. med.*	Senatus	*Lege*	Senatu.
-	-	333.	*in marg.*	612.	-	414.
614.	-	-	*sub fin.*	Gubernatorst	-	Gubernatori.
619.	-	339.	*ant. med.*	commendatione	-	commentatione.
622.	-	342.	*in marg.*	ab & hæresi	*omitte*	&
624.	-	344.	*sub init.*	indagendæ	*Lege*	indagandæ.
629.	-	348.	-	Solisbuchii	-	Solisbachii.
-	-	-	*paul. inf.*	mulano	-	multo.
-	-	-	*infr. med.*	sedito	-	sed ita.
630.	-	349.	*sub init.*	afflictiandi	-	afflictandi.
-	-	-	*supr. med.*	didiaerat	-	didicerat.
-	-	*Cap. IL.*	*in marg.*	Linddavii	-	Lindavii.
634.	-	352.	*ant. med.*	Vienis	-	Vineis.
641.	-	357.	*prop. fin.*	insidas	-	insidias.
646.	-	360.	*prop. fin.*	commemorabatur	-	commorabatur.
647.	-	362.	*sub. init.*	Delemonti	-	Delomonti.
651.	-	364.	*lin. ult.*	cælatum	-	cælatis.
652.	-	365.	*supr. med.*	Sacertoti	-	Sacerdoti.
653.	-	-	*prop. fin.*	de	-	des.
664.	-	374.	*cint. med.*	Floffensem	-	Flossensem.
-	-	375.	*lin. 1.*	tum	-	tam.
-	-	-	*sub init.*	possesionibus	-	possessionibus.
683.	-	386.	*circ. med.*	Augstianorum	-	Augustiniauorum.
-	-	-	*paul. inf.*	Sacrum	-	Sacrārum.
649.	-	396.	*ant. med.*	videns	-	videas.
696.	-	399.	*sub init.*	auctoratis	-	exauctoratis.
698.	-	400.	*circ. med.*	vinini	-	vicini.
697.	-	-	*paul. infr. med.*	homoribus	-	humoribus.
747.	-	427.	*sub init.*	familiarum	-	familiarium.
-	-	429.	*sub init.*	repente	-	repetente.
753.	-	439.	*in marg.*	inciditur	-	indicitur.
702.	-	404.	*supr. med.*	gallsiario	-	gallinario.

Digitized by Google

N. 717.	Fol.	413.	*ant. med.*	brevitall	*Lege*	brevitate.
722.	-	418.	*ſupr. med.*	ad ſocietatem	-	ad ſatietatem.
728.	-	421.	*in marg.*	MDCC.XXXVII.	-	M.DCCXXXVIII.
-	-	-	*infr. med.*	ad locum	-	ad lacum.
754.	-	440.	*ſupr. med.*	ociſiſſime	-	ociſſime.
-	-	-	*paul. inf.*	cemmendationis	-	commendationis.
-	-	-	*paul. inf.*	ſuboſcuræ	-	ſubobſcuræ.
-	-	-	-	quippe	-	quique.
-	-	441.	*in med.*	cum	-	eum.
755.	-	443.	*ant. med.*	Qomæ	-	Romæ.
-	-	444.	*ſupr. med.*	Quetta	-	Quettæ.
746.	-	-	*loc. num. pag.*	542.	-	452.
759.	-	449.	*ſupr. med.*	Oratores duæ	-	Oratores duo e
-	-	-	*paul. inf.*	magiſtratribus	-	magiſtratibus.
769.	-	460.	*infr. med.*	ſubſelii	-	ſubſellii.

In Indice, Lit. B. Bruntrutum. Illi inde noſtros - Inde noſtri expelluntur.

Bayerische Staatsbibliothek München

Digitized by Google

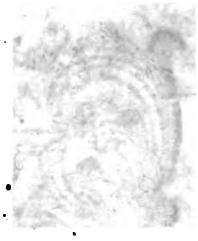

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

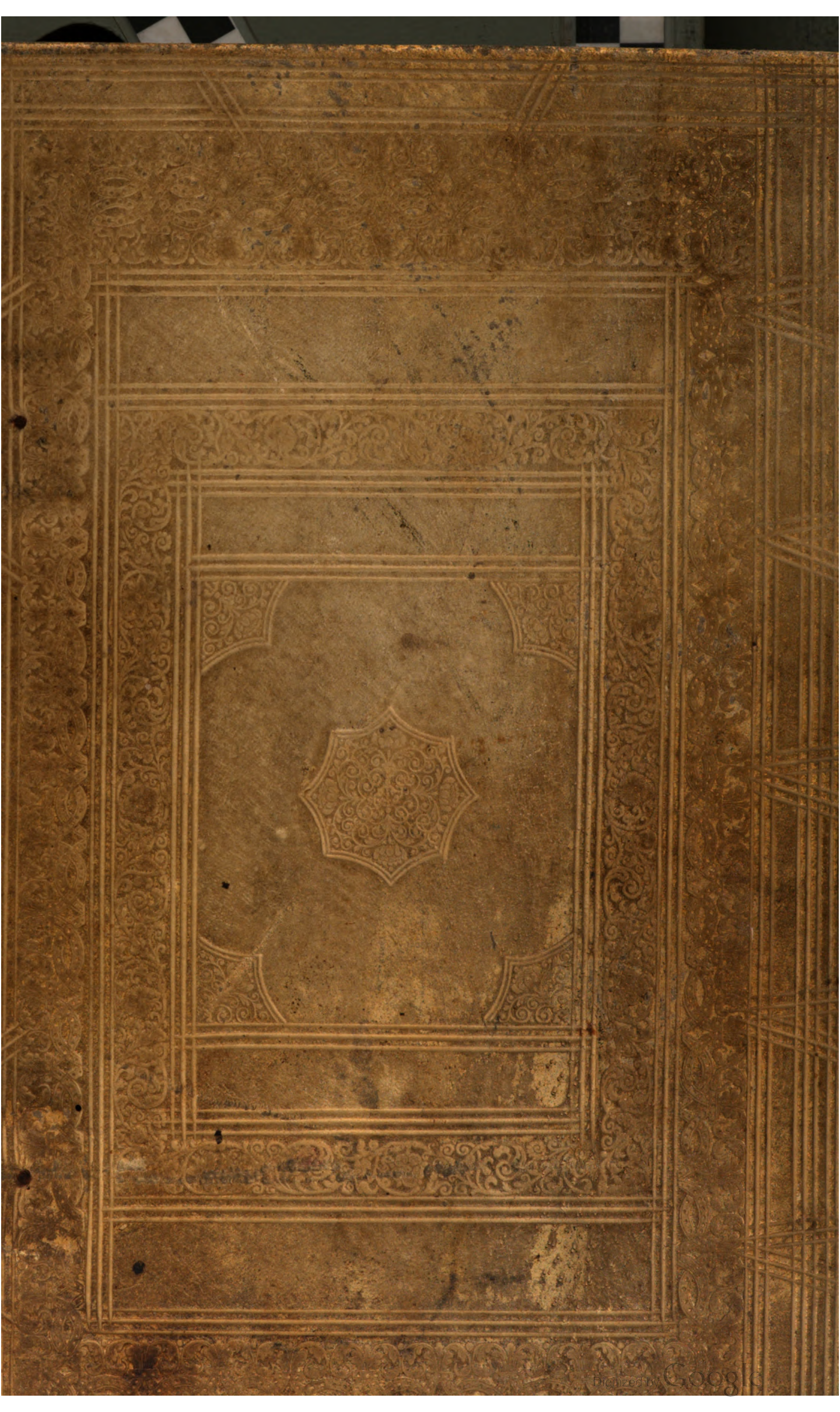
Digitized by Google